

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Eng. Tr. 842.

VI. 57.

<36612281660018

<36612281660018

Bayer. Staatsbibliothek

BENEDICTI
P E R E R I I
VALENTINI
E SOCIETATE
I E S V.

Commentariorum in Daniele prophetam.
LIBRI SEXDECIM.

Adiecti sunt quatuor Indices, vnus Quæstionum, alter eorum
quæ pertinent ad doctrinam moralem, & vsum concionan-
tium: tertius locorum sacræ Scripturæ: quartus generalis.

*Accesserunt etiam ad marginem plurimi auctorum loci,
qui in priori editione desiderabatur.*

*Ex bibliotheca Archiepiscopi
S. Viti in Præf. prope
Ratisbonam.*

ANTVERPIÆ,

In Ædibus Petri Belleri, sub scuto Burgundiæ.

Anno 1594.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Priuilegij Sententia.

Regia Maiestatis Priuilegio cautum est, ne quis proximo sexennio, citra Petri Belleri Typographi Antuerpiensis voluntatem imprimat, vel alibi impressum venalem ne habeat, in toto Regia Maiestatis dominio, Cōment. Benedicti Pererij Societatis Iesu Presbyteri, in Daniele Prophetam, sub pœnis in Regio diplomate contentis quarta May concessis 1593. & subsignatis.

I. de Buschere.

ANTONIO CARAE S. R. E. CARDINALI AMPLISSIMO.

BENEDICTVS PERERIVS

E SOCIETATE

IESV. S. D.

Arua ingenia, & modicis doctrinarum opibus instructa, vix aliquid mediocri laude dignū, nec sine magno & diuturno labore enituntur. Et ego, ANTONI CARAE, princeps Illustrissime, sexdecim libros commentariorum in Danielē prophetam, decenniali cura elaboratos, etiamnum cūctabundus, nec nisi, ut manum aliquando de tabula, pudore simul ac tēdio more victus, sub tui nominis tutela & praesidio, in publicum committo. Nec sum nescius, in his commentariis licet, tam lento studio compositis, & frequenti retractatione, velut incundi subinde redditis, plurima tamen desideratum iri, etiam a nō doctissimis. Facit nimirum, multiplex ingenisque libri Danielis obscuritas, & communis mortalium, ad res arduas cognitu effectūque superandas infirmitas, atque in primis, conscientia propriae tenuitatis & imbecillitatis, ut multa his meis scriptis adiici, non paucaterrahi, omnia fieri posse meliora non dubitem, Sed mihi animum facit ad aggrediendum, deditque aē perseverandum cōstantiam, quin & spem aliquam iniecit, nonnullum finiti operis fructum consequendi, eorum maximē auctoritas, in quorum arbitrio & potestate studia mea sunt: quorum ego voluntati non obsequi, aut iudicio non acquiescere, nefas putavi. Opus igitur, licet maioribus viribus nostris sentiremus, magno tamen animo coepimus, coeptumque, pertinaci studio prolequuti sumus. Quod si ad extremū non perduximus, aliquatenus certe promovimus: id nempe profecimus, ut alij praepollentes ingenio, & doctrina otioque abundantes, incoeptis nostris vel adiuti, vel incitati, efficiant ipsi, quod nos tentauimus, quodque inchoauimus, absoluant, denique, quō nos intendimus, ipsi perueniant,

*Propositi
auctoris.
& diffi-
cultas in
explanan-
do Danie-
lis libri.*

At nobis, quidem, in molitione huius operis, illud semper ante oculos fuit, ut quæ obscura sunt apud Daniëlem, (sunt autem quamplurima) sic nostra interpretatione illustraremus, ut ea lectori, etiam non admodum erudito, clara, & ad intelligendum facilia redderemus. Multa Daniel testè, abstrusè, ac more prophetico, dissimilium rerum imaginibus adumbrata edidit: quæ nos propheticis illis figurarum integumentis enudata, quæ ipsa per se sunt expresse cognoscenda, velut sub legentium oculos subiecit. In tractandis porro maximarum rerum arcanis, tam presè ac præcisè scripsit Daniel, ut æquet verba sententiis, plusque interdum significet, quàm dicat, paucissimis verbis augustissima coarctans mysteria. Hic nobis utendum fuit plenioribus commentariis, ut prophetiæ breuitas, latitudi-
ne interpretationis, quasi laxata apertior esset ad intelligendum: ne scilicet, angustiaë dictionis prophetiæ, impenetrabilè redderent prophetiarum intelligentiam. Quid ego dicam de tam variis, mirisque tot regum regnorumque casibus? de lumbis amplissimorum orbis terræ imperiorum conuersionibus? de obscurissimis totius penè mundi chronologiis & historiis? Has, ut passim lector in libro Danielis habet obuias, ita quasdam offendet propemodum inexplicabiles: quas nempe, ut in Gordio nodo Alexander Magnus fecisse dicitur, obrumpere facilius sit, quàm ritè dissolvere. Ad tantam igitur difficultatum molem exuperandam, vix credibile dictu est, quam crebro monumenta veterum & recentiorum, Græcorum, & Latinorum, Poëtarum, Philosophorum, Chronologorum, Historicorum, Theologorum, denique cuiusque generis Scriptorum, volutanda, & exeuenda nobis fuerint. Quam subtiliter, & curiosè omnes antiquitatis anguli, latebræque identidem fuerint perscrutandæ. Quam sæpe, ad veri testificationem & confirmationem, falsique confutationem grauissimos testes producere oportuerit, ex Græcia, Herodotum, Thucydidem, Ctesiam Gnidium, Xenophontem, Polyblum, Diodorum Siculum, Strabonem, Dionysium Halicarnassè, Plutarchum, Pausaniam, Dionem, & Appianum Alexandrinum: ex Latio, Liuium, Curtiū, utrumque Plinium, Tacitum, Florum, Iustinum: è Iudæa, Philonem, & Iosephum, atque Hebræorum Rabbinos: ex nostra, id est, Christianorum schola, Iustinum martyrem, Irenæum, Clemen-
tem Alexandrinum, Iulium Africanum, Origenem, Tertullianum, Eusebium, Lactantium, utrumque Cyrillum, Hieronymum, Seuerum Sulpitium, Augustinum, Isidorum, & Bedam, ut his posteriores, usque ad nostrum æuum, quamplurimos, ut minoris nominis, prætermittam. Quoties horum sententias, in iudicium & examen vocari necesse fuit? Quoties contra non-

*Auctores
principue
grasidio,
quorum
principue
autuntur
hec com-
mentaria.*

nullos eorum, pro vero, aut quid similis veri nobis videbatur, fortiter fuit decertandum? Quoties, ut mutuas istorum, super gravissimis rebus discordias dissentionesque tolleremus, vel arbitrios personam suscipere, vel pacificatoris partes implere oportuit? Neque vero hanc difficultatum suscepti operis commemorationem, propterea hoc loco præteximus, quod aliquam laboris & industriæ laudem, velut pretium nauare à nobis oportere velimus, sed quo iustus in tam spisso opere omnes vel inscitiz, vel obliuionis, atque imprudentiæ culpas, apud intelligentem æquumque lectorem deprecari possimus. Qui, si se patet secum, quæ nos de interpretandi Danielis libri difficultate diximus, nonnulla quæ in his commentariis, cuiuspiam fortasse, vel aliena, vel superuacua viderentur: ea Danielis prophetiarum illustrandæ obscuritati, vel necessaria, vel perutilia fuisse intelliget.

Sed rur ego, in tanta copia clarissimorum principum, qui in hac urbis & orbis luce versantur, tibi potissimum, *Cardinalis Carolus Carafa præfatus laudes.* præstantissimè, hos meos commentarios dicandos esse censurim, nec tacere sas duco, nec facile tamen, prout equidem vellè, & arripisa desiderat, possum explicare. Etenim, admirabilis quædam animi tui modestia, magnitudinem virtutum tuarum, altissima dissimulatione abstrudens & occultans, nec minus studiose laudari refugiens, quam plerique ambitiosè gestiunt, tuis me de rebus timidè ac parcè cogit dicere. Verùm, quo satis faciam officio meo, simul & verecundiæ tuæ obsecundem, dicam, ut potero, breuissimè. Splendidissimæ virtutes tuæ, singularis tua erga nostram Societatem beneuolentia, multis ac magnis testata, & expressa beneficii, flagrantissimè bonarum omnium disciplinarum, maximè verò sacrarum literarum studium, denique, incredibilis amor, & gratia, qua diuinæ sapientiæ studiosos, cultoresque complecteris, ad hoc me consiliū, deliberationem, sententiam impulerunt. Tu enim (dicam hoc verè, & dicam magno doctorum, bonorumque assensu & gaudio) tu inquam, quod paucissimis mortalium contigit, cum splendore nobi letaris, virtutem, cum virtutis præstantia, prudentiam rerum Ecclesiasticarum: cum prudentiæ gloria, ardorem animi, studia Christianæ pietatis, & doctrinæ tueri, prouehere, ornareque cupientis, adæquasti. Sed alias virtutes tuas, prædicabunt alij, quorum scilicet, celebrandis tuis laudibus, ingenium, & eloquentia suffecerit. Ego in præsens, de scientia tantum, & studio sacrarum literarum strictim dicam. Hoc nempe, rationem propriè attin- git huius operis, & muneris mei, quo, sacris libris interpretandis, publicè fungor: atque hoc etiam studium, tibi ab ineunte ætate, magno in pretio, & honore fuit, nunc autem in amori-

*Encomiū
diuinæ
scripturæ,
& primo
ex eius an-
tiquitate,
ex Ios. con-
tra. Appi.
lib. 1.*

bus est, atque deliciis.

Diuina Scriptura omnibus humanis doctrinis, antiquitate, veritate, dignitate, sanctitate, vtilitate, suauitateque antecellit. Horum singula, vel modice tractata, non epistolam modò, sed volumen implere possunt. Antiquitatum sacræ Scripturæ, manifestam facit primus diuinarum literarum scriptor Moyses, quinque seculis antegressus Homerum: cuius poemate nullum esse apud Græcos vetustius doctrinæ monumētum, auctoritate Iosephi confirmare possumus. Quin Aggæū, Zachariā, & Malachiam, nouissimos prophetarum, æquales fuisse constat Thaletis, Pythagoræ, & Anaxagoræ: priores etiam Socrate, & Platone: quos tamē Græcia, vt sapiētiz principes: & qualis parentes celebravit.

*Secūdo ex
veritate.*

De veritate autē diuinæ Scripturæ: quæ potest esse dubitatio? cū eius princeps, auctor effectorque sit Deus, cuius nimirū instinctu, ductuque regebantur: qui diuinorum scriptorū monumenta cōdiderunt: *Spiritu sancto inspirati*, vt ait B. Petrus, *loquuti sunt sancti Dei homines*. Omnia igitur quæ legimus in sacris libris: Dei verba sunt, ab ipso nempe Deo, velut dictata: & per sanctos viros exarata, literisquē consignata: *Principium verborū tuorū*, Dauid inquit ipsum Deum alloquens, *veritas*. Quapropter, nulla cuiquā falsitatis quæ illis scriptoribus, vel per libidinem mentiendi, vel per obliuionem, seu incogitantiam acciderit, suspicio potest.

2. Pet. 1.

Psal. 118.

*Tertio ex
dignitate*

Quis porro huius Scripturæ dignitatē enaxet? Hæc in humanis disciplinis, ex auctoris materiæ: finisque præstantia: ex rationum item, quibus quæque scientia nititur: atque vritur, vi ac robore spectari, æstimarique solet. At diuinæ Scripturæ cōditor, Deus est: materia, Deus est: finis Deus est: veritatis, & auctoritatis eius fundamentū atque firmamentū: idem Deus est. Denique, nihil illa, cum sit vsquequaque diuina, nisi cæleste, & diuinum redolet ac spirat. Quemadmodum igitur in sole diu multumque, licet animitantium gratia deambulantes, calefcere tamen, & colorari videmus, ita diuinas literas assidue studioseque legentiū, acque tractantiū, etiā mētes, sensus, consilia, vora, moresequē velut quoddā diuinitatis colore tingi & affici solēt.

*Quarto
ex sancti-
tate.*

Psal. 11.

Iam verò de sanctitate huius cælestis doctrinæ, superuacaneum est dicere: *Eloquia Domini*, ait Dauid, *eloquia castæ, argenti igne examinatum, probatum terra, purgatum septuplū*. Quasi similitudine significare ille voluit, verba Dei sacris literis prodita, ab omni esse falsitatis & turpitudinis labe purissima, ideoque, simillima esse argento, quod artifex, non semel modo, atque iterum, sed summa diligentia sæpius igne purgauit. Quid enim sanctius ea doctrina, quæ tam multa, tamque mira & salutaria, di-

iuat.

aniz, angelicæ, humaneque sanctitatis, exempla & documenta continet? Hæc præterea tres primos omnis sanctimoniz fontes aperit, exhibetque mortalibus, castissimum dico, sanctissimum que veri Dei cultû ac religionē, tum mentis integritatem, animi moderatione, prauarumque omniû cupiditatum, sub rationis impetum subiectione perfectam, denique, aduersus cæteros homines, non eiusdē disciplinæ ac legis tantû professione nobis cum confociatos, sed vel solius naturę similitudine coniunctos, iustitiæ ac misericordiæ studium atque obseruantiam. Ex his fontibus, velut riuus cunctarû virtutû profluunt, & ad omnia vitæ humanæ officia ritè suscipienda tractandaque deriuantur. Nec ipsa tantum Scriptura per se sancta est, verû, sui amatores etiam sanctos esse vult. Equidem puto sacrâ doctrinâ non inepte cõparari posse môti Sina, in quo Deus, magnis quondâ prodigiis, præsentiam suam declarans, bene viuendi præcepta, sui que numinis colendi cæremonias hominibus tradidit.

Exod. 19.
20.

Ad hanc igitur cælestis disciplinæ montē, si quis belluæ animi, vitæque gerens, aut vulgi erroribus vitiisque infectus accesserit lapidibus interficietur, i. vnde salutē, ac beatam vitâ cape re deberet, inde perniciē, certumque animi sui exitiû referet.

Cæterum, quæ vis ingenij, quæ vbertas eloquentiæ cõsequi possit, inestimabiles diuitias, & incõparabiles diuinarû literarû utilitates, ad omnes humanæ vitæ partes, omneque genus ho-

Quinto
ex utilia
10.

minum, tam priuatim, quàm publicè pertinentes? Ego sanè de studio, & assiduo, pioque sacrarû literarû cultore, vere dixerim illud Davidis: *Et oris tanquam lignum quod plantatum est super decursum aquarû, quod fructû suû dabit in tempore suo, & folium eius non defluunt: & omnia quacunque faciet prosperabuntur.*

Psal. 1.

Nam vt aqua, vitali humore arborem educat, & confirmat, virentēque ac florentē facit, & lætissimorum copia fructuû coronat: ita priorû animus, lectione, ac meditatione sacrarû literarum alitur ad æternitatem, pulcherrimosque fert, ac tempestiuos omnium virtutum fructus: idēque salutari Spiritus Sæqua perpetuò recreatus, nullos metuit rerum aduersarum ætus, & quicquid agit ac molitur, prosperos exitus habet, quia fructum etiam capit ex iis rebus, quæ res aliis detrimentum & perniciē afferre solent. Enimvero, quod quidā eleganter magis quâ verè, de philosophia dixit, hoc de sacra Scriptura veritatem dici potest. Est profectò diuina scriptura lux vitæ, magistra morû, animi medicina, bene viuēdi, norma, impię superstitionis expulatrix, castæque ac sanctæ religionis, & pietatis generatrix, Hæc docet quod iubeat Deus, quodq; prohibeat: quæadmodû ab homine Deus coli velit: quæ sit breuissima rectissimaq; in celû

Ad. Tul. in
v. Tuscul.

Denique
ex suauis.

Huius, qui præceptis ac monitis paret, nihil in terris nimis cupiens metuensve, atque inanium curarum & sollicitudinū vacuus, cælestē vitā humano in corpore imitatur, in tenebris videt, in tempestate quiescit, in sordibus niter, in ipsa morte, velut mortis sensu carens, & securus immortalitatis gaudio triumphat. Denique, prægustata dulcedine cælestium bonorum, quæ in sacra Scriptura præmonstrantur, ac promittuntur, fastidit omnia caduca & terrena, & quasi peregrinus, hanc vitam transigit: ad religiones cæli summo desiderio festinans. Quæ opes? quæ imperia? quæ voluptates? cum hoc cælesti vitam statu, & tam dulci pace ac tranquillitate animi conferenda sunt?

Quos ma- Verum, præcipua ex sacrarum literarum studio utilitas, auctore B. Paulo, ad Ecclesiæ principes rectoresque permaneat: **ximè sacrarum literarum studio** *Omnia enim, ait ille, Scriptura, divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad corrigendum, ad erudiendum in iustitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus.* Atque in hoc tam honesto & sancto, tantarumque voluptatum, atque utilitatum, fecundissimo, sacrarum literarum studio, magna cum doctrinæ ac pietatis laude complures versati sunt, qui istius ornatissimi Ecclesiæ Senatus decora & lumina fuerunt: Petrum dico Damianum, S. Bonaaventurā, Iohā. Dominici, Turri crematam, Hugonem, Bonaaventuram Patavinum, super doctrinæ laudē, etiam martyrio clarum, Petrum Aliacensem, Bessarionem, Nicolaum Cusanum, & me huius gloriæ Cardinalium, sterile putetur, hoc seculum Rossensem martyrem, Caietanum, Contarenam, Polum, Sadolerum, Seripandum, Hosium, & Sirletum.

Carafa Horum tu, illustrissime Carafa, ut dignitate, sic ingenio studioque simillimus, eandem, quam illi ingressi sunt viam, plenè insistentem gradu, ad consimilem scientiæ ac pietatis gloriam contendis. Tu à tenera ætate, diuinarum literarum incensus amore, qui deinceps, pariter cum ætate ac dignitate crevit. Non enim te fugit, scientiam divinæ scripturæ, omnium esse temporum, locorum, ætatum. Hæc namque pueritiam, alit, erudit adolescentiam, iuventutem frænabat ac regit, maturæ iâ ætati gravitatem simul & decorem addit, denique magnum hæc est senectuti solatiū, deficientique iam homini, & ad mortem festinanti, sufficiens pariter ac iucundum viaticum: Has ego, cardinalis amplissime, iustissimas mihi causas esse duxi, cur hos ingenij & lucubrationum mearum proventus, tibi potissimum offerre deberem. Si rei magnitudinem æstimes, parvum sane ac leve donum: quale .s. tenuitas nostra dare potuit: sin argumenti operis dignitatem, & offerentis singularem cegate

ga te clementiam & pietatem perpendas, nec aspernandum
 cuiquam munus: nec tibi, qua es prudentia & humanitate, non
 maximè placiturum. Nam & hominum nostri ordinis: quem
 vnicè diligis, qualiacunque in te officia humanissimè acci-
 pis, & sacre Scripturæ qua nihil tibi est antiquius, non ineptis,
 nec in eruditis commentariis mirificè delectaris. Quin tute mi-
 hi superiore anno significasti, te Danielis, præter alios omnes
 prophetas, penitus noscendi atque intelligendi esse cupidissi-
 mum, coque si quis ei prophetæ interpretando egregiam na-
 misset operam, eum tibi, atque omnibus diuinarum literarum
 studiosis vehementer gratificaturum. Fateor, hunc animi tui
 sensum & iudicium, tamque propensam in Daniele vo-
 luntatem, acerrimum mihi ad maturandam huius ope-
 ris editionem calcar addidisse, quod si studio & la-
 bori meo, vel mediocri fructus responderit, ma-
 gnæ animo capiam voluptatem, Deoque bo-
 norum omnium auctori gratias agam im-
 mortales, cui, scilicet, omnis sus-
 cepti & absoluti operis laus,
 optimo debetur iure.

Vale.

Q V Æ S T I O N V M ET INSIGNIORVM TRACTATIONVM QVÆ IN SINGVLIS LIBRIS EXPLICANTVR.

In primo libro.

Necomia diuinæ Scrip-
turæ ex antiquitate
eius, veritate, dignita-
te, sanctitate atque vti-
litate: in Epistola nun-
cupatoria.

Liber Danielis est Canonicus, & Da-
niel inter sacros Vates numeran-
dus est. pag. 1

De quatuor causis obscuritatis libri
Danielis. pag. 2

De præstantia huius libri. 4

Quæ res insignes, tēpore Danielis,
in orbe terrarum extiterint. 7

An Daniel fuerit Auctor huius lib. 7

An Daniel fuerit de tribu Iuda. 10

Cur Daniel soluta captiuitate à rege
Cyro, non cum aliis Iudæis redie-
rit in patriam, & cur eius in sua
historia non meminerit Esdras. 13

Quo tēpore primū venit aduersus
Iudæos rex Nabuchodonosor. 17

An Nabuchodonosor, cuius sit mē-
tio in libro Danielis, sit alius, quā
ille, qui memoratur in libro Iu-
dith. 21

Vter Nabuchodonosor fuerit prior
& antiquior. 22

Cur sinat Deus vasa sacra, & alias
res cultui ipsius dicatas, sæpe à
Barbaris, & impiis hominibus di-
xipi, & contumeliosè tractari. 24

An Daniel fuerit Eunuchus, & an
fuerit virgo. 26. 27

An extraordinaria quædam cibi, po-

rusq; abstinentia, sit laudabilis. 28
An potuerit naturaliter fieri, vt Da-
niel parcissimo, vtilissimoq; vsus
est victu, plenior tamen, & pul-
chrior aliis laurè epulantibus, effi-
ceretur. 31

An legere libros gentilium, eorum-
que doctrinas perdiscere sit piis
hominibus licitum. 33

An sit fas studere superstitiosis &
maleficis artibus. 35

Facultas interpretandi somnia data
Danieli, an fuerit, ceu habitus in
eo permanens. 38

Quæstiones de somniis.

An omnibus sit fides habenda, vel
deneganda. 42

De causis verorum somniorum. 45

De signis dignoscendi somnia diui-
na. 51

De variis modis & effectis diuinorū
somnia. 52

Cur in somno Deus mysteria sua
nonnunquam reuelet. 53

Cur diuina somnia, non semper de-
tur hominibus sapientibus & pru-
dentibus. 45

Cur nō omnia diuina somnia, sint
clara & aperta. 56

An fas sit Christiano obseruare &
curare somnia. 57

Cuius sit vere, ac peritè somnia in-
terpretari. 59

An in somnio, liber vsus rationis, &
liberi arbitrij esse queat. 60

De somnio Salomonis, per quod sa-
pientiam

INDEX QVÆSTIONVM

- pientiam à Deo adeptus est. 62
In libro secundo.
 Vnde computari debeat secundus an-
 nus regis Nabuchodonosor, quo an-
 no somnū illius statuarum cōtingit. 66
 De antiqua Chaldeorū disciplina 67
 An lingua Hebraica diuersa fuerit à
 Chaldaica. 70
 An aliena somnia possint à quoquā
 hominum certo sciri. 71
 An somnia hominum, sint angelis
 nota. ibid.
 An Dii, seu angeli, cū hominibus cō-
 sociantur, arque conuersentur. 77
 An quispiā hominum propositi li-
 bi somnij verā significationem,
 naturali ratione scire nequeat. 78
 An somniū Nabuchodonosor po-
 tuerit ex causis naturalibus ipsi
 accidere 76
 Cur Deus tam eximius somniis Na-
 buchodonosor, regem, impiū at-
 que barbarū, dignatus fuerit. 77
 An somniū Nabuchodonosor, po-
 tuerit Daniel humana solertia &
 sapientia verè interpretari. 78
 An apud Gentiles fuerint veri som-
 niorum interpretes. 79
 Cur illa statua Nabuchodonosor si-
 gurata fuit ad similitudinē homi-
 nis. 80
 Cur aspectus illius statuarum, erat terri-
 ficus. 81
 Cur per illam statuam, quatuor tan-
 tum imperia, significata sint, aliis
 plurimis omis. 81
 An visio huius statuarum differat ab al-
 lis similis visione Danielis, quæ nar-
 ratur infra c. 82
 An rex Nabuchodonosor, fuerit rex
 regum, & omnia continens impe-
 rio suo. 83
 Quomodo caput aureum statuarum, si-
 gnificabat imperium Nabuchodo-
 nosor, & Chaldeorum. 84
 An regnante Nabuchodonosor mo-
 narchia Medorum potentior fue-
 rit imperio Chaldeorum. 85
 Quomodo verū fuerit, quod dixit
 Daniel, regnum Persarum minus
 fuisse imperio Chaldeorum 86
 Cur imperium Persicum compara-
 tum sit argento. 87
 Cur comparatum sit pectori, & bra-
 chiis. 87
 Cur imperium Alexandri compara-
 tum sit ventri. 89
 Quæ res maxime celebrem fecerint
 Alexandrum. 91. 92
 Cur Romanum imperiū comparè-
 tur ferro & tibia. 95. 96
 De initio, fine, ac duratione quatuor
 regnorū quæ significabat statua. 97
 An Daniel loquatur de regno Chri-
 sti, quod est in hoc seculo, an in
 futuro. 101
 Quid significet abscissio lapidis è mō-
 re, sine manibus. 103
 Quomodo Christus instar maximi
 montis repleuerit vniuersam ter-
 ram. 106
 Cur Daniel permisit se adorari à re-
 ge, eiusque munera, & honores
 non reiecit. 108
In libro tertio.
 Quo tempore contigit miraculum
 trium puerorum. 115
 An statua quam fecit Nabuchodo-
 nosor, superauit alias omnes cele-
 bres statuas. 118
 De mensura humani corporis, &
 singularum eius partium. 118. 119
 Cuius ætatis fuerint illi tres socij
 Danielis, cū sunt in ignē cōiecti. 122
 Cur alij Iudei nō sint vocati ad ado-
 randam statuam. 123
 Cur non sit coactus Daniel adorare
 statuam. 216
 Cur

INDEX QVÆSTIONVM

Cur Deus seruos suos, non semper liberet malis, quæ illis accidūt	125	Cur angeli apparuerint semper hominibus sub specie humana.	133
Cur tres illi iuuenes, tantopere in aginem regis adorare, secusaerint.	ibid.	An vera fuerit conuersio regis Nabuchodonosor.	134. 194
Orationem Azariz, esse sacrā Scripturam.	127	<i>In libro quarto.</i>	
Quibus in rebus iudicia Dei præcipuè videantur incomprehensibilia.	128	De auctoritate cantici trium puero- rum.	137
Quomodo sancti, verè appellent se iniquos.	129	Quid sit, Deum sedere super Cherubim.	139
De cõditoribus vrbis Hierusalē.	132	Quid sit Deum intueri abyssos.	160
Cur dicta sit ciuitas sancta.	133	Quomodo creaturæ rationis expertes, benedicat, & laudent Deū.	161
Vnde sit dicta Hierusalem.	134	Cur Moses creationem angelorum in libro Genesis non tradiderit.	163
Cur Iudæi commemorationē Abraham, Isaac, & Iacob, sæpissimè usurpabant apud Deum.	136	De angelorum excellentia.	165. 166
Cur Azarias dicat eo tempore non fuisse prophetas, cum tunc in illa ipsa captiuitate florent Daniel, & Ezechiel.	137	De decem caelorum excellētiis.	167
An licitum esset Iudæis extra templum Hierosolymitanum sacrificare Deo.	138	Quid in hoc cātico intelligi debeat per virtutes.	168
Quomodo potuerint Iudæi sacrificia Deo facere in Hierusalem anno quinto post euersam Hierusalem, atque incensum, & dirutum templum.	139	Quales sunt aquæ, quas Scriptura dicit esse super cœlos.	169
De admiranda vi & facultate Naphthæ.	140	De præstantia solis.	179
Quemadmodum tres iuuenes ex incendio liberati sint, & de octo miraculis, quæ in eorum liberatione eluxerunt.	142	De excellentia lunæ.	174
An citra miraculum fieri possit, ut corpus aliquod in igne positum, ab eo non lædatur.	144	De septem planetis, & cur eorum mentio vix fiat in sacris literis.	175
An hi tres iuuenes fuerint martyres.	147	De stellis in cælo fixis.	175
Quis fuerit ille quartus, quem vidit in fornace, & vocauit similē filio Dei.	149	De raritate stellarū in australi parte cœli, & circa polum Arcticum.	176
		De rebus meteorologicis, quomodo ex illis maximè laudetur Deus in scriptura.	179
		De arcu cælesti, seu iride.	181
		De miraculis, & commoditatibus ventorum.	182
		Quemadmodum ex igne laudari Deus debeat.	185
		De vtilitate vicissitudinis dierum, & noctium.	188
		De præstantia lucis.	192
		De mirabili natura, & potentia fulminum.	187. 195
		De præstantia terræ.	196
		An omnis terra inter duos tropicos interiaccens, sit intemperata, sterilis, & ferè inhabitabilis.	198. 199
		De	

INDEX QVÆSTIONVM

- De montium vsu, & rebus memorabilibus. 201
- De antiquissimo vsu arborum ad vitum, & vestitum hominum, & prisca earum religione. 209
- De ostuplici varietate, quæ cernitur in arboribus. 205. 206. 207
- Mita de vmbis arborum. 208
- De miraculis aquarum, quæ in sacris literis memorantur. 209
- De naturalibus aquarum miraculis, velut de fluxu, & refluxu maris. 210
- De asphaltite lacu Iudææ. 211
- De mirabili ingenio fluuij sabbatici, & fontis qui est apud Garamantas, & cuiusdam fontis, qui est iuxta Laisum lacum. 212
- Quid significant in scriptura hæc vocabula cete, & leuiathan. 213. 214
- De magnitudine piscium. 215
- De miraculo Ionæ à pisce deuorati, & eius piscis in cuius ore B. Petrus iterum inuenit. 216
- Quomodo piscis ille Tobie, vim habere potuerit expellendi demonis. 216
- Quanta sit inter aues, & pisces similitudo. 219
- Quomodo scripturas dicat renouari aquilæ iuuentutem. 219
- Cur in canticis canticorum laudentur oculi columbarum. 221
- Quenam auis sit, quæ in psalmo cetero primo nominatur Pellicanus. 221
- De miraculo anis, quæ dicitur Phœnix. 229
- Vtrum maius naturæ artificium sit in paruis animalibus quàm in magnis. 225
- De Behemoth, id est, elephanti magnitudine, robore, mœursitudine, docilitate, similitudine cum homine, & longæuitate. 227
- De quinque bonorum generibus, homini à Deo datis. 232
- Quibus in rebus consistat naturalis honor, & gloria hominis. 236
- An cælum sit homini subiectum. 236
- De decem prerogatiuis gentis Hebrææ. 237
- De duplici munere Iudaici sacerdotij. 240
- De comparatione sacerdotij Iudaici cum sacerdotio Christiano. 247
- In libro quinto.*
- Quo tempore, secundum somnium quod narratur 4. ca. Danielis, contigerit regi Nabuchodonosor. 246
- An illa Nabuchodonosor in bestiam transformatio, sit historicè, an parabolicè intelligenda. 247
- Cur eius historiarum, apud Gentiles non fiat mentio. 249
- Quam multa peccauerit Iustinus in historia rerum Iudaicarum. 250
- Cur angelos Scriptura vocet vigilantes. 355
- An rex Nabuchodonosor, tempore suæ derementiæ, vinculis fuerit restrictus. 259
- Quomodo rex delicatissimus, per totum septennium solis herbis vescendo vitam tueri potuerit. 260.
- Quid significet septem tempora. 262.
- An rex Nabuchodonosor per totos septem annos in illo statu bellæ vexatus sit. 263
- De transformatione regis Nabuchodonosor, qualis illa fuerit, & de quatuor generibus transformationum. 264
- An fuerit secundum substantiam mutatus in bouem, vel aliud animal. 266.
- An amiserit externam figuram corporis humani. 267.

INDEX QVÆSTIONVM.

Andicatur mutatus in bestiam secundum aliorum tantum, vel suam existimationem. 268
Quæ sit verior sententia de translocatione Nabuchodonosor. 269
Quomodo scriptura dicat, postea fuisse redditam ei regi propriam eius figuram. 269
Cur Daniel solam eleemosynarum largitionem suaserit regi, ad placandum Deum. 270
An supplicium diuinitus regi constitutum, potuerit largiendis eleemosynis auerti. 271
Cur Daniel dubitanter dixerit, forsitan Deus ignoscet, & cur sancti de remissione peccatorum dubitanter, & timide loqui soleant. 272
Quomodo eleemosyna deleat peccata. 274
An sit aliquod genus eleemosynæ, vel aliquod genus peccatorum, in quibus permanenti homini, possit prodesse eleemosyna ad salutem æternam. 262. 277
De Babylonis magnitudine & magnificientia. 278
De ciuitatis Babylonis cōditore 280
An supplicium regis Babylonis, duodecim menses dilatum sit. 282
An rex Nabuchodonosor tandem saluus fuerit. 283
Cur Nabuchodonosor, Iudæos captiuitate, aut regem Ioachim carere non liberauerit, aut cur id non ab eo rege petierit Daniel 287. 288
In libro sexto.
Cur historia capitis quinti, contra rectam historiarum seriem, & ordinem temporum, præposita sit historiis septimi & octauo capitis. 290
De magnificentia antiquorum conuiuiorum. 293
Cur Baltasar, in maximo obsidionis

periculo, tam securus conuiuiabatur. 293
De Diis Babyloniorum. 297
An illam manum scribentem in pariete, solus rex viderit. 305
Cur Chaldæi non potuerunt legere scripturam illius manus. 306
Cur Deus pepercit regi Nabuchodonosor, & non Baltasari. 308
Quæ fuerint quondam apud principes insignia summi honoris. 310
An Baltasar fuerit occisus. 313
An Babylone sit occisus. 314
An sit occisus eadem illa conuiuij nocte. 314
A quo sit occisus, à Dario Medo, an à Cyro, an ab utroque. 316
Cur Græci soli Cyro eam victoriæ tribuant. 316
Cur Daniel, solum Darium Medum eius victoriæ auctorem laudat. 317
Quomodo vna nocte Babylon oppugnari, & expugnari, & rex Baltasar occidi potuerit. 318
Cur Baltasari, & regno Chaldæorum, tanta calamitas exitiumque acciderit. 319
An quæ prædixerant prophætæ de excidio Babylonis, congruant cum ipso euentu, & re vera sint impleta. 320
Quamdiu steterit, regnum Chaldæorum. 323
Qui, & quot reges ei regno præfuerint. 323
Quandiu quisque illorum regum regnauerit. 326
An Baltasar filius an nepos vel pronepos fuerit Nabuchodonosor. ibid.
In libro septimo.
Quis fuerit Darius Medus. 329
An fuerit filius filiarum regis Nabuchodonosor. 330
An

INDEX QVÆSTIONVM.

An fuerit idem qui Darius Hyſtaſpis.	331	An ea viſio ſpectauerit ad ſolium & imperium Mahumetanorum.	356
An fuerit idem qui Cyrus.	331	An pertineat ad Antichriſtum.	357
An fuerit idem qui Aſtyages.	332	Quomodo Sathan habitaturus ſit corporaliter in Antichriſto.	358
An fuerit is quem Xenophon vocat Cyaxarem.	333	Cur Deus dicatur antiquus dierum.	359
An fuerit is, quem Berofus & alij appellarunt Nabonidum.	334	Quid in Deo candor veſtium, & albor capillorum ſignificet.	360
An Baſaſar fuerit is, quem Berofus & alij vocant Laboſardach.	334	Quid ſeſſio Dei, quid thronus eius flammas & ardens.	361
An citra miraculū fieri poſſit, quis inter leones verſetur illaſus.	337	Quid flumen rapidum & igneum à facie Dei egrediens.	362
Miraculum Danielis non laſi à leonibus ſeptem modis fieri potuiſſe.	338	De varietate leſtionis illius ſententiar, millia millium miniſtrabant ei, & decies centena millia miniſtrabant ei, & quæ leſtio, cæteris probanda magis ſit.	363
<i>In libro octauo.</i>		Quantus ſit numerus angelorū.	364
Viſio quatuor ventorum inter ſe pugnantium in mari, quid ſignificauerit.	243	Verum diſtinctio angelorum in adminiſtrantes, & aſſiſtentes probanda ſit, & qui ſint aſſiſtentes, & qui miniſtrantes.	365
Cur angeli comparentur ventis.	344	Vt plures ſint, miniſtrantes, an aſſiſtentes.	366
Cur quatuor monarchiæ comparatæ ſint beſtiis de mari ascendentibus.	344	Qui ſint libri aperiendi in extremo illo & generali iudicio.	366
Cur imperium Chaldeorum comparatum ſit leonæ habenti alas aquilæ.	345	De libro vitæ & mortis.	367
Cur regnum Perſarum comparatur viſo.	347	An quintum regnum tā opere laudatum hic à Daniele, fuerit (vt dicit Porphyrius) Machabeorum principatus.	369
Cur Alexāder Magnus cōparatus ſit pardo alato & quadricipiti.	349	An quintum regnum, à Daniele deſcriptum, ſit regnū Iudæorū.	370
Cur beſtiæ, cui Romanum imperiū comparatum eſt, nec ſpecies, nec nomen ſit expreſſum.	351	An illud paruulum cornu ſignificauerit Chriſtū, vt dicūt Iudæi.	371
Quanta fuerit magnitudo & potentia Romani imperij.	351	De regno Chriſti in priori eius aduentu.	372
Qua ratione tantum imperium Romani ſint adepti.	353	De monarchia ſummi pōtificis.	373
An tantum imperium, Romani iuſtitæ acquiſierint.	353	Regnum Chriſti, octo rebus præcellere cæteris omnibus regnis.	374
An viſio Danielis de cornibus decem, & alio paruo cornu, pertineat ad regem Syriæ Antiochū Epiphanem, vt dixit Porphyrius.	354	De regno Chriſti poſt ſecundū eius aduentum.	375
		De	

INDEX QVÆSTIONVM

- De opinione Chiliaſtarum**, dicentium per mille annos Chriſtum in terris regnaturum cum ſanctis in ſumma felicitate. 378
- An regnum Dei & ſanctorum**, deſcriptum hoc ſeptimo capite à Daniele, ſit illud fictitium à Chiliaſtis. 380
- Qua ratione tot ſancti & docti viſi in opinionem Chiliaſtrum deueſti ſunt.** 380.
- In libro nono.*
- An ciuitas Suſan tempore Danielis** pertineret ad ditionem Chaldaeorum, an Perſarum. 386.
- De ciuitatis Suſan origine**, conditoribus, amplitudine, & à quo, & cur facta ſit Perſarum regia. 388.
- Cur Suſan appeletur à Daniele caſtrum.** ibid.
- An Suſan fuerit in regione Elamitica.** 489.
- Cur regnum Perſarum comparatum ſit arietis, & in priori viſione uſo.** 390.
- Quid ſignificent duo cornua arietis & vnum ſublimius altero.** 391.
- Cur Alexander magnus comparatus ſit hirco capſarum.** 393.
- Quæ ſit exacta chronographia ortus, vitæ, rerum geſtarum, atque obitus Alexandri magni.** 396.
- An quatuor fuerint Alexandri ſucceſſores.** 398.
- An diuiſio imperij Alexandri in eius duces, eo viuente, an mortuo facta ſit.** 399.
- De initio regni Seleuci.** 401.
- Regni Græcorum**, quod ſepe memoratur in libris Machabæorum, unde capiendum ſit exordiũ. 401.
- Tres quæſtiones**, prima cur regnũ Græcorum non inchoetur ab Alexandro Magno: ſecunda, cur inchoetur à rege Seleuco, tertia cur appellatur regnum Græcorũ. 403
- De chronologia regum Syriæ à primo Seleuco, uſque ad Antiochũ Epiphanem, & de crudelitate eius in Iudæos.** 403
- Quamdiu regnauerit Antiochus Epiphanes.** 405.
- De cauſa nominum**, quibus Angeli in diuina ſcriptura appellantur. 407.
- An ſententia Danielis de duratione Antiochiæ perſequentionis Iudæorum**, pugnet cum ſententia auctoris libri prioris Machabæorum. 410.
- Diſputatio de morte regis Antiochi Epiphanis.**
- Quod fuerit, & in qua vrbe templum quod ſpoliare voluit Antiochus.** 411.
- De loco, in quo mortuus eſt Antiochus.** 413
- De genere mortis Antiochi.** 491.
- An rex Antiochus cuius in primo capite poſterioris libri Machabæorum deſcribitur interitus, fuerit Antiochus Magnus.** 414.
- An ſeuerit Antiochus Epiphanes.** 416.
- An quæ Daniel vaticinatus eſt octauo capite, facturum regem Epiphanem aduerſus Iudæos ea cõperant Antichriſto.** 418.
- In libro undecimo.*
- Quis fuerit ille Aſſuerus, cuius filius fuiſſe dicitur Darius Medus.** 422.
- Quot annos Darius Medus Chaldæis imperauerit.** 423.
- Quoto anno captiuitatis Babylonæ, regnum Chaldæorum euerſum ſit à Cyro.** 424
- An Cyrus ſeptuageſimo anno captiuitatis, dederit Iudæis libertatem, & eo**

- eo ipso anno ipse regnare coepit. 421
- An Cyrus proximè post Darii mortem regnare coepit. 422
- Cur vocetur annus, quo haec visio Danieli obtigit, unus & primus Darii Medii. 423
- An Cyrus initio sui regni retè dixit, ut est in exordio libri Ebraei, omnia regna terræ, sibi esse à Deo data. 430
- Quid significet vocabulum, generationis, prout denotat certum spacium temporis. 332
- Quid sibi voluit Baruch, dicens captiuitatem Iudæorum duraturam ad septem generationes. 332
- De septuaginta annis captiuitatis Babylonica.
- An initium eorum annorum, sumendum sit à decimo tertio anno regis Iosue, vel à captiuitate regis Iochim. 435
- An debeant inchoari à captiuitate regis Iechoniz. 436
- An exordiri oporteat à captiuitate regis Sedechiz. 437
- An septuaginta annos captiuitatis duplices facere oporteat. 438
- An finiti sint septuaginta anni captiuitatis in secundo anno Darii Hystaspis. 440
- An finiri sint in primo anno Cyri. 443
- De morte Mardochæi. 443
- Cur Danieli cum ipse supplicaret Deo pro liberatione populi sui reuelatum sit tempus aduentus Messie. 446
- Cur Daniel tam sollicitus & anxius erat liberationis Iudæorum, quæ scilicet promissam à Deo, eiusque tempus tunc instare. 445
- Quid significet apud Daniele, vocabulum Hebdomadis. 449
- Cur dicantur abbreviata hebdomades. 451
- Quid sit consummari prauaricationem. 457
- Quomodo Christus finem imposuerit peccato. 458
- An opinio existimantium, annos septuaginta hebdomadum intelligendos esse lunares, non autem solares, sit probabilis, ac bene defendi queat. 454
- Disputatio contra hæreticos, quod per Christi gratiam, peccata non tantum hominibus non imputentur, sed etià penitus auferantur. 460. 461
- Quomodo Christus sit iustitia nostra. 462
- Quomodo differat iustitia Evangelica à iustitia legali. 473
- An dominus noster impleuerit omnes prophetias, quæ erant de Messia. 464
- Quomodo Christus impleuerit legem & prophetias. 464
- An ex ipsa scriptura probari possit animam Christi descendisse ad inferos. 469
- Cur dictus sit Messias seu Christus, quod latine significat vnctus. 473.
- An sit proprium Messie, appellari sanctum sanctorum, & de ratione eius appellationis. 474
- De initio septuaginta hebdomadum. 474
- An sumendum sit initium septuaginta hebdomadum ab anno quarto regis Sedechiz. 476
- An ab anno primo Darii Medii. 477
- An ab anno primo regis Cyri. 478
- An ab anno secundo Darii Hystaspis. 478
- An ab anno secundo Darii Nothigimani. 479
- An à septimo anno Artaxerxis Longimani. 479

INDEX QVÆSTIONVM.

- An ab anno vigesimo Artaxerxis Longimani 480
- An post reuerſionem Iudzorum ex captiuitate Babylonica, ciuitas Hieruſalem, & muri eius, reſecti fuerint ante Nehemiam. 482
- An diſtinctè ac definitè notum fuerit Danieli, quantum temporis ſu perreſſet, à ſua ætate, vſque ad Meſſiæ aduentum. 484
- An què Gabriel, hic vocat Chriſtū ducem, is fuerit, vel Cyrus, vel Zorobabel, ſiue Ieſus pontifex, ſiue Nehemias, vel Hyrcanus 485
- Quod per Chriſtum ducem, non alium, quam dominum noſtrum Ieſum, intelligere neceſſe ſit. 486
- Cur Gabriel ſic loquutus eſt ſeptem hebdomades & ſexaginta duæ hebdomades. 487
- An Chriſtus cuius necè poſt ſexaginta duas hebdomadas futurà prædixit angelus fuerit rex Agrippa. 489
- An fuerit Hircanus Pontifex. 489.
- An fuerit Dominus Ieſus 490
- Vnde auſpicari oporteat ſexaginta duas hebdomadas, poſt quas Gabriel necem Meſſiæ futuram eſſe dixit. 491
- Cur Gabriel in exponendo ſeptuaginta hebdomadas, memoret mala Iudæis euentura poſt illas hebdomadas. 494
- An probari poſſit, mala quæ paſſi ſunt Iudæi poſt Domini noſtri mortem, & nunc pariuntur, fore perpetua. 496
- Quoties Iudæi poſt excidium & exitū ſuū ſub Tito & Adriano Imperatoribus, conati ſint reſicere templum Hieroſolymitanū. 496
- Quibus prodigiis Iudæi ab inſtauratione templi, & deterriſi & retratti ſint. 497
- An ex ſcriptura probari poſſit hanc Iudzorum calamitatem fore perpetuam. 498
- Quomodo differat hæc Iudzorum calamitas ab aliis, quas ante Chriſti aduentum paſſi ſunt. 500
- Quibus Dei ſingularibus beneficiis caruerint Iudæi poſt captiuitatē Babylonicam. 501
- An cōuinci poſſint Iudæi, mala quæ pariuntur, propter Meſſiæ necem iſiſ accidiſſe. 502
- Quibus poenis propter Chriſti necē puniri ſint Iudæi. 504
- An poſt Chriſti mortem, Iudzorū ſacrificia omnino deſecerint. 508
- Quodnam ſit pactum, quod Meſſias multis erat cōfirmaturus. 509. 510
- Quibus modis Dominus noſter probauit Iudæis ſe Meſſiam eſſe, & doctrinam ſuam eſſe veram. 512
- An abominatio deſolationis, ſtās in loco ſancto, ſignificauerit Antichriſtum. 513
- An ea ſignificauerit idolum in templo Hieroſolymitano poſitū à rege Antiocho. 614
- An ſignificet ſtatuas, vel imagines Romanorum imperatorū. 515. 516
- An ſignificet immaniſſima ſcelera Iudzorum intra ipſum templum facta. 517
- An ſignificet futuram poſt Chriſti mortem, Iudaicorum ſacrificiorū & caeremoniarum abominationē ac deſolationem. 517
- An ſignificet exercitū Romanorū, quo deſolata eſt Hieruſalem. 519
- De quo exercitu, & obſidione Hieruſalem loquatur D. Lucas ca. 12. de obſidione Ceſtij præſidis Syriæ, an de obſidione Titi imperatoris. 520

In libro vndecimo

De

INDEX QUESTIONVM.

- De multiplici obscuritare ac difficultate disputationis, quæ est de septuaginta hebdomadis. 522
- An chronologia Hebræorum vera sit. 525
- An probanda sit chronologia Ioannis Ananij, sub nominibus Berosi, Manronis, Metasthenis, & Philonis. 527
- An sit exacte veritatis, chronologia per tempora regum ducta, & descripta. 531
- De olympiadum nomine origine, & in chronologia, certitudine. 532.
- Quando coeperit regnare Syrus. 533
- An initium Olympiadum locandū sit in octauo anno regni Achaz, regis Iuda. 535
- Quando Roma condita sit, secundum chronologiam sacræ scripturæ. 535
- An excidium Troiæ contigerit tempore Heli, Hebræorum pontificis. 535
- Quo tempore, secundum sacræ chronologiam, fuerit diluuiū Ogygis. 536
- Qui fuerit ille Darius rex Persarū, sub quo narrat Esdras templi ædificationem esse absolutam, utrum is fuerit Darius Hystaspis, an Darius Nothus. 537
- An verum sit quod Iudæi dixerunt Domino nostro, ut apud Ioannem ca. secundo, quadraginta sex annis fuisse templū ædificatū. 539
- Quo tempore templum inchoatū, & perfectum fuerit. 540
- An rex Artaxerxes, sub quo muri Iherusalem, duce Nehemia, restructi sunt, fuerit Xerxes, qui bellum Græcis intulit. 541
- An is fuerit Artaxerxes Mnemon. 543
- An is fuerit Artaxerxes Longimanus. 541
- Quoto anno post Romam conditā, natus sit Christus. 544
- Quibus consulibus sit natus. 544
- De tempore ortus, consulatus, triumuiratus, monarchiæ & mortis Augusti Cæsaris. 544
- Quoto anno Augusti Cæsaris, Christus dominus natus sit. 545
- In quoram olympiadē, Christi Domini ortus incidere. 547
- Quoto anno post orbem conditum natus sit Dominus noster. 548
- Quoto anno regni Herodis, natus sit Saluator noster. 549
- An Christus baptizatus sit cū iā expleisset viginti nouē annos, & decē mēses, ut putauit Epiphanius. 553
- An sit baptizatus decimo tertio die post expletum annum vigesimū nonum. 554
- An baptizatus sit Christus, iam expleto trigesimo anno ut Beda placuit. 552
- An Christus ultra quadraginta annos in terris vixerit. 555
- An vixerit tantū triginta annos. 557
- An D. Augustinus senserit Christū trigesimo anno esse mortuum. 557
- An triginta duos annos non excesserit. 557
- An trigesimum quartum annum attingerit. Ibid.
- An mortuus sit decimo nono anno Tiberij, & octauo anno procuratoris Pilati, ut putauit Onuphrius. 558
- An mortuus sit in ipso plenilunio. 559
- An Christus sit mortuus trigesimo tertio ætatis anno, tantum inchoato. 559
- An cū Christus dicitur natus quadragesimo secundo anno Augusti, & mortuus 18. anno Tiberij intelligendi sint illi anni pleni, an imperfecti. vel

INDEX QVÆSTIONVM

- vel partim, pleni partim imperfe-
cti. 560
- Ad Christum mortuus sit anno quar-
to ducentesimo secundæ olym-
piadis. 561
- An, quem Ioannes capite quinto vo-
cat diem festum, is fuerit dies for-
tium, vel encæniorum, an potius
dies paschatis. 563, 564
- An miraculum aquæ in vinum mu-
tatæ factum, à Christo in nuptiis,
vno anno post eius baptismum
euenierit. 569
- Quo tempore excidium Hierosoly-
mitanum sub Tito, & Vespasia-
no factum contigerit. 572
- De immani clade Iudæorum sub
Adriano Imperatore. 572
- Sequuntur quæstiones de opinionibus
variorum auctorum, super com-
putatione septuaginta
hebdomadum.*
- Quæstio de opinione, quam refert
D. Augustinus in epistola octoge-
sima. 574
- De opinione Iulij Africani. 576
- De opinione Origenis. ibi.
- De opinione Hippolyti. 575
- De opinione Clementis Alexandri-
ni. 576
- De opinione Tertulliani 577
- De opinione veterum Hebræorum. 578
- De opinione Eusebij. 579
- De opinione Cyrilli Hierosolymitani. 580
- De opinione Diui Chrysostomi. 581
- De opinione Driedonis & Iâsenij. 583
- De opinione Theodoret. 581
- De opinione Lyrani, Burgensis, Gala-
tini. Varabli. 582
- De opinione Ioannis Lucidi. 583
- An Themistocles, cum damnatus à
Græcis, fugit in Asiam: tunc adie-
xit ad regem Xerxem, an ad filiū
eius Artaxerxem. 585
- In disputatione de septuaginta heb-
domadis, quæ sint controuersa,
& quæ extra controuersiam sint, 587
- Quæ sit omnium probabilissima
sententia, de ratione computan-
di septuaginta hebdomadas. 588
- An diuina scriptura, in recensendo,
magno aliquo numero, & sum-
ma annorum, soleat menses aliquot,
aut etiam annos ommittere. 589
- In libro duodecimo.*
- An possit dici propheta, qui prophe-
tica videt, aut loquitur, ea tamen
nequaquam intelligens. 595
- Cur Daniel tan opere lugeret eo tē-
pore quo populus Hebræus solu-
tus captiuitate Babylonica reue-
sus erat in patriam. 596
- De antiquitate, ac varietate vsus vi-
gentorum. 599
- De fluuio Tigre, cur sic dictus, &
cur appellatus sit à Daniele flumē
magnum. 600
- Quid sit aurum obrizum. 600
- Quid significet in scriptura vox
Tharsis. 602
- De Hyacintho, & Chrysolitho, pre-
tiosis lapidibus. 604
- Cur angelorum visio, & alloquium
primo terrificum est homini. 606
- Cur ex diuina, vel angelica visione,
accidat homini, vt videatur sibi
esse infirmior, vilior, & rudior,
quam ante fuerat. 608
- An D. Hieronymus senserit princi-
pem illum Persarum, qui restitit
Gabrieli, fuisse malū angelū. 608
- An reuera ille princeps, fuerit bo-
nus an malus angelus. 610
- Quomodo angeli boni inter se dis-
sidere, ac pugnare possint. 614
- Quibus rationibus, princeps Persa-
rum

INDEX QUESTIONVM

- rum contendebat Iudæos non esse captiuitate liberandos. 615
- Quibus rationibus, Gabriel & Michael, Iudæorum liberationem apud Deum procurabant. 615
- Cui tandem, id est, per unum & viginti dies, durauerit pugna inter principem Persarum, & Gabrielem. 618
- Ex quo ordine angelorum sit beatus Michael. 619
- Quis fuerit ille princeps Græcorum, qui dimicabat contra principem Persarum. 625
- Quis fuerit ille rex Persarum, iuxta quod dicit se Gabriel remansisse. 625
- Quomodo nullus angelorum præter Michaellem & Gabrielem Iudæorum liberationi faueret. 620
- An tempore Danielis, gens Iudæorum, aliqua se læserat, aut offenderat gentem Græcorum, sicut Beatus Gregorius existimauit. 627
- In libro decimo tertio.*
- An visio, quæ in decimo & vndecimo, duodecimoque cap. narratur, sit una, an diuersa. 630
- Cur angelus memorarit reges Persarum tantum, qui futuri erant ad Xerxem. 632
- Disputatio de monarchia Persarum, & primo quot reges in ea fuerint à primo Cyro vsque ad vltimum Darium. 633
- De regis Cyri laudibus, & celebritate nominis. 631
- Duodecim principes variarum gentium ex historiis colligi, fuisse omnium maximè celebres, & memorabiles. 635
- De secundo rege Persarum Cambyses, & an is fuerit ille Nabuchodonosor, qui memoratur in libro Iudith. 637
- De quarto rege, qui dictus est Darius Hystaspis, & quoto huius regis anno, vtrum sexto an nono ædificatio templi Hierosolymitani absoluta sit. 636
- De quinto rege qui appellatus est Xerxes, quamdiu regnauerit, & an is fuerit ille rex dictus Artaxerxes, qui misit in Iudæam primo Esdras, deinde Nchemiam, sicut opinatur Iosephus. 637. 638
- Quæ fuerint copiarum huius Xerxis tam terrestres, quam navales, quas is duxit aduersus Græcos. 637
- De septimo rege, id est, de Artaxerxe Longimano, cur is cognominatus sit Longimanus: & an fuerit, quemadmodum existimast Iosephus, maritus Esther, qui nominatur in eo libro Assuerus, & an fuerit ille Artaxerxes, quem Esdras cap. 4. narrat prohibuisse ædificationem templi. 639
- De Dario Notho, decimo Persarum rege, quamdiu regnauerit: & an sub eo rege fabrica templi Hierosolymitani absoluta sit, vt Seuerus Sulpitius putauit. 639
- De vndecimo rege qui dictus est Artaxerxes Mnemon: an is fuerit maritus Esther. 640
- De tempore quo vixit Mardocheus. ibid.
- De duodecimo rege, qui fuit Artaxerxes Ochus, an hic fuerit ille rex Nabuchodonosor, qui memoratur in libro Iudith, sicut arbitratur Sulpitius. 641
- Quamdiu steterit monarchia Persarum, à Cyro eius conditore vsque ad Alexandrum, magnum eius euersorem. 642
- De origine imperij Parthorum. 644
- Cur angelus tantum prænunciare voluerit futura bella inter reges Sy-

INDEX QVÆSTIONVM.

niz, & Ægypti prætermiſſis aliis
regibus. 644
De felicitate Ptolemæi Lagi, qui
primus fuit poſt Alexandrum
Ægypti rex. 645
Quemadmodum hic traſtauerit Iu-
dæos. 645
De opulentiâ, & magnificentia Pro-
lemæi Philadelphi, ſecundi re-
gis Ægypti. 647
De bellis inter Philadelphum, & ter-
tium regem Syriæ Antiochũ cog-
nomento Deum. 649
De bellis, & victoriis Ptolemæi E-
uergetis, tertij regis Ægypti ad-
uerſus Seleucum Callinicum quar-
tum Syriæ regem. 650
De Antiocho Magno: & rebus eius
ſecundis, & aduerſis: de benignita-
te eius aduerſus Iudæos 653
Victoria Ptolemæi Philopatoris de
Antiocho Magno: & copiarũ vtri-
uſque regis deſcriptio. 654 655
Quemadmodum multa nobiliter
geſta in Oriente & in Occiden-
te, ſimul in eundem annum con-
currerint. 655
Deſcriptio templi, quod Onias Iude-
us in Ægypto condidit. 658
An in eo templo Oniz, impletum
fuerit vaticinium Eſaiæ quod eſt
in capite 19. de altari in medio Æ-
gypti erigendo. 660
Quomodo Scopas dux Ptolemæi, vi-
ctus ſit ab Antiocho magno. 661
Commendatio terræ Iudææ. 662
Quantum fuerit tributum, quod
Romani, viſto Antiocho Magno
impoſuerunt. 665
De morte Antiochi magni. 667
Cur Seleucus Philopater, filius An-
tiochi magni, cum vndecim an-
nis regnauerit, dicatur tamẽ ab an-
gelo paucis diebus viſturus. 669

In libro decimo quarto.

Quemadmodum imperium Græco-
rum ex ſententia Theodoretĩ mul-
tis rebus ſimile fuerit imperio Ro-
manorum. 675
*Longa, & multiplex diſputatio de
Antichriſto*
Vnde ſumpta ſint, quæ in his com-
mentariis diſputantur de Anti-
chriſto. 672
De nomine Antichriſti 872
Antitheliſ, ſeu contrapoliſio Chri-
ſti, & Antichriſti fu-ẽ traſtatur. 674
Antichriſtum, non fore ipſum dia-
bolum ſub ſpecie hominis, vt pu-
tauit Hippolytus 674
De conceptu Antichriſti. 674
Quomodo D. Hieronymus dixerit,
Saranam habitaturũ corporaliter
in Antichriſto, & cur is vocetur
à Paulo homo peccati, & filius
perditionis. 674
An, ſicut Chriſtus eſt caput omnĩũ
bonorum, ita ſit futurus Antichri-
ſtus caput omnium malorũ. 676
Ex ſententia veterum, vſque ad An-
richriſtum, permanſurum eſſe im-
perium Romanorum. 677
An ipſemet Nero Romanorum im-
perator, futurus ſit Antichriſtus,
vt multi non obſcuri auctores pu-
tarunt. 677
Cur permittet Deus aduentum An-
tichriſti. 679
Quanta ſub aduentum Antichriſti
futura ſit hominũ improbitas 680
Iudæos in primis, recepturos Anti-
chriſtum. 680
Antichriſtum, Babylone naſciturũ
ex parentibus Hebræis, & ex tri-
bu Dan. 681
Antichriſtum ab initio futurũ igno-
bilẽ, obſcurum, & inualidum. 683
Antichriſtum.

INDEX QVÆSTIONVM

- Antichristum, sex modis ingentem
sibi potentiam paulatim compa-
raturum.** 683
- Futurum Antichristum callidissi-
mū simulatore & hippocrytā.** 683
- Futurum etiam artū, & rerum cu-
riolarum profectorem, ac docto-
rem.** 684
- De opulentia & largitionibus Anti-
christi.** 685
- De prodigiis & miraculis eius.** 685
- Quid sint futura eius miracula.** 686
- An omnia prodigia, quæ faciet An-
tichristus, factura sint ficta, & me-
daria.** 687
- An Antichristus superaturus sit pri-
oribus omnes impensā amplitudi-
ne, & potentia.** 687
- Delegatione Romanorum ad Anti-
ochum Epiphanem, cum is obli-
deret Alexandriam.** 691
- De infelici exitu, & interitu regis
Antiochi Epiphanis.** 696
- An sit facturus se Deum Antichri-
stus.** 696
- In quo templo sessurus sit Antichri-
stus.** 697
- De nuntiis, & legatis, quos ad om-
nes gentes mittet Antichristus.** 698
- Oratio Antichristi ad suos.** ibid.
- An futurus sit Antichristus libidino-
sus, & voluptuosus.** 699
- De miserrimo interitu Antichristi.** 705
- Quomodo simulabit se mortuum,
& rursus ad vitam redire.** 705
- Quod iubebit obseruari diem Sab-
bati, & diem dominicum.** ibid.
- Quomodo simulaturus sit se, in cæ-
lum ascendere.** Ibid.
- Quemadmodum Christus verbo
suo, vel spiritu oris, ut ait Paulus,
interfecturus sit Antichristū ibid.**
- Quam futurus sit Deus Maozim
quem coler Antichristus.** 699
- In libro decimo quinto.*
- Qui sint venturi testes veritatis in
cōsummatione seculi, aduersus
Antichristum.**
- An Elias tantum, & Enoch, an eti-
am Hieremias vel Moyses aut Ioan-
nes Euangelista.** 708
- Quanta futura sit persecutio Anti-
christi, & quod futura sit corpora-
lis simul, & spiritalis.** 713
- Quomodo Antichristus dicitur su-
peraturus sanctos.** 713
- De quinque generibus persecutio-
num Ecclesie.** 713
- Præcipue conabitur Antichristus de
medio tollere Baptismum, Eucha-
ristiam & signum crucis** 714
- Quod erit symbolū, & insigne Anti-
christi dādū eius sectatoribus.** 714
- Quid significetur per nomen libri
Dei, in quo scripti sunt electi.** 715
- An possit aliquis deleri de libro vi-
uentium.** 715
- An in fine mundi, omnes Iudei sint
ad Christum conuertendi.** 717
- Cur angelus dicat, multos ex mor-
tuis resurrecturos, cum sint resur-
recturi omnes.** 720
- Ex libro quarto Esdræ, tamen si non
sit canonicus, multas tamen sen-
rentias, & à doctoribus, & ab ip-
sa Ecclesia in officiis Ecclesiasti-
cis, & diuinis mysteriis tractandis,
vlturpari.** 721
- De gloria eorū, qui docent alios iu-
stissimam.** 722
- An sanctus indoctus, & sanctus do-
ctus parem habituri sint merce-
dem.** 724
- De obscuritate sacræ Scripturæ ad-
uersus hæreticos.** 726
- Quis idoneus sit scripturæ inter-
pres.** 728
- Quid

INDEX QVÆSTIONVM

Quid significet angelum, vel Deum iurare.	729	Quæ pœna fuerit in adulteros secū dum legem Moſis conſtituta.	752
Quamdiu durabit perſecutio Anti chriſti.	730	Quæ pœna fuerit adulterorū apud Romanos, Parthos, Ægyptios, Græcos, & Turcas.	752
De mirabili providentia Dei in mō- derandis diaboli tērationibus.	731	Sub quo rege, hiſtoria quæ narra- tur decimo quarto cap. contige- rit.	757
De quadraginta quinque diebus ſu- perſuturus poſt necem Antichri- ſti.	735	An ille rex fuerit Cyrus.	ibid.
Quid ſit ſors ſanctorū, & cur ſic ap- pelletur.	737	Quis fuerit Belus Babyloniorum Deus, & quo tempore ille vixe- rit.	758
<i>In libro decimo ſexto.</i>		Deſcriptio templi, & ſepulchri Beli.	759
An hiſtoria Suſannę, & Belis quæ duobus vltimis capitibus libri Da- nielis narratur, ſit canonica.	740	An origo idololatriæ fuerit tempo- re huius Beli.	760
Comparatio Lucretiæ, & Suſannæ, in virtute & laude caſtittatis.	745	Quod genus menſurę fuerit Arra- ba.	760
An in iudicio Suſannæ, Daniel reue- ra fuerit puer.	745	De menſuris liquorum apud Roma- nos.	761
Ratio ſeruanda in examinādis teſti- bus, exemplo Danielis.	749	De menſuris liquorum apud Hebrę- os, & in ſacra ſcriptura vſurpatis.	962
Diſputatio de illa agnominatiōe, & illuſione nominum earum ar- borū, ſub quibus illi ſenes ſe mē- tiebantur fuiſſe, qua Daniel vſus eſt ad eos conuincendos ſalcita- tis.	749	Mira de ſerpentibus, & draconibus, quos olim gentes diuinis honori- bus colebant.	764
		De Habacuc, cuius mentio ſit in ex- tremo huius libri.	769

INDEX EORVM QVAE IN SINGV- LIS LIBRIS HVIVS OPERIS PER- TINENT AD DOCTRINAM MORALEM, & vsui esse possunt concionatoribus.

In primo libro.

- C**VR pariatur Deus innocentes,
eisdem malis affici, quibus im-
probi puniuntur. 19
- Cur pariat Deus res sacras, sibi
dicatas ab impijs rapti, & consume-
re tractari. 24
- De laudibus abstinentiae, & quae sit ve-
ra & perfecta abstinentia. 24. 29
- De utile sit Christiano libros Genti-
lium legere, eorumque disciplinas
addiscere. 33
- Quaenam rerum cognitio, sit omni ho-
mini necessaria ad bene insituen-
dam, regendamque vitam. 34
- An fas sit Christiano, studere magicis
artibus. 35
- Pacta D. Bernardi sententia, de ra-
tione discendi & tractandi huma-
nae scientias. 35
- Datum prophetiae non esse in prophetis
modo habitas permanentis. 39
- Ex disputazione de somniis, quae tracta-
tur in extremo primi libri, multa
pertinent ad usum concionatorum:
veluti est, pleraque somnia esse va-
na, & quibus credere stultum sit:
quadam somnia immitti à demo-
ni, & quemadmodum ea dignosci
possint: multa somnia dari à Deo,
& de signis ea cognoscendi: quam
varia Deus in somniis operetur in
hominibus: de causis somniorum, an
licitum sit observare somnia, &c.
41. 42. usque ad finem libri.

In secundo libro.

Quid scire oporteat de angelis, tam
bonis, quam malis, & quod manife-

- stis experimentis constet daemones im-
miscere se rebus humanis. 71
- Quomodo Deus, & cur transferas re-
gina, & sinas impios ac barbaros re-
gnare, & dominari bonis. 78
- Praeclara Philonis sententia, de volu-
bilitate, atque infirmitate regnorum
huius mundi. 77
- De quatuor generibus diuinorum sig-
norum. 79
- Perfectus & brachia argenti illius
statuae designari ingenium avari. ibid.
- Quid significet myiicè illius statuae
venter & femora aerea. 98
- Quidnam, illius statuae pes ferreus in
digitos partim ferreos, partim terre-
os desinens, secundum moralem sen-
sum denotet. 47
- Disputatio de regno Christi, quae fu-
rit: tractatur, infra lib. 8. 102
- Christum in Scriptura nominari Lapi-
dem, & cur, & qui lapides fuerint
Christi figura. 103
- Quid significet abscissio lapidis de mon-
te sine manibus. 104
- B. Virginem rectè significari vocatula
& similitudine montis. 109
- Quomodo Christus ex paruo lapide fa-
ctus sit magnus, & quomodo imple-
uerit uniuersam terram. 106

In libro tertio.

Statua aurea quam sibi erexit Nabu-
chodonosor, secundum Chrysosto-
mum, significat auaritiam & cur,
secundum Hieronymum, significat
falsam doctrinam Gentilium, vel
haeticorum, vel etiam figurat sta-
tum mundanae felicitatis. 120

INDEX MORALIS.

- Vulgus, facile imitari mores principū, qui si mali sint, eos exemplo, valde perniciosos esse ceteris.* 121
- Cur Deus non semper malis corporalibus eripiat seruos suos.* 125
- Qua sint maximè incomprehensibilia Dei iudicia.* 128
- De triplici veritate diuinorum iudiciorum.* 129
- De ciuitatē Ierusalē cōditoribus, de san-ctitate eius, et etymologia nominis.* 132
- Cur Iudas in suis precationibus, usurpabant nomina Abraha, Isaac, & Iacob.* 138
- De multiplici miraculo liberationis il-lorum trium iuuenum ex incendio Babylonico.* 143
- De triplici martyrio, & de perfecta ra-tione martyrii.* 148
- Filium Dei in Scriptura vocari ange-lum, & cur.* 152
- Cur angeli cum visione sensibili appa-ruerunt hominibus, semper apparue-runt sub specie humana.* 153
- Notabilis sentētia Augustini, quod here-tici, etiā corporali supplicio iustè puni-antur, etiā à principibus Catholicis.* 155
In libro quarto.
- Cur Deus dicatur sedere super Cheru-bim.* 159
- Quid sit, Deum intueri abyssos.* 161
- Quomodo creatura irrationalis lau-det Deum.* 161
- De multiplici excellentia angelorum, super alias creaturas.* 164
- De nouem, vel decem rebus, quā in calis mirè Deum predicant.* 167
- De praestantia solis & luna: prout ma-teria sunt laudādi Deū.* 172. 1. 3. 174
- Quemadmodum ex aspectu & contem-platione corporū celestium, vilescant ac sordescant omnia terrena.* 176
- Quod scriptura, maximè predicet Deū ex rebus meteorologicis, quamuis per se sit imperfecta.* 179. 180
- Quomodo inter cetera diuina prouide-tia opera, numerari debeant venti, quorum magna vis est, et multiplex utilitas.* 182
- Quomodo ignis naturalibus suis pro-prietatibus vim rerum diuinarum mirabiliter exprimat.* 185
- De miraculis per ignē à Deo factis.* 187
- Quā utilis sit, tum animantibus, tū maximè hominī vicissitudo dierum & nocturnum.* 188
- Aduersus eos, qui officia dici trāsferunt in noctem, & noctis in diem.* 190
- De multiplici excellentia diei Domini-ce.* 191
- Encomiū lucis ex quinq; eius propria-tibus continuatum, & quā frequē-ter scriptura res diuinas, vocabulo, et similitudine lucis exprimat.* 192
- De admirandis fulminū effectis.* 194
- Quā res in teris mirari solet scriptu-ra, & ex illis Deum predicare.* 200
- Ad quos usus, diuina prouidētia mōtes extulerit in terra.* 201
- Qua res in montibus sint maximè in-signes, & memorabiles.* 202
- Qui montes in scriptura, ob res in ipsis gestas sint famosi.* 203
- Quemadmodum ex arboribus laudan-dus sit Deus.* 205
- De miraculis aquarum, qua memoran-tur in sacris literis.* 209
- Quod genus piscium sit, quod scriptura vocat leuiathan.* 214
- Miracula piscium, qua traduntur in scriptura.* 215
- An res aliqua corporalis, vim habere possit expellēdi demones ex aliquo lo-co, & ex corpōibus humanis.* 217
- Inusitata magnitudinis pisces duci, & regi à paruo quodam pisce.* 218
- De ingenio, proprietatibus, & moribus aquilarū, colūbarū, pelicanī, et phœni-cis:*

INDEX MORALIS

- de unde multa peti possunt, magno
vsi fuerat concionatoribus. 227. 228
- Virū Dei providētia, magis appareat in
parvis an in magnis animalibus 229
- Multa, & mira de elephanto. 227
- De quatuor generibus bonorū, quae ho-
mini data sunt à Deo. 213
- Quomodo dicatur homo, paulo minor
angelis. 234. 235
- Quibus rebus posita sit naturalis di-
gnitas & gloria hominis. 236
- Quomodo intelligendum sit, omnia es-
se subiecta homini 236
- De decē prerogativis, quibus quondam
gē Hebraea fuit à Deo decorata. 237
- Quam insignes, & mirabiles viros in
omni genere virtutum, & laudum,
olim tuleris gens Hebraea. 219
- De duplici numero sacerdotij Iudaici,
& de comparatione eius cum sacer-
dotio Christiano. 240
- In libro quinto.
- Cur angelos, Scriptura appelles vigi-
la. 255
- Arbo illa visa regi Nabuchodonosor in
somo, quid significet secundum my-
sticum sensum. 257
- Exemplo regis Nabuchodonosor, quāta sit
efficacia perfecta poenitentiae. 262
- Cur principibus, & magnatibus, ex ope-
ribus satisfactionis maxime suadē-
da sit largitio elemosynarū. 271
- Cur Scriptura, de remissione peccato-
rum, vel accepta, vel accipienda ferē
loqui solet dubitantes. 271
- Quomodo elemosyna purget, & tollat
peccata. 274
- Antiquā in peccatis manēti, largi-
tio elemosynarū cōferre possit ad cō-
sequendam vitam aeternam. 274
- Exemplo regis Nabuchodonosor, hominis
impissimi, qui tamē per misericor-
diam Dei, & poenitentiam ab ipso pera-
tā salus fuit, liquido intelligi, nulli
- peccatori, poenitentiam non obnuentis
desperandum esse. 287. 288
- In libro sexto.
- Quantum vitium sit ebrietas et quantū
mali ex ea homini accadat. 295
- Adversus eos, qui summis peccatis, tūc
quillo tamen animo vivunt. 296
- Interpretatio mystica illius manus scrē-
bens in pariete, & scriptura eius. 308 309
- Adversus peccatores, qui laudant, & bo-
norant, & libenter audiunt conciona-
tores, non tamen eorum verbis mouē-
tur ad poenitentiam. 312
- Adversus haereticos verum sacrarū vio-
latores, raptores & eversores. 320
- In libro septimo.
- De miraculo Danielis, in fessente ver-
santis cum leonibus, an id factū sit
miraculoſe, & an simile quid citra
miraculum fieri poterit. 338
- In libro octavo.
- Cur angeli comparentur ventis. 343
- Mundum rectē significari per mare
magnum. 345
- Memorable exemplum Alexandri Ma-
gni, humiliter adorantis Iadum
Pontificem Iudaorum 350
- Descriptio ultimi, & generatis iudicij
omnium hominum, expressis sex ma-
ximè notabilibus illius iudicij circū-
stantijs. 359
- Cur Deus dicatur antiquus dierū 359
- Quid sit in Deo candor uestitus, & al-
bor capillorum. 360
- Quid significet sessio Dei, & thronus
eius flammeus, & ardens. 361
- Quid significet rota illius throni Dei 361
- Quid denotet flumen igneus & rapi-
dum egrediens à facie Dei. 362
- De numero angelorum. 364
- De distinctione angelorū in ministran-
tes et assistētes et utri sint plures 366
- Quales sint libri, qui in extremo illo iu-
dicio

INDEX MORALIS.

- dicio sunt praeferendi, & aperiendi: & de duobus libris, altero vita, altero mortis.* 366
- De regno Christi, quod à Daniele describitur hoc capite, longa disputatio aduersus Gētiles, Iudaos, Hæreticos, & nonnullos catholicos.* 369
- Pulchra quaedā Rupertii interpretatio allegorica eius visionis, quæ describitur in septimo capite Danielis.* 382
- In libro nono.*
- De causa, & ratione nominū, quibus boni angeli in Scriptura appellantur* 407
- In libro decimo.*
- Quid significet, Messiam consummatum prauaricationem.* 416
- Quomodo dicatur Christus impositurus finem peccato.* 458
- Quomodo Deus deleat peccata, & an gratia Christi penitus deleat, & auferat peccata.* 461
- Quomodo intelligendum sit, cum Scriptura dicit, Deum nō imputare peccata homini, aut ea tegere.* 461
- Quomodo Christus sit iustitia nostra quinque modis.* 462
- Triplex discrimen inter iustitiam legalem, & Euangelicam.* 463
- Quemadmodum Christus impleuerit omnes prophetias.* 464
- Commemoratio omnium prophetiarū quæ de Christo in veteri testamento scriptæ sunt.* 466
- Disputatio contra Hæreticos, quod sanctissima Christi anima, post eius mortem descenderit ad inferos.* 469
- Quod ex oculis veterum prophetarum consuecantur Iudas Dominū nostrum fuisse verum Messiam* 472
- Quod eodem quoque argumento cogatur Gentiles fateri, veram esse doctrinam Christianam.* 473
- Quomodo singulariter Christo conueniat esse unctum.* 473
- Duplici nomine, Christum verissimè appellari sanctum sanctorum.* 474
- Quomodo verè dicatur Dominus noster, & Christus, & dux.* 485
- Quanta fuerit calamitas Iudeorū sub Tiro, & Vespasiano.* 493
- Mala, quæ post necem Christi usq; ad hanc diem passi sunt Iudæi, probatur, deinceps perpetua fore.* 496
- Quoties Iudæi, sed frustra, tentauerint instaurare templum Hierosolymitanum & quibus prodigijs ab incepto desistere coacti sint.* 496
- Quinque differentia inter calamitatē Iudeorum post necem Christi, & alias, quæ antea passi fuerat.* 500
- De septem singularibus beneficijs, à Deo concessis Hebræo populo, quibus tamen is caruit, post reuersionem ex captiuitate Babylonica* 501
- An præsēs Iudeorū calamitas, cōtulerit illis propter necē Domini nostri.* 503
- De duplici genere pœnarum, videlicet corporalium, & spiritualium, quibus Iudæi à Deo puniti sunt, propter necem Christi.* 507
- Quādo fecerint Iudeorū sacrificia* 508
- Quale sit pactum Christi Domini nostri.* 509-500
- Quāadmodū Christus pactū suū seu doctrinā Euangelicā cōfirmauerit.* 511
- Disputatio circa illam sententiā Domini, quæ est apud Matthæum capite vigesimo quarto. (Cū videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele propheta stantem in loco sancto) &c.* 514
- In libro vndecimo.*
- Quanta sit obscuritas, & difficultas in ea disputatione, quæ est de septuaginta hebdomadis.* 523
- De tēpore ortus Christi Domini. i. quoto anno à mūdi creatione sit natus* 548
- Et quoto Olympiade 682. Et quoto anno principatus Augusti.* 548
- Necnō, et quoto anno regni Herodis* 548

Quoto

INDEX MORALIS.

Quoto anno aetatis suae baptizatus sit Dominus. 552

An tuam die, sed discretis apud, Christi adoratus fuerit à Magis, & baptizatus à Ioanne. & aquam in nuptiis mutauerit in uinum. 700

Quos annos Christus Dominus in terris uixit. 557

Quandocumq; excidissim Hierosolymam sub Tito Imperatore. 573
In libro duodecimo.

Namque Prophetam, qui visiones habet prophetias, vel sententias propheticas pronunciat, si eas non intelligit. 495

De antiquitate, & uarietate usus unguentorum, tam apud Iudeos, quam apud alias gentes. 595

Descriptio habitus, & ornatus Angeli, qui uisus est Danieli, & interpretatus, id est, quid significent uires Angeli, accincti mureo obrizo, quid uelut linea, quid zona aurea: quid corpus eius quasi Chrysolitus, seu hyacinthus, quid facies fulgurans, quid brachia, & pedes ex aere candenti, quid uox multifona. 601

Conspicuum, & congressus Angelicus solus esse hominibus terrificus. 606

Explanatio habitus, sub quo uisus est Dominus noster Iohanni, ut est in primo capite Apocalypsis. 774

Cur diuina, et Angelice visiones tanto potius turbent, et debilitent homines. 608

Quod inter angelos malos sit discordia & pugna. 610

Quomodo malus angelus possit bono angelo resistere, ac preualere. 612

Quomodo inter ipsos bonos angelos sint dissensiones, & praelia. 615

Ex quo ordine caelestium spirituum sit Michael. 619

In libro decimo quarto.

In hoc, & proximo sequenti libro, plurimam tractatur de Antichristo, & de eius persecutione: de quibus rebus

uerba faciendi, sapientum more circumspecte incidere potest occasio. Quae sint autem quae in his duobus libris uariis, & copiose differimus de Antichristo, cognosces lectior ex his, quae supra posuimus in primo indice, qui est quaestionum.

Prater ea, quae in hoc libro multisariam de Antichristo explicantur, etiam disputantur de libro Dei, in quo scripti sunt electi. 715

An possit quis deleri de libro uitalium. 715

Triplex liber Dei secundum Euthymium. 717

An in fine mundi omnes Iudaei sint ad fidem Christi conuertendi. 717

De gloria eorum, qui alios uirtutibus, & iustitiam docent. 722

Vita sit preferenda, doctri sanctitas, an sancta iustitia. 724

Quam sit obscura sacra Scriptura, & quam sit fecunda, & quis sit idoneus eius interpretes. 726

Quidnam denotet, Angelum iterare, & manus in caelum tollere. 729

Quanta sit Dei clementia in temperandis diaboli temptationibus ad imbecillitatem, & utilitatem hominum. 731

An impij, & improbi rerum diuinarum scientiam tenere possint. 734

Quid sit fors sanctorum, & cur ita nominentur. 737

In libro decimo sexto.

Ponderatur exemplum castitatis Susannae, comparando ipsam cum Romana Iulietta. 745

In quo posita sit perfecta ratio castitatis. 745

De ratione seruanda in examinandis testibus, exemplo Danielis. 749

De poena adulterorum, tam apud Hebraeos, quam apud alias gentes. 752

De prima origine idololatriae. 760

Mira, & uix credibilia de serpentibus, quos nonnullae gentes, uelut numina diuinis honoribus colebant. 765

INDEX

LOCORVM SACRÆ SCRIPTURÆ QVI IN HIS COMMENTARIIS EXPLICANTVR.

Genes. 1.	E rat Firmamentum in medio aquarum, & diu- lat aquas ab aquis. 169. 170
Genes. 12	In semine tuo benedicentur omnes gentes. 84
Genes. 15	Quarta autem generatione reuertentur huc. 415
Genes. 39	Fuit Dan coluber in via, cerastes in semina. 681
Exod. 12	Profecti sunt filij Israel fere sexcenta milia. 553
Leuit. 20	Morte moriantur mœchus & adultera. 363
Num. 24	Venient in triseribus de Italia & superabunt Assyrios. 692
1. Reg. 16	Quomodo Dauid cantu, & sono cithara, liberauit Saulē à malo spiritu. 217
3. Reg. 3.	Igitur enigilauit Salomon & intellexit, quod esset somnium. 52
2. Para. 30	Reliqua sermonum Ioachim, & abominaciones eius, & qua inuenta sunt in eo. 21
Esdra. 1.	In anno primo Cyri Regis Persarum: De rege Cyro. 427. 428
Ibidem.	Omnia regna terra dedisti mihi Dominus Deus cali. 427. 428
Esdra. 4.	Iudai, qui ascenderunt à se, ad nos venerunt in Ierusalem Cinitatē rebellem & pessimam, quam adificans, extruentes muros, & pa- rietes componentes. 63. 2. 683
Esdra. 6.	Et compleuerunt domum Dei istam, usque ad diem tertium mensis Adar, qui est annus sextus regni Darij regis. 637. 649
Esdra. 7.	In regno Artaxerxis regis Persarum, Esdras, &c. 639
Nehem. 1	Factum est in mense Nisan, anno vicesimo Artaxerxis regis. 765
Tobiaz 4.	Elemosyna ab omni peccato, & morte liberat, &c. 271
Tobiaz 6.	De pisce, cuius iecur, seu cor crematum igni, fumo suo expellebat de- mones. 216
Esther. 2.	Erat vir Iudeus in Susan Cinitate, vocabulo Mardocheus. 443
Esther. 11	Anno quinto, regnantibus Ptolemæo & Cleopatra attulerunt, De- siubens, qui se sacerdotem, & Leuitici generis ferebat, &c. 641
Esther. 13	Rex maximus Artaxerxes, &c. 638
Iob. 28.	Qui fecit ventis pondus. 184
Iob. 38.	Conuentum cali quis dormire faciet. 116. 610
Iob. 40.	Ecce Behemoth, quem feci tecum, &c. 226
Iob. ibid.	Stringit caudam suam sicut cedrum. 683
Psal. 5.	Scuto bona voluntatis tua coronasti eum. 236
Psal. 8.	Minuisti eum paulominus ab angelis, gloria, & honore coronasti eum, &c. 236
Psal. 15.	Non dereliques animam meam in inferno. 471
Ibidem.	Notas mihi fecisti vias vitæ. 471
Psal. 1.	Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scienciam. 288

INDEX SCRIPTURÆ.

<i>Antiquorū remissa sunt iniquitates, et quorū tacta sūt peccata</i>	460	Psal. 31
<i>Delectatur de libro vincentium. & cum iustis non scribantur.</i>	315	Psal. 68
<i>Operatus est saluam in medio terra.</i>	135	Psal. 78
<i>Tu confregisti capita draconis.</i>	214	Ibidem.
<i>Aduersum te testamentum disposuerunt.</i>	510	Psal. 82
<i>Iustus, ut palma florebit.</i>	224	Psal. 91
<i>Quia Dominus regnauit.</i>	468	Psal. 93
<i>Similis factus sum pellicano solitudinis.</i>	221	Psal. 102
<i>Qui coronat te in misericordia, & miserationibus.</i>	236	Psal. 103.
<i>Renouabit, ut aquila iuuenius tua.</i>	219	Ibidem.
<i>Qui facit angelos tuos spiritus.</i>	183	Psal. 103.
<i>Et uero magnam & spaciosum manibus.</i>	342	Psal. 104.
<i>Draco iste quem formasti ad illudendum ei.</i>	214	Ibidem.
<i>Tu es sacerdos in æternum.</i>	491	Ibidem.
<i>Qui producit uentos de thesauris suis.</i>	183	Psal. 109.
<i>Qui fundauit terram super aquas.</i>	201	Psal. 137.
<i>Ite ad formicam, & peger.</i>	226	Psal. 135.
<i>Quando aliter formabas sursum, & librabas fontes aquarum.</i>	170	Prou. 6.
<i>Oculi tui, columbarum, &c.</i>	221	Prou. 8.
<i>Neque enim (idola) erant ab initio, neque erunt in perpetuum.</i>	940	Canti. 4.
<i>Deus creauit de terra hominem.</i>	235	Sap. 14.
<i>Sol, uas admirabile opus excelsi.</i>	173	Eccli. 17.
<i>Vide arcum, & benedic eum, qui fecit illum.</i>	181	Eccli. 44
<i>Euch placuit Deo, & translatus est in paradysum, ut det gentibus</i>	Ibidem.	
<i>penitentiam.</i>	711	
<i>Iam est furor Domini in populo suo, & percussit eum.</i>	498	Isaiz. 5.
<i>Luxa cor populi huius, & aures eius aggraua.</i>	304	Isaiz. 6.
<i>Reclinet nomen eius Admirabilis, &c.</i>	376	Isaiz. 9.
<i>Et erit Babelum illa gloriosa in regnis incluta in superbia Chaldeo-</i>	Itaiz. 13.	
<i>rum, sicut subuertit Dominus Sodomam & Gomorrhæam.</i>	321	
<i>Detrasta est ad inferos superbia tua, &c. qui dicebas in corde tuo,</i>	Itaiz. 14.	
<i>aspendam super altitudinem nubium, & reliq.</i>	285	
<i>Absconde fugientes, & uageas ne prodas. Habitabunt apud te profu-</i>	Itaiz. 16.	
<i>gi mei. Moab esto latibulum cornu à facie uastatoris.</i>	702	
<i>In die illa erit altare Domini in medio terra Ægypti.</i>	660	Isaiz. 19.
<i>Domine Deus meus es tu, exaltabo te, &c. Quia posuisti ciuitatem</i>	Itaiz. 26.	
<i>in fundamentum, & reliqua.</i>	499	
<i>In die uisitabit Dominus in gladio suo duro, & grandi super Le-</i>	Itaiz. 27.	
<i>uitatem serpentem uellem.</i>	214	
<i>Ponam ergo circulum in naribus tuis.</i>	259	Isaiz. 37.
<i>Ym ex Sion qui eripiat, & auertat impietatem à Iacob.</i>	719	Isaiz. 39.
<i>Autem exires de umbra sanctificasti te: & prophetam in genti-</i>	100	Jerem. 1.
<i>bis dedi te.</i>	720	
<i>Adhuc contra te dormis Israel de longinquo, gentem antiquam,</i>	Jerem. 4.	
<i>& rubescas, cuius in linguam ignorabis.</i>	70	

INDEX

Jerem. 19	<i>Sic conteram populum istum, & ciuitatem istam, sicut conteritur vas figuli. quod non potest ultra instaurari.</i>	498
Jerem. 25	<i>Et seruiet omnes gētes ista regi Babylonis septuaginta annis. Cūq; impleti fuerint septuaginta anni, &c.</i>	436
Jerem. 27	<i>Et seruirent ei (scilicet Nabuchodonosori) omnes gentes, & filio eius, & filio filij eius.</i>	304
Jerem. 31	<i>Ecce dies venient, dicit Dominus: & seriam domui Israel, et domui Iuda fœdus nouum.</i>	511
Baruc. 1.	<i>Ecce misimus ad vos pecunias. &c.</i>	139
Ibidem.	<i>Orate pro vita Nabuchodonosor regis Babylonis, & pro vita Balsasar filij eius.</i>	374
Baruc. 6.	<i>Ingressi itaque in Babylonem, eritis ibi annis plurimis, & temporibus longis, usque ad generationes septem.</i>	424
Ibidem.	<i>Mulieres circumdatæ funibus, in viis sedens, & reliq.</i>	297
Ezech. 2.	<i>Liber qui erat scriptus intus & foris.</i>	717
Ezech. 14.	<i>Si Noe & Daniel & Iob fuerint in medio eius, &c.</i>	327
Ezech. 25	<i>Porro viginti scli & viginti quinque scli, & quindocim scli, manum faciunt.</i>	487
Ion. 1.	<i>Et surrexit Ionas, ut fugeret in Tharsis.</i>	582
Ion. 3.	<i>Adhuc quadraginta dies.</i>	652
Zacha. 1.	<i>Nunc iste est annus septuagesimus.</i>	542
Zacha. 3.	<i>Super lapidem unum septem oculi sunt.</i>	103
Malac. 4.	<i>Ecce, ego mittam vobis Eliam, &c.</i>	713
2. Mac. 1.	<i>Et dissiis illis regnum suum, cū adhuc viueret Alexander.</i>	400
Ibidem.	<i>Et regnaui in anno centesimo trigesimo septimo regni Gracori.</i>	369
1. Mac. 6.	<i>De morte Antiochi Epiphanis.</i>	411
Ibidem.	<i>De robore elefantorum, & usu eorum in bellis.</i>	229
2. Mac. 3.	<i>De morte Antiochi.</i>	416
2. Mac. 8.	<i>Constituit Nicanor, ut regi tributum quod Romanis erat dandum, duo millia talentorum de captiuitate Iudaorum suppleret.</i>	463
Matt. 2.	<i>Cū natus esset Iesus in diebus Herodis regis. De anno regni Herodis, quo natus est Christus.</i>	548
Matt. 17.	<i>De pisce, in cuius ore Petrus inuenit staterem.</i>	317
Matt. 23.	<i>Implete mensuram patrum vestrorum.</i>	494
Matt. 24.	<i>Cū videritis abominationem desolationis, qua dicta est à Daniele propheta.</i>	513
Ibidem.	<i>Qui legis intelligat.</i>	71
Ibidem.	<i>Et nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro.</i>	453-731
Ibidem.	<i>Surgent enim pseudochristi, & pseudopropheta: & dabunt signa magna, & prodigia.</i>	683
Luc. 2.	<i>Factum est autem in illis diebus, exijt edictum à Cesare Augusto, &c. De anno principatus Augusti, quo natus est Christus.</i>	548
Ibidem.	<i>Postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer.</i>	629
Luc. 3.	<i>Et ipse Iesus erat incipiens, quasi annorum triginta.</i>	551

Quod

SCRIPTURÆ.

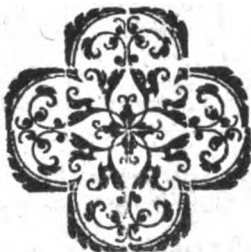
<i>Quod superest dato eleemosynam : & ecce omnia mundo sunt vobis.</i>	274	Luc. 11.
<i>Cum videritis circumdari ab exercitu Hierusalem, &c.</i>	119	Luc. 21.
<i>Et die tertia nuptia facta sunt in Cana Galilee.</i>	169	Ioan. 2.
<i>Quadraginta sex annis edificatum est templum hoc.</i>	617	Ibidem.
<i>Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret.</i>	234	Ioan. 3.
<i>Erat dies festus Iudaorum, & ascendit Iesus Hierosolymam.</i>	163.	Ioan. 3.
<i>&</i>	164	
<i>Venit hora, in qua omnes, qui in nomine eius sunt audient vocem Filij Dei.</i>	719	Ibidem.
<i>Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me: si alius venerit in nomine suo illum accipietis.</i>	680. 684	Ibidem.
<i>Oportet ex his viris qui nobiscum sunt congregati.</i>	570	Act. 1.
<i>Audientes quidem vocem, neminem autem videntes.</i>	576	Act. 9.
<i>Oportet ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis. &c.</i>		Rom. 9.
<i>De prerogative gentis Iudaica.</i>	337	
<i>Curas ex parte contingit in Israel: donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel salvus fieret.</i>	718	Rom. 11.
<i>Quod si delictum eorum dimittit sunt mundi, & diminutio eorum dimittit gentium.</i>	ibid.	Ibidem.
<i>Quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, &c.</i>	128	
<i>Nam plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.</i>	35	Ibidem.
<i>Qui se scire putat aliquid novum sit quomodo oportet eum scire.</i>		Rom. 12.
	Ibid	
<i>Petrus autem erat Christus</i>	85	1. Cor. 10
<i>Vitam abscindantur, qui vos conturbant.</i>	750	Gal. 5.
<i>Sed abundantes illis omnibus laboravi.</i>	466	1. Cor. 15
<i>Videte ne quis vos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam, &c.</i>	37	Coloss. 2
<i>Ne quis vos seducat ullo modo, quoniam nisi venerit discussio prima, &c.</i>	677	2 Thes. 2.
<i>Et revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis.</i>	674	Ibidem.
<i>Qui adversus se, & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedens ostendens se tanquam in Deus.</i>	697	Ibidem.
<i>Et nunc quid detineat scitis, ut reveletur in suo tempore. Nam mysterium iam operatur iniquitatis.</i>	678	Ibidem.
<i>Et tunc resurabitur ille iniquus: quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui.</i>	705	Ibidem.
<i>Cuius est adveniens secundum operationem satana, in omni virtute & signis & prodigiis mendacibus.</i>	687	Hebr. 11.
<i>Omnis sunt administratores spiritus.</i>	365	Ioan. 3.
<i>Obtulerunt ora leonum.</i>	338	Apoc. 1.
<i>Omnis qui natus est ex Deo non peccat, &c.</i>	459	Apoc. 3.

INDEX SCRIPTURÆ.

	<i>Vidi similem filio hominis, vestitum pedere, &c.</i>	608
	<i>Dignus est agnus qui occisus est accipere virtutem, & dominatatem, &c.</i>	368
Apoc. 7.	<i>Ex tritu Iuda, duodecim millia signati.</i>	612
Apoc. 10.	<i>Oportet te iterum prophetare Gentibus, & populis & linguis, & regibus multis.</i>	711
Apoc. 11.	<i>Et dabo duobus testibus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta annis.</i>	708
Apoc. 2.	<i>Mulier abscondes se per tempus & tempora & dispiduum temporis.</i>	730
Ibidem.	<i>Post hac oportet illum solui modico tempore.</i>	730
Apoc. 12.	<i>Et cauda eius trahet tertiam partem stellarum cali.</i>	417
Apoc. 13.	<i>Et vidi unum de capitibus suis: quasi occisum in mortem, & plaga mortis eius curata est.</i>	704
Ibidem.	<i>Et est datum illi: bellum facere cum sanctis, & vincere eos.</i>	713
Ibidem.	<i>Et faciet omnes habere charactrem (bestia)</i>	714
Apoc. 20.	<i>Et vixerunt & regnaverunt (sancti) cum Christo, mille annis. Hac est resurrectio prima.</i>	381
Ibidem.	<i>Et libri aperti sunt: & alius liber apertus est qui est vita</i>	366
Apoc. 21.	<i>Non intrabis in eum, nisi qui scripti sunt in libro vite agni.</i>	367

FINIS.

INDEX

RERVM, ET VERBORVM QVAE IN HOC OPERE CONTI- NENTVR, PRIORE COPIO- SIOR, ET ORDI- NATOR.

Abreuietas esse. septuaginta heb-
domadas, quid significet. 31
Abstergebat Iudaei quid sit 735
Abstergebat desolationis stans in loco
sancto quid sit. 315
Abraham cur dilectus Deo vocetur. 336

Abstergebat.
Abstergebat ad sapientiam conducit. 31
Abstergebat Christiana octo causa, 28
Abstergebat damnata quatuor genera
28
Abstergebat in Ecclesia olim consueta
septem gradus. 29
Eiusdem laudes apud omnes gentes. 30
Abstergebat quid & quomodo Deus inuisi-
bilis. 160
Abstergebat quia mensura. 948
Abstergebat victoria unde dicta 345
Adam ubi sit sepultus. 203
Adam in statu innocentia, per quibet
rem illam visam Regi Nabuchodo-
nosor significatus. 256
Adorare Deum cadendo, & humi pro-
cumbendo, an sit tantum impiorum
hominum: & non sanctorum, ut tra-
dit D. Hieroni. 121
Adm significat post apud Hebraeos 631
Adm tria damna infert 175
Adm poena ex lege Moysi. 312
Eiusdem poena apud alias gentes. 752
Aegypti sacerdotium abstergebat 30
Aegypti Christi natalem quando cele-
brant. 568
Eorum mos condendi corpora mortuo-
rum. 798

Aeris qualitas Graecorum consonant
imperio. 90
Aeris natura. 177
In aere prodigia visa. 178
Aeris prolem generandi potens. 431
Quod annos complectitur. 429
Agnominatione nominum illarum dua-
rum arborum apud Danielem ca. 13
diligenter explicatur. 750
Agrippa Iudaorum rex, se iungit Ro-
manis. 439

Alexander Magnus.

Alexander Magnus hirco cur compa-
ratur. 393
Eius imperium, cur femoribus & ven-
tri comparatum fuerit semulicui. 19
Eius monumenta, virtutes eius descri-
ptores vita eius 91, 94
Eius corpus cur afflabat suauem odo-
rem. 89
Eius regnum post mortem diuisum. 643
Mors eius. 396
Vbi sepultus 645
Eius vita breuiter descripta. 356
Quos habuit successores. 398, 399
Eius imperij diuisio quando facta an
eo viuente, an post eius mortem. 161
Eius statua à Lyppo formata, & qua-
lis ab Appelle depictus, & fulmini si-
milis. 42
Parado similis, eius virtutes diuinitatis
vesana cupiditas. 148, 519
Deo Iudaorum Hierosolymis sacrificia-
uit. 197

INDEX

<i>Pontificem Iudaorum adoravit.</i>	350
<i>Equidem res decem mirabiliter illustra- vunt, ubi multa de Alexandro.</i>	115
<i>Nominis eius fama.</i>	91.93
<i>Eiusdem sermionum.</i>	30
<i>Persica prada Alexandri, quanta fue- rit, & eius intemperantia.</i>	18
<i>Allegoria historia ordinem sequi de- bet.</i>	323
<i>Amici in Iudeos crudelitas.</i>	391
<i>America regionis mira,</i>	199
<i>Amphora qua fuerit liquorum mensu- ra.</i>	761
<i>Quam fuerit varia.</i>	762

Angelus.

<i>Angelum custodē singuli homines ha- bent, & gentes Archangelum.</i>	616
<i>Angelus Persarum cur Iudaos liberari a captivitate volebat</i>	615
<i>Angelus cur vigil vocetur</i>	255.256
<i>Quid de Angelis Christiani sentiant.</i>	71
<i>Angeli regnīs præsunt, & quomodo in ter se pugnare dicantur, & cur vitiis compareantur.</i>	342. sunt incorpo- rei 1.2. dum apparens non omni- bus se demonstrant.
<i>Eorum affectus, primo homines terre re solet.</i>	583
<i>Alij ab alijs docantur, & de eorum mo- minibus.</i>	407
<i>Eorum vera est in Hierarchias, & or- dines distinctio.</i>	408
<i>Deum semper laudant.</i>	162
<i>A Deo creati sunt, & cur eorum crea- tiones Moses in Genesi pratermisit, & quibus rebus reliquas antecellunt creaturas.</i>	162. 161
<i>Eorum officium, &c.</i>	165
<i>Quantus eorum sit numerus.</i>	364
<i>Eorum distinctio in assistentes, & mi- nistrantes, & utrius sint plures.</i>	165
<i>Boni Angeli quomodo inter se disside-</i>	

<i>ant & praeliantur.</i>	615
<i>Facies Angeli fulgurant, brachia & pedes ex aere candenti, vox multiiso- na, &c. quidnam denotet.</i>	603. 614
<i>Aliquando Angeli in scriptura vocati.</i>	152
<i>Deorum filij sunt vocati.</i>	152
<i>Angelū tollere in calum manus quid denotet.</i>	729
<i>Sunt illis per se nota omnium forma, & & possunt rationem impediri ob eo- rum cognitionem.</i>	618
<i>Malus angelus quomodo angelo bono resistere audeat, & aliquando pre- valeat.</i>	612
<i>An malis Angelis sit aliquis in gen- tibus datus principatus.</i>	613
<i>Cur semper hominibus specie humana apparuerint.</i>	155
<i>Quid significet hominum membra ange- lis convenientia.</i>	Ibid.
<i>Angelica potentia magnitudo.</i>	706
<i>Animantium maiorem an minora, maiorem habeant admirationem.</i>	225
<i>Annibalis somnium.</i>	45
<i>Anni lunares Hebræorum ad solares reducebantur.</i>	454
<i>Annorum varietas modica, pro nulla ducenda in chronologia.</i>	68. d
<i>Annus recte appellatur tempus simpli- citer, & precise.</i>	262

Antichristus.

<i>Antichristus per cornu parvulum de- signatus.</i>	557
<i>Se Messiam simulabit.</i>	358
<i>Erit mortalium omnium pessimus & cru- delissimus Christianorum hostis.</i>	671
<i>An sit abominatio desolationis scripta a Daniele.</i>	514
<i>Eius persecutio quanta sit futura.</i>	713
<i>Quandiu durabit.</i>	730
<i>Antichristus per bestiam significatur, & quomodo in eo diabolus sit ha- bitaturus.</i>	632

Cur

INDEX.

Cur dicitur sis à B. Paulo homo pecca-
 ti & filius perditionis, & quales
 sui futuri sectatores eius. 671
 Quomodo sis capax malorum. 676
 Ex Iudeis generandus 670
 Cur Deus aduentum eius permissurus
 est. 679
 Futurus ex tribu Dan. 681
 Babylon nascetur. Ibid.
 Duplex perdes homines, & dicitur
 colitur, & Cerasus. 681
 Invenitur obscurus, simulator &
 turbarum, professor avaritiae, &
 quibus modis potest: ita consequetur. 683
 Eius opulencia, & largitiones, & qua-
 la futura sint eius miracula. 685
 Simulabit se esse Messiam. 686
 Mendacia eius miracula erunt. 687
 Regni eius amplitudo. 690
 Superbia eius, legas à quos ad omnes ge-
 tes mittet: in quo templo sis sessurus
 697
 Castitem simulabit. 698
 Eius libido. 698
 Eius tempore inest ubi latebit: & quos
 rege sibi subiciet. 702
 Simulabit se mortuum, & postea resur-
 gere. 701
 Observabis dies sabbathi, & domini
 eius. 705
 Eius persecutio Christianorum du-
 plex 714
 Quomodo vincet sanctos. Ibid.
 Eius interitus. 705
 De antichristo disputatio. 672
 Vale desumpta. 671
 Crudelissimus Christianorum hostis.
 672
 De cuius nomine, & antithesi inter eum
 & Christum. 674
 Hoc est futurus diabolus, ut puta-
 vit Hippolytus. 674
 Eius symbolum seu insigne, & perse-
 quutionis signum, quanta eris 714

Eius regnum quam sit diuturnum fu-
 turum. 730
 Eiusdem figuram quomodo praelus
 Antiochus Epiphanes. 670
 Eius persecutio cum Antiochi perse-
 quutione comparatur. 713

Antiochus Epiphanes.

Antiochus Epiphanes unde originem
 duxit. 401
 Quomodo ad regnum pervenerit. 404
 Antiochus Epiphanes lapidibus petitus
 à sacerdotibus. 416
 Fuit figura Antichristi. 671
 Aegyptum occupavit. 690
 Eius avaritia repressa. 696
 Libido. 698
 Arrogantia. 696
 Sacrilegia, & regnum 403. 406
 In Iudeos odium. 411
 Mors. 413
 Antiochus cognominatus Dads ab uno-
 re interfectus. 649
 Cur Deus cognominatus. 650

Antiochus Magnus.

Antiochus Magnus adversum Philopa-
 torem bellum gerit. 652
 Antiochus Magnus Iudaeis benivolsus
 415. 666
 Bello superatus à Ptolem. 655
 Vincit scopam. 661
 Eius filia quilibet nupserint 663
 Eius exitus. 667. 668
 Antiochus Pius Iudaeorum amicum po-
 stea hostis, deinde amicus. 415
 Antipodes in eadem urbe qui
 Apadno locus ubi dicitur sedem fi-
 xurus Antichristus quid sit. 704
 Apostoli Christi, & Ecclesiae pedes suo-
 runt. 607

INDEX.

<i>Aqua Eulei fluminis, sola Persarum regibus potus.</i>	390	<i>Augurium Vestij de duratione Romani imperij.</i>	104
<i>Aque super calos, quae esse dicuntur.</i>	169	<i>Augusti Caesaris ortus, imperij, & obitus chronologia.</i>	
<i>Aquarum miracula, ex scripturis & naturalia.</i>	169	<i>Augustini de elemosina obscura declaratur sententia.</i>	276
<i>Quando aqua in vinum à Christo conversata.</i>	587	<i>Eiusdem de veritate sanctorum librorum & Simonis.</i>	473
<i>Aquila fulmine non feritur.</i>	195	<i>Aviæ & piscium inter se similitudo.</i>	219
<i>Eius invenendi quomodo remanet.</i>	219	<i>Aureola triplex.</i>	724
<i>Arbores.</i>		<i>Australis pars calidior minas quam Aequilonaris, astris fulget.</i>	189
<i>Arborum usus & utilitas.</i>	204. 205	<i>Azaria oratio canonica esse demonstratur.</i>	127
<i>Varietas.</i>	205		
<i>Odorifera diuturniores & quae in scripturis laudata.</i>	208	B	
<i>Radices & natale solum cuiusque.</i>	206	<i>Babylon.</i>	
<i>Artae.</i>	208		
<i>In arbore fulminis effectus varij.</i>	194	<i>Babylonia regio qualis.</i>	191
<i>Arietis cur mactentur, cur Persarum regnum arieti comparatur.</i>	390	<i>Babylon cur inexpugnabilis visa suis.</i>	298
<i>Arioli qui fuerint.</i>	67	<i>Quomodo repente capta sit.</i>	131
<i>Araeses Parsidici imperij fundator qui fuerit.</i>	644	<i>Idque bis.</i>	52
<i>Artaba mensura triplex.</i>	761	<i>A quo capta.</i>	316
<i>Artaxerxes Longimanus Persarum rex quis.</i>	630	<i>Cur eius expugnatio soli Cyre tribuatur.</i>	316
<i>Artaxerxes Memnon fuit maritus Esther.</i>	640	<i>Eius amplitudo, &c.</i>	278
<i>Artaxerxes Ochus non fuit Nabuchodonosor de quo in libro Iudith.</i>	641	<i>Eius conditoris.</i>	280
<i>Artaxerxes sub quo templum Hierosolymitanum restauratum.</i>	479. 480	<i>De turri Babel.</i>	280
<i>Aruspices & augures qui.</i>	68	<i>Babylone nascitur, Antichristus.</i>	681
<i>Asphaltidis lacus mirabilis natura.</i>	211	<i>Babyloniorum lex turpissima.</i>	298
<i>Assueri tres nuntiantur in scriptura.</i>	423	<i>Babyloniorum stultitia.</i>	296
<i>Assueri nomen quid Hebraei significet.</i>	422	<i>Eorum reges post Nabuchodonosor, qui & quot.</i>	302
<i>Quis maritus Esther.</i>	422	<i>Crimina illorum ultus est imperij eorum excidio Deus.</i>	322
<i>Astyages quando regnavit.</i>	939	<i>Quomodo paulatim in extremam calamitatem devenierint.</i>	322
<i>Avari ingenium.</i>	83	<i>Babylonici regni initium, & exitus.</i>	439
<i>Avaritia per Nabuchodonosor statuat designata.</i>	119	<i>Babyloniana Iudeorum captivitas fuit triplex.</i>	434
<i>Avaritiam redarguunt.</i>	45	<i>Tempus eiusdem.</i>	432
		<i>Balana cum vectoribus naves absorbet.</i>	218
		<i>Balthasar.</i>	

Bal-

INDEX.

<i>Balthasaris història cur post Nabucho denosor subintravit.</i>	290	<i>Boni tribulatio Antichristi prodere plurimum.</i>	738
<i>Cur cum non aliorum Daniel memine rit.</i>	292	<i>Bonorum quinque genera à Deo homi nibus concessa.</i>	154
<i>Balthasar alius fuit, de quo Baruch primo capite loquitur, & alius de quo Daniel cap. 5.</i>	303	<i>Breviarum temporum falsa affectum Philoni demonstratur.</i>	33
<i>Dimerfus sive Balthasar à Laborar dach.</i>	328	<i>Brevitas tribulationum, lenitio dolo ris est.</i>	728
<i>Variis nominibus vocatur.</i>	391		C
<i>Cur quartus post Nabuchodonosor rex natus.</i>	303	<i>Caietani error de libris Machabeorum refellitur.</i>	515
<i>Qui fuerit regina, quæ Balthasarem in carceris tenuit.</i>	299	<i>Cambyses secundus rex Persarum quis.</i>	6:6
<i>Quo gradu consanguinitatis attigerit regem Nabuchodonosor.</i>	299	<i>Candor vestium, & capillorum in Deo, quid novent.</i>	360
<i>Cur de penitentia is non fuerit, à Da balthasaris continui causa.</i>	294	<i>Camicula syderis effectus mirabiles.</i>	176
<i>nielle monitus.</i>	302	<i>Canis Laponicus in piscem transfor matur.</i>	264
<i>Cur illi bellum à Dario Medo, & Cy ro illatum sit.</i>	319	<i>Canticum trium puerorum, canonica scri ptura est, & pars libri Danielis.</i>	157
<i>Cur ei Deus non pepercit, ut patri.</i>	308	<i>Eius explanatio.</i>	158
<i>Eius mors.</i>	313	<i>Capris cur Græci similes.</i>	394
<i>Cur à inflicta sit.</i>	401	<i>Carafa Cardinalis oncominum. In episto la nomenclaria.</i>	
<i>Bastarum gloria discrimen.</i>	721	<i>Cardinales doctrina sacra insignes ibi. Carnis afflictio, quantum profuerit Danieli.</i>	608
Bel, seu Belis.		<i>Castitas animi non violatur corpore violato.</i>	746
<i>Belus fuit idem cum Nembroth.</i>	281	<i>Castitatis vis.</i>	27
<i>Ab eo originem duxit idololatria.</i>	759	<i>Casus & fortuna ordinem nesciunt.</i>	472
<i>Bel seu Belus Chaldeorum Deus.</i>	758	<i>Casus proborum, & improborum diffi milis.</i>	682
<i>Princeps Oorum Babylonis.</i>	758. 294	<i>Catharina in Sina sepulta.</i>	740
<i>Eius templi descriptio.</i>	759	<i>Catharini de predestinatione opinio re fusatur.</i>	717
<i>Ab ipse denotatur a gentium idola.</i>	281	<i>Cerastes, & coluber dicitur Antichri stus.</i>	682
<i>Belus et clades principum ex intempe rantia orta.</i>	95	<i>Cestius Hierosolyma obsedit, sed fru stra.</i>	520
<i>Benedictus monachus in flammis in iustus, laesus non est.</i>	144	<i>Cete quod genus piscium.</i>	213. 214
<i>Berenice regine mors bellorum causa.</i>	644	<i>Cethim vox, quid significet in scriptu ra.</i>	692
<i>Berlus Azorij falsus esse ostenditur.</i>	527		Cetor
<i>Refinitur monarchia cōparata.</i>	344. 351		
<i>Biblia sacra quando septuaginta inter pretati.</i>	472.		

INDEX

- Cetos, ducem habere quendam piscicu-
lum, quidam docent.* 218
- Chaldæi.**
- Chaldæorum imperium cur destru-
tum sit.* 320
- Chaldæorum regnum quando à Persis
eversum.* 424-427
- Eorum imperium, quandiu steterit.* 323
- Circa eius durationem diuersi auctori-
um errores.* 324
- Cur caput aureum illius statua, deno-
tabat ipsorum regnum.* 84
- Cur leoni & aquila cōparantur.* 345
- Reges eorum quos fuerint, & quam-
diu regnauerint.* 334
- Eorundem imperium cur læne com-
paratum.* 345
- Quæ fuerit antiquitas eorum sapien-
tia.* 67
- Excellerunt in astrologia.* 68. 320
- Lingua Chaldæica, vel Syriaca diuer-
sa est à pure Hebræa.* 69
- Chabalisticum genus exponendi scrip-
turam Iudæis fuisse.* 308
- Super Cherubim Deus cur sedere dica-
tur.* 160
- Chiliasarum opinio refellitur.* 101. 379
- Chœnix quæ mensura.* 553
- Christiani non à libris, sed à sacrificiis
gentilium abhorruerunt.* 54
- illi quantum laudare Deum teneantur.* 240
- Christus.**
- Christi incarnatio omnium Dei dono-
rum hominibus concessorum maxi-
mum.* 115
- Christus quo anno mundi conditus sit
natus.* 548
- Quo die mensis.* 568
- Quando baptizatus.* 552 553-554
- Quot annos in terris vixerit.* 549 557.
- 56
- Quo anno die ac mense mortuus sit.*
557. 558. 559. 561
- Quo anno vita sua aquam in vinum
mutauerit.* 567
- Christi baptismus, & à Magis adora-
tio, & aqua in vinum mutatio cur
uno die celebrantur.* 569
- Christo quæ ratione psalmus octauus
maximè conueniat.* 224
- Cum Christo quidam sunt mundum
indicaturi, & qui.* 319-358
- Christus quomodo finem peccato im-
pauerit.* 464
- Quomodo sit notis iustitia.* 462
- Quomodo sit intelligendum, quod scri-
psit B. Lucas, c. 2. Christum post con-
summatos dies octo fuisse circumci-
sum.* 555
- Tempus incarnationis Christi Daniels
significatum.* 446
- Christus genus humanum à captiuita-
te liberauit.* 448.
- Quamdiu predicauit Euangelium.* 509
- Scipsum in hostiam obtulit. Ibidem.*
- Quibus argumentis probauerit se esse
Messiam, & suam doctrinam veram.* 511
- De Christo quæ prophetarum antiqui
vates.* 467 468
- Quomodo prophetias impleuit triplici-
ter.* 464
- Christi aduentus duplex.* 372
- Regnum eius quale.* 373
- Quomodo corruptibile sit regnum Chri-
sti.* 374
- Quomodo Christus regnum Romanum
destruxerit.* 313
- Octo rebus prestat regnum Christi ali-
is regnis.* 375
- Christi nomina, quæ Isaias habet decla-
rantur.* 376
- In priore Christi aduentu quale fuerit
regnum eius.* 373
- De secundo Christi aduentu.* 373
- Christi regnum à Daniele prænunci-
atum quodnam sit.* 101. 373

INDEX.

<i>Anima Christi descendit ad inferos.</i>		<i>domades demonstrantur in Christo</i>	
	469.470	<i>impleta.</i>	434
<i>Quo anno urbis condita natus.</i>	548	<i>Chrysolitus lapis describitur.</i>	602
<i>Nota olympiade, & quo: o anno Herodis.</i>	550	<i>Chrysothemi de Iudeis testimonium.</i>	498
<i>Quibus consulibus sit Christus natus</i>		<i>Clementis in mari sepulchrum.</i>	210
	544	<i>Calum Dei templum dicitur.</i>	167
<i>Et quato anno Augusti.</i>	544	<i>aërem etiam significat.</i>	177
<i>Dicitur vinctus & cur.</i>	473	<i>Quomodo homini sit subiectum.</i>	237
<i>Et sanctus sanctorum duplici nomine.</i>	474	<i>Calorum numerus, & prestantia.</i>	167
		<i>Celestium aspectus pariter terrenorum</i>	
<i>Quando dicatur dignus accipere di-</i>	368	<i>consumptum.</i>	176
<i>mutatem.</i>		<i>Cogitatio precedens, quando est causa</i>	
<i>Quomodo suo aduentu regna destruxit.</i>	102	<i>somnij.</i>	76
<i>Eius figuram gessit Salomon.</i>	635	<i>Colossi magnitudo.</i>	118
<i>Christus est lapis, & cur lapis dicatur</i>	103	<i>Columbarum oculi simplicitatem do-</i>	
		<i>notans.</i>	221
<i>Quomodo est caput bonorum.</i>	676	<i>Eorum pudicitia.</i>	228
<i>Per se, & per suos tripliciter idololatriam</i>		<i>Computandi ratio duplex in scriptura</i>	
<i>erexit.</i>	102.104	<i>exclusiva, & inclusiva.</i>	511
<i>Initio parvus lapis, deinde maximus,</i>		<i>Qua auctoribus frequens.</i>	68
<i>& quomodo implevit universam ter-</i>	106.107	<i>Concupiscentiam scriptura appellat</i>	
<i>ram.</i>		<i>peccatum.</i>	554
<i>Mortuus, vatum patefacta oracula.</i>	727	<i>Coniugium que mensura.</i>	761
<i>Filio hominis cur à Ioanne in Apocalyp</i>		<i>Contemplatio diuinorum exteriorum</i>	
<i>Christus dicatur similis.</i>	606	<i>debilitat hominem, & docet, ut ho-</i>	
<i>Eius mortem Gabriel, Danieli preann-</i>	490	<i>mo seipsum norit.</i>	607
<i>ciat.</i>	491	<i>Conuiuia, que primis magnifica.</i>	293
<i>Sacerdos in æternum.</i>	513	<i>Mos in eis seruatus.</i>	297
<i>Septem Christi predicationes.</i>	485	<i>Cornu in scriptura quid significet.</i>	682
<i>Christus dux populi declaratus, &</i>		<i>Cornua arietis, quid significans.</i>	392
<i>quem Daniel ducem vocet.</i>	485	<i>Cornua decem bestie, quid denotet.</i>	357
<i>Christi vicarius summus pontifex,</i>		<i>Corona vocabulum, & verbum coro-</i>	
<i>quato sit à Deo honore dignatus.</i>	108	<i>nandi quid in scriptura significet.</i>	236
		<i>Corporis humani omnium partium in</i>	
<i>Chronologia lapsus faciles. 18. &</i>	324	<i>sta mensura.</i>	118
<i>Chronologia quatuor.</i>	524	<i>Creatura ratione carentes: quomodo</i>	
<i>Optima est, qua per Olympiadas duci-</i>	532	<i>ad Deum laudandum promouemur.</i>	161
<i>torum assortum varietas in Chro-</i>			
<i>nologia leuis est.</i>	545	<i>In creaturis sex spectantur, que earum</i>	
<i>Chronologia regum per quam 70. heb-</i>		<i>creatoremaximè commendant.</i>	162
		<i>Craesus Lydorum rex distissimus vi-</i>	
		<i>uus.</i>	87
		<i>Cruciferi stella figura.</i>	176
		<i>Indicat polium Antarticum.</i>	Ibidem
		1115	Calis

INDEX.

<i>Eulicrisis elegans descriptio.</i>	325	<i>Danielis liber verè Canonicus.</i>	1
<i>Culpa remissa nō remittitur poena</i>	262	<i>Qua lingua scriptus sit.</i>	65
<i>Cyaxaris Medorum regis potentia, &</i>		<i>Quomodo dividatur.</i>	27
<i>quando floruerit.</i>	86	<i>Est obscurus propter quatuor causas.</i>	2
<i>Cyrrilli in chronologia ortus Christi, lap-</i>		<i>In Daniele frequens hystero-logia.</i>	3
<i>sus.</i>	547	<i>Daniel variam Græcorum, & Latino-</i>	

Cyrus.

<i>Cyrus unde habuerit sibi regna omnia</i>		<i>Tempore Danielis, quæ res insignes ge-</i>	
<i>munda esse tradita.</i>	444	<i>sta sint in orbe terrarum.</i>	7
<i>Cyrus cur semiasinus appellatus.</i>	252	<i>Auctor huius libri, Daniel est, licet ad</i>	
<i>Ipsius somnium.</i>	45	<i>Porphyrus negarit.</i>	2, 1
<i>Quando regnare cepit.</i>	531-536	<i>Ipsius patria, genus, & cur hac in scrip-</i>	
<i>Eius parentes.</i>	537	<i>tura non indicentur.</i>	9
<i>Cur ei Babylonis expugnationem Gre-</i>		<i>An plures uno, Danieles fuerint.</i>	10
<i>ci tribuant.</i>	399	<i>Quo ætatis anno in captiuitatem du-</i>	
<i>Cyri Persarum principis encomium.</i>		<i>ctus.</i>	11
	635	<i>Vixit centum annos vixit 10. ubi sepul-</i>	
<i>Opulentia eiusdem.</i>	87	<i>tus.</i>	15

D

<i>Damones somnia imperitis cur dabit.</i>	45	<i>Cur regis Nabuchodonosor collega di-</i>	
<i>Demonum natura, & munus secun-</i>		<i>catur.</i>	218
<i>dum Platonem.</i>	45	<i>Cur Balthasar appellatus.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Hi ostenduntur esse quorundam som-</i>		<i>Cur regis coniuncta fuerit.</i>	157
<i>niorum auctores.</i>	41	<i>Danielis luctus causa quatuor.</i>	397
<i>Quomodo cognosci possit Damones</i>		<i>Senior, laetius vixit.</i>	198
<i>somnia immittere.</i>	<i>ihilem</i>	<i>Cur abstinuit cibis regis. Causa dan-</i>	
<i>Quomodo possint somnia res futuras</i>		<i>tur.</i>	27
<i>significantes immittere.</i>	76	<i>Puer duodecim circiter annorum, Sa-</i>	
<i>Cur in tanta multitudine cum in aere</i>		<i>sannam liberavit.</i>	746
<i>sint, hominibus non apparuerint.</i>	618	<i>Tribus modis va:icinasus est.</i>	748
<i>Inter se dissidia eos gerere sensit Cassia-</i>		<i>Virgo fuit, non fuit eunuchus.</i>	26.27
<i>nus.</i>	618	<i>An somnium Nabuchodonosor natu-</i>	
<i>Hoc autem non omnino esse verū pro-</i>		<i>rati sua solertia interpretari potue-</i>	78
<i>batur.</i>	619	<i>rit.</i>	
<i>Dan tribus cur in Apocalypsi ca. 7. in</i>		<i>Danielem recusasse omnem adoratio-</i>	
<i>enumeratione aliorum tribuum pra-</i>		<i>nem, qua eum rex Nabuchodono-</i>	
<i>termissa.</i>	612	<i>for afficere voluit, credendum est.</i>	109

Daniel.

Estim legibus Ecclesie ex editione Theo-
dotig-

deionis.	
Daniel cognovit Dei filium in carceribus.	327
Cur & si statim exauditu, pinguis ei statim non apparuerit.	447
Socij Daniels non esse ei socij in fornacem coniecti.	607
Socij Daniels quæ ratione ignem evaserunt.	122
Cur Deus est passus, illum in captivitatem abstrahi.	148
Cur Daniel cum Iudæis non sit regressus in patriam.	19
Eius sanctitas & sapientia, divino ore commendata.	579
Eius liber abudatur trifarium.	14
Cur Daniel non est vocatus ad statua Nabuchodonosor adorationem.	17
Cur Daniel regem Nabuchodonosor impiorum non arguerit.	123
Cur Daniel sociorum patrociniū nō suscepit, dum in ignem essent mittendi.	124
Cur Daniel nō est cum sapientibus Chalææ ad Nabuchodonosor accessus.	124
Cur Daniel dubitavit promittere re Nabuchodonosori veniam peccatorum, etiā si ageret poenitentiam.	59
Qualium somniorum erat interpret.	272
Daniel non novis distinxit tempus adventus Christi. Et cur.	38
Si tamen ei fuerit revelatum, hoc in Scriptura non habetur.	484
In Mediam adductus.	484
Interstantes Deum. abstinendo in decem dies à cibo regis.	11
Quomodo inter leones servatus est.	31
Quod eius in scribendo propositum.	338
Quo pacto promeruit angelū videre.	341
Daniel suam visionem non satis intellexit.	403
Quo fuerit à reliquis prophetis diversus.	732
	137

Eius scripta cur inter apographa Hebraei recensentur. 138
Darius.

Cur Darius à Daniele, Babylonis expugnator dicatur.	317
Darius Nothus Persarum Rex quis.	10.
Darij regis cervical scabellum, porgula.	619
Eius exercitus contra Alexandrū.	88
Eius infelix felicitas.	90
Darius Medus quis fuerit.	395
Quandus regnaverit.	326
Darius Hystaspis quis.	423
Darius alius à Cyro.	320
Sub eo templum edificatum & perfectum.	38
Deletur aliquid tripliciter : & sic à Deo peccata delentur.	637
Denarij duo Samaritani, sacramenta & verborum Dei.	459
Denarius numerus : indefinitam multitudinem significat.	459

Deus.

Quæ sit Deo grata hominū petitio.	62
Deus optata suorum, cumulative complet.	Ibidem.
Cur Deus regi Nabuchodonosor pepercit, & non Balihafari.	308
Filius Dei in scriptura angelus vocatur.	151
Deus quadam somnia etiam improbis dabat & cur.	56
Cur Deus improbis interdum sua revelat mysteria.	76
Mirè Deus tēperavit, ad vires, & utilitates bonorum, tentationes diaboli.	569
Quomodo Deus mutat tēpora & astat.	73
Et regna transfert.	Ibid.
Omnia ponderat.	307
	600

<i>Cur Deus interdum suo cultu vasa di-</i> <i>cata, ab impiis sinas contaminari.</i>		<i>Diabolum in fine esse saluandum, error</i> <i>Origenis.</i>	219
<i>Cur sedere dicatur super Cherubim.</i>	24	<i>Diaboli officium secundum Plato-</i> <i>nem.</i>	45
<i>Dei omnipotentiam in quibus scriptu-</i> <i>ra maxime predicet.</i>	159. 160	<i>Diabolis cum hominibus esse commu-</i> <i>cium probatur.</i>	71
<i>Ad Deum quomodo referantur omnia</i>	170	<i>Diabolus habet librum mortis, in iudi-</i> <i>cio proferendum.</i>	267
<i>Deum quomodo homines magis lauda-</i> <i>re debeant, quam reliqua omnia</i>	193	<i>Potest varie hominem in igne serua-</i> <i>re.</i>	147
<i>Deo idem est peccata dimitti & regi.</i>	154	<i>Is interdum per naturalia operatur.</i>	217
	461. 462	<i>In fine mundi qua faciet miracula.</i>	687
<i>Deus cur statim nostras preces non ex-</i> <i>audiat.</i>	614	<i>Qua somnia rerum futurarum dor-</i> <i>mientibus imprimat.</i>	77
<i>Dei sacramenta, id est, mysteria mira</i> <i>sunt.</i>	622	<i>Quorundam somniorum est auctor.</i>	45
<i>Deus Pater, Deo filio quomodo anti-</i> <i>quior.</i>	360	<i>Quid sit diabolum à Deo ligari & sol-</i> <i>ui.</i>	730
<i>Deus laudari à nobis dignè nequit.</i>	361	<i>Eius tentationes Deus mirè tempera-</i> <i>uit.</i>	730
<i>Deus in docendo, hominibus potentior.</i>	45	<i>Serpentem ministerio saps ac libenter</i> <i>cur vitatur.</i>	765
<i>Trifariam potest laudari.</i>	161	<i>Diana templum Antiochus spoliare</i> <i>voluit.</i>	412
<i>Promissa Dei duplicia, alia absoluta et</i> <i>alia conditionalia.</i>	446	<i>Arabum apud Græcos quid significet.</i>	510
<i>Confert maiora, quam petatur.</i>	447	<i>Diei & noctis utilitates.</i>	189
<i>Non semper facit qua potest.</i>	124	<i>Quam turpiter errent hi, qui diebus</i> <i>et noctibus officia pervertunt.</i>	190
<i>Deo, non mercedis gratia, sed amore ip-</i> <i>sius seruiendum.</i>	124	<i>Diei naturalis quantitas.</i>	452
<i>Cur Deus servos suos non semper ma-</i> <i>lis, quibus afficiuntur eripiat.</i>	125	<i>Digni status decem quid denotent</i>	96
<i>Supplicia differt, ut poenitentiam aga-</i> <i>mus.</i>	282	<i>Diluvij nomine quid significet scriptu-</i> <i>ra.</i>	506
<i>Quid sit Deus secundum Senecam.</i>	177	<i>Dimidium ultimi hebdomada quomo-</i> <i>do explicetur.</i>	523
<i>Cur antiquus dierum dicatur.</i>	359	<i>Discordia quadruplex Romanorum in</i> <i>signis.</i>	97
<i>Cur in throno flameo sessurus sit.</i>	361	<i>Divinos honores superbi, sibi usurpa-</i> <i>runt.</i>	117
<i>Temporū legibus alligatus non est.</i>	60	<i>Doctores manet in celo antrolo.</i>	724
<i>Deus varie homines afficit per som-</i> <i>nia.</i>	52	<i>Idem in calo præ aliis fulgebunt.</i>	722
<i>Eius promissa Patriarchis facta qua-</i> <i>druplicia.</i>	136	<i>Eorum munus.</i>	722
<i>Dei apparitiones ante incarnationem</i> <i>per angelos facta sunt.</i>	152	<i>Doctrina rerum naturalium triplici-</i> <i>ter comparari potest.</i>	39
<i>Diabolus.</i>			

INDEX.

<i>Dominicus dies, cur à nobis festus habetur, & de multis eius dici prout gaudeat.</i>	191
<i>Dona homines, quibus de causis magis minusve asperare soleant.</i>	234
<i>Dormientium somnia naturaliter sciri non possunt.</i>	71
<i>Dormientibus, cur multa distinctius reuelantur.</i>	93
<i>Dracones seu serpentes quæ gentes coluntur.</i>	764
<i>Ductum principes ex historiis maxime memorabiles qui sint.</i>	719

E

Ebrietas.

<i>Ebrietatis quantum sit vitium & exitum.</i>	295
<i>Ebrietatis insigne exemplum.</i>	89
<i>Ebrietatis deplorandum exemplum.</i>	89
<i>Ecclesia in suis precibus permulta habens ex sacris petita literis.</i>	740
<i>Iam antiquitus multos libros recepit, qui in cassone Hebraeorum non sunt.</i>	741
<i>Ecclesie persecutionum quinque genera.</i>	69
<i>Ephais quomodo accidis.</i>	607

Eleemosyna.

<i>Eleemosyna utilitas.</i>	274
<i>Cur ex operibus satisfactoriis, solum eleemosynam. Daniel suaserit regi Nabuchodonosor.</i>	270
<i>Quomodo tollas peccata.</i>	273
<i>Quibus nihil conferat.</i>	273

Elephantus.

<i>Elephantus robur, & qua animalia hercet.</i>	229
---	-----

<i>Docilitas, & quod hominem mutuat.</i>	229
<i>Eum domandi ratio.</i>	230
<i>Longevitas.</i>	231
<i>Reliquis prestat animantibus.</i>	232
<i>Eius magnitudo.</i>	230
<i>Eius potus, & cibus.</i>	227
<i>Eius dentium magnitudo.</i>	228
<i>Homini persimilis.</i>	229
<i>Eius sagacitas.</i>	Ibidem.
<i>Elias & Enoch ante iudicium prodibunt adversus Antichristum.</i>	711
<i>Encaniorum festum.</i>	405
<i>Enoch & Elias ab Antichristo perimendi.</i>	736
<i>Epicurus abstinentia laudator.</i>	30
<i>Epiphania dies, tribus miraculis insignis.</i>	569
<i>Equus animal ambitiosum.</i>	682
<i>Esdra in scribendo propositum.</i>	14
<i>Eius libri tertius, & quartus cur apocryphi.</i>	720
<i>A Patribus sæpe citati.</i>	721
<i>Esther liberans Iudæos, significavit Christum.</i>	492
<i>Esther regina maritus suis Ariaxerxes Mnemon.</i>	640
<i>Essenorum abstinentia.</i>	30
<i>Evangelica legis præstantia.</i>	511
<i>Evangelium, & lex unum sunt substantia.</i>	471
<i>Evangelistarum consuetudo, diffusa inter se omisso intermediis convertere.</i>	566
<i>Ezra merodach fuit Iudæus benivolus.</i>	758
<i>Successit patri Nabuchodonosor in regno.</i>	301
<i>Eulani fluminis quis.</i>	390
<i>Eunuchorum heresis.</i>	26
<i>In quos usus olim principes eos habuerint.</i>	24
<i>Euripi fluxus, & refluxus mirabilia.</i>	210

INDEX.

Isachiel que anno prophetare orsus est. 12   *Tria eorum genera.* 498
Fulmen cur dicatur igneum. *Ibidem.*

F

Fomera statua visa in somno Nabuchodonosor, lasciuia denotabunt. 50
Fera se suis latibulis cur interdum con-
sineant. 190
Festus dies simpliciter ac precise quisd
S. Ioanne c. 5. euangelij vocetur. 506
Festa Iudaorum hyemalia, &c. 564
Festa Iudaorum, & Christianorum. 191
Fibula quid. 311
Fide praestat charitas. 464
Figuram cum figurato non est necesse
in omnibus conuenire. 285
Hae dicitur nomine figurati, & con-
tra. 85
De floribus, & foliis arborum mira. 206
Flumen quid sit, & quid significet. 729
Flumen igneum, & lapideum a Deo
egredians quid adumbrabat. 362
Flumens Sabbaticus quis. 212
Folicitas humana quae instabilis. 295
Fons mirus apud Garamantas, & alius
iuxta Lærium lacum. 212
Formicarum natura descriptio. 226
Fortuna varij euentus. 86
Franciscus Turrianus societatis Iesu
laudatur. 213
Fraxini umbra vis contra serpentes. 207
De fructibus, & floribus arborum 205, 206
Fructus intelligentia rerum diuinarum
qui sint. 175

Fulmen & fulgur.

Fulminis, & fulguris differentia. 194
Miri effectus fulminum. 194

G

Gabriel.

Gabriel de aduentu Messia cur obse-
re locutus est. 455
Gabriel Archangelus, quantum inior
calesces spiritus. 593
Pugna Gabriels cum principe Persa-
rum. 618
Iudaorum tutor. 77
Aduentum Messia Danieli prænuncia-
uit. 184
Generatio quantum spacium temporis
notet. 433

Gentiles.

Gentiles cur in suis libris sacra Iudae-
rum historia non meminerint. 252
Gentiles non habuerunt veros somni-
um interpretes. 79
A Gentilibus non est indecorum Chri-
stianis scientias mutuari, & addis-
cere. 37
Gentiles difficilius fuit quam Iudeos
ad Christum conuertere. 484
Quomodo ex prophetiis conuineantur. 472
Gentilium conuiniolorum ratio. 297
De Gentilium somniis, quae ut diuina
recensentur, quid sentiendum. 76
Gigantes ubi turrim Babel adificare
aggressi. 147

Graeci.

Cracorum regnum cur per pardum, &
hircum figuratum. 395
Illud Romanorum regno fuisse simile
ostenditur. 671

Graeci

INDEX

<i>Grati miracula frequent.</i>	315
<i>Idem Perfurans semper faverant.</i>	317
<i>Cur Gratorum imperium fuerit vltiri simile.</i>	39
<i>Et acti.</i>	39
<i>Eius amplexus.</i>	91
<i>Cur Grati affundantur capris.</i>	394
<i>Gratorum habebunt erratum.</i>	478

594.031

<i>Gratorum imperij ortus, & exitus.</i>	99
<i>Eorum scabra.</i>	100
<i>Gratum regni initium quod in Scriptura commemoratur unde sumendum.</i>	403
<i>Gratorum princeps Gabrieli aduersatus quis fuerit.</i>	625
<i>Idem de Persis nobilis victoria.</i>	626
<i>Gratia prophetarum, flumine significatur.</i>	601
<i>Gratia Christi efficacitas peccata delet. & pro peccatis satisfacere.</i>	439
<i>Gratia caritativum quid sit.</i>	40

H

Habacuc.

<i>Habacuc Indae incolae.</i>	764
<i>Ab angelo translatus Babylonem.</i>	765
<i>Quid fuerit is, qui inter 12 prophetas numeratur.</i>	766
<i>Brevis vita, obitus, & prophetia eius expositio.</i>	766

Haeretici.

<i>Haerici de magistratibus patiendi sunt.</i>	155
<i>Indubitable comparantur.</i>	248
<i>Haereticorum vana fiducia.</i>	293
<i>Idem Christi animam ad infernum descendisse, & de eo resolluntur.</i>	469
<i>De quo haerici regem Nabuchodonoso-</i>	

<i>for imitentur.</i>	120
<i>Peccata re vera tolli per Christi gratiam negant. sed consulantur.</i>	400
<i>Eos Augustinos convincit.</i>	401
<i>Contra eorum insidiam impetrat.</i>	468
<i>Verbis Hieronymi abusi sunt.</i>	127
<i>Eos piget modice mentiri dum scripturam facilem esse iactant. similes Hebraeo.</i>	737
<i>Eorum doctrina per auream statum significatur.</i>	120
<i>Eorum qualis doctrina.</i>	398
<i>Sacrilegia graviter puniunt.</i>	321
<i>Hanno Carthaginiensis primus leones figuravit.</i>	337

Hebdomada.

<i>Hebdomada quid significet.</i>	449
<i>Hebdomadam 70. unde sumendum initium.</i>	476. 477. 478. 479
<i>Cur dicantur abbreviate.</i>	451
<i>Intelligenda sunt de annis lunaribus.</i>	415
<i>Eorum initium a vigesimo anno Artaxerxis Longimani sumendum.</i>	425
<i>Desinunt in Christi baptismate.</i>	426
<i>Eorum interpretatio difficilis.</i>	524
<i>Hebdomadam septem: & 63. tempore qua acciderunt.</i>	487
<i>De computatione 70. hebdomadum. variae aliorum opiniones resulantur.</i>	575
<i>De eius sententia auctoris.</i>	587
<i>Quae sunt in hac disputatione certa. et qua controuersa.</i>	587
<i>Terminus hebdomadam duplex.</i>	588
	589
<i>Hebraei autem Gracos sapientes habuerunt.</i>	12
<i>Hebraei chronologiam variè ordiuntur.</i>	547
<i>Eorum chronologia mendosissima.</i>	585
<i>Eorum ad superflusiones lubricum ingenium.</i>	174

Ellebr-

INDEX.

<i>Bestioris Pinti lapsus in historia.</i>	745	<i>Locus in quo templum Hierosolymicum edificatum sanctus.</i>	132
<i>Helias extra templum quomodo sacrificauerit.</i>	138	<i>Hierosolymis lux angelica veritatis effulsit.</i>	133
<i>Herculis fabula ex literis sacris patet.</i>	215	<i>Urbs Hierusalem nomina.</i>	134
<i>Herodis regnum, sub quo Christus natus.</i>	142	<i>Eius situs.</i>	136
<i>Herodoti insignis in chronologia lapsus.</i>	291	<i>Hippomenis in filiam adulteram senariis.</i>	79
<i>Herodotus pater mendaciorum dictus.</i>	434	<i>Hirco Alexander quare comparatus sit.</i>	392
<i>Multiplex discrepantia historiae eius de Cyro ab historia Xenophonis.</i>	1bid.	<i>Historici gentiles, cur non meminerunt somni Nabuchadonosoris, quod eadem describitur, & transformationis eius in bestiam.</i>	249
<i>Arguitur mendaciorum.</i>	436.		
<i>quando vixit.</i>	759		
<i>Hieremias ante iudicium venturus a quibusdam fingitur.</i>	710		
<i>Quando vaticinari coeperit.</i>	435		
		Homo.	
D. Hieronymus,		<i>Homo in somniis non habet perfectum libri arbitrij usum...</i>	94
<i>D. Hieronymi memoria lapsus.</i>	355.	<i>Hominis aetas.</i>	432
	663	<i>Quam varie Deum possit laudare.</i>	154
<i>D. Hieronymus, Iudeis insultat.</i>	503	<i>Et quique genera bonorum a Deo concessa.</i>	153
<i>Eius mendosus locus corrigendus.</i>	409	<i>Quinque necessario scire debet, & qua illa sint.</i>	34
<i>In D. Hieronymi lectione quid observandum.</i>	609	<i>Homo Dei gratia praesente, longe alius, quam ea privatus.</i>	117
		<i>Homo in rebus secundis bene meritorum obliuiscitur, in aduersis recordatur.</i>	253
Hierosolyma.		<i>Homines impij arboribus comparantur.</i>	119
<i>Magna celeritate urbs sancta est extructa.</i>	481	<i>Quomodo angelis paulo minor dicatur a Davide.</i>	235
<i>Nehemias eius solus fuit extructa auctor.</i>	483	<i>Eius naturalis dignitas in duobus consistit.</i>	236
<i>Hierosolymorum excidium, quo tempore factum.</i>	572	<i>Honoris summi insignia, qua olim apud principes habita.</i>	311. 312
<i>Hierosolymitanum templum, quando restauratum.</i>	537	<i>Humani corporis temperamentum varie variatur.</i>	268
<i>Hierosolymis, Iouis olympij simulacrum.</i>	694	<i>Humani corporis iusta mensura.</i>	119
<i>Hierusalem cur ciuitas sancta dicta.</i>	133	<i>Hiacintus lapis qualis.</i>	604
<i>Eius urbis conditor quis fuerit.</i>	132	<i>Hyperbole figura sacris literis perfruens.</i>	25
<i>A Pompeio quando capta.</i>	581	<i>Hyrcanus ultimus Iudeorum legiti-</i>	
<i>A Davide mirifice aucta, & ornata.</i>	133		

INDEX:

<i>mus pontifex.</i>	506	<i>ligere.</i>	738
<i>Quando mortuus.</i>	520	<i>Arboribus comparantur.</i>	255
<i>I</i>		<i>India occidentalis mira.</i>	199
<i>Iacob Patriarcha cur ex consensu angelorum claudat aures.</i>	607	<i>Infernum locum esse animarum subterraneum probatur.</i>	470
<i>Iacob Patriarcha tribus modis est vaticinatus.</i>	932	<i>Inferni ignis dupliciter miraculosus.</i>	18
<i>Iacob cur sanctus dicatur.</i>	137	<i>Intelligentiâ nostram tria excedat.</i>	74
<i>Iasobi eius quid de tempore diuinorum somniorum senerit.</i>	59	<i>Intemperantia exemplum.</i>	89
<i>In Iasobium animaduersione.</i>	718	<i>Interpre. septuaginta quando vixerunt.</i>	473
<i>Iapong amoniam nasuta admirabilis.</i>	265	<i>De eorum interpretatione sacra scriptura.</i>	473
<i>Idola vocantur abominaciones.</i>	694	<i>Ioachim regis impietas, & crudelitas.</i>	21
<i>Idolatrie primas inuentor quis.</i>	282	<i>Ioachim maritus Susanne, quis fuerit.</i>	742
<i>Quando cum euerterendam à Sacerdotibus significatum sit.</i>	30	<i>Ioannis Annii de libris Machabæorum temeraria sententia.</i>	402
<i>Em origo à Belo.</i>	76	<i>Eiusdem chronographia qualis sit.</i>	26
<i>Iacharias à sancto Mattheo in Christi genealogia nominatus, non unus fuit, sed duo.</i>	20	<i>Ioannes Vergara laudatur.</i>	527
<i>Iam tempore à cibus delicatioribus abstinentiam.</i>	598	<i>Ioannes Evangelista mortuus est, nec cum Elia expectandus.</i>	712
<i>Eius fructus.</i>	608	<i>Eius Evangelium vltimum reliquum distinctius est.</i>	363
<i>Ignatij Loyola, calum subinde intuentis affectus.</i>	177	<i>Iobilis tempus.</i>	443
<i>Ignis.</i>		<i>Iona à pisca deuorati miraculum expenditur.</i>	219
<i>Ignis duas proprietates, lucendi, & urandi Deus separat.</i>	143	<i>Iosephus Iudæus.</i>	
<i>Ignis vincula iuuenum excussit, ipsos non laedens.</i>	143	<i>Iosephi Iudas laus.</i>	489 526
<i>Ignis generaliter in scriptura, afflictionem significat.</i>	927	<i>In Iosephum quadam animauersiones ubi de Onia templo agit.</i>	659
<i>Ignis & aqua in quo differant.</i>	185	<i>Iosephus parum in Hebrais doctus.</i>	134
<i>Eius vires & affectiones.</i>	186	<i>Iosephi Schalligeri varia sententia discutuntur.</i>	335. 427. 408
<i>Eius copiosa & multigena generatio.</i>	186	<i>Iosia filij quot. & nomina.</i>	20
<i>Per ignem à Deo patrata miracula.</i>	187	<i>Iridis natura mirabilis.</i>	121
<i>Ignis Dei thronus, quæ denotat.</i>	361	<i>Isaac vetus Christi typus.</i>	127
<i>Imaginarie visio accidit bifariam.</i>	386	<i>Iudas Machabeus Iudæorum liberatoris vindex.</i>	507
<i>Imaginculus quis sit prohibitus.</i>	127	<i>Iudæi.</i>	
<i>Imago Dei in homine in quo sit sita.</i>	26	<i>Iudæi an tempore belis Troiani Græci militauerint.</i>	127
<i>Imperia, more fluens aqua fugiunt.</i>	729		
<i>Impij an pænas diuina mysteria intel-</i>			

I N D E X.

<p><i>Cur dicantur populus tuus non populus Dei.</i> 451</p> <p><i>Eorum calamitates sub Tito, & Vespasiano.</i> 493</p> <p><i>Iudai Antichristum sunt recepturi.</i> 680, 685</p> <p><i>Eorum in Christum blasphemia</i> 680</p> <p><i>Progenitores Antichristi.</i> 681</p> <p><i>Eorum vana Messia expectatio.</i> 736</p> <p><i>Eorum vana spes regni terreni</i> 101</p> <p><i>Iudais cur pauci Angeli patrocinauerunt.</i> 815</p> <p><i>Iudaorum Chronologia mendosa conuincitur.</i> 525</p> <p><i>Eorum improbitas, & peruidacia.</i> 597</p> <p><i>An omnes Iudai sint ante finem mundi conuertendi.</i> 717</p> <p><i>Potius superstitiosi, quam religiosi.</i> 95</p> <p><i>Quomodo occiderunt accusatores Susanna.</i> 744</p> <p><i>Eorum Babylonica captiuitas triplex.</i> 434</p> <p><i>Hac quando finita.</i> 424</p> <p><i>In Iudeos probiores, Antiochi, tyrannus.</i> 695</p> <p><i>Sub Adriano clades memorabilis illorum.</i> 494-573</p> <p><i>Item sub Constantino.</i> 497</p> <p><i>Quando Babylone liberati.</i> 432</p> <p><i>Ante Iudicium plerique conuertentur.</i> 709</p> <p><i>Quomodo Scriptura libros distinguunt.</i></p> <p><i>Cum Graecis quando conuersari coeperunt.</i> 546</p> <p><i>Eorum in Antiochum magnus fauor.</i> 662</p> <p><i>Iudai inficitia, & inconstantia arguuntur.</i> 525</p> <p><i>Eos bene arguit Theodoretus.</i> 598</p> <p><i>Eorum ingenium aduersis metiores esse.</i> 615</p> <p><i>Quomodo eorum liberatio ab angelis procurata.</i> 615</p> <p><i>Illorum cecitas.</i> 466</p> <p><i>E Iudais cur tantum tres pueri ob non</i></p>	<p><i>adoratam statuam accusati.</i> 128</p> <p><i>Prærogativa Iudeorum olim decem.</i> 257</p> <p><i>Omni virtutum genere, qui fuerint inter eos clari.</i> 239</p> <p><i>Scelera eorum horret Iosephus.</i> 518</p> <p><i>Eorum persecutio, sub Nabuchodonosor persecutione Antiochi grauior.</i> 719</p> <p><i>Cur per mundum dispersi maximè.</i> 473</p> <p><i>Eorum scelera, & poena.</i> 458</p> <p><i>Cur in suis precipibus, trium patriarcharum sapiens meminerint</i> 13</p> <p><i>Quomodo impugnant Christum & regnum eius.</i> 370</p> <p><i>Impugnantur.</i> 372-373</p> <p><i>Exules per totum orbem.</i> 375</p> <p><i>Quos libros Scriptura non habeant, & cur Susanna Historiam non admittant.</i> 740</p> <p><i>Iudiciarias leges apud Chaldaeos reituerunt</i> 744</p> <p><i>Eorum in seruanda Dei lege de non adorandis Gentilium imaginibus, constantia.</i> 126</p> <p><i>Caput aureum asini adorasse, falso à quibusdam finguntur.</i> 126</p> <p><i>Iudais singularibus septem beneficiis, post captiuitatem Babylonicamauerunt.</i> 501</p> <p><i>Quæ persugia inuenerint ad se ipsos in perpetuo exilio consolandos.</i> 502</p> <p><i>Iudas habent faciem velatam ad intelligenda Scriptura mysteria.</i> 505</p> <p><i>Iudaorum nulla scelera præter Christi necem, hanc eis cladem inuexerunt.</i> 503</p> <p><i>Iudaorum Calamitates memorabiles tres præter hanc postremam omnium grauissimam.</i> 499</p> <p><i>Eorum Egyptiaca captiuitas quandiu fuerit.</i></p> <p><i>Quomodo illis S. Hieronymus insultet.</i> 500</p>
---	---

INDEX.

Martyr.

<i>Martyres temperē Antickristi, ceteris illustriores.</i>	679
<i>Martyrij tria genera</i>	149
<i>Adeius perfectam rationē qua necessa- ria.</i>	148
<i>An tres iuuenes in fornacem missi, fue- rint martyres.</i>	147
<i>Medea quomodo se de pellice vltia sit.</i>	141
<i>Medi fuerunt inferiores Chaldaei, tem- pere Nabuchodonosor.</i>	88
<i>Medusa de mutatione regis Nabucho- donosor opinio refellitur.</i>	267
<i>Mereiticum digna premia.</i>	657
<i>Messia praelara facinora.</i>	456
<i>Messis quo tempore in Palestina.</i>	504
<i>Misibastenes Annij falsus osēditur.</i>	528
<i>Meteorologica res maximē dināta se- stantur providentiam.</i>	179
<i>Mare</i>	

INDEX.

<i>Matria, qua mensura.</i>	764
<i>Michael iudeorū erat praepositus</i>	617
<i>Michael ex quo angelorum sit ordinis,</i> <i>& quomodo Gabrieli ducatur in auxi-</i> <i>lium venisse</i>	619
<i>Antichristi tempore pios defendet.</i>	708
<i>Mitiae libri tria complacuisse.</i>	368

Miracula.

<i>Miraculorum elucens in conser-</i> <i>vati macubus in fornace Babylo-</i> <i>nica</i>	143
<i>Duplexque Dei potentia miracula</i> <i>in scriptura celebrari, & quae sint</i> <i>illa</i>	170
<i>Miraculorum duo genera.</i>	687
<i>Miraculis Christi quomodo convincen-</i> <i>ti Iudei.</i>	513
<i>Misericordia Dei modus.</i>	307
<i>Missa iuge sacrificium tollit ex parte</i> <i>Antichristus.</i>	735
<i>Cubic ducatur iuge sacrificium. Ibid.</i>	
<i>In tumulis a leguntur quae sacra Scrip-</i> <i>turae monitionem non habent.</i>	740
<i>Mors secundum D. Hieronymum</i> <i>parum est lugere quam decore.</i>	724

Monarchia.

<i>Monarchia est optimum gubernationis</i> <i>genus.</i>	375
<i>Monarchia Persarū diuturnitas.</i>	642
<i>Monarchia magnis cum tumultibus</i> <i>regnat.</i>	345
<i>Rejicitur comparantur.</i>	Ibid.
<i>Laetitia corda parva.</i>	344

Montes.

<i>Monte Beatae virginis significat.</i>	105
<i>Beati montibus memorabiles esse.</i>	105
<i>Montes in scriptura memorabiles ac ce-</i> <i>lebres.</i>	201
<i>Vfus & utilitas montium.</i>	201

<i>Qua in eis maxime miranda.</i>	378
<i>Ob altitudinem, qui ab anti: quis celo-</i> <i>brati.</i>	23
<i>Mors, non omnem tollit homini scien-</i> <i>tiam.</i>	45
<i>Moriū improbitas insignis in homini-</i> <i>bus ultimi seculi, Antichristum pra-</i> <i>cedet.</i>	610
<i>Moses dicitur à quibusdam venisse</i> <i>ante Iudicium.</i>	715
<i>Mundi infida fiducia.</i>	345
<i>Mari vite comparatur.</i>	344
<i>Mundana saeculi citatis in statua Nabu-</i> <i>chodonosoris exemplum.</i>	120
<i>Magus quid.</i>	363

N

Nabuchodonosor.

<i>Quo anno statuum adorandam pro-</i> <i>posuerit.</i>	115
<i>Quomodo Danielem ad tenuit.</i>	108
<i>Quo anno primum I. S. in solyma rene-</i> <i>rit Cur rex regum uocatus.</i>	83
<i>Ipse potentia.</i>	11
<i>Quomodo sub eius imperio fuerint om-</i> <i>nia.</i>	13
<i>An filium Dei viderit in fornate.</i>	149
<i>In statulis & si perbus, Dei sibi usur-</i> <i>pat honores.</i>	16
<i>Quo anno prius somnū ei acciderit</i>	65
<i>An illud ei naturaliter accidere potue-</i> <i>rit.</i>	76
<i>Quanta ex eo utilitate perciperit.</i>	109
<i>Quo anno alterū somnū ei acciderit.</i>	246
<i>Latissime imperium quando protulit.</i>	Ibidem
<i>Quando verum Deum amavit.</i>	116
<i>Eius & Pharaonis comparatio.</i>	284
<i>Eiusdem conversio, an vera fuerit.</i>	285
<i>Hos ambo cupido diuinitatis incessit.</i>	117

INDEX

Status eius hominum per totum septem niam.	248
Currestitutus Iudaeos, & Ioachim re- gem nā liberauit ex captiuitate. 287	
Rerum ab eo gestarum chronologia. 23	
Aliquid moderationis, & pietatis ha- buit.	24
An ea, qua de transformatione eius lo- guntur parabolice sint, vel historice, intelligenda.	247
Non fuit secundum substantiā in bestia am mutatus.	249
Cur in bestiam euasisse dicatur.	268
An sit saluatus.	283
Amens cum errat, an vinculis fuerit constrictus.	250
Eius cum bestiis habitatio, & victus, &c.	26
Qui interea pro eo regnauerit.	261
Quandiu in syluis moratus.	263
Babylonem quomodo is condidisse dica- tur.	277
Leo in Scripturis dicitur, & cur.	346
Item aquila, & cur.	Ibid.
Aliusne fuit ab eo Nabuchodonosor, de quo in libro Iudith.	20
Quis horum prior fuerit.	22
Is de quo in libro Iudith agitur, non fuit Cambyfes Cyri filius.	21
Naph. ta quid.	140
Naturaliter cognita qualia.	70
Nauis cum aue similitudo.	692
Neh emia in Ierusalē studiū. 482. 483	
Nembrot & Belus, idem.	281
Nec a quibusdam immerito putatur Antichristus futurus.	
Nec tu plerumque fulgurat.	194
Nocis & diei utilitates.	185
Contra peruercentes diei noctisque usum, & officia.	190
Nubes in quibus Christus ad iudicium venit, ad quid adhibebuntur.	377
Numeri alicuius summam, quomodo exprimeant Hebraei.	487

Numerus Platonis obscurius prouerbi- um.	524
Nuptiae in Cana Galilee, quando cele- brata.	221
Nictoracis natura.	221

O

Oblatio corporis & sanguinis Christi implet omnia veteris legis sacrificia.	509
Obrium aurum, cur ita vocetur.	601
Obscuri argumenti prouerbiū.	524
Ogygis diluuium quando accidit.	537
Olei post fulmen tater odor.	195
Olympi montis descriptio.	202
Olympiadici nomen, origo, usus.	532
Quando ceperint.	534
Omnis quo anno in Aegypto extruxerit templum.	138
Eius templum in Aegypto quando con- ditum.	658
Forma illius templi.	659
Eius destructio.	659
Omnēs, & omnia, pro plurimi & plu- rima, ponuntur in scriptura.	84.
	720
Opera satisfactoria pro peccatis irin.	172
Oratio Aeterna est canonica, & pars libri Danielis.	127
Orationibus a Deo promissa, quare po- stantur.	444
Orationes nostrae, cur sapē a Deo non exaudiantur.	614
Ordo prophetiae Danielis.	74
Ordo capitum a Daniele, cur non ser- uatus.	280
Origenistarum opinio.	249
Eorum error de diabolo.	249

P

Patrum in Scripturis quomodo summa- tur.	509
Denotat proprie legem Euangelicā.	510
Pauis desiderabilis quis vocetur.	598
Papianus	

INDEX.

- Papias auctor Chilianarum, quis & qualis fueris.* 310
Papilionum origo qualis. 265
Paradi proprietates, & cur ei Alexander Magnus similis. 349
Pascha simpliciter, ac precise inscriptura, dies festus dicitur. 564
Pascha Iudaeorum tempus. 454
Pascuis actura. 222
Paulus cur se plus ceteris laborasse dicat. 466
- Peccatum.**
Peccatum quomodo à Christo deleatur. 459
Cur regi dicantur peccata. 461
Imperatores sunt quatuor. 461
Peccato quomodo Christus finem imposuit. 458
Peccatoribus non esse promittendam venere veniam. 273
Peccat oribus, securitas suspecta esse debet. 296
Sine fructu verbum Dei audiunt. 312
Peccatus quae auiis, & eius mirabilis Natura. 221
Perdita successor Alexandri quomodo sit factus. 400
- Perse.**
Perse uirginitatis delibuti. 399
Illorum regnum cur urso simile. 347
Perseum regnum catalogus iuxta adde thessensem reprehenditur.
Perseum antiquorum abstinentia. 29
Eorum regnum an minus Chaldaeorum imperio. 86
Perseum, & Chaldaeorum imperia quandiu steterint. Ibid.
Perseum imperium quandiu steterit. 642
Perseum regnum cur argento comparatum. Ibidem.
Eorum opulentia, quanta fuerit. 87
- Perseum princeps, nominatus in 10. c. Danielis bonus ne, an malus angelus fuerit.* 608
Quis fuerit illo rex Perseum, iuxta quem Gabriel angelus remansisse dicitur. 621
Perseum regnum cur arieti comparatum. 390
Quandiu steterit, & desierit. 333
Eorum quam late patens imperium. 393
Eorum monarchia reges quos, & qui, & quandiu singuli regnauerint. 632
Cur in parte stetit dicatur. 347
Illorum regnum cur urso simile. 347
Perseum regnum pectori, & brachiis cur comparatum. 88
Persecutionem Ecclesiae quinque genera. 713
Persecutio Antichristi duplex, corporalis, & spiritalis. 712
Persepolis ab Alexandro quomodo incensa. 412
Perse imperij ortus, & finis. 98
Peruenis regio qualis. 198
Pes ferreus illius statua in digitos ferros, & terreo desinens quid significet. 97
Phantasia vis, & usus. 258
Pharao, & Nabuchodonosor, quibus in rebus similes, & dissimiles. 284
Plerocides vetustissimi Philosophi notabile dictum de principe demonum de calo eiectione. 769
Philo dicens Hebraeam, & Chaldaeam linguam eandem esse redarguitur. 70
Philosophia quoniam à D. Paulo vituperetur. 37
Philosophi quomodo regem Nabuchodonosor inueniuntur. 25
Quid de commercio Deorum cum hominibus senserint. 71
Phoenicis admiranda aui ex S. Ambrosio, Tertuliano, & aliis descriptio. 224

INDEX.

<i>Pinna piscis mira natura.</i>	218	<i>ut media etiam ad eum ordinet.</i>	445
<i>Piscis, in cuius ore stater est inuentus à S. Petro expenditur miraculū.</i>	216	<i>Prædictiois diuina duplex genus.</i>	271.
<i>Piscis à Tobia captus quomodo demones expulerit.</i>	217		286
<i>Piscium, & auium similitudo.</i>	218	<i>Præfati, secundum quid, sunt in libro vita.</i>	776
<i>Piscium quorundam mira moles.</i>	215	<i>Prauaricatio hominum, quomodo per Christum dicatur consummata.</i>	449
<i>Planetarum quare nullas in scriptis vis mentio præter quatuor.</i>	175		
<i>Plurimi umbra iucundissima, & quantiovis assumpta.</i>	208	Princeps.	
<i>Plinius de unguentis scribens errasse cōmunicatur.</i>	600	<i>Principum omnium, qui apud varias gentes floruerint, clarissimi fuisse duo decim.</i>	635
<i>Pluvie prodigiosa.</i>	178	<i>Princeps plus exemplo quam precatio nocens.</i>	121
<i>Pœnitentia perfecta utilitas, & efficacitas.</i>	261	<i>Officia optimi principis.</i>	155
<i>Pontificis Romani monarchia qualis.</i>	374	<i>Ad imperandum, quæ res maximè necessaria principi.</i>	376
<i>Pontificis Romani reuerentia Christus mundum repleuit.</i>	372	<i>Mundi principes, facie ad illicita inducuntur.</i>	121
		<i>Pinus, seu ilex, quæ arbor.</i>	207
Porphyrius.		<i>Propositiones in scriptura de toto dictæ, sed de parte intelligendæ.</i>	719
<i>Porphyrij calumnia de auctore huius libri depellitur.</i>	8	<i>Prosperitas, inducit eorum, qui de nobis suis benemeritis obliuionem.</i>	233
<i>Eius de veritate somniorum sententia.</i>	46		
<i>Porphyrius nugatur.</i>	724	Prophetæ.	
<i>Repellitur.</i>	725	<i>Propheta sunt obscuro.</i>	487
<i>Eius figmenta.</i>	703	<i>Multa inuoluta loquuti sunt.</i>	453. 456
<i>Conuincuntur.</i>	304	<i>Eorum auctoritas.</i>	465
<i>Inscitia.</i>	712	<i>Qui dicantur propheta.</i>	39
<i>Repellitur cum refert ad Antiochum, ex qua sunt de Antichristo dicta.</i>	355	<i>Hi sunt qui diuina visa interpretantur.</i>	596
<i>Et de iun cum regnum Sanctorum ad Machabeos refert.</i>	169	<i>Apud prophetas frequens personarum mutatio.</i>	630
<i>De eadem morte Antiochi agit.</i>	704	<i>Illorum de Christo oracula.</i>	467
<i>Ab Hieronymo redarguitur.</i>	108. 123	<i>Quo ab historicis differant.</i>	450
<i>Ab eodem Hieronymo arguitur.</i>	315	<i>Debent, ut propria dicantur propheta, visiones intelligere.</i>	595
<i>In doctrina electorum variè inscriptis describitur.</i>	715	Prophetia.	
<i>De ex illa Dei voluntate profecta in scripturis ostenditur.</i>	128	<i>Prophetia non est qualitas, velut habet scientia, aut virtutis in prophetis permansens.</i>	745
<i>Præiungit Deus ita aliquem finem,</i>			

INDEX.

<i>Em spiritus aliquando deest propheta.</i>	35
<i>Quomodo Christianus implevit prophetias.</i>	464
<i>Prophetia de Christo, qua & quot.</i>	467
<i>Omnia prophetia, secundum Irenaeum priusquam impleatur, aenigma est.</i>	466
<i>Omnia tempora: prophetia completi- tur.</i>	75
<i>Prophetia, omnia somnia, & quaecum queriderentur hominibus, vera esse po- tuit.</i>	42
<i>Prudentia Dei in his, quae de terra na- suntur, maxime cernitur.</i>	203
<i>Laci infissima & ordinatissima.</i>	361

Ptolemæi.

<i>Ptolemæi Philadelphi opulentia.</i>	647
<i>boni de Iudeis meriti.</i>	648
<i>Ptolemæi Philopator, cur sic dictus.</i>	654
<i>Virtus eius, mores, & exercitus.</i>	655
<i>Ignarus fuit.</i>	656
<i>Eius vita turpissima.</i>	657
<i>Mor.</i>	657
<i>Ptolemæi Energetæ, quæ, & eius ge- sta.</i>	650
<i>Ptolemæi Lagi felicitas.</i>	645
<i>Fili minori regnum tradidit.</i>	647
<i>Eius in Iudeos diuersa studia.</i>	648
<i>Ptolemæi Popilius Romanorum legatus ad Antiochum quid fecerit.</i>	691
<i>Pudicitia Christiana in duabus maxi- mabus consistit.</i>	746
<i>Inscriptura, nonnunquam dici- tur quicunque senex non est.</i>	747
<i>Pythagora dormisero quis mos fuit, quæ bona somnia sibi ascisceret.</i>	47

<i>Quæritur quod mensura genus.</i>	761
-------------------------------------	-----

R

<i>Rabbini de 70. hebdomadibus quid de- lirant.</i>	449
<i>Raphael angelus à Tobia quomodo de- monem expulit.</i>	216
<i>Quomodo non sis mentiuus, cum di- xeris se esse mercenarium, & vocari Azariam, & esse filium magni Ana- nie.</i>	217

Reges.

<i>Regis etiam Christiani Nabuchodono- sor typus.</i>	155
<i>Reges diuersos Deus populis pro diuer- sis eorum meritis constituit.</i>	73
<i>His honor debitus seruetur, nec tamen veritas taceat.</i>	258
<i>Eos saluandi vetus formula.</i>	299
<i>Regia felicitatis quàm sit inanis fide- cia, pulchrè declaratur.</i>	109
<i>Regum exitus infelicitissimi.</i>	89

Regnum.

<i>Regnorum multitudo diffensionem pa- rit.</i>	98
<i>Regnorum omnium suprema pax.</i>	39
<i>Regnorum mundi volubilitas mira.</i>	77. 87
<i>Deus ab una gente ad aliam trasfert regna, propter hominum impietatem, & alias causas.</i>	73
<i>Regna quatuor per illam Nabuchodo- nosor statuat significata.</i>	82
<i>Eorum initium, duratio, & finis.</i>	99
<i>Romanorum, & Græcorum regna, multis rebus similia.</i>	671
<i>Doli & fraude in regnis.</i>	
<i>In regno esse tertium apud regem, quid significat.</i>	310
<i>Religio quadam in arboribus.</i>	203
	Re-

INDEX.

<i>Romora pisces, vix credibilis potentia.</i>	163	<i>Ibid.</i>
<i>Renes, voluptatum carnalium sedes.</i>	602	<i>Romanus pontifex cur sanctissimus & sanctus as dicitur.</i> 475
<i>Rerum tria genera, quæ creatæ natura intelligentiam superant.</i>	74	<i>Romanorum imperium per Barbaros quando deformari cœpit.</i> 100
<i>Res non desinunt esse bona, etiamsi vitio utentium mala sint.</i>	180	<i>Romanum imperium quandiu duraturum quidam augurati sunt.</i> 516
<i>Resurrectio phœnicis quomodo fiat.</i>	223	<i>Romani imperij ortus, & finis.</i> 100, 101
<i>Resurrectio duplex in Apocalypsi declaratur.</i>	381	<i>Romani imperij amplitudo, potentia, & pecunia vitæ.</i> 352
<i>Resurrectio proborum, & improborum, in quo differt.</i>	720	<i>Qua ratione Romani imperium auxerint.</i> 353
<i>Revelationes diuina plerumque iuxta flumina cur facta.</i>	601	<i>Multa iniuste, plurima iniuste possederunt.</i> 353
<i>Roma quando condita.</i>	585-543	<i>Rota ignea throni Dei, quid significent.</i> 362
<i>Roma a Gothicis quando capta.</i>	100	<i>Ruperti lapsus 18. item alius.</i> 626

S

Romani.

<i>Romana Chronologia triplex.</i>	342	<i>Sabbata sua terram celebrare quid sit.</i> 437
<i>Romanorum principatus fere penes multos fuit.</i>	96	<i>Sabbaticus fluminis miri ingenij.</i> 212
<i>Eorum insignis quadruplex discordia.</i>	97	<i>Sacerdotum Iudaicorum duplex munus.</i> 240
<i>Nunquam potuerunt conciliari.</i>	<i>Ibid.</i>	<i>Cur hi maxime ad Deum laudandum tenerentur.</i> 240
<i>Romanorum origo.</i>	345	<i>Sacerdotij Christiani præstantia.</i> 240
<i>Imperium eorum, bestia innominata, cur in cap. 7. comparatur.</i>	551	<i>Sacramenta nouæ legis id faciunt, quod significant.</i> 80
<i>Qua occasione Asiam sibi subiacerint.</i>	658	<i>Sacrificiū iugo tollere mortaliter quid sit.</i> 412
<i>Antiocho Magno victo, quantum tributum imposuerint.</i>	665	<i>Sacrilegiorum ultor Deus.</i> 305.
<i>Cur eorum imperium ferro & tibi duabus comparatur.</i>	96	<i>Salatus poenam in adulteros à solatâ, ultro ipse subiuit.</i> 753
<i>Serpentem instar numinis coluerunt.</i>	764	<i>Salamandra, an ignem restringat, & an in ipso viuat.</i> 145
<i>Omnes fere gentes subegerunt.</i>	95	<i>Salomon in somno petiuit sapientiam à Deo, & an in somno meruisset eam accipere.</i> 60
<i>Eorum discermina amittenda liberta-</i>		<i>Sal-</i>

INDEX.

Laborem Christi figuram gessit. 188
671
R. Samuel quomodo ex Danielis prophecia Christum iam venisse colligeret. 495

SANCTI.

Sancti qui in resurrectione fulgebunt ut sol qui sunt. 722
Sancti docti, vel indocti qui plus mereantur. 724
Sancti libros gentilium legunt. 34
Sancti recte dicantur libri. 366
Sanctus sanctorum, cur dicatur Christus, tam ut Deus, quam ut homo. 474
Sancti Apostolicam vitam amulati, cum Christo mundum sunt indicaturi. 359
Sancti tempore Antichristi sese occultabant. 710
En afflictio hac quantum proderit. 731
Sancti viri an vere se peccatores & iniquos vocare poterint. 130

Habent hic aliqua peccata venialia. 131

Saraballa quid. 142
Scaligeri sententia quatuor discutuntur, & examinantur. 427
Impugnatur. 428
Ichinus, seu lentiscus, qua arbor. 750
Scientias recte discendi, & tractandi modus à sancto Bernardo prescriptus. 35

Scientia quam Deus Danieli, & socijs dedit partim naturalis, partim supernaturalis erat. 32

Scientia quod naturali comprehendere potest, quale esse necesse sit. 70

Serpens apud Romanos nobilissimus. 664

Scopas dux Ptolemæ, ab Antiocho magno vincitur. 660

Scriptura.

Scriptura interpretanda regula, ubi est figurata. 289

Scriptura sacra quomodo sit sufficiens ad omnia. 36

Scriptura divina sine Dei spiritus non intelligitur. 307

Scriptura, paucorum annorum nomen quam non habet rationem. 186

Scriptura ponit omnes pro multis, & contra. 720

Quid spectet scriptura in perconsuetudine Gentilium historiis. 525

Quis eius interpret idoneus. 728

Quid est signata, vel clausam scripturam. Ibidem.

Scriptura, quam vidit Balthasar, interpretatio. 307

Scriptura loquendi mos familiaris. 84

Eius consuetudo, non uniuersa narrare, sed insigniora quaque. 670

Scriptura sacra difficilis intellectu. 726

Fecunda sensuum. 729

Scriptura sacra sine Dei gratia, & maiorum doctrina non intelligitur. 704

Scriptura sacra, ceteras doctrinas, quin quæ rebus antecellit, & sanctimonia

tres fontes aperit, monte Sinai similis, in epistola nuncupatoria.

Eius vulgata editio est per omnia tuum

Eius mos est, dum agit de aliqua figura, de re figuratâ male immiscere. 438

Solet item in recedenda annorum summa imperfectos omittere. 589

Eius item mos est tribuere generi, quod maxime parti conuenit. 719

INDEX.

<i>Post Christi adventum Scriptura sunt faciliores. quàm antea.</i>	727	<i>Eius præstantia.</i>	172
<i>Scitba Asiam per 21. annos depopula- ti.</i>	86	<i>Divina bonitatis expressam gerit ima- ginem</i>	173
<i>Sæcula mundi tria, unum incognitum, secundum fabulosum, tertium histo- ricum.</i>	532	<i>Pro Deo habitus.</i>	173
		<i>Etiàm à Iudæis.</i>	174
		<i>Solymî populi qui fuerint, & an ex ip- sîs Iudæis oriundi.</i>	138

Seleucus.

Somnia.

<i>Seleucus Asiatici & Syriaci imperij fundator.</i>	401	<i>In somniis sæpè est liber rationis usus.</i>	80
<i>Seleuci Callicini Syria regis mors.</i>	632	<i>Aliqua somnia vera pleraque falsa</i>	43
<i>Seleucus Philopator inglorius interijt.</i>	669	<i>Cur quedam impiis hominibus a Deo data sint.</i>	16
<i>Cur paucis diebus regnasse dicatur.</i>	669	<i>Somnia aliena non possunt naturaliter ab illo cognosci.</i>	70
<i>Eius regni initium.</i>	401	<i>Somniorum interpretatio certa huma- nitus dari non potest.</i>	72
<i>Seleucide imperarunt Iudæis.</i>	403	<i>Somniorum verorum causa.</i>	45-76
<i>Eorum usque ad Antiochum Epipha- nem successio.</i>	404	<i>Ea interpretandi qualis facultas erat in Daniele</i>	38
<i>Septenarius positus pro indefinito nu- mero.</i>	429	<i>Somnium Nabuchodonosor divinum erat.</i>	56
<i>De septuaginta annis captivitatis Ba- bylonica.</i>	432	<i>Somnia diuina cur multa obscura.</i>	58
<i>Quando sint finiti.</i>	575	<i>Somnia diuina variè afficiunt homi- nes.</i>	52
<i>Serpens æneus quid significabat.</i>	80	<i>Cognoscendi diuina somnia duplex ra- tio.</i>	51
<i>Serpentibus fraxinus inimica.</i>	277	<i>Eorum interpretatio penes quos sit.</i>	19
<i>Signorum Dei quatuor genera quibus futura significat.</i>	79	<i>Somnium capite quarto Danielis de- scriptum, quando accidit.</i>	198
<i>Sim vox Hebræa, quid significet.</i>	692	<i>Somnia qua sine vitio observari pos- sunt.</i>	75
<i>Societatis Iesu patres Indiam Evan- gelij predicandi causa adierunt, & peragravit.</i>	199	<i>Quæ somnia observare est vitiosum.</i>	58
<i>Socij tres Danielis, quo anno Nabucho- donosoris regni, diuinitus in somno seruati.</i>	17	<i>Quæ somnia observare maior vanitas est, quàm asira.</i>	59

Sol.

<i>Sol omnium operum diuinorum visibi- lium præclarissimum.</i>	172	<i>Somniorum verorum qui sint interpre- tes.</i>	59
<i>Solis magnitudo.</i>	Ibid.	<i>Somno cur egeant homines.</i>	256
		<i>In somno habilior aliqua ratione ani- mæ ad percipiendâ diuina.</i>	53

890

INDEX.

<i>Sanctiorum gratia predestinatio vocatur.</i>	72
<i>Spiritus pro uento in scriptura usurpatur.</i>	182
<i>Spiritus sanctus, igneus dicitur.</i>	382
<i>A filio procedit.</i>	382

Statua Nabuchodonosor.

<i>Statua quam uidet Nabuchodonosor, quoniam varias res significare potuit.</i>	79
<i>Ex illa quæm erexit.</i>	119
<i>Eius molis, & materies.</i>	118
<i>Fuit ipsius Nabuchodonosoris simulacrum</i>	129
<i>Cur illa hominis similitudinem referebat.</i>	80
<i>Cur erat terrificæ.</i>	80
<i>Eius materia quadruplex quid significabat.</i>	81
<i>Uellorum numerus, magnitudo uires.</i>	175
<i>Etiam in terram cadere quid sit.</i>	418
<i>Sabini maiorum malo exemplo perierunt.</i>	
<i>Susan regina Persarum qualis, & à quibus condita</i>	387
<i>In qua regione fuerit urbs Susa.</i>	388

Susanna.

<i>Susanna historia, etiam si foris Danielis non esset, non ideo ficticia censenda.</i>	72
<i>Comparatio Susannæ cū Lucretiæ.</i>	745
<i>Eius historia canonica.</i>	740
<i>Eius accusatores, qui fuerint.</i>	744

T

<i>Tantum Ægyptium quid penderet.</i>	352
<i>Templum dum Iudei repauiant, quibus prodigijs reserui sunt.</i>	442

<i>Templo Hierosolymitano destructo, nō superest Iudeis sacriificandi locus locus.</i>	138
<i>Illud quando ab Antiocho profanauit, & à Iudeis repurgatum</i>	406
<i>Tempora quatuor maxime insignia apud chronologos.</i>	34
<i>Temporum angustia dupliciter intelligitur.</i>	481
<i>Tenebra quomodo Deum laudent.</i>	194
<i>Tentationes diaboli, mirè Deus temporauit.</i>	730

Terra.

<i>Terra quàm sit contemnenda celum, indicat.</i>	176
<i>Terra encensum.</i>	196
<i>Corpori humano persimilis.</i>	197
<i>Chæ mater hominum dicta. Ibidem</i>	
<i>Ex terra nascentium species.</i>	200
<i>Terra miracula.</i>	248
<i>Quæ in terra, Scriptura sacra maxime prædicit.</i>	200
<i>Terra aquis non supernat at. Ibidem.</i>	
<i>Causa immobilitatis terra</i>	204
<i>Tertullianus Phœnicis nomine est abusus.</i>	224
<i>Tertullianus lapsus.</i>	577
<i>Testamenti uox in scriptura quomodo sumatur.</i>	513
<i>In testibus examinandis quam exemplo Danielis seruanda ratio.</i>	749
<i>Thaidis temulente consilium de urbe Persæpoli incendenda</i>	412
<i>Tharjis uox in scriptura quid significet.</i>	600
<i>Themistocles capitis damnatus fugiens in Asiam uenit: ne ad Xerxem regem Persarum, an ad Artaxerxen.</i>	125

<i>Theodoretus sententia refutatur.</i>	490
<i>Eius lapsus.</i>	490
<i>Tiberij imperium quot annos durauerit.</i>	10.

INDEX

<i>vis.</i>	372	<i>viset.</i>	342
<i>Tibiarum statua Nabuchodonosor describitur qualitas, & officium.</i>	96	<i>Ventorum commotio.</i>	182
<i>Tigris fluminis nomen unde dictum, & cuius magnum flumen dicatur.</i>	60	<i>Eorum rector, & dispensator Deus.</i>	182
<i>Tomiris Scytharum regina notabile dictum de Cyro.</i>	349	<i>Que in ventis cognitu difficilia.</i>	185
<i>De transfigurationis Domini tempore.</i>	591	<i>Eorum mira vis in regione Americana noni orbis.</i>	199
<i>Transformatio regis Nabuchodonosor in bestiam qualis fuerit.</i>	266	<i>Veritas diuinorum iudiciorum triplex.</i>	129
<i>Transformationum genera quatuor.</i>	264	<i>Veritatis obliuio velox</i>	116
<i>Transmigratio Iudeorum Babylonem, iter fuit facta.</i>	74	<i>Vespere, & mane, quid notent in scriptura.</i>	409
<i>Tria nouissima maximè horrenda.</i>	308	<i>Vestis linea Angeli, quam significationem habet.</i>	601
<i>Tribulationes bonis ad multa conducunt.</i>	733	<i>Virtus tenuior, facit homines formosiores propter quinque causas.</i>	31
<i>Tribulationum breuitas, lenamen doloris est.</i>	728	<i>Vindicta diuina terribile exemplum.</i>	380
<i>Tribulationes bonis multum conserunt.</i>	695	<i>Vini fulmine gelati qualis virtus.</i>	194
<i>Troianum excidium quando accidit.</i>	535	<i>Virtutum nomine in puerorum cantico quid denotetur.</i>	680
<i>Turcarum, quantum imperium.</i>	356	<i>Visio quid.</i>	38
<i>Turca quomodo adulterium puniant.</i>	754	<i>Visio triplex.</i>	254
<i>Turris fabricata à Daniele, regis fuit sepulchrum.</i>	15	<i>Visio Nabuchodonosor que est in secundo cap. quo differt à visione Balthasaris, qua describitur in cap. 7.</i>	82
<i>Turris castitas.</i>	221	<i>Visiones diuina, & angelica, cur tempore turbent hominem.</i>	608
		<i>Visiones vigilantibus, somnia dormientibus accidunt.</i>	38
		<i>Umbra arborum varia.</i>	207
		<i>Unctionis usus apud Hebræos.</i>	474
		<i>Unguentorum antiquitas, & usus.</i>	599
		<i>Vnus pro primo, ponitur in scriptura.</i>	436
<i>Pagos duo fuerunt.</i>	641	<i>Urbes olim clarissimæ deletæ.</i>	322
<i>Velum scissum in Christi morte, quid significet.</i>	727	<i>Ursum proprietat.</i>	347
<i>Venenum consumitur in venenatis, si fulmine tanguntur.</i>	194	<i>Persarum regnum urso simile.</i>	347
<i>Venialis peccati effectus.</i>	131	<i>Vulgus suorum principum mores sequitur.</i>	702

X

<i>Vento.</i>		<i>Xauerij de societate Iesu, calum intuentis affectus.</i>	177
<i>Ventorum quatuor pugna in mari descripta capite septimo, quid significet.</i>		<i>Xenophanes omnia falsa putauit esse somnia.</i>	42
		<i>Xen-</i>	

INDEX.

<i>Iamphanci potius quam Herodote</i>	334	<i>Zalenci Locronsum legislatoris aequi-</i>	758
<i>ordendus in historia.</i>		<i>tas.</i>	
<i>Lxx: Gracis infestus.</i>	632-633	<i>Zelota qui fuerint apud Iudaeos, et quo</i>	
<i>Fuit Persarum rex quintus.</i>	637	<i>modo crudelissimis suis poenas dede-</i>	
<i>Eius discipula.</i>	638	<i>runt.</i>	519
<i>Eius exercitus, & mors.</i>	635	<i>Zona aurea angelis, & Christi, quid fig-</i>	
<i>Sepulchrum Bels demolitum.</i>	759	<i>nificet.</i>	602.606

Z

FINIS.

Deo Iesu Christo, & beatissimæ ipsius
matri Mariæ honor &
gloria.

Commentaria hæc Reuerendi Patris Pererij
in Danielem, cum magno fructu Ecclesiæ re-
cudi possunt. Datum Antuerpiæ, 11. Iunij.
Anno 1593.

Ita attestor Michael
Hetfroey Bruegelius,
Censor Librorum.

IN LIBRVM DANIELIS PRÆFATIO.

DE LIBRI HVIVS OB-
scuritate ac præstantia.

LIBRVM DANIELIS, sacram *Liber Da-
niele est
ab omni-
bus pro
Scriptura
Canonica
habitus.*
& canonicam, esse Scripturam, æquè
apud Hebræos quam apud Christia-
nos extra controversiã semper fuit.
Excipio tamen quatuor eius libri par-
ticulas, hoc est, orationem Azariæ,
hymnum trium puerorum, item quæ

Sufanæ, ac Belis, & Draconis historias. Hæc enim, quia
non sunt in libris Hebraicis, propterea nec ea recipiunt
Hebræi, nec putant ad Danielis librum pertinere. Veru-
tamen ea nos diuinæ Scripturæ fidem & auctoritatem
habere, cum ad singulorum expositionem ventum erit,
planissimè ostendemus. Theodoretus in præfatione
Commentariorum suorum in Danielem, & in extremo
eiusdem libri commentario, vehementer Iudæos repre-
hendit, quod prophetam negent fuisse Danielem, eius-
que librum ex prophetarum numero subducant. Hoc idè
Rufinus obiecit, & exprobrauit diuo Hieron. Sed nisi
ego fallor, vterque falsus est, nec Iudæorum, nec Hiero-
nymus sententiam intelligens. Non enim Iudæi negant Da-
nielē fuisse prophetam: qui enim possent negare vatē
fuisse, cuius tam multa & mira sint de rebus longissimè
post futuris vaticinia? Quin cum eximium & diuinum

A

vatem

vatem prædicant, multisque rebus, ut est apud Iosephum libro decimo Antiquitatum, cæteris vaticiniis præcelluisse affirmant. Sed eius tamen librum maluerunt inter agiographa scripta, quàm inter prophetica reponere. In agiographis verò scriptis numerant illi Iob, Psalmos, Prouerbia, Ecclesiasten, Cantica, Danielelem, Esdram, Esther, & libros Paralipomenon. Lege Hieronymum in epistola 120. & Isidorum lib. 6. Etymologiarum. Quinetiam Theodoretus, veteres Iudæos putasse Danielè clarissimum fuisse prophetam, testimonio Iosephi paulo super praeposito confirmat. Cur autem librum Danielis à prophetis scriptis Iudæi remouerint, nec loci huius est causam inquirere, nec eam satis idoneam, & probabile inuenire facile est, nec eam nosse ad id quod agitur, per magni refert. Quamquam nos eam, qualiscunque traditur ab Hebræis, infra libro tertio attingemus. Videntur porro duæ res in hoc Danielis volumine plusquam in aliorum prophetarum libris eminere, doctrinæ obscuritas, & præstantia. Illa facit, ut diligenter & attentè hæc, ut libenter & auidè huic libro legendo intelligendoque vacemus, atque insistamus. De utraque re breuiter præfandum esse duxi.

Quatuor **Q**UATVOR ex causis tantam libro Danielis ob-
causa ob- **sc**uritatē, quanta eum legentibus occurrit, accidisse pu-
scuritatis **to**. Prima causa obscuritatis posita est in multis historiis
libri Da- cū hoc libro multifariam complicatis permixtisque, in
nielis. & quibus non pauca aliorū historicorū scriptis videtur ef-
primò ip- se, contraria. Ponam aliquot exempla. In Secundo capi-
sius histo- te huius libri, dicitur rex Nabuchodonosor fuisse om-
ria, qua nium sui temporis regum potentissimus, ac nobilissi-
in hoc li- mus: at Herodotus primo libro significat, Cyaxarem il-
bro atin- lorum temporum æqualem, fuisse eo rege potentio-
gitur va- rem. Postea, in eodem capite Daniel vaticinatur, regni
ric. 16. Persarum minus & ignobilius fore, quàm fuerat regni
Chaldæorum: quod esse videtur contra omnes histori-
cos, & contra ipsam scripturam, quæ apud Isaiam 45. &
initio prioris libri Esdræ, nec non in libro Esther, amp-
tudinē regni Persarum, maiorem nempe quàm fuerat
Chaldæorum, describit: quin etiā est id contra rationē

IN LIB. DANIELIS.

Item Cyrus, victo Chaldæorum rege, omne eius imperium adiunxit suo. Deinde, in quinto capite, dicitur Balsar fuisse filius Nabuchodonosor, & à Dario Medo, tam regno quàm vita priuatus: quibus longè diuersa tradiderunt còplures historici, quos Iosephus libro decimo Antiquitatum, & primo libro contra Appionè, Eusebius quoque libro nono de Præparatione Euâgelica, capite tertio commemorant. Ad hoc in capite vndecimo, prædicit Angelus tres futuros post Cyrum Persarum reges usque ad Alexandrum: fuisse tamen multo plures constat ex probatissimis historiis: quin ex sacris litteris, id non difficulter elici potest. Postremò, in fine capitis decimotertij scriptum est post mortem Astyagis, regnum eius accepisse Cyrum: atqui Xenophon libro primo, inquit, Astyagi successisse Cyaxarè auunculum Cyri, què ait fuisse tunc puerum decem annorum. Herodotus autem quem Strabo, Iustinus, & alij permulti sequuntur, narrat Cyrum quidem in regnum successisse Astyagi, non tamen mortuo, sed à se victo, & regno quidem, non autem vita priuato. Veruntamen has difficultates, postea suo quamque loco tractantes dissoluemus. Altera causa obscuritatis, est frequens histerologia, id est, præpostera rerum narratio perturbato rerum ordine: quæ etiam in libris historicis non est rara, sed in propheticiis crebrior, creberrima verò in Daniele. Exempli causa, historia Sulfanz posita in decimotertio capite, cum puero Daniele contigerit, ante secundum caput poni debuerat: quia Athanasius in Synopsi ab ea librum Danielis auispicatur. Historia verò Belis & Draconis descripta in vltimo capite, quia stante regno Chaldæorum accidit, præcedere debuit quintum caput. Clausula quoque illa terminans decimumtertium caput. *Rex Astyages appositus est ad patres suos, & suscepit Cyrus Perses regnum eius*, poni debet ante caput decimum. Denique prophetiam Danielis, quæ capite septimo & octauo narratur, cum ea primo & tertio anno Regis Balsaris euenerit, collocari oportebat ante caput quintum, in quo eius Regis interitus, qui accidit anno regni eius decimoseptimo, commemoratur. Tertia causa obscuritatis oritur ex Chronologia,

Secunda causa est præpostera narratio.

Tertia causa est chronologia obscura.

*Quarta
est propheta
ratio.*

nologia, quæ per se quidem solet esse obscura & perplexa, in Daniele autem, ut frequentissima, ita obscurissima est, maxime verò Chronologia septuaginta hebdomadū: quarum initium, & exitus, atque intermedij tēporis decursus, & plurimas, & quorundā iudicio, i explicabiles habet difficultates. Quarta causa obscuritatis proficiscitur ex ratione prophetiæ Danielis. Nam ut cæteris libris sacris, prophetici sunt obscuriores, sic Daniel ceteros prophetas obscuritate vincit. Etenim præter illas causas obscuritatis, quas communes habet cum cæteris prophetis, etiam nonnullas habet proprias: siquidem vaticinia eius multis variarum gentium historiis conuoluta sunt, quarum per exigua nunc extat notitia, oblitteratis eorum scriptis, qui eas historias olim diligenter exposuerant. Diuus Hieronymus in Præfatione suorum Commentariorum in Danielem affirmat, ad intelligēdas Danielis prophetias, multiplicem Græcorum & Latinorū historiam esse necessariam, veluti Suctorii, Hieronymi, Callinici, Possidonij, Theonis, Andronici, Polybij, Diodori, Titi Liuij, & Trogi Pompeij seu Iustini. Horum autem libri vel in totum, vel, quod attinet ad historias Danielis, magna ex parte interciderunt. Hieron. quoque in enarrandis aliis prophetis vberior cum fuisset, in hoc præfator & ieiunior fuit, multis in locis ad historias prædictorum auctorum remittens lectorem. Denique obscuram fore scripturam Danielis, indicauit ei Angelus illis verbis, quæ in capite duodecimo scripta sunt, *Tu autem Daniel, claude sermones, & signa librum usque ad tempus statutum: plurimi pertrā sūnt, & multiplex erit scientia.* Et paulò infra inquit Daniel: *Ego audiui, & nō intellexi, & dixi Domine quid erit post hac.* & ait, *vade Daniel, quia clausi sunt signatique sermones usque ad præfinitum tempus: Verum ne desperaremus Prophetiarum eius intelligentiam, mox subditur: impij non intelligent, docti autem intelligent.* Dīctum est hætenus de obscuritate libri, de eius præstantia deinceps dicendum est.

*Duplex
præstantia
libri Da-
nielis, ex*

Præstantia huius libri duabus potissimum ex rebus æstimari potest: ex materia, & auctore. Ad materiæ præstantiam facit, quòd ea in hoc libro, per quam varia, gra-

uis,

nis, & admirabilis. Varia est, quia partim est historica, *materia* partim Prophetica, dogmatica etiam, ac moralis, quin *eius. &* etiam pathetica. Etenim continet varias admodum hi- *ex aucto-* storias Chalæzorum, Medorum, Parfarum, Græcorum, *re.* & Romanorum. Quapropter scitè D. Hieronymus in Epist. 103, ad Paulinum, omnium temporum conscius, & totius mundi philohistora Danielelem appellat. Varias item continet prophetias, aut de reb. humanis, aut de futuris multorum regnorum conuersionibus, & successibus, de transformatione Regis Nabuchodonosor in belluam, de repentino interitu Balthazaris, de persecutione Regis Antiochi aduersus Iudeos: aut de rebus diuinis, vt de regno Christi, de tempore aduentus, & necis Messie, de resurrectione mortuorum, de sempiterno Iudeorum ob necem Christi reiectione, ac desolatione. Est præterea moralis huius libri materia: cõtinet quippe multa, & illustria documẽta & exempla, quibus erudi possunt homines, & incitari ad colendam abstinẽtiam exemplo Danielis: ad fortitudinem, & constantiam, exemplo trium puerorum: ad fiduciam diuini auxilij, exemplo Danielis bis in lacum leonum coniecti: ad seruandam castitatem, exemplo Susannæ, ad erogandas eleemosynas, memorabili documento, & salutari consilio, quo Daniel regem Nabuchodonosor ab imminebus ei malis seruare voluit, est item dogmatica materia: eni nuerò sunt variè sparsa in hoc libro præcipua Theologiæ dogmata, vel adumbrata, vt de sancta Trinitate, de incarnatione, & morte filij Dei, de eius regno, de futuro omnium hominum iudicio, de prouidentia Dei, & de resurrectione mortuorum. Est denique admodum pathetica: dum enim varios, subitos, mirestque tam rerum euentus, quàm illustrium personarum casus enarrat Daniel, varios itidem in animis hominum ciet motus, & effectus excitat. Atque hinc apparet materiæ libri huius varietas: Grauißima porrò est eiusdem libri materia, & mirabilitatis plenissima. Quid enim grauius quàm de summorum imperiorum euerfionibus, de maximorum regum casibus, de præcipuis Christianæ fidei mysterijs, de occultorum somniorum altissimis abditissi-

misque interpretationibus, de maximarum rerum vati-
 cinijs agere? Quid mirabilius historia trium puerorum,
 qui per medias flammās, non tantum illæsi intactique,
 sed læti, & quasi ludibundi, diuinasque laudes concinen-
 tes, deambulabant? Quid historia Abacuc, capillo ex lu-
 dæa Babylonem ferme punctio temporis ab Angelo trās-
 lati? Quantam mouet admirationem illa Nabuchodo-
 nosor in bestiam metamorphosis? manus in pariete scri-
 bens? subitusque Balsaris interitus, atque quā inspera-
 tus, tam foelix Susannæ exitus? Quid plura omnes Da-
 nielis visiones admitandis imaginibus, & similitudini-
 bus fuerunt expressæ. His accedit, quod prophetia Da-
 nielis complectitur omnia tempora præterita, præsentia
 & futura: præterita, vt in primo somnio Nabuchodono-
 sor futura, vt in expositione somniorum eius, & in om-
 nibus alijs prædictionibus: præsentia, vt in Scriptura ma-
 nus quæ apparuit in pariete, & in iudicio Susannæ. Con-
 tinet item omnes modos, quibus visiones propheticæ
 fieri solent, hoc est, vel per somnia, vel per ecclasiā aut
 raptum, vel per signa sensibilia, vel per illuminationem
 mentis. Et vt paucis dicā, si præstātia propheticæ eō ma-
 ior debet estimari, quò, de Christo, vel plura, & maiora,
 vel explicatius, & apertius vaticinatur, Daniel profectò
 vnus de summis, & nobilissimis prophetis eo nomine
 censerī debet, qui, Hieronymo auctore, clarissimè om-
 nium, de Christo vaticinatus est, non solum mysteria
 eius prænunciāns, sed etiam tempus aduentus, & mor-
 tis eius præfinito annorum numero, determinās. Quod
 si ad præstantiam doctrinæ pertinet, eius utilitas est sanè
 multiplex, & ingens huius libri. Primum enim ex eo
 apparet, sub Dei providentia esse omnia, eiusque volun-
 tate, & consilio regi, contineri, mutarique terrarum reg-
 na, & imperia. Deinde, multum valuit hic liber ad con-
 solationem, & confirmationem Hebræi populi qui eo
 tempore captiuitate Babylonica tenebatur oppressus.
 Postea vtilissimus est hic liber ad cōprobationem fidei
 Christianæ, cuius multa mysteria à Daniele prædicta,
 iam nunc cernuntur impleta. Postremo maximè con-
 ducit ad præmonitionem, & præmunitionem Ecclesiæ
 aduersus

*Utilitas
 prophetiæ
 Danielis.*

aduersus futuram Antichristi persecutionem. Amplexus est hoc libro Daniel nonaginta circiter annorum historiam, hoc est à tertio anno regni Ioachim, qui incidit in Olympiadem trigessimam secundam, & in annum à Roma condita centesimum quintum, vsque ad tertium annum regis Cyri: qui tertius Olympiadis quinquagesime quinte, & à Roma condita prope ducentesimus. In quo temporis tractu, & decursu multa in orbe terrarum, signa, & memabilia litterarum consignata monumentis, contigerunt. Nam intra hoc tempus fuerunt tres Iudeorum captiuitates eorumque liberatio, & reuersio in patriam: tres item insignes Prophetę floruerunt. Hieremias, Ezechiel, & Daniel: apud Romanos, Reges fuerunt, Ancus Marcius, Tarquinius Priscus, & Seruius Tullius: apud Gręcos clauerunt septē illi sapientes: apud Lydos, Croesus rex opulentissimus: apud Chaldeos Nabuchodonosor: apud Medos Cyaxares, cuius potentiam primo libro Herodotus magnificat: apud Persas Cyrus imperij eorū fundator: in Sicilia Phalaris nobilissimus Tyrannus: in Gręcia ceptū est coli Dodonęū Oraculū: & nobiles fuerunt tres Poętę, Stesichorus, Alcaeus & Sappho femina: tunc etiam tria regna, Indorum, Chaldeorum, & Medorum destructa sunt, tres itē totius orbis clarissimę, & nobilissimę ciuitates, captę euerseque, Ninus, Babylon, & Hierosolyma.

SED quia pręstātia librihuius, quę spectatur ex materia, explicata est: sequitur deinceps, vt pręstantiam eiusdē ex auctore & scriptore petitā aperiamus: neque enim claritas auctoris, parū illustrat libri dignitatē. Hebręi, quorū sententię accessit Isidorus in libro sexto Ethymologiarū, tradūt librum Danielis, Ezechielis, & duodecim Prophetarū, scriptos esse à sapientibus magnę synagoge, quos tempore Esdrę fuisse aiūt. Veruntamen Iosephus libro decimo Antiquitatum, nec semel, nec obscure, nec dubitanter, Danielem tradit suę vaticinia litteris mandasse. Athanasius in Synopsi, omnium, quę continentur in hoc libro, solum Danielem agnoscit auctorem. Idē sentiunt Hieronymus, Eusebius, Apollinaris, Methodius, Origenes, & Dorotheus in

Quia res in orbe terrarum signa, & memabilia litterarum consignata monumentis, contigerunt. Nam intra hoc tempus fuerunt tres Iudeorum captiuitates eorumque liberatio, & reuersio in patriam: tres item insignes Prophetę floruerunt. Hieremias, Ezechiel, & Daniel.

Quis fuerit auctor huius libri.

Synopsi, vitam Malachiz describens. Et verò est id quidem admodum probabile, possum etiam certum dicere. Hoc enim significasse videtur Dominus, cum Matthæi 24. capite dixisse traditur, *Cum videritis abominationem desolationis, quæ dicta est per Danielem Prophetam, qui legit intelligat.* Illud, qui legit. Satis declarat quod præcessit, *quæ dicta est per Danielem.* Idem valere, atque si dixisset Dominus, *quæ scripta est à Daniele.* Idem quoque liquido intelligitur ex septimo capite huius libri in cuius principio legitur, Danielem somnia, & visiones suas breui sermone comprehendisse, ac summam scripsisse: & capite duodecimo scriptum est, Angelum iussisse Danieli, vt clauderet sermones, & obsignaret librum suum. Hoc ipsum omnino deponere tam multiplex, & ingens utilitas Scripturæ huius, supra commemorata, ad Synagogam, & Ecclesiam Christi peruentura. At enim uerò Porphyrius, qui libros quindecim, scripsit aduersus Christianos, eorum librorum duodecimum totum contulit ad euertendam huius libri auctoritatem, contendens eum non esse à Daniele scriptum, sed ab aliquo, vel æquali regis Antiochi Epiphanis, vel etiam posteriori: quippe qui res iam gestas, & ab aliis historicis proditas commemoraret. Verùm quo plus auctoritatis, & gratiæ libro adderet, simulauit esse vaticinia futurorum, eorumque auctorem mentitus est Danielem. Quam Porphyrij calumniam Apollinaris, Methodius, & Eusebius diligentissime confutarunt. Sanè verissimum est, quod in Præfatione Danielis dixit Hieronymus, impugnatione Porphyrij certissimum esse veritatis huius libri testimoniū, cuius tanta sit in omnibus dictis veritas, & constantia, vt Porphyrius credere non potuerit Prophetiam esse futurorum, sed præteritorum historiam. Impudens autem Porphyrij mendacium, manifestè redarguitur velleo argumento, quod Septuaginta interpretes, prope centum annos Antiochum Epiphanem antegressi, hunc librum, tanquam Danielis germanam Scripturam, ex Hebræo in Græcū sermonem conuertunt. Quin Iosephus in libro vndecimo Antiquitatum refert, Iaddum Iudzorum Pontificem ostendisse Alexandro Magno, cum

Calumnia Porphyrij depellitur.

cum is venit Hierosolymam, prophetiam, quæ erat in libro Danielis de Rege quodam Græcorum olim destructuro Persarum imperium: quam de se, ut reuera erat, interpretatus Alexander: fidenter, & alacriter, ad debellandum regem Persarum Darium contendit. Id autem sexaginta annis ante regnum Antiochi I piphanis euenit.

*Descrip-
tio vitæ
Danielis.*

CÆTERVM omnem Danielis vitam cursim præ-
narrare, non alienum fuerit, cum & hoc ad intelligen-
tiam libri huius non parum conferre possit. P A T R I A *Patria
Danielis.*
Danielis fuit, ut refert Dorotheus in Synopsi, & Epi-
phanus in libro de Vita & Obitu Prophetarum, Betho-
ron superior pertinet ad sortem Ephraim, sed potius
Leuitis assignata, propinqua Castello Emaus, nec plus
nouem millaria Hierosolymis remota; nec longè di-
stans ab altera Bethoron, quæ dicta est inferior, & tri-
bus Benjamin obtrigit. Vtramque condidit Sario filius
Ephraim, lege prioris libri Paralipomenon caput septi-
mum. Vtramque item multis post seculis, posterior li-
ber Paralipomenon in capite octauo; fuisse indicat à
Salomone exedificatam: hoc est, ut ego interpretor, vel
refectam, vel amplificatam, vel cinctam mœnibus, at-
que munitam: licet in tertio libro Regum, capite 9. in-
ferioris duntaxat Bethoron ceuque fuerit à Salomone
condita, mentio fiat. G E N V S Danielis, proculdubio *Genus.*
regale fuit: id quod non obscure significatur initio hu-
ius libri, cum dicitur, mandasse regem Nabuchodonosor,
ut de pueris Hebræis regis stirpis formosiores elige-
rentur, electum autem cum primis fuisse Danielē. Idem
quoque declaratur in libro 4. Regum, cap. 20. eo namque
loco legimus Isaiam prædixisse regi Ezechia, fore
aliquando, ut filij eius captiui ducerentur Babylonem,
& regi Babyloniorum seruirent: quod in Daniele com-
pletum esse, affirmant omnes. Iosephus libro 10. Anti-
quitatum, scribit Danielem fuisse ex genere, & cogni-
tione regis Sedechia. Auctor historiæ Scholasticæ, super
libro quarto Regum, capit. 39. refert Ioacim regem
Iuda, cum captus à Nabuchodonosor, victus duce-
retur Babylonē, mutata regis sententia, dimissum esse,

imposito tamen tributo, acceptisque regij generis obfidibus, in quibus fuere Daniel, & tres pueri, eius socij: quod verum sit necne, infra expendemus. Sed cur Scriptura nusquam indicat, vel Patriam, vel genealogiã Danielis, quemadmodum in libris aliorum Prophetarum fieri solet? equidem, causa satis idoneam & probabilẽ, nullam inuenio. Respondent tamen quidam, propterea id esse factum, quia non est hic liber Prophetiæ, sed magis historiæ modo conscriptus. Atqui ob eandem causam, nec in libro Esdræ, qui est historicus, genealogia eius adscribi debuerat. Alij respondent, id esse prætermissum: quia Danielis genus, & patria apud omnes Iudæos erant notissima, & vulgatissima. Quasi verò non idem posse dici, de Isaia, & Hieremia, quorum tamẽ genus, & patria in eorum libris prænotantur. Epiphanius contra hæresim quinquagesimam quintam disputans. Danielis, inquit, parentes in Sacris literis nequaquam nominari, sed in traditionibus tamen Hebræorum esse prodictũ. patri eius nomen fuisse Sabaa. **DE TRIBU IUDÆ** fuisse Danielem, apertè ponitur in exordio huius libri: idemque significatur libro quarto Regum, capite vigesimo: atque id esse sacris testatum literis cõfirmat Hieronymus. Qui tamen in præfatione commentariorum suorum in Danielem, citat translationem septuaginta interpretum: quæ in principio decimi quarti capituli huius libri habebat. Danielem fuisse de tribu Leui, & Sacerdotem. Quapropter nonnulli existimarunt, duos fuisse Danieles: & vnum quidem de tribu Iudæ, fuisse auctorem huius libri, vsque ad caput decimum-quartum: de altero autem, qui erat de tribu Leui, historiam, quæ in ultimo capite continetur à quodã Abacuc alio nepotẽ, quàm qui inter duodecim Prophetas ponitur, esse scriptam. Verum, neque olim synagoga, neque nunc Christi Ecclesia plures vno Danieles libri huius auctores, nouit. Dionysius Carthusianus ita dirimit litẽ, Danielem genere paterno fuisse de tribu Leui, materno autem de tribu Iudæ: frequens enim eras duarum illarum tribuum per matrimonia copulatio. Isidorus quoque in libro de vita & obitu Sanctorum

Veteris

*Tribus.**An fuerint duo Danieles.*

Veteris Testamenti, innuit ex Sacerdotum, & Regū pro-
 sapia ortum esse Danielem. Sed quia hæc sine auctori-
 tate Scripturæ, vel Patrum, vel antiquæ probatæque ali-
 cuius traditionis: & sine probabili aliqua coniectura
 infirmè dicuntur, nullum ad persuadendum pondus ha-
 bere possunt. Credibilis igitur fuerit, codicem illum
 septuaginta interpretum, quem citavit Hieronymus,
 fuisse mendosum. Nimirum, non semel Hieronymus tes-
 tatur codices septuaginta interpretum fuisse suo tem-
 pore admodum vitiosos, & corruptos. Certè, quod *Tertius cap*
 in illo codice fuisse eo loco refert Hieronymus, id nul- *trinitatis*
 lus Græcorum librorum, qui nunc quidem extant, ha- *Danielis*
 bereprehenditur. Cum Babylonem captivus Daniel
 ductus est, tenerimæ fuit ætatis: eum namque Isido-
 rus fuisse, inquit, tunc puerum: Epiphanius pusionem,
 & infantem vocat. Quo fit, ut simillimum vero sit, tunc
 Danielem decimo anno non fuisse maiorem. Atque
 hoc ponatur, tamquam fundamentum Chronologiæ
 Danielis deinceps explicandæ. Annus igitur decimus
 Danielis, quo ductus est Babylonem, concurret cū ter-
 tio anno regni Ioachim, sicut in exordio libri huius
 traditur: & cum primo anno regni Nabuchodonosor,
 ut patet ex vigesimo quinto capite Hieremiæ. Hinc
 liquet, natum esse Danielem anno circiter 25. Regis
 Iosif, circa Olympiadem 29. & annum ab vrbe condi-
 ta, nonagesimum quintum: videlicet, annis ante Domi-
 ni nostri ortum, sexcentis, ac propè sexaginta. Ex quo
 palam est, quanto fuerit apud Hebræos antiquior sapien-
 tia, quàm apud Græcos. Siquidem Daniel, qui septem
 Græciæ sapientes, hoc est, Græcorum sapientiæ paren-
 tes, circa Olympiadem quinquagesimam in Græcia cla-
 rositate præfuit, nouissimis tamen prophetarum & sa-
 pientum populi Hebræi proximus fuit. Ergo. infans
 erat apud Græcos sapientia, cùm apud Hebræos iam ip-
 sa consenuisset. Cùm Daniel ab interitu Susannam libe-
 ravit, annum agebat duodecimum: hoc enim tradit
 Salpitiu libro secundo sacræ historiæ, & ante ipsum
 Beatus Ignatius Martyr in epistola ad Magnesianos scrip-
 ta. Quocirca non procul vero est, quod Theodoretus,
 dixit

dixit in præfatione suorum Commentariorum in Ezechielem, Danielis prophetiam duodecim annis Prophetia Ezechielis fuisse priorem : siquidem initium vaticinandi fecit Ezechiel , anno quinto transmigrationis Iechoniz, vt initio libri sui prodidit ipse: hoc autem accidit vndecim annis postquam Daniel primum prophetici spiritus, in iudicio Sulannæ specimen dedit, annos, vt dixi natus duodecim. Quamquam prophetiam Danielis non aliam intellexit Theodoretus, nisi scripturam libri huius, quæ incipit ab historia captiuitatis Regis Ioachim: quæ quidem captiuitas tertio anno eius Regis facta, duodecim annis anteiuit quintum transmigrationis Iechoniz annum, quo nimirum anno Ezechiel vaticinari orsus est. Interpretatus est Daniel primum somnium Regis Nabuchodonosor, annum agens trigesimū quintum. Visiones, quæ in septimo, & octauo capite libri huius narrantur, octogēnarius habuit. Scripturam manus in pariete scribentis, annum natus prope centesimum explanauit. Anno, qui hunc proximè secutus est, quique primus fuit Darij Regis Medorum, tempus Messiz aduentus, & mortis, septuaginta illis hebdomadis comprehensum & definitū, diuinitus ei patefactū est. Visiones, quæ memorantur in decimo, & vndecimo, & duodecimo capite, hoc est, vsque ad tertium Cyri Regis annum, iam centerario contigerunt. Ex quo apparet Daniele centesimum ætatis annum attigisse, vltra vero, quam longè processerit, incompertum est. Nisi quod Isidorus in libro, de Vita, & Obitu sanctorum Patrum Veteris Testamenti, ait, Daniele centum ac decē annos, & vsque ad Dariū Persarū Regem, vixisse. Verum hæc sententia seipsam euertit: siquidem à tertio anno regni Ioachim, qui fuit decimus, vt supra dictum est Danieli, vsque ad primum Dariū Persarū regem, qui cognominatus est Hytaspis, annos centum viginti octo fluxisse, in veris Chronologiis annotatum est: quibus annis si addas illos decem Danielis, plane conficies, eum ad centum triginta octo annos vixisse: cum ei tamen Isidorus non plus centum & decem annos assignet. De multis & admirandis prodigiis, quæ Daniel ante mortem

tem

tem suam prædixit Babylonij, legenda sunt quæ Dorothæus in Synopsi, & Epiphagius in vita Danielis scripta reliquerunt. Obiit Daniel Babylone: sepultusque est in quadam caverna, regio honore cuius mox in Martyrologiis, in die vigesimo primo Iulij notata est. Narra-
 rat Iosephus libro decimo Antiquitatum, Daniele apud Ecbarana Mediæ, turrim ædificasse mirando artifice, eximiaque pulchritudine: atque ob id maximè mem-
 morabilem, quod vsque ad sua tempora, speciem ea turris exhiberet recentis structuræ, quasi eo ipso die fuisset ædificata. Morem autem, inquit, vsque ad suam æ-
 tatem perdurasse, in ea ipsa turri sepelirentur Medorum, Persarum, & Parthorum reges, cuiusque turris custodia, rei de sacerdotibus gentis Iudaicæ concredideretur. Iam
 verò, si Daniel vsque ad tertium Cyri regis annum per-
 venit, necesse est fuisse eum spectatorem, & sicut credi-
 bile est, adiutorem, atque auctorem liberationis Iudeo-
 rum, & reversionis eorum in patriam: hoc quippe acci-
 dit primo anno regni Cyri, sicut in fine posterioris libri Paralipomenon, & in principio libri Esdræ scriptum est.
 Quia Theodoretus extrema verba primi capitis huius libri explanans, non dubitanter scribit. Cyrum edoctum à Daniele Prophetam, quæ de ipso nominatim scripta est apud Iesaiam capite quadragesimo quinto, & donan-
 dam Iudeis libertatem, eosque humaniter, ac benigne tradandos, esse permotum. Idem repetit Theodoretus super caput vnde-
 cimum huius libri.

*Turris Da-
nielis.*

Sed quæret aliquis, cur Daniel in patriam cum suis po-
 pulandus, non est reuersus? An quia eo tempore Daniel
 erat centenarius? quamobrem nimio confectus se-
 nio, defectusque viribus, tam longum & laboriosum iter
 commode non potuisset peragere. An potius quia eius
 remansio, & præsentia apud regem, apud quem gratia &
 auctoritate plurimum valebat iuuandis, promouendis-
 que Iudeorum rebus, multò utilior futura erat? An re-
 mansit, ut ait Theodoretus super decimum caput huius
 libri, ut Iudeorum, qui remanserant quàm plurimi do-
 ctor, protector, & defensor esset? Siquis porro de me
 quærat cur Esdras qui suam historiam ab anno primo Cyri
 exorsus

*Cyrus Da-
niel solus
ita captiui-
tate à Cy-
ro non natus
cum alijs
Iudæis re-
uersus sit
in patriam.*

exorsus est, nullum in ea de Daniele, viro multis de cau-
 sis memorando, verbum fecerit? respondebo, Esdræ
 propositum non fuisse aliud, quàm explicare historiam
 Iudzorum reuersionis in patriam, simulque quarundam
 rerum, quæ aut sibi, aut Iudæis post reuersionem, in Iu-
 dæa contigissent: & quia Daniel non est cum aliis in
 Iudæam reuersus, nulla erat ratio, cur mentionem
 eius, historiz suæ Esdras insereret. Quantæ verò sancti-
 tatis & sapientiæ Danieli fuerit apud Deum & homi-
 nes existimatio, satis declarauit Deus per Ezechielem,
 apud quem capite decimoquarto sic ait, *si fuerint tres viri
 isti, Noe, Daniel, & Iob, in medio populi istius, ipsi iustitia sua li-
 berabunt animas suas, filios autem & filias suas non liberabunt,
 sed terra desolabitur.* Quibus verbis, simul exaggera-
 uit Deus impietatem Iudzorum, & sanctitatem at-
 que gratiam, qua Daniel apud ipsum pollebat: ea nam-
 que est illorum verborum sententia, tanta est Iudzorum
 impietas, & vsque adeo illis insensus & iratus sum, vt
 etiamsi Daniel, alioqui mihi carissimus, vel pro filio suo,
 qui esset in isto populo, mihi supplicaret, non essem ta-
 men eum exauditurus. Cur autem isti tres præcipuè no-
 minentur, vide Hieronymum super illum locum Eze-
 chielis, Augustinum item super Psalmum 132. & libro
 secundo Quæstionum Euangelicarum, quæstione 44.
 De sapientia porro Danielis, luculentissimum Dei apud
 eundem Ezechielem capite vigesimo octauo extat testi-
 monium atque præconium. Increpans enim Deus arro-
 gantiam principis Tyri de sua sapientia superbè glorian-
 tis, dixit ei: *Ecce sapientior es tu Daniele, omne secretum non
 est absconditum à te,* quo satis declarauit. Danielelem
 fuisse eo tempore sapientissimum mortalium,
 ei que Deum secreta sua patefacere soli-
 tum. Verum hæc nos ad Danielelem li-
 bro præfatos, nihil ultra remora-
 ri debet, quominus librum
 ipsum explanare quam
 primum aggre-
 diamur.

BENEDICTI

PERERII SOCIE-
TATIS IESV.

COMMENTARIORVM

IN DANIELEM

LIBER I.

CAPVT PRIMVM.

ANNO tertio regni Ioacim, regis
Iuda: venit Nabuchodonosor rex
Babylonis in Ierusalem, & obsedit
eam, & tradidit Dominus in manu
eius Ioacim regem Iudæ, & partē va-
sorum domus Dei: & asportauit ea
in terram Sennaar, in domum Dei sui: & vasculis
in domum thesauri Dei sui. Et ait rex Asphenez præ-
posito eunuchorum, vt introduceret de filiis Israel, &
de semine regio, & tyrannorum, pueros in quibus nulla
esset macula, decoros forma, & eruditos omni sapien-
tia, cantos sciētia, & doctos disciplina, et qui possent sta-
re in palatio regis, vt doceret eos litteras, & linguam
Chaldeorum. Et constituit eis rex annonam per singulos
dies de cibis suis, & de vino, vnde bibebat ipse: vt eun-
uchis tribus annis, postea starent in conspectu regis. Fue-
runt ergo inter eos de filiis Iudæ, Daniel, Ananias, Mis-
ael, & Azarias. Et imposuit eis præpositus eunuchorū,
nomina Danieli Baltassar. Anania, Sidrach, Misaeli,
Misach, & Azaria, Abdenago. Proposuit autem Daniel

in cor-

in corde suo, ne pollueretur de mensa regis, neque de vino potus eius, & rogauit eunuchorum prapositum ne contaminaretur: dedit autem Deus Danieli gratiam, & misericordiam in conspectu principis eunuchorum. Et ait princeps eunuchorum ad Danielelem: Timeo ego Dominum meum regem, qui constituit vobis cibum, & potum: qui si viderit vultus vestros macilentiores praeteris adolescentibus coauis vestris, condemnabitis caput meum regi. Et dixit Daniel ad Malasar, quem constituerat princeps eunuchorum super Danielelem, Ananiam Misaelem, & Azariam, tenta nos, obsecro, seruos tuos diebus decem, & dentur nobis legumina ad vescendum, & aqua ad bibendum, & contemplare vultus nostros, & vultus puerorum qui vescuntur cibo regio: & sicue videris, facies cum seruis tuis. Qui audito sermone huiusmodi, tentauit eos diebus decem. Post dies autem decem apparuerunt vultus eorum meliores, & corpulentiores praeter omnibus pueris, qui vescebantur cibo regio. Porro Malasar tollebat cibaria, & vinum potus eorum: dabatque eis legumina. Pueris autem his dedit Deus scientiam, & disciplinam in omnino libro, & sapientia: Danieli autem intelligentiam omnium visionum, & somniorum. Completis itaque diebus, post quos dixerat rex, ut introducerentur: introduxit eos prapositus eunuchorum in conspectu Nabuchodonosor. Cumque eis locutus fuisset rex, non sunt inuenti tales de vniuersis ut Daniel, Ananias, Misael, & Azarias: & steterunt in conspectu regis. Et omne verbum sapientiae, & intellectus, quod sciscitatus est ab eis rex, inuenit in eis decuplum super cunctos ariolos, & magos, qui erant in vniuerso regno eius.

Fuit autem Daniel vsque
ad annum primum
Cyri regis.

Inf. 6.
8. 28.

LIBER

LIBER Danielis tripartito diuidi potest: Partim enim cōtinet nudas prophetias, & visiones, vt capite septimo, octauo, nono, decimo, vndecimo, duodecimo: partim prophetias, & visiones, simul tamē cū quibusdā

Diuisio
totius
operis
capitis
primi
summa.

historiis cōsertas atq; cōtextas: vt capite secūdo, quarto, quinto, & decimo tertio: partim deniq; nudas historias, velut tertio, sexto, & decimo quarto. Atq; huiusmodi est caput primū. in quo primò quidē tēpus, & occasio captiuitatis Danielis describitur: tum educatio eius, & institutio apud Chaldæos, postea mirabilis, eiisdē abstinentia: ad extremū facultas interpretandi somniorum mysteria diuinitus ipsi concessa.

Anno tertio.

TRES existunt hoc loco dubitationes ad intelligentiam horum verborum pertinentes. **Tres dubitationes.**

PRIMA dubitatio. Hieremias cap. 25. significat primum annum regni Nabuchodonosor, fuisse quartum annum regni Ioacim: non potuit igitur Nabuchodonosor venire Hierusalem tertio anno regni Ioacim, vt hic dicitur, siquidem eo anno nec dum regnare cōeperat. At verò intelligendum est, primum annum Nabuchodonosor, cōceptum esse anno tertio Ioacim inchoato, & quarto item anno eiusdem regis inchoato, esse finitum: ita vt primus annus Nabuchodonosor, tertium, & quartum annum Ioacim contigerit. Venit igitur Nabuchodonosor Regni sui initio quod in tertium Ioacim annum incidit. Cum autem manifestè tradat hoc loco Daniel fuisse tertium annum Ioacim, cum Nabuchodonosor primum venit Hierusalem, satis ex eo ipso existimari posset errasse Iosephum

Errores
Iosephi
Historiæ
Scholasticæ,
Lyra
ni, Char-
tulariani,

libro decimo Antiquitatum, & Iosephi vestigia sequutum Auctorem Historiæ Scholasticæ super quarto libro Regum, in capite trigesimo nono, quippe qui annotarunt primum regis Nabuchodonosor in Iudæam aduentum cum octauo anno regis Ioacim, concurrisse. Nicolaus etiam de Lyra, & Dionysius Chartusianus hoc loco, dissimili in errore, sed in errore tamen versantur, affirmantes hunc tertium annum Ioacim non esse numerandum à regni eius initio, sed ab octauo anno, quo videlicet anno tributa pendere regi Nabuchodonosor cōeperat: quæ, cum proximo sequenti triennio soluisset, tandem vndecimo anno regni sui, ea reddere detrectans, captus, & occisus

est. Pu-

est. Putant enim isti sermonem hic haberi de vltima Ioacim captiuitate. Sed quàm dura ac violenta sit interpretatio, quem Daniel simpliciter, & præcisè nominat tertium annum Ioacim, cum annum interpretari, non simpliciter tertium ab initio regni, sed à principio soluendi tributum etiam me tacente, per se lector intelliget. Maneat igitur, tertio anno Ioacim primum venisse Nabuchodonosor Hierusalem, & inde victum Ioacim ductum esse Babylonem, id quod in lib. 2. Paral. c. 36. secundum latinam interpretationem apertè traditus, Namq; Hebræa Scriptura, si verbum verbo reddas, hanc habet sententiam (*vinxit eum, ut duceret Babylonem.*) Quod animaduertens Caictanus in commentario eius loci, & ante ipsum Lyranus, dixerunt regem Ioacim victum fuisse à Nabuchodonosor, ut duceretur Babylonem, sed postea mutato consilio esse dimissum, imposito tamen ei tributo. Idem quoque legitur in libro secundo de Mirabilibus sacræ Scripturæ, in c. 29. quod opus etsi ponitur inter libros diui Augusti, & sub eius nomine citatur à multis, non esse tamen Augustini, apud doctos viros, & minimè dubiis constat argumentis. Porro in vndecimo anno Ioacim iterum venit Hierusalem rex Nabuchodonosor & Ioacim dolo captum atque occisum, extra urbem proiici, & insepultum iacere iussit, quod euenturum illi prædixisse Hieremiam legimus in lib. eius cap. 22. Idemque narrat de morte Ioacim in libro decimo Antiq. Iosephus. Ergo quod in libro secundo de Mirabilibus sacræ Scripturæ, cap. 29. scriptum est, regem Ioacim in campo Babylonis esse interfectum, ut prædicto Hieremiæ vaticinio contrarium planè repudiandum, ac reiiciendum est.

Secunda dubitatio, Quorsum memoratur hoc loco tempus captiuitatis regis Ioacim, facilis est responsio: idè enim memoratur, quo manifestum fiat, quo tempore, & qua ex occasione Daniel captus, & Babylonem ductus fuerit: nam cum esset Regij generis vnà cum ipso Rege Ioacim captus, & Babylonem ductus est, aut quod aliis magis placere video, dimisso rege, obsec pro eo regi Babyloniorum datus est, ex quo liquet procul vero esse, Danielè fuisse captum anno octauo Ioacim, cuius sententiæ paulò superius probatores & defensores citauimus auctorem Historiæ Scholasticæ, & Ni-

In chro- colaum de Lyra super primum caput Esdræ. Quanquam hoc nologia, loco & ipse, & Carthusianus captiuitatem Danielis ad vn- quâ sint decimum annum regis Ioacim referant. Insignior tamen faciles ac fuit error Iosephi, captiuitatem Danielis cum captiuitate re- lubrici gis Sedechiæ coniungentis: cum hanc illa præcesserit non mi- lapsus. nus annis decem & octo. Vereor dicere, dicendum tamen est:

nam

nam & seruendum est veritati, & hoc tam memorabili exemplo docendus lector, quanta in tractandis choronologiis nō modo scientia, sed etiam diligentia, intentioneque animi, ac memoriæ sit opus. Ecce tibi diuus Hieronymus omnis chronologie diuinæ pariter atque humanæ, quàm qui maximè, doctus ac diligens, in designando tamen captiuitatis Danielis tempore, semel memoria lapsus est. Is namque scribit super primū caput Ezechielis, Danielem simul cum rege Iechonia, & Propheta Ezechiele captum esse, & Babylonem adductum. At qui constat ex hoc ipso Danielis loco, & ex Chronicis Eusebij, quæ Hieronymus latinè conuertit, Danielis captiuitatem octo annis captiuitate Iechoniæ, & Ezechielis priorem fuisse.

Tertia dubitatio, Cur passus est Deus innocentem sanctumque puerum Danielem pariter cum impio rege Iocim in seruitutem abstrahi, iisdemque malis, & calamitatibus afflicti: præsertim cum in libro Geneseos ca. 18. scriptum sit, nō esse consentaneum diuinæ iustitiæ atque æquitati, vt iustum Deus perdat simul cum impio: & Dominus apud Ezechielem cap. 18. sic loquitur: *Visuo ego, quia filius non portabis iniquitatem patris, sed anima quæ a peccaueris, ipsa morietur*. Non enim apud Deum valet, quod quidam Poëta dixit: *Quicquid delicti reges, Horat. in*

placuerit Achissi. Respondeo Deum sæpenumero viros sanctos mirabiliter præripuisse malis & suppliciis, quibus puniebat improbos. Nam Noë, seruauit rex diluuij exitio, & Lot exiit ex incendio Sodomæ. Hebræumque populum à plagis, & calamitatibus Ægyptiorum liberauit. Nonnunquam tamen finit bonos inuolui malis, & poenis impiorum. Cur autē mala contingant bonis, cum sit Dei prouidentia, & Seneca de hoc ipso titulo eruditum ac disertum edidit libellum, & beatus Augustinus in primo libro de Ciuitate Dei à cap. 8. vsque ad 14. copiosè doctèque disputauit. Nos autem in præsen- **Tres cau**
 tia, captiuitatis Danielis tres causas ex ipsa Dei prouidentia **sæ cur**
 petitas asserre possumus. Prima causa est, vt Daniel Hebræis, **passus sit**
 qui erant in illa captiuitate esset quasi consultor, doctor, **Deus in-**
 & spiritalis medicus, eiusque auctoritate, & doctrina, exem- **nocentē**
 ploque continerentur illi in cultu veri Dei, ne ad impias **Danielē**
 gentium, quibus cum versabantur superstitiones, & idolola- **in capti-**
 tris delaberentur: & esset quoque calamitatum, ac miseria **uitatē ab-**
 rum, quibus in illa seruitute præmebantur, consolator, & suble- **strahi.**
 uator, necnon & soluendæ captiuitatis procurator, & adju-
 tor. Secunda causa fuit, vt in captiuitate, Danielis nomen no-
 bilitas, atque illustrius existeret, nempe, multò maiorem di-
 gnitatem ac potestatem, gloriamque adeptus est in captiuita-
 te Daniel apud alienos reges, gentesque barbaras, quàm liber,

& apud suos cōsequi vnquam potuisset. Tertiam causam fuisse reor, vt per Danielelem apud superbissimos reges, & populos tenebris idololatriæ obcæcatos, veri Dei cognitio eluceret, atque innotesceret, quod abundè factum esse per Danielelem, nō vno loco narratur in hoc libro.

Ioachim Regis Iuda.

Iosiaz filiorū nomina,

Iechonias binominatus in Genealogia Christi apud *Matthæum* nō vnus fuit, sed duo reges.

1. 2. 3.

4. 5. 6.

7. 8. 9.

10. 11. 12.

13. 14. 15.

16. 17. 18.

19. 20. 21.

22. 23. 24.

25. 26. 27.

Osius Rex Iuda quatuor filios reliquit, vt est in priori lib. Paralip. c. 3. Ionatan, & Ioachaz, qui in 3. lib. Esdræ. c. 1. vocatur Iechonias, & in prædicto loco Paralip. nominatur Sellus, quo nomine etiam vocatur à Hieremia c. 22. Tertius filius fuit Mathanias, postea nominatus Sedechias: quartus fuit hic Ioachim prius dictus Eliachim, appellatus etiam, vt refert Epiphanius To. r. secta. 8. Sellus, & Amasias: denique hic ipse vocatur à Matthæo in Genealogia Christi Iechonias, cum inquit: *Iosias genuit Iechoniam, & fratres eius in transmigratione Babylonis. Nā posterior Iechonias, de quo mox subditur, & post transmigrationem Babylonis Iechonias genuit Salathiel*, alius fuit videlicet filius prioris, dictus in lib. 4. Reg. cap. 24. & ab Ezechiele c. 1. Ioachim, ab ipso autem Hieremia ca. 22. Iechonias. Esse verò distinguendos in Genealogia Christi hos duos Iechonias, asseruit Epiphanius supradicto loco, & Diuus Hieronymus, tam super locum Danielis, quam super illum Matthæi. Idque ratio ipsa fateri cogit, nam nisi duo sunt Iechonias, non erunt in illa Genealogia Christi, nisi vna, & quadraginta generationes, reclamante ipso Matthæo, qui esse duas, quadraginta testatur. Et enim si vnus sit Iechonias, vel in secunda, vel in tertia tertia decade tredecim duntaxat generationes numerabuntur. Adijce, quod Iechonias, qui habuit fratres, fuit Ioachim, qui tres habuit fratres, & horum duos Reges: Iechonias verò, qui genuit Salathiel, non nisi vnum habuit fratrem, qui priori libro Paralipomenon cap. 3. Sedechias nominatur. Rupertus autem in libro suo, quem scripsit in Danielelem c. 2. lapsus memoria est, hunc Ioachim confundens cum Ioachim eius filio, & ea scribens, quæ nec inter se, nec cum sacra historia congruunt. At enim, quæret aliquis, cur Nabuchodonosor vsque cō insensu Regi Ioachim, vt cum bello appetitum captumque, Babylonem duxerit vincituri, ac tandē ignominiosissima morte necauerit? Et quidem duas eius rei causas fuisse arbitror. Nam, quia Ioachim creatus fuerat Rex in locum fratris sui Ioachaz à Rege Ægypti, propterea ei Regi vehementer fauebat, & adhaerebat. Erat autem Nabuchodonosor,

se, hostis accerrimus illius Regis Ægypti, perpetuum cum eo bellum gerens. Quamobrem eius fauctorem, sectatoremque, & quasi clientem Ioacim, insensè oderat, & regno deturbare cupiebat. Altera causa, & verò principalior, refertur debet ad iussuriam Dei, per Nabuchodonosor vindicantis, & punientis detestabilem impietatem, & aduersus Dei seruos crudelitatem Regis Ioacim. Is enim Vriam sanctum virum, & Dei Prophetam crudeliter interfecit, sicut legimus apud Hieremiam. c. 26. quia ipsam quoque Hieremiam occidere voluit, & variorum eius librum scalpello scindi & igni cremari iussit, ut ipse Hieremias memorat c. 36. His addunt auctor historie scholasticæ, Lyranus, & Hebræi, in cadauere ipsius reperta esse multa stigmata, & impressas notas esse, quæ erant veluti insignia variorum Deorum, quos impius ille rex colebat, ac venerabatur. Atque hoc illi significari putant in 2. libr. Paralipom. c. 36. illis verbis: *Reliqua sermonum Ioacim, & abominationes quas operatus est, & quæ inuenerunt in eo.* Illud, & quæ inuenta sunt in eo, id quod diximus de variorum Deorum insignibus corpori eius impressis, indicare existimant.

Impietas
& crudelitas
Regis Ioacim.

Venit Nabuchodonosor Rex in Hierusalem, & obsedit eam.

DE REGE Nabuchodonosor, tria, quæ non nihil difficultatis simul, & curiosæ cognitionis habent, paucis expedienda sunt. Ac primò quidem cum duos legamus in Scriptura reges, vocabulo Nabuchodonosor appellatos, alterum hoc loco, cuius etiam frequens mentio fit in extremo. li. 1. Regum, & apud Hieremiam, atque Ezechielem, à quo videtur Iudæi maximis calamitatibus obtriti sunt: alterum vero in libr. Iudith, declaratum breuiter in præsentia est, an uero fuerit idemque rex, an verò diuersi. Sed fuisse diuersos, quatuor argumentis probari potest. Principio, Rex Nabuchodonosor nominatus in libro Iudith, æqualis fuit Arphaxad regi Medorum, qui condidit Ecbatana, cuius urbis amplitudo & magnificentia describitur in exordio libri Iudith: hunc autem Arphaxad conditorem Ecbatanorum, Herodotus libr. 1. appellat Deiohem, quem primum facit Medorum regem. Is vero, secundum Herodoti chronologiam annis centum quinquaginta regnavit ante Cyrum. At verò Nabuchodonosor, cuius hic fit mentio, minus nonaginta annis, ante Cyrum regnare cœpit. Deinde, in libro Iudith, scriptum est illum Nabuchodonosor regnasse in Ciuitate Ninive: hunc

An hic Nabuchodonosor alius fuerit quàm is cuius mentio fit in libro Iudith.

hunc autem Nabuchodonosor, post euersam Niniuem regnasse Babylone, ex quarto cap. lib. Danielis, & ex priori libro Iosephi aduersus Appionem satis constat. Ad hoc, ille anno decimotertio sui regni misit Principem, ac Ducem militiæ suæ Holophernem cum numerosissimo, ac validissimo exercitu, ut imperio ipsius subiugaret, cum alias gentes, tum Iudæos, qui usque ad id temporis sub eius ditione non fuerant. Huius verò Nabuchodonosor anno decimotertio, iam ter Iudæi fuerant ab ipso capti, & sub ipsius dominatum subiecti. Denique post annum illius Nabuchodonosor, hoc est, post victoriam Iudith, traditur in eo libro, Iudæos longissimo tempore magna in pace, & tranquillitate esse versatos. Atqui ex sacris literis liquet, anno decimonono huius Nabuchodonosor, euersis Hierosolymis, incensoque templo, Iudæos ex patriis

Vter Na- sedibus abstractos, Babylonem esse ductos, atque inibi acerbissimam septuaginta annorum captiuitatem pertulisse. Paret for fuerit igitur, fuisse duos illos Nabuchodonosor, planè distinctos, & prior hic diuersos reges, Sed vter prior, & antiquior fuerit, secundo lo Danielis, eo dispiciendum est. Illum Nabuchodonosor Iudith, fuisse an ille Iu hoc Danielis posteriorem, quidam existimauerunt. Isidorus lib. dith. 6. Etymologiarum, illum Iudith, regnasse significat durante Babylonica captiuitate. Diuus Augustinus lib. 18. de Ciuit. Dei. c. 26. eundem regem regnantem fecit tempore Cyri: Eusebius in Chronicis, & Beda in libro de sex ætatibus mundi, Nabuchodonosor Iudith, putant fuisse Cambysem Cyri filiū, & secundum Persarum regem. Verum enimvero, istos resellere videtur, tum ratio ipsa temporum, tum etiam diuinæ Scripturæ narratio. Etenim in libro Iudith narratur, eo tempore stetit templum & urbem Hierosolymitanam: Iudæos itē multas tenuisse vrbes munitas, fuisseque tunc Pontificem Iudæorum Eliachim, seu Ioachim. At verò, tempore Cambysis, aut Cyri, multoque minùs durante captiuitate, nec vrbes, nec templum ædificata erant, & usque ad Darium Hystaspis, apud

Quo tem Iudæos ex captiuitate reuersos, Pontifex fuit Iesu, seu Iosue fi-
pore conlius Iosedech, ut legitur in libro Esdræ, & apud Zachariam.
tigerit hi Nihilo magis probabile est, quod opinatur Sulpitius in libro
storia Iu- secundo Sacre Historiæ, illum Nabuchodonosor Iudith, fuisse
dith. Artaxerxem, seu Darium Ochuzi penultimum regem Persarum. Hic enim rex plus ducentos annos fuit post redditum Iudæorum ex Babylonica captiuitate: cum tamen in libro Iudith clarè significetur, fuisse eo tempore Iudæos recens ex captiuitate reuersos. Quapropter similis vero est illud Nabuchodonosor, fuisse hoc Danielis priorem: & historiam Iudith ad tempora Manassis regis Iuda pertinere.

Et nam-

Ionamque tempore rex Manassès captus multisque cum ludis Babylonem ductus est: eodemque tempore Pontificem fuisse Eliachim, seu Ioachim, ex facta historia colligi potest. Et quia tunc rex Manassès aberat captiuus Babylonem ductus, propterea in libro Iudith nullius Iudæorum regis nomen annotatur. Fuisse autem tempore Manassès, & urbem direptam, & templum aliqua ex parte incensum ac dirutum, historia regis Iosiaz qui tertio anno post obitum Manassès iniit regnum, non obscurè demonstrat. Veruntamen non est huius loci subtilius & accuratius de tempore Iudith disputare. Est cum quæstio admodum litigiosa, longiorem ac diligentiorem rationem deprecens.

Actar ut tertio loco annos imperij Nabuchodonosor per- Breuis
centamus, insigniora eius regis, pro ut suo quodque tempo- chronolo
r accidit, indicantes. Anno tertio vel quarto Ioachim, Nabu- gia rerū
chodonosor regnare exorsus, venit Hierosolymam, captum- gestarum
que & victum Ioachim vna cum Daniele, aliisque duxit Baby- regis Na
lonem: ut traditur hic, & apud Hieremiam ca. 46. Tunc eti- buchodo
am regē Aegypti debellauit, ut prædicto loco significat Hiere nolos.
muz, & refert Iosephus li. 10. Anti. Anno septimo aggressus
est obsidere Tyrū, atque in ea obsidione per 13. annos perseuera-
mit: sicut narrat Iosephus priori lib. cōtra Appionem, idēmq;
inquit Ezechiel à cap. 26. vsque ad 30. Anno regni sui octauo,
regem Iuda Ioachim, dolo captum, ignominiosa morte neca-
uit: in cuius locum filium eius Ioachim regē substituit: quē ta-
men post tres menses regno amouit, suffecto in eius locum Se-
dechiam: veluti scriptum est in lib. 4. Reg. c. 24. Anno vndeci-
mo venisse ad Nabuchodonosor Babylonem, Sedechiam regē
proditum est in c. 51. à Hieremia. Anno 10. captis destructiq;
Hierosolymis, incensoque atque euerso templo, Iudæos ab-
straxit in seruitutem Babylonicam: quemadmodum narratur
in li. 4. Reg. c. 25. Anno 23. victo Aegypti rege, latēque vastata
regione, Iudæos, qui illuc confugerant, Babylonem tradu-
xit: hoc refert Iosephus libr. 10. Antiq. idēque Hierem.
cap. 43. & Ezech. 32. insinuant. Anno 25. obtigit ei visum
illud & formium statuar, quod infra cap. 2. memoratur, cuius
sententia auctorem Iosephum in lib. 10. Antiq. sequutus est in
comment. 2. cap. Hieron. Post hæc erexit sibi auream statuam
insensate magnitudinis, quam iussit ab omnib. adorari: tunc
accidit miraculum trium puerorum. Cōsequenti tēpore trās-
formatus in belluā, vitam egit, modo ritūque ferarum, plane
feriam, per septem annos: quibus expletis, mēti regnōq; resti-
tus, regnavit felicissimè, tribus & quadraginta annis in impe-
rio cōpletis, atque hoc traditur à Iosepho libro decimo Anti-

Quot an- quitatum, & priori libro aduersus Appionem, & item ab Eu-
 nos re- sebio in libro nono de Præparatione Euangelica. cap. 4. quod
 gnavit etiam videtur elici posse ex libro quarto Regum: in cuius li-
 Nabucho bri vigesimo quarto capite traditur, regem Nabuchodonosor
 donosor. anno regni sui octauo Iechoniam traduxisse Babylonem: in
 capite autem vigesimoquinto scriptum est, primum annum re-
 gni Euilmerodach, qui proximè in regnum successit patri suo
 Nabuchodonosor, fuisse trigessimum septimum annum trans-
 migrationis Iechoniæ. Obierat igitur Nabuchodonosor trige-
 simo sexto anno transmigrationis Iechoniæ, in cuius tamen
 transmigrationis exordio, octauum ipse agebat imperij annū:
 quapropter omne regni eius tempus tres & quadraginta ple-
 nos atque integros annos complexum est.

*Et abstulit partem vasorum domus Dei, & in-
 tulit ea in domum thesauri Dei sui.*

AT IS apparet, fuisse in hoc rege nonnihil mo-
 derationis, nonnihil item erga Deum pietatis:
 moderationis quidem, quod non omnia vasa,
 sed partem tantum abstulerit: pietatis vero,
 quod ea, vt sacra diuinoque cultui dicata, non
 prophano vsui poluerit, sed in templo Dei sui re-
 ligiosè custodienda posuerit. Ter autem rex Nabuchodono-
 sor sacra vasa ex templo Hierosolymitano sustulit, primum in
 captiuitate regis Ioachim: secundum in captiuitate filij eius Ioa-
 cim, seu Iechoniæ, postremum in captiuitate regis Sedechiæ.
 Cæterum, cur passus est Deus vasa sacra suoque obsequio, &
 cultui addita, tolli è templo suo, & à rege impio in idolorum
 fano collocari? Quatuor eius rei causas suppeditat nobis diui-
 na Scriptura. Primò, id fieri Deus voluit, in vindictam, & pœ-
 nam Iudæorum: magna enim populi, si verè æstimeretur, pœ-
 na est, rebus sacris priuari, id quod Azarias indicauit in ora-
 tione sua, quæ in tertio capite huius libri commemoratur.
 Postea, eorum vasorum amissione, significauit Deus, se prop-
 ter Iudæorum scelera, etiam res suas, sibi que dicatas quo-
 dammodo repudiare, & abiicere: nam vt scriptum est in po-
 steriori Machabæorum libr. cap. 5. non elegit Deus gentem
 propter locum sacrum, sed locum propter gentem, insensus
 igitur genti, nonnunquam aduersus res sacras iram & indi-
 gnationem suam ostendit, quasi res illæ sceleribus populi
 infectæ, & flagitiorum eius particeps essent. Quapropter
 per Isaiam, ca. 1. dixit Dominus, nauseare se, atque abominari
 Iudæorū festiuitates, & sacrificia, videlicet ob eorū impietatis,
 atque

Cur per-
 mittat
 Deus res
 sacras si-
 bi que di-
 catas, &
 ab impiis
 plerumq;
 contami-
 nari, &
 cū sui no-
 minis cō-
 tumelia
 tractari.

aque improbitatis magnitudinem. Deinde voluit Deus ostendere inanem & fallacem fuisse fiduciam Iudæorum, qui sanctitate legis Mosaicæ, templique religione, ac rerum sacrarum veneratione cõfisi, stultè, tutos se, arque ab omni malo immunos fore confidebant. Istiusmodi hominibus per Hieremiam capite septimo, dixit Deus: *Nolite confidere in verbis mendacij, dicentes, templum Domini, templum Domini, templum Domini: si enim bene vixeritis, habitabo vobiscum in loco isto: si autem inique feceritis faciam huic loco, super quo invocatum est nomen meum, & in quo vos fiduciam habetis, sicut feci Silo.* Ad extremum, vasa illa passus est auferri Deus, quod per ea vasa sanctissimum nomen suum atque incomparabilem potentiam & maiestatem apud Babylonios clarissimis, maximeq; admirandis signis declarare volebat. Etenim traditur in quinto capite huius libri, cum rex Baltasar in conuiuio, hæc Dei vasa impurè & cõtume hosc tractasset, subito visam ipsi esse manum in pariete scribentem: quæ scriptura, & ipsius regis interitum, & regni excidium portendebat. Simile quid legitur in libro primo Regum capite quinto de arca Dei à Philistæis capta. Adnotauit hoc loco Hieronymus, & Philosophos quondam, & postea hæreticos, imitatos esse quodammodo hunc regem Nabuchodonosor. Nam & ipsi sacra vasa, id est, veras sententias, sanaque dogmata, ex templo Dei, hoc est ex diuina Scriptura furati, posuerunt in templo sancti sui, hoc est, posuerunt in templo suorum idolorum, id est, impiis & fallacibus scriptis suis inferuerunt, sed multis tamen fabulis, erroribusque deformata & cõraminata.

Et ait rex Asphenez preposito eunuchorum.

Agno in pretio & vsu apud principes fuisse olim eunuchos, ex diuinis & humanis historijs perspicuè intelligitur. Etenim apud quosdam principes, fuisse in amoribus & delicijs, turpissimo corporis obsequio. Precipuum tamen eunuchorum munus & cura, erat custodia regiarum concubinarum. Vide librum Esther in capite secundo. Nonnulli porro cubiculis principum erant præfati: tali munere apud Holophernem fundum esse Vagao eunuchum legimus in libro Iudith capite duodecimo. Alij præpositi erant palatio, principesque ministrantium & seruientium regibus: tales habuisse Assuerum septem eunuchos in primo capite libri Esther scriptum est. Eunuchis præterea mandabatur cura & custodia thesaurorum: vnde in Actis Apostolorum capite octauo, traditur, eunuchum qui baptizatus est à Philippo, super omnes gazas reginæ Candacis fuisse constitutum.

Ad quos
v sus quò
damprin
cipes ha-
buerint
eunu-
chos.

**Hæresis
eunuchorum.**

**An Daniel
fuerit eunuchus.**

Quin etiam legimus quosdam eunuchos belli duces, & principes militiæ regum fuisse: nam & rex Sedechias principem suæ militiæ habuit eunuchum, ut Hieremias scribit ca. 52. & Pharaon rex Aegypti, Putipharem dominum Iosephi belli principem habebat, ut est in libro Geneseos. cap. 39. Apud Ochū quoque Persarum regem, plurimum auctoritate & potentia valuisse Bagoā eunuchum & Diodorus Siculus, lib. 16. & lib. 11. Iosephus narrant. Epiphanius in Hæresi quinquasima octaua, commemorat sectam eunuchorum, qui ad capeffendum cælorum regnum, necessarium putabant quemq; fieri eunuchum: perperam fortasse intelligentes illud Domini dictum, quod est apud Matthæum, cap. 19. *Sunt eunuchi qui se castrauerunt propter regnum celorum:* & quod est apud Isaiam cap. 56. ubi Deus eunuchis amplissima præmia pollicetur.

Quidam, Danielem fuisse eunuchum ex hoc loco argumentantur: nam si rex, inquit, mandauit præposito eunuchorum, ut de pueris Hebræis lectissimos assumeret, qui aliquandiu lingua, literis, & moribus Chaldæorum præculti, postea versarentur in palatio, ipsique regi ministrarent, horum autem puero- rum vnus fuit Daniel, hinc planè conficitur, eum fuisse eunuchum: alioqui sub cura præpositi eunuchorum is non fuisset. Addunt & illud argumentum, Isaiam ca. trigessimono nono prædixisse regi Ezechie aliquos de posteris eius, fore seruos & eunuchos regis Babylonis, quod præcipue completum fuisse in Daniele, plerique tradiderunt. Hoc sentit Iosephus in libro decimo Antiquitatum, idemque arbitrantur Hebræi, eandemque opinionem sequitur Origines in quarta Homilia super Ezechielem. Simon item Metaphrastes in vita Danielis, & Zonaras in primo tomo Annalium, nec non & beatus Hieronymus in primo libro aduersus Iouinianum, quanquam hoc loco dubitantur ea de re loqui videatur. Veruntamen argumentum ex nomine eunuchi sumptum, non cogit sateri Danielem fuisse re vera eunuchum, hoc est castratum. Nam, quia primum eunuchi intima, nec nisi fidelissimis credenda, regum ministeria tractabant, propterea factum est, ut postea qui eadem munera obibant, nomen eunuchorum retinerent, & si verè non essent eunuchi: quod probari posset argumento Putipharis eunuchi principis militiæ Pharaonis, quem in libro Genes. cap. 39. uxorem habuisse legimus. Quapropter Dorotheus in Synopsi, & Epiphanius in Vita Danielis, negant eum fuisse verum eunuchum, sed propter virginealem oris verecundiam atque modestiam, animumque ab omni libidine alienissimum, atque integerrimum, vulgo existimatum fuisse velut eunuchum. Huic sententiæ subscribit Lyranus, in quam etiam inclinare

inclinare videtur Carthusianus : ad eius opinioni probationē illud afferentes quod hoc loco dicatur : præpositum eunuchorum, ex mandato regis, elegisse pueros, in quibus fuit Daniel, decoros, ac formosos, & sine vlla macula & vitio: quod in eunuchos minime quadrat. Verum neque hoc argumentum sat infirmum est: illis enim verbis non aliud significatur, quàm non quolibet sine defectu factos esse regis eunuchos, sed eos duntaxat, qui essent prius claritate generis, robore corporis, formæ pulchritudine, ingeniique præstantia eximij. Durare vero enā eunuchos ad aliquod tempus formæ decorem, & quendam pulchritudinis florem, eo liquet, quod in deliciis erant principibus, non nisi delicatas & exquisitas libidinum voluptates conlectantibus. Verum enimvero, siue Daniel fuerit eunuchus, siue non fuerit, illud certè confessione omnium constat, eum perperam coluisse atque illibatam conseruasse virginitatem. Quin Damascenus libro quarto de Fide orthodoxa cap. 25. affirmat propter excellentem castitatis virtutem, & Daniele à leonū feruicia, & tres pueros ab incendio fuisse inuiolabiles. Nec officit huic sententiæ quod legitur apud Ezechielem cap. 14. dixit & Deum etiam si Noë, Daniel, & Iob pro liberatione filiorum suorum, qui essent in medio populi Hebræi, supplicarent ipsi, & tamen eos nequaquam exauditurum: quo significari videtur, Daniele habuisse filios, hoc dico, non ob stare, nam quod dicitur de filiis, vel accipiendum est quasi dictum sit ex hypothesisi, si illi videlicet haberent filios, constat enim filios Iob non fuisse ex populo Hebræo. Vocabulo igitur filiorum, denotatur eo loco res homini intima, & clarissima, quæque illi honorarium maximè cordi & curæ sit. Vel dictum illud de filiis, non est referendum ad singulos illorum trium, sed satis est velatum ad plures, scilicet ad Iob, & Noë, verum esse in-

Daniel
fuit virgo

Explica-
tur locus
Ezechie-
lis cap. 14

*Proposuit Daniel in corde suo, ne pollueretur
de mensa regis.*

Oterat Daniel vescendo cibus regiis, tribus modis pollui, Primo, quia, vt ait Theodorus & Lyranus, in epulis regalibus multa erant ex ijs, quæ libabantur, & immolabantur idolis & cum inuocatione illorum deorum sumebantur, ita vt qui ea comederent, illius superstitionis sectatores & participes viderentur. Deinde quia fieri non potuit, quin inter cibos illos Regios, essent aliqui Mosaica lege vetiti, vt erant porcine carnes. Talium autem ciborum esus polluisset

Cur Da-
niel absti-
nuit à ci-
bis regijs.

polluisset Danielem, non per se suaque natura, sed propter legis, qua interdictus erat, violationem. Denique delicatorem ac suauium ciborum usus, officere poterat integritati mentis & cordis munditiæ, animumque impuris libidinum oblectamentis inquinare. Eximium profecto & admirandum fuit hoc Danielis in puerili ætate, tantæ continentiæ, & legis Dei obseruantię exemplum, ideoque ab omnibus antiquis patribus, qui de ieiunij & abstinentiæ laudibus scripserunt, vsurpatum, summisque laudibus celebratum.

Sed intelligendum est, quatuor esse genera vitiosæ ac dammandæ abstinentiæ: vnum fuit, quorundam philosophorum, ut Pythagoræ, Empedoclis, Appollonij Tyranci, & Porphyrij, qui propterea esum animalium damnabant, quod putarent etiam in brutis inesse animam rationalem, eamque se in varia corpora induere, non hominum modo, sed cæterarum etiam animantium: lege Philostratum in vita Apollonij, Laertiū in Pythagora, Porphyrium in libro de Abstinentia, & itæ duas Plutarchi orationes de Abstinentia ab esu carnium. Alterum genus abstinentiæ fuit quorūdam hæreticorum, qui ob eam causam abstinentium à carnibus esse docebant, quod dicerent eas per se malas & execrandas esse, & à malo quodā principio conditas: cuius erroris auctores fuere Marcion, Tatianus, Eucratiæ, & Manichæi: cōtra quos lege quæ scripsit D. Paulus in prior Epistola ad Timotheum cap. 4. & quæ in Canone 50. ac. 52. Apostolorum sancita sunt: Decreta item conciliorum Ancyran, Gāgrensis, primi Toletani, primi que Bracharēsis, & quæ scripsit Epiphanius confutando hæresim 43. 47. 66. ad extremum, multa quæ Augustinus scripta reliquit in libris quos edit contra Manichæos, præsertim autem contra Faustum Manichæum. Tertium genus abstinentiæ sequuti sunt quidam in exordio nascentis Ecclesiæ dicti Iudaizantes: qui arbitrabantur etiam post Christi aduentum, publicatumque Euangelium, abstinentiam ciborum, quos lex Moysis vetabat esse necessariam. Horum errorem, quæ scripta sunt à Diuo Paulo in Epistola ad Roman. cap. 14. & quæ prodita sunt in Actis Apostolorum c. 10. & 15. manifestam redarguunt. Quartum abstinentiæ genus coluere olim, hodieque colunt multi peruersa ratione atque animo studentes abstinentiæ. Quippe, vel errore opinionis existimant summam perfectionis Christianæ in vnius abstinentię cultu, & exercitatione contineri, vel per abstinentiam, hominum laudem, & honorem aucupantur: vel exstimatione abstinentiæ, comparato sibi apud homines nomine ac fama sanctitatis, praua consilia, falsa que dogmata incautis, & simplicibus persuadere conantur: vel denique cum deficiat illos prudētia,

sine

sæ modo abstinentiam tractant, scilicet, magno rerum utiliorum, & meliorum impedimento ac detrimento.

Perfecta igitur abstinentia, quæ laudatur in Ecclesia Catholica, quæ placet Deo, quæ homini prodest, ea censetur, quæ propter bonum finem suscipitur, & moderatè, ac prudenter exercetur. Huius verò abstinentiæ suscipiendæ colendæq; octo laudabiles causæ esse possunt: Prima causa, ad mitigandam, & placandam iram Dei sceleribus hominum aduersus ipsos homines provocatam, & incensam. Secunda, ad impetrandum aliquid a Deo. Tertia, ad imitandam Christi Domini atque sanctorum Apostolorum & aliorum abstinentiam. Quarta, ad satisfaciendum Deo pro peccatis suis atque alienis. Quinta, ad arcendas superandasque diaboli tentationes. Sexta, ad futura, & imminencia peccata malaque præcauenda. Septima, ad frangendas cupiditates, & carnis aduersus spiritum rebellantis vires correndas, & ad appetitiones inferioris animæ partis, obsequio rationis, ac diuinæ legis subiiciendas. Octaua, quo solutior regeretur, & alacrior sit animus ad omnium virtutum exercitationem, & ad meditationem studiumque rerum cælestium propensior atque incitator. Atque ob has ipsas causas, legem abstinentiæ à certis ciborum generibus, & statis anni temporibus ieiunandi, sapienter, & utiliter sanxit Ecclesia. De differentiâ vero quæ est inter Catholicorum, & piorum hominum, atque hæreticorum ac philosophorum abstinentiam, lege Augustinum lib. 30. contra Faustum Manichæ, cap. 5. & in lib. de Moribus Manichæorum cap. 13. Theodoretum quoque in Epitome diuinorum decretorum cap. de Abstinentia, denique Bernardum super Cantic. serm. 66. Epiphanius porro in lib. de Compendiaria doctrina Catholicæ Ecclesiæ, fuisse olim docet in Ecclesia, eorum qui profitebantur abstinentiam, diuersa genera, & quasi varios gradus. Quidam tantummodo abstinere à carnibus quadrupedum, multi ab omni carne animalium: nonnulli etiam ab ouis, nonnulli à piscibus: aliqui ab omnibus lacticiis: nec defuerunt qui nullis rebus coctis vescerentur: denique erant qui etiam à pomis, & arborum fructibus abstinerent. Hæc igitur septem abstinentiarum genera, floruisse quoddam in Ecclesia narrat Epiphanius.

Septem
gradus
abstinen-
tiæ quæ
olim in
Ecclesia
coleba-
tur.

Cæterum, quanta omni tempore, & apud omnes gentes, laus, honos, & admiratio fuerit eorum, qui singulari aliqua cibi potusque abstinentia excelluerunt, siue ea fuerit vera, siue falsa, & simulata abstinentia, si quis superiorum temporum memoriam repetat, facile intelliget. Proditum est à Xenophonte, & Cicerone, antiquos Persas, ad panem nihil aliud, quam nasturtium adhibere solitos. Chæredemus Stoicus vir eloquens,

Quanta
suerit om-
ni tempore
& apud
omnes
gentes, ab-
stinentiæ
laus.

dixit

dixit præfatos *Ægypti* sacerdotes carnibus, vino, ovis, & lacte semper abstinuisse: quin etiam ipso pane, non nisi raro vesci consuevisse: videlicet quo purius, intentius, & acrius diuinis rebus vacare, ardoremque libidinū restringere possent: cōsdē inquit, quo redundantium humorum incommoda sanarent, ac penitus tollerent, bidui ac tridui in ediam sæpenumero sustinuisse. Essenos, quorum mirandos mores, & instituta narrat Philo, Iosephus, & Plinius, vini, & carniū perpetuo continentissimos fuisse legimus. Quamobrē Porphyrius in libro de Abstinentia ab esu animalium, eos, inquit, fuisse interritos atque intrepidus ad mortē pro patriis legibus subeundā, & plerosque ipsorum diuino afflatos spiritu, vates extitisse. Eubulus narrat tria fuisse apud Persas Magorum genera: quorū primus, qui maxime sapientes, & eloquentes existimabantur præter farinam & olera, nihil esitasse, Bardesanes Babylonius tradit, apud Indos fuisse Gymnosophistarum, alios quidem Brachmanas, & alios Amanzeos: hos autem tantę continentię, vt solis arborum pomis iuxta Gangem fluuium, & publico orizę, & farinę cibo aleretur, Euripides, in Creta, Iouis vates, non tantum carnibus, sed omnibus etiam quę cocta essent abstinuisse dicitur. Xenocrates de Triptolomæi legibus, apud Athenienses tria dūtaxat præcepta in tēplo Elēusīng māsisse dixit, venerādos Deos, honorandos parentes, abstinēdum carnibus. Longum esset de continētia Pythagorę, Socratis, Antisthenis, Diogenis, Apollonijs Tyanęi dicere. Vel ipse Epicurus patronus voluptatis, summis laudibus extulit continentiam, affirmans, etiā ad iucundē ac suauiter viuendum, tenuitatem victus conferre plurimum: & in epistolis suis testatur se aqua tantum, & pane vesci solitum: in quadam verō epistola ad amicum suum, rogat eum, vt mittat ad se paululum casei, vt cum libuerit, paulo lautius epulari possit. Dicæarchus in libris Antiquitatum, & in descriptione Græcię, confirmat, rege Saturno, non carnibus, sed herbis, & arborum fructibus, & sponte terra nascentibus homines vesci solitos. Lege multa quę in hanc sententiam scripsit Plutarchus in duabus de esu carniū orationibus. Sed in primis legendus est D. Hieronymus in lib. 2. aduersus Iouinianum, vnde nos magnam partem superiorum exemplorum huc transtulimus. Sed antiquitas, & nobilitas abstinentię, clarius elucet in sacra Scriptura: in qua legimus ante diluuiū nullum fuisse apud homines vsum carniū, commendatur item Nazæorum, & Rechabitarum abstinentia: prædicatur duplex Moysi quadragenarium ieiunium, & vnum Helicę totidem dierum. Sacerdotibus quoad ministeria templi tractabant, vsu vini & omnium quę possunt ebrium facere, lege diuina interdicebatur.

Epicurus
laudator
abstinen-
tię.

mr. Iudith, Eſther & Machaberi, admiranda illa, & omnium memoria ſeculorum digniſſima facinora, virtute abſtinentiæ preparati, & præmuniti patrarunt: ſeptem pueri Machabæi mortem acerbiffimis tormentis productam, eſui porcinæ carnis, propter diuinæ legis obſervantiam, prætulērunt. In nouo teſtamento tanta fuit Ioannis Baptiſtæ abſtinentia, vt is diceretur nihil comedere nec bibere: ea virtus, quàm ſibi placeret, quamque in ſuis ſectatoribus caram eſſet habiturus, ſaris quadragenario ſuo ieiunio Chriſtus Dominus declarauit. Incredibilia videntur, quæ prodita ſunt de abſtinentia Pauli, Antonij, Hilarij, Martini, & innumerabilium Monachorum, niſi his Athanaſij, Hieronymi, Sulpitij, & Caſſiani auctoritas fidè adiūctæ. Verum hætenus dicta de excellentia continentia, ſua in præſentia lectori eſſe debent.

Tenta nos obſecro diebus decem.

DN libr. Iudith cap. 2. Ozias princeps Bethulienſis An Da-
populi, grauiſſimis verbis à Iudith reprehēditur, niel ten-
quod popularibus ſuis, quinque dierum tempus tauerit
præſiniuiſſet, poſt quos, niſi aliunde ſubſidium ip Deum.
ſis præberetur, ſeipſos dederent Aſſyrijs. Repre-
henſus eſt autem à Iudith, quod imprudēter, & temerariè egif-
ſet, ſcilicet, tentans Deum, præſcripto ipſi ad opitulandum
tempore: *Es qui eſtis vos, inquit, qui tentatis dominum? nō eſt iſte*
ſermo qui miſericordiam prouocat, ſed potius, qui iram excitet, &
furorē accendat. Poſuiſtis vos tempus miſerationis Domini, & in
obſtaculum veſtrum diem conſtituiſtis ei At enim uero, Daniel nō
imprudētia, vel temeritate aliqua, ſed, vt hoc loco, inquit Hie-
ronymus, fidei magnitudine, firmiſſimæque diuini auxiliij fidu-
cia, decem illos dies præſtituit, certū habens fore, vt Deus apud
illam gentem barbaram miraculo aliquo declararet, quàm ſibi
grata eſſet legis ſuæ obſervantia, & quàm ſingulatē ipſe cu-
ram eorum haberet, qui abſtinentiam ipſius cauſa religioſè co-
lectas. Circa illud quod ſubditur, *Apparuerunt vultus eorum*
meliores præ omnibus pueris, qui uſcebantur cibo regio, animadu-
tendum eſt, etiam naturali atque humana ratione heri poſſe,
vt qui parco ac vili vtitur victu, pinguior, robuſtior, & formo-
ſior ſit, quàm alius laurè ac delicatè viuens: vel propter longif-
ſimam, & vſque à puero ſeruataſſimam parcè ac tenuiter viuēdi con-
ſuetudinē, vel ob ſingularē temperamētū corporis, quā vulgus
nominat cōplexionem, firmitatem, atque bonitatē: vel propter
temperiem, & ſalubritatem cæli: vel propter frequentem,
ſed moderatam tamen exercitationē, vel denique propter vitæ
hilari-

Quinque
cauſæ
propter
quos poſ-
ſignatura
liter fieri,
vt quiſvi
li ac ten-
nui vtēs
victu, ſit
robuſ-
tior, &
vegetior
quā alius
laurè ac
delicatè
viuens.

hilaritatem, & iucunditatem, atque animi trāquillitatem, omniumque molestiarum vacuitatem. Nam vt in lib. Prouer. c. 17. scriptum est, *Gaudens animus aetatem floridam facit: spiritus autem tristis, exsecat ossa.* At verò opinor, firmior, & formosior corporis habitus, qui ex tali tantaque cibi abstinentia Danieli accidit, ad nullam prædictarum causarum verè potest referri. Etenim Daniel, intra illos decem dies, pariori ac viliori, quàm antea, cibo vtens, non tantum aliis pueris abundanter, & exquisitè epulantibus, sed etiam scipso robustior & pulchrior extitit, nimirum memorando in primis exemplo, non perbor rescendi abstinentiam, quasi ea sanati robori, ac pulchritudini corporis aduersetur.

Pueris autem his dedit Deus scientiam in omni libro, & sapientia.

Abstinentiæ fructus.

ECCE tibi, quantus fuerit abstinentiæ fructus, quanta merces: illi exinanierunt cibi ventrem: Deus multi iugii, & quæ supra captum hominum est, doctrina eorum mentes repleuit. Enimuerò, temperantia cibi ac potus mirificè conducit ad comparandam sapientiam, eam maximè, quæ à Deo donatur: ipse enim dixit per Isaiam ca. 28. *Quem docebit scientiam? & quæ intelligere faciet auditum? ablactatos à lacte, auulso ab uberibus.* Et Salomon in ca. Eccle. ita reliquit scriptum, *Cogitavi in corde meo abstrahere à vino carnem meam, ut animum transferrem ad sapientiam, deuideremque stultitiam.* Comparatio autem eius doctrinæ, quam tres illi sanctissimi pueri habuerunt, intelligentes omnia, quæ erant in libris Chaldeorum, omnemque ipsorum sapientiam percallentes, partim fuit naturalis, & humana, partim diuina, & supernaturalis. Humana quidem fuit, quia naturalis rationis facultate ingenijque bonitate, omnem Chaldeorum disciplinam consequi poterant: si quidē ea, vim, & captum humanæ mentis nequaquam superabat. Vbi præterea sunt ad eam perdiscendam, summis Chaldeorum magistris, atque doctoribus, ex mandato enim regis, vt suprā dictum est, nobiles illi, & qui electi fuerant pueri, literas, & linguam Chaldeorum edocebantur. Nec defuit tempus ad discendum, præfinito in id à rege integro triennio. Fuit nihilominus tamen etiam diuina eiusmodi doctrinæ adeptio: nam & plenius, atque perfectius illi pueri, quam cæteri omnes eam doctrinam perceperunt, & super ea, quæ à Chaldeis docebatur, alia quamplurima cognouerunt breuius, item, quam naturali ratione consequi potuissent; eam sunt adepti. Neque enim ad pernoscenda omnia, quæ in omnibus libris, cunctaque Chal-

An scientia omnis doctrinæ Chaldeorum, quam Deus Danieli, & sodalibus eius dedit fuerit naturalis an supernaturali.

dzorum

eorum disciplina continebantur trium annorum tempus esse satis potuisset. Diuino igitur, & quod supra humanam esset facultatem auxilio, sunt adiuti. Quemadmodum vehemens lapsus in locum imum deiecto, partim est motus lapidi generalis, eò nempe suo nutu, & pondere tendentis: partim est propter vel supra naturam eius, quia maiori celeritate fertur, quàm sola vi sua naturali ferri posset. Hinc apparet doctrinam rerum naturalium, & humanarum, tribus modis comparari posse, vel omnino naturaliter, sic eam consequuti sunt Aristoteles, & Plato: vel omnino supernaturaliter quemadmodum eam scientiam Adamus, & Salomon habuerunt: vel partim naturaliter, partim supernaturaliter, atque hac ratione tribus illis pueris sapientiam Chaldaeorum accidisse docemus.

Hieronymus super illa verba, quæ paulò supra exposuimus, *Prophecia Daniel in corde suo*, adnotauit, si Daniel, & tres eius socii, qui cibis regis, ne polluerentur vesci noluerunt, in vitio esse, & contra religionem, nosce doctrinam Chaldaeorum, & libros eorum legere, existimassent nunquàm profectò id facere sustinissent. Ea igitur didicerunt illi, non ut sequerentur, sed ut ea, vanitatis, fallitatis, atque impietatis còuincerent, & dānarent. Nā, qui aduersus Mathematicorū, quos Genethliacos vocant dogmata disputaret, eorum ignarus, risui omnium patere. Itaque tres illi pueri sapientiam Chaldaeorum ea mente didicerunt, qua Moses doctrinas Ægyptiorum didicerat. Hactenus ex Hieronymo. Quo intelligitur, lectionem auctorum Gentium per se quidem non modo esse licitam, sed etiam laudabilem, & per quàm utilem esse posse, tam propter vera, quæ in illis traduntur, quàm propter falsas. Propter vera quidem, multis de causis. Primum, notitia cuiuscunque veri, naturaliter ab homine expetitur: omnis enim homo ut dicit Aristoteles, naturaliter scire desiderat, non tantum, quia cognitio veri honestissimam parit animo oblectationem, & quasi pabulum mentis noscendi veri cupidissimæ iucundissimum præbet: sed etiā quod ea pertinet ad animi nostri perfectionem, cuius bonum est ipsum verum. Deinde, quia veritas à quocumque dicatur, auctore D. Ambrosio, à Spiritu Sancto est, qui Spiritus veritatis appellatur, & Paulus in primo cap. Epist. ad Rom. affirmat, quæ Deo Philosophi vera cognouerunt, ea Deum ipsis manifestasse. Postea sunt in libris Gentilium permulta, quæ cum iis, quæ traduntur in diuina Scriptura mirè congruunt, atque cōferunt: hoc autem ostendere, plurimum valet ad confutationem, vel etiam conuersionem infidelium, & ad fidelium cōsolationem, & confirmationem. Ex eo præterea liquet, eundē

esse Deum, & naturæ, & gratiæ conditorem : eundemque, & verę Philosophiæ, & diuinæ Scripturæ auctorem. Adice, quod in libris Gentilium, plurima inveniuntur, non solum vera, sed etiam humanæ vitæ vtilissima : quàm multa enim illi de virtutibus, & vitiis, de gubernatione œcomenica, & politica, de medicina, agricultura, & de artibus mechanicis, vera, atque vsibus hominum commodissima tradiderūt. Confirmatur præterea hoc ipsum, exemplo Moſis, & Danielis, quorum exemplum & auctoritas firmissimæ rationis pōdus habere debet: eorum autem ille in Ægyptiorum, hic in Chaldæorū scriptis, & disciplinis excellenter versatus, & doctus fuit. Quin D. Paulus, at qualis, & quātus vir, vel gentiliū poëtarum sententias Epistolis suis, nihil nisi sanctum, cæleste, ac diuinum spirantibus, inferre non est veritus. At extremum, ex cōparatione sacræ, & prophanæ doctrinæ, statim elucet: quantò sit illa, quæ hæc antiquior, sublimior, atque vtilior. Neque verò tantū prodest nosse, quæ Gētilēs verè scripserunt, sed etiam falsa eorum dogmata non ignorare, vtile est : tum vt ea bene refellantur : nam quod nescitur, nec probari, nec improbari rectè potest : tum, vt eos, qui erroribus illorum deuinſti aſtrictiq; tenentur, exsoluamus atque liberemus, atque vt sufficientiam humanæ doctrinæ, & diuinæ Scripturæ necessitatē ostendamus. Quinq; enim rerum explorata cognitio, homini ad instituendam regendamque vitam pernecessaria est. Primò quidem necesse est, vt cuique sit planè cognitum, suus cuiusque hominis animus, sit mortalis nec ne: aliter enim vitam instituet, qui crediderit nihil sibi post hanc vitam, aut sperandum, aut timendum esse: & aliter, cui sit persuasum, post mortem superesse vitam quandā sempiternam, in qua quisque, prout hic vixerit, perpetuo vel beatus vel miser futurus sit. Postea, vt constet homini, quifnam sit vltimus eius finis, cum dico finem, in quo extremum, summumque hominis bonum, & felicitas continentur. Tum, vt manifestum sit, qua via, & ratione ad vltimum finem perzendendum, ac perueniendum sit. Deinde, vt compertum quisque habeat, an Deus omnium rerum, præsertim verò humanarum, non tantum generatim, & inuolutè, sed etiam singulariter, propriè, & explicatè notitiam, & curā habeat. Deniq; vt sit homini notū, & certum, quemadmodum Deus ab homine honorandus, & colendus sit. De huiusmodi autē rebus, Gentilium sapientes, vel nihil, vel falsò, vel dubiè, vel admodum tenuiter, ac ieiunè, vel molliter, & infirmè scripserunt.

An fas sit Cæterum, quæ hic dicta sunt, nonnullas habent dubitationes. **Prima dubitatio.** In illis Chaldæorum libris & disciplinis, præter multa incantantia, quæ ad magiæ, auguriorum, incantationum, & astrolo-

& astrologicarum prædictionum vanitatem, & falsitatem, atque impiam superstitionem pertinebant: harum autem rerum studio & observatione interdictum fuerat Iudæis in lege Moïsis, ut patet ex Levitici 19. ca. Deutero. 18. & ex ca. 33 posterioris libri Paralip. quemadmodum idem postea gravissimis decretis, & poenis ab Ecclesia Christiana vetitum est. Non igitur licitum fuit Danieli, legendis libris, discendisque Chaldæorum doctrinis operâ dare. Sed ad hoc respondendum est, nosse istiusmodi rerum falsitatem, per se quidem, & ut scholastici doctores loqui solent, speculari, non esse malum, quin etiam bonum esse, siquidem cognitio falsitatis vera est, ideoque bona cuius rei illud est manifestum signum, quod eiusmodi rerum cognitionem, & Angeli habent, & ipse Deus. Vetatur autem ea cognitio, tribus ex causis, ex quibus accidit, ut mala, & perniciofa existat. Primo quidem, ex perverso animo, proposito, & consilio discantis, siquidem eas artes quispiam addiscere studeat, ut vel suo, vel aliorum damno, & perniciæ, ipsas exerceat. Deinde, ex infirmitate, & imperitia discantis, cui, quod sit nimis simplex, rudis, & incautus, vel nimio plusquàm expedit, curiosus, aut superstitioni deditus, eiusmodi artes tractare noxiū sit futurum. Porro tertio, ex discantium immoderato studio, & affectu, si quis videlicet in earum reru perceptione, & tractatione plus operę curaq; ponat, quàm æquum est, utiliorū, ac meliorū rerū cura studioq; post habito. Legēdus est D Tho. in 4. Quodl. ar. 16.

Sed quàm moderatè, & cautè tractare oportet non modo malas artes, sed etiam bonas, & liberales disciplinas, docet nos luculenter D. Bernardus in serm. 36. super Cantica: cuius verba libet hic ponere: nam cum verè Christianam, & religiosam redoleant doctrinam, & prudentiam futura lectori, ut salutaria, sic etiam iucunda, non dubito. Tractans igitur Bernardus illū locū Pauli ex c. 2. Epist. ad Ro. *Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem*, ita scribit. Nō prohibet Paulus sapere, sed vult nos sapere ad sobrietatē hoc autem est vigilanter observare, quid scire magis priusve oporteat, est quidem per se omnis scientia bona: sed quia tēpus breve est, tu quicū timore, & tremore, tuā operaris salutē, pro tēporis brevitate, festines ea scire prius, & amplius, quæ senseris viciniore salutis. Nōne magna pars medicinæ corporū est sciētēs eligere in sumendis cibis quid prius, quid posterius, & quēadmodum, quidq; sumi oporteat? Nam, & si bonos cōstet esse cibos, quos Deus creavit, tu tamē ipsos tibi si in sumēdo modū, & ordinem nō serves, reddis planē nō bonos. Ergo quōd dico de cibis, hoc sentire, & de scientiis. Audi Paulū 1. ad Cor. 3. *Quis se* (inquit) *circūspicit aliquid, notdū scit quomodo oporteat cum scire*. Videas

Pulcherri
ma sentē
tia Bernar
di de mo
do tractā
di huma
nas scien
tias.

quia non probat multa scientē, si modum sciendi nescierit? **V**i des quomodo fructū, & vtilitatem scientiæ in modo sciendi constituit? Modum autē sciendi dico, vt scias quo ordine, quo studio, quo fine, quæque nosse oporteat: quo ordine, vt id prius, quod maturius ad salutē: quo studio, vt id ardētius, quod vehementius proficit ad amorē: quo fine, vt non ad inanē gloriā, aut curiositatē, aut aliquid simile, sed tantum ad ædificationem tuam, vel proximī. Sunt enim, qui scire volunt, eo fine tantum, vt sciant, & turpis curiositas est, & sunt qui scire volunt, vt sciatur ipsi, & turpis vanitas est. In hos sane valet illud **Persius.** *Scire innum nihil est, nisi te scire, hoc sciat alter.* Et sunt item qui scire volunt, vt scientiam suam vendant, vel pro pecunia, vel pro honoribus: & turpis quæstus est. Sed sunt etiam, qui scire volunt, vt ædificent, & caritas est, & qui scire volunt vt ædificentur, & prudentia est. Horum omnium soli vltimi duo non abutuntur scientia, quippè, qui eo volunt intelligere, vt bene faciant, siquidem, *Intellectus bonus omnibus facientibus eum,* Reliqui omnes, audiant: *scienti bonum, & non facienti peccatum est ei,* & rursus, *Seruus sciens voluntatem domini sui, & non faciens digna plagis vapulabit multis.* Ac si per similitudinem diceretur, sumentī cibum, & nō digerenti, perniciosum est ei. Cibus namque indigestus malos generat humores, nec tantum non nutrit, sed etiam corrumpit corpus. Ita, & multa scientia ingesta stomacho animæ, quæ est memoria, si decocta igne caritatis non fuerit, & sic per quosdā artus animæ, mores videlicet, atque actus, transfusa, & digesta, quatenus ipsa, de bonis, quæ nouit, vita attestante, & moribus, bona efficiatur, nōne illa scientia reputabitur in peccatum, rāquam cibus conuersus in prauos noxiosque humores? An non malus humor, peccatum? An non mali humores prauī mores? An non inflationes, & tortiones in conscientia sustinebit, sciens bonū, & non faciēs? Hactenus, quæ memorauimus Bernardi sunt verba. Secunda dubitatio. Viderur Christiani hominis excellētia indignū, doctrinā à Gētilibus mutuari, vel potius emēdicare: præsertim verò cū sacra doctrinā eo cōmendetur quod sit homini sufficiens ad omnia, id quod significasse virum Dñs noster apud Ioā. c. 16. cum de Spiritu S. loquens, dixit: *Ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, & iudicet vos in omnem veritatem,* & Ioan. ipse in sua epi. c. 2. *Vñtio* (inquit) *docebit vos omnia.* Verum hoc facile soluitur. Quemadmodū enim non est indecorum regi, nec eius maiestare alienum agricolarum, coquo- rum, fabrorū, aliorumque humiliū, & sordidorum hominum seruitio vti: ita neque Christiano vti famulatu ac ministerio Gētilium, ad percipiendas disciplinas. Diuina autem doctrina dicitur

dicatur esse sufficiens homini ad omnia non simpliciter, & absolute, sed ad omnia, quæ propriè spectant ad salutem animæ, & consecutionem æternæ vitæ, atque optimam Ecclesiæ gubernationem.

Tertia dubitatio D. Paulus primæ ad Corin. primo, sapientiam huius mundi vocat stultitiam, & ad Coloss. secundo, inanem atque fallacem appellat Philosophiam. Respondeo, Paulum non loqui de Philosophia per se considerata, quæ nimirum vera est, & sacræ doctrinæ nullatenus contraria: sed loquitur de Philosophia Epicureorum aut Stoicorum, aliorumque, quæ multis permixta & infecta erroribus, sacræ doctrinæ aduersatur. Atque hanc ipsam cognoscere, quo rectius & valentius ea destrui & funditus eueri possit, non damnat Paulus. Vel ipse loquitur de Philosophia, prout ea Gentiles peruersè atque impiè abutebantur ad oppugnandam Christianæ fidei veritatem. Vel de Philosophia loquitur ea ratione, ut a Gentilibus ipsa existimabatur, tanquam prima summæque regula & norma, ad quam quicquid homini credendum est, redigi atque cogi omnino deberet, ita ut quicquid ei non cõgruit, siue præter, siue supra ipsius Philosophiæ cognitionem sit, id tãquam falsum, improbabile, & incredibile adiudicetur, & reiiciatur.

Locus
Pauli, ad
Coloss. 2
explicatus.

Quarta dubitatio continet obiectionem Iuliani Augusti, aduersus Christianos, quam memorat, atque refellit Cyrillus libro septimo eorum decem, quos aduersus ipsum Iulianum cõscripsit. Cur (inquit Iulianus) tantopere Christiani abhorrent à sacrificijs Gentilium, cum non abhorreant tamen ipsi à libris Gentilium, quoniam eos cupidissimè, & curiosissimè legant, videtur autem veritasque rei par esse ratio. & utraq; similiter esse illis, vel amplexandam, vel repudiandam. Sed protectò valde dissimilis est ratio, nam libros Gentilium innoxie legimus, ob eas causas, quas paulò supra exposuimus: earum verò causarum nulla comparatio & quadrat sacrificijs Gentiliũ. Atque hac ipsa sacrificia, non dico sacrificaras idolis, non refugimus ac perhorrescimus: tanquam per se mala & execranda, sunt enim res naturales in vitiis hominum à Deo conditæ, vinum dico, panem, thus, atque carnes animalium: sed aduersamur ea, ut sunt consecrata idolis & demonibus, quos, ut perpetuos Dei inimicos, & implacabiles hominum hostes odimus, & abominamur. Præterea à Gentiliũ sacrificijs & ritibus abhorremus, ne si eorum participes essemus, similiter etiã superstitionis atque impietatis ipsorum cõsortes & participes, aut efficeremur, aut esse videremur.

Curolim
Christiani
lectio-
ni libro-
rum Gē-
tilium
non resu-
giebāt:
sacrificio
rum au-
tem parti-
cipatio-
nē aduer-
sabantur.

Danieli autem dedit Deus intelligentiam omnium visionum & somniorum.

Visio
quid hoc
loco sit ex
plicatur.

Somniū
quid,

Qualis
fuerit fa-
cultas illa
interpretā-
di som-
nia diui-
nitus do-
cta Da-
nieli.
An in eo
fuerit per
modū ha-
bitus vel
diuinæ
impres-
sionis.

Vocabulo *visionum* hoc loco significantur visiones quæ singulari quadam ratione vigilantibus contingunt, expressæ signis corporalibus, quæ sensus ipsos feriunt, cuiusmodi fuit manus illa scribens in pariete visâ regi Baltasari: vel qua per similitudines imaginarias effictæ, hominibus ab usu sensuum exteriorū abstracto, ut fit in extasi & raptu, obiciuntur, quales fuere aliquod Hieremiæ, plurimæ Ezechieli, omnes fermè Ioannis in Apocalipsi. Vocabulo autem, *Somniorum*, denotantur visiones quæ dormientibus accidunt. Intelligentia igitur somniorum diuino munere data Danieli, non aliud fuit nisi facultas quædam intelligendi, & interpretandi somnia, vel sibi, vel aliis diuinitus missa. Ergo donum hoc Danielis, non pertinebat ad somnia fortuita & inania, ut ferè nostra sunt quotidiana, quæ nulla obseruatione atque interpretatione digna sunt. Nec ad somnia naturalia, vel humana, quæ certis ex causis naturalibus & humanis proficiuntur, horum quippe interpretatio ad medicos & philosophos spectat, vel ad homines rerum humanarum peritos & probidentes. Sed pertinebat illa Danielis facultas ad somnia tantum diuinitus hominibus data, quæ scilicet, nemo, ut par est, interpretari potest, nisi diuino afflatu edoctus. Diuus Hieronymus hunc locum in suo commentario explanans. *Daniel*, inquit, *hoc extra tres pueros habebat insigne, quod visiones & somnia, quibus per symbola quadam & enigmata, sua iura mitterantur, sagaci mente cernebat, ut quod alij videbant in phantasmatibus, hic oculis cordis afficeret.* Verum quæstio existit, an hoc donum seu facultas interpretandi somnia Danieli data, fuerit in eo ad modum cuiusdam habitus in animo eius inhaerentis, atque permanentis, an potius ad similitudinem cuiusdam motionis & impressionis diuinæ, cito transeuntis. Sed non est difficile hanc quæstionem dissoluere, censemus enim non fuisse donū illud in Daniele tãquam habitum permanentem, quo qui cum haber, quando vult, & ubi vult, & quo modo vult, uti potest. Hoc autem manifeste patet argumento eiusdem Danielis, qui, ut traditur infra capite secundo, tempus petiit à rege Nabuchodonosor ad inueniendam somnij, quod ei contigerat, expositionem, simul que cum tribus suis sociis diu & instanter, supplicauit Deo, ut interpretationem eius somnij sibi aperiret, quam ei postea Deus in somno declarauit. Non igitur Daniel veluti habitum quendam, habebat interpretandi somnia, statim enim nullòque negotio per eum habitum quodlibet somnium intelligere & interpretari potuisset, sed ad singula exponenda somnia, noua Dei reuelatione indigebat. Scriptū porro est in capite quarto huius libri, cum rex Nabuchodonosor proposuisset Danieli somnium.

somnium, quod sibi inquiete acciderat, & ab ipso eius somnii peteret intelligentiā, Danielelem tacitū & vehemēter cogitatio similiē, vñā ferme horā perstitisse, quo rēpore declarationē eius somnii petiisse eū à Deo credēdū est, quā cū impetrasset, mox significationē & interpretationem somnii, regi aperuit.

Atque hoc ipsum, etiā non dubia ratione probatur. Namque donum hoc Danielis, interpretandi somnia procul dubio pertinebat ad donum prophetiæ: quam non esse habitum in propheta nascentem, docet beatus Gregorius Homilia prima in Ezechielem. *Aliquando, inquit, spiritus prophetia deest prophetis, adest Prophetis.*

non semper eorum animis præsto adest, ut videlicet cum ipsum non habent, agnoscant se Dei dono habere cum habent. Idque confirmat Gregorius exemplo Elisæi, qui, ut est in libro 4. Regum cap. 3. consultus à regibus Iuda & Israel de belli, quod ambo reges instabant euentu, iussit adduci ad se psaltē, quo psallente, affuit cum spiritus propheticus, atque ita prosperum bellum illis regibus prænuñciauit. Et ca. 4. eiusdem libri dixit Elisæus puero suo de muliere Sunamite. *Dimitte eam quia anima eius in amaritudine est, & Dominus celauit me, & non indicauit mihi.* Eodem spectare videtur exemplum illud Nathan regium in lib. 2. Regum capit. 7. & quod memoratur in 3. lib. Regum cap. 13. illius prophetæ, qui cum regi Ieroboam multis post seculis, euentura prædixisset, mox à quodam pseudopropheta deceptus est. Quibus exemplis liquidò intelligitur, non fuisse in illis donum prophetiæ seu habitum quendam permanentem, quo nimirum uti possent quotiescunque vellent. Et verò, diuina Scriptura, quo significaret spiritum prophetiæ contingere prophetis per quādam motionem & inspirationem diuinam, sic loqui solet. *Factum est super Oseam aut Isaiam verbum seu mandatum Domini, vel dixit, seu loquutus est ad eum Dominus, vel irruit in eum spiritus Domini: vel raptus est in spiritum, vel suscitauit spiritum pueri Danielis.* Ergo lumē propheticum, simile est lumini solis, non quidem ei, quod in ipso sole inhæret, idem perpetuò permanēns, sed ei quod à sole inhæret, idem perpetuò permanens, sed ei quod à sole variè infunditur ætē, & in eo mutabiliter inest, videlicet præsentē duntaxat sole. Hoc autem videtur quodammodo adumbratum & præfiguratum in illa visione, & manifestatione Dei quasi per transennam, atque in trāscurso facta Moysi, Exo 33. & Heliz, lib. 3. Reg. cap. 19. Nominatur verò aliquis propheta, etiā trāsacto prophetici actus, vel ex designatione & destinatione Dei, qui illum ad obeundum prophetandi munus destinauit: quemadmodum in primo cap. Hieremiæ, dicitur Hieremias ex vtero matris sanctificatus & prædestinatus à Deo propheta, vel ex

Propheta
quis dicatur.

frequentia prophetandi, si ei frequenter Deus assistat, & inducat eum ad prophetandum: arque hac ratione prophetæ cognoscuntur & nominantur ab hominibus. Similiter, ut quidam habere dicuntur gratiam curationum, vel donum faciendi miracula, quod tamen non esse habitum aliquem in homine manentem, sed assistentiam Dei, qui ad preces alicuius hominis, licet ne hoc quidem necessarium sit, miracula frequenter faciat, in aperto & confesso est apud Theologos.

Fuit autem Daniel vsque ad annum primum Cyri Regis.

Quādiu
prophe-
tauerit,

Theodoretus existimauit his verbis determinari tempus vaticiniorum Danielis: significari enim, Daniele non desisse vaticinari ante primum annum regis Cyri. Sed huic expositioni planè aduersatur quod in principio decimi capitis huius libri scriptum est, Danieli, prophetica visionem, quæ in eo capite narratur, anno tertio Cyri regis contigisse, non igitur Daniel primo Cyri anno finem vaticinandi fecerat. Illud est similis vero, quod idem Theodoretus subtexuit, apposita fuisse hæc verba, ut indicaretur Daniele vidisse liberationem populi sui ex captiuitate Babylonica, eiusque reversionem in patriam, quippe quæ, ut scriptum est in fine lib. 2. Paralip. & in principi. lib. Esd. primo Cyri anno facta sit. Fuisse igitur Daniele tantæ populi suæ letitiæ, ac felicitatis participem: quin ad eam procurandam & consequendam, magnam ipsum nauasse operam. Cum enim regem Cyrum docuisset, quod de ipso nominatim Isaias cap. 44. & 45. ducentis ante annis prædixerat, maiorem in modum eo vaticinio Regem Cyrum ad dimittendos Iudæos & humaniter benigneque tractandos esse permotum. Verum tamen ego, cum hoc loco dicitur Daniele fuisse vsque ad annum primum Cyri: non aliud significari puto, nisi Danielē ex quo tempore propter suā sapientiā in magno honore & gratia apud regē Nabuchodonosor esse cœpit, in eadē permanisse apud ceteros omnes Chaldaeorum reges, quoad iterit regnum Chaldaeorum: steterit autem vsque ad primum annum Cyri, qui vna cum Dario Medo auunculo suo expugnata Babylone, regēque debellato, regnum omne Chaldaicum, suū, id est, Medorum & Persarum imperio subiecit. Atque hæc interpretatio etiam Diui Hieronymi est, qui exponens vltima illa verba sexti capitis. *Porro Daniel perseuerauit vsque ad regnum Darij, regnumque Cyri Persæ*, ita scribit. Ergo quod supra legimus, *Fuit Daniel vsque ad primum annū Cyri*, non vltima illius tempus accipiendū est: siquidē in vltima

in ultima visione huius libri legimus, in anno tertio regis Cyri, venisse fuisse verba Daniels: sed hoc significatur, quod usque ad primum annum Cyri, qui Chaldaeorum destruxit imperium, Daniel puerus fuerit in Chaldaea: postea verò à Dario in Medos translatum fuit. Vide eiusdem Hieronymi commentarium in exordio capitis decimi, atque ibidem Theodoreti expositionem. Ceterum, post explanationem primi capitis, visum nobis est, in extremo huius primi libri generalem quandam de somniis disputationem ledon exponere. Nam quia sepius hoc in libro de somniis variè differendum erat, commodius ad rem ipsam facilius ac melius cognoscendam, & iucundius hæc nostra lectoris fore exultamus, si quæ variis in locis diuulse, ac per partes disputanda fuissent, ea nos in vnum quasi corpus doctrinæ redacta & digesta, vna item disputatione, subtilius nempe atque distinctius tractaremus.

DISPUTATIO.

De varietate & veritate somniorum.

QUoniam non vnum est genus, nec vna ratio somniorum, Propter-
propterea nec par est omnium causa, ut æquè omnia mihi dis-
vel probari, vel improbari debeant. Quo fit, ut diuina putatio-
scriptura, de somniis variè loquatur: multa deridet, alia dam-
nis de-
nat, quædam commendat & veneratur. Sunt enim pleraque somnis.
somnia inordinata & inania: sunt non pauca, naturalia ex cer-
tis naturæ causis profecta: sunt aliqua dæmonis astu & callidi-
tate nobis iniecta: denique sunt nonnulla diuinitus hominibus
data. Diligens autem, & accurata somniorum tractatio, pulcher-
rimum per se, ac iucundissimam parit cognitionem, regendæ
vitiis ac moderandæ hominum vitæ utilissima esse potest, nec
non ad obscuros quosdam locos sacræ Scripturæ illustrandos
plurimum valere: sed in primis huic ipsi Danielis libro explanam-
de maiorem in modum prodest. Magna enim eius libri pars in
portentosis ac nobilissimis somniis enarrandis versatur: &
inter præcipua laudum Danielis insignia, vis illa singularis, &
admiranda somniorum mytheria explicandi, diuino munere
ei concessa, apprimè hoc in libro commendatur. His ego rebus
adductus sum, ut de institutæ interpretationis quasi spacio,
pauidèp despectens, de somniorum natura, varietate, ac verita-
te nonnullas quæstiones, & scito dignas, nec faciles tamen ex-
plicare, hoc loco tractandas, & enodandas, susciperem. Nec sa-
ne, quod postea nobis in hoc libro multifariam, & sparsè neces-
sario tractandum erat, id si vno in loco diligenter, & copiosè,

via quadam, & ratione tractetur, vel proposito nostro alienū,
& ineptum, vel iniucundum lectori, aut inutile censeri potest.

Prima questio, an vlla somnijs habenda sit fides.

Cic. in 2.
de Diui-
natione
Omnia
somnia
esse vera,
Protago-
ræ Stoico
rum opi-
nio.

Xenopha-
nis & Epi-
curzorū
opinio
omnia
somnia
esse vana

IN diuersa, vulgi ac sapientum super hac re distrahuntur sen-
tentia: quamquam vno verbo ea questio posset expediri fa-
cta somniorum distinctione: nonnullis enim somniis sine
dubitatione fides habenda est, plerisque tamen penitus dero-
ganda. Nimirum, aut omnibus, aut nullis credere somniis par
est, vecordia, & videtur extremæ vtrumque vel stoliditatis, vel
contumaciæ. Sed profectò, & scitum, & verum est illud Cice-
ronis dictum: nihil tam absurde dici posse, vt nō ab aliquo Phi-
losophorum dicatur. Quid enim esse potest magis ἀλογον &
ἀδύνατον, quam omnia somnia vera, & credenda esse arbitrari?
Ecce tibi Protagoras, vnus sanè ex illo priscorum philosopho-
rum senatu, omnibus somniis fidem arrogat, magna auctorita-
te decernens, veritatem, & falsitatem non ipsa natura rerū, sed
sola existimatione hominum constare: hominū esse mensurā
omnium, & tale vnumquodque esse, quale videtur homini si-
ue sobrio, siue viuento: siue sano, siue insano, siue vigilanti,
siue dormienti. Affines huic errori fuere quidam Stoici nimio
plus superstitiosi, ac penè fanatici philosophi: qui nulla reiiciūt
somnia, in omnibus esse rati vim significandi, ac denotandi ali-
quid. Existimari tamen aiunt, quædam somnia inania & falsa,
quod sint admodū tenuiter expressa, ob idque obscura, & ad in-
telligendū difficilia: & quia propter ambiguitatē, varias ad res vi-
dentur posse applicari, propterea nihil certum ex eorum ob-
seruatione nobis constare: præsertim verò quod ad eorū som-
niorum vim dispiciendam, par hominum solertia, & sagacitas
non facili inueniatur. Ex aduerso, his contraria sentientes Xe-
nophanes Colophonius, vel ipsa vetustate memorabilis philo-
sophus (nascentis enim in Græcia philosophiæ propemodum
æqualis fuit) mollis item ac delicatæ Epicuræ disciplinæ secta-
tores, omnium somniorum fidem, & auctoritatem sustulerūt.
Non esse autem vllis credendum somniis, sic illi argumenta-
bantur. Vna vis est, eademque natura omnium somniorum,
par igitur credendi aut omnibus, aut nullis ratio esse debet. Sed
plerisque somniis non esse credendum, confessio est omnium,
nihil ergo causa est, cur plerisque reiectis, aliquibus præcipuè
credere debeamus. Adiice, quod si quædā somnia vera, & cer-
ta sunt, aliquas esse certas ipsorū affectrices causas necesse est.
At quæ naturā, inquit, & Deū, sed natura quidē amica est or-
dinis,

dimis, & constantiæ, in somniis nullus ordo inest, sed plena temeritatis inconstantia. Dei autem maiestate alienum, & indignum videtur, obire Deum lectos dormientium, concurrere gratos, & stertentibus iniicere somnia, quæ illi expergiscentes, vel non recordentur, vel non intelligat, vel etiam contemnât, vel si curanda sibi putent, stulta impleti superstitione, dies noctisque animi pendeant, aut inani impendentium malorum metu perterriti, aut fallaci futurorum expectatione bonorum clati. At, quanta, & rationi convenientius, & Dei præstantia dignitas, atque utilitati hominum consultius fuisset, visa dare non sordidis, & indoctis hominibus, sed optimis, & sapientibus viris, non dormientibus, sed vigilantibus, nempe magis ad intellegendum idoneis: nec per circuitum, & anfractus, atque æmignata, sed propriè, apertè, & explicatè significare Deum, quod ab homine vellet intelligi.

Hæc isti de somniis balbutiunt, in totum ea vel approban- Vera sen-
tes, vel damnantes: videlicet per extrema, veritati devia, in ex- tentia de-
rantes. Sed vera sententia, quasi media insitens via, varia facit somniis.
somnia genera: quorum plurima tanquam inania, & om-
nino vacua, nec vlla fide digna, planè abiudicat, & reiecit. Pleraque
Hoc, cum luce Solis clarius sit superuacaneum est argumen- somnia
tri. Id enim quotidiana docet experientia, totas quotidie no- esse vana
des somniamus, quorū igitur quodque de tot somniis, verum
emittit? Evadit quidem aliquod nonnunquam verum, sed quia
rarissimè ac sine ratione vlla contingit, nihil asserri potest, **Causa**
cum non casu, & temerè accidisse credatur. Idem quoque somnio-
rum ipsa fateri cogita. Nam quæ alia est istiusmodi som- rum.
niorum causa, nisi quia spiritus, sentienti animæ, præfer-
tim autem phantasie, cuius est fingere somnia, deseruien-
tes, in quibus insident atque inhaerent, rerum in vigilia per-
ceptarum reliquias, ac vestigia, quas in scholis appellamus spe-
cies, eiusmodi inquam spiritus, in somno vaporibus cibi po-
tisque caput subeuntibus agitati, & huc illuc iactati, varia
relinunt visa, & somnia, sed propter inordinatam eorum
spirituum iactitationem, valde incompressa, sæpe etiam
turbulenta, & distorta, denique talia, ut nullam vim signi-
ficandi aliquid habere queât. Sic profecto sunt somnia, ut quæ
in nobis variè figurantur, vel animantium, vel aliarum re- **Testimo-**
rum similitudines, & imagines quas cernimus breuissimo nia diut-
tempore in alias, atque alias commutari, & mox dissolui om- nia scrip-
ni, & penitus evanescere. Hæc imagines, qui certam vllius rei turæ de
significationem facere putaret, obtusus, & excors haberetur, at vanitate
non minoris videtur inscitie, certas significandarū rerū notas, somnio-
& signi eiusmodi somniis attribueret. Si ebriorū, phreneticorū rum.

& in-

& infanorū vīsa negligimus, & pro nihilo ducimus, æquē pro
 fectō ridēda & contēnenda sunt somnia, quin eō magis, quod
 plerumque magis ipsa sunt inordinata, cōfusa, & monstrosa,
 Facere quidam, sed verē tamen, dicit si natura sic esset compa-
 ratum, vt ea dormientes agerent quæ somniant, fore omnino
 necessarium, vt alligarentur omnes, qui cubitum irent, quippe
 magis ridicula, & absurda, magisque incredibilia, quā vlli fa-
 ciant infani, facturos esse somniantes. Hanc quoque sententiā
 confirmat diuina Scriptura, deridens leuitatem, & vanitatem
 eorum, qui somnijs hoc est rebus futilissimis ac mendacissimis
 credendo, dignos se præbent, qui omnium irrisione ludantur.
 Iraque in libro Ecclesiastæ cap. 5. sic est, *ubi multa sunt somnia,*
plurima sunt vanitates, & innumeri sermones. In libr. item Ec-
 cles. cap. 34. ita legimus, *somnia extollunt imprudentes, quasi qui*
apprehendit umbram, & persequitur ventum. sic & qui attendit
ad insomnia, multos errare fecerunt somnia, & exciderunt speran-
tes in illis. Deniq; cum Scriptura vult significare aliquid vanū,
 instabile, fugax & fallax, somniorum cōparatione, ac simili-
 tudine persæpe declarat.

Ceterum, vt plurimis somnijs abesse veritatem fidemq; nō
 est negandum, ita quædam esse vera, & certa somnia, sciendū
 est. Nam si nullis in somnijs, quidquam veri, & certi esset, in-
 scienter profectō, ac supersticiosē clarissimi medicorum, som-
 nia, quæ frequenter ægris contingunt, ad eorum morbos diu-
 dicandos curandosq; tam subtiliter, & curiosē obseruarent.
 Stulto item labore physiologi se fatigarent, somniorum cau-
 sas, vires, ac significationes tanto studio, & diligentia venando
 ac speculando. Mendaces præterea essent tot superiorum tem-
 porum historiz, clarissimis testatæ consignatæque monumen-
 tis, refertæque exemplis verorum somniorum, quæ ad verbum

Matth. 1. cum rerum euentis mirificē conuenerunt. Quid in sacris li-
 & 27. teris quod memorantur somnia: non vera, & certa modō, sed
Act. 16 etiam diuinorum mysteriorum plenissima. Repetat memoria
 Homeri lector somnia Abrahæ, Abimelech, Iacob, Laban, Ioseph, Pha-
 raonis, Salomonis, regis Nabuchodonosor, Danielis, Mardo-
 chæi, Iudæ Machabæi: in nouo autem Testamento, somnia B.
 Ioseph, Magorum, vxoris Pilati, denique somnium D. Pauli,
 verorum quod à Luca in lib. de Actis Apostolorum narratur. Hanc som-
 niorum distinctionē, etiam Homerus Poëtico more, fabula-
 torū somniorum integumentis velatam significauit, cum duas finxit portas,
 vnā corneam, per quam emitterentur ad homines vera som-
 nia: alteram eburneam, per quam ederentur falsa. Homerum
 imitatus, vt ferē solet, Virgilius libro sexto Æneidos, eandem
 sententiam expresse his versibus:

*Sunt gemina somni porta, quarum altera fertur
Cornea qua veris facilis datur exitus umbris,
Alter a candenti perfecta nitens elephanto,
Sed falsa ad caelum mittunt insomnia manes.*

Cur autem Poëta, veris somnijs corneam portam, falsis
burneam assignauerit, causam exponit Macrobius in eo com-
mentatio, quo somnium Scipionis explanauit.

*Secunda questio, de causis verorum
Somniorum.*

Dicendum est, alia esse somnia falsa, & alia vera: reiectis igi-
tur falsis, vera contemplemur. Verum, quia quæ sint ve-
ra somnia, & quo insigni atque nota internoscantur à
falsis, planè intelligi nō potest, nisi verorum somniorum cau-
sas omnes rimemur, & aperiamus, propterea quid ab alijs de
huiusmodi causis creditum & proditum sit, hoc loco docere
conuenit. Hippocrates in libro de Insomniis, duo statuit som-
niorum verorum genera, alterum nominat diuinum, alterum
naturale. Diuina somnia, inquit, à Deo mitti, & semper memo-
rabiles aliquos casus, insignesque, vel ad lætitiā & tristitiā,
vel ad felicitatem & miseriam, siue priuatam, siue publicam,
tuentur portendere, horum autem somniorum interpretatio-
nem, ex variis, rerumque diuinarum interpretibus petendā
esse. Tale fuisse dicitur somnium Cyri maioris, qui monarchiā
Persarum condidit, ad cuius pedes dormientis, sol visus est, ter-
que ab illo appetitus manibus, ter se cōuoluēs, elapsus est. Quo
somnia Magi Persarum sapientes, significari responderunt, cū
triginta annos, & ita sanè cōtigat, imperio potiturum. Natura-
lia somnia, ex causis serè intra corpus dormientis latentibus,
existere putat Hippocrates, atque hisce somniis affectiones ip-
sius corporis aut bonas, aut malas iudicari, hoc est, vel plenitu-
dinem ac redundantiam, vel contra inopiam atque inanitatē,
vel aliquem eorum, qui sunt in corpore humorum, aut corrup-
tum, aut suo loco motum, aut inordinatē & immoderatē agi-
tationem. Horum verò somniorum obseruationem, & coniecta-
tionem spectare ad medicum, eamque ad dirigendas ordinan-
dasque curationes permagni referre arbitrat. Plato in Con-
tato, somnia vera, & prænuntia futurorum, à dæmonibus pro-
fociti existimat dæmones enim esse medios inter Deum, qui
est immortalis, & incorporeus, atque homines corporeatos, &
& mortales, quippè cū sint ipsi, & corporei, quales nos su-
mus, & immortales, qualis est Deus. Deum namque censet Pla-
tonem non immiscere se rebus humanis, nec proximè cum homi-
nibus

2. Mach.
cap. 3.

Varie de
somnia-
rum cau-
sis aucto-
rum sen-
tentia.
Hippo-
crates.

Somniū.
Cyri.

Plato.
Dæmoni
natura,
& munus
secundū
Platonē.

nibus societatem aliquam, & consuetudinem habere, sed commercia, & colloquia inter Deum, hominesque, siue vigilantibus ipsis, siue dormientibus, per dæmones agitari, & confici. Nimirum, dæmonum munus, & officium esse inquit, preces, & vora hominum referre ad Deum, & Dei munera, & auxilia deferre ad homines: per hos, vaticinia, incantationes, magia, omnisque diuinandi ratio, & prodigiorū effectio, ad homines peruenit. Itaque dæmones esse Dei nuncios, interpretes, & administratos: hominum verò esse quasi patronos, aduocatos, magistratos, & vt fictitio Apulei verbo dicam, salutigerulos. Atque hæc nō solius Platonis, sed ante Platonē, etiā Empedoclis, & Pythagoræ fuit sententia: de qua, & cōtra quā in lib. 8. de Ciui. Dei cap. 20 & 21. & in lib. 9. acutē doctēque disputat Augusti.

Aristoteles

Aristoteles in libello quem inscripsit, De diuina ex somniis ducta, negat vlla dari hominibus à Deo somnia. Vera autem somnia, inquit, vel esse naturalia quædam signa, & ex naturalibus causis profecta, quæ scilicet periti Philosophi, & Medici vtiliter obseruant: vel esse quodāmodo principia quædam eorum, quæ postea vigilantes acturi sumus: nonnunquam enim in quiete quædam occurrunt, quæ videntur ad aliquid agendum posse conducere, quibus post somno excitati ad bene agendum ac commodatē vtimus, & iuuamur.

Stoici.

Stoici tres causas verorum somniorum constituunt. Primam Deum, qui cum sit rerum omnium scientissimus, & prouidentissimus, homineque beneuolus, ac beneficus, quo sit homo cautior, dat ei somnia, quæ sint ipsi futurorū indicia, & eorum quæ agenda ipsi cauendaque sunt documenta. Alteram causam ponunt fatum, quo cuncta sunt velut æterna quadam serie, nexuque colligata: siquidem rerum omnium futurarum, putant Stoici, & antecedentes causas, & præcurrentia signa, tum aliis in rebus, tum etiam ex ipsis somniis præmitti. Tertiam causam faciunt naturam animi nostri, quæ diuina est: animus enim hominis, exterioribus sensibus per quietem consopitis, & ab omni actione vacatibus, ipseque negotiis curisque omnibus solutus, ac liber, vegetior fit, & habilior ad intelligendum: tunc enim clarius præterita meminit, præsentia sentit, futura prouidet.

Porphyrus

Porphyrius veritatem somniorum refert, partim ad innatas animis hominum notiones, & velut insignitas rerum omnium notas, quas ex altera vita detulit animus, ad hoc corpus veniens: sed eo vehementer obrutus, atque oppressus, non potest eas vigilantibus sensibus cernere: in quiete verò, clarius ei apparent, senserit, atque innotescunt. Partim refert somnia ad dæmones: ad bonos quidem bona, & veracia: ad malos autem, praua, sorda, & fallacia.

Synecius

Synecius multa disputat de spiritu phantastico, quod

mira sed

est

et vchiculum animæ, eo namque medio, ceu quodā vinculo, falsa tra-
am terrestri hoc corpore colligatur, & copulatur: in quo itē dicit de spi-
ritus corpore animus, ex vno loco in alium mouetur, atque ritu phā-
inco malificiorū pœnas persoluit apud inferos, nec sine eo dū tastico.
est in corpore, quicquam potest intelligere. In hunc porro spi-
ritum omnium quæ sunt, fuerunt, eruntque simulacra impi-
muntur, & in eo lucent tanquam in speculo, præsentium qui-
dem rerum, clariora, præteritarum autem, quo sunt vetustio-
res, minus perspicua, minima verò futurarum, quæ scilicet nec
sunt, nec fuerunt vnquam. Sed quia futuri effectus, in potestate
causarum cohibentur, quasdam habent prægressiones, & præ-
cursorum signorum, quæ hoc minus manifesta sunt, quo illa
longius absunt, atque in hoc genere, ponenda censet somnia.
Quapropter, serè obscuris imaginibus, & similitudinibus, res
per somnia significantur, non æqualiter tamen, sed prout varia
est illius phantasticæ spiritus temperies, & ratio, similiter, vt in
speculis, pro varietate eorum materiæ, aut figuræ, variæ ad dis-
similes redduntur imagines. Monet propterea Synesius non pa-
ram conferre ad quietā, & veraciā in somno visa percipiendā,
bene præparare hunc spiritum phantasticū, moderato nempe
victu, honestis studiis, & actionibus, sedandisque animi pertur-
bationibus. Pythagoras certē iturus cubitum, cantu, & sono Mos Py-
thagoræ.
lytæ somnum captabat, atque hac ratione ad bonā lætæque som-
ni accipiendā, se ipse comparabat: ob eandemque causam,
du fabæ suis interdicebat: quod haberet is cibus inflationem
magnā tranquillitati mentis verā quæreptis contrariam.
Verum hæc de spiritu phantastico à Synesio prodita, nu-
gæ sunt, & Pythagoreorum, ac Platoniorum figmenta, vel
ipsius Poëtarum fabulis inaniora veritatis, atque incredi-
biliora.

Sed, vt aliquid etiam ex auctoribus Ecclesiasticis delibemus.
B. Gregorius in libr. Dialogorum, cap. 49. sex causas colligit
somnia: *Aut enim (inquit) ex plenitudine, vel inanitate cor-
poris somnia existunt, aut ex antecedentibus diuinis cogitationibus
& tunc: aut ex illusione demonis, aut ex cogitatione hominis simul,
& illusione demonis, aut ex reuelatione Dei, aut denique ex cogita-
tione hominis simul, & reuelatione Dei.* Eisdem sex causas som-
niotam, cum idem Gregorius commemorasset in lib. 8. Mora-
rum. c. 12. mox eas aptis diuinæ Scripturæ sententijs, & exēplis
illustrat, atq; confirmat. Duo (inquit) prima, quæ diximus somnio-
rum genera, omnes experimēto cognoscimus: quatuor autē reliqua in
scriptis literis inuenimus. Nisi enim somnia plerūq; ab oculo hoste
per illusionē fierēt, nequaquā Scriptura dixisset. Ecc. 24. Multos erra-
re facit somnia, & illusiones vana, vel cerē in Leui. c. 19. non esset
scriptum

D. Greg.
sex causas
somnia-
rū tradit.

scriptum: Non augurabimini, nec observabitis somnia, Quibus vobis, cuius sint detestationis, ostenditur, qua augurijs coniunguntur. Rursus, nisi aliquando ex cogitatione simul, & illusione procederet, Salomon minimè dixisset, Ecclesiast. 5. cap. Multas curas sequuntur somnia. Et nisi aliquando somnia ex mysterio reuelationis orirentur, Ioseph Genesios 31. praeferendum se fratribus, per somnium non videret, nec Maria sponsum, ut ablato puero in Aegyptum fugeret, per somnium Angelus admoneret. Rursum: nisi aliquando somnia ex cogitatione simul, & reuelatione procederet, nequaquam Daniel visionem Nabuchodonosor edisserens, à radice cogitationis inchoasset, dicens: Tu Rex cogitare coepisti in stratu tuo, quid esset futurum post hac. Hæc ibi Gregorius. De causis igitur somniorum, sic ab aliis proditum est.

Quatuor Ggo causas somniorum, quæ ad significandum aliquid valent, causas ve & dignæ sunt observatione, diligenter scrutatus, eas ad quatuor rorū som præcipuas reuocari posse animaduerti.

Prima Prima causa continet aliquam corporis affectionem, quæ in ipso corpore præpoller, ac præuallet, vt si flaua, vel atra bilis, causa ali pituitosusve humor, aut sanguis redundet, aliūve aliquid vitiatum, & corruptū immoderatè iactetur in corpore. Galenus qua cor- in lib. de Præfagiis, quæ ducuntur ex somnijs, narrat quendam poris affe somniasse, alterum crux factum esse sibi lapideum, mox autè ctio. coepisse illum ea parte corporis fieri paralyticum. Præterea, qui instante crisi sudaturi sunt, sæpè somniant se sudare, aut in balneo calidis aspergi aquis, aut in flumine lacuue natare. Illud quoque nonnumquam vsu venit, vt quod dormientes agimus: aut patimur, etiam somniemus, vt qui in somno sudant, aut febri corripiuntur, itidem se affici somnient. Proditum est à Plinio in lib. 7. cap. 50. P. Cornelium Ruffinum dormientem amississe visum, idque cum accideret, etiam ipsum somniasse.

Secunda Altera causa somniorum spectat ad aliquem vehementem animi ve concitatumque animi affectum, & perturbationem, amorem hemens dico, spem, metumque & odium. Nam qui ardentè amant, frequenter amore suos somniant: qui timent, minacibus, & terrificis in somno visis sæpè turbantur. Huc etiam pertinet vetus perturbatio. consuetudo, & vitæ, quam agimus, exercitatio. Piscator enim ferè somniat maria, lacus, flumina, retia, pisces: venator, nemo ra, saltus, montes, feræque miles: tubarum sonitus, fragores armorum, vulnera, sanguinem, cædes. Lepide quidā apud Theophrastum piscator, *omnis* (inquit) *canis panes somniat, & ego pisces.* Continet eadem hæc causa antecedentes vigilantium curas, & sollicitudines, & quæcunque nos vehementer premunt & angunt: quarum rerum sæpissimè in somno, similia visa contingunt. Quamobrè in libr. Ecclesiast. cap. 5, scriptum est. *Multas*

curas

non sequuntur somnia. In hoc genere somniorum, equidem
 exponere somnium illud Annibalis, & proditum, & creditum
 in multis. Ardebat Annibal insatiabili odio Romani nominis,
 omni que cupiditate perdendi fonditus imperium Romanum
 abgrabat; quo autem facilius id perficeret, bellum ex Hispania
 transferre in Italiam cupiebat, arcem imperij Romam petitu-
 ms. Cū igitur variis super ea re cogitationibus ac deliberatio-
 nibus æstuarer, visum habuit in somnio, mirè proposito suo,
 votoque respondens. Visus ipsi est iuuenis, specie supra huma-
 nam, quise diceret a Ioue missum ducem ei ad inuadendam
 Italiam, utique ne respiceret, quid retro, & à tergo fieret. Pa-
 uides primo Annibal, non est ausus oculos ab illo quoquā de-
 flectere, Sed, ut prout est humanū ingenium ad vetusta pronū,
 diu spectare oculis non quiuir, respiciensque vidit horrendū
 non riu modo, sed etiam dictū ostentum, belluam vastam, &
 immanem multis circumplicatam serpentibus, quacumque
 incedebat, omnia proterentem, atque peruerrentem: celum itē
 nigerrimis vardequaque occæratum nubibus, deſoque, ac ful-
 gibus mixtos percipitare nimbos. Attonito Annibali, percō-
 tanque ex illo suo duce, quid illud monſtri, & portenti eſſet,
 reſpondit ille, vaſtitatem eſſe Italix, pergeret ipſe, porro ire,
 quoparabat, nec præterea quicquam inquiret, ſinereique in
 oculo eſſe ſata. Atque hoc quidem ſomnium ex antegreſſis
 in vigilia Annibalis cogitationibus, & curis exiit: ſed eius
 tamen ſomnij veritatem, rei euentus ſatis ſuperque comproba-
 vit: plus enim mali Annibal Italix attulit, quā illo fuerat viſo
 præmonſtratum.

**Somniū
 Annibalis
 Italix va-
 ſtitatē pro-
 tendens.**

Tertiam cauſam ſomniorum, ego poteſtati, & Calliditati de-
 monis adiudico. Is enim multa dormientibus inſpirat, & ſug-
 gerit ſomnia, ſemper inſidioſe, ac malitioſe, quo videlicet qua
 cumque poſſit ratione incommodet, ac noceat homini. Eſſe
 autem quorundā ſomniorum demonē architectum atque eſſe
 autem, eo liquet, quod ex ſacris literis plane intelligitur, ob-
 ſervationem ſomniorum adeo exoſam eſſe Deo, ut ea mago-
 rum, augurum, & incantatorum maleficiis aggregata, ex-
 tremis damnetur ſuppliciis. Nimirum non aliam ob cauſam,
 ut interpretatur B. Gregorius in libr. 4. Dialogorum. ca. 48, ni-
 ſi quia demon plerumque ſe ſomniis immiſcet, implens noxia
 ſuperſtitione hominum animos, eosque non tantum vanē
 decedens, ſed etiam pernicioſe decipiens. Hoc genere ſomnio-
 rum ſolū eſſe olim demonē gentibus impietate cæcis multifari
 am illudere, conſtat argumento Œſculapij, Serapidis, & Am-
 phitræ: nam ut apud Philoſtratum, Pausaniam, & Strabo-
 nem ſcriptum eſt, templa eorum adeuntibus, qui varijs morbo-

**Tertiadæ
 monum
 calliditas**

**Quedā
 ſomnia
 à demonē**

Somniū
Alexādrī
Magni.

rum generibus afflictabantur, fama erat tres illos vulgo existimatos, quasi Deos singulorum morborum curationes per somnia præscribere contueuisse. Ex hoc genere fuisse eos nobile illud somnium Alexandri Magni scriptorum, qui res eius prodiderunt auctoritate, apud multos fidem promeritum. Cui enim in quodam prælio Ptolemæus, qui primus post Alexandrum Ægypti rex fuit, venenato telo ictus, summo cum dolore ex eo vulnere moreretur: assidens ei Alexāder, somnoque sopitus, vidit inquiete draconem radiculam ore ferentem, simulque communstantem quo illa loci nasceretur, quæ scilicet, præsentissimam vim haberet Ptolemæum, multoque milites eodem reli genere vulneratos, protinus sanandi. Quæ sita est herba, iuuenta, adhibita, mox consecuto qui promissus fuerat, effectu. Sunt autem duo somniorum dæmonis præcipua genera, alterum pertinens ad occultarum rerum demonstrationem & significationem. Potest enim dæmō naturales effectus ex certis causis aliquando necessario prouenturos, potest quæcumq; ipsemet postea facturus est, potest ita præsentia quæ præterita, quæ hominibus occulta sunt, cognoscere, & hominibus per somniū indicare. Alterū somnij genus, vim habet cōcitrādī perturbatione, animi agitatis, turbatisq; qui sunt in corpore humoribus & spiritibus, quo nimirū inflāmentur homines, vel ad libidinē, vel ad odiū, & vindictā, vel alios prauos animi affectus.

Quomodo
in-
nosci pos-
sunt som-
niadæmo-
num ab
aliis som-
niis.

Dupliciter porro, & quidem satis probabiliter coniectari potest, quæ somnia missa sunt a dæmone: primo quidem, si frequenter accidāt somnia significantia res futuras, aut occultas, quarum cognitio non ad vtilitatem, vel ipsius vel aliorum, sed ad inanem curiosæ scientiæ ostentationē, vel etiam ad aliquid mali faciendum conferat: eorum somniorum auctorem esse dæmonem, non temerè crederet: quippe qui ea ratione teneat animos hominum vana imbuere superstitione, quin etiam crimine impietatis obstringere. Deinde, si sobrijs, castis, & religiosi viris terra, obscena, plenaque crudelitatis, & impietatis somnia sæpenumero contingant, ea proficisci a dæmone, non immerito existimabitur. Dæmon enim conatur impuris somniis polluere ac sordare dormiētium corpora, ut eius sceditatis, etiā animos expergilcentium, quodāmodo participes faciat. Quod si ne hoc quidem assequi potest, illud saltem curat, ut pios homines talibus visis contristando, perturbando, & affligendo ad orationem, ad caritatis officia, ad diuinorum sacramentorum perceptionē, segniore, frigidioresque reddat. Cuius diabolicæ calliditatis & malitiæ, luculentissimū in 22. Col. c. 6. Cassianus narrat exemplum. Verum hac de re Iustinus Martyr in responsione ad quæstionem vigesimam primam Orthodoxorum di-

serte, docte-

sententia, deindeque sententiam suam exposuit. Nam cum hæc sibi ab illis posita esset quaestio, ad eam ipse quaestionē ita respondet, vt eos hic diximus. Restat quarta, & vltima somniorum causa, quam diuinam ritē nominare possumus: cuius potissimū grata omnis hæc nostra instituta est disputatio, huic enim, vel de clarandæ, vel illustrandæ, adhuc prædicta deseruiūt. Somnium autem, quæ à Deo missa sunt exempla, passim in diuinis libris sunt obuia: nos supra ex sacris libris multa protulimus, pluraque possent afferri, si quis omnia vellet colligere. Cæterum vt res & natura diuinorum somniorum plenius planiusque cognoscatur, quaestiones aliquod more scho lastico, distinctè quidem, sed caput breuitatque persingā, multa etiā breuitati seruati, lectoris cogitationibus integra illibataque referuabo.

Quarta
causa som
niorum
diuina.

Quaestio tertia, quibus signis cognosciquat, sit aliquod somnium à Deo missum, nec ne.

Duplīciter, prout nunc mihi succurrit, deprehendi potest, quodnam à Deo sit missum somnium. Primò quidem, ratio cog ex præstantia rerum, quæ per somniū significatur, nimirum conoſcētia, si ea per somnium innotescant homini, quorum certa ratio diuina prior, solius Dei cōcessu ac munere potest homini cōtingere. huiusmodi sunt, quæ vocantur in scholis theologorum, futura contingentia, arcana item cordidum, quæque intimis animarum inclusa recessibus, ab omni pœnitus mortalium intelligentia obliuiscunt, denique præcipua fidei nostræ mysteria, nulli nisi Deo docente manifesta. Somniū igitur quod eiusmodi rerum cognitionē & demonstrationem continebit, diuinū esse existimari poterit. Deinde, hoc ipsum maximè declarat, quodammodo quadam animorū illuminatione atque cōmotione, quæ deus sic mentē illustrat, sic voluntatem afficit, sic hominē erudit & auctoritate eius somnij certiores facit, vt Deum esse prius auctore, ita perspicuè agnoscat, & liquido iudicet, vt itine dubitatione vlla credere, & velit, & debeat. Huc spectat memorabilis illa in lib. 4. Dial. c. 48. B. Greg. sententia: *Sæpi viri, ait Gregorius, inter illusiones, atque reuelationes, ipsas visionū voces & imagines, quodā intimo sapore discernunt, ut sciāt quid à bono sperari percipiāt, & qui ab illusione patiātur. Nā si erga hæc mens bonitas tanta nō esset per deceptorē spiritū, multis seruanitatibus immergeret, qui nonnunquā solet multa vera predicere, vt ad extremū videri animā ex vna aliqua falsitate laqueare.* Hactenus Gregorius: apud quem hæc ipsam sententiā, sed plenius ac luculentius traditā in lib. 8. Moral. cap. 13. lector inueniet quemadmodum igitur naturale mētis nostræ lumen facit nos euidenter credere veritatē primorum principiorum, eaque statim, citra vllā

Memora
bilis sen
tentia D.
Gregorij

argumentationem, assensu nostro complecti: sic in somniis à Deo datis, lumen diuinum animis nostris affulgens, perficit, ve ea somnja, & vera & diuina esse intelligamus, certoque credamus. Rectè igitur illud traditur in libro Ecclesiastici ca. 34. *Nisi à Domino missa fuerit visitatio, ne des in somnijs cor tuum.* Ex quo significatur nonnulla somnia dari hominibus à Deo, animos eorum mirabiliter visitante.

Variis
modis Deus afficit
homines
per somnia.

Gen. 20.
31.

Iud. 7.
2. Mac. 11.

Matth. 2.

3. Reg. 3.

Genes. 28.
Dan. 7.

Variis

modis diuini

luminis con-

tingit

in

Hæc autem Dei per somnia visitatio, sicut ex diuinis literis colligitur, multis & diuersis modis fieri solebat. Nonnunquā enim Deus per somnia turbabat, & terrebatur hominē, sicut de Abimelech, & Labā narratur in I. Genes. *Terrebis me*, inquit Iob. 47. *per somnia, & per visiones, horrore concuties me.* Aliquādo in somno hortatur & incitat hominē Deus ad magnū quidopiam & arduum subeundum, certam spem prosperi exitus præsignificando: velut in Gedeonis & Iudæ Machabæi somniis euenit. Sæpe monet & docet, quid hominem agere, aut fugere oporteat: talia fuere beati Ioseph & Magorum somnia: huc spectant illa verba, quæ sunt in ca. 33. libri Iob. *Quando homines dormiunt in lecto, tunc aperit aures virorū, & erudiens eos, instruit disciplina.* Quin etiam solebat olim Deus spiritum propheticum nonnullis in somno largiri: nam in libro Numerorum ca. 12. ait Deus, *si quis fuerit inter vos propheta Domini, apparebo illi in visione, aut per somnium loquar ad illum,* & apud Ioslem in cap. 2. inter alia Spiritus sancti dona, numerantur somnia. Legimus etiam in 3. Regum, Salamoni fuisse à Deo promissum in somnio prudentiæ, & sapientiæ donum. Interdum quoque futura alicuius viri excellentia, dignitatis & gloriæ, præmonstrata est per somnium, id quod adolescenti Ioseph, & Mardocheo accidisse legimus in sacris literis. Quibusdam præterea in somnio patefacta sunt diuina mysteria, cuiusmodi fuit somnium Iacob de illa mystica schala, & Danielis de regnō Christi. Denique præsignificauit aliquando Deus, & prædocuit futurorum humanarum euentus: cuius generis fuere somnia Ioseph in Genes. 13. Pharaonis, Genes. 41. & Nabuchodonosor in Dan. 2.

Variis

modis diuini

luminis con-

tingit

in

omnibus contigerunt: sicut in somniatione & horrore Pharaonis. Nonnunquā quoque somnium intellectus, sicut in somniatione Nabuchodonosor animaduertere potest. Quin etiam in somniis, sicut in somniatione Ioseph, & Machabæi, præmonstrata sunt futura diuina: cuius generis futurus est intellectus.

tellectus. sed postea ipso euentu, successuque rerum, veritas eorum somniorum cognita est, atque comprobata. Illa quoque in somnijs diuinis varietas cernitur: alia enim clara sunt, & aperta, euidenter res ipsas significantia, vt fuere somnia beati Ioseph, trium Magou, & Diui Pauli: alia vero sunt inuoluta & obscura, per varias similitudines rectè aliquid insinuantia, huiusmodi fuere somnia Pharaonis de septem spicis, & bobus, & Nabuchodonosor de statua & arbore, nec nō & pincernę, atque pistoris ipsius Pharaonis. Adhęc interdū videtur in somno loqui cū homine, vel Deus ipse, vt in somnio Iacob, & Salomonis, vel angelus, vt in somniis beati Ioseph, vel homo aliquis, vt in somnio D. Pauli. Præterea sæpe Deus vltro mittit somnia, nonnunquam etiam rogatus, quemadmodum interpretationem somnij, quod acciderat Nabuchodonosor, Deus in quiete tradidit Danieli, qui eā ab ipso vigilans intentissima precatione postulauerat. Quin fuisse quondam apud Hebræos admirabilem quandam rationem & consuetudinē in rebus maxime dubiis atque grauissimis, consulendi Deum, vt quod verū esset, aut quod factū esset opus, per somnia indicaret, ex ca. 28. primi libri Regum, intelligitur. Postremo quædam somnia diuinitus data respondent antecedentibus in vigilia hominū cogitationibus & curis, ad hoc genus referri debet primū somniū Nabuchodonosor, à Daniele. 2. c. narratū, itēq; primū beati Ioseph, quod in capite primo narrat D. Matthæus, atq; illud Anni balis supra memoratum: illud quoque Scipionis Æmiliani, à Cicerone, vel acutè confictum, vel discretissime narratum.

Quarta questio, cur Deus in somno arcana sua hominibus referet.

Cum animus hominis in somno, minimè docilis, minimèq; habilis ad percipiēdas res diuinas esse videatur, dignū sanè videtur inquisitione, cur Deus per somnia, & arcana suę prouidentię, & mysteria rerū cælestiū, nō rarò doctorum homines voluerit. At enim uerò multas eius rei, variasq; causas assignare possumus. Primā causam tangit Hippocrates in de Insomniis, animā hominis in vigilia variis cogitationibus grauib; distineri negociis, curisq; ut itē exteriores euocari ad ea, quę extra ipsum hominem sunt, & eorum finem spectacula diuagari, multipliciter interpellari, & à sui, rerumque negotiis, & iucertis præterea fluctuare, & affectibus æstuare, qui nō potest, id aut liquido cernere, aut in quiete & somno, ab eiusmodi

Math.

1 & 2.

28. 16.

Gen. 41.

Dan. 2.

Gen. 40.

Gen. 28.

3. Reg. 3.

Matth. 1.

6. 2.

Act. 16.

Dan. 2.

Quinque
causę cur
dormien-
tibus my-
steria di-
uina reue-
lentur.

Habilior
animus
noster in
somnia ad
percipi-
endas di-
uinas re-
uelatio-
nes.

Aristote-
lis.

modi omnibus interpellationibus & impedimentis vacuus & liber animus sibi totus præsens & presto est, sibi que attendit, in se suas omnes vires, atque facultates collectas & coniunctas habet, expeditus & acer ad intelligendum, atque omnium, quæ illi extrinsecus obiecta sint, amplissimè ac facillimè capax. Alterâ eiusdè rei causam hanc ponere licet, quæ vigilantes accipimus, ea solemus subtiliter ratiocinando discutere & examinare, reuocare ad calculos atque humanæ rationis rutinam diligenter expèdere: ad rationis enim normam exigimus omnia: cui si cògruât, quæ nobis oblata sunt, à nobis approbâtur, si discrepent, abiudicâtur atque reiiciuntur. In somno autem res sibi obiectas animus hominis citra examèn accipit, paratior proptiorque ad visis diuinitus datis credendum, atque obsequendum. Constat autem inter omnes qui de rebus diuinis scripserunt, ad eas res non tantum in tellectu, sed etiâ affectu, & quodam animi quasi sensu, gustuque percipiendas, satius esse agi & regi hominem extrinsecus, quam ipsum agere se, & auditorem esse potius, quam arbitrum, & existimatorem, denique simpliciter credere potius, quam causas credendi discutere, & expèdere: Tertia causa ex Aristotelis libello, qui inscribitur de Diuinatione, quæ sit ex somniis, desumpta est: ait ille, *quemcumque motum quo animus dormientis extrinsecus pulsatur & cietur, quauis leuè, & exiguum, magnam tamè habere vim commouendi animum, vehementerque in ipsam imprimi atque, alie in eo inherere: id autem fieri propter noctis silentiùm, & sensuum exteriorum vacationem & quietem, atque omnium quæ animi intentionem remittere solet, vacuissimè, tunc enim sensibus somno còsopitis, languentibus, corpore, quæ extra sunt, nequaquam sentiuntur.* Quapropter opportunistime Deuseo tempore docet hominè sine vlla eius perturbatione, si ne aliorum hominum obseruatione, denique sine vllius rei interpellatione: præsertim autem, quia quo magis animus noster à sensuum còsociatione, & corporis còtagione abstrahitur, tantò videtur effici vegetior, & acrior ad res diuinas intelligendas. In somno autem, qui est imago quædam, & representatio mortis, videtur animus quodammodo seiugari à còsortio corporis, eiusque vinculis, si non omnino, certe aliquatenus relaxari. Quartâ causam esse se arbitror, ut ea re ostendatur, quanto sit Deus potentior, & efficacior ad hominem docendum & erudiendum, quam sit alius quiuis homo: quippe homo hominè docere, nisi vigilantem, audientem, & attendentem non potest: Deus autem etiâ altissime dormientem, atque somniantem. Quo satis declarat se in omnes humani animi vires, ac facultates summum imperium, & efficacitatem habere. Quintâ causam equidem posuerim, ne videlicet quispiam existimaret, mortem auferre homini omnem scientiam: aut non esse aliam viam rationemque, comparandi scientiam, quam per ipsum, discursumque

sumq; rationis, & ex antecedēti aliarū rerū cognitione. Auerro-
 quidem super libello Aristotelis de Diuinatione per som-
 niā in commentario suo, non audet inficiari prophetiā posse
 homini accidere, vel in somno, vel per reuelationē, negat ta-
 men ea ratione vel artes, vel scientias speculatiuas posse vili cō-
 tingere. Vna inquit, est natura hominis: vnus igitur dūtaxat erit
 intelligēdi, & discēdi modus scilicet internātijs sensibus, varijs uē
 præceptis experimentis, diligentique ratiocinatione. Nam si præter
 communem, & vñatum discēdi modum esset hic alter per som-
 niā, vel reuelationem, cum in multo sit facilior, atque præstantior,
 illa aliter quā difficilior & laboriosior est, eo magis fuisse superna-
 tem, non igitur datus esset homini, Deus namque & natura nec
 frustra quæquam faciunt, & de ijs, quæ possunt fieri, quod melius,
 & præstabilis est, nūquā nō faciunt. Sic ille. Quæ sanē argumēta
 nō, nō esset plane infirma, si quisquā diceret nemo tamen no-
 ſtrum id dicit, modū illum discēdi per somnia, vel per reue-
 lationem, aut esse homini naturalem, aut esse frequentem, &
 vñatum. Verum hæc Auerrois cōmenta, vñalia eiusdem de
 scientia, potentia, & prouidentia Dei, humani animi natura,
 et infirmitate diuinarum rerum, & impietatis fonte redundan-
 tia, quam sint inerudita, obtusa, falsaque, satis liquet vel
 solis exemplis, quæ memorantur in sacris litteris. Adam, Salo-
 monis, Danielis, multorumque prophetarum, quibus multarū
 rerum scientia subito data est à Deo quin etiam Beseleel, &
 Otiab, quos in li. Exodi proditum est, subito diuinitus edoctos
 Moïsaicum tabernaculum simul cum omnibus eius instrumentis
 atque ornamentis, summa arte perfecisse.

*Questio quinta: cur à Deo somnia dentur obscuris, & in-
 doctis hominibus, non autem sapientibus, &
 cur diuina somnia sint obscura.*

VEL hac vna ratione Aristoteles, & Cicero omnium som-
 niorū quæ diuina creduntur, fidē & auctoritatē eleuari &
 eladi posse putauerūt. Nam si quæ somnia, inquit, dantur homi-
 nibus à Deo, ea non obscuris, & indoctis hominibus, sed viris sapi-
 entis præsentiaq; præstantibus dari par erat. In quo tesellit eos, quod
 distinctionē diuinorū somniorū, corūdico quæ verē diuina sunt
 ab ijs quæ nō sunt, esse tamē falso putātur, plane ignorauerūt. Quia, & prou-
 dentibus dijs Gentilium, quos fuisse dæmones nobis Christi-
 ane nequaquā dubium est, quædam modum futuros rerū huma-
 nam casus, & euentus certō prouidere, ac scire nō poterant, id
 enim solius Dei est, ita nec eos certis aut verbis, aut signis temptis
 prædicere, ac præmonstrare poterant. Quapropter somnia, mis, ho-
 quibus præsignificabantur futura, non dabant, viris doctis, minibus

Contra
 Auerroē.

Gen. 2.
 3. Reg. 3.
 Exod. 31.

Error
 Aristote-
 lis, & Ci-
 ceronis.
 Cur dæ-
 mones

somnia
 olim da-
 re soliti
 fuerint,
 non do-
 ab ijs
 Quia, &
 prou-
 dentibus
 dijs
 ane nequa-
 quā dubium
 est, quædam
 modum
 futuros
 rerū huma-
 nam casus,
 & euentus
 certō prou-
 idere, ac
 scire nō po-
 terant, id
 enim solius
 Dei est, ita
 nec eos
 certis aut
 verbis, aut
 signis tem-
 ptis prædi-
 cere, ac præ-
 monstrare
 poterant.

& prudentibus, videlicet ne illi eorum somniorum vanitatē, ac falsitatem deprehendentes, auctoritatem ipsorum Deorū apud alios contererent, eorūque oraculo tamquam diuinitatis vacua, & inania veritatis, in publicum etiam vulgi ludibrio, & contemptui exponerent, dabant igitur ea somnia indoctis, & veri falsique discernendi imperitis, maximē verō superstitiosis ob idque ad credendum quiduis satis per se paratis atque propensis. At vero somnia, quæ à vero Deo missa sunt, ea legimus plerumque data viris sanctitate, ac sapientia eximiis, vt Abraham, Iacob, Salomoni, & Danieli. Dara sunt tamen etiam nonnulla viris non admodum doctis, sed pietatis tamen, ac innocentie præstantia clarissimis excellens autem virtus, & pietas, dociliorem reddit hominis animum, aptioremque ad rerū diuinarum perceptionem, quàm humana vel prudentia, vel sapientia. Qui enim mundana excellunt potētia, vel sapientia, hi ferē sunt aut impij, aut superbi, aut turpissimis inquinati flagitiis: quæ res cælestibus doctrinis, diuinisquē illustrationibus, additum ad animos hominum, penitus occludunt. Nec me fugit, etiam quibusdam sceleratis atque impiis hominibus, vt Pharaoni, & Nabuchodonosor, quædam diuinitus somnia contigisse, sed hæc illis, nec ipsorum præcipuē causa, neque cum intelligentia eorum somniorum data sunt: quo scilicet illi, eorū interpretationem, cum apud suos sapientes inuenire non possent, à veri Dei cultoribus eam petere cogerentur, atque ea ratione verum Deum agnoscerent, ac venerarentur, cuiusque seruos in admiratione, & honore haberent: id quod somnia Pharaonis, & Nabuchodonosor à Iosepho, & Daniele interpretata, manifestē declarant.

**Cur quæ
dā som-
nia etiā
impiis ho-
minibus
à Deo sint
data.**

**Cur non
pauca di-
uinorum
somnia-
rum suc-
cint ob-
scura, &
perplexa,
Astutia
dæmonū
in dandis
somnia
futura si-
gnifican-
tibus.**

Sed cur diuina somnia non semper sint clara, & aperta, sed obscura, & perplexa, & aliarum rerum imaginibus, ac similitudinibus inumbrata, & offuscata, nec aliis tantum occulta, sed etiā iis, quibus dātur, minimē cōspicua, causas rimemur, & aperiamus. Dij Gētilium, hoc est dæmones, quia certā futurorum euentuum scientiā habere non poterāt, ad significāda futura, dabant illi quidem nō rarō somnia, sed obscura tamen, & ambigua, quæque ad diuersos, etiam contrarios euentus faciliē detorquei, & applicari possent: vt ad quodcunque cecidisset, somnium quadrare videretur. Quod si somnia euentis minime responderent, id nō falsitati somniorum, sed interpretū inscitie, qui somnia propter obscuritatem, & ambiguitatem non rite essent interpretati, adscriberetur. At verō somnia, quorum auctorem fuisse Deum ex factis literis cognouimus, sæpe numero distinctē, & explicate tradita sunt, qualia legimus fuisse Abimelech, Laban, Iudæ Machabæi, Salomonis, beati Ioseph,

Ioseph, & trium Magorum. Non est tamen negandum quædam somnia esse data testè, & obscurè, sed hominibus gentilibus: ad eum nempe finem, ut intelligentiam eorum somniorum non ab aliis, quàm à viris sanctis accipere possent, & ipsos Dei seruos honorarent, & summa Deum reuerentia, ac veneratio prosequerentur. Si quæ verò somnia etiam seruis Dei obscura data sunt, propterea id factum est, ut eorum sensum atque intellectum, summo illi studio assiduus precibus, multisque lachrymis à Deo flagitantes, tandem impetrarent, & propter difficultatem impetrandi, pluris facerent, & cariores haberent. Demoratur præterea obscuritate somniorum, earum rerum, quæ significatur somniis obscuritas. Adde quod per imagines, & similitudines, breuissimè plura, & sublimiora mysteria significatur, quam si apertis, & propriis fuissent expressa vocabulis. Nam quam multa, quam varia, quàm profunda mysteria, vna illa statua Nabuchodonosor in quiete visa, adumbratur, quæ si fuissent propriis verbis efferenda, vix longissima oratione declarari potuissent. Denique vult Deus nunquam somnia esse ad aliquod tempus occulta, & incognita, quoad futurum, ipso euentu, rerumque successu, eorum veritas agnoscatur, & comprobetur quod in duobus illis Iosephi somniis, promotionem eius ad summam potentiam, & dignitatem præquantibus, liquido cernitur.

Quatuor
causæ
inter di-
uina som-
nia sint
valde ob-
scura.

*Quæstio sexta, an licitum sit Christiano homi-
ni, observare somnia: & cuius hominis sit
somnia interpretari.*

DVæ tanguntur his verbis difficultates, & prior quidem est, an sit fas Christianis, curiosè somnia observare: ad quam facilis est, & in promptu responsio. Etenim quædam somnia licitum est observare, in quædam vero minimè. Quatuor genera Principio, somnia quæ bonam, vel malam corporis affectionem, morbosque tam animi, quàm corporis significant, rum, sine vultu à medicis tam animi, quàm corporis observantur & ex virio possunt pendetur. Tum somnia, quæ nos crebrò infestant, territant, sunt ob-
stant, & vexant animaduertere quibus ex causis accidat, feruari, ut veluti effectus ignotas nobis causas scrutemur, ac teneamus, & curari,
vel ut rationem aliquam ineamus, eam à nobis molestiã depellendi, licitum est, & à sanctis viris sæpè usurpatum. Legimus apud Cassianum in Collat. 22. veteres illos monachorum magistros, & rectores, in perquirendis, & excutiendis quorundam somniorum causis diligenter esse versatos. Postea observare somnia, quatenus in illis pernotescit homini veritas aliqua

*scriptum: Non augurabimini, nec observabitis somnia, Quibus ver-
bis, cuius sint detestationis, ostenditur, quia augurijs coniunguntur.
Rursus, nisi aliquando ex cogitatione simul, & illusione procederēt,
Salomon minimē dixisset, Ecclesiast. 5. cap. Multas curas sequun-
tur somnia. Et nisi aliquādo somnia ex mysterio revelationis oriren-*

Matth. 1.

Daniel. 2.

*tur. Ioseph Genēseos 31. praeferendum se fratribus, per somnium non
videret, nec Maria sponsum, ut ablato puero in Ægyptum fugeret,
per somnium Angelus admoneret. Rursum: nisi aliquando somnia
ex cogitatione simul, & revelatione procederēt, nequaquam Daniel
visionem Nabuchodonosor edisserens, à radice cogitationis inchoas-
set, dicens: Tu Rex cogitare cœpisti in stratu tuo, quid esset futurum
post hac. Hæc ibi Gregorius. De causis igitur somniorum, sic ab
aliis proditum est.*

Quatuor Ggo causas somniorum, quæ ad significandum aliquid valēt,
causæ ve & dignæ sunt observatione, diligēter scrutatus, eas ad quatuor
rorū som præcipuas reuocari posse animaduerti.

niorum. Prima causa continet aliquam corporis affectionem, quæ in
Prima ipso corpore præpoller, ac præuallet, vt si flaua, vel atra bilis,
causa ali pituitosūve humor, aut sanguis redundet, aliūve aliquid vi-
qua cor tium, & corruptū immoderatē iactetur in corpore. Galenus
poris affe in lib. de Præfagijs, quæ ducuntur ex somnijs, narrat quendam
ctio. somniasse, alterum crus factum esse sibi lapideum, mox autē
cœpisse illum ea parte corporis fieri paralyticum. Præterea, qui
instante crisi sudaturi sunt, sæpē somniant se sudare, aut in bal-
neo calidis aspergi aquis, aut in flumine lacræve natare. Illud
quoque nonnumquam vsu venit, vt quod dormientes agimus:
aut patimur, etiam somniemus, vt qui in somno sudant, aut fe-
bri corripiuntur, itidem se affici somnient. Proditum est à Pli-
nio in lib. 7. cap. 30. P. Cornelium Ruffinum dormientem am-
sisse visum, idque eum accideret, etiam ipsum somniasse.

Secunda
animi ve
hemens
perturba
tio.

Altera causa somniorum spectat ad aliquem vehementem
concitatumque animi affectum, & perturbationem, amorem
dico, spem, metumque & odium. Nam qui ardentem amorem, fre-
quenter amoris suos somniant: qui timent, minacibus, & terri-
ficis in somno visis sæpē turbantur. Huc etiam pertinet vetus
consuetudo, & vitæ, quam agimus, exercitatio. Piscator eni-
m ferè somniat maria, lacus, flumina, retia, pisces: venator, nemo-
ra, saltus, montes, feræque miles: rubarum sonitus, fragores ar-
morum, vulnera, sanguinem, cædes. Lepide quidā apud Theo-
critum piscator, *omnis* (inquit) *canis panes somniat, & ego pisces.*
Continet eadem hæc causa antecedentes vigilantium curas, &
solicitudines, & quæcunque nos vehementer premunt & an-
gunt: quarum rerum sæpissimē in somno, similia visa contin-
gant. Quamobrē in libr. Ecclesiast. cap. 5. scriptum est. *Multas*

curas

uræ sequuntur somnia. In hoc genere somniorum, equidem reponere somnium illud Annibalis, & proditum, & creditum à multis. Ardebat Annibal insatiabili odio Romani nominis, omniq; cupiditate perfendi fonditus in imperium Romanum flagrabat: quo autem facilius id perficeret, bellum ex Hispania transferre in Italiam cupiebat, arcem imperij Romam petitus. Cū igitur variis super ea re cogitationibus ac deliberationibus æstuarer, visum habuit in somnio, mirè proposito suo, votoq; respondens. Visus ipsi est iuuenis, specie supra humanam, qui se diceret à Ioue missum ducem ei ad inuadendam Italiam, iussuq; ne respiceret, quid retro, & à tergo fieret. Paulus primo Annibal, non est ausus oculos ab illo quoquā deflectere, Sed, ut prout est humanū ingenium ad vetita pronū, diu tēperare oculis non quiviit, respiciensq; vidit horrendū non visu modo, sed etiam dictū ostentum, belluam vastam, & immanem multis circumplicatam serpentibus, quacumque incedebat, omnia proterentem, atque peruerrentem: cælum itā nigerrimis vndeque occæcatum nubibus, dēsoq; ac fulguribus mixtos percipitare nimbos. Attonito Annibali, percō tantiq; ex illo suo duce, quid illud monstri, & portenti esset, respondit ille, vastitatem esse Italix, pergeret ipse porro ire, quō parabat, nec præterea quicquam inquireret, sineretq; in oculo esse fara. Atque hoc quidem somnium ex antegressis in vigilia Annibalis cogitationibus, & curis extitit: sed eius tamen somnij veritatem, rei euentus satis superque comprobavit: plus enim mali Annibal Italix attulit, quā illo fuerat viso præmonstratum.

Somniū
Anibalis
Italix va
stitatē pro
tendens.

Tertiam causam somniorum, ego potestati, & Calliditati dē monis adiudico. Is enim multa dormientibus inspirat, & suggerit somnia, semper insidiosè, ac malitiosè, quo videlicet quacumque possit ratione incommodet, ac noceat homini. Esse autem quorundā somniorum dēmonē architectum atque effectorem, eo liquet, quod ex sacris literis plane intelligitur, observationem somniorum ad eō exosam esse Deo, ut ea magorum, augurum, & incantatorum maleficiis aggregata, extremis damnetur suppliciis. Nimirum non aliam ob causam, ut interpretatur B. Gregorius in libr. 4. Dialogorum. ca. 48, nisi quia dēmon plerumque se somniis immiscet, implens noxia superstitione hominum animos, eosq; non tantum vanè deludens, sed etiam perniciosè decipiens. Hoc genere somniorū solitū esse olim dēmonē gentibus impietate cæcis multifari am illudere, constat argumento Æsculapij, Serapidis, & Amphiarix: nam ut apud Philostratum, Pausaniam, & Strabonem scriptum est, templa eorum aduentibus, qui varijs morbo

Tertiadē
monum
calliditas

Quedā
somnia
à dēmo
ne.

D rum

Somniū
Alexādrī
Magni.

rum generibus afflictabantur, fama erat tres illos vulgo existimatos, quasi Deos singulorum morborum curationes per somnia præscribere consueuisse. Ex hoc genere fuisse reor nobile illud somnium Alexandri Magni scriptorum, qui res eius prodiderunt auctoritate, apud multos fidem promeritum. Cū enim in quodam prælio Ptolemæus, qui primus post Alexandrum Ægypti rex fuit, venenato telo ictus, summo cum dolore ex eo vulnere moreretur: assidens ei Alexāder, somnoque sopitus, vidit inquirere draconem radiculam ore ferentem, simulque commonitramentem quo illa loci nasceretur, quæ scilicet, præsentissimam vim haberet Ptolemæum, multosque mi-

Duogene
rasomnio
rum dæ-
monis.

lites eodem teli genere vulneratos, protinus sanandi. Quæ sit rasomnio est herba, iuuenta, adhibita, mox consecuto qui promissus fuerat, effectus. Sunt autem duo somniorum dæmonis præcipua genera, alterum pertinens ad occultarum rerum demonstracionem & significacionem. Potest enim dæmō naturales effectus ex certis causis aliquando necessario prouenturos, potest quæcumque ipsemet postea facturus est, potest tā præsentia quā præterita, quæ hominibus ocula sunt, cognoscere, & hominibus per somniū indicare. Alterū somnij genus, vim habet cōcitantis perturbacione, animi agiratis, turbatisque, qui sunt in corpore humoribus & spiritibus, quo nimirū infāmentur homines, vel ad libidinē, vel ad odiū, & vindictā, vel alios prauos animi affectus.

Quomo-
do iner-
nosci pos-
sunt som-
niadæmo-
num ab
aliis som-
niis.

Dupliciter porro, & quidem satis probabiliter coniectari potest, quæ somnia missa sunt a dæmone: primo quidem, si frequenter accidāt somnia significantia res futuras, aut occultas, quarum cognitio non ad vtilitatem, vel ipsius vel aliorum, sed ad inanem curiosæ scientiæ ostentationē, vel etiam ad aliquid mali faciendum conferat: eorum somniorum auctorem esse dæmonem, non temerē crederetur: quippe qui ea ratione tentet animos hominum vana imbuere superstitione, quin etiam crimine impietatis obstringere. Deinde, si sobrijs, castis, & religiosi viris tetra, obscena, plenaque crudelitatis, & impietatis somnia sæpenumero contingant, ea proficisci a dæmone, non immerito existimabitur. Dæmon enim conatur impuris somniis polluere ac sordare dormitiū corpora, ut eius sordiditatis, etiā animos expergilcentium, quodāmodo participes faciat. Quod si ne hoc quidem assequi potest, illud saltem curat, ut pios homines talibus visis contristando, perturbando, & affligendo ad orationem, ad caritatis officia, ad diuinorum sacramentorum perceptionē, seigniores, frigidioresque reddat. Cuius diabolicæ calliditatis & malitiæ, luculentissimū in 22. Col. c. 6. Cassianus narrat exemplum. Verum hac de re Iustinus Martyr in responsione ad quæstionem vigesimam primam Orthodoxorum di-

serte, docte-

scire, doctæque sententiam suam exposuit. Nam cum hæc sibi ab illis posita esset quæstio, ad eam ipse quæstionē ita respondet, ut nos hic diximus. Restat quarta, & vltima somniorum causa, quam diuinam ritē nominare possumus: cuius potissimū gratia omnis hæc nostra instituta est disputatio, huic enim, vel de clarandæ, vel illustrandæ, adhuc prædicta deseruiūt. Somniorum autem, quæ à Deo missa sunt exempla, passim in diuinis libris sunt obuia: nos supra ex sacris libris multa protulimus, pluraque possent afferri, si quis omnia vellet colligere. Cæterum ut vis & natura diuinorum somniorum plenius planiusque cognoscatur, quæstiones aliquod more scholastico, distinctè quidem sed carptim breuiterque perstringā, multa etiā breuitati feruens, lectoris cogitationibus integra illibataque referuabo.

Quarta
causa som-
niorum
diuina.

Quæstio tertia, quibus signis cognosci queat, sit aliquod somnium à Deo missum, nec ne.

Dupliciter, prout nunc mihi succurrit, deprehendi potest, Duplex quodnam à Deo sit missum somnium. Primò quidem, ratio cog ex præstantia rerum, quæ per somniū significatur, nimis conoscen- sum, si ea per somnium innotescant homini, quorum certa co- di diuinæ gitatio, solius Dei cōcessu ac munere potest homini cōtinge- somnia, re, huiusmodi sunt, quæ vocantur in scholis theologorum, fut- tura contingentia, arcana item cordium, quæque intimis ani- morum inclusa recessibus, ab omni pœnitentis mortalium intel- ligentia oblitescūt, denique præcipua fidei nostræ mysteria, nul- li nisi Deo docente manifesta. Somniū igitur quod eiusmodi rerum cognitionē & demonstrationem continebit, diuinū esse existimari poterit. Deinde, hoc ipsum maximè declaratur interiori quadam animorū illuminatione atque cōmotione, qua deus sic mentē illustrat, sic voluntatem afficit, sic hominē de hęc & auctoritate eius somnij certiore facit, ut Deum esse ipsius auctore, ita perspicuè agnoscat, & liquido iudicet, ut id sine dubitatione vlla credere, & velit, & debeat. Huc spectat memorabilis illa in lib. 4. Dial. c. 48. B. Greg. sententia: *Sæcti viri, ait Gregorius, inter illusiones, atque reuelationes, ipsas visionū vo- ces & imagines, quodā intimo sapore discernunt, ut sciāt quid à bo- no spiritu percipiāt, & qui ab illusore patiātur. Nā si erga hæc mens hominis causa nō esset per deceptorē spiritū, multis se vanitatibus im- mergeret, qui nonnūquā solet multa vera prædicere, ut ad extremū valens animā ex una aliqua falsitate laqueare.* Hactenus Gre- gorius: apud quem hæc ipsam sententiā, sed plenius ac luculen- tius tractatā in lib. 8. Moral. cap. 13. lector inueniet quemadmo- dum igitur naturale mētis nostræ lumen facit nos euidenter cer- cere veritatē primorum principiorum, eāque statim, citra vllā

Memora-
bilis sen-
tentia D.
Gregorij

Variis
modis De
us afficit
homines
per som-
nia.

Gen. 20.
& 31.

Iud. 7.
2. Mac. 11.

Matth. 3.

1. Reg. 3.

Genes. 28
Dan. 7.

Variis

modis di
interdum cum magna corporis & animi commotione & hor-
uina con
rore, sicut accidit Abrahæ, & Nabuchodonosor. Nonnunquã
tingunt
datum est alicui somnium, sed non eius somnij intellectus, si-
somnia.
cut in somniis Pharaonis & Nabuchodonosor animaduertere

Gen. 15.

Dan. 2.

Gen. 41.

Gen. 37.

argumentationem, assensu nostro complecti: sic in somniis à Deo datis, lumen diuinum animis nostris affulgens, perficit, ut ea somnia, & vera & diuina esse intelligamus, certòque credamus. Rectè igitur illud traditur in libro Ecclesiastici ca. 34. *Nisi à Domino missa fuerit visitatio, ne des in somnijs cor tuum.* Ex quo significatur nonnulla somnia dari hominibus à Deo, animos eorum mirabiliter visitante.

Hæc autem Dei per somnia visitatio, sicut ex diuinis literis colligitur, multis & diuersis modis fieri solebat. Nonnunquã enim Deus per somnia turbabat, & terrebat hominẽ, sicut de Abimelech, & Labã narratur in I. Genes. *Terrebis me*, inquit Iob. 4.7. *per somnia, & per visiones, horrore concuties me.* Aliquãdo in somno hortatur & incitat hominẽ Deus ad magnũ quidpiam & arduum subeundum, certam spem prosperi exitus præsignificando: velut in Gedeonis & Iudæ Machabæi somniis euenit. Sæpe monet & docet, quid hominem agere, aut fugere oporteat: talia fuere beati Ioseph & Magorum somnia: huc spectant illa verba, quæ sunt in ca. 33. libri Iob. *Quando homines dormiunt in lecto, tunc aperit aures virorũ, & erudiens eos, instruit disciplina.* Quin etiam solebat olim Deus spiritum propheticum nonnullis in somno largiri: nam in libro Numerorum ca. 12. ait Deus, *si quis fuerit inter vos propheta Domini, apparebo illi in visione, aut per somnium loquar ad illum,* & apud Ierlem in cap. 2. inter alia Spiritus sancti dona, numerantur somnia. Legimus etiam in 3. Regum, Salamoni fuisse à Deo promissum in somnio prudentiæ, & sapientiæ donum. Interdum quoque futura alicuius viri excellentia, dignitatis & gloriæ, præmonstrata est per somnium, id quod adolescenti Ioseph, & Mardocheo accidisse legimus in sacris literis. Quibusdam præterea in somnio patefacta sunt diuina mysteria, cuiusmodi fuit somnium Iacob de illa mystica schala, & Danielis de regnũ Christi. Denique præsignificauit aliquando Deus, & prædocuit futuros rerum humanarum euentus: cuius generis fuere somnia Abrahæ, Genes. 15. Pharaonis, Genes. 41. & Nabuchodonosor, Daniel. 2. & 4.

Variis item modis diuina somnia hominibus contigerunt, interdum cum magna corporis & animi commotione & horuina conrore, sicut accidit Abrahæ, & Nabuchodonosor. Nonnunquã tingunt datum est alicui somnium, sed non eius somnij intellectus, sicut in somniis Pharaonis & Nabuchodonosor animaduertere licet. Danieli tamen, ceterisque prophetis, simul cum somniis, intelligentia eorum diuinitus suggerebatur. Quamquam duorum somniorum, quibus Ioseph supra fratres ipsius futura dignitas & potestas præsignabatur, nulli tunc datus est in-

tellectus

relictus. sed postea ipso euentu, successuque rerum, veritas eorum somniorum cognita est, atque comprobata. Illa quoque in somnijs diuinis varietas cernitur: alia enim clara sunt, & aperta, euidenter res ipsas significantia, vt fuere somnia beati Ioseph, trium Magorū, & Diui Pauli: alia vero sunt inuoluta & obscura, per varias similitudines recte aliquid insinuantia, huiusmodi fuere somnia Pharaonis de septem spicis, & bobus, & Nabuchodonosor de statua & arbore, nec nō & pincernę, atque pistoris ipsius Pharaonis. Adhuc interdū videtur in somno loqui cū homine, vel Deus ipse, vt in somnio Iacob, & Salomonis, vel angelus, vt in somnijs beati Ioseph, vel homo aliquis, vt in somnio D. Pauli. Præterea sæpe Deus vltro mittit somnia, nonnunquam etiam rogatus, quemadmodum inter precationem somnij, quod acciderat Nabuchodonosor, Deus in quiete tradidit Danieli, qui eā ab ipso vigilans intentissima precatione postulauerat. Quin fuisse quondam apud Hebræos admirabilem quandam rationem & consuetudinē in rebus maxime dubiis atque grauissimis, consulendi Deum, vt quod verū esset, aut quod factū esset opus, per somnia indicaret, ex ca. 28. primi libri Regum, intelligitur. Postremo quædam somnia diuinitus data respondent antecedentibus in vigilia hominū cogitationibus & curis, ad hoc genus referri debet primū somniū Nabuchodonosor, à Daniele. 2. c. narratū, iteq; primū beati Ioseph, quod in capite primo narrat D. Matthæus, atq; illud Annibalidis supra memoratum: illud quoque Scipionis Emiliani, à Cicerone, vel acutē confictum, vel disertissime narratum.

Quarta quæstio, cur Deus in somno arcana sua hominibus refferet.

Cum animus hominis in somno, minimè docilis, minusq; habilis ad percipiēdas res diuinas esse videatur, dignū sanè videtur inquisitione, cur Deus per somnia, & dormientibus suis prouidentiz, & mysteria rerū cælestiū, nō raro doceret homines voluerit. At enim uerò multas eius rei, variasq; causas asserere possumus. Primā causam tangit Hippocrates in principio libri de Insomniis, animā hominis in vigilia variis distinguī occupationibus grauib; distineri negociis, curisq; distrahi: per sensus itē exteriores euocari ad ea, quę extra ipsum sunt, & per varia eorum sensuum spectacula diuagari, multiplicique rerum humanarū strepitu interpellari, & à sui, rerumque cælestium consideratione auocari, iucertis præterea fluctuare deliberationibus, variisque studiis & affectibus æstare, qui nō sanè eū, qui verum & rectū est, id aut liquido cernere, aut incorruptè explicare. Contra verò in quiete & somno, ab eius-

Stabilior
animus
noster in
somnia
percipi-
endas di-
uinas re-
uelatio-
nes.

Aristote-
la.

modi omnibus interpellationibus & impedimentis vacuus & liber animus sibi totus præsens & presto est, sibi que attendit, in se suas omnes vires, atque facultates collectas & coniunctas habet, expeditus & acer ad intelligendum, atque omnium, quæ illi extrinsecus obiecta sint, amplissimè ac facillimè capax. Altera eiusdem rei causam hanc ponere licet, quæ vigilantes accipimus, ea solemus subtiliter ratiocinando discutere & examinare, reuocare ad calculos atque humanæ rationis routine diligenter expèdere: ad rationis enim normam exigimus omnia: cui si cògruât, quæ nobis oblata sunt, à nobis approbatur, si discrepent, abiudicatur atque reiiciuntur. In somno autem res sibi obiectas animus hominis citra examinem accipit, paratior proptiorque ad visis diuinitus datis credendum, atque obsequendum. Constat autem inter omnes qui de rebus diuinis scripserunt, ad eas res non tantum intellectioni, sed etiam affectui, & quodam animi quasi sensu, gustuque percipiendas, satius esse agi & regi hominem extrinsecus, quam ipsum agere se, & auditorem esse potius, quam arbitrum, & existimatorem, denique simpliciter credere potius, quam causas credendi disquirere, & expèdere: Tertia causa ex Aristotelis libello, qui inscribitur de Diuinatione, quæ fit ex somniis, desumpta est: ait ille, *quemcumque motum quo animus dormiens extrinsecus pulsatur & ciatur, quauis leuem & exiguum, magnam tamen habere vim commouendi animum, vehementerque in ipsam imprimi atque alte in eo inherere: id autem fieri propter noctis silentium, & sensuum exteriorum vacationem & quietem, atque omnium quæ animi intentionem remittere solent, vacuis atque, tunc enim sensibus somno còsopitis, læguetibus, corpore, quæ extra sunt, nequaquam sentiuntur.* Quapropter opportunitillime Deuseo tempore docet hominem sine ulla eius perturbatione, si ne aliorum hominum obseruatione, denique sine ullius rei interpellatione: præsertim autem, quia quo magis animus noster à sensuum còsociatione, & corporis còtagione abstrahitur, tanto videtur effici vegetior, & acrior ad res diuinas intelligendas. In somno autem, qui est imago quædam, & representatio mortis, videtur animus quodammodo seiugari à còsortio corporis, eiusque vinculis, si non omnino, certe aliquatenus relaxari. Quartam causam esse arbitror, ut ea re ostendatur, quanto sit Deus potentior, & efficacior ad hominem docendum & erudiendum, quam sit alius quiuis homo: quippe homo hominem docere, nisi vigilantem, audientem, & attendentem non potest: Deus autem etiam altissime dormientem, atque somniantem. Quo satis declarat se in omnes humani animi vires, ac facultates summum imperium, & efficacitatem habere. Quintam causam equidem posuerim, ne videlicet quispiam existimaret, mortem auferre homini omnem scientiam: aut non esse aliam viam rationemque, comparandi scientiam, quam per somnum, discursumque

sumq; rationis, & ex antecedenti aliarū rerū cognitione. Auerrois quidem super libello Aristotelis de Diuinatione per somnia in commentario suo, non audet inficiari prophetiā posse homini accidere, vel in somno, vel per reuelationē, negat tamen ea ratione vel artes, vel scientias speculatiuas posse vili cōtingere. *Vna inquit, est natura hominis: unus igitur dūtaxat erit intelligēdi, & discendi modus scilicet internātijs sensibus, varijs uē preceptis experientijs, diligentique ratiocinatione. Nam si prater communiū, & usitatum discendi modum esset hic alter per somnia, vel reuelationem, cum in multo sit facilior, atque praestantior, illa alter quā difficilior & laboriosior est, eo magis fuisset supernacamentum, non igitur datus esset homini. Deus namque & natura nec frustra quicquam faciunt, & de ijs, quae possunt fieri, quod melius, & praestabilius est, nūquā nō faciunt.* Sic ille. Quē sane argumētatio, nō esset plane infirma, si quisquā diceret nemo tamen nostrum id dicit, modū illum discendi per somnia, vel per reuelationem, aut esse homini naturalem, aut esse frequentem, & vītutum. Verum hāc Auerrois cōmenta, vt alia eiusdem de scientia, potentia, & prouidentia Dei, humani animi natura, ex infirmitate diuinarum rerum, & impietatis fonte redundantia, quam sint inerudita, obtrusa, falsaque, satis liquet vel solis exemplis, quae memorantur in sacris litteris. Adami, Salomonis, Danielis, multorumque prophetarum, quibus multarū rerum scientia subito data est à Deo quin etiam Beseleel, & Ooliab, quos in li. Exodi proditum est, subito diuinitus edoctos Moisaicum tabernaculum simul cum omnibus eius instrumentis atque ornamentis, summa arte perfecisse.

Questio quinta: cur à Deo somnia dentur obscuris, & indoctis hominibus, non autem sapientibus, & cur diuina somnia sint obscura.

VEL hac vna ratione Aristoteles, & Cicero omnium somniorū quae diuina creduntur, fidē & auctoritatē eleuari & eludi posse putauerūt. Nam si quae somnia, inquit, dantur hominibus à Deo, ea non obscuris, & indoctis hominibus, sed viris sapientia praeditis, praestantibus dari par erat. In quo tefellit eos, quod distinctionē diuinorū somniorū, corūdico quae verē diuina sunt ab ijs quae nō sunt, esse tamē falso putātur, plane ignorauerūt. Enimvero Dij Gentilium, quos fuisse daemones nobis Christianis nequaquā dubium est, quēadmodum futuros rerū humanarum casus, & euētus certō prouidere, ac scire nō poterant, id enim solius Dei est, ita nec eos certis aut verbis, aut signis tempestiis praedicere, ac praemonstrare poterant. Quapropter somnia, minibus praesignificabantur futura, non dabant, viris doctis, minibus

Contra
Auerrois.

Gen. 2.
3. Reg. 3.
Exod. 32.

Error
Aristoteles, & Ciceronis.
Cur daemones somnia olim dare soliti fuerint, non doctis, & prudentibus
sed impenitentibus & cor-
& pru-

& prudentibus, videlicet ne illi eorum somniorum vanitatē, ac falsitatem deprehendentes, auctoritatem ipsorum Deorū apud alios contererent, eorūque oraculo tamquam diuinitatis vana, & inania veritatis, in publicum etiam vulgi ludibrio, & contemptui exponerent, dabant igitur ea somnia indoctis, & veri falsique discernendi imperitis, maximè verò superstitiosis ob idque ad credendum quiduis satis per se paratis atque propensis. At vero somnia, quæ à vero Deo missa sunt, ea legimus plerumque data viris sanctitate, ac sapientia eximiis, vt Abraham, Iacob, Salomoni, & Danieli. Dara sunt tamen etiam nonnulla viris non admodum doctis, sed pietatis tamen, ac innocentiae præstantia clarissimis excellens autem virtus, & pietas, dociliorem reddit hominis animum, aptioremque ad rerū diuinarum perceptionem, quàm humana vel prudentia, vel sapientia. Qui enim mundana excellunt potētia, vel sapientia, hi ferè sunt aut impij, aut superbi, aut turpissimis inquinati flagitiis: quæ res cælestibus doctrinis, diuinisquæ illustrationibus, adiutum ad animos hominum, penitus occludunt. Nec me fugit, etiam quibusdam sceleratis atque impiis hominibus, vt Pharaoni, & Nabuchodonosor, quædam diuinitus somnia contigisse, sed hæc illis, nec ipsorum præcipuè causa, neque cum intelligentia eorum somniorum data sunt: quo scilicet illi, eorū interpretationem, cum apud suos sapientes inuenire non possent, à veri Dei cultoribus eam petere cogerentur, atque ea ratione verum Deum agnoscerent, ac venerarentur, eiusque seruos in admiratione, & honore haberent: id quod somnia Pharaonis, & Nabuchodonosor à Iosepho, & Daniele interpretata, manifestè declarant.

Cur quæ dā somnia etiā impiis hominibus à Deo sint data.

**Cur non pauca diuinorum somniorum fuerint obscura, & perplexa. Astutia demonū in dandis somniis futura significanti-
bus.**

Sed cur diuina somnia non semper sint clara, & aperta, sed obscura, & perplexa, & aliarum rerum imaginibus, ac similitudinibus inumbrata, & offuscata, nec aliis tantum occulta, sed etiā iis, quibus datur, minimè cōspicua, causas rimemur, & aperiamus. Dij Gētilium, hoc est dæmones, quia certā futurorum euentuum scientiā habere non poterāt, ad significāda futura, dabant illi quidem nō rarò somnia, sed obscura tamen, & ambigua, quæque ad diuersos, etiam contrarios euentus faciliè deorū queri, & applicari possent: vt ad quodcunque cecidisset, somnium quadrare videretur. Quod si somnia euentis minimè responderent, id nō falsitati somniorum, sed interpretū inscitiae, qui somnia propter obscuritatem, & ambiguitatem non ritè essent interpretati, adscriberetur. At verò somnia, quorum auctorem fuisse Deum ex sacris literis cognouimus, sæpe numero distinctè, & explicate tradita sunt, qualia legimus fuisse Abimelech, Laban, Iudæ Machabæi, Salomonis, beati Ioseph,

ti Ioseph, & trium Magorum. Non est tamen negandum quædam somnia esse clara testè, & obscurè, sed hominibus gentilibus: ad eum nempe finem, ut intelligentiam eorum somniorum non ab aliis, quàm à viris sanctis accipere possent, & ipsos Dei seruos honorarent, & summa Deum reuerentia, ac veneratio prosequerentur. Si quæ verò somnia etiam seruis Dei obsecuta clara sunt, propterea id factum est, ut eorum sensum atque intellectum, summo illi studio assiduus precibus, multisque lachrymis à Deo flagitantes, tandem impetrarent, & propter difficultatem impetrandi, pluris facerent, & cariorem haberent. Denotatur præterea obscuritate somniorum, earum rerum, quæ significatur somniis obscuritas. Adde quod per imagines, & similitudines, breuissimè plura, & sublimiora mysteria significatur, quam si apertis, & propriis fuissent expressa vocabulis. Nam quam multa, quam varia, quàm profunda mysteria, una illa statua Nabuchodonosor in quiete visa, adumbrat, quæ si fuissent propriis verbis effèrenda, vix longissima oratione declarari potuissent. Denique vult Deus nunquam somnia esse ad aliquod tempus occulta, & incognita, quoad nimirum, ipso euentu, rerumque successu, eorum veritas agnoscatur, & comprobetur quod in duobus illis Iosephi somniis, promotionem eius ad summam potentiam, & dignitatem præsignantibus, liquido cernitur.

Quatuor
causæ
inter di-
uina som-
nia sint
valde ob-
scura.

*Quæstio sexta, an licitum sit Christiano homi-
ni, obseruare somnia: & cuius hominis sit
somnia interpretari.*

Dixi tanguntur his verbis difficultates, & prior quidem est, an sit fas Christianis, curiosè somnia obseruare: ad quam facilis est, & in promptu responsio. Etenim quædam somnia licitum est obseruare, in quædam vero minime. Quatuor genera Principio, somnia quæ bonam, vel malam corporis affectionem aliquam, morbosque tam animi, quàm corporis significant, somniorum, sine vitio possunt à medicis tam animi, quàm corporis obseruari & ex vitiis obseruari. Tum somnia, quæ nos crebrò infestant, terriant, sunt obsecrantes, & vexant animaduertè quibus ex causis accidant, seruari, & curari, ut vel notis effectus ignotas nobis causas scrutemur, ac teneamus: vel ut rationem aliquam ineamus, eam à nobis molestiâ depellendi, licitum est, & à sanctis viris sæpè usurpatum. Legimus apud Cassianum in Collat. 22. veteres illos monachorum magistros, & rectores, in perquirendis, & excutiendis quorundam somniorum causis diligenter esse versatos. Postea obseruare somnia, quatenus in illis pernotescit homini veritas aliqua

aliqua pertineas ad scientias speculatiuas, vel ad res gerendas conferēs, nec vt superstitiosum, nec vt vanum damnari debet. Denique, somnia quæ nos sæpe commonent, & incitant ad flagitia, cōsiderare nū à dēmonē nobis subiiciēbātur, sicut cōtrā, quibus ad bona prouocamur, & instigamur veluti ad cēlibatū largitionē eleemosynarum, & ingressum in religionem, ea pōderare nū à Deo nobis missa sint, non est superstitiosi animi, sed religiosi prudentis, ac salutis suæ satagentis, arque solliciti.

At verò, cuiuscunque somnii, quoquo modo nobis contingat, etiam si rarò, si temerè, si fortuitò eueniat, putare habendam esse rationem, curamque suscipiendam, stolidi hominis est, ne dicam stulti. Supra enim ostensum est, maximam partem somniorū nihil veri, & certi habere, sed vanitatis, ac temeritatis esse plenissimam. Præterea obseruare somnia quasi esset in ipsis aliquid diuinum, scilicet quale Gentiles existimabant esse in garritu, volatu, cibatuque auium, & in extis animantium atque ex illis prænosse, ac diuinare velle futura, non modò non est licitum, sed est in scriptura grauissimè reprehensum, damnatum, & interdictum, nō minus sanè quam magorum, & incantatorum maleficia, quod ex c. 19. Leuit. ex 13. Deut. ex 33. posterioris libri Paralip. aliisque sacrorum voluminum locis perspicuè intelligitur. Et verò, scire vellè futura, quæ Deus in sua solius potestate posuit, arrogans, & impia est curiositas. Putare autem certa futurorum signa, contineri in somniis, quæ nullam cum rebus futuris cōnexionem, & conuenientiam habent, fatuum est: parum dixi, planè impium, & stultum est: hoc enim arguit eiusmodi somniorum obseruatores, stultis, impiis, & absurdis opinionibus esse infectos, arque deprauatos. Nam, vel isti putant res omnes futuras, ex naturalibus causis pendere, & hoc falsum est: vel eas res quibuscumque somniis significari posse, quod planè stultū est: vel futura omnia certò prouideri, & sciri à dēmonē, quod est perquam impium: vel denique à Deo promiscuè, atque indiscrètè per quælibet somnia, & quibuscumque hominibus præmonstrari futura, quod esse absurdum nemo non videt. Ad extremum, tanti facere somnia, & vsque adeo pendere ex illis, vt ad eorum quasi normam dirigat quis omnem vitæ suæ rationem, & respectu habito ad somnia, actiones, & negotia, vel suscipiat, vel omittat, non modo præstantia hominis indignum est, sed olet etiā fœdalem illam Stoicorum, toties in Ecclesia damnatam, & à melioribus Philosophis explosam reiectamque necessitatem. Quod si meritiò vituperantur, & à sapiētibus redarguuntur astrologi, qui res humanas ex astris, quasi suspensas, & religatas omnino pendere arbitrātur: cō magis profectò, reprehendendi sunt superstitiosi somniorū obserua-

Maiorvanitas est obseruatio som-

observa-

obseruatores, quo magis astra dignitatem naturæ, æquabilitatem motus, constantia ordinis, amplitudine potestatis, & præstantia efficacitatis somniis antecellunt. niamquam astra.

Ad posteriorem quæstionem, qua queritur, cuius hominis sit bene interpretari somnia, hunc in modum respondemus. Somniorum, quæ vim habent ad aliquid significandum, & obseruatio ne, atque interpretatione digna sunt, ea non cuiusvis hominis est interpretari. Tria enim huiusmodi somniorum genera distincta possunt, nam multa sunt naturalia, quædam humana, nonnulla etiam diuina. Naturalium somniorum interpretatio, non est dabitum, quin solertium, & doctorum physiorum, ac medicorum sit propria: eorum maximè quia norunt similitudines in somniis ostensas comparare inter se, & quarum rerum similitudines esse, & ex quibus causis proficisci soleant, discernere: similiter, ut qui figuras aliquas, & imagines dilaceratas sumens in manus, earumque partes dissipatas, bene componens inuicem, aptèque conformans, cuius rei fuerint similitudines hominisne an equi, an aliarum rerum, acurè discernit, verèque iudicat. Humanorum autem somniorum, ita erit quisque sagacissimus coniector, & idoneus, ac veridicus interpret, ut fuerit rerum humanarum peritissimus, & callidissimus, magniorum item, studiorum, morum, & propensionum, quæ in variis hominibus magnam quoque varietatem habent, exquisitam, multisque confirmatam experimentis notitiam sit adeptus, quasi venas omnes rerum ciuiliū, & humanarum teneas. Cuius autem sit exponere diuina somnia, in promptu est intelligere: patet enim neminè interpretari ea posse, nisi diuinitus affatus, & eruditus. *Nemo enim nouit*, inquit Pau. 1. ad Cor. 2, *quæ Dei sunt, nisi spiritus Dei*. Præsertim verò cum diuinorum somniorum significationes, ex solius Dei consilio, & voluntate sint institutæ, ob idque solius Dei reuelatione, notæ hominibus esse possint. Quocirca regem Nabuchodonosor somnij sui, quo maximè territus fuerat, sollicitum, & anxium, quod eius somnij rationem ex nullo suorum sapientium cognoscere posset, sic affatus est Daniel: *Mysteriū, quod rex interrogat, magis arduū, arduius, & sapientes, nequeunt indicare regi: sed est Deus in caelis reuelans mysteria.*

Iamblicus existimat diuina somnia serè non contingere hominibus, nisi aut primo, aut extremo somni tempore: videlicet, quo diuina anima hominis, aut nōdum est cibi potusque vaporibus occupatus, & oppressus: aut iam euanescente somno, vaporumque discussa calligine, ex illis sordibus emersus animus, paucior & acrior est ad diuinas illustrationes accipiendas. Quapropter vates, ac somniorum interpretes, in more habebant, futurus.

ex

Daniel. 2
Iamblici
opinio,
de tempore
quo diuina
anima hominis
cōtingit
gāthomi
nibus re-

ex deferentibus ad ipsos somnia sciscitari, quo ea tempore ipsis cōtigissent: nā si profundo somno accidissent, ea planè abiecihāt, rati nō esse cōsentaneum, animo tunc obruto, & demerso, dari cœlitus somnia: sin autem somnia illis accidissent, exeunte somno & animo ad suas functiones propè iam expergiscente, tunc ea somnia diuinitus missa, Deoque auctore digna iudicantes, ponderanda sibi, & interpretanda suscipiebant. Legendus etiam est Philostratus in cap. 14. lib. 2. de Vita Apollonij. Veruntamen hæc lamblici documenta ex superstitiosis Ægyptiorum sacerdotum obseruationibus, vel dicam verius, figmentis, quorum fuit ille studiosissimus, exprompta sunt. Deus nempe istiusmodi temporum legibus non est alligatus, nec opportunitate temporum eget ad operandum, ubicūque enim vult, quandocumque & quibuscumque vult, sua inspirat somnia: potest enim quouis tempore, imò etiam sine tempore, sedare subito agitationem humanorum, tranquillare spirituum animalium iactationem, purgare phantasiam, mentem illustrare, animumque ad percipiēda diuina somnia idoneè cōparare

Quæstio septima, an in somno, liber vsus rationis, & voluntatis esse queat.

Sepè in somno liber est rationis vsus.

Æpenumero in somniis, præsertim, quæ doctis, prudentibus, & sanctis viris contingunt, animus hominis, quod pertinet ad vsum rationis, & agitationem mentis, solutus, expeditus, ac liber est. Et enim nonnunquam ratio dormientis planè cognoscit res simplices, easque, vel componit inuicem, vel disiungit, ratiocinatur, iudicat, mixatur, noua quædam inuenit: quin etiam ad se ipse animus conuertitur, & ad suas actiones considerandas, & diiudicandas aciem suam, vimque reflectit, cunctatur, hæret, dubitat, secum ipse disceptat, an tunc homo dormiat nec ne. Hæc autem liberum esse tunc rationis vsum, manifeste demonstrant. Non propterea tamen existimandum est, quia in somno interdum soluta est vis rationis, esse itidem perfectum liberi arbitrij vsum. Nam ad plenum, & perfectum liberi arbitrij vsum, opus est perfecta hominis libertate, hoc est, solutione omnium sensuum, & potentiarum, ita vt sit ipse homo, qui tunc agat, nec aliundè agatur, sitque Dominus sui, atque suarum omnium actionum, & in potestate eius sit tūc hoc vel illo modo agere, aut etiam nihil agere: id quod in somno nequaquam euenit.

Nunquā in somno est perfectus liberi arbitrij vsus.

Ardua quæstio de somno Salomonis.

Cæterum non nihil habet difficultatis, quod legitur in 3. lib. Reg. ca. 3. Deum in somno visum esse Salomoni, iussisseque, vt peterentur ab ipso quæcumque omnium maximè optaret: ipsum

sum

sem autem petiisse sapientiam, & prudentiam bene regendi populum, cui præerat, post habitis omnibus aliis bonis, quæ tamen principibus huius mundi, super omnia, concupiscenda, & expetenda videntur: eam porro petitionem usque adeo placuisse Deo, ut summam ei se daturum sapientiam, & præterea, quæ non postulasset, bona, cumulatissimè largiturum pollicetur. Ex qua narratione ipsius Scripturæ, satis intelligi videtur, Salomonem in illo somnio solutè, ac liberè, non tantum ratio ac, sed etiam voluntate esse usum: neque enim illa eius petitio facta in somno, tantopere Deo placere, tantumque sapientiæ munus promereri potuisset, nisi esset ex libera voluntate profecta. Hæc difficultas tribus modis posset discuti, ac dissolui. Nam primò quidem respondèri posset, illam Salomonis in somno petitionem placuisse Deo, non per se, sed propter antegressam eiusdem in vigilia similem quandam petitionem, ex qua scilicet illa in somno exiit. Salomon enim ardentissimè expetierat, & à Deo postulauerat donum sapientiæ, ac prudentiæ: hanc eius petitionem, Deus illo somnio declarauit fuisse sibi gratissimā, & optatum habituram effectum. Sed hæc fortasse cuiuspiam videbitur nonnihil dura, & contorta responsio. Quocirca subiiciam alterum responsum: posset enim dici, à principio fuisse illud quidem somnium, sed postea Deo mirabiliter operante, conuersum esse in ecstasim, seu raptū, qualis nempe D. Paulo, & Prophetis sæpè contingit: in quo animus Salomonis licet à corporis, & rerum externarum sensu abstractus, & similis dormientium esset, per Dei tamen potèriam factum est, ut solutus, & liber tunc fuerit ad exercendas actiones, tum rationis, tum liberi arbitrij, ita ut liberè peteret à Deo Salomon quod velleret, & petendo quæ grata erant Deo, ea quoque mereretur ab ipso consequi. Sed non placet hoc responsum. Mitto nunc examinare, an in raptu, & ecstasi, perfectus liberi arbitrij usus esse queat: tantum dico, huic responso minimè suffragari diuinam Scripturam, quippè, suprà dicto loco narratura visionem illam Salomonis, præfatur, Deum apparuisse Salomoni per somnium, & narrata iam visione, subiungit. *Igitur euigilauit Salomon, & intellexit, quod esset somnium*, quo perspicue significatur, illam visionem nullatenus fuisse raptum, vel ecstasim, sed totam fuisse somnium, diuinum tamen somnium, scilicet à Deo ad erudiendum docendumque Salomonem datum. Atque duas hæc solutiones propositi quæst. tradit D. Tho. in. 1. 2. quæst. 113. ar. 3. ad. 2.

Erigitur, nisi fallor, similis, & propius vero tertium responsum, quod etiam Tostado super 3. cap. lib. 3. Reg. in quæst. 12. maxime probatum est. Dicimus, cum Salomon tunc verissi-

me

Cur som-
nium il-
lud da-
tum fue-
rit Salo-
moni

inē dormierit, & illa eius visio fuerit somnium, quemadmo-
dum Scriptura testatur, hinc necessario effici, quidquid ibi fa-
ctum esse dicitur, nō reuera, sed per imaginariam tantū dormiē-
tis visionem esse factum, Videbatur igitur tunc sibi Salomon
petere sapientiam à Deo, videbatur etiam ei Deus petitionem
ipsius approbare, cum reuera tamen nulla fuerit tunc petitio,
nullum meritum Salomonis, nullū item responsum, nullum-
que Dei promissum. Cur igitur, inquires somnium illud à Deo
datum est Salomoni? Videlicet, nisi mea errat coniectura, tres
ob causas. Primo, vt intelligeretur omnium bonorum aucto-
rem, & largitorem esse Deum, & ab eo esse omnia bona expectē-
da, & postulanda. Deinde vt manifestum fieret, quē bonorum
electio, & petitio, grata esset & accepta Deo: ea nimirum, qua
spiritualia bona corporalibus, cælestia, terrenis, deniq; ad com-
munem aliorū utilitatem, & salutem pertinentia, inanibus, &
infructuosis præoptantur, atque præferuntur. Ad extremum,
vt exemplo Salomonis appareret, & extaret, quanta sit Dei
benignitas, & munificētia erga seruos suos quorū optata, & po-
stulata nō solū impleat, sed etiā longē superet, & abundanter ex-
cedat. Ecce Salomon solam à Deo sapientiam postulauerat, præ
hac cæteris bonis, quæ hominibus pretiosissima, & carissima
sunt contemptis: cui tamen Deus & sapientiam supra ipsius vo-
tum & reliqua bona, præter votum ipsius, largissimè donauit.
Verum hæc nostra de somnijs digressio & disputatio; hunc ha-
beat terminum: vereor enim ne si longius producta sit, mole-
stia & odiosa lectori esse incipiat. Quemadmodū enim som-
nus, quoad quierus & placidus est, membra dulcissime re-
souet ac recreat, viresque reficit, ac redintegrat, si ta-
men in eo nimis longa, nimisque serua, & grauiā cō-
tingant somnia, corpus pariter atque animum
languescit, & debilitat, sic omnino cauē-
dum nobis fuit, ne nostra hæc de som-
nijs disputatio, præter modum lon-
ga gratiam perderet legentium,
& quam ipsa fortasse volup-
tatem ceperant, in fasti-
dium, odiumque
conuerteret.

BENE.

BENEDICTI

PERERII SOCIE-

TATIS IESV.

COMMENTARIORVM

IN DANIELEM

LIBER II.

CAPVT SECVNDVM.

IN anno secundo regni Nabuchodonosor, vidit Nabuchodonosor somnium, & conterritus est spiritus eius, & somniū eius fugit ab eo. Præcepit autem rex, ut conuocarentur arioli, & magi, & malefici, & Chaldaei, ut indicarent regi somnia sua: qui cum venissent, steterunt coram rege. Et dixit ad eos rex: Vidi somnium, & mente confusus ignoro, quid viderim. Respondēruntque Chaldaei regi Syriace, Rex in sempiternum viue: dic somnium seruis tuis, & interpretationem eius indicabimus. Et respondens rex ait Chaldeis, sermo recessit à me: nisi indicaueritis mihi somnium, & coniecturam eius, peribitis vos, & domus vestra publicabuntur. Si autem somnium, & cōiecturam eius narraueritis, præmia, & dona, & honorem multum accipietis à me. Somniū igitur & interpretationem eius indicate mihi. Respondērunt secundū, & aq̃ue dixerunt, rex somnium dicat seruis suis, & interpretationem illam indicabimus. Respondit rex, & ait, certe noui, quod tempus redamini, scientes, quod recesserit à me sermo. Si ergo somnium non indicaueris mihi, una est de vobis sententia, quod interpretationem quoque fallacē, & deceptione plenam cōposueritis, ut loquamini mihi donec tempus pertransseat. Somniū itaq̃ue dicite mihi, ut sciam, quod interpretationē quoque eius verā loquamini. Respondentes ergo Chaldaei corā rege dixerunt, non est homo super terrā, qui sermo nemini, rex, possit implere: sed neque regū quisquā magnus, & potens, verbum huiusmodi sciscitatur ab omni ariolo, & mago, & Chaldeo. Sermo enim, quem tu quæris, rex, gravis est: nec reperietur quisquam, qui indicet illum in conspectu regis: exceptis diis, quorum est cunctis hominibus cōuersatio. Quo audito rex, in furore, &

†. Ergo. 18
M.S.
Hier.

in ira magna, praecepit, ut perirent omnes sapientes Babylonis. Et egressa sententia, sapientes interficiebantur: querebanturque Daniel, & socij eius, ut perirent. Tunc Daniel requisivit de lege, atque sententia ab Arioch principe militiae regis, qui egressus fuerat ad interficiendos sapientes Babylonis. Et interrogauit eum, qui à rege potestate acceperat, quâ ob causam tam crudelis sententia à facie regis esset egressa. Cum ergo res indicasset Arioch Danieli, Daniel ingressus rogauit regem, ut tempus daret sibi ad solutionem indicandam regi. Et ingressus est domum suam, Ananiaque, & Misaeli. & Azaria socijs suis, indicauit negotium, ut quererent misericordiam à facie Dei calis super sacramento isto, & non perirent Daniel, & socij eius cum ceteris sapientibus Babylonis. Tunc Daniel mysterium per visionem nocte reuelatum est: & benedixit Daniel Deum calis, & loquutus

Psal. 122

† nostro
rum
M.S.R.
G. quæ-
dam ha-
beat: pro
ex tu fa-
ciunt
C, & G.

ait: sit nomen Domini benedictum à seculo, & usque in seculum: quia sapientia, & fortitudo eius sunt. Et ipse mutat tempora & aetates: transfert regna atque constituit: dat sapientiam, sapientibus, & scientiam intelligentibus disciplinam, ipse reuelat profunda & abscondita: & nouit in tenebris constituta: & lux cum eo est. Tibi Deus patrum meorum confiteor, teque laudo, quia sapientiam & fortitudinem dedisti mihi: & nunc ostendisti mihi, qua rogauimus te, quia sermonem regis aperuisti nobis. Post hac Daniel ingressus ad Arioch, quem constituerat rex, ut perderet sapientes Babylonis, sic ei loquutus est. Sapientes Babylonis ne perdas: introduce me in conspectum regis, & solutionem regi narrabo. Tunc Arioch festinus introductus Danielem ad regem, & dixit ei: Inueni hominem de filiis transmigrationis Iuda, qui solutionem regi annuntiet. Respondit rex, & dixit Danieli, cuius nomen erat Baltasar, Putasne vere potes mihi indicare somnium, quod vidi, & interpretationem eius? Et respondens Daniel coram rege, ait, mysterium quod rex interrogas, sapientes, magi, & arioli, & aruspices, nequeunt indicare regi. Sed est Deus in calo reuelans mysteria, qui indicauit, tibi rex Nabuchodonosor, qua ventura sunt in nouissimis temporibus. Somnium tuum, & visiones capitis tui in cubili tuo, huiusmodi sunt. Tu rex cogitare coepisti in stratu tuo, quid esset futurum post hac: & qui reuelat mysteria, ostendis tibi, qua ventura sunt. Mihi quoque non in sapientia, qua est in me plus quam in cunctis viventibus, sacramentum hoc reuelatum est: sed ut interpretatio regi manifesta fieret, & cogitationes mentis tua scires. Tu rex videbas, & ecce quasi statua una grandis: statua illa magna, & statua sublimis stabat contra te, & intuitus eius erat terribilis. Huius statuae caput ex auro optimo erat, pectus autem, & brachia de argento, porro venter, & femora ex aere, tibia autem ferrea, pedum quadam pars erat ferrea, quadam autem fictilis. Videbas ita, donec abscissus est lapide mo-

†. e. M. S.
R. C. nō

te sine manibus: & percussit statuam in pedibus eius ferreis, & com-

minuit

mini eos. Tunc contrita sunt pariter ferrum, testas, argentum, expressum & aurum. & redacta quasi in favillam asina area, qua rapta est autē sui vento: nullusque locus inuentus est eis: lapis autem, qui per hoc locum cesserat stas nam, factus est mons magnus. & implevit uniuersam terram. Interpretationē quoque eius dicimus coram te, rex. Tu rex regnas: & Deus celi regnum, & fortitudinem, & imperium, & gloriam dedis tibi: & omnia in quibus habitant filij hominum, & bestia agri, volucres quoque cali dedit in manu tua & sub ditione tua uniuersa cōstituit, in es ergo caput aureum. Et post te consurget regnum aliquod minus te: & regnum tertium aliud areum, quod imparabit uniuersa terra. Et regnum quartum erit velut ferrū: quo modo ferrum comminuit & domat omnia, sic comminuet & conteret cuncta hac. Porro quia vidisti pedum & digitorum partem t. Testa. M.S.
 ubi figuli, & partem ferream, regnum diuisum erit, quod tam de plantario ferri orietur, secundum quod vidisti ferrum minus testa ex luto. Et digitos pedum ex parte terreos, & ex parte figulis. & ex parte regnum erit solidū, & ex parte contritū. Quod arem vidisti, i. ferrum mistū testā ex luto, cōmiscébuntur quidē humano semine, sed non adharebūt sibi, sicuti ferrū misceri non potest testa, in diebus autem regnorum illorū suscitabit Deus cali, regnū, quod in eternum non dissipabitur. & regnum eius alteri populo non tradatur. cōminuet autem, & consumet uniuersa regna hac: & ipse stabit in eternum. Secundum quod vidisti, quod de monte abeissus est lapis sine manibus, & comminuit testam, & ferrum, & a, & argentum, & aurum, Deus magnus ostendit regi qua vētura sunt postea: & verum est somnium, & fidelis interpretatio eius. Tunc rex Nabuchodonosor cecidit in faciem suam: & Daniele adorauit: & hostias & incensum praecepit, ut sacrificarent ei. Loquens ergo rex, ait Danieli, verē Deus vester, Deus deorum est, & Dormi in regno, & reuelans mysteria: quoniam tu potuisti aperire hoc sacramentum. Tunc rex Daniele in sublime extulit, & munera multa, & magna dedit ei: & constituit eum principem super omnes provincias Babylonis: & praefectum magistratuum super cunctos sapientes Babylonis, Daniel autem postulauit a rege: & constitutus super omnia provincia Babylonis, Sidrach, Misach, & Abdenago: ipse autem Daniel erat in foribus regis.

I

DATAM

Capitis
secundi
summa.

Atam fuisse Danieli à Deo somniorum intelligentiam, quod supra capitis primi extremis penè verbis dictum est, probatur hoc capite, insigni quodam exemplo & argumento regis Nabuchodonosor qui mirabile quoddà in quiete visum habuit, sed eius postea, somno excitus, memoriam perdidit. Cum igitur eius somnij nosse significationem maximè cuperet, nec eam à suis sapientibus percipere posset, solus Daniel inuentus est, qui, & quale fuisset somniū, indicauit regi, & quidnā protēderet, verissimè declarauit, quamobrè summā apud regē venerationē, summosque honores, & dignitates cōsecutus est.

Anno secundo regni Nabuchodonosor.

Quis fuerit ille secundus annus Nabuchodonosor, quo anno accidit ei somniū, quod narratur hoc capite.

Obscurum est quemadmodum computādus sit hic secundus annus regni Nabuchodonosor. Theodoretus significat esse intelligēdum secundū annum ab exordio regni eius: sed falsam esse hanc intelligentiam, patet duobus argumentis, tum quia, postquam primo anno regni Nabuchodonosor, Daniel ductus est Babylonem, totum triennium consumpsit in addiscendis literis, & disciplinis Chaldeorum, priusquā in conspectum regis veniret, vt primo capite dictum est. Tum etiam quia primo anno regni Nabuchodonosor, quo Daniel ductus est Babylonem, erat ipse Daniel annorum, duntaxat decem, vt supra docuimus, quo cieca anno secundo regni Nabuchodonosor fuit vndecim annorum, in quam etatem nullo modo conueniunt, quæ de Daniele narrantur hoc capite, ipsum videlicet fuisse eo tempore in numero sapientum, & propter interpretationem somnij fuisse cōstitutum à rege principem super omnes prouincias Babylonis & præfectū atq; magistrū super sapientes Babylonis. Est igitur dictū verius, quod tradit Iosephus lib. 10. Antiquitatum, eumque secutus hoc loco Hieronymus, secundū annum hic memoratum, esse cōputandum, non ab exordio regni Nabuchodonosor, sed ab insigni quadā, & admodū memorabili victoria, qua ille debellatis subactisque Moabitis, Amonitis, Syriisque atq; Aegyptiis, latissimè imperiū suū protulit, adeo vt quodāmodo Monarcha efficeretur. Hæc victoria parsa est anno regni eius vigesimo tertio, vt li. 10. Antiquitatum annotauit Iosephus. Quapropter hic secundus annus fuit vigesimus quintus regni ipsius, & septimus Babylonica Iudæorū captiuitatis, scilicet

scilicet post excidiū vrbis, & tēpli Hierosolymitani. Nec est sane cur ratio hæc computandi videatur cūpiā, vel insolens, vel improbabilis, nam etiam Latini scriptores hac computandi ratione vtuntur, etenim quidam annos principatus Augusti Cæsaris numerant ab eo tempore, quo imperare cœpit, hoc est, vel à primo eius consulatu, vel à triumuiratu, secundum quam computationem, imperasse dicitur quinquaginta sex annos. Alij recēsent annos imperij eius, ab Aethiaca victoria, cum de victo Antonio, solus Romanum imperium, & monarchiā tenuit, atque hoc modo quatuor & quadraginta annos imperasse cum traditur. Ortum igitur Domini nostri, secundum priorem computationem sub quadagesimo secundo anno principatus Augusti, secundum autem posteriorem chronologiam, sub vigesimo anno imperij eius fuisse dicimus. Simili igitur computandi ratione, hoc loco secundus an us regis Nabuchodonosor, ab illa memorabili, & insigni tot gentium victoria, computandus est.

*Præcepit rex, vt conuocarentur arioli, magi,
malefici & Chaldaei,*

His quatuor generibus sapientum, infra c. 4. & 5. additur quantum genus, scilicet, aruspicum vel augurum. Quāquam Lyranus, & Carthusianus easdem esse putant, qui primo, & secundo capite nominantur arioli, & qui cap. 4. & 5. appellantur aruspices. Verum secus res habet, vt mox ostēdemus. In his autem quinque artibus, omnis Caldæorum sapientia, in qua Daniel excellentes versatus fuit, continebatur. Ariolos, vetus translatio Latina teste Hieronymo appellauit sophistas: sed Græca versio nominat *ἰναιδαῖς*, hoc est incantatores, qui, vt Hieronymus exponit, *verbis rem pergunt*. Hi namque sunt, qui certis verborum, carminum, characterum, seu signaturum incantamentis plantas, animalia, etiam homines excitant, dæmones item aduocant, per quos futura diuinant, minaque patrant: lege quæ Plinius de istorum potentia, lib. 28. cap. 2. scribit: *magos, vetus translatio Latina, vt refert Hieronymus, nominauit philosophos, nempe sunt magi apud Barbaros quod philosophi apud Græcos scilicet humanarum diuinarumque rerum sciētiā proficētes*. Horum tanta fuit olim apud reges auctoritas, vt nemo Persarum rex esse posset, vt ait Cicetolib. 1. de Diuinatione, qui non ante magorum disciplinam percepisset: & vt tradit Plinius initio 30. libro. Magi toto Oriente regum regibus imperabant: auctore item Hieronymo, omnia Reges de Magorum concilio, & sententia faciebant: de quorum numero existimat ipsē,

Qualis fuerit antiquitus sapientia Chaldæorum.

Arioli qui fuerint.

Magi qui fuerint.

Malefici
qui fue-
runt.

Aruspi-
ces & Au-
gures
qui.

Qualis
fuerit pro-
fessio eo-
rum qui
proprie
vocaban-
tur Chaldei.

fuisse tres illos magos, qui ad Christum Dominum adorandum, duce stella Bethlehem venerunt De magorum autem origine, disciplina & decretis, lege quæ scribit Laetius in proœmio sui operis, & Plinius primò capite libri 30. Eusebius item libro primo de præparatione Evangelica: licet apud istos auctores vocabulum Magi latissimè pateat, supra dictas quinque sapientium disciplinas sermè complexum. Malefici, quos Græca versio vocat *φάρμακοίς*, id est veneficos seu maleficos, Hieronymo interprete sunt qui sanguine, & victimis vruntur, ac sæpe corpora mortuorum contingunt, vulgo negromantici appellantur. Lyranus, & Carthusianus maleficos esse dicunt, qui homines à sensibus alienant, aliquid circa ipsos vel loquentes, vel operantes, quibus sic alienatis multa reuelantur à daemonibus: à quibus etiam ludificati, per varia visa phantasæ impressa, putant illi, & dicunt postea se longinqua terrarum spatia peragrasse, conuiuatos esse cum Diana & aliis, mira vidisse, audisse, & gustasse, talia scilicet, qualia hodièque strigibus contingere legimus. Aruspices sunt, qui inspectis animantium extis, futura prænosci, ac prædici posse putant. Augures, qui ex auium volatu, cantu, pastuque, futurarum rerum prænotionem, & diuinationem aucupantur.

Chaldæi principem locum tenebant apud Babylonios, inter omnes sapientes: quamobrem conuocatis aliis sapientibus, inter solos tamen Chaldæos, & regem, sermonem esse habitum, legimus in hoc capite: erant autem Chaldæi professione astrologi, potissimum autem geneethliaci, qui ex inspectione, & observatione siderum futuros rerum omnium, non modò naturalium, sed etiam rerum humanarum euentus se, prævidere ac prædicere posse iactabant: cuius disciplinæ habere se observationes per quadringenta, & septuaginta millia annorum, collectas & rebus ipsis comprobatas, vt tradit Cicero in libris de Diuinatione, gloriabantur. Verum Chaldæorum doctrina, & decretis, ac diuinationibus, multa cognita digna tradit Diodorus Siculus cap. octauo, libr. 4. de quibus pauca, scilicet memorabilia circuncisa oratione, hic adscribam. *Chaldæi (ait) Babyloniorum antiquissimi, eo loco sunt apud Babylonias, quo in Ægypto sacerdotes, cultui Deorum deputati, per omnem vitam philosophantes, augurijs, sacris, & quibusdam incantationibus, mala auertere ab hominibus, & bona asferre existimabant, & auguria insuper, somnia, & prodigia interpretari soliti, nec non & quæ ad sacra speculanda pertinet, peritissime tenentes, quorum decreta erant: mundum esse sempiternum, principio, sineque carentem, Dei potestate ac sapientia factum, eiusdemque summa ratione consilioque gubernari, de ditissimi erant siderali sciencia: ex astro-*

TRIM.

rum animaduersione, qua cuique hominum in vita aliquando esset euentura diuinantes: nam Alexandro Magno, & victoriam Darij, & mortem qua ipsum manebat Babylone prænuntiauerunt. Similiaque deinde Antigono, Nicanori, & Seleuco prädixerunt. Quin etiam idiotis futura, ita euidenter uaticinabantur, ut mirum, & supra ingenia hominum esse videretur. Omnes certè concedunt Chaldeis supra ceteros mortalium scientiam astrologia: in qua illi se per quadringenta tria annorum millia usque ad Alexandrum magnum obseruationes astrorum colligisse prodiderunt. Haftenus de Chaldeis, ex Diodoro.

Sed quæret aliquis cur rex Danielelem simul cum aliis sapientibus non conuocauerit. Respondendum est regem non misisse vllum sapientem nominatim accersiri, sed mādasse tantum, ut qui in vnaquaque supra dictarum quinque artium sapientissimi essent, ad se adducerentur. Sed alij sapientes mandatum hoc regis celauerunt Danielelem, ne is videlicet præferretur ipsis sapientia, & quæ à rege sperabant præmia, solus autem fuerit. Ac licet rex proprio experimento compertum habuisset, Danielelem omni sapientia cæteris esse longè præstantiorē, ut ex itemo capite primo dictum est, attamen facile fuit post viginti duos annos, tantum enim temporis interea præterierat, Danielis obliuionem animo regis obrepisse: præsertim verò cum Daniel non ambitiosè iactaret & in publico magnificaret sapientiam suam, ut faciebant alij, nec artes illas Chædæorum exercebat, quin omnem eorum sapientiam parui penderet. Fit etiam credibile, quia Daniel non venerat cum aliis sapientibus ad regem, ipsum existimasse, Danielelem sapientia sua diffusum, venire in conspectum suum non esse ausum.

Responderunt Chaldei rege Syriacè.

ERant quidem illi sapientes ex diuersis prouinciis, quarum variarum lingue diuersæ erant, sed quia Chaldaica seu Syriaca lingua, vel erat communiter omnibus nota, vel erat, quæ regebatur, propterea illi ea sunt vsi: nisi fortè soli Chaldei fuerunt, qui suo, & aliorum sapientum nomine, quæ hic narrantur, propria lingua dixerūt regi. Sed utcūque sit illud certè constat ex hoc loco, Chaldaicā vel Syriacā linguā diuersam esse à pura Hebræa. Nā ab exordio huius libri, vsq; ad hūc locum, & lingua, & scriptura fuit Hebræa: hinc vsque ad finem septimi capitis. Scriptura quidem Hebræa est, sed sermo Chaldeus: inde vsque ad finem duodecimi capitis, rursus & sermo, & characteres sunt Hebræi: residuum libri, Græce tantummodo scriptum inuenitur. Hoc ipsum argumentatur Hieronymus.

Refelli-
tur Phi-
lo, ratus
linguam
Hebræā
non nisi
se diuer-
sam à
Chaldaï
ca.

mus contra Philonē, qui dixit, eandē fuisse linguā Chaldæā, & Hebraicā, quoniā Abrahā pater Hebræorū fuerit Chaldæus, ex eo quod supra dictū est, Danielelem, & eius socios, literas, & linguā Chaldæorū didicisse: at qui callebant ipsi linguā Hebræā, ut natiuā ipsis, cui si eadē fuisset Chaldaica, quid attinebat eam discere? Idē cōfirmari potest eo quod scriptū est in 4. lib. regū c. 18. Rapsacē missum à rege Sennacherib Hierosolymā, ut ludæos ad deditionē sollicitaret, rogatū esse ab Eliachim pōtifice, ne loqueretur corā populo Hebraice, sed suo sermone Syriaco vteretur. Adiice, quod per Hieremiā c. 5. sic ait dominus: *Adducā cōtra te, domus Israel, de lōginquo gentē antiquā & robustā, cuius tu linguā ignorabis, nec quid loquatur intelliges*: significat autē Deus his verbis gentē Chaldæorū, quæ urbem, & templum Hierosolymitanum destruētura erat, & ipsos Iudæos in longam duramque seruitutē abstruētura. Facendum tamē est, post captiuitatem Babylonicā, propter diuturnam Iudæorum cum Chaldæis conuersationē, vulgarem Hebræorum linguam, quæ vulgo erat in vsu, permixtione sermonis Chaldaici infectā, & vitiatā esse: ita ut ab eo tempore vsque ad tempus Domini nostri, vulgaris lingua Iudæorū mixta esset ex Hebraico & Chaldaico sermone, pura vero lingua Hebraica in sacris Biblijs conseruata est cuiusque scientia penes Rabinos erat.

Responderunt Chaldaï Regi, non est homo super terram qui sermonem tuum, Rex, possit implere.

Quale esse
nece-
se sit,

quod ab
homine
naturali,
& certa
scientiā
compre-
hēdi pos-
sit.

Alia som-
nia non
posse ab
ternas, &
sensibus
manifestas.

Somnia verò,
si præterita
sint, vel
futura, nec
per se possunt
mouere sensus,
quia non existūt
actu nec per aliud,
quod sit certū
eorū indicij,
non enim talia
extāt eorū
signa.

In hoc responso Chaldæorū, quatuor sunt ab illis dicta, quæ cōsideratione digna sunt, nec tacita præteriri cōuenit. Primū aiunt, dormientium visā, & somnia nulli mortaliū nota esse posse. Hoc verū est si de naturali, & certa cognitione accipiatur. Si qui tē, ut aliquid sit naturaliter homini cognitum, nō satis est ipsum esse tē quandā corporalē, vel materialē, aut nō excedere vim & potestātē humanæ intelligētiæ: sed præterea necessarium est, ut si fuerit singulare, & extra eum, à quo intelligendū est, cuiusmodi sit ut moueat sensus exteriores, per quos omnis cognitio humana intrat, & penetrat vsq; ad mentē, aut per se, ut sunt obiecta sensuum exteriorū: aut per aliud quod sit cū resensibili aliqua ex parte necessario cōiunctū, sitq; certū eius signum, qua ratione intelligentiā, quæ mouet cælum cognoscimus non minus per motū cælestē, & animā per operationes corporis exposse ab æternas, & sensibus manifestas. Somnia verò, si præterita sint, vel futura, nec per se possunt mouere sensus, quia non existūt actu nec per aliud, quod sit certū eorū indicij, non enim talia extāt eorū signa. Præsentia verò somnia aliorū hominū, cū sint inte-

interiores affectiones phātasie, sensus nostros latēt, non minus, quam phātasmata, & visa brutorū, possunt tamē qualia sint, ea somnia, cōfici, aut ex verbis dormientiū, si quid loquātur: aut ex aliquo gestu, vel motu corporis, quem dormientes edant.

Alterū dictū Chaldecorū, fuit eiusmodi somnia esse Diis nota: quod quidē verū est, intelligēdo nomine Deorū, non modo verū, & vnicū Deū, sed etiā Angelos quos etiā Deos appellabat gentilitas. Nā cū somniū sit corporalis quædam affectio, & in corporali subiecto inherēs, ex se quidē subiacet naturali cognitioni Angelorum. Quatuor tamē ex causis accidere potest, ut somniū aliquod etiā Angelū lateat, primò, si ad ipsū Angelus non aduertat intelligētiā, deinde, si à Deo prohibeatur aduerte re, tū, quatenus somnio etiā misceretur operatio intellectus, quæ luer Angelū, postremò si fuerit somniū à Deo missum, significēs futuras etenim huiusmodi somniū, ipsum quidē per se manifestū esse potest Angelo: ut vero significatiū est futuro tum, nisi Deo reuelāte, nequaquā. Tertiò loco aiunt Chaldaei, Deos nō cōuersari cū hominibus, de quo varia fuit veterū Philosophorū sententia: Epicurei nāq; Deos cælestes faciebāt, sed nullius rei curiosos, planeq; otiosos, quippè nihil, quod extra ipsos esset, agētes aut curātes. Veteres quidē Peripatetici, Aristotelis, ut putabant, vestigia secuti, toridē facere Deos cælestes, quot sunt cæli, nec alia in re, quā in perpetua calorum cōuersione occupatos, nullumq; cum rebus sublunariis habentes commercium, nisi per lumen motumq; cæli. Platonici, quorū sententiæ adscribi possunt etiam Stoici, præter Deos cælestes, faciunt alios in aëre habitantes, quos communi vocabulo dæmones appellant, sed horum, alios siuapte natura bonos, & humano generi beneuolos, ac beneficos, à quibus scilicet vera somnia, & oracula, omnisq; magia naturalis, impertiuntur hominibus: alteros autem dæmones sua natura malos, subdolos, fallaces, & deceptores hominum. Atque hæc duo genera dæmonum consuetudinem, & commercium habere cum hominibus: Deum autem proximè nō immiscere se rebus humanis, nec societatem, & consuetudinem inire cum hominibus, sed tantum labus ipsis, siue dormientibus per dæmones, tanquam inter nuncios, & interpretes, agitari, & confici. Lege, quæ contra hanc opinionem Augustinus li. 8. de Ciui. Dei. ca. 20. & 21 & lib. 9. copiosè, & acutè disputauit.

Artemuero, Christiana, & diuina philosophia, sicut vnum duntaxat Deum in tribus personis diuinis agnoscit, & veneratur, ita sentit, omnes Angelos à Deo factos, initio quidem bonos, sed libera volūtate in bonū æquè, ac malum mutabiles,

Hominū somnia, per sequi dem patient cogni-
tioni
Angelo-
rum, sed
ex quatu-
or causis
potest ac-
cidere, ut
ab illis
non cog-
noscan-
tur.
De conso-
ciatione,
atque cō-
uersatione
Deo-
rum cum
homi-
nibus varie
Philoso-
rum opi-
niones

Verissi-
ma sentē-
tia Chri-
stianorū
de Ange-
lis, tam

Duplex
experi
mētum,
quo non
dubie
cōstat ef-
ficacem
es.

& eorum quosdam in accepta bonitate perstitisse, alios vitio suo, ea priuatos, euasisse in perpetuum malos. Illos, partim Deo semper assistere, partim in conuersandis orbibus cælestibus, ut ferè Theologi arbitrantur, ad diem vsque iudicij occupari, multos item in terras dimitti ad exequenda Dei ministeria circa homines, vel singulorum hominum tutelam, vel regnorum, atque prouinciarum curam gerentes. Hos autem conuersari cum hominibus, etià cū nonnullis familiarissimè, plurimis diuinę Scripturę sententiis, & exemplis manifestum est. Malos porro Angelos docet Scriptura, vel in hoc aëre ad excedendos, probandosque homines versari. His multiplex, & frequens cum hominibus esse commercium, satis superque compertum est duplici experimēto, altero energumentorum, quorum quidam planè idiotę, visi sunt Latine, Grecè, & Hebræicè loqui, & de rebus Philosophicis, ac Thologicis eruditè disputare: quædam etià humana ratione ipsis incognita, enuntiare. Item constat experimento magorum, quorum nonnulli faciūt subito apparere varias animantium species, statuas ligneas ambulare, & more humano loqui, & quæ dissimilissimis in regionibus agūtur, declarare. Mira hæc opera, tam energumentorum, quàm magorum, reuocare ad humorem melancholicum, ut placet medicis, & Aristoteles innuit in 30. sect. Problematum, vel referte ad vim, & potentiam astrorum, ut nugantur Astrologi, est profectò perquam ineruditum, & insulsum. Negare verò prædicta experimenta extrema impudētis, & cōtumacię videtur. Necesse igitur est, ea opera referre ad substantias quasdam incorporeas, & intelligentes, naturali potentia, & scientia, hominibus superiores, ac præstantiores. Lege quę in hanc sententiam fusè disputat B. Thom. lib. 3. aduersus Gentes. c. 104. & 105.

An com-
perto
somnia,
sciri pos-
sit ab ho-
mine,
eius som-
nij signi-
ficatio.

Quarta & extrema istorum Chaldaeorum sententia fuit, si rex indicaret eis suum somnium, se quid significaret, & proten-deret id somnium, explicaturos. Hoc præcisè dictum est, non verum: recteque eos redarguit rex. Nā si nō poterant scire somnium ipsius regis iam præteritum, & quod iā actu fuerat, nec poterat nō fuisse, quæ ratione scire potuissent res futuras, quę illo somnio præsignificabātur? etenim futura, nec sunt actu, nec fuere vnquam, & ex se incerta sunt, causasque habent indeterminatas. Præterea idem rex, ut narratur infra c. 4. proprio experimento deprehendit, istorum professionem, & promissionem esse inanem, & falsam, cum enim alterum quoddam somniū suum istis ipsis exposuisset, nullā illi significationē & interpretationem eius somnij adinuenire potuerūt. Et verò si somnia fuerint diuin, a quę sit eorū significatio, nisi diuinitus sciri

sciri non potest: nec diabolica, nisi docente demone nota sunt: & isti negarunt dæmones, siue Deos, conuersationem habere cum hominibus. Quotidiana somnia, quia inordinatè, inconstantes, ac temerè cōtingunt, certam habere cognitionem, aut interpretationē non possunt. Naturalia verò somnia ex certis, & naturalibus causis profecta, significationē faciunt, & signaculant aliquarum rerum, sed eorum cognitio, & interpretatio, ad medicos, & physicos pertinet, nec Chaldaeorum, ariolorum, maleficorum artibus continetur.

*Ipsē mutat tempora, & ætates: transfert regna,
& constituit: ipse reuelat profunda, &
nouū in tenebris constituta.*

Ut Deus tempora, vel naturaliter, vicissitudines faciens dierum, & noctium, æstatis, arque hyemis, temporis sereni, ac nubili, salubris, & pestilentis. Vel modo supernaturali, aut longius producendo diem, quàm natura fert, sicut euenit tempore Iosue, ac regis Ezechie: aut mutando naturalem rerum ordinem atque processum: sicut accidit in ecclipsi Solis tempore passionis Domini nostri. Mutat ætates, vel minuendo in commune vitam hominum, quemadmodum post diluuiū factum est: vel priuatiu minuendo vitam alicuius hominis, vel in poenā eius, vel contrigit Moyse, & Aaroni, vel in eius bonum, & utilitatem. Nam de quodam homine electo, & Deo caro scriptum est in libro Sapientie, cap. 4. raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius. Contra vero quibusdam prorogat vitam, ut regi Ezechie, annos quindecim, ultra naturaliter ei vitæ spacium præfixit, adiiciens.

Quomodo Deus mutet, tempora, & ætates.

Dicitur Deus transferre regna, ut intelligatur in manu Dei esse omnem potestatem, & dominationem, quæ est in terris, sicut in lib. Eccles. cap. 10. scriptum est: *In manu Dei, est potestas terræ*, & Dominus dixit Pilato: *Non haberes potestatem ullā in me, nisi esset tibi data desuper*. Arguit præterea translatio regnorum, breuitatem, & instabilitatem humanarum rerum, ne videlicet principes viribus suis, bonisque consiliis, securos se, ac beatos putent. Transfert etiam Deus regna ex vna gente in aliam, propter impietatem, & iniquitatem. Nam à Chanaanitis regnam transtulit ad Iudæos, à Saule ad Dauidem: à Salomone ad Ieroboam: scriptum enim est in cap. 10. libr. Ecclesiast. *Regnum à gente in gentem transfertur propter iniustitias, & iniquitates, & conuersiones, & diuersos dolos*, & paulo infra: *Sedes ducum superbium destruxit Deus, & sedere fecit mites pro eis*. Constituit autem Deus reges variis modis, & variis de causis: aliquando enim

Deus trasfert regna, & cur

enim homines improbos euehit ad regnū, quia hoc populi im-
probitas commeruit, ipse enim vt ait Iob. 34. *Regnari facit hy-*
poctisam propter peccata populi : & per Iſaiam cap. 9. Dominus
inquit, *Dabo eis pueros principes, & effeminati dominabuntur eis.*

Cur finit Interdum finit barbaros, & crudeles homines dominari popu-
Deus bar lo suo, quo grauissima eius scelera puniat: quemadmodum per
baros, & regem Assyriorum puniuit decem tribus Iſrael, quamobrem
impios per Iſaiam appellat eum virgam furoris sui : & per regem Na-
regnare, buchodonosor castigauit peccata tribus Iuda, quam ob causam
& popu- per Ezechielem nominat eum seruum suum, sicut etiā rex At-
lo suo do tila nominabat se flagellum Dei. Nonnunquam Deus creat
minari. aliquem regem, vt per eum animaduertat in alium regem, à
Iſa. 10. quo grauiter est offensus, hanc ob causam iussit Deus Iehu re-
Ezech. 29. gem Iſrael vngi, ad delendam posteritatem impij regis Achab.

Denique quosdam effert Deus ad regalem dignitatem, & po-
tentiam, propter populi sui, & seruorum suorum vtilitatem,
& consolationem. Legimus apud Iſaiam cap. 45 & in princi-
pio libri Esdræ, Cyrum euectum esse à Deo ad amplissimum
imperium, vt ipse populum Hebræum seruitute liberatum, in
patriam dimitteret, ad instaurandum templum suum. Constā-
tinus quoque, propter vtilitatem Ecclesiæ, diuina ope debella-
tis omnibus suis hostibus, solus amplissimum à Deo consecu-
tus est imperium. Porro illis verbis : *Ipse reuelat profunda, &*
abscondita, & in tenebris constituta, significari possent tria ge-
nera rerum, quæ super omnem sunt naturæ creatæ cognitio-
nem. Vnum est rerum supernaturalium, cuiusmodi sunt my-
steria nostræ fidei, vt Trinitatis, Incarnationis, & Eucharistiæ,
quæ dicuntur hic profunda. Alterum eorum, quæ vocan-
tur arcana cordium, vti sunt propriæ voluntatis, & intellectus
actiones, nominantur autem hoc loco abscondita. Tercium est
eorum, quæ in scholis appellantur futura contingentia, quæ
nec sunt actu, nec fuere vnquam, nec in causis suis determina-
tè continentur, ob idque certam cogitationē parere non pos-
sunt : hæc nominantur in præsentia in tenebris constituta.

Similitu
do.

Nomen
transmi-
grationis
in tripli
cicaptiui
tate Baby
lonica di
ſtum in-
uenitur.

Vt enim se habet ad sensum oculorum lux, & tenebræ, sic ad
cognitionē intellectus, potentia, & actus. Arque huius triplicis
difficultatis intelligendi similitudinem quandam in visu li-
cet cernere minimè alienam, cui quædam ignota sunt, quia
longè distant, alia quia sunt in tenebris : nonnulla, quod ali-
quo impedimento ab ipso visu oblilescunt. Circa illa ver-
tate Babyba : *Inueni hominem de filiis transmigrationis Iuda*, breuiter ad-
notandum duxi, tres fuisse intra viginti annos captiuitates Ba-
bylonicas Iudæorum, sub eodē rege Nabuchodonosor, easque
omnes in Scriptura nominari transmigrationes. Prima fuit
sub

sub rege Ioachim, quam vocat transmigrationem Scriptura hoc loco, illius enim captiuitatis particeps fuit Daniel. Altera sub rege Ioachim seu Iechonia, quæ dicitur transmigratione ab Ezechiele cap. 1. & 40. & Hierem. cap. 24. à diuino etiam Matthæo cap. 1. Tertia sub rege Sedechia, quam Hieremias cap. 1. etiam transmigrationis vocabulo appellat, licet hoc nomen magis in secunda captiuitate vñsurpatum, & tritum sit.

*Tu rex cogitare cœpisti in stratu tuo quid
esset futurum post hæc.*

Hunc locum exponit Gregorius in prima Homilia super Ezechielem: cum enim docuisset prophetiam non tantum esse futurorum, sed etiam præteritorum & præsentium, ea ratione vt sunt illa homini occulta, & incomprehensibilia, subdit, prophetiæ tempora præterita, & futura, intuitum sibi concinere ad probationem, vt aliquando ex futuris præterita, aliquando verò ex præteritis probentur futura: & cum prius illud, exemplo Moïsis ostendisset, de hoc posteriori quod ad rem nostram facit, quemadmodum in ipso prophetiæ spiritu ex præteritis probentur futura, exemplum ponit huius somnii, quod Daniel est interpretatus. Petiit rex Babylonicus, inquit Gregorius, ex suis sapientibus, non tantum somnii interpretationem, sed etiam quale fuisset somnium, quod ei acciderat, & ex memoria effluerat, vt nimirum ex præterito colligeret, si quid in eorum responsionibus certum teneret: quibus negantibus id scire se posse, adductus est Daniel, qui non solum hoc respondit quod interrogatus est, sed etiam ipsam somnii originem explicauit, dicens: *Tu rex cogitare cœpisti in stratu tuo, quid esset futurum post hæc*, & paulò post: *Tu rex videbas, & accipiebat una gradus*, cuius somnii mox vt ordinem dixit, quicquid ex eodem vñturum sequebatur, aperuit. Pensamus ergo ordinem prophetiæ: à cogitationibus venit ad somnium, à somnio peruenit ad futura. Qui ergo ipsam, vt ita dicam, radicem somnii protulit, profecto ex præteritis probauit, quod veraciter, quæ de futuris diceret. Prophetia autem præsentis temporis, nec præteriti attestazione indiget, nec futuri: quia cum res occulta per prophetiæ verba detegitur, veritati illius, res ipsa, quæ ostenditur, attestatur. Hæc ibi Gregorius. Idem in 4. libr. Dialogorum, cap. 48. sex causas memorat somniorum, aut enim, inquit, ex plenitudine, vel inanitate corporis somnia existunt, aut ex præcedentibus in vigilia cogitationibus & curis, aut ex illusione dæmonis, aut ex cogitatione hominis simul & dæmonis illusione, aut ex reuelatione Dei, aut denique ex cogitatione & reuelatione Dei. In hoc autem

D. Greg.
sententia,
de latitudi-
ne &
efficacia
prophetiæ.

postremo

An som-
nium re-
gis Nabu-
chodono-
sores
causis na-
turalibus
ei accede-
re pote-
rit.

postremo genere somniorum reponendum est somnium hoc Nabuchodonosor.

Ne quem autem subeat suspicari, propterea somnium hoc naturaliter illi regi potuisse accidere, quod somnium fuerit cōgruens cum antecedentibus eius cogitationibus & curis: naturale autem sit, ut qualia quisque vigilans diu multumque cogitauerit, talia frequenter dormiens somniet: frequens enim, aut vehemens in vigilia phantasiæ commotio, naturaliter similes in somno eiusdem phantasiæ motus & phantasinata excitat ne quis, inquā, id forte de hoc somnio suspicetur, scire cōuenit, cogitationem & curam vigilantis, a liquando esse causam subsequētis somni), cum illud ipsum somniatur, quod in vigilia fuerat animo agitarum: tunc autem somnium est signum, non quidem futuri: sed præteriti, similiter ut effectus, naturaliter signum quoddam est suæ causæ. Nonnunquam verò præcedens in vigilia cogitatio, non est causa consequentis somnij, sed tantum præparatio quædam animi ad illud accipiendū vel potius idonea quædam occasio atque opportunitas, ut somnium tunc homini detur, sic beato Iosepho deliberāti sponsam suam beatissimam Mariam dimittere, dormienti somnium à Deo datum est, ad eius cogitationes pertinens, quo scilicet verabatur dimittere sponsam, & vnde illa prægnans esset, docebatur. Simili ratione huic regi, de futuro regni sui statu anxie cogitanti, aptè & opportunè missum est somnium, & sui, & aliorum regnorum conuersiones significans, scilicet, ut ex cōuenientia significationis somnij cum prægressa cogitatione sua, agnosceret rex, interpretationem Danielis, non esse confictam, sed veram, fideque dignam.

Quid sit
sentien-
dum de
somniais,
quæ Gen-
tiles, ut
vera & di-
uina tra-
diderunt

Verum quid dicturi sumus de multis somniis futura hominum cuncta significantibus, hominibus ethnicis, atque impiis, nec à Deo, ut credere par est, datis, in quibus colligendis Cicero in libro de Diuinatione, & Valerius Maximus lib. 1. cap. 7. copiosi ac diligentes fuerunt? Respondebimus, pleraque istiusmodi somniorum conficta esse, vel ab ipsismet, quibus accidisse fertur, quo maiorem illi apud homines sibi obseruantiam & venerationē acquirerēt: vel ab ipsis scriptoribus, quo mirabiliora essent, quæ narrabant, ea supra verum magnificentibus. Sed esto, talia somnia nonnunquam acciderint, & vera euaserint, id tamen quia rarissimè contigit, casu ac fortuito accidisse putandum est. Quid enim nimirum, ex innumerabilibus somniis falsis, vnum aut alterum cecidisse? Quod si nos urgere insistant, multa eius generis contigisse, etiam id facile expediemus, affirmantes ea somnia potuisse à dæmone mitti, & ingenti dormientibus, quo videlicet homines in superstitiosam om-
nium

nam somniorum obseruationem induceret. Potest autem demon in dormientibus exprimere somnia præsignificantis res futuras, eas dico, quæ, vel ex certis causis naturaliter euenturæ sunt, vel quas demon ipse aliquando post tempore facturus est, vel quas, si non certis argumentis, probabilibus tamen signis futuras coniectat.

*Qui reuelat mysteria, ostendit tibi rex,
qua ventura sunt.*

Illud quod in Euangelio legimus, ait hoc loco Hieronymus, *qui solem suum eriri facit super bonos & malos*, etiam super Nabuchodonosor intelligamus esse completum. Tanta est enim clementia Dei, ut etiam regi impio & barbaro, dispensationis suæ, qua mundum regit, mysteria reuelaret. Sed cum tria tres possumus asserere causas, præter alias supra positas. Primo quidem id fecit Deus, ut rex superbus & crudelis, agnoscens instabilitatem & breuitatem regni sui, non multo post ad aliam gentem transferendi spiritus suos deponeret, seque submitteret vero Deo, in cuius potestate esse disceret, regna quibuscunque velleret dare, vel auferre: nec superbè insultaret Hebræis, tunc sub ipso captiuus, eoque inhumaniter traiceret, cum animo suo reputans, eandem, quæ illis cõtingerat, sibi quoque paratam esse regni mutationem, & euersionem. Deinde, ut sciret homines, qui terrenorum regnorum amplitudine & potentia subnixi, se in summa felicitate esse putant, esse aliud quoddam regnum diuinum, & æternum Christi Domini & seruorum eius, tantò ceteris omnibus præstantius, quanto cælum terræ, æternitas temporis, Deus homini præstat: & sic iam ex eo tempore cognitio quædam venturi Christi, & regni eius, in animis mortalium sereretur. Postremo, ut cunctis mundi huius principibus manifestum fieret, omnem eorum potentiam & gloriam, caducam, fluxam, & instar somnis atque imaginis esse. Lege Psal. 36. & 72. & cap. 20. Iob.

Secunda quia locum hunc Philo Iudæus disertissimè grauissimè- que uideant, verba eius ex libro qui inscribitur, Quod Deus sit immutabilis, nec me piguit hic adscribere, nec lectorem tædebit legere. Sic autem scribit. An putas rem ullam mortalem uerè esse, & non tanquam in suggestu quodam, ab inani & incerta opinione sustineri, non aliter quàm somniorum ludum? Quod si nō libet singulorum fortunas perquirere, uide regionum integritatem, & gentium mutationes. Floruit quondam Græcia, sed Macedones potentiam ei abstulerunt. Postea Macedonia præualuit opibus, sed diuisa in plures portiones, sic debilitata est, ut tandem omnino interiret. Ante Macedonium imperium,

Matt. 5.

Tres causas cur Deus in somniis dignatus sit regem Nabuchodonosor.

Præclara Philonis sententia de uolubilitate, atque instabilitate mundi.

imperium, inclyta fuerat Persarum felicitas, sed vna dies tam ingenti regno finem attulit: & nunc Persæ, penes quos paulò antè fuerat imperium, sunt Parthorum provincia. Fuit Ægypti olim perampla, & magnifica potentia, sed nubes in modum præterit eius felicitas. Quid Æthiopes, quid Carthago in Africa, Quid Pōtifici reges, quid Europa, Asiaque, vt compendio dicam, totusque orbis habitabilis? nonne more naus susque deque iactatæ marinis fluctibus, nunc secundis ventis, nunc aduersis vritur? Nam verbum diuinum choreas in orbem ducit, quod vulgus hominum fortunam nominat, & omnes gentes circumlustrando, nunc his, nunc illis imperia vel tribuit, vel adimit. Nihil igitur est in humanis rebus præter ymbra, auramque leuissimam, sine mora præteruolantem: eunt enim vltro citroque, tanquam æstuaria. Nam & marini æstus, nunc cum magno impetu sonituque accedunt, & longè lateque per littora diffunduntur, vndis stagnantibus: nunc refluunt retrò, nec solùm terram, sed maris etiam partem aquis nudatam, in similitudinem continentis redigunt. Simile quiddam accidit, quando fortuna, postquam populosam aliquam gentem inundauit magnis felicitatibus, etiam fluxu auerso, ne guttam quidem sinit reliquam, deletis pristinae opulentiae vestigiis. Hæc tenus sunt Philonis verba.

Mihi quoque, non in sapientia, quæ est in me plusquam in cunctis viuentibus, hoc sacramentum reuelatum est.

An somnium Nabuchodonosor, potuerit Daniel naturali solertia & sapientia verè interpretari.

S. Vpra etiam dixerat Daniel, *mysterium quod rex interrogat, sapientes, arioli, magi, & aruspices nequeunt indicare regi, sed est Deus in cælo reuelans mysteria.* Ex vtroque loco satis apparet, significationem & interpretationem huius somnij, nulla hominum ratione, & artificio cognosci, & adinueniri potuisse. Et rectè sanè: nam si Deus voluit persuasum, & certum esse regi, illud somnium non naturaliter, aut humanitus, sed diuinitus ipsi accidisse, conueniens profecto fuit, vt eiusmodi daretur cuius intelligentia non posset à quoquam mortalium humana ratione comprehendendi. Deinde, somnium illud significabat futura hominum euentu, quin etiam Dei consilia, & decreta, quarum rerum certa cognitio, humanæ mentis, vim & captum exuperat. Ad hoc somnium illud, cum esset signum futurorum, aut erat signum naturale, aut voluntarium. Non naturale, nam quod naturale signum est alicuius rei vel causa est eius rei, vel effectus, vel cum causa effectiue naturaliter & necessario coniunctum, denique naturale signum connexionem

nēquandam naturalem, & conuenientiā cum re significata habet necesse est. Horum autem nihil conuenit in illud somnium comparatione earum rerū, quas significabat. Neq; enim statua illa, vel secundum materiam, vel secundum figuram, habebat naturalem conuenientiam regnorum, conuersionibus & euerſionibus, quas significabat. Si autem erat signum voluntarium, & ut patet, non ex voluntate hominum, sed ex sola Dei voluntate profectum, constat nemini potuisse significationem eius esse notam, nisi cum voluntas Dei esset patefacta. Adice, quod illa statua per se considerata, remotaque Dei reuelatione, multa & varia significare poterat, scilicet, vel varias mutationem euenturam circa personam ipsius regis, vel circa successores ipsius, vel circa regna, & reges alios, quam qui reuera significati sunt. Patet hoc ipsum argumento nostrorum conuicatorum, qui illam statuam & imaginem variē vsurpauit, & ad innumeras propemodum res significandas applicauit, & accommodare solent. Sed enim, obiciet aliquis, fuisse olim apud Gentiles, somniorum coniectores & interpretes, qui multa somnia significantia res futuras, verē interpretabantur. Atqui, tanto plura illos falso interpretatos esse constat, ut quorum veridici interpretes fuerunt, aut casu & temerē, aut sagacitate quadam, & solertia humanæ mentis fuisse existimādam sit. Quin sæpenumero illi, idem somnium contrariē interpretabantur. Narrat Qu. Curtius lib. 3. somnium quod Dario regi, paulo ante prælium, quo primum ab Alexandro superatus est, acciderat, vates contrarias in partes esse interpretatos: alios enim, id somnij victoriam Dario, alios cōtra, Alexandro portendere, respondisse. Accipe aliud exemplum à Cicero de in libro secundo de Diuinatione positum: cursor ad Olympia proficisci cogitans, vidit in somno aquilam esse factum, cōtulit vates: vnus dixit, ipsum præculdubio victurum, aquila enim cunctas aues sublimitate antecellit: alter contra, victū iri respondit, aquila nanque ceteras aues insectans & agitans, semper postrema est. Vides futilitatem & vanitatem huiusce diuinationis.

An apud
Gentiles
fuerint
veri in-
terpretes
somnia-
rum.

Tu rex videbas, & ecce quasi statua vna grandis, & intuitus eius erat terribilis.

CUT DEUS sub specie statuar, vel imaginis humanæ, somnium illud significans futurā regnorum cōuersionē figurari & exprimi voluerit, quo planius intelligatur, sciendum est quatuor esse genera signorum, quibus Deus ad significandas res futuras uti solet. Primum est eorū, quæ tantummodo sunt signa, nec aliud quā ad significandum à Deo instituta: huiusmodi

Quatuor
genera di-
uinorum
signorū.

iustmodi sunt omnia signa quæ prophetis, vel dormientibus per somnia, vel vigilantibus per imaginarias similitudines, siue in raptu, siue in ecstasi dabantur. Alterum genus fuit eorum, quæ & res quædam erant ad aliquem certum vsum comparatæ, & præterea erant signa ad aliud quidpiam significandum constituta. Huius generis fuisse Mosaicæ legis ceremoniæ, tum propter significationem mysteriorum nouæ legis à Deo institutæ. Tertium eorum fuit, quæ significabant id, quod fiebat, quemadmodum septuplex lotio Naaman Syri in Iordanem, significabat lotionem eius à lepra, quam tunc in eo diuina virtus operabatur. In hoc item genere signorum reponenda sunt sacramenta nouæ legis, quæ faciunt, id quod significant. Quartum, & vltimū genus signorum eorum est, quæ significabant non tam id quod tunc fiebat, quàm aliud quiddam multo præstantius, olim futurum: exempli causa iussit Deus ad euerendos muros Iericho, sacerdotes septies urbem circumire tubis clāgentes: quod non tam euerisionem illius urbis significabat, quàm omnem idololatriæ potentiam per Euangelij prædicationem toto orbe personantem, omnino destructam iri portendebat. Ad hoc genus signorum pertinebat etiam serpens ille æneus in deserto erectus à Mose, quem aspicientes sanabantur à moribus serpentium: ille enim non tam signum fuit illius corporalis, & temporariæ sanitatis, quàm spiritualis, & æternæ salutis, quam Deus per crucem filij sui, humano generi daturus erat: sicut ipsemet Christus apud Ioannem capite tertio, interpretatus est. In primo autem signorum genere, continetur somnium hoc, quod propterea sub similitudine imaginis & statuæ hominis est figuratum, quia significabat cōversiones regnorum: ratio autē regni potissimum in hominibus consistit, hoc est, in rege, & subditis, regni quoque splendor, nobilitas, potentia, antiquitas, magnificentia, & fortitudo, præcipue in hominibus posita est, quin commutatio regnorum ob imperij ex vna gente in aliam translationem maximè fieri solet.

Sacramēta nouæ legis id faciūt quod significant
Ios. 6.

Num. 21.

Cur statua referebat similitudinem hominis.

Cur statua erat terrifica.

Erat autem intuitus illius statuæ terribilis: primo quidem, ob insinuatam corporis molem, & proceritatem, & quia minaci, & terrifico vultu regem aspiciebat, ei quodammodo imminens: augebat etiam terrorem, tam multiplex, & diuersa statuæ materia, insignem aliquā rerum variationem portendens: maxime vero tanta dissimilitudo, & discrepantia inter caput aureum, & digitos terreos, quo significari videbatur lapsus ex optimo & felicissimo statu in viliissimum & miserimum. Super omnia verò terribilis erat tantæ imaginis cōfractio, & vsque in puluerem resolutio, facta ab illo lapide, in quo tria erant valde mira.

mirā, & portentosa, quod sine manibus abscissus esset ex monte, quod primo paruulus, mox instar magni montis vniuersam terram occupasset, denique quod illisus & impactus illi statum eam contriuiisset: & vsque ad puluerem comminuisset. Sed in primis terrificā erat eius imaginis significatio. Etenim magnorū imperiorū commutatio, fieri non poterat sine magno terrore bellorum, sine sorda principum cæde, sine depopulatione, & vastatione regionum, & populorum, sine multa hominum internecione.

Huius statuae caput, ex auro optimo erat: pectus & brachia de argento: venter, & fæmora, ex ære, tibia ferrea: pedum quadam pars erat ferrea, & quadam fætilis.

Describitur his verbis quadruplex illius statuae materia: aurum, argentum, æs, ferrum: nam fætilem seu testaceam materiam, benè monet Theodoretus non esse hic positam, quasi principalem statuae materiam, sed tanquā fæto commixtam. Sicut enim quatuor regnorum mutationes significantur, ita quatuor sunt principales materiae, quarum vnaquæque naturali sua qualitate, & proprietate, eius regni, cuius est signum, conditionem, & proprietatem mirifice declarat. Quatuor autem regna, quæ quadruplicis materiae varietate significantur, confessione fere omnium, manifestum est esse regnum Chaldaeorum, Persarum, Graecorum, & Romanorum. Cur autem hæc quatuor potissimum fuerint significata prætermittis aliis quam plurimis, in promptu est causam reddere, per hanc enim statuam significatur regna, vel tunc præsentia, vel futura, non autem præterita, & iam extincta. Quam obrem hic non comprehenditur monarchia Assyriorum, quippe quæ ducentis circiter annis, ante huius somnij tempus destructa, & euersa fuerat. Quamquam dici posset, eam esse comprehensam in regno Chaldaeorum, quod nihil fuit aliud, nisi pars quadam, & quasi propago monarchiæ Assyriorum. Deinde, significantur quatuor regna totius terræ florentissima, potentissima, & amplissima, præteritis compluribus aliis regnis tunc humilibus, & obscuris, & angustis, sicut erat regnum Sicyoniorum, Atheniensium, Lacedæmoniorum, & Lydorum. Nec significantur hac imagine omnia regna post futura simplicitate, sed tantum futura vsque ad aduentum & regnum Christi. Quocirca, quæ post exorta sunt imperia, Gothorum, Sarracenorum, & Turcarum, ad huius figure significationem minime pertinent. Denique, imago hæc significabat cōversionem,

Cur per illam statuam significata fuerint quatuor tantum imperia, Chaldaeorum, Persarum, Graecorum, & Romanorum, aliis quamplurimis regnis prætermittis,

non quorumlibet regnorum, sed eorum, quorum vnum ita proximè successit, alteri vt posterius euerteret prius, & prioris ruina, posterioris imperij origo, & dilatio esset. Idquod in his quatuor regnis Chaldaeorum, Persarum, Græcorum, & Romanorum euenisse, liquidum cernimus: quo fit vt extra huius imaginis significationem sint, antiqua Ægyptiorum, Scytharum, & Chartaginensium imperia quæ nec inter se: nec cū his quatuor regnis prædictum ordinem, & seriem successionis habuerunt. Non rectè igitur Prosper in libr. de Promission, & Prædictionibus Dei, par. 2. c. 33. sequutus Paulū Orosium, interpretatus est per ventrē & scœmora zrea, figuratum esse Punicum seu Chartaginense imperium. Sed quid de Medorum imperio, quod eo tempore stabat, dicemus? respondebimus, vel esse inclusum in monarchia Persarum, cuius conditor Cyrus, eiusque deinceps successores, Persarum simul ac Medorum reges fuere, quamobrem Persicum imperium figuratur hic perceptus cum duobus brachiis: vel esse omissum, quia tunc principatus Medorum valde angustus, & restrictus erat, vt paulò infra ostendemus.

An visio
huius sta-
tuz dif-
ferat ab
alia simi-
li visione
Danielis,
quæ infra
narratur
cap. 7.

Sed quia visio quam habuit Daniel anno primo regis Balthasaris, vt infra narratur capite septimo, eandem significat eorundem quatuor regnorum commutationem, declarandū est, quid inter hanc & illam visionem coueniat, & differat. Conueniunt dupliciter, tum in re figurata & significata, quæ est mutatio illorum quatuor regnorum, tum in modo visionis, vtraque namque accidit dormientibus per somnium. Sed pluribus modis differunt, primum tempore: nam illa visio capitū septimi euenit post hanc quadraginta annis, tot enim annos reperies à vigesimo quinto anno Nabuchodonosor, quo anno somnium hoc ei contigit, vsque ad primum annum regni Balthasaris. Postea ratione personæ: nam illa soli Danieli, hæc primum regi Nabuchodonosor, tum Danieli etiam obuenerit. Deinde, in qualitate figuræ, ac similitudinis. Nam hæc sub specie vnus statuz expressa est, illa sub similitudine quatuor animalium, leonæ, vrsi, pardi, & quartæ bestię, cuius nomen tacetur. Ad hoc, in illa visione quæ ad singula prædictorum quatuor regnorum pertinent, subtilius, vberius, & distinctius explicantur. Denique in hac visione pauca de regno Christi, nihil de regno Antiochi Epiphanis, vel Antichristi: illi de Christi regno plura & sublimiora, multa etiam de Rege Antiocho, & sub eius figura de ipso Antichristo in-
tinuantur.

THEOREMA

*Tues rex regum, & sub ditione tua vniversa consti-
tuit Deus, tu es ergo caput aureum.*

DEinceps particulatim interpretatur Daniel, quid singulae De poten-
tius statuae partes proprie significarent. His autem ver- tia regis
bis describitur primò regnum Chaldaeorum. Dicitur autem Nabucho- Nabucho
donosor rex regum, quia maximus erat omnium re- donosor.
gū sui temporis, vel quia multis & magnis regibus imperabat.
Etenim per Hiere. c. 27. prædixit Deus huic regi, multas gen-
tes, magnosque reges seruituros: & Abac. c. 1. vaticinatur, eum
de regionis triumphaturū: quin teste Isai. c. 47. Babylon regno
rum domina vocabatur. Mira sunt autem quæ de huius regis
magnitudine, potentia, & ditionis amplitudine, cum hoc, tum
aliis locis diuina prædicat Scriptura. Nam infra c. 4. huic ipsi
regi dicit Daniel, *Tu rex magnificatus es, & inualluisti, & magnitu-
do tua peruenit usque ad calū, & potestas tua in terminos vniversa
terre* idem cap. 5. propter magnificentiam huius regis, ait omnes
linguas timuisse ipsum, quia quos volebat, percutiebat, inter-
ficiebat, & quos volebat, exaltabat aut humiliabat. Per Hiere-
miam c. 27. ait dominus de hoc rege, *seruiens ei gentes multa,
& reges magni: gens autem & regnum quod non seruerit ei, & nō
carnauerit collum suum sub iugo eius, ego dominus in gladio, fa-
me, & peste visitabo ipsum.* De eodem rege Nabuchodonosor,
cap. 1. sic vaticinatus est Abacuc, *congregabis quasi arenam cap-
tiuos: ipse de regibus triumphabit, & tyranni ridiculi eius
erunt, ipse super omnem munitionem ridebit, & comportabit egge-
ras, & capiet eam.* Ne his quidem minora, de hoc rege ab eth-
nicis scriptoribus prodita sunt, veluti à Beroso, Megasthene,
Philostrato, Abydeno, Alphxo, & Alexandro Polyhistoro, quos
Iosephus priori lib. contra Appionē, & Eusebius lib. 9. de præ-
paratione Euangelica, capite ultimo commemorant. Berosus
certè in historia de rebus Chaldaicis, cunctis superioribus re-
gibus, imperij & gloriæ magnitudine, eum anteponit. Mega-
sthenes lib. 4. de rebus Indicis, tradit hunc præter Orientis pro-
uincias, Ægyptum quoque & Africam, Hispaniamque subiug-
asse, eumque confirmat virtute animi, & rerum gestarum præ
Omnia
stantia Herculem superasse. Strabo libro decimoquinto suæ fuisse sub
Geographiæ scribit hunc regem omnium potentissimum, & imperio
ipso Hercule præstantiorem fuisse à Chaldaeis existimatum. Nabu-
Tertul. in lib. aduersus Iudæos, ubi agit de regno Christi, ait chodono
hunc regem imperij sui terminos habuisse ab India vsque ad sor, qua-
Ænapiam. tuormo-

Sed nihilominus tamen, videtur supra veritatem esse, quod dis intel-
hic dicitur, vniversa quæ homines & bestiae inhabitabant, sub ligi possē

regis eius imperio fuisse subiecta. Constat enim, Europam saltem totam, nec Indiam, ut alias complures prouincias, & gentes taceam, eius regis dominatione fuisse subactas. Conuenit igitur, ut prædicta verba veram habeant sententiam, aliquo modo interpretari. Nam, vel hoc dictum fuit per synecdochē, quia totum ponitur pro magna, & principali parte. Etenim quia hic rex debellauerat magnam, & principalem partem orbis, tunc Chaldæis cogniti, & famosi, ideo dicitur habuisse imperium in vniuersam terram. Vel in his verbis est hyperbole, figura sacris literis persequens, qua, ut magnitudo rei exprimitur, ea supra veritatem extollitur, quomodo Genes. 22. dicitur semen Abraham, tamquam arenam maris multiplicandum: & in 2. Reg. c. 1. Saul, & Ionatas dicuntur aquilis velociores: & in 3. Reg. cap. 10. dicitur tempore Salomonis fuisse tanta copia argenti, quanta erat lapidum. Vel Phrasis est hæc, peculiaris diuinæ Scripturæ ponere omnes pro multis, sicut contra multos pro omnibus. Prioris exemplum habes Genes. 22. in Abraham, in quo dicuntur benedicendæ omnes gentes, pro eo, quod est, multæ gentes. Nam capite 17. dixerat ei Deus, Patrem multarum gentium constitui te. Posterioris exemplum reperies in cap. 5. Epist. ad Rom. quo loco Paulus ait: propter inobedientiam Adami constitutos esse peccatores multos, id est, omnes: nam ibi dixerat, omnes peccasse in Adamo. Vel denique Daniel hæc dixit: secundum estimationem, & morem loquendi Chaldæorum, qui regem suum, quo magnitudinem imperij eius extollerent, vel quo magis ei adularentur, regem regum, & dominum vniuersæ terræ appellare ipsum solebant. Sic beatus Ioseph in Euangelio simpliciter dicitur pater Christi, quia sic vulgo existimabatur, & appellabatur: & apud Hieremiā c. 28. Hananias pseudo propheta, vocatur simpliciter propheta, quia vulgi estimatione, & appellatione, propheta erat.

Quomodo caput aureum statuę significabat regnum Chaldæorum.

In illis porro verbis, *tu es caput aureum*, triplex later figura: nā primò ponitur rex pro regno, *tu es caput aureum*. i. tuum regnum est caput aureum: non enim hic agitur de regibus, sed de regnis: id quod pater ex eo, quod proximè sequitur, *post te cōsurgēt aliud regnum*, quibus verbis non significatur regnum Persarum surrecturum post obitum Nabuchodonosor, sed post regnum Chaldæorum, cui tunc ipse preerat. Altera figura est in eo, quod rex, seu regnum Chaldæorum dicitur esse caput aureum, pro eo, quod est, significari, seu figurari capite aureo, res enim significata, & figurata, nominatur vocabulo signi, & figuræ: qua figura orationis utitur scriptura, cum Ecclesiam Christi appellat Syon, vel Hierusalem, & ipsum Christum no-

minat

misit Dauidem : sicut interdum contra fit, ut quod est figura, appelletur vocabulo rei figuratæ: quemadmodum Paulus 1. ad Cor. 10 dixit: *Petra autem erat Christus*, id est, petra figurabat Christum: & in Scriptura veteris testamenti imagines bouum, leonum, & cherubin, & serpentium. Lege Augustinum in questionibus super Leuitic. q. 57. Tertia figura est in illis verbis: *caput aureum*, continens duplicem metaphoram, alteram capitis, qua significatur principatus antiquitatis, & sapientiæ: quo duplici nomine, Chaldeos olim gloriari solitos, sacris literis testatum est. Erat enim regnum Chaldeorum antiquissimum, & primum omnium, ut liquet ex 10. cap. lib. Genes. Apud Chaldeos item diu multumque viguit studium sapientiæ, unde per Isaiam c. 47. dixit Dominus Babyloni, *Scientia & sapientia tua decipit te*. Altera metaphora continetur in vocabulo, *aureum*, quo denotatur maxima huius regis opulentiæ, vdmira felicitas, quippè breuissimo tempore amplissimum imperium adeptus est. Non tamen purandum est, quia regnum Chaldeorum comparatur auro. Persarum autem argento, & Alexandri Magni, atque Græcorum æri, denique Romanorum ferro, propterea regnum Chaldeorum in tribus regnis fuisse florentius, ac magnificentius: non enim appellatur aureum comparatione sequentium regnorum, sed comparatione eorum, quæ tunc erant, regnante Nabuchodonosor. Quamobrem Hieremias cap. 5. Babylonē appellat aureum calicem inebriantem omnes gentes.

Res figurata nomine signi appellantur.

Sed enim cōtra ea, quæ de huius regis magnitudine imperij, & potentia dicta sunt, quispiam fortasse illud obiicere nobis posset, quo tempore regnabat Nabuchodonosor, eo tempore fuisse monarchiam Medorum, multis annis ante eum regem eorum, multisque item post eum annis, tempore Cyri extitisse. Erat igitur tunc maior Medorum, quam Chaldeorum potentia. Quin hoc ipsum confirmari posset auctoritate Herodoti, qui primo libro, Cyaxarem Medorum regem affirmat fuisse potentissimum, eum namque ait toti Asiæ dominatum esse, omnesque Assyrios, exceptis Babylonis: sub imperium suum subiunxisse, Cyaxarem autem, chronographia Herodoti demonstrat æqualem fuisse regis Nabuchodonosor: cum enim ab exordio regni Cyaxaris, usque ad primum annum Cyri recenset ipse annos septuaginta quinque, scilicet quadraginta ipsius Cyaxaris, & triginta quinque Astyagis, cuius imperium Cyrus bello obtinuit: ex sacris autem literis, ab anno xix. Nabuchodonosor usque ad primum annum Cyri, septuaginta anni captiuitatis Iudæorum colligantur, necesse profecto est, principium regni Cyaxaris, in decimum quartum regni Na-

An regnum Nabuchodonosor monarchia Medorum maius esset imperio Chaldeorum.

ni Nabuchodonosor annum incidisse. Ex his videbitur concludi, Medos eo tempore Chaldaeis, fuisse potentiores. Verum hanc obiectionem diluere non est difficile, si animaduertamus eo tempore fuisse monarchiam Medorum valde coangustam, depressam, & afflictam: tum ob insignem cladem qua aliquod ante annis, superior Nabuchodonosor, cuius mentio fit in libro Iudith, Medos affixerat, victo rege Nedorum Arphaxad, profligatoque omni exercitu, & capris Ecbatanis regia Medorum ciuitate: tum etiam ob immensam vim Scytarum, qui vniuersam Asiam tanquam inundantes, & per viginti octo, annos prædari, ac depopulati, Medos intra suam regionem manere compulerunt. Quapropter Cyaxares, qui vt diximus anno decimo quarto Nabuchodonosor regnare cœperat, per illos viginti octo annos, scilicet, dominantibus Asiæ Scytis in regno suo se continuit, hoc est, vsque ad mortem Nabuchodonosor, quem supra ostendimus, tres, & quadraginta regnasse annos. Postremis igitur xij. annis, quibus Cyaxares superstes Nabuchodonosor, regnauit, dolo interfectis fere Scytis, imperium proferre, atque, vt narrat Herodotus, florere cœpit. Quocirca Daniel, qui somnium hoc interpretatus est, anno xxv. regni Nabuchodonosor, vt supra diximus, verissime dixit, fuisse cum tunc potentissimum, & maximum regem.

Post te, consurget aliud regnum minus te.

Quomodo dicatur regnum Persarum minus regno Chaldaeorum.

His verbis significatur, regnum Persarum, quod proxime post regnum Chaldaeorum affloruit. De quo, quæ hic dicuntur, tres habent quæstiones. Prima quæstio est, cur regnum Persarum dicatur minus regno Chaldaeorum, cum ex Scriptura constet dirionem Persarum multò fuisse ampliorē, quàm Chaldaeorum: siquidem in libro Esther 1. & 10 c. Assuerus ille Persarum rex, imperium habuisse dicitur ab India vsq; ad Æthiopiam super centum viginti septem prouincias, cunctasque maris insulas: tantum autem non fuisse Chaldaeorum imperium, per se manifestum est. Quid? si Cyrus primus Persarum rex, regnum Chaldaeorum bello captum adiuxit suo, nonne quod ex vtroque conflatum est Imperium, maius fuisse necesse est? Responderi potest, dictum esse regnum Persarum minus regno Chaldaeorum, non potentia, vel opulentia, sed antiquitate, ac diuturnitate: stetit enim regnum Chaldaeorum, vel Assyriorum, ab ortu suo sub primo rege Nino, vsque ad interitum sub Balthasare, vltimo rege, quingentos, & mille annos: cum monarchia Persarum intra ducentos, & quadraginta annos, & condita & euerla fuerit, sed illud dictum verius est,

venisset, Danielelem hoc dixisse de regno Persarum, non pro-
p-
ter postea futurum erat, sed prout erat tunc regnante Nabucho-
donosor, quo tēpore multo angustius & obsecurius erat, quā
tunc erat regnum Chaldæorum: ut hæc sit eorum sententia,
post te, consurget aliud regnum, quod tunc est minustuo. Hoc
autem ideo dixit Daniel, ut rex ille præsentis felicitate nimis cla-
tus ac superbus, agnosceret miram regnorum vicissitudinem,
qua sit, ut regna, quæ multo tempore latissimè, & gloriosissi-
mè imperauerāt, postea exiguis restricta finibus, magna in ob-
scuritate & humilitate iaceant: contra verò, quæ diu parua, &
ignobilia fuerant, deinde amplissimum, & nobilissimum im-
petum consequantur: tam instabili, & præcipiti gradu est re-
gum felicitas, quæ vulgò maxima æstimatur, tamque volu-
bili orbe, imperiorum vices circumaguntur.

Mira vi-
cissitudo
regnorum.

Altera quæstio est, cur regnum Persarum comparatum sit Cur Per-
argento: siquidem in illa statua, perfectus & brachia argen-
ta præfiguratum est. Respondeo, comparatum fuisse argēto, perium
propter immensam Persici imperij opulentiam, atque incredi-
bilem vim, & copiam diuitiarum: huius opulentia multa, &
illustria extant argumenta. Primo Cyrus conditor imperij to, & de
Persarum, victo Cræso Lydorum rege, totius Asia ditissimo, opulētia
adeo ut proverbij loco diceretur, ditior Cræso, superato item Persarū.
rege Chaldæorum, omnes Lydorum & Chaldæorum opes in
sua potestate redegit. Quantum verò auri & argēti Cyrus Opulētia
debellata Asia reportauerit ostendit Plinius lib. 33. c. 3. his ver-
bis: *Cyrus devicta Asia pondus auri xxxiiij. millia invenit. præter va-*
siæra, aurumque factū, & in eo solia, ac platanum, vitæque. Cyri ex
Asia.

Qua victoria, argenti quingenta millia talentorum reportavit. Alij legūt
folia.
Hoc est si ad rationē Atticorum talentorum, & ad vulgarem
nostram computationem redigantur, trecenti miliones, & in
super craterem Semiramidis, cuius pondus xv. talenta Ægyptiaca
collybat. Talētū autē Ægypticū pōdo lxxx. capere, Verro tradit. Tā
tā iuram Cyri opulētiā vaticinatus fuerat Iſaias, apud quē
c. 45. Deus promittit se daturū Cyro, thesauros absconditos: qua
si diceret, manifestos, & parabiles thesauros, ipse sibi compara-
bit, sed præter hos, ego illi absconditos, & obtrusis eruā, & dabo.
Eandem Persarum opulētiā satis declaravit Assuerus ille ma-
ritus Esther in illo sumptuosissimo conuiuio, quod in exordio
libri Esther describitur: sed multo magis, ante illum Xerxes
in illo suo innumerabili exercitu, quo vniuersam Græciam
debellare voluit. Narrat Athenæus sub initium lib. 12. de opu-
lentia, & luxu Darij regis Persarum scribens, tempore Darij
vltimi Persarum Regis, in eas iam delitias & luxum Per-
sarum reges esse prolapsos, ut ad caput cubilis regij, conclaue

**Cervical
Scabellū
Pergula
regum
Persarū.**

esset pariete vno interstitum, ea magnitudine, quæ quinque lectos caperet in quo semper essent cōdita talenta auri quinque millia, quæ trecentis centenis millibus coronatorum æstimatur, hocque conclaue cervical regis appellabatur. E regione verò huius aliud erat conclaue, ad quod cubilis regij pedes vtergebant, capax trium duntaxat lectorum, in quo talenta argenti tria millia condebantur, & scamnum suppedaneum dicebatur. In ipso autem cubiculo regio viris erat aurea: gemmis inclusis locupletata, quæ velut pergula regio cubili obtrēdebatur, quàm vitē Amyntas in libro de mansionibus regiis prodidit, racemos etiam pensiles habuisse ex lapillis pretiosissimis. Ad extremum, demonstrat hoc, præda gazæ Persicæ, qua potitus est Alexander Magnus, quam Curtius fuisse ait ad centum & quinquaginta septem millia talentorum, absque Babylonica pecunia. Strabo autem omnia complexus, centum & octoginta millia posuit. Quæ summa ad rationem nostratis pecuniæ redacta, conficit millies & octies sentena millia aureorum, vel, ut Italicè dicam, *cento & octo millioni*, Ergo, apertissimè Persarū imperium, propter infinitam eius opulentiam, fuit argento comparatum,

**Præda
Persica
Alexan.
dri Mag.
ni cento
& octo
millioni.
Persicū
regnum,
pectori
& braciis
cur sit cō
paratum**

Tertia quæstio cur comparatum fuerit Persicum imperium pectori & brachiis? Multas ob causas. Principio, sicut pectus & brachia proximè cohærent collo & capiti, ita regnum Persarum, regno Chaldæorum proximè successit. Deinde regnum Chaldæorum à duobus velut brachiis, id est, à Dario Medo Cyri auunculo, & ab ipso Cyro destructum est. Præterea, per pectus, & brachia significatur Cyrus fundator imperij Persici: nam, ut in pectore coniunguntur duo brachia, sic primum in Cyro, duo regna, Medorum, & Persarum, quæ ante a fuerant diuisa, sunt coniuncta. Ad hoc, significatur Cyrum pectore, id est, singulari prudentia, & animi magnitudine, ac vigore: brachiis item, id est, rota vita laborando, & bellando, tantum sibi imperium comparasse. Pulchrè autem secundum moralem sensum, pectus & brachia argentea, designant ingenium avari, qui toto pectore. i. omni solertia, cogitatione, studio, animique affectu: utroque etiam brachio, id est, omni labore, & industria ad comparandam, augendam, & conservandam pecuniam incumbit. Nec à similitudine abhorret, quod avaritia per idolum & statuam designatur, cum D. Paulus avaritiam appellet idolorum seruitutem.

**Moralis
sensus.**

Coloss. 3.

Et regnum tertium aliud arcum: quod imperabit vniuersa terra.

Duo sunt

DVo sunt in his verbis explicanda: vnum est, cur regnum Alexandri & Græcorum, quod his verbis significatur, figuratum sit in illa statua, ventre & femoribus: & alterū est, cur comparatum sit æri. Ac primò quidem, comparatum est venturi, quia sicut venter subest pectori, sic regnum Alexandri & Græcorum proximè successit regno Persarum. Et sicut venter ad se trahit omnem cibum, eumque subigit, atque conficit, nec diu tamen in se retinet, sed ad alia membra transmittit: sic Alexander plurima regna sibi vendicauit, & suo imperio subiecit, diu tamen illis potiri non potuit, sed ea ducibus suis possidenda, & fruenda reliquit. Denique, figura vëtris significatur inmodica vini cupiditas, & intemperantia, qua infamis fuit Alexander: hoc enim vitium in eo admodum insigne, ac notabile fuisse, qui res eius scripserunt, non inficiantur. Cuius in libro quinto, ita scribit, *Ceterum ingentia animi bona: illam indolem, qua omnes reges antecessit, illam in subeundis periculis cōfiamiam, in rebus molendis efficiendisque velocitatem, in deditis fidem, in captiuis clementiam, in voluptatibus, permissis quoque, & vñsatis, temperantiam, intolerabili vini cupiditate scēdauit. Sæpiusimè rotas noctes comessebatur, ac potabat, noctibusque diesungebat, quin nonnunquam tantum vini hausit, vt totum triduum mero somnòque sepultus iaceret, donec vinū edormifceret. Instituebat etiam in exercitu, potationum certamina, amplo ceteros vincenti constituto præmio. Certè Protarchus qui quatuor congios ebiberat, tanquam victor talentum ab eo tulit: sed intra triduum ex ebrietate extinctus est, aliique vnus & quadraginta, eandem ob causam exanimati. In conuiuio temulentus, suasu Thaidis procacissimæ meretricis, vt refert Curtius libro quinto, incendio concremauit clarissimam & nobilissimam Orientis urbem, ob id à Persis nominatam Persepolim. Alexander temulentus occidit Clytū, ducem strenuum, fratrem eius, à quo fuerat nutritus & educatus, denique vitæ suæ conseruatorem, quod res gestas Philippi patris rebus ab ipso gestis, perulenter anteponeret, lan- ceatransfodit: cuius facti adeo mox eum pœnituit, vt ægrè, ne sibi mortē conscisceret, ab amicis prohiberi potuerit. Hinc vulgarum fuit, Alexandrum mitiorum fuisse in bellis aduersus hostes, quàm in conuiujs erga amicos. Ne multa: tandem ob intemperiem ebrietatis, interiit: licet multi veneno eum occidisse prodiderint. Scitè igitur Velleius Paterculus libr. 2. dixit Alexandrum Cæsarem alterum fuisse Alexandrum, sobrium tamen, sed nec iracundum. Arbitratur Plutarchus in Vita Alexandri, fuisse sobrium, se cum auidissimum vini, propterea quod erat temperamento nec iracundus corporis præseruido & igneo. Ex eadē causa Plutarchus existi-*

Cur im-
perium
Alexan-
dri Mag-
ni & Græ-
corum
compara-
tū fuerit
vëtri, &
femoribus.

In tēpe-
rantia
Alexādri
Magni.

Alexan-
der temu-
lentas oc-
cidit Cly-
tū.

Iulius Cæ-
sar alter
Alexander,
sed
sobrius,
nec ira-
cundus.

**Cur cor-
pus Alex-
andri ef-
flabat
suauem
odorem.**

**Quid sig-
nificetur
perfemo-
ra statuz**

**Decem
res, quæ
celeberr-
imum fe-
cerunt
Alexan-
dri, &
primum
ætas eius
tantis re-
bus agen-
dis imma-
tura.**

**Appara-
tus eius
bellicus,
tâto ne-
gotio im-
par.**

**Felicitas
eius in re-
bus ge-
rendis.**

mat euenisse, vt ex cute & membris Alexandri, iucundissimus efflaret odor. Gignitur enim suauitas odoris, vt Theophrasti opinio est, concoctis à calore humoribus: vnde aridi & seruidi tractus terrarum optimorum odorum sunt feracissimi. Per semosa verò eius statuz, significatur lasciuia & veneris intemperantia, non tam Alexandri, qui, vt in illa ætate & potentia, eius voluptatis satis continens fuisse dicitur, sed successorum eius, præsertim autem regum Ægypti. Cur autem imperium Alexandri & Græcorum ære figuratum sit, causa quam reddit beatus Hieronymus, mihi quidem valde probatur. Est, inquit, æs vocalissimum, & sonantissimum, edit sonum magnum, & clarum, eumque longè lateque diffundit: qua re denotatur magna imperij Græcorum fama & gloria, non solum ob potentiam, sed etiam ob sapientiam, & eloquentiam, quæ apud Græcos maximè floruit. Præcipuè verò significatur, famam Alexandri Magni super omnes reges, atque imperatores omni æuo fore clarissimam, ac celebratissimam.

Cæterum, decem res nomen Alexandri omnibus seculis, cunctisque gentibus admodum memorabile, & mirabile reddiderunt. Quas res nos hic paulò longius solita breuitate tractabimus, ob eas causas, quas infra reddemus. Prima res, fuit ætas qua res tantas gessit: suscepit enim regnum defuncto patre Philippo, annum agens 20. & anno ætatis trigésimo tertio extinctus est. Quæ ætas, cū per se soleat esse consilij, prudentiæ, experienciæ, auctoritatis, patientiæ, constantiæ, castitatis, & maiestatis experta, tantis rebus gerendis immatura, & infirma esse videbatur. Narrat Suetonius, Iulium Cæsarem, Gaëbis, cū in templo Herculis simulacrum Alexandri Magni aspexisset, quasi ignauiam suam pertæsum ingemuisse, quod, qua ætate Alexander totum orbem subegerat, ea ipse ætate nihil dū memorabile gessisset. Secunda, tenuitas apparatus, & paruitas exercitus, quo vniuersum orbem subiugare aggressus est: numerus enim copiarum, quas in Asiam transfudit ad debellandum Orientem, vt Plutarchus optimis auctoribus confirmat, minus quadraginta millia militum habuit, nec in stipendijs amplius septuaginta talenta, nec nisi ad triginta dies commeatu tulit. Tanta apparatus exiguitate, incertum est, inquit Iustinus, utrū sit à mirabilius, Alexandrum vicisse orbem, an vincere aggressum esse. Tertia, felicitas eius in præliis: quæ tanta fuit, vt tribus præliis victor, vna ad Granicum flumen, altero ad Issum Ciliciz, tertio ad Arbella, vt tradunt multi, vel secundum Plutarchum, & Strabonem initio libri decimi sexti ad Gausamela vel Gangamela, imperium Asiæ rapuerit, cū tantæ essent hostium copię, vt Darius decies centena millia militum haberet, ideoque

idcirco iactaret, se pro vno milite Alexandri, de nos in suo exercitu habere. His addit Iustinus, tantam fuisse Alexandri felicitatem, ut nullo vnquam cum hoste congressus sit, quin eum decerneret, nullam ciuitatem obsederit, quin eam expugnauerit, nullam gentem adierit, quin eam calcauerit, denique, praesente Alexandro tantam fuisse militum eius fiduciam, ut armatos hostes, vel inermes ipsi adoriri non dubitarent, semperque certam animo praesumerent victoriam. Quarta, fortuna eius, ut more Gentilium loquar, quae plurimis in rebus secundissima ei affuit, maximè vero in euadendo ex innumeris periculis, in quibus sepiissime praesentissimo vitae discrimine versatus, mirabiliter tamen eil seruatus. Quocirca cum extincto Alexandro, mors eius deuictis gentibus nuntiata est, primum illarum fidem nemo non habuere, ut narrat Iustinus initio lib. 13. quod ut inuictum regem, sic immortalem eum crediderunt, recordantes quoties praesenti morti ereptus esset, quam saepe ferro amisso, repente se non sospitem tantum suis, verumetiam victorem obtulisset. Curtius vero lib. 10. de fortuna Alexandri ita scribit: *Factum est, cum plurimum virtuti debueris Alexander, plus tamen eum debuisse fortuna, quam solus omnium mortalium in potestate habuit. Quoties illum à morte remouit? quoties temerè in periculo uictum perpetua felicitate protexit? Vita quoque finem eundem illi, quem gloria statuit. Expectauere eum fata, dum Oriente perdomito, adissequeretur Oceano, quicquid mortalitas capiebat, impleverit.* Haec Curtius, cui tamen dissentiens Plutarchus in duabus Oratoribus, quas scripsit de ea controuersia, utrum plus fortunae Alexander debuerit, quam virtuti, multis argumentis probare contendit, magnitudinem rerum Alexandri, virtutibus eius potius quam fortunae acceptam ferre oporteret. Quinta amplitudo imperij quod acquisiuit: quod quidem quantum fuerit, satis indicauit hoc loco Scriptura, cum praedixit eum vniuersae terrae imperaturum: & initio prioris libri Machabaeorum, iam praeterea & transacta commemorans, ait eum pertransisse usque in fines terrarum, & in conspectu eius filuisse omnem terram. Subiecit autem imperio suo clariorem, ac nobiliorem Europae partem, tum omnem Syriam & Aegyptum, ad haec, vniuersam Asiam, denique Indiam usque ad Gangem, & Oceanum. Plinius li. 6. c. 16. ait in ultimis Sogdianarum finibus, ab Alexandro conditam esse Alexandriam: aras ibi esse ab Hercule ac Libero patre constitutas. Item à Cyro & Semiramide atque Alexandro: hunc esse finem omnium eorum ductum ab illa parte terrarum includente flumine Laxarte, quod Scythae Sylin vocant, Alexander militesque eius Taurum putauere. In cap. 17. eiusdem libri ait Hypasin clarum flumen, Alexandri iterum fuisse terminum, exuperato tamè

Eius secundissima fortuna.

Amplitudo imperij quod acquisiuit.

Victoria
rum, eius
celeritas.

Nominis
eius fama

eo amne, anisque in aduersa ripa dicatis. Verum idē Plinius lib. 4. cap. 10. subtiliter & enucleatē recenset prouincias omnes Alexandri subiectas imperio: nam describens Macedoniam, *Hæc est, inquit, Macedonia terrarum imperio potita quondam: hæc Asiam, Armeniam, Iberiam, Albaniam, Cappadociam, Syriam, Ægyptum, Taurum, Caucasum transgressa: hæc in Bactris, Medis, Persis, dominata, toto Oriente possessa: hæc etiam India victrix per vestigia Liberi patris, atque Herculis vagata. Hæc eadem est Macedonia, cuius uno die Paulus Æmilius imperator noster, septuaginta duas urbes direptas vendidit. Tantam differentiam sortis præstare duo homines.* Sic Plinius. Lyfippus, quo amplitudinem imperij Alexandri exprimeret, finxit ex ære Alexandrum lupi na facie cælum suspicientem, subiectis hæc versibus. *Æreus in cælum suspiciens fare quid aiat: Iuppiter, asserui terram mihi, tu asserere cælum,* quo inuento Lyfippi adeo delectatus est Alexāder, vt se fingi ab alio quam ab vno Lyfippo, publico edicto vernerit. Sexta, celeritas victoriarum eius, & breuitas temporis, quo tantum imperium consecutus est, scilicet tredecim annorum spatio: quod tempus vix satis esse videbatur ad obeundas & perlustrandas tot, tam varias, tam longinquas, tam inter se distitas regiones, & gētes, quas ille belligerādo deuicit. Quāobrem Appelles pinxit Alexandrum fulminiferum, & quidē tam ad viuum, vt vulgo diceretur duos esse Alexandros, vnū, Philippi filium nullis viribus superabilem: alterum, opus Apellis nulla arte imitabilem. Recte autem Alexander comparatus fulmini, non solum propter celeritatem & impetum, quam ob causam in visione Danielis, quæ narratur infrā capite octauo, figuratus & significatus est, hirco maximo impetu curren- te nec præ velocitate terram tangente, sed etiam quia fulmen, magnum quidem splendorem ostendit, magnamque vim, & efficacitatem habet, sed ad breuissimum tamen tempus, sic Alex- andri imperij gloria, maxima quidem illa, sed diuturna tamen non fuit. Septima, nominis eius fama & terror, quo plura subiecit sibi, quam bello. Post primas enim illius victorias, tantus pavor eius, hominum animos occupauit, vt omnes se illi certatim dederent. Quapropter domito iam Oriente reuersus Babylonem, reperit ibi legationes omnium gentium, non tantū earum quas vicerat, sed etiā ex Africa, Carthagine, Hispania, Gallia, Italia, Cicilia & Sardinia, Quin etiā Plinius li. 3. c. 5. Clitarchum laudat auctorem, à quo proditum sit etiam tunc à Romanis venisse legatos ad Alexāndrum, Scilicet, vniuersum orbem, vt Curtij, & Iustini verbis vtat tātus nominis eius terror inuaserat, vt cunctæ gentes, velut iam destinato sibi regi adlarentur. Nec dubium est, quin si vel paucos superuixisset an- nos,

nos, quem admodum Orientē sibi subiecerat, ita totum Occidentem debellaturus fuisset: quod, & ipse iam animo agitabat, & moliri cœperat. Iusserat enim amplissimam parari classem, qua per Euphratem in mare rubrum peruectus, indeque Arabiam & Africam circumuectus, per Gaditanum fretum ingressus, Hispaniam, Africam, & Italiam bello adoriri, & subiugare posset. Nec temerē Plutarchus in magna parte Romanæ fœditatis ponit, tam præcocem Alexandri mortem, ob eam, Romanis tam imminenti certoque periculo præreptis: neque enim illi tunc tantas Alexandri vires sustinere potuissent, qui Pytho, tanto minori, & multos post annos, agrē resistere potuerunt. Octaua, monumenta Alexandri quorum duo sunt genera, vñum, ciuitatum quas ipse condidit, quas Plutarchus in priori Oratione de virtute, vel fortuna Alexandri, amplius septuaginta fuisse affirmat. Ipse præterea barbarum gentium, quas deuicerat agrestiam vitam, ferina ingenia, & immanes mores correxit, expoliuit, & optimis imbuuit institutis. Ipse, ait Plutarchus, Hyrcanos docuit vti coniugiis: ipse Archelios docuit agriculturam: Sogdianis persuasit, ne occiderent, sed aliter parentes suos: Persas induxit, vt matres honorarent, nec vñorum loco haberent: Scythasque ne mortuos suos comederent, sed eos sepelirent. Alterum genus fuit principum & ducum, quos militiæ suæ alumnos reliquit, ea prudentia, fortitudine, auctoritate, rerum gestarum gloria, & corporis forma, vt singulos putares reges, & vero, plerique reges fuerunt, & in primis illi qui regalem potentiam, & dignitatem etiam posteris suis in plurimos annos reliquerunt. Hi fuere Seleucus in Syria, Antigonus in Macedonia, Ptolomæus in Ægypto. Nec successores Alexandri, vt inquit Iusti, lib. 13. vnquam sibi reperissent pares, si non inter se concurrissent multosque Macedonia pro vno, Alexandros habuisset, nisi fortuna eos ex æmulatione virtutis, in perniciem mutuam armasset. Horum tamen clarissimi sunt habiti, vt ait Curtius lib. 10. qui etiam minimæ partifortunæ Alexandri adhæserunt. Nona, eximie naturæ dotes & multæ virtutes planè regales, quas Curtius lib. 10. commemorat. Fuit enim in illo incredibilis animi vigor, & celeritas ingenij, quod etiam de Iulio Cæsare lib. 7. scripsit Plinius, velut quodam igne volucris. Fuit incôparabilis fortitudo in aggrediēdis rebus maxime arduis, & in peruiuendis constantia, morisque, cuius metus ceteros exanimat, perpetua contemptio. Fuit erga victos, & captiuos admirabilis clementia, continentia, & munificentia. Matrem Darij à se captam, vt reginam ab alijs honorari voluit, ipse vt matrem eam coluit: Darij vxor & filias formosissimas, honorificè tractari voluit, sed eas

Mon-
menta
Alexan-
dri.

Eximie
naturæ
dotes

non
amē
non

non visit, nec formam earum sibi laudari ab aliis æquo animo sustinuit. Porro Indorum regi, quem bello vicerat, qua die regnum abstulit, eadem die restituit. Magnificencia verò eius, & liberalitas videtur transisse modum, & finem excedere: ad dissoluendum æs alienum omnium militum ipse talenta viginti tria millia largitus est. Ad quoddam conuiuium, nouem millia conuiuarum adhibuit, & singulis pateram auream ad libandum donauit. Cuidam petenti munus aliquod, ciuitatem donauit, refugienti quæ tantum munus accipere, quasi non deceret ipsum, dixit, non quæro quid te decet accipere, sed quid me dare deceat. Narrat Plutarchus, cuidam Arcestrato poetæ elegantissimo, sed pauperi tamen, & inglorio, dixisse quendam, si tu Alexandri ætate vixisses, is tibi pro quouis versu Cyprum aut Phœnicen dedisset. Nempe, tanta illius erat in viros egregie doctos, aut nobilis cuiuspiam artis excellenter peritos, liberalitas. Denique Plutarchus in secunda Oratione de virtute seu fortuna Alexandri scribit fuisse in eo coniunctas eas virtutes, quarum singulæ, multos quondam illustrant ac nobilitant, fuisse nanque in eo fortitudinem Achillis, castimoniam Agamenonis, pietatem Diomedis, magnanimitatem Cyri, sagacitatem & solertiam Themistoclis, Brassidæ audaciam, & Philippi patris peritiam, ac prudentiam militarem. Et vero, iuste æstimantibus regem, inquit Curtius libro. 10. liquet bonæ naturæ eius fuisse: vitia, vel fortunæ, vel ætatis. Decima, ad

Scriptores rerum ipsius.

maximam quoque Alexandri nominis famam, & gloriam contulit, quod rerum suarum scriptores habuit, & multitudine plurimos, & auctoritate grauissimos, & in dicendo disertissimos, Ptolomæum regem Ægypti, Hecharæum, Aristobulum, Callisthenem, Durim, Onesicratum, Diodorum Siculum, Trogum Pompeium, seu Iustinum, Q. Curtium, Plutarchum, Arrianum, aliosque, qui virtutes, & res gestas Alexandri, non modo pro earum magnitudine verè ac digne literis prodiderunt, sed etiam in maius nonnumquam, & supra verum extulerunt. Quod igitur ipse prædicauit de Achille, eum fuisse fortunatum, quod rerum suarum præconem Homerum habuisset, id sane verius de ipso dici potest: quippe non vnum Homerum, sed plurimos scriptores clarissimos, suarum rerum præcones habuit. Hæc de Alexandro, propterea tam copiosè distictè, expressèque disseruimus, quod de eius bellis, victoriis, potentia, gloria, felicitateque multa, & præclara exant in hoc libro, velut in 7. 8. &. 11. cap. Danielis vaticinia: quibus dilucidè interpretandis, planeque intelligendis, quæ hic à nobis de eo, vno loco dicta sunt, multum lucis afferre possunt. Præterea, quæ de Alexandro variis locis spar se diminuteque necessario tractanda

Cur tam multa de Alexandro hic dicta.

tractanda erant, ea semel, vnaque narratione comprehendere, & ad voluptatem lectoris iucundius, & ad cognitionem rerum plenius, atque vtilius putauimus.

Sed quæret aliquis, quidnam significet secundum sensum mysticū, venter, & femora græca: Respōdeo, quia vsus gr̄is ad res bellicas maximè pertinet, significari ea similitudine, ex ventris, & femorū, hoc est, ex gula, & veneris intemperantia, sæpissimè bella atrocissima, scēdissimasque principum, & populorum clades extitisse. Cuius rei multa, & illustria sunt exempla, apud Græcos in Helena, apud Romanos in Lucretia, & Virginita, apud Ægyptios in Cleopatra, apud Hebræos in Dina filia Iacob, in tribu Beniamin propter nefariè violatam, cuiusdam Lemæ vxorem, tota propemodum ad internecionem redacta, denique in adulterio Bethsabæe, & incestu Thamar sororis Abalon.

Mystica interpretatio.

Gen. 34.
Jud. 29.
2. Reg. 18.
1. & 15.

Et regnum quartum erit velut ferreum.

CU Romanorum imperium, his verbis significatum, compareretur ferro, Scriptura ipsa declarat, subiiciens hoc loco. *Quomodo ferrum comminuit, & domauit: omnia, sic comminuet, & conteret omnia hæc:* Infra vero cap. 7. hoc ipsum Romanum imperium figuratum est similitudine cuiusdam bellicæ terribilis, ac fortis nimis, & habentis dentes magnos ferreos, & ungues, comedentis, atque comminuet itis, & reliqua pedibus suis, conculcantis. Et sanè Romani domuerunt omnes gentes, vel robore corporis, & viribus præualidas, & ferro, ut Germanos, Gallos, Hispanos, vel imperio tunc potentis, ut Carthaginenses: vel maiorum gloria, sapientia, & prudentia præstantes, ut Græcos: vel diuitiis, & militum copiis abundantes, ut Asiaticos, vel terrarum longinquitate remotas, ut Cappadoces, Ponticos, Armenios, Iberos, Albanos, Scythas: vel interfuso Oceano à nostro orbe disiunctas, ut Britannos, vel patrum suorum sanctitate, & suæ legis religione confirmatos, ut Iudæos, qui post mortem Domini nostri à Deo derelicti & abiecti sunt, eorumque religio inanis, Deoque inuisa fuit, & superstitio magis quam religio nominanda. Ergo Romani prædomuere omnes gentes, ipsi vero à nullo subacti, nulliusque sub dominatum subiecti sunt. Quanquam bis in summum discrimen venere, non modo imperium, sed etiam libertatem non amittendi: primum quidem Romano exercitu à Gallis ex toto imperio capta, & Capitolio per septem menses obsessio: iterum autem, sed rem: post Cannensem cladem, Annibale prope Romana præterea exercitum admonente, qui solus omnium hostium, ut in-

Romanos domuisse & subiugasse omnes gentes:

Bis Romanos in summum discrimen amittendi: etiam libertatem.

quit

Cur Ro-
manum
imperium
compara-
tur tibiis

buit Plinius lib. 34. c. 7. intra muros Romanos immisit hastam. Cur autem Romanum imperium in hac statua simile factum sit tibiis, varias rationes afferre possumus. Principio, tibiæ humani corporis infirma, & vltima pars est: sic Romanum imperium postremum fuit, & vt infra dicitur, vsque ad tempora Antichristi & consumationem mundi aliquo modo perdurabit. Deinde, tibiis ingredimur, & currimus, sic Romani belligerando, & vincendo, vniuersum orbem peragitarunt. In tibiis, magnum est robur, & firmitas, quippe omne corporis pondus tibiis fulcitur, ac sustinetur, quare significatur firmitudo, & robur animi Romanorum, sufficiens ad tantam imperij molem subeundam, & sustinendam. Adhæc tibiæ portant omnia superiora corporis membra, sic Romani priora regna & imperia, sua dominatione complexi sunt, eaque præclare sustentauerunt. Postremo, in tibiis multum est carnis, & ossis, in carne teneritudo, & mollitudo est, in osse duritia, & firmitudo: sic in Romanis magna fuit vis, & firmitas ad eos qui repugnabant ipsis, frangēdos ac debellandos: magna item humanitas, clementia, & fides ex ga sibi deditos, & subiectos: quibus de rebus valde Romani laudat diuina Scriptura in capite octauo prioris libri Machabæorum, & Virgilius libro. 6. de Romanis cecinit.

Tu reges re imperio populos Romane memento,

Ha tibi erunt artes, pacisque imponere morem

Parcere subiectis, & debellare superbos.

Romano
rum prin-
cipatus se-
pe penes
multos
fuit.

Similitudo autem duarum tibiarum, significat regimen, & administrationem: nam Romani imperij ferè penes multos futura. Nam post exactos reges, primò fuit imperium penes duos consules: postea penes consules, & tribunos plebis: tum penes decemvros: deinde iterum penes consules, & tribunos: nonnumquam, licet ad breue tempus, penes dictatores: aliquando penes triumuiros, vel duumuiros, hoc est M. Antonium, Lepidum, & Octauium: & abdicato Lepido, penes reliquos duos tantum: interdum penes vnum, & per totam vitam, vt in Augusto, & successoribus eius factum est. Ad hoc, penes multos imperatores, id quod auctore Eutropio in libro octauo, fieri coeptum est, sub Marco Antonino Vero, & sub Lucio Annio Antonino Vero. Ad extremum, ex vno duplex factum est imperium Romanum, alterum Latinorum seu Occidentis, alterum verbò Constantinopolitanum Græcorum, seu Orientis. Adiciè, quod omnia regna, quæ nunc sunt apud Christianos, & sub imperio Turcarum, partes sunt imperij Romani, tanquam rami ex vna illa imperij arbore decissi.

Et digitos pedum ex parte ferreos, & ex parte fistiles.

Hæc

HAc similitudine, inquit Hieronymus, significatur, sicut pes ferreus desinebat in digitos partim ferreos, partim terreos: sic imperium Romanum, prius quidem forte robustissimum, & validissimum, posterius autem infirmum, & invalidum: quod suo tempore, inquit Hieronymus, perspicue cerni quoad defensionem, Romani imperij, barbararum nationum auxiliis opus erat. Fuit igitur ferreum, ferè usque ad irruptionem Gothorum, & aliarum gentium barbararum in Romanam ditionem, post hæc autem factum est terreum, quippe tunc maiorem in modum Romani imperij maiestas deformari, diminui amplitudo, potentia debilitari cœpta est. Vel per decem digitos partim ferreos, partim terreos, significatur Romanum imperium novissimè diuisum iri in multa regna, multisque reges, quorum alij maiores, & potentiores, alij minores, & imbecilliores futuri sint. Vel idem hoc loco per decem digitos figuratur, quod infra ca. 7. significatur, per x. cornua eius bestiarum, quæ imaginem gerebat Romani imperij. Illa namque x. cornua significare putantur multos reges in Romano imperio futuros circa tempora Antichristi, quibus ille debellatis, sibi quæ subiectis, magnam adepturus est potentiam. Vel denique diuisio tibiarum, & digitorum, prænotat multiplicem dissentionem, & discordiam futuram sub imperio Romano. Etenim quadruplex insignis discordia diuersis temporibus fuit inter plebem, & patres, quas discordias breuiter enarrat Florus in lib. 1. historiarum Romanarum, à ca. 23. usque ad x. Primo orta est discordia inter Senatorium, & Equestrem ordinem, propter iudiciorum potestatem. Deinde, consecuta est quadruplex seditio, prima à Tiberio Gracco concitata, secunda à fratre eius Caio Graccho, tertia à Lucio Apuleio Saturnino, quarta fuit bellum sociale, cuius incendendi per imprudentiam Drusus auctor fuit. Consecuta sunt deinceps quatuor illa Romanis exitia inter patres dissidia, seu bella ciuilia, primum inter Syllam, & Marium, secundum, inter Pompeium, & Cæsarem, tertium inter Octauium simul cum Marco Antonio, & Brutum, atque Cassium, quartum inter Octauium, & M. Antonium. Taceo atrocissima bella inter ipsos imperatores de imperij possessione dimicantes. Quod autem hoc loco dicitur: *commiscebuntur quidem humano semine, sed non adherent sibi, sicut ferrum misceri non potest testa*: hanc habet sententiam ad tollendas discordias inter Romani imperij Principes, & ad mutuam eorum concordiam conglutinandam firmandamque fore, ut illi per connubia inuicem misceantur, atque copulentur: eam tamen coniunctionem, stabilem & diuturnam nequaquam fore. Patet autem hoc duobus luculentissimis exemplis,

Cur impetium Romanum primo ferreum, postea terreum signum sit,

Discordia Romanorum insignis quadruplex.

Bayrische
Nationalbibliothek
München

mis exēplis, altero Pompeij, & Iulij Cæsaris. Pompeius enim uxorem duxit Iuliam Cæsaris filiam: altero Antonij, & Octauij, cuius soror Octauia in matrimonium M. Antonio data est: ea tamen istorum coniunctio, & amicitia, breui tempore dissoluta est, quin etiam in atrocissimū, odiū, & dissidiū conuersa.

Sed paucis doceamus, quidnam pes ferreus in digitos ferreos, & terreos desinens, misticè, ad secundum moralem sensum denotare possit. Ad varias profectò res significandas, ea figura applicari, & accommodari potest, principio significat, vbi est multitudo regnorum, & regum, ibi esse inæqualitatē, altos enim reges esse velut ferreos, i. potentiores, alios verò velut terreos, id est, imbecilliores: vbi autem est huiusmodi inæqualitas, necesse item est dissensionem, & discordiam inibi esse. Potentiores enim insidiantur infirmioribus, eosque opprimendo, partem imperij sui facere cupiunt. Minores autem, & infirmiores, potentioribus inuident, & dissidunt, sibi que ab illis perpetuò cauendum putāt. Postea, exprimitur imago quædam tyrannici imperij, quod partim est ferreum propter violentiam, & crudelitatem, partim terreum, Cum enim timore, & odio subditorum sit obnoxium, stabile, ac diuturnum esse non potest: malus enim imperij custos est metus. Nam quem metuunt, oderunt, quem autem oderunt regnare nolunt, regnoque deturbare quoquo modo conantur. Præterea significatur qualis sit gloria, & felicitas regum. Etenim, quamuis ea videatur ferrea, propter imperij robur, & potentiam: est tamen eadem etiam terrea, propter naturæ hominum fragilitatem, & mortalitatem. Equè enim reges, quàm alij infimæ sortis homines, & mortis lege tenentur, & in terram dissoluntur. Quod diuina Scriptura in exordio prioris libri Machabæorum exemplo Alexandri Magni expressissimè declarauit: cuius cum amplissimam potentiam & imperium vsque ad fines terræ prolatum enarrasset, subdit: *Et post hæc decidit in lectum, & cognouit quia moreretur.* His adde, quod in vno quoque prædictorum quatuor regnorum, qui fuere potentissimi, & florentissimi, & tanquam ferrei, hi tandem in terram desierunt, hoc est, miserabiles, infelices, & horrendos exitus habuerunt. Hoc liquidò cernitur in Balthasare vltimo Chaldæorum rege, cuius subitus, & miserrimus interitus, infra cap. 5. describitur: in Cyro monarchiæ Persarum auctore in Alexandro Magno, qui amplissimum Græcorum imperium cōstituit, in Crasso, Pompeio, & Cæsare, omnium sui temporis Romanorum potentissimis, & gloriosissimis. Postreimò statua hæc misticè refert, & representat imaginem gloriæ, ac felicitatis huius mundi: cuius caput est aureum: sunt enim fausta, & læta principia: digiti ve-

ro sunt

Regnum
exitus in
felicitissimis.

id sunt terrei. i. extrema tristitia, luctuosa, & funesta. Contra regnum Christi, initio triste & laboriosum, & asperum videtur, verumtamen omnis labor, & tristitia incomparabili æternaque mercede, atque gaudio compensatur: id quod adhibuit lapis ille, cuius hic sit metio, primo paruulus, deinde paulatim crescens, & in montem vniuersæ terræ æqualē euadēs

Non erit alienum hoc loco indicare, quando vnumquodque prædictorum, regnorum ortum, & occasum habuerit, quātoque tempore perdurauerit. Regnum Babylonicum, seu Chaldaicum, ex quo coepit sub rege Nabuchodonosor, longē lateque proferri, initium habuit, ut supra ostēdimus, anno regni eius xxiiij tūc videlicet deuicta, & subacta Syria, Phœnice, Moabitide, Ammonitide, Iudæa, & Hispaniā illatis. Quod tempus incidit in Olympiadem trigessimam octauā, & annum vrbis conditæ circiter centesimū trigessimū. Stetit autē vsque ad primū annum Cyri, hoc est vsque ad Olympiadē quinquagesimā quartā, & annum vrbis conditæ centesimū nonagesimū, scilicet, per annos lx. Cyrū imperij Persarum quintæ Eusebius lib. 10. de Præparatione Euangelica. c. vi. plurimis, & grauissimis auctoribus confirmat. Id autē temporis concurrat cum anno vrbis conditæ clxxxx. Est autem monarchia hæc ab Alexandro Magno destructa, Olympiadē centesima duodecima, & anno vrbis conditæ circiter quadrigentesimo vigesimo: stetitque annos circiter ccxxx. Imperiū Grecorum, penes vnū fuit viuente tantum Alexandro, per sex duntaxat annos: post eius verò mortē, diuisum est in multa regna: quæ tamen breui redacta sunt ad tria: ad regnū Asiaticum, & Syriacum, quod fuit penes Seleucū, & successores eius Seleucidas, vsque ad Olympiadē centesimā septuagesimā quintā: deinde penes Tygranē Armenię regē per xv. annos: postea Olympiadē lxxix. subiectū est ditioni Romanæ à Pompeio Magno. Alteram regnū fuit Græcū, seu Macedonicum, quod perdurauit vsque ad Olympiadē centesimam quinquagesimam: tunc enim victo captoque Persæo Macedonum rege, Macedonia sub Romanorum imperium redacta est. Tertium fuit regnum Ægypti, quod vsque ad Olympiadē clxxxvij. floruit: tunc Augustus, debellato mortuoque M. Antonio, & Cleopatra regina Ægypti, ex regno fecit Romanorum prouinciā.

Romanorum autem regnum, simpliciter quidem initium habuit simul cum vrbe Roma, primo anno Olympiadis septimæ: monarchiæ tamen dignitatem, & potentiam habere coepit post Olympiadē centesimam quadagesimam quartā, scilicet, anno secundo bello Punico, tunc enim omne Italiā, vniuersam

De ortu,
occasu,
& duratione prædictorum
quatuor
regnorum

Romano
rum imperium
quandiu
steterit.

Auguriū
Vestij de
duratio-
ne Roma-
ni impe-
rij.

que Hispaniam, Sardiniam quoque & Siciliam sub ditione sua habebant Romani, & Carthaginenses, adempto illis imperio subiugauerant. Deinde, magna accepit incrementa circa Olympiadem cxlvij. victo in Asia Magno Antiocho: & circa Olympiadem clx. excisa Carthagine, deleta Numancia, euerſa Corintho, multisque aliis Prouinciis adiectis. Summam verò amplitudinem, & potentiam habuit Romanum imperium, circa Olympiadem clxxix. subiugato per Pompeium Magnum, Oriente: cuius victoriis vsque adeò dilatatum est Romanum imperium, vt Asiam minorem, quæ Orientem versus, extrema erat Romanarum prouinciarum, ipse fecerit mediam. Lege Plinium l. 7. c. 26. Videtur autè huius monarchie Romanorum potentia, & gloria viguisse per annos circiter quingentos, hoc est, post secundum bellum Punicum vsque ad id temporis, quo Roma capta est à Gothis. Vestius Augur, vt scribit Varro libr. 18. Antiquitatum, referente Censorino in libro de Die Natali Romanorum, ex illis duodecim vulturibus, quorum auspicio Romulus Romam condidit, auguratus est, Romanum imperium indies magis ac magis gloria & potentia crescens, mille & ducentos annos perduraturum. Singuli enim vultures, secundum antiquam & reconditam augurandi disciplinam, centenos annos significabant. Ego quamuis, & istud figmetnum esse non temerè existimare possim, & omnem augurandi diuinationem futilem, mendacem, denique pro nihilo habeam: non possum tamen inficiari tanto serè tempore, quantum ab illo, vel vsu, vel instinctu diaboli prædictū fuisse traditum est, incrementa imperij Romani durasse. Siquidem ex probatissimis historiis constat, Romam annis postquā condita fuerat mille centum sexaginta quatuor, à Gotis esse captam, rege Gothorum Alarico, Romanorum imperator Honorio, summoque Pontifice Innocentio primo, deinceps autem frequentibus annis, multis magnisque cladibus, & calamitatibus Romanum imperium à Barbaris gentibus afflictum, prostratum, & contritum est. Lege Paulum Orosium li. septimo capite 40.

*In diebus autem regnorum illorum: suscitabit
Deus regnum: quod in aeternum non
dissipabitur.*

Opinio
Orphy-
ri Iose-
phi, &
Hebræo-
rum.

Porphyrins & Hebræi, vt refert hoc loco diuus Hieronymus, interpretantur hæc verba de regno Iudæorum, quod in fine mundi: vt ipsi stultè sperant, erit potentissimum, & cetera regna subuerter. Credo equidè idè sensisse Iosephū. Nam cum peruenit ad huius loci interpretationem in lib. 10.

Antiquit.

Antiquit. taciturnum eum præteriiuit, scilicet, timens offensionem Romanorum, à quibus ipse honoratus, & locupletatus fuerat. Nos enim sine offensione audire potuissent Romani imperiū suum iri destructum à regno Iudæorum. Propterea vero Iosephus excusat se, quod huius loci expositionem prætermittat, quia non diuinare futura, sed præterita interpretari, illis libris suscepisset. Hæretici porro, qui dicti sunt Chiliastæ, hoc est, Opinio Chiliastarum. Millenarij, arbitrati transactis ab exordio huius mudi sex annorum millibus, futuram iustorum hominum resurrectionem, post quam sancti omnes vā cum Christo in terris per mille annos cum magna potētia, gloria & felicitate regnaturi sunt: isti igitur Chiliastæ, quæ hoc loco de regno Christi vaticinatur Daniel, ea ipsi ad illud suum millenarium regnum pertinere existimant. Sed profectò hæc sunt Iudæorum ac hæreticorum nugæ, atque figmenta: & extra controuersiam est, vaticiniū hæc Danielis non ad aliud quàm ad Christi regnum referri posse.

Illud tamen dubitationem habet, & inter doctores contro- An Dan-
uersam, an Daniel loquatur de regno Christi, quod cœpit niel lo-
post primum eius aduentum, & quod ex eo tempore viget ad. quatur
huc, & vsque ad finem seculi vigeat, an verò de eo quod erit de Chri-
post secundum Christi aduentum, perfectissimam Christi do- sti regno
minationem continens, super cælum & vniuersum orbem, quod est
Tertulianus, extremo eo libro quem aduersus Iudæos scripsit, in hoc se
verba hæc Danielis interpretatur de regno Christi, quod erit cūlo, an
post secundum eius aduentum. Idem hoc loco Theodoretus, de futu-
& sentit, & confirmat eo argumento, quod Daniel ait adueni- ro.
ente illo regno Christi, destructum iri omnia regna terrena:
hoc autem non esse factum in primo Christi aduentu, mani-
festum est: quin imperante Augusto, quo tempore Dominus
noster natus est, maximè floruit Romanum imperium, item
que deinceps per quadragintos ferme annos, quoad videlicet
Roma capta est à Gothis, summam in orbe potentiam obri-
nuit. Contraria tamen sententia, quæ verba Danielis refert ad
regnum Christi, quod post primum eius aduentum cœpit
exordium, & verisimilior est, & sententiæ verborum Danie-
lis aptior atque conueniētiore. Hoc enim significat illud, quod
ait Daniel, *in diebus regnorum illorum suscitabis Deus regnum*,
hoc est, tempore quo regna terræ vigent & pollent, videlicet
vsque ad finem mundi: nam post secundum Christi aduen-
tum, non erunt dies vel tempora illorum regnorum. Quapro-
pter his verbis satis perspicue significatur, excitatum iri regnum
Christi ante secundum eius aduentum. Deinde, abscissio lapi-
dis ex monte sine manibus, quid aliud significat, quàm gene-
rationem.

rationem Christi ex beatissima virgine sine viri interuentu? Hoc autem ad primum eius aduentum spectat. Postcà, Daniel ait, lapidem qui percussit statuam, fuisse paruum, deinde verò mirabiliter creuisse, lapis autem ille, sine dubio significauit Christum, vel eius regnum: at paruitas Christi, vel regni eius, in primo aduentu verè dicitur & intelligitur: in secundo autè aduentu minimè, quippe veniet tunc Christus, ut ipsemet nos docuit cū virtute, potestate, & maiestate magna. Denique, lapidis illius ex paruo in amplissimum montem incrementa & processus, haud dubie ad Christum & regnum eius, quod primo eius aduentu cœptum est, tantum referri possunt. Maneat igitur, verba Danielis ad regnum Christi post primum eius aduentum pertinere.

Quomodo
Christi regnū
destruxit
omnia
regna
mundi.

Quemadmodum autem Christus post primum aduentum, imperium Romanorum, & aliorum regum regna destruxerit, hoc enim difficultatem affert, & pro cōfirmatione suæ opinionis sumebat Theodoretus, sic est intelligendum. Destructa sunt omnia regna à Christo, non euersa temporali eorum dominatione, sed sublata idololatria, quæ in omnibus illis regnabat, excisoque dæmonis imperio, cui illa erant subiecta, nec putandum est, hoc esse factum in omnibus regnis simul & vno tempore: sed paulatim, & per vario temporum interualla, nunc his, nunc illis regnis ad fidem Christi conuersis, & dominationi Christi, potestati quæ ipsius Ecclesiæ, in his quæ ad spirituale eorum gubernationem faciebant, omnino subiectis. Ex quo factum est, ut post conuersionem Magni Constantini imperatores Romani & alij reges, se, suæque regna Christo Domino, & ipsius Ecclesiæ subderent, summum quæ Pontificem totius Ecclesiæ pastorem, Christi quæ vicarium in terris, tanquam suum patrem, principem, & monarcham in his, quæ ad Deum & salutem animæ pertinent, humiliter adorarent, religiose venerarentur, & libenter atque obedienter eius salutaria iussa & decreta amplectererentur. De hoc regno Christi, quod in hac Ecclesia terrestri, & militante versatur, apud Isaiam c. 49. & 60. prædixit Deus: *Erunt reges nutritij tui, & regina nutrices tuæ: vultu in terram demisso adorabunt te, & lingent puluerem pedum tuorum: gens & regnum quod non seruiet tibi, peribit.* Quamuis autem, quæ Daniel hoc loco vaticinatur, ea quæ drent in regnum Christi, post primum eius aduentum inchoatum, & per varia incrementa, & decrements processurum vsque ad finem mundi: non est tamen negandum eadem, magna ex parte regno Christi quod post secundum aduentum erit, perfectissimè conuenire. Ergo vaticinium Danielis de regno Christi, conuenit ei post primum aduentum,

tum, inchoatè & aliquatenus, post secundum autem ad-
tentum, consummatè, ac secundum omnes numeros absolu-
tè. Verum quæ nunc carptim dicta sunt de regno Christi, ea-
dem in explanando septimum caput Danielis, latius & accu-
ratius à nobis tractabuntur.

*Donec abscissus est lapis de monte,
fine manibus.*

NON dubium est, quin lapis ille significauerit Christum
& eius regnum. Etenim frequentissimè in sacris literis
vocabulo & similitudine lapidis, Christus significatur,
quod plurimis Scripturæ testimoniis, in libro secundo aduer-
sus Iudæos confirmat Cyprianus. Vocatur lapis fundamen-
talis, *Ecce ego, inquit Dominus per Isaiam cap. 28. mittam in fun-
damentis Sion lapidem probatum, pretiosum, in fundamento fun-
damentum.* Nominatur lapis angularis in Psal. 112. *lapidem quem
reprobauerunt adificantes, hic factus est in caput anguli.* De quo
lapide dixit Dominus per Zachariam cap. 3. *super lapidem
unum septem oculi sunt, ecce ego calabo sculpturam eius ait Domi-
nus: & auferam iniquitatem terra in die una.* Oculus in Scri-
ptura significat scientiam: septenarius autem numerus, uni-
uersitatem, & perfectionem: in Christo autem absconditos
fuisse thesauros omnes scientiæ & sapientiæ Dei, testante Pau-
lo, cognouimus. Dicitur autem Deus celasse sculpturam hu-
ius lapidis, quia solus ipse formauit, figurauit, & absoluit cor-
pus Christi in utero Virginis. Et in una illa die veneris, qua Chri-
stus seipsum obtulit hostia non viuam Deo pro remissione om-
nium humani generis delictorum, dicitur Deus omnem terræ
iniquitatem abstulisse. Et, ut in eadem similitudine lapidis per-
manentes, diuina scrutemur mytheria, figura Christi fuit
lapis ille, super quo dormiens Iacob, admirandam illam sca-
lam in somno vidit. *Genesi 28.* & ille lapis, super quo Moyses
lappa brachia, & manus reponens, ac sustentans, perseuera-
uit in oratione quoad Amalechitarum victoriam obtinuit,
Exod. 17. lapis etiam ille, ex quo virga percussio, largissima ad
potendam populum Hebræorum, aquarum copia emanauit
Nam. 20. nec non & ille lapis, super quo Moyses à Deo positus,
Dei transiens posteriora videre potuit, *Exod. 24.* Denique
lapis, quo Dauid superbum illum gigantem Goliath percussit,
prostrauit, interemit, *1. Reg. 17.*

Similitudo autem, & appellatio lapidis, pulchrè conuenit
Christo. Primò, propter soliditatem & firmitatem, tum ob
humilitatem: lapis enim ad humilia loca naturaliter descendit,

Christi
lapis in
Scriptu-
ris la-
e
dicitur.

Loem. 7.
charitæ
ex cap. 3.
Collo. 3.

Quoniam
des in Ve
teri
mento
figura
Christi
fuerunt.

CurChristus dicatur lapis.

Math. 16
Luc. 2.

Eccle. 4.

Quid significet abscissio lapidis ex monte sine manibus, vix interpretatio- nes.

& in illis conquiesset. Postea, quia Christus dæmonem sua morte percussit, & imperio, quod in homines habebat, spoliauit. Deinde, quia Christus est petra super quam fundata est, & sustentatur Ecclesia, ideoque nullo vnquam tempore, nullaque vi labefactari & euerti poterit: quinimo nec portæ inferi aduersus eam præualebunt. Ad extremum Christus petra est refugij & præsidij bonis, de qua intelligi potest illud Psalmi *centesimo tertij*, & *petra refugium herinaceis*, vnde Dauid lætus & exultans canit, *in petra exaltasti caput meum, & posuisti super petram pedes meos*. Huc etiam referri potest illud, quod est in Psalmi 20, *posuisti super caput eius coronam de lapide pretioso*. Contra verò, peritidis ac reprobis fuit lapis offensionis & petra scancali, sicut ab Isaia capite octauo fuerat prædictum, & Simeon dixerat de Christo, futurum cum in ruinam & resurrectionem multorum. Percussit autem hic lapis statuam, quia dissipauit ac popinitus destruxit idololatriam, dissoluit errores hominum, & vitia deleuit: idque tripliciter, veritate doctrinæ, sanctitate vitæ, multitudine, ac magnitudine miraculorum, tam per se, quam per sui cultorem, atque sectatores. Hic est funiculus ille triplex Salomonis, qui difficile rompitur. Ad cuius rei intelligentiam spectat, quod vaticinatus est Isaia cap. vndecimo, *percutiet terram virga oris sui, & spiritum labiorum suorum interficiet impium*.

Sed quid sibi vult excissio lapidis de monte sine manibus? Haud dubie significabat admirandam Christi generationem ex matre virgine, sine vlllo virilis seminis concursu. Neque est insolens in Scriptura generationem alicuius ex aliquo præsertim mirabilem ac supernaturalem, appellare excisionem ex petra. Namque apud Isaia capite quinquagesimo primo, sic legimus, *attendite ad petram vnde excisi estis, & ad cauernam lacu, ex qua præcisi estis*. quam metaphoricam locutionem mox declarans: subiungit, *attendite ad patrem vestrum Abraham, & ad Saram, qua peperit vos*. Significat autem propheta, Isaac, ex quo progenerati sunt Hebræi ex parentibus infœcundis, & admodum petrarum sterilibus, mirabiliter esse generatū. Quamquam autem vocabulum montis, figuratè sumptum admodū multas & varias in Scriptura significationes habeat, quas beatus Gregorius lib. 33 *Moralium*, c. 1. discretè ac luculenter exposuit, attamen hoc loco per montē significari beatissimā virginē, & auctoritas Patrum, & ratio sententiæ Danielis, & propositæ figuræ scopus credere nos cogit. Nō est in præteritis relinquendū, quod Iustinus in Dialogo, quem habuit cum Tryphone Iudæo adnotauit, vt multa alia, quæ traduntur in sacris literis, ita hoc de abscissione lapidis ex monte, præcos illos Gentiles, vel ex Sa-

criis

et libris furatos, vel à dēmonē doctos, & impulsos, ad impias
 Deorum suorum superstitiones transtulisse. Sic autē Iustinus eo
 loci scribit. *Iam, quando Mithragyrta suū Mithrū aiunt saxo pro-*
genitum, & speluncam vocare, locum ubi discipulos instant, non-
ne hic licet agnoscere saxum illud, quod Daniel dicit excisum sine
manibus? nimirū his quoque oracula effingere conantibus. Mons au-
 tem meritiō dicitur beata virgo propter singularem omniū vir-
 tutum excellentiam: quarum tanta est sublimitas, ut quod est
 summum & celsissimum in virtutibus aliorum sanctorum,
 id comparatione virtutum beatę virginis, sit infimū. Quapro-
 pter non incōgruē de beata virgine dici posset, quod est in Psal-
 mo octogesimo sexto, *Fundamenta eius in montibus sanctis.* Ete-
 nim Deipara virgo verticem & culmen perfectionis sanctorū
 habet, tanquam fundamentum perfectionis & sanctitatis suę.
 Considera igitur quā sublime sit fastigium huius virginis, cu-
 ius fundumētā, super culmina sanctorū locata sunt. Hic est ille
 mons, de quo figuratē cecinit David *Psal. 67. Mons pinguis, mōs*
conspiciendus, mons in quo beneplacitum est Domino habitare in eo:
etiam Dominus habitabit in finem. Diuus Augustinus mōtem de
 quo abscissus est lapis interpretetur Populum Iudaicum, de quo
 Christus secundum carnem, sed sine manibus, hoc est, sine car-
 nali copula generatus est. Cum enim in Tractatu nono super
 Evangelium Ioannis citasset hunc locū Danielis, subiicit hæc,
Lapis de monte pręcisus, ipse est lapis quem reprobauerunt adifican-
ti, & factus est in caput anguli. De quo monte pręciditur, nisi de
repe Iudeorum, unde Christus Dominus secundum carnem natus
est, & pręciditur sine manibus, sine opere humano, quia sine am-
plicitate mortali de virgine exortus est. Eandem habet sententiam
 Augustinus Tractatu primo in Epistolam primā Ioannis. Ve-
 rum idem Augustinus in Concione ad cathecumēnos contra
 ludęos, paganos, & hæreticos, hunc locum Danielis citans, per
 montem, beatam Mariam intelligit & interpretatur. Ambro-
 sius aliam habet huius loci lectionem & interpretationē. Nam
 pro vocabulo, lapis, habet vocem, mons, legens in hunc modū,
Mōs abscissus est de monte sine manibus, sic autem exponit, Deus
 filius generatus est ex Deo patre sine manibus, hoc est, non per
 aliquam creationem, vel effectiōem: non enim filius à patre
 factus, aut creatus est, sed tantum genitus. Sic autē habent ver-
 ba Ambrosij in Serm. 70. *Quid enim aliud est de monte ad mon-*
tē volare, nisi de saluatoris gratia ad patris gloriam properare? Ipsi
enim sunt mōtes sicut dicit propheta, Mōs de monte sine manibus cō-
cidentiū, hoc est, filius de Patre absque ullius creationis accessu. Hip-
 polytus Martyr hæc verba Danielis de secundo Christi aduen-
 tu exponit: illud autem *sine manibus,* significare inquit, secun-

Cur B.
 Virgo di-
 catur.
 mons.

dum Christi aduentum fore improvifum, & repentinum hominibus : quippe eos non opinantes, & incautos opprimeret. Alij, ea fimilitudine denotari putant filium Dei miffum effe à Patre, & de cælo defcendiffe in terras, fine manibus, hoc eft, fine vllis hominum meritis, fecundum illud quod fcripfit Paulus in Epiftola ad Titum capite tertio. *Apparuit humanitas Saluatoris Dei non ex operibus iuftitia quæ fecimus nos, fed fecundum magnam mifericordiam fuam faluos nos fecit.* Iuftinus in Dialogo quem cum Tryphone Iudzæo habuit, abfciffione lapidis ex monte fine manibus significari ait, generationem Chrifti non fore humanum opus, fed diuinæ voluntatis propofitum; dixit enim Ifaias generationem eius quis enarrabit? nullius hominis ex hominibus nati, generatio eft inenarrabilis.

Chriftus Reftat vt oftendamus quomodo Chriftus fuerit lapis, primo parvus, tum paulatim crefcens, tandem replens vniuerfam terram. Paruus fuit Chriftus propter affumptam humanitatem, quæ diuinitatis comparatione, paruum quid, & propè nihil eft: verbum enim abbreviatum fecit Dominus, cum verbum caro factum eft, puer natus eft nobis atque parvulus datus eft nobis. Paruus fuit Chriftus propter ftatum viatoris, in quo fecundum partem fuam inferiorem, tres, & triginta annos verfari voluit. Paruus fuit propter carnem quam induit, morti & doloribus fubiectâ. Paruus fuit propter pauperem vitam, & humilem conuerfationem. Parvulus fuit, in oculis fuperborum Iudzæorum, qui eum contemnebant. Paruus fuit, quia in parua Iudzæorum regione præfentiam fuam duntaxat declarare, & folis Iudzæis prædicare voluit, paruumque fibi adiunxit difcipulorum numerum, quem ipfe pufillum gregem vocare solebat. Denique parvus fuit, propter humilitatem, ignominiam, & acerbitatem paffionis & mortis. Crevit autem Chriftus non coram Deo, coram quo femper æquè magnus fuit, neque crevit fecundum gratiam, & gloriam & animæ, quam inde ab exordio vſque fui conceptus, tantam habuit, quam iam nunc habet: fed crevit coram Deo & hominibus, tam fecundum gloriam corporis poſt refurrectionem, quam fecundum famam atque gloriam fui nominis, quod toto orbe celebratum eft. Denique crevit in corpore ſuo myſtico quod eft Eccleſia, quam per vniuerſum mundum diffuſam, & dilataram cernimus. Chriftus autem replevit vniuerſam terram, primo prædicatione Euangelicæ doctrinæ, quæ per Apoſtolos & difcipulos eius toto orbe perſonuit, ſicut prædixerat Dávid *Psalm. 19.* *In omnem terram exiit ſonus eorum, & in fines orbis terra verba eorum.* Tum ſcientia Dei, nam per Chrifti

Quomodo Chriftus implevit vniuerſam terram, primo prædicatione Euangelicæ doctrinæ, quæ per Apoſtolos & difcipulos eius toto orbe perſonuit, ſicut prædixerat Dávid *Psalm. 19.* *In omnem terram exiit ſonus eorum, & in fines orbis terra verba eorum.* Tum ſcientia Dei, nam per Chrifti

Christi doctrinam pernotuit mundo, vnum esse Deum ab ho-
mine colendum: Deos autem, quos prius colebant homines, sam ter-
ram.

esse inania simulacra, & fallaces dæmones. Hoc vaticinatus est
Isa. cap. ~~lii~~ ^{li}. cum de Messiz aduentu loquens dixit, *repleta est*
terra scientia Dei. Deinde gloria, & maiestate Dei: per Chri-
stum enim verus Deus à mundo cognitus, & glorificatus est,
repudiato obiectoque falorum Deorum cultu. Quapropter
Christus dixit Patri suo, *vt refert Ioānes capite 17. Ego te clari-*

ficans super terram, Hoc etiam in Psalm. 71. qui totus est de Mes-
sia, cecinit David: *Replebitur maiestate eius omnis terra*, & Ma-
lachias de Christi aduentu vaticinatus est: *Ab ortu Solis vsque*
ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, ait Dominus.

Postea odore virtutum ac sanctitatis, etenim vbi Christi do-
ctrina mundo innotuit, incredibili ardore, hominum ani-
mibique terrarum, & gentium, inflammati sunt ad colen-
das virtutes, non vulgares, non humanas modo, sed eximias,
singulares, nec tantum antea inusitatas, sed etiam incogni-
tas, denique plane diuinas, vt est voluntaria paupertas, obe-
dientia, virginitas, desiderium martyrij, & alia quæ non
solum quia noua, sed etiam quia super humanæ fragilitatis
vires esse videbantur, erant hominibus admirationi, stupo-
ri, & miraculo. Præterea, innumerabilium prodigiorum
& miraculorum, quæ passim, & vbiq; in Christi nomi-
ne patrabantur, mirabilitate. Ad hæc, desiderio, & ex-
pectatione bonorum cœlestium: Christi nanque fides do-
cuit homines, mundo neglecto, terrena despicere, & ama-
re cœlestia. Et sanè, admirandum fuit, in quibus re-
bus homines summum bonum supremamque felicitatem
suam collocabant: eas deinde res ab eisdem hominibus ne-
gligi, pro nihilo haberi, vltro derelinqui: Pro adeptione
autem cœlestium bonorum, quæ prius nec curæ, nec cor-
di erant hominibus, cætera omnia bona postponi, nullum
terreni laborem, quantauis adiri pericula, profundi san-
guinem, etiam mortem libenter atque gaudenter oppeti.
Ad hæc, per doctrinæ Christi prædicationem, impletos esse
hominum animos metu ac pauore futuri iudicij maxi-
mo enim terrore percussus est mundus, cum per fidem
Christi cognouit, aliquando futurum, vt Christus ab om-
nibus, & singulis hominibus exactissimam rationem, sum-
ma seueritate reposcat omnium, quæ vquam fecerint,
dixerint, cogitauerint: ita vt etiam verba otiosa, & secre-
tissimæ animi cogitationes, intimique seclusus, & appetitio-
nes, tunc palam in notitiam omnium proferendæ sint.
Iudicis Christi subtilissimo examine discutiendæ sint.

Postre-

Postremò, repleuit Christus orbem, reuerètia & veneratione, non tantum sui nominis, sed etiam Ecclesiæ suæ, & eius hominibus, qui vicarius ipsius est in terris, summum dico Pontificem, quem vniuersus orbis Christianus, Catholicus honorat, colit ac veneratur, eiusque responsa, & decreta, non secus ac diuina oracula, reueretur atque obedienter amplectitur, & obseruat.

Tunc rex cecidit in faciem suam, & Danielelem adorauit, & hostias, atque incensum præcepit, vt sacrificarent ei.

Refellitur duplex calūnia Porphyrij aduersus hunc locū

AD hunc locum explanandum, & illustrandum, nihil afferi potest luculentius, commentario diui Hieronymi, quem totum, verbis eius, his adscribam. Hunc locum, inquit, Hieronymus, calūniatur Porphyrius, quod nullo modo sit credibile, superbissimum illum regem, seruum suum, & captiuum adorasse. Quasi non, & Lycaones, ob signorum magnitudinem, vt est in Actis Apostolorum cap. 14. Paulo, & Barnabæ voluerint hostias immolare, illum Mercurium, hunc Iouem appellantes. Error ergo gentilium, qui omne quod supra se est, Deum putant, Scripturæ non debet imputari, quæ simpliciter refert vniuersa, quæ gesta sunt. Sed, & hoc possumus dicere, quod causas adorandi, & sacrificandi, ipse rex exposuerit, dicens Danieli: Verè Deus vester, Deus Deorum est: ergo non tam Danielelem, quam in Daniele, adorare voluit Deū, qui mysteria reuelauerat. Quod & Alexandrum Magnum in pontifice Iaddo fecisse legimus apud Iosephum lib. 11. Antiquitatum. Quod si hoc displicet, dicendum est, Nabuchodonosor signorum magnitudine, & stupore confusum, quid faceret ignorasse, vt qui Dominum verum intelligebat, & ipsum Dominū, & seruū eius adoraret, & incenso atque hostiis veneraretur. Illud quoque calumniatur, & reprehendit Porphyrius, quod oblata sibi à rege munera, & honores, Daniel accipere non recusaret, ac planè repudiaret: non considerans ideò somnium illud diuinitus regi missum, eiusque interpretationis mysteria per Danielelem reuelata, vt Daniel cerneret, & in loco captiuitatis princeps fieret omnium Chaldæorum, & Dei omnipotentiæ nosceretur. Quod quidem, & in Ioseph apud Pharaonem, & Ægyptum, legimus factum: & in Mardocheo apud Assuerum: vt in vtraque gente haberent captiui, & peregrinantes Iudæi, solatia, videntes hominem gentis suæ Ægyptiorum esse principem & Chaldæorum. Hastenus pertinet Hieronymi commentarius. Theodoretus autem prudenter admonet, in hac historia elucere mirabilem Dei prouidentiam, etiam circa homines superbos

Utilitas huius somniis continens Nabuchodonosor.

superbos, impios, & barbaros, cuiusmodi erat rex Nabuchodonosor: ad cuius deprimendam arrogantiam, per somnium illud demonstravit ei, inanem esse fiduciam regis felicitatis, quæ instar floris celeriter arescit, & perit, & instabilis in nullo diu permanet. Deinde, cum illius somnij interpretationem, quæ apud nullum suorum sapientum inuenire potuisset, & a Daniele veri Dei cultore ac seruo percepisset, ad veri Dei cognitionem, admirationem, atque venerationem ea ratione pertractus est. Tantùm igitur, & ex somnio, & ex somnij oblivione, cuiusque interpretatione ei attulit utilitatis Deus, ut suâ rex agnosceret humilitatem, tum eorum Deorum quos colebat, discederet imbecillitatem, postea quanta sit veri Dei potentia, & virtus, intelligeret. Idcirco enim exclamavit, *In veritate Deus vester, ipse est Deus Deorum, & Dominus regum, revelans mysteria*. Deos autem vocat, non more sacræ Scripturæ, quæ Deos appellat sacerdotes, & iudices populi Hebræi, sed idola, quos errore opinionis, Deos gentilitas appellabat. Nondum enim poterat illorum inanitatem, & imbecillitatem penitus perspicere, & omnino intelligere: plurimum tamen confitetur, Deû Hebræorû ceteris Diis antecellere, cum eum nominet Deum.

Hactenus ex Theodoro non esse autem passum Danielem sibi hostias immolari, quin fuisse id omnino avertatum indicato vero Deo, cui ea immolatio debebatur, licet hoc loco expressum non sit, haud dubiè tamen existimandum est: nec aliter de tam pio, religioso, sanctoque propheta, quem scilicet posthæc Deus, & magnis pro eius salute editis miraculis, & secretissimorum consiliorum suorum ac cælestium mysteriorum multiplici revelatione, insigniter honorare, & in omne ævum nobilitare voluit, cogitare fas est.

FINIS.

^{no}
BENEDICTI
PERERII SOCIE-
TATIS IESV.

COMMENTARIO RVM
IN DANIELEM

LIBER III.

CAPVT TERTIVM.

Abuchodonosor Rex fecit statuam auream altitudine cubitorum sexaginta, latitudine cubitorum sex, & statuit eam in campo Dura provincia Babylonis. Itaque Nabuchodonosor rex misit ad congregandos satrapas, magistratus, & iudices, duces, & tyrannos, & praefectos, omnesque principes regionum, ut convenirent ad dedicationem statuae, quam erexerat Nabuchodonosor Rex. Tunc congregati sunt satrapae, magistratus, & iudices, duces, & tyranni, & optimates, qui erant in potestatibus constituti, & universi principes regionum, & convenirent ad dedicationem statuae, quam erexerat Nabuchodonosor Rex. Stabant autem in conspectu statuae, quam posuerat Nabuchodonosor Rex: & praeo clamabat valenter: Vobis dicitur populis, tribubus, & linguis, in hora qua audieritis sonitum tubae, & fistulae, & citharae, sambuca, & psalterij, & symphoniae, & universi generis musicorum, cadentes adorete statuam auream, quam constituit Nabuchodonosor Rex. Si quis autem non prostratus adoraverit, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis. Post hac igitur statim, ut audierunt omnes populi, sonitum tubae, fistulae, & citharae, sambuca, & psalterij, symphoniae, & omnis generis musicorum, cadentes omnes populi, tribus, & lingua adoraverunt statuam auream, quam constituerat Nabuchodonosor Rex. Statimque in ipso tempore accedentes viri Chaldaei accusaverunt Iudaos, dixerunt Nabuchodonosor Regi: Rex in aeternum vive. Tu Rex, posuisti decretum, ut omnis homo, qui audierit sonitum tubae, fistulae, & citharae, sambuca, & psalterij, & symphoniae, & universi generis musicorum, prosternat se, & adoret statuam auream. Si quis autem non procidens adoraverit, mittatur in fornacem.

ſumacem ignis ardentis. Sunt ergo viri Iuda, quos conſtituiſti ſuper opera regionis Babylonia, Sydrach, Miſach, & Abdenago: vniſi contempſerunt, Rex, decretum tuum, Deos tuos non colunt, & ſtatuum auream, quam erexiſti, non adorant. Tunc Nabuchodonosor in furore, & in ira praecepit, ut adducerentur Sydrach, Miſach, & Abdenago, qui conſeſtim adducti ſunt in conſpectu Regis. Pronūciatq; Nabuchodonosor Rex, ait eis: Verēne Sydrach, Miſach, & Abdenago Deos meos non colitis, & ſtatuum aureum quam t conſtituiſti non adoratis. Nunc ergo ſi eſtis parati quacumque hora audieritis ſumum tuba, fiſtula, ciſthara, ſambuca, & pſalterij, & ſymphonia, omniſque generis muſicorum, poſternite vos, & adorare ſtatuum quam feci: quod ſi non adoraveritis, eadem hora mittemini in fornacem ignis ardentis: & quis eſt Deus, qui eripiet vos de manu mea? Reſpondentes Sydrach, Miſach, & Abdenago, dixerunt Regi Nabuchodonosor, nō oportet nos de hac re reſpondere tibi. Ecce enim Deus noſter, quem colimus poſſe eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis o Rex, liberare. Quod ſi noluerit, noſtrum ſit tibi, Rex, quia Deos tuos non colimus, & ſtatuum auream, quam erexiſti, nō adoramus. Tūc Nabuchodonosor repletus eſt furore: & aſpectus faciei illius immutatus eſt ſuper Sydrach, Miſach, & Abdenago, & praecepit, ut ſuccenderetur fornax ſeptulium, quādam ſuccendi conſueverat. Et viris fortiſſimis de exercitu ſuo iuſſit, ut ligatis pedibus Sydrach, Miſach, & Abdenago, mitterent eos in fornacem ignis ardentis: Et conſeſtim viri illi vincti, cum bracciis ſuis, & tioris, & calamentis, & veſtibus miſſi ſunt in medium fornacis ignis ardentis. Iuſſio regis urgebat: fornax autem ſuccenſa erat nimis. Porro viros illos, qui miſerant Sydrach, Miſach, & Abdenago, interfecta flamma ignis, viri autem hiſ tres, id eſt, Sydrach, Miſach, & Abdenago, ceciderunt in medio camino ignis ardentis, colligati.

† Erci
S.M.S.

Quæ ſequuntur, in Hebræis voluminibus non reperi.

Et ambulabant in medio flamma, laudantes Deum, & benedicentes Dominum. Stans autem Azarias orans ſic, aperiensque os ſuum in medio ignis, ait: Benedictus es Domine Deus Patrum noſtrum, & laudabile, & glorioſum nomen tuum in ſecula: quia inſus es in omnibus, quæ feciſti nobis, & uniuerſa opera tua, vera, & iuxta tua recta, & omnia iudicia tua vera. Iudicia enim vera feciſti iuxta omnia, quæ induxiſti ſuper nos, & ſuper civitatē ſanctam Patrum noſtrum Hieruſalē: quia in veritate, & in iudicio induxiſti ſcandala hac propter peccata noſtra. Peccavimus enim, & iniqui egimus recedentes à te: & deliquimus in omnibus, & præcepta tua nō audivimus, nec obſervavimus, nec fecimus, ſicut præceperas nobis.

ut bene nobis esset. Omnia ergo, qua induxisti super nos, & vniuersa qua fecisti nobis, vero iudicio fecisti: & tradidisti nos in manibus inimicorum nostrorum iniquorum, & pessimorum, prauaricatorumque, & regi iniusto, & pessimo ultra omnem terram. Et nunc non possumus aperire os: confusio, & opprobrium facti sumus seruis tuis, & his, qui colunt te. Ne, quia sumus, tradas nos in perpetuum propter nomen tuum, & ne dissipēs testamentum tuum, neque auferas misericordiam tuam a nobis propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum tuum, & Israel sanctum tuum, quibus locutus es pollicens, quod multiplicares semen eorum sicut stellas celi, & sicut arenam que est in litore maris. Quia Domine imminuti sumus plures, quam omnes gentes, sumusque humiles in vniuersa terra hodie propter peccata nostra. Et non est in tempore hoc princeps, & Dux, & propheta, neque holocaustum, neque sacrificium, neque oblatio, neque incensum, neque locus primitiarum coram te: ut possimus inuenire misericordiam tuam, sed in animo contrito, & spiritu humilitatis suscipiamur. Sicut in holocausto arietum, & taurorum, & sicut in millibus agnorum pinguium: sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie, ut placeat tibi: quoniam non est confusio confidentibus in te. Et nunc sequimur in toto corde, & timemus te, & querimus faciem tuam. Ne confundas nos, sed fac nobiscum iuxta mansuetudinem tuam, & secundum multitudinem misericordiae tuae. Et erue nos in mirabilibus tuis, & da gloriam nomini tuo Domine, & confundantur omnes, qui ostendunt seruis tuis mala, confundantur in omni potentia, & robur eorum conteratur, & sciant, quia tu es Dominus Deus solus, & gloriosus super orbem terrarum. Et non cessabant, qui miserant eos ministri regis succendere fornacem naphtha, & stupa, & pice, & malleolis, & effundebatur flamma super fornacem cubitis quadraginta nouem: & erupit & incendit, quos reperit iuxta fornacem de Chaldeis. Angelus autem Domini descendit cum Azaria, & socijs eius in fornacem: & excussit flammam ignis de fornace, & fecit medium fornacis, quasi ventum roris flantem. & non tetigit eos omnino ignis, neque contristauit, nec quicquam molestia intulit.

Tunc hi tres quasi ex vno ore laudabant,
& glorificabant, & benedicebant
Deum, in fornace dicentes:

✱. Glorio *Benedictus es Domine Deus Patrum nostrorum, & laudabilis*
sus. M.S. *& superexaltatus in secula: & benedictum nomen gloriae tuae san-*
Rom. *ctum, & laudabile, & superexaltum in omnibus seculis.*
Hieron. *Benedictus es in templo sancto gloria tua, & superlaudabilis, &*
verum. *supergloriosus in secula.*

Bene-

Benedictus es in throno regni tui, & superlaudabilis, & superexaltatus in secula.

Benedictus es, qui intueris abyssos, & sedes super Cherubim, & laudabilis, & super exaltatus in secula.

Benedictus es in firmamento caeli, & laudabilis, & gloriosus in secula.

§. Benedicite omnia opera Domini domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

§. Benedicite Angeli Domini Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

§. Benedicite cali Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

Benedicite aquae omnes, quae super calos sunt Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

Benedicite omnes virtutes Domini Domino, laudate & superexaltate eum in secula.

§. Benedicite sol, & luna Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

Benedicite stella cali Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

Benedicite omnis imber, & ros Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

Benedicite omnis spiritus Dei Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

Benedicite ignis & aestus Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

Benedicite frigus, & * aestas Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

Benedicite rores, & pruina Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

Benedicite gelu, & frigus Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

Benedicite glacies, & nives Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

Benedicite noctes, & dies Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

Benedicite lux, & tenebra Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

Benedicite fulgura, & nubes Domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicat terra Dominum, laudet, & superexaltet eum in secula.

Benedicite omnes montes, & colles Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

Benedicite uniuersa germinantia in terra Domino, laudate, &

in V. codicibus

non additur, super

gloriosus

2. in. §. G.

§. Pf. 79. 2. 93. 1.

§. Pf. 144 10.

§. Pf. 102. 20. 148. 2.

§. Psa. 68. 45. 148. 4

7. M. S. G. 2. flus. 3.

M. S. cauma. 4

M. Graecis est

advar. id est, cau

ma siue

aestus.

superexaltate eum in secula.

*Benedicite sotes Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.
Benedicite maria, & flumina Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.*

Benedicite rete, & omnia, quae momentur in aquis Domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite omnes volucres caeli Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

Benedicite omnes bestia, & pecora Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

Benedicite filij hominum Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

Benedicat Israel Dominum, laudet, & superexultet eum in secula.

Benedicite Sacerdotes Domini Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

Benedicite serui Domini Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

Benedicite spiritus, & anima iustorum Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

Benedicite Sancti, & humiles corde Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

Benedicite Anania, Azaria, Misael Domino, laudate, & superexaltate eum in secula : quia cruit nos de inferno, & saluos fecit de manu mortis, & liberauit nos de medio ardentis flamma, & de medio ignis eruit nos.

Ps. 117. 1. §. Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius.

Benedicite omnes religiosi Domini Deo Deorum, laudate, & confitemini ei, quia in omnia secula misericordia eius.

Huc vsque in Hebræo non habetur : & quæ posuimus, de Theodotionis editione translata sunt.

Tunc Nabuchodonosor Rex obstupuit, & surrexit propter, & ait Optimatibus suis: Nonne tres viros misimus in medium ignis conditos? Qui respondentes Regi, dixerunt: Verè Rex. Respondit, & ait: Ecce ego video quatuor viros solutos, & ambulantes in medio ignis, & nihil corruptionis in eis est, & species quarti, similis filio Dei. Tunc accessi: Nabuchodonosor ad osium fornacis ignis ardentis, & ait: Sadrach, Misach, & Abdenago serui Dei excelsi egredimini, & venite. Statimque egressi sunt Sadrach, Misach, & Abdenago de medio ignis, Et cõgregati satrape, & magistratus, iudices, & potentiores regis, contemplantur viros illos, quoniam nihil

**Rex. M.
S. R. Hic.
G. verba
Chaldeo
non legi-
tur.*

impotestatis habuisset ignis in corporibus eorum. & capillus capitis eorum non esset adustus, etiam saraballa eorum non essent immutata, & odor ignis non transisset per eos. Et erumpens Nabuchodonosor, ait, Benedictus Deus eorum, Sidrach, videlicet Misach, & Abdenago, qui misit Angelum suum, & eruit seruos suos, qui crediderunt in eum. & verbum regis immutauerunt. & tradiderunt corpora sua ne seruirent, & adorarent cunctum Deum, excepto Deo suo. A me ergo positum est hoc decretum, ut omnis populus, tribus, & lingua quacunque locuta fuerit blasphemiam contra Deum Sidrach, Misach, & Abdenago, dispareat, & domus eius vastetur: neque enim est alius Deus qui possit ita saluare. Tunc rex promouit Sidrach, Misach, & Abdenago in prouincia Babylonis.

Nabuchodonosor Rex, omnibus populis, gentibus & linguis, qui M. S. habuēt in uniuersa terra pax vobis multiplicetur. Signa & mirabilia facit apud me Deus excelsus. Placuit ergo mihi predicare signa & inf. 4. g. eius, quia magna sunt: & mirabilia eius quia fortia: & regnū eius 31. 7. d. 14. regū sempiternū, & & potestas eius in generatione & generationē. Summa capituli 3.

NARRATUR hoc tertio capite inligne miraculum, quod factum est, ut tres illi Danielis socii, quia auream regis Nabuchodonosor statuam adorare recusarunt, in ardentissimam fornacem coniecti, ab angelo cælestis ad eos misso, sic ex illo incendio seruari sint, ut omnino illa si & intacti, per medias flammās incederent, diuinas laudes celebrantes. Quo miraculo rex attonitus & stupens, furorē vertit in admirationem tantæ illorum iuuenum constantiæ ac virtutis: totusque in veri Dei venerationem & prædicationem effusus, nomen eius per omnes imperij sui prouincias prædicari, ac nobilitari voluit, capitali poena, in eos qui Deum Iudeorum blasphema-
rent constituta.

Ante omnia disquirendū est, quo tempore miraculum hoc contingerit. Diuus Chrysostomus in quodam sermone de his tribus pueris, qui est circa finem primi tomi, sic initium huius tertij capituli citat. Anno decimo octauo, rex Nabuchodonosor fecit statuam auream. Eandem lectionem habet hoc loco Theodoretus in textu: & in commentario eam explanans, affirmat, miraculum hoc euenisse anno decimo octauo regis Nabuchodonosor, paulo antequam cū exercitu proficisceretur ad obsidenda Hierosolyma: quæ ab eodem rege, anno decimonono expugnata & euerfa esse, apud Hieremiā legimus. Sed profectio lectio illa Chrysostomi & Theodoreti, nūc in nulla Scripturæ vel Hebraica, vel Chaldaica, vel Græca, vel Latina inuenitur: ut sine dubitatione dicendū sit, lectionē illam fuisse mendosam. Præsertim verò cum diuus Hieronymus huiusmodi lectionū varietates obseruare, ac prodere solitus, de ista lectione

Quo tē-
pore re-
gis Nabu-
chodono-
sor, hoc
miraculū,
acciderit

H a

nullum

nullum verbum fecerit. Certe opinionem Theodoretī falsam esse, ex hoc ipso libro Danielis conuinci potest. Fuisse enim hanc historiam post euerſionem Hierosolymorum, non obscure indicat Azarias, in sua oratione, quæ continetur hoc capite dicens, eo tempore nullum fuisse regem in populo Hebræo. nec locum ubi incensum, holocaustum, ceteraque sacrificia ad placendum Deum, lege Moſis instituta, offerri possent. Preterea contigisse hoc miraculum post interpretationem somnij, præcedenti capite traditam, & Theodoretus ipse fatetur, & liquidò cernitur ex hoc ipso capite. Chaldæi namque eo nomine tres illos iuuenes accusarunt, quod cum essent à rege honorati, & operibus prouinciæ Babylonis præpositi, ingratiſſimi tamen aduersus regem fuissent, eius adorare imaginem prorsus auersari. Constat autem ex postremis verbis secundi capitis, regem post interpretationem somnij, rogatu Danielis, hos tres iuuenes ad honores, & publicorum munerum præfecturam extulisse. Illud autem somnium contigit regi, vt supra in exordio secundi capitis docuimus, secundo anno monarchiæ eius, hoc est, ab initio regni eius, anno vigesimo quinto. Non igitur potuit hoc miraculum euenire anno decimo octauo regni Nabuchodonosor, sed post vigesimum quintum. Verum quāto tempore post, nec est compertum, nec comperiri posse arbitror. Quin non satis videtur sibi cōstare Theodoretus. Hic enim ait, hoc miraculum accidisse, & anno decimo octauo huius regis, & paruo tempore post supradictū somnium, quæ non admodum cohærent inter se. Etenim somnium illud, supra docuit Theodoretus, euenisse anno secundo huius regis: spacium autem sexdecim annorum, quod inter secundum & decimum octauum annum regni eius intercessit, an exigui temporis nomine censeari & appellari debeat lectori existimandum relinquo. Sed illud mirū videri potest hunc regem tam citò sui oblitum, cum antea Deum Iudæorum Deum Deorū, & dominum regum agnouisset, & adorasset, paulò post, se ab omnibus, quasi Deum adorari voluisse. Velox obliuio veritatis, inquit Hieronymus, vt qui dudū seruū Dei quasi Deū adorauerat, nunc statuat sibi fieri iubeat: vt ipse quasi Deus in ſtatuā adoraretur. Apparet igitur regem hūc fuisse ingenio maxime instabili, & superbo: instabilitas fecit, vt ex bono in malum celeriter mutaretur: superbia verò, vt humanis honoribus non contentus, diuinos concupisceret. Cuius superbia mirifice depingitur ab Esaia c. 14. *Quomodo, inquit, cecidiſti de celo Lucifer qui mane oriebaris? qui dicebas in corde tuo, In celum conſcendam ſuper aſtra Dei exaltabo ſolum meum, aſcendam ſuper altitudinem nubium ſimilis ero altiſſimo.* Similis fuit ſuperbia

Nabuchodonosor maxime instabilis & superbus.

prioris illius Nabuchodonosor, cuius sit mentio in libro Iudith, qui misit Ducem suum Holophernem cum validissimo exercitu, ut subiugatis omnibus gentibus, eorumque diis e medio sublatis, solus ipse à cunctis, ut Deus coleretur. Hæc item vana diuinitatis cupido, incessit Alexandrum Magnum, ut filius Iouis Ammonis existimari, & diuinum sibi cultum adhiberi vellet. Eadem infania Caius Caligula, Domitianus, aliique Imperatores agitati sunt. Sed quid mirum, tantam in isto rege fuisse animi volubilitatem, cum in viris maximè piis, Deoque charissimis, & singulari eius gratia excellentibus, ut in Davide, Salomone, & duo Petro, similes mutationes, & lapsus fuisse non ignoremus. Nimirum istiusmodi exemplis doceatur, qualis sit homo præsentis Dei gratia, qualis item sit absente, scilicet, qualis est aer præsentis vel absente sole? & corpus humanum præditum vel priuatum anima? aut homo compositus mentis, vel usu rationis captus.

Nabuchodonosor rex fecit statuam auream altitudine cubitorum sexaginta, latitudine cubitorum sex, & statuit eam in campo Dura, provincia Babylonis.

Hanc statuam rex ille fecit quo suam opulentiam & magnificentiam, & ex adorantium multitudinem ac diuersitate, imperij sui amplitudinem ostentaret, eaque ratio resuis venerabilior, & hostibus esset terribilior. Theodoretus ait, voluisse regem facere statuam præstantiorem ea, quam ipse viderat in somno, & magnitudine, & nobilitate materiae. Illa enim caput tantum habebat aureum, hæc autem tota erat aurea, Hieronymus quidem significat fuisse totam ex auro, plenam ac solidam, cum ait, *quod autem sit aurea & infiniti ponderis, illud in causa est, ut stuporem videntibus creet, & res inanimata adoretur ut Deus, dum unusquisque suam consecrat auariti- am.* Sed hoc non est verisimile. Nam & insolitum est sic fieri tales statuas, & superuacaneum fuisset, & infiniti sumptus ac laboris. Erat igitur aurea sed intus caua & inanis. Pro capto, *Dura*, Theodotio vertit Deira, Symmachus Soraum, Septuaginta *περίβολοι*, transtulerunt: quod nos (inquit Hieronimus) inuarium vel conclusum locum dicere possumus. Historia Scholastica super librum Danielis cap. 3, ait, Dura esse flumen, quo ille campos alluitur, & hunc esse locum, in quo post diluuium gigantes turrim Babel ædificare aggressi sunt. Philostratus libro primo de vita Appollonij cap. 19. tradit hanc fuisse consuetudinem Babylone, ut satrapa, qui magnæ urbis portæ præside-

Nabu-
chodono-
sor cur
statuam ta-
lem cu-
xit.

bat, neminem peregrinorum ad visendam urbem admitte-
ret, nisi prius auream regis statuam adoraret: quem mor-
tem ex huius regis Nabuchodonosor instituto, originem
duxisse qui putauerit, fortasse coniectura non aberrabit à
vero.

Admiranda quidem fuit huius statuæ magnitudo: fuisse ta-
men alias ea maiores, legimus apud Plinium, à quo proditum
est in lib. 34. c. 7. colossus solis qui erat Rhodi, fuisse septuagin-
ta cubitorum altitudinis: idque simulacrum post quinquage-
simum sextum annum, terræ motu prostratum iacens quoque
miraculo fuisse, pauci enim pollicem eius amplecti poterant:
maiores erant digiti, quam sint pleræque statuæ, vasti specus
hiabant, ac fractis membris, spectabantur intus magnæ mo-
lis saxa, quorum pondere stabiluerat constituens. Duodecim
annis, & trecentis talentis effectum fuerat. Hoc etiam maior
fuit colossus Neronis, centum decem pedum longitudine con-
stans, ut ibidem tradit Plinius: qui libro trigesimo quinto c. 7.
narrat, factam esse colossæam eiusdem Neronis imaginem in
linteo pictam, centum viginti pedum. Illa tamen regis Nabu-
chodonosor statua, si non magnitudine, certè quia fuit aurea,
prædictis longè præstantior & admirabilior fuit. Quoniam au-
tem cubitus Babylonius, teste Herodoto lib. 1. tribus digitis ma-
ior erat vulgari & communi cubito, credibile autem est, hic ha-
beri sermonem de cubitis Babylonis, cum hæc statua & in Ba-
bylonis provincia, & à rege Babylonio facta fuerit, hinc ap-
paret, sexaginta cubitos altitudinis istius statuæ, fuisse de
communibus cubitis sexaginta septem, præterque vnam sex-
tam vnius cubiti: sex autem cubitos latitudinis, continuisse
sex communes cubitos, superque tres quartas partes vnius
cubiti.

An sta-
tua quâ
fecit Na-
buchodo-
nosor su-
perauerit
alias om-
nes.

De mag-
nitudine
singula-
rum par-
tium hu-
mani cor-
poris, ad
totius
corporis
magnitu-
dinem,
gelata.

Sed ut clarius enotescat admiranda istius statuæ moles, sin-
gularum eius partium magnitudinem cursim indicabimus:
quod facile erit demonstrare, aperiendo quam proportionem
principales partes humani corporis habeant ad mensuram
longitudinis totius corporis. Non enim dubitandum est,
quin statua illa maxima arte facta, debitam habuerit pro-
portionem omnium partium, tam inter se, quàm cum to-
tius corporis magnitudine. Iusta mensura humani corporis,
quatuor cubitis definitur, vel sex pedibus: cubitus
enim vno pede & dimidio constat: pes autem quatuor pal-
mis, palmus quatuor digitis secundum latitudinem inter
se iunctis. Quantum autem est spatium hominis à vesti-
gio ad verticem, tantum esse passis manibus inter longissi-
mos digitos, obseruatum est, ut tradit Plinius libr. 7. cap. 17.

Totius

Totius autem longitudinis humani corporis, facies ab imo mento, usque ad summam frontem, vel imam radicem capillorum, est pars decima eandemque rationem habet habitus totius frontis. Diuiditur autem facies in tres partes equales, vnam ab imo mento ad imas nares, altera inde usque ad supercilia: tertiam inde, usque ad summam frontem. Longitudo oculi, ab vno angulo ad alterum oppositum pars est, quadragesima quinta, & itidem se habent intervallum & distantia inter vtrumque oculum. Nasi longitudo, est trigesima pars, eiusque foramen est centesima octogesima. Ambitus oris & auris, est decima quinta. Totum caput ab imo mento usque ad verticem est octaua pars. Colli magnitudo, est decima quinta. Longitudo pectoris propriè dicti, iteq; latitudo, fere sexta pars est. Umbilicus dimidium corporis locum tenens, ipsum in duas partes aequales diuidit: tota longitudo femorum, & crurum usque ad pedum vestigia, paulo minor est dimidia parte. Longitudo pedis, sexta pars est, sicut propè etiam brachij usque ad cubitum, & cubiti usque ad manum. Manus verò, decima pars est. Lege Vitruuium initio libri decim tertij, & interpretes eius, Filandrum, & Danielelem Barbarum, Cardanum item extremo lib. Magnitudo singulorum partium illius statuae quae crexit Nabuchodonosor. Scio huiusmodi commensuratio- nes seu proportionem, quas vocant Graeci symmetrias, alios, qui subtilius & curiosius haec persequuntur, paulo aliter designare, sed nobis qui hec alterius rei gratia, obiter attingimus, satis fuit praedicta rudis & adumbrata descriptio. Ex quo facile est intelligere, quanta fuerit in illa statua, principalium eius partium magnitudo. Etenim facies illius statuae longa erat sex cubitos: paremque ambitus si ceteris magnitudinè habebat. A mento ad nares, duo cubiti: totidem hinc, usque ad supercilia: totidem item inde, usque ad summam frontem. Longitudo nasi, erat duorum cubitorum foramen eius tertiam partem vnius cubiti, seu dimidium pedem continebat. Ambitus oris, & cuiusque auris, quatuor erat cubitorum, totidem etiam longitudo colli. Pectoris longitudo & latitudo, fere decem cubitorum. Longitudo femorum, & crurum, circiter viginti nouem. Longitudo pedis cubitorum decem: totidem fere longitudo brachij, itemque cubiti. Manus verò longitudo, sex cubitorum. Sed his, velat animi gratia, raptim dictis adseria, & propria intuitui operis veniamus.

Mythica huius statuae interpretatio, triplex à Doctoribus Mystica traditur, vnam tradit Chrysostomus in homilia de prima octaua in secundam epistolam ad Corinthios super caput sex- tuae inter tum eius epistolae docet illa statua figuratam esse auaritiam & praetera. Col. 3. quidè apte. Nam Paulus cā nominat idolorum seruitutē. Sena- rius

rius numerus, quo latitudo, & altitudo statuz constabat, in sacra Scriptura significat operationem & laborem, sicut contra septenarius, quietem & vacationem à labore, vt licet animaduertere tam in creatione mundi, quam in lege Mosi. Ea re denotatur, nullum esse vitium operosius, laboriosius, & sibi infructuosius auaritia. Sex cubiti latitudinis, significant laborē auari in acquirēdo: sexaginta verò cubita altitudinis, indicant longē maiorem eius esse laborē in augendo: & quia cupiditas auari est infinita, & insatiabilis, necesse est laboris eius nec terminum, nec modum esse vllum. Alteram interpretationem Hieronymus tradit hoc loco, dicens illa statua significari falsam doctrinam, vel gentilium philosophorum, vel hæreticorum, quam illi ornant tum aureo splendore eloquentiæ, tum magnitudine doctriæ secularis, aut etiam diuinæ. Hæretici namque ad falsa dogmata sua persuadenda, circum vestiunt, & adornant ea plurimis factarum literarum sententiis, peruersè intellectis, atque interpretatis. Tertiā interpretationem lege apud Ireneum extremo prope modum lib. 5. aduersus hæreticos. Nec ineptè quispiam diceret, istam statuam fuisse imaginem quandam mundanæ felicitatis, ad quam nos dæmon adorandam, posthabitis cælestibus bonis instigat ac sollicitat, proponens auream materiam statuz, id est, copiam diuitiarum: tum eiusdem altitudinem, & latitudinē, id est, sublimitatem honorum, potentiz & gloriæ: exēpla item principū huius mundi, qui eam adorant: suauitatem etiam musicæ, id est, illecebras, & blanditias voluptatum. Denique terrorem incensæ fornacis, in primo aduersus statuæ contemptores positæ, id est, pauorem imminentium malorum, iis qui mundo non seruiunt, eiusque bonis carent.

Tunc congregati sunt Satrapa, magistratus, iudices, duces, & tyranni, & vniuersi principes regionum, vt conuenirent ad dedicationem statua.

Cur principes ad statuam adorandā conuocati fuerint

Via omnes gentes, huius regis imperio subiectæ, ad eius statuæ adorationem conuenire non poterant, principes, & præsides omnium gentium conuocantur, vt illis adorantibus, omnes quoque adorasse videantur. Adice, quod principes, & diuites regi subiecti, & ab eo honorati, & locupletati, metu perdēdi honores, & diuitias, ad omnem voluntatem & nutū, ei seruiunt atque obediūt. Denique, istiusmodi homines, facillime

limit ad Dei & rerum diuinarum contemptum difficillimè ve-
 ro, ad earum venerationem, cultum & obseruantiam adducun-
 tur. Vnde Salomon Proverbiorum capite trigésimo orat Deū,
 vti tibi tribuat tantum victui necessaria, nec diuitiarum abun-
 dantiam largiatur: ne fortè, inquit, satietus, illiciar ad negandū,
 & dicam, quis est Dominus? Et Paulus prioris Epist. ad Corin-
 thios, cap. 1. ait, in his, qui vocati fuerant ad gratiam Euange-
 lij paucos fuisse nobiles, & potentes. Et Iudæi contèptim loquē-
 tes de Christo, quis, inquiunt, ex principibus credit in eum?
 Voluit etiam rex ille, principum exēplo, ad sui adorationem
 ceteros omnes cogere: vulgus namque ducitur auctoritate, &
 exemplo principum, eorūque facta & exempla imitantur: ideo
 scriptum est in Ecclesiastico cap. decimo. *Qualis rector ciuita-
 tis tales & habitantes in ea.* Cuius perquam similis est Plato-
 nis sententia, quam in quadam epistola ad Lentulum, laudat
 Cicero, quales sunt in Republica principes, tales esse in ea so-
 lete ciues. Quapropter non tantum mali est, vt scribit Cicero
 libro tertio de legibus, peccare principes, quamquam est mag-
 num hoc per se malum, quantum illud, quod per multi etiam
 imitatores principum existunt. Nam qualescunque summi ci-
 uitatis viri fuerint, talem ciuitatem esse solere: & quæcunque
 mutatio morum in principibus extiterit, eandem in populo
 exitere. Quo perniciosius de republica merentur vitiosi prin-
 cipes, quod non solum vitia concipiunt ipsi, sed ea infundunt
 in ciuitatem, neque solum obsunt, quod illi ipsi corrumpun-
 tur, sed etiam quod corrumpunt plūque exeniplo, quam pec-
 cato nocent. Supradictis consona tradit Hieronymus, ita scri-
 bens. *Excelsa periculosius stant, & citius corrunt, qua sublimia
 sunt. Principes congregantur ad adorandum si a suam, ut per princi-
 pes educantur, & gentes. Qui enim diuites sunt, & potentes, dum si
 met carere diuitiis: & potentia facilius supplētatur: si ductis autē
 magistratibus, subditi populi, maiorum exemplo pereunt.* Verum
 idem Hieronymus explanans illa verba, quæ sunt paulo infra,
Cadens adorare statuas, quam constituit rex Nabuchodonosor,
 ad hunc modum scribit. *Omnem Scripturam sanctam mēte per-
 curram, nisi tamen me fallit obliuio, nequaquam reperio, quod san-
 ctum quisquam, Deum cadens adorauerit, sed quicumque idola,
 & dæmones, & res illicitas adorauerit, cadens dicitur adorare: ut
 in hoc loco non semel, sed crebrius, & in Euangelio diabolus dixit Do-
 mino, hoc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me.* Sed profecto
 hæc scribit Hieronymo, obliuio irrepsit complurimum locorū
 Scripturæ, in quibus hoc ipsum ponitur in Dei, & Chri-
 sti adoratione: veluti Psalmo nonagesimo quarto, *venite adore-
 mus, & proci damus, & ploremus ante Dominum, qui fecit nos,*

Ioan. 7.
 Vulgus
 ad imita-
 tionem
 principū
 studia,
 mores vi-
 tamque
 confor-
 mat.

Matt. 4.

& Ioannis capite nono, cæcus à Christo illuminatus, procidēs eum adorauit, & Matthæus narrat capite secundo, tres magos procidentes adorasse Dominum. Præterea, vt est in Apocalypsi capite septimo, angeli ceciderūt in conspectu throni in facies suas, & adorauerunt Deum: & cap. 19. Ioannes cecidit ante pedes angeli, vt adoraret eum, & paulo supra, viginti quatuor seniores ceciderunt, & adorauerunt Deum sedentem super thronum.

*Sunt viri Iudai, quos constituisti super opera regionis
Babylonia, Sidrach, Misach, & Abdenago: viri
isti contempserunt rex, decretum tuum: Deos
tuos non colunt, & statuam auream,
quam exeristi, non adorant.*

SVper his verbis tres explicandæ sunt difficultates. Prima difficultas est, qua ætate fuerint eo tempore hi tres Danielis socij. Vulgò namque existimatur & dicitur eos fuisse tunc pueros: nec vulgus tantum ita sentit, & loquitur, sed idem quoque videntur sensisse Patres. Hieronymus in commentariis huius capituli, non semel eos appellat pueros: Augustinus etiam in sermone quodam de his tribus pueris, qui est 240. inter sermones eius de tempore: Chrysostomus in quadam homilia de tribus pueris, non tantum puerili, sed etiam infanti ætate fuisse tunc eos significat, quin ipsa Ecclesia in herariis præcibus ad laudes diei Dominicæ, canens horum hymnum, vsurpat illam antiphonam, *tres pueri iussu regis, in fornacem missi sunt, non timentes flammam ignis*, dicentes, *Benedictus Deus*: denique vocatur hymnus, seu canticum trium puero-
rum. Sed profectò, si veritati, & diuinæ Scripturæ consentanea loqui volumus, necesse est dicere, eos tunc, non solum ex pueritia, & adolescentia excessisse: sed minimum extremam egisse iuuentutem. Quippe supra ostendimus in exordio huius capituli, quæ narrantur in hoc capite, ea post vigesimum quintum annū regni Nabuchodonosor esse acta: an verò multis, an paucis annis, post id temporis euenerint, in obscuro, & incerto esse. Capti sunt autem, & Babylonem ducti hi tres, primo anno regni Nabuchodonosor, quo tempore non poterant minores esse octauo aut decimo anno: quam rem supra in principio primi capituli, exposuimus. Ex his conficitur, cum hoc miraculum accidit, fuisse eos minimum triginta quinque annorū. Vnde Scriptura hoc loco appellat illos viros: & Theodoretus vocat iuuenes, in ætatis vere eos fuisse scribens. Et ve-

no, si tunc erant præpositi operibus provinciarum Babylonis, non minor eos fuisse ætate existimare convenit. tantum enim munus gravitatem, & auctoritatem, nequaquam pueris rex imposuisset. Cur igitur passim appellantur pueri. Fortasse habito respectu ad eam ætatem, qua illi erant cum capiti, & Babylonem ducti sunt, quo tempore diximus fuisse eos admodum pueros, ut eam ob causam appellatio pueri semper in illis remanserit. Vel fortè appellantur pueri, non more nostro, sed consuetudine loquendi sacræ Scripturæ, qua puer dicitur, quicunque nondum est senex. Sic in Exodo cap. 33. Iosue appellatur puer, qui tamen excedebat quadragesimum annum, & princeps exercitus iam debellauerat, & devicerat Amalechitas, ut antea eodem libro cap. 17. scriptum fuerat. Dominus quoque novit, ut est apud Ioannem c. 21. apparens post resurrectionem suis discipulis, appellavit eos pueros, dicens. *pueri nunquid palmularium habetis?* Nisi etiam dicamus, tres illos iuvenes appellari pueros, propter singularem animi & corporis pueritiã atque innocentiam, & quandam veluti puerilem sinceritatem & simplicitatem: qua de causa etiam Saul in primo libro Regum c. 13. fuisse dicitur filius unius anni cū regnare cœpisset.

Altera difficultas est, cur de Iudæis plurimis qui erant Babylonem, tres hi duntaxat iuvenes accusati sunt à Chaldeis? Fortasse principes tantum, & magistratus, ad statuæ adorationem vocabantur, nulla vulgi habita ratione, quam obrem, cū hi tres iuvenes publico munere fungerentur, ad statuam adorandam compellebantur, eorūque recusatio, notabilis erat, & ad regem detrenda videbatur. Vel credibile est plerosque Iudæorum meritis mortis adorasse statuam, præsertim cum essent Iudæi valde prodives ad idololatriam, qui autem boni viri erant, & divinarum legis observantes, sed quibus tantum non satis animi erat ad tolerandos cruciatus, mortemque subeundam, alio profugerant, vel se abiderant. Illud quoque responderi posset, quia hi tres erant omnium Iudæorum honoratissimi, & apud regem gratiosissimi, erantque Chaldeis præpositi à rege, propterea fuisse eos Chaldeis invidiosos, & exosos, quocirca libenter Chaldeos arripuisse occasionem hanc, accusandi eos apud regem, & si posset, omni dignitate vitæque privandi.

Tertia est difficultas, cur etiam Daniel non est coactus adorare statuam, & cū incredibile sit eum non fuisse adoraturum, cur non eodem supplicio cum sociis suis destinatus fuerit. Multiplex responsum dari potest. Glossa respondet, Danielem tunc assistisse regi, & quia rex non adorabat statuam, nec ipsum ad eam adorandam esse compulsum. Lyranius, & Carthusianus, tribus modis respondent, aiunt enim Danielem tunc, vel

Cur de
tam mul-
tis Iudæis
hi tres tan-
tū accusa-
ti sint.

Cur Dani-
el non
sit voca-
tus ad sta-
tuæ ado-
rationem.

ægrotaſſe,

ægrotasse, vel longo abfuisse Babylone, propter mandata, & negotia, quæ regis iussu, ac nomine in aliis prouinciis conficere debebat: vel non tentasse regem ab illa impietate reuocare, quod certum haberet, se regem admonendo, aut reprehendendo, nihil profecturum, quin magis furorem, & crudelitatem eius irritaturum, atque inflammaturum. Sed cur regis iræ aduersus tres socios suos non intercessit, eorum suscipiens patrocinium, eosque à tanto periculo, & supplicio liberare quoquomodo contendens? An fortasse, quia diuina reuelatione cognouerat, eos ex illo incendio, insigni miraculo, seruatum iri à Deo, & ex ea re, magnam diuinæ omnipotentiae apud omnes illas gentes admirationem, maximamque Dei ludæorum prædicationem, & reuerentiam prouenturam? Namque simili de causa Dominus noster sinere voluit, amicū suū Lazarū grauissimo morbo conflictatū interire, quod postea eius ad vitam reuocatio, magnam Dei gloriam, suęque doctrinę auctoritatem, & confirmationem, ac ludæis vtilitatem esset allatura.

Ecce Deus noster quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis: & de manibus tuis, ô rex liberare. Quod si nolueris, notum sit tibi, rex, quia Deos tuos non colimus, & statuam auream quam erexisti, non adoramus.

Expositio
respon-
sionis
trium pue-
rorum.

BEne monet hoc loco Diuus Hieronymus in hac historia, tã hic quam paulo supra, distinctè commemorari Deos Nabuchodonosor, & statuam, quam ille crexerat. Nam tres illos iuuenes, nec Deos Regis, nec statuam voluisse adorare, & Chaldæi detulerunt, & ipsi confessi sunt. Quo licet intelligere, illam statuam nō fuisse alicuius de Diis, quos Rex, vel Babylonij colebant, sed fuisse statuam ipsius Regis, in qua se ille tantquam Deum adorari volebat. Mira tamen in hoc responso illorum iuuenum, elucet pietas, & prudentia. Affirmant enim Deū quem colunt, posse eos ex omni periculo, & malo liberare, an verò sit ipsos ex illo præsentī periculo liberaturus, incerti diuinæ voluntatis, ac sententię, non affirmant, nouerant enim Deū non semper facere, quicquid potest facere, nec semper seruos suos ex periculis, & malis, in quibus versantur, eripere: sed quia non seruiebant Deo, tantum propter bona, quæ ab eo expectabant, nec propter mala, quibus liberari ab eo cupiebant, propterea dixerunt: *si autem nolueris liberare, nihilominus statuam tuam non adorabimus.* Quam istorum iuuenum in respondendo prudentiam perpendens Hieronymus: *Pulchre, inquit, illi*

Theodo-
retus.

illuvenes dixerunt, sed si nolueris, ut non impossibilitatis Dei, sed voluntatis sis, si perieris. Eundem locum pluribus, & illustrioribus verbis tractans Theodoretus: *Quasi, ait, istis verbis illud significare vellemus, nos pro mercede aliqua, Domino nostro non seruiamus, sed amore eius, omnibus rebusculis ipsius preferimus, quare ab his quidem malis temere liberari petimus, sed ipsi omnem nostri gubernationem, & providentiam permittimus, & eius quod futurum est ignari, gubernatori nostro, quocumque ei libueris, nam dirigendam committimus.* Pro certo enim habemus, posse illis in manibus suis eripere, utrum verò id facere velis, ignoramus, sed cum sapiens sit, errorum nostrarum moderationem committimus, quamlibet iudicii eius sententiam, tanquam meliorem, nobisque meliorem libenter accepturi. Sic Theodoretus. Verum duo ex prædictis verbis in questionem adduci possent. Quæri enim posset, cur Deus, cum sæpè seruos suos mirabiliter liberet ex malis, quibus sunt, vel proximi, vel iam subiecti, non id semper faciat, cum semper tamen facere nullo negotio possit. Sed in promptu est responsum, multis de causis id semper Deum non facere. Primo, ut stet ratio suæ providentiæ, qua sapienter, ac suavitè gubernas omnia, sinere debet causas secundas ferè suas vires naturales exercere, suos motus agere, & ordinem sibi à conditore suo impositum tenere. Deinde, ut cum serui Dei miraculose à Deo liberantur, clarissimè appareat, illud esse diuinæ omnipotentis opus, nec ad aliquam naturæ occultam vim referri posse, ut de Psyllis, & Maris, qui serpentes, & venata animalia innoxie tractabant, ab antiquis proditum est. Si enim liberatio Sanctorum, semper vel frequenter fieret, non haberet administrationem: ideoque cessaret ratio miraculi, & ex eo ad multos permanens utilitas, nec tam puro, & sincero animo, ad fidem Christi amplectendam homines accederent, nec in tolerantia omnis generis cruciatuum, & acerbissimæ mortis perpeffione, tanta fidei, & gratiæ Christi efficacia, tanta seruatorum eius magnitudo animi, & constantia, tanta diuini nominis gloria eluceret. Quocirca, hos tres iuvenes ex manibus Nabuchodonosor liberauit Deus, septem autè pueros Machabæos, de manibus regis Antiochi liberare noluit. 2. Mac. 7.

Alterum, de quo posset dubitari, illud est, cur illi iuvenes tantopere regis imaginem adorare recusarint. Sed facile est causam reddere. Erat enim Iudæis, lege diuina vetitus omnis generis imaginum cultus & adoratio. Nam Exod. 20. cap. Dominus ait: *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in caelo de super, & quæ in terra deorsum, nec eorum, quæ sunt in aquis sub terra.* Non adorabis ea, neque coles. Leuitici autem. 26. cap. ait: *Ego Dominus Deus vestrorum, non facietis vobis idolum, nec statuam tales*

Cur illi
iuvenes
statuam
tales

ulos erigētis, nec insignem lapidem pōnetis in terra vestrā, ut adorētis eum. Idem ipsum Deut. cap. 4. & 27. inculcat Moyses. Præterea, variis in locis diuina Scriptura imagines, & idola, eorumque adorationem damnat, contemnit, irridet. Lege Psalm. 133. & 124. Isa. item 45. cap. Hier. 10. Baruch. 6. Sap. 15. cap. Quin rex ezechias, ut est in lib. 4. Reg. cap. 18. quia Iudei, nescio quem cultu n. & venerationem adhibebāt illi æneo serpenti, quem Moyses in deserto fecerat, cum contemptu, & indignatione ipsum contregit, atque comminuit. Denique in huius præcepti obseruantia, tam constanti, & osfirmato animo, sæpe Iudeos permantisse accepimus, ut cum Pilatus, & Petronius Præsides Iudææ, tentassent facere imagines Tiberij, & Caligulae imperatorum occultæ Hierosolymam illatas, à Iudæis honorari, & coli, tam obstita è Iudæi reuilerunt, ut turmatim nudas cecuties ostentarent, & offerrent, parati millicies quancumque mortem subire potius, quam contra patrias leges, vlla simulacra venerari. Narrat hoc Iosephus lib. 18. Antiquitatum cap. 4. & 10. In 2. autem libro contra Appionem refert, Iudeos, qui sub Alexandro Magno militabant, cum vellet ille templum, & sepulchram Bel, quem Babylonij pro summo Deo colunt, repurgare, ac reparare, & ad id suorum militum opera vteretur, ut ad id etiam Iudæi operam suam nauarent, nulla ratione eos adduci potuisse. Cum igitur aduersus quarumlibet imaginum adorationem, tam obstricti, & inuidi semper fuerint Iudæi, liquet profecto fabulosum esse, & in Iudæorum contemptum, atque odium inuitiosè coniectum à Possidonio, Apollonio, Moione, Appione græcizante, & Cornelio

Tacitus
médacij
arguitur.

Tacito, Iudeos habuisse in penetralibus templi, aureum caput asini, idque tanquam summum Numen adorare solitos. Sed hoc commentum manifestis argumentis confutat Iosephus. Miror equidem Tacitum id ausum de Iudæis prodere, cum ipso lib. 5. historiarum, disertis verbis conticeatur, Iudæos mente sola, vnumque Numen intelligere, ac venerari, prophanumq; ducere imagines Deorum, mortalibus materis, in species hominum effigierendeoque nulla simulacra eorum vrbibus, nedum templis esse non regibus hunc ad adorationem, nō hunc Caesaribus honorem adhiberi. D. Hieronymus hunc locum explanans, ita scribit, *Cultores Dei, statuas adorare non debent. Ergo Iu dices, & Principes seculi qui in principum statuas adorant, & imagines, hoc se facere intelligant, quod tres potest facere nolentes. Deo placuerunt. Et notanda proprietas. Deos tantum vnum adorari dicunt, quod vtrumque seruis Dei non conuenit.* His verbis Hieronymi, & huius iuuenum exemplo, valde infernet, & imprudenter hæretici huius temporis abutuntur ad reprehendendum dam-

Aduer-
sus hęc

nandum.

antūque cultum, & venerationem, quam Sanctorum im-
 aginibus exhibet Ecclesia Catholica, cum luce solis clarius sit, stri-
 tem- Hieronymū loqui de imaginibus imperatorū, quas nefas est, à poris
 Christianis adorari more Gentiliū, qui eas diuino cultu & hono-
 rare venerabantur, non aliter, quàm suorum Deorū simulacra.

ORATIO AZARIE.

Licet in libris Hebraicis hæc oratio non reperiat, tam ta Oratio-
 men Ecclesia Catholica, vt diuinam Scripturam, & par. nē Aza-
 tem libri Danielis, semper habuit. Et sanè, tanta huius ora-
 tionis sanctitas est, tam certum Sancti Spiritus odorem afflās, sacram
 tantaque cum aliis sacræ Scripturæ sententiis, maximè verò Scriptu-
 ram.
 cum oratione Danielis, quæ infra ponitur cap. 9, ipsius est con-
 scio, & conuenientia, vt eam Dei afflatu, & instinctu fuisse
 eandem, dubitari non possit. Ecclesia sane, multas huius oratio-
 nis sententias, in officiis ecclesiasticis, & diuinis mysteriis per-
 agendis, frequenter vsurpat: exempli causa, in sancto, & tremē-
 do Missæ sacrificio, post oblationem calicis, subdit illam pre-
 cationem: *In spiritu humilitatis, & animo contrito, suscipiamur*
à te Domine, & sic fiat sacrificium nostrum hodie, vt placeat tibi
Domine. Quæ verba manifestum est, ex hac oratione esse sump-
 ta. In quadragesima item, Feria 5. Dominicæ in passione, in-
 troitus Missæ sic habet: *Omnia, qua fecisti Domine, in vero iudi-*
cio fecisti: quia peccauimus tibi, & mandatis tuis non obediuius,
&c. Quæ verba ex hac oratione deprompta sunt: sicut etiā Epi-
 stola eiusdem Missæ. Sed cur in eius Epistolæ principio posi-
 tum fuerit, *orauit Daniel Dominum*, cum oratio illa non Danie-
 li fuerit, sed Azariæ, causam equidem non intelligo. Nisi quis
 pam forasse dicat, quia Daniel eius libri auctor fuerit, prop-
 terea quæcunque in eo libro continentur, ipsi posse attribui.
 Quod responsum si probatur, reddenda etiam causa erit cur
 non simili ratione, Canticum trium puerorum Danielis Can-
 ticum inscribatur, & appelleretur. Adice, quod visum est qui-
 busdam viris doctis hanc orationem Azariæ, itemque Canti-
 cum trium puerorum, historiam quoque Susanne, ac Belis, quæ
 nec Hebraico, nec Chaldaico, sed Græco tantum sermone sunt
 editæ, ea non à Daniele, sed multis post seculis, à Docto ali-
 quo & linguæ Græcæ perito Iudæo: nō sine Dei tamen affla-
 tu & ductu esse scripta: & libro Danielis adiecta, quod ad idem
 eius libri argumentum, & historiam pertinerent. Quamquam
 Athanasius in Synopsi, omnium, quæ sunt in hoc libro, so-
 lum Daniele agnoscit auctorem. Diuus Hieronymus in prin-
 cipio huius orationis, & post finem cantici trium puero-
 rum monet lectorem, has duas scripturas non inueniri in
 libro

Danielē
ex editio-
ne Theo-
dotionis
nos habe-
mus.

libris Hebraicis, sed eas sumptas esse ex translatione Theodotio-
nis. Quod non voluit Hieronymus significare, has duas scriptu-
ras à Theodotione fuisse primum editas, nec ante illum fuisse
in Ecclesia, cum & Origenes, & Ruffinus affirmēt, eas ab ex-
ordio nascentis Ecclesiæ, summa veneratione in conuentu fi-
delium vsurpari & decantari solitas: sed illis verbis voluit in-
dicare Hieronymus, librum Danielis in Ecclesia tantum legi,
secundum translationem Theodotionis, posthabitis aliis trans-
lationibus, etiā Septuaginta interpretum Qua de re ita scribit
Hieronymus in epistola. 126. quæ est præfatio in Daniele. *Da-
nielem prophetam, iuxta Septuaginta interpretes, Domini saluato-
ris Ecclesia non legunt, vtētes Theodotionis editione: & hoc cur ac-
ciderit nescio: siue enim, quia sermo Chaldaicus est, & quibusdam
proprietatibus à nostro eloquio discrepat, noluerunt Septuaginta in-
terpretes, ea sdem lingua lineas in translatione seruare siue sub no-
mine eorum, ab alio nescio quo non satis Chaldaeam linguam scien-
te, editus est liber, siue aliud quid causa extiterit ignorans, hoc vnū
affirmare possum, quod multum à veritate discordet, & recto iudi-
cio repudiatus sit.* Sic ibi Hieronymus.

Omnia iudicia tua vera sunt.

Quibus
in rebus
maximè
incompre-
hensibilia
videan-
tur Dei
iudicia.

Multa sunt Dei iudicia, non ipsius Dei, sed operum eius
atque effectuum, in quibus illa mirabiliter elucent, cō-
paratione. Verum in quatuor potissimum rebus, iudi-
cia Dei vera sunt, & humana ratione incomprehensibilia, in
quibus nempe verissimè illud dicatur: *Iudicia Dei, abyssus mul-
ta.* Primò quidē, in æterna electione & reprobatione hominū,
siue priuatim, horū aut illorum hominum, vt Jacob & Esau:
siue in commune, aliquarum gentium & populorum, vt popu-
li gentilis & Iudaici. Eoque mirabilius id accidit, quod illam
distinctionem electionis & reprobationis, non ex præiudiciis bo-
nis malisve hominum factis, sed ex sola Dei voluntate primū
profectam esse, nec vno loco, nec obscuris verbis Scriptura de
monstrat. De hisce iudiciis Dei, multa Paulus in epistola, quā
scripsit ad Romanos nono & vndecimo capite diuinissimè dis-
putat. Deinde, quod aliquas gentes & nationes vocet ac perdu-
cat ad gratiam Euangelij, missis ad eas concionatoribus & do-
ctoribus veritatis, crebrisque ad eas commouendas factis mira-
culis: alias vero gentes, nihilo peiores illis, despiciat, & in tene-
bris ignorantie ac idololatriæ derelinquat, non mittens illis
efficacia subsidia, quibus ad salutem accipiendam conuertan-
tur: Atque, in hoc illud admirationem auget, quod Deus non-
nunquam magna dedit auxilia quibusdam populis, quibus scie-
bat ea nihil profutura: eadem vero denegauit aliis, qui si ea ha-
buiscent,

habuissent, vehementer ad poenitentiam commoti fuissent. Id quod Dominus noster in Euangelio docet dicēs: *Va tibi Corozaim, Va tibi Bethsaida, quia si in Tyro & Sidone facta fuissent virtutes quae facta sunt in vobis, olim in cilicio & cinere poenitentiam egissent.* Postea, in eo quoque miranda sunt Dei iudicia, quod saepe sceleratis & impiis hominibus, omnia tribuat secundissima, & ad eorum voluntatem fluentia: pios autem & innocentes viros, magnis acerbitatibus & calamitatibus deprimat & cōterat, eosque sub impetum impiorū & barbarorū principū, potestatemque & dominatum subiiciat, quin etiam, templa sacra vasa ceteraque diuino cultui & religioni dicata, ab hostibus suuominis rapi, violari, contemni, & pessundari patiatur. Quae de re, veteres sanctorum querelas & lamentabiles voces, legimus apud Iob, cap. 21. Dauidem psal. 72 Hieremiam capit. duodecimo, Abacuc cap. primo. Denique, mirabilia & tremenda sunt Dei iudicia in eo, quod aliquos homines, qui totam vitam in maximis flagitiis contriuerant, extrema aetate ad poenitentiam adducat, & vsque ad vltimum spiritum, in gratia sua consuetet, alios verò, qui vsque ad senectutem sanctissimae vixerant, in extremo vitae actu derelinquat, id est, sinat in ea peccata labi, è quibus deinde ad veram poenitentiam nunquam exurgant.

Porro, praedicta Dei iudicia, licet occulta sunt homini, sunt Triplex tamen vsquequaque iusta & vera. Vera dico, veritate entis, veritas di iustitiae, & fidei: entis, quia sunt congruentia cum regula & uinorū idē diuinæ sapientiae. Sicut enim veritas operum artificiali iudicio: rum ex eo spectatur, quod illa opera respondeant idē, quae est in mente artificis: ita veritas rerum omnium à Deo creatarum eò potissimum aestimatur, quod idē seu ideis, quae sunt in mente illius sapientissimi opificis, perfectè consentiant. Veritate iustitiae, quia sunt consentanea Dei iustitiae, tam ei, quae est iudex & vltrix scelerum, quam quae remuneratrix est virtutum. Veritate fidei, quia mirificè conueniunt cum antecedentibus Dei promissionibus & comminationibus: ita enim Deus testauit Iudaeos & cum ipsum piè colebant, & cum ab eius cultu recedebant, sicut facturum se, per prophetas suos illis pollicitus & comminatus fuerat. Vocabulo enim fidei significatur hoc loco veritas & constantia in dictis & promissis.

Peccauimus enim, & iniquè egimus, recedentes à te, & deliquimus in omnibus.

A Tqui iuuenes isti optimi sanctissimi que erant, & semper Viri sanctissimi fuerant: cumque in seruitutē ducti sunt, pueri erant innocentes,

appellat
se iniquos
& scelera
tos.

centes, ut illam calamitatis acerbiter, suis ipsi sceleribus commiseruisse non potuerint. Quamquam non fuit hoc singulare & proprium istorum iuuenum appellare se iniquos & contemptores diuinæ legis, sed commune cum multis aliis integerrimis & innocentissimis viris. Audi sorium istorum Danielelem, infra, c. 9. sic orantem: *Domine, peccauimus, iniquitatem fecimus, impiè egimus, & declinauimus à mandatis tuis, &c.* Et post alia subdit: *Cum confiterer peccata mea: & peccata populi mei.* Audi Isaiam cap. 64. *Facti sumus sicut immundi omnes nos, & quasi pannus menstruata omnes iustitia nostra, & cecidimus quasi folium, & iniquitates nostra, quasi ventus abstulerunt nos.* Similia loquitur Hieremias capite tertio. *Dormiemus in confusione nostra, & operiet nos ignominia nostra, quoniam Deo nostro peccauimus nos, & patres nostri, ab adolescentia nostra usque ad hanc diem.* Similiter etiam orabat Deum Esdras, libro primo, capite nono. *Deus meus confundor & erubescio leuare faciem meam ad te, quoniam iniquitates nostra multiplicata sunt super caput nostrum, & delicta nostra creuerunt usque ad diem hanc, & pro iniquitatibus nostris iradisti sumus in gladium, in captiuitatem, in rapinam, & in confusionem.* Hieronymus igitur, exponens rationem, cur hi sanctissimi iuuenes appellent se peccatores, ita scribit hoc loco. *Certè tres pueri non peccauerunt, nec, eius ætatis erant quando ducti sunt Babylonem, ut propter vitia sua sic puniri deberent. Ergo, quomodo hi ex persona populi loquuntur, sic illud Apostoli legendum est, non quod volo bonum hoc ago, sed quod nolo malum illud operor, & cætera quæ eo in loco scripta sunt.* Tantum Hieronymus. Significat igitur, quia isti iuuenes erant pars populi Hebræi, qui omnis sermè, nimirum paucissimis exceptis, sceleratus & aduersus Deum impius fuerat, ideo ipsos annumerantes se cæteris, quod plurimis conueniebat, de omnibus vniuersum pronuntiasse. Verum præter supradictam Hieronymi rationem, alias complures causas affere possumus, cur sancti viri se peccatores agnoscant & ac cuseant. Ac primò quidem, excellens charitas qua illi ardebant, faciebat, ut omnia proximi, siue bona siue mala, præsertim verò hominum suæ gentis ac religionis, communia se cum illi existimarent. Itaq; illorum peccata, ut sua lugebant, & pro illis expiandis ac eluendis, non minus quàm pro suis, Deo satisfacere quoquo modo satagebant. Multi præterea, suorum peccata sibi imputabant, veriti, ne quam ipsi dedissent illis occasionem ea perpetrandi, vel non præmonendo eos, vel nō reprehendēdo & corrigendo, vel occasiones peccadi ab illis non remouendo vel denique prætermittendo ea quæ facere ipsi valuissent & debuissent, quibus illi iuari, & à peccando cohiberi

Cur se vi
ri sanctis
simi sceler
atos &
iniquos
appellēt.

cohiberi potuissent. Deinde, vocant se peccatores sancti viri, sperantes infinitam Dei sanctitatem & iustitiæ perfectionem, cuius comparatione, omnis humana iustitia est iniustitia: & munditia sunt sordes: & lux, sunt tenebræ. *Ne intres*, inquit Dauid Psalm. 142. *in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens*. Sed ad hoc illustrandum, nihil est luculentius verbis illis Iob, quæ sunt in capite vigesimo quinto. *Namquid iustificari potest homo comparatus Deo, aut apparere mundus, natus de muliere? Ecce luna etiam non splendet, & stelle non sunt munda in conspectu eius, quam magis homo putredo, & filius hominis vermis*.

Postea, sancti reputant secum plurima & grauissima peccata sua præterita, in quibus magnam vitæ partem miserè perdidit, ideoque se peccatores appellant. Sic Paulus, quia persecutor, contumeliosus, & blasphemus fuerat, agnoscebat, & appellabat se primura omnium peccatorum. Considerabant præterea, quid ipsi essent, remota Dei gratia, quæ non illis ex debito, sed planè gratuito donata fuserat, cernebantque hominem ex se in peccatis conceptum & natum, & ad peccata propensum, nec posse vlla ratione de peccatis emergere. Hoc de se Dauid cogitans & sentiens, clamabat Psalm. quinquagesimo. *Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea*: & Paulus in epistola ad Ephesios capite secundo dixit, *eram natura filij iræ*. Ad hoc, quia sanctis incerta erat præteritorum suorum criminum remissio: non enim erat certò exploratum & liquidò cognitum, an ipsi essent in gratia apud Deum, propterea semper pauebant, & quasi peccatores poenitentiam agere, & veniam à Deo impetrare studebant. Sciebant enim Sapientem in Ecclesiastico capite quinto, salutare documentum reliquisse: *Beatus vir, qui semper est pauidus: & de propitiato peccati, noli esse sine metu*. Legerant etiam quod dixerat Iob, c. nono, vir ceterò qui sanctissimus: *Si veneris ad me, non videbo eum, si abierit, non intelligam eum, etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabis anima mea*. Adice, quod se peccatores existimabant, propter peccata, si non consensum, certè acerrimum sensum: qui ex inana concupiscentia perpetuo exardeicebat. Solet autem Scriptura nominare peccatum, etiam concupiscentiam, & naturalem propensionem atque incitationem ad peccandum, ut videat apud Paulum capite septimo epistolæ quæ est ad Romanos. Ad extremum, peccatores se appellabant, propter crebra peccata venialia, in quæ identidem labebantur. Ea verò illi non parua & leuia existimabant, sed valde grauia & odiosa, ut qui bus cernerent, ardorem caritatis minui, & retardari cursum

Omnes sancti alii
qua in hac vita
peccata
habent.

hominis ad summam perfectionem consequendam. Hac de causa Salomon, ut est in li. 3. Reg. c. 8. dixit: *non est homo qui non peccet*. Et ne putaret quispiam ipsum loqui tantum de homine nudo & vacuo Dei gratia, idem in lib. Eccle. cap. 7. ait: *Non est homo iustus super terram, qui faciat bonum, & non peccet*. Quin, dilectus ille Iesú discipulus Ioannes, asseueranter inquit, *si diximus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est*: & Dominus noster, docēs apostolos suos orare, voluit eos crebrò usurpare sententiam illam, *dimitte nobis debita nostra*. Verum de hoc, satis dictum sit.

Iudicia vera fecisti, omina qua induxisti super nos, & super ciuitatem sanctam Patrum nostrorum Hierusalem.

MVLtis de causis olim Hierusalem appellata est ciuitas sancta. Primò quidem propter eius vrbs conditores, vnde ipsi non parua dignitas, religio, & sanctitas accessit. Strab. lib. 16. significare videtur, Hierusalem fuisse conditam à Mose, aut ceriè, primum omnium Mosem, cum locum, in quo ea vrbs extructa est, cum imperio tenuisse. Sed errat ignoratione sacrarum literarum, quibus proditum est, nunquam Mosem, vel pedem in terram Chanaan posuisse priusquam populus transiret Iordanem, & Iudæam attingeret, vnde defunctum. Lege extrema duo capita Deuteronomij. Cornelius Tacitus refert, quosdam putasse Hierosolyma ab antiquissima gente Solimorum fuisse condita: sic enim scribit initio libri quinti historiarum: *Clara alij Iudaorum instia, tradunt, Solymos carminibus Homeri celebratam gentem, condita urbi, Hierosolyma nomen à suo fecisse*. Verum hanc opinionem falsam esse, paulo infra ostendemus. Iosephus lib. 7. de bello Iudaico. c. 18. opinatur, primum Hierosolymæ conditorem fuisse Melchisedech regem Salem, ut scriptum est in libro Geneseos cap. 14. Namque antiquitus dicta est Salem, quæ postea Hierusalem appellata est. In eadem sententia fuisse Hippolitum, Irenæum, Eusebium Cæsariensem, & Emisenum, Appollinarium, & Eustachium, in epist. 126. quam scripsit ad Euagrium, confirmat Hieronymus. Quamquam huic ipse opinioni, eodem illo loco vehementer aduersatur, variè argumentans, Salem cuius rex fuit Melchisedech, aliam fuisse urbem, quam Hierosolymam, quam probabiliter, non est huius loci excutere ac iudicare. Melchisedech autem, qui clarissimam Christi Saluatoris in Sacerdotio, & sacrificio imaginem prætulit, quantæ fuerit dignitatis ac sanctitatis excellentia, ex libro Geneseos, & epistola, quæ à diuo

Ioh. 1.

Mat. 6. 17

De condi-
toribus
vrbs Hie-
rusalem.

Refelli-
tur Stra-
bo.

Gen. 14.
& *Heb. 2.*

2. Reg. 5.

quæ à diuo Paulo scripta est ad Hebræos, facile intelligipotest. Alter eiusdem urbis quasi conditor, fuit Dauid, qui eam bello cepit, victis pulsisque inde Iebuseis, qui eam urbem Multas per annos ferme octingentos quadraginta tenuerant: Eam vero ob causas
 10 urbem Dauid circa decimum regni sui annum à se captam, quoddam ex angusto oppido fecit amplissimam, & munitissimam civitatem, eamque regiam, & imperij sui caput constituit. Quæ Hierusapostea, in tantum gloria opibus, & imperio aucta, & nobilitate ciuitas
 15 ta est, ut eam Plinius lib. 5. c. 14. urbium orientis longè clarissimam appellare non dubitauerit.

Magnam porro ei urbi sanctitatem attulit, magnificentissimum templum à Salomone in ea constructum: in quo solo, à Iudæis sacrificari Deo, & quæ ad cultum diuinum propriè
 20 pertinebant, tractari poterant. Locus item in quo templum & urbs ædificata est, fuerat antea duplici, & utroque quidem valde insigni, miraculo consecratus, & sanctificatus. Etenim eo
 25 in loco Abraham, ut diuinis iussis obtemperaret, sacrificare voluit filium suum Isaac, & fecisset, nisi diuinitus ab eo esset reuocatus. Super eundem locum vidit Dauid, cum latissimè
 30 grassaretur in populo Hebræo pestilentia, angelum stantē inter cælum & terram, manu tenentem gladium contra Hierusalem euaginaturn, quo in loco iussus à Deo est Dauid, ad placandam iram Dei, & depellendam pestilentiam, ædificare altare, & offerre holocausta, & pacifica, oblatum autem ab eo sacrificium, igne cælitus misso crematum, & consumptum est.
 35 Lege 21. caput prioris libri Paralipomenon, & posterioris lib. caput tertium. Dicitur etiam Hierusalem ciuitas sancta, propter sanctissimam multorum prophetarum in ea conuersationem, prædicationem, miracula, & martyria. Illud quoque
 40 ad sanctitatem eius facit, quod in veteri testamento frequenter assumitur, ut figura & imago Euangelicæ, & Christianæ Ecclesiæ, qua ratione sæpe numero de Hierusalem loquitur
 45 Isaias. In nouo autem testamento, ut videre est apud Paulum in epistola ad Hebræos, & in extrema Apocalypsi Ioannis, frequenter proponitur, ut typus, & imago quædam cælestis patriæ. Ceterum prædicta omnis eius verbis sanctitas, nullius penitus momenti est, si cum ea conferatur qua Dominus noster eam
 50 urbem condecorauit, & sanctificauit, corporali sua præsentia, conuersatione, prædicatione, miraculis, effusione sanguinis, acerbissimæ mortis perpeffione, & multis post resurrectionem apparitionibus: denique admiranda spiritus sancti missione. In qua urbe, prima fuerunt legis Euangelicæ primordia, indeque lux Euangelicæ veritatis effulgens, toti mundo inclarauit,
 55 sicut Isaias prædixerat caput. secundo: *De Syon exiit lex, & verbum*

2. Reg. 24.

Gen. 27.

2. Reg. 24.

Isa. 60.

Heb. 2.

Apo. 2.

Gen. 23.

bū Domini de Hierusalē. Postremo, sanguine protomartyris Stephani, & vtriusq; Iacobi Apostoli, aliorumq; martyrio, sanctificata & glorificata est. Atq; hāc eius vrbis, & templi quod in ea erat, spirituale gloriā, & decorē spectās Aggæus propheta vaticinatus est, maiorem fore secundi templi gloriā, quam fuerat primi. Quod vaticinium, si de corporali eius templi gloria intelligatur, vt carnales & cæci exponunt Iudæi, verum nō fuisse, euentus ipse demonstravit.

Vocabula quoq; quibus ea ciuitas diuersis tēporibus variē appellata est, ad cōmendandā eius dignitatē, & sanctitatē nō parū valēt. Primū igitur nōnulla est cōiectura, eā urbē ab initio esse appellatā Zedech, hoc est iustitiā. Nā primos eius reges reperimus in Scripturā nominatos Melchisedech, & Adonibesech, quorū illud regē iustitię, hoc dominū iustitię significat. Postea, Salem dicta est: quæ vox significat pacē, vnde in Psa. 75. dicitur, *Et factus est in pace locus eius*: pro, *in pace*. Hebraicē aduerbū est, (in salutē) nec dubiē, de ciuitate Hierusalē ibi loquitur Dauid. Nimirū propter sacrosancta Christi Domini in carne mysteria ea in vrbe paragēda, tā augusta ei loco diuinitus sunt imposita nomina per Christū: enim eiusq; mortē in ea vrbe susceptam, iustitia & pax, atq; felicitas toti orbi cōparata est. Vocabulū autē. *Iebus*, quo ea vrbs vulgo solita est appellari, incolarū magis, quā vrbis propriē fuit appellatio. Deniq; appellata est Hierusalē, siue à Dauide, vt Iosephus lib. 7. Antiqui. existimare videtur, siue ab alio quopiā, factō ex duarū vocū nomine. Nā cū Abrahā, vt est in lib. Gen. c. 22. filiū suū sacrificaturus, loco dedisset nomē *Adoni Ierech*, hoc est dominus prouidebit: ex illo Ierech id est, prouidebit, & vetustiori appellatione Salem formatum est nomen Hierusalem, hoc est, prouidebit, aut videbit pacem. Illud autem ineruditum & insulsum est, quod scribit Ioseph. lib. 7. de bello Iudaico c. 18. nomen Hierusalem positum esse à Melchisedech qui ad verus nomē Salem addiderit tā *iegor* propter exedificatum illic à se sanum. Quasi vero Melchisedech. Græce locus sit. Nugæ item sunt quod idem Ioseph. li. 7. Antiqui. ait, Hierusalem appellatam esse à Dauide, propter murum quo urbem cinxerat: hieron enim, Hebræos mœnia vocare. Atque tum hoc argumento, tum aliis non paucis coniecturis, planēprehenditur fuisse Iosephus Græcæ linguæ atque eruditionis peritior, quam Hebræicæ: adeo sapē, ac pueriliter in Hebræicorū nominum interpretationibus hallucinatur.

Non est sine confutatione prætercunda opinio eorum An vrbs qui putarunt nomen Hierosolymæ, ab antiqua Solymarum Hierosolyma, quæ eam urbem condidit, esse tractum. Iosephus qui lib. 7. Antiqui. cap. 3. refert, proditum esse à nonnullis Iudæos

Iudæos antiquitus dictos Solymos, gentem iam Troianis temporibus inclutam, & carminibus Homeri celebratam. In priorum autem libro contra Appionem, citat Cherillum veterem poetam, qui Solymos dixit militasse sub Xerxe in eo bello quod Græciæ intulit. Namque recensens omnes gentes quæ in eius exercitu erant, nouissimos numerat Iudæos, quos inquit habitare iuxta montes Solymos, & prope magnum stagnum: haud dubiè significans lacum Asphaltidem in Scriptura memoratum mare nominatum. Hanc ipsam opinionem etiam memorari à Cornelio Tacito, supra posuimus. Sed eam falsam esse liquidò constat. Etenim bellum Troianum euenit tempore Samsonis, aut Heli pontificis, quo tempore Iudæi grauissima seruitute à Philistæis præmebantur, neque cum Græcis vel Asianis vllum habebant cōmercium. Neq; verò tunc cœperat vrbe Solymam, seu Hierusalem. Quippe eā vrbe vsque ad regnum Dauidis, in potestate Iebuseorū fuisse, lib. Iudicū, & primus lib. Reg. apertè declarat. Solymos autē, quos canit Homerus, populos fuisse Asianos, satis liquet ex descriptione ipsius Homeri: idq; 1. lib. & 14. productis in mediū Homeri versibus, probat Strabo: affirmans Solymos tenuisse excelso Tauri montis vertices, circa Lyciā vsque Pisidiā, & esse eos, qui olim Milyes vocabantur. Herodotus lib. 1. Solymos facit etiā populos Asiæ, eosdē qui postea dicti sunt Lycij: sed hoc esse contra Homerum, prædictis locis Strabo confirmat. Plin. lib. 5. c. 27. insident, inquit, verticē Pisidæ, quondā Solymi appellati: quæ cum coloniarum Cæsarea, eadem Antiocha. Et eiusdem lib. c. 30. testē excitat Eratosthenem, à quo traditum est, quosdam Asiæ populos interiisse, & in his gentē Solymorū, quorum regio proxima erat Pamphiliæ, Iauriæ, Lycaoniæ.

Denique situs vrbi Hierusalem, nescio quid sanctitatis referat. Erat enim posita in medio totius Iudææ loco: vt scit Hierosolyma. quidam, auctore Iosepho lib. 3. de bello Iudæo ca. 2. totius Iudææ vmbilicū, eā vrbe appellauerint. Quo licet intelligere, quid significet illud quod de Christo canitur, *operatus est salutem in medio terræ*, scilicet per mortē, quā in loco Hierosolymitano, qui medius est terræ Iudææ, perpeffus est. Nisi illud, *in medio terræ*, phrasi propria, sed frequenti sacris literis, idē sit quod, *in terra*, quodammodo, *in medio vestrum*, id est, inter vos. Hieronymus quidē certè initio libri secundi cōmentariorū in Ezechielē, super illis verbis capitis quinti: *ista est Hierusalem, in medio gentiū posui eam*, confirmat Hierusalē, vmbilicū esse totius terræ: sed quomodo sit intelligendū, ipse declarat. Ad hoc ædificata erat Hierosolyma, sicut describit eam Iosephus libro sexto de bello Iudaico, capite 6. super duos colles cōtrariis frōtibus semet

inspicientes, & interueniente valle discretos, in quam domus creberrime desinebant: in celciori colle erat arx, & Syon ciuitas quondam appellata ciuitas Dauid. Cuncta autem erat vrbs trino muro, nisi qua vallibus inuis cingebatur: qua parte, vnus muri duntaxat habebat ambitum. Sed ne sim longior, cætera quæ eo loci scribit Iosephus, non persequar. Ad hunc igitur Hierosolymę situm spectans Dauid in ps. 86. canit.

Fundamentum eius in montibus sanctis: & in Psalmo. 67. mons Dei, mons coagulatus, mons pinguis, mons in quo beneplacitum est do-

Psal. 120. mino habitare in eo: & alibi: Leuabo oculos meos ad montes, unde veniat auxilium mihi. Atque hinc accidebat, vt Hierosolyma

Matt. 20. vnde quaque arduo ascensu adiretur, quapropter dixit Dominus, ecce ascendimus Hierosolymam: & frequens est in Scriptura itionem ad eam urbem, appellari ascensum. Pauca hæc de sanctitate vrbs Hierusalem, ad suprâ positam Azarię sententiam explanandam & illustrandam, strictim attingere, non alienum duxi.

Ne auferas misericordiam tuam à nobis, propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum tuum, & Israel sanctum tuum

Cur Iudæi, cuius memoratiōem Abraham, Isaac, & Iacob, tā nius laudari Deum, facilius placari, & quæ ab eo optabant ac sæpè vsur postulabant, prolixius impetrari posse. Cuius ego consuetudinis, duas fuisse causas existimo. Etenim nouerant Iudæi, vi-
apud Deū ros istos fuisse Deo charissimos, & apud ipsu n gratissimos.

Audierant enim, & legerant, Deum illis sæpè numero apparuisse, & magnisque eos cumulasse beneficijs. Cūque Deus sit ipse communiter omnium, propriè tamē, ac singulariter istorū triū, Deum se & appellasse ipsum, & appellari ab illis voluisse.

Exod. 3. Cum enim primum apparuit Moyse, dixit ei: Ego sum Deus Abraham, Isaac, & Iacob. Deinde istos Patriarchas apud De-

*Genes. 12. um commemorabāt Hebræi, quod ipsis Deus promississet qua-
13. 15. 17. tuor bonorum genera, non tam ad ipsos, quam ad eorum po-
18. 22. 24. steros pertinentia. Primò enim pollicitus ipsis est Deus, se mul-
28. tiplicaturum eorum semen sicut arenam maris, tum se futurū*

posteritatis eorum protectorem, ac defensore: postea, datum se posteris ipsorum terram Chanaan in perpetuam possessionem: ad extremum, ex illorum semine generaturū iri

Messiam,

Messia, in quo benedicēde essent omnes gētes. Appellatur autē Cuz Abra-
 Abrahā hoc loco, *dilectus*: quia primus ex media idololatria hā dictus
 seductus, & segregatus a Deo est, & ut princeps, ac pater esset su- sit dile-
 turī populi sui, peramānter electus est, amplissimisque promiss- ctus, Isaac
 sis in se, & in posteris suis a Deo donatus. Isaac vocatur, *Servus*, servus, &
 propter singularem obedientiam, quam Patri suo praeſtitit, pas- Iacob san-
 sus ab eo se tanquam servum colligari, & quasi victimam im- ctus.
 molari. In quo pulchrē adumbravit Christum Dominum, qui *Genes. 12.*
 propter nos factus homo, servilē formā, & conditionē susce- *Genes. 12.*
 pit. Venit enim in hunc mundū tanquā servus, ministrare, & *Genes. 28*
 nō ministrari, ut servus, lauit suorū pedes: & ut servus in cru-
 cem tolli, & plusquam servili mortis ignominia necari voluit.
 Iacob vocatur, *Sanctus*: vel quia primus sanctificasse videtur se, *Genes. 49*
 & dicasse Deo, vouens illi decimas omnium, quā possideret:
 vel quia plenus spiritu Sancto, futuros omnium fidelium suo-
 rum, & qui ex illis nascituri erant, casus, & eventus praevidit,
 & prenunciat, & nobilissimum de tempore aduentus Messiae
 vaticinium edidit: cuius expectatione lætissimo animo moriēs
 dixit: *Salutare tuum expectabo Domine*: vel quia Iacob ex utero
 matris suae sanctificatum fuisse ex Augustini sententia, refert
 hoc loco Carthusianus.

*Et non est in tempore hoc propheta, neque holocaustum,
 neque sacrificium, neque incensum, neque locus pri-
 mitiarum coram te, ut possimus inuenire misericor-
 diam tuam.*

Non est facilē intellectu, quemadmodum Azarias verē Quomo-
 dixerit tunc non fuisse prophetā: cum eo tempore, & do Azari-
 in ea ipsa captiuitate Babylonica, duo florent eximij as dicat,
 prophetarū, Daniel, & Ezechiel. Nā Ezechiel quidem, in cap. 40. tunc non
 meminit xxv. anni transmigrationis Iechonię: qui fuit xiiij. an- fuisse pro-
 nus post ultimam captiuitatem Iudaeorum, & incendium, at- phetā, cū
 que excidium Hierusalem. Hic autem annus, incidit in annum eo tēpore
 xxxij. regni Nabuchodonosor, ante quod, vel circa quod tē Daniel &
 pus evenisse, quā narratur hoc capite, simillimum vero est. Ve Ezechiel
 rum responderi potest, Daniele, tunc longē abfuisse Babylo- in ea ipsa
 ne: & quamvis ipse, quatenus pertinet ad somniorum in- captiuita-
 terpretationes, & diuinas visiones, ac reuelationes, claris- te flore-
 simus propheta esset, non tamen proprie habebatur ut pro- rent.
 pheta: quia non, ut superiores prophetarū, munus propheta-
 le apud populum exercebat, monendo eum, & erudiendo, re-
 prehendendo, item, & corrigendo, eique Dei voluntate, & se-
 creta enunciando: quemadmodum Isaiam, Hieremiam, Eze-
 chielem, atque alios prophetas fecisse constat. Atque hanc for-

zasse ob causam maluerūt Hebræi Danielis scripta inter hagiographa, quā inter prophetica reponere. Ezechiel autē in aliis locis Chaldæe morabatur, nec ipsi plena, & libera potestastatū ad prophetiā mun⁹ apud populū facta erat: deniq; vn⁹ ille erat, cū superiorib; tēporib; multi magniq; prophete, simul claruissēt.

Quod autem ait, tunc non fuisse locum sacrificiorum, oblationum, & incensi, significat, secundum Theodoretum (qui putat hæc acta esse ante vr̄bis Hierosolymæ euerſionem, & incendium templi) non fuisse illis fas, secundum legem Mosaicam, facere ista in loco suæ captiuitatis: quippe ea fieri extra tēplum Hierosolymitanum, diuina lex omninō verabat. Idem sentit Euthymius in calce suorum commentariorum in psalmos, vbi hanc orationem interpretatur. At enim nos suprā ostendimus, hæc gesta esse post excidium vr̄bis, & templi Hierosolymitani. Quare, ea istorum verborum sententia erit, destructo illo templo, nullum ipsis reliquum in omni terrarum orbe factum esse locum, in quo ad placandam Dei iram, & cōsequendam misericordiam, obire ista possent. Sed dices, nōne stante illo templo Hierosolymitano, nihilominus tamen Helias, vt est in lib. 3. Reg. cap. 10. in monte Carmeli coram populo Hebræo nouū extruens altare, sacrificiū Deo fecit? fecit sanē, sed à Deo incitatus, & impulsus, qui supra legem erat, id quod mox consecutum miraculum, cōprobauit. Verum nos præter ea vr̄bis exemplo pontificis Oni⁹: qui vt prodidit Iosephus in lib. 7. de bello Iudaico. cap. 30. tempore Antiochi Epiphanis immanissimi Iudæorum hostis, profugiens in Ægyptum, facta sibi à rege Ptolemæo potestate, in tractu Heliopolitano templū ædificauit simile Hierosolymitano, similes in eo ritus, & ceremonias sacrificiorum, oblationū, ceterique diuini cultus instituens, & exercens, idque deinceps ad annos cccxxxij. perdurauit. Existimabat autem Onias, ita completum: iri vaticinium Isaïæ, quod est in cap. 19. *In die illa erit Altare Domini in medio terra Ægypti, & titulus Domini iuxta terminum eius, & erit in signum, & in testimonium Domino in terra Ægypti. Et cognoscetur Dominus ab Ægypto, & colent eum in hostiis, & in muneribus: & vota vouebunt Domino, & soluent.* Sed ad hoc sine dubitatione respondendum est. Oniam fecisse illud contra legē, & peccasse aduersus Deum, nec id bono, ac religioso egisse animo, sed potius æmulatione eorum Iudæorum, quorum opera ciectus fuerat ex Iudæa: quā etiam ambitione quadam, scilicet, ne extra patriam suam obscurus & ignobilis esset, sed specioso templi, & diuini cultus prætextu, multos ex Iudæa ad se alliceret, sibi que adiungeret. Quapropter, factum eius, etiam Iosephus prædicto loco non obscure reprehendit.

Ceterum

Dubita-
tio de
tēplo ab
Onia ex
ædificato
in Ægyp-
to.

Cæterum maiorem affert dubitationem, quod scriptum est in cap. lib. Baruch. Siquidem eo loco narratur quinto anno post templi Hierosolymitani, & urbis euerſionem, Iudæos, qui tunc cum rege Iechonia captiui Babylone erant, miſiſſe ad Iudæos, qui erant Hierosolymis, ſacra vaſa, quæ in captiuitate Sedechiæ fuerant ablata, pecuniam item multam, qua quæ ad ſacrificia, & oblationes cunctorumque Dei cultum peragendum neceſſaria erant, compararent, dicentes: *Ecce miſimus ad vos pecunias: de quibus emite holocauſiomata, & thus, & facite marna, & offerre pro peccato ad Aram Domini Dei noſtri, & orate pro viſta Nabuchodonosoſor Regis Babylonis, & pro vita Baſiſar filij eius, ut ſit dies eorum ſicut dies cæli ſuper terram, &c.* Ex quo intelligitur, etiam poſt deſtructam urbem, & templum Hierosolymitanum, habitaſſe Iudæos in eo loco, & diuinum cultum admodum raſſe. Multi enim de Iudæis, qui propter eandem Godolæ, metu Chaldæorum fugerunt in Ægyptum, deinde partim amore natalis ſoli, & religione ſanctitatis illius loci, partim etiã per moti vaticinio Hieremiæ, qui prædixerat breui vaſtatũ iri Ægyptum à Chaldæis, & caſum iri Iudæos, qui in ea inuenti eſſent: reuerſi ſunt in Iudeam, & in loco dirui, & combuſti tẽpli, nouum erigentes Altare, ſacrificia, & oblationes, aliaque id genus ad Dei cultum pertinẽtia, facere inſtituerunt. Si quis autem obijciat, Hieremiã, vt eſt in lib. eius c. 42. & 44. vaticinata eſſe, omnes Iudæos, qui ingreſſi fuerant in Ægyptum, Chaldæorum gladio perituros, neminemq; eorum reuerſurũ in Iudeã, aut eum locum vnquã viſurum: reſpõdebimus, vaticiniũ illud Hieremiæ eſſe intelligẽdũ de Iudæis, qui cõtra Hieremię monita, Deiq; mãdata, ſpõte ſua proſecti fuerãt in Ægyptũ, ceteroſq; ſecũ, eodẽ, vel inuitos duxerãt: nõ autẽ de Iudæis, qui ſicut Hieremias, & Baruch, in Ægyptum iri ab aliis cõpulſi, & coacti fuerunt. De his enim dixit Hieremias ca. 44. *Non reuertentur, inquit, in terram Iuda, ut habitent ibi, niſi, qui fugerint. Et paulo infra, conſumẽtur, ait, gladio, & fame omnes viri Iuda, qui ſunt in Ægypto, & qui fugerint gladiũ, reuertentur ex Ægypto in terrã Iuda, viri pauci.* Verum eò reuocetur, vnde huc fluxit oratio. Dubitatio, quã ſuprà poſuimus, hanc vim habebat. Si poſt incẽdium, & excidiũ urbis, ac templi in loco illo Hieroſolymitano ſebãt ſacrificia, & cætera ſacerdotũ munera tractabãtur: quomodo verẽ dixit Azarias tunc nullum fuiſſe locũ primitiarum, nulla ſacrificia, & oblationes. Huic dubitationi poteſt occurrì dupliciter. Nam dici poteſt, quia tunc à pauciſſimis, & tenuiſſimẽ, pauciſſimẽ, ac viliſſimẽ, in illis ſcilicet patietinis, in Similitudinibus, & ruinis templi atque urbis, cultus Dei agebatur, rando quæquam nullum, & quaſi pro nihilo eum fuiſſe habitum. Illud ſtationis.

quoque

quoque, & fortasse verius, responsum dari potest: illum quintum annum ab incendio vrbis memoratum à Baruch, fuisse xxij, Regni Nabuchonofor: eius namque xvij, anno ciuitas, & templum Hierosolymitanum combustum, & excisum est: atqui, paulo quidem post, sed eodem tamen anno xxij, Nabuzardan princeps militiæ regis Nabuchodonofor omnes Iudæos, quos eo tempore reperit in Iudæa, Babylonem transtulit. Sic enim apud Hieremiam cap. 52. legimus. *In anno xxij. Nabuchodonofor, transtulit Nabuzardan magister militiæ, animas Iudæorum septingentas quadraginta quinque.* Cum igitur, quæ narrantur in hoc 3. cap. Danielis, post xxv. annum regni Nabuchodonofor, vt suprà docuimus, acta sint, liquet eo tēpore nullos fuisse Iudæos, qui in loco templi Hierosolymitani, sacrificia facerent, & quæ erant Mosaicæ religionis, & diuini cultus, ritè peragerent.

Et non cessabant, qui miserant eos, ministri regis, succendere fornacem naphtha, & stupa, & pice, & malleolis.

Quid sit
malleoli.

Explicandum est, quid sit naphtha, & quid sint malleoli. Primum tamen dicam de malleolis, quia breuius expediam. Theodoretus vocem Græcam, quæ Latinè significat malleolos, interpretatur, nec malè vitium sarmenta, quibus vtimur ad incendiū, vel augendum ignē. Lege caput de cimum quintum Ezechielis. Alij dicunt malleolos esse fasciculos ex pice, sulphure, alijsque id genus incendij fomitibus, ad comburenda ædificia accommodatos, vnde Cicero in quadā oratione Catilinaria, *desinans*, inquit, *malleolos ad incendendam urbem, fascisque comparare.* At verò, Nonius Marcellus scribit, *malleolos esse manipulos sparteos. pice contactos, qui incensi, aut in muros aut in testudines iaciuntur.* Amianus libr. 23. tadit, manipulos hac specie figurari: *sagitta est cannea, inter spicubum & arundinē, multifido ferro congmentata, quasi in muliebri colli formam, quo nentur linea stamina: concuatur venter subtiliter, & plurifariam patens, atque in alueo isto ignem cum aliquo suscipit alimento, & si emissæ lentius arcu inualido, nam itū rapidiore extinguitur. haeris usquā tenaciter, cremat quæque cōspersa, acrior excusat astus incendiōrū, nec remedio ullo quam superiecto puluere consopitur.* Fit eorum mentio apud Vegetium lib. 4. cap. 20. Naphthā ait Theodoretus, esse genus quoddam materiæ ad incendiū, & nutriendū ignem admodum idoneæ. De ea sic Hieronymus super hūc locū scribit: *Sallustius scribit in historiis, quod naphtha sit genus fomitis apud Persas, quo vel maxime nutrian-*

Quid sit
naphtha

INT

tur incendia. Alij ossa olivarium, qua proiciuntur cum amurea
 arfacta, naphtha appellari putant: unde & Græce *ωπίνα* dicitur,
 ab eo quod *ωῖε*, id est ignem nutrias. Sed verius dictum est, quod
 Plinius, Strabo, & Plutarchus tradiderunt: quorum verba, quo
 vis & natura huius naphthæ lectori magis nota sit, hic adscri-
 bam. Plinius lib. 2. cap. 105. sic ait, Nascentur naphtha circa Baby-
 loniam, & in Austagenis Barthia, bishuminiis liquidi modo profus.
 an. Hæc magna cognatio ignium: transibulumque protinus in eam
 vaduntque visam. Ita ferunt à Medea Pellicem crematam post-
 quam sacrificium ad aras accesserat, corona igne rapta. Strabo li-
 bro decimo sexto ita scribit: Aison naphtha mirabilem quoddam
 esse naturam: nam igni admotæ, statim eum consipit. & corpus ea
 illius & ignis admotum, subito deflagrat, nec aqua extinguitur,
 sed magis ardet, nisi valde multa superfusa coeno & aceto, & alu-
 minis. & visco oppressum extinguitur. Ferunt Alexandrum expe-
 riri gratia, puerum quemdam in balneo naphtha ungi, & lucer-
 nam ei admoventi infuisse: cum vero totam illico deflagrasset sine du-
 bitio, nisi circumstantes multa eum aqua aspersissent, ac pene obrui-
 sent, interisuerunt. Possidonius tradit, ex fontibus naphtha Babylo-
 niæ, quosdam nigram naphtham, quosdam albam effundere: à qua
 ex eis, alios esse liquidi sulphuris, eos scilicet, qui albam naphtham
 habent, quam & flamma arripit, eos vero qui nigri bituminis sint
 liquidos esse, & pro oleo in lucernis adhiberi. Plutarchus in vita
 Alexandri in hunc modum scribit. Miraculo fuit Alexandro in
 Ebatanis, terra hiatus, ignem perpetuo, sicut ex fonte eructans: &
 statim naphtha, non longe ab illo hiatus stagnantis, qui cetera li-
 tumen representat, verum cognationem habet cum igne, adeo mag-
 nam, ut præsiquam contingat flammam, interfusus aëra incen-
 dat. Quo vim eius ostenderet barbari, viam ad regis tentorium ten-
 dentem iter aruere minutis huius mendicamenti stillis, stantibusque
 in extremo, faculas irrigatis admonere, iam enim tenebra erant.
 Principio incenso, mox flamma puncto temporis depasta reliqua
 est: atque momento, ad alterum percurrit terminum: ac omnis il-
 la vis continuo colluxit igne. Deinde Plutarchus refert exemplū
 pueni, proximè à nobis ex Stabone memoratum. Post quod
 subijci, quosdam existimare, hoc esse illud Medæ medicamē-
 tum, quo celebratam illam coronam innoxit, ob idque ignem
 protinus illa concepit. Tradit præterea Plutarchus, vim istius
 naphthæ provenire ex natura soli Babylonij, quod vi oleosa &
 inflammante sit præditum. Est enim Babylonia, regio perquā
 ignea, adeo, ut hordeum ex humo subsulcet, & ipsa terra qua
 si nimia inflammatione palpitet, habeantque homines, prop-
 ter immodicos feruores: in viribus aqua plenis cubilia. Hæc de
 naphtha à graivibus tradita scriptoribus, non tacenda existima-
 mus.

Mira vis
 & facul-
 tas naph-
 thæ, ex
 Plinio,
 Strabone
 & Plutar-
 cho.

Babylo-
 niæ regis
 qualis.

uimus. Ponitur etiam infra aliud vocabulum sub obscurum Saraballa, de quo ita scribit Hieronymus. Pro braccis, quas Symmachus interpretatus est anaxyridas: Aquila, & Theodotio saraballa dixerunt, & non ut corrupte, legitur sa. abara sicut est in translatione Theodoretii. Lingua autem Chaldaeorum saraballa, crura hominum vocantur, & tibiae: eodemque vocabulo braccia, quibus crura teguntur & tibia, quasi crurales & tibiales appellata sunt. Tiara autem verbum Græcum est, & usu versum in Latinum: de quo Virgilius. Sceptrumque sacerque tiaras. Est autem genus pælooli, quo Persarum Chaldaeorumque gens utitur. Sic Hieronymus.

Angelus autem Domini descendit cum Azaria & sociis eius in fornacem: & excussit flammam ignis de fornace, & fecit medium fornacis, quasi ventum roris flantem, & non tetigit eos omnino ignis: neque contristauit, nec quicquam molestia intulit.

SVper hunc locum, ita scribit Theodoretus. Illi qui foris serant flammam incendebant: sed sanctus angelus flammam dissipabat: & mediam fornacis partem, ignitis carbonibus nudans, auram quandam frigidam & humidam, qua sanctis multā afferret voluptatem, in eorum corpora immittebat. Ex hac autem dissipatione flammarum, & depulsione à corporibus illorum iuuenum, ministerio angeli facta, in tantum ignis è fornace effusus est, ut ad quadraginta nouem cubitos extra fornacem sparsus, omnes quos in eo spacio Chaldaos reperit, ad unum combusserit. Hinc licet intelligere, quæadmodum illi iuuenes ex incendio ignis seruati fuerint. Id enim dupliciter potuit fieri. Potuit enim Deus cohibere ignem, ne vim suam vrendi, in illos iuuenes exerceret, potuit, inquam, cohibere, tantum non concurrendo cum igne ad actum vrendi. Siquidem absque Dei concursu, nulla res creata, vel puncto temporis constare, vel quicquam agere potest. Atque hac ratione credibile est factum esse, ut cum primum illi iuuenes, manibus pedibusque vincti, in medias flammam iniicerentur, nihil tamen detrimenti caperent. Potuit etiam Deus aliter eos seruare ab incendio: scilicet ignem ab illis tam longè repellendo ac remouendo, ut vis ipsius nequaquā eos attingeret, quin etiam interponendo corpus aliquod ita frigidum & humidum, ut non modo reprimeret feruorē ignis, sed etiam ingenti cum voluptate, eorum corpora refrigeraret. Hoc autem factum esse circa istos iuuenes, verbis supra positis narrat Scriptura.

Quemadmodum
tres iuuenes ex incendio
Babylonico
seruati
sunt.

Vtrum

Verum enimvero, conseruatio istorum iuuenum, non vnū aut simplex miraculum fuit, sed octo, & quidem magnis cōm-
 tata & condecorata est miraculis. Primum miraculum fuit lu-
 cere ignem, & nō vrere, de quo potest dici illud ex psalmo vi-
 gesimo octauo, *vox Domini intercedens se flammam ignis*. Nam
 vrait, eum locum interpretans Basilius. *Deus nonnunquam du-*
as ignis vires, alteram lucendi, alteram vrendi, sic inuicem separat,
ut aliquando vis lucendi munere suo fungatur, non autem vis vrē-
di, ut corripit tribus his iuuenibus in fornace ignis, interdum cōtra,
supprimisur vis lucendi, & libera relinquitur vis vrendi, talis est
enim ignis inferni, ut cum maxime vrat, minime tamen luceas.
 Secundum miraculum fuit, ignem illum non adussisse, quos
 intra se habebat, qui autem extra longè aberant, eos concre-
 massē. Tertium miraculum, combussit ignis ille vincula om-
 nia, quibus erant illi iuuenes colligati, sed nec eorum corpora,
 ac ne vestes quidem tetigit. *Grande miraculum, ait hoc loco*
Hieronymus, ligati mistuntur in fornacem, cadunt in mediū ignis
præcipes, ardēt vincula quibus ligati sunt, & victorum corpo-
ra, iuuens flamma non tangit. Quattum miraculum in igne non
 solum poterant respirare, sed etiam liberè loqui, & Dei laudes
 decantare. Quintum miraculum, descensus angeli de celo in
 fornacem, sub specie quidem hominis, sed habitu & vultu splē-
 didissimo, & cælesti magis quam humano, qui flammam ignis
 ab illorum iuuenum corporibus depellebat catenus, ut nihil
 illis nocere posset, & vnā cum illis in fornace deambulabat.
 Sextum miraculum repente illi iuuenes spiritu diuino affla-
 ti & impleti, ex tempore elegantissimum & doctissimum car-
 men de diuinis laudibus, eodem ordine, eisdem sententiis ac
 verbis composuerunt, & concinuerunt. Septimum miracu-
 lum, immissus est ventus toridus omnino restinguens seruo-
 rem ignis, & illos iuuenes, non solum refrigerans, sed etiam in
 credibili suauitate, ac voluptate perfundens: contrā quam
 in transitu maris rubri factum est. Tunc enim missus est ven-
 tus vreas, ad vadum maris quod limosum erat, exsiccandum.
 Octauum miraculum, solus rex Nabuchodonosor vidit an-
 gelum in fornace cum illis iuuenibus ambulantem, alij
 qui eodem loci cum ipso rege erant, videre non potuerunt.
 Verissimè igitur in his iuuenibus videtur impletum illud Dei
 promissum, quod est apud Isaiam cap. 43. *Cum transieris per*
aquas tecum ero, & flumina non operient te, cum ambulaueris in
igne non combureris, & flamma non ardebit in te. Diuus Chryso-
 stomus in quarta homilia earum quas habuit ad populum An-
 tiochenum, hoc miraculum grauissimis & disertissimis ver-
 bis, enarrans atque exaggerans, ita scribit, *Ignis mortuus illis*

Octo mi-
 racula in-
 liberatio-
 ne trium
 iuuenū
 claruerūt

Pulcher-
 rima D.
 Chryso-
 stomi sen-
 tentia.

Escher

Acto. 19.

Acto. 5.

Alterum
simile
miraculū
ex D. Gr.
de Bene-
dicto mo-
nacho.

factus est, & vestis flāma, & fons fornax, & ligatos capiens, soltu-
tos reddidit: mortalia excepit corpora, & tanquam immor-
talibus ab-
stinuit, non agnouit naturam, sed pietati reuerentiam exhibuit, vin-
xit pedes tyrannus, & ignis vim, pedes vincerunt. O rem mirabi-
lem, vinctos soluit flāma, & ipsa à vinctis vincta est: mutauit enim
verum naturam, adolescentulorum religio, immò, quod mirabilis
est, non naturam mutauit, sed permanentis natura vim repressit: nō
enim ignem extinxit, sed cum arderet, cum tamen inefficacem red-
didit: non solum in ipsorum corporibus, sed etiam in vestimentis &
calceamentis. Nam sicut vestimenta Pauli agri-
tudines & demones
pellebant, & umbra Petri morbos sanabat, & mortem fugabat, sic
istorum puerorum calceamenta & vestimenta ignis virtutem ex-
tinxerunt. Miraculum omnem verborum narrationem transcen-
dit. Etenim vis ignis erat extincta, & non erat extincta, nam circa
corpora & indumenta, erat extincta, at circa vincula non erat ex-
tincta. Compedes igitur destruxit ignis, & talis non tetigit. Vidisti,
quanta propinquitas: neque mutatus, & visus priuatus est ignis,
neque tamen ultra vincula procedere est ausus. Vinxit tyrannus, &
flamma resoluit, ut & barbari crudelitatem discas, & clemēti obe-
dientiam. Sed cur eos, missurus in ignem ligauit? Scilicet, quo mira-
culum existeret maius ac mirabilius, ne putares esse oculorum pra-
estigias & errorem, ea qua videbantur. Nisi enim ignis ille verus
ignis fuisset, vincula non absumpsisset, nec exterius sedentes milites
corrupsisset, nunc autem exterioribus quidem vim, interioribus au-
tem obedientiam exhibuit. Haecenus sunt verba Chrys. Huius mi-
raculi simillimum quoddam accidisse cuidam monacho, nar-
rat diuus Greg. in lib. 3. Dialog. cap. decimo octauo, ad hunc
modum scribens. Fuit quidam in Campania partitus, intra qua-
dragesimum Romae urbis milliarius, nomine Benedictus, atque
iuuenis sed moribus grandaeuus, & in sancta conuersationis regula
se fortiter stringens. Hunc Totila regis tempore, Gothi incendere cū
sua cella moliti sunt: ignem namque circumposuerunt, sed in circui-
tu arserunt omnia, cella vero illius comburi non potuit. Quamobrē,
magis sciētes Gothi, eum ex sua cella extrahentes, in succensum
clibanum coquendis panibus paratum, proiecerunt, clibanūque
clauserunt. Sed die altero, sic illasus inuenitus est, ut non solum eius
caro ab ignibus sed neque extrema ullo modo vestimenta cremaretur.
Petrius. Antiquum trium puerorum miraculum audio, qui pro-
iecti in ignibus la: non sunt Gregorius. Illud ut opinor miraculū
ex parte aliqua dissimiliter ge- sum est. Tunc quippe pueri ligati po-
dibus ac manibus in ignem proiecti sunt, quos die altera rex requi-
rens, in camino illis vestitus deambulantes reperit. Ex qua re col-
ligitur, quia ignis in quo iactati fuerunt, qui eorum vestimenta nō
contigit, eorum vincula consumpsit, ut uno eodemque tempore in
obsequio

obsequio iustorum, & haberet flammam virtutem suam ad solatium, & non haberet ad tormentum. Sic ibi Gregorius. Non præmittam lectorem admonere, ut hoc loco legat Rupestum in libro sexto de victoria verbi Dei, capite vigesimo quinto, quo loco hanc tractat quæstionem: cur Deus, non sicut tres illos iuvenes ab igne Babylonico illæsos, ita templum suum Hierosolymitanum, à Chaldæorum incendio inuiolatum, intactum, quæ seruaerit. Cuius quæstionis explicationē, ne (ubi minime opus est) longiores simus, prætereundā nobis esse cēsumimus.

Illud porro in dubiū verti, & in disceptationem adduci posset, an citra miraculū, possit accidere, ut corpus aliquod mortale, positum in igne, nihil ab eo detrimenti capiat. Dixi mortale, ut exciperem corpus cæleste. Nam orbis lunæ, extremitate sua concava, ignis, elementum contingit, & complexu suo coercet, ab eo tamen nihil afficitur, nedum læditur quod sit diuersæ materiæ ac naturæ: agens autem & patiens, ut contrariis qualitatibus, ita communi materia debent esse prædita. Causam dubitandi de eo quod propositum est afferunt multa, quæ fidem facere videntur, id sine miraculo nonnunquam contigisse, & posse cōtingere tā in rebus inanimatis, quā in animalibus & in hominibus. Etenim Plinius l. 10. c. 3. narrat: *Lapidē dī Etīdē, qui est in nido cuiusdam generis aquilarum. si coniciatur in ignem, non solum ab eo non corrumpi, sed nihil prorsus igne perdere.* In lib. autem 7. ca. 2. tradit, cremētō corpore regis Pyrrhi, pollicem dextri pedis cremari nunquam potuisse. Et in lib. 11. c. 37. ait: *Cor eorum qui cardiaco morbo aut veneno intereunt, non possit cremari. Est lapis quem pyramachum vocant, docti putant eundem esse qui dicitur Anthrax,* ab Aristotele in libro. 4. Meteororum: curo aiunt lapidem ab igne nihil pati, ac ne calefieri quidem, aliqui addidere. In Cypri ærariis fornacibus, ex medio igni, maioris muscæ magnitudine volat pennatum quæ, dupes, appellatum pyralis, à quibusdam pyrausta, quamdiu est in igne, viuit, si longiori paulò volatu ab eo discesserit, emortuit: sic enim scribit Aristoteles libr. quinto de historia animalium, capite 19. & Plinius libro. 11. cap. 37. lege etiam Senecam libro quinto naturalium quæstionum, capite sexto: & *Æliæum* lib. 2. c. 30. Non est vulgi fabula, quod de Salamandra fertur, ab ea ignem extinguī: id enim proditum est ab *Æliano* & Aristotele locis proximè memoratis, & à D. Augustino libro 21. de Ciui. Dei cap. 4. *Salamandra*, Aristoteles inquit, *per ignem ambulans, ipsum extinguit:* & Plinius libr. 10. cap. 67. *santus*, inquit, *Salamandra rigor est, ut ignem tactum, non alio modo, quam glacies, extinguat.* Pro eiusdem rei argumento, hic ponendum est, quod ait Olympiodorus philosophus in

Quæstio
an citra
miraculū,
possi
sit ali
quid po
situm in
igne, ni
hil ab eo
lædi

Lapis
Ætides.
Pollex re
gis Pyrrhi.
Pyrrhi.
Pirri
machus.

Pyralis.

Salamandra.

Vates
Ægyptio-
rum.

Hyrpiz.

Vera sen-
tentia.

commentariis super lib. 4. Metodorum Aristotelis, non esse fabulam, ignem extingui à Salamandra. Suo enim tempore fornacarios, papyri faeces excutere solitos, vt decutiât Salamādras: extingui liquidē ab illis ignē in caminis. Similia quoq; de quibusdā hominibus prodita sunt, Iāblichus enim in libro de Mysteriis Ægyptiorū: refert vates Ægyptiorū cum Dei afflatu implerētur, & incitarentur, nonnunquā ambulasse per medios ignes, sine vllō detrimento. Plinius item in libro 7. cap. 2. scriptum reliquit, *non procul urbe Roma, in agro Faliscorum, fuisse olim quasdam familias, cognominatas Hyrpiz, quæ in annuo sacrificio, quod ad montem Soractem fiebat Appollini, per ardentem lignorum struem ambulantes non comburebantur.*

Veruntamen, contraria sententia pro vera certaque haberi debet, nullū corpus ex quatuor elementis conflatū, & coagmetatum, posse diu versari in igne, ab eius incendio illæsum, & immune. Hoc docet Aristoteles in 2. li. de Generatione, & corrupt. textu 21. & in li. Meteorū, nec non, & in li. 2. de Generatione animalium c. 3. affirmans nullū animal aut nasci, aut viuere posse in igne. Quocirca quod ipse dixit in lib. 5. de historia animalium. c. 19. de Salamandra, non ex suo sensu dixit, sed ex vulgi, aliorūve opinione retulit, ideoque adiunxit illud, *vt aiunt.* Idē de Salamandra tradit Galenus in li. 3. de tēperamentis & Dioscorides li. 2. ca. 36. In cuius capitis commentario Marthiolus narrat, in agro tridētino, veris & autumnī tēpore, maximā Salamādrarū copiā reperiri: se autē vt experimentū caperet eius, quod de Salamandra vulgo fertur, in plurimas in igne cōieciſſe, sed eas prorsus exarsisse, breuiq; penitus esse cōsumptas: illud tamē nonnulli nō negāt, tantā esse Salamandræ frigiditatem & humiditatem, vt superposita prunis, eas restinguat. Cuius rei illud non obscurum est signum, quod vt ait Plinius libro. 10. capite 67. *Salamandra numquam nisi magnis imbribus proueniat, & serenitate deficiat. Eiusdem sanie, qua lactea ore vomitur, quacunque parte corporis humani contacta, toti defluunt pili, idque quod contactum est colorem in vitiliginem mutat.* Hoc ipsum quod diximus in vniuersum confirmari potest hac ratione. Omne corpus ex elementis compositum, & communem habet materiam cum igne, & ei reliqua qualitate contrarium esse necesse est: quamobrem si ponatur in igne, fieri non potest, quin ignis in ipsum agat: præsertim cum & caloris magna sit efficacia, & in igne summus sit calor. Non inficior, fieri posse, vt nonnulla corpora, quod sint vehementissimè & tenacissimè compacta, & multa frigiditate polleant, si admoueantur ad ignem, fore, vt diu multumque ei resistant, priusquam ab eo dissolui queant, sed vt nihil ab eo lædantur,

nc6

nec aliquando tandem ab eo corrumpantur, fieri non potest. Quapropter, quod de actide, & pyrimacho traditum est, aut ita intelligendum est, aut fabulosum existimandum. Illa vero animalia, propterea dicuntur viuere in igne, non quia viuant in mediis flammis posita, sed quia nisi calidissimis in locis, & iuxta ignem, viuere non possunt. Quod autem de vatibus Ægyptiorum à Iamblichio & de familiis Hyrpiis à Plinio proditum est, vel est fabulosum, vt permulta id genus gentiliū miracula vel ministerio, & opera dæmonum illud fiebat, quorum commercio, & societate, nouimus vates, & sacerdotes gentiliū esse vfos. Potest autem dæmon hominem coniectum in ignem, seruare ab incendio multis modis. Primo restingendo ignem, tum procul ab eo flammam repellendo: prætera, clam subtrahendo verum ignem, & in eius locum, alium simulatū ignem substituendo: ab hoc subducendo hominem ex igne, & inibi simulachrum eius relinquendo: denique, circumponendo illi corpus aliquod frigidissimum maximèque resistens igni, quo videlicet hominis corpus, ab incendio, ad aliud quod tempus, defendi, & seruari queat.

Qua ratione per artes magicas, & opera dæmonis, possit quis (si Deus id permittat) ex incendio seruari.

Cæterum, vt hanc de miraculo, quod circa illos iuuenes euenit, disputationem, absoluam, vnum modo restat excutendum: hoc est, an illi iuuenes verè fuerint martyres. Ac fuisse quidem martyres, ita argumentari possumus: Ad perfectam Martyrij rationem, tria potissimum pertinere existimantur: illatio mortis, libera voluntas mortem subeundi: & iusta moriendi causa, id est, pro testimonio fidei, & iustitiæ, propter Deum. Horum nihil defuisse illis iuuenibus videtur. Obiecti sunt illi præsentissimæ ac certissimæ morti, & omni humana ratione prorsus inuitabili. Quod autem ex ea salui & incolumes euaferint, id summum diuinæ omnipotentis miraculum fuit, nec martyri rationem, & dignitatem eleuare debet, iustissima deinde illis moriendi fuit causa: scilicet, ne hominum aut falsorum Deorum imagines adorando, Dei legem violarent. Denique promptissimam, & ad moriendum paratissimam non illis defuisse voluntatem, satis patet illis eorum verbis, quibus regi respondentes dixerunt, *Ecce Deus noster potest eripere nos de igne. & de manibus tuis, o rex, liberare. Quod si noluerit, notum sit tibi rex, quia Deos tuos non colimus, & si a tuam auram tuam non aderamus.* Ad huius rei cōfirmationem accedit auctoritas D. Cypriani, qui in 1. epi. 3. l. quā scripsit ad Luciū Papā Romanū, ita scribit. *Neque enim in tribus pueris minor fuit martirij dignitas, quia mori e frustrata, de camino ignis incolumes exierunt, aut non cōsummatum Daniel extitit in suis laudibus, quia qui leonibus missus fuerat ad prædā protectus a Domino, vixit ad gloriā. In cōfessoribus*

Hierony-
mus.

Act. 12.

Christi, dilata martyria non meritum confessionis minuunt, sed magnalia diuina protectionis ostendunt. Non dissimilis videtur fuisse Hieronymi sententia in commentario super 20. ca. Matt. exponens enim illa verba Domini filiis Zebedæi dicta, *calicem quem meum bibetis*, sic ait Hieronymus: *Quæritur quomodo calicem martirij Iocannes biberit. Nam Iacobum ab Herode truncatum capite, scriptura narrat, Ioannes autem propria morte vitam finiuit. Sed si legamus historias Ecclesiasticas, in quibus fertur ipsum propter martyrium esse missum in feruentis olei dolium, statimque relegatum in Patmos insulam, videbimus martyrio animum non desuisse. & bibisse Ioannem calicem confessionis, quem & tres pueri in camino ignis biberunt: licet persecutor non fuderit sanguinem. At enim uero quia in præsentis mortis perpeſſione, acerbissimus est sensus, & maximus cruciatus animi à corpore (cui naturali amore copulatus est) egerime discedentis: ideo censent Theologi, ad perfectam martyrij rationem pertinere, ipsius mortis perpeſſionem. Lege quæ scribit D. Thomas in lib. quartum sententiarum, dist. 49. & in 2. 2. quæst. 124. Itaque tria genera martyrij distinguuntur à Theologis. Primum est in solo, quamuis efficacissimo, desiderio martyrij, sicut legimus B. Franciscum cupiditate martyrij in Syriam esse profectum. Alterum genus est, cum quis non tantum habet voluntatem martyrij, sed etiam certissimæ morti obicitur, ex qua certo scit humanitus se non posse euadere, diuinitus tamen seruat, ut illis iuuenibus & beato Ioanni contigit. Tertium genus, in quo perfecta martyrij ratio esse censetur, præter voluntatem, & certam estimationem mortis, habet ipsius mortis perpeſſionem. D. Bernardus in sermone de Natali Sanctorum Innocentium, tres distinguit martyrij gradus: vnum appellat martyriū volūtate, sed nō opere, quale fuit in Ioan. alterū opere sed non voluntate in sanctis innocētibus: tertium tam voluntate quam opere, cuius martyrij gloriam Stephanus adeptus est. Sit ergo Stephanus martyr apud homines, cuius voluntaria passio euidenter apparuit: sit Ioannes apud angelos martyr, quibus tanquam spiritalibus creaturis, spiritalia deuotionis eius signa certius innotuerunt. Ceterum pueri innocentes, sunt plane martyres tui Deus, ut in quibus nec homo, nec angelus, meritum inuenit, singularis tua prærogatiua gratia, euidentius commendatur. Sic Bernardus. Sequebatur canticum illorum trium iuuenum, sed nos copiosam, & diligentē eius cantici explanationem, in alio libro, qui hunc proxime consequetur, reseruauimus. Quamobrē quæ post illud canticum in hoc capite subsēcuta præstantur, ea nos deinceps expanabimus.*

Ait rex, ecce ego video quatuor viros solutos, & ambulantes in medio ignis: & nihil corruptionis in eis est: & species quarti, similis filio Dei.

Divus Hieronymus hunc locum explanans ita scribit. *Species quarti quem simile dicit filio Dei, vel angelum, debemus accipere, sicut Septuaginta transfulerunt: vel certe ut plerique arbitrantur, dominum, saluatorem. Sed nescio quomodo rex impius, Dei filium videre mereatur. Ergo iuxta Symmachum, qui interpretatus est, species quarti, similitudo filiorum Deorum, angelis sunt sentiendi, qui & Dei & Deorum filij sapissime nuncupantur. Hoc iuxta historiam. Caterum in typo praefigurat iste angelus seu filius Dei, Dominum nostrum, Iesum Christum, qui ad fornacem descendit inferni, in quo clausa & peccatorum, & inflorem anima tenebantur, ut eas absque exustione, & noxa sui, mortis vinculis liberaret. Haec Hieronymus.*

Verum enimvero, illa verba, & species quarti, similis filio Dei, obscurum habent intellectum, unde quadruplex interpretationum diversitas extitit. Prima explicatio eorum est, qui censent filium Dei, appellari hoc loco verum filium Dei naturalem, unigenitum, & consubstantialem patri, hoc est, Dominum nostrum qui sub specie humana, se manifestavit in illa fornace regi Nabuchodonosor. In hac sententia plerisque fuisse tradit Hieronymus, neminem tamē ipse nominatim commemorat. Ego ne quispiam, quasi vulgarem, & ignobilem, eam sententiam parvi pendat, auctores eius nominabo. In hac sententia fuit Tertullianus in libro quarto contra Marcionem: Augustinus in concione ad Catechumenos, adversus Paganos, Iudaeos, & Haereticos. Hippolitus etiam martyr cuius verba, quia huic loco multum lucis afferunt hic adscribam. Sic autem inquit: *Dix mihi Nabuchodonosor, quando, & ubi vidiisti Filium Dei, ut hunc Dei Filium confitereris? Quis cor tuum pupugit, ut hoc verbum posses edere? Quibus oculis potuisti tantas has divinitas, velut in speculo, prospicere? Cur tibi soli, & nulli praeter ea tuorum satraparum innotuit? Sed quando scriptum est, cor regis in manu Domini, haec profecto est manus Domini, ut cognoscens eum in camino, ipsum predicaret, & glorificaret. Nec vacat id mysterio. Quod enim Iudaei Filium Dei, hominem factum, non erant agnitiuri, nec recepturi, praemonstrat scriptura, gentes eum esse agnitiuras, & recepturas, quem iam rex Babylonis, in fornace videns agnovit, & Filium Dei confessus est, Sed quia nondum Iesus ex Virgine natus, erat ideo quarti illius nomen rex non novit. Eadem est sententia, & persimilis horatio Ruperti, in lib. 6. de Victoria verbi Dei, ca. 21. quo in loco ad hunc modum scribit: quis digni sufficit*

Hieronymus de illo quarto, qui in fornace vitus est, quid scribat.

Quis fuerit ille quartus ambulans in fornace, quem rex vocat similem filio Dei. Tertullianus Augustinus Hippolitus.

Prov. .21.

Tob. 2.

admirari, ubinam viderit rex ille Filium Dei, ut in medio ignis similitudinem eius agnoscere posset? dixit enim, & species quartus, similis est filio Dei. Sic loqui solent, qui quamlibet speciem aliquando visam, alicubi consideratam mente retentam memoriaque signatam, alio tempore, siue alio loco, in persona aliqua recognoscunt. Iste, inquit, similis est illi, quem vidi: sic ille in libro Tobia, intuens iuniorē Tobiam, dixit: Quam similis est tuuēis iste consobrinus meo. Viderat enim ille patrem, & in filio similem aduertebat specie. Iste autem rex, ubi viderat Filium Dei, ut speciem eius recognoscere posset in eo, qui cum Azaria, & sociis eius in medio ignis ambulabant. Nunquam viderat Filium Dei, sed, nec unquam legendo, vel audiendo didicerat, quis aut qualis esset Filius Dei. Nōne ergo, mente non sua loquutus est, Nonne in magno excessu, & stupore sic affectus est? Quem stuporem iudicauit Scriptura cum dixit: Tunc rex obstupuit, & surrexit prope. Sicut igitur dormiens viderat statuam profundissimorum mysteriorum plenam, sic nunc obstupescens, nec intelligens, quod videbat, aut dicebat, nominat Filium Dei, & seruos eius pradicat. Sed utcumque sis, nihilominus tamen speciosa fuit hac victoria, & insigne praconium Filij Dei: quod illum manifesta confessione prius confessus est inimicus, quam amicus, persequutor, quam sectator, Gentilis, quam Iudeus. Quis ex omnibus Prophetis tam aperte nomen istud expressit, appellans Filium Dei? Non enim tutum erat aeternam Filij ex patre Deo generationem, Iudeis carnalibus enunciare, unde oportebat Prophetas claudere, ligare, & signare testimonia eius in Scripturis. Per hunc autem regem, summum ex mundi principibus, quem Iudeus, aut Gentilis arguere non posset, cuius opprimere os non auderet mundus, hoc nomen Filij Dei primitus enunciatum, & euulgatum est. Illud quoque non prateriundum, visionem illius quarti descendens in fornacem, ad illos tres iuuenes liberandos, signum fuisse eius, quod facturus erat Filius Dei in Ecclesia sua. Quando enim non affuit Dei Filius agonizantibus seruis suis propter ipsum. Futurum erat, ut euulgato Euangelio, publicis edictis, & proscriptionibus, fidem sanctae Trinitatis impugnaret rex magna Babylonis diabolus. Et ita factum est, pagani Romani imperij regibus diabolo famulantibus. Nonne cum piis martyribus Filius Dei, & in flammis, & in ceteris agonibus semper praesens fuit: Num quia Laurentius igne assatus super craticulam, emisit spiritum, ideo Filius Dei absens fuit imo praesentior illi fuit, & gloriosus in eo triumphauit, quam si excussisset carbones, & ignitam craticulam quasi ventum roris flantem fecisset. Transiit per ignem, & flamma illi non nocuit, & odor ignis in eo non fuit, quia fides lesa non est, imo sicut aurum per ignem, probata est. Quemadmodum igitur, per Filium Dei custoditi sunt illi tres iuuenes, sic per inuisibilem

lem presentiam Filij Dei, illaesa permansit in martyribus fides Christi, & Romanum imperium, sonantius, & dulcius, quam rex ille Babylonis, tandem confiteri meruit Christum Filium Dei. Hadenus Kupestus.

Sed contra hanc interpretationem, tria possunt obijci. Primo quomodo, vel unde, rex ille cognouerat Filium Dei, ve quantum illum, quem in fornace videbat, Filio Dei similem esse diceret. Deinde indignum fuisse videretur, ideoque incredibile, ut tam superbo & impio regi, mysterium diuinitatis, & incarnationis Filij Dei manifestaretur. Denique, illum ipsum, quem rex hic dicit similem Filio Dei, paulo infra appellat Angelum Dei, dicens: *Benedictus Deus, qui misit Angelum suum, & eras seruos suos, qui crediderunt in eum*. Et supra scriptum est: *Angelus Domini descendit in fornacem, & excussit flammam ignis de fornace*. Verum hisce obiectionibus non difficulter occurrere possent qui prædictam opinionem tueri vellent. Ad primam namque responderent, regem Nabuchodonosor, diuinitatem, & futuram Filij Dei incarnationem, ex Daniele habuisse cognitam, scilicet, qui enucleatione declarauisset regi, quæ in visione illius statuae, de Christi regno præfigurata fuerant, aut tunc ipsi subdita Dei reuelatione innotuisse. Ad secundam dicent, tanti mysterij reuelationem illi regi esse factam, non propter ipsius dignitatem, & merita, sed, ut in eo præignificaretur futura Gentilium fidei in Christum præstantia, cuius Gentilitatis, rex ille quasi typum gerebat: Neque enim negare possumus, isti regi in illa statua, quæ in somno ipsi est visa, æternum Christi regnum, sicut ei Daniel est interpretatus, prius fuisse patefactum. Ad tertiam responderent, non esse alie num diuina Scriptura, etiam Filium Dei, vocari Angelum. Nam apud Isaiam cap. 9. secundum translationem Septuaginta interpretum sic est: *Vocabitur nomen eius, magni consilij Angelus*. Quam lectionem secuti omnes antiqui Patres, tam Græci, quam Latini, variis rationes attulerunt, cur Filius Dei dicatur Angelus. Ante omnes verò Dionysius in libro de cœlesti Hierarchia, cap. 4. hoc Isaiæ testimonio confirmat nomine Angeli, etiam Filium Dei in Sacris literis appellari. Vide tu istum in Apologia. 2. pro Christianis, & in Dialogo, quem habuit cum Tryphone: Tertullianum in libro de carne Christi: Eusebium de demonstratione Euangelica. lib. 1. cap. 4. lib. 5. cap. 28. lib. 7. cap. 4. lib. 9. cap. 8. Hilarium lib. 4. de Trinitate: Athanasium in libro de beatitudine Filij Dei: Cyprianum lib. 2. aduersus Iudæos, capite vigesimo. Basilium libro secundo contra Eunomium: Nazianzenum in Christi Genethlia: Chrysostomum homilia 80. in Ioann. Ambrosium libro 6.

Isa. 11.

Filiū Dei
in Scrip-
tura vo-
cari An-
gelum &
cur.

commentariorum in Lucam Augustinum lib. 2. de Trinitate ca. 13. & tractatu 24. in Ioannem, & lib. 18. de ciuitate Dei, cap. 35. Atque hæc pro primæ opinionis confirmatione defensioneque afferri dicique possunt. Nihilominus tamen, mihi quidem non sit verisimile, duo principalia Christianæ fidei mysteria, sanctissimæ Trinitatis & Incarnationis Filij Dei, paucissimis ludæorum ante Christi aduentum manifesta, isti regi fuisse patefacta. Adice quod puto equidem certam esse illâ Dionysij sententiam fere Theologis probatam, omnes Dei apparitiones, ante Christi aduentum factas hominibus, non per aliquem de diuinis personis immediatè, sed per Angelos esse factas. Hoc autem, vt præcipue credam de hac apparitione, adducor argumento, quod ille quartus similis Filio Dei, dicitur fuisse Angelus qui excussit flammam ignis ex fornace, & immisit ventum toris refrigerantem. Huiusmodi autem opera, & ministeria circa creaturas corporales, in edendis prodigiis, & miraculis, immediatè peragere, atque exercere proprium Angelorum esse creditur.

Dionysius
Carthusianus.

Altera interpretatio huius loci, commemoratur à Dionysio Carthusiano: regem Nabuchodonosor in illis verbis, vocabulo Dei, intellexisse talem Deum, qualem colebant Gentes: per filium autem Dei aliquem de iis, quos stulta gentilitas credebat ex Deo, & homine generatos, & postea Deificatos: ideoque semihomines, vel semideos appellabat, Exempli causâ, summum Deum putabat Iouem: eius vero filios, ex mulieribus susceptos, Appollinem, Herculem, & alios, quos etiam diuinis honoribus afficiebat. Putauit igitur Nabuchodonosor, illum quartum à se visum in fornace, fuisse de istiusmodi Filiis Dei aut illorum similem. Satis acuta, & ingeniosa hæc est interpretatio: sed parum fortasse congruens ritibus & religioni Chaldæorum, qui tales Deos non colebant, quales Græcia venerabatur: sed Bellas, & ante omnes Belum primum regni Babylonici conditorem. Tertia interpretatio prædictis videtur, probabilior: per similem Filio Dei, non aliud significari, quam Angelum: & hanc esse illorum veterum sententiam, quartum illum virum, propter insignem vultus, atque habitus splendorem, & maiestatem similiorem fuisse Angelo, quam homini. D. Hieronymus hanc expositionem solam probat, & confirmat auctoritate Septuaginta interpretum qui pro Filio Dei verterunt, Angelum. Et verò, hic ipse similis Filio Dei, antea, & postea, expresse nominatur Angelus. Nec est inusitatum, Angelos in Scriptura vocari Filios Dei. Nam apud Iob sic appellantur, initio libri, & cap. 38. cum dicitur: *Vbi eras, cum me laudarent*
astra

Astra matutina, & iubilarent omnes Filij Dei, pro hoc, habet Septuaginta: & iubilarent omnes Angeli Dei. Tertiæ huic expositio-
ni, annectâda est quarta nihilominus probabilis: vt per Filium
Dei intelligamus magnum aliquem, eximium, & singularem
hominem, quique vultu, & habitu, maiorē, quàm est ceterorū
hominum dignitatem, maiestatem, & excellentiam præse fer-
ret. Consuetudo enim Scripturæ est, res magnas, & præ-
cellentes, Dei appellatione insignire. Sic mons Dei, bel-
lum Dei, exercitus Dei dicitur, pro eo, quod est, mons
magnus, bellum magnum, & exercitus magnus. Qua signifi-
catione, vt nonnullis placet, vsus est Moses in libro Geneseos,
capite sexto, cum dixit, Filios Dei, vxores duxisse filias ho-
minum.

At enim prænarratæ quæstioni, adiuncta est altera, facilior Cur An-
tamen, & breuior explicatur: cur Angeli, cum apparuerunt ho- geli sem-
minibus sub aliqua forma sensibili, humanam potius formam per appa-
quam aliam quâlibet, acceperint. Respondendū est, sex causas ruerint
tius rei posse afferri. Prima causa, inter naturas corporeas, sub spe-
& sensibiles, nulla est homine prior, ac similior Angelis: cie hu-
quo fit, vt eius vnus figuram, & speciem Angelus assumat. Se-
cunda causa, quia si quid appareret homini præse ferens intelle- sex causæ
ctū, & humano viēs sermone, sub alia figura, & specie, quam
est hominis, valde ipsi homini monstruosum quiddam, & hor-
rendum videretur. Tertia causa, similitudo cōcilians amorem:
ergo Angeli induunt sibi speciem hominis, quo significent,
diligī à se homines, & se cupere vicissim ab hominibus diligī.
Quarta causa, licet Angelus secundum gradum naturæ, specie,
quin etiam proximo genere, differat ab homine: attamen, re-
spectu supernaturalium rerum, est simillimus homini, nec ab
eo specie differens, eundem enim propositum habet finem su-
pernaturalem, eademque, vt vocant, media, quæ similiter ne-
cessaria sunt ad finem illum consequendum: eiusdem patriæ
civis est, eiusdem capitis membrum, sub eodem militat impe-
ratore, eiusdem est Domini conseruus. Quinta causa, quia di-
uinitus reuelatum ab initio fuerat angelis, filium Dei, aliquan-
do formam & naturam hominis sumpturum: propterea om-
nes angeli summo amore honoreque naturam hominis profe-
quebantur, eamque quocumque possent modo, induere ac ge-
rere gestiebant: non ignorantes, quantum esset illi naturæ prop-
ter Christum, honoris & dignitatis accessurum. Sexta causa,
partes & membra humani corporis, mixtè nobis representant Quid sig-
& declarant præcipuas eximiasque angelorum proprietates, nificent
plerisque gentilium philosophorum incognitas. Oculi deno- hominis
tant angelos habere explicatam claramque singularum rerum mēbra,

angelis
conueni-
entia.

quæ apud nos geruntur, notitiam : aures , exaudire eos preces hominum , quæ eorum opem & auxilium implorant : imanus non solum moueri ab ipsis cælos, sed præterea, alia quàm plurima opera fieri, & ministeria obiri ad vtilitatē hominum: pedes, non ipsos in cælo immobiles semper hætere, sed mitti à Deo in terras, omniaque loca peragrarè, prout Deus iusserit, & gubernationi salutique hominum, præsertim electorum, conducens, & conueniens fuerit.

Et erumpēs Nabuchodonosor, ait: Benedictus Deus eorum, qui misit Angelum suum, & eruit seruos suos, qui crediderunt in eum.

Conuer-
sio regis
Nabu-
chodono-
sor.

N extrema parte huius cap. describitur subita, sed mira conuersio illius regis Nabuchodonosor, ex superbia ad humilitatem, ex feritate ad mansuetudinē, ex impietate ad pietatem, denique ex insania ad saniozem mentem. Quæ conuersio ei accidit ex admiratione duarum rerum, quas in fornace viderat. Viderat enim tres illos iuuenes, qui vincti mediam in fornacem ardentem coniecti fuerant, solutos, expeditosque per mediam fornacem, corporibus atque etiam vestibus omnino illæfos & intactos, lætissimisque vocibus laudes Deo concinentes. Viderat præterea simul cum illis, alium quendam quartum virum deambulare, qui propter vultus atque habitus decorem & maiestatem similis erat filio Dei.

An vera
fuerit hu-
ius regis
conuersio.

Quatuor porrò conuersionis istius regis, manifesta & illustria signa fuerunt. Etenim, primò surgens è throno suo, accessit ad fornacem, & blâdis verbis tres illos iuuenes euocauit, magnitudinem animi eorū, & constantiā prædicans & magnificans, scilicet quod non dubitauerint regis iussa contemnere, & se morti offerre, ne alij quàm Deo suo diuinum cultum, atque honorem adhiberent. Quapropter eos iuuenes ad maiore, quam haberent antea potestatem & dignitatem rex promouit. Deinde, summis laudibus extulit Deum ipsorum, propter omnipotentiam, propter singularem curam, quam seruatorum suorum gerit, propter ministeria angelorum, ipsi ad nutum famulantium, propter effectiōem prodigiorum & miraculorum, denique propter regni & dominationis eius amplitudinem atque æternitatem. Ad hæc, magna Dei opera & miracula, quæ ipse viderat, per omnem imperij sui ditionem diuulgari & prædicari iussit, poenamque capitis atque amissionis omnium bonorum in eos constituit, qui Deum Iudæorum vituperare, & blasphemare auderent. Licet igitur in hoc rege, of-
ficia

Regis
etiam

ficia & partes optimi principis etiam Christiani, addiscere pri-
mo quidem errata sua, si quæ admisit, facile agnoscētis, ne-
que grauare emendantis: tum, seruos Dei, id est, viros pruden-
tes, probosque honorantis eorumque cōsilio & opera in admi-
nistrando regno suo, vtentis: postea, procurantis, vt veri Dei re-
ligio cultusque in toto regno suo quam maximè floreat ac vi-
geat, vt ex qua re etiā terreni regni salus, pax & felicitas maxi-
me pendeat: ad extremū, seuerissimis legibus pœnisque, in di-
uinæ religionis contemptores, ac violatores animaduertentis.

Ex hoc autem loco Danielis, & regis huius exemplo, pro-
bat diuus Augustinus, non modo licitū esse, sed etiā laudabile, Notabi-
lis senten-
tia diui
gloriosum, planeque necessarium, publicis Christianorum im-
petatorum, & principum legibus atque edictis perfidiam & cō-
tumaciam hæreticorum & schismaticorum, qui catholicam re-
ligionem, & Ecclesiam impiè oppugnant, vexantque coerceri
ac puniri. Audi, quid ipse Augustinus in tractu vndecimo su-
per Euangelium Ioannis, scriptum reliquerit. hæretico
rum.

*Si quis concitare potestates aduersus hæreticos, schismaticos dissipatores
Ecclesie, exsufflatores Christi, blasphematores Baptismi, non miren-
tur, quia Deus concitat ut à Sara verberetur Agar: cognoscat se
Agar, & supponat ceruicem: quia cum humiliata discederet à Do-
mina sua, occurrit ei angelus & dixit: quid est Agar ancilla Sa-
re? Cum conquesta esset de Domina sua, quid audiuit ab angelos?
Revertere ad Dominam tuam. Ad hoc ergo affligitur, ut reuer-
tatur: atque usinam reuertatur, quia proles eius sicut filij Iacob, cum
fratribus hereditatem tenebit. Mirantur, quia ammonentur po-
testates Christiana aduersus dissipatores Ecclesie: sed si non moue-
rentur, quomodo de imperio suo rationem Deo redderent? Hoc enim
pertinet ad reges Christianos, ut temporibus suis, pacatam velint
matrem suam Ecclesiam habere, unde ipsi spiritualiter nati sunt.
Legimus Danielis visiones, & gesta prophetica: tres pueros in igne
laudantes Deum, nec ab igne laesos, miratus est rex Nabuchodonosor:
nec tantum miratus, sed cum non esset Iudeus, & se in statua
pro Deo adorari voluisset, tamen maiestati Dei presentis in igne, illo
miraculo expertus, poenam capitalem constituit in eos, qui Deum
illorum iuuentum blasphemarent. Sic enim dixit: Quicumque dixe-
rit blasphemiam contra Deum Sidrach Misach & Abdenago, in in-
teritum erunt, & domus eorum in perditionē. Ecce quomodo sauius
rex alienigena, ne blasphemaretur Deus Israel, qui potuit tres pueros
de igne liberare: & noluit ut sauiant reges Christiani aduersus
eos, qui Christum exsufflant, à quo non tres pueri, sed orbis terra-
rum cum ipsis rogitur, nec ab igne fornacis, sed à Gehenna incendio
liberatur. Sic Augustinus.*

At verò Rupertus, in libro sexto de victoria verbi Dei. ca. 23.

negat

negat conuersionem regis Nabuchodonosor fuisse sinceram & integram, sed tumore superbiz, atque iactantiz vitiatam, idque ait ex verbis eius liquido intelligi. Scribit vero ad hunc modum Rupertus. *Attēde, quia non fuit speciosa laus in ore illius peccatoris: tota namque repperſa eſt fermento tumida vanitatis. Quomodo enim laudauit, cū ſcripſit ſigna, & mirabilia fecit apud me Deus: placuit ergo mihi predicare ſigna eius. Quantius in oculis ſuis habetur, dum iſta dicit? Quid enim eſt, Apud me fecit, & placuit mihi, niſi ob gratiam mei fecit, & feliciter contigit illi Deo, quia placuit mihi opera eius, & nomen in meo regno predicari? Vere ſicut non dignatur Deus laudem, niſi ex humili ſpiritu, ita iuſtum, & dignum ſe fuit, ut reprobaret extolentiam ſublimium oculorum illius regis, qui laudando laudabilem, in ipſa laude mentiebatur. Non enim apud eum ſigna fecerat Deus: quia non erat amicus Dei, ſed fecerat contra eum, quoniam erat inimicus Dei, & ſeruorum eius. Quis enim unquam iuſtorū regum, vel patriarcharū, qui magnalia Dei viderunt, reſerens dixit, ſigna apud me fecit Deus? Nos quoque de ſanctis illis loquentes, non dicimus, aut dicere debemus, apud illos, ſed per illos, vel coram illis, Deus mirabilia fecit in terra Egypti. Sic ut ergo de rege omnium filiorum ſuperbia, dixit Deus apud Iob cap. 41. non parcā ei verbis potentibus, & ad deprecandum compoſitis: ita de iſto ſuperbia filio recte dixeris, quia nō pepercit, aut parcere debuit illi Deus, pro illa laude clamorosa & magnificētia ſublimi. Hæc Rupertus. Qui tamen immērito conuersionem iſtius regis carpere & criminari voluit, verba eius, non in bonum ſenſum, quem ipſa tamen præſeferunt, interpretando. Equidem aſſentior potius Auguſtino, Hieronymo, aliisque patribus, qui conuersionem iſtam ex animo ſincero, pioque proſpectu agnoſcunt, & commendant, ea que illud Salomonis dicunt, *cor regis in manu Dei eſt, & flectet illud, quocumque voluerit, comprobaturum eſſe cenſent.**

Proner. II

BENI.

BENEDICTI¹⁷

PERERII SOCIE-
TATIS IESV.

COMMENTARIO RVM

IN DANIELEM

LIBER IIII.

Super Cantico trium puerorum.

P R Æ F A T I O.

Oc canticum non inuenitur in libris He- De aucto
breis: quamobrem, nec esse partem libri titate cā-
Danielis, ac sacram Scripturam Hebræi, tici triū
& quidam hæretici censuerunt. Sed ina- puerum.
ni hac & infirma opinione, præponde-
rare ac præualere debet, & Ecclesiæ aucto-
ritas, quæ in multis conciliis hunc hym-
num, vt sacrum & diuinum approbavit:

& frequenter vsurpare solet: velut tempore quadragesimæ, in
sabbato quatuor temporum, & in laudibus diei dominicæ, &
cuiuscunque sancti. Origenes in homilia 31. in Matthæum,
& Ruffinus in oratione secunda inuectiua in diuum Hierony-
mum, hunc hymnum ab exordio nascentis Ecclesiæ, in conuen-
tu fidelium, frequenter cātari solitum confirmant. Quin, cum
decantari debere in Ecclesia, constitutum est in 4. Cōcilio To-
lerano, in cuius canone 13. sic habes, *Hymnum quoque triū pue-
rorum, in quo vniuersa cæli & terra, creatura Deum collaudat,
& quem Ecclesia tota Catholica per totum orbem diffusa celebrat,
publice decantari, sanctum Concilium consensit.* Quod autem
quidam Hebræus præfente Hieronymo: vt narrat ipse in Epi-
stola 120. quasi fidem huius cantici eludendo, dixisse fertur, nō
esse credibile illos iuuenes in tantis flammis cōstuentes, ceu orio-
sos, metuo lusisse, & tam accuratum atque elaboratum carmen
ex tempore composuisse: valde insulsum & ridiculū est. Quid
enim mirum, qui nihil ex igne detrimenti cōperant, & tum
venti refrigerantis suauitate, sum angeli aspectu & societate,
maiores

Quomodo in me
diis flam
mis tres
pueri hūc
hymnū
ediderint

maiozem in modum recreabantur, eos diuino spiritu concitatos, erupisse in Dei laudes, & tam præclarum canticum edidisse? Nempe, Hebræus ille non legerat, aut non recordabatur, Ionā prophetam de profundissimo ceti ventre, intimisque visceribus, fudisse preces ad Deum, etiam metro carmine concinnatas. Sic enim habes apud Ionā in c. 2. *Erat Ionas in ventre piscis, tribus diebus & noctibus: & orauit Ionas ad Dominū Deum suū de ventre piscis, & dixit:* Denique, quod hic hymnus, occasio ne tanti miraculi sit factus, quod à tribus illis iuuenibus mirabili sententiarum, verborum, & ordinis concórdia, quasi ex vno ore, vnaque mente ac sensu, sit editus, id quod ingentis miraculi instar esse debet, quod tanta sit sententiarum eius grauitas, verborum sublimitas, & compositionis suauitas, quod ad similitudinem Psalm. 148. mirificè sit expressus: hæc in quā omnia euidenter arguunt, cum non humana arte, sed diuino spiritu & afflatu esse compositum. Nos igitur, hoc dulcissimum & religiosissimum canticum, subtili, elaborata, etiam curiosa dignissimum explanatione arbitrari, quantum hunc librum eorum dicabimus, in eoque diligenter quantum nempe fert nostra tenuitas, interpretando, consumemus: non omisuri, quæ vel in libris gentiliū, vel in diuinis Scripturis, de rebus hoc hymno commemoratis, tradita: mortalium animos, earum rerum aspectu & contemplatione excitatos, ad effectoris, conseruatoris, rectorisque omnium Dei, omnipotentiam, & prouidentiam cognoscendam, admirandam, venerandamque possint adducere.

*Benedictus est Deus patrum nostrorum: superlaudabilis, supergloriosus, & superexaltatus, vsque ad illud:
Benedicite omnia opera Domini Domino.*

Summa
totius
hymni.

Primum, isti iuuenes laudant Deum ex magnificentia, & maiestate nominis & regni ipsius, quæ infinitè maior est omni nostra laude: deinde ceteras omnes creaturas, ad laudem Dei prædicandas & celebrandas inuitant & prouocant. Udati à nostra laude, *superlaudabilis, supergloriosus, & superexaltatus*, Theobis dignè doretur aut esse amoris ardentissimi, maximèque inexplēbilis nequit. indicia: quo amore isti iuuenes vulnerati, quærent nomina quibus possint, eius quem celebrant, ostendere dignitatem: quibus non iuuentis, superlatinis ea præpositionibus contexūt, dicētes *superlaudabilis, supergloriosus, & superexaltatus*. Quo genere dicendi, diuinum illum Dionysium maximè delectatum esse, quia frequenter eo usus est, intelligimus: valdè enim exprimitur & affectum hominis erga laudes Dei, & incompre-

libilem,

libilem, non tantum ad laudandum, sed etiam ad intelligendū Dei maiestatem. Quapropter, in lib. Ecclesiast. cap. 43. ita scriptum est, *glorificantes Dominum, quantumcumque potueritis, superna lobis adhibe, Benedicentes Deum, exaltate illum, quantum potestis: maior est enim omni laude. Exaltantes enim, replemini virtute: ne labores, non enim comprehendetis*. Lyranus ait, Deum esse benedictum, in creatione omnium rerum: laudabilem in creaturarum rerum dispositione, conseruatione, & gubernatione: gloriosum in consummata felicitatis fruitione: superexaltatum, in incomprehensibile eius perfectione. Appellant Deum patrum suorum, potius quam suum, ea se indignos appellatione arbitrati, & quod singularis Dei erga patres ipsorum beneuolentia, & beneficentia, & illorū erga Deum eximia pietas, obedientia, & religio, mirabiliter olim eluxisset. Per templum, hoc loco Theodoretus, & Euthymius, intelligunt templum Hierosolymitanum, in quo solo totius Iudææ & orbis, vero cultu sibi que grato. Deus colbatur. Quod quidem templum ex sententia Theodoreti, nondum erat destructum. Is namque putat ut supra diximus, quæ narrantur hoc capite, ea paulo ante vrbis, & templi excidium contigisse. Sed re vera eo tempore, iam multos annos fuerat incensum, & euersum. Nihilominus tamē locus ille, Deo sacer, & dicatus existimabatur, tā propter priorē eius loci religionem & sanctitatem: quam propter futuram, à prophetis prædictā, & à Iudæis expectatā eius templi refectionem, atque redintegrationem. Sed fortasse præstat, per templum & thronum, intelligere ipsum cælum, in quo Deus præcipua quadam ratione regnare, & imperare, & præsentiam, ac magnificentiā suam declarare videtur. Nā & in Psalmo de cimo Dauid cecinit, *Dominus in templo sancto suo, Dominus in cælo sedes eius*: & apud Matthæum cap. 5. & 23. Dominus noster, cælum esse ait Dei thronum.

Cum autem Deus dicitur sedere super Cherubim, sine dubio alluditur ad imagines illorum duorum Cherubim, quibus arca Domjini, quæ erat intra sancta sanctorum, & propitiatorium arce superpositum, obumbrabatur, & obtegebatur. Dicebatur autem Deus sedere super Cherubim, seu super propitiatorium, quod eo loco sæpenumerò se manifestasset, magnificæ prodigiis, & miraculis præsentiam suam declarasset: atque indidem fundere oracula: & responsa reddere esset solitus. Sic enim in libr. Exod. cap. 25. scriptum est. *Duos quoque cherubim aureos, & productiles facies, ex utraque parte oraculi. Cherub unus sit in latere uno, & alter in altero. Vtrumque latus propitiatorii tegant, expandentes alas, & operientes oraculum, respiciantque se mutuo versus vultibus in propitiatoriū, quo operienda est arca, in qua*

Cur Deus
sedere dicatur
super Cherubim.

pones testimonium, quod dabo tibi. Inde precipiam, & loquar ad te, supra propitiatorium, ac de medio duorum Cherubim, qui erunt super arcam testimonij, cuncta quæ mādabo per te filiis Israel Hoc spectans David in Psalm. 79. dixit: *Qui sedes super Cherubim, manifestare coram Ephraim.* Quoniam autem Cherubim significat magistrum, vel scientiæ plenitudinem, ideo nonnulli, Deum sedere super Cherubim, secundum sensum mysticum ita exponunt, Deum supra omnem scientiam, & intelligentiam, non tantum hominum sed etiam omnium angelorum: est enim Deus incomprehensibilis cogitatu, ut ait Hieremias, est, sicut Iob, inquit, omnem vincens scientiam. Alij, Deum propterea dici sedere super Cherubim existimant, quia plenissimam habeat omnium rerum scientiam, sine ullo labore aut sui mutatione: angeli verò, licet scientiam percipiant sine labore, quo tamen homines in discendo non carent, non tamen sine mutatione, multa enim à Deo noua docentur, quæ antea ignorauerant. Solus igitur Deus sedet super Cherubim, quia quicquid scit, omnia aurem scit, ex omni æternitate, & summa cum tranquillitate atque immutabilitate cognoscit.

Hier. 32.
Iob. 36.

Quid sit
Deū in-
tueri
abyssos.

Quid sit
abyssus
ex Basi-
lio &
August.

Illud porro quod proximè antecedit, *Qui intueris abyssos*, denotat tenere Deum cunctarum rerum etiam creatæ cuius intelligentiæ incomprehensibilium, absolutissimam, & clarissimam, atque, ut Scholastici Theologi loquuntur, intuitiuam scientiam: hoc enim denotat verbum illud, *intueris D.* Basilii super Hexameron, verba illa quæ sunt in exordio libri Geneseos, *Tenebra erant super faciem abyssi*, exponens ita definit abyssum. *Est, inquit, abyssus copiosa aqua, ad cuius fundum non facile penetrari potest deorsum versus* Augustinus super Psalm. 41. *abyssus, inquit, est profunditas inpenetrabilis, & incomprehensibilis, & fere dici solet in aquis, ibi enim est altitudo, ibi profunditas, quæ penetrari usque ad fundum non potest.* Verum frequenter in sacris literis per similitudinem quandam, vocabulum abyssi ponitur in rebus maximè obscuris & ad intelligendum difficilimis, cuiusmodi sunt multa Dei iudicia circa res humanas, & secreta cordium, futura item contingentia, nec non, & superna ruralia fidei nostræ mysteria. Similitudo autem ex eo ducta est quod abyssus, id est, profundum vel maris vel terræ, humano visu penetrari, ac peruiheri nō potest. Vnde in principio libri Ecclesiastici scriptum est, *profundum abyssi, quis dimensus est?* Crebrò etiam in Scriptura, sicut nosse futura, & secreta cordiū, ita videre profundū abyssi, tanquam solius Dei scientiæ propriū prædicatur. *Oculi Domini*, ait sapiens Ecclesiasti. 23. *multo plus lucidiore sunt super solem, circumspicientes omnes vias hominum, & profundum abyssi.*

Eccles. 1.

Benedicite

*Benedicite omnia opera Domini Domino, laudate
& superexaltate eum in secula.*

Prouocāt omnes creaturas ad laudādum Deum. Primū generatim, tum singulatim, descēdendo à cælestibus per eas, quæ generātur in aëre, ad terrestres, & aquatiles. Idem autem est, *omnia opera Dei*, atque omnes creaturæ Dei, imo idem est atque omnia quæcūque sunt, & vbicūque sunt, omne enim quod Deus non est, Dei opus est, à Deo factum, & ex aliquo rēporis initio effectum. Commemorāt autem eas creaturas, quæ vel propter aspectū mirabiles sunt hominibus, vel propter vsum amabiles, vel propter opinionem erroris, & impietatem superstitionis, erant quibuldā gētibz diuino cultu venerabiles. Vt cū mortales ex hoc hymno intellexerint, omnia quæ in rebus creatis amant, mirantur, & quasi diuina colunt: esse vnius optimi, potentissimi & sapientissimi opificis, hoc est, Dei opera: omnem suum amorem, admirationem, venerationemque ad illum vnum amandum, mirandum, colendumque conuertāt.

Sed quomodo, inquiet aliquis, omnia Dei opera prouocantur ad laudandum Deum, cum in ipsis multa sint ratione, voce, sensuque carentia. Respondet Euthymius super Psal. 148. *tribus modis laudari, & glorificari Deum posse: aut voce, sicut hi tres pueri laudauerunt Deum, & Moses post transitum maris rubri; aut aspectu, & presentia, cum aspectus rei alicuius, & cōtemplatio propter pulchritudinem, in ea re cernitur, vel vtilitatem, quæ ex ea percipitur, ad laudandum eius rei opificem: & autorem excitat: sic in Psal. 18. dictum est, Calis, enarrant gloriam Dei, aut vita, & conuersatione: quemadmodum Dominus dixit, sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videāt opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in calis est. Laudant igitur Deum, quæ sine ratione, & sensu sunt, sua magnitudine, pulchritudine, situ, vtilitate, ministerio, perscuerantia, spectatores sui, in admirationem, & laudem factoris movent. Vnde spectatores lingua ad Dei laudem ipsa quodammodo vtuntur. Omnia, vt inquit Gregorius Theologus, Deum laudant, & inenarrabilibus, & mutis etiam, vt ita dicam vocibus Deum glorificant. Namque pro his omnibus gratæ à me aguntur Deo, atque hoc pacto mea laus, qua Deum ego laudo propter illa, ipsorum quoque laus efficitur, dum ab illis ego laudandi occasionem accipio. Hactenus verba sunt Euthymij, & Gregorij. Hieronymus autem super hunc locum ita scribit: *Omnis creatura, non voce sed opere laudas Dominum, quia ex creaturis consequenter creator intelligitur, & in singulis operibus, atque effectibus, Dei magnificentia demonstratur.* Quibus verbis*

Cur omnes creaturæ ad Deū laudandum prouocentur.

Quomodo creaturæ quæ ratione carent, prouocentur ad laudandum Deum.

Gregorius Theologus.

Hierony-
mus.

Sex in
creaturis
cerni,
quæ crea-
torem ea-
rū Deū,
maximè
commen-
dant.

Sap. 16.
Psal. 118.

bus verbis innuit Hieronymus duos modos : quibus intelligi possit, ab omni creatura laudari Deum: vel quia rerum creatura a pectus & contemplatio ducat nos ad cognitionem pulchritudinis, & perfectionis Dei, cuius consideratio, nos ad laudandum, amandum, venerandumque ipsum incendit, vel quia quæ cernuntur in creaturis, eorum creatoris potentiam, sapientiam, ac providentiam, summa laude, gratiarum actione, ac veneratione dignissimam ostendunt. Sex autem, in rebus creatis animadvertere est, quæ opificem earum Deum, maximè commendat ac prædicant. Primò, tam varia, & multiplex rerum conditarum natura, & summa cuique in suo genere perfectio. Tum tanta pulchritudo, & præstantia proprietatum, affectionum, & accidentium, eorumque tanta cum natura rerum, quibus inhærent conuenientia. Postea, tanta utilitas, & mirabilitas operationum & effectuum. Deinde tantus ordo, & proportio, & singularum inter se, & cum ipsa vniuersitate, ac summa totius mundi. Præterea tanta perseverantia in conseruando ordine, quem ipsis ab initio Deus imposuit. Ad hæc tanta constantia in præstando hominibus ministerio, & seruitio, quod illis Deus iniunxit. Denique, tanta obedientia erga Deum in omnibus, quæcunque Deus vel in ipsis, vel per ipsas operari vult, etiam præter ipsarum naturam: vt cum iussit solem motum suum aut sistere, aut retro agere, aut non lucere: vel ignem de cælo descendere, aut non vrere, & alia id genus in prodigiis, & miraculis à Deo factis conspicua. Verè siquidem Sapiens dixit: *Omnis creatura tibi factori deseruit; & Dauid. Omnia seruauit tibi.*

Benedicite angeli Domini Domino.

Cur ab
Angelis
laudes
Dei in-
choetur.

PRæmissa in vniuersum, & in commune, omnium rerum ad Dei laudes exhortatione, deinceps singulas creaturas ad idem inuitant: gradatim tamen à supremis, per medias vsque ad infimas procedendo, rectè ab angelis sumpto principio, vt qui cæteris omnibus rebus multò sint antiquiores sicut multis, magnis, & antiquis Ecclesiæ doctores, tam Græcis quam Latinis placuit. Aut, si non sunt originis antiquitate priores, quod sane verius est, sunt certe naturæ, potestatis, aliarumque multarum rerum præstantia superiores.

Cum An-
geli sem-
per lau-
dēt Deū,
igitur,
cur isti

Denique, in hoc ipso munere laudandi Deum, cunctis rebus antecellunt, cum & omni mentis intentione, & sine vlla intermissione, Deum perfecte semperque collaudent. Cur dēt Deū, igitur, inquires, qui sponte sua id perpetuo faciunt, ab istis iuuenibus, quasi nō facerent aut non studiosè ac quiligenter facerent,

cerent, ad id exequendum inuitantur. Sed non est hæc oratio, iuuenes tam inuitantium angelos ad faciendum, quod ipsi non faciant, inuitant vel ad cumulatiue faciendum, quam faciant, cum laudatione eos ad lau-
Dei, nec angeli vnquam intermittant, nec remittant: verum, dandum Deum.
est oratio gratulantium, & collatantium ipsis, quod in eo mu-
nere tam diligentes, & seruentes sint. Non attinet autem le-
ctorem monere, vocabulo angelorum, significari hoc loco om-
nes cælestes spiritus: quorum tres esse hierarchias, supremam,
mediam, & infimam, singulasque ternis itidem ordinibus di-
stinctas. Dionysius cælestium secretorum scientissimus, nos
edocuit. Quoniam autem beati illi iuuenes, in hoc hymno
præmiserant: *Benedicite omnia opera Domini Domino*, nunc au-
tem subiiciunt, *Benedicite Angeli Domini Domino*, clarissime
ostendunt, Angelos à Deo esse conditos. Idem ante docuerat
Dauid in Psal. 148. Cum enim commemorasset Angelos, &
caelos, & astra, proximè subiungit: *Ipsè dixit, & facta sunt:*
ipsè mandauit & creata sunt.

Cæterum si Angeli sunt Dei opera, simul cum hoc mundo Cur Mo-
corporeo conditi, quæ nunc in scholis recepta est, & Theolo-
gis probata sententiâ, cur eorum creationem Moyses in libro-
Genesis tacitam præteriuir? Nam, quod Augustinus dixit in-
libro 12. confessi. & in lib. 11. de ciuitate Dei, & in primo libro
de Genesi ad litteram, fuisse à Mose significatam creationem
Angelorum, per cæli, & lucis creationem, cui sententiæ, rerum,
Beda quoque super Hexameron subscripsit, non tollit quin sic etiam
auget magis difficultatem. Nam, cum narratio illa Moysis sit Angelo-
historica, eius verba, secundum propriam eorum significa-
tionem, accipienda sunt, vocabulum autem cæli, & lucis crea-
tionem propriè, sed figuratè tantum, & mysticè Angelos signifi-
care potest. Cur autem Moyses, non Angelorum, vt aliarum memora-
rerum creationem, apertè & explicatè exponere voluit? Quod si
cælum, & lux Angelos significant, vbi nam cæli, & lucis crea-
tio à Mose traditur. Per multis probata est ea ratio, quam Atha-
nasilus respondens ad quartam quæstionem Antiochi, si tamen Ratio Au-
eius libri auctor fuit Athanasius, & Chrysostomus, ac Theo- gustini,
doretus super Genesim, tradunt: Quia Hebræi essent ingenio Ratio
ad idololatriam valde lubrico, & procliui, propterea Mosem Athana-
Angelorum creationem explicare omisisse, veritum, ne si cæ- siji, Chry-
lestium mentium dignitatem, & præstantiam Hebræis aperi- ostomi.
ret, hinc illi occasionem caperent existimandi, Angelos, & Thedo-
Deos esse, & diuinis honoribus colendos. Verum mihi quidè
ob eam ipsam rationem videtur fuisse conueniens, vt creatio
nem Angelorū Moyses exponeret. Nam cum Hebræi, quo tēpo-
re hic liber à Mose scriptus est, iam eo tēpore notitiā Angelorū

**Ratio
probabili-
or.**

tenerent ex traditione maiorum, ex quibus audierāt sæpe Angelos visos esse hominibus, vt Abraham, Agar, Loth, & Iacob, plus sanè timendum fuerat, ne putarent eos esse Deos, quos in enarranda mundi creatione, à Mose prætermisissos, suspicari poterant à nullo esse creatos, quam si eorum creationem ille prodidisset. Quis enim ludæorum adeo rudis, & hebes fuisset, vt credere Angelos esse Deos, & diuino cultu dignos, quos ex Mose cognouisset, nec fuisse semper, & ab alio esse factos ex nihilo, & in creaturarum numerum, atque ordinem ab eo redactos? Illa igitur mihi præter cæteras, ratio similior vero visa est: Mosis propositum tantummodo fuisse, describere creationem huius mundi corporati, & aspectabilis, & earum rerum omnium quæ patent sensibus, & vulgo admirationem asferunt: nā de istiusmodi rebus multas, tã Chaldæi, quã Ægypti, quibus cum Hebræi diu versati fuerant, vt diuina Numina mirabantur, & venerabantur. Itaque harum rerum originem, opificium, & architectum, atque fabricatorem indicare Moses instituit, vt Hebræi veritatem ab eo edocti, tanto impietatis errore nunquam implicarentur, & vt huiusmodi rerum, quæ frequenter in sensus ipsorum incurrerent, pulchritudine, & vtilitate permoti, ad earum opificis excellentiam æstimandam, mirandamque, ac debita laudum prædicatione, & gratiarum actione persequendam, excitarentur. Et verò, tunc Hebræi admodum rudes, & obrusi erant, nec rerum incorporearum quæque purissima tantum, & intentissima mentis acie cognosci possunt capaces.

Angeli Verum missa hæc faciamus. Illud potius dicamus, multa multis re esse in Angelis eximia, & præcipua, ob quæ Deus, & ab ipsis, bus ceteris & à nobis maxime laudandus sit. Angeli namque inter omnis creaturæ, quæ in hoc amplissimo, pulcherrimo, plenissimo, & peris, longis- sèctissimo mundo continentur, sine vlla dubitatione principis præ- tum obtinent. Etenim, si spectes eorum originem & antiquitatem, primi omnium, aut cum primis creati sunt: si vitæ & durationis longitudinem, immortales, & incorruptibiles sunt, si naturæ gradum, & conditionem, sunt planè incorporei, nec mortis necessitati subiecti, nec frigoris, caloris, famis, sitis, morborum, vlliùsve lassitudinis molestiis obnoxij, nec rei vlliùs corporalis indigentes, si agilitatem, nulla est ceruorum, pardorum, tigrium, vel aquilarum pernitas, vel orbium cælestium velocitas, quæ angelorum celeritatem possit adæquare: si dignitatem intellectus, & mentis, perpetuo intelligunt, & sine discessu: & omnium quæ naturaliter sciri possunt, ex quo sunt conditi, plenam, & consummatam habent scientiam: si vim, & constantiam voluntatis, efficacissimæ volunt, quod

quod volunt, & immobiliter eligunt: si firmitatem memorię, nulla illis vnquam subrepat obliuio: sed quod semel perceperunt, omni æuo conseruant: si potentiam, est incomparabilis: cuius, vel vnum illud satis manifestum est argumentum, quod vnus Angelus, nullo labore, maxima facilitate, primum cælum, cuius comparatione, vniuersa terrę, & aquę moles, vnus sermē puncti instar obtinet, tot annorum millia sine vlla intermissione, tanta vi, & celeritate cōuerfat. Si numerum, sunt propemodum innumerabiles, vt indicat Dāniel cap. 7. & Dionysius in lib. de cælesti hierarchia. c. 14. maiorem esse affirmat numerum Angelorum, quā omnem rerum sensibilibum, & caducarum multitudinē, sicut enim cælestia corpora, aliorum corporum magnitudinem exuperant, sic numerus Angelorum multitudinem aliarum rerum excedit. Si dispositionem & ordinem, sunt ordinatissimi, in tres hierarchias, & nouem ordines distributi: nunquam ea distinctione, & ordine, aut variato, aut variando. Itaque, nec inferiores cupido incelsit vnquam, ascendendi ad locum superiorum: nec superiores, ne deturberentur ad locum inferiorum, metus vllus sollicitat, aut tāgit. Si varietatem, nullus est in tanta multitudine Angelorum, qui auctore Diuo Thoma, non differat specie ab alio Angelo. Ex quo licet intelligere, cum infimus Angelus tam sit perfectus, quanta sit supremi perfectio. Si in aliquo amplissimo campo, vel prato, essent mille ~~nulla~~ florum, in quibus duo flores eiusdem speciei reperiri non possent, sed quilibet florum, a quouis alio differret specie, nihil posset cerni pulchrius, nihil spectari admirabilius. Si ad munus, & exercitationem eorum aduertat animum, in cælo quidem, vnū hoc potissimum, ac perpetuo agunt, omni vi, & contentione sua laudare Deum: nec vnquam ab hoc suauissimo concentu vacant: de quo intelligi potest illud Iob: *Concentum cæli quis dormire faciet?* Infra cælum autem, multa, & varia sunt eorum ministeria. Sunt enim diuinę providentię in regendo, & conseruando mundo, præcipui administri: quamobrem in Scriptura vocantur milites Dei, exercitus Dei, principes prouinciarum, præsides populorum, singulorum hominum custodes, magistri, & apud Deum internuncij, & interueniētes: denique orbium cælestium motores, & rectores: quapropter apud Iob dicuntur, portare orbem, & esse columnę cæli. Iam vero, si consideres excellentiam supernaturalis gratiæ, quam illis Deus abundanter largitus est, cōperies in illis omnibus esse gratiā innocentię: quippē, qui nulla vnquam vel leuissima peccati labe inquinati sint: nunquam Dei gratia spoliati, nunquam nudi fuerunt, in gratia ab initio creati, & in ea perpetuo conseruati. Verum,

quod omni miraculo mirabilius est, in tanta donorum naturalium, & celestium abundantia, & excellentia, est in illis profundissima humilitas, & incredibilis aduersus Deum pietas, & reuerentia. *Coram eo*, inquit Iob. *incuruantur, qui portant orbem, & columna cali pauent in conspectu eius.* Ioānes quoque in Apocalypsi, vidit Angelos cadentes in faciem suam, adorare Deū. Est præterea in Angelis paratissima, & promptissima voluntas, ad omnia Dei mandata, summa diligentia, & efficacitate exequenda: vnde Dauid Psal. 102. *Benedicite*, inquit, *Domino omnes Angeli eius, potentes virtute, facientes verbum illius, ad audiendam vocem sermonum eius, ministri eius, qui facitis voluntatem eius.* Nec verò minima, & abiectissima munimenta detrectat subire Angeli, quin ea cupidissime suscipiunt, & diligentissime obcunt, vt Dei voluntati obsequantur, & hominum saluti consulant. Tale fuit Angelum iustari cum Iacob, famulari iuniori Tobia, & vatem Abacuc, capillo ex Iudæa traducere Babylonem, vt prandium ferret Danieli. Propter hanc obedientiam promptitudinem, & efficaciam, comparantur Angeli ventis, & igni, De illis enim cecinit Dauid Psal. 103. *Qui facis Angelos tuos spiritus, & ministros tuos ignem urentem.* Quis igitur de tot & tantis Angelorum virtutibus, & donis, Deum non summis, & perpetuis laudibus efferat, & celebret?

*Benedicite cali Domino: Benedicite omnes
virtutes Domini Domino.*

Chryso-
stomus
vnum es-
se cælum
putauit.

RECÈ monet Chrysostomus homilia quarta super Genesim, non quia Scriptura numero multitudinis cælos scriptissimè nominat, ex eo concludi posse, non vnum, seu multos esse cælos: siquidem vocabulum cæli Hebraicum Sciamaim, secundum proprietatem, & vsum linguæ Hebrææ, caret numero singulari, sicut apud Latinos, Athenæ, & Venetiæ, Siracusæ. Hoc rectè Chrysostomus, illud non rectè, quod tanta asseueratione affirmat, qui plures vno cælos faciunt, eos diuinæ Scripturæ, & doctrinæ Ecclesiasticis aduersari, Mosem nam que vnum tantummodo cælum tradidisse, quod appellauit firmamentum. Iustinus Martyr in responsione ad quæstionem 57. Orthodoxorum, ait duos reuera esse tantummodo cælos principales, sed eos distinguere in varia spacia, quæ nonnunquam Scripturam etiam cælos vocat. Similia scribit Theodoretus quæstione 11. super Genesim, docens secundum sacram Scripturam, duos tantum esse cælos, vnum ab initio creatum simul cum terra, de quo Moyses dixit: *In principio creauit Deus cælum,*

& terram,

Et terram, alterum die secundo factum, quod firmamentū ap-
pellatur: plures autem duobus cælos, diuinam Scripturam non
agnoscere. Diuus Basilius homilia tertia super Genesim, exi-
stimat secundum Scripturam non posse pauciores tribus cælos
statui: cum Paulus aperte dicat, se raptum esse usque ad terti-
um cælum. Philastrius in Cathalogo hæreseon, memorat hæc. Philastri-
us quorundam in cælorum multitudine, & diuersitate us-
ambigentium. Ipse autem videtur sentire, non posse liquido
iudicari ex sacris literis, quantus sit cælorum numerus, quippe
quodam loco videtur Scriptura facere duos tantum cælos, ali-
cubi verò tres, nonnunquam verò sex. Quoniam igitur de cæ-
lorum numero, in sacris literis nihil explicatè, ac præfinitò tra-
ditur, non debet profectò Theologus, & diuinæ Scripturæ in-
terpres, à communi Philosophorum & Mathematicorum sen-
tentia, tam manifestis experimentis, tam firmis rationibus sun-
data, firmataque discedere.

Sed cur debent cæli Deo benedicere? aut cur potius nos in
cælis Deum laudare debemus? Scilicet propter admirabilem
cælorum naturam, etiam cuiuscunque corruptionis, non tan-
tum dissolutionis & interitus omni æuo expertem: propter
immenfam cæli magnitudinem, propter rotundam figuram, est Theo-
omnium figurarum primam, simplicissimam, capacissimam, logo.
pulcherrimam, perfectissimam, & ad motum qui in orbem Nouem
fit, peragendum, & sine vlla intermissione aut remissione per-
petuandum, solam omnium idoneam, & accommodatam, res in cæ-
propter varietatem orbium, & immutabilem eorum dispo-
sitionem: propter cælestium motuum diuersitatem, ordina-
tionem, celeritatem, constantiam, & ad incolumitatem, & cæt Deum
salutem rerum caducarum temperationem & modificatio-
nem: propter tot siderum ornatum, decorem, & efficien-
tiam: propter excellentiam eius à quo cæli motus efficitur,
mouentur enim cæli à beatissimis illis mentibus, ab omni
corporis concrezione segregatis, quarum præstantiam paulò
supra indicauimus: propter generalem cæli vim & poten-
tiam, omnium quæ orbis lunæ ambitu circumclusa conti-
nentur, effectricem, conseruatricem, ac moderatricem. His
adde, quòd diuina Scriptura præcipua & singulari quadam
ratione, cælos appellat opera digitorum Dei: sic enim habes
in Psalm. octauo. *Quoniam videbo celos tuos, opera digitorum
tuorum*: & in Psalm. 1135. de cælis præcipue dicitur: *Qui facis
celos in intellectu*. Quia videlicet cæli, præter cætera Dei
opera corporea, summa ratione, & arte facti, diuinæ in-
telligentiæ ac sapientiæ illustriora monimenta & clariora
sunt testimonia. Ad commendandam præterea cælorum

dignitatem facit, quod in Scriptura cælum vocatur Dei sedes, domus, thronus, templum, & regnum: & quia ipsum à Deo electum est, vt esset domicilium angelorum, & hominum beatorum, etiam corporum post resurrectionem, vbi Deus se beatissimè cernendum, ardentissimè amandū, & iucundissimè fruendum in omnem æternitatem præber.

Quid per
virtutes
hoc loco
intellige
re oportet.

Matt. 24.

Virtutes
siderum
mirabiles.

Quod autem postea subditur: *Benedicite omnes virtutes Domini Domino*, variam habet expositionem: quidam enim per virtutes, exponunt ordinem angelorum, qui est in secunda hierarchia: istos autem solos omnium angelorum hic propriè, ac nominatim memorari aiunt, quod per istos, omnia quæ in hoc mūdo fiunt à Deo prodigia & miracula, perpetrantur, vnde nomen virtutum acceperunt. Alij per virtutes, intelligunt angelos qui mouent cælos, & hos in Euangelio vocari à Domino virtutes cælorum, cum ait in consummatione seculi fore, vt etiam cælorum virtutes commoueantur: scilicet, quia remouendi sunt angeli à ministerio mouendi cælos, cū nullus post diem iudicij cælorum futurus sit motus: & de his virtutibus censent intelligendum, quod Ecclesia canit in præfatione Missæ. *Calicet calorumque virtutes, ac beata seraphim, sociæ exultatione concelebrant.* Nec desunt qui existiment vocabulo virtutum significari virtutes, seu vires cælorum, & siderum, quas esse admodum varias, potentes & mirabiles, tanta effectuum varietas & mirabilitas non dubiè declarat. Siquidem, aliam esse dicunt virtutem Saturni, aliam Mercurij, & sic deinceps aliorum planetarum aliam: sidera quoque inerrantia, præsertim illustriora, visuque insigniora, & illas octo & quadraginta siderum imagines ab Astrologis designatas, miras quidem, & licet plerisque occultas, certas tamen, & à doctis exploratè perceptas, virtutes habere arbitrantur. Qm ipsas sidera, prout mirabili ordine sunt disposita, & speciosissimo decore nitent, atque incredibili efficacitate vigoreque pollēt (quapropter in Scriptura exercitus, & militia cæli appellari solent) illo virtutum vocabulo significari existimāt. Sed ego, quia hoc loco simpliciter & præcisè nominantur virtutes, reor equidem significari eo vocabulo, omnes virtutes rerum naturalium, quæ principia sunt mirabilium operationū, & causæ effectuum qui nos admiratione & ignoratione causæ, vnde fiunt, modi, quo fiunt, suspensos tenent. Talis est virtus magnetis attrahendi ad se ferrū, & acum nauticā ad septentriones vbiq; locorum semper cōuertēdi, atque dirigēdi, talis est virtus illius pisciculi, quē ab effectu appellarunt remorā, quantamuis nauim, remis ventisq; incitatissimā, sistēdi in medio cursu, & immobilē tenēdi. Tales sunt innumerabiles aliæ virtutes metallorū, lapidum, herbarum, & anima-

animalium quæ nos mirabilitate effectuum, & ignorazione causarum, insatiabili admiratione afficiunt.

Benedicite aqua omnes, quæ super calos sunt, Domino.

ARdua quæstio, quæ multorum ingenia fatigauit, quales sint aquæ, quas in hoc hymno tres illi iuuenes, & Dauid in Pla. 148. super calos esse dixerunt, in exordio autem libri Genescos, easdem aquas super firmamentum cæli à Deo locatas esse, scripsit Moyses. Verum, non est huius loci rem tantæ difficultatis, subtiliter examinare, ac liquido diiudicare. Cuius rei diligentem plenamque tractationem, posuimus nos in primo volumine eorum nouem, quæ in librum Genescos à nobiscò posita, proximè, si Deo placuerit, post hos in Danielè còmentarios, edituri sumus. In præsentia igitur, quid nobis videatur de istis aquis similis vero, breuissimè dicemus.

Quales intelligere oportet aquas quæ super calos esse dicuntur

Ego arbitror, cum & hic, & alibi in Scriptura, nominantur aquæ super cælum, vocabulo cæli, non aliud significari, aut intelligi debere, quam aërem, vel totum hoc spaciū inter astra & terram, vsquequaque patens, & diffusum. Sic enim crebro in sacris literis sumi vocabulum, cæli, notius est legenti sacros libros, passim obuiis exemplis, quam ut probatione vel demonstratione aliqua sit opus. Si autem per cælum intelligimus aërem, per aquas, quæ super cælum sunt, nō alias profecto intelligere cōuenit, quā m quæ in superiori parte, vel, ut Philosophi loquuntur in media regione aëris generate, per imbres seu pluias, ad refrigerandā & fecundandā terrā, inde desfluunt. Nec officit huic expositioni, quod numero multitudinis dicuntur aquæ esse super calos, quasi, ut nomen cæli possit aëri adaptari, nomen cælorum, non queat ad aërem accommodari. Namque in eo, sicut paulò suprà monuimus, seruetur proprietas & usus linguæ Hebrææ, in qua vocabulum cæli caret singulari, sicut apud Græcos & Latinos, Athenæ, & Thebæ.

De huiusmodi aquis quæ sunt super cælum, hoc est super aërem, sæpenuerò loquitur Scriptura, veluti cum tradit, Deū dare pluuiam de cælo, aut continere eam in cælo, cum inquit, *Deū claudere cælum ne pluat, vel aperire, ut pluat, cū ait, Deū aperuisse cataraclas cæli, & pluuisse per quadraginta dies, & quadraginta noctes, quo fieret diluuium: cum apud Hierem. ca. 10. & 31. sic habet: Ad vocem suam dat Deus multitudinem aquarū in cælo, & eleuat nebulas ab extremis atibus terræ: cum in Pla. 103 dicit, Deum aquis tegere superiora cæli, loqui autem hic: de cælo aëreo, declarat id quod proximè subditur: Qui ponis nubem ascensum tuum, & ambulat super pennas ventorum, Sic enim dicitur Deus tegere cælum aquis, sicut de eo canit alio Psalmo*

Deut. 11.

3. Reg. 17.

1ac. 5.

Gen. 7.

Psal. 146

L 5

David

Duo Dei
magna
miracula

Explica-
tur locus
ex cap.
3. Prouer.

Dauid: *Qui operit cælum nubibus. & parat terra pluuiam.* Ergo idem cælum est, quod tegitur aquis, & quod operitur nubibus, hoc autem est, non cælum siderium, sed æreum. Simili ratione, in Scriptura dicitur cælum pluuiosum, siccam, sterile, etiã æneum. Nec est illud hoc loco ignorandum, duo in sacris literis, instat magni miraculi, ad declarandam Dei omnipotentiam, prædicari & magnificari: vnum est, quod Deus immensam terræ molem ac pondus, seu suspensum super nihilo, teneat immobibile, vnde ait Iob. cap. 26. *Qui appendit terram super nihilum.* Lege eundem Iob. in capite 38. Isaias quoque inquit cap. 40. *Qui tribus digitis appendit molem terra.* Alterum est, quod supra cælum, id est, in sublimi ære, infinitam aquarum vim contineat, quarum vel nimia profusione, vel retentione, omnem terræ orbem perdere facile posset. Hoc spectauit Iob cap. 26. cū dixit: *Qui ligat aquas in nubibus suis, ut non erumpant pariter deorsum:* & in cap. 12. *Si continuerit aquas, omnia siccabuntur: & si eriserit eas, subuertent terram:* ideoque in lib. Prouerb. ca. 8. scriptū est: *Quando æthera firmabas sursum, & librabas fontes aquarū.* Vbi pro vocabulo, *æthera*, Hebraicè est Sechachim, quod propriè significat nubes: quamobrè septuaginta interpretes venterunt Græcè, τὰ ἀνώδεια, hoc est, supernas nebulas, seu nubes. Quare, quod sequitur, *& libabat fontes aquarum:* non est accipiendum de fontibus, qui è terra scaturiunt, sed de fontibus cælestibus seu æreis, qui ingentem ac perennē aquarum vim in terrā profundunt. Dicitur autem librasse fontes aquarum, quod in excelso ære suspēdit nubes, è quibus quasi è fontibus effundit imbres, non tamen sine modo ac mensura, sed quasi librando & modificando, non videlicet, eiusmodi aquarū, aut nimis parca aut nimis larga effusio, terris noceat. Plinius quoque, aquarum in sublimi pendentium miraculo commotus & obstupescens, exclamauit: *Quid mirabilis aquis, in calo stantibus?*

Auguſt.

Has igitur aquas in cælo, id est, in excelso ære generatas, & inde in terras delapsas, quia & aspectu manifestæ, vulgoque notæ, & loco, modoque generationis earum, mirabiles, & vsu, amantibus, cunctisque terra nascentibus, perquam vtilēs erant, maximè consentaneum rationi est, & Moſem in libr. Genesios describere & denotare voluisse: & Dauidem in Psal. 148. atque illos tres iuuenes in hoc hymno, ad laudandū Deum inuitasse, hoc est, earum contemplatione & admiratione, excitasse homines ad diuinæ potentię ac prouidentię laudes prædicādas. Hanc de aquis supercælestibus sententiā, valde cōmendat diuus Augustinus. ita enim scribit, de hac ipsa nostra opinione loquens in lib. 8. de Genesi ad literam c. 4. *Hanc ego diligentiam considerationē, que, laude dignissimam iudico: quod enim dicis, neque cōtra fide est,*

Et in promptu proposito documento, credi potest. Ac licet aquæ ipsæ elementares, aliquæ essent super sidera, tamen, quia illæ ab hominum non tantum sensu, sed etiam intelligentia remotissimæ, nullo proprio signo aut effectu notabiles essent: eas Moyses, qui rerum tantummodo corporalium, quæ sub sensu hominû cadunt, primam originem aperire cõstituerat, omninò tacitas præterisset: quemadmodum multa etiam de angelis, quæ nouerat, & literis mandare poterat, ob eandem causam silentio suppressit. Probabiliorem etiam facit hanc nostram interpretationem, comparatio eius cum expositionibus aliorum, qui aut super cælestes aquas, interpretati sunt, veras & elementares aquas, super astra, ad ardorem eorum temperandum, locatas: aut qui non alias censuerunt esse aquas supercælestes, quam nonum cælum quod ipsi appellant crystallinum: has enim interpretationes, & magnis incõmodis premi, manifestisque rationibus coargui, & à proposito Moysis, sacrarumque literarum consuetudine abhorreere, cõstat. Verum, & hæc, & quæcunque aduersus sententiam nostram afferri possunt, in prædicto lib. 1. notum com. in Genes. diligenter pleneque tractantur.

Deo tamen non sunt dissimulanda, quæ ex hoc hymno videntur posse nobis obiici. In eo namque prius memoratur aquæ quæ sunt super cælus: post has vero, sol, luna, & stellæ nominantur, quo significari videtur, illas aquas supercælestes, esse super omnia sidera. Deinde, in eodẽ hoc hymno, desinente ac separatim nominantur aquæ supercælestes, & infra, seorsum commemorantur nubes, imbres, ros, nix, pruina: quo licet intelligere, aquas illas quæ super cælus sunt, ab iis, quæ in aëre generantur, esse diversas. Sed non est operosum ista dissolvere. Argumentum enim ex ordine: & dispositione eorum, quæ numerantur in hoc hymno, sumptû, valde infirmû est. Nã si, quia hic aquæ supercælestes nominatæ sunt ante sidera, propterea voluit esse eas super ipsa sidera: ob eandem causam ego cõficiam, illas aquas esse infra sidera, quia Dauid in Psal. 148. post solẽ, lunã, stellæ, & cælus, eas commemorauit. Recte monet Euthymius, hũc hymnũ exponẽs, nullo ordine recẽseri in eo creaturas: idque per se manifestum est, consideranti ordinem eorum, quæ memorantur: prius enim nominantur ros, pruina, nix, glacies, & gelu: posterius autem, dies & nox, lux & tenebræ. Hæc autem siquidem rectus ordo seruatus esset, priora esse illis, ob idque prius memoranda, nemo non videt. Quod autem deinde obiicitur, nihilo plus firmitatis habet: consuetudo enim est Scripturæ, rem aliquã, primo generatim, & in vniuersum enunciare, tũ per partes sigillatim enarrare: sic hoc loco, prius vniuersè nominantur aquæ supercælestes, deinde per varias ipsarum species, si species tamen

Dux ob-
iectiones

Solutio.

men nominandæ sunt, imbres, rorem, niuem, pruinam, explicarius, & distinctius exponuntur.

*Benedicite sol & luna Domino: Benedicite
stella cali Domino.*

**Præstan-
tia solis.**

**Solis
magnitu-
do.**

OMnis quidē huius mundi structura cunctis numeris absoluta, tanquam ad regulam facta & ad lineam respondens, cogit sui spectatores & contemplatores, Deum opificem omnium agnoscere, ac venerari. Sed nihil est omnium, quæ aspectu sentiuntur, præclarius, admirabilius, & diuinæ potestatis, ac magnificentiae illustrius monumētum, quā sol, dux & moderator cunctorum siderum, omniumque caducarum rerū procreator, & conseruator. Nihil enim est eo, vel aspectu pulchrius, vel efficacitate potētius, vel vsu, & vtilitate copiosius. Hic nāque tenebras fugat, rerū colores, vel facit, vel ostēdit, cuncta exhilarat, omnium animantium oculos, atque animos insatiabili voluptate cōpler, & mundo salutarē, maximeq; vitālē, & cunctas naturas augentē, nutricantē, sensūque afficientē calorē largitur. Ex quo factū est, vt à viris doctis, omnium rerū mortaliū parens, & altor ritē nominetur. In eo multa sunt præcipuē mira. In primis magnitudo ipsius, etenim vniuersum aquæ simul & terræ globū, cēties sexagies septies, sol vnus exuperat, stellas quoq; in errātes, primæ magnitudinis appellatas, & quindecim tantum in octauo orbē designatas ab Astrologis, multum excedit: siquidem illæ non amplius, quam centies & septies, aquæ terræque molem superant. Deinde incredibilis est in eo copia lucis, vt qui vnus duntaxat penitus fugandis tenebris, reddendoque diei sufficiant, id quod cætera omnia sidera simul coniuncta, præstare non possunt: quorum item lux, præstantia solis præstinguitur, & occultatur. Adice, quod Plinius, Auicenna, Albertus, Beda, Astrologi, nec pauci de Theologis, totius lucis, quæ inest in aliis quibuscunque sideribus, solem esse quasi fontem, & auctorem, non temerē opinantur. Ad hoc, sol annuo cursu & vnico sui spatij circuitu, principales temperstatum vices facit, & variat, hyemem dico, æstatem, ver, & autumnum, & cætera, quæ his necessario, vel sunt, vel consequentia. David in Psalm. 18. pulcherrimis comparat sponso, qui ē thalamo suo speciosus, & ornatu & decore procedit: vim autem, & præparat giganti: siquidem eius circuitus ab extremo Oriente fertur ad extremum Occidentem, de ad dexteram cæli regionem, & de noctem ad diem.

& oppositas nobis terræ, atque ævis regiones, longè latèque occupans: nullum orbis locum, non suo fulgore caloreque perlatrans. In libro autem Ecclesiastici, multis verbis extollitur solis præstantia. Primo ab opificij magnitudine, cum dicitur, *Sol, tu admirabile opus excelsum*: tum ab opificis excellentia, cum dicitur, *Magnus Dominus qui fecit illum*: postea à caloris efficacia cō subditur, *In meridiano exurit terras, et in cōspectu ardoris eius, quis poterit sustinere*: denique, à luminis excellentia, additur enim, *radios igneos exufflans, & resurgens radiis suis obacat oculos*: denique à cuius celeritate, nam subiungitur. *Et in sermonibus eius, festinat iter*, hoc est, sermonem seu verbum Dei, siue eius mandatum, & præceptum custodiens & exequens, magnafestinatione iter suum conficit, adeò, vt singulis diebus immensum cæli gyrum circumbeat, & totum orbem ambiat.

Locus
Ecclesiastici c. 48

Dionysius Arcopagita in lib. de diuinis nominibus, & in. 4. c. Dionysij primæ partis, solè facit euidentē & expressam diuinæ bonitatis Arcopagitæ, de imaginem, tum quia sol non cogitatione, aut electione, sed eo ipso quod est, illuminat omnia, quæ pro modo suo participat. sole præstantiam lucis admittunt: ita diuinum bonum, ipsa sua substantia, omnibus quæ sunt, pro captu cuiusque totius bonitatis intendit radios: tum etiam, quia, vt ipse in eodem libr. infra, in

cap. 5. 4. partis tradit, sol vnus cum sit, sensibilibus tamen rerū substantias & qualitates, vniformem infundendo lucem, renouat, nutrit, seruat, perficit, discriminat, coniungit, resonet, fecundat, auget, immutat, firmat, implet, sub tollit, viuificatque omnia, & quodlibet ex omnibus, modo sibi congruo, vnus eiusdemque solis est particeps, plurimorumque participantium, sol vnus in seipso causas antè vniformiter habuit. Sic Dionysius. Sed vt verbo dicam, tanta est solis excellentia inter omnia, quæ parent sensibus nostris, vt permulti solem quasi diuinum nomen adorauerint, & diuino honore cultuque affecerint: à quorum sensu non videtur abhorruisse Plin. quippe in 2. lib. c. 6. ita de sole scripsit, *Sed etiam, quæ ab incessu voca*

Qui adorauerint solem, vt nomen. Plinianū Encomiū solis.

enit præstantia, cum errent nulli

plurima m

que sol

in

medius sol fertur, ar

porum modo, terrarum

For. Hunc mundi esse to

laturæ re

cem re

lat, au

nati

anin

foen

ens,

ten

ba. Mo

scs

Es igitur prouidens, facilem hominum fore in hunc errorem lapsum, præsertim Hebræorum, quorum valde lubrica erant ad superstitiones Gentium, ingenia, præmonuit Hebræos in capite quarto Deuteronomij, ne vel solis & lunæ, cæterorumque astrorum pulchritudine, & vtilitate commoti, vel errore gentium decepti, ea sidera colerent ac venerarentur, quæ Deus in ministerium, & vsum cunctorum gentium, quæ sub cælo sunt, condidit. Verum nec monitis ipsius Moïsi, nec prophetarum documentis, Hebræi ab errore cohiberi potuerunt. Legimus apud Ezechielem caput. 8. Deum Ezechieli demonstrasse quosdam ludæos, qui exorientem solem adorabant: legimus etiam in lib. 4. regum cap. 23. Iosiam regem Iudæ, proiecisse de templo, & combussisse vasa, facta dicataque vniuersæ militiæ cæli, eos quoque de medio sustulisse, qui soli, lunæ, & duodecim signis incensum adolebant: abstulisse præterea equos, à regibus Iudæ consecratos soli, currus item solis igne combussisse: equi autem, religione ritûque Persarum, sacri erant soli.

Lunæ ex
cellètia.
Causa. 1.

Pulcher-
rimalu-
næ de-
scriptio
ex Plinio

Sequitur luna alterum luminare magnum, vt appellat Moïses, non quia præter solem, cæteris altris sit maior, cum contra & omnibus planetis, præter vnum Mercurium, & cunctis inerrantibus stellis visu notabilibus, ea minor esse mathematici demonstrent, sed quia terris proxima, post solem maior cæteris, videtur sensibus, & vulgo iudicatur. Luna, inquit Plinius. lib. 2. cap. 9. nouissimum sidus, terrisque familiarissimum, & in tenebrarum remedium à natura repositum, omnium astrorum vincit admirationem. Multiformi hæc ambage torfit ingenia contemplantium, crescens semper, aut senescens, modo curuata in cornua, modo aqua portione diuisa, modo sinuata in orbem, maculosa, cademq; subito prænans, immensa pleno orbe, ac repente nulla: alias pernnox: alias sera, & parte diei solis lucem adiuvans, deficiens, & in defectu tamen conspicua, humilis, & excelsa, alias adnota cælo, alias contigua montibus: nunc in Aquilonem elata: nunc in Austrum deiecta, in totum à sole mutuata luce fulgens, molliore & imperfecta vi soluens tantum humorem, atque etiam augens, quem solis radij absumant. Hæc afflatu suo terras saturat, accedensque corpora implet, abscedens inanit, ideoque cum incremto eius, augentur conchyliis, sanguis etiam hominum cum eius lumine augetur ac minuitur, frondes quoque ac pabula vim eius in omnia penetrantem sentiunt, ferarum occisa corpora, in tali cursu vique cieri, variari, regi, ac moderari, & antiquitus, hodieque multis probata est sententia. Sic Plinius.

Septem
planetis
cur soli

Cur autem de septem planetis, solem & lunam frequentissimè, sidus Veneris raro, & tantum sub nomine luciferi, reliquos autem quatuor, Saturnum, Iouem, Martem, & Mercurium, nusquam

quam memorat ac nominat diuina Scriptura? Equidem reor non aliam esse causam, nisi quia præter solem & lunam, cæteri planetæ, iudicio sensuum, & vulgi, nec loco, nec motu, nec magnitudine, nec figura, nec proprio aliquo effectu à stellis errantibus dignoscantur, ac discernantur, ideoque crediderim, eos generali vocabulo stellarum, comprehendi, & significari. Sed eorum quoque licet obscuram vulgò, exploratam tamen compertamque sapientibus vim, esse magnam & variam, diuersisque admodum effectus, docet Plinius libr. 2. cap. 39. ita scribens. Ergo, ut solis natura temperando intelligitur anno, sic reliquorum quoque errantium siderum propria est quibûsque vis, & ad suam cuique naturam fertilis. Alia sunt in liquorem solui humoris fecunda, alia concreti in pruina aut coacti in nives, aut glaciati in grandines: alia flatu, alia tepore, alia vaporis, alia veris, alia rigoris. Nec verò hæc tanta debent existimari, quanta cernuntur, cum esse eorum nullum minus luna, tam immensa altitudinis ratio declaret. Igitur in suo quaque motu naturam suam exercent: quod manifestum Saturni maximè transitus imbris faciunt. Nec incantium modo siderum hæc vis est, sed multorum etiam adherentium calo, quoties errantium accessu impulsæ, aut collisione radiorum extimulata, sunt: qualiter in succulis sensimus accidere, quas Græci ob id, pluuia nomine hyadas appellans. Quin & sua sponte quadam stasisque temporibus, ut hadrumæortus: arcturi vero sidus non ferme sine procellosa grandine emergit.

In stellis autem inerrantibus, multa sunt, quæ amplissimam suppeditant materiam earum conditoris Dei, maiestati, & providentiam admirandi, summiisque laudibus celebrandi: veluti est multitudo earum, secundum antiquos philosophos, Platonem & Aristotelem, quin etiam recentiores Senecam & Plinium, & ut multis locis diuina Scriptura significare videtur, inenarrabilis, & incomprehensibilis. Licet Astrologi stellas visu notabiles, mille duntaxat, præterque duas & viginti, in cælo esse censeant. Plinius autem libr. 2. ca. 41. mille sexcentas insignes affectu visûque, tradit esse adnotatas. Deinde, earum stellarum ordo, dispositio, & quasi descriptio: unde imagines illæ cælestes, & effigies existunt, quas Plinius in duas & septuaginta, Astrologi verò in octo & quadraginta digesserunt. His accedit, prædictarum stellarum magnitudo comparatione terræ. Siquidem illas mille & viginti duas stellas, Astrologi sex differentiis distinxerunt, appellantes primæ, secundæ, tertiæ, quartæ, quintæ, & sextæ magnitudinis, quarum minimæ, hoc est, quæ nominantur sextæ magnitudinis, vniuersum a quæ terræq; globum octies & decies sua magnitudine excedunt.

sol, & luna à Scriptura memorantur.

Plinius.

De stellis in cælo fixis.

Mira vis eius sideris quod Canicula appellat. Australis pars cæli rarissima tetrastris. excedunt. Ad extremum, magna est & multiplex earum stellarum vis & potestas: argumenti loco sit exemplum vnus sideris, quod appellant Caniculam, immodico ardore infamem, sed adiutandis effectibus valde insignem: eius enim vis amplissima in terra sentitur, feruent maria exoriente eo sidere, fluctuâ in cellis vina, mouentur stagna. Orygem appellat Aegyptus, serâ, quam in exortu eius contrastare, & cõrueri tradunt, ac velut adorare cū sterterit. Canes quidem toto eo spatio maximè in rabiem agi, non est dubium. Illud quoque non caret admiratione, partem cæli septentrionalem, tantam habere stellarum multitudinem, in australi vero parte, paucissimas lucere. Qui ad nos scripserunt, vel etiam venerunt ex regione Americana, quæ cælo Antarcticò subiecta est, affirmarunt in eo cælo, nec tot cerni stellas, quot in Arctico, easque minus fulgore, aspectuque notabiles, præter vnâ quandâ valde illustrè sidem speciem, & effigiem, quæ Cruciferum appellat. Hoc sidus, quatuor ex fulgentibus, & ex æquo sexè distatibus stellis, in similitudinem crucis, pulcherrime figuratum est. Polû esse Antarcticum, vulgus existimat: quod videant naucleros ad illud sidus navigationem dirigere, sicut ad polum Arcticû, qui vltra æquinoctialem nauigant. Verum, id propterea fit, quod nulla sit stella fixa, quæ polum Antarcticum proprius ostendat. Quæ propter coguntur nauis proximam quærere stellam, quam Cruciferi pedem appellant, eam tamen gradibus triginta à Polo distare, peritissimi illius cæli, & nauigationis tradiderunt.

Cruciferi stella polû Antarcticû indicans.

Præclara Senecæ sententia de cõtèptu rerum terrenarum, quæ parit cõtèplatio rerû cælestium.

Aspectus porrò cæli, tot talibusque astris, & insigniti, & ornatu, excitat mortales ad admirationem, amoremque rerum cælestium, & ad terrenarum rerum contemptum, & fastidiû. Audi Senecæ, in exordio 1. lib. nat. quæst. *Quam inuauat inter sidera ipsa vagantem, diuinitum pauimentum ridere, & totam cum auro suo terram, non illud tantum dico, quod egesit, & signandû moneta dedit: sed, & illud, quod in occulto seruat posterorum auaritia. Nec potest autè contemnere porticus, & lacunaria ebore, auroque fulgentia, & tonsiles siluas, & deriuata in domos flumina, quam totum circumbeat calum, & terrarum orbem superne despiciens, angustû, & magna ex parte opertum mari, etiam ea parte, qua extat, latè squalidum & au: vsûm, aut rigentem sibi ipse dicat, hoc est, punctum, quod inter tot gentes ferro, & igni diuiditur: ô quam ridiculi sunt mortalium termini! Punctum sanè est illud, in quo nauigamus, in quo bellamus, in quo regna disponimus. Quariû enim est, quod ab ultimis litoribus Hispaniæ, usque ad Indos iacet, paucissimorum sanè iterum spaciû, si nauem suis ventus impleuit. At illa regio cælestis, per xxx Annos velocissimo sidere viam præstat, nunquam resistenti, sed aqualiter cito. Illic demum disceit animus,* quod

quid deus quasvis : illic incipit Deum nosse . Quid est Deus ? mens
 universi . Quid est Deus ? quod vides totum , & quod non vides to-
 tum . Sic domum magnitudo sua illi redditur , qua nihil maius ex-
 cogitari potest : si solus est omnia opus suum , & extra , & intra to-
 num . Sursum ingentia spatia sunt , in quorum possessione animus ad-
 mittitur : ac si ita si minimum secum ex corpore tulit , si sordidum
 omne detergit , & expeditus , lenique ac modico contentus emicuit .
 Cum illa tetigit , alitur , crescit , ac veluti vinculis liberatus , in ori-
 ginem suam redit : & hoc habet argumentum divinitatis suae , quod
 illum divina delectant : nec , ut alienis interest sed ut suis . Hæc Se-
 neca . Verum luculentius hoc ipsum Scriptura divina nos doc-
 cet , ex aspectu , & contemplatione cælorum , quasi præhensa
 manu , ad cognitionem , & admirationem Dei nos ducens . Le-
 viticam c. 40 . *Levato* , inquit , *in excelsum oculos vestros* , & vi-
 detis , *quis creavit hæc ?* & quæ sequuntur , & Baruch c. 3 . excla-
 mat : *O Israel , quam magna est domus Dei , & ingens locus posses-
 sionis : magnus est , & non habet finem excelsus & immensus :*
 & David Psal. 11 . *Celi enarrant gloriam Dei , & opera manuum
 eius annuntiat firmamentum* . Legimus sanctissimos viros , & Pa-
 tres nostros , Ignatium , & Franciscum Xaverium , identidem
 suspicere cælum solitos , tantoque eius aspectu interiori gau-
 dio completos , ut sibi temperare non possent , quin maximam
 vim lacrymarum profunderent . Scilicet , aspiciebant illi cælū ,
 quasi Patriam suam exules : quasi portum , cum periculo nau-
 fragij , navigantes : quasi coronam , & præmium , cum fortissi-
 mis aduersariis , diabolo , carne , mundoque , dubio pugnae exi-
 tu , quoad vivunt , perpetuo decertantes : ideoque optatissimi
 eius loci , ac felicissimi contemplatio , magna illis viris erat in
 laboribus requies , in mœroribus solatium , in certamine robur ,
 in rebus aduersis subsidium . Sed pergamus ad alia .

Benedicite omnis imber , & ros Domino .

Recententur deinceps , quæ infra cælum & astra sunt : hoc
 est , quatuor elementa , ignis , aqua , terra , quæ suis propri-
 is nominibus in hoc hymno appellantur . Aër vero voca-
 bulo spiritus . i. venti significatur : siquidem aër immotus latet
 sensu , agitato verò pulsque sentitur , & vulgo etiam innoret
 cit . Vd aër significatus est vocabulo cæli , cū dictū est , & aquæ
 quæ super cælos sunt , sic enim Scriptura vitur vocabulo cæli ,
 tum appellat volucres cæli , vel pluvia cæli . Nempè , vox He-
 braica Sciamaim , significans cælum , si ad verbum Latine eam
 interpreteris , sonat , *illic aqua* , quod proprie conuenit aëri , in cu-
 ius superiori parte imbres generantur . Postea commemoran-
 tur , quæ in prædictis elementis , ex ipsis conflatæ , versan-
 tur .

Ignatius ,
 & Xaveri-
 us , cæli
 aspectu
 mirificè
 afficiebā-
 tur .

Aër cur
 spiritus
 nomine-
 tur .

dignitatem facit, quod in Scriptura cælum vocatur Dei sedes, domus, thronus, templum, & regnum: & quia ipsum à Deo electum est, vt esset domicilium angelorum, & hominum beatorum, etiam corporum post resurrectionem, vbi Deus se beatissimè cernendum, ardentissimè amandū, & iucundissimè fruendum in omnem æternitatem præbet.

Quid per virtutes hoc loco intelligere oportet. Quod autem postea subditur: *Benedicite omnes virtutes Domini Domino*, variam habet expositionem: quidam enim per virtutes, exponunt ordinem angelorum, qui est in secunda hierarchia: istos autem solos omnium angelorum hic propriè, ac nominatim memorari aiunt, quod per istos, omnia quæ in hoc mūdo fiunt à Deo prodigia & miracula, perpetrantur, vnde nomen virtutum acceperunt. Alij per virtutes, intelligunt angelos qui mouent cælos, & hos in Euangelio vocari à Domino virtutes cælorum, cum ait in consummatione seculi fore, vt etiam cælorum virtutes commoueantur: scilicet, quia remouendi sunt angeli à ministerio mouendi cælos, cū nullus post diem iudicij cælorum futurus sit motus: & de his virtutibus censent intelligendum, quod Ecclesia canit in præfatione Missæ. *Calorumque virtutes, ac beata seraphim, sociæ exultatione concelebrant.* Nec desunt qui existiment vocabulo virtutum significari virtutes, seu vires cælorum, & siderum, quas esse admodum varias, potentes & mirabiles, tanta effectuum varietas & mirabilitas non dubiè declarat. Siquidem, aliam esse dicunt virtutem Saturni, aliam Mercurij, & sic deinceps aliorum planetarum aliam: sidera quoque inerrantia, præsertim illustriora, visuque insigniora, & illas octo & quadraginta siderum imagines ab Astrologis designatas, miras quidem, & licet plerisque occultas, certas tamen, & à doctis exploratè perceptas, virtutes habere arbitrantur. Quid ipsamet sidera, prout mirabili ordine sunt disposita, & speciosissimo decore nitent, atque incredibili efficacitate vigoreque pollēt (quapropter in Scriptura exercitus, & militia cæli appellari solent) illo virtutum vocabulo significari existimāt. Sed ego, quia hoc loco simpliciter & præcisè nominantur virtutes, reor equidem significari eo vocabulo, omnes virtutes rerum naturalium, quæ principia sunt mirabilium operationū, & causæ effectuum qui nos admiratione & ignoratione causæ, vnde fiunt, modiq; quo fiunt, suspensos tenent. Talis est virtus magnetis attrahendi ad se ferrū, & acum nauticā ad septentriones vbiq; locorum semper cōuertēdi, atque dirigēdi, talis est virtus illius pisciculi, quē ab effectu appellant remorā, quantamvis nauim, remis ventisq; incitissimā, sistēdi in medio cursu, & immobilē tenēdi. Tales sunt innumerabiles aliæ virtutes metallorū, lapidum, herbarum, &

anima-

Virtutes
siderum
mirabiles.

animalium quæ nos mirabilitate effectuum, & ignorantione causarum, insatiabili admiratione afficiunt.

Benedicite aqua omnes, quæ super cælos sunt, Domino.

ARdua quæstio, quæ multorum ingenia fatigauit, quales sint aquæ, quas in hoc hymno tres illi iuuenes, & Dauid in Pla. 148. super cælos esse dixerunt, in exordio autem libri Geneseos, easdem aquas super firmamentum cæli à Deo locatas esse, scripsit Moses. Verum, non est huius loci rem tantæ difficultatis, subtiliter examinare, ac liquido diiudicare. Cuius rei diligentem plenamque tractationem, posuimus nos in primo volumine eorum nouem, quæ in librum Geneseos à nobis composita, proximè, si Deo placuerit, post hos in Danielè commentarios, edituri sumus. In præsentia igitur, quid nobis videatur de istis aquis similis vero, breuissimè dicemus.

Quales intelligere oportet aquas quæ super cælos esse dicuntur

Ego arbitror, cum & hic, & alibi in Scriptura, nominantur aquæ super cælum, vocabulo cæli, non aliud significari, aut intelligi debere, quam aërem, vel totum hoc spaciū inter astra & terram, vsquequaque patens, & diffusum. Sic enim crebro in sacris literis sumi vocabulum, cæli, notius est legenti sacros libros, passim obuiis exemplis, quam ut probatione vel demonstratione aliqua sit opus. Si autem per cælum intelligimus aërem, per aquas, quæ super cælum sunt, nō alias profecto intelligere cōuenit, quā m quæ in superiori parte, vel, ut Philosophi loquuntur in media regione aëris generatæ, per imbres seu pluias, ad refrigerandā & fecundandā terrā, inde defluūt. Nec officit huic expositioni, quod numero multitudinis dicuntur aquæ esse super cælos, quasi, ut nomen cæli possit aëri adaptari, nomen cælorum, non queat ad aërem accommodari. Namque in eo, sicut paulò suprà monuimus, seruetur proprietas & vsus linguae Hebrææ, in qua vocabulum cæli caret singulari, sicut apud Græcos & Latinos, Athenæ, & Thebæ.

De huiusmodi aquis quæ sunt super cælum, hoc est super aërem, sæpenuerò loquitur Scriptura, veluti cum tradit, Deū 3. Reg. 17. dare pluuiam de cælo, aut continere eam in cælo, cum inquit, 1. ac. 5. Deū claudere cælum ne pluat, vel aperire, ut pluat, cū ait, Deū Gen. 7. aperuisse catartas cæli, & pluuisse per quadraginta dies, & quadraginta noctes, quo fieret diluuium: cum apud Hierem. ca. 10. & 51. sic habet: *Ad vocem suam dat Deus multitudinem aquarū in cælo, & eleuat nebulas ab extremis partibus terræ:* cum in Pla. 103 dicit, Deum aquis tegere superiora cæli, loqui autem hic de cælo aëreo, declarat id quod proximè subditur: *Qui ponis nubem ascensum tuum, & ambulat super pennas ventorum.* Sic enim dicitur Deus tegere cælum aquis, sicut de eo canit alio in Psalmo Psal. 146

**Duo Dei
magna
miracula**

**Explica-
tur locus
ex cap.
3. Prouer.**

Dauid: *Qui operit celum nubibus, & parat terra pluuiam.* Ergo idem celum est, quod regitur aquis, & quod operitur nubibus, hoc autem est, non celum siderium, sed æreum. Simili ratione, in Scriptura dicitur celum pluuiosum, siccum, sterile, etiã æneum. Nec est illud hoc loco ignorandum, duo in sacris literis, instat magni miraculi, ad declarandam Dei omnipotentiam, prædicari & magnificari: vnum est, quod Deus immensam terræ molem ac pondus, ceu suspensum super nihilo, teneat immobile, vnde ait Iob. cap. 26. *Qui appendit terram super nihilum.* Lege eundem Iob. in capite 38. Isaias quoque inquit cap. 40. *Qui tribus digitis appendit molem terræ.* Alterum est, quod supra celum, id est, in sublimi aëre, infinitam aquarum vim contineat, quarum vel nimia profusione, vel retentione, omnem terrarum orbem perdere facile posset. Hoc spectauit Iob cap. 26. cū dixit: *Qui ligat aquas in nubibus suis, ut non erumpant pariter deorsum:* & in cap. 12. *Si continuerit aquas, omnia siccabuntur: & si emisserit eas, subuertent terram:* ideoque in lib. Prouerb. ca. 3. scriptum est: *Quando æthera firmabas sursum, & librabas fontes aquarum.* Vbi pro vocabulo, *æthera*, Hebraicè est *Sechachim*, quod propriè significat nubes: quamobrè septuaginta interpretes verterunt Græcè, *τὰ ἀνωσφη*, hoc est, supernas nebulas, seu nubes. Quare, quod sequitur, *& librabas fontes aquarum:* non est accipiendum de fontibus, qui è terra scaturiunt, sed de fontibus cælestibus seu æreis, qui ingentem ac perennem aquarum vim in terram profundunt. Dicitur autem librassse fontes aquarum, quod in excelsa aëre suspēdit nubes, è quibus quasi è fontibus effundit imbres, non tamen sine modo ac mensura, sed quasi librando & modificando, non videlicet, eiusmodi aquarum, aut nimis parca aut nimis larga effusio, terris noceat. Plinius quoque, aquarum in sublimi pendentium miraculo commotus & obstupescens, exclamauit: *Quid mirabilius aquis, in celo stantibus?*

Has igitur aquas in celo, id est, in excelsa aëre generatas, & inde in terras delapsas, quia & aspectu manifestæ, vulgoque notæ, & loco, modoque generationis earum, mirabiles, & vsu, amantibus, cunctisque terra nascentibus, perquam viles erant, maximè consentaneum rationi est, & Mosem in lib. Genesios describere & denotare voluisse: & Dauidem in Psal. 148. atque illos tres iuuenes in hoc hymno, ad laudandū Deum inuitasse, hoc est, earum contemplatione & admiratione, excitasse homines ad diuinæ potentie ac prouidentie laudes prædicandas. Hanc de aquis supercælestibus sententiā, valde cōmendat diuus Augustinus. ita enim scribit, de hac ipsa nostra opinione loquens in lib. 2. de Genesi ad litteram c. 4. *Hanc ego diligentiam considerationemque, laude dignissimam iudico: quod enim dicit, neque contra fidem est,*

August.

✠ in

Quod in promptu proposito documentis, credi potest. Ac licet aquæ ipsæ elementares, aliquæ essent super sidera, tamen, quia illæ ab hominibus non tantum sensu, sed etiam intelligentia remotissimæ, nullo proprio signo aut effectu notabiles essent: eas Moses, qui rerum tantummodo corporalium, quæ sub sensu hominû cadunt, primam originem aperire cõstituerat, omninò tacitas præterisset: quemadmodum multa etiam de angelis, quæ nouerat, & literis mandare poterat, ob eandem causam silentio suppressit. Probabiliorem etiam facit hanc nostram interpretationem, comparatio eius cum expositionibus aliorum, qui aut super celestes aquas, interpretati sunt, veras & elementares aquas, super astra, ad ardorem eorum temperandum, locatas: aut qui non alias censuerunt esse aquas super celestes, quam nonnumquam quod ipsi appellant crystallinum: has enim interpretationes, & magnis incommodis premi, manifestisque rationibus eo argui, & à proposito Mosi, sacrarumque literarum consuetudine abhorreere, cõstat. Verum, & hæc, & quæcunque aduersus sententiam nostram afferri possunt, in prædicto lib. 1. notum com. in Genes. diligenter pleneque tractantur.

Duo tamen non sunt dissimulanda, quæ ex hoc hymno videntur posse nobis obiici. In eo namque prius memoratur aquæ quæ sunt super cælos: post has vero, sol, luna, & stellæ nominantur, quo significari videtur, illas aquas super celestes, esse super omnia sidera. Deinde, in eodẽ hoc hymno, destinãte ac separatim nominantur aquæ super celestes, & infra, seorsum commemorantur nubes, imbres, ros, nix, pruina: quo licet intelligere, aquas illas quæ super cælos sunt, ab iis, quæ in aëre generantur, esse diuersas. Sed non est operosum ista dissoluere. Argumentum enim ex ordine: & dispositione eorum, quæ numerantur in hoc hymno, sumptû, valde infirmum est. Nã si, quia hic aquæ super celestes nominatæ sunt ante sidera, propterea voluit esse eas super ipsa sidera: ob eandem causam ego cõficiam, illas aquas esse infra sidera, quia David in Psal. 148. post solẽ, lunã, stellæ, & cælos, eas commemorauit. Rectè monet Euthymius, hunc hymnũ exponẽs, nullo ordine recẽseri in eo creaturas: idque per se manifestum est, consideranti ordinem eorum, quæ memorantur: prius enim nominantur ros, pruina, nix, glacies, & gelu: posterius autem, dies & nox, lux & tenebræ. Hæc autem siquidem rectus ordo seruatus esset, priora esse illis, ob idque prius memoranda, nemo non videt. Quod autem deinde obiicitur, nihilo plus firmitatis habet: consuetudo enim est Scripturæ, rem aliquã, primo generatim, & in vniuersum enunciare, tũ per partes sigillatim enarrare: sic hoc loco, prius vniuersè nominantur aquæ super celestes, deinde per varias ipsarum species, si species ta-

Dux ob-
iectiones

Solutio.

men

men nominandæ sunt, imbres, rorem, niuem, pruinam, explicatius, & distinctius exponuntur.

Benedicite sol & luna Domino: Benedicite stella cali Domino.

Præstantia solis.

Solis magnitudo.

OMnis quidē huius mundi structura cunctis numeris absoluta, tanquam ad regulam facta & ad lineam respondens, cogit sui spectatores & contemplatores, Deum opificem omnium agnoscere, ac venerari. Sed nihil est omnium, quæ aspectu sentiuntur, præclarior, admirabilius, & diuinæ potestatis, ac magnificentiæ illustrius monumētum, quā sol, dux & moderator cunctorum siderum, omniumque caducarum rerū procreator, & conseruator. Nihil enim est eo, vel aspectu pulchrius, vel efficacitate potētius, vel vſu, & vtilitate copiosius. Hic nāque tenebras fugat, rerū colores, vel facit, vel ostēdit, cuncta exhilarat, omniū animantiū oculos, atque animos insatiabili voluptate cōplet, & mundo salutarē, maximeq; vitālē, & cunctas naturas augentē, nutricantē, sensūque afficientē calorē largitur. Ex quo factū est, vt à viris doctis, omniū rerū mortaliū parens, & altor ritē nominetur. In eo multa sunt præcipuē mira. In primis magnitudo ipsius, etenim vniuersum aquæ simul & terræ globū, cēties sexagies septies, sol vnus exuperat, stellas quoq; in errātes, primæ magnitudinis appellatas, & quindecim tantum in octauo orbē designatas ab Astrologis, multum excedit: siquidem illæ non amplius, quam centies & septies, aquæ terræque molēm superant. Deinde incredibilis est in eo copia lucis, vt qui vnus duntaxat penitus fugandis tenebris, reddendoque diei sufficiant, id quod cætera omnia sidera simul coniuncta, præstare non possunt: quorum item lux, præstantia solis præstinguitur, & occultatur. Adice, quod Plinius, Auicenna, Albertus, Beda, Astrologi, nec pauci de Theologis, totius lucis, quæ inest in aliis quibuscunque sideribus, solem esse quasi fontem, & auctorem, non temerē opinantur. Ad hoc, sol annuo cursu & vnico sui spatij circuitu, principales tempestatum vices facit, & variat, hyemem dico, æstātem, ver, & autumnum, & cætera, quæ his necessario, vel adiuncta sunt, vel consequentia. David in Psalm. 18. pulchritudinem solis comparat sponso, qui ē thalamo suo speciosissimus, summo ornatu & decore procedit: vim autem, & impetum eius comparat giganti: siquidem eius circumuectio tanta celeritate ab extremo Oriente fertur ad extremum Occidentem: atque inde ad dexteram cæli regionem reuoluitur, vt vno integro circuitu, diem noctēque conficiat, modo sublimem sese nobis ostendens, modo sub pedibus ab oculis nostris oblitescens: & oppo-

& oppositas nobis terræ, atque aëris regiones, longè latèque occupans: nullum orbis locum, non suo fulgore caloreque perlustrans. In libro autem Ecclesiastici, multis verbis extollitur solis præstantia. Primo ab opificij magnitudine, cum dicitur, *Sol, vas admirabile opus excelsum*: tum ab opificis excellentia, cum dicitur, *Magnus Dominus qui fecit illud*: postea à caloris efficacia cū subditur, *In meridiano exurit terras, et in cōspēctū ardoris eius, quis poterit sustinere*: denique, à luminis excellentia, additur enim, *radios igneos exufflans, & resurgēs radiis suis obtecat oculos*: denique à cultus celeritate, nam subiungitur. *Et in sermonibus eius, festinavit iter*, hoc est, sermonem seu verbum Dei, siue eius mandatum, & præceptum custodiens & exequens, magnæ festinatione iter suum conficit, ad eò, ut singulis diebus immensum cæli gyrum circumeat, & totum orbem ambiat.

Locus
Ecclesiastici c. 48

Dionysius Areopagita in lib. de diuinis nominibus, & in. 4. c. primæ partis, solē facit euidētē & expressam diuinæ bonitatis imaginem, tum quia sol non cogitatione, aut electione, sed eo ipso quod est, illuminat omnia, quæ pro modo suo participationem lucis admittunt: ita diuinum bonum, ipsa sua substantia, omnibus quæ sunt, pro captu cuiusque totius bonitatis iniicit radios: tum etiam, quia, ut ipse in eodem libr. infra, in cap. 5. 4. partis tradit, sol vnus cum sit, sensibilibus tamen rerū substantias & qualitates, vniformem infundendo lucem, renouat, nutrit, seruat, perficit, discriminat, coniungit, resouet, fecundat, auget, immutat, firmat, implet, substollit, viuificatque omnia, & quodlibet ex omnibus, modo sibi congruo, vnus eiusdemque solis est particeps, plurimorumque participantū,

Dionysij
Areopagite, de sole præclara sententia.

sol vnus in seipso causas antè vniformiter habuit. Sic Dionysius. Sed ut verbo dicam, tanta est solis excellentia inter omnia, quæ patent sensibus nostris, ut permulti solem quasi diuinum numen adorauerint, & diuino honore cultuque affecerint: à quorum sensu non videtur abhorruisse Plin. quippe in 2. lib. c. 6. ita de sole scripsit, *Septem siderum, quæ ab incessu vora vnus errantia, cum errent nulla minus illis medius sol fertur, arripissimam magnitudine, ac potestate: nec temporum modo, terrarumque, sed siderum etiam ipsorum, calique rector. Hunc mundi esse totius animum ac mentem, hunc principale naturæ regimen ac numē credere decet, opera eius æstimantes, hic lucem rebus ministrat, aufertque tenebras, hic reliqua sidera occuliat, hic vices temporum, annumque semper renascentem ex usu naturæ temperat: hic caliditatem discussit, atque etiam humani nubila animi serenat: hic suum lumen cæteris quoque sideribus foenerat. præclarus, eximius, omnia insuens, omnia etiam exaudiens, ut principi literarum Homero placuisse, in vno eo video.* Hactenus fuisse Plinij verba. Mo-

Qui adorauerint solem, ut numen, Plinianū Encomiū solis.

los

Es igitur providens, facilem hominum fore in hunc errorem lapsum, præsertim Hebræorum, quorum valde lubrica erant ad superstitiones Gentium, ingenia, præmonuit Hebræos in capite quarto Deuteronomij, ne vel solis & lunæ, cæterorumque astrorum pulchritudine, & vtilitate commoti, vel errore gentium decepti, ea sidera colerent ac venerarentur, quæ Deus in ministerium, & vsum cunctarum gentium, quæ sub cælo sunt, condidit. Verum nec monitis ipsius Moïsis, nec prophetarum documentis, Hebræi ab errore cohiberi potuerunt. Legimus apud Ezechielem caput. 8. Deum Ezechielii demonstrasse quosdam ludæos, qui exorientem solem adorabant: legimus etiam in lib. 4. regum cap. 23. Iosiam regem Iuda, proiecisse de templo, & combussisse vasa, facta dicataque vniuersæ militiæ cæli, eos quoque de medio sustulisse, qui soli, lunæ, & duodecim signis incensum adolebant: abstulisse præterea equos, à regibus Iuda consecratos soli, currus item solis igne combussisse: equi autem, religione ritûque Persarum, facti erant soli.

Lunæ ex
cellètia.
Causa. 1.

Pulcher-
rima lu-
næ de-
scriptio
ex Plinio

Sequitur luna alterum luminare magnum, ut appellat Moïses, non quia præter solem, cæteris astris sit maior, cum contra & omnibus planetis, præter vnum Mercurium, & cunctis inerrantibus stellis visu notabilibus, eam minorē esse mathematici demonstrent, sed quia terris proxima, post solem maior cæteris, videtur sensibus, & vulgo iudicatur. Luna, inquit Plinius, lib. 2. cap. 9. *novissimum sidus, terrisque familiarissimum. & in tenebrarum remedium à natura repertum, omnium astrorum vincit admirationem. Multiformi hac ambage torsit ingenia contemplantium, crescens semper, aut senescens, modo curvata in cornua, modo aqua portione diuisa, modo sinuata in orbē, maculosa, cadēq; subito prænans, immensa pleno orbe, ac repente nulla: alias pernox: alias sera, & parte diei, solis lucem adiuvans, deficiens, & in defectu tamen conspicua, humilis, & excelsa, alias adnotata celo, alias contigua montibus: nunc in Aquilonem elata: nunc in Austrum deiecta, in totum à sole mutata luce fulgens, molliore & imperfecta vi solvens tantum humorem, atque etiam augens, quem solis radij absumunt. Hac afflatu suo terras saturat, accedensque corpora implet, abscedens inanit, ideoque cum incremento eius, augentur conchyliis, sanguis etiam hominum cum eius lumine augetur ac minuitur, frondes quoque ac pabula vim eius in omnia penetrantem sentiunt, ferarum occisa corpora, in tali cursu vique cieri, variari, regi, ac moderari, & antiquitus, hodieque multis probata est sententia.* Sic Plinius.

Septem
planetis
cur soli

Cur autem de septem planetis, solem & lunam frequentissimè, sidus Veneris raro, & rætum sub nomine luciferi, reliquos autem quatuor. Saturnū, Iovem, Martem, & Mercurium, nusquam

quam memorat ac nominat diuina Scriptura? Equidem reor non aliam esse causam, nisi quia præter solem & lunam, cæteri planetæ, iudicio sensuum, & vulgi, nec loco, nec motu, nec magnitudine, nec figura, nec proprio aliquo effectu à stellis in errantibus dignoscantur, ac discernantur, ideoque crediderim, eos generali vocabulo stellarum, comprehendi, & significari. Sed eorum quoque licet obscuram vulgò, exploratam tamen compertamque sapientibus vim, esse magnam & variam, diuersisque admodum effectus, docet Plinius libr. 2. cap. 39. ita scribens. Ergo, ut solis natura temperando intelligitur anno, sic reliquorum quoque errantium siderum propria est quibusque vis, & ad suam cuique naturam fertilis. Alia sunt in liquorem soluti humoris fecunda, alia concreti in pruinas aut concti in nives, aut glaciati in grandines: alia flatu, alia tepore, alia vaporis, alia toris, alia rigoris. Nec verò hac tanta debent existimari, quanta cernuntur, cum esse eorum nullum minus luna, tam immensa altitudinis ratio declares. Igitur in suo quaque motu naturam suam exercent: quod manifestum Saturni maximè transitus imbris facimus. Nec meantium modo siderum hac vis est, sed multorum etià adherentium calo, quoties errantium accessu impulsa, aut coniectu radiorum extimulata, sunt: qualiter in succulis sentimus accidere, quas Græci ob id, pluuiæ nomine hyadas appellant. Quin & sua sponte quadam statisque temporibus, ut hadorū exortus: arcturi vero sidus non ferme sine procellosa grandine emergit.

In stellis autem inerrantibus, multa sunt, quæ amplissimam suppeditant materiam earum conditoris Dei, maiestati, & providentiam admirandi, summisque laudibus celebrandi: veluti est multitudo earum, secundum antiquos philosophos, Platonem & Aristotelem, quin etiam recentiores Senecam & Plinium, & ut multis locis diuina Scriptura significare videtur, inenarrabilis, & incomprehensibilis. Licet Astrologi stellas visu notabiles, mille duntaxat, præterque duas & viginti, in cælo esse censeant. Plinius autem lib. 2. ca. 41. mille sexcentas insignes affectu visûque, tradit esse adnotatas. Deinde, earum stellarum ordo, dispositio, & quasi descriptio: vnde imaginæ ille cælestes, & effigies existunt, quas Plinius in duas & septuaginta, Astrologi verò in octo & quadraginta digesserunt. His accedit, prædictarum stellarum magnitudo comparatione terræ. Siquidem illas mille & viginti duas stellas, Astrologi sex differentiis distinxerunt, appellantes primæ, secundæ, tertiæ, quartæ, quintæ, & sextæ magnitudinis, quarum minimæ, hoc est, quæ nominantur sextæ magnitudinis, vniuersum a quæ terræq; globum optici & decies sua magnitudine excedunt.

sol, & luna à Scriptura memorantur.

Plinius.

De stellis in cælo fixis.

Mira vis
eius fide-
ris quod
Canicu-
lam ap-
pellant.
Australis
pars cæli
raris ni-
tet astris.

excedunt. Ad extremum, magna est & multiplex earum stellarum vis & potestas: argumenti loco sit exemplum vnus sideris, quod appellant Caniculam, immodico ardore infamem, sed admirandis effectibus valde insignem: eius enim vis amplissima in terra sentitur, feruent maria exoriente eo sidere, fluctuāt in cellis vina, mouentur stagna. Orygem appellat Ægyptus, serā, quam in exortu eius contrastare, & cōtueri tradunt, ac velut adorare cū sterterit. Canes quidem toto eo spatio maximē in rabiem agi, non est dubium. Illud quoque non caret admiratione, partem cæli septentrionalem, tantam habere stellarum multitudinem, in australi vero parte, paucissimas lucere. Qui ad nos scripserunt, vel etiam venerunt ex regione Americana, quæ cælo Antartico subiecta est, affirmarūt in eo cælo, nec tot cerni stellas, quot in Arctico, easq; minus fulgore, aspectuq; notabiles, præter vnā quandā valde illustrē siderū speciem, & effigiem, quē Cruciferum appellāt. Hoc sidus, quatuor ex fulgentibus, & ex æquo serē distātibz stellis, in similitudinem crucis, pulcherrime figuratum est. Polū esse Antarticum, vulgus existimat: quod videant naucleros ad illud sidus navigationem dirigere, sicut ad polum Arctiū, qui vltra æquinoctialem nauigant. Verum, id propterea fit, quod nulla sit stella fixa, quæ polum Antarticum proprius ostendat. Quapropter coguntur nauis proximam quærere stellam, quam Cruciferi pedem appellant, eam tamen gradibus triginta à Polo distare, peritissimi illius cæli, & nauigationis tradiderunt.

Crucife-
zi stella
polū An
tarticiū
indicans.

Aspectus porrō cæli, tot talibusque astris, & insigniti, & ornati, excitat mortales ad admirationem, amoremque rerum cælestium, & ad terrenarum rerum contemptum, & fastidiū.

Præclara
Senecæ
sententia
de cōtēp
tu rerum
terrena-
rum, quē
parit con
replatio
rerū cæ-
lestium.

Audi Senec, in exordio 1. lib. nat. quæst. *Quam iuuat inter sidera ipsa vagantem, diuinitum pauimenta videre, & totam cum auro suo terram, non illud tātum dico, quod egressit, & signandū moneta dedit: sed, & illud, quod in occulto seruas posterorum auaritia. Nec potest ante contemnere porticus, & lacunaria ebor, auroque fulgentia, & tonsiles siluas, & derivata in domos flumina, quam totum circumceat calum, & terrarum orbem superne despicies, angustū, & magna ex parte opertum mari, etiam ea parte, qua extat, latē squalidum & au: vsūm, aut rigentem sibi ipse dicat, hoc est, punctum, quod inter tot gentes ferro, & igni diuiditur: o quam ridiculi sunt mortaliū vermini! Punctum sanē est illud, in quo nauigamus, in quo lētamur, in quo regna disponimus. Quartū enim est, quod ab ultimis littoribus Hispaniæ, vsque ad Indos iacet: paucissimorum sanē dierum spaciū, si nauem suus ventus impleuit. At illa regio cælestis, per xxx Annos velocissimo sideri viam præstat, nunquam resistenti, sed equaliter cito. Illic demum disceit animus,*

quād

quod dicitur quafinis : illic incipit Deum nosse . Quid est Deus ? mens
 uniuersa . Quid est Deus ? quod vides totum , & quod non vides to-
 tum . Sic denique magnitudo sua illi redditur ; qua nihil maius ex-
 cogitari potest : si solus est omnia opus suum , & extra , & intra te-
 nemus . Sorsum ingentia spacia sunt , in quorum possessione animus ad-
 mittitur : at si ita si minimum secum ex corpore tulit , si sordidum
 omne deterfit , & expeditus , lenique ac modico contentus emicuit .
 Cum illa tetigit , alitur , crescit , ac veluti vinculis liberatus , in ori-
 ginem suum redit : & hoc habet argumentum diuinitatis sue , quod
 illum diuina delectant : nec , ut alienis interest sed ut suis . Hæc Se-
 neca . Verum luculentius hoc ipsum Scriptura diuina nos do-
 cet , ex aspectu , & contemplatione cælorum , quasi præhensa
 manu , ad cognitionem , & admirationem Dei nos ducens . Le-
 ge Isaiam c. 40. *Erato* , inquit , *in excelsum oculos vestros* , & vi-
 detis , quis creauit hæc ? & quæ sequuntur , & Baruch c. 3. exclam-
 at : O Israel , quam magna est domus Dei , & ingens locus posses-
 sionis eius : magnus est , & non habet finem excelsus & immensus :
 & David Psal. 18. *Celi enarrant gloriam Dei , & opera manuum*
eius nuntiatiæ firmamentum . Legimus sanctissimos viros , & Pa-
 tres nostros , Ignatium , & Franciscum Xauerium , identidem
 suspicere cælum solitos , tantoque eius aspectu interiori gau-
 dio completos , ut sibi temperare non possent , quin maximam
 vim lacrymarum profunderent . Scilicet , aspiciebant illi cælū ,
 quasi Patriam suam exules : quasi portum , cum periculo nau-
 fragij nantes : quasi coronam , & præmium , cum fortissi-
 mis aduersariis , diabolo , carne , mundoque , dubio pugne exi-
 tu , quoad viuunt , perpetuo decertantes : ideoque optatissimi
 eius loci , ac felicissimi contemplatio , magna illis viris erat in
 laboribus requies , in moeroribus solatium , in certamine robur ,
 in rebus aduersis subsidium . Sed pergamus ad alia .

Benedicite omnis imber , & ros Domino .

Recentur deinceps , quæ infra cælum & astra sunt : hoc
 est , quatuor elementa , ignis , aqua , terra , quæ suis propri-
 is nominibus in hoc hymno appellantur . Aër verò voca-
 bulo spiritus . i. venti significatur : siquidem aër immotus latet
 sensu , agitato verò pulsuque sentitur , & vulgo etiam innotef-
 cit . Vel aër significatus est vocabulo cæli , cū dictū est , & aquæ
 quæ super cælos sunt , sic enim Scriptura utitur vocabulo cæli ,
 cum appellat volucres cæli , vel pluuiam cæli . Nempè , vox He-
 braica Sciamaim , significans cælum , si ad verbum Latine eam
 interpreteris , sonat *illic aqua* , quod proriè conuenit aëri , in cu-
 ius superiori parte imbres generantur . Postea commemoran-
 tur , quæ in prædictis elementis , ex ipsis conflata , versan-
 tur

Ignatius ,
 & Xaueri-
 us , cæli
 aspectu
 mirificè
 afficiebā-
 tur .

Aër cur
 spiritus
 nomine-
 tur .

tur: præsertim verò, quæ in aëre generantur. Hæc partim sunt ignea, ut ignis, æstus, fulgura: quo nomine tam fulmina, quam alia quæcunque ignita corpora in aëre conspicua intelligere conuenit, partim sunt aëra, ut spiritus, seu ventus, & (si lubet his annumerare) etiam nubes, quibus violenter ruptis, fractisque terribili sonitu existunt tonitrua, in quibus clarissime declarari Dei potentiam, Dauid in Psal. 28. luculenter ostendit, partim sunt aquea, ut imber, ros, glacies, pruina, nix. Omissa est in hoc hymno grando, quæ expressit Dauid in Psal. 148. fortasse, cum distincte numerentur hic glacies, & gelu, alterutro vocabulo significata est grando, quippe, quæ non aliud sit, quam imber in aëre gelatus, seu congelatus. Nec recensentur in hoc hymno tempestates anni: frigus, id est, hyems, & æstas, sub quibus autumnus, & ver, tanquam illarum reliquæ, & appendices intelliguntur, nec vicissitudines temporum, ut lux, & tenebræ, dies, & nox.

Huiusmodi autem res licet imperfectæ admodum naturæ habeant, ut quæ secundum substantiam ab ipsis elementis ferè non differant, & constantiæ, ac stabilitatis laude careant: sunt tamen in hoc mundo, quam quæ maximè spectatu miræ, cognitu pulcherrimæ, enarratu difficiles, multiplici usu, & utilitate commodissimæ, nec in toto mundi huius theatro, plura sunt, vel terribiliora, vel iucundiora hominibus spectacula, & miracula naturæ, quam quæ in hisce rebus quotidie fiunt. Taceo celestes coronas, faces, trabes, tres soles, totidemque lunas, clypeos ardentes, hiatus cæli, & incendia, stellas cadentes, ac discurrentes, diè repente versum in noctem, & contrà, noctem in diem mutatâ: non dico cometas illos, semper indocto, & in docili vulgo terrificos, & publicorû malorû, atque calamitatû prænuncios. Certè prodigiosas pluias sæpe numero fuisse, ut lacte, sanguine, lana, ferro, costisque lateribus plueret, in libr. 2. c. 36. ex Romanorum annalibus, & publicis actis refert Plinius. Legimus in sacris literis totos quadraginta dies noctesque continenter pluisse, unde generalis illa eluuium aquarum, omnem terrarum orbem inundans, etiam elatissimos montes, quindecim cubitis transcendens, exiit. Legimus pluisse Deum ignem, & sulphur, quo Pentapolis illam, tantum inmani scelere, & scelus insigni vindicta memorabile, funditus, & in omne æuum perderet, ac deleteret. Legimus pluisse Deum in deserto Hebræis quotidie manna, quo cibo gens illa per xl. annos, quoad videlicet fines terræ Chanaan attigit, alit, & sustentata est. Quid memorem armorum crepitum, & tubarum sonitus auditos à cælo, Cimbricis bellis, crebrosque, & prius, & postea? Quid referam? consularum Mariæ ab Amerinis, & Tudertinis, ut inquit

Plin.

De prodigiis pluuiis.

Genes. 19.

Genes. 7.

Plin. lib. 2. c. 37. Spectata arma cælestia, ab ortu occasuque inter se concurrentia, pulsus, quæ ab occasu erant? Cuius simile prodigium tempore Machabæorum in acerbissima illa regis Antiochi persecutione contigisse scriptum est in lib. 2. Mach. ca. 5. his verbis: *Contigit per universam Hierosolymam videri ductus quadraginta, per aëra equites discurrentes, auratas stolas habentes, & hastas, quasi cohortes armatas, & cursu equorum per ordinem digestos, & congressiones fieri, cominus, & scutorum motus, & galeatrum multitudinem gladiis districtis, & telorum iactus, & auroreum armorum splendorum, omnisque generis loricarum. Quapropter omnes rogabant in bonum monstra converti.*

Illud porro in sacris literis observatum est à doctis viris, & li In sacris
cet id cuius, tantum non occitanter legenti divinos libros, literis;
animadvertere, ex prædictis rebus, quas meteorologicas vocant maxime
in scholis Philosophi, quam ex aliis quibuscunque, crebrius prædica-
& magnificentius prædicari potentiam, & providentiam ri divinã
Dei, eiusmodi res summa potestate, procreantis, summaque providẽ-
æquitate pro meritis hominum variè dispensantis, nunc eas tiam ex
vindictæ loco mortalibus subrahendo: nunc modo mercedis rebus me-
aut muneris, opportunè largèque donando. Quàm frequen- teorolo-
ter autem, & luculenter Scriptura ex huiusmodi rebus demon- gicis.
stret Deum esse Dominum totius orbis, rerumque humana-
rum providentissimum rectorem, ac moderatorem, & prædicta-
rum rerum iustissimum dispensatorem, nonnulla loca Scripturæ, quæ
hic subiiciã, apertè declarabunt. Incipiã à Iob, qui c. 12. sic ait:
Si continueris aquas, omnia siccabuntur, si emissi emisseris eas, subver-
tent terram. Et c. 26. Qui ligat aquas in nubibus suis, ut non erũ-
pant poriter deorsum, qui tenet vultum solis sui, eas expandis super
illud nebulam suam. c. 28. qui fecit ventis pondus, & aquas appen-
dis in mensura, quando ponebat pluviis legem. & viam procellis so-
namibus. ca. 36. Qui aufert stillas pluvie, & effundit imbres ad in-
flam gurgitum, qui de nubibus fluunt, quæ atrexunt cuncta de su-
per. Si volueris extendere nubes, quasi tentorium suum, & fulgura-
re in limine suo de super, cardines quoque maris operiet. Per hæc enim
iudicabit populos, & dat escas multis mortalibus. In manibus abscon-
dit lucem, & præcipit ei, ut rursus adveniat. cap. trigésimo septi-
mo. Post Deum rugiet sonitus, sonabit voce magnitudinis sue, &
non inaccessabitur, cum audita fuerit vox eius. Tonabit Deus in vo-
ce sua mirabiliter, qui facit magna, & inscrutabilia, qui præcipit
visui, ut descendat in terram, & imbi fortitudinis sue. Flante Deo,
concreviscit gelus, & rursus latissimè funduntur aquæ. Fruens uero de-
siderat nubes, & nubes spargunt lumē suū. Quæ lustrat per circuitū,
quocumq; eas volūtas gubernantis duxerit, ad omne quod præceperit
illis super faciem orbis terræ. Et ca. 38. Nunquid ingressus es thesau-

ros nimis, aut thesauros grandinis aspexisti? per quam viam spargitur lux, aut diuiditur astus super terram? Quis dedit vehemensissimo imbri cursum & viam tonantis tonitruum, ut plueret super terram absque homine in deserto, ubi nullus mortalium commoratur, ut impleret inulam, & desolatam, & produceret herbas virentes? Quis est pluuia Pater? vel quis genuit stilas roris? De cuius utero egressa est glacies? Nunquid eleuabis in nebula vocem tuam, & impetum aquarum operiet te? Nunquid mittes fulgura, & ibunt, & reuertentia dicent tibi, adsumus? Haecenus ex Iob. An non similia horum etiam David in Psal. suis cecinit? Audi quam magnifice, quam sublimiter de tonitruo loquatur in Psal. 28. Vocem Domini ipsum appellans. *Afferte Domino gloriam, & honorem, afferte Domino gloriam nomini eius. Vox Domini super aquas. Deus maiestatis innotuit. Vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia, vox Domini confringentis cedros Libani, vox Domini intercedentis flammam ignis, vox Domini concutientis desertum, vox Domini preparantis ceruos, & reuelantis condensam.* Num potuit tonitruum fragor, impetus, vis, & efficacia, magnificentiori oratione describi? Audi eundem in Ps. 103. & 146. & 147. *Extendens calum sicut pellem: qui tegit aquis superiora eius. Qui ponis nubes ascensum tuum, qui ambulas super pennas ventorum. Qui facis Angelos tuos spiritus, & ministros tuos ignem urentem. Qui operis celum nubibus, & paras terra pluuiam. Qui dat niuem sicut lanam, nebulam sicut cinerem spargit, mittit crystallum suum sicut buccellas, ante faciem frigoris eius quis sustinebis? Emitte verbum suum, & liquefaciet ea, flabit spiritus eius, & fluent aquae. Si milia istis loquitur Hier. c. 10. *Dij qui calos, & terram non fecerunt, pereant de terra, & de his, quae sub calo sunt. Qui facit terram in fortitudine sua, preparat orbem in sapientia sua, & prudentia sua extendit calos. Ad vocem suam dat multitudinem aquarum in calo, & eleuat nebulas ab extremis atibus terrae: fulgura in pluuiam fecit, & educit ventum de thesauris suis. Similis est sententia apud Prophetam Amos c. 5. *Facientem Arcturum, & Ori-nem, & conuertentem in mane tenebras, & diem in noctem mutantem: qui vocat aquas maris, & effundit eas super faciem terrae. Dominus nomen est eius. Non relinquam in praeteritis aliud Scripturae locum sane luculentissimum, qui est in 43. cap. libri Ecclesiastici, ubi sic est. *Imperio suo accelerauit niuem, & accelerat cornuscationes emittere iudicii sui. Propterea aperti sunt thesauri, & euolauerunt nebulae sicut aues. In magnitudine sua posuit nubes, & confracti sunt lapides grandinis. In conspectu eius commouebuntur montes, & in voluntate eius assirauit. Notus, vox tonitruum eius verberauit terram, tempestas aquilonis, & congregatio spiritus. Pulchritudinem candoris niuis admirabitur oculus, & super imbrem****

cui

quis ex parte scilicet cor. Gelu sicut salem effundet super terram, & dum gelauerit, fiet inquam cacumina tribuli. Frigidus vñs aquilo flauit. & gelauit crystallus ab aqua, super omnem congregationem aquarum requiescet, & sicut lorica induet se aquis. Et demorabitur mares, & exuret desertum, & extinguet viride sicut ignem. Medici-na omnium in festinatione nebula, & ros obuians ab ardore venienti, humilem efficiet eum. Concludam hanc orationem vñco Pauli testimonio, quod in 14. c. historie apostolicę, ita scriptum est à Diuo Luca: Nos, inquit, mortales sumus, similes vobis homines, expauescentes vobis ab his vanis conuerti ad Deum viuum, qui fecit calum & terram, & mare & omnia qua in eis sunt: qui in prateritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas. Et quidē non sine testimonio semet ipsum reliquit, benefaciens de celo, dans pluias & tempora fructifera, implens cibo & latitia corda vestra. Hęc propterea sūsius exposui, quo manifestum certumque facerem, quod supra dixi, nullis ex rebus, quam ex hisce meteorologicis, frequentius & magnificentius Dei sapientiam, & qua cuncta regit & moderatur prouidentiam, in sacris literis ac predicari ac celebrari.

Verum miror equidem, quomodo factum sit, vt nec tres illi De arcu iuuenes in hoc hymno, nec David in Psal. 148. in commemorando res à Deo creatas, quarum aspectu & consideratione, celesti, possint homines ad Dei cognitionem, admirationem, & seu iride, predicationem, vehementer excitari, inter alia multa, quę recenserent, non posuerint arcum celestem, quem Græco vocabulo Iridem appellamus. Nam licet Iris, quia frequens est, & sæpe oculis vsurpata, propterea extra ostentum & miraculum sit apud homines, non tam magna, quam rara & nota mirantes: nihilominus tamen, eorum, quę cernuntur in aëre, vix aliud inuenietur Iride, aut visu pulchrius, aut obseruatione dignius, aut etiam cognitu obscurius. Quam multa sunt in Iride mira, & curiosa inquisitione digna? nunquā Iridem fieri, nisi sole aduerso: nec integra circuli forma, nec fere noctu: sublimem fieri humili sole, humilēque sublimi: & minorē occidente vel oriente, sed in latitudinem diffusam, meridie exilem, verū ambitus maioris: fieri hyeme maximē ab æquinoctio autumnali, die decrescēte, quo rursus crescente, ab æquinoctio verno non existere: nec citra solstitium longissimis diebus: bruma verò, hoc est, breuissimis diebus, stequenter: esse post meridiem non cerni, post autumnī æquinoctiū, quacunque hora. Quid multa? Iridis pulchritudinem extollēs Sapiens in libro Ecclesiastici cap. 43. sic ait: *Vide arcum & benedic eum, qui fecit illum, valde speciosus est in splendore suo. Gyrauit calum in circuitu gloria sua, manus excelsi aperuerūt illum. Le-*

gimus in libro Geneseos, Deum in arcu celesti signum ponere voluisse, illius decreti sui, quo statuerat, nunquam deinceps generali orbis terrarum diluuiio, se hominum scelera vindicturum.

Benedicite omnis spiritus Dei Domino.

Spiritus
quid in
Scriptura
signifi-
cet.

Vocabulo spiritus, nec caelestes spiritus, de quibus supra dictum est, nec spiritus seu animus humanus, de quo infra dicitur, sed ventus significatur. Siquidem in Scriptura crebro poni spiritum pro vento, notius est, quam ut multis exemplis ostendi debeat. Sic accipitur in Ps. 106. *Dixit, & stetit spiritus procella, exaltati sunt fluctus eius.* & in Psal. 147. *Flauit spiritus eius, & fluent aquae:* sic denique in Psalmo 10. & 148. *Ignis, grando, nix, glacies spiritus procellarum, pars calitis eorum, vel, quae faciunt verbum eius:* ubi spiritus procellarum, dictus est phrasi Hebraica, spiritus procellulosus, hoc est, ventus excitans miscensque procellas. Sed quid est in ventis eximium & praecipuum, de quo Deum magnopere laudare debeamus?

Quae mi-
ra sint in
ventis,
& quae eo-
rum com-
modita-
tes.

Seneca.

Sunt sane multa, & praeciosa in ventis diuinæ providentiæ ac beneficentiæ erga homines, argumenta. Audi Senecam in libro quinto naturalium quaestionum, cap. 18. commoditates ventorum plurimas, maximasque, eleganti doctaque oratione ad hunc modum explicantem, *Inter cetera providentiae opera, hoc quoque aliquis, ut dignum admiratione suspexerit. Non enim ex una causa ventos, aut inuenit, aut per diuersa disposuit: sed primum, ut aëra non sinerent pigrescere, sed assidua vexatione utilem redderent, vitalemque tracturis. Deinde, ut imbres terris subministrarent, idēque nimios compescerent. Nam modo adducunt nubes, modo diducunt, ut per totum orbem pluuia diuidi possent. In Italiam Ausser impellit: Aquilo in Africam reuoluit. Etesia non patiuntur apud nos nubes consistere, iidem totam Indiam & Aethiopiam, continuis per id tempus aquis irrigant. Quid, quod fruges percipi non possunt, nisi flatu, superuacua & mixta seruandis, ventilarentur, nisi esset, quod segetem excitaret, & latentem frugem ruptis velamentis suis, quae folliculos agricola vocant, adaperiret? Quid, quod omnibus inter se populis commercium dedit, &*

Non desi-
nunt res
esse bo-
nae, etiā
vitio vit-
tiū male
sint.

gentes discipatas locis, miscuit? Ingens Dei beneficium, si illud iniuriam suam non vertat hominum furor. Nunq, quod de Casare maiore vulgo dictum est, & a Tito Livio possum, in incerto esse, utrum illum magis nasci reipublice profuerit, an non nasci, dici etiam de ventis potest: adeo quicquid ex illis utile & necessarium est, non potest his repensari, quae in perniciem suam, humani generis dementia excogitat. Sed non ideo non sunt ista, natura sua bona, si vitio male utentium nocent. Nimirum, in hoc providentia,

& despa

Et dispositor ille mundi Deus, aërem ventis exercendū dedit, & illos ab omni parte, nequid esset sibi squalidum effudit: nō ut nos classes, partem freti occupaturas, compleremus milite arma: o, & hostem in mari, aut post mare inquireremus: vela ventis damus, bellum paratū, & periclitamur, periculi causa. Non tamen quæri possumus de auctori: ate nostri Dei, si beneficia eius corrumpimus, & ut essent contraria, efficiamus. Dedit ille ventos ad custodiendam caliditatem terrarumque temperiem, ad euocandas suppressasque aquas: ad alendos satorum, atque arborum fructus, quos ad maturitatem, cum aliis causis adducit ipsa iactatio: attrahens cibum in summa, & ne terpeat, promouens. Dedit ventos, ad ulteriora noscenda, fuisse enim imperitum animal, & sine magna experientia rerum, homo, si circumscriberetur naturalis soli finibus. Dedit ventos, ut propria cuiusque regionis commoda, fierent communia: non ut legiones, equitemque gestaret, nec ut perniciosa gentium arma transfunderet. Si beneficia natura utentium prauitate perpendimus, nihil non nostro malo accepimus. Cui videre expedit? cui loqui? cui non vita tormentum est? Nihil inuenies tam manifesta uilitatis, quod non in contrarium transferat culpa. Sic ventos quoque, natura bonos futuros inuenerat, ipsi illos contrarios fecimus. Hactenus verba fuerunt Senecæ: quæ libuit hic adscribere, quod proposito nostro mire congruerent, & propter verborum elegantiam, grauitatemque sententiarum, futura essent peritunda lectori.

Prædicat autem diuina Scriptura, Deum formatorem esse, Dominum, rectorem ac moderatorem ventorum, suo arbitratu illos vel cohibentem, vel emittentem: sic enim legimus apud prophetam Amos c. 4. *Ecce formans montes, & creans uentum, faciens matutinam nebulam, & gradiens super excelsa terra, Dominus Deus exercituum nomen eius.* Dicitur etiam Deus inquirare & insidare ventis, unde Dauid in Psal. 17. *Volat, inquit super pennas ventorum.* Ventis quoque nominantur ministri & nuncij ipsius Dei: sic enim interpretantur Hebræi illum versum Psal. 103. *Qui facis angelos tuos spiritus*, hoc est, qui spiritus seu ventos, facis tuos nuntios, eorumque ministerio & seruitio, ut collibitū tibi fuerit, uteris. Præterea in Psal. 134. & apud Hier. Explicat. cap. 10. sic legimus. *Qui producit ventos de thesauris suis.* Vocatur locus bubul thesauri, & hoc loco, & alibi, cum nominantur thesauri niuis, & grandinis, significat loca quædam semota, secreta, & abdita, in quibus reponitur & reconditur aliquid, ita ut in potestate nostra sit, quotiescunque libuerit, vel opus fuerit, qui pro illud inde proferre, & in publicum emittere. Ergo cum dicitur ventur Deus producere ventos de thesauris suis, significatur Deum eos de thesauris tanquam in locis quibusdam clausis & occultis lauris repositos ac reconditos, & in potestate Dei esse, quotiescun-

que, & quantumcunque vult eos cohibere, & continere, aut etiam quasi laxatis frænis emittere, & solutum, ac liberum eis cursum permittere. Itaque de Deo verissime & aptissime dici potest, quod fabulosè dixit elegantissimus Poëta, de Æolo ventorum rege.

Virgilius
libro 1.
Æneidos

*Hic vasto rex Æolus antro
Luctantes ventos, tempestatesque sonaras.
Imperio premit, ac vinculis, & carcere frnat.
Ne faciat, maria ac terras, calidumque profundum,
Quippe ferant rapidi secum, verrantque per auras.
Sed Pater omnipotens speluncis abdidiit atris,
Hoc metuens: molémque & montes insuper altos
Imposuit, regémque dedit, qui fœdere certo
Es præmere, & laxas sciret dare iussus habenas.*

Quantam enim fuisse existimamus, illam Domini nostri in ventos potestatem & imperium, cum exorta in mari Tyberiadis grauissima tempestate, & discipulis eius in summum discrimen adductis, affuit ipse illis, solo nutu suo, verboque compescens ventos, cælum serenans, componens fluctus, mareque omnino tranquillans? Tunc, inquit, Matt. cap. 8. *surgens imperauit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna.* Porro homines mirati sunt, dicentes, *qualis est hic, quia venti & mare obediunt ei?* Verum hoc ipsum Marc. cap. 4. expressius & significantius enarrauit. *Exurgens, inquit, comminatus est vento: & dixit mari, tace, obmutosce, & cessauit ventus, & facta est tranquillitas magna.* Illud porro quod apud Iob de Deo in cap. 28. scriptum est,

Locus
Iob ca. 28

Qui fecit ventis pondus: hanc habet sententiam: Deum, suū cuique vento indidisse pondus, hoc est, vim & propensionem ad certum quendam impetum & cursum ex vno loco in alium locū. Aliā enim est vis, alius impetus & cursus per orbē, Zephyri, & Euri, Aquilonis item atque Austri. Ne verò quispiā putares, scientiam ventorum, vel tenuitate ac vilitate materiæ, vel facilitate noscendij, non magno æstimandam: Salomon in. 7. c. lib. Sap. inducitur, inter alia præcipua, quorum scientia sibi diuinitus data fuerat, ventorum cognitionem cōmemorans: sic enim ait, *Ipsa dedit mihi horum, quæ sunt scientiam veram: ut sciret dispositionem orbis terrarum, consummationes temporum stellarū dispositiones naturalium differentias, virgultorum, virtutes radicum, vim ventorum, cogitationes hominum, & quæcunque sunt absconsa & impronisa didici: omnium enim artifex docuit me sapientia.* Et vero, arduum est nosse, quæ sit materia ventorum, vnde cuiusque origo, quæ causa tanti, & tam pertinacis impetus ac celeritatis, à quo singulis suorum cursum discreta & dimensa fuerint spacia, quemadmodū sua cuique periodus & duratio præfi-

pernita sit qua ratione ventorum vicissitudo & alternatio, tam constanti ordine, certa que lege procedat, unde ventis tantæ vires, tantaque mirabilium effectuum diuersitas. Ergo tenus quidem res ventus est, at eius scientiam callere, non tenus est gloria, nec nimia sapientiæ pars.

Quæ in
vêtis mi-
ra, & cog-
nitu dif-
filiosa.

Benedicite ignis & æstus Domino.

CU Æ distinxerint illi iuvenes ignē ab æstu, aut qua ratione hæc duo inter se differāt, non vno modo exponi potest.

Quidam, vocabulo ignis, significari aiunt naturam ipsius ignis, simul etiā cū eius luce ac splendore: vocabulo autē æstus, denotari summam ignis potentiam, & efficacitatem calefaciendi, vrendi, conficiendi, consumendi que. Alij, ignem interpretantur, ipsum elementum ignis: æstum verò, supremam regionem æris, in qua videlicet efficiuntur tot & tam varia corporum igneorum genera. Nec desunt qui ad hæc ad Philosophiæ normam exigentes, & ad Aristotelis dogmata reuocantes, per ignem, intelligunt purissimum ignem in sua sphaera & loco naturali, proximè sub cælo lunæ manentē: per æstum autem, nostratē hunc ignem, mixtum & impurum, ob idque pabulo indigentem, omniaque etiam, qua sustinetur materia, consumentem. Hanc distinctionem ignis, tradit Aristoteles in lib. 3. de Generatione animalium cap. 11. affirmans, verū purumque ignem non hic apud nos, sed propè lunam esse querendum. De nostrate autem igne in primo libro Meteororum, ait eam esse excessum caloris, & veluti feruorem. In secundo autem libro de Generatione & Corruptione, textu 12. sic ait, *Ignis est super abundantia caliditatis, sicut glacies frigiditatis: conglatio vero & exarsio, superabundantia quadam sunt, illa frigoris, hæc caloris. Ideo nihil ex glacie generatur, neque ex igne*

Quid sit
discrimi-
nis inter
ignem &
æstum.

Quantam verò ignis, laudandi Deum materiam offerat, manifestum sit naturales eius affectiones, vires effectusque contemplantibus. Nihil enim est eorum, quæ intra lunæ ambitū continentur, in quo pleniorē, & illustriorem rerum cælestium, ac diuinarum similitudinē, quam in igne cernere liceat. Nec mea vnus hæc est sententia, sed B. Dionysij, qui eam nobis in libro suo de cælesti Hierarchia. c. 15. disertissimis verbis expressam relquit, *Sacratissimi*, ait Dionysius, *qui de Deo loquuntur sunt vni summam illam, & nullis obnoxiam figuris substantiam, verū in igne describunt: quippe qui diuina proprietatis, si dici liceat, in vnijs visibilibus plurimas seruat imagines. Nempe enim, ignis simplicis, in omnibus, ut ita dixerim, est & per omnia sine ulla admixtione proficiscitur, & ab omnibus prorsus excipitur.* Cum

Quemad-
modum
ignis ma-
teriā no-
bis laudā-
di Deum
abunde
præbeat,
Dionysij
de propri-
etatibus
ignis, qui
bus ima-
gines re-
rum cæle-

que lucidissimus sit, ipse tamen non adnota materia, in qua suam vim, sublimique ostendat officium, in seipso occultus atque incognitus manet, neque admittit habitum, neque patet aspectui: ipse omnia su perat, & ea quibus infederit, in suum traducit officium, omnibusque quomodolibet sibi appropinquantibus, sui consortium tradit: renouat omnia calore vitali: fulgoribus apertis illuminat: teneri miserique non potest: discernendi vim habet, atque immutabilis est. Superiora semper petis, & in acumen tendis: agilis, celer, sublimis, nullaque vi, ut inferiora petessas, adigi potest: semper mobilis, eodemque motu vigen: alia mouet, & complectitur omnia, cum tamen astringi ipse non possit: cumque alio ipse non egeat, sibi ipse tamen clauis incrementa suppediat: atque in qualibet suscipiente materia, sua maiestatis potentiam indicat efficax, potens, omnibus inuisibiliter præsens: si negligatur, non esse videtur: attritus autem veluti irritatione quadam, naturaliter ac propriè consuetudine lucentem excitatur in flammam: cumque assatim omnibus participationem sui locupletissimam prabeat, numquam tamen ipse minuitur. Complures item alias ignis proprietates inueniet, diuina actioni, quantum humanis imaginibus fas est, prope accedentes. Hoc itaque non ignorantes viri illi diuina sapientia repleti, caelestes substantias ex igne maxime effingunt, ut illarum diuinam speciem ad Dei imitationem tendere pro viribus indicent. Hactenus, quæ commemorauimus ipsius Dionysij suæ verba.

Quæta sit Licet præterea in igne animaduertere Dei prouidentiam, in mun- qua rebus mortalibus & caducis mixtè consultum est. Nam, do copia quia ignis pernecessarius est mundo, eiusque vis & vsus per ignis, cunctas sermè res, tam naturales quam humanas, pertinet ac quam sa- permeat, propterea Deus ne rei tam necessariæ vnquam mun- cilis gene- do deesset copia, facillimam ignis generationem fecit, natu- ratio & ram item dedit igni maxime fertilem, sui que fecundam: se multipli- namque ignis ipse parit, & multiplicat, minimis crescens scin- catio, tillis, paruoque ortu, nisi dum deficiat materia, in immensum extenditur: & audissimam voracitatem vndecumque sine dâ no sui pascit. Quis enumeret tam multa, & varia ignium genera, per omnem mundum à Deo sparsa. Quantum ignium sidera, sol maxime, procreant. Quis æstimet immensitatem illius ignis elementaris, quem Philosophi proximè sub lunæ orbe collocant? quàm crebri & multiformes ignes generantur in supra præma aëris regione? Quantum fulgurum & fulminum in media? Super terram verò, quis memoret tot & tam varias ignium formas, tum naturalium, tum artificialium? Ac ne defectio materiæ, copiam ignium minueret, plurima condidit Deus & quasi comparauit, ad ignem facillimè concipiendum tenacit

penacissimè seruandum, copiosissimè alendum, amplissimè dilatandum maximè idonea, velut est oleum, cera, pix, rēda, sulphur & quæ vix numerari queant, lignorum diuersa genera. Necrātum facilis est ignis generatio, sed etiam multiplex, gignitur ignis ab igne, gignitur luce, gignitur motu, gignitur corporum attritu, gignitur solis radiorum reflexione, concava namque specula, solis aduersa radiis, facilius etiam quam ignis accendunt ignem. Denique, modo fontium & fluminum ex intimis terræ partibus, perenni effluxu multifariam ingens vis ignium emanat. In Nimphæo, exit à petra flamma, quæ pluuiis accenditur, Campus Babyloniz flagrat, in Phaselide, mons Chimæra, & quidem immortalis diebus ac noctibus flamma. In medio mari est Hiera, in insula Æolia iuxta Italiam, collem habens nocturnas euomētē flammās. Huic vicina Strongyle, liquidior flumina tantum differens: à cuius fumo, quinam flaturi sint venti, in triduum prædicere incolæ traduntur: vnde ventos Æolo, qui in ea regnavit, paruisse existimatum. In Lycia, regio notissima est, Hephæstion incolæ vocant, perforatum pluribus locis solum, quod sine vlllo nascentium damno, ignis innoxius circuit. Læta itaque regio est, & herbida, nil flammis adurentibus, sed tantū vi remissa & læguida refulgentibus. Lege octogesimam Epistolam Senecæ: & libr. 2. cap. 106. & 107. Plinij. Quid dicam de Ætna, in montium miraculis nobilissimo, qui ardet noctibus semper, tantōque æuo ignium materiæ sufficit? & quo maius sit miraculum, nivalis hybernis temporibus, ege flumque cinerem pruinis operiens.

Illud quoque hoc loco non est ignorandum, Deum, ad multa prædenda miracula, ignis ministerio esse vsum. Principio, ad arctandum primum hominem ab ingressu paradisi, terrificum, & maximè formidabilem ignem in eius loci aditu collocavit, ut narrat Moyses in cap. 3. lib. Gen. Deinde, igne vsum est ad vindicanda hominum immanissima scelera, sic sceleratam illam Pētopolim, imbre sulphureo igneoque funditus destruxit, & in omni æuum perdidit, Gen. 19. sic etiam puniuit participes seditionis, & rebellionis Dathan, & Abiron aduersus Moysen, & Aaron, Num. 16. sic Helias igne cælitus deuocato, duos quinquagenarios peremit. 4. Regum. cap. 1. Postea, vsum est igni, ad insinuandum mysterium aliquod, cuiusmodi fuit ignis ille visus Moysi, inflammans rubum, sed eum minimè conficiens, atque consumens. Exod. 3. eodem spectabant equi ignei, & curus igneus, quo Helias in cælū est sublat. 4. Reg. 2. Ad hæc, ad præmonstrandum Hebræis in deserto, dirigendumque iter, columnam prætulit, nocte ipsis prælucentem, interdum verò, ipsos intumbrantem, Exod. 13. Præterea, ut signo externo demonstrare

Miracula
per ignē
à Deo pa
trata.

mōstraret Deus, placere sibi sacrificium quod ipsi offerebatur, igne demisso ipsum cremabat, totūque consumebat: hoc accidisse legimus sacrificio Davidis, de quo est in priori libro Paralipom. cap. 21. & sacrificio Salomonis in dedicatione templi: lege 7. cap. lib. 2. Paral. Hoc item modo intelligitur factum esse quod legitur Genes. 4. respexisse Deum ad Abel & ad munera eius. Per ignem quoque declarata est in certo aliquo loco Dei præsētia, & probatum, quod ibi agebatur, Deo auctore agi: hanc ob causam Deus super montem Syna apparere voluit Hebræis, cum luculētissimo, & creberrimo igne, quo se, legis quæ ibi ferebatur, conditorem & auctorem esse ostenderet. His adde, quod ut remoueret Deus Iudæos ab idololatria, & se vnum

Exod. 19. verum Deum declararet, per Heliam in monte Carmeli, sacrificium plurima offusum, & circumfusum aqua misso cælitus igne, totum subito absumpsit. Quid, quod igne qui est in inferno, Deus vtitur dupliciter, & vtroque modo, perquam mirabiliter. Nam cum ignis ille sit corporeus, cruciat tamen incorporeos dæmonum, & hominum spiritus: & post resurrectionē, vter quidem, & torquebit acerrimē hominum corpora, nec tamen ea corrumpet, ac dissoluet. Ad extremum, ingens miraculum ostendit Deus in igne illo Babylonico, in quem tres illi iuuenes manibus pedibusque colligatis, fuerant coniecti, scilicet, prohibens, ne ignis ille sanctos iuuenes, quos circumdabat & complectabatur, vllatenus adureret, vel molestia aliqua afficeret.

Benedicite noctes & dies Domino.

Quor & quāte vtilitates ex vicissitudine dierū & noctiū mūdo accidunt.

Explicatur locus Psalm. 18.

L Vculentissimum diuinæ prouidentię testimonium, certissimumque argumentum, cuius sanæ mentis, nec proptus hebeti, esse potest vicissitudo dierum, & noctium, eorumque contraria inuicem ratione, nunc crescentium, nunc decrescentium, tam constans, tam ordinata, tam perpetua, & ad salutem omnium rerum, tam accommodata alternatio. Dies enim diei collatus, & nox cum nocte comparata, & ipsorum alterna accretio, & diminutio, certusque ordo, perpetuæque constantia, clamant & testantur, tanti operis rationem laudemque non temeritati fortunæ, nec naturæ necessitati esse tribuendā: sed vim diuinam præesse mundo, quæ vniuersa hæc à se constituta, omnibus seculorum ætatibus, summa potentia cōseruet, summæque sapientia regat, atque moderetur. Vnde David in Psalm. 18. pulcherrimē cecinit. *Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam.* Quem versum, ego sic interpretor. Premiserat David, *Celi enarrant gloriam Dei*, nunc docet; hoc testimonium, & præconium diuinæ prouidentię, quod perhibent, & præ-

& prædicant cæli; non vno tantum die aut nocte durare, sed quoad durat vicissitudo dierum & noctium, id est, perpetuo ipsum perseverare. Siquidem, præcedens dies, verbum & præconium Dei tradit subsequenti diei: & hic similiter alij, atque ita deinceps fit in omnibus. Nox itidem scientiam laudandi Dei, sic enim nox commendat Dei providentiam, ut si ipsam sciret, & sui consideratione, ad sapientiam Dei agnoscendam homines inducit, transmittit ad noctem alteram sibi succedentem. Itaque licet præcedens dies abeat prædicatio tamen Dei nequam simul cum eo evanescit, nam subsequens dies, perinde ac que fuisset ipse à præcedenti instructus & doctus, similiter et ille, divinam magnificientiam testatur & commendat. Nox quoque posterior, quasi docta scientiâ laudandi Deum à prior nocte, non secus atque illa, Dei gloriam enarrat. Ergo hæc naturalis diuinæ maiestatis testificatio, omni die omnique nocte perdurat, atque perseverat. Porro, prædicta dierum & noctium alternatio, plurimum confert. Primo quidem ad incolumitatem & conservationem rerum: scilicet, diei calore siccitateque, & noctis humore ac frigore, salubri temperamento, inuicem reclusis ac mitigatis. Quapropter, illas mundi regiones, quibus continua semelstris nox, & vicissim pat diei continuatio contingit, aut certe hæc diei ac noctis, vicissitudo non est quoridiana, qua si partem mundi à cælo abdicatam, & à natura dannatam magnorum bonorum steriles, multisque malis & miseriis obnoxias esse constat: Deinde conducit hæc vicissitudo dierum & noctium, ad reuelandum ipsa varietate fastidium, quod certe maximè esset, si alterutrum illorum, aut perpetuò, aut per diu perseveraret. Etenim, perpetuus dies, intollerabilis esset, nullo ad requiescendum, & vacandum à laboribus, comodo, & opportuno tēpore. Æterna verò nox, esset instar teterrimi carceris, vel etiam mortis, horrenda. Quamobrem, Ecclesia canit in quodam hymno.

*Æterna rerum conditor,
Noctem, diemque, qui regis,
Et temporum das tempora,
Ut allenes fastidium.*

Ex D.
Ambrosio.

Denique, ea vicissitudo dierum, & noctium, instituta est à Deo, ad distinguenda tempora, commodissima hominibus ad laborandum, & operandum, & ad vacandum, & requiescendum à labore. Dies namque inuitat hominem ad vigilandum, & laborandum: nox contra, suadet quietem, & somnium conciliat, quo fessum corpus, animusque recreetur, viresque reficiantur, ac redintegrentur. Scitum est illud Chrysostomi in hom. 2. super cap: 1. Epistolæ, quam D. Paulus scripsit ad Philippenses. Roma.

Chryso-

Quam.

Sentētia
Senecæ,
vehemē-
ter per-
stringens
principes
qui in of-
ficiis vitę
peragen-
dis noctis
dieique
vsum in-
uicē per-
uertunt.
*Virgil. 1.
Georgic.*

*Quemadmodum, inquit, corpus hominis calore incensum, & se-
quentioribus solis radijs aestuans, si hospitium, aut diuersorium mul-
tis fontibus irriguum, auramque tenni iucundum, fuerit natum,
valde refocillatur, ita, & nox, animos nostros diurnis laboribus fa-
tigatos, somno committens, vehementer recreat. Quo licet intelli-
gere, quanta sit vecordia, quanta ingenij, & morum peruersi-
tas, quam probrosa, nec tantum consuetudini omnium homi-
num, sed etiam naturę dispositionis, Deique ipsius designatio-
ni contraria, vitę ratio eorum hominum, qui, vt ait Seneca in
Epist. 123. officia lucis noctisque peruertunt, nec ante diducunt
oculos hesternæ graues crapula, quā appetere nox cœpit: qui-
busque vespertinum tempus, fit antelucanum. Itaque qualis il-
lorum conditio dicitur, quos natura, vt ait Virgilius, sedibus
nostris subditos, è contrario posuit.*

*Nosque ubi primus equis Oriens afflauit anhelis,
Illis sera rubens accendit lumina vesper.*

Ephes. 6.

Talis horum contraria omnibus, non regio, sed vita est. Sūt
quidam in eadem vrbe antipodes, qui (vt Marcus Cato ait) nec
orientem ynquam solem viderunt, nec occidentem. Istos ho-
mines Seneca vocauit lucifugas, lichnouios, noctuas, funebre
vitam agentes, & defunctorum similes. Quantulum enim à
funere absunt, & quidem acerbo, qui ad faces, & cereos viuūt.
Verum, quia hæc infania non ferè contingit vulgò, sed homi-
nes tantum primarię nobilitatis, potentię, atque opulentię
corripit, & præmit: propterea nonnulli facerè, principes tene-
brarum, quemadmodum vocantur dæmonēs à B. Paulo, istiuf
modi homines appellauerunt. Si autem interroges, quomodo
hæc animo prauitas fiat, auersandi diem, & totam vitam in no-
ctem transferendi: causa præcipua huius morbi videtur Sene-
cæ, fastidium communis vitę. Quidam enim, vt præstantia cul-
tus, elegantia cœnarum, munditia vehiculorum, distingui vo-
lunt à cæteris: sic volunt separari etiam temporum dispositio-
ne, nolunt solita peccare, quibus peccandi præmium in ipsa fa-
ma est. Sed profectò ordinem vitę præscriptum à natura tene-
re, facilè expeditum, & iucundum est, contra illam nitentibus,
non alia vita est, quam contra aquam remigantibus. Sed reuertor
ad propositum.

Feræ nõ
nisi no-
ctu è lati-
bulis egre-
diuntur.

Est præterea distinctio, & vicissitudo dierum, & noctium in
id à Deo instituta, vt essent diuisa, & determinata tempora ho-
minibus, & feris, ad exercendas operationes suas, ne sibi inui-
cem damno, aut impedimento essent. Nox enim assignata est
feris, quæ prodeant à latibulis suis ad venandum, & victum si-
bi comparandum. Dies verò homini destinatus est, ad actiones
suas obeundas. In quo licet mirari Dei prouidentiam, interdum

contin-

continentis ferocissima animalia in suis latibulis, vnde si exirent in publicum, & solutè liberèque vagarentur, haud dubiè viatoribus, agricolis, & pastoribus plurimum nocere possent: ergo, vel reuerentia, & metu hominis tanto ipsis imbecillioris, sicut Deus dixit Noe, & narrat Moses cap. 9. libr. Genes. *Terror vestester, & tremor, sit super omnia animalia terræ, vel observantia diuinæ dispositionis, per diem se in suis antris, & specubus continent. Hoc regius vates in Psalm. 103. eleganter hisce verbis exposuit: Posuisti tenebras, & facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes bestia sylvæ, catuli leonum rugientes, ut rapiant, & quærant à Deo escam sibi. Ortus est sol, & congregati sunt, & in cubilibus suis collocabuntur. Exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam usque ad vesperam.* Cæterum, non prædicta tantū naturalis dierum, & noctium vicissitudo, tam aptè, & constantè ordinata, mundòque salutaris, gloriam Dei prædicat, sed illud etiam, quod certis quibusdam diebus, admiranda opera, & prodigia à Deo facta, multaque & eximia mortalibus beneficiis tributa esse constat. Hanc ob causam, & nunc apud Christianos, & olim apud Hebræos multi dies sacri, festique, & quotannis celebres fuere. Talis erat dies Sabbathi, dies Phase, Pêtecosten, Tabernaculorum, Sortium, seu Mardochei, & renovationis templi. Apud Christianos verò plurimi sunt sanctissimi, ac religiosissimi dies, videlicet, quibus, vel Christi Domini, & Deiparæ Virginis mysteria, vel natales Sanctorum virorum, hoc est, ex hoc mundo in cælum, triumphales, & gloriosi excessus, & transitus celebrantur. Verum, in primis præcipuam religionem, & venerationem habet dies Dominicus, diuinorū mysteriorum fecundissimus, & admirandis Dei operibus, ac miraculis, maiorem in modum ornatus, ac nobilitatus. Hic erim dies, primam mundo originem lucemque dedit. Hic tran-

De excel
lèria diei
Domini.
cæ.

Benedicite lux, & tenebra Domino.

Diligenter considerantibus lucis proprietates & effectus, per quam mirabilem videri eius vim, & naturam, eamque clarissimum diuinæ bonitatis, & pulchritudinis testimonium

**Incomi-
um lucis,
ex quin-
que eius
proprie-
tatibus
cōcinna-
tum.**

monium simul, & simulacrum quoddam atque imaginem, existimari necesse est. Sed quiaque sunt in luce præcipua commendatione, & admiratione digna. Ante omnia est incomparabilis eius munditia, & puritas. Nihil enim luce mundiùs, & purius in rebus corporeis esse, ac ne fingi quidem potest. Nā cum per omnia permeet, etiam sordidissima, omniaque purificet, atque emundet, nulla tamen sordium contagione inquinatur, nulloque suę puritatis damno afficitur. Deinde, per quam mira est ipsius potentia, & efficacia. Etenim lux est generale quoddam ac principale instrumentum causarum cælestium, quo vis omnis siderum, omnisque cælorum defluxus, & effectus, ad nos perfertur, & quo vno sit in hoc nostrari mundo, quicquid cæli potentia in eo sit. Postea lucis summa est iucunditas. Quapropter Salomon in lib. Ecclesiastę. cap. 11. ait: *Dulce lumen, & delectabile oculis videre solem*. Et senex Tobias dixit Angelo Raphaeli: *Quale gadium mihi eris, qui in tenebris sedes, & lumen cali non video*. Scriptura quoque solet maximam aliquam lætitiā, iucunditatem, bonorum abundantiam, & fœlicitatem, vocabulis ad lucem pertinentibus exprimere: contrā vero, summum mœrorem, & tristitiā, calamitatesque, & miserias, vocabulo caliginis, noctis, & tenebrarum explicare. Nec tantum lux ipsa per se iucunda est, sed etiam facit, ut alia omnia cum iucunditate, & voluptate cernantur. Nihil præterea eorum, quę sub sensus nostros cadunt, lucę pulchrius, venustius, & amabilius est: quin ut ait Damascenus lux est pulchritudo, & ornamentum omnis creature visibilis: aufert enim lucem, & omnia in tenebris ignota iacebunt, nec proprium decorem, & venustatem ostendere poterunt, iam verò, quis pro dignitate eloqui possit, quanta sit lucis fœcunditas? quanta in sui diffusionē, ac multiplicationē velocitas? etenim lux, quousque vis eius pertingere potest, omne id spatium, non vna tantum ex parte, sed viquequaque, & quoquo versus puncto temporis sparsa claritate sua, penitus obtinet, & implet.

**Quā frē-
quenter,
& quam
varie vo-
cabulum
lucis vsur-
petur in
sacris lite-
ris.**

• Matt. 5.

• Ioan. 1.

• 1. Ioan. 1.

• 1. Tim. 6.

• Matt. 5.

His accedit, nihil esse in rebus corporeis ad percipiendam notitiā rerum cælestium, & ad exprimendam similitudinem quandam rerum diuinarum æquę quam lux est, idoneum, & accommodatum. Quo fit, ut sacra Scriptura in tractandis rebus spiritualibus, & diuinis, similitudinem lucis, & vocabula omnia, quę ad lucem pertinent, frequentissimē vsurpet. Hinc sunt illę passim obuię in sacris literis sententię. ^a *Ego sum lux mundi.* ^b *Erat lux vera, quę illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Lux in tenebris lucet, & tenebra eam non comprehenderunt.* ^c *Deus lux est, & tenebra in eo non sunt ullę.* ^d *Qui lucem habitat inaccessibilem.* ^e *Vos estis lux mundi. Sic luceant opera vestra.*

vestra. ^a Fuiſtis aliquando tenebra, nunc autem lux in Domino, ut
^b ſiſt lucis ambulare. & Benedictus Deus, qui vocauit nos in amira-
^c bile lumen ſuum. ^d Omne donum perfectum deſcendens à Patre lu-
^e minum. ^f Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine. ^g Illu-
^h mina faciem tuam ſuper ſervum tuū. In lumine tuo videbimus lu-
ⁱ men. Sed nullus eſſet finis enumerandi omnes eiſmodi ſenten-
^j tias ita multa ſunt in ſacris literis huius generis exempla. Cū
^k igitur nihil ſit luce purius, efficacius, iucundius, pulchrius, ſœ-
^l cundius, velocius, & ad intelligēdas, atque exprimendas res di-
^m uinas accommodatius, merito tres illi iuuenes, inter cætera,
ⁿ quæ in hoc hymno prouocarunt ad laudandum Deum, lucem
^o commemorarunt, ut in qua multa ſint, quæ ad commendatio-
^p nem pertineant opificis, qui ipſam condidit.

Verum, ut hanc de luce orationem tandem concludam, po-
^q ſum hoc loco luculentiffimum lucis, præſertim verò eius, quæ
^r ſolis eſt, encomium, à B. Dionyſio in libro de diuinis nomini-
^s bus, diſertiffimis verbis compoſitum: ſic enim in 4. c. primæ
^t partis eius libri ſcriptum reliquit. Eſt ſanè liquida diuina bonita-
^u tis imago, magnus iſte ſempërque lucens ſol, per exigua boni ſimilitu-
^v dine. Omnia enim, quæ ipſum haurire poſſunt, illuminat: habet-
^w que lucem eminenter explicatam, expaudens illam ſuper omnem
^x hunc viſibilem mundum, ſupra, atque infra vibrans radios ſuos.
^y Quos, ſi quid eſt, quod non hauriat, id nō, aut imbecillitati, aut bre-
^z uitati luminofa ipſius diſtributionis imputandum eſt, ſed iis, quæ
^{aa} percipiende luci minus idonea ſunt, neque ſe ad conſortium lucis
^{ab} extendunt. Nihil viſibile eſt, quod ſol non penetret excellenti lucis
^{ac} ſue magnitudine, ſed ad ipſam quoque generationem ſenſibilium
^{ad} corporum conſert, ipſaque ad vitam mouet, nutrit, auget, per-
^{ae} ficat, purgat, & renouat. Meſura quoque, numerus eſt horarum,
^{af} dierum, totiusque labentis temporis, lux. Ipſa eſt enim ea lux, eſt
^{ag} tunc erat informis, quod, & diuinus Moſes ait: quæ primam diſ-
^{ah} ſtinxit, & definiuit dierum noſtrorum trinitatem. Et ſicut omnia,
^{ai} bonitas ad ſe conuertit, & quæ diſperſa ſunt congregat, veluti uni-
^{aj} tatis auctor, & vnifica deitas, omniaque ipſam veluti principium,
^{ak} & finē deſiderant, & in qua omnia conſtant, ac veluti in omnipotē-
^{al} te reſeſſa præſidioque ſeruantur, & ad ipſam conuertuntur omnia,
^{am} ſpiritalia quidem & rationalia ſcienter: ſenſibilia verò ſenſibili-
^{an} ter, quæ autem ſunt ſine ſenſu, ingenito vitalis deſiderij metu, quæ
^{ao} autem vita carent, ſolumque ſunt, ſola aptitudine participande
^{ap} ſubſtantia: ſimiliter quoque lux ſecundum quandam imaginis ra-
^{aq} tionem ad ſe conuertit & cogit omnia, quæ vident, quæ mouentur,
^{ar} quæ illuminantur, quæ taleſunt, quæque omnino ab ipſius radiis cōi-
^{as} nentur. Ideoq; ſol Græcè dicitur ὁ ἥλιος, ex eo quod ſeruet inuiolata
^{at} omnia, cōgreget quæ omnia diſperſa. Omniaq; ipſum ſenſibilia appe-

^a Ephes. 5.
^b 1. Pet. 2.
^c 1. Jac. 1.
^d Pſal. 4.
^e Pſa. 118.

Præconiū
 lucis ex
 Diuo Dio-
 nyſio
 Arcopa-
 gita.

Genes. 1.

Quomo-
 doomnia
 ad Deum
 referan-
 tur.

tunt, aut ipsum videre, aut ab eo moueri, illuminari, calefieri, atque omnino à luce ipsius contineri cupientia. Neque hoc dixi secundum obsoletam uetustatis rationem, quasi sol Deus sit, mundana machina conditor, & visibilem mundum peculiariter regens & conseruans, sed quia, ut dixi sol imago diuina bonitatis est, & quia, ut diuus Paulus ait, inuisibilia Dei per ea qua facta sunt, intellecta conspiciuntur sempiterna quoque eius uirtus & diuinitas. Hæc illo loco de luce Dionysius. At enim, dicet aliquis, cum tenebræ non sint aliud quàm lucis priuatio, hoc est, planè nihil sint, qui possunt benedicere, seu laudare Deum, quia nimirum hæc ipsa lucis priuatio & absentia, cum opportunè & ad tempus sit, utilissima est rebus mortalibus, quibus contra, perpetua lucis præsentia exitio esset, sicut de nocturnum ac diurnum vicissitudine, paulo supra dictum est.

Solima-
go diui-
næ boni-
tatis.
Rom. 1.

Benedicite fulgura & nubes Domino.

Differen-
tia fulgu-
ris & ful-
minis.

Qvod supra monui, etiam hoc loco præsanctum est, uocabulo fulguris, & vera fulgura, & quæ uocantur fulmina, in præsentia significari. Quid autem fulgur differat à fulmine, breuibus indicat Seneca in libr. 2. naturalium quaestionum. *Fulgur ratio, inquit, ignem ostendit: fulminatio emittit. Illa, ut ita dicam, comminatio est, commotio sine ictu, ista iaculatio cum ictu. Illa est fulmen non in terras usque perlatum: hæc est fulgur usque in terras perductum.* Quin etiam in diuinis literis uocabulo fulguris, ipsum fulmen exprimitur. Nam, quæ narrantur in nono capite Exodus, ad Ægyptios terrendos & affligendos, demissa fulgura, ea fuisse vera fulmina, non est dubitandum. Scriptum est in cantico Moysis Deutero. 32. *Si acueris, ut fulgur gladium meum, & arripueris iudicium manus mea.* Et in cantico illo Dauid, quod in 22. cap. libri 2. Regum positum est, sic ligimus: *misit sagittas suas, & dissipauit eos: fulgura & consumpsit eos.* Quibus locis nomen fulguris, pro uocabulo fulminis positum est.

Miri ful-
minū ef-
fectus.

Porto usque eo mira sunt fulminis opera, ut nihil dubij relinquant, quin diuina insit illis, & subtilis potentia. Loculis integris & illæsis, conflatur argentum: manente vagina gladius liquefcit, inuiolato ligno circa pila ferrum omne distillat: stat, fracto dolio, uinum nec ultra triduum rigor ille durat. Malorum serpentium, & aliorum animalium quibus mortifera vis inest, cum fulmine icta sunt, uenenum omne cõsumitur: quod eo argumento compertum est: in uenenatis enim corporibus, uermis, non nascitur, fulmine icta, intra paucos dies uerpinant. Illud præterea mirum quod uinum fulmine gelatum

gum ad priorem habitum redit, potum, aut exanimat, aut demētes facit. Cur, inquires? quia inest fulmini vis pestifera, quā in eo vino aliquatenus hāuisse, existimandum est. Nam & olei quoque, & omnis vnguenti, teter post fulmen, odor est. Præterea, quocunque decidit fulmen, ibi odorem sulphuris esse certum est, quia natura grauis est, sæpe haustus alienat. Ex quo apparet inesse quandam subtilissimo igni, & contra naturam actō, pestilentem potentiam, qua non tantum ista cadunt, sed etiam afflata. Prædictis, hæc item ex Plinij lib. 2 ad Pli. lib. 2. nullaque alio vestigio relicto. *Martia princeps Romanarum famæ, ca. 51. 54. & 55.* *nam, iſta fulmine grauida, pariu exanimato ipſa, circa vllum aliud incommodum vixit. Noctū magis quam interdiem, sine tonitribus fulgurat. Vnum animal hominem non ſemper extinguit, cetera illico, hunc videlicet natura tribuente, honorem, cum tot bellicæ viribus præſent. Omnia contrarias incubans in partes: homo, nō ſic conuertitur in percuffas, non expirat. Vigilans, fulmine iſtus, conueniens ſibus oculis; dormiens patens ſibus reperitur. Nullum animal, niſi exanimatum, fulmine accenditur. Vulnere fulminatorum, frigidiſſima reliquo corpore ſunt. Ex iſis, qua terra gignuntur, Lauri fraxinem non icit fulmen nec vquam, quinque alius pedibus deſcendit in terram. Ideo pauidi, altiſſimos ſpecus tutiſſimas putant, aut tabernacula de pellibus belluarū, quas vitulos marinos appellant, quoniam hoc ſolum animal ex marinis, non percutit fulmen, ſicut nec de volucribus aquilam, qua ob hoc armigera huius ſeli fingitur.*

Nec illud ſilentio inuoluendum eſt, tria eſſe genera fulminum, vnum quo terebat, hoc ſubtile eſt & flammeum, cui per anguſtiſſimum fuga eſt, ob ſinceram & puram flammæ tenuitatem. Itaque huiusmodi fulmen per id ſoramen quod ingreſſum eſt, redit, & euadit. Alterum eſt, quod diſcutit & diſſipat, hoc conglobatum eſt, & habet commixtam vim ſpiritus coacti & procelloſi, cuiusque latē ſparſa vis rumpit iſta, non perforat. Tertium eſt quod vrit, multum terreni habens, ignemque magis quam flammeum. Itaque relinquit magnas ſpumas notas, quæ percuffis inhæreant. Nullum quidem ſine igne fulmen venit, ſed hoc proprie igneum dicimus, quod manifeſta ardoris veſtigia imprimat. Hoc autem, & vrit, & fuſcat, vrit tribus modis: aut enim afflat, & læui iniuria lædit, aut cõburit, aut accedit. Fuſcat verò, decolorando, id eſt, priore colore inſciendo, ſcilicet reddendo corpus vel pallidum, vel cæruleum, vel nigrum. Pauca adhuc adiciam ad enarrandam vim fulminum, mira vulgo propter cauſarum ignorationem: doctis, qui norūt cauſas, abeſt admiratio. Potētia fulminis non eodem modo omnem materiam vexat, Valen-

Tria genera fulminum.

tiora, quia resistunt, vehementius dissipat, cedentia, nonnunquam sine iniuria transit. Cum lapide ferroque, & durissimis quibusque configit, quia viā necesse est per illa impetu querat, & vi faciat viā, qua effugeat. Teneris, & rarioribus parcat, licet flammis opportuna videantur: quia transitu patente minus ferit. Quapropter loculis integris, pecunia, quæ in his fuerat, conflata reperitur, igne tenuissimo per occulta foramina transcurrente. Nec vno modo fulmen sæuit, diuersitas autem, ipso opere effectūque cognoscitur. Interdum in eadem materia vis eiusdem fulminis, admodum diuersa facit, sicut in arbore, quod aridissimum est, vrit: quod solidissimum & durissimum est, terebrat & frangit, summos cortices dissipat, interiores libros in parte interioris arboris, rumpit ac scindit, folia pertundit ac stringit. Hæc de multiplici & mira fulminum potentia effectūque in præsentia referre volui, ut palam esset, quàm locuples & copiosum, quàm magnificum & splendidum diuinæ laudis argumentum, consideratio fulminum, naturam, vires, & opera eorum contemplantibus, præbere queat.

Benedicat terra Dominkm.

Encomi-
um terre.

ET si terra, ut situ, ita etiam natura sua infimum in hoc mundo locum habet, ea tamen tam multis & præclaris à Deo rebus, quasi dotata & ornata est, ut inter omnes elementaris mundi partes, facile principatum obtineat. Nam, ut hinc de ea re dicere ordiar, quid tam varia terræ facie & multiformi partium eius distinctione, visu pulchrius, aut iucundius esse potest? Est enim terra, montibus sublimiter ardua, vallibus humiliter depressa, cæpis æquabiliter plana, collibus mollior elata, specubus multilariam caua, tot tantisque fluminibus, lacubus stagnis, fontibus, ad fertilitatem simul & amoenitatem irrigua, mari partim circumfluio, partim variis locis, magna ipsius pulchritudine, & hominum utilitate, interfluio, virens herbis, decora floribus, fecunda fructibus, vestita arboribus, altissimis densissimisque inumbrata, atque opacata, syluis, tanta multigenarū animantiū diuersitate habitata, tāta edificiorum varietate, amplitudine, & magnificentia exornata, tanto mortaliū studio, diligentia, & artificio tractata & culta. Nec minus sunt mira, quæ intra viscera sua includit & occultat, scilicet immēsos thesauros, præciosissimarum rerū diuitias dico & delicias, omnemque humani luxus & fastus materiam. Hinc enim, quæ nullo recti & honesti, ac ne vitæ quidem respectu, tam auidè & curiosè queritur, metallorum opulentia existit,

existit, tam varia, tam diues, tam fecundæ, tot seculis suborietur, cum tantum quotidie orbe toto populentur ignes, ruinae, naufragia, bella, fraudes, tantum verò luxuria, & tot mortales conterant, gemmarum pictura tam multiplex, lapidum tam discolors maculae, interque eos, candor alimius, præter lucem, omnia excludens: medicamentorum sonituum vis: ignium tot locis emicantium perpetua tot seculis incendia.

Videtur etiam terra ad humani corporis exemplar formata. Sunt enim in corporibus nostris, venæ & arteriæ: illæ sanguinis, hæc spiritus receptacula. In terra quoque sunt alia itinera, per quæ aqua, & alia per quæ spiritus currit, adeoque illam ad similitudinem humanorum corporum natura finxit, ut veteres, aquarum appellauerint venas. Sed quemadmodum in nobis non tantum sanguis est, sed multa genera humorum, alia necessarij, alia corrupti, ac paulò pinguioris, in capite cerebrum, in ossibus medullæ, salivæque, & lachrymæ, & quiddam additum articulis, per quod agilius flectantur ex lubrico, sic in terra quoque sunt humoris genera complura, quarum quæ natura durentur: hinc est omne metallorum genus, ex quibus aurum argentumque petit avaritia: quædam, quæ in lapidem exliqueantur verruntur. In quibusdam verò locis terra humores liquescit, sicut bitumen, & cetera huic similia. Et sicut nostrum corpus, spiritu interius clauso, sæpè quatitur & conflictatur, ut tremat: ita etiam contingit terræ: unde horribiles terræ motus, exitia non modo singulorum hominum & locorum, sed etiam populorum & regionum existunt. Denique vni omnium mundi partium terræ (ut inquit Plinius) eximia propter meritum, cognomen indidimus maternæ venerationis. Scriptura quoque in libro Ecclesiastici cap. 40. matrem hominum, terram appellauit: non tam, sicut ego interpretor, ut commendaret terram, quàm ut nostram deprimeret superbiam, vilissima omnium mortalium est terra origine, ante oculos posita. Ceterum non immeritò, matris nomine, & honore terra dignatur. Hæc enim nos nascentes excipit, natos alit, semelque editos sustinet semper, nouissimè complexa gremio, iam à reliqua natura abdicatos, tum maximè, ut mater operiens, etiam monumenta ac titulos gerens, nomenque prorogans nostrum, & memoriam extendens contra breuitatem æui. Hæc sola est, quæ nunquam videtur irasci. Aquæ subeunt imbres, rigescunt in grandines, tumescunt in fluctus, præcipitantur in torrentes: aer densatur nubibus, furit procellis. At hæc, benigna, mitis, indulgens, vsusque mortalium semper ancilla. Quas res coacta generat? Quas sponte fundit? Quos odores succosque?

Terra similis humani corpori.

Plin. li. 2. cap. 36. Terra cur mater hominum dicatur.

Quos saporēs? Quos tactus? Quos colores? Quàm bona fide creditum foenus reddit? Nec sane tantum utilitatibus hominum inseruit, sed etiam voluptatibus & deliriis indulgit.

Miracula
terrarum
à gentili-
bus prodi-
ta, sed vel
ficta, vel
dæmonis
artificio
facta, vel
naturæ
potentiâ
non exce-
dentia.
Plin. lib. 2
c. 96. &
93.

Multa porrò terrarum miracula veteres prodiderunt: sed serè aut fabulosa, aut non tam naturæ potentia, quàm vi & sal-
lacia dæmonum, perdendis impia superstitione hominibus, ef-
fecta. Aiunt in sano Veneris Paphos, quandam fuisse arcam, in
quam nunquam implueret: sicut etiam circa simulachrum
Mineræ, quod erat in Nea oppido Troadis. Iuxta Harpasa op-
pidum Asiæ, cautem stetisse horredam, vno digito mobilem:
eamdem, si toto corpore impelleretur, resistentem. In Tauri-
norum peninsula in ciuitate Characena, terram esse, qua sanen-
tur omnia vulnera. Circa Asson Troadis, lapidem nasci, quo
consumuntur omnia corpora, ideoque Sacrophagum vocari.
Duos esse montes iuxta flumen Indum: alteri naturam esse,
vt ferrum omne teneat, alteri vt respuat: itaque si sint cla-
ui in calceamento, vestigia auelli in altero non posse, in altero
sisti. Spiritus lætales multis ex locis emitti, alicubi volucris
tantum noxios: alibi præter hominem ceteris animantibus.
Hierapoli in Asia, matris tantum magnæ sacerdoti innoxium,
cæteris mortiferum exhalari spiritum. Esse præterea nõ
nullibi satidicos specus, quorum exhalatione temulenti, futura
præcinant, vt Delphis nobilissimo oraculo. Hæc & alia de
terrarum miraculis tradita sunt ab antiquis.

Ego, vnum duntaxat hoc loco ponam verissimum & exploratissimum, quod si veteribus narratum fuisset, haud dubiè
non modo ipsis per quam mirum, sed etiam incredibile accidisset,
est sanè illorum doctrinæ ac sententiæ omnino contrarium.
Sententia fuit omnium veterum, terram inter duos tropicos
interiacentem, prorsus esse inhabitabilem, scilicet propter
intolerabiles solis ardores, nimiamque siccitatem, & sum-
mam pabulorum atque aquarum penuriam. Hoc autem argumentabantur
illi, eo quod cernamus, ex solis ad nos accessu, siccitatem &
inopiam aquarum euenire, contraria verò ex eius à nobis discessu,
vt manifestum est in diei & noctis, hyemis atque æstatis vicissitudine.
Quapropter illi omnem terræ tractum, inter duos tropicos
interpositum, zonam torridam appellauerunt. At enimvero,
salsam esse istam sententiam, manifestis experimentis hoc tempore
comprobatum est. Siqui-

Mira de regione ricanam dico regionem, & eius prouinciam Peruensensem, cum
America inter vtrumque tropicum interclusus, subiaceat zone torridæ,
na, quam mirifice tamen temperatus est: nec tātum habitatus, sed prop-

ſtrabundantiam aquarum, copiam fruſuum, & cæli tempe-
 riam, ſalubriter & iucundè habitatus. In qua regione multa
 ſunt mira, nec facilia explicatu, literis tamen noſtrorum pa-
 trum, qui regiones illas prædicandi Euangelij cauſa adierunt,
 & peragrarunt, multoſque annos incoluerunt, relatu quoque
 eorū, qui ad nos illinc venerunt, nobis compertiſſima. Quæ igitur
 rur admirationē cuius afferre poſſint, hæc ſerè ſunt in illa re-
 gione. Principio tempore hyemis, quo longius abceſſit ſol, eò
 tranquillius & ſerenius eſt cælum, nulli tunc imbres, nulli ven-
 ti. Contra verò, cum ſol proximè acceſſit, & cum directò ſerie
 incolarum capita, media ſcilicet æſtate, tūc creberrimæ, & gra-
 uiſſimæ ſunt tempeſtates, denſiſſimi imbres, altiſſimæ niues,
 magna fluminum incrementa, & frequens exundatio. Quin-
 etiam, ſi ſingulis diebus, matutinum tempus, ſerenum & tran-
 quillum eſt: meridianum autem, nimboſum & pluuiioſum.
 Deinde, mira eſt varietas terrarum, quæ intra duos tropicos
 continentur. Etenim Monomotapa, & pretioſi Ioannis re-
 gio, ſeruore ſolis exuruntur, omneſque indiginæ atrii ſunt co-
 loris, idemque contingit in inſula Sancti Thomæ, quæ eſt
 ſub media linea: & inſula, vulgò dicta Capouerde. Contra
 verò, Peruenſis regio, à Granatenſi & Pompeiana prouincia
 uſque ad Limenſem valde temperata eſt, nonnunquam eti-
 am frigidiore, homineſque gignit planè albos. Quanquam
 ne hæc quidem tota æquabiliter fertilis eſt, & aquis abun-
 dans, ſiquidem omnis eius ora australis, pluuiis deſti-
 tuitur, & ſterilis eſt, præter valles, flumiuorum ex monti-
 bus deſluentium irrigatione gaudentes. Ad hoc, omnis prou-
 incia Braſilienſis boreali oceano expoſita, calidiſſima eſt,
 at Peruenſis, eodem penitus climate, australi obiecta oceano,
 temperatiſſima eſt. Adiice & illa, ſanè mira, ſed incolis ex-
 perta & familiaria: in regione Peruenſi, ſole ardentiffimo, ſi
 quis leui teſtus fuerit vmbraculo, ardorem ſolis non ſen-
 tit: Noctes æſtiuæ non ſunt ibi calidæ. In celſiſſimis mon-
 tium iugis, inter altiſſimas niues, intolerabilis tamen ſen-
 titur æſtus. In prouincia, quæ vulgò appellatur Collao, ſub
 tenui vmbra frigus eſt: in ſole proximo, minimè ſerendus ar-
 dor. Peruenſis regio maritima, cum ſit uſquequaque arenosa
 & ſabuloſa, molli tamen & temperato cælo gaudet. In eadem
 regione Pothoſienſis, & Platenſis vrbes, breui interuallo di-
 ſtantes, adeò frigoris & caloris diuerſitate diſtant inter ſe, vt
 Platenſis temperata, & frugifera ſit, Pothoſienſis autem
 præſtigida, & inſtructifera. Tantæ igitur varietatis, quæ cer-
 nitur in regionibus zonæ torridæ ſubiectis, alias eſſe cauſas,
 propter clima & ſolis ardores, neceſſe eſt fateri. Qui autem

de his rebus ad nos ex illis locis scripserunt, vnam de primis & potissimis causis tradunt, frigidorum ventorum, quibus terra perflatur, frequentiam, quæ quibus terris adest, maiorem in modum vim solis mitigat, cælumque refrigerat: quibus verò abest, in illis ardor solis omnem suam vim exercens, intolerandos facit æstus. Et quia meridie frequentius excitatur ventus in regione Peruenſi, dictus Euro aquilo, ab Hispanis Briffa, propterea fit, vt matutino tempore, non solum caleant homines, sed etiam sudent: meridiano autem, vehementer refrigescunt. Verum de miraculis terrarum, & olim proditis & hoc tempore compertis, satis dictum est.

Quas in
terra res
mirari, &
ex illis
præcipuè
Deū præ-
dicare, so-
leat Scri-
ptura,

Diuina vero Scriptura, cum de terra loquitur, tribus præcipuè in rebus, Dei potentiam & sapientiam admirari & magnificare solet. Primum, quod tantam terræ molem ab initio quodam temporis, ex nihilo in vsus hominum condiderit. Audi quid Isaias dicat. c. 45. *Hæc dicit Dominus creans celos, ipse Deus formans terram, & faciens eam, ipse plastes eius: non in vanum creauit eam, vt habitaretur, formauit eam.* Apud Iob autem c. 38. eleganti similitudine describitur terræ fabrica, à Deo tâquã architecto, summa ratione atque arte desinata, & perfecta. *Vbi eras, inquit Deus, quando ponebam fundamenta terra? Indica mihi si habes intelligentiam. Quis posuit mensuras eius si nosti? Vbi quis tetendit super eam lineam? Super quo bases illius solidatae sunt? aut quis dimisit lapidem angularum eius?* Deinde cum terra, secundum naturalem elementorum dispositionem, tota subſidere, & subiacere aquis deberet, eius tamè magnam partem Deus supra aquas extulit, vt commodum animantibus, præsertim autem homini, domicilium & pabulum exhibere posset. Atque hoc indicasse mihi videtur Dauid in Psal. 135. cū dixit: *qui fundauit terram super aquas*, hoc est; qui terram animantibus habitabilem, elatiorē, & supereminentem aquis effecit. Simile est illud eiusdē in Psal. 23. *Domini est terra & plenitudo eius, orbis terrarum & vniuersi qui habitant in eo. Quia ipse super maria fundauit eum, & super flumina præparauit eam.* Nam quod quidam ex prædictis duobus scripturæ locis argumentari voluerunt, terram esse fundatam à Deo super aquis tanquam illis supernatantem, id sane friuolum est. Nam & contra rationem est, vt aqua terram, magis quam ipsa est grauem & ponderosam, sustentet: & contrarium planè docet experientia: tum quia sub qualibet aqua reperitur terra, quasi naturale quoddam aque solum, & fundamentum: tum etiam quod partes terræ in aqua deiectæ, non supernatant, sed merguntur, non prius ferri deorsum delinunt, quàm ad terram, quæ in imo sub aquis est deueniant.

Denique illud etiam in terra solet mirari Scriptura, quod Deus

Terram
nō super
natante
aquis.

Deus terram tantæ molis, tantique ponderis, secessit immobilē, ita ut, ex quo est ab eo condita, ne transuersum quidē vnguē, loco suo villam in partem mota fuerit, hoc admirans Dauid in Psalm. 92. *Firmauit Deus orbem terræ, qui non commouebitur.* Et in prioris lib. Paralip. cap. 16. scriptum est: *Deus firmavit orbem terræ immobilem.* Et Salomon in exordio lib. Ecclesiastæ, *Terræ, inquit, in æternum stat.* Et quidem hoc eo mirabilius facit Scriptura, quod affirmat, terram nulla re quasi fundamento sulciri & sustentari, sed quasi suspensam super nihilo teneri à Deo, sic enim inquit Iob c. 26. *Qui appendit terram super nihilum.* Huius autem immobilitatis terræ, non alia quærenda causa est, quam summa eius grauitas & pondus, quo fit, ut ipsa infimo, mundi loco, quod est cœtrum, naturaliter gaudeat, & in eo conquiescat, nec nisi per vim, inde amoueri queat. Et vero, quamcunque in partem inde amoueretur, sursum ascenderet. Hęc igitur grauitas terrę facit, ut in centro locata, nullatenus moueatur. Quod etiam Poëta ille indicare voluit, cum inquit.

*Et circumfuso pendeat in Aëre tellus,
Ponderibus librata suis,*

Ouidius.
l. Metæ.

Scriptura quoque idem declarare voluit, cum in Psalm. 103 dixit: *Qui fundauit terram super stabilitatem suam, non inclinabitur in seculum seculi:* vel ut Hebræa sonant ad verbum, *qui fundauit terram super bases suas, non vacillabis, seu fluctuabis in æternum.* Nihil vero aliud est terrę stabilitas seu bases, vel ut vocatur in alio Psalm. columna, quàm ipsius terrę vis & natura, quæ suapte naturæ & pondere, mediana & infimum mundi locum petit, in eoque fixa, hæret semper immobilis.

Psalm. 74.

Benedicite montes Domino.

Non tantum ex necessitate materiæ, sed ad vtilitatem quoque stirpium atque animantium, necnon & ad ornamentum ac decorem terræ, factos montes existimari conuenit. Etenim varietas collium & camporum, distinctioque vallium & montium, eximiam terræ pulchritudinem & decorem addunt. Verum ingens, & multiplex est montium vtilitas. Multum enim conferunt montes ad salubritatem aëris, ad fertilitatem soli, ad maturitatem fructuum, ad coercendos frangendosque maris impetus, ad furorem ventorum refrænuandum, ad generationem fontium & fluminum, qui serè originem habent à montibus. Quapropter Dauid cecinit in Psalm. 103. *Qui emittis fontes in conuallibus: inter medium montium pertransibunt aquæ.* Multæ item arbores, multæque animantes non alibi, quam in montibus generari, pasci, & versari solent. Valēt præ-

terea montes, ad determinandas prouincias & nationes. Sunt enim quidam montes regnorum gentiumque quasi limites & termini, quorum arduus & difficilis transitus obstat, ne aliz gentes alias bello appetere, & vexare aggrediantur: quem in vsum videntur Pyrenæi montes, inter Galliam & Hispaniam,

Quæ res à Deo interpositi.

in monti Cæterum quatuor præcipuè in montibus obseruari & com-
bus sint mendari possunt. Longitudo, & amplitudo montium: sicut Py-
maximè renæi montis in Hispania, Tauri in Asia, Alpium in Italia, &
inignes, Riphæorum montium, quos mundi catenam & cingulum nō-
aememo nulli appellauerunt. Deinde montium altitudo: quorundam
rabiles. enim ad eò in sublime elati sunt vertices, vt prope cælum con-

Qui mō- tingere videtur. De Deo Scriptura prædicat in Psal. 94. *in ma-*
tes prop- *nu eius sunt omnes fines terra; & altitudines montium ipse cōspicit.*

ter altitu Ponam hic exempla eorum montium, quorum eximia celsitu-
dinē sint do, veterū prædicatione celebrata, & nobilitata sunt. Dicar-
apud an- chus, vir in primis eruditus, vt refert Plinius cap. 64. lib. 2. *pergū*
tiquos, cura permensus est montes, ex quibus altissimum prodidit Pe-
maximè lion. 1250. passuum ratione perpendiculari: idem Plinius li. 5. c. 23
celebres. de monte Casio, qui est in Syria ita scribit: *Cassij excelsa altitudo*

Pelios. *orientem per tenebras solem aspicit, breuē circumactu corporis, diem*
Casius. *noctemque pariter ostendens: ambitus ad cacamē, 19000. passuum,*
altitudo per directū, quatuor millia passuum. In eodem lib. cap.

Atlas. primo, miranda narrat, sed quod ipse etiam non dissimulat, pē-
ne fabulosa de Atlante. E mediis, inquit, hūc arenis in cælum at-
tollī prodiderunt, asperum, squalentem, qua vergat ad litora ocea-
ni, cui cognomen imposuit: eundem opacum nemorosumque & sca-
tebris fontium riguum, qua spectat Africam: fructibus omnium ge-
nerum sponte ita submascentibus, vt nunquam fatietas voluptati-
bis desit: incolarum neminem interdū cerni, silete omnia, haud alio
quam solitudinem horrore, subita tacitam religionem animos pro-
prius accedentiū, præterque horrore elati super nubila, atque in vi-
ciniā lunariū circuli. Eum denique noctibus micare crebra ignibus:
Agipantium, Satyrarumque lasciuia impleri: tibiurum, at fistula tā-
tu, tympanorumque, & cimbalarum sonitu strepore. Hac celebrati
Olym- auctores, de Atlante monte prodiderunt. Sic eo loci Plinius Olym-
pus. pi quoque in Thessalia, montis altitudo, & ab Homero, & ab
aliis prædicata est. Nam, vt Solinus memorat cap. 14. *Excellen-*
ti vertice tantus attollitur, vt summa eius, cælum accola vocent.
Ara est in cacumine Ioui dicata, cuius Arabibus, si qua de extis
inferuntur, nec diffilatur ventis, nec pluuijs diluuntur, sed voluente
alio anno, vt relicta fuerint, ita plauis reperiuntur. Littera in cinere
scripta, usque ad alterā anni ceremoniam permanent. Similia scri-

Athos.

bit idem, de monte, qui vocatur Athos in cap. 16. *Qui mons*

Maccedonia

Macdonia in Myrinam oppidū Lemni, interuallo sex, & octoginta mille passuum, suam porrigit umbram. Eius quoque tanta est sublimitas, ut aliter aslmetur, quā unde imbres cadunt: Quae opinio eo fidem capis, quod in aris, quae cacumine sustinet, nunquam cineres cinunt, nec quicquam ex aggeribus suis perdunt, sed quo relictū fuerit cumulo, permanent. Ad hoc, commendatur in montibus antiquitas. Nempe in diuinis literis, montes, & colles, etiam æterni, non tantū antiquissimi appellātur, & in libro Prouer. cap. 8. diuina sapientia eo probat suam antiquitatem, quod prior fuerit montibus, & collibus. Nec dum montes graui mole constiterant, ante colles ego parturiebar.

Ad extremū, i.e. insignes, ac memorabiles in mōtibus gestę: eos in omnē quū decorarūt, ac nobilitarūt. Misias nūc facio externas, & prophanas historias: multa mira; que, euenisse in mōtibus, proditū est in sacra Scriptura, & Patrū monumētis. Adamū in monte Caluarię sepultum esse, vetus est, & in primis grauiū scriptorum opinio. Arca Noe, confidentibus diluuij aquis, super Armeniæ mōtibus resedit. Loth ex incendio Sodomę seruatus est in monte. Isaac in mōtem ducitur à Patre immolandus. In mōte orans Moses vincit Amalechitas: legem accipit: Dei colloquio fruitur: bis per quadraginta dies sine cibo potuque perdurat: veniam populo impetrat: terram promissionis prospicit: denique iussu Dei moritur. In monte locata erat Hierusalem, & templum Dei: Elias in monte Dei visione dignatur: & miraculo sacrificij cælesti igne consumpti, populum ab impio cultu Baal, ad veri Dei cultum reuocat. Christus Dominus in mōte tentatur, docet, orat, Apostolos eligit, trāsfiguratur, insigni miraculo multiplicationis paucorū panū, & pisciū, numerosissimam turbam pascit. In monte moritur, è mōte in cælos ascendit, & super discipulos in monte Syon congregatos, Spiritum Sanctum demisit. Sunt præterea quidam mōtes in sacris literis sapē memorati, & celebrati: veluti mons Syon, Oliueti, Hermon, Thabor, Libani, Syna, Horeb, Carmeli, Hebal, Garizim, Abarim: qui multarum rerum in ipsis gestarum, diuinorumque mysteriorum clarissima monumenta continent. Sunt etiā nonnulli montes maledicti, & execrationibus sanctorum virorum infames, abominabiles, planeque dannati, sicut mons Samarię, mons Seyr, & montes Gelboe.

Benedicite vniuersa germinantia in terra Domino.

QUæ nascuntur, & viuificūt è terra, in herbas, olera, fructices, & arbores distincta sunt, in quibus multa, & insignia cernūtur naturæ miracula, & diuinę sapiētię, ac prouidentię

Diuinę
sapiētię,
& prouidentię

Con.

argumē- *Considerate, dixit Saluator noster. Matth. 6. lilium agri, quomodo*
 ta ex his, *crescunt, non laborant, neque nunt. Dico autem vobis, quoniam nec*
 quæ nal- *Salomon in omni gloria sua coopertus est, sicut unum ex istis. Si au-*
 cuntur *tem solum agri, quod hodie est, & cras in clibanum mittitur. De-*
 è terra pe- *us sic vestit, &c. Et reuera, inquit Hieronymus, ea ipsa verba*
 tenda. Domini explanans. *Quod sericum, quæ regum purpura, quæ pictu-*

Plotinus

ra texuricum potest floribus comparari? Quid ita rubet, ut resat?
quid ita candet, ut lilium? viola autem purpuram, nullo superari
marice, oculorum magis, quam sermonis iudiciū est. Plotinus qua-
 tuor libros edidit de prouidentia, in quibus disputat, maxima,
 & minima, Dei summa ratione, ac sapientia regi, atque guber-
 nari: cuius eam maximè laudat sententiam D. Augustinus in
 c. 14. lib. 10. de ciuitate Dei, quod prouidentiam à summo Deo,
 cuius est intelligibilis, atque ineffabilis pulchritudo, vsque ad
 hæc terrena, & ima pertingere, flosculorum, atque foliorum
 pulchritudine comprobat: quæ omnia quasi abiecta, & velo-
 ciissimè pereuntia, decentissimos formarum suarum numeros
 habere non posse confirmat, nisi inde formentur, vbi forma
 intelligibilis, & incommutabilis, simul habens omnia perseue-
 rat. Rectè autem dixit Saluator noster, Deum vestire lilium agri,
 vt intelligeremus, omnem eorum decorem, ornatum, atque
 pulchritudinem, nec fortuito, & casu eis contigisse, nec tan-
 tum à natura rationis ex parte ipsis accidisse, sed præcipuè à
 Deo sapientissimo rerum omnium opifice, & prouidentissimo
 rectore, illis esse donata.

In herbis autem, oleribus, & fruticibus, tanta est naturarum,
 virium, magnitudinis, figuræ, foliorum, seminum, & fructuum
 varietas, cum incredibili pulchritudine coniuncta, vt ea nos, vel
 oculis spectantes, vel animo contemplantes, pari admiratione,
 atque voluptate afficiamur. Verum, ne per omnia vagantes,
 modum institutæ breuitatis excedamus, de arboribus tantum,
 & pauca, & summatim dicemus. Ex his primum, & in multa
 secula perdurans, fuit mortalibus alimentum. Nimirum, ab
 exordio mundi vsque ad diluuium, per annos 1656, non alius,
 quam ex fructibus arborum fuit hominum victus, carniū esu
 intra id temporis, vel non concessio mortalibus, vel nequaquā
 vsurpato. Nec tantum ex fructibus arborum fuit hominum ci-
 bus, sed ex earum frondibus etiam cubile, ex libro, seu cortice,
 vestes. Arboribus ædificamus domos instar vrbium, & capacia
 populorum theatra fabricamus, nec in magna orbis parte, aliq̃
 sunt, quam ex lignis ciuitates, nec amplitudine, nec frequen-
 tia, nec magnificentia nostratibus inferiores. Denique, arbori-
 bus etiam maria inhabitamus, atque inambulamus, & vt om-
 nis hic terræ, & aquæ globosus vsquequaque à nobis obiri, &

**Primus
hominū
victus, &
vestitus
ex arbori-
bus fuit.**

per-

perlustrari queat, arborum seruitio factū est. Quin apud pri-
cos sacer fuit arboribus honos, arborum genera numinibus
suis dicantes, vt Ioui esculum, Apollini laurum, Minervæ oleā, in arbori
Veneri myrtum, Herculi populum. Constat item viros sanctis
simos, vt tota mente, atque omni animi impetu diuinis rebus
vacarent, studiosè secerera nemora, lucosque & syvas, ipso silen-
tio, religionem ingredientium animis incutientes, quæsiuisse.

In lib. Genes. cap. 21. legitur, Abraham plantasse nemus in Ber-
sabec, & inuocasse ibi nomen Domini Dei æterni. In extremo
quoque libro Iosue sic est: *Scriptis Iosue omnia verba hac in volu-
mine legis Domini, & tulit lapidem pergr. in eadem posuitque eū sub-
ter quercum, qua erat in sanctuario Domini.* Erat autem illa ipsa
quercus, vt opinantur Hebræi, & de nostris quidam sub qua
Iacob defodit, & condidit simulacra Deorum, quæ sui ex Me-
sopotamia deuexerant, vt scriptum est in lib. Genes. cap. 35. Nā
licet ibi ea arbor vocetur terebinthus, & apud Iosue, quercus:
vtrique tamen eadem vox est Hebræa, Hela, seu alla, quam
multi Latine reddunt, quercum, alij pinum, vel abietem esse pu-
tant, nonnulli vlmum, aut castaneam. Septuaginta interpre-
tes terebinthum vocare solent. Quamvis autem Sanctissimi
Patriarchæ, lucos, & arbores deligerent ad sacrum Deo cultum
adhibendum: postea tamen, ne ad impias superstitiones aliarū
gentium, quæ lucis, & arboribus ad cultum falorum Numi-
num abutebantur, defluerent Hebræi, eorum vsus in sacris ope-
randis damnatus est. Sic enim habes Deuteron omij cap. 16. *Nō
plantabis lucum, & omnem arborem iuxta Altare Domini Dei.*

Sed contemplamur varietatem, quæ est in arboribus, & plu-
rima, & perquam mirabilis. Prima varietas arborum: quædam
sunt vrbane, ac domesticæ, aliæ sylvestres, atq; agrestes: & nō-
nullæ sunt omnino steriles, vt salices, quæ nec semē nec fructū
gignūt: aliæ semen quidem creant, sed nō fructū, vt fagus: sunt
aliæ vtriusque feraces, velut pomiferæ, & glandifere. Quin
etiam in quibusdam distinctio sexus, vt in palma, ilice, & quer-
cu, deprehensa est. Secundæ varietas: sicut non omnis regio om-
nes fert arbores, ita nec quas eadem gignit regio, quibuslibet
eius locis, aut nascuntur, aut adolescunt, aut fructificant. Ete-
nim mōtes amant cedrus, larix, teda, cæteræque, è quibus resi-
na gignitur. Item buxus, ilex, iuniperus, terebinthus. Montes,
& valles diligunt abies, robur, castaneæ, cornus. A quosis mon-
tibus gaudent saxinus, sorbus, cerasus. Non temerè in monti-
bus vix sunt prunus, oleaster, iuglans, morus, sambucus. Sub-
eunt, & in montosa, vlmus, malus, pyrus, laurus, myrtus: gau-
det frigidis sorbus. Aquas odore cupressi, iuglades, & castaneæ.
Non nisi in aquis perueniunt, salices, alij, populi, & ligustra.

Omniplex arborum va-
rietas.

De nata-
li solo ar-
borum.

Quæ-

De radici-
bus & cor-
ticibus ar-
borum.

De foliis.

De flori-
bus arbo-
rum.

Quaecunque communia sunt montibus, planisque maiora sũt: aspectũque pulchriora in campestris, meliora materiæ, crispioraque in montibus, exceptis malis, pyrisque. Tertia varietas, magna est arborum in radicibus, & cortice differentia. Radices copiosæ sunt fico, robori, & platano: breues, & angustæ malo: singulares abieti, & larici, singulis enim innitũrur, quamquã minimis, in latera dispersis. Crassiores sunt lauro, & inæquales: itæ oleæ, cui, & ramosæ, at robori carnosæ. Robora, suas radices in profundum agunt: & (si Virgilio creditur) esculus quantum corpore eminet, tantum radice descendit. Oleæ, malis, & cupressis per summa cespitum, lauro, & oleæ, recto meatu, ficis flexuoso. Visa est annosa quercus vi tempestatis euerſa, radicẽ amplitudine, iugum soli amplexa. Cortex alijs tenuis, vt lauro, alijs crassus, vt roboris, alijs levis, vt malo. fico: idem scaber, robori, & palmæ. Omnibus in senecta rugosior. Quibusdam rumpitur sponte, vt viti, quibusdam etiam cadit, vt malo: carnosus est suberi, & populo, membranaceus viti, & arundini: multiplex tunicis, vitibus, & abieti: simplex fico, & arundini. Quarta varietas versatur in foliis, etenim latissima sunt fico, viti, platano: angusta myrto, & oleæ, capillata pino, & cedro: & aculeata ilicum generi, iunipero spina pro folio est, carnosæ eupresso, crassissima alno: longa arundini, & salici: palmæ etiã duplicia: circinata pyro: mucronata malo: angulosa hederæ: diuisa platano: insecta, pectinum modo, piceæ, arque abieti: sinuosa toto ambitu, robori: spinosa cute, rubo: mordaciæ vitis: pungentia pino, abieti, larici cedro: pediculo breui, oleæ, & illici: longo vitibus: tremulo populis, disposita myrto: concava buxo: inordinata pomis: plura eodẽ pediculo exeuntia, malis, pirisque. Præterea, plurimis folia sunt circa ramos, allis, & in cacumine ramorum, sed robori etiam in ipso caudice. Sunt item densa, & rara, semperque lata, rariora. Notatur porro in foliis differentia cadentium, & non cadentium foliorum. Urbanum arborum generi non decidunt, oleæ, lauro, palmæ, myrto, eupresso, pinis, hederæ. Ex syluestribus non sunt decidua folia, abieſtis, laricis, iuniperi, cedri, terebinthi, & illicis. Extra prædictas cæteræ folia deperdũt. Nec interest maturius germinasse, quippe amygdala, fraxinus, sambucus, cum inter primas germinant, inter nouissimas nudantur foliis, morus autem nouissimẽ germinans, cum primis amittit folia. Decidunt sorbo vniuersa cæteris paulatim.

Quinta varietas est in floribus, scilicet in eorum magnitudine, numero, figura, colore, dispositione, venustate, odore, & item in succis, & liquoribus, qui odoratissimi & saluberrimi humanæ vitæ, vario hominum artificio ex floribus exprimuntur.

tur. Et profecto arbrum flos, pleni vetis, & anni renascentis indicium est, item flos velut quoddam arborum gaudiū. Tunc senonas, aliasque quam fuerant, ostendunt: tunc variis colorū picturis, in certamen vsque luxuriant. Sed hoc negatum plerisque. Non enim omnes florent, & sunt tristes quædam, quæque non sentiant gaudia annorum. Nam neque ilex, picea, pinus, & terebinthus villo flore exhilarantur. Quædam statim in germinatione florent, sed maturescunt tardè, vt vites: alia serotino germinatu florent, maturantque celeriter, sicuti morus, quæ nouissimè vrbatarum, nec nisi exacto frigore germinat, ob id sapientissima arborum dicta. Desflorescunt omnia septem diebus, nec celerius: quædam tardius, sed nulla pluribus his septenis. Sexta varietas complectitur fructus. Quædā arbores (quod etiam supra tetigimus) nullum fructum ferunt, hoc est, ne semen quidem, vt tamarix, scopis tantum nascens, populus, alnus, & vlmus. Infelices olim existimabantur, dānatæque religione, quæ neque feruntur vnquam, neque fructum ferunt. Nouellæ arbores carent fructu, quandiu crescunt, Gignentium autem fructum, quædam, & lateribus ramorum & cacuminibus ferunt, vt pyrus, punica, ficus, myrtus. Palma sola in spathis habet fructum, racemis propendentem. Reliquis sub folio pomum est, videlicet, vt protegatur, excepta fico, cui folium maximum, & vmbrosissimum: & ideo supra id, pomum est. Et vero in arboribus fructu onustis, peculiaris differentia. Superiōri parte, fertiliior est arbutus: inferiore, quercus, iuglandes, fici. Omnes, quo magis senescunt, hoc maturius ferunt, & in apricis, locis nec pingui terra. Syluestiora omnia, tardiora. Est etiānum ætatis differentia. Amygdala enim, & pyrus, atque glandifera, in senectā fertilissimæ sunt: cæteræ in iuuentā, tardiūque maturantes, quod maximè notatur in vitibus. Vetusioribus enim, vinum melius, nouellis copiosius. Denique omnis cura fertilitatem adiicit, fertilitas maturat senectam: quapropter & præflorent talia, & prægerminant, & præcocia fiunt, quoniam omnis infirmitas, cælo magis obnoxia est.

De fructibus

Septima varietas, in ipsis vmbis arborum obseruata est. De vmbis. Sunt autem quarundam, licet magnarum arborum, breues vmbre, vt in malis, pyrisque. Eadem enormes cerasis, & lauris. Nec scientia vmbRARUM, cultoribus terræ negligenda est. Scilicet, terra nascentibus, vmbra aut nutrix, aut nouerca est. Iuglandium quidem, pinorūque, & picearum, atque abietum vmbre, quæcunque attingere, non dubiè venenum sunt. Sanè iuglandiū vmbra, etiā capiti humano, non tantū omnibus iuxta satis, grauis est, & noxia. Necat germina & pinus, cupressi vmbra

Mira vis
vmbrae
fraxini
aduersus
serpentes.

vmbra est minima; & in se conuoluta: siccorum leuis, quamuis sparsa: vlmorum item leuis, sed nutriens quaecunque opacat. Populo nulla est vmbra, lucentibus foliis: pinguis alno, sed pasceus sara: vitis sibi sufficit, mobili folio, iactaturque crebro, solem vmbra temperans, eodem graui, protegens in imbre. Omnium ferè leuis vmbra est, quorum pediculi longi. Mirum dictu est, quod de fraxini vmbra à vitis doctis est proditum, tantam eius esse vim aduersus serpentes, vt matutinas quidem, occidentésve eius arboris vmbas, quæ sunt longissimæ, serpens non solum non attingat, sed etiam procul fugiat. Expertum se affirmat Plin. lib. 16. cap. 13. si fronde ea, gyro claudatur ignis & serpens, vt alia quam per frondes fraxini elabi nequeat, in ignem potius quam in fraxinum fugere serpentem. Iucundissima omnium, platani vmbra existimata est: adeo, vt si Plinio credimus, vmbrae tantum gratia, ex alieno orbe petita, & in Italiam peruecta sit, tanto in pretio & honore habita, vt solum eius tributarium fieret, & gentes vectigal pro vmbra eius penderet. Osta ua varietas ad ætates arborum pertinet, quarum dispar admodum ratio est. Longissimi xui, & ultra ducentissimum annum protensi, sunt olea, oleaster, cupressus, ilex, quercus, platanus, & palma. At breuissima vita est puniceis, fico, malis: & ex his, præcocius breuior, quam serotinis: dulcibus, quam acutis. Videntur & aquaticæ celerius interire. Senescunt quidem velociter, laurus, malus punica, sed è radicibus repullulant. Cariæ verustatèque nõ sentiunt cupressus, cedrus, ebenus, buxus, taxus, iuniperus, & olea. Rimam fissuræque sponte non capit cedrus, olea, cupressus. In vniuersum dici potest, quæ odore præcellunt, ea & diuturnitate præstare. Verum, mira est illa naturæ varietas. Vlmus in perfluatu, robur defossus, & in aquis obruta quercus, sunt quæ firmissima. At quercus supra terram, torquens se, rimosa facit opera: robur marina aqua corrumpitur, esculus humoris est impatiens: contra verò alnus, adacta in palustre terram, longæua est, onetisque quantilibet patiens.

Arbores
in Scriptu
ra lauda
re.

a. Psal. 91
b. Psal. 51.
c. Ioan. 12
d. Ioan. 15
e. Matt. 13

Sunt porro in factis literis nonnullæ arbores laudatissimæ. Etenim vir iustus comparatur a palmæ, credo, b oleæ: c Saluator noster grano frumenti, d & viti: e regnum celorum grano sinapis: diuina sapiëntia variis se comparat arborum generibus. Ipsa namque in libro Eccle. cap. 24. hæc de se prædicat. *Ego quæ si cedrus exaltata sum in libano: & quasi cypressus in monte Sion: quasi palma in cades: quasi rosa in Iericho: quasi olina speciosa in campis. Quasi terebinthus extendi ramos meos: quasi platanus exaltata sum iuxta aquas: quasi vitis fructificavi: quasi cinnamomum, blasimum, & myrrha electa, dedi suauitatem odoris. Quis igitur tantas herbarum, & arborum varietates, venustates, voluptates,* atque

arque vtilitates contemplans, non vna cum sanctissimis illi^s poetis mirandus exclamet, Benedicite vniuersa germinantia in terra Domino, laudate & superexaltate eum in secula²

Benedicite fontes Domino, Benedicite maria & flumina Domino.

Facilis est & ampla materies, de aquis dicere, quæ prædicatione & admiratione digna sint. Verū, nō id agitur hoc loco, vt de aquis, vel philosophico, vel oratorio more dicamus. Satis in præsentia erit, ad propositæ sententiæ illustrationem, nonnulla de aquis, maximè sacris ex literis petita, lectoris memoriæ, & animaduersioni suggerere. Principiō igitur lector consideret, quemadmodum in exordio mundi, cum esset aqua longè maior quàm terra, ciq̃ue omni ex parte superfusa, tertia die fabricationis mundi, potentissimo Dei verbo iussuq̃ue separata, & vnum in locum coacta, magnam terræ partem ad generationem stirpium, & animantium habitationem, nudam siccamq̃ue relinquerit. Hinc existit immensitas oceani: hinc tot eius in terras irruptiones, quæ nos maria diuersis insignita nominibus appellamus: hinc tot lacus, fontes, & flumina: hinc denique omnia aquarum genera, ad temperandos siderū ardores, ad refrigerandū aërem, ad sæcundandam terram, ad nutriendas stirpes, ad innumerabiles animantium, hominumq̃ue vtilitates, atque voluptates opportunissima. Clarissimum deinde fuit, potentiæ pariter, ac iustitiæ Dei testimonium & monumentum, generalis illa aquarum eluuio, quæ omnem aquarū terrarum orbem, aquis, vel celsissimos terræ mōtes quindecim in sacris cubitos supergressis, altissimè inundauit. Multum præterea faciet ad prouidentię diuinæ commendationem & admirationem, eorum miraculorū, quæ in aquis à Deo plurima & maxima effecta sunt, commemoratio atque contemplatio. Libet igitur quædam hic lectoris animo & cogitationi repræsentare. *a* Nilus Aaronis percussus virga, protinus aquas suas vertit in sanguinem. *b* Mare rubrum simili ratione diuisum, & loco cedēs, medium alueum suum, Hebræis commodauit ad transitum, siccis eorum vestigiis consignandum. *c* Iordanis retorto cursu, & ad fontes suos refluens, Hebræis se calcandum, & permeandum exhibuit. *d* Amarissimæ aquæ, iniectu cuiusdam ligni, in dulces & potabiles, ex templo mutatæ sunt. *e* Ex petra, & ali-
ni maxilla, repente ad Sampsonis, & populi Hebræi potum, lar-
gissima scaturit aqua, *g* bis pallio Heliz diuisus Iordanis, prophetarum pedibus transmissus est, *h* ferrumq̃ue intra viscera sua conditum, iussu Eliæ, extra aquas ipse suus euomuit. *h*

Aquarū
præstati-
Gen. 1.

Gen. 7.
Miracula
literis.

a Exod. 7.

b Exo. 14.

c Ios. 3.

d Exod. 15.

e Exod. 17.

Num. 20.

f Iud. 15.

g 4. Reg. 2.

h 4. Reg. 6.

14. Re. 2. In agro Hierichuntino, fons quodam fuit vber aquis, sed tam hominibus quam aruis, pestilentibus: quæ salis aspergine, & Elisei benedictione ita sanata, & in melius commutata sunt, ut deinceps hominibus dulcissimum ac saluberrimum darent porum, & agris fertilitatem atque amœnitatem afferrent. Saluator noster super mare Tiberiadis ambulauit, non secus per liquidas fluxasque vndas, quam per solidam, firmamque terram ingressus. Atque in eodem lacu atrocissimam tempestatem, ventis & fluctibus imperans, subito compressit: ut verissimè de eo cecinerit Dauid: *Tu dominaris potestati maris, motum autem fluctuum eius tu mitigas.* Nota sunt ex historiis Ecclesiasticis, nec hoc loco non memoranda, nauem, in quam beata Martha cum sorore Magdalena, fratre Lazaro, Marcella pedissequa, & Maximo, à ludæis impositi fuerant, velis ac remigio destitutam, vastissimoque mari ad certissimum naufragium commissam, Deo gubernante, saluis omnibus Massiliam esse appulsam. Illud item luculentissimum fuit miraculum: cum beatus Clemens alligata ad collum anchora, in profundum deiectus esset, Christianis ad littus orantibus, mare ad tria miliaria recessit, eosque illi accedentes, ædiculam marmoream in templi formam, & intus arcam lapideam, vbi martyris corpus conditum erat, & iuxta anchoram quamersus fuerat, inuenerunt.

**Natura-
lia aqua-
rum mi-
racula.** De naturalibus porro aquarum miraculis, quæ Seneca libro tertio naturalium questionum, & Plinius libro secundo, capite centesimo tertio, & libro trigesimo primo, capite secundo, curiosè tractarunt, quinque tantum in præsens memorabo, scilicet quæ exploratoris ac liquidioris sunt veritatis, & plus admirationis habere videtur. Et horum quidem vnum ad maria pertinet, alterum, ad lacus, tertium, ad flumina, quartum & quintum, ad fontes. In mari, præsertim autem Oceano, multa sunt mira: verum super omnia, æstus maris effluentis ac refluentis, mirabilitatem magnam faciunt. Euripus sanè angustissimum inter Eubocam, & Boeotiam, atque rapidissimum fretum, alterno cursu septies die, ac septies nocte fluctibus inuicem versis, adeo immodicè fluit, ut ventos etiam, ac plenis velis nauigia frustreret. Videre igitur licet mare, nunc quasi superfluum sibi, & quis exonerari cupiens, egredi in terras, easque latissimè inundare, mox tanquam aquarum inane ac sitiens, easdem colligere ac resorbere. Quæ sit causa tanti miraculi, aut si vna non est, quæ sint illæ, impeditisissima questio est, quæ doctiorum ingenia, omnibus seculis exercuit, & adhuc non est à quoquam, ex voto philosophantium, explicata. Putarunt quidam, depressos esse aliquos specus, quo reciproca maria residant, atque inde se rursus exuberantia

tis attollant. Sed opinio, quæ hunc effectum ex lunæ motu proficisci, ac pendere facit, sectatorum & defensorum multitudine auctoritateque prævaluit. Certe, huiusmodi æstuum variatio, inter maciem & plenitudinem aquarum, lunæ incrementis & defectionibus mirifice respondet. Nam luna exoriente, & meridianum cæli fastigium ascendente, intumescunt, mox à meridiano virgente in occasum, residunt: rursusque ab occasu luna super ima cæli meante, & ad meridianum contraria accedente, inundant: hic, donec iterum exorjatur, se ipsi, sorbent. Et noua quidem luna, modici æstus sunt, plena, exundant, plenissima, maximè feruent: indeque rursus mi-
tescunt.

Alterum miraculum cernitur in lacu Iudææ, quem, quia nihil præter bitumē gignit, Asphaltitem nominarunt. De hoc dicam ea tantum, quæ memoriæ prodidit Iosephus, cui omnia eius regionis, vt indigenæ, & eius gentis facile principi, exploratissima & notissima fuerunt. Is igitur lib. 5. de bello Iudaico, cap. 5. ita scribit. *Commeratione dignum puto, Asphaltitis lacus naturam exponere. Salsus ille quidem, ac sterilis est: sed tanta lenitate, vt etiam, quæ grauissima sunt, in eum iacta fluitent: nec quisquam demergi in profundum, ne de industria quidem facile possit. Denique Vespasianus, qui eius visendi causa illuc venerat, iussit quosdam natandi inscios, vinctis post terga manibus in altum decuci: & euenit omnibus, vt tanquam vi spiritus sursum repulsi, desuper fluitarent. Ad hac, mirabilis est coloris mutatio, quæ ter in singulos dies superficiem vertit, & solis radiis variata resplendet. Multis autem locis vomit nigras bituminis glebas, quæ super undas, & habitu & magnitudine, tauris sine capitibus similes natant. Has, eius regionis homines trahunt ad naves: & quia lenta est materia, abrumpere nequeunt: sed quasi religata pendet à cumulo, donec menstruo mulieris, atque vrina soluatur.*

Confert autem id genus bituminis non modò ad compagines nauum, sed ad corporum etiam curationem, multis remediis admixtum. Longitudo lacus est, quingentorum & octoginta stadiorum, latitudo, centum quinquaginta stadiis patet. Hunc locum diuina Scriptura vocat mare mortuum, salsum, solitudinis, & campestre, æternum monumentum diuinæ vindictæ: qua sceleratissima illa Pentapolis, igne cælitus misso, penitus conflagrauit, cuius deflagrationis etiam num reliquias videre licet, renascentes in frutibus cineres, qui odore quidem non sunt, vel optimis dissimiles, carpentium vero manibus, in fumum resoluuntur, & cinerem. Sic Iosephus. Tertium miraculum spectans ad flumina, tradit Plinius libro trigessimoprimo, capite

Asphaltites lacus Iudææ. Iosephus

Gen. 19.

Fluuius
Sabbati-
cus.

secundo. *In Iudea*, inquit, *rius est, qui sabbatis omnibus siccatur.* Verum in hoc lapsus est Plinius. Nam hoc ipsum, ut plenius & distinctius, ita quoque verius narrat Iosephus libro septimo de bello Iudaico, cap. vigesimoquarto. *Fluuius*, inquit, *medius inter Arcas, & Raphaneas, Agrippa regni ciuitates fuit, copiosus, neque meatu segnis, interpositis tamen sex diebus, à fonte suo deficiens, nudum siccumque alueum suum relinquit. Deinde, quasi nulla mutatione facta septimo die similis exoritur: atque eum ordinem semper obseruare, pro certo compertum est. Unde etiam Sabbaticus appellatus est, à sacro die septimo, quem Iudaei religiose colunt.* Hæc Iosephus.

Quartum & quintum miraculum in fontibus cernitur, quæ miracula non ego meis verbis referam, sed Solini & Plinij, scilicet, ut disertorū auctorū significantissimis atq; elegatissimis:

Mitus
fons apud
Garamā-
tas.

Garamantum cuiusdam oppido (inquit Solinus cap. trigesimo secundo) nomen est *Debris*, fonte miro: quippe alternis vicibus die friget, nocte feruet, ac per eadem venarum commercia, interdum ignito vapore afluat, interdum glaciali horrore algescit. Incredibile memoratu, ut tam breui temporis curriculo natura tam dissonam sui faciat varietatē. Si quis enim nocte fontē visat, inesse fonti illi æternam facem credat. Qui autem die spectet brumales scabrobras, nunquam aliud existimet, quam perpetuū rigere. Unde non immerito per gentes, *Debris* inclita est, cuius aqua ex caelesti vertigine mutat qualitatem, quamuis controuersa siderum disciplina. Nam cum madum à calore vespere temperet, ab occasu incipit, ita fons incallescere ut ni tactu abstinens, noxium sit contingisse: Rursus, cum ortus solis incanduerit, & radiis feruefacta sint omnia, sic glaciales euomis scaturigines, ut hauriri etiam à sitientibus nequeat. Quis ergo non sperat fontem, qui friget calore, calet frigore. Hæc Solinus.

Quintum miraculum vterque Plinius commemorat, sed prior breuissimè: scribit enim cap. centesimo tertio lib. secundi. *In Comensi iuxta Larium lacum, fons largus est, horis singulis semper intumescens, ac resedens.* Sed eius miraculi magnitudinem exprelius descripsit Plinius epistola quarti libri, quem scripsit ad Suram. *Attuli tibi ex patria mea*, inquit Plinius, *pro munusculo quaestione, altissima ista eruditione dignissimam.* Fons oritur in monte, per saxa decurrit, excipitur cœnatiuncula manu facta, ibi per uuluum detentus, in Larium lacum decidit. Huius mira natura. Ter in die statim auctibus ac diminutionibus crescit, decrescitq;. Cernitur id palam, & cum summa voluptate deprehenditur. Iuxta recumbis & vesceris, atque etiam ex ipso fonte, nam est frigidissimus, potas. Interim illa certis, dimensisque momentis, vel subtrahitur, vel assurgit. Annulum seu quid aliud ponis in secro, alluitur sensim, ac nouissimè operitur: detegitur rursus, paulatimque de-

Miri fontis qui est iuxta Larium lacum elegantissima descriptio.

seruit.

ferunt. Si diutius observes utrumque, iterum ac tertio videas. Spiritus ne aliquis occulsiore, os fontis & fauces, modo laxat, modo includit, prout in latus incurrit, aut decessit expulsi, quod in ampullis, ceterisque generis eiusdem videmus accidere, quibus non hinc nec statim patens exitus. Nam illa quoque, quamque prona & vergentia, per quasdam obliquantis animamoras, crebris quasi singultibus (sicut, quod effundunt. An qua Oceano natura, fonti quoque? Quaque illo ratione aut impellitur, aut resorbetur: hac modicus hic humor vicibus alternis suppressitur, vel egeritur? An ut flumina, quae in mare deferuntur, aduersantibus ventis, obuioque asu retorquentur, ita est aliquid, quod huius fontis excursus per momenta percussit? An latentibus venis certa mensura est, quae dum colligit quod hauserat, minor est, & pigrior, cum collegit, agilior, maiorque profertur? An nescio quod libramentum est absconditum, & cacum, quod cum exinanitum est, suscitatur, & elicit fontem: cum repletur, moratur, & frangulatur? Scrutare tu causas, potes enim, quae tantum miraculum efficiunt. Mihi abunde est, si satis expressi quod efficitur. Hactenus quae memorata sunt, verba suere Plinij. Tot igitur, tantisque aquarum miraculis excitati, atque inuitati, diuinas laudes celebremus, identidem cantantes, *Benedicite fontes Domini Domino: benedicite maria, & flumina Domino: laudate & superexalte eum secula.*

*Benedicite cete, & omnia quae moventur
in aquis Domino.*

TAm multa, & tam illustria sunt in omni genere piscium, Dei potestatis & pro-
volacrum, & terrestrium animantium naturae miracula, & potentiae ac providentiae Dei argumenta, si eorum uidentiae
praecipua tantum, carptimque dicantur, ea compluribus im- argumen-
plendis voluminibus abunde sufficiant. Nobis autem, non haec ta in pis-
in praesens subtiliter & curiosè tractantibus, & ne plus iusto hic cibis.
liber excresecat, ad finem eius properantibus, etiam de potissimis, maximeque insignibus, paucissima strictim attingenda sunt.
Quos pisces Septuaginta interpretes, eo quod secutus Latinus in-
terpres, vel cete, vel dracones appellant, eos scriptura Hebraica
duobus vocabulis nominare solet: quorum alterum est, *Hatani*. Quod ge-
nim, quia voce usus est Moyses primo capite Geneseos, cum dixit, nus pis-
Creauit Deus cete grandia, pro cete, est vox, *Hatanim*, quae pro-
fici significat dracones seu serpentes, tam marinos, quam ter- cete.
restres. Nam ut ipsi sunt inter se, longitudine & figura corporis persimiles, ita vno nomine indifferenter ab Hebraeis appel-
lantur, quod nomen passim in Scriptura reperitur, redditum La-
tinè vel Graecè vocabulo draconis, vel serpentis, in Exodo ca-
pite septimo, virgae Moysis & magorum dicuntur versae in dra-
cones. Deut. 32. inquit Moyses, *Fel draconum vinum eorum*. Psal. 148.

Quid significet in
Scriptura vox Le-
uiathan.

Laudate Dominum de terra, dracones, & omnes abyssi. Alterum vocabulum est, *Leuiathan*, cuius sit mentio apud Iob. cap. 5. *Maledicant ei, qui maledicunt diei, qui parati sunt suscitare Leuiathan, & cap. 40. An extrahere poteris Leuiathan hamo, & fure ligabis linguam eius?* Cuius piscis vastitatem, audaciam, & ferociam, deinceps Iob elegantissima oratione describit. Etiam David vsus ea voce est Psal. 73 *Tu confregisti capita draconis in aquis, dedisti eum escam populis Æthiopum.* Et Psalm. 103. *Draco iste, quem formasti ad illudendum ei, id est, ut quasi maris impetum tenens, in eo, seu regno suo ludat, & securus, seipsum agitet, & volutet, quacumque voluerit ludibundus discursans, & pro lusu & ioco habens, ceteros pisces venari & prædare.* Denique apud Isaiam cap. 27. idem vocabulum legitur. *In illa die visitabis Dominus in gladio suo dero, & grandi & forti, super Leuiathan serpentem vëctem, & super Leuiathan serpentem toruosum, occidet cetum, qui in mari est.* Vox autem, *Leuiathan*, sicut etiam prior illa vox *Hatanim*, non significant vnam aliquam certam speciem piscis, sed omne genus piscium vasto & immani corpore præditum, ut sunt quas Latini vocant balenas, pristres, orcas, & generali vocabulo maris belluas, & monstra. Vox enim, *Leuiathan*, originem trahit ex voce Hebræa *Lava*, quæ significat cumulare, & accessionibus augere. Per metaphoram autem *Leuiathan*, appellatus ab Isaiâ cap. 27. Pharaon rex Ægypti, verbis proximè citatis, propter eius superbiam, crudelitatem, & confidentiam, quod Nilo nobilissimo & fecundissimo flumini dominaretur. Vnde ei minatur Ezechiel cap. 29. verbis Dñi: *Ecce ego ad te Pharaon Rex Ægypti, draco magne, qui cutus in medio fluminum tuorum, & dicis, meus est fluvius, & ego feci memetipsum, Et ponam frantum in maxillis tuis: & agglutinabo pisces fluminum tuorum squamis tuis: & extraham te de medio fluminum tuorum, & universi pisces tui squamis tuis adhærebunt, &c.* Ad eundem pertinent verba illa Davidis ex Psalmo septuagesimo tertio, paulo superius commemorata. *Tu confregisti capita draconis*, id est, fregisti omnem potentiam Pharaonis, qui similis videbatur multiplici, sæuissimoque draconi, demersumque eum cum vniuerso exercitu in mare, obiecisti populis Æthiopum, qui infestissimi erant Ægyptiis, quorum tanta interneccione maiorem in modum gauisuri erant, eorumque spoliis potituri. Vel significatur cadauera Ægyptiorum ad litus eiecta fuisse in prædam, pastumque coruis, qui propter nigredinem, populi Æthiopum per metaphoram appellantur.

Magnitudo quo-

Hoc genus piscium vastissimi corporis, tremendarumque
virtutum

vinum, nominatim Scriptura, quoties de piscibus agit, com-
morare solet: ut Genescos primo, Psalmo centesimotercio,
& hoc loco, videlicet, quod propter vastissimam corporis mo-
lem, Dei, à quo creatum est, potentiam clarissimè demon-
stret. Plinius libro 9. cap. 3. scribit, balenas maris Indici esse
quaternum iugerum, pristis verò ducenum cubitorum. Et
libro, 3. cap. 1. citat Iubam regem Mauritaniz, qui in his vo-
luminibus quæ scripsit ad Caium Cæsarem Augusti filium,
prodidit, cetos sexcentorum pedum longitudinis, & trecen-
torum sexaginta latitudinis, & Arabiz flumen intrare. Dio-
nysius geographus affirmat, visas esse in mari balenas instar
sublimium montium, quæ nimirum naues cum vectoribus
forbuerint. Nearchus prodidit, ut refert Strabo libro 15. in
sinu Arabico inueniri cetos viginti trium passuum, id est, duo-
rum, & nonaginta cubitorum longitudine. Ossa piscis, cui ob-
iecta fertur Andromeda, inter miracula Romæ ostensa in
Ædilitate M. Scauri, erant longitudine pedum quadraginta,
altitudine costarum, Indicos elephantes excedente, spinæ cras-
situdine sesquipedali. Lege Plinium libr. 9. cap. 5. & Solinum
cap. 36. Nec minus mira sunt, quæ Otavus Magnus in lib. 2. de
rebus Septentrionalibus, cap. 10. & aliquot deinceps capitibus
de monstrosa belluarum, maris Septentrionalis figura, & magni-
tudine prodidit.

Sed quid nos externa, & nonnulla fortasse fabulosa con-
sectamur, cum domi nostræ, hoc est, in sacris literis, veriora
& insigniora habeamus: Quis, obsecro, legens historiam Ionæ,
non obstupescit? *Preparauit Dominus, inquit Scriptura Ionæ
piscem grandem, ut deglutiret Ionam: & erat Ionas in ventre pis-
cis tribus diebus & tribus noctibus. Et orauit Ionas ad Dominum
Deum suum de ventre piscis. Et dixit Dominus pisci, & euomuit Io-
nam in aridam.* Quid in hoc facto, aut primum, aut magis
miretur? an piscem illum tanto fuisse oris hiatu, ut inoffense so-
lidum Ionam excipere, & deglutire potuerit? An Ionam intra
piscis aluum, aut respirare, ut necessariū est homini potuisse:
aut sine respiratione, totum triduum vixisse? An in illo tene-
bricoso, & horrendo specu piscis, adeo fuisse imperturbato ani-
mo, ut accurate composita præcatione apud Deum viceretur?
An cum igneo illo viscerum seruore non esse confectum, at-
que consumptum? An bellæ agitatione non esse confli-
ctatum? An denique, ut innoxie fuerat exceptus ore piscis,
& aluo conseruatus, sic innoxie fuisse eiectum, & terræ red-
ditum? Sane, ad huius miraculi similitudinem, finxisse vi-
dentur Poëtæ, Herculem, quò Hesionem Priami sororem à Herculi
piscis voratam liberaret, intrasse in eius aluum, tribusque,

Pondera
tur mira-
culū Io-
næ à pis-
ce deuo-
rati.

Fabuli
dentur Poëtæ

in eo necando pisce diebus consumpris, nisi quod expilatus rediit, vt super illo lonæ loco perhibet Theophylactus, cætera illæsum exiuisse. Ideoque Lycophron Poëta, vocauit Herculem Trispermum, quasi Trinocem, propter triduum, quo necando pisci, intra eius aluum immoratus est. Atque hoc lonæ miraculum, non tantum veriùs, sed etiam longè mirabilius est, quàm illud, vel nimis temere à Græcis creditum, vel nimis prodigè laudatum: illud dico Arionis in mare proiecti, ac del-

ex sacris
litteris pe-
tita.

Casus
Arionis.

Miracu-
lum pis-
cis ore
staterem
ferentis.

Locus li-
bri Tobie
cap. 6.

Quomo-
do piscis
captus à
Tobia
vim ha-
bere po-
tuerit ex-
pellendi

Illud quoque, legenti historiam Tobie, ingentem mouere potest admirationem, quod in cap. 6. eius libri, de quodā pisce his verbis scriptum est: *Et respondens Angelus dixit Tobia, cordis eius particulam si super carbones ponas, fumus eius extricat omne genus demoniorum, siue à viro, siue à muliere, ita ut ultra non accedat ad eos. Et fel valet ad ungendos oculos, in quibus fuerit albugo, & sanabuntur.* Et infra c. 11. sic est: *Tunc sumens Tobias desello piscis, linxit oculos Patris sui. Et sustinuit quasi diuiniā fere horā: & cepit albugo ex oculis eius, quasi membrana oui, egredi. Quam apprehendens Tobias, traxit ex oculis eius, statimque visum recepit.* Sed hæc legentem, subibit admittatio, simul dubitatio, quomodo res corporalis, vti erat cor, & iecur illius piscis vim habere poterit expellendi dæmonē, naturę prorsus incorporeæ, ob idque actioni, & potentie rerum corporaliū nullatenus obnoxium, atque subiectum? An ea vis abigendi, & arcendi dæmonem, non erat illi pisci naturalis, sed ei ad effectum illum operandum diuinitus insita? qualem, scilicet, credimus esse rardæmones terei ignis potentiam, torquendi damnatos spiritus. An res corporalis,

corporalis, licet directo vim habere non possit aduersus dæmonem, potest tamen habere aduersus eius operationes, & effectus naturales, quibus, vel impeditis, vel destructis etiam dæmon quodammodo expelli dicatur? Etenim, dæmon per causas naturales inuicē ritē cōpositas, & alicui, vel loco, vel tēpori tēpestiue, apteque applicatas, nonnūquam effectus quosdā valde noxios, & peccilētes operatur. Ex aduerso, si opponātur aliæ causæ naturales cōtrariæ, sed valēiores, maiorisq; efficacitatis, vel effectus dæmonum, ne producantur, impediunt, vel iam productos dissipabunt, ac de medio tollent. Atque ea ratione dici potest dæmon, ex aliquo loco pulsus, quia non potest in eo loco, vel corpore esse per operationem, quam prius in eo exercebat. Huius rei exemplū perillustre habemus in li. i. Reg. c. 16. vbi sic est: *Spiritus Domini recessit a Saul, & exagitabat eum spiritus nequam a Domino. Igitur quodocunque spiritus Domini malus arripiebat Saul, David tollebat citharam, & percutiebat manus sua, & refocillabatur Saul, & leuius habebat: recedebat enim ab eo spiritus malus. Quomodo autem sono citharæ, cantuque Davidis, ægritudo illa animi Saulis discuteretur, dæmonque expelleretur, lingua digressionē super eo loco disputat Nicolaus de Lyra, & ibidem Tostatus aliquod quæstionibus eandem rem pertractat. Sed mihi similis verō fit, quod idem Tostatus prædicto loco, in quæstione 46. respondens ad dubitationem, quæ in illo pisce Tobie proposita est, ait, nullam illi pisci fuisse vim expellendi dæmones. Ecquæ enim vis in pisce esse poterat extricandi omne genus dæmoniorum, & prohibendi, ne vltra accederent? Sed Raphaël fuit, qui dæmonium expulit, & religauit in deserto superioris Ægypti, vt in ca. 8. eius libri traditur. Verum quia hoc voluit ille tacere, cum iecur piscis igne cremaretur, fumarēque: ideo talis effectus pisci tributus est. Cur autem Raphaël veritatem rei celauerit Tobiam, causa fuit, ne seipsum illi ante tempus manifestaret. Si enim dixisset se expulsurū dæmones, & quasi vinculis, ne se ad nocendum homini mouere possent, constructurum statim intellexisset Tobias, illum non esse hominem, sed Angelum, pauoreque consternatus, non ausus fuisset familiariter, vt solebat, cum eo agere. Sanè Raphaël alia fecit, & dixit, quæ in eo libro memorantur, non verē sed figuratē tantum, & simulatē. Comedere enim, bibere, & dormire videbatur. Dixit item se ni Tobie, se mercenarium esse, & appellari Azariām, & filium esse magni Ananiæ: quæ nisi dicta figuratē accipiantur, à mendacio excusari non possent.*

Sed redeo ad certos, de quibus mirum profectō, si tamen verum, certē memorandum videtur, quod narrat Ælianus

Cetos habere pisci-
culū sui
motus
ducē, &
rectorē.

lib. 2. historia de Animalibus ca. 13. Ferè cetorum genus, inquit, aliquo duce indiget ad suum motum regendum, & moderandum cuius oculus, quasi ducibus ipsum vititur ad videndum. Is autem dux, ut periti harum rerum confirmant, piscis est, albo colore, praelongo capite, angusta cauda. Huncne, ducem cuique ceto natura dederit, an quadam amicitia ductus ipse, ultro cetos antegrediat, difficile est constituere. Certe piscis, nunquam à ceto separatus, meatu cernitur, sed eius caput antegredies, quasi temo, & dux eius existit: cuncta illi praesentit, & providet, extremaque cauda praemonstrat, tum declinandam tum, persequenda: cibatum ei conciliat, incidiasque à piscatoribus positas signo prodit: & ubi occurrunt breuia, ne propter molem corporis in illis hareat, tempestivè praesignificat, ut alio meatum declinare possit. Cum autem ad nimiam pinguitudinem ceti perveniunt, amplius, nec videre, nec audire possunt: carniū mole, audientiū, videndique meatus obstruente. Quod si eo duce carent, haud dubiè illis pereundum esset. Quis igitur non miretur naturæ, aut potius Dei providentiæ, qui vastissime maris belluæ, exiguum piscem, motus, victus, vitæque ducem, & rectorem dederit? Nescio quid simile de pinna generis concharum in lib. nono & cap. 42. scriptum reliquit Plinius. Nasceitur, inquit, pinna in limosis, subrepta semper, nec unquā sine comite, quem pinno herem, seu pinno phylacem vocant: is est squilla parva. Pandis se pinna, luminibus orbem. Pinna intus minus piscibus prebens, assultant illi proximus, & ubi licentia audacia crevit, implens eā. Hoc tempus speculatus index, morsu leni significat: illa compressu quicquid inclusit, exanimat, partemque socio tribuit. Quo magis miror, quosdam existimasse aquatilibus molitū inesse sensum. Sic Plinius. Verum ad alia pergamus.

Plinius,
de pinna,
& squilla.

Benedicite omnes volucres cali Domino.

Cur si-
mul pisci-
um, & vo-
lucrum,
Scriptura
memi-
nit.

Recte post pisces, memorantur volucres. Nam & Moyses utriusque generis animantium creationem, narrans opus quinti diei, coniunctè tradidit. Ait enim cap. 1. Genes. Dixit Deus, producant aqua reptile anima vivens, & volatilis super terram sub firmamento cali. Cur autem Scriptura coniunctè memoret pisces, & volucres, tres causæ reddi possunt. Etenim utrumque animal quinto die primum à Deo creatum est: & utrumque videtur ex eadem materia, id est, ex aquis generatum. Sic enim plerique Doctores arbitrantur: & hoc indicant verba Moysis proxime posita. Licet eo loci Scriptura Hebraica, & paraphrasis Chaldaica diversam reddant sententiam hanc nempe: Repere faciant aqua reptile anima vivens, & volatilis volens super terram, Nec obscure significare videtur Mosca c. 21.

aves

duos ex terra esse creatas, cum ait: *Formatis Dominus Deus de humo cunctis animantibus terra, & uniuersis uolatilibus cali. addidit ea ad Adam.* Verum, sint aues ex terra productæ, necne, aliena est hoc loco disputatio, in primo libro commentariorum nostrorum in Genesim, à nobis diligenter explicata. Certe negari non potest, inter pisces, & aues magnam esse naturæ cognitionem, & multiplicem convenientiam, atque similitudinem. Locus piscium aqua est, auium aer: quæ duo elementa, sunt inuicem multis rebus congruentia: ambo humida, diaphana, facile mobilia, & cedentia, & inuicem paruo negotio mutabilia. Conformatio item corporis utriusque animantis, multis modis est similis: utrique inest leuitas, agilitas: magna est similitudo inter squamas, & pennas, inter alas, & pinnas, inter uolatum, & natatum. Vtrumque animaliter suum cauda dirigit: & ab eo nauigandi artem homines didicisse creditum est. Certe Plinius libro 10. miluos scribit gubernandi artem docuisse caudæ flexibus, in cælo monstrante natura, quid opus esset in profundo. Scitè igitur distinet, pisces esse aues aquariles, & aues esse pisces aëreos. Sed nūcde auium ad superiorum uerborum explanationem, nonnihil dicendum est.

Magna si
militudo
auiū, &
piscium.

Crederrimæ sunt in sacris literis similitudines ex auium pe-
titæ, & ad varias res declarandas, probandasque accommoda-
tæ. Velut est illa Deu. c. 32. *Sicut aquila promouens ad uolandum pullos suos, & super eos uolans, expandit alas suas, & assumpsit eos, atque portauit in humeris suis.* Nam, ut ait Aristotel. li. 9. De historia animal. c. 32. *Alunt pullos suos aquila, donec potentes uolandi fiant: tunc nido eos expellunt: nec sine iudicio, & examine profus habens, sed implumes etiamnum pullos percussientes subinde cogunt aduersos intueri solis radios. Et si conuiuentes, nictantesque animaduertierint, præcipitant à nido uelut adulterinos ac degeneres. Cuius acies forma steterit, illum educant.* In Psalmo centesimo secundo altera legitur similitudo ex aquilis ducta, *Remanebit, inquit, ut aquila iuuentus tua, id est, redintegabit vires tuas Deus, ita ut robustissimæ aquilarum iuuentuti comparari possis. Vel talis Dei munere fies vigore animi, robore corporis, & agilitate, qualis est in sua iuuentute quomodo aquila robustissimum nempe, perniciosissimum, & violentissimum animal. Nam quod ex senectute ad iuuentam, uetur iureddat aquila, nusquam legi apud auctores probatos: nisi cui arrideant Hebræorum fabulæ, à quibus proditum est, aquilæ, aquilam omni decennio, usque ad centesimum annum petere ignem elementarem, & ab eo supra modum incalescentem, deicere se in mare. Ex quo, nouis succrescentibus pennis, tum Hæteiuulescere: prouectam uero ad centesimū annum, idemque bræorum*

Locus
Deut. c. 32
de aquila

Locis
Psal. 102.

Figmen-
tum He-

iaccet

Augusti-
ni de A-
quilæ
senectæ
iudiciū.

facere tentatā non posse iam præ senio, viribus destitutā, & mari exurgere. Nec admodum credibile videtur multis, quod narratur in Epistola, quæ inter epistolas D. Hieronymi ponitur ad Præsidium scripta, vbi sic est: *Aquila quando senuerit, granantur illius penne, & oculi, tunc quarit fontem, & erigit pennas, & colligit in se calorem, & in fontem se demergit, & ita sanantur eius oculi, & ipsa redit ad iuuentutem.* Euthymius super hoc loco prædicti Psalmi, aquilis tradit solemnè esse veteres pennas excutere, nouasque induere, eaque ratione quodammodo iuuenescere: quod spectasse videtur Iaias c. 40. *Qui sperans, inquit, in Domino, mutabunt fortitudinem, assumunt pennas sicut aquila, current, & non laborabunt, ambulabunt, & non deficient.* Quem Esaiæ locū explanans Hieronymus: *Crebro, inquit, diximus aquilarum senectutem reiuuescere mutatione pennarū. & solas esse, quæ iubar solis afficiant, pullosque suos, an generosi sint, hoc experimento probent. Itaque, & sanctos repuerascere, & assumpto immortalis corpore, laborem non sentire mortalium.* Compluribus visum est similis verò, quod tradit Augustinus, super eo loco Psalmi scribens, aquilæ in senectæ rostrum vsque eo increlescere, atque incuruari, vt obstructo oris aditu, omnem capiendi cibi potusque facultatem adimat: ipsam verò rostrum ad petram vehementer allidendo frangere: excussoque impedimento oris, rursus potum & cibum capientem reualescere, & quodammodo reiuuenescere. *Tunc, inquit Augustinus, redit illi vigor membrorum, nitor plumarum, gubernacula pennarum, volat excelsa sicut antea: fit in ea quadam resurrectio.* Nam Dauid, ad declarandam resurrectionem hominum ad immortalis aet., hac similitudine aquila usus est. *Sed aquila renouatur iuuentus ad breue tempus, non ad immortalitatem: data est enim similitudo, qualis nempe de re mortali, ad rem immortalem vicinque significandam, non expresse demonstrandam dari potuit.* Sic Augustinus. Equidem, quod increscere rostro, deficiat aquilam comedendi & bibendi facultas. Lego etiam apud Aristotelem in libro. 9. de historia animal. c. 32. cuius sententiam in libro 10. c. 3. his verbis reddit Plinius. *Oppetunt aquila non senio, nec agetudine, sed fame, in tantum superiore accrescente rostro, ut aduinitas aperire non queat.* Quod autem scriptum est apud Iob ca. 39. aquilam è remotissimis & altissimis locis, speculari prædam, ad quam scilicet rapiendam, maximo impetu seipsam deiciat, declarari & illustrari potest eo, quod scripsit Plinius eodem illo loco, quem proximè posui. *Superest, inquit, Helias, est autem species aquile, clarissima oculorum acie, librans ex alto sese, visoque in mari pisce, præcep in eum ruens, & discussis pectore aquis, rapiens.*

Verum

Verum nonnullas alias similitudinum attingamus. In Canticis canticorum, ut donetur pulchritudo oculorum sponsæ, cōparantur oculi eius oculis columbarū. *Ecce, inquit, tu pulchra es amica mea, oculi tui columbarum.* & infra ca. 5. enarrans sponsa pulchritudinem sponsi sui, similiter eius oculos comparat oculis columbarum. *Oculi eius, inquit, sicut columba, super rivulos aquarum, qua lacte sunt lota, & resident iuxta fluentia planissima.* Sed quam vim & sententiam habet ista similitudo? Nimirum significantur oculi simplices, sine fūco & dolo: nam Christus Dominus excellentiam simplicitatis præcipuè tribuit columbæ, cum dixit Matth. 10. *Estote simplices sicut columba,* & capite 5. eiusdem: *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit.* An potius oculi columbini significant oculos minimè vagos & lasciuos, sed pudicos & castos? Etenim peritiæ rerum naturalium, præcipuam quandam in columbis obseruarent pudicitiam, & mutuam coniugum fidem. Audi quid libro 10. c. 34. de columbis scribat Plinius. *Primo, inquit, illis pudicitia, & mentri nota adulteria. Coniugij fidem non violant, commoneque seruat domum: nisi calebs, aut vidua, nidum non reliquit. Amor utrique sobolis equalis: sæpe & ex causa castigatio, pigras intrante famina ad pullos, parturienti solatia & ministeria ex mare.* Ælianus addit præterea libro 3. c. 42. si forte impudico amore captum hoc animal, alienam venerem persequatur, ipsum circumfederi ab aliis, marem quidem à maribus discerpi, foeminam verò à foeminis disperdi. Et hæc lex castitatis, etiam ad turtures pertinet, & ad columbas albas: excepto quod, utramque non occidunt, sed marem tantum perimentes, foeminæ mortem quidem remittunt, eam tamen in viduitate reliquam ætatem viuere cogunt.

Sed illa super omnes memorāda, & reliquis in præsens omiflis, breuiter explicanda videtur similitudo, ex triplici auium genere petita, qua David in Psalmo centesimo primo vsus est illis verbis, *Similis factus sum pellicano, solitudinis, factus sum sicut nycticorax in domicilio. Vigilavi, & factus sum sicut passer solitarius in lecto.* His tribus similitudinibus indicat David similem se factum auibus soliuagis auia, desertaque loca incolentibus, nimio enim mœrore & angore animi confectum se, fugere hominum consortia, & secreta loca, mœrentibus amica queære, gaudere tenebris, lugubri carmine delectari, & in somnes noctes præ cura & tristitia transigere. Verum, quæ auis sit pellicanus, Hebræi se nescire farētur. Theoporetus & Euthymius tantum dicunt esse auem solitudine gaudentem. Arnobius scribit, eam pasci escis venenatis. Caietanus, similem esse cygno. D. Augustinus, nasci in solitudinibus, maxime in Ægypto, propter

Locus Canticorum
c. 4. & verò de oculis columbarum.

Pudicitia columbarum.

Locus psalmi centesimi primi, de pellicano.

Quæ auis sit pellicanus.

propter Nilum fluuium : cætera non esse curiosè inuestiganda , vt quæ sit eius auis figura , quæ membra , quæ vox , qui mores. Græcè vocatur *ωλικαῖος* , sic dicta , quod arbores perforet , cuius auis mentionem facit Aristoteles libro nono de historia animalium capite decimo , & eam Theodotus eius interpres plateam appellat , haud dubiè imitatus Pliniū qui libro decimo , capite quadragesimo , quæ Aristoteles prædicto loco de aue tradit Latinis verbis ita reddidit. *Platea nominatur auis , aduolans ad eas , quæ se in mari mergunt , & capta illarum morsu corripit , donec capturam extorqueat . Eadem , cum deuoratis se impleuit conchis , calore ventris coctas eas enomit , atque is a esculentis legit , testas excernens .* Hanc autem esse auem nominatam in hoc Psalmo à Dauide , non improbabilis coniectura capitur ex vocabulo Hebræo *quath* , quod in eo Psalmo positum est , petitum ex verbo Hebræo significante idem quod vomere. Neque obstat huic coniecturæ quod Aristoteles libro 4. de historia animal. capite 12. inter aues gregales numerat grues , oles , & plateas . David autem , vt diximus , significat esse auem soliuagam . Etenim , auctor commentariorū in Psalms , qui præfert nomen Hieronymi (cuius esse illos commentarios , equidè vt in parte nō negauerim , sic ex toto , plane abnuo) auctor inquam ille super eo Psalmo , duo facit pellicanorum genera , alterum gregatim viuens circa aquas , vescensque piscibus , de quo scilicet locutus est Aristoteles , alterum , quod in solitudine versatur , pasciturque venenatis animalibus , vt serpentibus , & lacertis . Nec illud hic tacendum , vocabulū Hebræū , quod Hierony. in Psalmo , 101. vertit pellicanum , in 2. cap. Sophoniæ , verti ab eo onocrotalū : cuius auis ingenium bellè describit Plinius libro 10. cap. 47. Atque prædicto loco Hieronymus duo facit onocrotalorum genera , similiter vt de pelicanis dictum est . Cerrè , cum Scriptura significare vult terram aliquam incultam & desertam , dicere solet , in ea habituros onocrotalos , vt legere licet apud Isaiam capite 34. & Sophoniam capite secundo .

Mira de pellicano ex diuo Augustino, Gregorio, & Cassiodoro.

Sed quæ de pelicanis mira narrantur , magis quod à viris grauissimis prodita sunt , quam quod certa putem , hic breuibus prodenda duxi . Augustinus super illo Psalmo refert , à quibusdam esse traditum , pellicanum rostro pullos suos occidere , sed mox lugere occisos per triduum , & seipsum sauciando , sanguinem effundere , quo superfuso , pullos reuiuiscere . Idem referens Gregorius super Psalmo 5. poenitentiali affirmat eam esse Philosophorum opinionem . In epistola , quæ scripta est ad Præsidium , quæ nomine Hieronymi prænotata , in quarto tomo eius operum fertur , similia August. & Gregorio de Pellicano tradum.

ne traduntur, nisi quod pullos eius, non ab ipso, sed à serpen-
tibus occisos ab eo viuificari, dicitur. Cassiodorus super eodem
Psalmo, de pelicano, nycticorace, & passere, hunc in modum
scribit. *Pelicanus, avis Ægyptia est, ciconiis granditate corporis com-
parabilis: propterea semper macilenta, quia ut physiologi volunt, tam-
se peruiscera intestino, quicquid escarum accipit, sine dissectione trans-
missis, quo fit aut paucissimo ciborum succo refecta proprio adipemē
nime farchatur. Cuius duplex genus esse dicitur, unū in stagnis ha-
bitans, alterum in desertis locis solinagū viuens. Nycticorax, Latī-
nè sonat nocturnum coruum, quem quidam bubonem, alij noctūm
esse dixerunt. Hunc sicut diei fulgor abscondit: sic aduentus noctis
prodegit, & contra motem auium, tunc magis vigilare, & escas
querere incipit, cum se ad soporem animantia cuncta componunt.
Passer, est avis parua, sed nimia sagacitate sollicita, qua nec facile
laqueis irretitur, nec per ingluuiem ventris, escarum ambitionis de-
cipitur. Hæc propter infirmitatem suam, ne aut ipsa à predatore ca-
patur, aut fœtus eius serpentinis deuorentur insidiis, inter aves
unica cautione munita, ad celsa domorum fastigia concurrens, ut à
suspectis casibus reddatur aliena, qua multis periculis probatur ob-
noxia, Hæc Cassiodorus.*

Sed decet hanc de auibus orationem concludere, velut in- De phœ-
signi clausula, celebri phœnicis historia. Legendus est Hero- nice qui
dorus libro secundo, Plinius libro decimo, capite secundo, So- veterum
linus capite 36. Cornelius Tacitus libro quinto animalium. scripse-
Ælianus libro sexto de historia animalium, capite 57. & com- rint
plures alij, qui de phœnice, vti maximo auium miraculo, pro-
pè incredibilia, scriptis prodiderunt: quæ licet fabulosa
nonnullis visa sint, ea tamen antiquissimi & grauissimi pa-
tres nostri, minimè reiecerunt, quin eius auis exemplo si-
mul & argumento vti, sunt, quo fidem apud Gentiles fu-
turæ mortuorum resurrectioni conciliarent, & astruerent.
Extat non inelegans carmen de phœnice, Lactantij nomen
præferens. Commemoratur etiam historia phœnicis ad per-
suadendam Gentilibus, hominum resurrectionem in libro 5.
cōstitutionum Apostolicarū c. 8. quod opus superioribus an-
nis, Franciscus Turrianus, nostræ Societatis vir pius & doctus, Francis-
Latinitate à se donatum, eruditis scoliis, & cōmentariis illustra- cus Tur-
uit. D. Ambrosius in explanatione psalmi, 118. super illo versi- rianus So-
culo, *Gloria tua in toto corde meo, exaudi me Domine, iustificationes cietatis*
tuas requiram, de phœnice ita scribit. *Phœnix, totius ignorat Iesu thep*
corporeas, libidinis nescit illecebras, sed de suo surgit rogo, sibi auis logus.
superstes, & ipsa & sui hæres corporis, & cineris sui fœtus. Eadem
persequitur pluribus verbis in libro 5. hexameron capite 23.
Sed in oratione, quā edidit in fide resurrectionis, disertissime
phœnicis

phœnicis ingenium, mores, exitum, ac regenerationem, hunc in modum descripsit, *Auis in regione Arabia, cui nomen est phœnix, rediit suo carnis humore reparabilis, cum mortua fueris, reuiuiscis. Et hoc relatione crebra, & scripturarum auctoritate cognouimus: eam autem quingentorum annorum spatia, vitali usui habere præscripta: eamque, cum sibi finem vitæ adesse, præaga quadam natura sua æstimatione cognouerit, thecam sibi de thure, & myrrha, & ceteris odoribus adornare. Completoque opère pariter, & tempore intrare illam, atque emori: ex cuius mox humore orti vermem, paulatimque eum in eius auis figuram concrefcere, usumque formari: submixam quoque remigio pennarum, renouata vitæ officia, munere pietatis ordini. Nam thecam illam, vel tumulum corporis, vel incunabulum resurgentis, in qua deficiens occidit, & occidens resurrexit, ex Æthiopia in Lycœniam vehit, atque ita resurrectione auis huius locorum incola, completum quingentorum annorum tempus intelligunt.*

Ergo isti aui quingentesimus resurrectionis annus est, nobis millesimus: ille in seculo, nobis in consummatione mundi. Plerique etiam opinantur, quod auis hac rogem sibi ipsa succendat, & rursus de suillis suis, & cineribus reuiuiscat. Hactenus Ambrosij sunt, quæ commemorata fuerunt. Ponam etiam hic verba Tertulliani, ut scriptoris vetustissimi. Is, libro quem scripsit de resurrectione carnis, sic ait, *Accipe plenissimum atque firmissimum huius nostre spei specimen. Siquidem animalis est res, & vitæ obnoxia & mortis, illum dico alitem Orientis peculiarem, de singularitate famosum, de posteritate monstruosum: qui semetipsum libenter succens renouat, natali sine decedens, atque succedens, iterum phœnix. Vti iam nemo, iterum ipse, qui non iam, alius idem. Quid expressius atque signatius in hanc causam, aui cui alij tale documentum. Deus enim in Scripturis suis, & florebit, inquit, velut phœnix, id est, de morte, de funere. Vti credas, de ignibus quoque substantiam*

*corporeis exigi posse. Multis passeribus antestare nos Dominus pronuntiauit: si non & phœnicibus, nihil magnum. Sed homines semel interibunt, auiibus, Arabia de sua resurrectione securis, Hæc Tertullianus. In cuius prædictis verbis, illud obseruare velim lectori: cum vox Græca φοινῖξ ambiguit significationis sit (nam & palmam arborem significat, & hanc auem, etiam Latinis dictam phœnicem) quod scriptum est in Psal. 91. *Iustus ut palma florebit*, Tertullianum de aue phœnice interpretatum esse, cum tamen de palma fere intelligatur. Et rectius sanè. Nam Dauidem eo loci non de aue, sed de arbore loqui, contextum verborum eius consideranti, manifestum fit: ait enim. *Iustus ut palma florebit, sicut cedrus libani multiplicabitur, plantati in domo Domini.* Et vox Hebræa, thamar, quæ eo loco ponitur, nusquā*

in Scriptu-

in Scriptura significat auem, sed vbiq; arborem palmæ. Terullianus igitur ambiguitate Græcæ vocis abusus, non rectè locum illum Davidis, de aue phœnice interpretatus est.

Benedicite omnes bestia & pecora Domino.

Hoc pertinet ad terrestres animantes: quarum, quæ grandiores, perfectioresque sunt, præsertim autem, quæ vñibus hominum maximè inferuiunt, vocabulis bestiarum, & pecorum hic significantur. Sed terrestrium animalium duo sunt genera, quædam sunt corpore magna viribus, robusta, sensibusq; perfecta, vt equus, leo, elephas: alia parua, infirma, & imperfecta, vt apis, eulex, formica. In vtro autem genere spe stabilius sit naturæ artificium, pluraque extent atque illustriora Dei potentia, ac sapientia argumenta, difficile iudiciū est. Nec mihi sanè liquet, mirari ne debeam magis dentes apri, an tineæ, alas gryphis, an cyniphis, caput equi, an locustæ, cura elephantis, an culicis, aquilam, an formicam, leonem, an pulicem, tigrem, an testudinem. Nisi quod maiorum animalium rberior, & amplior materia, ideoque tractabilior, & naturæ facultati obsequentior, minus naturæ vim, & artem facit admirabilem. At in minutis animalibus quorum exilitas cerni vix potest, tam subtilis, & artificiosa singulorum membrorum figuratio, cunctarumque partium corporis tam apta digestio, atque omnium sensuum tam exquisita distinctio & perfectio, quo inextricabilior, eo mirabilior contemplantibus accidit. Nam, vt de vno culice dicam, & sunt alia dictu minora, vbi tot sensus in culice natura collocauit? vbi visum prætendit? vbi gustatum applicauit? vbi odoratum inseruit? vbi truculentam illam, & portione corporis maximam vocem ingenerauit? qua subtilitate pennas annexuit? prælongauit pedum cura? disposuit ieiunam caueam vti aluum auidam sanguinis, & potissimum humani, sitim accendit? telum verò per fodiendo tergori quo spiculauit ingenio, atque ita reciproca geminauit arte, vt fodiendo acuminatum pariter, sorbendoque fistulosum esset? Quos terebini ad perforanda robora, cum sono teste dentes affixit, potissimumque è ligno cibatus esset? Sed turrigeros elephantorum miramur humeros, taurorumque colla, & truces insublime iactus, tigrum rapinas, leonum iugas, cum rerum natura nusquam magis quam in minimis mira sit. Salomon quoque in libro proverbiorum, capite trigésimo hoc genus minimorum animalium imprimis miratur. Quatuor, inquit, sunt minima terra, & ipsa sunt sapientiora sapientibus, formica, populus infirmus, qui preparat in messe cibum

Vtrum in paruis animantibus, maius naturæ artificium appareat, quam in magnis.

Pliniana descriptio culicis lib. 11. cap. 2.

sibi: lepusculus plebs inualida, qui collocat in petra cubila suorum regem locusta non habet, & gregeditur uniuersa per turmas suas, scilicet manibus nutritur, & moratur in adibus regis. In capite autem texto eiusdem libri: Vade, ait, ad formicam, & piget, & considera vias, & discite sapientiam, quæ cum non habeas ducem nec præceptorem, nec principem, parat in ætate cibum sibi, & congregat in messe, quod comedat. Sane contemplatio fornicatum, ingentem fa-

Locus ex
Prouerb.
cap. 6. de
formicis,
illustra-
tus verbis
Plinij li.
11. ca. 30.

cit admirabilitatem. Si quis enim compareret onera corporibus earum, haud dubiè fateatur nullis, portione, vires esse maiores, gerunt onera morsu, & maiora, postremis pedibus auersæ moliantur, humeris obnixæ. Et his sua quoque reipublicæ ratio, & memoria, & cura. Semina arrosâ condunt, ne sursum in fruges exeant è terra: maiora, ad introitum diuidunt, modafacta imbre, ne putrescant, proferunt, atque siccant: operantur & noctu plena luna, cessant interlunio. Latè in opere, qui labor, quæ sedulitas, Et quoniam ex diuerso conuehant, altera alterius ignara, certi dies ad recognitionem mutuam nundinis dantur. Quæ tunc earum concursatio, quam diligens cum obuiis velut quædam collocutio, atque percontatio, Silices itinere earum attritos videmus, & id opere semitam factam, ne quis dubitet qualibet in re quid possit quantulacunque assiduitas. Denique sepeliuntur inter se uiuentium solæ, præter hominem.

Descri-
ptio.

Locus

Iob c. 40.

de behemo-

th, id est,

de ele-

phanto,

scilicet tra-

ctatur.

Magnitu-

do ele-

phanti.

Sed quia in hoc hymno, maiorum duntaxat animantium mentio facta est, quàm multis rebus hoc genus animalium, diuini numinis potestatem, & prouidentiam declarèt, eamque mortales agnoscere, admirari, & prædicare cogat, vñus elephanti, tærræstrium animalium corpore maximi, robore valentissimi, sensibus perfectissimi, moribus placidissimi, docilissime sagacissimi, denique duratione viuacissimi, exemplo demonstrabimus. Huius animalis amplitudo corporis, robustas, & sagacitas, & mansuetudo describitur apud Iob, capite quadragesimo, verbis quidem translatis, sed grauissimis, & magnificentissimis. Et magnitudo quidem corporis tripliciter significatur. Primum ipso nomine, quo eum appellat, dicens, Ecce *Behemoth*, Nam behema, significat bestiam, behemoth autem numero multitudinis significat bestias, & ita nominauit elephantum, quod propter vastitatem corporis instat multarum bestiarum, esse videatur, quasi vnus ipse complexum bestiarum simul moles corporum, sit complexus. Deinde, hoc ipsum indicat ex magnitudine caudæ eam, inquit, *Stringit caudam quasi cedrum*, id est, tantam habet caudam, tale inque, ut eam stringendo, seu intendendo etigit, referat similitudinem cedri arboris in sublime, & directio

cretio elatissimæ. Pro verbo, *Stringit*, Hebræum verbum proprie significat, celeriter mouere, seu agitare. Et reddit hanc sententiam, cauda elephanti huiusmodi est, vt cum ab eo flectitur, & circumagitur similis videatur cedro à ventis agitata. Nec tamen in tanta cauda, præsidium ei est, muscarum tædio, quibus maximè infestatur, abigendo, sed cum extentus cæcellata cute recipit earum examina, repente arctatis in rugas cancellis, comprehensas muscas enecat. Verum, quia elephanti cauda, proportionem tanti corporis non videtur insignis esse proceritatis, propterea quidam existimant, lob eo loco non loqui de cauda elephanti, sed de membro genitali enormiter magno: nam, mox subdit, *Nervi testiculorum eius perplexi sunt*. Sanè aquæ veteres Latinos scriptores, vocabulum caudæ, pro virili membro non semel positum, legimus. Ad hæc elephantis magnitudo, copia potus eius declaratur cum subditur, *Eccæ absorbebit fluuium, & non mirabitur, & halet si uiciam quæ influuat Iordanis in os eius*, id est, tantum bibit vt videatur sibi fluuium etiam Iordanem perennibus aquis abundantem, totum exhaustire, & exsorbere posse. Et est oratio hyperbolica, qua significatur eum propter ingentem corporis amplitudinem, largissimè bibere. Pro illo, *& non mirabitur*, Hebraice ad verbum est, *& non festinabit, seu non accelerabit*, id est, in tantum exhauriet fluuium, vt is bibente elephanto, non festinet cursum suum, sed potius quasi eius hauisu retardatus, tantisper imperum cursus sistat, dum ille bibit. Putant quidam ad idem attendendum pertinere verba illa, *Sub umbra dormit, in secreta calami, & in locis humentibus. Protegunt umbra umbram, circumdabunt eum salices torrentis*, existimantes hic subaudendam esse interrogationem, num, vel nūquid, vt hæc sit selecta oratio, *Nunquid sub arboribus iacet, & sub salicibus*, quæ dicat, tantæ est magnitudinis: vt cum arbores sua umbra tegere non possunt, & sub earum umbra delitescere queat, vt cæteræ animantes, nec salices, quæ in torrentibus nasci solent, possunt eum circumquaque tegere. Sed probabilius est, his verbis significari elephantum serè versari in locis palustribus & aquosis, sicut docet Aristoteles libro nono de historia animalium, capite quadragesimo sexto, *Amat*, inquit, *elephantus amnes, & quatenus non est animal fluatile, tamen riparium dici potest. Incedit etiam per aquam, & eatenus mergitur, quatenus eius promuscis superat, refat enim per eam, & spiritum accipit, reditque, sed non satis natæ pondere sui corporis potest*. Quod supra dictum est de copia potus elephanti, confirmari potest ex eo, quod scribit Aristoteles libro octauo de historia animalium, capite nono, elephantum vno pa-

Copia
potus ele
phanti.

Magnitudo
dentium
elephantum.

Iulius
Scaliger
laudatur.

flu, modios Macedonicos nouem, edereq[ue] posse: sex autem vel septem edere modios, in vsu frequenti ei esse. Amphoras aquæ, mēsuræ Macedonicæ quatuordecim vno potu hausisse, & rursus à meridie eiusdem diei, octo, cōsumptum esse. Aliud præterea proceritatis elephanti argumentum, ducitur ex dentium eius magnitudine, quos scribit Plinius libro octauo, capite decimo in extremis Africæ, qua confinis Æthiopiz est, postium vicem in domiciliis præbere, sepesque tum circum ipsa domicilia, tum in pecorum stabulis, pro palis, elephantorum dentibus fieri, Polybium tradere, auctore Glussa regulo. Non prætermittam hic ponere, quod ad illustrandum hunc locum valeant, verba Iulij Scaligeri, tam vbertate ingenij, & orationis elegantia, quàm eruditionis varietate ac subtilitate, hoc seculo insignis, & memorabilis viri. Sic enim ille in eo opere, quod aduersus Cardanum edidit, titulo exercitationis prænotatum, sic inquam, in exercitatione. 204. vbi agit de elephantis, scriptum reliquit. *Vidi ego unum dentem, me longe proceriorem. Itaque Aloysius Mustus, octonum pedum agnoscis longitudinē. Eorum quoque molē è pondere deprehendas. In Indicis historiis scriptum est, duos elephantum dentes, pependisse pondus trecenta & viginti quinque. Ex eius item animantis vestigio, ceteri corporis vastitatem coniectare licet, observatum enim est, eius lineam dimetientem, esse palmorum trium & pollicis, quantā latitudo torgi: in maximo equo rara est, aut nulla. Igitur senum denum pedum excedere proceritatem, legimus apud eosdem nauigatores. Notum est ex auctorum fide, Indicos esse maiores Africanis: at iis qui in insula Maidegasca oriuntur cedunt Indi. Hæc Scaliger.*

Verum quid est illud, quod apud Iob eodem loco dicitur, *Quem feci tecum.* Hoc nempe significat quem pariter atque te creauī: nam vt hominem, sic elephantem ego condidi. Vel quem eodem die sexto creauī, quo die etiam hominem feci: cunctas enim animantes terrestres, & hominem, creauit Deus die sexto. Vel quem feci, vt habitaret tecum. Nam, & si propter corporis molem, & robur, terrificum animal videatur, feci tamen eum ingenio placido, vt facile cicurari, & homini obsequi, atque interuire condiscat. Vel, quem feci tecum, id est, proximum, & simillimum tibi. Omnium enim animantiū, simillimus homini est elephante, nēpe ingenij docilitate, sagacitate, memoria, naturali quodam intellectu humani sermonis, & morum etiam sensu quondā humani amoris, gloriæ, ac voluptatis, egregia item, & quæ in hominibus rara est, erga suos nutritios, & rectores, fide, & beneuolentia. Vt non immerito scribat Aristoteles libro nono, de historia animalium, capite quadragesimo sexto, elephantem plurimum valere sensu,

sensu, cæterisque animantibus sagacitate ingenij antecellere: ideoque permulta humanæ vitæ, & consuetudinis officia doceri, atque intelligere. Nam, & regem adorare condiscit, genus submitrendo, & coronas porrigendo. Et ut scribit Plinius in exordio libri octavi, alienæ religionis intellectu non caret, quippe, transiturus maria, creditur non ante naues conscendere, quam inuiratus rectoris iureiurando de reditu. Obseruatum est vnum tardioris ingenij in accipiendis, quæ tradebantur, sæpius castigatum verberibus, eadem in illa meditatione noctu solitum. Mutianus ter consul, auctor est, se vidente Putcolis, cum aduecti, è naui egredi cogerentur, territò spacio pontis procul à continente porrecti, ut sese longinquitatis ætimatione fallerent, auersos retrorsus isse. Agminatim transiri fluuios, pullos suos super dentium eminentias gestant, promuscide, tanquam vinculi ipsos complexi: minores etiam anegredi cogunt, subsequenter maioribus, ut aduersus insequentes terga hostes, extremum firmitus, & valentius sit, simul etiam experiendi vadi causa, transeuntibus enim minoribus, facilem quoque maioribus fore transitum apparet. Si autem præirent maiores, fortasse qua illi transeunt, minoribus sine exitio transire non liceret. Adice, ne maiorum ingressu atterente alueum, crescat gurgitis altitudo, fiatque imperuius, vel exitialis transitus minoribus. Mira sunt, ac penè incredibilia, quæ de eorum fide, & benevolentia erga suos nutritios, & rectores memoriæ prodidit Ælianus libro tertio capite quadragesimo quarto, & libro septimo capite trigesimo secundo, quorum ego, ne longior sim, commemoratio ne supersedeo.

Elephantus quibus rebus homini simillimus sit.

Quantum porro sit robur, quantæ vites elephanti, significat illo ipso Iob loco Scripturæ, cum inquit: *Ossa eius veluti fistula aris, cartilago illius, quasi lamina ferrea, fortitudo eius in lombis eius.* Tantum enim robur inest in dorso, & ossibus elephanti (hoc enim per renes intelligere hic oportet: nam, & aquila ibi vertit *vātos*, id est, tergus, seu dorsum: Symmachus trāstulit *καρπῶν*, id est, coxendices) ut maximas turres cōsertas armatis hominibus in bellis gestent. Domiti, inquit Plinius, *militant, & turres armorum in hostes ferunt, magnæque ex parte Orientis bella conficiunt, prosterunt acies, proterunt armatos.* Et Philostratus lib. 2. cap. 6. *Pugnant, inquit, elephantes onusti turribus, quibus decem, aut etiam quindecim armati homines superstant, qui ex turribus tanquam propugnaculis, in hostes iaculantur, aut arcu sagittas torquent.* Sed maiora de illis memorat hi

Robur elephanti.

Locus prioris libri Machabæorum cap. 6. nartans, in exercitu regis Antiochi, fuisse duos, & triginta elephantos in bellis Macha-

bæorum
c. 6. de ele
phantis,

exercitatos, & super singulis ligneas turres firmissimas: & in his ingentes machinas bellicas, atque in singulis triginta duos fortes viros desuper pugnantes, præter elephantum magistrum, seu rectorem. Illud quoque mirum, quod narrat *Ælianus* lib. 18. c. 28. Indorum regem belligerantem cum hostibus habere solitum in exercitu, maximorum, & robustissimorum elephantum tria millia, quorum incursum, hostium muros quateret, atque subuerteret. Et hoc audiuisse se *Ctesias* scribit. Illud autem *Babylone* vidisse se affirmat, palmas ab elephantis, rectore ipso iubente violentissimo impetu extirpatas. *Aristoteles* quidem cæterè libro 9. de historia animalium scribit, euertere ædificia ab elephantis, magnos dentes admovento: palmas autem fronte eos impellere, & declinare, tum pedibus conculcando prosternere in terram. Hoc tamen tam ingens, tam robustum, & validum animal, minimo suis stridore, siue grunnitu terretur, & in tantum odit, & aduersatur murem, ut si pabulum in præsepio positum, attingi ab eo viderit, omnino lastidiat. Cruciatum in potu maximum sentit, hausta haurundine, quæ ipse animæ canali affixa, intollerando eum torquet dolore.

Magnitudo, & docilitas elephantis.

Cæterum, quam sit elephæntus mansuetum animal, & ad capescendū hominis imperiū, obsequiumque præstandū flexibile, multis exēplis, & argumentis grauissimis auctores confirmarūt, *Arist.* l. 9. de historia animal. c. 46. elephæntū esse cetero animalium mitissimum, atque placidissimum, ob idque nobilissimū, & multorum humanæ cōsuetudinis, ac disciplinæ officiorū capacissimū. *Elephas*, inquit *Pli.* 4. c. lib. 8. homine obuiosore in solitudine, & simpliciter oberrante, clemens placidusque, etiam demonstrare viam traditur. Quod eo mirabilius videri debet, quod insidias hominis maxime formidet. Vestigio enim hominis animaduerso priusquam homine, intremiscit insidiarum metu, subsistit quo ab olfactu, circumspiciens, iras profians, nec calcans vestigium, sedarctum proximo tradens & ille sequenti, nuncio simili, usque ad extremum. Et tunc agmen circumagitur, & acies dirigitur: aded omnium odori durat virus illud. Sed unde illi notitia hominis antea minime vis? Unde tam immani, & valenti bestia metus hominis? Cur enim vel ipsius conspectu pauet, tantū viribus, magnitudine, velocitate, præstantior? In eandem sententiam *Philostatus* lib. 2. ca. 5. hæc scribit: *Elephas maxime omnium ferarum docilis est, & ubi semel hominis imperio subiectus est, omnia præbet ei obsequia, & ab eo capit morum similitudinem, gaudetque non se eius, ac parui canes, ex manu eius cibum capere, vniuentemque, sua prænoscere complacitur, quin etiam caput intra suas fauces immittere hominem patitur, sardim aperto rictu, hiantemque ore per-*
manens,

mases, quoad homini libitum fuerit. Atque hoc ipsum indicavit sacra Scriptura, eo loco Iob, quem nunc tractamus, cum de elephanto dixit: Fœnum quasi bos commedit, & infra: Huic montes herbas serunt omnes bestia agri ludenti ibi. Quibus verbis significat: licet elephas tantæ sit molis, atque roboris, tantoque egeat pastu: quia tamen non est animal carniuorum, nec ex præda ceterorum animalium victum sibi comparat, sed simplicissimo vititur cibatu, herbis nempe frugibus fructibusque, ceterisque sponte nascentibus è terra vascens, in modum mansueti, & domestici bouis, Idcirco non esse incidiosum, aut metuentum aliis animalibus, quæ non modo non eum metunt, sed etiam iuxta ipsum, soluta omni metu intautè, secutæque versantur, & ludent. Addit Plinius libro octauo capite septimo, tantam esse eius animalis clementiam, aduersus minus valida: ut in grege pecudum occurrentia, manu demoveat, ne quod opterat imprudens, nec nisi lacissimum noceat. Ideoque gregatim semper ambulat, minimè ex omnibus soliuagum. Et qui de elephantis feri sunt, nedum hominis imperium experti, facillimè tamen cicurantur, nimirum capri hausto hordei subco, celerrime mitificantur. Pergit deinceps eo loco Scriptura ostendere, quàm facile hoc animal subiciatur imperio hominis, & ab eo quoquo modo velit, regatur, dicens: In oculis eius quasi homo capiet eum, & in sudibus perforabit nares eius. Quæ verba hanc sententiam continent. Et si elephas, maxima est corporis proceritate, & robore, facillimè tamen se domari, & in seruitutem hominis redigi patitur, præsertim oculis naribusque percussus. Venatores enim elephantem quem capere volunt, in foueam ad id paratam delapsi, oculos maximè, ac nares, ut cæteris partibus tenuiores, ob idque feriri, & dolore affici promptiores, percutiunt. Sed superueniente alio, iram aduersus percussores elephantem simulante, prohibenteque, ne amplius eum feriant, quin etiam cibum ei gratissimum hordei porrigente, statim is mansuescit, & sese illi, ut liberatori, & benefactori suo, in seruitutem libenter tradit, sessoremque, & rectorem sui, libentissime patitur. Narrat Philostratus libro secundo, capite quinto Appollonio, iuxta Indum fluuium, occurrisse puerum annos non plus tredecim natum, qui elephanto insidens summa omnium spectantium admiratione, acriter stimulis tantam beluam urgebat, bacillo ipsum quocunque vellet dirigens, & agitans.

Adeæ, quæ de elephanto tam eximia sunt commemorata, Longui adiungi potest singularis eius longæuitas. Hunc enim viuacissimam esse omnium animantium affirmat Aristoteles, & refert tradidit phanti.

à multis, eum adducenos, & trecentos annos vitam prorogare. Mirum est, quod narrat Philostratus libr. 2. capi. 6. vnum quendam de iis elephantis, qui pro rege Indorū Porō, aduersus Alexandrum in bello propugnauerat, post annos ab eo praelio quinquaginta, & trecentos, fuisse inuentum: & ab eo cognitum argumento, quod has literas dentibus insculptas gereret.

ALEXANDER IOVIS FILIVS AIACEM SOLI.

Illum enim, propter egregiam fidem, quam regi præstiterat, pro eo strenuè fortiterque pugnans, Alexander nominauerat Aiacem, cumque Soli dicauerat. Iuba rex Libyæ, scripto prodidit, Libycos equites elephantēs insidentes, aliquando pugnasse inter se: & fuisse alteri elephantorum parti, turrim dentibus insculptam, alteri verò nihil: & illos quidem, qui turrim dentibus consignatam gerebant viſtos, in Atlantem montem confugisse: se autem annis post id temporis quadringentis, vnum ex iis, qui fugerant, cepisse, & insigne turris dentibus eius impressum inuenisse, quali nuper fabricatum, nullaque ex parte consumptum. Cum igitur tam multa sint in elephante eximia, & singularia, quibus ille aliis animalibus longè præstat, meritò diuina Scriptura illo ipso loco lob dixit: *Ipse est principium viarum Dei, qui fecit eum*: id est, inter animalia, quæ vocat vias Dei, hoc est, opera Dei, elephante est initium, id est, primus, vel ipse primatum, & principatum tenet, siquidem magnitudine, robore, docilitate, mansuetudine, ac longeuitate, cæteris omnibus animantibus longè præcellit, atque ob eam causam, ipse est potentix, ac sapientiæ Dei, naturas animalium contemplantibus, principale testimonium, ac præcipuum argumentum.

Elephas
reliquis
præcellit
animanti-
bus.

Benedicite filij hominum Domino.

Deum
quomodo
homines
potius lau-
dare possunt,
quàm
reliquæ
omnes
res.

ALIÆ res in hoc hymno hætenus commemoratæ, vna solum ratione Deum benedicere, seu laudare possunt, quod nimirum ipsarum naturas vires operationes, effectusque scrutantibus, vberem laudandi Deum, earum omnium conditoris atque rectoris materiam suppeditant. At homo non hac tantum ratione, sed alio præterea sublimiori & excellentiori modo Deum benedicere potest. Solus quippè rerum omnium corporatarum Deum cognoscere, admirari, amare, mente pariter ac ore laudare, pio cultu venerari, debitis obsequiis eius voluntati obedire, præclarisque factis ac meritis, beatissimum eius conspectum, quo summum hominis bonum continetur, promereri potest. Atque eo ipso quod habet homo commune cum aliis rebus corporeis, eas omnes longè superat.

gèsuperat. Aliis namque rebus, solos angelos excipio, vnum duntaxat genus bonorum, quæ naturalia bona appellare licet Deus imperituit: hominē vero quinque bonorū generibus instruxit, ornavit, & summū honoris & gloriæ fastigiū extulit. Principio sunt in homine bona naturalia, ea dicto bona quæ ad humanæ naturæ integritatē, conseruationē, decorē, perfectiōnem, & naturalē quandam hominis fœlicitatem pertinet: quæ tanto præstantiora sunt naturalibus bonis aliarum rerum ratione carentium, quanto rationalis natura, præstat rationis ex pecti. Sunt deinde bona quædā propria hominis, sed humana: scilicet, quæ hominum solertia, studio, & industria comparantur: vti sunt virtutes morales, omnesque scientiæ, tam speculatiuæ, quam practiciæ, & item artes ac mira hominum inuenta, & opera, in tertio genere bonorum, locāda censeo, quæ Theologi supernaturalia, & diuinitus infusa nominarunt, singulari Dei munere homini supra naturalem eius facultatem gratuito donata. Cuius generis numerantur, fides, spes, caritas, omnesque virtutes à Deo infusæ: denique ea, quibus consequimur, remissionem peccatorum, iustique, & sancti efficimur, nec modo amici, sed etiam Filij Dei nominamur, & sumus. Ad quartū genus bonorū pertinent cælestia & diuina bona, in cælis à Deo, diligentibus ipsum præparata, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt. Ad quintū genus bonorum, equidem refero donum illud Dei, omnium bonorum, quæ diuinitus possunt hominibus dari, longē maximum: illud dico donum, immensū amoris Dei erga homines clarissimum testimonium, quod Deus miserum hominis statim miseratus, de cælo misit in terras filiū suum humana indutum carne: eumque voluit, quod immortalem perditō homini salutem, & dignitatem restitueret, post multos, duosque toletatos labores, in finem, acerbissimam crucis mortem opere re, ipseque filius suam personalem subsistentiam, quo munere nihil maius, aut æquē magnum à Deo dari potest homini: cum natura humana à se assumpta communicare voluit: ita ut persona Verbi, quæ fuerat ex æternitate subsistens in natura diuina, ex tempore subsisteret etiam in natura humana, tanta duarum naturarum, diuinæ & humanæ, in vna Verbi persona coniunctione, ut idem: esset verus Deus, & verus homo: ut quæ propria Dei sunt, verè attribuerentur homini, & quæ hominis sunt, licet ab ipsa Deitate sint per se remotissima, verè tamen de Deo dicerentur.

Huius doni diuini magnitudinem, ipse filius Dei, in eo sermone quem habuit cum Nicodemō, his paucis verbis commendare, & exaggarare voluit, *Sic Deus dilexit mundum: ut filium suum*

Quinq.
genera
bonorū,
hominī à
Deo data
& primū
naturalia
Bona ac-
quisita.
Bona su-
pernatu-
ralia.
Bona
æterna.

Bonorū
omnium
maximū
Dei incar-
natio &
passio.

munica-
tio, Lo-
cus Ioan
niscap. 3
Donum
aliquid
oſto ora-
tionibus
pluris æ-
ſtimatur.

*lium ſuum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pe-
reat ſed habeat uitam æternam.* Creſcit ſane apud homines do-
ni alicuius æſtimatio, his oſto modis. Etenim, pluris tanto fit
apud homines, quod alicubi datur, quanto vel donum ipſum
per ſe maius eſt, vel danti carius & prætioſius eſt, vel minori
eius emolumento datur, vel datur maiori amoris ſignificatio-
ne, vel quanto maior eſt, qui dat, nobilitate, ſapientia, diuitiis,
potentia, vel quanto minus debet ei, cui dat, vel quanto indig-
niori dat, vel denique quanto, quod datur, accipienti oprabi-
lius, vtilius, aut glorioſius accidit. Hæc omnia in eo Dei do-
no quod diximus, vſquequaque perfectæ licet inuenire. Dedit
autem homini Deus filium ſuum, ut particeps humanæ natu-
ræ factus, frater noſter eſſet: videlicet, quo Deus ſimilitudine
naturæ humanæ aſſumptæ, amabiliſſor fieret homini, & homo
iure cognationis cum Deo contractæ, fidentior ac fidelior eſſet
Deo. Dedit etiam nobis filium ſuum, ut magiſter noſter eſſet
cæleſtis doctrinæ, exemplar perfectæ vitæ, imperator ſpiri-
tualis militiæ, index & dux, reſtæ, atque compendiariæ viæ,
quæ ducit ad cælum, alimentum immortalitatis, pretium no-
ſtræ redemptionis, hoſtia diuinæ placationis, mediator & paci-
ficator Dei & hominum: cuius ex mortuis reſurrectio, & af-
cenſus in cælum, argumentum & ſpecimen eſſet futuræ reſur-
rectionis, & aſcenſionis in cælos, homini à Deo promiſſæ. De-
nique, ut quia verbum caro factum eſt, homo, qui carne & ſpi-
ritu conſtat, eo coram cernendo fruendoque, conſummata cor-
poris pariter, atque animi felicitate potiretur.

Locus
Pſalmi
oſtaui la-
tè expli-
catus.

Tot igitur tantorumque bonorum, quæ Deus partim ho-
mini iam dederat, partim ſuo tempore daturus erat confi-
deratione, æſtimationeque ſtupefactus David, tenere ſe non po-
tuit, quin Pſalmo octauo exclamaret: *Domine, quid eſt homo,
quod memor es eius? aut filius hominis, quoniam viſitas eum?*
*Minuiſti eum paulò minus ab angelis: gloria & honore cre-
aſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum.*
Prædicat in eo Pſalmo David magnificentiam Dei, quæ mi-
rabiliſſe ſplendet, cum in aliis rebus ab ipſo creatis, tum
maximè in homine, quem Deus præ cæteris honore & glo-
ria decorauit, omniumque rerum corporalium principem
conſtituit. Quoniam autem Chriſtus Dominus non mo-
dò verus homo fuit, ſed fuit etiam omnium hominum ca-
put & rex, ſuper omnes homines tam naturalibus, quam
ſupernaturalibus bonis à Deo cumulatus: hinc neceſſa-
riò efficitur, ut quæ in hoc Pſalmo de hominis dignitate &
gloria in commune dicuntur, ea multò verius & excellen-
tius Chriſto, quam vlli aliorum hominum conueniant. Quo
lice

licet intelligere, rectissime Salvatorem nostrum, Psalmo humilium versiculum, ut refert Matth. capite 21. *Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem*, velut ad se pertinentem, commemerasse. Paulum etiam in prioris epistolæ ad Corinthios cap. 15 illam sententiam Davidis, *Omnia subiecasti sub pedibus eius*, & item illa verba, *Minuisti eum paulo minus ab angelis*, &c. in 2. cap. epistolæ ad Heb. verissime de Christo esse interpretatum. Nos tamen in præsens, verba Davidis, de hominis in vniuersum dignitate explanabimus.

Sed quomodo intelligendum est, hominem esse diminutum paulo minus ab angelis? Pro illo, *paulo minus*, Græcè est, *Brachyis*, quod Latine sonat, breue quid, vel paruum quid, referri enim potest ad paruitatem, vel temporis, vel ipsius rei. Et ad paruitatem quidem temporis, videtur retulisse D. Thomas, in explanatione eorum verborum, affirmans hominem minorem esse angelo dupliciter: mente quidem, quia verum intelligit cū discursu, angelo simplici intuitu omnia intelligente, corpore autem, quod angelus omnino est incorruptibilis, homo verò, propter corpus est mortalis. Sed vtrique hæc differentia ad paruum tempus durat. Namque post hanc vitam & felicissimam hominum resurrectionem, nō solum omnia cognosceret homo sine discursu, sed etiam ipso corpore, dono in corruptionis affecto, in totum erit immortalis. Græci interpretes, & multi de Latinis, referunt ad corpus hominis: dicunt enim hominem animo, qui rationis & intelligentiæ capax est, parem esse angelis, minorem autem propter corpus, cui consociatus est & cōnexus animus: corpus autem paruum quid æstimari debet comparatione animi. Mihi sanè illa quoque placet interpretatio: si spectetur in homine & angelo vtriusque natura, & bona naturalia, proculdubio minor angelis est homo: sin autem spectetur gratia, & dona gratuita atque supernaturalia, nō est homo minor angelo. Siquidem ut sint multi homines beati, inferiores angelis: multi tamen sunt illis pares: quidam etiam omnibus illis superiores: id quod de Christo Domino, & sanctissima eius Matre dubitari non potest: nullus autem angelorū est, qui cunctis hominibus beatis antecellat. Quoniam autem natura exiguū quid est, si cum diuina gratia, & cælesti gloria comparatur: propterea verè dictum est hominē paulo minorem esse angelis. Sed quis est honos & gloria, qua Deus hominem coronauit? Declaratur hoc in capite 17. Ecclesiast, *Deus, Locus li-*
inquit, *creauit de terra hominem, & secundum imaginem suam bri Ecce*
fecit illum, & secundum se vestiuit eum virtute: dedit illi potesta
tem eorum, quæ sunt super terram. Posuit timorem illius super om-
nem carnem, & dominatus est bestiis & volatilibus: consilium
cap. 17

Quomo
do ho-
mo ab an-
gelis pa-
rum dis-
titerat.

Duabus
in rebus
posita est
naturalis
hominis
dignitas
atque
gloria.

& linguam, & oculos, & aures, & cor dedit illi excogitandi, & disciplina intellectus replevit illum. Creavit illi scientiam spiritus, sensu implevit cor illius. His verbis duæ res significatur, quibus singularis hominis dignitas & gloria maxime continetur. Altera est, quod homo sit ad imaginem Dei factus: altera verò, quod imperium ei datum sit in omnes animantes. Vtrumque Moyses eadem oratione cõplexus est, cū in exordio lib. Genesios Deū inducit ita loquentem. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & præsit piscibus maris, & volatibus celi, & bestiis uniuersaeque terra, omniq; reptili quod mouetur in terra.* Dei porro imago, in hominis animo potissimum expressa est, & in eo præcipue posita, quod vt Deus, sic animus noster sit incorporeus & immortalis, potensq; intelligendi omnia, & libero pollens arbitrio, eiusdemque capax felicitatis, qua Deus ipse beatus est. Ex quo fit, vt homo cunctarum animantium, iure optimo Dominus, & quasi rex constitutus sit. Et hæc fortasse regalē dignitatē, vt significaret Dauid, vti voluit verbo coronandi, dicens, *Gloria & honore coronasti eum.* Siquidem corona, regium est insigne. Quanquam verbum coronandi, secundum phrasim Hebraicam, plerumque in Scriptura significat, vndique ad similitudinem coronæ circundare aliquem, vel vndique circumtegendo eum, & à malis omnibus seruando, vel omni ex parte eum bonis replendo, & cumulando. Prioris exemplum habes in Psalm. quinto. *Scuto bona voluntatis tuae coronasti nos*, id est, tua bona voluntate, vt firmissimo scuto nos vndique protexisti, ab omnibus incommodis & malis seruando. Posterioris vero exemplum est in Psalm. 102. *Qui coronat te in misericordia, & miserationibus*, id est, qui te sua benignitate circumdat, bonorum suorum copia, omni ex parte animum tuum replens, & cumulans. Vnde subditur: *Qui replet in bonis desiderium tuum.* Similiter igitur hoc loco, illud, *Gloria & honore coronasti eum*, forte significat, hominem non aliquatenus, vel mediocriter, sed vsquequaque, & eximie, & gloria & honore fuisse à Deo ornatum atque cumulatum.

Quomo-
do cælū,
& sit, &
noo sit
subiectū
homini

Iam verò, quod sequitur, *Et constituisisti eum super opera manuum tuarum*, indicat, præter angelos, quibus dictum est minorem esse hominem, cæteris omnibus præsidere, ac dominari hominem. Sanè, cælum ipsum non est ita subiectum potestati & imperio hominis, vt possit eo vti pro arbitrio suo, quale scilicet imperium habet in animantes: de quo imperio intelligendum est quod subiicitur: *Omnia subiecti sūt sub pedibus eius.* Quapropter mox id confirmat Dauid, animantium dūtaxat exemplo. At enim, licet hac ratione cælum non sit homini subiectū, duplici tamen alia ratione subiacet homini. Tum, quod cum cælum

etiam per se sit inanimatum, nedum ratione carens, rationali natura multo inferius atque ignobilius esse necesse est: tum etiā, quod cælos omnes, & astra fecit Deus, in usum & commoditatem hominis, & eiusque ministerio, & seruitio addixit. Quod certè conceptis verbis testificatus est Moyses, cum in 4 c. Deute. ea ratione probat astra non esse hominibus adoranda, quod ea Deus creauerit in ministerium cunctis gentibus, quæ sub cælo sunt. Cum igitur homo tam multis, & præclaris à Deo muneribus donatus fuerit, ne ingratus sit tantorum bonorum largitori, decet profecto, ut Deum quanto maximo potest studio, ac religione colat ac veneretur, cuiusq; iussa diligenter exequatur, nec villo tempore laudes ipsius, ore pariter, ac mente predicare intermittat. Ad quod laudationis officiū, tres illi iuvenes nos inuitarūt, dicentes: *Benedicite filij hominum Domino.*

Benedicat Israel Dominum, laudet & superexaltet eum in secula.

A Equum profecto est, ut quo pluribus quisque, ac maioribus à Deo beneficiis auctus & ornatus est, hoc sit Dei colendi laudandique studiosior, ac diligentior. Quocirca, Hebræam gentem, super omnes mundi nationes, à Deo amatam & honoratam, cæteris quoque gentibus in colenda pietate, & capessendis Dei iussis, laudibusque concelebrandis, frequentiore & seruentiore esse oportebat. Merito igitur tres illi iuvenes auctores huius hymni, cum omnes mortales ad laudandum Deum inuitassent, specialiter nunc gentem suam, ad eius nominis & maiestatis prædicationem hortantur. Ac fuisse quidem Hebræorum singulari quadam ratione ac providentia rectorem, pastorem, & protectorem Deum, multisariam in sacris literis testatum, & confirmatum legimus. Sane Diuus Paulus in nono cap. Epistolæ, quam scripsit ad Romanos, committit pluribus Hebræi populi prærogativas strictim attigit, cum ita scripserit, *Optabam ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israelitæ, quorum adoptio est filiorum. & gloria, & testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissa, quorum patres, ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Amen.*

Verum ex sacris literis, decem Iudaici populi prærogativas colligere possumus. Prima prærogativa est, quod posthabitis, & quasi despectis omnibus aliis mundi nationibus, una gens Hebræa fuerit à Deo electa, ut peculiaris esset Dei populus, & qui est Deus omnium, peculiari ratione eius gentis Deus, ac Dominus esset. Declaravit hoc Deus per Moysen Iudæis, cum hæc illis denuntiari verbis suis iussit, Exod. 19. *Vos ipsi vidistis*

Quo plus quisque diuinis est beneficiis cumulatus, eo ad gratiarum actiones & laudes magis tenetur. Decem prærogatiuarum gentis Hebrææ, & prima est, quod sit populus peculiaris.

qua fecerim Aegyptiis, quomodo portauerim vos super alas aquilarum, & assumpserim mibi. Si ergo audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis, mea est enim omnis terra, & vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta. Et in cap. septimo Deut. hac locutus est Iudæis Moyses. *Te elegit Dominus Deus tuus, ut sis ei populus peculiaris, de cunctis populis, qui sunt super terram. Non quia cunctas gentes numero vincebatis, vobis inunctus est Dominus, & elegit vos cunctis omnibus sitis populis pauciores: sed quia dilexit vos Dominus, & custodiuisti iuramentum, quod iurauit patribus vestris.* Secunda

Secunda
quod tra-
dita sit
eis vera
religio.

Tertia,
continua-
tio veræ
religio-
nis. Quar-
ta, libri sa-
cri penes
eos fue-
runt.

Quinta,
Dei præ-
sentia in
eo popu-
lo mani-
festata.
Sexta,
propheta-
rum mis-
sio.

prærogatiua, solus omnium gentium populus Iudaicus, quoniam habuit veram Dei notitiam, verumque Dei cultum, ac religionem, cæteris omnibus in densissima errorum, maximè autem idololatriæ caligine iacentibus. Quamobrem in vigesimo quarto capite Ecclesiastici, inductus diuina sapientiæ narrans, se quamuis omnia condiderit, omniaque regat & gubernet: in solo tamen Hebræo populo habitare ac requiescere. Tertia, in hac sola gente, vsque ab exordio mundi ad Christi aduentum, integra Dei fides, & religio conseruata est. Quarta, penes Iudæos fuere diu sacri libri, & diuinæ Scripturæ, quibus altissimarum rerum mysteria, & secretissima Dei consilia velut consignata seruabantur. Quam vberes autem & salutares fructus, ex diuinis literis percipere liceat, ostendit Paulus in 15. caput epistolæ ad Romanos, cum dixit: *Quaecumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem Scripturarum spem habeamus.* Et in tertio cap. posterioris epistolæ ad Timotheum, hortatur ipsum, ut vacet lectioni sacrarum literarum, quas ab infantia didicerat. *Quæ te, inquit, possunt instruere ad salutem, per fidem quæ est in Christo Iesu. Omnis enim Scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, ut perfectus sis homo Dei, ad omne opus bonum instructus.* Quinta, sæpe numero Deus huic populo præsentiam suam edendis oraculis, reddendis responsis, dandis promissis, vlciscendis eius hostibus, propulsandis periculis, crebrisque faciendis miraculis declarauit. Sexta, non raro ad eum populum summis liberandum angustiis, ad erudiendum, docendumque cælestium rerum mysteria, ad sua ei consilia & arcana indicanda, denique ad eum etiam apud exterarum, & barbaras nationes magnificandum, atque nobilitandum, non prophetas modo, alioque eximios viros, sed ipsos quoque angelos misit, seque eius gentis æccitimum esse defensorem, vigilantissimum rectorem, ac tutissimum protectorem, beniuolentissimumque patrem, clarissimis sepe argumentis demonstrauit. Septima, huic soli

solī omnium gentium legem & dīdī a se conditam & scriptam, Septima, qua videlicet quid ei agendum fugiendumque, quibus ipse ce- lex a Deo remoniis ab ea colendus, quibus item moribus, & institutis data. eius respub. formanda, & administranda esset, subtiliter, ex- presteque præscripsit. Quod Dei beneficium prædicat David in Psalmō 147. cum ait, *Qui annunciat uerbum suum Iacob, in- finitas & indicia sua Israel. Non facit taliter omni nationi, & in- dicia sua non manifestauit eis*. Et Moyses in cap. 4. Deuter. exag- gerans Iudæis beneficiū datæ ipsis a Deo legis: *Hec est, inquit, uestra sapientia, & intellectus coram populis, ut audientes uniuersi præcepta hæc, dicant, en populus sapiens & intelligens, gens magna. Nec est alia natio tam grandis, que habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Dominus Deus noster, adest cunctis obsecrationibus nostris. Qua est enim alia gens sic incluta, ut habeat ceremonias, iustæque indicia, & uniuersam legem, quam ego proponam hodie ante ocu- los uestros?*

Octaua prærogatiua Iudæorum fuit, quod ex hac vna gente Octaua, diuersis temporibus multi prodire, omni genere virtutum & quod laudum excellentes: hoc est, vel eximia pietate & sanctitate multi Iu præstantes, ut Abraham, Isaac, & Iacob: vel intima Dei fami- dæorum liaritate & cōsuetudine, atque ingentium effecione prodigio in omni rum, per quam insignes, ut Moyses, Iosue, Elias, & Elizeus: vel genere castitatis, etiā libestati & vitæ ipsi prælatæ, incredibili amore, virtutū cultūque omnibus seculis prædicadi, ut Ioseph, & Susanna: vel & laudis, robore corporis, viriumque magnitudine, ac bellica gloria ce- excellen- leberrimi, ut Gedeon, Samson, David, Machabæi, vel excellen- tes & ad tia quadam sapiētiz, diuitiarū affluentia, & magnificentiæ splē mirabi- dore valdè memorabiles, ut Salomon, vel rebus maximè aduer- les sue- sis, non solū æquo & patienti animo, sed læto etiam & gauden- rint. ti perferendis, summa omnium laude & admiratione dignissi- mi, ut Tobias: vel diuinorum mysteriorum intelligentia, re- fectaque multis post seculis futurarum prænotione, ac prædi- ctione admirandi, ut Daniel, & Isaias, ceterique prophætæ, vel denique martyrio illustres, hoc est, morte in teneerrima ætate pro diuinarum legum obseruantia fortissimè tolerata, glorio- sissimi, ut septem pueri, & fratres Machabæi. Nec desuere huic genti etiam sceminæ, non minus prædictis viris omni æuo me- morabiles, ut Debora, Esther, & Iudith. Nona, solis Iudæis Nona so- promissus est Messias, ex ipsis naturam humanam sumptu- lis Iudæis- lus, cum ipsis in eorum patria familiariter conuersaturus, ip- Messicæ- sosque doctrina sua, exemplo vitæ, frequentissimis mira- cta pro- culis, atque innumerabilibus aliis beneficiis ornaturus, missio. & illustraturus. Decima ex Iudæa & ex Iudæis, lex & do- ctrina euangelica profecta est ad omnes gentes, & per omnes mundi

Decimo
quod ex
ipsis Euā
geliū est
propaga-
tum.

mundi oras diuulgata, & disseminata. Filij namque Iudæorū
fuerunt Apostoli, qui Ecclesiæ Gentium parentes fundatores, &
doctores fuerunt. Hoc vaticinatus fuerat Isaias capite secun-
do. *De Sion*, inquit, *exibit lex, & verbum Domini de Hierusa-*
lem. Et Dominus apud Ioanem cap. quarto dixit Samaritanæ,
Salus ex Iudæis est. Et apud Zachariam cap. octauo, sic legitur:
In diebus illis, apprehendent decem homines ex omnibus linguis gen-
tium, & apprehendent simbrā viri Iudæi, dicentes: ibimus vobiscū,
audiuimus enim quoniam Deus vobiscum est. Iam verò si gens
Hebræa, pro donis à Deo acceptis, perpetuò augustissimū eius
numen colere, ac venerari eiusque erga se bonitatem & bene-
ficientiam dies noctesque prædicare debebat, quanto magis, id
facere oportet Christianum populum, in quem, velut effusa
Dei benignitatem, ac munificentia, tot & tanto extant ipsius
beneficia, vt cum his, quæ Iudæis à Deo tributa sunt, ea nec nu-
mero, nec magnitudine, nec dignitate, nec latitudine, nec vti-
litate, nec diuturnitate comparari possint.

*Benedicite Sacerdotes Domini Domino: laudate &
superexaltate eum in secula.*

Sacerdo-
tes Iudæo-
rum cur
Deū lau-
dare ma-
ximè de-
beant.

QUæmadmodum Israelitæ præ cæteris gentibus, ita super
alios omnes Israelitas, sacerdotes eorum, diuinas laudes
prædicare debeant, nō solum quod ipsos Deus amplissi-
mis donis & honoribus dignatus fuerat, sed ob eam maximè
causam, quod eos aliarum rerum solutos & expeditos, quibus
nempe omnia, quæ ad victum pertinebant, ex populi oblatio-
nibus, & muneribus abundè suppetebāt, suo cultui & obsequio,
diuinisq; precationibus & laudibus destinauerat atque cōsecre-
uerat. Quamobrem eos potissimū Dauid in Psal. 133. prouocat ad
celebrandas Dei laudes cū ait: *Ecce nūc benedicite Dominū omnes*
serui Domini. Qui statis in domo Domini in atriis domus Dei nostri,
in noctibus extollite manus vestras in sanctū, & benedicite Domino.
Duplex porro erat munus sacerdotū, & vtrumq; præclarū, at-
que perhonorificum. Vnū pertinens ad Deū, quod in laudibus
Dei canendis, in adolendo ei incenso, in immolandis hostiis,
in offerendis populi muneribus, denique in precationibus, pro
salute & incolumitate, pro periculis & delictis suorum popula-
rium, adhibendis versabatur. Et hoc sacerdotū n̄ unus significa-
uit rex Ezechias, cum loquens sacerdotibus, vt in 2. lib. Paralip-
po. cap. 29. scriptum est, dixit, *Filij mei, nolite negligere: vos elegit*
Dominus, ut stetis coram eo, & ministretis illi, colatisque eum, &
cremetis incensum. Alterum munus sacerdotum, pertinebat ad
populum: cuius complures quæstiones & controuersias cog-
noscere

Duplex
munus
sacerdo-
tum vnū
ad Deum
alterum
ad popu-
lum perti-
nens.

noscere ac diiudicare, proprium erat sacerdotum. Quas autem controuersias, sacerdotum arbitrio & iudicio definiri oportere, indicauit rex Iosaphat ita loquens sacerdotibus, vt legitur in eiusdem lib. c. 19. *Omniem causam, qua venerit ad vos fratrum vestrorum, inter cognationem & cognationem, ubicunque quaesio de lege, de mandato, de ceremoniis, de iustificationibus, ostendite eis, ut non peccent in Dominum, & ne venias ira super vos, & super fratres vestros.* Hæc mandata, seu monita regis, petita sunt ex eo, quod Moses preceperat Hebræis, vt traditur in 17. c. Deut. illis verbis: *Si difficile, & ambiguum apud te iudicium esse perpexeris inter sanguinem, & sanguinẽ causam, & causam, lepram, & non lepram: & iudicium inter portas tuas videris verba variari, surge, & ascende ad locum quem elegeris Dominus Deus tuus, venisque ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fueris illo tempore: querisque ab eis, qui indicabunt tibi iudicii veritatem, & facis quodcumque dixerint qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequerisque sententiam eorũ: ne declinabis ad dexteram, neque ad sinistram.* Qui autem superbiuit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille. & auferes ma-
lum de Israel, cunctusque populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia.

At enim uero si Sacerdotes Iudaicos, diuinis obsequiis, & laudibus tractandis, maximè assiduos, & intentos esse oportebat, quid facere decet Christianæ, & Euangelicæ legis Sacerdotes, quos nimirum palam est, tantum præstare Sacerdotibus Iudaici, cum sacerdotio Christiano. Rom. 3. 4. 5. 7. Gal. 3. 4. & 5.

Id quod ex doctrina Beati Pauli euidenter licet argumentari. Is enim in duabus epistolis, quarum alteram scripsit ad Romanos, alteram ad Galatas, grauissimis verbis, & argumentis confirmat, obseruantiam legis Mosaicæ, non habuisse vim iustificandi hominem coram Deo. Et in capite nono, ac decimo epistolæ, quæ scripta est ad Hebræos, docet legales illas ceremonias non profuisse ad emundationem conscientie, sed valuisse tantum ad externam quandam sanctificationem, & emundationem carnis: nec sanguine taurorum, & hircorum, aliarumque historiarum, auferri peccata potuisse. At uero Christianum sacerdotium, potestatem habet verè præstare spiritualem, eamque amplissimam, & planè diuinam. Habet enim

enim claves, quibus regnum cælorum hominibus claudere, & aperire potest: habet potentiam animas ligandi, atque solvendi, tam raro, certoque effectu, ut quodcumque soluerit in terra, sit solutum, & in cælis, & quodcumque ligauerit super terram sit ligatum super cælos: habet facultatem consecrandi Sanctissimum Christi corpus, & sanguinem, conficiendique alia sacramenta nouæ legis, quibus remissio peccatorum, & gratia Dei, donaque cælestia dignè accipientibus tribuuntur: habet etiam potestatem, per indulgentias ex thesauro Ecclesiæ depromptas, poenas pro peccatis iam secundum culpam remissis, vel in hac vita, vel purgatorio igni persoluendas, aut ex parte, aut etiam ex toto remittendi. Denique, potestatem habet, contumaces, & rebelles Christianos, per sententiam excommunicationis, à fidelium communione separandi, & spiritualibus Ecclesiæ suffragiis, & auxiliis priuandi. Itaque, ut alia permulta, quæ erant in populo Iudaico, figuræ quædam, atque imagines fuerunt eorum, quæ in Christiano populo gerenda erant: ita sacerdotium Iudaicum, tenuis quædam umbra fuit, Christiani sacerdotij, futuri nempe tam dignitate, quam potestate, effectuque longè præstantioris.

Sed iam tempus est, ut explanationi huius hymni finem imponentes, tandem quartum librum, satis superque hætenus productum cōcludamus. Reliqua enim huius cantici, nec obscuram habent ad intelligendum sententiam, nec quicquam, quod à nobis in præsens singulari aliqua tractatione dilatarī, & illustrari magnopere desideret. Nisi fortè quis putet illud hoc loco moneri, lectorem oportere, quod ante nos ab aliis obseruatū, & proditū est, hoc canticum, non eadem formula decantari apud Græcos, & Latinos, qua scriptum est in hoc Danielis volumine. Etenim apud utroque omīssis aliquod versibus, qui sunt in principio, incipit canticum ab eo versu: *Benedicite omnia opera Domini Domino*. Deinde apud Danielem pars illa: *Laudate & superexaltate eū in secula*. Toties repetitur, quoties ponitur verbum illud: *Benedicite*, apud Latinos vero in principio tantum, & in fine hymni canitur, duobus semper versibus in vnum coniunctis. In fine autem cantici additum est: *tum inter Benedicamus Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, &c.* quod se, tum à nec apud Danielem legitur, nec à tribus illis iuuenibus dictum fuit. Apud Græcos autem, iis creaturis, quæ apud Danielem in duobus versibus, ad laudem Dei inuitantur, in vnum versum cōiunctis sub vno verbo: *Benedicite*, semel posito, semper deinde illud additur: *Laudate & superexaltate eum in secula*. Præterea in fine cantici à Græcis additur: *Benedicite Apostoli, Propheta, & Martyres Domini Domino, lauda-*

In quo
Latini
Græci
in hoc
Cantico
tum inter
se, tum à
sacris Li-
bris disse-
rant.

dicite omnia opera Domini Domino. Deinde apud Danielem pars illa: *Laudate & superexaltate eū in secula*. Toties repetitur, quoties ponitur verbum illud: *Benedicite*, apud Latinos vero in principio tantum, & in fine hymni canitur, duobus semper versibus in vnum coniunctis. In fine autem cantici additum est: *tum inter Benedicamus Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, &c.* quod se, tum à nec apud Danielem legitur, nec à tribus illis iuuenibus dictum fuit. Apud Græcos autem, iis creaturis, quæ apud Danielem in duobus versibus, ad laudem Dei inuitantur, in vnum versum cōiunctis sub vno verbo: *Benedicite*, semel posito, semper deinde illud additur: *Laudate & superexaltate eum in secula*. Præterea in fine cantici à Græcis additur: *Benedicite Apostoli, Propheta, & Martyres Domini Domino, lauda-*

te, &

te. & superexaltate eum in secula. Benedicimus Patrem, & Fili-
um, & Sanctum Spiritum Dominum, laudamus, & superex-
altamus eum in secula: laudamus, benedicimus, adoramus Domi-
num: laudantes, & superexaltantes eum in secula.

BENEDICTI

PERERII SOCIE-

TATIS IESV.

COMMENTARIORVM

IN DANIELEM

LIBER V

CAPVT QVARTVM.

Dico Nabuchodonosor, quietus eram in domo
mea, flores in palatio meo. Somniū vidi, quod per-
terrui me: et cogitationes mea in stratu meo, &
visiones capitis mei conturbauerunt me. Et per
me propositum est decretum, ut introducerentur
in conspectu meo cuncti Sapientes Babylonis, &
ut solutionem somnij indicarent mihi. Tunc in-
gresserantur Arioli, Magi, Chaldaei, & Aethiopes, & somnium nar-
rati in conspectu eorum: & solutionem eius non indicauerunt mi-
hi: donec collega ingressus est in conspectu meo Daniel, cui nomen
Balibasar, secundum nomen Dei mei, qui habet spiritum Deorum
sanctorum in semetipso: & somnium coram ipso locutus sum. Bal-
ibasar princeps Ariolorum, † quoniam, ego scio, quod spiritum san-
ctorum Deorum habeas in te, & omne sacramentum non est impos-
sibile tibi: visiones somniorum meorum, quas vidi, & solutionem
earum narra. Visio capitis mei in cubili meo, videbam & ecce ar-
bor in medio terra, & altitudo eius nimia, Magna arbor & fortis:
& proceritas eius contingens calū, aspectus illius erat usque ad ter-
minos: uniuersa terra. Folia eius pulcherrima, & fructus eius ni-
mius: & esca uniuersorum in ea: subter eam habitabant anima-
lia, bestia, & in ramis eius conuersabantur volucres cali: & ex ea
vasebatur omnis caro. Videbam in visione capitis mei super stratu
meum, & ecce vigil, & sanctus de calo descendit, clamauit fortiter, ferri po-
tē. Quē. 4. M.S.G. at que hoc modo in Hie. com mētariis, illo, in ad iuncto textu legi-
tur. Vtro-
que mo-
do Chal-
daicum
trans-
& sic test.

Et sic ait : succidite arborem, & pracidite ramos eius : excutite folia eius, & dispergite fructus eius, fugiant bestia, quæ subter eam sunt, & volucres de ramis eius. Verumtamen germen radicum eius, in terra sinite : & alligetur vinculo ferreo, & æreo, in herbis, quæ foris sunt, & rore cali tingatur, & cum feris pars eius in herba terra. Cor eius ab humano commutetur, & cor fera detur ei : & septem tempora mutantur super eum. In sententia vigilum decretum est, & sermo Sanctorum, & petitio : donec cognoscant vinētes, quoniam dominatur excelsus in regno hominū, & cuicumque voluerit, dabit illud, & humillimum hominem constituet super ipsum. Hoc somnium vidi ego Nabuchodonosor rex : Tu ergo Balthasar interpretationē narra festinus : quia omnes Sapientes regni mei non queunt solutionem educere mihi : tu autem potes, quia spiritus Deorum Sanctorum in te est. Tūc Daniel, cuius nomen Balthasar, coepit intra semetipsum tacitus cogitare, quasi una hora : & cogitationes eius conturbabant eum. Respondens autem rex ait, Balthasar somnium, & interpretatio eius non conturbent te. Respondit Balthasar, & dixit : Domine mi, somnium his, qui se oderunt : & interpretatio eius, hostibus tuis sit. Arborem quam vidisti sublimem, atque robustam, cuius altitudo pertingit ad calum, & aspectus, illius in omnem terram, & rami eius pulcherrimi, & fructus eius nimius, & esca omnium in ea subter eam habitantes bestia agri, & in ramis eius commorantes aves cali : tu es rex, qui magnificatus es, & inualuisti, & magnitudo tua crenit, & peruenit usque ad caelū, & potestas tua in terminos universæ terra. Quod autem vidit rex vigilē, & sanctum descendere de calo, & dicere, succidite arborem, & dissipate illam, attamen germen radicum eius in terra dimittite, & vinciatur ferro, & are in herbis foris, & rore cali conspergatur, & cum feris sit pabulum eius, donec septem tempora mutantur super eum. Hac est interpretatio

In f. 5. f. 21. Ecc. 3. d. 33. * Hec. M. S. Hic. R. G. * Civitas M. S. G. R. * tuū. M. S. R. Hic. G. Verū Ch. & G. G. non le pūnt trā- sit. 4. M. S. Hier. O. G.

sententia Altissimi, quæ peruenit super Dominum meum regē. Eū-
cient te ab hominibus, & cū bestiis ferisque eris habitatio tua, & h
fœnum, ut bos comedes, & rore cali infunderis : septem quoque tē-
pora mutabūtur super te, donec scias, quod dominetur excelsus super
regnum hominū, & cuicumque voluerit det illud. Quod autē prae-
pit, ut relinqueretur germen radicum eius, id est arboris, regnū tuū
tibi manebit, postquam cognoveris potestatem esse caelestem. Qam-
obrem rex consilium meum placeat tibi, & peccata tua elemosy-
nis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum : forsitan ig-
noscet delictis tuis. Omnia * venerunt super Nabuchodonosor regē.
Post finē mensiū duodecim, in aula Babylonis deambulabat. Respo-
ditque rex. & ait : Nonne hac est Babylon * magna, quam ego adi-
ficavi in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria de-
coris mei. Cumque sermo adhuc esset in ore regis, vox de calo ruit.
Tibi dicitur Nabuchodonosor rex, regnum * transibit à te, & ab ho-
minibus

hominibus eiciant te, & cum bestiis & feris eris habitatio tua: sicut quasi bos comedes, & septem tempora tui abuntur super te: donec scias quod dominetur. Excelsus in regno hominum, & cuicumque volueris det illud. Eadem hora sermo completus est super Nabuchodonosor, & ex hominibus abiectus est, & sicut ut bos commedit, & rure calii corpus eius infectum est: donec capilli eius in similitudinem aquilarum cresceret, & ungues eius quasi animum. Igitur post finem dierum, ego Nabuchodonosor oculos meos ad calium leuavi, & sensus meus redditus est mihi, & Altissimo benedixi, & viuens in semper eternam laudavi, & glorificavi: quia potestas eius, potestas sempiterna, & regnum eius in generatione & generatione. Et omnes habitatores terra apud eum in nihilum reputati sunt: iuxta voluntatem enim suam facit, tam in virtutibus calii, quam in habitatoribus terra, & non est, qui resistat manui eius, & dicat ei, quare fecisti? In ipso tempore sensus meus reuersus est ad me, & ad honorem regni mei, decoremque perueni, & figura mea reuersa est ad me: & optimates mei & magistratus mei requisierunt me, & in regno meo restitutus sum: & magnificentia amplior addita est mihi. Nunc igitur ego Nabuchodonosor, laudo, & magnifico, & glorifico regem calii: quia omnia opera eius vera, & via eius iudicia, & gradientes in superbia potest humiliare.

*MS.

R. Hic.

§ sup. 3.

g. 10. 1. 1.

7 d. 14.

Exponitur hoc quarto capite, alterum quoddam Somnium regis Nabuchodonosor. Is namque vidit in quiete procerissimam, amplissimam, & pulcherrimam quandam arborem: quæ tamen cælestium iussu, tota propemodum excisa est: scilicet excepta tantum radice, ut rursus resarci, ac reflorescere posset. Quo somnio, rex eo magis est perterritus, & conturbatus, quod eius intelligentiam, à nullo superum sapientum percipere potuit. Consultus igitur Daniel respondit, portendi eo somnio miserabilem casum, & calamitatem regni impendentem: futurum enim, ut rex, propter suam superbiam, atque impietatem, non tantum regni dignitate spoliaretur, sed etiam quodammodo in bestiam transformatus, incessu, victu, habitu, cultu, habitatione, sensuque per septem annos, bestiam potius, quam hominem referret. Sed futurum exacto eo tempore, ut rex suorum scelerum intelligens, atque ex animo poenitens, Dei misericordia & gratia impetrata, in pristinam, quin etiam maiorem regni potentiam & dignitatem, restitueretur. Atque hoc ita plane contigit ut fuerat à Daniele prædictum.

Summa
capitis
quarti.

Theodoretus & Lyrani inchoant historiam huius capitis, ab epistola regis Nabuchodonosor, quæ posita est in calce præcedentis capitis illis verbis: *Nabuchodonosor rex omnibus populis,*

gentibus, & linguis, quæ habitant in vniuersa terra, pax vobis multiplicetur. Atque hinc ordiuntur illi caput quartum. Sed Chaldaica, Græca, & Latina Scriptura, initium faciunt quarti capituli, ab illis verbis, *Ego Nabuchodonosor quiescens erā in domo mea.*

Huius capituli quis sit auctor

Auctor historię scholasticę, super librum Danielis capite 4. existimat, nec sanè, vt videtur, temerè, historiam, quæ traditur hoc capite, non esse à Daniele scriptam: sed esse epistolam quandam regis Nabuchodonosor: quæ ille, quæ sibi contigerant, quo immortalis earum rerum memoria apud posteriores conseruaretur, ad omnes, qui suo suberant imperio, perscripsit. Eam regis epistolam, libro suo Daniel inseruit, quod maior & illustrior apud omnes, rei gestę fides, & auctoritas existeret. Sed quoto anno regni Nabuchodonosor euenit, quod in hoc capite narratur. Theodoretus ait contigisse,

De tempore huius somnij.

post miraculum illud trium puerorum, præcedenti tertio capite descriptum: sed quanto tempore post euenierit, non expressit Theodoretus. In libro decimo antiquitatum, Iosephus inquit, non multo post illud miraculum accidisse. Ego, nisi mea me fallit coniectura, opinor euenisse hoc, circa trigessimum quintum annum regni Nabuchodonosor. Hoc autem ita colligo. Primò, rex hoc somnium habuit, ipsumque Daniel interpretatus est. Exinde, vno post anno, vt traditur in hoc capite, Nabuchodonosor muratus est in bestiam, in quo statu, totos septem annos permansit. Quibus exactis, id est, nono anno postquam somnium habuerat, rex & mentis, & regno restitutus est. Postea, non diu eum vixisse, satis sit verisimile ea coniectura, quia si diutius vixisset, multa sine dubio fecisset insignia, & ad Dei gloriam illustrandam, quam tam disertis & magnificis verbis prædicauerat, & ad promouendam Iudæorum vtilitatem, quæ Daniel, vt alia eius regis facta, in hoc libro prodidisset. Cum igitur post hanc historiam, nihil de eo rege tradatur, magno est argumento, eum postea non diu fuisse superstitem. Quod si hoc somnium contigit nono ante illius regis obitum anno, cum tres & quadraginta annos eum regnasse constet: hinc planè conficitur, quæ narrantur hoc capite, de somnio Nabuchodonosor, ea circa trigessimum quartum regni eius annum euenisse.

Sed priusquam in explanationem huius historię ingrediamur, illa videtur quæstio pertractanda: an narratio eorum, quæ sunt in hoc capite, sit historica, vt verè gesta sint, quæ in eo traduntur: an potius sit parabolica & figurata, aliud quam verba sonant, mysticè ac spiritaliter sub illorū verborum figura intelligendum significans. Tales sunt multę apud Ezechielem.

& apud

& apud Ioannē in Apocalypsi narrationes . Fuisse nonnullos, Sentētia
 præsertim verò qui erant de secta Origenis, vt refert hoc loco Origeni-
 Hieronymus, qui censuerunt in huius capituli historia, sub perso-
 na regis Nabuchodonosor, parabolicè ac figuratè describi ca-
 sam diaboli, ex cælesti felicitate in tartaream miseriam. Hoc sub no-
 illi ad hunc modum probare conabantur . Principiò , non se-
 mel Scriptura sub eiusmodi parabolis , lapsum é cælo Lucife-
 ri descripsit, scilicet, vel sub persona regis Babylonis, vt apud
 Isaiam capite decimo quarto, vel sub persona principis Tyri, sum Di-
 velut apud eundem capite vigesimo octauo, vel regis Assur, si-
 cut apud eundem capit. 31 . Simili igitur ratione, apud Danie-
 lem hoc loco, sub persona regis Nabuchodonosor, eiusdem dia-
 boli casus insinuat . Hoc ipsum præterea confirmant eo ar-
 gumento, quia, si quæ hoc capite narrantur, secundum histo-
 ricum sensum acciperentur , pleraque dicerentur impossibilia
 & poenitus incredibilia . Quis enim credat hominem transfor-
 mari in bestiam? Hoc nempe ad fabulas pertinet poetarum, de
 sociis Vlyssis & Diomedis, in bestias auesque mutatis . Quis
 credat regem summis delictis ab ortu suo innutritum, cœnum
 quali bouem per septem annos comedisse, & toto illo tem-
 poris spatio, cum feris in solitudine versatum, nullo ab illis as-
 sectum esse detrimento . Ad hoc quærunť isti, an spatio illo-
 rum septem annorum, tenuit aliquis regnum Babylonicum
 nec ne? Nam toto illo tempore nullum fuisse regem, non est
 credibile: tantum enim imperium, sine rectore regēque tam-
 diu constare non potuisset . Sin autem regem aliquem tunc ha-
 buerit, non est profectò verisimile, eum postea regi Nabuchodo-
 nosor regno cedere voluisse . Ad extremum , sic etiam hoc idē
 argumentatur, si reuera factum esset, quod in hoc capite narra-
 tur, id proculdubio per omne istius regis imperium fuisset di-
 uulgatum . Quapropter cum multi veterum scriptorū, tum de
 regno Chaldaico, tum propriè de regis Nabuchodonosor re-
 bus gestis, diligentissime scripserint, vt Berosus, Megasthe-
 nes, Diocles, Philostratus, & Alphæus, quos memorat Iose-
 phus libro decimo antiquitatum, & priori libro aduersus Ap-
 pionem : hi sanè, nec rem tam insignem & publicā ignorauis-
 sent, nec tam memorabilem mirandamque prætermississent.

Veruntamen, nullo modo dubitandum est, omnem huius
 capituli narrationem planè historicā esse : & ita rem esse gestā,
 vt ipsa verba significant . De hoc enim omnium Danielis in-
 terpretum, Hebræorum, Græcorum, & Latinorum concursus
 est sententia . Idemque confirmari potest his argumētis .
 Sic traditur narratio huius capituli, vt tradita sunt, quas in
 prioribus capitulis descripsit Daniel : si igitur illæ sunt hi-
 storicæ,

An quæ
 narrantur
 hoc capi-
 tē de trās-
 formatio-
 ne Nabu-
 chodono-
 sor in be-
 stiam, hi-
 storicæ,
 an tantū
 figuratè
 accipien-
 da sint.

Refellit-
 tur super
 opinio &
 hanc ve-
 ram esse
 historiā
 demon-
 stratur.

storiarum, hæc similiter historia censenda est. Nam si hæc narratio (ait Hieronymus) non est historica, similiter nec erunt aliarum: omnia igitur erunt umbræ & fabulæ. Et vero in narrationibus diuinæ Scripturæ figuratis & parabolicis, interponuntur aliquæ particulæ & verba, quibus indicatur orationem illam non esse historicam, sed figuratam, huiusmodi sunt illa, *factus sum in spiritu, vel inductus sum, seu raptus in spiritu, vidi in raptu, in visione, in somno*, & alia similia, quæ non raro inueniri est apud Ezechilem, & apud Ioannem in Apocalypsi: quorum tamen in hac narratione nihil reperitur. Solet etiam post orationem parabolycam, subiungi propria eius interpretatio & sententia, aut si non subiungitur, ea tamen ex antecedentibus, & consequentibus, non difficulter intelligitur. Deinde, sequenti capite, Daniel grauiter reprehendit regem Balthasarem, quod exemplo patris sui Nabuchodonosor, qui ob superbiam regno spoliatus, & mutatus in bestiam fuerat, nihilo ipse cautior & modestior, Deique reuerentior esset factus. *Tu quoque, inquit, filius eius Balthasar, non humiliasti cor tuum, cum scires hæc omnia, sed aduersus dominatorem celi eleuatus es.* Quo licet intelligere historiam, quæ narratur hoc capite de Nabuchodonosor, fuisse verissimam, nisi velint isti, etiam quæ illo quinto capite traduntur, ad ineptas & pueriles allegorias detorquere. Quid multa, solis luce clarius est, quæ narrantur hoc capite, ad diabolum nullo modo accommodari posse. Dicitur namque Nabuchodonosor habuisse somnium quoddam, eiusque somnij quæssisse intelligentiam de Chaldæis, aliisque sapientibus: at nec somniat diabolus, nec quæ ignorat ipse, ab hominibus doceri potest, ut quibus sit ipse longè solertior & sagacior. Daniel item, in hoc capite vocatur collega regis Nabuchodonosor, eumque Daniel appellat regem suum & dominum suum, dicant igitur isti, quemadmodum Daniel collega fuit Diaboli, aut quomodo eum appellauerit Regem, & Dominum suum. Adice, quod Daniel casum regis miseratus, dixit cupere se, ut ea calamitas, quæ regi impendebat, ab ipso auerteretur, & in hostes ipsius transferretur. Hostes autem diaboli, sunt boni & sancti viri: quomodo autem credibile est, Daniele opasse, ut mala & supplicia, quibus diabolus iuste punitur, ab ipso transferrentur in seruos Dei. Quid, illud leue est argumentum? Daniele suasisse regi, quo imminetia sibi mala effugeret, ut peccata sua redimeret eleemosynis? quod quemadmodum ad diabolum applicari queat, ne fingendo quidem reperiri potest. Denique, post illos septem diuinæ vindictæ annos, dicitur rex Nabuchodonosor, suorum scelerum egisse

egisse poenitentiam, & impetrata Dei misericordia, pristinam imperij gloriam recuperasse: quamvis autem sectatores Origenis, inter alios errores, hunc sanè absurdissimum tenuerint, de monem in fine mundi, suppliciis inferni liberatum iri, saluum quæ fore : attramen eum errorem anathematizat Ecclesia Catholica, & theologi docent, peccatum diaboli, esse omnino impenitibile, atque irremissibile.

Sed dissoluenda sunt istorum argumenta, quæ supra posuimus: non enim operosum erit ad ea respondere. Ad primum, ita respondendum est: in illis locis Isaïæ, & Ezechielis, ea dicuntur de regibus Babylonis, Tyri, & Assur, quæ verè illis secundum historiam conveniebant: eademque secundum allegoriam, aptissimè quadrabant in Luciferum, de quo illi prophetarum loci, sunt à Doctoribus interpretati. At vero, quæ in hoc capite narrantur, secundum istos, nullo modo regi Nabuchodonosor conveniunt secundum historiam: secundum autem, eadem, ne mysticè quidem & figuratè ad diabolum accommodari possunt. Quo circa, longè diuersa est ratio eorū, quæ hic narrantur de Nabuchodonosor, & eorum, quæ ab illis prophetis de prædictis regibus sunt tradita. Ad secundum, quæ ratione sit respondendum manifestum erit ex his, quæ infra dicemus, cum ostendemus, quæ dicuntur in hoc capite regi Nabuchodonosor contigisse, ea nec fuisse impossibilia, nec videri debere cuiquam incredibilia.

Ad tertium argumentum, quia maiorem cæteris vim habet & difficultatem inuoluit explicatu dignissimam, paulo fortius respondendum est. Sex autem modis responderi posse arbitror. Principio, inuolidam esse dico, eam rationem argumentandi, qua probatur quod traditur in sacris literis, propterea videri dubiæ fidei, & auctoritatis, quia non sit ab externis scriptoribus memoriæ proditum. Nam si ad hanc normam exigere velimus sacrorum librorum auctoritatē, multa profecto, quæ sunt in divinis literis certissima, erunt in dubium vocanda, de quibus apud Gentiles, æque utores, nulla sit mentio: huiusmodi sunt prodigia illa solis, tempore Iosue, & regis Ezechiae facta, historia Iudith, Esther, & Machabæorum. Postea, responderi potest, diaboli calliditate & malitia esse factum, ut hæc non scriberentur à Gentilibus: tum ne auctoritati sacrarum literarum accedens testimonium Gentilium, faceret diuinam scripturam, etiam Paganis valde probabilem, atque ea ratione illi ad cognitionem & cultum veri Dei adduceretur, tum, ut sacra historia carens Gentilium testimonio, etiam Christianis, parum tam in fide firmis, suspecta & dubia redderetur. Deinde, non temerè diceret, qui responderet, fuisse quidem à Chaldeis hæc

Diabolū
in fine
saluan-
dum Ori-
genis er-
ror.
Solutio
argumen-
torum.

Cur hæc
tā mira-
bilis hi-
storia, à
Gentili-
bus non
sit memo-
riæ prodi-
ta.

historiam

historiam suis in annalibus conditam, & monumentis literarum consignatam, sed ea tamen monumeta, vel longinquitate vel iniuria temporum, vel toties capta, direpta, vastataque Babylone, intercidisse. Quamobrem, non est mirandum, historiam huius facti, ad notitiam Græcorum, qui eam non aliunde, quam ex annalibus Chaldæorum petere poterant, non peruenisse. Ad hæc, illud quoque responderi potest, non latuisse scriptores Gentiles hanc historiam, nec eam tamen ipsos scribere voluisse: vel quia non credebant veram, sed potarum fabulis similem: vel inuidia odioque Iudaici nominis & religionis, eam suppressi, quam publicari maluerunt: vel denique arbitrati sunt, non fuisse illud miraculum, aut diuini nominis vindictam, sed vel magicis incantationibus, & veneficiis esse factum: similiter ut in primitiua Ecclesia solebant pagani, Christianorum miracula calumniari: vel regem illum ex nimio aliquo corruptoque humore melancholico, alioue graui & vehementi morbo, in amentiam & furorem esse versum, nam & aliis simile quippiam contigisse nouerat. His addi potest quintum responsum: esse id factum summo Dei consilio & prouidentia: scilicet, ne res sacras, admixtis fabulis & mendaciis, scriptores gentiles contaminarent, & fabulosos efficerent, sicut fecisse cernimus Platonem, qui nonnulla furatus ex sacris libris, ea multa figmentis & erroribus inquinauit. Atque hac ratione Seuerus Sulpitius in libro secundo sacre historię ad similem quæstionem, quæ de historia Iudith poterat obiici, respondit: ita enim scribit. *Ceterum illud nemi mirum esse oportebit, quod scriptores secularium literarum, nihil ex iis quæ sacris voluminibus scripta sunt, attigerunt. Deis spiritibus praualente, ut incontaminata ab ore corrupto, & falsis veteramiscense, intra sua tantum mysteria, diuina contineretur historia, quæ separata à mundi negotiis, & sacris tantum vocibus proferenda, permisceri cum aliis, velut equali sorte non debuit.*

155211

Sed quam infideliter ac mendaciter gentiles scriptores sacras historias prodiderint, licet antea uidetur in historia Iudaicarum rerum, quam attigit Cornelius Tacitus, Appion, Possidonius, & alij, quos memorat Iosephus priori volumine contra Appionem. Verum, instar omnium, vnus Iustinus, eius rei argumentum simul & exemplum esse potest. Namque in libro trigesimo sexto, breui oratione describens, gentis Iudæorum primordia & incrementa, tot penè in sua narratione errores admisit, quot posuit verba. Quos errores, non alienum duxi, nec ingratum lectori vel tantum per censendo, hic cōmemorare. Primus error, ait Originem Iudæorum esse ex nobilissima

Quam
multa
peccauerit Iustinus in historia rerum Iudaicarum,

lissima

Illima Syriæ vrbe Damasco: genus autem à Syriæ regibus, & regina Semiramide. Secundus error, in Damasco, primo regnasse Damascum regem, post hunc, Abraham, Moïsem, Israël, etiam inibi fuisse reges. Tertius, Israël decem fuisse filios, quibus ille populum in decem regna diuisit, omnesque ex nomine Iudæ, qui post diuisionem decesserat, Iudæos appellauit, cuius etiam ab omnibus memoriam coli iussit: eius autem portio omnibus aliis accesserat. Quartus, filiorum Israël, minimum natu fuisse Ioseph: hunc magicas artes in Ægypto doctum, scientiam interpretandi prodigia, & somnia, primum condidisse. Quintus, huius filium fuisse Mosem, quæ propter scabiem, & pruriginem, quæ latè grauiusque in Ægypto grassabatur, Ægyptij cum omnibus egris, ne ea pestis ad plures serperet, Ægypto pepulerunt. Sextus, quoniam autem Moses in deserto cum suis exulibus fame sitique fatigatus, die septimo esset eo malo releuatus, propterea septimum quolibet diem, more gentis appellatum sabbatum, in omne æuom ieiunio sacrauit. Septimus, quoniam metu contagionis, pullos se Ægypto meminerant Iudæi, ne eadem causa inuisi apud incolas forent: cauerunt, ne cum peregrinis communicarent: quod ex causa factum, paulatim consuetudo, in disciplinam religionemque conuertit. Atque hæc quidem omnia quæ adhuc ex Iustino memorauimus, ex ipsis sacris literis patet esse falsa. Octauus error, post Mosem, etiam eius Aruas, sacerdos sacris Ægyptiis, mox rex creatur: semperque exinde his mos apud Iudæos fuit, vt eosdem, & reges & sacerdotes haberent. Quorum iustitia, religione permixta, incredibile quantum coaluere. Sed erat Iustinus. Nam vt iidem essent principes seculares, & pontifices Iudæorum tempore Machabæorum primum fieri coeptum est. Præsertim autem principatu Aristobuli, qui vt refert Iosephus libro decimotertio antiquitatum, primus Iudaicum principatum sommo pontificatui coniunctum in regni formam vertens, diadema sibi imposuit: annis post reuerisionem Iudæorum, ex Babylonica captiuitate in Iudæam, 480. Nonus error, Xerxem Persarum regem, primum omnium domuisse Iudæos. Atqui, nec Xerxes Iudæis bellum intulit: quippe qui iam inde vsque à Cyro, primo Persarum rege, Persico imperio semper fuerant subiecti: & plus centum quinquaginta annos ante Xerxem, Chaldeorum rex Nabuchodonosor, ter iam domuerat Iudæos, grauique subegerat, & afflixerat seruitute. Verum de Iustini erroribus, circa historiam rerum Iudaicarum, ita dictum sit.

Aristæas, cuius hodieque libellus extat de translatione Memoræ

septua-

bilis hi-
storia de
his qui sa-
cra Iu-
dæorum
monu-
menta te-
tarunt
scriptis
suis infe-
rere.

Alphæus
quomo-
do obscu-
rè huius
historiæ
memine-
rit.

septuaginta interpretum, refert atque hoc ipsum commemo-
rat Iosephus. libr. II. antiquit. & Eusebius lib. 8. de præparatio-
ne Evangelica, Ptolemæum Philadelphum, secundum Ægyp-
ti regem post Alexandrum, quæsiisse ex Demetrio Phalereo,
quem ille instruendæ bibliothecæ præfecerat, cur Græci scrip-
tores, nullam de historiis, & monumentis Iudæorum mentio-
nem fecissent: respondisse autem Demetrium tentasse quidem
id facere Theopompum, & Theodestē, nobiles imprime scrip-
tores, & quædam ex monumentis Iudæorum inseruisse scrip-
tis suis: sed mox tamen luisse poenas temeritatis: illum enim
amentia, hunc cæcitate diuinitus percussum. Sed postea, cau-
sam mali sui agnoscens & ex animo dolens, placato Deo,
sanitati esse restitutos. Alios igitur, istorum exemplo deterri-
tos. Iudæorum scripta ritusque usurpare non esse ausos. Sic
Aristæas. Sextum & extremum responsum hoc accipe. Apud
scriptores ethnicos, extare etiamnum nonnulla huius historiæ
vestigia, tenuiter quidem illa, & subobscurè impressa, sed ve-
stigia tamen. Etenim, apud Eusebium libro nono de præpa-
ratione Evangelica, capite ultimo. Alphæus scriptor Græcus
& perantiquus ait Chaldæos in suis annalibus prodidisse, regē
ipsorum Nabuchodonosor, cum maximè floureret eius impe-
rium, subito furore diuinitus correptum, magna voce exclamasse:
futuram vobis, ô Chaldæi, prænunico calamitatem, quæ
nec Belus vester, nec vlla Deorum vis auertere poterit. Veniet
Persa semiasinus, qui vobis iugum seruitutis imponet. His at-
que aliis huiusmodi dictis repente ex oculis omnium euani-
se. Hæc Alphæus. Haud dubiè, quæ in historia huius capitis
traduntur, licet mutilè atque obscurè, insinuans. Ille autē Per-
sa semiasinus, fuit Cyrus, qui Chaldæorum imperium evertit.
Appellatur autem semiasinus, id est, mulus, ex equa & asino
generatus: quia Cyrus nobili matre, Astyagis Medorum regis
filia, patre verò Cambyse obscuri generis Persa, natus est. Ve-
rum nos de historia huius capitis, hæc pauca præfati, ad expla-
nationem historiæ aggrediamur,

*Ego Nabuchodonosor quietus eram in domo mea, &c.
vsque ad illud, videbam: & ecce arbor
in medio terræ.*

Cur Na-
buchodo-
nosor no-
men suū
& Danie-

Theodoretus sic explanat hunc locum. *Non sine causa, in-
quit, suum nomen rex posuit: sed ut nomen ipsum: verbis,
quasi testimonium, auctoritatem faceret.* Cum enim cla-
rissimus, & nobilissimus esset rex, omnium, quæ in Asia, Ægyp-
to, & Æthiopia erant, imperium adeptus, nomen suum præpo-
nit,

na, quod esset idoneum, eorum, quæ dicerentur testimonium, **lis hic po**
 Appellat autem hic rex Danielelem, non eo tantum nomine, **suctit.**
 quod illi imposuerat, sed addidit etiam nomen Hebræum. *Daniel*, inquit, *cui nomen Balchasar secundum nomen Dei mei*: ita

enim à principio, inquit, illum admiratus sum, ut cum nomine Dei, qui à me pridē colebatur, appellari voluerim: & causam ostēdēs, *quia spiritū, inquit, Dei sanctū habet in semetipso*, & hoc quoque ex prophetæ Danielis doctrina rex didicerat. Vnde enim nisi ex eo cognoscere potuisset, sanctissimi spiritus appellationē rex adeo barbarus, & adulterinis additus simulacris?

Quod autem in Daniele sapientiam & spiritum sanctum laudat, & ab eo interpretationem somnij tam humaniter, & quasi suppliciter petit, satis ostendit, solere homines in rebus secundis, obliuisci eorum, qui de ipsis bene meriti fuerunt, cum autem aduersis præmuntur, illos memoria repetere, vltro accersere, consilium, & auxilium eorum implorare. Sicut, dum valemus, medicos paruipendimus, quorum tamen, grauioribus correpti morbis, præsentiam desideramus, sententiam consulimus. Rex Nabuchodonosor, cum socios Danielis in rogum iussit iniici, nullam habuit memoriam beneficii, quod à Daniele acceperat: sed ubi portentoso somnio territus, intelligentiam eius apud sapientes non quiuuit inuenire, Danielis sapientiam in memoriam reuocauit, cumque peramāter, ac perquam honorifice tractans, ut sibi quod viderat somnium exponeret, ob-

Danielē
ex editio
ne Theo-
dotionis
Ecclesia
recepit.

nixē rogauit. Hieronymus autem super hoc loco sit ait. *Excepit septuaginta translatoribus, qui verba illa, donec collega ingressus est Daniel, cui nomen Balchasar, omnia, nescio qua ratione, præterierunt, tres reliqui interpretes, collegam interpretati sunt. Vnde iudicio magistrorum Ecclesia, editio eorum, in hoc volumine Danielis repudiata est: & Theodotionis vulgo legitur, qua & Hebræo, & ceteris translatoribus congruit. Vnde, & Origenes in nono Stromatum volumine asserit se, qua sequuntur ab hoc loco in propheta Daniele, non iuxta septuaginta interpretes, qui multum ab Hebræica veritate discordant, sed iuxta Theodotionis editionem differere. Quod autem dixit rex, Danielelem habere spiritum Deorum sanctorum, sic enim est in scriptura Chaldaica, qua primum hac pars libri Danielis à secundo capite usque ad finem septimi, composita est, errore Gentiliū dixit, qui, quicquid super ipsos cernebat, Deos arbitrabantur. Hactenus ex D. Hieronymo. Cur autem appellet rex Danielelem collegam, in promptu est rationem reddere, videlicet hic rex Danielelem, propter prioris somnij interpretationem, quasi collegam suum in administratione regni seceraret. Nam, ut supra, extremo capit. 2. scriptum est, rex constituit Danielelem principem super omnes prouincias Babylonis, & præfectum*

Daniel
collega
regis cur
dicatur.

Cur Daniel appellatus sit Balthasar.

præfectum magistratum super cunctos sapientes Babylonis.

Causam vero nominis Balthasaris, impositi Danieli à rege, hæc reddūt Dorotheus in Synopsi, & Epihpanius in libro de vita & interitu prophetarum, regem Nabuchodonosor, quia volebat Danielelem facere cohæredem liberis suis, propterea imposuisse ipsi nomen Balthasaris, iuxta vnigeniti filij sui appellationem. Verum, cum isti significant, hoc esse factum postea, quæ narrantur hoc capite regi Nabuchodonosor contigisse, non potest id esse verum. Siquidem initio huius capituli significatur, Danielelem habuisse nomen Balthasaris, priusquam hoc somnium accidisset regi Nabuchodonosor. Suidas scribit, Danielelem, propter explanationem arcanarum rerum, fuisse à Nabuchodonosor nomine Balthasaris honoratum. Simile indicat Iosephus libro decimo antiquitatum. Nam cum dixisset, regem Nabuchodonosor audita interpretatione somnii, quod sibi primum obuenerat, quasi attonitum, procidisse in faciem, & Danielelem non aliter quàm Deum adorasse, diuinis iuuenem dignatum honoribus, cum hæc inquam dixisset, proxime subiungit. *Nec hoc contentus, imposito illi nomine Dei sui, vniuersa ditioni sue propositum esse voluit.* Sed contra hanc Suidæ, & Iosephi opinionem facit, quod in primo huius libri capite traditur, cum Daniel, & alij tres eius sodales, iussu regis traditi sunt præposito eunuchorum, vt linguam, literas, & mores Chædæorum edocerentur, tunc fuisse nomina eorum Hæbraica mutata in alia nomina Chaldaica, & pro Danielis vocabulo, inditum ei fuisse nomen Balthasaris. Hoc autem nomen, fuisse apud Chædæos, & regale, & diuinum, ex historia huius libri manifestum est. Quod autem dicitur in textu, *& visiones capitis mei conturbant me:* exponens Hieronymus, sic ait, *Nota, quod, & Nabuchodonosor, visiones, non oculorum, & cordis, sed capitis nomen, quia propter gloriam seruatorum Dei, futurorum illius mysteria reuelantur.* Super quibus Hieronymi verbis, annotauit Carthusianus in commentario eiusdem loci triplicem esse visionem, vnâ cordis, seu mentis, alteram oculorum, vel sensibilibium, tertiam imaginationis, quæ hic dicitur visio capitis: quoniam virtus imaginatiua residet in capite, ibique actiones suas exercere deprehenditur.

Triplex visio, mentis, oculorum & imaginationis.

Videbam, & ecce arbor, &c. vsque ad illud: Tunc Daniel caput intra se tacitus cogitare.

Homines impii in

Non solum, inquit Diuus Hieronymus, Nabuchodonosor, sed omnes impii, in Scriptura comparantur arboribus. Vnde Dauid ait in Psalm. 36. *Vedi impium superexaltatum*

etatum, & eleuatum sicut cedros libani. Nec illi tamen virtutum magnitudine, sed sua eleuatur superbia: & ideo excinduntur & corruunt. Quare bonum est illud sectari Domini consilium: *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde*. Ex illo autem, quod dicitur: *Aspectus eius usque ad terminos terra*, pro quo Theodotio vertit, *altitudo, seu dominatio eius*: argumentantur, qui negant hanc fuisse veram historiã, regem Nabuchodonosor nequaquam sua dominatione orbem terrarum possedisse. Neque enim Græcis, & barbaris, cunctisque Septentrionis, & Occidentis nationibus imperauit, sed tantum Orientis provincias tenuit, id est, Asiam, non autem Europam, & Libyam. Ex quo intelligi volunt, cuncta, quæ hic narrantur, allegoricè interpretata, ad diabolum esse referenda. Sed nos hæc omnia tanquam hyperbolicè dicta, debemus accipere: videlicet, ob superbiam illius regis, qui tantum gloriatur apud Esaiam, vt cælum se teneat, & orbem terrarum, quasi nidum, & oua volucrum. *Esaiæ vigil.* Pro vigili, Theodorio posuit, ipsum vocabulum Chaldaicum, *ir*, quod in ea lingua per tres litteras scribitur, significat autem Angelos, quod semper vigilant, & ad Dei imperium sint parati. Vnde, & nos crebris pernoctationibus, imitamur Angelorum officia: & de Deo dicitur in Psalm. 120. *Nos dormitabis, neque dormiet, qui custodis Israel*. Consuetudo autem Græci, & Latini sermonis, *Irim* vocat, seu Iridem, quæ per multum colorem arcum, ad terras descendere dicitur.

Theodoretus putat, per arborem, ipsum regem significari: altitudinem vero eius usque ad cælos, non arboris naturam significare, sed sublimes, & superbas regis cogitationes, & quæ ille sibi animo fingeat, atque appetebat. Quocirca Isaias dixit de ipso: *Inducet Deus super mentem magnam regis Assyriorum, & super altitudinem gloria oculorum eius*. Mentem magnam ipsum appellauit, vt qui magna sibi fingeret, & somniaret. Quæ fuerint autem illa magna, subiungit, dicens: *Super æstra ponam thronum meum, & ero similis altissimo*. Idcirco proceritatem arboris, videt usque ad cælum peruenisse. Quia vero etiam toto terrarum orbe, vt ita dixerim, rex ille potitus est, propterea vidit arboris cumulum, id est, latitudinis molē, usque ad ipsos fines terræ propagari. *Folia eius pulchra, & fructus eius multus*. Folia vocat, illum decorem, & ornatum, qui conspicebatur in eius veste, & throno, & in aulicis, scutatis, hastatis, satellitibus, ac stipatoribus corporis. Fructum vero tributum nominat, quod vndique ei afferebatur: & multum dixit fructum, non autem pulchrum: non enim tributa iuste imposita fuerant. *Es cibus omnium erat in eo*. Siquidem, & agricolæ, ipsius procuratore, fruentes pace fructus à terra percipiebant: &

Scriptura compendatur, ex Hier. in cap. 4. Daniel. Matt. 17. Theod. vertit *id est, altitudo, siue regis id est, dominatio*. Hier.

Isa. 14. c. & 10. c. *Angeli, cur vigiles dicantur.*

Angeli
sunt in-
corporei.

milites, ab ipso com meatus, & stipendia accipientes vitam in armis debebant. *Subter eam habitabant bestia, agrestes, & in ramis eius volucres cali.* Nam, & ferino more viuentes barbari, & ratione magis vtentes, mitiori que, & acriori ingenio, & altiori mente præditi homines, sub illius regis imperio vitam tradebant. *Es ecce ir.* Ir, vocat vigilantem: sic enim Græca lingua interpretatur: & vigilantem vocat Angelum, vt significet esse eum corporis expertem: qui enim corpore indutus est, somno est obnoxius, qui autem somno præstantior est, is est liber à corpore. Vidit itaque Angelū, cuius natura corporis expres erat, qui de cælo descendit, vt discat rex, omnium rerum auctorem esse Deum, à quo lata sit aduersus ipsum sententia, & intelligens, à quo sit regno spoliatus, pariter etiam intelligat, qui ei regnum tradidisset. *Excidite arbore, euellite ramos, excutite folia, dispergite fructus.* Vider arborem excisam, & ramos separatos: hoc est, regem regno deiectum, & eius principes, præfectos, satrapas, aliosque magistratus, ab ipso separatos. Vider folia excussa, quia omnem, quam sibi comparauerat gloriam, cernit foliorum instar, fluentem, ac tabescentem. Vider fructū dispersum, quia rege in illam calamitatem deiecto, ministri, qui tributa exigebant, ad seipsos deinde, sine vllō metu, omne lucrum conuertebant. Dicuntur autem fugisse volucres, & bestia, quæ erant in illa arbore, quia omnes qui præter voluntatem suam illi regi seruire coacti fuerant, inuenta occasione ex tanta regis calamitate, ab eius imperio descuerunt. *In vinculo ferreo, & arreo, & in herba, qua foris est, & in rore cali pernoctabis.* Sicut enim insana regnandi cupiditate, & quasi phrenetica crudelitate, contra omnes gentes rabiem suam exercuerat: ita debuit, iusto Dei iudicio, tanquam insanus, & furibundus, vinculis constringi: quibus deinde solutus, ritu ferarum per desertorum loca vagabatur, sub diuo infelix, iumentorum more, herbas depascens. Quod autem tempus huius calamitatis septennio definitum fuit, declarat longanimitatem Dei, qui definito supplicij tempore, expectauit ab eo poenitentiam, quam illa parere debebat animaduersio. Hæc Theodoretus.

Angelos
ritè no-
minari,
vigiles.

Aptissime autem vocabulo, *Vigilis*, Angeli natura est significata. Nam, quia homines in operando laborant, & fatigantur, propterea somno egent, quo ab operatione vacantes, requiescant, viribusque reficiantur. Sed Angelus, cum sit planè incorporeus, nullatenus fatigatur, aut laborat in agendo, quapropter nec actionis vacatione, aut requiete indiget. Semper igitur Angeli vigiliant, id est, nunquam intermittunt, ne puncto quidem temporis, vel naturales suas actiones mentis, & voluntatis, vel beatissimam diuinæ naturæ contemplationem: semperque ad

exequenda

requenda Dei iussa, hominumque tutelam, & custodiam, sunt intentissimi. Inducuntur etiam angeli vigilantes, ut per-suasum sit hominibus, quæ in terris geruntur ab hominibus, manifesta esse Angelis, vel ex naturali ipsorum perspicacia, & scientia, vel ex Dei reuelatione: & ut appareat, quàm idoneos Deus habeat suæ gubernationis ministros, hoc est, perpetuo vi-gilantes. Solet autem Scriptura, verbum vigilare, & vigilans, usurpare, cum vult significare aliquem valde intentum esse, aut debere esse, alicui operi faciendo: vel ad id operis perfici-ndum maximè paratum, & accinctum esse: idque tam in bo-nam, quam in malam partem accipitur. Habes exempla in sacris literis plurima. In bonam quidem partem, Canticorum quinto. *Ego dormio, & cor meum vigilat*: & Prouerbiorum. 8. diuina sapientia inquit: *Beatus vir, qui vigilat ad fores meas quo-tidie*. & Dominus, Marci 14. *Vigilate, quia nescitis qua hora filius hominis venturus sit*. & Paul. 2. ad Timoth. 4. *Tu verò vigila, in omnibus labora, opus fac Evangelistæ*: Denique Ioannes in Apoca-lypsi, cap. 16. *Beatus qui vigilat, & custodit vestimenta sua*. In malam autè partem eadem vox sæpè usurpatur, sicut Isaiæ 29. *Succissi sacros omnes, qui vigilabāt super iniquitatem*. & Ieremix 44. *Vigilabo super eos in malum*, & Danielis capite nono. *Vigilauit Dominus super malitiam, & adduxit eam super nos*. Porro, ar-bor illa visa regi in somno, procerissima, & amplissima, pul-cherimis frondibus, floribus, & fructibus ornata, secundum mysticum sensum, adumbravit miram statum primi hominis ante peccatum felicitatem. Eadem, mox bonis suis omnibus, atque ornamentis spoliata, & excisa, seruata tamen radice, vn-de rursus crescere, florescere, ac fructificare posset, significauit eiusdem primi hominis miserimum statum, postquam lapsus est in peccatū, quo omnis eius posteritas vitata, & perdita est. Fuit tamen radix, & germen eius seruatum: intelligo autem per radicem, Beatissimam Virginē Mariam, peccato Adami nullatenus infectam, sic enim ipsam appellauit Isaias, capite vndecimo. *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet*. Per germen autem radicis, Christum Dominum in-terpretor, qui arborem humanæ naturæ, vitio Adami destru-ctam, & corruptam, non tantum in priorem, qua condita fue-rat dignitatem, sed in multo etiam ampliorem, ac florentio-rem reparauit.

Quid ar-
bor illa se-
cundum
allegoriā
significa-
uerit

Maria vir-
go pecca-
to Ada-
mi nulla-
tenus in-
fecta.

*Tunc Daniel cæpit intra semetipsum tacitus co-
gitare, quasi vna hora, vsque ad illud: cum
bestiis erit habitatio tua.*

R

Tacitus,

Quare
Daniel
somnia
nō sit cō
fessim in
terpreta-
tus.

TAcitus, inquit Theodoretus, diu cogitat Daniel, primum quam respondeat. Primo enim ostendenda erat humana imbecillitas, & tunc gratia inspirans, aperienda. Tacitus, ait Hieronymus, intellexit Daniel somnium esse contra regem, & timorem cordis, vultus pallore signabat: dolebatque pro eo, qui id plurimum honoris deculerat, & ne videretur insultiare, atque larari contra regem, hostem populi sui: denique, desectans id quod intelligebat, loquitur ad regem. Carthusianus vero, super hoc loco, ita scribit: Non legitur in textu, quando Danielis ostensa sit diuinitus interpretatio somnij, sed probabile est, intra hanc horam fuisse illi ostensam. Itaque illo spatio temporis, spiritum colligens Daniel, mentemque ad Deum dirigens, interiori oratione intentissima, & feruentissimo affectu, declarationem eius somnij à Deo postulat. Alioqui, nulla videtur ratio, cur tam diu conticisset, si iam antea fuisset ei expositio somnij calitus data. Nonnulli tamen existimant, cogitasse Danielē, qua ratione regio culmini seruaret honorē, nec tamen absconderet veritatē, ideoque, per illā horā premeditabatur Daniel, quēadmodū sine iniuria veritatis, & offensæ regis, responsum suum componi & ordinari oporteret. Theodoretus autē id quod sequitur, Respondit rex Balthasar, somnia, & coniectura eius ne conturbet te: sic interpretatur, Vidit rex Danielē perturbatum, & ideo eum consolans demulcet, scilicet, cupiens id, quod ignoras, cognoscere. Videtur igitur ad hunc modum cum eo loqui. Ne valde festines Daniel, sed paulatim inuentis iis, qua per somnia significātur, ea mihi perspicua facito. Respondet autem Daniel regi: Domine mi, somnium hoc, his, qui te oderunt, & interpretatio eius hostibus tuis sit: Sapiētissimē, ac prudētissimē regi calamitosa deprecās, & hoc procemio exoris interpretationē, nihilominus tamē veritatē declarat. Blandus autē, & amicus, inquit, Carthusianus, mutuo se affansur rex, & Daniel, sic insinuātes, quicquid ab ipsis, & in ipsos dicitur, ex dilectionis processurum, & contra omniū ipsorum inuicem offensionem. futurum, Daniel quoque durissima regi enuntiaturus, propterea tam blandē, reuerentiēque alloquitur regem, ne rex ultra modum contristaretur: sciebat enim non esse afflictionem addendam afflictō. Sed mirum videri potest, quomodo tam sanctus Prophetā, pœnam illi regi, iustissimo Dei iudicio infligendam, optet ab eo transferri ad eius hostes, quorum fuisse aliquos eo rege meliores, non est dubitandum. Verum, ad hoc respondendum est: Danielē optasse id partim affectu quodam humanitatis & pietatis, partim zelo iustitiæ. Regi enim illi piē condoluit, propter singularem eius erga se humanitatem & beneuolentiam: hostibus autem eius malum imprecabatur, in quantum peccatores erant, quibus ad salutem animæ profuisset temporalibus malis in presenti vita puniri. Adice quod Daniel verba sua intelligi voluit præsupposito beneplacito

Cur Da-
niel hosti-
bus Nabu-
chodonoso-
r malū
sic impre-
catus.

*placito Dei, servatoque ordine aquisatis. Simili zelo incensus Hiero.
c. 13. inquit, Da filios eorum in famem, & deduc eos in manū gladij.*

Vinciatur ferro, & aere.

Similiter supra dictum est, colligetur vinculo ferreo, & aere. *Quæramus à nobis qui historia contradicunt: ait diuus Hieronymus, quomodo in vinculis ferreis fuerit Nabuchodonosor, aut quis eum vinxerit & cōpedibus alligauerit? cum perspicuum sis, omnes furiosos, nō se præcipitēs, & alios ferro innadant, catenis illigari. Ex verbis Danielis videri posset alicui, inquit Cathusianus, fuisse Nabuchodonosor tempore sua amentia, vinculis constrictum atque inclusum, hoc etiā supradictis verbis significat Hieronymus.*

Sed hæc intelligentiæ videtur obstare quod subditur in textu.

Es eris in herbis qua foris sunt, & habitatio eius cum feris, & ro-

reals conaspergetur, & fœnum ut bos comedet. Ex quibus verbis in-

elligitur, Nabuchodonosor illo tempore, in agris & sylvis vagam, &

solitariam vitā egisse. Idemque docet Hierony. cum ait. Quis

amentes homines non cernat, instar brutorū, in agris vivere, locisq;

solitibus? Sane si ligatus fuisset, & inclusus Nabuchodonosor,

non fuisset corpus eius nedum, nec rore cæli perfusum, &

sic magis fuisset eius calamitas, & infirmitas grauata. Patet e-

nim furiosos, cum ligantur, magis infirmari. Ministri quoque

regis cognouerāt ex Daniele, Nabuchodonosor in sylvis, & de-

sertis locis commorando, nequaquam moriturum, sed post ibi-

us septennium, & sanitatem mentis, & regni dignitatem re-

cuperaturum. Quocirca Lyranus ligari vinculo ferreo, expo-

nit, supplicio illo, ex diuina sententia, quæ frangi, & dissolui

non potest fringi. Albertus quoque eadem verba exponēs,

illud, vinculo ferreo ligetur, sic interpretatur, durissima tenta-

tione affligatur, quæ domet superbiam eius. Consuevit etiam

Scriptura eiusmodi metaphoris & similitudinibus vri, vt signi-

ficer arrogantiā alicuius deprimi & contundi: sic apud Isaiā

legimus c. 37. Deum loquentem de rege Assyriorum. Cum su-

peres aduersus me, superbia tua ascendit in aures meas. Ponam er-

go circulum in naribus tuis, & frenum in maxillis tuis, hoc est, cō-

primam & contundam superbiam tuam. Simile est illud Daui-

dis in Psā. 32. In chiamo & freno maxillas eorum confringe, qui nō

appropinquās ad se. Posset etiam dici, Nabuchodonosor, cum p̄i-

um versus est in furorē vinculis cōstrictū fuisse à domesticis,

ne sibi aliisue noceret. Deinde monitu Danielis, fuisse vincu-

lis solutū & dimissum, vt iret quocunque vellet. Sunt etiam

aliqui amentes, qui partim ligati sunt, partim liberi, vt pedibus

liberi sint ad incessum, manibus vero ligati ne sibi vel allis li-

bro manuum vsu, quicquam detrimenti apportent.

An rex
Nabu-
chodono-
sor, tem-
pore suæ
amentię,
fuerit vin-
culis con-
strictus.

*Cum bestiis ferisque erit habitatio tua, & fœnum
ut bos comedes: septem quoque tempora muta
buntur super te: regnum autem tuum
tibi manebit.*

Quatuor
difficulta-
tum ex-
plicatio,
& primò
quomo-
do cum
feris tam
diu illæ-
sus mane-
re potue-
rit.

Hæc verba quatuor continent difficultates, vel potius quatuor argumenta, quibus conantur nonnulli subertere huius historię veritatem, tanquam impossibilem & incredibilem. Primò, dicunt isti, non est credibile regem illum, tam diu cum ferocissimis animalibus solum & inermē, sine ullo sui detrimento versari potuisse. Respondeo, id factum esse, vel quia rex ille, multis rebus, ut infra ostendemus, factus erat simillimus bestiis, ideoque feræ, ipsum, quasi animal sui generis, non lædebant: vel potius, quia singulari providentia Dei, per angelorum ministerium, ut totum supplicij sui tempus à Deo præfinitum expleret, à bestiarum læsione servatus est. Quemadmodum legimus, multos de antiquis & sanctis patribus, inter leones, serpentes, aliasque nocentissimas animantes, non tantum innoxie, sed familiariter etiam diu esse versatos.

Quomo-
do rex de-
licatus,
per totū
septenniū
potue-
rit herba-
rum pa-
stu, vitā
traduce-
re.

Deinde argumentantur alij, non potuisse regem illum delicatissimè ab ortu suo educatum, summisque deliciis innutritum, toto septennio nudum, & sub dio, soloque herbarum pastu vivere. Verum ad hoc variis modis responderi potest. Principio, non esse talem victum simpliciter impossibilem homini, patet eo argumento, quod Plinius lib. 6. c. 30. narrat, quandam esse gentem Æthiopum, quæ solis locustis crudis vivat: alios tantem herbis pasci: quosdam omnia mandere, & obuiis quibuscumque rebus vesci, ob idque Pamphagos, id est omnia edentes, appellari, Gymnitas vero semper nudos incedere. Legimus item, in sanctorum patrum historiis, complures de iis qui morabantur in exemo, & fuisse nudos, & herbarum dumtaxat pastu vitam sustinuisse. Plurimum quoque conducebat ad illud vitæ genus tolerandum, vehemens Nabuchodonosor imaginatio. Cum enim imaginaretur se bestiam esse, cibos ferinos tanquam sibi convenientes, expetebat, humanos vero tanquam alienos adversabatur. Plurimum autem facere in huiusmodi rebus imaginationem, præsertim in amentibus & furiosis, quotidianis experimentis notum est. *Videmus, inquit Hieronymus, differre multū inter sanos & insanos: multa enim furentibus sunt facilia, quæ sanis sunt intolerabilia.* Sed illa mihi videtur præcipua ratio, quod temperamentum corporis eius regis, sicut infra docebimus, adeo fuerat immutatum, ut simillius esset ferino, quam humano. Quapropter, cibus bestia-

rum

rum qui humano temperamento est noxius, non erat temperamento illius regis alienus, sed quodammodo conueniens & utilis. Denique posset etiam illud adici, id factum ponendum esse in miraculis diuinæ omnipotentiae. Etenim Deus, ad edendum exemplum iustitiae suae, omnibus seculis memorabile, & ad perdomandam illius regis superbiam, singulari ratione, ad conseruationem vitae illius regis concurrebat: quem admodum post resurrectionem corporum, ne ignis inferni, damnatorum hominum, corpora perpetuo crucians, ea rādem aliquando conficiat, dissoluat, planeque consumat, mirabiliter efficiet.

Tertio loco, qui veritatem huius historiae eleuare volunt, il- Qui illo
lud præterea obiciunt, quisnam illo septennij tempore reg- septenio
num Chaldæorum tenuerit. Nam nec tantū imperium sine vno imperiū
aliquo summo rectorē diu fuisse, nec si quis eo tēpore impe- Chalda-
rium obtinuit, postea eum resipiscenti Nabuchodonosor, reg- cum ad-
no cedere, aut sponte voluisse, aut coactum esse, credibile est. ministra-
Sed ad hoc facile est responsum: potest enim responderi, eo uerit.

tempore, regis Nabuchodonosor filium, nomine Euilme-
rodach, patris vice, imperium rexisse. Nam hunc successisse ipsi
Nabuchodonosor, expresse traditur extremis verbis libri quar-
ti regū, & aquē Hie. cap. quinquagesimosecundo. Si autē Euil Qua rati
merodach non erat eo tempore per ætatem, tanto imperio re one Na-
gendo maturus, atque idoneus, responderi potest, optimates buchodo
regni, consensu populi, quoad rex ad sanam mentem redit, gu noser im
bernacula imperij tractasse. Vt autem postea Nabuchodono- perium
sor sine vlla contradictione & difficultate, ab omnibus recipe recupera
retur ad imperium perfecerat Daniel sua auctoritate & sapien rit.

tia: quippe, prædixerat regem post septennium ad integritatem sensuum, mentisque sanitatem rediturum, eumque post
Ad temporis, regē futurū modestissimū, iustissimū, liberalissi-
mū, & clementissimū. Chaldæi autē, qui sepē aliās Danielis præ-
dicta fuisse vera experti fuerant, in hoc pariter vera fore non
dubitabant. Itaque summo illius regis desiderio tenebantur:
vt mirum non sit, statim vt ad se reuersus est rex, fuisse eum ab
omnibus non modo sine difficultate, sed summa etiam gratu-
latione lætitiaque receptum. Atque hoc ipsum indicant verba
ipsius Nabuchodonosor, *Optimates, inquit, & magistratus mei* Vtilitas
requiserunt me, & in regno meo restitutus sum, & magnificentia & effica-
amplior addita est mihi. Neque hoc cæter mysterio, & perquam citas per-
illustri vtilitatis veræ pœnitentiae argumento. Nam quod Na- festæ pœ-
buchodonosor peracta septem annorum pœnitentia, amplio nitentia.
rem priore gloriam & magnificentiam consequutus sit, mani-
festè ostendit, quanta sit perfectæ pœnitentiae, quæ numero

septenario designatur, vis & efficacia: quippe quæ non tantum priora bona & ornamenta animi peccando amissa, restituit, sed nonnunquam ampliora & illustriora promeretur. Hæc autem verba Danielis explicans Hieronymus, sic ait. *Qui huic historia contradicunt, & quæ hic dicuntur, ad diabolum referunt, eique pristinam dignitatem redditum iri affirmant, in hoc loco velificant: quasi reditus Nabuchodonosor in pristinum statum, hanc diaboli reversionem significet. Qui respondere debent, quomodo congruat, ut angeli qui nunquam corruerant, eum rursus principem habeant, qui per poenitentiam sit reuersus.*

Quid significent septem tempora quibus Nabuchodonosor septemtinam vitam egit.

Restat quarto loco disquirendum, quid significant septem illa tempora, quibus Nabuchodonosor in illo statu bestiarum, humanoque sensu ac mente captus fuit. Opinione quorundam fuit, illis septem temporibus denotari tres annos & dimidium: ita ut annus integer diuidatur in duo tempora, videlicet in æstatem & hyemem, hæc namque sunt duæ principes anni partes, reliquæ duæ, ver, & autumnus, illarum sunt quasi appendices & reliquæ. Plinius libro septimo capite quadragésimo octauo, refert, quasdam gentes æstate vnum detegminasse annum, & alterum hyeme. Supradictam opinionem memorans hoc loco Theodoretus ita scribit. *Septem tempora, alij septem annos dixerunt, alij tres cum dimidio: neque enim in quatuor conuersiones diuina Scriptura annum diuidit, sed in duas maxima generales partes, hyemem & æstatem. Septem igitur tempora, tres annos cum dimidio conficiunt, tantoque tempore in calamitate illa Nabuchodonosor permansit.* Videtur igitur ea sententia non displicuisse Theodoro. Sed eam non esse probabilem, vel eo apparet, quod nusquam in sacris literis, vocabulum temporis præcise sumpti, ponitur ad significandum dimidium annum. Dicamus potius, quod tradunt omnes Hebræi iuxta & Christiani interpretes, septem tempora significare septem annos. Tempus enim, propterea potest recte appellari vnus annus, quod omnis præcipua, vulgoque obseruabilis & nota temporis varietas, vnus anni conuersione circumagitur & continetur: ut hyemis, æstatis, veris, autumnus, serendi, merendi, binorum solstitiorum, & æquinoctiorum: denique temporis frigidi, feruidi, & medij. Ac ne vllus ea de re dubitandi locus relinquatur, manifestam habemus & Scripturæ huius nostre interpretationis confirmationem. Nam infra capite septimo traditur, persecutionem Antiochi aduersus Iudeos, vel potius profanationem, & desolationem templi Hierosolymitani ab eo factam, per tempus, & tempora & dimidium temporis duraturâ, hoc est per tres annos & dimidiû: tanto enim tempore eam durasse, legenti primum & quartum caput prioris libri

Ex libri Machabæorum, manifestum est. Quod si prædicto capite septimo Danielis, non de Antiocho, sed de Antichristo sermo habeatur, idem planè conficitur. Etenim, confessione Patrum, & antiqua traditione constat, vehementem illam Antichristi persecutionem, duraturam per tres annos & dimidium. Denique, quod Daniel c. 7. dixit *tempus & tempora, & dimidium temporis*, postea cap. 12. numerat mille ducentos nonaginta dies, qui conficiunt tres annos & dimidium. Lege vndecimum, duodecimum, & decimum tertium caput libri Apocalypsis, & inuenies, tempus persecutionis Antichristi, id est, tres annos & dimidium, tripliciter à Ioanne describi. Primo per quadraginta duos menses: tum per dies mille ducentos sexaginta, denique per tempus, tempora, & dimidium temporis. Liquer igitur, per septem tempora, intelligendos esse hoc loco, septem annos.

Verum tamen Dorotheus in synopsi, & Epiphanius in vita Danielis hosque secutus auctor historiarum, scolasticarum super librum Danielis c. 5. tradunt, illud septem annorum, tempus, diuinitus supplicio Nabuchodonosor præfinitum, orationibus Danielis ad septem menses coarctatum & redactum esse: tanto enim tempore rex ille mansit in illo sereno & miserabili statu. Quo exacto tempore, reliquis sex annis & quinque mensibus restitui menti, sed non regno Nabuchodonosor, durissimam egit poenitentiam, per quam placato Deo, veniaque sceleribus suis impetrata, tandem expletis septem annis, pristinam imperij dignitatem & potestatem recuperauit. Sic isti tradunt. Quorum sententia, videtur mihi ex fabulosis Hebræorum traditionibus deprompta. Eam quidem certè redarguunt verba Danielis: qui cum dixisset regi, ipsum eiectionem iri ab hominibus, & cum feris conuersaturum, earumque pastu, victuque vsurum: subiunxit, *septem quoque tempora mutabuntur super te, donec scias, quod dominetur excelsus super regnum hominum, & cuiusque voluerit sardet illud*. Idem quoque ostendit Nabuchodonosor illis verbis. *Igitur post finem dierum, videlicet septem temporum, quæ supra ter nominauerat, ego Nabuchodonosor, oculis ad caelum leuavi, & sensus meus redditus est mihi, & figura mea reuersa est ad me*. Deinde, si ut isti dicunt, tempus septennij, in septem menses fuisset contractum, profecto scriptura id minime tacuisset. Siquidem ea res maximè commendabat, & Danielis gratiam apud Deum, & admirabilem Dei erga peccatores resipiscētes ac poenitentes clementiam atque indulgentiam.

Porro, quod dicitur Nabuchodonosor eiectionem fuisse ab hominibus, cum bus eique in modum auium ungues & capillos prædixissimè crevisse feris verberari, id exponens Theodoretus ad hunc modum scribit. *Expulsus satus sit,*

An Nabuchodonosor per totos septem annos in illo statu beluino versatus sit.

Refellit. tunc opinio Dorothei & Epiphanij.

Theodoretus.

Quomodo cum

est Nabuchodonosor ab hominibus, primò quidem propter ipsum morbum, furore enim & rabie correptus, infinita mala, si inter homines fuisset, data sibi facultate, perpetrasset. Deinde, etiam propter odium quod in illum omnes habebant, sed dum valeret, occultare ipsum conabantur, cum verò in tantam calamitatem deiectus est, omnes ei insultabant, ob crudelitatem ipsum abominati. Nec mirum videri debet, ipsum ritu bestiarum herbas comedisse, proprium enim est amentium ac furentium, non solum ea facere & dicere, quæ ratione & ordine carent, sed omnia etiam in quacunque incidere, commedere. Quod cerni etiam nunc potest in iis, qui à demonibus vexantur, talia enim & faciunt & patiuntur. Non deos autem usitato more, neque resectis unguium excrementis, necessario tales tantosque habuit ungues & capillos. His autem omnibus significabatur, neglectum ipsum fuisse ab omnibus. Diuina enim providentia destitutus, ne propinquorum quidem cura potius est: cum præsertim ipsi adessent, uxor, liberi, & cognati: sed instar fera, inculta loca peragrabat, bestiarii cibum ventri indulgens. Quia enim in sibi subiectos ferina mente & animo fuerat, meritis etiam ferina & agresti vita damnatus est. Itaque bellè in istum regem quadrat illud Davidis, homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est in mœis insipientibus, & similis factus est illis. Hactenus Theodoret. Cor eius ab humano commutetur, & cor fera detur ei, fœcum sicut bos comedit. Et infra, sensus meus redditus est mihi: & figura mea reuersa est ad me.

Disputatio, **H**Æc verba monent nos, ut qualem fuisse transformationem Nabuchodonosor in bestiam, intelligere oporteat, paulo subtilius & enucleatius tractemus. Antea omnia, intelligere conuenit, multa genera transformationum, tam hominum, quam cæterorum animalium, esse literis prodita. Vnum genus est fabulosum, à poetis confictum, veluti est fabula illa de sociis Vlyssis à Circe magna in varias animantium formas transfiguratis: & de sociis Diomedis in aues commutatis, itemque de asino aureo Apulæi, vel Luciani. Huc refertur cõuenit, quod Mela cap. primo libri secundi, scribit de Neuris, statum singulis tempus esse, quo, si velint, in lupos: iterumque in eos qui fuere, mutantur. Huius etiam generis sunt quæ ab Euenthe Græco scriptore & à Varrone tradita sunt de Arcadibus, qui stagnum quoddam eius regionis tranantes in lupos transfigurabantur, quod fabulosum esse, vidit, nec dissimulauit Plinius, in ca. 23. lib. 8. ad hunc modum scribens. *Homines in lupos verti, rursumque restitui sibi, falsum esse confidèter existimare debemus, aut credere, omnia quæ fabulosa*

in saeculis comperimus. Cumque prædictam fabulam de Arcadibus enarrasset, subiungit. *Mirum est, quo procedat Græca credulitas. Nullum tam impudens mendacium est, ut teste careat.* Sic Plinius. Sed Olaus Magnus Gothus, extremis tribus capitibus libri decimioctavi, vulgarissimis exemplis confirmat, in Prussia, Liuania, & Lituania nescio quibus artificiiis magicis, homines transfigurari in lupos, & rursus in humanam speciem reformari. Huiusmodi transformationum pleni sunt libri Metamorphoseos Ouidij.

De quatuor generibus transformationū

Alterum genus transformationis, est physicum & naturale, cuius luculentum exemplum reperitur apud Aristotelem libro quinto de historia animalium cap. 19. *Nascuntur, inquit, papilioes ex erucis: orura ex viventibus folijs, maximeque ex brassica. Primum minus quid milio, consistit in folio, mox vermiculi inde contrahuntur & accrescunt, tum, intra triduum erucula affirmantur, quæ aucta motu cessant, suæque forma immutantur, appellanturque transmissæ chrysalides, quasi aureliæ dixeris. Duro insecta sunt putamine, ad tactum mobiles, mentibus ærenosis obducta, non eis, non aliud ex membris quod conspicuum sit possident. Longo post tempore putamine rupto, eueant inde animalia penigera, quos papilioes vocamus.* Et paulo infra: *Fis ex quodam verme grandiore, qui veluti cornua gemina protendit, primum toto immutato, eruca, deinde, quæ bombyx appellatur, ex quo nectyalus. Quæ varia formatum successio, in semestri temporis spatio completur.* Sic eo loci Aristoteles. Similia scribit Plinius in capite 22. libr. 11. Apponam & hic alterum exemplum, ut incognitum antiquis, ita nobis, relatu multorum, & literis nostrorum patrum, qui Iaponicas insulas incolunt, compertum. Est apud Iaponios animal quoddam terrestre, corporis magnitudine figuraque non dissimile canis, mollissimo pilo, & suavisimis ad edendum carnis. Hoc certo quodam tempore incipit vehementer appetere, ac frequentare ipsum mare, in quo identidem natans, & sese mergens, particulatim, & membratim piscis fieri incipit, tandem, exuta prorsus terrestris animantis figura, totus in piscis similitudinem & naturam commutatur. De transformatione sexuum, hoc est sceminarum in viros, nota sunt, quæ scribit Plinius libro 7. cap. 4. Nec vult ea quasi fabulosa haberi, quippe quæ in publicis Romanorum annalibus adnotata fuerint, & à Mutiano consule pro veris sibi que exploratis prodita, & à se ipso, in Africa, manifesto exemplo comperta. Tertium genus transformationum, est magicum, & diaboli potentia factum. Huiusmodi autem transformationes serè non sunt veræ, sed simulatæ, non enim sunt, id quod repræsentant. Tales fuisse quidam existimaerunt transformationes illas magorum

Secundū genus transformationis physicū seu naturale.

Mirū ingenium cuiusdā Iaponensis animalis.

Tertium genus transformationū magicū.

seu dia-
bolicum
Exod. 7.
& 8. D.
August.

Quartū
transfor-
mationū
genus di-
uinum.
Gen. 19. b
Exo. 4. 7.
& cap.
Iann. 2. b.

Opinio-
nes alio-
rum de
transfor-
matione
Nabu-
chodono-
sor in be-
stiam.

Nabu-
chodono-
sor non
esse secū-
dum sub-
stantiam
muta-
tum in
belluam.

gorum in *Ægypto* factas, ut *Mosis* resisterent, sicut habes in li-
bro *Exod. D. August.* in libro 18. capite 18. de ci. *Dei* narrat.
fuisse suo tempore in Italia mulieres quasdam stabularias,
quæ viatoribus cascum dabant, nescio quibus beneficiis infu-
ditum, quo sumpto, protinus illi vertebantur in iumenta, & por-
tabant onera, eoque labore persuncti, rursus menti & figuræ
hominis restituebantur. Quemadmodum id fieri potuerit ope-
ra dæmonis, prædicto loco disputat *Augustinus*. Quartum ge-
nus transformationum, ritè nominabitur diuinum, scilicet om-
nipotentis *Dei* vi ac potestate factum, vel ad declarandam iusti-
tiam *Dei*, scelus ulticem, vel ad ostendendam eius omni-
potentiam seu beneficentiam erga homines. In hoc genere
transformationum ponere cōuenit, mutationem vxoris *Loth*
in statuam salis, virgæ *Mosis* in serpentem, aliasque miras ab
eo in *Ægypto* factas cōuersiones, in libro *Exodi* traditas, con-
uersionē item aquæ in vinum, & quæ omnium transformatio-
num miracula superat, transubstantiationem panis & vini,
quæ quotidie fit in *Ecclesia Catholica* in sanctissimum corpus,
& sanguinem *Domini nostri Iesu Christi*. Atque huius ge-
neris fuit, transformatio hæc regis *Nabuchodonosor* in bel-
luam.

Verum enimuero, quemadmodum rex *Nabuchodonosor*
conuersus fuerit in bestiam, res est nec creditu, nec explicari
facilis, eaque diligentem & accuratam desiderat explanationē.
Lyranus & *Carthusianus* referunt, *Iosephum* sensisse, *Nabu-*
chodonosor mutatum fuisse in bonem, quia in sacra historia
huius capituli, de eo scriptum est, *factum quasi bos comedes*. Sed
profecto, *Iosephus* numquam id prodidit: & in libro decimo
antiqui. quo vno dumtaxat loco hanc narrat historiam, ni-
hil simile innuit, quod si *Iosephus* id dixisset, proculdubio
reiciendum esset tanquam plane contrarium historię hu-
ius capituli, qua traditur, regi *Nabuchodonosor*, post il-
lam transformationem, prolixissimè capillos & ungues ex-
creuisse, ad similitudinem auium: habere autem ungues &
capillos, minimè conuenit in bouem. Pro certo igitur ha-
bendum est, *Nabuchodonosor* neque in bonem, neque in
aliud quoduis animal esse mutatum. Scriptura namque hoc
loco, satis ostendit, eundem numero fuisse illum ante mu-
tationem, & in ipsa mutatione: & postquam in pristinum
mentis & regni statum reductus est. Nimirum, si muta-
tus fuisset secundum substantiam, necesse erat, animam eius
rationalem in nihilum redigi: & rursus postea, vel eandem,
vel alteram ex nihilo creari, ipsumque *Nabuchodonosor*, no-
uo quodam, nec antea vnquam vñtato modo regenerari. Vt
detur

deur præterea, Dei sapientiæ, ac bonitati alienum, & incongruum, rem vllam natura sua incomprehensibilem, ad nihilum redigere.

Michael Mediana libro secundo de reſta in Deum fide ca. 7. exiſtimaſſe videtur, hanc mutationem Nabuchodonosor in beſtiam, non fuiſſe verè factam, ſed in ſpeciem tantum, ac ſimulè, vel quia Deus ſic immutabat & afficiebat ſenſus eorum, qui ſpectabant illum regem, vt beſtiam ſe videre putarent: id quod ſolet accidere nõnunquam ex morbo, vt phreneticis, interdum ex præſtigiiſ atque incantationibus: vel potius, quia Deus circa corpus ipſius Nabuchodonosor, circumpoſuit figuram quamdam beſtiæ, ſub qua cum cerneretur ab aliis, beſtia perabatur. Similè quiddam narrat Hieronymus in vita Hilariõis, ad quædam ductam ſcribit fuiſſe mulierem, quæ per magicas artes videbatur aliis omnibus iumentum, ſoli autem Hilariõni mulier, ſicut re vera erat videbatur. Sed hæc opinio Medine non eſt probanda. Etenim, Scriptura narrat hoc loco mutationem Nabuchodonosor, vt veram, non vt ſimulatam, multaquæ memorat indicia veræ mutationis: videlicet, quod nudus ingrederetur modo pecudum, quod veſceretur herbis, quod cum beſtiis in ſolitudine moraretur, & alia huius generis ſimilia. Adde, quod non ſolèt, nec verò decet, miracula & opera Dei, eſſe ficta & ſimulata, quæque mentiantur veritatem, & ſenſus hominum fallans: id enim omnipotentia Dei, bonitatequæ ac maiestate eius alieniſſimũ eſt. Dorotheus in Synopſi, & Epiphanius in vita Danielis, aiunt, Nabuchodonosor ſecundum interiorem hominis habitum & ſenſum non eſſe mutatum, ſed tantummodo ſecundum externam corporis figuram, quæ ita conformata erat, vt anteriore parte, ſpeciem bouis gereret, poſtiori autem, leonis: quo denotabatur, cum regem priori ſua ætate fuiſſe ventri ac libidini deditiſſimũ: poſteriori autẽ ætate, immanitati, crudelitati, rapinis, ac cædibus hominum vacaſſe. Verum, iſtorum patrum opinio fide caret. Nam, vel ipſi putauerunt mutationem illam figuræ corporis Nabuchodonosor factam eſſe in ſpeciem tantum, & ſimulatè, hoc eſt, non re ipſa, ſed exiſtimatione tantum aliorum, quibus talis ille rex videbatur, qualem ipſi depingunt, atqui ſi ita ſentiant, in Medinæ, quam cõſutauimus, opinionẽ reuoluuntur, aut putarunt eam mutationẽ verè factam eſſe, ſcilicet, vt Nabuchodonosor exutis figura humana, figuram partim bouis, partim leonis indueret. Verum, hoc nõ eſt credibile, neque enim id tacuiſſet Scriptura, quæ tam ſubtiliter, & diſtinctè explicatequæ cõmemorat alia minutiora, & leuiora, quæ in illa mutatione contigerunt. Nec eſt veriſimile, regem amiſſiſſe figuram humanam, tunc

Michael
Medina
quid de
hac mu-
tatione
ſenſerit.

Dorothe-
us & Epi-
phanius.

nim

enim Chaldæi proculdubio existi-
stantiam mutatum esse in bestiam, idque attribuisse arti ma-
gicæ, similiter, ut conuersionē illam Iphigeniæ filię Agamem-
nonis, quæ cum esset Dianæ immolanda, repentinē in ceruam
mutata dicitur. Denique, si non fuisset Nabuchodonosor ag-
nitus ab omnibus, idem qui ante fuerat, non adeo manifeste
iustitia Dei, eius scelera illo supplicio vindicantis, pernotuisset
omnibus. D. Thomas in libro secundo de regimine principum,
capite ultimo indicat, Nabuchodonosor mutatum esse in be-
stiam, nec reuera, nec existimatione aliorum, sed sua tantum
opinione, & secundum suam imaginationem, quæ adeo per-
uersa, & deprauata erat, ut ille sibi omnino bestia esse videret-
tur. Verumtamen, etsi, quod inquit B. Thomas, verè accidit,
in eo tamen non fuisse omnia: nec propter illud vnum dum-
taxat, dicitur in Scriptura rex ille in bestiam mutatus. Nec
enim ipsi soli, sed aliis etiam videbatur, ut bestia, ideoque vo-
luerunt eum vinculis ferreis vincire, & postea ex consortio, &
societate hominum eiecerunt.

D. Tho.

Auctoris
sententia,
de modo
quo acci-
dit hæc
transfor-
matio.

Quæ igitur est nostra de huius regis in bestiam transforma-
tione sententia? Ego arbitror, regem illum non reuera, id est,
nec secundum substantiam, nec secundum externam corporis
figuram, transformatum esse in bestiam: nihilominus tamen
ob septem, vel octo causas, dici eum regem, quodammodo in
bestiam euasisse: Prima causa est, quia secundum imaginatio-
nem suam videbatur ipse sibi esse bestia: sic enim in eo viciata
fuerat imaginatio, ut eum esse bestiam: ipsi repræsentat-
ret: cuius simile accidere solet hominibus, vel ex phrenesi, vel
alio ex morbo. Et hanc vnam duntaxat causam, attigit D. Tho-
mas. Secunda causa, temperamentum corporis eius regis, diui-
na vi, & potentia fuerat efferatum, & factum simile temperamento
bestię, scilicet eatenus, quatenus in eo natura hominis conser-
uari posset. Potest autem temperamentum humani corporis,

Quot
modis va-
riari pos-
sit tempera-
mentum
humani
corporis.

multis modis variari. Primo, ita ut pereat corporis pulchritu-
do, & robur, etiam sanitas. Deinde ut priueretur homo officiis
membrorum, sicut contingit paralyticis, adeo, ut non humano
modo, sed prono, & curuato corpore aliqui cogantur ingredi,
vel etiam manibus pedibusque reptare. Postea, ut mente cap-
tus, vsuque rationis priuatus, amens efficiatur. Ad hoc, ut etiā
æstimationis potentia, & cogitatio, quæ inter potentias anime

Æstima-
tionis, seu
phantasiæ
vis, &
vsus.

sentientis, supremum in homine locum tenet, vis, & facultas vi-
tiata, confusa, & peruersa sit. Hoc cum homini accidit, nihil re-
liqui habet in suis actionibus simile hominis. Quocirca recte
Aristoteles dixit extremo libro secundo de anima, phantasiam,
cæteris quidem animantibus pro intellectu esse datam: homi-
ni

**Sex signa
efferati
animi re
gis Nabu
chodone
for.**

Quomodo sit intelligendū figurā corporis restituti esse regi Nabuchodonosor.
Rupertus.

feq

festo datur intelligi quod de figura, vel status humani reſtitudine nonnihil amiſerit: & quod etiã ſi manuũ, & pedum effigies, digitorumque diſcretio, & numerus permaſiſſet, nihilominus tamen quãdrupes inceſſerit: dictum enim ei eſt, fœnum quaſi boſ comedes. Boſ enim quadrupes, nullis utitur manibus, ſed pronus, humi fœnũ deſe demetit, & oſ per terrã trahendo, comedit. Sed, & illud, quod illi dictũ eſt, cum ſeris, atque beſtiis erit habitatio tua, figurã enim nonnulla ex parte demutata fuiſſe probat: nõ enim beſtie facile ſocietẽ ſunt illi, ſine aliqua ſui ſimilitudine. Verumtamen quomocumque figura ſe habuerit, hoc in laudem omnipotentis Dei admirandum eſt, qui regem tam potentem, tanta mutatione demutauit, quanta

Gen. 19.

Interpre
tatio ſen
tentia
D. Grego
gorij.

quempiam hominum fuiſſe demutatum, ſacra Scriptura nunquam meminit, excepta uxore Loth, qua reſpiciens poſt ſe, verſa eſt in ſtatuam ſalis. Hæc Rupertus. Ea igitur, qua nos expoſuimus, ratio ne, intelligendum eſt, quod ſcripſit D. Gregorius lib. 5. moralium. c. 8. regem Nabuchodonofor, ob ſuperbiam, in animal irrationale eſſe verſum: protinus enim, id explanans, ſubiicit, eũ perdidiffe humanum ſenſum: id eſt, uſum rationis, & ſenſuum, prout illi ſani homines uti ſolent, officia, & integritatem.

*Quamobrem conſilium meum placeat tibi, Rex,
& peccata tua eleemoſynis redime: forſitan
ignoſcet Deus delictis tuis.*

Cur Da
niel elec
moſyna
rum lar
gitionẽ
tantum
ſuaſerit
regi.

FVit admodum conueniens regi Nabuchodonofor, maximeque ſalutare hoc Danielis conſilium. Cur enim tria genera ſint eorum, quæ Theologi vocant opera ſatisfactoria pro peccatis, ieiunium, oratio, & eleemoſyna: nequaquam rex ille, & ſuo ingenio, tamtraque imperij amplitudine, ac victoriarum ſelicitate ſuperbiſſimus, & qui uſque ad eam diem vitam vixiſſet molliſſimam, & delicatiſſimam, adduci potuiſſet, ut vel crebris ieiuniis corpus ſuum affligeret, vel aſſiduum præcãdi laborem, grauẽ ſane inſuetis, ſubiret. At, ut multas, & copioſas eleemoſynas dilargiretur, & opibus ſuis quarum ipſi ſumma erat abundãtia, plurimorum egeſtati ſubueniret, non arduum ipſi futurum erat. Poſcebat etiam ratio iuſtitia, ut qui ſæuus, & crudelis in multos fuerat, & alienorũ bonorum rapax, contra, bonis mala compenſando, in plurimos miſericors, benignus, & beneficus exiſteret, & ſuorum ſeculorum maleſicia, maioribus ſanaret benefactis. Quocirca, hoc Danielis conſilium expendens Theodorëtus: His verbis, inquit Daniel, inexplẽbilem illius regis crudelitatem declarat, quam in ſibi ſub ſectos exercuerat. Vis o Rex, inquit Daniel, clementia fructũ percipere, hanc eandem erga eos oſtendito, qui unam tecum ſortis ſunt

*sunt macturam: ita enim iudici persuadere poteris, ut minas extinguat, neque finas eas ad exitum perducere. Nouerat præterea Daniel in sacris literis maximè commendari eleemosynam, tanquam rem vtilissimam sanandis peccatorum morbis, deprecandisque malis, quæ nostris sceleribus parata sunt, efficacissimam denique ad conciliandam nobis Dei misericordiam, & indulgentiam apprimè idoneam. Legerat enim apud Dauidem in Psal. quadragesimo. *Beatus vir, qui intelligit super egenum, & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus, & cætera, quæ deinceps subdit. Apud Salomonem quoque legerat, Proverbiorum capite. 15. Per misericordiam, & fidem purgatur peccata, & capite. 16. Misericordia, & veritate redimitur iniquitas. Fortasse illud etiam legerat, vel auditione acceperat, quod Tobias dixit filio suo, & scriptum est libris eius, cap. 4. Eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patitur animam ire in tenebras. Cuius simile est, quod Angelus Raphael dixit, capite. 12. eiusdem libri. Eleemosyna purgat peccata, & facit inuenire misericordiam, & vitam æternam. Verissimè profectò dixit Augustinus in libro quinquaginta homiliarum, homilia. 29. Sacrificium Christiani, eleemosynam esse in pauperes, hinc enim fit Deus peccatis propitijs. Nisi autem peccatus sis Deus propitijs: quis remanebis, nisi reus. A peccatis, & delictis, sine quibus præsens vita non ducitur, mundatur homines per eleemosynas. Quæ sunt quorundam generum, erogando, & remittendo. Erogando, quod habes bonum: remittendo, quod pateris malum. Unde Dominus, Luc. 6. dixit: Remittite, & remittetur vobis: date, & dabitur vobis. Tatum Augustinus.**

Eleemosyna quantum ad remissionem peccatorum commiserat.

Sed quomodo Daniel, supplicij regi Nabuchodonosor Dei sententia, & decreto constitutum, largiendis eleemosynis averti posse existimauit? Respondeo, duplex esse genus diuinæ prædictionis, alterum ex absoluta, & efficaci voluntate Dei profectum, quod omnino impletur, & ad effectum peruenit. Hoc vocant Theologi scholastici prophetiam prædestinationis. Alterum genus diuinæ prædictionis, pertinet ad promissiones, & comminationes Dei intelligendas, utique, cum quadam conditione, quæ si aderit, prædicta euenient, sin aberit, non euenient. Has prædictiones Theologi appellant prophetias comminationis. Exemplum autem huiusmodi prædictionum, tam ad promissiones, quam ad comminationes Dei pertinentium, extat luculentissimum apud Hierem. capite. 18. Fortasse igitur Daniel dubitauit, an diuina prædictio supplicij Nabuchodonosor, ad hoc posterius prædictionis genus pertineret, & similis esset prædictionis eius, quem Isaias de morte Ezechiae, & eius quem Ionas de euerione vrbis Ninive pronunciaue-

Duo prædictionum genera.

1/a. 30.
Iona. 3.

tant.

D. Hieronymus.

rant. In hac sententia D. Hieronymus eamque, hunc locum Danielis exponens, his verbis expressit: *Si pradixit sententiam Dei, qua non potest mutari, quomodo hortatur ad eleemosynas, ut Dei sententia mutetur? Quod facile soluitur, Ezechia regis exemplo, quod Isaias dixerat esse moriturum, & Ninivitarum, quibus dictum fuerat, adhuc quadraginta dies, Ninive subuerteretur, & tamen ad preces Ezechia & Ninivitarum, Dei sententia commutata est, non vanitate iudicii, sed eorum conversione, qui meruere indulgentiam. Alioquin & in Hieremia loquitur Deus, se mala minari super gentem, qua tamen si bona egerit, minas se clementia commutare. Rursum bona agentis se afferri polliceri, qua tamen si mala fecerit, dicit se suam mutaturum sententiam, non in homines, sed in opera que mutata sunt. Neque enim Deus hominibus, sed vitiiis irascitur, qua cum in homine non fuerint, nequaquam punit quod mutatum est. Sic Hieronymus.*

Hier. 18.

Ceterum cum Deus per Ezechielem cap. 18. dixerit. *Si impius egerit poenitentiam, omnium iniquitatum eius non recordabor amplius, cur Daniel dubitanter dixit, forsitan ignoscat Deus delictis tuis.* Respondet Carthusianus, non dubitasse Daniele, quia Deus culpam omnem remissurus esset Nabuchodonosor, siquidem is veram dignamque ageret poenitentiam, sed non fuisse eum certum, an poenam, quam ei interminatus fuerat, etiam in presenti vita remittere vellet. Poenitenti enim, remittitur quidem culpa, non pariter tamen omnis poena, nisi forte tantus esset ardor caritatis, tantusque contritionis dolor, ut is etiam omni poenae delendae sufficeret. Deinde, propterea Daniel tali temperamento sermonis usus est, ne quispiam temere cuilibet poenitenti, certam scelerum suorum veniam remitteret. Nam & facilitas vehiae, praestat peccandi audaciam, nec quicumque dolor poenitentiae, expiandis, & abolendis peccatis satis est, sed necesse est dolorem, ratione quadam aequari peccato, ut maiori culpae, maior dolor respondeat, isque non ex solo timore seruili, sed ex zelo iustitiae, ac diuino amore proueniat. Recte igitur hoc loco Hieronymus: *Daniel, inquit, proficius futurorum, de Dei sententia dubitat: ex quo apparet eorum intollerabilis temeritas, qui audacter peccatoribus veniam pollicentur. Nemini tamen desperandum est, quia & Nabuchodonosor regi, si bona fecerit, indulgentia promittitur.* Sic Hieronymus. Equidem arbitror, propterea sanctos Dei Prophetas, & Apostolos, cum de remissione peccatorum agerent, religiosè, timide, ac dubitater loquentes, vfos esse illis verbis, *forsitan Deus ignoscat, si forte Deus remittat. Quis scit an Deus ignoscat*, quia scribant, nemini liquido cognitam, & omnino certam esse posse, peccatorum suorum remissionem. Nam quamuis quispiam intimo

Cnr Daniel dubitanter dixit forsitan ignoscat Deus.

Remissa culpa non semper remittitur omnia poena.

Cur sancti de remissione

totum suorum remissionem. Nam quamuis quispiam intimo

iam esse posse peccatorum suorum remissionem. Nam quamvis quispiam intimo se doloris, & poenitentiae sensu commoventi, & affici sentiat, quia tamen obscurum est, an talem, & tantam agat poenitentiam, quali, quantaque opus est ad remissionem peccatorum, Deique gratiam consequendam, idcirco neminem esse conuenit, de remissis sibi peccatis, adeptaue iustitia omnino securum. Salutariter enim monet nos Scriptura, in libro Ecclesiastici capite quinto: *de propiciatus peccatis, noli esse sine metu*, & alibi: *Beatus vir, qui semper est pauidus*.

Quo licet intelligere, quam sit inanis, & diuinæ Scripturæ monitis, & præceptis contraria, hæreticorum nostri temporis fiducia, certam atque indubitam sibi, aliisque, dummodo credant, remissionem peccatorum promittentium, quin non aliis eam contingere affirmantium, nisi qui se accepisse ipsam, certissime credunt. Cum tamen Daniel dixerit regi Nabuchodonosor. *Forssitan Deus ignoscat delictis tuis*. Licet enim Cyprianus hanc Danielis sententiam, sine nota dubitationis, in sermone de eleemosyna, hunc in modum citet, *Et erit Deus parvus delictis tuis*. Similem tamen particulam, & lectio Chaldaica desiderat, & Hieronymus adhibuit, Pagninus item sic reddidit, *si forte sit prolongatio paci tue*. Alij verò ita conuerterunt, *fortasse felicitas tua prorogabitur*. Quin etiam Græca translatio, non solum quæ nunc extat, sed quæ fuit etiam apud veteres, ut videre est in textu Theodoretii, qui in Daniele Theodotionis secutus est translationem, sic habet. *Fortis eris Deus longaminiis delictis tuis*. Nec solus Daniel ita loquutus est: sed loel quoque in capite 2. Cum enim hortatus esset populum ad seriam poenitentiam adiecit, & illud: *Quis scit si conuertatur & ignoscat Deus, & relinquat post se benedictionem?* Quæ verba exponens Hieronymus, ne desperetis, inquit, *veniam scelerum magnitudinis, quia magna peccata: magna delebit misericordia. Sed ne forssitan magnitudo clementia, nos faceret negligentes, adiunxit. Quis scit si conuertatur & ignoscat Deus*. Ego, inquit, quod meum est, hortor vos ad poenitentiam, & Deum non ineffabiliter esse clementem, dicente Davide, *miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam: sed quia profundum diuitiarum sapientia & scientia Dei nosse non possumus, sententiam tempore, & apto potius, quam præsumo, dicens: Quis scit si conuertatur & ignoscat?* Apud Ionam etiam rex & principes Niniuitarum, indicto ieiunio & poenitentia, sic loquuti sunt, *Quis scit, si conuertatur Deus & reuertatur à furore ira sua, & non peribimus?* Ideo, inquit Hieronymus, *ambiguum ponitur & incertum, ut homines dubij cum sint de salute, fortius agant poenitentiam, & magis ad misericordiam prouocent Deum*. Prophetis similia concinunt

peccatorum à Deo impetanda dubitantes ac timide loquuti sunt.

Prov. 28.

In hæreticos nostri temporis temere de remissione peccatorum gloriantes.

Psal. 50.

Io. 32.

Apostoli. Nam est in actis Apostolorum ca. 8. Petrus Simonē Magū ad pœnitentiā cohortatus, dixit: *Pœnitentiā age ab hac requiſita tua, & roga Deū, si forte remittatur tibi hac cogitatio cordis.*

Quomo-
do intel-
ligendū
sit, per e-
leemofy-
nas tolli
peccata.

At enimvero, paulo explicatius dicendum est, quemadmo-
dum intelligi debeat, quod diuina Scriptura, & hic, & sæpe ali-
as tradit, eleemofynis peccata redimi, purgari, pœnitus tolli.
Qui largitur eleemofynas, vel iam iustus est, vel est peccator.
Si iustus est, cū iustitiæ nullum mortale peccatum co-
hærere quæat. profectō ipsius eleemofynæ non purgabunt,
vel tollent eius peccata. Valebunt autem, vel ad reliquias
priorum peccatorum radicitus excidendas: vel ad expianda
peccata venialia, quibus non carent iusti, vel denique ad per-
soluendam pœnam peccatis debitam, quæ scilicet remissis om-
nibus peccatis, pœnæque æterna condonata, ad tempus, vel in
præsenti vita, vel in purgatorio persoluenda est. Vocabulum
autem peccati, etiam pro pœna peccatis debita, non semel
in diuinis literis poni, notius est, quàm vt in præsentiā de-
monstrari necesse sit. Confert præterea multum largitio
eleemofynarum viro iusto, ad præcauenda imminencia pec-
cata. Etenim, qui frequens & copiosus est in dandis eleemofy-
nis, hunc singulariter protegit ac tueretur Deus, cunctaque
peccandi irritamenta & occasiones procul ab eo amouet, vel
aduersus eas, animum eius validè præmunit ac roborat. Si
autem qui in peccatis est, eorum tamen pœnitens & vi-
tam in melius commutare satagens, crebris eleemofynis
multorum egestati opituletur, quò placitum sibi, & pro-
pitium faciat Deum, & ab eo veniam sceleribus suis im-
petret, ea donatio eleemofynarum conducit plurimum ad
remissionem peccatorum: non sanè quod ipsa eam effici-
at, solus enim Deus eam facit eo temporis puncto, quo
gratiam & iustitiam in animum hominis infundit, sed quòd
ad eam accipiendam præparet hominem, eumque reddat
idoneum, & quodammodo dignum, cui Deus eximium il-
lud remissionis peccatorum munus impartiat. Porro, sine
fide vel pœnitentia, aut dilectione Dei, quantalibet eleemofy-
narum effusio, nihil homini ad remissionem peccatorum, &
cælestis iustitiæ consecutionē prodesse potest. Siquidem apertè
nos docet diuina Scriptura, *Sine fide impossibile est placere Deo,*
& alibi: *Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis:* & iustus,
*Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, caritatem
autē non habeam, nihil mihi prodest.* Quocirca, qui in flagitiis
infixi hæret, & nihilominus tamē crebritate eleemofynarum im-
punitatē, sperat volūtariè in clarissima luce cecī sunt, & pestife-
ra opinione sibi blandientes, se ipsū fallunt, ac perdunt. Audiāt
autē

Heb. 10.
1. iud. 13.
Cor. 13.

libi, quid Augustinus in Enchiridio, ad Laurentiū c. 75. 76. 77. scriptum reliquit. Qui sceleratissime vivunt, ait Augustinus, nos curamus talem vitam, moresque corrigere. & inter ipsa flagitia, frequenter elemosynas faciunt, frustra sibi deo blandiuntur, quoniam Dominus dixit & barisais, Luc. 11. date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Quasi verò sine fide possit quemquam mundare elemosyna? cum dicis Scriptura Act. 13. fide purificas corda eorum. Es Apostolus scribat ad Titum c. 1. immundis & infidelibus, nihil est mandatum, sed polluta, sunt eorum mens & conscientia. Et tamen verum est, quod dixit Dominus, date elemosynam, & omnia munda sunt vobis. Verū qui vult elemosynā ordinatè dare, à seipso, debet incipere, & sibi eam primū dare. Est autē elemosyna, opus misericordiae, sed in libro Ecclesiastici capite trigésimo scriptum est. Misere anima tua, placens Deo. Hac igitur potissima est elemosyna, qua mundat hominem: videlicet ex qua vim habent cetera elemosyna, qua in pauperes erogantur. Mendicat à te anima tua, inquit Augustinus, sermone trigésimo de verbis Domini, redi ad conscientiam tuam quicunque male vivis, & invenies ibi mendicantem animam tuam, erumposam, & fortè egestate obmutescentem. Nam si mendicat, esuris iustitiam, misere igitur anima tua placens Deo: fac illi prius elemosynam spiritualem, ut deinde proficiat tibi elemosyna corporales.

Cæterum, priusquam ex hoc loco qui est de elemosynis, Executabam, liber hic paululum excutere sententiam quandam diu tur locus Augustini de elemosynis, sanè obscuram, nec ad intelligendum explicandumque facilem. Augustinus igitur in lib. 21. de D. Augustini civitate Dei. c. 27. docet idem, quod nos hic docuimus, scilicet homini non poenitenti, sed in suis flagitiis permanenti, nihil de obscurad salutem animæ prodesse elemosynas. Qui dignas, inquit, pro suis peccatis elemosynas facit, prius eas facere incipiat à seipso. Indignum est enim, ut in se non faciat, qui facit in proximum, cum audiat dicentem Deum, diliges proximum tuum sicut teipsum, & alibi, misere anima tua placens Deo. Hanc ergo elemosynam non faciens anima sua, quomodo dignas pro peccatis elemosynas facere dicendus est? Nam ad hoc & illud scriptum est, qui sibi malignus est, cui bonus erit? & alio loco, fili peccasti, noli aditias iterum, & de peccatis tuis deprecare, ut dimittantur tibi. Propter hoc ergo elemosina faciendæ sunt, ut cum de præteritis peccatis deprecamur, exaudiamur, non ut in eis perseverantes, licentiam malefaciendæ, per elemosynas nos comparare credamus. Post hæc autē verba subiungit Augustinus eam sententiā, quam nos hoc loco expendendā, & interpretandam suscepimus. Est quidā vita modus, inquit Augustinus, nec tam male, ut iis qui eā vivunt, nihil profuit ad capeffendū regnū calorū, largitas elemosynarū, quib us

quibus iustorum sustentatur inopia, & sunt amici, qui benefactores suos in tabernacula aeterna suscipiant: nec iam bona, ut ad tantam beatitudinem adipiscendam, eis ipsa sufficiat, nisi eorum meritis, quos amicos sibi per eleemosynas fecerunt, misericordiam consequantur. Sed quis sit iste modus, & quae sint ipsa peccata, quae ita impediunt peruentionem ad regnum Dei, ut tamen sanctorum amicorum meritis impetrent indulgentiam, difficillimum est inuenire, periculosissimum definire. Ego certe usque ad hoc tempus, cum id sagerem, ad eorum indaginem peruenire non potui. Et fortasse propterea latens, ne studium proficiendi ad omnia peccata cavenda pigrescat. Quoniam si scirentur, quae vel qualia sint dicta pro quibus etiam permanentibus, nec profectu vitae melioris abscriptis, intercessio sit quarendae & sperandae iustorum, secuta se eis obnuolueret humana segnitie, neque evolui talibus implicamentis, vltius virtutis expeditione curaret, sed tantummodo quereretur aliorum meritis liberari, quos amicos sibi eleemosynarum largitione facisset. Nunc vero, dum venialis iniquitatis, etiam si perseveret, ignoratur modus, profecto & studium in meliora proficiendi, orationi instando, vigilantius adhibetur, & faciendi de mammona iniquitatis, sanctis amicos, cura non spernitur. Hæc Augustinus. In prædictis autem verbis, illud non facilem habet intellectum, qui fieri possit, ut sit aliquis, qui cum eius vita non sit per se sufficiens, promerenda & consequenda vitæ æternæ, propter eleemosynatum tantum largitatem, saluus in patriam cælestem euadat. Nam, vel

An possit cuiquam ille iustus est, vel iniustus: si iustus iustitia eius quantulacunque fuerit, potens est promerendi & adipiscendi vitam æternam, etiam citra tantam eleemosynarum largitionem. Sin autem non, propterea si iustus fuerit, quantalibet effundat eleemosynas, nihil ei, quandiu talis fuerit, ad consecutionem vitæ æternæ proficiet. Deinde, difficile est videre, quænam sint ad consequendam regnum cælorum, propter eleemosynes autem non impediunt. Etenim, aut sunt peccata mortalia aut venialia: si mortalia, omnino impediunt, nec, ut non impediunt, ullis eleemosynis effici potest: sin autem venialia fuerint, ea sanè quantalibet & quantacunque fuerint, non habent vim in æternū prohibendi hominem ingressu in cælum, siquidē ea simul cum iustitia & gratia constare possunt, & in sanctissimis vitis reperiuntur.

Explicatio sententiae D. Augustini.

Veruntamen equidem reor, Augustini sententiam rectè intelligi, explicari ad hunc modum posse. Sunt quidam homines, iusti quidem, sed ita inconsideratè negligentèr, ac dissolute viventes, ut nec peccandi occasiones fugiant, nec quæcunque peccata venalia admittere pro magno habeant, nec studiosè

studiosè ac sollicitè, quæ valent ad conservandam iustitiam & præcauenda peccata, consecretur. Qui ita sunt affecti, magno versantur in salutis periculo, & sine dubio sæpè in peccata mortalia prolaberentur. Fit tamen precibus seruorum Dei, quorum necessitatibus liberaliter illi subueniunt, vt singulari quadam Dei misericordia protegantur, & à lapsu conseruentur: grauiore peccandi occasione remouente Deo, & tentantis diaboli vires cohibente: & sic tandem salui ad portū salutis æternæ perueniunt. Quod si contingat eiusmodi elemosynarios, gratia Dei excidere, & in grauiora peccata prolabi, fit, non tam ipsorum studio & diligentia, quippe qui sunt admodum pigri & suæ salutis incuriosi ac negligentes, quam precibus intercessione apud Deum sanctorum hominum, quos illi amicos sibi fecerunt de mammona iniquitatis, vt diuinitus ad sanio rem mentem conuersi trahantur ad pœnitentiam: præsertim verò, vt in extremo vitæ, spiritum contritionis, & donum pœnitentiæ, accipientes salui fiant: ita tamen quasi per ignem, hoc est, post hanc vitam purgatorio igne diu multumque purificari, pœnæque scelerum dignè persolui. Sic igitur explicatam Augustini sententiam, ego quidem facilem intellectu & verissimam esse arbitror. Verum de hoc satis: ad historiam regis Nabuchodonosor reuertamur.

Post finem mensium duodecim, in aula Babylonis ambulans Nabuchodonosor, dixit, nonne hæc est Babylon ciuitas magna, quam ego adificavi in domum regni in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei.

FVisse olim Babylonem, urbem amplissimam & nobilissimam, testimonio plurimorum scriptorum constat. Quam verò, quantamue eam urbem fecerit rex Nabuchodonosor, solus scriptorum, de quorum monumentis aliquid non errat, indicauit Berosus in historia rerum Chaldaicarum, sicut refert Iosephus libro decimo antiquitatum, & libro priori contra Appionē: sic autem Berosus prodit. *Nabuchodonosor à Syria & Ægypto victore rediens: Babylonem ex manubiis, rem ipsam Bels, & reliqua, munificentissimè excoluit, & veteri urbi alteram extrinsecus adiecit. Et prouiso ne in posterum possent hostes fluxum auertere, & ad urbem accedere, tres interiori ciuitati per circuitum muros, totidem exteriori, hos cocto latere, illos addito etiam bitumine, circumdedit. Tum sic comminatus urbi, portas, que vel templū deceant, addidit. Ad hoc, iuxta paternam regiam,*

Quantā Nabuchodonosor fecerit Babylonem. Berosus qualē Babylonē à Nabuchodonosor factam scribat.

alterando multo sumptuosiores & ampliores extruxit: cuius ornatum exponere, longum esset. Illud memoratu dignum, quod hac adeo superba & supradidè magnifica regia, quendecim dierum spatio perfecta est. In ea lapideas moles valde excelsas excitauit, aspectu montibus similes, omniq; genere arborum confitas. Hortum quoque fecit pensilem, fama nobilem, eo quod uxor eius in regione Medarum educata, montanum prospectum desideraret. Culpas deinde Berofus scriptores Græcos, qui Babylonem, multa que eius urbis famosa opera, à Semyramide ædificata falso prodiderint. Hactenus Berofus, referente Iosepho. Idem de horto pensili, tradit Diodorus lib. 3. nonnihil tamen à Beroso discrepans. Erat, inquit, hortus pensilis iuxta arcem, non à Semyramide, sed à quodam Syro rege, postmodum in gratiam pellicis factus: quæ cum Persa esset genere, cupiens in montibus uidere, iuxta morem Persarum prætæ viro persuasit, ut artificiosè excitaret hortum, qui arboribus prætisq; patriam representaret. Diodorus igitur, Persam dicit fuisse, quam Berofus Medam nominat. Curtius lib. 5. vulgatum Græcorum fabulis miraculum, pensiles illos hortos fuisse ait. Syriæ autem regem, Babylone regnantem, hoc opus esse molitum, amore coniugis victum: quæ desiderio nemorum, sylvarumque in campestribus locis virum compulit amœnitatem naturæ genere huius operis imitari. Talem igitur tantamque à Nabuchodonosor factam esse Babylonem, Berosi relatio ne accepimus.

De Baby-
lonis ma-
nitudine
ac magni-
ficentia
Herodo-
tus.

Quanta verò fuerit urbs Babylon, tam ante, quàm post regem Nabuchodonosor, variè proditum est ab auctoribus. Non igitur extra rē fuerit, quæ melioris notæ scriptores, de antiqua eius urbis amplitudine nobilitateque tradiderunt, ea breuiter hic apponere. Herodotus libro primo ita scribit. *Babylon in ingenti planitie sita est, forma quadrata, magnitudine quoque versus centenum vicenum stadiorum, in summa, quadringentorum & octoginta, in circuitu quatuor laterum urbis. Tanta est Babylonici oppidi magnitudo, quod ita exornatum est, ut aliud nullum, quæ nos nouimus. Murus eius quinquaginta cubitorum regionum crassitudine, ducentorum autem celsitudine constet. Est autem regius tubitus, quam mediocris, tribus digitis maior. Eius urbis per ambitum, centum porta stabant, area omnes, cum cardinibus itidem postibusque. Similia Herodoto tradunt Solinus capite 60. diuus Hieronymus super decimum caput Isaie, & Paulus Orosius libro secundo capite sexto. Plinius item libro sexto, capite 26. in eandem sententiam hæc scribit. *Babylon Chaldaicarum gentium caput, diu summam claritatem obtinuit in toto orbe, propterquam reliqua pars Mesopotamia, Affricæque, Babilonia appellata est: sexaginta millia passuum amplexa mu-**

Plinius.

ris, ducentos pedes altis, quinquaginos latis, in singulos pedis
ternis digitis mensura ampliore quam nostra: interfluo Euphra-
te mirabili opere utroque. Sed diuersa prædictis, de magnitudi-
ne Babylonis, in libr. 3. memorat Diodorus Siculus. **Semyramis,** Diodo-
rus,
Babylonem condidit, adhibitis ad id operis perficiendū ex omni
regione, hominū millibus ter decies cētis. Vrbs ab utroq; latere Eu-
phratis, ut medius interfluat, edificata: cuius mœnia, ambitu spa-
cia trecenta & sexaginta complectabantur, frequentibus, & mag-
nis turribus, tanta muri latitudine, ut sex currus una procedere pos-
sent, altitudine verò auctore Ctesia Guidio, incredibili: ut autem
Clitarchus, & comites Alexandri magni, pedum trecentorum sex-
aginta quinque. Addiderunt etiam, quolibet anni die unum stadiū
muri absolutum, ut tot sint stadiorum circuitus, quot dies annū con-
ficiū: turres autem erant ducenta quinquaginta numero, quarum
altitudo latitudoq; magnificentiam aequat murorum. Inter murū
aīque aedificia, pomeriū duo iugera conficiū. Ut celerius opus con-
summaretur, est autē uno anno absolutum cuilibet ex amicis stadi-
um conficiendū, tradita ad id impensa, assignauit. **Strabo** initio
li. 16. Babylon, inquit, iacet in campo, muri ambitū habens trecento-
rum octoginta quinque stadiorū, eius muri crassitudo, pedū est tri-
ginta duorū: altitudo inter turres, cubitorū quinquaginta, ipsarū ve-
ro turriū altitudo, sexaginta: via super mœnibus itā lata est, ut qua-
drige occurrētes, facile pertransire possint. Unde & hoc unū ex sex mil-
liis spectaculis ducitur. Deniq; **Q. Curtius** de eadē vrbe ad hunc
modū scribit. **Semyramis** eam urbē cōdidit, vel ut plerique credi-
dere **Belus**, cuius regia ostenditur. Murus instructus laterculo coctili,
bitumine interlitus. spaciū triginta & duorū pedū latitudine amplo
ctur. Quadrige inter se occurrētes, sine periculo cōmare dicuntur.
Altitudo muri centū cubitorū eminet spacio. Turres denis pedibus
quā murus altiores sunt. Totius operis ambitus, trecenta sexaginta
octo stadia cōplectitur. Singulorū stadiorū structurā singulis diebus
perfectā esse, memoria proditū est. Aedificia nō sunt admotā muris,
sed serē spaciū unius iugeri absunt. Ac ne totā quidē urbē tectis oc-
cupauerint. Per nonaginta stadia habitat: nec omnia consigna-
sunt, credo quia tutius visum est pluribus locis spargi: cetera serēt,
coluntq; , ut si externa vis ingruat, obseſſis alimēta ex ipsius urbis
solo subministrant. **Aristoteles** lib. 3. Politicorum c. 2. magnitu-
dinē Babylonis non determinat: sed fuisse eam urbem amplif-
simam, satis indicat, cum ita scribit. Non est vrbs ex mœnibus
astimanda: nam Peloponēsum uno muro circumdare liceat, cuius-
modi fortassis est Babylon, & quacunque gentis magis quam urbis
ambitum habet: qua Babylone ab hostibus capta, triduo partem
ciuitatis id non sensisse ferunt.

In sacris literis appellatur Babylon, ciuitas gloriosa, inclita scripturę
in regnis,

in regnis, & regina quinimo apud Iſaiam vocabulo terræ & orbis, propter magnitudinem ciuitatis, & amplitudinem dominationis, c. 13. & 14. vt exponit eo loco Hieronymus appellatur. Latitudinem porro, seu altitudinem murorum eius vrbis fuiſſe valde inſignem, indicauit Hier. c. 51. cum inquit: *Hæc dicit Dominus exercituum, murus Babylonis, ille latiffimus, vel vt habent alij codices, altiffimus, ſuffoſſione ſuffodietur, & porta eius excelfa, igne comburentur.* D. Hieronymus in explanando capite 14. Iſaiæ refert in medio loco vrbis Babylonis, proatice ſeu capitolio, fuiſſe turrem illam Babel, quam gigantes poſt diluuium, ædificare aggreſſi fuerant. Quæ licet ab illis non fuerit abſoluta, inchoatum tamen opus eiufmodi fuit, vt altitudine non minus eſſet quatuor miliaribus. Vbi hoc legitur, vel vnde cognouerit Diuus Hieronymus, me quidẽ later, mihi tamen ſimile verò non videtur, neque enim turris tantæ altitudinis, aut fabricari, aut fabricata tam diu conſtare poruiſſet. Herodotus primo libro ita ſcribit, *Fuit Babylone, Iouis Belii templum arcis portis, id quod mea etiam nunc aſiæ exiſtit, duorum undecunque ſtadiorum amplitudine, figura quadrata. In ſacri medio turris ſolida eſt craſſitudine ſimul & altitudine ſtadij: cui alia rurſus ſuper impoſita eſt turris, & huic ſubinde alia, ad octauum uſque. His fornicebus in circuitu ſcale ſunt adibita, per quas ad ſingulas conſcenditur turres in medijs gradibus, ductus. ſellaq; ſunt, in uſum aſcendentium ad ſedendum & requieſcendum facta in præſtrema turri. ſacellum eſt aliud in quo lectus eſt ſplẽſide ſtratus, & appoſita menſa aurea, ſtatua tamen in hoc ſacello nulla eſt.* Sic Herodotus. Diodorus autem in 4. c. lib. 3. hunc in modum ſcribit. *In vrbis medio, templum Ioui Belo Semiramis erexit: cuius amplitudinem, neque ſcriptores propter vetuſtatẽ, neque vlla memoria ſingulatim tradunt. Conſtat tamen ob illius mirandam altitudinem, a Chaldeis, tum Orientem, tum Occidentem verſus, aſtorum in eo obſervationes eſſe factas.* Non debeo in præteritis relinquere, quod eadem de re prodidit libro 5. Curtius. *Arce quoque, inquit, Babylon habet, ambitu viginti ſtadia complexam, triginta pedes in terram turrium fundamenta demiffa ſunt, ad octoginta ſummum manimenti faſtigium peruenit.* Hæc de Babylonis arcẽ, cuiusque turribus, propterea ex Herodoto, Diodoro, & Curtio huc adduxi, vt manifeſtum lectori facerem, quod B. Hieronymus de eius arcis altitudine tradit, nõ modo ex prædictis auctoribus non eſſe depromptum, ſed etiam eorum ſcrip-

D. Hieronymus de altitudine arcis Babylonis.

Quis fue tis eſſe diuerſum.

Reſtat altera quæſtio, de conditore Babylonis hoc loco tractanda. Nam quod hoc loco Nabuchodonosor ſe facit eius vrbis molitorem, & diuinæ Scripturæ, & Gentiliũ monumẽtis videtur

videtur esse contrarium. Circa quā questionem, mirum dictu, quanta sit apud scriptores opinionum diuersitas. Nam in lib. Geneleos cap. 10. significat Moses, Nembroth fuisse conditorem Babylonis, ait enim fuisse initium regni eius Babylonem. Et sane Paulus Orosius lib. 2. cap. 6. tradit, Nembroth celebrari à multis tanquam Babylonis conditorem. At enim, Daniel in hoc quarto capite, inducit regem Nabuchodonosor gloriantem, & sese iactantem, quod ipse Babylonem ædificasset. Idem de isto rege prodidit olim Berosus, Græcos molitionem Babylonis, reginæ Semiramidi assignantes, mēdacij arguens, sicut Iosephus refert in priori libro aduersus Appionem. Sed apud Eusebium, libro nono de præparatione Euangelica capite vltimo, Alexander Polyhistor testimonio Eupolemi confirmat, Babylonem fuisse post diluuium à gigantibus ædificatā. Apud eundem Eusebium, eodemque loco, Alphæus affirmat, cum terra Babylonis inundationibus Euphratis testā esset aquis, primum omnium patrem Nini Belum, sicasse aquas, & urbem Babylonem moliri aggressum: idemque à multis creditum, & traditum lib. 5. testatur. Q. Curtius. Cæterum, communis est Græcorum, & Latinorum sententia, à Semiramide eam urbem esse conditam: ita tradunt Herodotus lib. 2. Diodorus li. 3. Strabo. lib. 16. Pomponius Mela. lib. 1. cap. 11. Iustinus libr. 1. & D. Hieronymus, qui super caput secundum Osee, ad hoc citat verba illos Ouidij.

Vbi dicitur altam

Cætilibus muris cinxisse Semiramidis urbem.

Verumenimvero, non est admodum difficile, nisi ego fallor, prædictas sententias, citra veritatis iniuriam, ad concordiam reuocare. Equidem arbitror, primum Babylonis conditorem fuisse Nembroth. Nam, id, vt dixi, significare videtur Scriptura, Geneleos cap. 10. Erat autem Nembroth robustissimus gigas, quique cum aliis gigantibus ædificare voluit turrē Babel, vt Iosephus ait 1. lib. antiquitatum. Quocirca, non est diuersum, quod apud Eusebium, inquit Eupolemus, Babylonis conditores fuisse post diluuium gigantes: quippe vnus de illis gigantibus, & quidem princeps eorum, fuit Nembroth. Præterea sit mihi simillimum vero, eundem fuisse Nembroth, quem alij scriptores appellant Belum Nini Patrem. Siquidem, vtriusque tempora omnino congruunt: nam vtrumque reperimus, post diluuium annis circiter ducentis Babylone regnasse. Conueniunt etiam mores, ingenium, factaque. Etenim vterque traditur fuisse ingenio ferox, crudelis tyrannus, regnandi cupidus: denique vterque primus mortalium idololatriam in mundum inuexisse dicitur. Cyrillus quidem cestē libro tertio, eorum,

S 5

quos

Metam.
lib. 4.

Astoris
sentētia.

Nembroth
& Belus
idē sunt.

quos scripsit aduersus Iulianum apostatam, Belum censet, primū omniū idololatriæ fuisse inuētorē & auctorē post diluviū. Cuius rei illud potest esse argumentum, quod ab isto Belo idola, quæ à multis gentibus colebatur, nomen acceperint: hinc enim ductum est nomen Belial, seu Baal, qui erat Deus Sidoriorum, & Belzebub, Deus Accaron, ut legitur 4. Reg. cap. 1. Beelphegor, Deus Moabitarum. Numer 25. Baalsamen, Deus Punicorum, apud Augustinum in libro quæstionum super librum Iudicum, quæstion. 16. denique idolum Bel, crebro nominatur in Scriptura: ut videre est apud Isaiam, Hieremiam, & in hoc ipso libro Danielis, infra cap. 14. Hinc igitur palam est, verbis magis inter se, quam sententia dissidere, qui alunt, Babylonem, & à Nembroth, & Belo esse fabricatam. Clemens tamen in 4. libro recognitionum, si qua huic operi fides nunc habenda est. Nembroth, & quem Græci, ac Latini Ninum appellant, eundem fuisse significat. A Belo autem, seu Nembroth, primo exigua vrbs Babylonis condita est, eaque postea crebris inundationibus Euphratis diruta, & vastata. Hæc, quia Semyramis amplissimè dilatauit, firmissimè muniuuit, multisque, ac miris operibus exornauit, non immèrito etiam condidisse credita, & celebrata est. Sed quia post Semyramidem, qui deinde consecuti sunt Assyriorum reges, posthabita Babylone, coluere urbem Niniuen, eamque fecere regiam & caput imperij: sicut Diodo. scribit lib. 3. propterea factum est, ut Babylon à regibus deserta, partim Euphratis eluuiionibus, partim incurisionibus hostium, diu iaceret ignobilis, & obscura. Tandem, post euersam Niniuen rex Nabuchodonosor, Babylonem cupiens reducere sedem imperij, eam ciuitatem de integro instaurauit, & ut supra dictum est, latissimè amplificatā, magnificētissimis operibus adornauit. Quamobrè iure suo potuit dicere, illam à se conditam, & fabricatam. Patet igitur, auctores, qui videbantur de conditore Babylonis variè scripsisse, nec inter se, nec à diuina Scriptura discrepare.

Cur sup.
pliciu re-
gis Nabu-
chodono-
sor duo-
decim
menses
fuerit di-
latum.

Super illis autem vrbis: *Post finem mensium duodecim, in aula Babylonis deambulabat rex, ita scribit D. Hieronymus. Facis qui dem Nabuchodonosor: iuxta Danielis consiliū, misericordiam in pauperes, & idcirco vsque ad mensem duodecimum, in eum est dilata sententia. Sed quia postea ambulans in aula Babylonis, gloriatur, & dicit: nonne hæc est Babylon magna, quam ego edificavi, bonum misericordia perdidit, malo superbia. Ideo igitur differtur sententia, ne videatur misericordia in pauperes minimè profuisse. Sed statim, ut loquutus est, per superbiam perdidit regnū, quod per elemosynas conseruatū fuerat.* Significat igitur D. Hieronymus, quanto tempore Nabuchodonosor largiendis elemosynis de consilio

consilio Danielis operam dedit, tanto tempore supplicium eius fuisse dilatum. At verò Theodoretus dilationem huius temporis, non ad elemosynas Nabuchodonosor, sed ad Dei longanimitatem, dantis ei tempus ad agendam poenitentiam, referendam censet, quemadmodū in libro Sapientiae, capite vn decimo scriptum est: *Misereris omnium Domine, & nihil edisti eorum, quae fecisti, dissimulans peccata hominum propter poenitentiam.* In hunc etiam regem belle quadrat, quod dixit Iob, cap. 24. *Dedit ei Deus locum poenitentiae: ut ille abuteretur eo in superbiam.* Cū *ta ne non tempus*, inquit Theodoretus, hoc est, spatium duoducum mensesium, ei ad resipiscendum datum esset, male definitum poenitentiae tempus, consumpsit, ad quem Beatus Paulus meritò ducit: *An diuitias bonitatis, & patientia, & longanimitatis eius contemnās, ignoras, quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit; tu autem secundum duritiam tuam, & impoenitens cor, iras facis tibi iram in die ira, & reuelationis iudicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera eius.* Putant quidam, nec temerè verba illa: *Nōne haec est Babylon ciuitas magna, quam ego aedificauī, potulisse regem*, non solum magna cum instantia, & superbia, sed etiam cum Dei contemptu, quasi paruipendens somnium sibi à Deo missum, eiusque interpretationem à Daniele datam, nec fieri posse existimans, vt sibi tam potenti, & glorioso regi, praedicta ipsi tanta rerum cōuersio, & calamitas, posset contingere.

Nunc igitur, ego Nabuchodonosor, laudo, & magnifico regem cali: quia omnia opera eius vera, & omnes viae eius iudicia: & gradientes in superbia, potest humiliare.

Possit hic locus; vt quaestionem illam tractemus, an rex Nabuchodonosor tandem saluus fuerit, per hoc Dei supplicium emendatus, & per poenitentiam dignè actam, ad extremum, salutem aeternam consequutus. Equidem arbitror, regem hunc fuisse saluum. Adducor in eam sententiam, tum auctoritate grauissimorum scriptorum, tum ratione minime infirma. Atque ita quidem sensit Iosephus, qui vnus nobis instar Hebraeorum omnium, esse debet. Is namque libro decimo antiquitatum, affirmat hunc regem, deinde per totam vitam, agnouisse, & laudasse Dei virtutem, ac prouidentiam. Dorotheus in synopsi, & Epiphanius in vita Danielis aiūt, Epiphanius propterea Nabuchodonosor tam dure castigatum esse à Deo, quia Deus ipsum petire noluit. Addunt praeterea, eū deinceps

adhuc fuisse

- D. Hieronymus.** adhæsisse semper Danieli, & usque adeò eum dilexisse, ut eum hæredem vnigeniti filij sui relinquere eum voluerit. D. Hieronymus in Epistola 7. quam scripsit ad Lætam, de institutione filiarum, probat, de nullius salute esse desperandum, exemplo latronis, qui in cruce conuersus, eo ipso die meruit cum Christo esse in Paradiso, & regis Nabuchodonosor, qui in extremo recepit salutem. Augustinus in epist. 122. quæ est ad Victorianum, ideò ait, voluisse Deum coram Nabuchodonosor, tres pueros de fornace ignis mirabiliter liberare, & alia miracula in conspectu eius facere, quia volebat eum regem venire in cognitionem veri Dei, & consulebat ipsi ad salutem. Quoniam autem sic noluit cōsulere regi Antiocho, sed magis duritiam cordis eius punire, idcirco nulla coram ipso miracula edere voluit, septem illos Machabæos ex manibus eius eripiendo. In libro autem de predestinatione, & gratia cap. 15. ostendit Augustinus, multa fuisse, similia in Nabuchodonosor, & in Pharaone: ambos secundum naturam fuisse homines, secundum dignitatem reges, secundum causam tyrannos, & populi Dei oppressores, secundum diuinam correctionem, ambos à Deo clementer flagellatos. Eorum tamen per quam fuisse dissimiles exitus. Etenim regi Nabuchodonosor, flagellatio profuit ad fructuosam poenitentiam. Pharaoni autem valuit ad maiorem cordis indurationem: Itaque idem medicamentum, eiusdem manu medici cōfectum: vni profuit ad salutem, alteri cessit ad exitium, & in his duobus impletum est illud Pauli: *Odor Christi, alijs est odor vite ad vitam, alijs est odor mortis ad mortem.* Et hæc sententia Augustini, refertur in decretis. 23. q. 4. cap. Nabuchodonosor. Theodoretus super quintum caput Danielis, ponit hæc quæstionem, cur Deus superbiam Nabuchodonosor ad certum aliquod tempus puniuit, at verò superbiam filij eius Balthasar, subita morte vltus fuerit. Respondet ipse, Deum futurorum præscium, quia præviderat Nabuchodonosor eo supplicio emendatum iri, dignamque acturum poenitentiam, propter eam animaduersionem in ipsum certi temporis spatio determinasse. Quia verò prænouerat, prorsus inemendabilem fore Balthasarem, ideò repentina morte, eius scelera finiuit. Denique, huius nostræ sententiæ subscripserunt etiam Nicolaus de Lyra, & Carthusianus, tam hoc loco, quam super 14. caput Isaie. Atque hoc ipsum, licet etiam sic argumentari. Daniel omnem huius regis historiam terminat, commemorando plenam, & perfectam eius poenitentiam, miramque ad Deum conuersionem, nec de relapsu eius in peccata, vel ipse Daniel, qui longo tempore huic regi superstes fuit, nec alibi vsquam diuina Scriptura, verbum vllum facit, est igitur præter rationem

nam, atque fidem, dicere istum regem, postea relapsum in priorem superbiam, atque impietatem, tandem perisse.

Veruntamen, vnum illud maximè huic sententiæ videtur officere, ac vehementer aduersari, quod Isaiam in cap. 14. describens, quemadmodum rex Babylonis, quem & Hieronymus eo loco, & alij complures interpretes hunc Nabuchodonosor interpretantur, seuerissima Dei vindicta puniendus esset, manifestis verbis indicare videtur, æternis eum inferni pœnis esse damnatum, sic enim scribit: *Infernus subter conturbatus est in*

accessum aduentus tui. Detrasta est ad inferos superbia tua. Dixisti, ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. Verum amen ad infernum detraheris in profundum lacu. Hoc præterea confirmatur eo argumento, quod ferè antiqui Patres tradiderunt, eo loci, sub nomine, & persona regis Babylonis, describi, & designari ab Isaia lapsum è cælo Luciferi in infernū. Quod si verum est, vt esse videtur, quò aptè, & perfectè figura

respondeat veritati, dicere conuenit, regem Nabuchodonosor tandem perisse, & damnatum esse, vt etiam in hoc irreparabilis Luciferi casus, æternæque damnationis, rex ille congruens figura fuerit. Ad hanc obiectionem, & quia nonnihil habet difficultatis, & quo omnis dubitatio penitus è medio tollatur, variis modis respondebo. Ac primum respondeo, Isaiam eo loco non nominasse Nabuchodonosor, sed præcisè regem Babylonis, eo autem nomine, non Nabuchodonosor, sed filium eius Balthasarem, de quo infra cap. 5. agitur, esse intelligendū. Huic interpretationi illud fidem astruit, quod Isaias tam illo capite, quam præcedenti, coniunctè loquitur de supremo exitio regis Babylonis, & de eius urbis euerfionem: manifestum autem est, post mortem Nabuchodonosor, multos annos stetit & floruisse Babylonem, eam verò, victo occisoque Balthasare à Dario Medo, & Cyro esse captam & vastatam, vt infra caput quintum explanantes dicturi sumus. Deinde respondeo,

*vt concedam, in eo loco Isaiam loqui de regē Nabuchodonosor, attamen supradicta verba Isaiæ, ad infernum detraheris, dicta esse de Nabuchodonosor, non per se, sed prout figura fuit Luciferi. Est autem illa à patribus, in huiusmodi figuris tractandis, verissima regula: cum agit Scriptura de aliqua persona, vt est figura alterius, quædam ab ipsa tradi, quæ possint vtrique personæ accommodari, nonnulla etiam, quæ non aut eque, aut etiam villo modo conueniant figuræ, sed rei figuratæ, sicut contra, alia dici, quæ figuræ tantum competant, nec figurato aptari queant. Exempli causa, in Psalmi. 2. quoniam agitur de Dauid, vt est figura Messiae, quædam vtrique conuenientia dicuntur, vt est illud: *Quare ferverunt gentes, & populi meditati**

Obiectio
ex loco
Isaiæ.
cap. 4.

Solutio
obiectionis,
& explicatur
diligenter
superior
Isaiæ
locus.

Regula
interpre-
tandi
Scriptu-
ram, ubi
agit de
personis,
quæ alia-
rum figu-
ræ gerunt

sunt

Sunt inania: astiterunt Reges terre, & principes conuerterunt in unum, &c. & illud, *Ego autem confisus sum Rex super Sign.* Alia vero traduntur quæ soli Melitæ congruunt, quale est illud, *Ego hodie genui te: & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Similia obseruare licet in Psalmo septuagesimo primo, in quo agitur de regno Salomonis, ut imaginem quandam gessit regni Christi, quamobrem multa de regno dicuntur, quæ vera esse non possunt, nisi ad regnum Christi referantur. Ad eundem igitur modum, quoniam in illo loco Isaïæ agitur de Nabuchodonosor, ut est figura Luciferi, nonnulla de eo dicuntur, quæ soli Lucifero conueniunt, cuiusmodi est illud, *Quomodo cecidisti de calo Lucifer? & illud, Ascendam super calum, & item illud, Exaltabo super astra solium meum,* quæ in Nabuchodonosor verè dici nullo modo possunt, la hoc igitur etiam rerum numero & genere, censeri, ac poni debent illa verba, *Vsque ad infernum, & usque ad profundum lacus detraheris.* Ad hæc respondeo, etiam si illa verba dicta essent de æterna Regis Nabuchodonosor condemnatione, ex ipsis tamen non posset necessario concludi, eum re vera fuisse damnatum: in promptu enim est respondere, in illis verbis contineri, non prophetiam seu prædictionem, ut Theologi vocant, prædestinationis, quæ omnino impletur, sed comminationis, quæ non semper ad effectum peruenit: talem enim fuisse constat hinc prophetiam de morte Ezechiz, & Ionæ de excidio Niniuitarum. Hoc autem modo solere Deum multa prædicere, in vindictam scelerum, hominibus euentura, quæ tamen illis seriam plenamque agentibus poenitentiam non accidant, Hieremias capite decimo octauo clarissimis verbis testatur: Illud quoque ad extremum respondere possum, etiam si verba illa Isaïæ pertineant ad Regem Nabuchodonosor, non tamen eiusmodi verbis significari damnationem eius Regis æternam, sed grauissimam ipsius animaduersionem, & deiectionem in maximam miseriam. Non enim verba illa proprie, sed figurate sunt accipienda. Nam sicut illa, *cecidisti de calo Lucifer, & exaltabo super astra solium meum, & ascendam super altitudinem nubium,* non possunt accipi proprie, neque enim proprie sumpta, Regi Nabuchodonosor accommodari possent: sed figuratè accipiuntur, scilicet, ut per huiusmodi metaphoras, incredibilis eius Regis elatio animi, & superbia, expressius declaratur: ita etiam quod postea subditur, *detraheris usque ad infernum, & usque ad profundum lacus,*

non debet propriè intelligi de inferno damnatorum , sed eo modo loquendi significatur deiectio illius Regis, ex summa gloria & felicitate, in maximam calamitatem & miseriam : Deo severissimè eius superbiam atque impietatem vindicante . Consuevit enim Scriptura, vt declaret sublimissimam alicuius elationem, dicere eum ad cælum ascendere, seu eleuari : contrà verò, vt exprimat deiectionem alicuius in profundissimam miseriam, dicere eum vsque ad abyssum & infernum esse depressum, & deiectum . Huius rei, cum multa sint in sacris literis exempla, non erant ea Lectori, tantum minime rudi divinarum Scripturarum, aut ignota, aut inuentu difficilia.

Sed cuiuspiam fortasse subibit animum admirari, cur Nabuchodonosor, qui tam insigni miraculo potentiam Dei ludæorum, in seipso expertus fuit, eumque Deum deinceps vsque ad extremum spiritum, vere ac pie coluit, cur inquam, dederit quod suum erga Deum, grauium, & religiosum animum testatur . Iudæos captiuitate non liberauerit, quos vsque Iudæis ad eam diem durissima seruitute affligerat : aut cur Daniel, qui apud eum Regem, gratia & auctoritate plurimum valebat, non hoc ab illo postulauerit, haud dubiè impetraturus . Sed responderi potest, cogitasse quidem ac deliberasse id facere Regem Nabuchodonosor : verum mox celebrari morte occupatum, id perducere ad effectum non potuisse . Vel aliter dici posset, quoniam immutabili Dei sententia, ratum & constitutum erat, vt Iudæi, quo plurimorum, maximorumque suorum scelerum pœnas luerent Babylo-nica septuaginta annorum captiuitate punirentur, propterea nec Deum eam mentem & voluntatem liberandi Iudæos, dedisse Regi Nabuchodonosor, nec Daniele id apud Regem agere, aut tentare esse ausum : quippè cui exploratissima de hoc Dei sententia erat : vel singulari aliqua Dei reuelatione sibi facta, vel ex vaticinio Hieremias id cognitum habebat, qui vt legitur in libro eius, capite vigesimoquinto, & vigesimonono, prædixerat, Iudæos per septuaginta annos, Chaldæis seruituros, videlicet vsque ad euersionem regni Chaldæorum, & exordium imperij Persarum.

Illud magis mirandum accidit : quomodo hic Rex, post suam illam conuersionem, non protinus è carcere eduxerit Ioa-chim Regem Iudæ, quem perfidiosè & iniuriosè traxerat è carcere, contra fidem ipsi datam, vsque ad illud tempus in custodia tenuerat. Non esse autem Ioa-chim eductum è carcere, nisi post

Cur Na-
buchodo-
nosor nō
dederit
libertatē
aut cur id
Daniel
ab eo re-
ge non
postula-
uerit.

Cur Na-
buchodo-
nosor nō
eduxerit
Ioa-chim
Ioa-chim
post

post mortem Nabuchodonosor, manifestum est ex capite ultimo libri quarti Regum, libri Hieremias: videbatur autem, aut rex sua sponte liberaturus Ioachim, aut id ab eo obnixè petiturus Daniel. Sed ad hanc dubitationem, similiter ut responsum est ad superiorem, responderi posset: vel regem voluisse eum liberare, sed præceptum morte, non liberaſſe, mox tamen à filio eius Euilmerodach, qui proximè regnavit post Nabuchodonosor, ut patris notam ipsi voluntatem expleret, Ioachim liberatus est, & regio honore tractatus. Vel dici potest, voluntate Dei non esse liberatū Ioachim, quò diutius pro sua impietate puniretur. Siquidem in 4. libr. Regum cap. 24. legimus, ipsum, etiamnum adolescentem, paternæ impietatis fuisse imitatore: sic enim ibi scriptum est, *Decem & octo annorū erat Ioachim, cum regnare cepisset, tribus mensibus regnavit: fecit autē malum coram Domino, iuxta omnia, quæ fecerat pater eius.*

BENEDICTI PERERII SOCIE- TATIS IESV.

COMMENTARIO RVM IN DANIELEM LIBER VI. CAPVT QVINTVM.

* & argē
tea 14.
MS. ve-

lata sunt vasa aurea * qua asportauerat de templo quod fuerat in Ierusalem: & biberunt in eis rex & optimates eius, uxores & concubina illius. Bibebant vinum, & laudabant Deos suos aureos, &

argenteos, areos, ferreos, ligneosque, & lapideos. In eadem hora appa-
 ruerunt digiti quasi manus hominis scribentis contra candelabrum,
 in superficie parietis aula regia: & rex aspiciebat articulos manus
 scribentis. Tunc facies regis commutata est, & cogitationes eius con-
 turbabant eum: & compages renū eius soluebantur, & genua eius
 ad se inuicem collidebantur. Exclamauit itaque rex fortiter, ut intro-
 duceret magos, Chaldaos, & aruspices. Et proloquens rex ait sapien-
 tibus Babylonis, quicumque legerit scripturam hanc, & interpreta-
 tionem eius manifestam mihi fecerit, purpura vestietur, & torquē
 auream habebit in collo, & tertius in regno meo erit. Tunc ingressi
 omnes sapientes regis, non potuerūt nec scripturam legere, nec inter-
 pretationē indicare regi. Vnde rex Balthasar, satis conturbatus est,
 & vultus illius immutatus est: sed & optimates eius turbabantur.
 Regina autem, pro re qua acciderat regi, & optimatibus eius, domū
 coniugij ingressa est: & proloquens ait, Rex in aeternum viue: non
 te conturbent cogitationes tuae, neque facies tua immutetur. Est vir in
 regno tuo, qui spiritum Deorum sanctorum habet in se: & in die-
 bus patris tui scientia, & sapientia inuenta sunt in eo, nam & rex
 Nabuchodonosor pater tuus principem magorū, incantatorū, Chal-
 deorum, & aruspiciū constituit eum, pater inquam tuus, O rex: quia
 spiritus amplior, & prudentia, intelligentiaque interpretatio som-
 niorum, & ostensio secretorum, ac solutio ligatorum inuenta sunt
 in eo, hoc est, in Daniele: cui rex posuit nomen Balthasar. Nūc ita-
 que Daniel vocetur, & interpretationem narrabit. Igitur introdu-
 ctus est Daniel coram rege. Ad quem prefatus rex ait: Tu es Daniel
 de filiis captiuitatis Iuda, quem adduxit pater meus rex de Iudea:
 audiui de te, quoniam spiritum Deorum habeas: & scientia intelli-
 gentiaque, ac sapientia ampliores inuenta sunt in te. Et nūc introgre-
 si sunt in conspectu meo sapientes magi, ut scripturam hanc legeret
 & interpretationem eius indicaret mihi, & nequiuērūt sensum hu-
 ius sermonis edicere. Porro ego audiui de te, quod possis obscura in-
 terpretari & ligata dissoluere: si ergo vales scripturā legere, & in-
 terpretationem eius indicare mihi, purpura vestieris, & torquē au-
 rea circa collū tuū habebis & tertius in regno meo princeps eris. Ad
 qua respondēs Daniel ait corā rege, munera tua sinit tibi, & dona do-
 mus tua alteri da: scripturā autē legam tibi, rex, & interpretatio-
 nē eius ostendā tibi. O rex, Deus altissimus regnū & magnificentia,
 gloria & honorē dedit Nabuchodonosor patri tuo. Et propter magni-
 ficentiā, quam dederat ei uniuersi populi, tribus, & lingua treme-
 bant & metuebant eum: quos volebat interficere, & quos vole-
 bat percutiebat, & quos volebat exaltabat, & quos volebat humi-
 liabat. Quando autem eleuatum est cor eius, & spiritus illius ob-
 firmatus est ad superbiam, depositus est de solio regni sui, & glo-
 ria eius ablata est: & à filiis hominum eiec-tus est, sed & cor eius

tmihis.

MS. G. ve

rum Hic.

& Ch.

non le-

gunt

Sup. 4.
cap. 23.

cum bestiis positum est, & cum onagris erat habitatio eius: scenum quoque ut bos comedebat, & rore cali corpus eius infectum est: donec agnosceret, quod potestatem haberet altissimus in regno hominum, & quemcunque voluerit, suscitabit super illud. Tu quoque filius eius Balthasar, non humiliasti cor tuum, cum scires hac omnia, sed aduersum dominatorem cali eleuatus es, & vasa domus eius allata sunt coram te: & tu & optimates tui, & uxores tue, & concubinae tuae vinum bibistis in eis. Deos quoque argenteos, & aureos, & aereos, ferreos, ligneosque, & lapideos, qui non vident neque audiunt, neque sentiunt, laudasti: porro Deum, qui habet statum tuum in manu sua, & omnes vias tuas, non glorificasti. Idcirco ab eo missus est articulus manus, qui scripsit hoc, quod exaratum est. Hac est autem Scriptura qua digesta est: mane, thecel, phares. Et hac est interpretatio sermonis, mane, numerauit Deus regnum tuum, & compleuit illud, thecel, appensus es in statum, & inuentus es minus habens, phates, diuisum est regnum tuum, & datum est Medis, & Persis. Tunc iubente rege, indutus est Daniel purpura, & circumdata est torques aurea collo eius, & pradicatum est de eo, quod haberet potestatem tertium in regno. * Eadem nocte interfectus est Balthasar rex Chaldaeorum, & Darinus Medus successit in regnum annos natus sexaginta duos.

† suo MS.
G. sed in
H. Hier.
& C. non
additur.
Summa
capitis
Quinti.

Cur histo-
ria huius
capitis
contra
ordinem
temporū
posita sit
ante ca-
put septi-
mum &
octauum
huius li-
bri.

Describitur in quinto cap. lib. Danielis, horribilis quidem casus, quo rex Balthasar, subito, vita simul & regno priuatus est, & vrbs Babylon capta, regnumque Chaldaeorum translatum est ad Medos. Hæc autem calamitas ei regiae cecidit, propter inuisam Deo eius superbiam, & impietatem, præsertim verò, quod sacra Deo vasa, Hierosolymis asportata Babylonem, in quodam suo lasciuissimò conuiuio, valde irreuerenter superbèque tractasset. Videtur caput hoc, contra ordinem historiarum, hic positum esse ante septimum & octauum caput. Siquidem, in his capitibus narratur, quæ primo & tertio anno regis Balthasaris gesta sunt, in quinto autem capite commemorantur quæ decimo septimo anno, id est, ultimo & vitæ eius & regni contigerunt. Sed intelligendum est, propterea in dispositione horum capitum, prætermisum esse à Daniele ordinem temporum, quia consilium & propositum eius fuit, omnem simul historiam contexere, quæ ad reges Chaldaeorum pertinebat, ideoque post historiam regis Nabuchodonosor, hanc filij eius Balthasaris, qui vltimus fuit Chaldaeorum rex, historiam subtexuit. Nam quæ memorantur cap. 7. & 8. licet huius regis tempore acciderint, tamen nec personam, nec rerum eius historiam attingunt, sed solius Danielis visiones & reuelationes continent. Adice quod narratio huius capitis pulchre coheret cum præcedentis capitis narratione. Etenim regis Nabuchodonosor

odonosor, de quo supra dictum est, hic Balthasar filius vel nepos fuisse dicitur, & uterque propter superbiam aduersus Deum, memorabili diuinæ vindictæ exemplo punitus est. Narratio item vtriusque capitis persimilis est, partim enim historica est, partim prophetica, interpretationem scilicet occultam, vel somnij vel scripturæ continens, partim etiam insigni miraculo, vel transformationis Nabuchodonosor in bestiam, vel manus in pariete scribentis, admiranda. Denique in vtraque narratione commendatur Danielis sapientia, & declaratur quanta in gloria & gratia fuerit apud reges Chaldaeorum. Quo verum esse probatum est quod in extremo cap. i. scriptum est. Daniel perseverasse usque ad primum annum Cyri, id est, permansisse in gratia apud omnes reges Chaldaeorum, quorum ultimus fuit hic Balthasar, qui à Dario Medo, Cyroque victus & occisus est.

Verum, illud hoc loco ante omnia intelligi convenit, regem de quo agitur in hoc s. cap. varijs nominibus: tam in sacra Scriptura, quam in prophanis historijs appellari, quæ non minus ambiguitas, nisi nota & animadversa sit, errorem afferret legentibus historias. Nominatur in hoc cap. Balthasar, sic enim est in Græco, qui autem ex Hebræo vel Chaldaico vertunt, scribunt, Balthasar, vel Balsasar. Videtur Hieremias cap. 50. hunc regem appellare Merodach, ita scribens: *Capta Babylon, victus est Merodach, confusa sunt sculptilia eius, superata sunt idola eorum.* Cum enim vaticinetur eadem regis, simul cum evectione Babylonis, non alius rex Merodach videtur intelligi posse, quam hic Balthasar, cum quo simul & Babylon, & regnum Chaldaicum concidit. Berosus autem, Alexander Polyhistor, & Alphæus, apud Iosephum libro decimo antiquitarum, & priori libro contra Appionem, & apud Eusebium libro nono de præparatione Evangelica, caput ultimum, regem hunc vocant Nabonidum. Herodorus libro primo, nominat Labinitum, filium reginæ Nitocris, quam, inquit, nobiliorem fuisse & illustriorem Semyramide, prima Assyriorum regina, qua posteriorem fuisse illam dicit, quinque ætatibus, insigni chronologiæ errore: liquet enim Nitocrem fuisse propemodum quingentos & mille annos posteriorem Semyramide. Nec verò miranda esse debet tanta nominum vnius regis varietas. Etenim, frequens est tum in diuinis, tum in externis historijs, eundem hominem diuersis appellari nominibus. Penultimus rex Iuda lib. 4. Regum cap. 24. dicitur Ioachim, idem apud Hieremiam cap. 21. vocatur Iechonias. Quin eodem ipso in lib. Esther, rex ille Persarum & Medorum, primo nominatur Assuerus, paulò infra dicitur Artaxerxes. Rex ille, qui templi Hierosolymitani ædificationē impedituit, in

Varijs nominibus hunc regem appellari, in historijs tam sacris quàm prophanis ostenditur

Lapsus Herodoti in chronologia.

Idem varijs nominibus etiam Scripturis apud prophetas auctores sæpè dicitur.

lib. Esdræ c. 4. nominatur Assuerus & Artaxerxes, ab aliis vero historicis vocatur Cambyfes, qui fuit Cyri filius, & secundus Persarum rex. Idem quoque licet animaduerrere in gentiliū historiis. Siquidem vltimus Medorum rex, ab Herodoto nominatur Astyages, & pater eius Cyaxares: Diodorus verò li. 3. c. 9. illum appellat Apandam, hunc Astibaram. Quinimò, cum reges Medorum enumerant Herodotus & Ctesias Gnidius, eos diuersis appellant nominibus. Quòd autem Balthasar de quo scribit hoc cap. Daniel, sit ille ipse quē supradictis locis Herodotus & Berofus inemorarunt, patet tribus minimè dubiis argumentis. Primum enim apud omnes tempora omnino congruunt: quod enim ab omnibus narratur, circa idem tempus hoc est, circa Olympiadem quinquagesimam quartā euenit. Deinde conueniunt personæ: omnes namque scribunt de vltimo rege Chaldaeorum, quo victo & Babylon capta est, & imperium Chaldaicum ad Medos & Persas translatum. Denique conueniunt complures circumstantiæ: tradūt enim omnes hunc miserabilem casum accidisse Regi Babylonis, cum ipse festum diem ageret, faceret ludos, & conuiuia celebraret, eodemque conuiuij die captam esse ab hostibus Babylonem, ipsumque regē interemptū. Cur autē Daniel, hanc solam regis huius historiam scripto prodere voluerit, hanc rationem affert Theodoretus. *Non historiam, inquit, simpliciter, sed prophetiam conscribere voluit Daniel, quæ circa, non omnia Nabuchodonosor gesta scripsit, sed quorum dumtaxat utilis futura erat posteris memoria. Quoniam igitur maximum in rege Balthasare ostendit Deus miraculum, quodque efficacissimum esset ad ingenerandum simul cum pietate Dei timorem, non solum tunc viuensibus sed etiam posteris, non existimauit Daniel æquum esse, tantum Dei beneficium, & tam salutare hominibus documentum atque exemplum, silentio occultare, sed opinatus est, se utiliter ac religiose facturum: si ipsum literis prodendo, clarissimum doctrina monumentum omnibus relinqueret.*

Balthasar rex fecit grande conuiuium optimatibus suis mille, & unusquisque secundum suam bibebat ætatem.

Veteres non prandium, sed coenam agebant.

PRO voce conuiuium Græcè est δείπνον, significans coenam, sed idem est, nam veteres non prandium, sed coenam agebant. Illud porro, *unusquisque secundum suam bibebat ætatem*, duplicem habet sensum. Significat enim optimates sedisse in conuiuij, prout alij alios ætate anteibant, videlicet seniores in honoratiore loco: vel significat, vnumquemque conuiuarium bibisse, prout suæ conueniebat ætati. Verum, & Chal-

daica

daica, & Græca, alium sensum videntur reddere, quem Hieronymus fatetur ceteros interpretes expressisse, sic enim habent, *& coram mille vinum bibens*. Quæ lectio significat, regem solum in vna mensa sedisse, sed è regione optimatum, qui in eadem aula, aliis tamen mensis sedebant, eoque rex bibens ad potum inuitabat. Theodoretus præcisè legit, *& coram mille vinum*, nam participium, *bibens*, quod sequitur, ille coniungit cum sequenti oratione, & hanc putat esse illorum verborum sententiam, erat paratum vinum quantum mille conuiuiis sufficeret ad largè potandum.

Non potest negari, fuisse magnificum & regale hoc Balthasaris conuiuium, mille conuiuiis tam laure & opipare apparatus. Non minus tamen fuisse videtur sumptuosum illud conuiuium Ptolemæi regis Ægypti, patris Cleopatrar, cuius mortefinitum est Ægypti regnum, illum enim in lib. 33. c. 10. Plinius auctore Varrone, refert mille conuiuias ex comitatu & exercitu Pompeij Magni, tunc res gerentis circa Iudæam, totidem aureis potoriis, mutantem vasa cum ferculis, saginasse. Sed hoc Ptolemæi conuiuium, magnificentius fuit illud nuptiale conuiuium Alexandri magni, ad quod adhibita sunt decem millia conuiuiarum, singulis, ab eo patera aurea donatis. Alexandrum tamen superasse videtur Assuerus, maritus Esther, in eo conuiuium, quod per centum & octoginta dies, non tantum optimatibus, sed omni etiam populo ciuitatis Susam, incredibili magnificentia præbuit, ut in exordio eius libri traditum est. Verum, meo iudicio, super omnia conuiuium quæ adhuc legi splendidissimum, & quodammodo fidem excedens, fuisse videtur illud Pythij Bithyni, qui platanum auream, vitæque nobilem illam, Dario regi donauit. Hic, si vera sunt quæ traduntur à Plinio, Xerxis copias, hoc est septies centena octoginta, octo millia hominum, excepit epulo, stipendium insuper quinque mensium, frumentumque pollicitus, ut è quinque liberis, in delectu, vnus saltem senectuti sue concederetur.

Sed vix nonnullis verisimile posset videri, regem illum Balthasarem, vsque adeo fuisse recordem & periculi sui incogitantem, ut quo tempore grauissima obsidione ab hostibus premebatur, eo tempore quasi omnino securus, & otiosus, dies festos, ludos & conuiuium cum suis dissolutissime agitaret. Verum, nullo modo de veritate huius historię dubitandum est, non solum propter Danielis auctoritatem, sed quia in hoc etiam consentiunt externi scriptores. Etenim, libro primo Herodotus, & Xenophon lib. 7. de Cyri institutione tradunt eum diem quo à Cyro capta est Babylon, egisse Babylonios festum diem: publicis ludis, saltationibus, & conuiuiis, totamque eam noctem

De Magnificencia quorundam Conuiuiorum.

Pli. li. 33. cap. 10.

Balthasarinum mo obsidionis periculo, quasi securus, conuiuium celebrabat.

maximo luxu, & intemperantia transegiſſe. Quin propterea inquit Xenophon, electum fuiſſe à Cyro eum diem ad inuadendam urbem, quod intellexiſſet, diē illum maximè feſtum eſſe Babyloniiſ, eoſque propter conuiuia, quæ publicè priuatimque, diēque ac nocte agebant, ſomno fatigatos, meroque oppreſſos, fore incautos, & ad deſenſionem urbis imparatos,

Iſaias præ & inualidos. Iſaias quoque, ducentos ante annos, varicinatus dixit Ba- fuerat, Babylonem captum, & euerſum iri, dum principes bylonē, eius conuiuia indulgerent, ſic enim cap. 21. ſcriptum eſt, *Ema- dum con cuiſ cor meum, tenebræ ſtupefecerunt me: Babylon dilecta mea, po- uiuiſ in- ſita eſt mihi in miraculum. Pono menſam, contemplare in ſpecula: dulget ca comedentes & bibentes, ſurgite principes, arripite clypeum, &c.* Cz piēdam, rerum, inueſtigatione dignum eſt, quæ res hunc Balthaſarem Balthaſar ab hoſtibus circumſeſſum, adeo ſui periculi & ſalutis negligē- cur in ob tem, & improuidum fecerint. Equidem, quinque vel ſex cau- ſidioneſa ſæ probabili coniectura excogitari poſſunt, quibus rex ille ad- lutiſ ſuæ duci potuit, vt conuiuia, quali ſecurus celebraret. Primam cau- negligēs ſam fingunt Hebræi, quā D. Hieron. hiſ verbis commemorat. fuerit. *Tradunt, Hebrai huiſcemodi fabulam: quod uſque ad ſeptuageſi-*

Hier. 23. mū annum, quo Hieremias captiuitatem Iudeorum dixerat eſſe ſol- Zach. 1. uendam, de quo & Zacharias in principio voluminis ſui loquitur, irritam putans Dei pollicitationem Balthaſar, falſumque promiſ- ſum, verſus in gaudium, fecerit grande conuiuium, inſultans qu- dammodo ſpei Iudaorum, & vaſis templi Dei, ſed ſtatim ultio con- ſequuta eſt. Ex quo apparet, audiſſe Balthaſarē, ſparſum eſſe ru- morem inter Hebræos, iam finem ſuæ captiuitatis appropin-

**Iudeorum
fabula.**

quare, id quod confirmare videbatur præſens Babylonis obli- dio, vt igitur Balthaſar, inſularet Iudæis, vanam eorum ſpem ſubſannans, inſtituiſſe eum ſplendidum, & publicum conuiui- um, & introductiſ vaſis Dei Iudeorum, ſimul cum Diis Baby- loniorum, horum potentiam prædicafſe, qui imperium Chal- dzorum ad tantam gloriam, & amplitudinem euexiſſent: con- tra vero Dei Iudeorum, cum probis & contumeliis illuſiſſe imbecillitatem, qui ſui cultores nec tueri, ne ſeruituti Chal- dzorum ſubiicerentur, nec tam diu Chaldæis ſubiectos, ex eo- rum manibus eripere potuiſſet. Sic Hebræi nugantur. Verum,

vt alia eorum plurima, ſic etiam hoc commēti ſimile videtur. BeluſBa- vt alia eorum plurima, ſic etiam hoc commēti ſimile videtur. bylonio- Altera cauſa, quod dies ille, eſſet Belo ſacer & feſtus, & qui xū Deus anniuerſaria celebritate, publicis ludis, ſpectaculis, & conui- præcipu- uiis ageretur à Babyloniiſ. Erat autem Beluſ, princeps Deorū as. omnium, quos venerabantur Babylonij. Tertia cauſa, ſortaf- ſe dies celebrabatur natalis illius regis, vel quo ad regnum ele- ſtus, ſeu regali corona inſignitus fuerat. Quarta cauſa ſortafſe

pro

pro vrbis conseruatione , ac defensione indicta erat generalis supplicatio, & publicum epulum, quod solemne erat Gentilibus, cum in similibus angustiis, & periculis versarentur. Quinta causa, quid si putemus, vfos esse hostes eo stragemate ad capiendam urbem, vt cum viderent Babylonem, obsidione, vel nunquam, vel tardissime cogi posse ad deditiorem, laxasse obsidionem discessumque dissimulasse, vt hoc credentes Babylonios, ob idque in defensionem vrbis remissos, ac negligentes, postea facilius opprimerent. Rex igitur Babylonis stolidè credens, agi verè quod simulate agebatur, totus in lætitiā, & conuiuia effusus est. Sexta causa, nec illud hēde caret, consulto id fecisse regem Babylonis, vt ostenderet se nihil timere hostium obsidionem, urbemque ducere inexpugnabilem, id quod ad frangendos hostium annos, suorum verò confirmandos, plurimum valere poterat. Et verò, tres ob causas sperare poterant Babylonij, urbem suam fore inexpugnabilem. Primò, quia vrbis erat munitissima, cum propter alia eius munimenta & propugnacula, tum propter amplissimum, & altissimum fluvium Euphratem, qui in ciuitatem interfuebat. Deinde propter eius vrbis propugnatores, qui, & plurimi, & robustissimi, omni que armorum genere instructissimi erant. Denique propter abundantiam com meatuum, rerumque omnium, quæ ad tollerandam in multos annos obsidionē in opus erant. Nam, vt tradunt Herodotus, & Xenophon, præsentientes Babylonij, futuram vrbis obsidionem, com meatu in xx. annos eam præmunierant.

Babylon,
cur inexpugnabilis iudicabatur.

Circa illa verba, *Præcepit rex temulentus*, vel vt est Græcè, in gustu vini vt afferrentur vasa Templi Dei, ita scribit Theodorus. *His verbis docet nos Daniel, non solum impietatis exuperantiam, sed etiam damnum ab intemperantia vini profectum. Bibens enim rex, dixit in gustu vini: Obruit enim rationem ebrietas, & in continensia peperit insaniam, & dicata Deo vasa, quæ Nabuchodonosor in honore habuerat, & ab humanis vsibus separauerat, ea Balthesar, vt communia & prophana, impurè tractare ausus est. Exemplo huius regis discimus, quot, quantorumque malorum causa sit ebrietas. Exempla in sacris litteris plurima sunt, & petquam illustria, vt ^a Noe, ^b Loth, ^c Amnon, ^d Holophernis, ^e Simonis Machabæi, ^f & Benadab regis Syriæ: qui maximum habens exercitum, & triginta alios reges secum, bibens tamē, & temulentus, cum toto exercitu à paucissimis victus & profligatus est. Lege Ecclesiast. capite decimo & Ecclesiasticum, capite 13. nec non, & quandam Senecæ epistolam, quæ in volumine epistolarum eius lxxxiv. numeratur. Pythagoras dixit,*

De vitio
ebrietas.

^a Genes. 9.
^b Gene. 19.
^c 2. Reg. 13.
^d Iudith. 12.
^e 1. Mac. 16.
^f 3. Reg. 20.

ebrietatem breuem esse insaniam . Anacharsis primum poculum vini, dixit esse sanitatis, alterum voluptatis, tertium contumeliæ, quartum furoris & insanix . Cuius dictum sapiens, Alexandri Magni temulentia comprobauit : qui non plures in bello hostes armatus, quàm in conuiuio amicos temulentus occidisse dicitur. Illud præterea magno documēto esse potest, quod hic traditur Balthasarem, cum in summum vitæ regni, que perendi adductus esset discrimen, nihilominus tamen, quasi omnis periculi vacuum, conuiujs & voluptatibus indulgentem, miserimo exitu, vitam simul, & imperium amisisse . Huius regis similes, videre est multos flagitiosissimè viuentes : qui cum in potestate Diaboli sint, nec longius ab inferno absint, quam quanta est vita hæc, quæ in terris agitur, nimirum breuissima & in hac ipsa breuitate, incertissima, perinde tamē soluto, & tranquillo animo viuunt, atque si extra omne periculum, in maxima pace, & securitate versarentur. Sic ceteris omnibus qui in naui erant, trepidantibus, & imminētis naufragij mortisque metu exanimatus, solus Ionas, cuius tamē vnus castigandi causa tempestas illa à Deo concitata fuerat, otiose in vitramque aurem dormiebat. Sic filij Iob conuiuantes, subita domus in qua cōnuabantur, ruina perempti, sepultique sunt. Sic Isboseth, vt est in 2. Reg. c. 4. in conclaui dormiens, super lectum suum à latronibus occisus, somnum cum morte continuit. Denique, cuidam copioso, & prædiuiti, multorumq; sibi annorum fœlicitatem pollicenti, dictum est, Luc. 12. *Sil te, hac nocte animam tuam repetent à te: quia autem parasti, cuius erunt?* Rectè igitur scriptum est in li. Iob. c. 20. *Laus impiorum breuis est, & gaudium hypocritæ ad instar puncti. Si ascenderit usque ad caelum superbia eius, & caput eius nubes tetigerit, quasi sterquilinum in fine perdetur: & qui eum viderant, dicent, Vbi est? Velut somnium auolans non inuenitur: transiet sicut visio nocturna.*

Bibebant vinum, & laudabant Deos suos aureos, argenteos, æreos, ferreos, ligneos, & lapideos.

Babyloniorum
stultitia.

Hæc verba explanans D. Hieronymus, ita scribit: *Quanta fuit stultitia, in vasis aureis bibentes, ligneos, & lapideos Deos laudare. Laudant autem Deos suos, insulantes Deo Iudeorum, quod illis victoriam tribuentibus bibebant in vasis eius.* Fuisse autem morem antiquis, vt in conuiujs ante oculos haberent Deos quos maxime venerabantur, sub specie, & forma humana, prodidit Athenæus lib. 8. Diopnosophistarum capite 13. ait enim morē fuisse veteribus, priusquam conuiuia inirent

Athenæus
quid in
conuiujs

D iis

Diis suis sacrificandi, eosque secum adducendi in conuiuium, videlicet, quo presentium Deorum respectus, & reuerentia, modestiores, ac temperantiores faceret eos in conuiuiis.

Ceterum de illis Diis aureis, argenteis, ferreis, ligneis, & lapideis, quos Babylonij colebant, non alienum fuerit hoc loco inserre, quod apud Baruch cap. 6. in epist. Hieremiæ scripta ad Iudæos, qui Babylonem captiui ducebantur, hunc in modum traditur. *Videbitis in Babylonia Deos aureos, & argenteos, & lapideos, & ligneos in humanis portari, ostentantes metum gentibus. Visa itaque turba de retro, & ab ante adorantes, dicite in cordibus vestris Te oportet adorare Domine. Coronas aureas habent illi, & super capita sua, operiuntur veste purpurea: quorum iacium Sacerdotes extergunt propter puluerem domus, qui est plurimus inter eos. Sceptum habet ut homo sicut iudex regionis, qui in se peccantem non interjicit. Habent etiam in manu gladium, & securim, se autem de bello, & latronibus non liberant. Oculi eorum pleni sunt pulvere, à pedibus introeuntium domum in qua sunt. Tutantur Sacerdotes oculis clausuris, & seris, ne à latronibus expolientur. Lucernas accendunt illis, & quidem multas, ex quibus nullam videre possunt: sunt autem sicut trabes in domo. Corda eorum dicuntur elingere serpentes, qui de terra sunt, dum comedunt eos, & vestimentum ipsorum, & non sentiunt. Nigra sunt facies eorum à fumo, qui in domo fit. Supra corpora eorum & supra caput eorum, volant noctua, & hirundines. Hostias illorum vendunt Sacerdotes, de sacrificijs eorum sexta, & mensurata contingunt. Sedent in domibus eorum Sacerdotes, habentes tunicas scissas, & capita, & barbam rasam, quorum capita nuda sunt. Rugiens clamantes contra Deos suos, sicut in cena mortui. Vestimenta eorum auferunt Sacerdotes, & vestiunt uxores suas, & filios suos. Cum audierint Chaldaei mutum aliquem non posse loqui, offerunt illum ad Bel postulantes ab eo loqui: quasi possint sentire, qui non habent motum, & sensum. Hæc propterea commemorare volui, ut liqueret, quales Deos, quove ritu, & superstitione Babylonij colerent. Sed quod prædictis verbis, eodem loci mox subiicitur, nequaquam est prætereundum, sequitur enim: *Mulieres autem circumdatae funibus, sedent in vijs succedentes ostia olivarum. Cum autem aliqua ex illis attracta ab aliquo transeunte, dormieris cum eo, proxima exprobrat, quod ea non sit digna habita sicut ipsa, neque funis eius disruptus sit.* Hanc subobscenam quidem, perobscuram tamen historiam, valde illustrat, quod in eandem sententiam de mulieribus Babylonicis tradit Herodotus: sic enim in primo libro scriptum reliquit. *Vna Babylonijs lex est, omnibus modis execranda: omnibus mulieribus indigenis commune est, semel in vita ad Veneris templum desidentibus, cum externis viris consuetudinem habere. Ceterum cum pleræque**

observatum referat.

Sententia Baruchi, de Diis Babylonicorum, ex cap. 6.

Locus Baruch in ca. 6. per obscenitatem illustratur. Herodotus de Babylonia. rû sordis

moribus
quid
scripserit

sunt diuisijs tumentes, quæ sui copiam facere recusant, hæ vehiculæ cameratis subuectæ, pro templo consistunt, relicta interim à tergo, magna famulitij turba. Pleraque etiam ad templum Veneris sedes, corolisque tempora reuincta, è quibus alia seorsum abeunt, alia regrediuntur. Nam diuerticula undecumque sic finiculis distincta, aditum præbent externis, ad mulieres illas, quam cuique libueris diligendam. Porro, cum semel illis confederint, non prius domum regrediuntur, quam hospitum aliquis pecuniam mulieri in sinum contiecerit, & cum ea seorsum à fano rem habuerit. Pecuniam autem illi fas non est reijcere: siquid in sacrum confertur vsum, neque mulieri licet hospitum aliquem repudiare, sed quicumque pecuniam prius obieceris, hunc illa sequi debet citra delectum. Congressu autem peracto, quasi Dea expiata, domum reuertuntur. Sic autem formosiores citius expediuntur, ita deformiores vno aut altero anno, at triennio, quin etiam diutius coguntur miserè pro templo desiderare. Sic Hierodotus. Ex cuius verbis locus ille ex epistola Hieremie, planior efficitur, & intellectu facilior.

Hæretici
idolola-
triis com-
parantur.

Diuisus Hieronymus, impietatem, & stultitiam Babyloniorum, laudantium Deos aureos, argenteos, æreos, ferreos, ligneos, & lapideos, secundum allegoricum sensum sic interpretatur. Iuxta tropologiam, hoc dicendum est, quod omnes hæretici, & doctrina contraria veritati, qui assumunt verba Prophetarum, & testimonij diuina Scriptura abutuntur ad sensum suum: & dant habere ijs, quos decipiunt, & cum quibus fornicantur, tollunt vasa templi Dei, & inebriantur in eis, nec laudant Deum, cuius vasa sunt, sed Deos aureos, argenteos, æreos, ferreos, ligneos, & lapideos. Aurei mihi videntur hi, qui seculari ratione compositi sunt. Argentei, qui habent eloquij venustatem, & rhetorica arte constructi sunt. Qui autem inferunt fabulas Poetarum, & vetustis vtiuntur traditionibus, habentes inter se multam, vel elegantiam, vel stultitiam differentiam, isti vocantur ærei, & ferrei. Qui penitus inepta proponunt, lignei appellantur, & lapidei. Quos omnes in duas partes Deuteronomium diuidit, scribens: Maledictus, qui facit sculptile, & conflatile, opus manuum artificis & ponit illud, in abscondito. Abscondant enim omnes hæretici, & operiunt mendaciorum suorum dogmata, ut sagittent in obscuro rectos corde. Sic Hieronymus.

Deut. 27.
Psalm. 10

Regina autem ingressa domum coniuij ait: est vir in regno tuo spiritum Deorum sanctorum habens in se: quem rex Nabuchodonosor pater tuus principem magorum, incantatorum, Chaldaeorum, & aruspicum constituit.

Diuis

Diuus Hieronymus supradicta verba exponens, sic ait, *Quæ sue*
Hanc reginam Iosephus auiam Baltasaris, Origenes matrē rit regi-
scribunt: Unde & nouit præterita, quæ rex ignorabat. Eui- na Bal-
thasaris, qui eam Baltasaris somniat uxorem, & illu- thasaris
dis eam plus fore quam marii uirum Theodoretus Originem secu- ingressa
tus, putat eam reginam fuisse matrem Baltasaris: ita enim scri- cōuiuū,
bit: Videsur mihi hac regina, mater fuisse ipsius Baltasaris. Vxores sententia
enim eam pellicibus, conuiuij participes erant: nam, ut inquit in hoc Hieronymi
loco Scriptura, bibebant in illis uasis aureis, rex & optimates, uxo- mi &
res, & cōcubina illius, quæ scilicet, non legitimo connubio, sed lasci- Theodo-
nia causa cū illo conuererant. Ipsa autem regina post perurbatio- recti.
nem illam Baltasaris, ingressa est. Es uerisimile erat, eā ut fenio cō-
fectā neque ebrietati, neq; lusibus, aut saltationibus, cū alijs tūc in-
dulisse. Verba autem illa, quibus Baltasarem affatur, Rex in ater-
num uiue, cōtinent formulam salutationis & præfationis, qua olim
subiecti regibus, eos salutabant, & ad hoc usque tempus hæc mos in-
ualuit: quidam enim imperiti, reges illos qui nunc sunt, æternos vo-
care consueuerant: in syngraphis quoque commerciorum, sic qui-
dam adscribunt: stultitia magis quam impietatis dammandi. Hæc
Theodoretus.

Sed quod regina; Nabuchodonosor appellauit patrem Bal- **An Na-**
 thasar, quod etiam paulo infra confirmat Daniel, id valde du- **buchodo-**
 bium, & explicatu per quam obscurum est: quā obrem mul- **nosor**
 tas, & admodū diuersas inter se scriptorū sententiās peperit, quas **fuerit Pa-**
 in præsentia breuiter memorabimus, & expēdemus. D. Hierō, **ter, an**
 explanādo hunc locū, non ignorans propositæ difficultatis ob- **Auus, an**
 scuritatem, variasque Doctorum sententiās, ita scripsit. Scien- **Proauus**
 dū est, hunc Baltasārē, non fuisse filiū Nabuchodonosor, ut vulgo **huius re-**
 legēs arbitrātur, sed iuxta Berosum, qui Chaldaicū scripsit historiā **gis Bal-**
 & Iosephum, qui sequitur Berosum post Nabuchodonosor, qui regna- **thasaris.**
 uis annis quadraginta tribus, successit in regnum filius eius Euil- **Prima**
 merodach, cuius in fine sua prophetia meminit Hieremias. Refert idē **sententia**
 Iosephus, quod post mortē Euilmerodach, in regnū successit filius eius **Iosephi,**
 Noglissar, post quem regnauit filius eius Labosardach, quo mor- **& D. Hie-**
 tuo, regnauit tenuit filius eius Baltasar, de quo nunc agitur. **ronymi,**
 Quod autem Nabuchodonosor, qui proauus fuit Baltasaris, hoc **Ioseph.**
 loco vocetur eius pater, non facit errorem scientibus sancta Scrip- **libr. 10,**
 tura consuetudinē, qua omnes proauī, omnesq; maiores, appellātur **antiq.**
 patres. Sic Hieronymus. Quæ fuit etiam Bedæ in lib. de sex æta- **cap. 12.**
 tibus mundi, sententia. Sed contra hanc Iosephi & Hieronymi **Hier. 52.**
 opinionē facit, quod scriptū est apud Hieremiam. c. 27. Siquidē **Reselli-**
 eo loco pollicetur Deus daturum se amplissimum imperium **tur sentē**
 regi Nabuchodonosor, & post ipsum, filio eius, & filio filij: **tia Ioseph.**
 post quem, euersum iri Chaldaicum imperium. Ex quo loco, **liquido**

liquido intelligitur, duos tantummodo reges post Nabuchodonosor, ex posteris ipsius, tenuisse imperium, hoc est, filium, & nepotem ipsius. Cum autem sub hoc Balthasare destructum sit imperium Chaldaicum, & ipse fuerit ultimus rex Chaldaeorum, necesse est confiteri Balthasarem non ab nepotem, vel pronepotem, ut isti censent, sed fuisse tantum nepotem regis Nabuchodonosor. Alioquin non duo tantum post Nabuchodonosor, ut Hieremias disertis verbis prædixit cap. 27. sed quatuor posterii ipsius Nabuchodonosor regnassent: quod si verum esset, non tam restrictè dixisset Deus, daturum esse Nabuchodonosor regnum, & post ipsum filio eius, & filio filij, cum re vera pluribus daturus esset: sed potius dixisset, se daturum ipsi regnum & posteris eius, usque ad quartam generationem: quemadmodum promississe Deum regi Israel Hieu, propter vindictam, qua de mandato Dei, ultus fuerat domum Achab, legimus in lib. 4. Reg. cap. 10. Altera sententia fuit Alexandri Polyhistoris, Alphæi, & Megasthenis, quos memorant Iosephus priori libro contra Appionem, & Eusebius lib. 9. de præparatione Evangelica. cap. 4. Isti prodiderunt, post Nabuchodonosor regnasse alios quatuor: primo loco filium eius Euilmorodach, sed hunc sororis eius maritus Niglifar, occidit, & secundo loco regnavit: post quem, filius eius Labosardach tertio loco regnum tenuit: quo tamen propter scelera inuiso, & exoso, ob idque à Chaldæis occiso, suffragio principum assumptus est ad regnum vnus de intersectoribus, è Babylone, & ex eadē gente, cui nomen erat Nabonidus, quo post modum à Cyro deuictus, finem habuit regnum Chaldæorum, Medis Persique subiectum. Hæc illi. Secundum quos, videtur Balthasar, nec filius, neque nepos, aut pronepos fuisse regis Nabuchodonosor. At qui Daniel hoc loco appellat Balthasarem, filium regis Nabuchodonosor.

**Secunda
sententia
Alexan-
dri, Al-
phæi, &
Megast-
henis.**

**Tertia
sententia
historiæ
scholasti-
cz.** Auctor historiæ scholasticæ enarrans historias Danielis, cap. 5, ait duos fuisse reges Chaldæorū, nominatos Nabuchodonosor: & vnus quidem (inquit) fuit magnus Nabuchodonosor, qui captiuos duxit Babylonem Iudæos, & is duos reliquit filios, maiorem natu, nomine patris appellatum etiam Nabuchodonosor, qui patri in regnum proximè successit, & cuius egregia facta à Megasthene, Beroso, Diocle, & aliis veteribus auctoribus celebrata sunt. Alterum verò filium reliquit minorem natu, dictum Euilmorodach, qui fratri succedens, secundo loco post magnum Nabuchodonosor, Chaldaicum rexit imperium. Hic autem tres habuit filios, hoc ordine imperio succedentes: primum Niglifar, secundum Labosardach: tertium Nabonidum, siue Balthasarem: putat igitur hic auctor, Balthasarem

fratrem nepotem fuisse magni Nabuchodonosor, sed quinto locotamen post illum regnasse. Verum hæc opinio quatuor de causis minimè probanda est. Primò enim, duos facit reges Chaldæorum, appellatos Nabuchodonosor, patrem & filium: cum & sacra & profana hystoria, vñ duntaxat Nabuchodonosor regem Chaldæorum agnoscat, & commemoret nec inter filios magni Nabuchodonosor, vllus vel in sacris, vel in externis hystoriis, eo nomine appelletur. Deinde, quia præclara facinora, quæ à veteribus scriptoribus prædicantur, non magni Nabuchodonosor, qui Iudaicum evertit imperium, sed filij eius fuisse arbitrat, cum veteres rerum Chaldaicarum scriptores, quos paulo supra nominauimus, omnino cōtra sentiāt, sicut videre licet apud Iosephum libr. 10. antiquitatum, & priori libro contra Appionem, nec non apud Eusebium libro nono de præparatione euangelica. Ad hoc, faciens Euilmerodach non proximè post magnum Nabuchodonosor, sed secundo loco regnare, contradicit omnibus, tã ecclésiasticis, quã externis scriptoribus, qui Euilmerodach, proximum magni Nabuchodonosor in regno successorē faciunt. Contradicit etiã diuinæ Scripturæ: quippe in 4. libro Regum cap. 25. & apud Hieremiam cap. 52. in trigésimo septimo anno transmigrationis Ioachim seu Iechoniz, inducitur iam rex Babylonis Euilmerodach: eo autem ipso anno, vel proximè ante, mortuum fuisse magnum Nabuchodonosor, ex sacris literis concludi potest, siquidem transmigratio Ioachim, facta est octauo anno regni Nabuchodonosor, vt traditur in 4. lib. Reg. cap. 24. Præterea, regnasse Nabuchodonosor tres & quadraginta plenos, atque integros annos, in confesso est apud omnes. Quocirca finis regni Nabuchodonosor, vel attigit, vel propè attigit 37. annum transmigrationis Ioachim, in quo tamen iam regnasse Euilmerodach, sacra hystoria. Postremo, hic scholasticus hystoricus, in eo cunctis auctoribus aduersatur, quod Niglifar & Labosardach, filios esse ait Euilmerodach, & fratres Balthasar, cum vel neutrum ille cognatione contigerit, vel certè secundum aliòs, Niglifar auus, Labosardach verò pater fuerit Balthasar.

Quarta opinio, imprimis nobilium fuit auctorum, Eusebij Quarta in chronicis, Seueri Sulpitij in lib. 2. sacre hystoriæ, Theodore- sententia, ri quoque super quintum caput Danielis, hi putarunt duos fuisse Eusebij, se filios regis Nabuchodonosor, Euilmerodach maiorem natu, Sulpitij, qui secundum patrem regnauit, & Balthasarem minorem na- Theodoretu, qui post fratrem regnum administrauit. Miror autem Hieronymum, hanc, quæ est opinio grauissimorum auctorum, eã dicere hoc loco, vulgi esse sententiam. Sed profecto eam opinionem manifeste peruincit esse falsam, illud Hieremiz testi-

monium

Quinta
sententia
Nicolai
de Lyra.

monium quod supra 27. capite libri Hieremias, productum expendimus. Eo namque loco promittit Deus, se daturum regnum Nabuchodonosor, & post ipsum filio eius, & filio filij. Sed hic Balthasar, vltimus fuit Chaldaeorum rex, qui & vitam, & regnum Chaldaicum perdidit, non igitur is fuit regis Nabuchodonosor filius, sed cum nepotem fuisse ipsius necesse est. Quinta tam sententiam inuexit Nicolaus de Lyra, qui super secundum caput Danielis, in eo quod Balthasarem facit nepotem Nabuchodonosor, recte quidem sentit, sed in eo fallitur, quod censet duos tantum regnasse post Nabuchodonosor Euilmerodach dico, & Balthasarem. Quos autem, citati à Iosepho & Eusebio auctores tradunt, inter hos duos regnasse, videlicet Niglifar, & Labosardach, eos Nicolaus affirmat, eosdem cum illis fuisse, diuerso tamen appellatos nomine, siquidem Euilmerodach binomius erat, appellabatur enim etiam Neglifar, similiter quoque binomius erat Balthasar, nam præter hoc nomen appellabatur etiam Labosardach. Verum non satis queo admirari, quemadmodum hoc fingere, & affirmare ausus sit Nicolaus de Lyra, cum: Berosus, Alexander Polyhistor, Megasthenes, Alpharus, Neglifar & Labosardach: diuersos fuisse reges, & diuersio tempore regnasse, quam Euilmerodach & Balthasarem, apertissimis verbis confirmant.

Sexta, &
ipsius auctoris
sententia.

Adiiciam prædictis opinionibus sextam præterea sententiam, quam ego cæteris probabiliorem iudico. Balthasarem censeo equidem non filium, sed nepotem fuisse regis Nabuchodonosor: nec post ipsum tamen secundo, sed quarto loco regnasse. Dicam breuiter, quibus in eam sententiam ducar argumentis. Mouit me maximè illud Hieremias testimonium, supra non semel à me tractatum, & ad confutandas superiores opiniones adhibitum. Deus enim apud Hieremiam capite 27. pollicetur daturum se regnum regi Nabuchodonosor, & post ipsum, filio eius, & filio filij. Ex quo palam est, de posteris Nabuchodonosor, non plures duobus, id est, filio & nepote, post ipsum regnasse. Et quia Balthasar vltimus fuit posterorum Nabuchodonosor, qui regnarunt Babylone, siquidem eo regnante Babylonicum imperium à Medis & Persis euersum est: propterea Balthasarem, non filium, sed nepotem fuisse Nabuchodonosor, sentire necesse est. Si qui autem alii, inter filium & nepotem Nabuchodonosor regno Chaldaico præfuerunt, sicut multi tradunt, fuisse Niglifar, & Labosardach, eos non fuisse de posteris Nabuchodonosor, existimare conuenit. Ut autem senscam Balthasarem, non secundo loco post Nabuchodonosor, sed quarto loco regnasse, duobus aliis in regno ipsum

ipsum prægressis, facit auctoritas plurimorum & grauissimorum scriptorum, Berosi, Alexandri, Megasthenis, Alphæi, Iosephi, Eusebii, Hieronymi, & Bedæ: qui inter Euilmerodach & Balthasarem, duos alios, Niglifar & Labosardach, reges Chaldæorum intercessisse tradunt. Hoc ipsum nos sentire ac dicere cogit diuina Scriptura: quippe quæ apud Hieremiam ca. 25. & 29. & extremis verbis posterioris libri Paralipomenon docet, à captiuitate Iudæorum à Chaldæis facta, usque ad eorum liberationem, & Chaldaici regni euersionem, præteruisse septuaginta annos. Incidit autem captiuitas Iudæorum in annum decimumnonum regni Nabuchodonosor, sicut libr. 4. Regnū capite 25. scriptum est. Quoniam autem Nabuchodonosor annos tres & quadraginta vixit in imperio, sit, ut post captiuitatem, viginti quinque annis regnum tenuerit. Reliqui sunt igitur ad complendam septuaginta annorum Iudaicæ captiuitatis summam, post mortem Nabuchodonosor anni quinque & quadraginta. Hos annos ex regno Euilmerodach & Balthasar, colligere non possumus. Etenim Balthasar, concessu omnium, regnavit annis decem & septem: Euilmerodach, secundum Alexandrum, Megasthenem, & Alphæum, duos tantum annos regnavit. At verò secundum Seuerum Sulpitium in libro secundo sacre historię, regnavit annis duodecim. Verum nos sequamur Iosephum, qui longissimè omnium, huic regi protogauit imperium, annos ipsi decem & octo assignās: qui anni simul cum illis decem Balthasar, non plures triginta quinque conficiunt. Desiderantur igitur præterea decem anni, ad numerum illum septuaginta annorum explendum. Ergo necesse est confiteri, præter Euilmerodach & Balthasarem, aliquos alios post Nabuchodonosor, & ante Balthasarem, regnum Babylonicum administrasse. Cur autem Balthasar, qui nepos fuit Nabuchodonosor, non statim secundo loco post ipsum regnauerit, sed alij qui non erant de posteris Nabuchodonosor, ipsum Balthasarem in regno præcesserint, nec sacra scriptura usquam tradit, nec ab ullo scriptorum, quod ego sciam, proditum est. Verum, si licet coniectura quasi diuinare, existimari posset cum Euilmerodach pater Balthasar, à marito sororis Niglifar occisus est, ut tradunt auctores, quos priori libro contra Appionem citat Iosephus, fuisse tunc Balthasarem admodum paruulum, & ab eius cognatis, patrisque amicis fuisse neci, ad quam filij Euilmerodach quærebantur, subductum, & ad tuta loca deductum, ibique commoratum, quo ad patris hostes regnauerunt: quibus ob scelera iniuris & exolis, ob idque à principibus Chaldæorum interfectis Balthasar

Probatum
auctoris
sententię
ex Scrip-
turis &
antiquis
auctori-
bus.

Cur Bal-
thasar Pa-
tri Euil-
mero-
dach non
statim
successerit
Auctoris
coniectu-
ra.

Obiectio
ex loco
Baruch
cap. 1.

principum suffragio in paternum regnum est restitutus. Restat vnus etiam nunc scrupulus, qui, ne malè habeat lector, hoc loco à nobis eximendus est. Scriptura in libro Baruch cap. primo, facere videtur Balthasarem primum filiorum regis Nabuchodonosor, & proximum eius in regno successorem. Etenim narrat eo loco, leconiam & Iudæos, qui erant Babylone, scripsisse ad Iudæos, qui erant Hierosolymis, vt orarent Deum pro vita regis Nabuchodonosor, & filij eius Balthasaris. Quibus verbis, nec dubitè nec obscure significarunt Balthasarem fuisse maximum natu filiorum Nabuchodonosor, proximumque regni heredem: alioquin non dixissent, vt orarent pro Balthasare, sed pro eo, qui primus erat filiorum Nabuchodonosor, primusque post ipsum futurus in regno successor. Verum non erit difficile, hunc etiam lectori scrupulum excutere. Dicamus igitur, illum Balthasarem, cuius meminit Baruch, fuisse alium, quam hic fuit, de quo nunc agimus, & cuius in hoc quinto capite, tristissimus ac miserrimus vitæ patiter & regni exitus à Daniele describitur. Hoc autè ita esse, ex ipsa Scriptura licet ad hunc modum argumentari: in 4. lib. Regum capite 25. & apud Hieremiam capite 52. ab externis præterea scriptoribus, quos memorant Iosephus, & Eusebius, traditur, post Nabuchodonosor, proxime in regnum successisse Euilmerodach. Constat deinde, hunc, de quo nunc agimus, Balthasarem vltimum fuisse regem Chaldaeorum, vt in historia huius quinti capitis docet Daniel. Liquet item ex capite 27. Hieremie, post Nabuchodonosor regnasse apud Chaldaeos filium eius, & filium filij, quibus omnibus conficitur, hunc Balthasarem aliū fuisse ab eo, quem posuit Baruch, & quem significat primum fuisse filiorum Nabuchodonosor, proximumque in imperio successorem. Quis autem fuerit ille Balthasar, quem memorat Baruch, mihi quidem non liquet: mea tamen coniectura est, illum fuisse vel eundem, qui alio nomine dictus est Euilmerodach, vt fuerit ille binomius, & regnante patre Nabuchodonosor, appellatus sit Balthasar, post patris autem mortem suscepto imperio, nominatus fuerit Euilmerodach: vel illum quidem fuisse primum filiorum Nabuchodonosor, ad quē si vixisset, post mortem patris deuenisset imperiū, sed quia mortuus est viuente patre, ideo mortuo Nabuchodonosor, proxime successit in regnum Euilmerodach, licet fuisset secundus inter filios Nabuchodonosor.

Soluitur
hæc obiectio.

Quis fuit
Balthasar
cuius
Baruch
meminit

In eadem hora apparuerunt digiti quasi manus hominis scribentis, contra candelabrum, in superficie parietis aula regia. Ingressi autem omnes sapientes regis, non

posuerunt

potuerunt, nec scripturam legere, nec interpretationem indicare regi. Hac autem erat Scriptura: Mane, Thecel, Phares, & hæc est interpretatio sermonis. Mane, numeravit Deus regnum tuum, & complevit illud, Thecel, appensus es in statera, & inuentus es minus habens: Phares, diuisum est regnum tuum, & datum est Medis & Persis.

DE manu illa : quæ visa est regi scribere in pariete , & de Scriptura eius , non nihil hoc loco dicendum est . Illud autem quod hic dicitur, *In eadem hora apparuerunt digiti*, magnam habet emphasim , significat enim , quo tempore rex ille vino æstuans , planeque temulentus , impure ac lasciuè tractabat sacra vasa , insultans Iudæis , & in eorum Deum superba , contumeliosa verba iactans , eo ipso tempore horrificum illud visum regis oculis esse obiectum : scilicet vt rex tamen si vecors & insanus , non posset tamen non intelligere , tristissimum illud portentum ad se pertinere , & insignem aliquam sibi calamitatem portendere . Nam ideo etiam Scriptura illa exarata est in pariete , qui erat è regione regis , & candelabri lucensis in regis aula , vt ante oculos regis posita , non posset ab eo non cerni .

Sed quia hoc loco dicitur rex vidisse illam manum , an verò ceteri , qui eodem loci aderant eam viderint , non exprimitur : propterea putat Lyrannus soli regi visam esse manum , cæteris autem minimè . Ex quo ipse concludit , manum illam non fuisse rem aliquam , & corpus solidum , quod extra sensus & imaginationem regis existeret , sed fuisse quandam similitudinem manus formatam diuinitus , & insidentē in sensu & phantasia regis . propter quam videbatur ille sibi videre manum in pariete scribentem : quemadmodum phrenetici multa sibi videre videntur , extra ipsos esse , quæ reuera non sunt . Nam si manus illa fuisset corpus aliquod solidum , quod extra sensus reuera existeret , æque fuisset aspectabilis & conspicua omnibus , qui ibi aderant , nec à solo rege , sed pariter ab omnibus esset visa . Ita sentit Lyrannus . Cui ego minimè assentior . Scriptura enim simpliciter dicit apparuisse quasi manū hominis : & eam fuisse corpus aliquod solidum & sensibile , similitudinem humanæ manus referens , omnes tradunt interpretes . Nec quia solus rex nominatur , qui manum viderit , propterea negatur ceteros vidisse , satis enim fuit scripturæ , memorare regem vidisse , cuius vnus causa illud portentum fiebat . Nec , si ceteri

Tremendum vin-
dictæ diuinæ ex-
emplū.

An illam
manū so-
lus rex vi-
derit , &
an manus
illa fuerit
verū cor-
pus sensu-
bile , an
quid tan-
tum ima-
ginariū.

Reselli-
tur Ly-
rannus,

eam manum non vidissent, ex eo tamen cōcludi posset, eam manum non fuisse corpus aliquod extra sensus existens, huiusmodi enim visiones, diuinitus & per miraculum factæ, pro Dei voluntate, his, aut illis manifeste fiunt, vel occultæ: solis enim patescunt, quorum causa fiunt, cæteros autem, etiā ante quorum oculos fiunt, perstrictis eorū sensibus, latet. Multi namq; spiritus, tam boni, quā mali, assumptis corporibus, sic apparuerunt hominibus, ut quibusdam se manifestarent, aliis autem ibidem manentibus, minimè. Aderat maximus & validissimus exercitus curuum & equorum igneorum, ad propugnationē Elisæi paratus, aduersus Syros, quos tamen Elisæo cernente, minister eius non cernebat: vnde Elisæus, ut traditur in lib. 4. Reg. cap. 4. orauit Deum dicens: *Domine aperi oculus huius, ut videat: & aperiam Dominus oculos pueri, & vidit, & ecce mons plenus equorū, & curruum igneorum in circuitu Elisæi.*

Quomodo Chal-
dæi scrip-
turam il-
lius ma-
nus lege-
re nō po-
tuerint.

Sed mirum dictu est, quod hic subditur, sapientes Babylo- nis non potuisse legere illam scripturam: cū tamen Chaldaicè scripta esset: & ut scripta fuerit Hebraicè, nihilominus tamē facilis erat eius lectio, tum propter magnam linguæ Chaldaicæ & Hebraicæ affinitatem & similitudinem: tum propter diu- tinam Chaldaeorum consuetudinem cum Hebræis. Denique, in promptu erat, vnum aliquē de Hebræis, qui Babylone erāt, accersere, quo scripturā illam legētē, & singulorū verborū sig- nificationes interpretāte, quid illa scriptura, saltē verbotenus, significaret, ignorare non poterant. Quocirca existimo, quod dicitur nō potuisse eos legere scripturam, id nō de simplici, & qualicunque lectione, sed de ea quæ fit cum intellectu verbo- rum, certam aliquā ex ipsis verbis sententiam exprimēdo esse accipiendū. Non enim illi legētes scripturam scire poterāt, quā separatim singula eius verba sententiā redderēt: aut quomodo in- ter se connecti & copulari, ad certū aliquem sensum eliciendū deberent. Quod si quis tamen simpliciter intelligi debere verba Danielis, ideoque illos scripturā legere non potuisse, con- tendat, huic ego non valde repugnabo, dummodo sciat is, ad- mittendū sibi esse nouum miraculum: necesse enim fuit sapientes illos Babylonios, si nullo modo eam scripturā legere potuerunt, potuisse eos tunc nouo quodā miraculo, circa eā

Scriptu-
ra eodem
spiritu ex
plicanda
quo con-
dita est.

scripturam scientiam linguæ Hebraicæ aut Chaldaicæ, quam proxime antè nouerant. Quod autem illi sapientes, eā scrip- turam interpretari non potuerunt, bellè significat, diuinam scripturam, sicut Dei spiritu condita est, ita sine eodem spiri- tu nec recte intelligi, nec ut oportet explicari posse. Verissi- mē igitur docuit nos principes Apostolorum in primo capite suæ posterioris epistolæ, omnē prophetiam scripturæ propria

interpre-
tare.

interpretatione non fieri, non enim voluntate humana allatā esse aliquādo prophetiam, sed spiritu sancto inspiratos, loquutos esse sanctos Dei homines.

Sed age portentosam illā scripturā, paulū, excutiamus, Hanc interpretans, sic ait. D. Hier. *Tria tantum verba in pariete scripta signasseras: Mane, Thecel, Phares: quorum primū, numerū, secundum appensionem, tertium diuisionē sonat. Non solū ergo lectio- ne opus fuit, sed interpretatione eorū qua legebātur: ut intelligere- tur, quid hac verba prädicerent: quod scilicet numerasset Deus reg- num illius regis atque compleisset: & appēdisset in statera iudicij sui, & an- tē, cum ingularet gladius, quam natura dissolucret, & impē- riū eius in Medos diuideretur & Persas, Cyrus enim rex Persarū, iuncto sibi Dario auunculo, subuertit imperium Chaldaeorum. Sic Hierony. Verum propriē vim & notionem cuiusq; illorū triū verborū aperiamus. Dicitur Deus numerasse regnū Balthasar, & complēse illud, quia tēpus quo duraturū erat regnū Chal- daeorum, spatio septuaginta annorū, post captiuitatē Iudaeorū, à Deo definitum & constitutū esse, prädixerat Hierem. ca. 25. & 29. Quo tēpore autē hāc scriptura facta est, eo tēpore iā ter- minus illorum annorū proxime aderat. Illud autē quod subdi- tur, appēsum fuisse regē illū in statera, & inuentum minus ha- bere, eā habet sententiā: Deū exactissima æquitate, & rectissimo examine iudicij sui, pōderasse omnia illius regis opera, quasi in statera quadā iustitię suę: & in altera quidē lāce, quę depressior erat, apparuisse pondus enorme scelerū & maleficiorū illius re- gis: in altera verò lāce quę leuissima erat, apparuisse minus ha- bere illū regē pietatis erga Deū, & iustitię erga homines, quā par foret regi, ei que potissimum, quē Deus tot regnis populis- que præfecerat, & quē exemplo aui sui Nabuchodonosor, ut su- perbiā sugeret & pietatem coleret, tam euidentē ac salutariter prætmonuerat, & prædocuerat. Atque hac ex re (inquit Theo- doretus) discimus, nihil esse, quod apud Deum non pondere- tur, quippe qui, ut in li. Sapientię scriptum est ca. 15. *Omnia in pondere, numero, & mensura constituit.* Quin etiam, illud infi- nuabitur nobis, misericordiam & diuinam lenitatem Dei, mē- sura quadā & pōdere hominibus adhiberi. Quādo itaque trās- gressus quispiā est diuinę clemētię fines, continuo accipit diui- nę iustitię sententiā. Deniq; quod vltimo loco subiicitur: *Di- uisum est regnū suū, & datū est Medis, & Persis.* Significat, mox periturum regnum Chaldaeorum, & ab ipso Balthasare, atque omni eius progenie, ad Medos, & Persas transferendum. Hoc, plus ducentos annos ante Spiritu prophetico præuiderat, & prænunciauerat Isaias, cum dixit cap. 47. *Non est solum ultra filia Chaldaeorum, & ca. 3. Ecce ego super eos suscitabo Medos &c.**

Interpre-
tatio scri-
pturæ illi-
us ma-
nus.

Iudicio-
rum Dei
æquitas.

Miseri-
cordiæ
Dei mo-
dus.

Similia quoque vaticinatus est Hieremias capite quinquagimo & decimo quinto.

**Cabalisti-
ca inter-
pretatio-
nis signi-
ficatum, vn-
de origi-
nem ha-
beat.**

Non est silentio prætereundum, Rabinos Hebræorum, ex occasione huius scripturæ, & interpretatione eius à Daniele tradita, aniam accepisse excogitandi, vel confirmandi nouum quoddam in sacras literas expositionis genus, Cabalisticum ab illis appellatum, quo non tantum sententias, & integras diuine Scripturæ orationes explanant, sed etiam syllabas, & singulas quasque literas separatim expendentes, quasi lateat in singulis aliquid misterij, examinant: & variis tam historicis, quam mysticis sensibus interpretantur: sumpto hinc argumento, quod quemadmodum licuit Danieli singulas dictiones illius Scripturæ, per integras orationes explicare, ita cæteris synagogæ Rabinis licitum esset, simili ratione etiam syllabas & ipsas dictionum literas, alteram ab altera diuellendo, & separatim expendendo, interpretari per aliquas dictiones, quas literæ illæ significant. De quo genere interpretandi, legi possunt, quæ Sixtus Senensis in libro tertio bibliothecæ sanctæ, cum elementariæ expositionis methodum tractat, scripta, & annotata reliquit. Verum enim uerò quæstionem hoc loco quidam ponit Theodoretus, cur scilicet Deus, Nabuchodonosor castigatum, emendatumque temporario supplicio, rursus in regnum reduxerit, hunc verò Balthasarem, statim regno vitæque priuarit. Affert ille huius rei duplicem causam: alteram, quia Nabuchodonosor non viderat alium regem, qui ante se impietatis, & superbiæ aduersus Deum pœnas luisset, propterea eum dignum venia, iusto Dei iudicio, esse iudicatum. At Balthasar, cum ante oculos haberet domesticum recensque aui sui luculentissimum exemplum, nihilo melior factus, superbissimus, & maiorem in modum impius contra Deum fuerit, iure itaque iustus iudex, illum ad tempus certum puniuit: hunc autem nulla venia dignum censuit. Adicit Theodoretus alteram causam, nimirum Deo futura omnia prouisa esse, & æquæ quam præterita, esse notat: præcognita igitur Nabuchodonosor pœnitentia, eius quoque animaduersionem moderatus est contra verò, prospecta Balthasaris ob firmata & inemendabili impietate, finiendam mortem eius improbitatem iudicauit.

**Cur Deus peper-
cerit regi
Nabu-
chodono-
sor ad tē-
pus dum
taxat ca-
stigato:
Balthasa-
ri autem
nullo mo-
do peper-
cerit.**

**Tropolo-
gica illius
manus ex-
planatio.**

Cæterum, tropologicam illius manus, & Scripturæ sententiam, atque interpretationem, ne tacitam omnino transeamus, sciendum est, manum illam in pariete scribentem, designare seuerissimam Dei iustitiam, omnium, quæ ab hominibus quoquo modo peccantur, consciam, & iudicem simul, ac vindicem. Hæc supplicia cuique pro scelorum eius meritis, & ante præscribit, & suo tēpore infert. Ac licet malefacta non-

semperquam dissimulet, nullum tamē inultū tandem relinquit. Quin etiam, tarditatem vindictę, ut quidam dixit, supplicij gratia compensat, potest etiam illa manu scribens in pariete ante candelabrum, & ante oculos regis, significare (syndesimon) describentem sua cuiusque in conscientia eius peccata, & poenas peccatis constitutas, comminantem: & hoc quidem tam clare, ut oculus mentis, vel ipso naturali lumine illustratus, nō posse nō videre. Vnde Iob ait ca 13 *Scribis adversus me amaritudines, & consumere me vis peccatis adolescentia mea.* Tria autē illius scripturę verba, significāt: res res nouissimas, quarū rerum memoria, flagitiose vivētibz, solet esse acerbissimā, & maximē horrenda: hæc autem sunt, mors, iudiciū Dei & infernus: quibus rebus illa tria vocabula mirificē congruunt. Etenim vocabulum illud, *Mane*, significans numeravit, designat numeratos esse à Deo omnes dies vitę hominis, tempusque mortis suę cuique præfinitum, itaque venturā mortem, certissimum est, tempus vero aduentus eius, maximē dubium, & incertum est, non tamen longinquum, Rectē igitur Iob c. 14 *Breves sunt dies hominis, & numerus mensium eius apud te est: constituti sunt termini eius, qui præteriri non possunt*, Alterū vocabulū, *Thecel*, significans quasi appensum in statera, denotat extremum Dei iudicium, quo tamquam iustissima trutina, & statera, omnia hominū facta, dicta, operata, & cogitata, subtilissimē ponderabuntur, atque examinabuntur. De hac statera loquitur Iob, cum dixit c. 21 *Si ambulavi in vanitate, appendam me in statera.* Et in Proverb. c. 16 *Pondus & statera, iudiciū Domini sunt.* Quicunque autem in illo Dei examine inventus fuerit minus habens, id est, non habens opera digna vita æterna, reicietur à Deo, & sempiternis inferni suppliciis condemnabitur. Hanc stateram divini iudicij perhorrescebat David, eum in Psal. 142. supplicans Deo, dicebat: *Non intres in iudiciū cum servo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* Tertium vocabulū, *Phares*, significans diuisum, bene adumbrat statum inferni: in quo qui sunt, omnino, & in omnem deinceps æternitatem diuisi, & separari sunt à societate non modo beatorum, sed etiam viatorum. Siquidem, non possunt illi amplius flecti ad bonum, nec veniam mereri, nec agere poenitentiam. Denique nihil facere, quod Deo acceptum, & vtile ipsis esse queat. De quibus scriptum est in Evangelio: *Segregabit agnos ab hædis.* Rupertus in libro septimo de victoria verbi Dei aliam huius scripturę mysticam interpretationem, primis decem capitibus fulissimē tractat, hic à me brevitatis causa prætermisam.

Valer.
Maxim.
libro 1.

Tria maxime horrenda peccatoribus mors iudiciū Dei, & infernus.

Matt. 23.

Tunc iubente rege, indutus est Daniel purpura, & circumdata est torques aurea collo eius: & pradicatum est de eo, quod haberet potestatem tertius in regno suo.

Daniel etiam tristitia impio regi nunciando benedictio efficitur.

Sententiā huius loci enarrans Iosephus, libr. 19. antiqu. ita scribit: *Hac interpretatione Danielis accepta, rex non poterat non vehementer contristari: attamen Danieli suam munificentiā non subtraxit, tamquam malorum prænuncio, sed dona, quæ pollicitus est, exhibuit, sic cogitās, quod non bona audierat, sui facti culpam esse, non Prophetæ: immo illum boni viri fructum officio sic interpretatus sit, ut erat euenturum, tamen si parum letus se queretur. Diuus autem Hieronymus hunc locum exponens, sic ait: Non mirum si Balthasar audiens tristitia, soluerit præmium, quod pollicitus est: aut enim longo post tempore credidit ventura, quæ fuerant prædicta, aut dum Dei Prophetam honorat, sperat se veniam consequiturum. Quam si non impetrauit, maius fuisse credendum est sacrificium in Deum, quam honorem in hominem. Accepit autem Daniel insignia regia, torquem, & purpuram, ut Darius, qui erat successurus in regnum, fieret notior, & per notitiam honoratior. Quod autem dicitur, Danielem tertium in regno esse constitutum, tribus modis exponitur. Iosephus interpretatur tertiam partem regni promissam à Balthasare interpretanti scripturam, & donatam esse Danieli. Sed hoc, nec est verisimile, nec ipsa verba id significant. Hieronymus igitur duas alias interpretationes ponit, vel ut significet, futurū post regem, in toto regno tertium dignitate, auctoritate, potestate: vel futurum vnum de tribus primis principibus, qui præerant omnibus satrapis, & rectoribus, & ad quos summa gubernationis imperij pertinebat, sicut in exordio sequentis capitis declaratur. Et fortasse, inquit Albertus, vnus istorum trium principum, præerat exercitui, secundus aulae regiae, tertius regimini terræ, & prouinciarum. Priorem tamen interpretationem sequitur Theodoretus.*

Quæ fuerint insignia honoris anti-quitus aliis exhibitæ.

Sed quia hoc loco commemorantur, tanquam maximi honoris, & dignitatis ornamenta, purpura, & torques aurea, quibus reges afficiebant eos, quibus summum honorem tribui volebant, non fuerit alienum, ex variis Scripturæ locis ostendere, quæ fuerint insignia dignitatis, & honoris quibus antiquitus reges eos donabant, & ornabant, quos in regno suo maxime honorare cupiebant. Legimus in li. Gen. c. 41. Pharaonē sic honorasse Iosephū, cuius primam esse volebat in regno suo dignitatem, ac potestatem. *Tulit annulum de manu sua, & dedit eum in manu Ioseph: vestiuitque eum cum stola byssina, & collo torques auream*

reum circumposuit, fecitque eum ascendere super currum suum secundum: et clamante pracone, ut omnes coram eo genu flecterent, & praepositum esse scirent uniuersa terra Egypti. Non dissimili honoris genere, ab Assuero affectum esse Mardochaeum, traditur in libro Esther, c. 6. Cum enim Assuerus interrogasset Aman, quid deberet fieri viro, quem rex honorare desideraret: ille autem reputans, quod nullum alium rex, nisi se vellet honorare, respondit: homo quem rex honorare cupit, debet indui vestibus regis, & imponi super equum, qui de cella regis est, & accipere regium diadema super caput suum, & primus de regis principibus, ac tyrannis, teneat equum eius, & per plateam ciuitatis incedens, clamet, & dicat: Sic honorabitur, quemcumque rex volueris honorare. Cui dixit rex, festina, & fac ut liquitus es Mardochaeo Iudae. In lib. 3, & 12. licet is liber non sit Canonicus. in c. 3 scriptum est, tres iuvenes Darij regis administratos, & custodes corporis, cum inter se disceptarent, quae res esset omnium fortissima, ita esse loquutos. Dicamus unusquisque nostrum sententiam nostram, Tertiusque omneque signemus, & cuiuscunque apparuerit sermo, sapietior dabitur rex. & 12. rex Darius dona magna: purpura cooperiri, & in auro bibere, & super aurum dormire, & currum freno aureo, & cydarium bisulcinum, & torquem circa collum, & secundo loco sedebit a Dario, & cognatus Darij vocabitur. In priori libro Machab. c. 6. narratur, Antiochum Epiphanem mortifero afflicatum morbo, desperataque salute, Philippo vni de intimis amicis, quem praeposuerat uniuerso regno suo, dedisse diadema, & stolam suam, & anulum, ut adduceret Antiochum filium suum, & nutrirer cum, & regnaret. In c. autem 10. eiusdem libri dicitur, Alexandrum Antiochi filium qui cognominatus est Nobilis, misisse Ionathae fibulam auream, quam conserudo erat dari cognatis regis. Est autem fibula proprie ornamentum cinguli ad vestem subligandam, sicut ostendit Virgilius quarto Aeneidos.

Fibula
quid.

Aurea purpuream subnecti fibula vestem.

Eidem Ionathae, miserat ante rex ille Alexander, purpuram, & Coronam auream. In eiusdem libri capite II. proditum est, Antiochum praedicti Alexandri filium, misisse Ionathae honoris causa, vasa aurea in ministerium, & dedisse ei potestatem bibendi in auro, & ut purpuram indueret, & haberet fibulam auream. Denique in hoc s. c. memorat Daniel, Balthasarem sic dixisse: Quicumque legat Scripturam hanc, & interpretationem eius manifesta mihi fecerit, purpura vestietur, & torquem aureum habebit in collo, & sortitus in regno meo erit: nec solum ista promissit, sed etiam Danieli praestitit.

**Baltha-
ris regis
stultitia.**

**Cur Dani-
el non si-
cut regē
Nabu-
chodono-
sor, ita
hunc Bal-
thasarem
cohorta-
eus sit ad
spem ve-
nit, ex
largitio-
ne elee-
mosyna-
sum.**

**In pecca-
tores qui
frequēter
audiunt
verbum
Dei, sine
villo ta-
men pœ-
nitentiz
fructu.
Eadē no-
ctē, qua
hxc Bal-
thasar**

In quo non possum non vehementer admirari stoliditatem & vecordiam istius regis, qui audita ex Daniele, seuerissima Dei contra se suumque regnum sententia, cogniraque tanta si- bi imminenti mali mole, non ingemuerit, nihil doluerit, nec peccata sua confessus & detestatus sit, non misericordiam Dei suppliciter implorauerit: non ipsum Danielem apud Deum precatorem atque intercessorem adhibuerit: denique non si- cut auus eius Nabuchodonosor, confugerit ad pœnitentiz asylum & perfugium, quo iram Dei, vindictamque auerteret: sed contentus fuerit admirari sapiētiam Danielis, eumque pro- missis prœmiis remunerari, atque honorare. Ex quo intelli- gitur quemadmodum sit occurrendum ei dubitationi, quæ cu- iuspiam fortasse animum subire posset, cur scilicet, Daniel, si- cut regem Nabuchodonosor, ita quoque hunc Balthasarem non sit cohortatus ad pœnitentiam, & ad elargiendas eleemo- symas, & aliquam ipsi veniæ spem iniecerit. Respondendum enim est, propterea id non fecisse Danielem, quia nouerat ob- firmatum esse in malo illius regis animum, & ad pœnitentiam minimè flexibilem: nouerat præterea sententiam Dei, de exi- tio illius regis, non fuisse tantum comminatoriam, sed planè absolutam, atque omnino immutabilem. Veruntamē simili- me illi regi faciunt, hodieque permulti, qui cum maximis se- leribus cooperti sint, libenter tamen, & frequenter ad eunt ad Concionatores: qui quo vehementius inuehuntur in scelera, eo magis illi eorum laudat eloquentiam, suscipiunt doctrinā, etiam ardorem spiritus in vitiis insectandis admirantur, neque tamen, vel tantillum ipsi commouentur ad pœnitentiam, nihi- loque meliores, quam venerant, è concione discedunt. Apulsi- sime quadrat in istos, quod apud Ezechielem, capit. 33. dixisse Dominum legimus Prophetæ: *Filij populi tui dicunt, vnus ad al- terum: venite, & audiamus, quis sit sermo egrediens à Domino. Et veniunt ad te & sedent coram te, & audiunt sermones tuos & non faciunt eos, qui in canticum oris sui vertunt illos, & auariti- am suam sequitur cor eorum. Et es eis quasi carnē musicum, quod suauis dulcique sono canitur & audiunt verba tua & non faciunt ea.*

**Eadem nocte interfectus est Balthasar rex Chaldeus,
& Darius Medus successit in regnum: annos
natus sexaginta duos.**

HÆc est clausula historię, quæ narratur in hoc quinto ca- pite, tragicum continens illius regis, & totius Babylo- nici imperij exitum, & exitum. Sed mirum dictu, vsque eo improuifum & subditum, tantum malum & regi & vrbi accidere potuisse, vt qua nocte, rex securissimus, letissimusque,

conuiuia cum suis ageret, eadem ipsa nocte, & vrbs caperetur, & rex ab hostibus occideretur. Diuus Hieronymus, ne quod hic traditur, id fortasse cuiusdam incredibile accideret explanās hunc locum, ita scribit, *Iosephus scribit in decimo Iudaica antiquitatis libro, obsessa Babylone à Dario & Cyro, Balthasarem regem Babylonis, in tantam venisse obliuionem sui, ut cele errimum iuretur conuiuium, & in vasis templi biberet, & obsessus vacaret epulis, unde potest stare historia, quod eadem nocte sit captus atque iugulatus: cum omnes, aut visionis interpretationisque pauore terrentur, aut occupati sunt festiuitate & ebrietate conuiuij.* Sic Hieronymus. Verū, prædicta Danielis verba, vt pauca sunt, & in speciem non difficilia intellectu, ita secum implicatas habent, nec paucas, nec faciles explicatu quæstiones, quas nos hoc loco minimè conuenit dissimulare, & prout in explicatas omittitur: quin potius enitatur, quantum possumus, eas enodare & expedire, non tam incursum doctorum & prudentum hominū reprehensionem, quod res difficillimas, si non absolutè perfectæque, certè pro nostra facultate cum diligentia & cura tractauerimus, quam si eas propter difficultatem, penitus intactas reliquissimus.

Prima quæstio, An Balthasar rex Chaldaeorum, tunc fuerit occisus, De veritate huius historię, nequaquam dubitate nobis licet: quippe quam scripsit Daniel, qui præterquam quod veracissimus Dei vates fuit, etiam rebus iis interfuit, quas scripto prodidit. Sed in eo nonnulla est difficultas, quod externi quidā scriptores, nec sanè obscuro, videntur ea de re aliter sensisse, & tradidisse. Etenim apud Iosephū libro decimo antiquitatum, & priori libro contra Appionem, & apud Eusebium libro nono de præparatione Euangelica ca. vii. Alexander Polyhistor, Megasthenes, & Alphæus tradunt, regem Babylonis Balthasarem quem ipsi nominant Nabonidum, cum à Cyro fuisset obfessus, tandem ei se dedidisse, & obrinuisse ab eo, non vitam modo, sed commodam etiam in prouincia Carmania habitantionem, vbi aliquanto tempore viuens, naturali morte defunctus est. Herodotus libro primo narrans Babylonem à Cyro captam, de regis qui tunc regnabat, & quem ipse vocat Labinitum, aut morte aut conseruatione, nullum verbum facit. Veruntamen Xenophon in libro septimo de Cyri institutione, apertissimis verbis scribit, regem Babylonis capta vrbe, in suo palatio distracto acinace strenuè dimicantem à militibus Cyri esse interemptum. Hoc nempe simillimum verò est: si enim Cyrus tanta erga hostem suum clementia & indulgentia vsus fuisset, nequaquam Græci rerum Cyri effusissimi laudatores, præsertim autem Xenophon, qui de virtutibus, & rebus gestis

vidit, & vrbs capta & ipse occisus est.

Ioseph. l. 12 cap. 12.

An Balthasare fuerit occisus.

Alexander Megasthenes, Alphæus de Nabonido quid scripserit Xenophon, tradit eum interfectum.

Cyri octo libros scripsit, non vera tantum narrans, sed multa quoque, quo illustriorem Cyri laudationem faceret, narrationi affingens mendacia, tam insigne ac memorabile Cyri de mentis exemplum tacuissent. Sed profecto supradicti auctores, quod Cyrum erga avum suum Astyagem bello à se victum egisse memorant Herodotus & Iustinus, id falso in regem Babylonis transfulerunt. Et verò nimis sit credibile, Cyrum acerrimo hosti, & potentissimo regi parere voluisse, nimirum eo vivo, sperare non poterat tunc se Chaldaeorum imperio potiturum: praesertim cum exploratum haberet, iam semel eum regem pulsum regno, aliquot annos exulasse, eundem tamen postea regnum recuperasse.

Herod. lib. 1.
Iust. lib. 1.
An Balthasar Babylonis sit occisus.

Secunda quaestio, An Balthasar sit occisus Babylone. In Scriptura, nihil de ea re traditur explicatè & manifestè. Auctores illi, quos suprà diximus prodidisse regem Babylonis, servatum fuisse à Cyro, etiam tradunt, cum rex Babylonis intellexisset, Cyrum magno & valido cum exercitu venire oppugnatum Babylonem, cum paucis fugisse Borsippum, locum natura, situ, & artis providentia, instructoque munitissimum: sed cum eodem Cyrus admouisset exercitum, regemque arctissima premeret obsidione, ille desperata loci defensione, se totum fidei & clementiae Cyri permisit. Censent igitur isti, regem Chaldaeorum non Babylone, sed Borsippi esse captum. At vero Xenophon libr. 7. perspicue & affirmatè scribit eum regem Babylone captum fuisse, ac trucidatum. Atque hoc videtur magis congruens historiae Danielis. Nam, licet in hoc capite nulla fiat explicata mentio Babylonis, attamen ex ipsa narratione Danielis apparet, hunc regem Babylone esse captum. Namque Daniel scribit, eum fecisse mille optimatibus suis munificentissimum conuiuium, tatum autem conuiuium, totque conuiuis facere Borsippi non potuisset, videlicet eo rex cum paucis, ut ipsi tradunt, confugerat. Deinde, perturbatus rex portento illius manus in pariete scribentis, acciri iussit omnes sapientes Babylonis, eosque venisse narrat Daniel. Atqui si rex fuisset Borsippi, non potuissent sapientes, tam citò, & tam facile Babylone Borsippum venire. Quippe & urbs Babylon, & omnia circumquaque vicina loca, exercitu Cyri obfessa tenebantur.

An Balthasar illa ipsa nocte conuiuij sit occisus.

Tertia quaestio, An eadem ipsa nocte rex Balthasar sit occisus, qua nocte Daniel scripturam illius portentosa manus regis interpretatus est: cum id manifestè hoc loco affirmet Daniel, non est vlla ratio de eo dubitandum. Quocirca demum Ioannem Zonaram, Christianum nempe scriptorem, qui

Baby-

**Cyri strā
tagema
ad Baby
lonem ca
piendam**

Babylonios, audito creditoque Danielis vaticinio, quod statim diuulgatum fuerat, non aulos esse hostibus repugnare, seque & urbem, regemque in potestatem hostium dedisse. Illud quoque proditum est à nonnullis, regem Babylonis à suis satellitibus, & ab aulicis esse necatum, scilicet quo maiorem inirent gratiam à rege Persarum & Medorum, ad quem vaticinio Danielis cognouerant, imperium Chaldeorum esse devol- uendum.

A quo
capta Ba-
bylon &
occisus
Baltha-
sar.

Quarta quæstio: A quo rege capta sit Babylon, & rex Bal- thasar interfectus. Omnes ferme Græci scriptores, hanc victo- riam vni dumtaxat Cyro assignant, nulla Darij Medi facta mē- tione. Vnum tamen excipio Xenophontem, qui ait, Cyaxarem Medorum regem, & Cyri auunculum, principem, & auctore fuisse inferendi belli Babylonis, ad id autem bellum conficien- dum acciuisse in auxilium Cyrum, eo tempore Persis præfe- ctum, quo magna cum parte exercitus ad expugnandam Baby- lonem misso, ipsum Cyaxarem ad custodiam regni, cum ali- quanta parte exercitus, in Media remansisse, Babylonis igitur expugnationem, omnemque eius victoriæ gloriam, soli tribuit Cyro. Iosephus lib. 10. antiquit. (sequitur autem Iosephum in explanatione huius loci Danielis D. Hieronymus) confirmat, bellum hoc Babylonicum, à duobus esse gestum confectum- que, à Dario Medorum rege, & Persarum principe Cyro. At- que hoc verisimilius fit, rem ipsam, etiam humana ratione æstimantibus: Etenim ad necem Balthasaris, conuenisse Medos & Persas, ostendit Daniel cum dixit: *Diuisum est à te regnū: & datum est Medis & Persis.* Idem quoque significatum fuerat, in duobus brachiis argenteis illius statuz, quæ visa est Nabucho- donosor in quiete, à quibus subuertendum erat caput aureum. Qua similitudine præsignabatur imperium Chaldaicum à duo- bus principibus Medorum & Persarum esse destruendū. Isaias quoque, principes, qui venturi erant ad expugnandum Baby- lonem, sicut legitur cap. 21. figuratè appellauit, *ascensorem came- li, & ascensorem asini*: his verbis insinuans, Darium Medum, & Cyrum. Nec sane probabile est, quod ait Xenophon, Dariū Me- dum, qui princeps & auctor illius belli suscipiendi & gerendi fuerat, remansisse in Media, vt regnum custodiret. Si quis autē percontetur, cur hanc victoriam vni tantum Cyro Græci attri-

Babylon
à Dario
Medorū
& Cyro
Persarū
regibus
capta.

Cur Græci respondebant multas reddi posse causas. Primo Græcos sic reperisse in annalibus Persarum, qui omnem eius victoriæ laudem suo regi Cyro asseruerant. Deinde, quia vt Strabo in- quit, in extremo lib. 15. Semper Græci, maximè faueant Per- sis, inter omnes barbaros, eorum res magnificantes, tum quod ipsi etiam sub ditione Persarum aliquando fuerant, saltem Io- nes,

res, qui Asiam colebant, cum quod ipsi de Persis nobilissimas & gloriosissimas victorias retulerant. Ad hæc, quod imperium Babylonicum, per exiguo tempore, & ut quidam tradunt, vno tantum anno, penes Darium Medum fuit, mox autem devenit ad Cyrum, & ad eius successores, per annos ducentos triginta.

Si quis præterea de nobis quærat, si non Darius tantum, sed etiam Cyrus Balthasarem vicit, cur Daniel hoc loco solum nomen Darium, tacito Cyro, sicut etiam Isaias cap. 13. & Hieremias cap. 51. eversionem Babylonis & regni Chaldæorum: solis Medis adscribunt. Respondebimus, in sacris literis eam victoriam merito soli Dario attribui. Primum, propter excellentiam regis maiestatis, quæ tunc erat in Dario, quippe qui rex erat Medorum, penes quos eo tempore monarchia erat, & imperium in Persas, quorum præfectus Cyrus erat, deinde propter auctoritatem propinquitatis, siquidem Darius erat avunculus Cyri: denique, propter ætatis dignitatem, tunc enim Cyrus iuvenis erat: cum namque tradit Cicero lib. 1. de divinatione, quadraginta fuisse annorum, cum suscepit imperium: at senem fuisse tunc Darium, testatus est Daniel, affirmans eum duos, & sexaginta annos eo tempore esse natum. Adice, quod, ut non semel supra dixi, princeps & auctor eius belligerendi Darius fuerat, Cyrus vero quasi eius adiutor in auxiliū ab eo accitus est.

Atque hæc ipsa diximus, quæ ex Hieronymi extremo in hoc capitulo commentario, magna ex parte sumpta sunt: in eo namque ita scriptum est. *Quod autem vincente Cyro rege Persarum, & Dario rege Medorum solus Darius successisse in regno scribitur, ordo atque, & propinquitatis, & regni servatus est. Darius enim sexaginta duorum annorum erat, & maius regnum Medorum, quàm Persarum legimus, & avunculus erat, quare qui prior erat iure naturæ successor regni debuit numerari. Unde & in visione, quæ contra Babylonem legitur, tam in Isaiâ cap. 18. quam in Hieremiâ cap. 15. animum advertere licet, eos qui Babylonem & regnum Chaldæorum everti erant, solos Medos nulla Persarum facta mentione nominari.*

Verum Theodoretus supradictam Iosephi sententiam refellit, negans Cyrum simul cum Dario Babylonicum hoc bellum confecisse, cuius opinionem quia etiam nostræ sententiæ aduersatur, propterea hic eam primum verbis ipsius commemorandam, tum etiam breviter refellendam putauimus. Sic igitur scribit Theodoretus, hunc Danielis locum explanans. *Iosephus, Darius filium fuisse asserit, & Cyri avunculum, à Græcis appellatum Cyaxarem, utrumque autem simul cum exercitu venisse Babylonem, eaque per obsidionem petitos, & ab ipsis eadem nocte occisum Balthasarem, qua nocte scriptas in pariete literas interpretatus est Daniel. Sed non ita credendum est. Siquidem infra narras*

Cur Daniel solum Darium huius visionis auctorem nominat.

Hieronymus.

Darius filium fuisse asserit, & Cyri avunculum, à Græcis appellatum Cyaxarem, utrumque autem simul cum exercitu venisse Babylonem, eaque per obsidionem petitos, & ab ipsis eadem nocte occisum Balthasarem, qua nocte scriptas in pariete literas interpretatus est Daniel. Sed non ita credendum est. Siquidem infra narras

Theodoretus lo-

Daniel.

**Iosephus re-
darguit.**

*Daniel, se permanfisse in regno Darij Medi, & in regno Cyri Perse
satis ostēdit, aliud Darij regnum fuisse, & aliud Cyri. Quod si una
eorum fuisset contra Babylonem cum exercitu profectio, unum om-
nino eorum regnum fuisset, nunc autem aliud hoc, & aliud illud
fuisse confirmat Daniel. Quinetiam in fine cap. 13. huius libri est
scriptum, Rex Astyages appositus est ad patres suos, & accepit Cy-
rus Perse regnum eius. Non igitur eodem tempore Darius, & Cy-
rus regnum obtinentes, Balthasarem interfecerunt: verum Darius
Assuero prior: Cyrus posterior, regnavit. Neque etiam, quæ dicuntur
à Iosepho, ea cū Græcis historiis consentanea sunt: non enim facile
eris in illis inuenire Cyaxarem Astyagis filium, fuisse eum, qui dici-
tur hoc loco Darius, & qui cum Cyro dicitur à Iosepho contra Ba-
bylonem cum exercitu esse profectus. Quocirca omnino Iosephi nar-
ratio à fide abhorret. Hæc Theodoretus. Qui sententiam Iose-
phi, eandemque Hieronymi & nostram, duobus præcipue ar-
gumentis infirmare conatur, quæ tamē ipsa satis infirma sunt.*

**Respon-
ditur argu-
mentis
Theodo-
reti, Cy-
rus & Da-
rius quo-
modo si-
mul reg-
nauerūt.**

*Primo sic argumētatur, si Darius & Cyrus simul gessissent hoc
bellum, fuisset utriusque vnum regnum, & eodem tempore
vterque regnasset, sed ex historia Danielis constat, eos diuersis
temporibus regnasse, falsum igitur est quod Iosephus inquit:
eos simul bellum illud confecisse. Verum nos respondemus,
illo tempore solum Darium regnasse, & regnum tam Medo-
rum, quam Persarum tenuisse, idque liquido cognoscitur ex
sequenti capite sexto, ubi apertissimè declaratur, eum fuisse
regem Persarum, & Medorum. Tunc autem Cyrus, filius so-
roris Darij, nomine auunculi, Persas regebat, & inde à Dario
accitus est ad illud bellum gerendum. Præterea, eum alij tra-
dunt, tum Diuus Hieronymus exponens sequens caput sex-
tum, non semel ait tunc fuisse vnum regnum Darij, & Cy-
ri, quia tunc non erant diuersi reges, sed vnus tantum, vide-
licet Darius: & sub illo, ac nomine ipsius, regno Persarum Cy-
rus præerat. Adde quod Cyrus filius erat sororis Darij, futu-
rus proximè post ipsum (carebat enim ille liberis impetij hæ-
res.) Deinde, quod secundo loco ponit Theodoretus, non in-
ueniri in historiis Græcorum, Cyaxarem filium Astyagis, fuisse
hunc quem Daniel appellat Darium, nullius sane ponderis est
argumentum, nos enim supra in præfatione huius libri osten-
dimus, tam in sacris, quam in profanis historiis, eosdem re-
ges adeo diuersis nominibus appellari, ut nemo suspicaretur
eosdem esse, nisi aliis ex rebus id compertum & perspectum ha-
beret. Quanquam, an Darius fuerit filius Astyagis, ut putauit
Iosephus, & Diuus Hieronymus, an potius ipsemet Astyages
Cyri auus, ut alij tradi derunt, & magis historiæ Danielis, nec
non & Iustini, atque Hero doti monumentis videtur cōgruere,
nolumus*

nolumus hoc loco decernere, ea de re in sexti capitis explanatione oportunitus disputaturi.

Quinta quaestio. Cur Darius, vel Cyrus, bellum intulerint Balthasari regi Babylonis. Herodotus libro primo, eius belli auctorem solum faciens Cyrum, significat, non alia eum causa ad id belli esse impulsus, quam immodica regnandi, qua aestuabat, cupiditate. Cum enim omnes gentes euperet suo subiicere imperio, omnium maximè Babylonios, tunc potentissimos ac florentissimos, à se debellandos esse iudicavit, videlicet illis subiectis, facillimum sibi fore ratus, cæteras quoque gentes suæ ditioni subiungere. Quod igitur de Cyro dixit Herodotus, idem nos de Dario possumus dicere. Xenophò l. i. aliam indicat fuisse Dario, quem vocat ipse Cyaxarem, belli aduersus Babylonios suscipiendi causam. Ait enim, regem Babyloniorum inita cum Asiæ principibus societate, molitum esse, Medos, penes quos tunc erat monarchia, debellare. Eius igitur regis consiliis & conatibus, ut maturè Darius seu Cyaxares occurreret, prior illū bello aggredi voluit. Auctor historiae scolasticae, exponens librum Danielis, in 8. refert, à quibusdā esse traditum, matrè Balthasaris, cuius causa facti sunt horri illi peniles, veterū prædicatione nobilitari, filiam fuisse huius Darij, & quia Balthasar nullum habebat filiū, propterea Darium per eandē eius festinasse regnum Chaldaeorū occupare. Sed hæc futilia sunt, & similia figmentis. Nec admodū dissimile est, quod hoc loco inquit Theodoretus, hunc Darium nepotem fuisse regis Nabuchodonosor, hoc est filium filiae, ideoque Balthasarem quem censet ipse filium fuisse Nabuchodonosor, huius Darij putar fuisse auunculum, quam nos sententiam in exordio sexti capitis & libr. septimi, qui hunc proximè sequetur, diiudicabimus. At verò diuina Scriptura, necem Balthasaris, & regni Chaldaici excidium, refert ad Deum, qui vindicare voluit grauissima scelera Chaldaeorum, propriè autem vlcisci superbiam & impietatem Balthasaris. Enimuero Isaias & Hieremis, duo maxima narrant crimina Babyloniorum, propter quæ tantis à Deo malis sint affecti. Vnū crimē fuit deprædatio, vexatio, & oppressio plurimarum gentium, præsertim verò Iudæorum. Audi quid Deus mandet Isaiæ cap. 14. *Sumes parabolam contra regem Babylonis. & dices. quemodo cessauit exactor, quienuit tributum? contriuit Dominus baculum impiorum, virgam dominantium, cadentem popules in indignatione, plaga insanabili, subiicientem in furore gentes persequentem crudeliter: & quæ deinceps sequuntur.* Hieremias verò capite 51. sic ait: *Fugite de medio Babylonis, nolite tacere super iniquitatem eius: quoniam tempus ultionis eius est in Domino, vicissitudinē ipse retribuet ei. Calix aureus*

Cur Balthasari à Cyro vel Dario bellū sit illatum, Herodoti, Xenophontis & historiae Scholasticae sententia

Excidiij Chaldaici impetrij causæ fuerunt, Chaldaeorum scelera, & Balthasaris impietas, & superbia.

Baby.

Babylon in manu Domini: inebrians omnem terram: de uino eius bibunt gentes, & ideo commota sunt. Propter inhumanam autem crudelitatem, qua Babylonij tractarunt Hebræos, hanc eis contigisse calamitatem, testificatus est Hier. cap. 50. ita scribens, *Grex dispersus Israel, leones eiecerunt eum: primus comedit eum rex Assur: iste nouissimus exossauit eum Nabuchodonosor rex Babylonis.* Propterea hac dicit Dominus Deus Israel: ecce ego visitabo regem Babylonis, & terram eius: sicut visitauit regem Assur: & reducam Israel ad habitaculum suum. Alterum ciuium Chaldæorū fuit superstitionisissima idololatria, nec ea quidem simplex, aut vnius modi, sed varia, & multiplex. Quapropter Hier. cap. 51. ita scribit, *Siccitas super aquas Babylonis erit: & nō habuabitur ultra usque in sempiternum, neque extruetur usque ad generationem & generationem: & subuertetur, sicut subuertit Dominus Sodomam &*

Gen 19. Gomorrhā: quia terra sculpiilium est, & in portentis glorietur. Erat quoque gens Chaldæa, astrorū, & aruspiciū vanitati, omnibusque maleficiorū generibus deditissima. Vnde loquens Isaias cap. 47. de futuro Babylonis exitio ita scribit. *Veniēt tibi duo hac subito in die vna, sterilitas, & viduitas. Vniuersa venerunt super te, propter multitudinem maleficiorum tuorum, & propter duritiam incantatorum tuorum vehementem. Veniet super te malum, & nescies ortum eius: irruet super te calamitas quam non poteris expiare: veniet super te repente miseria, quam nescies. Ita cum incantatoribus tuis, & cum multitudine maleficiorum tuorum, in quibus laborasti ab adolescentia tua, si forte quid prodest tibi, aut si possis fieri fortior: stent, & saluent te augures cæli: qui contemplantur sydera, & supputabant menses, ut annunciant ventura tibi. Ecce facti sunt quasi stipula, ignis combussit eos: unusquisque in via sua errauerunt, non est qui saluet te.*

Balthasar puni-
tus, quia
sacra vasa
cōtume-
liosē tra-
ctauit.

In hereti-
cos no-
stri tem-
poris sa-
crarum

Regem porro Balthasarem propterea Deus ita puniuit, quia superbissimus, & contumeliosissimus fuerat aduersus Deum: & eius sacra vasa impurissimè scelestissimeque tractauerat. Si autem Balthasar, sacra vasa diuino cultui consecrata, qui sece-
rat ebrietatis, & lasciniæ instrumenta, regno pariter, atque vita priuatus est: cur igitur similem vindictam non perterritescunt, qui reditus & bona Ecclesiastica alendis pauperibus, or-
nandoque cultui diuino relicta & dicata, effundunt & pro-
digunt, eaque lautè, luxuriosè, ac libidinosè viuendo, ab-
liguriunt, & consumunt, vel, qui sententias, & verba di-
uinæ Scripturæ ad iocos, ac scommata, ad hominum ludi-
bria, & contumelias, irreuerenter, & sceleratè detorquent.
Verum, quis verbis consequi possit, quanta Dei vindicta hære-
ticorum nostri temporis maneat: qui res sacras ludibrio, & cō-
temptui habent, easque locis, & personis sacris abripientes, ad
impu-

impios, & flagitiosos usus conferunt. Meminerint isti propter similia sacrilegia, quid contigerit Antiocho Epiphani, quid Heliodoro, quid Marco Crasso, quid aliis permultis sacrarum rerum contaminatoribus, & raptoribus, & quorum facta imitantur eorum exitus perhorrescant. Aduersus istos valent quæ scripsit Stephanus Papa eius nominis primus in Epistola sua prima decretali ad Hilarium *Vestimenta*, inquit, quibus Domino ministratur, & cultus diuinus honestè & honorificè à ministris Ecclesiæ celebratur, sacrata debent esse, & honesta, quæ nec ad alios ullos usus, quàm Ecclesiasticos, adhiberi, nec ab aliis nisi à sacratis hominibus contingi, aut ferri debent, ne ultio, quæ Balthasarem regem percussit, super hac transgredientes, & salia presumptis, venas diuina, & corrumpere eos faciat diuina ultionis instum flagellum ad ima. Idem tradunt de sacris vasis Sixtus I. in ij. sua Epistola, & Syluester in Synodo Romana. actione i.c.9.

Sexta quæstio, Isaias, & Hieremias hanc Babylonis expugnationem, & euersionem, & regni Chaldæorum ad Medos, & Persas translationem, quæ victo Balthasare à Dario Medo, Cyroque facta sunt prænunciantes, dixerunt, Babylonem ab imis fundamentis ita euersum, & destructum iri, vt Sodomam, & Gomorrhæam destruxit Deus: & sic vastatum iri, vt non futura deinceps hominum, sed bestiarum habitatio. Atqui cum capta est Babylon, cæso Balthasare, non legimus eam ita fuisse vastatam, & dirutam, vt ab illis prædictum est, quinimo in exterius historiis proditum est, etiam post Darij, & Cyri tempora, vsque ad Alexandrum Magnum fuisse opibus pollentem, ædificiis magnificam, habitatoribus frequentissimam, multisque rebus toto orbe in primis claram, & nobilem, ponam hoc loco verba Isaiæ, & Hieremiæ, quibus liquido cõstet, quod dixi. Sic est apud Isaiam. cap. 13. *Et erit Babylon illa gloriosa in regnis, incluta in superbia Chaldaeorum, sicut subuertit Dominus Sodomam, & Gomorrhæam. Non habitabitur usque in finem, & non fundabitur usque ad generationem, & generationem, nec ponet in ea sentoria Arabs, nec pastores requiescent ibi, sed requiescent ibi bestiae: & replebuntur domus eorum draconibus.* & c. 14. *Perdam Babylonis nomen: & reliquias, & germen, & progeniem, & ponam eam in possessionem ericij, & in paludes aquarum, & scopabo eam in scopam terens, dicit Dominus exercituum. Iurauit Dominus, dicens: Si non, vt putauit, ita erit, & quomodo mente tractauit sic eueniet. Dominus decreuit, & quis poterit infirmare, & manus eius extenta, & quis auertet eam? Hieremias verò ita scribit cap. 50. *Capta est Babylon, confusus est Bel, victus est Merodach. Quoniam ascendis contra eam gens ab Aquilone, quæ ponet terram eius in solitudinem, & non erit qui habitet in ea, ab homine usque ad pecus. Et**

reru violatores, raptores, euectores

Stephanus papa I. de consecr. dist. i. c. vestimenta.

1. li. Ma. 6
2. Mach. 3
Non videri, quæ prædicta fuerant à Prophetis de Babylonis excidio, ea fuisse impleta.

Gene. 19.

Paulò infrà. *Confusa est Babylon mater vestra nimis, & adequata pulveri, quæ genuit vos. Ecce novissima erit in gentibus, & deserta, & iniuta & arens. Ab ira D. minui nō habitabitur, sed redigetur tota in solitudinē, omnis qui transibit per Babylonem stupebit, & sibilabit super uniuersis plagis eius.* Hæc vaticinia Isaïæ, & Hieremię de Babylonis excidio non videntur implera, quin potius videntur euentus ipse, prophetias istorum refellere. Quidam, ut hæc se extricent difficultate, relicta veritate huiusmodi, confugiunt ad allegorias, quos Diuus Hieronymus super decimo tertio capite Isaïæ, vehementer, & sanè metuitissimo, reprehendit.

Quomo- Dicendum igitur est, calamitatem, & excidium, quod Bado Baby blyloni per Prophetas minatus fuerat Deus, contigisse quidam ipsi, non totum tamen simul & vno tempore, sed paulatim, tim, sed & particulatim, hoc est, diuersis temporibus, etiam diuersis indiesma percussa est calamitatibus, donec in eum miseræ statum deue gis ac ma nit, quem prædicti Vates depinxerunt. Namque prima ei ca gis destrui lamitas accidit à Dario Medo, & Cyro, per hos nempè ablatu èta sic. est Chaldæis imperium, & ad Medos, Persasque translatum.

Nec post id temporis, suæ gentis, sed externis regibus Chaldæi, paruerunt. Deinde, magna Babyioni calamitas contigit tempore Darij Hytaspis, qui rebellantes Babyionios perdomuit ex pugnata Babyione, mœnibusque ipsis solo adequatis, ut narrat Herodotus lib. 3. & Iustinus lib. 1. Postea, condita propè Baby lonē Seleucia à Seleuco Nicanore, & à Parthis Ctesiphontē, ut scribit Plinius li. 6. c. 26. fermè habitatoribus exhausta est. Ad hoc, tempore Adriani Romanorum Imperatoris, ut tradit Pausanias lib. 8. nihil præter muros reliqui habebat Babylon. Pon nā hic verba Pausaniæ, qui commemorās miserabiles calamitates, & excidia, quondam clarissimarum, & nobilissimarum ciuitatum ita scribit: *Myrcna, quæ urbs Troicis temporibus cunctis*

Nobilis- *Græcia imperabat, & regia Assyriorū Ninus funditus deleta sunt.* sime quæ & quot *In Beotia vero Theba, quæ sibi olim Græcia principatum vindicabant, nunc aut arcem vnam, & non ita multas incolas redactā, vetus nomen vix diu seruant. Iam verò, quæ cunctas urbes opum magnitudine antecellebant, Ægyptia Theba, & Minyarum Orchomenus, ne mediocres quidem tunc privati hominis fortunas adiguant. Delos, commune olim Græcorum conciliabulum, adeo iam deserta est, ut præsidio templi amoto, quod Athenienses mittunt hominibus, si Delos tantum numeres prorsus orbata sit. Babylon, omnium, quas unquam sol aspexit vrbium maxima, iam nihil præter muros reliqui habet, quod ipsum de Tyrinthe Argolica urbe cuius*

Has igitur urbes ad nihilum fortuna redegit. Hæc Pausanias, præterea tempore D. Hieronymi, sic delolata & deserta erat

erat Babylon, ut sicur ipse narrat super 13. cap. Isaia, intra tri-
narius visis, non nisi fere ad venationes regum contine-
rentur. Postremo, hoc nostro tempore, visque eo ignobilis, &
abiecta est, illa tantopere quondam celebrata Babylon, ut vix
illa tantæ eius magnificentia, & claritatis vestigia appareant.
Verum, non committam, ut verba D. Hieronymi, quæ opinio-
ni nostræ non parvam, & lucem, & fidem afferunt, hoc lo-
co ascribere prætermittam. Is namque super 13. cap. Isaia, re-
prehendens eos, qui cum veritatem historiarum de exitio Babylo-
nis ab Isaia prædicto, iuxta nescirent, ad inanes confugiebant
allegorias, hunc in modum scribit: *Audiuimus Medes, audiui-
mus Babylonem, & inclitum in superbia Chaldaeorum, nolumus intelli-
gere, quod fuit, & quarimus audire, quod non fuit. Et hæc dicimus,
non quod tropologicam in: ell. gentiam condemnemus: sed quod spiri-
tualis interpretatio sequi debeat ordinem historie: quod plerique ig-
norantes, lymphatico in scripturis vagantur errore* Deinde, Hie-
ronymus iouit, quemadmodum Isaia de Babylonis desolatio-
ne, & exitio vaticinium, sit intelligendum. *Visque in præsentem
ergo diem prophetia, inquit Hieronymus, Babylonis expietur: &
sicut subuertit Deus Sodomam, & Gomorrhæm sic, & ista subuersa
non habitabitur. Pro illa enim Seleuciam, & Ctesiphonem vires
Persarum inclitas fecerunt. In tantum autem Babylon vastata &
deserta est, ut ne ad pascua quidem armentorum, & pecorum vti-
lis sit, non enim tendent ibi Arabs, & Sarraceni sentoria, nec pa-
stores post vestigia gregum fessi labore, ibi quiescent, sed inter pa-
rietinas, & angustias veterum ruinarum, habitabunt varia ferarum
genera, atque adde etiam demonum phantasmata, ut ibi significat
Isaias. Quo significantur mira vastitatis, & solitudinis signa, vi-
delicet tantam fore urbis, quondam potentissima depopulationem, ut
pro multitudine bestiarum, ac demonum, nullus in eam pastorum,
id est, deserti appetitor, intrare audeat. Didicimus nos a quodam
fratre Elamita, qui de illis sinibus egrediens, nunc Hierosolymis vi-
tam agit Monachorum, venationes regias esse tantum Babylone, &
omnis generis bestias, murorum eius tantum ambitu coerceri. Hæc
Hieronymus.*

D. Hiero-
nymus,
de desola-
tione Ba-
bylonis
quid scri-
bat.

Videque
admodum
tractanda
sunt alle-
goria.

Septima quæstio, Quanto tempore steterit regnum Chal-
daeorum, visque ad regem Nabuchodonosor, ad hunc Balthasa-
rem, extremum Babylonium regem. Respondeo, steterisse an-
nis octuaginta octo. Hoc autem manifeste colligitur ex sacra
historia. Siquidem in 4. lib. Regum, ca. 25. scriptum est, anno
regni Nabuchodonosor 18. captam, & euersam, esse Hierosoly-
mam, incensumque templum, & Iudæos Babylonem in serui-
tutem esse abstractos, hanc præterea captiuitatem Iudæorum,
durasse visque ad euerisionem regni Babylonici, & principium

Quadiu
stetit im-
perium
Chalde-
orum.

imperii

imperij Cyri, videlicet per 70. annos, proditum est in sacris literis. Etenim sic est apud Hieremiam capite 25. *Erit una terra in solitudinem, & stuporem, & seruient omnes gentes isti regi Babylonis, septuaginta annis. Et cum impleti fuerint septuaginta anni, visitabo super regem Babylonis, & super gentem illam, dicit Dominus, iniquitatem eorum, & super terram Chaldaeorum visitabo: & ponam illam in solitudines sempiternas.* Extremis autem verbis lib. 2. Paralip. commemorata prius euersione Hierosolymæ, incendio templi, cædeque Iudæorum subditur. *Si quis euaserat gladium, ductus Babylonem seruiuit regi, & filijs eius, donec imperaret rex Persarum. Ut compleretur sermo Domini ex ore Hieremias, & celebraret terra cunctis diebus desolationis Sabbata sua, usque dum complerentur septuaginta anni, & usque ad annum primum Cyri regis Persarum.* Si igitur hos septuaginta annos captiuitatis, usque ad euersionem regni Chaldaeorum, adicias prædictis decem, & octo annis, quos regnauerat Nabuchodonosor ante captiuitatem Iudæorum, efficies, quam supra posuimus, summam annorum octoginta octo, quibus imperium Chaldaeorum steterisse dicimus.

Sex errores circa durationem regni Chaldaeorum.

Ex iis, quæ dicta sunt, licet quorundam veterum auctorum sex errores, circa durationem regni Chaldaeorum animaduertere. Nec mirum, in hoc offendisse nonnullos veterum, etiam res lubrica, & ad lapsum procliuius chronologia est, multi labantur in scitia, quidam obliuione, nec pauci per incogitantiam. Quapropter, si quid in descriptione temporum antiqui scriptores, cæteroqui diligentes, & docti, peccarunt, cum excusatione humanæ imbecillitatis, liberaliter illis condonandum est.

Veterum, & doctorum hominum in historia, & Chronologia lapsus etiam excusatione non tantum venia esse dignos Berossij, Alexandri Polyistori, Cleme-ntis

Quis enim tam lynceus aut quis tam præsentis memoria intentoque animo semper esse potest, ut in tantis veteris historiarum, & chronologiæ tenebris, nusquam offendas, cui nihil excidar, quem nihil vnquam effugiat. Nos igitur, veterum, & doctorum scriptorum, vel in chronologia, vel alijs in rebus errata, non ad reprehensionem eorum, quos suspicimus, & colimus, sed ad lectoris tantum admonitionem, & cautionem indicamus. Est autem primus error Berossi, qui in lib. tertio de rebus Chaldaicis, ut refert Ioseph. priori libro contra Appionem ab initio regni Nabuchodonosor, usque ad extremum vitæ Balthasaris, & regni Chaldaici, annos computat dumtaxat sexaginta quinque. Alii error fuit Alexandri Polyistori, qui apud Eusebium li. 9. de præparatione Evangelica, c. vlt. annos numerat tantum lxij. Tertius error fuit Clemētis Alexandrini in 1. li. Stromatū: & Eusebii in chronicis, quæ sequutus est D. August. lib. 18. de ciuitate Dei. Isti namque annos viij. & xxx. tantum tribuerunt regno Chaldaico. Quartus error est Seueri Sulpitij, in libro secund

do sacræ historiæ, qui huic imperio Chaldæorum solos septuaginta annos assignat. Quintus error est Pauli Orosij, qui in libro 2. cap. 2. Affirmat quo tempore Romę reges à Romanis expulsi sunt, eodem tempore hanc, quam Daniel memorat Babylonici imperij euersionem contigisse. Verum nõ ita fuit. Siquidem euersio regni Chaldaici circa finem quinquagesimæ quartæ Olympiadis facta est: Cyrus enim secundum omnes meliores notę auctores, in principio quinquagesimæ quintæ Olympiadis regnare incepit: reges autem Roma expulsos esse sexagesima septima Olympiade, cum alijs, tum in primis diligens auctor Dion. Halicar. tradit. Sextus error est Iosephi, qui in libro 10. antiquit. ab exordio regni Nabuchodonosor, vsque ad finem regni Balthasaris, annos computat centum, superque decem & octo. Quamquam Beda in lib. de sex ætatibus mundi, prædictos numeros, apud Iosephum eo loci mendosos, & ab alijs viciatos esse suspicatur. Ruperrus quoque in libro suorum commentariorum super Daniele Bedam sequutus, de eo ipso dubitat. Nec temerè profectò isti de hoc dubitant: quippe, Iosephus libro vndecimo antiquitatum, à captiuitate Iuda orũ, quæ facta est anno 18. regni Nabuchodonosor, vsque ad eius relaxationem, hoc est vsque ad excidium regni Chaldaici, & principatũ Cyri, numerat annos septuaginta, qui additi prioribus 18. tandem quam nos supra tradidimus, octoginta & octo annorum imperij Chaldaici, summam efficiunt.

Octaua quæstio, Quot, & qui reges hoc temporis spatio apud Chaldæos regnauerint. Eusebius in Chronicis, & Seuerus Sulpitius libro 1. sacræ historiæ, tres tantum numerant: Nabuchodonosor, Euilmerodach, & Balthasarem. Theodoretus, oratione sexta in Daniele, prædictis addit quartum, hoc est. Darium Medum. Auctor historiæ scholasticæ super libro Danielis cap. 5. sex reges recenset: duos enim reges Chaldæorum, dictos Nabuchodonosor, patrem, & filium, non solum auctor ille facit, sed etiam Antonius Sabellicus Eneadis secundæ lib. quinto, & Ludouicus Viues in commentarijs super cap. 25. libro 12. Augustini de Ciuitate Dei: tertium regem commemorat etiam filium magni Nabuchodonosor, minorem ramen natu priore appellatum Euilmerodach: huius tres fuisse filios, qui hoc ordine regnarunt, Niglissar, Labosardach, & Nabonidum, seu Balthasarem. Sed prædictas omnes opiniones nos supra refutauimus, cum super hoc ipso quinto capi. quæstionem illam tractaremus, an Balthasar fuisset filius regis Nabuchodonosor, quo loco probauimus, sequuti Iosephum, diuum Hieronymum, Bedam, aliosque præclaros auctores, quinque reges tenuisse hoc imperium Chaldaicum: primò, regem Nabucho-

Alexãdri
ni, & Eu-
sebij, Se-
ueri Sul-
pitij.

Orosij.

Iosephi.

Qui, &
quot re-
ges, præ-
dicto tẽ-
poris spa-
tio impe-
riũ Chal-
dæũ te-
nuerint.

donosor: deinde filium eius Euilmerodach: tū sororis huius maritum Niglissar: postea, eius filium, Labosardach: extremum, hunc regem Balthasarem filium Euilmerodach, & nepotem Nabuchodonosor.

Denumero anno- Nona quæstio. Quam diu quisque illorum quinque regum
rum qui- regnauerit. Præter Eusebium & Sulpitium, omnes consenti-
bus reg- unt, Nabuchodonosor regnasse tribus & quadraginta annis.
narunt Balthasarem verò decem & septem. At Sulpitius tribuit Bal-
singuli thasari quatuordecim. Sed longius à vero aberrat Eusebius in
prædicto Chronicis, qui Euilmerodacho, & Balthasari simul, non plus
rum re- duodecim annos assignat: regem autem Nabuchodonosor reg-
gum Ba- nare facit annos rātum trigintā sex: & Euilmerodach facit suc-
bylonis. cedere patri Nabuchodonosor, anno post captiuitatem Sede-
 chiz, decimonono: post transmigrationem autem Iechoniz,
 anno treagesimo: cū in 4. lib. Reg. cap. 23. & apud Hieremiā
 cap. 32 non obscure significetur, post obitum Nabuchodonosor,
 filium eius Euilmerodach regnare cœpisse, anno post trans-
 migrationem Iechoniz 31. Verū, ut dixi, Berosus, & alij ve-
 teres, quos citant Iosep. li. 10. antiq. & priori li. contra Appio-
 nem. Eusebius item libro nono de præparatione euangelica
 capite vltimo, & post hos diuus Hieronymus super 3. Daniel.
 & Beda in libro de sex ætatibus mun. in hoc conueniunt, Na-
 buchodonosor regnasse quadraginta tribus annis. Labosardach
 nouem mensibus, & Balthasarem annis septendecim. De reli-
 quis duobus magna est varietas, Berosus autem apud Iose-
 phum priori libro contra Appionem, duos tantum annos at-
 tribuit Euilmerodach, quatuor verò Niglissar. Iosephus libro
 decimo antiquit. Euilmerodach, assignat annos octodecim
 ipsi Niglissar quadraginta. Sed ut suprà monui, ex Beda &
 Ruperto, isti numeri viriari sunt eo loco apud Iosephum.
 Denique Seuerus Sulpitius putat, Euilmerodach reg-
 nasse annis duodecim. Nos, ut constat summa septua-
 ginta annorum, ab anno regni Nabuchodonosor 18.
 vsque ad extremum regni Balthasari, quam pau-
 lo supra constituimus, cogimur regi Euilmerodach,
 & Niglissar simul, tribuere an-
 nos 27. quibus annis, quod vni-
 cuique istorum duorum assi-
 gnari conueniat, incom-
 pertum est.

BENEDICTI

PERERII SOCIE-

TATIS IESV.

COMMENTARIORVM

IN DANIELEM

LIBER VII.

CAPVT SEXTVM.

Lacuit Dario, & constituit super regnum sa- Infra. 9. a
 trapas centum viginti, ut essent in toto reg-
 na suo. Et super eos, principes tres, ex quibus
 Daniel unus erat, ut satrapa illis redderent
 rationem, & rex non sustineret molestiam.
 Igitur Daniel sperabat omnes principes, &
 satrapas, quia spiritus Dei amplior erat in
 illo. Porro rex cogitabat constituere eum sa- Auferet
Danielē.
3. M. S.
 per omne regnum: unde principes & satrapa querebant occasiōē
 ut inuenirēt Danieli ex latere regni nullāque causam & suspicio- Regis. 47.
M. S.
 nem reperire potuerunt, eo quod fidelis esset & omnis culpa & sus- Hieroni.
 picio non inueniretur in eo. Oixerunt ergo viri illi, non inuenimus
 Danieli huic aliquā occasiōē, nisi forte in lege Dei sui. Tunc prin-
 cipes & satrapa surripuerūt regi, & sic locuti sunt ei, Dari rex, in
 aeternum viue: consilium inierunt omnes principes regni, magi-
 stratus & satrapa, senatores & iudices, ut decretum imperatori-
 um exeat, & edictum, ut omnis qui petierit aliquam petitionem &
 quocumq; Deo & homine, vsque ad triginta dies nisi a te rex mit-
 tatur in lacum leonum. Nunc itaque rex confirmat sententiam, &
 scribe decretum: ut non immutetur, quod statutum est à Medis &
 Persis, nec prauaricari cuiquam liceat. Porro rex Darius proposuit
 edictū, & statuit. Quod cum Daniel comprehisset, id est, constitutā
 legem ingressus est domum suā: & fenestris apertis in cœnaculo suo:
 contra Ierusalem tribus temporibus in die stætebat genua sua, &
 adorbat, confitebaturque coram Deo suo sicut & antè facere consue-
 uerat. Viri ergo illi curiosius inquirentes inuenerunt Danielē oran-
 tem & obsecrantem Deum suum. Et accedentes locuti sunt regi
 super edicto, Rex, numquid non constituisi, ut omnis homo, qui
 rogaret quemquam de diis & hominibus, vsque ad dies trigin-
 ta, nisi te rex, mitteretur in lacum leonum? Ad quos respondens

rex, ait, verus est sermo iuxta decretum Medorum, atque Persarum, quod prauaricari non licet. Tunc respondentes dixerunt coram rege, Daniel de filiis captiuitatis Iuda non curauit de lege sua, & de edicto, quod constituisti, sed tribus temporibus per diem orat obsecratione sua. Quod verbum cum audisset rex, satis contristatus est, & pro Daniele posuit cor ut liberaret eum, & usque ad occasum solis laborabat, ut erueret illum. Viri autem illi intelligentes regem, dixerunt ei: Scito rex, quia lex Medorum atque Persarum est, ut omne decretum quod constitueris rex, non liceat immutari. Tunc rex precepit, & adduxerunt Danielem, & miserunt eum in lacum leonum. Dixit quoque rex Danieli, Deus tuus, quem colis semper, ipse liberabit te. Allatusque est lapis unus, & positus est super os lacus, quem obsignauit rex annulo suo, & annulo optimatum suorum, ne quid fieret contra Danielem. Et abiit rex in domum suam, & dormiuit incenatus, cibisque non sunt allati coram eo, insuper & somnolus recessis ab eo. Tunc rex primo diluculo consurgens, festinus ad lacum leonum perrexit: appropinquansque lacus, Danielem voce lachrymabili inelamauit, & affatus est eum. Daniel serus Dei viuentis, Deus tuus, cui tu seruus semper, putasne valuit te liberare à leonibus? Et Daniel regi respondens ait: Rex in aeternum vive. Deus meus misit angelum suum, & conclusit ora leonum, & non nocuerunt mihi: quia coram eo iustitia inuenta est in me, sed et coram te, rex, delictum non feci. Tunc vehementer rex gaudens est super eo, & Danielem precepit educi de lacu, & nulla lesio inuenta est in eo, quia credidit Deo suo. Iuente autem rege, adducti sunt viri illi, qui accusauerunt Danielem, & in lacum leonum missi sunt ipsi, & filij, & uxores eorum, & non peruenierunt usque ad pavimentum lacus, donec arriperent eos leones, & omnia ossa eorum comminuerunt. Darius rex scripsit vniuersis populis, tribubus, & linguis habitantibus vniuersa terra pax vobis multiplicetur. A me constitutum est decretum, ut in vniuerso imperio, & regno meo tremiscant, & paueant Deum Danielis. Ipse est enim Deus viuens, & aeternus, in secula, & regnum eius non dissipabitur, & potestas eius usque in aeternum. Ipse est liberator atque saluator, faciens signa & mirabilia in celo, & in terra, qui liberauit Danielem de lacu leonum. Perre daniel perueniuit usque ad regnum Darij, regnumque Cyri Persa.

Darius Medus, occiso Balithare captaque Babylone, & imperio Chaldæorum ad Medos Persasque translatum, Danielem, quem Babylone repererat à regibus Chaldæis, propter admirabilem, & diuinam magis quam humanam sapientiam, ad summos honores & dignitates euectum, pari ipse beneuolentia, & gratia complexus Babylone duxit secum in Mediā, vnumque de primis tribus principibus, qui omni eius imperio præerant constituit: quin etiā quo magis ipse omni labore

1. Mach.
2. 60.

Manu. 1.
M. S. C.
GS ora. G
Sup. 1.
21. d.

Summa
capitis
sexti.

labore ac molestia vacaret, Danielus prudentia fideque confusus, vniuersi regiminis molem, humeris eius imponere cupiebat. Quæ res magnam Danieli, apud Medorum & Persarum principes inuidiam, & ex inuidia periculum creauit. Itaque falso ipsi, contemptæ ab eo regis maiestatis, obiecto crimine, in lacum leonum deiicitur: sed inde saluus & vsquequaque illæsus egrediens: tanta admiratione potentis ac prouidentis Dei, qui ab ipso colebatur, regis animum impleuit, ut eum maximum esse Deum, & rex ipse cognosceret, summisque laudibus prædicaret, & per omne imperium suum nomen eius publicari, & celebrari, & ab omnibus honorari iuberet.

Placuit Dario, & constituit super regnum satrapas centum viginti, ut essent in toto regno suo.

Quisnam fuerit hic Darius, qui Babylonem cepit, imperiumque Chaldaicum ad Medos & Persas transtulit, ut in extremo præcedente capite dictum est, & qui Danielum in tanto honore ac dignitate collocauit, sicut narratur hoc sexto capite, res est valde obscura, perplexa, & incerta. Itaque ut in rebus obscuris, & ambiguis euenire solet, ea de re varis sunt auctorum sententiæ. Ego sex, vel septem opiniones breuissime commemorabo. Prima opinio fuit quorundam, quos refert auctor historis scholasticæ super libro Danielis, cap. 8. tradidisse, hunc Darium fuisse auum Balthasar, ultimi regis Chaldaeorum, hunc enim ex filia illius esse generatum. Et quia Balthasar filios non habebat, propterea maturasse Darium eo interempto, Chaldaeorum regnum occupare. Verum, quia nec auctor historis scholasticæ eam sententiam approbat, nec auctores eius, nominari memorat, nec vlla eius sententiæ probabilis ratio suppetit, idcirco eam quasi fictitiâ reiiciamus. Secunda opinio est Seueri Sulpitij, in libro secundo sacre historis asserentis, hunc Darium regnasse decem & octo annis, qua tempestate apud Medos regnabat Astyages. Sed id non est consentaneum rationi. Nam & hunc Darium imperasse Medis, ex hoc sexto capite Danielis constat: & Astyagem imperium Medorum tenuisse, omnes tradunt externi scriptores, sed fieri non potuit, ut eodem tempore simul duo reges essent Medorum.

Tertia opinio est Theodoretici in oratione sexta super Danielum, nam, ut supra docui commentarios suos in Danielum, digessit in orationes, quas habuit ad populum. Censet autem Theodoretus, hunc Darium fuisse nepotem ex filia regis Nabuchodonosor. Itaque is matrem habuit Chaldaeam, sed patrem Medum: ideoque cognominatus est Darius Medus, non autem

Quis fuerit ille Darius Medus qui Chaldaicum imperium euerterit Prima opinio quam historia scholastica commemorat. Secunda est Seueri Sulpitij.

Tertia est Theodoretici.

Darium
Medū nō
 fuisse fi-
 liū filiz
 regis Na-
 buchodo-
 nosor cō-
 tra Theo-
 doretum
 demon-
 stratur.

Darius Chaldæus. Fuisse autem eum nepotem Nabuchodonosor, hoc modo argumentatur Deus per Hieremiam cap. 27. promissit daturum se regnum amplissimum regi Nabuchodonosor, & filio eius, & filio filij: cum igitur Balthasar fuerit filius Nabuchodonosor, ut ipse Theodoretus paulo superius dixerat, & Daniel significat capite quinto, appellans Nabuchodonosor patrem Balthasaris, post Balthasarem autem proximè tendit regnum Chaldaicū hic Darius, ergo ut constet illud Dei promissum, necesse est hunc Dariū nepotem fuisse regis Nabuchodonosor. Sed enim, minimè veram esse hanc opinionem arbitror. Principio, quod sumit Theodoretus pro certo & probato, Balthasarem fuisse filium Nabuchodonosor supra super 5. capite falsum esse ostendimus: fuit enim Balthasar filius filij Nabuchodonosor: quapropter promissum illud Dei, quod est apud Hieremiam in ipso completum est. Deinde illud varicinium Hieremie, quo suam Theodoretus firmat sententiam, plinè subvertit eam. Siquidem eo loco Dominus pollicetur se daturum regnum filio Nabuchodonosor, & filio filij: atqui Darius ut fateatur Theodoretus non fuit filius filij Nabuchodonosor, sed tantum filius filiz: ergo non ad ipsum pertinebat illud Dei promissum. Sed ad hoc respondet Theodoretus, licet Darius esset filius filiz, dictum tamen esse eo loco Hieremie filium filij, quod consuetudo sit scripturæ genealogiæ describere non per feminas, sed per mares. Est sanè ita, ut inquit Theodoretus, sed cum id tamen fieri potest citra veritatis iniuriam. Ut autem, qui nullo modo est filius alicuius, dicatur simpliciter eius filius, nec solet, nec verè potest facere Scriptura. Ad hoc, Deus promissit, conservaturum regnum Chaldaicum in illis tribus, in Nabuchodonosor, in filio eius, & in filio filij, quod promissum pertinebat ad beneficium, & quandam veluti mercedem regis Nabuchodonosor: at Darius, tantum abest ut regnum Chaldaicum conservauerit in familia regis Nabuchodonosor, ut omnem familiam eius interfecto Balthasare penitus extinxerit, regnumque à Chaldæis ad alienas gentes, Persas dico, & Medos transfulerit. Atque hoc significavit Daniel supra cap. 5. exponens tertium vocabulum illius scripturæ, *Phares*, & dicens diuisum est à te regnum: & datum est Persis & Medis.

**An Da-
 rius Me-
 dus idem
 fuerit qui
 à Græcis
 cognomi**

Quarta opinio est, hunc Dariū Medum esse quem externi scriptores appellant Dariū Hytaspis. Siquidem hunc externi auctores, ut Herodotus lib. 3. & Iustin. lib. 1. tradunt, bellum gessisse cum Chaldæis, eosque Babydone expugnata subiugasse. Hoc ipsum autem, de Dario Medo, in 5. cap. scripsit Daniel. Hanc sententiam D. Hieronymus super 9. cap. Danielis tribuit Porphyrio:

Porphyrus : nec ab ea videntur abhoruisse Tertulianus in libro quem scripsit aduersus Iudæos, & Cyrillus Hierosolymitanus in catechesi 12. Ioannes item Annius secutus suum Metasthenem, & Philonem, necnon & vestigia eius persequentes. Ioannes Lucidus de emendatione temporum, Gerardus Mercator in suis annalibus, denique Driedo in lib. 3. de sacris Scripturis. cap. 5. part. 3. Sed hæc opinio à vero longissime remota est. Etenim inter Darium Medum, & Darium Hytaspis, plurimum differt. Primo, ille fuit genere Medus, hic Persæ filius Astueri, id est, regis, ut habes infra cap. 9. hic minimè ille regnavit ante Cyrum, ut ex ultimis verbis huius capitis sexti colligi potest, hic vero regnavit apud Persas tertio loco post Cyrum, & prope quadraginta annis post obitum Darij Medi. Ratio autem quæ in eam sententiam prædictos auctores adduxit, inutilis est, & ex inscitia historiæ profecta. Babylon enim bis capta est diversis temporibus, & imperio Medorum ac Persarum subiecta. Primum a Dario Medo Cyro adiutore, qui regnum Chaldaeorum ad Medos & Persas primus transtulit, quibus cum aliquot annos paruisset Chaldæi, postea rebellantes, ab eorum imperio defecerunt. Adversus eos bellum gessit Darius Hytaspis, & expugnata Babylone, iterum ipsos sub iugum misit quam historiam legere apud Herodotum, & Iustinum supradictis locis cuius licet.

Darius
Medus
non fuit
Darius
Hytaspis

Babylon
bis capta.

Quinta opinio est hunc Darium Medum esse eundem ipsum, quem Græci appellant Cyrum. Etenim, quæ Daniel de hoc Dario Medo scribit, ipsum debellasse Chaldaeos, & eorum imperium ad Medos, & Persas traduxisse: eadem ipsa de Cyro Græci, & Latini tradiderunt. Hanc sententiam apud nulum adhuc legi, nisi quod Theodoretus in principio sextæ orationis super Danielem, simile quidpiam videtur innuere. Equidem quia ea opinio in speciem probabilis est, & cuiuspiam animi sic opinari fortasse subire posset, propterea hoc loco eam commemorandam censui. Sed refellitur tripliciter. Ac primo quidem, Darius fuit Medus, & de semine Medorum, ut Daniel ait initio noni capitis, Cyrus verò, Persa fuit, & patre Persa generatus. Postea, cum Darius Medus evertit regnum Chaldaeorum, natus erat duos & sexaginta annos, sicut docet Daniel extremis verbis quinti capitis, nec exinde regnavit nisi vno anno, ut nos infra ostendemus in quæstione secunda super capite nono: atqui Cyrus, qui regnare cepit post eversum imperium Chaldaicum, ut nos prædicto loco demonstrabimus, quadraginta annos natus erat cum regnum accepit, idque per triginta annos tenuit, ut scriptum reliquit Cicero 1. libro de divinatione. Denique Daniel in extremo hoc 6. capite satis

An Da-
rius Me-
dus fue-
rit idem
qui Cy-
rus.

Non fuit
Cyrus.

aperit

apertè indicat, aliud fuisse regnum Darij, & regnum Cyri Persæ. Dux reliquæ opinioniones prioribus multo sunt probabiliores: & profecto utraque satis probabiliter teneri ac defendi potest.

An hic
Darius
Medus
fuerit is
qui Asty-
ages à
Græcis ap-
pellatus
est.
Dux ob-
iectiones

Sexta opinio est, hunc Darium fuisse eundem, quem Græci appellant Astyagem auum Cyri. Ita quosdam sensisse & tradidisse, refert Diuus Hieronymus super quintum caput Danielis. Et vero, idem sensisse videtur Eusebius, faciens in Chronicis Astyagem vltimum Medorum regem: post quem Cyrus proximè regnauerit. Huic sententiæ fides àstruitur, ex eo quod scriptum est infra in extremo capite decimotertio, post mortem Astyagis Cyrū suscepisse regnum. Cum igitur, & hic Darius, extremus fuerit rex Medorum, eique proximè in regno Cyrus successerit, his consequens est, hunc Darium esse eum ipsum, qui à Græcis dictus est Astyages. Verum aduersus hanc opinionem duo possunt obiici. Vnum est, à nullo externorū scriptorum esse traditum Astyagem gessisse bellum cum Chaldæis, & Babylonem expugnasse, atque imperium Chaldæorum ad Medos, & Persas transfulisse: quæ tamen omnia de hoc Dario Medo traduntur in sacris literis. At enim, huic obiectioni sic potest occurri: Astyagem quidem debellasse Chaldæos, sed quis Cyrus eius ex filia nepos, iuuenis fuit bellicosissimus, & egregiam eo in bello operam nanauit: quin, belli prosperè conficiendi, comparandæque victoriæ princeps fuit, ideo tam Persæ, quam Persis fauentes Græci, omnem eius belli, & victoriæ gloriam vni Cyro tribuerunt. Alterum, quod posset obiici, est illud, falsum esse quod pro eius opinionis confirmatione ex vltimis verbis capitis decimotertij sumptum est, Cyrum proximè regnasse post mortem Astyagis. Id enim neque si Xenophonem sequamur, neque si credamus Herodoto, verè à nobis dici potest. Xenophon namque post Astyagem, regnare facit Cyaxarem eius filium, post verò, Cyrum. Herodorus verò tradit Cyrum, cum is bello petiisset Astyagem, vicissetque, relegasse eum in Carmaniam, eoque viuo imperium sibi vendicasse. Ante mortem igitur Astyagis, Cyrus regnare cœpit. Verum hanc etiam obiectionem non difficile est repellere. Nam quia Cyrus quoad vixit auus eius Astyages, non regnauit legitime, sed per vim, post mortem autem Astyagis, iuste regnauit, quippe qui nepos eius erat verusque regni hæres: propterea diuina Scriptura iustum Cyri regnum tantummodo spectans, exordium regni eius, non ex quo per vim, sed ex quo legitime regnare cœperat, æstimare & declarare voluit.

Darius
Medus,

Septima opinio est, fuisse hunc Darium, filium Astyagis, & auunculum Cyri, & esse eum quem Xenophon in libris de Cyropædia,

topedia, vocat Cyaxarem Astyages enim habuit hunc filium fuit is,
 Cyaxarem, & filiam, ab aliis dictam Mandanem, de qua natus quem Xe
 est Cyrus. Hic igitur Darius seu Cyaxares, debellare cupiens nophōap
 Ghaldaeos, socium & adiutorem gerendi belli asciuit Cyrum si pellatCy
 liū sororis: cui etiā confecto bello vnicam filiā, carebat enim li axarem.
 beris, despondit, & nomine dotis regnum reliquit. Itaque post
 obitum huius Darij, omne imperium eius Cyrus obtinuit.
 Hanc sententiam maximē probant & sequuntur. Iosephus li-
 bro 10. antiquitatum, & D. Hieronymus super quinto, & nono
 capite Danielis, Lyranus item super sexto & nono capite Da-
 nielis. Sane magna ex parte in hunc Darium quadrant, quæ Obicdio
 Xenophon de Cyaxare, in illis libris prodidit, nec quicquam
 hæc sententia falsi, vel absurdi continet: quin etiam pulchrè
 cum sacra historia, externam & prophanam concordat. Vnum
 tantum modo est, quod ei multum officere ac vehementer ad-
 versari videtur. Etenim, Herodotus lib. 1. Valerius Maximus
 lib. 1. cap. de somniis, Iustinus lib. 1. Seuerus Sulpitius lib. 2. Sa- Solutio.
 cæ hystoriz, alique complures, tam Græci quam Latini, quasi
 ita veram certamque tradiderunt Astyagem caruisse filiis, &
 vnam tantum filiam, quæ Cyrum peperit, habuisse, eique in
 regnum proximè Cyrum successisse. Non igitur verum est,
 quod suprâ de Xenophontis sententia diximus, Cyaxarem fuisse
 se filium Astyagis, & post ipsum quidem, sed ante Cyrum reg-
 nasse. Ad hoc responderi potest dupliciter. Possumus enim se-
 qui auctorem hystoriz scholasticæ, qui super libro Danielis ca-
 pite 16. affirmat, Astyagem non habuisse filium, sed vnicam
 tantum filiam, Cyaxarem vero seu Darium Medum, non fuisse
 se natum filium Astyagis, sed consobrinum. Verum cum Astya-
 ges bello peteretur, & premeretur à Cyro, odio eius, scilicet, ne
 ad ipsum aliquando regnū suum deueniret, filium sibi adopta-
 uit Cyaxarem, regniq; hæc idem nuncupauit. Cyrus igitur
 deuicto Astyage, regnum quidem concessit Cyaxari, quoad
 vixit, aut contentus vindicta aui, aut, veritus, ne si etiam Cyaxa-
 rem regno pelleret, omnium contra se Medorum odia & vires
 concitaret. Ex quo apparet Cyaxarem nec fuisse filium Astya-
 gis, sicut tradidit Herodotus, non enim natura fuit filius: & fuisse
 se tamen quodammodo filium, videlicet adoptione, quemad-
 modum narrat Xenophon.

Si cui autem hæc opinio propterea nullam habere fidem
 videatur, quia pulla probabili coniectura, nulliusque veterū au- De Cyro
 thoritate firmata est, adiungam alterum responsum. Cum Xe- & Astya
 nophon & Herodotus de Cyro & Astyage plurimum inter se ge valde
 dissentiant, licitum esse nobis, in eo de quo nunc agimus, He- diuersa,
 rodotō præferre Xenophontem. At enim, Herodotus, & per- imo com-
 necus,

apertè indicat, aliud fuisse regnum Darij, & regnum Cyri Persæ. Dux reliquæ opinioniones prioribus multo sunt probabiliores: & profecto utraque satis probabiliter teneri ac defendi potest.

An hic
Darius
Medus
fuerit is
qui Asty-
ages à
Græcis ap-
pellatus
est.
Dux ob-
iectiones

Sexta opinio est, hunc Darium fuisse eundem, quem Græci appellant Astyagem auum Cyri. Ita quosdam sensisse & tradidisse, refert Diuus Hieronymus super quintum caput Danielis. Et vero, idem sensisse videtur Eusebius, faciens in Chronicis Astyagem vltimum Medorum regem: post quem Cyrus proxime regnauerit. Huic sententiæ fides àstruitur, ex eo quod scriptum est infra in extremo capite decimotertio, post mortem Astyagis Cyrū suscepisse regnum. Cum igitur, & hic Darius, extremus fuerit rex Medorum, eique proxime in regno Cyrus successerit, his consequens est, hunc Darium esse eum ipsum, qui à Græcis dictus est Astyages. Verum aduersus hanc opinionem duo possunt obijci. Vnum est, à nullo externorū scriptorum esse traditum Astyagem gessisse bellum cum Chaldæis, & Babylonem expugnasse, atque imperium Chaldæorum ad Medos, & Persas transtulisse: quæ tamen omnia de hoc Dario Medo tradūtur in sacris literis. At enim, huic obiectioni sic potest occurrī: Astyagem quidem debellasse Chaldæos, sed quia Cyrus eius ex filia nepos, iuuenis fuit bellicosissimus, & egregiam eo in bello operam nanauit: quin, belli prosperè conficiendi, comparandæque victoriæ princeps fuit, ideo tam Persæ, quam Persis fauentes Græci, omnem eius belli, & victoriæ gloriam vni Cyro tribuerunt. Alterum, quod posset obijci, est illud, falsum esse quod pro eius opinionis confirmatione ex vltimis verbis capitis decimotertij sumptum est, Cyrum proxime regnasse post mortem Astyagis. Id enim neque si Xenophontem sequamur, neque si credamus Herodoto, verè à nobis dici potest. Xenophon namque post Astyagem, regnare facit Cyaxarem eius filium, post verò, Cyrum. Herodorus verò tradit Cyrum, cum is bello petiisset Astyagem, vicissetque, relegasse eum in Carmaniam, eoque viuo imperium sibi vendicasse. Ante mortem igitur Astyagis, Cyrus regnare cœpit. Verum hanc etiam obiectionem non difficile est repellere. Nam quia Cyrus quoad vixit auus eius Astyages, non regnauit legitime, sed per vim, post mortem autem Astyagis, iuste regnauit, quippe qui nepos eius erat verusque regni hæres: propterea diuina Scriptura iustum Cyri regnum tantummodo spectans, exordium regni eius, non ex quo per vim, sed ex quo legitime regnare cœperat, æstimare & declarare voluit.

Darius
Medus,

Septima opinio est, fuisse hunc Darium, filium Astyagis, & nunculum Cyri, & esse eum quem Xenophon in libris de Cyropædia,

topædia, vocat Cyaxarem Astyages enim habuit hunc filium **suit is,**
 Cyaxarem, & filiam, ab aliis dictam Mandanem, de qua natus **quem Xe**
 est Cyrus. Hic igitur Darius seu Cyaxares, debellare cupiens **noph&ap**
 Ghaldaeos, socium & adiutorem gerendi belli ascivit Cyrum si **pellat Cy**
 litiæ sororis: cui etiã confecto bello vnicam filiã, carebat enim li **axarem.**
 beris, despondit, & nomine dotis regnum reliquit. Itaque post
 obitum huius Darij, omne imperium eius Cyrus obtinuit.
 Hanc sententiam maximè probant & sequuntur. Iosephus li-
 bro 10. antiquitatum, & D. Hieronymus super quinto, & nono
 capite Danielis, Lyranus item super sexto & nono capite Da-
 nielis. Sane magna ex parte in hunc Darium quadrant, quæ **Obiectio**
 Xenophon de Cyaxare, in illis libris prodidit, nec quicquam
 hæc sententia falsi, vel absurdi continet: quin etiam pulchrè
 cum sacra historia, externam & prophanam concordat. Vnum
 tantum modo est, quod ei multum officere ac vehementer ad-
 uersari videtur. Etenim, Herodotus lib. 1. Valerius Maximus
 lib. 1. cap. de somniis, Iustinus lib. 1. Seuerus Sulpitius lib. 2. **Solutio.**
 scilicet historiæ, alique complures, tam Græci quam Latini, quasi
 rem veram certamque tradiderunt Astyagem caruisse filiis, &
 vnam tantum filiam, quæ Cyrum peperit, habuisse, eique in
 regnum proximè Cyrum successisse. Non igitur verum est,
 quod suprà de Xenophontis sententia diximus, Cyaxarem fuisse
 se filium Astyagis, & post ipsum quidem, sed ante Cyrum reg-
 nasse. Ad hoc responderi potest dupliciter. Possumus enim se-
 qui auctorem historiæ scholasticæ, qui super libro Danielis ca-
 pite 16. affirmat, Astyagem non habuisse filium, sed vnicam
 tantum filiam, Cyaxarem vero seu Darium Medum, non fuisse
 se natura filium Astyagis, sed consobrinum. Verum cum Astya-
 ges bello peteretur, & premeretur à Cyro, odio eius, scilicet, ne
 ad ipsum aliquando regnū suum deueniret, filium sibi adopta-
 uit Cyaxarem, regni que hæredem nuncupauit. Cyrus igitur
 deuictō Astyage, regnum quidem concessit Cyaxari, quoad
 vixit, aut contentus vindicta aui, aut, veritus, ne si etiam Cyaxa-
 rem regno pelleret, omnium contra se Medorum odia & vires
 concitaret. Ex quo apparet Cyaxarem nec fuisse filium Astya-
 gis, sicut tradidit Herodotus, non enim natura fuit filius: & fuisse
 se tamen quodammodo filium, videlicet adoptione, quemad-
 modum narrat Xenophon.

Si cui autem hæc opinio propterea nullam habere fidem
 videatur, quia pulla probabili coniectura, nulliusque veterū au-
 thoritate firmata est, adiungam alterum responsum. Cum Xe-
 nophon & Herodotus de Cyro & Astyage plurimum inter se
 dissentiant, licitum esse nobis, in eo de quo nunc agimus, He-
 rodotō præferre Xenophontem. At enim, Herodotus, & per-
 metus,

**De Cyro
& Astya-
ge valde
diuersa,
imo com-**

araria,
scripsisse
Herodo-
tū & Xe-
nophon-
te, potius
tamē Xe-
nophōti
quam He-
rodotō
creden-
dum.

uetus, & valde grauis auctor est? Verò, sed Xenophon paulo recentior eo fuit, nec auctoritate inferior. Atqui Xenophon-tem, libros illos de Cyro, non ad fidem historiarum, sed ad effigiem iusti imperij, atque optimi principis scripsisse, in primo libro epistolarum ad Quintum Fratrem dixit Cicero. Credo equidem multa in illis libris, ad vberiore, & illustriorem Cyri laudem, ficta esse à Xenophonte. Verum non pauciora apud Herodotum reperiri mendacia, idem Cicero testis est, quippe in libro de legibus, apud Herodotum innumerabiles ait esse fabulas: itaque vulgo pater mendaciorum dictus est Herodotus. Sed quibus rebus Xenophon & Herodotus in historia Cyri, & Astyagis inter se discrepant. Multis sanè. Principio, Herodotus Astyagem facit vltimum Medorum regem, Xenophon, penultimum. Tum ille negat, Astyagi fuisse filium, sed vnicam tantum filiam, hoc negat Xenophon, filium eius appellans Cyaxarem. Postea ille scribit, Astyagem debellatum esse à Cyro, regnoque pulsum, & relegatum in Carmaniam, ibique obiisse. Xenophon tradit, illum in regno suo, admodum puerulo Cyro, naturali morte decessisse, regnumque filio Cyaxari reliquisse. Deinde, tradit Herodotus Cyrum obscuro natum Patre, & humiliter educatum inter Pastores: contra Xenophon, Cyrum inquit, Patre, Persarum principe, quique genus duceret ex Persico generatum, & in aula Patris, atque Aui educatum. Ad hoc Herodotus ait Cyrum miserrimè in bello, quod gessit cum Thomyri Messagerarum regina, periisse: Xenophon verò scribit: illum domi suae tranquillissimè, ac felicissimè vita defunctum. Denique Herodotus prodidit, Cyrum regnasse nouem, & viginti annos, Xenophon autem annos diuitaxat vij. Illud præterea animaduertendum est, hunc Darium Medum, quatuor nominibus esse appellatum, dictus est Darius à Daniele, hoc 6. capite, & supra capite quinto infraque capite nono. At verò Septuaginta interpretes, appellantur eum Artaxerxem, ut super hoc sexto capite, testificatur Diuus Hieronymus: apud Xenophontem nominatur Cyaxares, postremo, infra postremis verbis decimi tertij capituli, nominatur Astyages, post quem dicitur regnasse Cyrus. Atque hæc posteriora duo nomina in Darium conueniunt, secundum vltimam opinionem, quam nos cæteris probabiliorem iudicauimus.

Quatuor
nomina
Darii Me-
di.

Opinio
Iosephi
Scaligeri
falsa.

Sed postquam hæc scripseram venire in manus meas octo volumina Iosephi Scaligeri, de emendatione temporum, opus sane varia, & curiosa eruditione subtiliter, atque eleganter elaboratum, limatumque. In 6. autem volumine cum disserit de regibus Chaldæorum, qui post Nabuchodonosor regnauere apud

apud Babylonios, duo ponit Scaliger, ipsi, vrait, vera certa que mihi autem falsa, nisi ego me fallo, aut potius, nisi me antiquissimi, & nobilissimi auctores sefellunt. Primo putat Scaliger, quem Daniel capite quinto vocat Balthasarem regem Babylonis fuisse cum, quem Berofus apud Iosephum in primo libro contra Appionem, & apud Euseb. libro nono de preparatione Evangelica cap. ultimo. Alexand. Polyhistor, & Megasthenes, appellarunt Labosardachum, filium nempe reginæ Nistocridis, filia Magni Nabuchodonosor. Hoc ego saltum censeo. Et enim, Berofus tradit Labosardachum regnasse puerum, & nouem tantum menses, & quia improbis moribus esse videbatur, à suis esse interfectum. Hæc nequaquam congruunt cum iis, quæ de Balthasare scripsit Daniel. Quippè, in 8. capite nominat Daniel tertium annu regni Balthasaris. Et in quinto capite ea narrat de conuiuiis eius, de conuiuiarum multitudine, ac dignitate, de ipsius vxoribus, & concubinis, quæ puero minime comperunt. Nec Daniel obscure indicat, Balthasarem non à suis, sed ab hostibus esse occisum. Sed illud fortius est argumentum: apud Hier. c. 27. legimus, Deum promississe, datum se regi Nabuchodonosor amplissimum imperium, nec tantum ipsi, sed etiam filio ipsius, & præterea filio filij. Post Nabuchodonosor, filius eius Euilmerodach, paternum tenuit imperium, cuius filium Balthasarem, nos supra docuimus, prægressis duobus aliis regibus, ultimo loco paternum, & autum imperium obtinuisse. at secundum Scaligerum, qui hunc Balthasarem, seu Labosardachum, facit filium, non quidem filij regis Nabuchodonosor, sed filia, illud Dei oraculum non est impletum, non enim filius filij Nabuchodonosor, imperium eius tenuit.

Deinde, arbitrat Scaliger, quem Daniel capite quinto appellat Darium Medum, & ait, interfecto Balthasare, successisse in regnum Babylonis, natu annos duos, & sexaginta, fuisse eum ipsum, quem Berofus, Megasthenes, & Alexander Polyhistor nominarunt Nabonidum, quem tradunt, post necem Labosardach, ad regnum Babylonicum communi principum suffragio esse assumptum, & hunc esse posteriorem illum Labynitum, quo regnante scribit Herodotus, Babylonem esse à Cyro expugnatam. Hic namque Darius Medus, seu Nabonidus, cum regnu Babylonicum vij. & x. annos tenuisset, ageretque lxxix. ætatis annum, bello victus est à Cyro, regnoque spoliatus, & in Carmaniam relegatus. Hæc Scaliger. Quæ videntur mihi, nec paucis, nec inualidis rationibus posse refelli. Principio, Darius fuit natione Medus, hoc est, Babyloniis alienigena, & aduena: at secundum Berolum, Nabonidus fuit Babylonijs,

An Balthasar fuit is, quæ Berofus, & alij appellarunt Labosardach. Altera opinio Iosephi Scaligeri, de Dario Medo.

An Darius Medus fuerit is, quæ Berofus, & alij appellarunt Nabonidum. Refellitur opinio Scaligeri.

& superioribus Chaldæorum regibus gentilis. Postea, nullo modo est credibile, Babylonios detulisse imperium homini Medo, cum eo tempore, Chaldæi haberent Medos, non tantum, ut alios, sed etiam, quia longè prolato imperio, inditionem Chaldæorum imminabant, ut suspectos, & formidabiles. Facit hunc meæ opinioni fidem Herodotus, qui primo libro scribit, reginam Babylonis Nitocridem, cuius filio Labynito regnante, Babylon à Cyro capta est, nouis, exquisitisque munimentis firmasse Babylonem aduersus Medos: utpotè quorum potentiam indies magis, ac magis crescere non sine periculo Babylonis intelligebat. Nisocris, inquit Herodotus, *animaduertens imperium Medorum ingens, & pacatum, subactaque ab his multa oppida, & inter hæc Ninum, præmunivit se omnibus, quam potuit maxime.* Et paulo infra. *Ad hæc, inquit, quacumque erat regio ad innuadendum opportuna, & compendiarie ex Medis via, hanc intersepsit, ne Medis commercio Assyriorum, ipsius negocia cognoscerent.* Deinde Darium illum Medum, prius non fuisse hominem priuatum, ut censet Scaliger, sed regem Persarum, & Medorum, & quidē ante Cyrum, patet ex cap. 6. Danielis. Quæro igitur ex Scaligero, quando Darius Medus regnum Medorum, & Persarum tenuerit. Etenim auctore Scaligero perdidit ipse regnum Babylonicum, anno ij lvij. Olympiadis, hoc est, quatuordecim annis postquam Cyrus regnare cœperat. At hæc, Darius Medus, occupato regno Babylonis, non ibi mansit, sed Daniele fecum ducens in Mediam, ut ait D. Hieronymus, apud Medos, & Persas regnabat, sicut liquido perspicitur ex capite. 6. Danielis. Hunc autem Darium, per vim inuasisse in regnum Babylonicum, nō autem pacifice, & Chaldæorū suffragiis, ut ait Scaliger, & de Nabonido Berosus, & alij tradiderunt, satis ostendunt Isaias. c. 13. & Hieremias ca. 51. cum de Babylonis euerfione vaticinantes, euerfores eius non alios, quam Medos, & Medorum regem nominant, nulla Persarum facta mentione. Ex quo apparet, euerfam esse Babylonem à rege Medorum, videlicet dum stabat imperium Medorum, neque dum fuerat per Cyrum ad Persas trāslatum. Quid quod Daniel interpretatus illud vocabulum, *Phares*, dixit Balthasari, *dimissum est regnum tuum, & datum est Medis, ac Persis.* Ergo statim post cædem Balthasaris, regnum Babylonicum ad Persas, & Medos deuolurum est: sed proxime post, fuit penes hunc Darium Medum, hic igitur Darius rex fuit Persarum, & Medorum ante Cyrum, & per vim, non autem electione Chaldæorum, Babylonicum imperium occupauit. Hæc, quæ disputauimus, si vera sunt, ut videtur esse, nō esse à veterū, hoc est, Iosephi, Hieron. Theodoreti, Bedæ & aliorū sententia, quam supra sequutus sum, discendum censeo

*Daniel.
cap. 5.*

Darius

*Dex meus misit Angelum suum, & conclusit ora
leonum, & non nocuerunt mihi.*

QUemadmodum illud miraculum euenerit, ut Daniel ob
iectus leonibus, nihil ex illis detrimenti corperit, paucis
explicandum est. Ante omnia scire conuenit, quinque
modis fieri posse, ut aliquis expositus leonibus, citra vllum tri-
raculum, ab illis minimè lædatur. Primò, si quis possit, ruen-
tis in se leonis pallio, vel alia quapiam re, caput aut oculos
operire, nihil ei nociturum leonem non obscuri auctores tra-
diderunt. Plinius certè li. 8. c. 16. narrat, Romæ in publicis spe-
ctaculis, non semel contigisse, ut leo feruissimus operito capite,
continuo omnem ferocitatem, & rabiem deponeret, ita-
que torpesceret, ut etiam deuinciretur non repugnans, sed
præstat Plinij verba hic apponere. *Carpere leones arduum
erat quoddam opus, foveisque maxime, principatu Claudij, ca-
sus rationem domus pastoris Getuli, sago contra ingruentis impe-
tum obiecto, quod spectaculum in arenam protinus translatum est,
vix credibili modo torpescere tanta illa feritate, quamvis leui in
iectu operito capite, ita ut deuinciatur non repugnans videlicet, om-
nis vis constas in oculis. Quominus mirum sit, a Lyfimacho, Alexan-
dri iussu, subul incluso, strangulatum leonem.* Sic Plinius. Deinde,
sileo bene pastus, & satur fuerit, raro eum scire in hominem so-
litum, auctor est Aristoteles in lib. 9 de historia animalium.
ca. 44. Ad hoc, si leo à tenetis vnguiculis domestica consuetu-
dine cicuratus, & mansuesactus fuerit, non solum erit homi-
ni innoxius, sed etiam familiaris. *Primus hominum, ait Plinius
paulistat loco, leonem manu tractare, & ausus, & ostendere man-
sussum, Hanno ex clarissimis Pænorum traditur, dæmatu quo-
dam argumento, quoniam nihil in persuasurus, vir tam artificis in-
genij videbatur, & male credi libertas ei, cui in tantum cessisset etiā se-
rui.* Præterea, solent leones benefactoribus suis, non tantum non
nocere, sed etiam blandiri, & quoquo modo possunt, etiam in
seruire, & quasi gratiam, velle reprendre, hoc videre licet in iis
qui curam domesticam leonum agunt, eos namque illi non
modo familiariter tractant, sed etiam impunè verberant. Eius
rei duo ponit exempla Plinius, eo quem dixi loco. Sed omnium,
quæ adhuc equidem legi, illud, meo iudicio, clarissimè, maxi-
meque memorandum fuit, quod Appiò in lib. 5. *Ægyptia co-
rum, apud Aulum Gellium lib. 5. ca. 14. prodidit vidisse se Ro-
mæ in circo maximo, cum venationis amplissimæ pugna popu-
lo exhiberetur, inter sese mutuam cuiusdam vasti terrificique
leonis, & serui Daci, cui Androdus nomen erat, miram, ple-
namque amoris & officij recognitionem, ex veteri beneficio,*

Quibus modis
cum leo-
nibus co-
gredi pos-
sit, & pri-
mò si eo-
rū caput
oriatur.

Secundo,
si satur
fuerit.
Tertio, si
cicur.
Hanno
Cartha-
genensis
leonē prā-
mus man-
suesecit.
Quarto si
beneficio
affectus
fuerit.
Memora-
bilis hi-
storia leo-
nis, qui
seruum
agnouit
de se be-
ne meri-
tum.

quod olim Androdus in illum leonem contulerat. Præterea, non serè confuevit leo, nisi maxima fame vrgeatur, in prostratos, & supplices sæuire. Luculentum est eius rei exemplum, quod supradicto loco narrat Plinius sibi compertum. *Captum inquit, Gatulia redicem, audiui, multorum in sylvis impetum à se misigatum alloquio, ausam dicere, se foeminam, profugam, infirmam, supplicem animalis omnium generosissimi, ceterisque impetratis, indignam eius gloria pradam. Varia circa hac opinio, ex ingenio cuiusque, vel casu, mulceri alloquiis feras quippe, ubi etiam serpentes extrahi cantu, cogique in poenam, verum falsum sit, vitæ non decreueris.* Sic Plinius. Lege Aristotelem libro nono, de historia animalium cap. 44. atque Ælium lib. 13. c. 20. lib. 5. cap. 39. lib. 7. capite ultimo,

Miraculum Danielis illi si à leonibus, septem modis potuisse fieri.
4. Reg. 6.

Sancti quo modo leonum ora obruauerint.

Verutamē, quod Danieli contigit, non humano cōsilio & ratione potestateque factū est, sed in miraculis diuinæ omnipotentiae numerari debet. Id autem septem modis fieri potuit: Etenim, simul ut deiectus est in lacum lonum Daniel, fieri potuit, ut ministerio angelorum, ex eo loco leones alium in locum transferrentur. Potuit etiam ita præstringi acies visus leonum, ut præsentem Danielē non viderent, similiter ut narratur in quarto lib. Regum, accidisse Syris, qui Elisæum, ad quem comprehendendum venerant, præsentem non cernebāt. Idē quoque effici potuit, altissimo grauissimoque somno sopitis & oppressis leonibus, aut obstructo eorum ore, cohibitisque vnguibus, qui vnus tantum modus videtur à Daniele hoc loco cōmemorari, cum ait, *misit Dominus angelum suum, qui occubuit ora leonum, & non nocuerunt mihi.* Quamquam nisi ego fallor, quod dicitur, occlusa fuisse ab angelo leonum ora, non tam significat id quod ipsa verba præferunt, non enim satis fuisse occludi leonum ora, sed præterea vngues coerceri, & cohiberi necesse erat: quā figurata oratione indicat, angelum prohibuisse, ne leones Danieli nocerent. Sic etiam dicit Paulus apostolus ad Hebræos capite vndecimo: *Sancti obturauerunt ora leonum*, non quia leonibus ora obstruxerint & occluserint, sed quia effecerunt, vel Deus per ipsos effecit, ut leones, quasi obstructi, essent ore, relictisque vnguibus, nihil eis nocerent. Potuit etiam illis leonibus adimi fames, omnisque cibi aviditas: quin etiam edendi fastidium, & tædium iniici. Potuit item temperamentum corporis leonini, quod tale est, ut ex eo feritas, & sæuitia in homines existat, in aliud mitioris, & placidioris ingenij commutari. Ad extremū, id potuit euenire, mutata leonum phantasia. Etenim propterea leo sæuit in aliquem, quod is interiori sensu repræsentatur leoni, vel tamquam ipsi contrarius & inimicus, & à quo possit lædi: vel tanquam cibus si bicon-

bi conueniens, & ad pastum suum pertinens. Si hæc igitur mutetur phantasia leonis, & ita diuinitus conformetur, ut intus sensibus percipiat leo hominem vel tamquam sibi amicum, & beneficium, vel tamquam rem à pastu ciboque suo alienam: vel denique tamquam quidpiam sibi terrificum & formidabile: sic leo affectus erga hominem, ad eum lædendum nequaquam incitabitur. Esse autem aliqua quæ leonibus metum & pauorem incutiant, usu exploratum est. Aristoteles quidem & Plinius prædictis locis, tria genera rerum leones pauere ac perhorrescere affirmant: rotarum circumactos orbis, sonitusque curruum, galli cristas & cantum: super omnia verò, fulgentes ignes.

Quæ leones terrent.

BENEDICTI

PERERII SOCIE-

TATIS IESV.

COMMENTARIO RVM

IN DANIELEM

LIBER VIII.

CAPVT SEPTIMVM.

ANNO primo Balihasar regis Babylonis, Daniel somnium vidit, visio autem capitis eius in cubili suo: & somnium scribens, breui sermone comprehendit: summamque perstringens, ait: Videbam in visione mea nocte, & ecce quatuor venti cali pugnabant in mari magno. Et quatuor bestia grandes ascende-
bant, de mari, diuersa inter se. Prima quasi

leona: & alas habebat aquila: aspiciebam donec euulsa sunt alas eius, & sublata est de terra, & super pedes quasi homo stetit, & cor hominis datum est ei. Et ecce bestia alia similis vrsi in parte stetit: & tres ordines erant in ore eius, & in dentibus eius: & sic dicebant ei, surge, comede carnes plurimas. Post hac aspiciebam, & ecce alia quasi pardus, & alas habebat quasi auis: quatuor super se: & quatuor capita erant in bestia, & potestas data est ei. Post hac aspiciebam in visione noctis, & ecce bestia quarta terribilis, atque mirabilis, & fortis nimis: dentes ferreos habebat magnos, co-

§. Ap. 3.
cap. 11.

§. Luc. 1.
cap. 33.
Mich. 4.
6. 7. sup. 3
g. 100. 4.
§. 31.

modens, atque comminuens. & reliqua pedibus suis conculcans, dis-
milis autem eras ceteris bestiis, quas videram ante eam: & habebat
cornua decem. Considerabam cornua, & ecce cornu aliud par-
tiale ortum est de medio eorum: & tria de cornibus primis euulsa
sunt a facie eius: & ecce oculi, quasi oculi hominis erant in cor-
nu isto, & os loquens ingentia. Aspiciebam, donec throni positi sunt,
& antiquus diuini sedis, vestimentum eius candidum quasi nix,
& capilli capitis eius quasi lana munda: thronus eius flamma ignis:
tota eius, ignis accensus. Fluvius igneus, rapidusque egrediebatur
a facie eius. & millia millium ministrabant ei, & decies millies cetera
millia assistebant ei: iudicium sedit, & libri aperti sunt. Aspiciebam
propter vocem sermonum grandium, quos cornu illud loquebatur:
& vidi quoniam interfecta esset bestia, & perisset corpus eius, &
traditum esset ad comburendi igni: altare quoque bestiarum abla-
ta esset potestas: & tempora vis a constituta essent eis, usque ad se-
p-
pus & tempus. Aspiciebam ergo in visione noctis, & ecce cum nu-
bibus cali, quasi filius hominis veniebat, & usque ad antiquum
diuini peruenit: & in conspectu eius obtulerunt eum. Et dedit ei
potestatem, & honorem, & regnum: & omnes populi, tribus, &
lingua ipsi seruiunt: & potestas eius, potestas aeterna, qua non aufer-
retur, regnum eius quod non corrumpetur. Horrisi spiritus meo,
ego Daniel territus sum in his, & visiones capitis mei conturba-
uerunt me. Accessi ad unum de assistentibus, & veritatem
querebam ab eo de omnibus his. Qui dixit mihi interpretationem ser-
monum, & docuit me. Haec quatuor bestia magne, quatuor sunt regna,
qua consurgent de terra. Suscipiet autem regnum sancti Dei altis-
simi, & obtinebunt regnum usque in seculum & seculum seculorum. Post
hoc volui diligenter discere de bestia quarta, quae erat dissimilis
de ab omnibus, & terribilis nimis: dentes & ungues eius ferreus
debat & comminuebat, & reliqua pedibus suis conculcabat. Et
cornibus decem, quae habebat in capite: & de aliis, quod ortum fuerat
ante quod ceciderant tria cornua: & de cornu illo, quod habebat
oculos, & os loquens grandia, & maius erat ceteris. Aspiciebam, &
ecce cornu illud faciebat bellum aduersus sanctos, & perualebat eis: de
nec venit antiquus diuini. & iudicium dedit sanctis excelsis, & se-
pus aduenit, & regnum obtinuerunt sancti. Et sic ait bestia quarta, reg-
num quartum erit in terra, quod maius erit omnibus regnis, & au-
uorabit uniuersam terram, & conculcabit, & comminuet eam. Por-
ro cornua decem ipsius regni decem reges erunt: & alius cōsurgens postea,
& ipse potērior erit prioribus, & tres reges humiliabit. Et sermones
contra excelsum loquetur, & sanctos Altissimi cōteret, & pusabis,
quos possit mutare tempora, & leges, & tradetur in manu eius usque
ad se-
pus, & tempora dimidium temporis. Et iudicium sedebit ut au-
ferat potētia, & conteratur, & differat usque in finē. Regnum
autem

autem & potestas. & magnitudo regni quæ est subter omne calum, datur populo sanctorum Altissimi: h. cuius regnū, regnū sempiternū est. & omnes reges seruiunt ei, & obediens. Huc usque finis verbi. Ego Daniel multum cogitationibus meis cōturbabar, & facies mea mutata est in me, verbum autem in corde meo conseruauit.

S. Isa. 9.
a 7. Sup.
d. 14.

EX dispositione, atque ordine huius libri Danielis, palam est, propositum illi fuisse, in priore libri parte, omnes historias regum Chaldæorum, continuata serie contexere, & quæcunque vel sibi, vel sodalibus suis sub Chaldæorum regibus, & sub Dario Medo notabilia, & memoratu digna contigerint, ea vno loco describere: id quod fecit Daniel sex præcedentibus capitibus. In posteriori autem libri parte præscribere instituit Daniel omnes visiones, & reuelationes sibi à Deo datas: idque sex subsequenter capitibus diligenter præstitit. Quapropter cessat admiratio cur quæ hoc capite narrantur, ante historiam quinti capitis non fuerint posita, cum hæc primo anno Balthazaris, illa vltimo, id est decimo septimo euenerint. Describitur autem in hoc septimo capite, admirandum quoddam visum in quiete Danieli diuinitus obiectum, de quatuor principalium mundi regnorum, sub imagine quatuor animalium ex ortu & progressu: de regno item Christi æterno, de extremo iudicio, de persecutione Antiochi aduersus Iudæos, quæ adumbravit Antichristi circa mundi occasum, aduersus electos persecutionem. Quibus autem rebus hæc visio Danielis à somnio regis Nabuchodonosor, supra in secundo capite exposito, differat, cum vtriusque visionis idem fuisse videatur argumentum, satis ostendimus, cum interpretationem illius somnij enarremus. Tempus, quo hæc visio seu somnium Danieli contigit, fuisse primum annum regni Balthazaris, ab ipso Daniele in exordio huius capitis prænotatur, quod tempus incidit, in quinquagesimum quartum annum vltimæ captiuitatis Iudæorum, qui fuit decimus octauus ante eorum liberationem, & ab ortu Romæ, centesimus septuagesimus sextus, quo tempore Tarquinius Priscus, apud Romanos regnum administrabat, & apud Græcos quinquagesima Olympias agebatur, & Daniel non minor erat octogesimo anno. Quod autem initio capitis scriptum est, Daniele hanc suam visionem breui sermone comprehendendo, summarimque perstringendo consignasse literarum monumentis, satis aperte declarat scriptorem & auctorem huius libri, non alium fuisse quam Daniele, falsamque arguit opinionem Hebræorum, quos tamen in libro sexto Etymologiarum sequutus est Isidorus, affirmantium, hunc librum non à Daniele, sed à viris

Diuisio
libri Danie
lis in du-
as partes,
quarū al-
tera hi-
storias, al-
tera visio-
nes com-
plectitur,

Summa
huius sep-
timi capi-
tis.

Tempus
huius vi-
sionis.

Daniel ve-
rus huius
libri au-
ctor.

Isid. li. 6. magnę synagoge, ipsius Efdre æqualibus fuisse conscriptum.
Ori, c. 2. Prædictis consonat, à Theodoro, & Hieronymo super hoc loco scripta. Theodoretus in oratione septima sic ait: *Ad hæc usque verba, Daniel magis historico more prophetiam conscripsit de Nabuchodonosor, Balthasar, & Dario Medo. Quibus veluti historice percussis, deinceps exponere incipit eas prædictiones, quas per divinam revelationem doctus est. Ac primum quatuor bestiarum visionem ponit; somnio regis Nabuchodonosor perquam similem. Etenim ille in una imagine quadruplicem vidit materiam: & hic ex uno mari quatuor bestias ascendentes vidit. Dormiens autem revelationem hanc habuit: omnia enim qua sibi, vel vigilantibus, vel dormienti diuinitus erant patefacta, & ad divina providentia demonstrationem futurumq; synagoga, & Ecclesia mysteriorum præfigurationem pertinebant, non sustinuit ea sibi tantum nota, silentio suppressere, sed quo ad omnium utilitatem permanerent, etiã scripto prodidit.* Horum simillima scribit Hiero. In superioribus, inquit, ordo servatus est historia, quid sub Nabuchodonosor & Balthasare, & Dario Medo mirabilium signorum acciderit, percensendo: in hæc verò narrantur somnia, qua singulis sint visa temporibus, quorum solus propheta conscius est, & nullam habent apud barbaras nationes, signi, vel revelationis magnitudinem: sed tantum scribuntur, ut apud posteros, eorum qua visa sunt memoria perseveret.

Ecce, quatuor venti cæli pugnabant in mari magno: & quatuor bestię grandes ascendeabant de mari, diversa inter se.

Quatuor
veteri prin-
cipales,
Eurus,
Zephyrus,
Auster, & Bo-
rias.

Obscurum est, quid significet hæc visio quatuor ventorum. Haud dubiè: per quatuor ventos significatur hoc loco quatuor principales venti, qui ex quatuor principalibus mundi partibus, ortum & motum habent: ex ortu solis, Eurus: ex occasu Zephyrus: ex meridie, Auster: ex Septentrione Boreas. Quæ ventorum distinctio, quatuor regnorum, de quibus hic agitur varietatem significat, quorum aliud fuit orientale, aliud occidentale, boreale item aliud, & aliud meridionale. Porro ventorum pugna, quæ hic describitur, in ventis inter se oppositis intelligenda est. Per illud autem: *In mari magno*, consuetudine sacræ scripturæ, significatur mare mediterraneum: hoc enim in sacris literis mare magnum nominatur, quod distinguatur à lacubus, aliisque magnis aquarum congregationibus, quæ secundum proprietatem linguæ Hebrææ, appellantur maria. Namque Oceani, qui solus proprie mare magnum dici debet, vix vlla in sacris literis expressa mentio repetitur: nisi forte quispiam existimet, ad Oceanum referenda esse illa Davidis verba, quæ sunt in Psal. 103, *hoc mare magnum*

Mare ma-
gnum est
mare me-
diterra-
neum.

~~omnis~~ & *spatiosum manibus: illic reptilia quorum non est numerus.* Sed quia dixit, *spatiosum manibus*, hoc est in varia loca & sinus dispersitum, aptius videtur id quadrare in mare mediterraneum, quod multifariam flexuosum ac sinuosum est. Quoniam autem vis, imperus, pugna ventorum, & maior & vehementior in mari, quam in terra, & in ampliori mari, quam in angustiori esse solet, idcirco vidit Daniel, ventos in mari magno valde concitatos, inter se pugnare.

Quid autem eiusmodi visio ventorum inter se pugnantium significauerit, tres sunt interpretationes. Prima est D. Hieronymi, qui similitudine ventorum significauit, bonos angelos prepositos quatuor monarchiis. Etenim communis est patrum doctrina, cuilibet regno praesidere vnum aliquem angelum, qui curam eius agat in iis quae ad gubernationem eius, tum corporalem, tum spirituales pertinent. Id quod probat Hieronymus ex cantico Moysi, quod est in 32. ca. Deuteronomij, in quo secundum translationem septuaginta interpretum, in hac verba scriptum est. *Quando diuidebat Alissimus gentes, quando separabat filios Adam, constituit terminos populorum iuxta numerum angelorum Dei.* Dicuntur autem angeli boni pugnare inter se, non affectu, sed effectum, nam cum sui quisque regni, & gentis curam gerat, & utilitati consulat, vsu venit, ut nonnunquam angelorum, qui diuersis praesunt regnis, optata & postulata apud Deum sint inter se contraria. Exempli causa, angelus praesidens regno Babylonis, nolebat Hebraeos liberari captiuitate, & in patriam reuerti, quod eorum ex consuetudine, plurimum Chaldaei ad veri Dei cognitionem & venerationem proficerent: contra vero, angelus, in cuius tutela erat populus Hebraeus, ardentissimè optabat eius populi liberationem, propter ingens ac multiplex detrimentum tam religionis, quam morum, quod ex societate & consuetudine Chaldaeorum Hebraei capiebant. Porro angeli rectè comparantur ventis, & quia natura eorum, sicut venti, est inspectabilis, & quia incredibili vigent velocitate, tam ad motum, quam ad omnes actiones suas perficiendas, denique, quia ipso effectum, magis quam per se ipsi à nobis cognoscuntur. Sed ea de reluculenta extrat in libro de caelesti hierarchia Beati Dionysij sententia, *Cum ventorum appellatione*, inquit, *caelestes illi spiritus censentur, natura summa celeritas, quae cuncta ferme absque ulla mora temporis penetrat, motusque ille ex summis ad infima, rursumque ex imis ad summa in momento pertingens, infera ad superiorum celsitudinem tollens, primasque substantias ad tradenda inferioribus lucis sua consortia, prouidentissimè mouens, signatur.* Ventus enim diuinam caelestium spirituum praefert speciem, & diuinam actionis imaginem, secundum naturalem mobilitatem,

Visio ventorum inter se pugnantium in mari, quid significauit.

Angelos praesidere regnis & eos gubernare. Patres docent.

Quomodo boni angeli pugnant inter se.

Dan. 20.

Cur angelorum nomina hac similitudine ventorum significentur, ex sententia D. Dionysij Arcopagita.

vinque animandi, & celerem atque insuperabilem discessum, mobilium principiorum ac finium incognitas nobis atque inuisibiles latebras spiritus, inquit Dominus, ubi vult spirat, sed nescis unde venit, aut quo vadas. Sic Dionysius.

**Alberti
Magni
sententia.**

Alterā interpretatio est Alberti Magni, nomine ventorum interpretantis angelos malos, qui in quatuor monarchiis, de quibus in hac visione agitur maximam potentiam & imperiū habuerunt, siquidem in illis, non verus Deus, sed dæmon, & idola colebantur. Qui pugnare dicuntur inter se, scilicet effectiue, quod homines illarum monarchiarum, ad bella atrocissima, scdissimasque cædes concitarunt.

**Theodoret
expositio.**

Tertia interpretatio Theodoreti est, quæ videtur mihi veroproprior. Ait ille, similitudine quatuor ventorum inter se pugnantium, abumbratos esse maximos tumultus, & perturbationes, quæ in exortu cuiusque monarchiæ extiterunt. Quo circa, præmisit Daniel pugnam ventorum, & mox subdidit monarchiarum origines. Nimirum, maximam orbi terrarum attulisse perturbationem, Ninum monarchiæ Assyriorum conditorem, declarat Iustinus initio suæ historiæ, & Diodorus libro tertio. Quemadmodum exoricens Cyri monarchia, totam Asiā commouit, tremescit, atque conquassauit. Iustinus item eodem in loco, & ante ipsum fusius in primo libro tradidit Herodorus. Quid de Alexandro dicam, cuius inexplēbilis dominandi cupiditas, quantum concusserit & exagitaueit omnem terrarum orbem, cum ex aliis rerum eius scriptoribus, tum ex proœmio prioris libri Machabæorum, perspicue intelligitur. Nihil dicam de Romanis, quorum imperium, aliorum mundi regnorum diminutione, labefactione, & interitu, ortum, auctum, firmatumque est.

Sequitur in narratione visionis, *Et ascendebant de mari quatuor bestia grandes, & diuersæ.* Sicut in statua quæ visa est in formā regi Nabuchodonosor, quatuor monarchiæ figuratæ sunt quadruplici materia, ex qua constabat statua auri, argenti, æris, & ferri, sic in hac visione, significantur eadem monarchiæ,

**Cur monarchiæ
tantur bestiis?**

An quia reges cuiusque monarchiæ, serè legibestiis cōmunis fuisse ferocissimos, multaque inhumaniter & crudeliter gessisse, quosdam etiam morum immanitate, bestiis quam hominibus fuisse similiore. Sed cur grandes bestię dicuntur? vi

**Quid sibi
vult besti
as ascen
disse de
mari.** Quod sibi delict, propter amplitudinem ditionis, & magnitudinem imperij, quod in vnaquaque illarum quatuor monarchiarum diu floruit. Dicuntur autem bestię de mari ascendisse, quia quod ascendit, id prius erat in humili loco, vnde paulatim euehitur ad celsiorem locū, sic principia cuiusque monarchiæ fuerunt admodum

modum parua & obscura, paulatim vero, quasi per gradus, ad summum imperij & potentiz fastigium ascenderunt. Licet hoc cernere in regno Chaldæorum, quod diu antea, vna modo pars fuerat, monarchiz Assyriorum. Persæ serui fuerant Medorum. Macedonum gens, multis seculis ignobilissima fuit, & contemptissima. Quis nescit quam obscura, & serme pudenda, Romanorum origo fuerit, pastorum nempe partim latrocinantium, & rapto viuientium: quorum regnum per ducentos quadraginta annos, non vltra decem & octo milliaria pro erri poterit. Ad extremum, in hac visione, *mare magnum*, significat hunc mundum, vel statum, & conditionem rerum humanarum, sanè meritissimo. Est enim mundus hic, amaritudinis, & acerbitalis vsquequaque plenissimus est: item admodum inconstans & inconstabilis, periculisque refertus. Denique, sicut in mari plurimi sunt, & diuersi generis, pisces, alij minimi, alij mediocres, & alij magni: & minores quidem præda sunt maiorum: sic ferè vsu venit in hoc mundo. Postremò, bestiz illæ dicuntur fuisse differentes inter se: quia in illis quatuor monarchiis magna fuit ingeniorum, studiorum, morum, institutorum, legum, religionum, denique disciplinæ militaris, & rationis beligerandi varietas & dissimilitudo.

Per mare magnū, significari hunc mundū.

Prima, quasi leona, alas habens aquila: & aspiciebam donec euulsa sunt ala eius, & sublata est de terra: & super pedes quasi homo stetit, & cor hominis datum est ei.

Sicut in visione illius statuz, quæ regi Nabuchodonosor contigit, regnum Chaldæorum significabatur aureo capite: aurum enim cæteris metallis antecellit: sic in hac visione, idem regnum significatur similitudine leonis & aquilæ: quæ inter terrestres, volucresque animantes, principatum obtinent. Et quamuis, quæ hoc loco dicuntur, pertineant ad ipsum regnum Chaldæorum, ea tamen præcipuè inueniuntur esse vera in rege Nabuchodonosor, qui princeps eius regni quasi conditor, & amplificator fuit. Comparatur leonæ, secundum Hieronymum, propter ingentem ferociam & libidinem leonæ. Namque: ut tradunt Aristoteles & Plinius, sæuissima est leona, maximè cum nutrit catulos, semperque gestit ad coitum, nec vnus leonis contenta congressu, etiam cum pardo, & hyena miscetur. Crudelitatem quidem Chaldæorum, diuina scriptura multis locis exaggerat: intemperantiam verò & incredibilem libidinum obscenitatem, indicat Baruc cap. 6. & Herodotus lib. 1. Curtius item lib. 5. Alij hanc similitudinem applicant.

Regnum Chaldæorum leoni & aquilæ comparatur, & cap. 2.

Nabu-
chodono-
sor leo
nomina-
tur.

Alē aq-
uila quid
signifi-
cent.

Nabu-
chodono-
sor super-
bia.

In quo-
modo sit
humili-
lis effe-
ctus.

Mirū in
rege An-
tiocho

cant ad regem Nabuchodonosor, quem propterea existimant comparari leonē, quia fuit maximē bellicosus, & formidabilis cunctis gentibus. Theodoretus ideo ait cōparari leoni, qui est animal regiū, ut demonstraretur, regnum Babylonicū fuisse omnium regnorum duplici nomine, pręstantissimum: & quia fuit antiquissimum primumq; omnium: & quia maximē diuturnum, quippe plus mille trecentis annis auctore Ctesia Gnidio, & Diodoro perdurauit. Apud Hieremiam capite quarto, Nabuchodonosor nominatur leo. *Confortamini*, inquit, *ne sitis stare: quia malum ego adduco ab Aquilone, & contritionem magnam. Ascendit leo de cubili suo, & prado gentium se leuauit. Egrediusus est de loco suo, ut ponat terram tuam in solitudinem: ciuitates tua vastabuntur, remanebunt absq; habitatore.* Quod autem dicitur habuisse alas aquilę, significat mira eius regni, breuissimo tempore, incrementa, & incredibilem regis Nabuchodonosor in consequendis victoriis, & dilatando imperio celeritatem. Abacūch de militibus & exercitu eius regis, ita scribit capite primo: *Ego suscitabo Caldeos, gentem amaram & velocem, ambulantem super latitudinem terra, ut possideat tabernacula nō sua. Horribilis & terribilis est leuior pars equi eius, & velocior, lupi vespertinis: equi eius volabūt, quasi aquila festinās ad comedēdū.* Ad hoc, sicut aquila omnium auium volat altissimē, nec reuerita solem, contumaci constantique acie in ipsum intuetur, ita rex ille tanta fuit superbia, ut Deum contemneret, & se se pro Deo adorari iuberet, eius superbissima illa verba refert Isaias cap. 14. *Ascendam super calum, super astra exaltabo solium meū, similis ero Altissimo.* Postea, dicuntur euulsę ipsi alę: vel quia illius regis superbia adeo cōrūsa & depressa est, ut in bestiā fuerit mutatus, sicut dictum est supra, in capite quarto: vel quia regnum Chaldęorum, omni, quo gloriabatur, à Medis spoliatum imperio, Persarum & Medorum dominationi parere: ac seruire coactum est.

Stetit super pedes quasi homo. Post illā Nabuchodonosor trāsformationem in bestiam, agnouit ille se hominem esse fragilem ac mortalem, nec quasi aquilā in cælum volare debuisse. Veleriam Chaldęi qui humanę cōditionis obliti, propter amplitudinem, & diuturnitatem imperij superbissimē & inhumanissime ceteros omnes tractabant, tandem bello à Medis Persisque contriti, & subiugati, homines se ceterorumque simili conditione natos, senserunt. Luculenter hic locus illustrari potest alio Scripturę loco, qui est in posteriore libro Machabęorū, capite nono, videlicet exemplo regis Antiochi, cuius superbia exprimitur illis verbis. *Videbatur sibi fluctibus maris imperare, & altitudines montium in statera appendere, & syde*

re tali contingere: postea vero conceptus, punitusque à Deo, infamabili fœdissimoque morbo, de se humiliter & demissè sentiens, dicebat, *Iustum est hominem subditum esse Deo, & mortalem non paria Deo sentire*. Possunt extrema hæc verba intelligi de rege Nabuchodonosor: qui propter superbiam, captus mente regnoque priuatus, & ex hominum eiectus societate, per septem annos, quadrupedū ingressu, victu, & habitatione usus est, sed postea, Dei potentiam suamque humilitatem & infirmitatem agnoscens, humanam figuram, sensum & incessum regnumque recepit.

Et ecce bestia, alia similis vrsō, in parte stetit: & tres ordines erant in ore eius, & in dentibus eius: & sic dicebant ei, surge comede carnes plurimas.

Similitudine vrsi figuratur alterum regnum, quod fuit Persarum, & Medorum, hoc autem, euerso Imperio Chaldeorum, secundam obtinuit monarchiam. Comparatur autem vrsō, vt interpretatur Theodoretus, ob immanem crudelitatem, qua omnes barbaros superarunt Persæ, exquisitissimis, & acerbissimis suppliciis vtēdo. Etenim, vel ipsa coria hominibus detrahebāt, & mēbratim corpora secādo, lētiſſima, & amarissima morte eos, qui puniebātur, necabāt. Verū, non placet hæc Theodoreti expositio: apud nullū enim legi: tantā Persarum in suppliciis immanitatem. Nec sanē id congruit figuræ: non enim vrsus ferocior, & scuior leone, aut pardo. Illudigitur similis verō comparari vrsō regnum Persarū, ob tres vrsi proprietates, quas fuscē trāsant Aristoteles libro 7. de historia animalium ca. 17. *Ælianus* libro. 6. cap. tertio. *Plinius* libro. 8. capite 36. Prima proprietas est: vrsus esse tolerantissimum, & patientissimum laboribus cibique adeò parcum, vt longissimum hyemis tempus, sine vllō pastu cibatuque transigat: sic antiquos Persas continentissimos fuisse, & simplicissimo, ac vilissimo vrsos esse victu, tradit *Xenophon*, & memorat hoc loco *Diuus Hieronymus*. Secunda proprietas: vrsus in ortu, non esse aliud, nisi candidam quandam carnem, rudem, atque informem, sine oculis, & pilo, vngues dumtaxat prominentes ostendentem, quam lambendo parens, paulatim figurat, & ad speciem vrsi conformat, est igitur vilis, & imperfecta vrsi origo, quo denotatur, abiecta fuisse Persarum primordia, sed postea multo labore, & industria, claritatem illis, & potentiam accessisse. Tertia proprietas est, vrsus infirmo esse visu, & vitiis opthalmiæ obnoxio, quique sæpius hebetetur, esse præterea inualidissimo capite, itaque, non semel in spectaculis Romanis, vt tradit *Plinius*,

vrsus

versus infracto colapho, exanimari visus est. Hæc re significatur Persas in bellis, non tam solertia ingenij, prudentiæve disciplinæ militaris, aut corporum robore, quam innumerabili hominum turba, vel eorum quibus cum belligerabant, ignavia prævaluisse.

Deinde sequitur, *in parte stetit*, quod sic exponunt Hebræi. Persas, in alias quidem gentes, sæuos, & crudeles fuisse: erga Hebræos, autem stetit, id est, cohibuisse crudelitatem, quin etiã humanitatem, & benignitatem exercuisse. Siquidem quatuor Persarum reges, Cyrus, Darius Hystaspis, Longimanus, & Mnemon, humanissimè Iudæos tractarunt. D. Hieronymus sic interpretatur: *In parte stetit*, id est, primum erexit se, & insurrexit, atque inuasit in vnam partem sibi viciniorem, hoc est, regnum Chaldæorum, quo acquisito, facillè fuit cetera suo imperio subiungere. Theodoretus hæc est eorundem verborum interpretatio. Propterea dicitur regnum Persarum in parte stetit, quia, etsi destructum ab Alexandro Magno diu iacuit: postea tamen tempore Imperatorum Romanorum, rursus exurrexit, & stetit, sed in parte tantum, non enim omne imperium quod olim habuerat, recuperavit, sed aliquam dumtaxat ipsius partem. Cum enim trium orbis partium esset dominationem complexum, Ægyptum, & Æthiopiam amisit, item Palæstinorum, & Phœnicum, Syrorumque dominationem, ademptumque ei est Asiæ imperium, & item Pontus Euxinus ab illius sceptris defecit. Solam igitur Persidem, Mediam, & Assyriam, paucaque aliquas alias finitimas nationes, imperio suo continet.

Quid per *tres ordines* subditur, *Et tres ordines erant in ore, & in dentibus eius.* Pro, *tres ordines*. Hieronymus in commentario legit etiam, *tres versus*. Græca habent, & item Pagninus, *tria latera*. Theodoretus præter hoc, legit etiam, *tres alas*, quidem ex Chaldaico verunt, *tres bolos*. Per hæc autem tria, quæ versus habebat in ore, seu inter dentes, interpretantur Hebræi tres reges, qui post Cyrum in Perside regnauerunt, sicut infra significarunt in cap. u. quos rectè D. Hieronymus redarguit, quatuordecim Persarum reges commemorando. Quocirca, ipse significari putat tria regna, ex quibus primo coaluit, & convaluit Persarum imperium, hæc fuere regnum Medorum, & Persarum, atque Chaldæorum. Theodoretus insinuari existimat, tres mundi partes, Orientem, Septentrionem, & Meridiem, ad quas porrigebatur, & pertinebat Persarum imperium. Cyrus enim omnem Orientem usque ad Hellespontum, in suam ditionem redegit: Cambyfes Ægyptum & Æthiopas, subiecit, Darius Hystaspis Scytharum Nomadum potitus est imperio. Dicuntur autem tria illa fuisse

in ore,

in ore, & in dentibus vrsi, quoniam ex omnibus subiectis gen-
tibus, amplissima capiebant tributa, quibus magnam partem,
ad nimium luxum, & delicias aburebantur. Postremo, illud
quod dicitur, *Et dicebant ei surge, & comede carnes plurimas*, bi-
sariam exponitur. D. Hieronymus, namque, ac plerique, refe-
runt id ad regem Assuerum maritum Hester, cui Aman suase-
rat, vt omnem Iudæorum gentem internectione deleceret. Vide-
tur etiam commodè referri posse ad Cyrum, huius monarchie
Persarum conditorem, qui auctore Herodoto, insatiabili cupi-
ditate dominandi, omnesque gentes sub imperium suum subi-
ciendi flagrabat. Cui consentanea scribit Iustinus libro primo
narrans, Thomyrin Scytharum reginam, quam Cyrus bello
perierat, interfecto Cyro vna cum ducentis millibus Persarum,
iussisse caput eius amputari, & coniici in virem humano san-
guine repletum, cum hac exprobratione crudelitatis: *Bibe san-*
guinem quem sinitisti, & cuius insatiabilis semper fuisti.

Disti re-
ginge Tho-
minis in
Cyrum.

*Post hac aspiciebam: & ecce alia bestia quasi pardus,
& alas habebat quasi auis, quatuor super se: &
quatuor capita erant in bestia, &
potestas data est ei.*

Tertia monarchia Alexandri Magni, & Græcorum, præsig-
nata est in hac visione sub imagine pardi alati, & quadri-
cipitis. Comparatur pardo Alexander, tum quia pardus
animal est velocissimum, quodque præceps fertur, & saltu ruit
in prædam, quo indicatur incredibilis celeritas victoriarum
Alexandri, quippe qui, vt ait D. Hieronymus, ab Illyrico, &
Adriatico mari, vsque ad Oceanum Indicum, & Gangem flu-
uium, victoriis magis, quam præliis, orbem percurrit, & sex an-
nis, magna parte Europæ, vniuersa Ægypto, Syria, & Palesti-
na, omni que Asia, vsque ad Indiam positus est. Tum quia par-
dus, est animal variis maculis insignitum, quæ varietas macu-
larum denotat vel gentium & regnorum varietatem sub ditio-
nem Alexandri redactam, vel admirabilem virtutum & vitio-
rum in vno Alexandro mixturam, fuit enim vir ille vitiis equè
quam virtutibus insignis. Quatuor alæ pardi, significabant qua-
tuor præcipuas virtutes, quibus Alexander tantum imperium
breuissimo tempore adeptus est. Prima virtus fuit, eximium
robur corporis, & incredibilis patientia laborum. Secunda vir-
tus fuit, magnitudo animi, & audacia, nulla timentis, aut resu-
gentis pericula. Tertia fuit, vigor animi, & quod de Iulio Cæ-
sare scripsit Plinius, quasi quodam igni, volucre ingenium, at-
que incomparabilis celeritas in suscipiendis pariter, atque con-

Cur A-
lexander
Magnus
compa-
tus sit
pardo ala-
to, & qua-
dricipiti.

Alexan-
dri virtu-
tes qua-
tuor.

Plinius
li. 7. c. 4.

ficien.

Vesana
Alexan-
dri diu-
nitatis as-
festatio.

ficiendis rebus. Quarta fuit excellens, etiam maior votis hominum, liberalitas, & clementia, non solum erga suos, sed etiam erga hostes, vel singularis disciplinæ militaris scientia, qua duces, ac milites eius, & super omnes, ipse pollebat. Possumus itæ illas alas interpretari insanam Alexandri cupiditatem diuinitatis, quam ille, non minus odiosè, quam insolenter affectabat. Non enim sat illi fuit terrarum orbi dominari, nisi etiam in cælum volare contenderet diuinos honores concupiscens, sibi quæ arrogans, seque pro Deo adorari, & quasi filium Iouis Ammonis coli iubens.

Alexan-
dri suc-
cessores
præcipue

Quatuor capita pardi, significabant quatuor præcipuos Alexandri successores, qui vni illius impetium, post obitum eius, quadripartitò diuisum, tenuerunt. Philippum dico Aridæum, seu Antipatrum, qui regnarunt in Macedonia, Antigonum qui in Asia, Seuleucum, qui in Syria, & Ptolemæum Lagi, qui in Ægypto regnauerunt. Trium autem posteriorum successores, longo tempore prædicta regna tenuerunt, de quibus infra, & cōmodiùs, & pluribus verbis dicendū erit. Extremo loco hic

Alexan-
der Dei
munere
adeptus
est impe-
rium.
Ioseph.
li. 11. c. 8.
Alexan-
der Mag-
nus, ado-
rat Ponti-
ficem Iu-
dæorū.

tantam illam potestatem fuisse datam Alexandro: quibus verbis declaratur: Alexandrum, non tam viribus suis, quæ Dei concessu, ope quæ, & singulari prouidentia, tantum imperium esse consequutum. Atque hoc etiam ipse Alexander confessus est. Nam, ut narrat Iosephus libro vndecimo Iudaicarum antiquitatum, cum Alexander venisset Hierosolymam, vidisset quæ Iudæorum Pontificem Iaddum, qui sibi obuiam extra urbem. Pontificali habitu, ornatumque decoratus processerat, protinus ad illius se pedes abiicit, cumque adorauit. Deinde, rogatus ab amicis, cur, præter morem suum, ei Pontifici tantum honorem habuisset, respondit, se non honorasse hominē, sed in homine Deum qui eodem illo habitu, & ornatu, in somno visus sibi esset, cum in vrbe Macedoniæ Dio versaretur, & cum animo suo de suscipiendo bello aduersus Persas agigaret, idemque certam sibi victoriæ spem ostendisset. Verum, quia super capite secundo huius libri, explanando visionem statuat, paulò fusius de Alexandro diximus, propterea hoc loco breuior esse licet.

Et ecce bestia quarta terribilis, mirabilis, & fortis nimis, dentes ferreos habebat magnos; comedens, atque conminuens, & reliqua pedibus suis conculcans, dissimilis autem erat cæteris bestiis, quas videram ante eam, & habebat cornua decem.

Quarta hæc bestia, ut omnes interpretantur, & res ipsa loquitur, imaginem, & similitudinem referebat Imperij Romani. Verum, quo planius, & enucleatius, figura hæc descriptio monarchiæ Romanorum intelligatur, nonnullas quæstiones hoc loco tractabimus.

Prima quæstio, Cui nec species, nec nomen exprimitur eius bestię, cui comparatum est Romanum imperium, quemadmodum in tribus bestiis superioribus factum est. Hebræi, ut hic refert Diuus Hieronymus, more suo nugantur, diuinant enim eam bestiam fuisse aprum, propterea, quod in Psalm. 79 in quo de republica Iudæorum agitur, quam destruxerunt Romani, ita scriptum est. *Exterminauit eam aper de sylua, & singulis feris depastus est eam.* Sed nugæ, quasi vero aper robustior & ferocior sit leona, vřlo, & pardo, quibus tamen terribiorē fuisse quartam bestiam, testatur Daniel. Diuus Hieronymus propterea existimat tacitam fuisse speciem, & nomen illius bestię, ut intelligeretur, incomparabilem fore potentiam, & ferociam Romanorum, utpote cui significandæ, nulla species bestiarum satis idonea: inueniretur. Aliam causam Theodoretus affert. Ideo, inquit, non habet nomen quarta bestia, significans imperium Romanorum, quia in prioribus imperiis, vna fuit semper gubernationis forma & ratio, fuit enim regalis principatus, apud Romanos vero, admodum varia & multiplex fuit. Primo enim fuit regalis, tū cōsularis, postea partim cōsularis partim tribunitia, nōnunquā etiā dictatorialis, tandem imperialis. Quapropter, priora regna, singula singulis bestiis cōparari potuerunt. Romanum autem imperium, vni alicui bestię singulari, non potuit comparari. Si autem terribilis illa bestia representans imperium Romanum, exprimi deberet sub nomine vnius alicuius bestię, omnium quas nouere mortales, scruissimæ, illa profecto fingi posset quam Aristoteles libro secundo de historia animalium, de sententia Ctesię Cnidij capite primo, ita describit. *Apud Indos, si Ctesia credendum est, bellua gignitur, cui nomen Mantickora, sunt illi dentes, triplici vtrinque ordine, magnitudo, hirsitudo, & pedes leonis, facies & aures hominis, oculi casij, color rubica, cauda, scorpionis, modo terrestris: aculeo armata spiculaque agnata iaculans. vox fistula, saba ve non absimilis, cursus, non minoris pernicietatis, quam ceruus, feris as tanta, ut nunquam possit mitescere, appetitus præcipue carnis humana.*

Secunda quæstio, Quoniam hoc loco traditur, imperium Romanum fore superioribus regnis longè maius, & potentius, fuerit Romanum, quanta fuerit hæc Romanorum potentia, & quibus in rebus maximè posita esset. Respondeo, magnitudinem perij

Romani

Romanum Imperium per quartam bestiam de-

notatum. Cur bestię cui comparatum est Romanum Imperium, nec species, nec nomen sit expressum.

Hebræorum nugæ. Hieronymus, in hunc locum.

Romanorum gubernatio varia.

Matthæo ra omnium ferarum maximè terribilis

amplitu-
do, & po-
tentia.

Romani imperij, tribus præcipue ex rebus existimari posse. Primo amplitudine ditionis, tum potentia bellica, tam terre-
stri, quam nauali, denique ingenti pecuniæ vi, & copia. Quan-
ta fuerit Romanæ ditionis amplitudo, describit Strabo in fi-
ne libri sexti, & libro 17. atque apud Iosephum libro secundo
de bello Iudaico cap. 3. rex Agrippa. Appianus item in proce-
mio historię Libycæ. Imperarūt Romani tribus mundi parti-
bus, non quidem vsquequaque, sed latissime: tamen Occiden-
talis terminus imperij, fuit extremitas Hispaniæ: Orientalis, Eu-
phrates, Taurus, & Armenia: Septentrionalis, Rhenus & Dani-
bius: Australis, Æthiopes. Dominabantur vniuerso mari medi-
terraneo, & omnibus, quæ in eo sunt insulis, præterea in Bo-
reali Oceano, ipsi Britanniæ. Quid multa? nō dubitat affirmare
Appianus omnes priores monarchias Assyriorum, Medorum,
Persarum, & Græcorum, vix dimidiatā Romani imperij partē
possedisse. Hoc ipsum in exordio suæ historię confirmat Poly-
bius. Bellica porro potentia, terrestris quidem ordinaria, ac mi-
litum stipendiariorū, varia fuit diuersis temporibus, nūc maior,
nunc minor: tempore Appiani, hoc est, principatu Adriani, si-
cut ipse Appianus scribit in procemio historię Libycæ, tanta
ferè erat bellica potentia terrestris Romanorum: ducenta mil-
lia peditum, quadraginta millia equitum, trecenti elephan-
ti bellicosi: tria millia curuum, armorum verò in supple-
mentum, trecenta millia. Nec minor erat naualis potentia,
habebant enim Romani duo millia nauium, mille, & quingen-
tas triremes, magnas vero naues, prioris puppibusque aureis,
scilicet ad ostentationem Romanæ maiestatis, & vsus impera-
torum, octoginta: ad hæc parata erant instrumenta naualia eo
numero, vt armandæ duplo maiori, quam quæ dicta est, classi,
sufficere possent. Postremo de incredibili copia pecuniæ, in di-
uersis ærarijs, ad vsus bellicos comparatę, scribit Appianus, eam
fuisse ad septuaginta quinque millia talentorum Ægyptiorum.
Talentum autem Ægyptium, sicut auctoritate Varronis confir-
mat Plinius lib. 33. cap. 3. pendebat pondo seu libras octoginta,
quocirca singulis libris, aureos, cētum assignando, vnum talen-
tum Ægyptium, idem valebat, quod octo millia nostrorum au-
reorum, quo fit, vt summa illa quinque & septuaginta mille ta-
lentorum Ægyptiorum, secundum nostram computationem,
sexcentiis dena centena millia aureorum, & vt, vulgò loqui-
mur, seicento milioni efficeret.

Copiz
militares
& terre-
stres Ro-
manorū,
tempore
Adriani
impera-
toris.
Naualis
& mariti-
ma Ro-
manorū
potētia.
Eorundē
pecuniæ
copia.

Qua ra-
tione Ro-
mani ad
tantam

Tertia quæstio, Qua ratione ad tantam imperij magnitudi-
nem Romani peruenerunt. Tria Romanis ad tantum imperiū
animo concupiscendum, omnique vi sua comparandum, fuisse
incitamenta, quæ fufius enarrat D. Augustinus libro quinto de
ciuitate

civitate Dei, capi. 12. amor libertatis, non enim pati poterant cuiuspiam subesse, immensa cupido dominandi, insatiabilis gloriæ laudisque aviditas. Quibus rebus quasi tribus acerrimis stimulis, ad amplificandum imperiū toto orbe, incredibiliter incirabantur. Sed quibus viis, quo intendebant, tanta felicitate peruenierunt. Tractat hoc Iulius Cæsar apud Dionem lib. 38. & Cato apud Sallustium in bello Catilinario, Augustinus quoque prædicto loco, & beatus Thomas libro. 2. de regimine principum. cap. 4. 5. & 6. Nos ab istis fusius dicta, in pauca contrahentes, dicimus, quinque rebus Romanos tantam imperij potentiam esse consequutos. Primò quidem, plurimum ad id **Quibus viis eam adepti sint.** valuit summus amor patriæ, & boni publici, pro quo, non tantum externa bona nihili pendebant, eorumque iacturam libenter faciebant, sed etiam sanguinem, vitamque profunderet non dubitabant: cuius rei clarissima fuere exempla, Regulus, Decij & alij quàm plurimi. Deinde, summum studium & observantia civilis iustitiæ atque humanæ fidei, tam domi quam foris, tam erga suos ciues, quam erga externos, quin etiam hostes. Postea, magnitudo & constantia animi, etiam cum vincebantur, inuicti, & cum maximis contriti fuere cladibus, ut contigit ipsis tempore Annibalis, integri, erecti, atque excelsi. Ad hæc, maxima severitas & duritia contra sibi pertinaciter repugnantes, singularis verò clementia, & humanitas erga sibi deditos & subiectos. Verissimè enim dixit elegantissimus poeta, quos versus etiam supra memorauimus.

*Tu regere imperio populos Romana memento,
Hæ tibi erunt artes, pacique imponere morem,
Parcere subiectis, & debellare superbos.*

Vir. li. 6.
Ænc.

Ad extremum eximia & excellens prudentia, & gravitas in regendis populis, incomparabilis item disciplinæ militaris excellentia, quam longa oratione lib. 3. de bello Iudaico cap. 3. exponit Iosephus. Atque hæc de virtutibus Romanorum à nobis breviter dicta, etiam confirmat diuina scriptura in 1. lib. Machabæorum cap. 8.

At enim, si de nobis quispiam quærat, an Romani tantum hoc imperium iustè sint adepti, non dubitâter respondebimus, eos quædam iniustè, sed multa iustè consequutos. Iniuste quidem videtur Pompeius Asiam legitimis eius regibus ademisse, illud causatus indignos esse regno, qui nec ipsum defendere potuerint, ne amitterent, nec amissum postea recuperare curauerint. Nihilo sanè magis iustè, idem Iudæam Romanis servire, & tributa pendere coegit. Quid memorem Cyprum, quam Romani, ut Sextus Rufus inquit in epirome rerum Romanarum, auarior quàm iustius fuit assequuti? Iuuat verba

An Ro-
mani tan-
tū impri-
um iustè
sint adepti,

Z.

Lucij

Romani
que quā-
tāue inu-
stē adep-
ti sunt.

Lucij Flori ex cap. 9. libri tertij de historia Romana, hic adscribere. *Cyprus, inquit, Romanis sine bello recepta est. Insulam veteribus diuitiis abundantem, & ob hoc Veneri sacram, Ptolomæus regabat, & dimissiarum erat fama, nec falso, ut victor gentium populos, & donare regna consuetus, Publio Clodio tribuno duce, socij, vniique regis, confiscationem mandauerit. Sed ille ad rei famam veneno fata præcepit.* Polybius quoque licet Romanorū studio sistus, non dubitauit tamen scriptis prodere in libro tertio, Romanos per vim, & iniqua ratione Sardiniam extorsisse Charta ginensibus, minatos, cum illi bello Africo vehementer premerentur se bellum ipsis illaturos, nisi Sardiniam ipsis cederent.

Quæ in-
stē posse-
derunt.

Multa tamen, honesta & iusta ratione Romanorum imperio accesserunt, vel voluntaria deditione & electione populorum, qui vltro se Romanis dederūt, eorum perterriti potentiam, videlicet, vt ante libenter facerent, quod verebantur ne postea facere cogerentur: vel iusta eorum dominatione, eximisque virtutibus allesti, tutiores ratū fore se, ac feliciores, sub eorum imperio, vel denique hæreditario iure, & legitima successione, siquidem nec pauca, nec parua regna, legitimorum principum testamento Romanis sunt relicta. Atque hoc modo regis Attali testamento, Asiam possederunt, Bithiniam quoque defuncti Nicomedis testamento, Cyrenas item cum cæteris ciuitatibus Libyæ, & Pentapolis, Ptolemæi antiquioris liberalitate, susceperunt: Lybiam præterea supremo Appionis regis arbitrioc sunt assequuti, quemadmodum in epitome rerum Romanarum tradit Sextus Rufus. Atque hic, nostra superiorum quatuor bestiarum interpretatio terminatur. Simillimam (ne hoc Lector ignoret) Hippolytus martyr in oratione, quam scripsit de consummatione seculi, & de Antichristo, earundem quatuor bestiarum posuit explanationem.

porphyrij
interpre-
ratio, re-
ferentis
hæc ad
Antiochū
Epi-
phanem.

Quæ deinceps sequuntur in visione Danielis de decē cornibus quartæ bestię, & de cornu paruulo ex illis nato, quod tria illorum decem euellit, habens oculos quasi hominis, & os loquens ingentiā hæc inquam verba, tres habent interpretationes. Prima interpretatio fuit impij Porphyrij, qui hæc retulit ad Antiochum Episcopum, acerrimum Iudeorum hostem. Putauit autem Porphyrius, tertiam & quartam bestiam in hac visione, non significasse duo regna diuersa, Græcorum scilicet & Romanorum, vt nos exposuimus, sed vnum dumtaxat regnum, quod generali vocabulo dicatur Græcorum, & hoc quidem prout fuit sub Alexandro Magno, comparatum est pardo: prout autem fuit post Alexandri mortem, sub eius successoribus, figuratum est per illam quartam bestiam. Cornu

aurum

autem paruulum interpretatur Antiochum Epiphanem, qui euellisse dicitur tria cornua, quia, deuicit & subiugauit tres reges, duos *Ægypti* Ptolemæos, Philometorem Euergetem, tertium autem, regem Armeniæ Artaxiam. Hanc Porphyrij expositionem refellit hoc loco D. Hieronymus. Sanè, antiqui patres, & scriptores ecclesiastici, hunc locum Danielis, de Antichristo intelligendum, & interpretandum censent. Porphyrij interpretationem, verba hæc ad Antiochum Epiphanem referentis, esse falsam & Danielis sensu alienam, tribus argumentis conuincitur. Etenim, tertiam & quartam bestiam, non vnum idemque regnum, sicut voluit Porphyrius, sed duo, & inter se diuersa regna significare, in hac ipsa visione testificatus est Danieli angelus, dicens, sicut habes paulò infra, *hæc quatuor bestia magna, quatuor sunt regna, quæ consurgēt de terris: & paulò post, bestia quarta, regnum quartum erit in terra, quod maius erit omnibus regnis*. Deinde Scriptura tradit hoc loco, quartam bestiam fuisse ferociorem & potentio rem prioribus tribus, atqui regnum Græcorum, non fuit potentius, & terribilius penes Alexandri successores, quàm fuerat penes ipsum Alexandrum: quinimo longè angustius, obscurius, & infirmius fuit. Præterea scriptum est hoc loco, fuisse decem cornua ante illud cornu paruulum, id est, decem reges, sed nec ante Antiochum Epiphanem fuisse decem reges Syriæ, sed tantum octo, nec tempore eius, plures tribus, Græcorum regna possidebant. Nam quod ipse dicit, illa decem cornua significasse decem reges omnium ferocissimos, & saeuissimos, qui non ex vno aliquo regno tantum, sed ex tribus regnis Græcorum, hoc est, Macedoniæ, *Ægypti*, & Syriæ colligendi sunt, adeò futile & inane est, vt satis appareat ab ipso esse confictum. Nec verum est, Antiochum subiugasse tres illos reges: vicit quidem Philometora, & magnis cladibus afflixit, verum iussu Romanorum, *Ægypto* discedere coactus, regnum ei non ademit. Simile contigit Artaxiæ Armenorū regi. Quod autem addit de rege Euergete, nullo modo potest constare. Duo enim eius nominis, reges fuisse *Ægypti* prior, tertius *Ægypti* rex quinque & quadraginta annis, priusquam regnum caperet Antiochus, decessit: posterior, septimus rex *Ægypti* post Magnum Alexandrum, viginti annis post Antiochi obitum regnum inuicit. Mirari igitur licet Porphyrij, vel tam aperrè mentientis impudentiam, vel inscitiam, historias, & cronologias regum *Ægypti*, tam pueriliter ignorantis. Admonendus est lector, cuiusdam leuiculi errati in quod sanctus Hieronymo hoc loco (haud dubiè per ignorantiam, quomodo multa etiam doctissimis viris solent obrepere) lapsus est. Namque refellens

Refellit-
tur Por-
phyrius,

D. Hier.
lappius.

Porphyrium, ait sextum Ægypti regem post Alexandrum, cognominatum Philometorem, & septimum appellatum Euergentem, mortuos esse priusquam nasceretur Antiochus. Atqui certa regum Ægypti cronologia, tam ab Eusebio in chronicis, quam ab ethnicis scriptoribus explicata, manifestum facit Philometorem, & simul cum Antiocho regnasse vnde annis, & post ipsum, prope viginti: Euergetē verò, ad viginti annos post mortem Antiochi, initium regnandi fecisse.

Quis fuerit Mahumetes. Altera interpretatio huius loci Danielis, eorum est, qui, quæ dicuntur hoc loco de illo cornu parvulo, ea referunt ad pseudopphetam Mahumetem, cuius regnum nunc præcipue est Anhecv penes Turcas. Fuit autem Mahumetes, gente Agarenus, sis Danie Arabs patria, genere obscuro & ignobili, tenuissima fortuna, lis perti nulla prorsus doctrina, religione, quodammodo mixta ex Paganismo, Iudaismo, & Christianismo, ascitis præterea aliquot Mahume nonnullorum hæreticorum erroribus, simulationum artificiiis te pseudo ac maleficiis eruditissimus, vixit circa annum Domini sexcente prophetâ simum, Romanum imperium regentibus Heraclio & Honorio.

Cui, sic isti adaptant, quæ hoc loco traduntur de illo cornu parvulo: dicitur enim Machumetes cornu parvulum propter obscuritatem originis, & parva eius initia: euellit tria cornua, quia primum ipse, post eius sectatores, tria viciniora regna vexauerunt, & occuparunt. Arabiæ, Syriæ, & Ægypti: nunc autē eius sectæ, principes, alumni, ac defensores, Turcas dico, trium mundi partium magna ex parte imperium possidēt. Asiæ, Europæ, Syriæ, Ægypti, & Africæ. Habuit oculos hominis, quia solertissimus, & sagacissimus fuit ad fallendos homines. Loquebatur ingentia, quoniam gloriosissime iactabat se prophetâ esse maximum, simulabat habere se familiares cum angelis sermones, intimamque cōsuetudinem: dicebat legem suam, absolutiorē ac meliorem esse legē Moysis, & Christi. Denique architecti huius interpretationis, non dubitant affirmare, perduraturum hoc regnum Machumetanum, usque ad finem mundi: tunc autem per secundum Christi Domini aduentum, funditus esse subuertendam. Hæc isti. Primus, opinor, huiusmodi opinionem inuexit Ioannes Annius Viterbensis, in eo libro, quem de quæstionibus in Apocalypsim scripsit ad Sixtum Quartum Pontificem Maximum: eo videlicet loco in quo declarat quæ sit illa bestia, quam in Apocalypsi ca. 17. Ioannes descripsit. Eā postea opinionem, super hoc 7. cap. & Vatablus, & Hector Pinus approbarunt. Sed immerito: nam esse falsam, & à sententia verborum Danielis valdē abhorrentem, constat duobus minime dubiis argumentis. Etenim hic dicitur, tunc futurum illud cornu parvulum, cum quartum regnum, quod est Roma

norum

**Ioannes
Annus.**

norum, dispersitum fuerit in decem reges: at, quo tempore fuit Mahumetes, eo tempore vnus dū taxat imperium Romanum tenebat & administrabat. Deinde scriptura, inquit hoc loco, illud cornu paruulum insectaturum & diuexaturum populum Dei, per tempus, tempora, & dimidium temporis: hoc est, per tres annos, perque dimidium annum, atqui luce clarius est, persecutionem Mahumeti & sectatorum eius aduersus Christianum populum, non tantum tribus annis & dimidio durasse: quin, hodieque in Christianos exerceri, & deservire.

Est igitur tertia expositio antiquorum patrum, & scriptorū Per cor- Ecclesiasticorum, hunc locum Danielis referentium ad Anti- nu paruū christum: quorum opinationem paucis verbis in hunc modū lum signi commemorat D. Hieronymus. Ergo dicamus, inquit, quod em- licari An nes scriptores ecclesiastici tradiderunt, in consummatione mundi, richristū quando regnum destruendum est Romanorum, decem futuros re- opinio ges, qui orbem Romanum inter se diuidant: tum vnderimum regem est vete- paruulum surrecturum, qui tres reges de illis decem, superaturus rum pa- sit, id est, Ægypti, Africa, Æthiopia reges: quibus interfecit etiam trum. septē alij reges victori colla submisitens. Dicitur autem rex ille habi-

turus oculos hominis, ne eum putemus, iuxta quorundam opinioē, 3. Thef. 2. diabolum esse, sed vnum de hominibus in quo totus sathanas habi- Quid sig- taturus sit corporaliter: habebit etiam os loquens ingentia, quia erit nificet de- homo peccati, filius perditionis, ita, ut in templo Dei sedere audiat, cem cor- faciens se quasi Deum. Hactenus Diuus Hieronymus. Verum- na, seu na numero illo decem regum, in quos alij omnes censuerunt, dis- decem re- persitum iri tempore Antichristi Romanum iperium Beatus ges secū- Augustinus putat, non tam significari certum quendam nume- dum D. scriptura ita denario numero, vt septenario, cētenario & millena- Augusti- rio, ad exprimendam vniuersitatem, plerumque vti. Ponam nam.

hic verba Augustini: sic enim scribit libro vigesimo de ciuitate Dei, c. 23. Vereri me fateor, ne in decem regibus, quos tanquā decem homines videtur inuenturus esse Antichristus foris fallamur, & ille inopinatus adueniat, non existentibus tot regibus in orbe Romano. Quid enim, si numero isto denario, vniuersitas regū significata est, post quos ille venturus est, sicut millenario cētenario, & septenario, significatur plerumque vniuersitas. Hæc Augustinus. Sed cum Daniel dicat, illorum decem regum tres Reges debellaturum Antichristū, non videntur negari posse quin quo tēpore venturus est Antichristus, futuri sint in orbe Romano decem reges, vel multi reges, nam sæpè in Scriptura, numerus decem vel decies non significat propriè denarium numerum.

sed indefinitè magnam aliquam multitudinem sicut videre licet Geneseos. 31. Iob. 19. Numerorum. 14. 1. Regum. 1. Ecclesiastes. 7. Danielis. 1. Antichristus igitur obscura origine paruisque initiis, paulatim crescet viribus, catenus, ut debellatis vicinioribus regibus, ceteros ad sui obseruantiam, & obedientiam compellat. Erit callidissimus, & vaserimus ad decipiendos homines. Quod autem inquit Diuus Hieronymus, totum Satbanam habitaturum in eo corporaliter non est sic intelligendum, ut existimemus diabolum substantialiter vel personam liter copulatum iri corpori, seu naturæ humanæ, quæ erit in Antichristo, sicut diuinitas hypostaticè coniuncta est cum natura humana Christi, ideoque in ipso habitat, ut Paulus ait, omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Sed habitabit sathan in Antichristo, penitus ipsi dominando, tam secundum corpus, quàm secundum animam: fere similiter, ut in energumenis habitare dicitur, non tamen vexando, & cruciando illum, sed instruendo, instigando, & incitando tam corporaliter, quam spiritualiter, ad omnia, quæ per ipsum fieri volet. Docebit illum multa, & mira naturæ secreta & curiosarum artium arcana, quæ superant communem hominum captum, & intelligentiam. Multa quoque per illum parabit prodigia & miracula, vel quæ occultis naturæ viribus fient, vel quæ simulata, veritatem mentientur, & ad decipiendos homines conferentur, Quamobrem Paulus nominat ea signa mendacia. Abditos præterea retegget illi thesauros, magnamque vim auri & argenti subministrabit. His rebus munitus, instructus, ornatusque Antichristus, multos ad se mortaliu trahet partim terrore suæ potentiae, partim admiratione scientiæ & prodigiorum, denique amplissimorum promissionum præmiorum, munerumque largitione. Cui, dicitur, fore os loquens ingentia, propter incredibilem eius superbiam & iactantiam: de qua Paulus posterioris epistolæ ad Thessalonicenses cap. 2 ita scribit: *Qui aduersatur, & extollitur supra omne quod dicitur, aut colitur Deus: ita ut sedeat in templo Dei, ostendens se quasi sit Deus.* Tradunt veteres, Antichristum simulaturum se Messiam, eaque ratione Iudeorum omnium ad se animos studiaque rapturum: rursusque ædificaturum Hierosolyamam, templumque instauraturum, & inibi sedem ac solium suum collocaturum. Verum de Antichristo infra in enarrando 11. & 12. cap. distinctius, pleniusque dicemus. Legendus est Beatus Gregorius in libro. 32. moralium cap. 17. ubi exponens supradicta verba Danielis de decem cornibus, & de cornu alio modico, eaque ad Antichristum accommodans, quædam secundum mysticum sensum valde notanda, tradit.

Quomodo sathan habitaturus sit in Antichristo.

Colof. 2.

2. Thes. 2.

Antichristus se Messiam simulabit.

Aspicebam, donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit, vestimentum eius candidum quasi nix, & capilli capitis eius, quasi lana munda: thronus eius flamma ignis, rota eius ignis accēsus: fluvius igneus rapidusque egrediebatur a facie eius: millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei: iudicium sedit, & libri aperti sunt.

Demonstratis in illa visione Danieli quatuor potentissimis olim futuris in orbe terrarum imperiis, quorum posterius, prioris ruina & interitu exercitari & amplificari debeat: deinceps in eadem visione ipsi præmonstratum est futurum Messia regnum, præsertim autem in quo ipse una cum populo sancto suo, deletis aliis omnibus regnis, post mundi renovationem, sempiterno & felicissimo ævo regnaturus est. Sed quia id præbit generale hominum iudicium, expressis aliquot maxime notabilibus eius circumstantiis, cuiusmodi iudicium describitur. Deinde, monstratur, quemadmodum filius hominis, id est, Messias, æternum à Deo patre regnum accipiet, in omni terra cæloque, atque in omnem æternitatem regnaturus.

Christi regnum à Daniele prævisum.

Inter circumstantias illius extremi & generalis iudicii hoc loco præscriptas, prima tāgitur illis verbis, *& throni positi sunt*. Quo significatur in illo iudicio, præter Deum & Christum quinam iudicem, fore alios quosdam quasi iudicis assessores, sedentes super thronis. Et de Apostolis quidem explicatè id Christus iudicavit Matchzi capite 19. *sedebitis super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel*. Idem tradunt Theologi de sanctis, qui vitam Apostolicam æmulati, restrictiorem ac rigidiorē Christianæ vitæ rationem, & disciplinam coluerunt. Hoc videtur innuisse Paulus, cum prioris ad Corint. epistola capite. 6. scripsit, *nescitis, quia sancti de hoc mundo iudicabunt*. Eodem videtur spectare illud Isaie capite tertio. *Veniet ad iudicium Dominus cum senioribus populi sui*. Ioannes item in Apoca. ca. 4. circa thronum Dei, vidit alios viginti quatuor thronos, in quibus sedebant viginti quatuor seniores. Secunda circumstantia: *Antiquus dierum sedit*. Hic antiquus dierum, potest intelligi vel simpliciter ipse Deus, unus, & trinus, vel proprie Deus pater: idque magis videtur congruere huic visioni. Etenim paulo infra subiicitur quendam quasi filium hominis, venisse vsque ad antiquum dierum, & regnum ab eo accepisse. Si intelligatur simpliciter Deus dicitur ipse antiquus dierum, id est, *lōgævus*,

Cum Christo quinam orbis iudicaturi.

Deus cur antiquus dierum dicatur.

& vt aliàs solet dicere Scriptura, p lenus dierum. De multitudi-
ne verò annorum Dei scripsit Iob cap. 36. *& numerus annorum
eius inestimabilis*. Vel antiquus dierum dicitur, id est antiquus
ante omnes dies, omniaque tempora: vel auctor conditorque
omnis antiquitatis dierum & temporum, vel eminenter arque
excellenter in se ipso continens omnem temporis antiquita-
tem. His enim modis omnibus, Dionysius in libro de diuinis
nominibus cap. 10. hanc Danielis sententiam interpretatus est.
Eo autem loquendi modo, Scriptura describit, vel potius ad-
umbrat, Dei æternitatē. Annotauit prædicto loco Dionysius,
aliquando scripturam representare nobis Deum, quasi senem,
& antiquum, quo denotet eius æternitatem: aliquando vero,
tamquam iuuenem ætateque florentem, scilicet, vt significet
simul cum illa Dei antiquitate, incorruptum vigorem, & nul-
latenus diminutam pulchritudinem esse coniunctam. Theo-
quosdam ait verba hæc ita legisse, *antiquans dies*: qua lectione
duo significantur, & æternitas Dei, qui tempori dat antiqui-
tatem, ac vetustatem, eiusdemque immutabilitas, cuius com-
paratione, omnia, vel ipsa quoque tempora, senescere, & anti-
quari dicuntur. Nam, quod dixit de cælis, & terra, Dauid Psal-
mo centesimo primo: *Ipsi peribunt, & sicut vestimentum vete-
rascent: tu autē permanes, & idem ipse es, & anni tui nō deficient*.
Id æquē in alia omnia quæ à Deo sunt condita, quadrat. Hiero-
nymus ait, induci Deum sub specie senis, vt demonstretur gra-
uitas, maturitas, & tranquillitas animi in iudicando: quippe,
quæ frequentius in sene, quàm in iuvene inſunt: sicut Iob dix-
it, in cap. 12. *In antiquis est sapientia, & in multo tempore pruden-
tia, apud Deum est sapientia & fortitudo, ipse habet consilium, &
intelligentiam*. Si autem hoc loco antiquus dierū, proximè de-
notet Deum patrem, sciendum est ipsum figurari tamquam
senem, in comparatione filij propter assumptam ab ipso filio,
ex certo aliquo tempore, naturam humanam, vel propter, vt
in Scholis loquuntur Theologi, prioritatem originis. Quem-
admodum enim pater non quidem duratione, vel natura, sed
auctoritate originis, dicitur esse prior, & maior filio, ita quo-
que antiquior.

Quid in Tertia circumstantia. *Vestimentum eius candidum quasi nix, &
Deo capilli capitis eius quasi lana mundi*. Per candorē vestimenti, sig-
dor vesti nificatur, interprete Theodoro, incomparabilis munditia,
um, & al & puritas diuinæ naturæ, quæ nulla, vel naturali, vel mor-
bor capil tali labe, infecta est, aut inhi potest, ob idque maximè ido-
lorū, vti nea est ad iudicandum. Tribuuntur ipsi, capilli albi, tamquam
est lana, quiddam consequens; & congruens antiquitati, senibus
significet enim canescit caput, & barba: id autem misē facit ad iudicis
aucto

auctoritatem, & reuerentiam: *Coram cano capite, inquit Moyses. Levit. 19. affurge.* Alij, vestimentum candidum, exponunt diuinam prouidentiam rerum cælestium: capillos verò albos, prouidentiam rerum sublunarium, & veramque dici candidam, quia vtraque est ordinatissima, & iustissima, licet nonnullis imbecillitate humanæ rationis diuina æstimantibus, secus videatur. D Hieron. capillos cādidos interpretatur, sinceritatem, & integritatē diuini iudicij: quippè in eo nulla erit acceptatio personarum, nulla item dissimulatio, vel mali, vt non puniatur, vel boni, vt non remuneretur. Similitudo porrò lanæ, eo spectat, vt significetur, etiam in illo iudicio, seueritatem diuini iudicij, non omnis prorsus mansuetudinis, misericordiæ, & clementiæ fore expertem. Nō enim Deus, etiam impios, secundum omnem iustitiæ suæ rigorem puniet, sed citra condignum.

Quarta circumstantia. *Thronus eius flamme ignis.* Thronus Dei sedentis ad iudicandum, indicat iudicis auctoritatem, atque maiestatem. In Psalmo nono scriptum est de Deo: *Sedisti super thronum, qui iudicas æquitatem.* Sessio Dei ad iudicandū insinuat, cum magna cum quiete, & tranquillitate iudicaturum: sic est in libro Sapientiæ cap. 12. *Tu autem Dominator omnium, cum tranquillitate omnia iudicas.* Thronus autem flammeus, & igneus, quinque res donat. Namque in flamma, est claritas, est item ardor: claritas throni, ostendit omnia, de quibus iudicium facturus est Deus esse clarissima illi, a: que manifestissima, itaque nullatenus errare potest in iudicando propter ignorance[m] veri. Deinde, ostendit illud iudicium nulli fore occultum, sicut nec pleraque Dei iudicia mortalibus abditæ, & incognita sunt: tunc autem omnibus, & hominibus, & Angelis erunt clarissimè conspicua, nec quisquam tam manifestè testatæque veritati contradicere audebit. Ardor præterea throni, tria indicat: primo, Deum ad iudicandos homines venturum, non hominum odio, vel cupiditate vindictæ, sed ardore amoris, quo veritatem, & iustitiam amat, tum declaratur efficacia illius iudicij, cuius executio nullo modo impediri poterit: ad extremum, ignis aurum reddit purius, & illustrius, palea verò denigrat, adurit, & consumit: sic in illo iudicio, summa bonis claritas, & gloria accedet: improbi vero incredibili cum probro, & ignominia ad sempiternas inferni pœnas relegantur. Depingitur autem Dei thronus, suppositis rotis, mobilibus, & versatilibus, quales fuisse antiquitus regum throni memorantur. Qua similitudine rotatum, declaratur Deum ita se sedere in throno, immobilem secundum suam naturam, vt secundum rotas tamen suæ potestatis & efficacitatis, per omnia ni-

Quid sessio Dei, & thronus eius flammeus, & ardens designet.

Quid significet thronus rotatus

quæcumque cælo terraque continentur, celerrimè percurrat, & permeet: nam, & in libro Sapientie. cap. 7. traditur, omnibus mobilibus mobiliorem esse sapientiam, eamque attingere omnia propter suam munditiam, & cum sit vna, posse tamen omnia, & in se permanentem, cuncta mutare, & innouare. Rotæ finguntur igneæ propter vim, & efficaciam potentie, ac voluntatis Dei, cui obsisti nequaquam potest, omnia enim quæcumque voluit, fecit in cælo, & in terra.

Psalm. 14

Quid flumen igneum, & rapidum egrediens a facie Dei.

Quinta circumstantia. *Flumen igneum rapidusque egrediebatur a facie eius.* Sic exprimitur sententia illius ultimi, & generalis iudicii, ipsius iudicis ore prolata, & ab omnibus, qui coram aderunt, exaudita, & percepta. Quæ instar rapidissimi fluminis, improbos demerget, absorbebit, & ad tartarum deturbabit, ita vt non possint illi coram iudice consistere, sicut in Psalmo primo dictum est: *Non resurgent impij in iudicio*, vel vt sonat Hebræa, *non stabunt, vel consistent.* Illud autem, *rapidus, & igneus*, indicant sententiam illam iudicis, quam celerrimè, & efficacissimè, correptis à dæmonum turba improbis, & in tartarum delatis, executioni mandandam. Dionysius in libro de cælesti Hierarchia. cap. vltimo superiora verba Danielis, ita exponit. Videndum apud Daniele, quid sibi velint flumina, rotæ, & currus, qui cælestibus, *virtutibus coniuncti inferuntur.* Nempè diuina flumina, diuinos significant latices, largissimam Angelis, atque indeficientem inundationis copiam largientes, vitæ aliisque fecunditatis aliores. Currus autem, coniunctam similium, & animalium societatem signant. Rota verò, quæ alia quidem sunt, semper tamen in anteriora, sine ulla conuersione, in nullam partem declinando, incedunt: vim actionis Angelicæ, quæ rectè perpetuo viâ, atque arduam pergunt, insinuant. Quippe omnis illorum cursus, spiritalisque rotatus, ad viam illâ erectam, & arduâ, celestis inuisionem dirigitur. Possumus, & iuxta alium sensum intellectum aliam rotarum figurale descriptionem exponere. Est enim eis, vt Propheta ait, cognomen inditum. Gel, Gel, quod Hebræicè reuelationis, ac resolutionis significat. Ignea namque, ac diuina rota, reuolutiones habent: quod sempiterno motu, circa summum, idemque versentur bonum: reuelationes autem, quod oculis sacramenta reuelent, & his miliores quosque promoueant, sublimésque diuina fulgoris radios in inferiora agmini descendendo, transfundant. Sic Dionysius.

Dei auctoritas quomodo declaratur.

Sexta circumstantia. *Millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assidebant illi.* Declaratur his verbis, incomparabilis Dei iudicis auctoritas, magnificentia, & maiestas, ex innumerabili multitudiue, eximiaque dignitate eorum, qui ei assidebant, & qui quasi apparitores, & administri, ad eius peragenda, & obcunda munera, erant paratissimi. Verum, circa

hæc

hæc verba, tria sunt annotanda. Ante omnia scire convenit, variam esse horum verborum lectionem, nec apud paucos mēdosam. De priori numero, *millia millium ministrabant illi*, inter omnes convenit: vnum excipio Tertullianum, qui in libro quem scripsit aduersus Praxeam, multo ampliorem habet hūc numerum: sic enim legit, *millies centies centena millia*. Sed in posteriori numero, mira est varietas, & dissensio. Theodoretus, in textu quidem non habet eum numerum: sed in commentario sic eum habet: *decies centena millia*, sic etiam habet translatio Latina versionis Græcæ, quæ est in Bibliis, tam Cōplutensibus, quam Regiis. Verum proculdubio corruptus est, & mendosus numerus: quippe Græca lectio, vt mox dicemus, multo secus habet. Translatio D. Hieronymi eadem autem est, atque nostra Latina, sic habet, *decies millies centena millia*: sic legit etiam Iustinus in Dialogo, quem habuit cum Tryphone: ita quoque legit Gregorius homilia 34. in Evangelia, & in li. 17. moralium cap. 9. atque itidem conuertit ex Hebræo Pagninus. Græca porro lectio ita hunc numerum expressit, *μύριας μύριας*, quod ad verbum sonat decies mille dena millia: nam vox *μύριας*, valet decē millia, vt ex multis Herodoti locis, pre-
 scrtim ex libro septimo, & ex Suida, vbi huius vocis notionem explicat, perspicui potest: idemque intelligitur ex versione Græca libri Ionæ, in cuius extremo, quod Latina versio habet, *plusquam centum viginti millia*, Græcè est, *plusquam duodecim μύριας*. Vox autem *μύριας*, nomen est adiectiuum, eundem planè numerum significans: nam sicut Latine dicimus decem decades, centum centurias, mille millenarios: ita Græcè dicitur, *μύριας μύριας*, id est, decies mille dena millia. Atque hoc modo legit verba hæc Danielis Dionysius Arcopagita in libro de celesti hierarchia c. 14. eodem modo legit Augustinus lib. 2. de Trinitate cap. 18. idemque valet apud Tertullianum in libro contra Praxeam, hic ipse numerus, sic expressus: *millies centena millia apparebant ei*. Quamquam videtur Tertullianus, commutasse numeros, & priorem nostrum, posteriori loco, posteriorem autem, priori loco posuisse. Hanc autem lectionē, equidem censeo rectissimam, & emendatissimam: tum quia sic est Græcè, & apud Dionysium, atque alios antiquos Patres, tum etiam, quia sic est Chaldaicè, qua lingua scriptum est hoc caput à Daniele, legitur enim Chaldaicè: *Ribo, Riban*, idem significans, quod decies mille dena millia. At enim, dicit aliquis, qui possumus tueri Latinam versionem, quæ longè aliter habet, quam tamen sartam testam custodiri, in Concilio Tridentino Patres sanxerunt? Sed facilis est responsio. In terpres Latinus non tam spectauit verba ipsa Chaldaica, quā

Varietas
lectionis.

quid sit
apud Græcos.

Concil.
Trident.

corum

eorum sententiam, & mentem Danielis, cui propositum fuit eiusmodi numeris insinuare, innumerabilem quandam Angelorum multitudinem, ponens definitam multitudinem pro indefinita. Ad hanc autem innumerabilitatem Angelorum melius exprimendam interpres simul iunxit eos numeros, qui magis aliquam multitudinem norant, eosque in seipsos multiplicauit, dicens: *decies millies centena millia*.

Secundo loco admonendus est lector, ne fortè existimet tantum esse Angelorum numerum præcisè, quantum prædictis numeris exprimitur: nam, ut diximus, ut alias sæpè in sacris literis, sic hoc loco, definita multitudo posita est pro indefinita. Illud tantum significare voluisse Daniele, patet, maximam esse & mortalibus incomprehensibilem angelorum multitudinem. Hoc etiam docuit Iob. cap. 25. *Nunquid est numerus militum eius*, & Ioannes in Apocalypsi capite quinto, *numerus eorum milli millia*: & Paulus ad Hebræos 12. *Accessistis ad caelestem Hierusalem, multorum millium angelorum*. Athanasius in eo libro, quo respondit ad nonnullas quæstiones Antiochi, respondens ad sextam quæstionem, quosdam, ait opinatos, ita se habere numerum angelorum ad numerum hominum, ut nonaginta nouem ad unum: alios vero, ut se habent nouem ad unum.

Quantus sit numerus angelorum.

Luca. 15.

Id autem eos argumentari, ex duabus illis Domini parabolis, una de nonaginta nouem ouibus in deserto relictis, & una oue quæ amissa fuerat, quæ sita: altera de nouem drachmis seruatis, & una perditâ. Subdit eodem loci Athanasius, nonnullos putasse, tot esse angelos, quot sunt homines, propter illud, quod est in Deut. cap. 32. *constituit numerum populorum secundum numerum angelorum eius*. Ita enim verterunt eum locum septuaginta interpretes. Diuus Gregorius homilia 34. in Euangelia: videretur sensisse, certè indicat plures esse homines quam sint angeli. Siquidem ait, tot fore homines beatos, quot sunt angeli beati: ex hoc, licet ita argumentari, sed homines damnati plures erunt, quam beati, multi enim sunt vocati, pauci verò electi: contra vero, angeli mali, pauciores fuerunt bonis: quod multi colligunt ex eo, quod Ioannes in Apocalypsi capite 12. scripsit draconem, id est, Luciferum, detraxisse de cælo tertiam partem stellarum, id est, angelorum: ergo omnes homines, tam boni, quam mali, plures sunt angelis bonis, & malis. Augustinus certè in primo capite libri vigesimi secundi, de Ciuitate Dei: significat ruinam malorum angelorum instauratum iri in cælesti Ciuitate, numerosiori electorum hominum supplemento. At, enim uero, probabilius est, ne dicam certum, quod tra-

D. Gregorius.

Matth. 20

Auctoris de ange-

gelos plures esse hominibus, sed etiam omni multitudine rerum

rum sensibilibus, & corporatarum. Quemadmodū enim corpora cælestia magnitudine multò exuperant caduca omnia & mortalia corpora, ita incorporeæ & intelligentes illæ naturæ angelorum multitudine, omnibus corporeis, & sub sensum cadentibus rebus antecellunt.

Illud extremo loco hic animaduertendum est: ex hoc Danielis loco, petita esse celeberrimam illam Theologorū distinctionem, qua illi omnes angelos distribuunt in assistentes, & ministrantes. Verum, assistere Deo, ambiguae ac dubiæ significationis est, sicut adnotauit Diuus Gregorius libro decimo septimo moraliū, capite nono. Nonnūquam enim idem valet, quod frui Dei præsentia, eiusque faciem coram cernere, quomodo assistere, de omnibus beatis angelis, etiam qui nominantur ministrantes, communiter dicitur. Nam de angelis singulorum hominum custodibus, quos infimi ordinis esse angelorum constat, dixit in Euangelio Dominus, *angeli eorum semper vident faciem patris, qui in calis est*. Hac nimirum significatione vltimum esse putandum est Raphaelem, in libro Tobiae, & Gabrielem in Euangelio Lucæ, cum dixerunt, ex iis se angelis seu spiritibus esse, qui coram Deo assistant, seu astent. Sed enim: cum assistere dicitur de angelis, prout opponitur ei, quod est ministrare, & mitti ad externa munera peragenda idem significat, quod proximè videre omnia in Verbo, & inde notitiam omnium, quæ agenda sunt haurire, nec mitti in terras ad exequenda ministeria. Atque hac ratione Dionysius censet quatuor superiores ordines, hoc est, Seraphim, Cherubin, Thronos, & Dominationes, esse assistentium angelorum, reliquos inferiores, esse ministrantium. Nam quod ait Paulus epistolæ ad Hebræos capite primo, omnes esse administratores spiritus, id debet intelligi, non immediatè, sed mediatè: hoc est, non quod per se ipsi expleant ministeria, quæ ad electorum salutem pertinent: sed ipsi tamen angelos, quorum interest eiusmodi ministeria exequi, docent & erudiunt, diuinaque mandata tradunt ab ipsis conficienda. Quod si etiam supremi angeli nonnunquam alicui ministerio destinantur, id quidem adeo fit rarò, vt propterea distinctio illa angelorum in assistentes & ministrantes, minimè tolli debeat. Sunt igitur quinque ordines propriè ministrantium angelorum, nā qui diuina nuncia ferunt hominibus, propriè dicuntur angeli: & eorum principes, insignioribus nunciis deputati, archangeli, qui miracula & prodigia faciunt. Virtutes nominantur: sicut qui plurimum pollent potentia, vt qui Ægyptiorum primogenita omnia, & centum octoginta quinque millia Assyriorum in vna nocte ceciderunt. Potestates nominantur: denique

lorū numero sententia.

Distinctio angelorū in assistentes & ministrantes vnde petita,

Matt. 18.

Tob. 12.

Lucæ. 1.

Qui angeli sint ministrantes, & qui assistentes. Explicatur locus Pauli ad Heb. c. 1.

Officia ordinum angelorum.

Principa-

Exod. 12. Principatus vocantur angeli, qui prouinciis, & regnis præsumunt.
4. Reg. 19. Legimus enim apud Danielem cap. 10. principem regni Persarum, & principem regni Græcorum, nec non & principem populi Hebræi. Qui autem cælestes orbes perpetuo conuersant. Virtutum aut potestatum ex ordine numero esse, creduntur. Diuus Gregorius libro 17. moralium cap. 9. ex hoc loco Danielis probat, plures esse ministrantes angelos assistentibus. Nam quor inquit Daniel, *millia millium ministrabant ei*, non accipit ipse multiplicatiue, sed partitiue, ut ita loquar, hoc est, non pro certo aliquo numero, sed pro numero indefinito, maximo tamen, & qui vix possit exprimi. Quod autem subditur: *& decies millies centena millia assistebant ei*, intelligit Gregorius multiplicatiue, scilicet pro certo aliquo numero definito, longè, scilicet, minori, quam est prior. Similia Gregorio tradit Rupertus, in libro suorum commentariorum in Danielem capite 13. At verò Tertullianus videtur in contraria fuisse sententia, quippe qui in libro aduersus Praxeam scripto, angelorum, quos ipse vocat apparitores Dei, id est, ministros, numerat millies cetera millia: cum assistentiū angelorū ponat, millies centies centena millia. Eadē est Dionysij Areopagite sententia, quāto superiores sunt ordines angelorū, tāto numerosiores esse arbitrātia. Quod etiā magis congruit cum sententia Danielis, qui vitrorum quæ angelorū numerū, per definitas numerorū species expressit sed ampliorem tamen assistentium quam ministrantiū edidit.

Quales sunt libri qui in extremo iudicio proferendi sunt. Septima & vltima circumstantia: *Iudiciū sedet, & libri aperti sunt*: hoc est, iudex sedet in throno, paratus ad iudicandum: & aperti sunt libri, videlicet, in quibus ea continebantur, de quibus vel secundum quæ, iudicandi sunt homines. Hunc Danielis locum mirificè illustrat, alter similis locus in Apocalypsi capite 20. qui sic habet *Vidi thronum magnū & candidum, & super eo sedentem, & omnes mortuos flantes in conspectu throni: & vidi libros apertos, & alius liber apertus est, qui est vita: & iudicati sunt mortui ex hiis, quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorum*. Quem locum explanans Diuus Augustinus libro secundo de ciuitate Dei capite 14. per libros apertos intelligit sanctos, qui cum Christo venturi sunt ad iudicium: quos propterea existimat appellari libros, quia in illis expressa cognoscetur Dei voluntas, & diuinæ legis obseruantia. Quocirca, improbi in eos intuentes, liquido cognoscent, quæ bona ipsi facere debuerint, quæque facere neglexerint. Secundum eos autem libros Ioannes ait iudicandos esse mortuos, tum quia, ut Paulus inquit, sancti de hoc mundo iudicabunt: tum etiam, quia sanctorum vita, quasi quoddam erit iudicium & condemnatio improborum: hinc enim palam erit,

ptæ.

præcepta Dei non fuisse obseruatu impossibilia, etiam homini mortali & fragili, quod tamen improbi, excusandis sceleribus suis, solent prætexere. Ille autem alter liber vitæ, interprete Augustino, qui sic legit illa verba Ioannis, *liber vitæ vniuscuiusque*, eamque lectionem in quibusdam libris reperiri, confirmat Beda, ille inquã alter liber vitæ, interprete Augustino, nõ est aliud nisi notitia clara & indubitata omnium ac singulorum, quæ in hac vita quisque egit, siue bona siue mala, quam notitiam tunc Deus omnipotenti sua vi, ante oculos mentis cuiusque ponet, vt quæcunque bene aut male gessit, incredibili celeritate cognoscat. Beda, libros apertos in die iudicii, interpretatur sacras Scripturas: tunc enim patebit verissima fuisse, quæ nos de illo extremo iudicio sacræ literæ docuerant: videlicet, factum iri generale omnium hominum iudicium, in quo exigenda sit omnium etiam verborum otiosorum subtilis & exacta ratio: ibique nullum fore locum intercessioni, aut perfugium misericordiæ: denique sententiam tunc à iudice proferendam irrevocabilem fore, & quæ tunc vel supplicia, vel præmia hominum decernentur, fore sempiterna. Plerique, libros apertos interpretantur, singulorum hominum conscientias, in die iudicii aperientur, atque explicabuntur, & sua cuique probè pariter atque improbè facta, dicta, cogitataque demonstrabuntur: sic loquitur Paulus ad Rom. cap. 1. *In die, inquit, iudicii Domini nostri, red det unicuique i testimonium conscientia sua, cogitationibus inuicem accusantibus aut defendentibus.*

Diuus Hieronymus putat significari duos libros, vnum bonorum operum: qui dicitur in diuina scriptura liber vitæ seu viventium: atque hic liber est apud Deum & sanctos angelos, alterum malorum operum, qui est penes diabolum: quem ipse tunc proferet ad homines accusandos, & condemnandos. Quapropter in Apocalypsi capite 12. sathan appellatur accusator fratrum: quin id ipsum nomen diaboli significat. Et hic liber ritè nominatur liber mortis, vt in quo scripti sunt æterna morte condemnandi. Nam quod Augustinus ait, & beatus Thomas in prima parte q. 25. confirmat, nõ sicut datur liber vitæ, ita dari librum mortis: hoc intelligendũ est de libro mortis, qui sit apud Deum: non enim in morte positũ est scribere in libro eos, qui repudiantur & reiciuntur, sed eos tantum, qui eliguntur. Non est tamen negandum, eiusmodi librum mortis, esse penes dæmonem, & cum de homine coram Deo iudicium fiet, esse ab eo proferendum. Veruntamen, quemadmodum liber militiæ, tribus modis intelligitur, vel in quo scribuntur milites ad militiam delecti, vel in quo

Beda
quid per
libros
apertos
intelligat.
Matt. 12.
Matt. 25.

D. Hiero-
nymus
Liber vi-
tæ & li-
ber mor-
tis qui
sint.

Liber vi-
tæ tribus
ita.

modis su-
mi po-
test.

traduntur præcepta tractandæ militiæ, & disciplinæ militaris, vel in quo descripta sunt militum tam bona quàm mala facinora: ita quoque liber vitæ dicitur, vel in quo scripti sunt electi ad vitam æternam, qui est liber æternæ prædestinationis: vel in quo ea continentur, quæ conducunt ad consequendam vitam æternam, huiusmodi liber est diuina scriptura, & lex Dei, vel in quo bona & mala opera hominum cõscripta sunt, qui liber, vt exponit Augustinus lib. 20. de ciuitate Dei. c. 14. non est aliud, quam mira quædam vis & potestas Dei in extremo iudicio, quæcunque vel benè vel malè ab hominibus facta, dicta, concupita, & cogitata sunt singulis in memoriâ reducti: & quasi in conspectu mentis liquido recognoscenda constituens. Ex his liquet, quales intelligere oporteat fore libros, quos Daniel in illo iudicio apertos vidit.

*Ecce, cum nubibus cali, quasi filius hominis veniebat,
& vsque ad antiquum dierum peruenit: & in conspe-
ctu eius obtulerunt eum, & dedit ei potestatem æter-
nam, & regnum, quod non corrumpetur: & om-
nes reges, omnesque populi, tribus, & ling-
uæ, seruiens & obediens ei.*

Christus
cur filius
hominis
dicatur.

QUod hic dicitur, filium hominis, id est Messiam, sic in Evangelio sæpenumero appellatum, propter assumptam naturam humanam, cum nubibus venisse vsque ad Deum patrem, videtur reuera euenisse eo tempore, quo nube euectus ascendit in cælos, tunc enim omnes sancti angeli, beatæque animæ eorum, quos à limbo eduxerat, simul cum eo, in cælum ascendentes deduxerunt eum vsque ad thronum Dei patris, cantantes id quod scriptum est in Apocalypsi cap. quinto. *Dignus est agnus qui occisus est, accipere virtutem, & diuinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem, & omnem creaturam quæ super calum est, & super terram, & sub terra, & quæ sunt in mari, & quæ in eo sunt omnes audiui dicentes, sedenti in throno, & agno, benedictio, & honor, & gloria, & potestas in secula seculorum.* Dicitur autem agnus tunc fuisse dignus accipere diuinitatem, non quidem vt Deus esset, nam hoc fuerat etiam ab initio suæ generationis, & nullo ipsius præcedenti merito: sed quia propter passionem suam meruerat honorem & gloriam diuinitatis, hoc est, vt tam ab angelis: quàm ab hominibus tanquam Deus sapiens, fortis & gloriosus adoraretur, & coleretur: & hoc est, quod Paulus dixit, Christum propter ipsius obedientiam exaltatum esse à Deo, datumque

Quomo-
do Chri-
stus dica-
tur in
Apoca-
lypsi ca. 5
fuisse dig-
nus, post

datumque illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomi-
ne eius omne genu flectatur caelestium, &c.

Cæterum de illo quinto regno priores quatuor monarchias
consequuturo, easque funditus euecluro, cuius incomparabile
gloriam, amplitudinem, potentiam, & æternitatem, tam ma-
gificis verbis prædicat Daniel, magnum nobis certamen est
cum Gentilibus & Iudæis, etiam cum quibusdam viris Catho-
licis, Gentilium omnium, non armis, ed scriptis, acerrimus
hostis, & acerbissimus insectator Christianorum Porphyrius,
cum illud cornu parvulum interpretatus esset regem Antio-
chum Epiphanem, infestissimum Iudaorum hostem, quam
eius interpretationem paulo supra & memorauimus, & rescri-
psimus, consequenter exponit quintum regnum, à quo scilicet,
illud cornu parvulum tractum & contritum est, non aliud fuisse
quam principatum Machabæorum, qui multa bella cum An-
tiocho prosperè gesserunt: eiusque ducibus superatis profliga-
tisque exercitibus, & sibi immortalem gloriam, & patriam, ac ci-
uibus gloriosam libertatem acquisiuerunt: quatum rerum hi-
storiam plenissime narrant libri Machabæorum. Verum hanc
Porphyrii sententiam, falsam esse atque a mente Danielis lon-
gissime remotam, & supra ostendimus: & nunc præterea
tribus argumentis pervincemus. Principio, Daniel aperiens
illius quinti regni originem & auctorem: ait, quendam simi-
lem filio hominis venisse in nubibus cæli, usque ad antiquum
dictum, est igitur huius regni cælestis & diuina origo, quæ
propter ad terrenam illam: & temporariam Machabæorum
dominationem minimè pertinet. Denique, regnum illud destru-
ctum erat, sibi que subiectum alia omnia regna, cunctasque
orbis terrarum nationes: at Machabæi, vix intra Iudææ au-
gustissimos fines, principatum tenere potuerunt: nec illis:
æternæ gentes seruierunt. Adice, illud regnum prædicari à
Daniele in dissolubile ac sempiternum, quod regno Machabæo-
rum neutiquam competit. Nam si loquamur de tribus illis no-
bilissimis & gloriosissimis Machabæis, Iuda, Ionatha, & Simone,
quorum admirandæ virtutes, nec vnquam satis laudata facino-
ra, omnium seculorum memoria prædicabuntur, eorum prin-
cipatus, dum tantum & triginta annos steterit, in priori libro
Machabæorum proditum est: siquidem cæpit anno regni Gre-
corum centesimo quadragesimo sexto: eiusdemque regni an-
no centesimo septuagesimo septimo, post mortem Simonis,
finitum est. Sin autem loquamur de eo principatu, prout ab il-
lis Machabæis conditus, in eorum deinceps successoribus per-
durauit usque ad Herodem, ne ille quidem steterit plus annis
centum viginti sex, ut tradit Iosephus li. 14. antiquitatum. Ete-

passionē
& mortē
accipere!
diuinita-
tem.
Philip. 2.

An quin-
tum reg-
num mi-
nifice lau-
datū hic
à Daniele
iuerit Ma-
chabæo-
rum prin-
cipatus.

Quædā
principe-
tus Ma-
chabæo-
rum du-
rauerit.

Thodo-
retus.

dim, initium habuit circa Olympiadem centesimam quinquagesimam quartam: exitum vero & finem, circa Olympiadem centesimam octogesima quintam. Sed pauca hæc satis sint aduersus Porphyrium: cuius opinionem miratur Theodoretus, etiam quibusdam pietate præstantibus viris placuisse: sic enim scribit in extremo huius capitis commentario, *Verbo-
menter miror, quosdam pietatis magistros, quartam bestiam vocasse regnum Macedonicum, seu Græcorum. Debuerant enim considerare, tertiam bestiam quatuor habuisse capita: quod aperte indicabat post Alexandri obitum, quadripartitam fore regni eius distributionem. Ad hoc, debuerant animadvertere, quartam bestiam eodem tempore decem habuisse cornua: & cornu paruum, tria priora cornua radicitus euulisse: at vero in regnum Alexandri, non decem reges, sed quatuor tantum successisse. Illud quoque considerandum esset, si fuit, post quarta bestia interitum, sanctos Dei Altissimi, regnum toto orbe florentissimum & æternum accepisse: atqui post Antiochum Epiphanem, figuratum illum cornu paruo, nequaquam sancti tale regnum exceperunt. Nam etsi potentiam quandam adepti sunt, Machabei, non tamē diu regnarūt. Etenim Iudas tres annos, Ionathas vnde viginti, Simon octo, præfuerunt populo: alij, cum paululū regnassent, vel morte extincti: vel magnus attritus calamitatibus, imperioque priuati sunt. Alioqui, ne omnes quidem isti Sancti, cum quidē illorum improbi extiterint: & ut omnes isti fuissent sancti, his tamen omnibus deletis, Herodes alienigena & impius, totius Iudææ rex consensu: us est. Quomodo igitur verum erit, quod ab angelo dictum est post deletum cornu illud paruum, omne regnum, omnemque gentium potestatem & dominationem qua sub celo est, datum iri sanctis Altissimi & regnum eorum fore sempiternum? Horum enim nihil in illam Machabæorum dominationem competere liquido cernimus, Hactenus Theodoretus.*

Disputa-
tio cum
Iudæis,
An illud
quintum
regnum,
si regnū
Iudæorū,
& an illud
cornu par-
uum figu-
rauit
Christū
dominū
nostrū.

Deinceps pugnādum nobis est cum Iudæis, qui Christianis infensi infestique, & iniquo animo ferentes, quæ de illo quinto regno tam præclara, & gloriosa prædixit Daniel, ea ad regnum Christi, & Christianorum accommodati, nullum nō modo uerunt lapidem, ut clarissimæ veritati, quantas maximas possent, tenebras offunderent: & quam ipsi lucem refugerent, aliis quoque eriperent. Itaque obnixè contendunt ostendere, quæ de illo quinto regno traduntur hic à Daniele, ea regno Christianorum nullatenus cōuenire. Paulus Burgensis, ex nobili Iudæo nobilior factus Christianus, bene longam, & accuratam de regno Christi aduersus Iudæos disputationem scripsit. Duo autem imprimis aduersus Christianos Iudæi probare conantur. Vnum est, regnum Christianorum, non esse illud quintum regnum à Daniele descriptum: alterum est, illud cor-

au parvulum à sanctis fractum, & contritum, secundum germanam & propriam verborum Danielis sententiam significare Christum: regni Christianorum principem, & conditorem. Illud, tribus argumentis confirmant. Primo illud quintum regnum, Daniel affirmat, futurum diuersum a regno Romanorum, quin etiam potentiam Romani imperij deleturum, ac regnum Christi non euerit potentiam imperij Romani: quippe viuentē Christo sub Augusto & Tiberio floruit principatus Romanorum, quam cum maximè, & postea mortuo Christo, multis seculis perdurauit. Quinimo princeps Christianorum, qui est Summus Pontifex, coronat imperatorem Romanum, simulque vterque principatus viget & floret, tantum abest, vt regnum Christi Romanum imperium omino destruxerit. Quid, quod potentia & magnificentia Regni Christianorum, ab imperatoribus Romanis, primū quidem à Constantino Magno, tum ab aliis qui post ipsum imperio præfuerunt, profecta & confirmata est. Summus item Pontifex, potentiam sui principatus à Romanis imperatoribus accepit. Addunt Iudæi alterum hoc argumentum: Danielem affirmare, illud quintum regnum fore totius orbis potentissimum, cæteraque regna subiecta illi fore, quod minime quadrat in regnum Christianorum, plurima namque sunt regna illi contraria, non solum diuersa, & non subiecta. Cernimus præterea imperium Turcarum potentius esse, atque florentius, quā regnum Christianorū, denique multo plures sunt qui non parent Christianorum regibus, quam qui sunt eis subiecti. Postremo, idem confirmant eo argumento illud quintū regnum prædicari à Daniele, incorruptibile ac sempiternum: atqui Christianorum imperium magna ex parte corruptum & euersum est: amisit enim dominationem in Africa, Ægypto, Syria, Asia, nec in paucis Europæ partibus. Id autem quod est secundum partes corruptibile aliquando totum tandem corrumpetur, sic enim Aristoteles in libris de cælo argumentatur, cælum esse incorruptibile, quia post omnem omnium hominum memoriam, nulla eius pars, vel minimum corrupta est.

Quod autem illud cornu paruum significauerit Christum, ita probant Iudæi. Dicitur illud cornu, initio fuisse paruum: similiter Christus, initio humilis, obscurus, & contemptus fuit, paucos item eosque viles atque ignobiles habens discipulos, & sectatores. Loquebatur illud cornu ingentia, id est magnifica de se & gloriosa prædicabat. Christus quoque iactabat se sine peccato esse, de cælo descendisse, antiquiorem esse Abrahamo, filium Dei, & saluatorem mundi. Proferbat etiam

Iudæorum
rationes
fuitiles
quibus
astruunt
regnum
quintum
nō signi-
ficasse re-
gnū Chri-
stianorū.

Arist. li. 1
de cælo.
c. 2. tex. 22

Iudæorum
rationes
quibus
probant
Christū
Dominū
nostrū
esse cornu
paruum.

illud cornu sermones contra excelsum, id est, blasphemabat Deum, Christus itidem iniurius, contumeliosus, & blasphemus in Deū fuit, primus enim docuit, & in vulgus enunciauit Deum generasse filium, & habere filium naturalem sibi consubstantialē & cōeternum, & cum ipse homo esset, Deo se tamen æqualem faciebat. Traditur præterea, illud cornu tentasse mutare tempora & leges, id est, tollere temporales festiuitates ludæorum, ritusque ac cæremonias legales: hoc ipsum Christus facere aggressus est, violato scilicet sabbato, contemptisque legis Mosaicæ cæremoniis. Quin eius sectatores, legis obleruantiam, non solum neglexerunt, sed etiam damnarunt, & omnino interdixerunt. Quid multa? Cornu illud, tribus annis & dimidio regnaturum erat: tanto etiam tempore regnasse Christum confessione ipsorum Christianorum cōstat. Nam ex quo post baptismum in publico versari ac docere, ac sectatores habere cœpit, usque ad eius necem, tres anni, additis præterea aliquod mensibus, transierunt. Ad extremum, Danieli ostensum est, illud cornu paruulum tandem iri fractum contritumque à populo Dei, & sanctis Altissimi: nec hoc, non maxime quadrat in Christum, quem Iudæi, qui erant populus Dei, ignominiosa crucis morte necatum è medio sustulerunt.

**Refellon
euriudæi.**

**Duplicē
Christi
aduentū
prædica-
ri ni scrip-
tura.**

2. Ioan. 3.

**Qualē
Christi
regnū in**

Hæc Iudæi, odio Christiani nominis cæci, aduersus clarissimam veritatē contumaciter, & perfidiosè disputant. Sed adeo tela eorum abusa sunt, & infirma, vt de illis verissimè diceat illud Davidis ex Psalmo 63 *Sagitta paruulorum facta sunt plaga eorum: & infirmata sunt contra eos lingua eorum.* Verum quò notior, & testatior fiat prædictarum rationum inanitas ac futilitas, sciendum est, duplicem Christi aduentum in sacris literis prædici, ac prædicari: primum, & secundum. In priori aduentu, venit Christus non ad iudicandum, & damnandum, sed vt ipse dixit, *ad saluandum mundum*, saluandum dico spiritaliter magis quam corporaliter. Quapropter, eam vitæ formam ac rationem in priori aduentu suscepit, quæ ad curandos spirituales animorum morbos: perfectamque mentis sanitatem comparandam plurimum conferre posse visa est. Quocirca non venit Christus cum humana potentia & gloria: sed humilis, & pauper, clarissimum præbens exemplum patientiæ, humilitatis, sui ipsius mortificationis, denique omnium terrenorum bonorum desipientiæ: his enim rebus sciebat ad extrahendos ex animis hominum errores, & vitia, virtutesque, ac cælestem doctrinam inferendam, esse opus. Non igitur primum venit in mundum, temporale ac terrenum possedurus regnū, sed potius spirituale, idcircoque b dixit

suis discipulis venisse se, non ministrari, sed ministrare: & Pilato, & regnum suum non esse de hoc mundo, & item: Apostolis dixit, *Id Regnum Dei intra vos est*: nec regnum eius nominatur regnum mundi, sed regnum celorum: Iatro quoque pendens in cruce, iamque moribundus: Christo itidem cruce affixo, & moribundo dixit: *e Memento mei Domine, cum veneris in regnum tuum*. Nec tantum Christus huiusmodi regnum terrenum, & humanum non ambitiose quaesivit, sed etiam studiosè, curiosèque fugit. Cum enim sciret multos esse, qui ipsum regem facere vellent, sese illis subdixit, fugitque. Fuit igitur in priori Christi aduentu regnum eius non corporale, sed spirituale: atque hoc regnum, in illa visione statuae, quam rex Nabuchodonosor vidit in quiete, praefiguratum est: & quæ de eo regno Daniel eam visionem regi interpretatus, disseruit, ea ad priorem Christi aduentum magna ex parte pertinere, duo sunt manifesta indicia. Alterum, quod ibi Christus significatur similitudine lapidis abscissi de monte sine manibus, quod significavit carnalem Christi ex matre, sine admixtione virilis seminis generationem: alterum, quod ibi Christus significatur primo tamquam parvus lapis, deinde paulatim in maximum montem excresecens: quod ad posteriorem Christi aduentum nullo modo, ad priorem verò, aptissime potest accommodari. Hoc autem spirituale Christi regnum destruxit omnia alia regna: non quidem corporaliter secundum humanam eorum potentiam, sed spiritualiter, videlicet, sicut ipsum erat spirituale: destruxit inquam, secundum vitia, & errores: praesertim verò, secundum idololatriam, quæ per omnem orbem vigeat, & regnabat. Nec ad hunc modum destruxit omnia regna simul, & vno omnia tempore, sed paulatim, & longo temporum processu. Etenim sere nullum in orbe regnum est, in quo fides, & religio Christiano non aliquando floruerit. Ex his palam est, hoc Christi regnum longè diuersum fuisse à regno Romanorum. Hoc enim corporale, terrenum, & temporale fuit, illud spirituale, æternum, cæleste. Et regnum quidem Romanum destructum est à regno Christi, non quidem corporaliter, sic enim non aduersatur regno Christi, sed spiritualiter, quia destruxit errores, superstitiones, denique idololatriam, quæ Romanis maximè dominabatur: fecitque, ut Romanum Imperium spiritualiter esset subiectum, atque obediens imperio Christi. Quo licet intelligere, summum Pontificem, qui vicarius Christi, summam in regno eius potestatem habet, non tam corporaliter, quàm spiritualiter toto orbe regnare, & hac spirituali dominatione cunctis mundi principibus præcellere, & in vniuersum orbem terrarum habere

priori
eius ad-
uentu.
b Mat. 20
c Ioan. 18.
d Luc. 17.
e Luc. 23.

f Ioan. 6.

Daniel. 2.

Quomodo
prior
Christi
aduentus
à Daniele
præuisus
fuit.

Regnum
Romano-
rum à Chri-
sto destruc-
tum spiri-
tualiter

Monarchia
summi ponti-
ficis spiri-
tualis.

**Est à Deo
immediatè.**

**Quomo-
do regnū
Christi in
terris sit
corrup-
tibile, &
incorru-
ptibile.**

**Christū
Dominū
nostrum
non esse
significa-
tū per cor-
nu paruu-
lum,**

imperium. Quapropter, & si ditionem terrenam ab imperato-
re Romano potuit accipere, attamē spirituale, propter quā est
summus Pontifex, & totius Ecclesiæ monarcha, nec hominibus,
nec ab angelis potuit accipere. Quis enim, nisi solus Deus po-
tuisset concedere diuinū illud munus, & potestatem remittendi
peccata, consecrandi corpus Christi, gratiam conferendi, ex-
communicandi contumaces, animas ligandi, ac soluendi, de-
nique cælum aperiendi, & claudendi, &, vt in iis, quæ ad fi-
dei Christianæ doctrinam pertinent, condendis, atque decer-
nendis, nullatenus falli posset? Non imus inficias, hoc reg-
num Christi, aliquatenus diminutum & corruptum esse, non
per se quidem, sic enim incorruptibile est, sed ratione eorum,
qui huic regno subditi sunt, quos aliquando plures esse con-
tingit, & aliquando pauciores. Quamquam ex eo non potest
concludi, hac ratione fore aliquando, vt totum Christi reg-
num in terris sit corruptum, & planè delerum. Siquidem,
quantum in vna parte orbis diminuitur, tantum propagatur
in altera: id quod nostris hisce temporibus contigisse liquidò
cernimus: quantum enim Christiana religio in hoc nostro or-
be contracta, & coangustata est: tantum, atque eò amplius,
est dilatata in nouo orbe Occidentali, & in tot tantisque Ori-
entis regionibus, & prouinciis. Itaque similiter Christi reg-
num dici potest corruptibile, vt Philosophi docent quatuor
elementa esse corruptibilia: scilicet, non secundum se tota, vt
loquuntur ipsi, sed secundum partes. Etenim nunquam totum
elementum simul interit, sed tantummodo per partes, ita ta-
men, vt quantum ipsi ex vna parte deperit, tantum ex altera ei-
dem aggeneretur.

Quod autem Iudæi, inneterato nostri odio insani, &
amentes, commenti sunt, illud cornu paruulum, significasse
Christum Dominum nostrum: adeò manifestè falsum & ab-
surdum est, vt iuret magis ridere huiusmodi commentum,
quam confutare. Nonne Danieli ostensum est, postquam illud
cornu esset fractum, & contritum, tunc demū regnum sancto-
rum Altissimi, fore potentissimum, atque florentissimum? Si
igitur contritio illius cornu significauit Christi cædem factam
à Iudæis, & regnum Sanctorum Altissimi, denotabat imperi-
um populi Hebræi, quomodo vaticinium illud cum ipso even-
tu, & veritate, non solum non congruit, sed etiam omnino
pugnat? Quantum namque Iudæi post necem Christi florue-
runt, & quam feliciter regnauerint, res ipsa docet, & ipsi ex-
perti sunt, hodieque experiuntur. Ab eo enim tempore quo
Christū occiderūt, ultio mortis eius, ira eos persequitur, urget,
perimitque omni orbe, miserrimum vbique terrarum perpes-
sus

fos exilium, durissimamque servitutem, nulloque loco eos cōsistere, & à tantis malis, vel ad punctum temporis, respirare sinat. His accedit, Danieli ostensum esse, illud cornu paruum, ex medio aliorum decem maiorū cornuum quaræ bestiæ, progeneratum iri, id est tunc futurum cum illa quarta bestia, figurās imperium Romanum, habebit decem cornua, id est, ut supra diximus, decem, vel multos reges: quorum regnum tres, illud cornu paruum primo euellet, id est, debellabit, & subiugabit. Hæc autem nullo modo congruere Domino nostro, etiam Iudei, nisi scienter, ac voluntariè cæci esse velint, non possunt non liquido videre. Non est igitur dubitandum, regnum illud sanctorum, figuratum in statua Nabuchodonosor, & à Daniele interpretatum, fuisse regnum spirituale Christi, quod in prioribus aduentu fundatum, ad hanc diem itetit, & usque ad consummationem seculi permanens est. De cuius regni amplitudine, opulentia, maiestate, gloria, & felicitate, multa exstant apud Vates, tam priores Daniele, quàm posteriores, clarissima, & præstantissima vaticinia: apud Davidem in Psalmo 2. 44. 71. 109. 144. apud Isaiam capite secundo, vige simo quinto. 30. 33. 49. 60. 63. & 66, denique apud Aggæum capite secundo.

Illud præterea adnotandum est, hoc Christi regnum spirituale, omnibus huius mundi regnis octo rebus præcellere. Pri-
mò duratione, stetit regnum Christi ab ortu suo ad hanc diem, octo re-
plus annos mille quingentos octoginta, in posterum verò sta-
bit usque ad consummationem seculi. Omnium verò prio-
rum monarchiarum diuturnissimum fuit Assyriorum im-
perium, quod tamen mille quadringentos annos non ex-
pleuit. Deinde amplitudine ditionis, & dominationis, Ete-
nim fere omnes mundi regiones dominatu suo complexum primò du-
res, ne per auditionem quidem cognouerant, regnum Chri-
stianissimè ac florentissimè viget. Tum vi & efficacitate impe-
rii: siquidem aliorum omnium regnorum vis, & potentia, ad di-
ca tantum, quæ extra hominem sunt, vel summum, ad ipsa ho-
minum corpora pertinere potest, at regnum Christi, usque ad
intimos animorum recessus penetrat, atque animis mentibus
que præcipuè dominatur. Præterea præstantia effectus, & vi-
litate: quibus enim Christus dominatur, eos peccati, & diabo-
li servitutis excusso iugo, verè facit liberos, iustos ab omni vitio
rum & errorum labe integros & puros, denique filios Dei, at-
que hæredes vitæ æternæ. Postea, modo, quo regnum, hoc quo ac-
quisitum & partum. Non enim, ut mundana regna, ter-
rore armorum, bellica potentia, & cædibus hostium, sed est,

paupertate, humilitate, perdomandis cupiditatibus, bonis omnibus terrenis negligendis, malisque tolerandis, quin etiam mortis ipsius appetitione, quam, & Monarcha ipse Christus, & principes eius sectatores, voluntarie subierunt, regnum hoc spirituale ab initio constitutum, & postea toto obre amplificatum, & usque ad hanc diem conseruatum est. Ad hæc excellentia legum, & institutorum, quibus regnum hoc a Christo descriptum, temperatum, & formatum est: sic enim Dauid in Psalmo decimo octauo, de lege Moysis tam magnifica, & imita

Sexto, legum excellentia. prædicat, dicens: *Lex Domini immaculata, conuertens animas, testimonium Domini fidele, sapientiam præstans paruulis, &c.* Quanto verius eadem, ac multo etiam maiora, de hoc regno Christi, & lege Euangelica dici possunt? Sapientiores Philosophi, fere doctiorum omnium assensu dixerunt monarchiam, optimum esse genus gubernationis, præsertim vero, quoad princeps sapiens, & iustus fuerit: atqui huius regni Dux, Moderator, & princeps vnus, est Christus, adeo sapiens, & bonus, vt nec ipse falli, nec alios fallere queat, nec a perfectione probitatis, & sanctitatis, vel transuersum vnguem discedere. Præstat etiam cæteris regnis sine, qui quidem in alis regnis, præterquam quod humanus, & temporarius est, in hoc autem regno, cælestis & sempiternus: etiam ipsius principis, magis quam subditorum utilitate, & gloria continetur. Huius autem regni finis est, eos, qui sub hoc regno viuunt, ad

Septimo, sine. immortalem, & beatam vitam omnium fruendam perducere.

Octaua ipsius regis præstantia. Octaua huius regni excellentia a stimulo debet ex præstantia dignitatis eius, qui præest huic regno. Qui de rebus principi ad bene, ac feliciter imperandum, necessariis præcipiunt, tres in primis commendant: prudentiam, iustitiam, & potentiam, in quibus rebus, velle alios principes cum Christo vlla ex parte comparare, non est aliud, nisi per exiguum lucernæ lumen, cum immensa claritate solis contendere, & componere velle. Isaïas cap. 9. cum de Christo dixisset, & imperium eius super humerum eius, protinus sex illius principis eximias proprietates subiungit: *Vocabitur, inquit, nomen eius Admirabilis.* nam clarum nomen, & celebris fama, quæ in hominum laude, & admiratione versatur, magnam principi auctoritatem, & maiestatem asserunt. Tum addit *Consiliarius,* quasi diceret, usque adeo non eget cuiusquam consilio, & in tantum superest illi prudētia, vt aliis consiliarius esse possit, & debeat. Consilio autem, & prudentia stabiliri, & nobilitari reg-

Locus Isaïæ cap. 9. explicatur. na docuit Salomon in Prouerbiis. Postea subditur, *Fortis,* scilicet, ad debellandos omnes hostes, sibi que subiectos valde diffi-

Proverbia 42. ciles delendos, & custodiendos. Ad hoc nominatur Deus: ex quo

ex quo apparet, nequaquam timendum esse, ne monarchia hæc, cuius, & Conditor, & Rector, ac Defensor Deus est, illo tempore deficiat. Præterea, dicitur, *pater futuri seculi*: regnum enim Christi inchoatur in hoc seculo, sed in altero perfectum est, & omnibus numeris absolutum: cum cæterorum regnorum, idem qui huius seculi, terminus & finis futurus sit. Illud autem nomen, *pater*, indicat hoc regnum non consistere scurritia tyrannica, nec regali fastu, sed paterna suauitate, caritate, & benignitate: & ita Christum potestate regem esse omnium, ut amore tamen & cura, singulis pater sit. Postremo, laudatur, *princeps pacis*, id est, pacificus: videlicet, qualis fuit Salomõ, qui multis rebus similitudinem eius prætulit. Est sane finis omnium regnorum, ut iuste secundum leges, & item tranquillè ac pacificè viuantur. Sed ea pax, quemadmodum & iustitia, civilis tantum & humana est. Christus delevit peccato, victo mundo, debellatisque dæmonibus, necnon & patre placato & propitiato, spiritualem nobis æternamque pacem attulit. Quapropter in eius ortu pacem cecinere angeli: & ipse abiturus ad patrem, pacem suam, quasi legavit discipulis, dicens: *pacem* meam do vobis, *pacem relinquo vobis*, & post resurrectione: quibus se vivum ostendit, eos verbo pacis salutavit. Ipse solius animi hominis explere, & omnem eius satiare audiretem potest, quippe de eo scriptum est. *Qui replet in bonis desideria iustorum*, & alibi, *Qui satiat animam inaniem, & animam esurientem implet bonis*. cuiusquam vero immensa hæc humani animi capacitas impleatur, non potest perfecta pax & quies contingere. Hadenus ostendimus, regnum Christi præmonstratum in visione illius statum, fuisse potissimum spirituale regnum, quod in priori eius aduentu constitutum, usque ad consummationem seculi permansurum est. Alterum verò regnum, quod in secundo aduentu, Christus, & in cælo & in omni terrarum orbe, tam spiritualiter, quam corporaliter, obtinebit, significatum est Danieli, in visione, quæ narratur hoc septimo capite. Arque huius rei, duo manifesta sunt argumenta. Alterum argumentum est, quod hic dicitur Christus venisse in nubibus cæli, usque ad antiquum dierum, regnum ab eo accepturus, venturum autem Dominum cum nubibus cæli in secundo aduentu, ipse Dominus indicavit Matthæi 24. cum dixit, *Videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa & maiestate*, & ca. 26. interrogatus cum adiuratione a pontifice Iudæo, an ipse esset Christus, respondit: *Tu dixisti: verumtamen dico vobis, amodo videbitis filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei. & venientem in nubibus cæli*. Et cum spectantibus discipulis ascendit in cælum, nubes suscepit eum ab oculis eorum:

Finis omnium regnorum pax

Luc. 2,
Ioan. 14.
Ioan. 20.

Psal. 103.
Psal. 106.

In visione, quæ describitur hoc capite, præcipue agitur de regno Christi, quod post seculum eius aduentum est futurum.

Act. 1. & angeli dixerunt illis: *Hic Iesus, qui assumptus est à vobis in ca-*
Matt. 17. *elum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in caelum.* Cuius rei præmiserat Christus quasi quoddam specimen in sua transfiguratione, quæ in nube lucida facta est. Nubes autem illæ in quibus vêturus dicitur Dominus ad iudiciũ, partim faciẽt ad obumbrandos mortalium oculos, quo facilius aduenientes Christi claritas & splendor sustineri queat: partim ad gloriæ Christi accessionem, cui nubes illæ velut sedes erunt, & vehiculum, quo sæpenumero dicitur vsum esse Deum in præcipuis apparitionibus, vt legimus in sacris literis. Alterum eiusdem rei argumentum est, quod Daniel hoc loco inquit, prius contritum iri cornu paruulum, deinde florentissimum illud regnum sanctorum futurum: sed illud cornu paruulum significauit Antichristum, vt supra ostendimus: ergo regnum, quod in hac visione Danieli adumbratum est, proculdubio existimandum est, ad regnum Christi quod erit post finem mundi pertinere. Et hæc quidem cum Iudæis sint à nobis disputata.

Executi- Tertium restat nobis certamen cum quibusdam viris Ca-
tur opi- tholicis, sed non sine verecundia, & reuerentia subeundum.
nio Chi- Nimirum, quos viros propter eximiam sanctitatis & doctrinæ
liastarũ, præstantiam admiramur & colimus, cum his nunc decernend-
cuius de- dum nobis est: duce tamen veritate, comiteque modestia, nec
sensores maiori contentione, quam quæ falsi refellendi, verique demon-
fuerũt Pa- strandi causa necessario suscipienda est. Fuit quondam opinio,
prius, Ire- magno assensu multorum & nobilium auctorum confirmata,
næus, Iu- labores & afflictiones sanctorum, in hoc mundo, ab initio eius
stinus. vsque ad finem, non plus sex annorũ millibus duraturas, quẽ-
Tertullia admodum fabrica huius mundi, sex diebus effecta & consum-
nus, La- mata est, ita vt cuique illorum sex dierum respondeat vnus
stantius, millenarius annorũ. Nam vt David in Psal. 89. cecinit, & Petrus
Victori- scripsit in 3. capite posterioris epistolæ, vnus dies apud Deum,
nus, Sul- tanquam mille anni, & vicissim mille anni tanquam vnus dies.
pitius, & Completis autem illis sex annorum millibus, suscitatum iri
Apollina- ex mortuis omnes sanctos, Christumque descensurum in ter-
ris. ras, & in his regnaturum cum sanctis per mille annos, subie-

cto ipsis omni terrarum orbe cum incredibili gloria & bonorum omnium abundantia, & tali propemodum felicitate, qualem Poëtæ mentiundo, illi suo aureo sæculo affinxerunt. Sanctos præterea eo tempore cum summa castimonia & integritate ducturos vxores, & ex his filios, alumnos sanctitatis, procreaturos: & vt verbo dicam nihil eis quod ad summam in terris felicitatẽ perseruenda pertineat, defuturũ: & hanc esse, quã

Apoc. 20. Ioannes in Apocalypsi appellauit primam resurrectionem.

Exactis

Exactis porro his mille annis, solum iri sathan, & grauissimam omnium quæ fuere vnquam, per Antichristum aduersus electos Dei persecutionem concitaturum. Postea, cunctis mortalibus ad vitam reuocatis, futurum generale iudicium, atque improbis ad æternas inferni pœnas relegatis, assumptum iri sanctos in cælum, ad sempiternam sceleritatem animo simul, & corpore percipiendam: & hanc esse quæ prædicto loco Apocalypsis vocatur à Ioanne secunda resurrectio. Huius sententiæ auctor fuisse videtur Papias, discipulus Apostolorum, vt refert Diuus Hieronymus in libro de scriptoribus ecclesiasticis, ad quam adhæsit etiam Iustinus, in eo dialogo quem habuit cum Tryphone, & Irenæus libro quinto aduersus hæreses. Hieronymus libro vndecimo commentariorum in Ezechielem, eiusdem opinionis probatores, & sectatores nominat Tertullianum in libro de spe fidelium. Victorinum in commentariis super Apocalypsi, Appollinarem quoque, Lactantium item in septimo institutionum volumine, Seuerum præterea Sulpitium æqualem & familiarem suum, in eo dialogo quæ Gellus inscribitur. Verum, eam sententiam omnium disertissime tractat, & enucleatissime declarat prædicto loco Lactantius, inter alia, hæc scribens, *Terra aperiet facundiam suam. & uberrimas fruges sua sponte generaliter: rupes montium melle sudabunt: per riuos vina decurrunt, & flumina lacte inundabunt.* Nec vero extitit indignum est horum sententiam fuisse eandem, quæ tribuitur Cerintho hæresiarchæ, quem Eusebius, libro tertio historię ecclesiasticæ, capite vigesimo secundo, auctoribus Caio, & Dionysio Alexandrino confirmat, similiter vt prædictos auctores, fecisse regnum Christi per mille annos terrenū, sed ipsum tamen in omni deliciarum mollicis, & carnalium voluptatum obscenitate posuisse. Itaque Diuus Augustinus cum hanc sententiam semper damnauerit, in illa tamen priori se fuisse aliquando, in libro vigesimo de Ciuitate Dei capite septimo, confitetur.

Lactantius lib. 7 cap. 24.

Augustinus.

Verum enimvero, eam sententiam, licet doctissimis & sanctissimis viris probatam, dupliciter in præsens tamen habeo refellere, nam & falsam esse contendo, nec illud regnum Christi, quod ipsa finxit, ad hoc quintum regnum à Daniele commemoratum, vilo modo pertinere, & falsam quidem esse, duobus argumentis constat. Nam nec Christus, nec Apostoli, regnū aliquod terrenū & tēporale, nec in hac vita sceleritatem vnquam sanctis promiserunt. Quinimo Christus aperte dixit, regnum suum non esse de hoc mundo, ipsumque semper appellauit regnum, vel spirituale, vel cælorum,

Refellitur opinio Chilastarū.

Ioan. 18.

& cum

Idem. 22.

Regnum
Christi
quod fin
xerunt
Chilia-
ste nō es-
se quia-
tū illud
regnum,
hic à Da-
niele de-
scriptum

& cum de statu sanctorum post resurrectionem ageret. *Tunc (inquit) nec nubēs, nec uxores ducent, sed erunt similes angelis Dei.* Deinde, horum opinio euentu ipso confutata est. Siquidem isti dixerunt natum esse Christum in sexto millenario, videlicet, sequuti computationem annorum ab exordio mundi, quam in libris septuaginta interpretum repererant. Quocirca & Diuus Augustinus existimauit sua ætate sextum volui millenarium: & Lactantius, qui claruit principatu Constantini Magni, ex illis sex annorum millibus, tantum suo tempore superuisse dixit ducentorum annorum expectationem. Ergo secundum istorum computationem, iam hoc tempore transacto septimo millenario, octauus millenarius ageretur: nec tamen illud felicissimum Christi regnum per mille annos duraturū, adhuc in teris, vel ad breuissimum tempus visum est. Nulla vero ex parte istud regnum congruere cum regno quinto, quod hoc loco descripsit Daniel, duo sunt indubitata argumenta. Etenim Daniel inquit, quintum illud regnum suscitatum iri, postquam illud paruum cornu fractum & contritum fuerit: significabat autem illud cornu, vt supra docuimus, Antichristum, ante cuius tamen aduentum, per mille annos regnum illud terrenum futurum, isti existimant. His adde, quintum illud regnum laudari à Daniele, ex eo quod nullus eius finis esset futurus, sed in omnem æternitatem permanens esset, regnum vero ab istis constitutum, annis duntaxat mille definitum, & determinatum est.

Quibus
rebus
multi, cū
primis
docti &
sancti vi-
ri in præ-
dictā opi-
nionē de-
ducti sint
Item.
apud Eu-
seb. lib. 3
cap. 33.
De Papiæ
Eusebij
testimo-
nium.

Sed enim quæret aliquis, ecquidnam istos tam doctos & graues viros mouere potuerit, vt eiusmodi opinionem, non modo falsam, sed ne in speciem quidem admodum probabilem, tantopere ipsi probaret. Equidem, quibus rebus eos putem adductos, vt ita sentirent, paucis hic subiiciam. Primo mouit istos auctoritas Papiæ, qui discipulus fuerat Apostolorum: eum certe Irenæus Ioannis apostoli auditorem laudat. Sed Papiam fuisse tardo & rudi ingenio, ideoque non satis intellexisse, quæ ab Apostolis sub figuris & similitudinibus rerum corporalium dicebantur, spiritualiter tantum intelligenda: confirmare possumus Eusebij auctoritate, qui libro tertio hystoriæ Ecclesiasticæ capite trigesimo tertio, de Papiæ hunc in modum scribit. *Afferit Papiæ regnum Christi post humana carnis à mortuis resurrectionem, mille annos humano & corporeo more in terris futurū. Quæ quidem dogmata, credo eum propterea excepisse, quod Apostolicas interpretationes, quæ ab illis essent expositæ sub arcanis figuris & obscuris parabolis, male intellexisset. Num homo erat, sicut ex scriptis eius facile licet coniecturam capere, ingenij perquam tenuis. Verum tamen plerisque viris ecclesiasticis, qui eius hominis antiqui-*

latem,

ratens, pro suarum partium defensione citabant, persimilis erroris auctor extitit, ut Irenaeus, & si quisquam alius eadem cum illo sentire videbatur. Sic Eulebins. Monet quoque istos, res ipsa latis per se laetabilis & gloriosa, multisque optabilis, cerè in vulgus admodum probabilis & plausibilis. Ea porro sententia, si Christianis hominibus penitus persuaderetur, magnam habere posse videbatur, ad eorum animos, ne malis pro Christi nomine ferendis, ipsi deficerent, expectatione tantæ felicitatis, etiam in terris aliquando persruendæ, vehementer confirmandos, atque sustentandos. Moverunt præterea, eos nonnullæ Scripturæ sententiæ, in quibus mira de regni Messiae, gloria, opulentia, & magnificentia etiam corporali ac sensibili prædicantur: quæ tamen, vel intelligenda sunt de cælesti regno Christi, post consummationem seculi futuro: vel de spiritali regno Christi, quod nunc in terris viger. Sunt enim omnia illa varium promissa & prædicta, spiritaliter interpretanda. Siquidem, solenne est in sacris literis, spiritalia bona & gaudia, quo facilius intelligantur, etiam à non doctis & ingeniosis, corporalium & sensibilibus bonorum figuris & similitudinibus exprimere. Verum, super omnia mouit ipsos, locus ille Ioannis, qui est in Apoclypsi capite vigesimo, quo loco Ioannes duplicem facit resurrectionem: & post primam ait sanctos cum Christo felicissimè regnuros per mille annos, deinde, iterum sathan solutum iri, & futurum generale iudicium, sanctosque omnes in cælos assumptum iri, consummatæ felicitatis vitam sempiterno ævo acturos: & hanc vocat Ioannes secundam resurrectionem. Sed profecto Ioannes vocabulo primæ resurrectionis, non aliud significare voluit quam statum sanctarum animarum, quæ solutæ corporibus è terris subuolant in cælos, Deoque felicissimè fruuntur vsque ad diem iudicii: quod omne tempus, significatum est à Ioanne, numero mille annorum, videlicet ponendo numerum definitum pro indefinito: id quod fit non raro in sacris literis: ponitur enim numerus millenarius, ut magna aliqua multitudo significetur: quemadmodum supra hoc ipso capite de angelis dixit Daniel, *millia millium ministrabant ei: &c.* Et Dauid in Psalmo. 104. *memor erit verbi sui, quod mandauit in mille generationes: & in libro Ecclesiastici capite decimosexto, melior est unus vir timens Deum, quam mille impij.* Secunda vero resurrectio, denotat apud Ioannem eo loco consummatam sanctorum felicitatem corporibus ad vitam beatam atque immortalem reuocatis: sicut secunda mors, significat damnationem improborum, poenas animo & corpore luentium sempiternas.

Locus Ioannis Apoclypsis 20. de Christi regno mille annorum, & de publica resurrectione.

**Allegori-
ca Ruper-
ti inter-
pretatio
huius lo-
ci.**

**Vna Ec-
clesia &
plures Sā-
cti.**

**Fluvius
igneus
Spiritu
sanctum
significat**

Añtor. 2.

Sed, ne præter modum institutæ, & seruatæ adhuc breuita-
tis longiores simus, huic de Christi regno disputationi finem
imponemus. si vnâ quandam Rupertii corum quæ de extre-
mo iudicio, & Christi regno à Daniele tradita sunt, allegori-
cam interpretationem, futuram lectori non iniucundam,
huic commentario nostro adiiciamus. In libro suorum corn-
mentariorum in Danielem, capite decimotertio, superio-
ra verba Danielis explanans, ita scribit Rupertus. *Aspicebam,*
inquit Daniel, videlicet desiderans & suspirans, eo desiderio ac su-
spirio, quod commune erat omnium iustorum, non ignorantium se
regno Dei excidisse propter Adam & expectantium, ut in nobis re-
cuperaret ipse regni sui gloriam. Quod & ita factum est, throni po-
siti sunt, & thronus eius flamma ignis. Thronus vnus. & plures
throni: vna enim Ecclesia est, & plures sancti, quorum in cordibus
ille antiquus dierum sedet: Deus quippe recens in illis non fuit. Thro-
nus eius Abraham, thronus eius David, thronus eius singuli san-
cti, in quorum ille cordibus per fidem sedet. Throni eius positi, id est,
sancti, longa expectatione in occursum regni eius preparati sunt.
Qualis ille sedet Vestimentum eius quasi nix candidum. & capilli
capitis eius quasi lana munda. Gloriosa hæc regni eius insignia sunt,
nix quippe remissionem peccatorum lana nuditatis nostre operime-
ntum significat: Vnde David "salmo quinquagesimo. lauabis me, &
super niuem dealabor, & item "salmo trigesimo primo. (Beati quo-
rum remissa sunt iniquitates. & quorum resecta sunt peccata) Flu-
uius igneus rapidusque egrediebatur à facie eius. Licet ignis ira, &
flamma hic possit intelligi vindicta futura, tamē hic fluvius igneus
dulciori adhuc dignior est intellectu, maxime quia sic dictum est,
egrediebatur à facie eius. Quid enim non dulce, quid non amabile
procedit à facie eius? Ergo fluvium igneum, dicimus esse Spiritum
sanctum, de quo in Psalmo quadragesimo quinto. Fluvius impetus
letificat civitatem Dei, & apud Isaiam capite sexagesimo sexto, idē
Spiritus sanctus dicit, ecce ego declino in eos, ut flumen pacis & ut
torrens inundans gloria gentium. Qui propterea dicitur egredi à fa-
cie Dei, quia substantialiter procedit ex filio, qui est velut facies &
imago patris. Igneus & rapidus erat, quia mentes igneas reddit, &
linguas disertus. & viuidas facit, quod ipso effectus probauit, super
discipulos descendens sub specie ignis, quo intensis illi, protinus loqui
cœperunt linguis variis, & rapidis ita ut silentiū illis nulla posset se-
culi potestas indicare. Ex tunc thronus eius, id est, Ecclesia facta est
flamma ignis, & rota Euangeliorum eius ignis accensus. Millia
millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assidebāt
ei. Dato Spiritu sancto qui ab ipso procedit, innumerabiles homines,
qui prius non erant eius, per aquam, & per eundem renati Spiri-
um, distributis ordinibus, diuersisq; numeribus seruire cœperunt: ma-
iestate

testatū eius: alij per actiuam vitam ministrantes ei, alij per contem-
platiuam ipsi assistentes. Plures autem in actiua vita ministrans,
pauciores in contemplatiua ei assistunt. Bene ergo inde finita quan-
titate dictum est millia millium ministrabant ei: definita uero, &
decies millies centena assistebant ei. Iudicium sedit, & libri aperti
sunt. Hoc utriusque iudiciū, quasi confinium est: nam recta utrum-
que iudicium significatione contingit. Etenim, iudicium iam sedit,
ut princeps huius mundi eiceretur foras: sedebit adhuc, ut idem
princeps cum angelis suis tanquam caput cum omni corpore, meri-
tas recipiat poenas. Unde sequitur, quod intorfecta esset bestia, & pe-
risset corpus eius, & traditū esset igni ad comburendum. Item li-
bri iam aperti sunt, aperiens: Agno librum magnum septem sigil-
lis signatum, aperiens inquam illo, sensum discipulis suis, ut intel-
ligerent scripturas. Aperti sunt autem libri per primum iudicium,
ita tamen, ut qui non uidebant, viderent, & qui uidebant, caci-
ferent. Aperiendi sunt deinde libri conscientiarum, ut iudicetur sin-
guli, ex his qua ibi scripta sunt. Manifestū hactenus descriptum
est iudicium diuinum, sed non est dictum, qualem per manum,
vel personam, sit agendum. Non enim iudicabis per semet-
ipsum ille antiquus dierum. (Pater enim non iudicat quenquam)
ideo sequitur, & ecce in nubibus celsi quasi filius hominis ueniebat
ad antiquum dierum, & accepit ab eo potestatem, & honorem, &
regnum, &c. Igitur quod Dominus de se dixit Ioannis capite quin-
to. (Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio:
haec propheticā visio, lucido satis defendit testimonio. Sed cur filius
debeat potius iudicare: subdit ipse, quoniam filius hominis est) ac
si diceret, quia persona filij sese oporosiū impendit ad repara-
tionem mundi, in tantum ut fieret filius hominis, sola
enim ipsa incarnata est, & passa pro salute mun-
di, propterea merito ei debetur potestas iudi-
candi, ut sola spectetur persona filij, secun-
dum formam visibilem hominis, in qua
semetipsam sola exinanivit. Hacte-
nus pertinet Ruperti expla-
natio, quam hoc loco
commemorandam
duximus.

Ioan. 12.
Matth. 25

Apoc. 5.

Luc. 24.

Ioan. 9.

Cur fi-
lius po-
tius iudi-
care de-
beat quā
Pater.

BENE.

BENEDICTI PERERII SOCIE- TATIS IESV.

COMMENTARIO RVM IN DANIELEM

LIBER IX.

CAPVT OCTAVVM.

† Ciuita
te. M. S.
legunt vi
de nora-
tiones.
†. Cōtra
Oriētē
& addūt
quedam.
M. S.

Nno tertio regni Balthasar regie. visio appa-
ruit mihi. Ego Daniel post id quod videram
in principio, vidi in visione mea, cum effens
in Susan castro, quod est in Elam † regione
vidi autem in visione esse me super portam
Vlai. Et leuavi oculos meos, & vidi: & ecce
aries unus stabat ante paludem, habens
cornua excelsa, & unum excelsum altero at-

que succrescens. Postea vidi arietem cornibus venilansam † contra
Occidentem, & contra Aquilonem, & contra Meridiem: & omnes
bestia non poterant resistere ei, neque liberari de manu eius. fecit
secundum voluntatem suam, & magnificatus est. Et ego intelli-
gebam, ecce autem hircus caprarum veniebat ab Occidente: super fa-
ciem totius terra, & non tangebatur terram: porro hircus habebat cornus
insigne inter oculos suos. Et venit usque ad arietem illum cornutum,
quem videram stantem ante portam, & cucurrit ad eum in impetu
fortitudinis sue. Cumque appropinquasset prope arietem, offeratus
est in eum: & percussit arietem: & comminuit duo cornua eius: &
non poterat aries resistere ei: cumque eum misisset in terram, concu-
cavit. & nemo quibat liberare arietem de manu eius. Hircus autem
caprarum, magnus factus est nimis: cumque creuisset, fractum
est cornu magnum, & orta sunt quatuor cornua subter illud, por-
quatuor venios cali. De uno autem ex eis, egressum est cornu unum
modicum: & factum est grande contra Meridiem, & contra Oriem
tem & contra fortitudinem. Et magnificatum est usque ad forti-
tudinem cali: & deiecit de fortitudine, & de stellis, & concalcavit
eas. Et usque ad principem fortitudinis magnificatum est: & ab eo
tulit iuge sacrificium, & deiecit locum sanctificationis eius. Ro-
bur autem datum est † contra iuge sacrificium propter peccata: &

† Et ad-

pro-

seruetur veritas in terra, & facit, & prosperabitur. Et audiui vocem de sanctis loquentem, & dixit unus sanctus alteri, nescio cui loquens, usquequo visio. & inge sacrificium, & peccatum desolationis qua facta est, & sanctuarium, & fortitudo conculcabitur? Et dixit ei: Usque ad vespeream & mane: † duo millia trecenti: & mandabitur sanctuarium. Factum est autem cum viderem ego Daniel visionem, & quarerem intelligentiam: ecce stetit in conspectu meo quasi species viri. Et audiui vocem viri inter Vlai: & clamauit: & ait: * Gabriel fac intelligere istam visionem. Et venit, & stetit iuxta, ubi ego stabam: cumq; venisset, pauens corruui in faciem meam, & ait ad me: intellige fili hominis, & quoniam in tempore finis complebitur visio. Cumque loqueretur ad me collapsus sum pronus in terram, & tetigit me, & statuit me in gradu meo, dixitque mihi: Ego ostendam tibi, que futura sunt in nouissimo maledictionis: quoniam habet tempus finem suum, Aries quem vidisti habere cornua, rex Medorum est atque Persarum. Porro hircus captarum, rex Græcorum est: & cornu grande quod erat inter oculos eius, ipse est rex primus. Quod autem fracto illo surrexerunt quatuor pro eo: quatuor reges de gente eius consurgent, sed non in fortitudine eius. Est post regnum eorum cum creuerint iniquitates, consurget rex impudens facie, & intelligens propositiones, & roborabitur fortitudo eius, sed non in viribus suis: & supra quam credi potest, uniuersa vastabit, & prosperabitur, & faciet. Et interficiet robustos, & populum sanctorum secundum voluntatem suam, & dirigetur dolus in manu eius: & cor suum magnificabit, & in copia rerum omnium occides plurimos: & contra principem principum consurget, & sine manu conteretur. Et visio vespere & mane, que dicta est: vera est: in ergo visionem signa, quia post multos dies eris. Et ego Daniel laquei, & egrotavi per dies: cumque surrexisset, faciebam opera regis, & staspebam ad visionem, & non erat qui interpretaretur.

dunt que
dam. MS
& Hier.

† Dies ad
dunt. MS
K. Hier. 6.
vide an-
no Fracis-
ci Lucæ.

* Infr. 9.
f. 21.

Explicatur hoc capite altera quædam visio, quæ Danieli Summa
diuinitus contigit, duobus annis post eam, quæ septimo capitis
capite commemorata est. In qua visione, Daniel vidit octau.
Regem Persarum, & regem Græcorum, sub figura arietis,
& hirci, inter se maxima contentioe pugnantes: sed regem
Græcorum præualuisse, victo contritoque Persarum rege. Vê-
rum, regis Græcorum imperium, non fuit diuturnum, mox
namque eo rege defuncto, diuisum est in quatuor reges. Ex
quorum vno quodam, nasciturus erat Antiochus scruissimus
Iudzorum hostis: cuius Daniel præuidit: & incredibilem ad-
uersus Iudeos crudelitatem, & sceddissimū, ac miserimum in-
teritum. Est itaque hæc visio similis priori, & quia de regnis
huius mundi agit, & quia persecutionem Antiochi contra
Iudeos

**Differen-
tia inter
priorem
visionē,
& hanc.**

Iudeos præmonstrat. Differt autem, quod prior visio continebat quatuor regna, hæc duo tantum, & sub imaginibus diuersorum animalium. In illa, luculenter exprimebatur regnum Christi, de quo nullum in hac fit verbum. Præterea, proprium est huius visionis quod in ea repræsentatur inter Dariū regem Persarum, & Alexandrum regem Græcorum, futura olim, post quinquaginta, & ducentos annos dimicatio. Multæ item circumstantiæ illius persecutionis Antiochi exprimuntur in hac visione, quæ non fuerant in superiori expositæ. Itaque licet dicere, visionem hanc fuisse maiorem quondam prioris visionis explicationem: sicut hæc enucleatius declarata, & distinctius expressa est in altera visione, facta Danieli tertio anno Cyri, quæ infra, capite vndecimo, describitur. Sciendum est autem, ab exordio huius capitis, vsque ad finem cap. 12. & Scripturam, & Sermonem esse Hebraicum, cum, quæ à secundo capite, vsque ad finem septimi, scripta sunt, sermone constet Chaldaico.

Ego Daniel, post id, quod videram in principio, vidi in visione mea, cum essem in Susan castro, quod est in Ælam regione: vidi autem in visione, esse me super portam Vlai.

**Qualis
fuerit hæc
visio Da-
nielis, &
an in som-
no, an in
vigilia ip-
si accide-
rit.**

IN exordio prænotauit Daniel, & tempus, & locum in quo hæc sibi visio diuinitus contingerat, quod itidem fecisse alios Prophetas, libri eorum declarant. Et ipse quidem Daniel manifeste dicit, hanc fuisse visionem: sed an fuerit imaginaria, an intellectualis, vel sensibilis, non indicauit. Fuisse tamen imaginariam, non est dubitandum: quippe, similitudines arietis, & hirci pugnantium inter se supra paludem Vlai, demonstratæ Danieli, sine dubitatione vlla pertinent ad visionem imaginariam. Verum hoc bisariam potest fieri, vel in vigilia, sed mente ab externis sensibus abstracta, sicut in raptu, & ecstasi accidere solet, quales fuere visiones Ezechielis, & Ioannis in Apocalypsi: vel in somno, sicut fuit visio Nabuchodonosor, & Pharaonis. Dubium igitur est, vtro modo hæc visio Danieli obtigerit. Sed credibilius est accidisse in somno, sicut Theodoretus sentit. Nam cum prior visio, præcedenti capite exposita, in somno facta sit, & hanc dicat, initio huius capitis Daniel, se habuisse post illam visionem, nec diuersum fuisse eius modum significet, videtur eo ipso insinuari, & eiusdem generis, & rationis fuisse visionem. Illud quoque hanc opinionem iuuat, quod extremis verbis huius capitis, Daniel inquit, se finita hac visione, languido, & ægro corpore surrexisse, videlicet ex lecto in quo somni causa, decubuerat. Cæte-

rom

rum, verba illa Danielis: *Cum essem in Susā castro Ælamitica regionis, vidi me esse super portam Vlai.* quinque complicatas habent quæstiones. Primam quæstionem excitauit Dionysius Carthusianus in extremo commentario suo super hoc octauo capite, quam ipse confessus est fuisse sibi inexplicabilem: hæc autem est, qua ratione dicat Daniel, se cum hanc visionem habuit, fuisse in ciuitate Susā regionis Ælamiticæ: siquidem Susiana ciuitas, & regio Ælamitica, non ad dominationem Babyloniorum, sed ad ditionem Persarum, vt tradunt omnes cosmographi, & historici pertinebat: Daniel autem tempore huius visionis, sub imperio erat regum Babylonis, nec ante cædem huius Balthazaris, quatuordecim post hanc visionem annis factam: in potestatem, & regiones Persarum devenit. Sed responderi potest ad hanc quæstionem dupliciter: primo, sicut respondet Theodoretus, quod dicitur fuisse Daniele in ciuitate Susā, non esse intelligendum, fuisse eum ibi, secundum præsentiam corporalem, sed tantummodo visionem imaginariā, vt sensus sit, videbar mihi: esse in ciuitate Susā, quomodo Ezechiel, & Ioannes, in sp̄itu, & per visiones imaginarias, in remotissimis locis fuisse dicuntur. Nec sine causa visio hæc representata est Danieli, quasi ipse esset in ciuitate Susā, sed quia, vt inquit Theodoretus, visio hæc præmonstrauit regnum Persarum, euersum iri à rege Græcorum, vrbs autem Susorum erat sedes regum Persarum, ibique præcipue eorum gaza erat condita, quam urbem expugnauit Alexander, omni gaza positus: propterea satis congruebat visioni, quæ erat de regno Persarum, vt repræsentaretur quasi facta Susis, quæ erat vrbs Persarum regia, & gazophylarium. Illud præterea responderi potest: reuera Daniele eo tempore fuisse Susis, hanc enim ex sententiam reddere videtur nostra translatio Latina: & id quod obicitur, Susianam regionem non fuisse eo tempore Babylonice ditionis, sed Persicæ, nihil negotij est diluere: fuit enim Susiana regio, auctore Strabone. lib. 15. in confinio Persidis, & Babylonice: quocirca simillimum veri est, tempore Danielis, quo longè, lateque prolatum fuerat Chaldaeorum imperium, eam regionem sub regum Babylonis dominatu fuisse. Cosmographi autem, & historici, qui Susianam prouinciā Persarum regno assignant, haud dubie loquuntur de regno Persarum, postquam subactis Chaldeis, multisque aliis gentibus, in amplissimam monarchiam euasit.

Altera quæstio. Quznam fuerit ciuitas Susā, cuius, & hoc loco, & alias sæpe meminit Scriptura. Strabo libro decimo quinto, scribit: eam urbem fuisse conditam à Thitono patre Memnonis: sed probabilius est, quod ait Diodorus libro

Prima quæstio: quaratio nepotuit Daniel, quo tempore hæc visio contigit verari in ciuitate Susā.

Solutio quæstionis duplex, & prima ex sententia Theodoretii. Secunda quæstio: quæ fuerit ciuitas Susā, & a quo cō-

Locus Plinij de conditore vrbis Susorum explicatus.

tertio, capite sexto, eam præcipua ex parte ab ipso Memnone fuisse tempore belli Troiani, fabricatam. Cui opinioni fidem facit, quod ea vrbis diu cognominata est Memnonia, ut tradit Herodotus libro quinto, 'nec abnuuit Strabo, qui ait, ambitum eius vrbis fuisse, centum viginti stadiorum, quibus tamen Polycletus, eodem referente Strabone, alia octuaginta stadia addidit. Plinius libro sexto, capite 27. à prædictis auctoribus discordans, eam urbem inquit, à Dario Hytaspis esse conditam. *Infra est, inquit, Susiana, in qua vetus regia Persarum, Susa à Dario Hytaspis filio condita.* Quæ sententia, nisi eam, ut planè falsam reuocare velimus, interpretatione adiuvanda est, & intelligendum, Susorum urbem, non quidem ab imis fundamentis extructam esse à Dario, sed maiorem in modum ab eo communitam, amplificatam, exornatam, & condendis in ea Persicis thesauris nobilitatam. Strabo libro decimoquinto, affirmat, Susa, factam esse regiam Persarum à Primo Cyro, duas ob causas: tum quod Persis ab aliis regionibus longissimè remota, incommodissima tanti imperij administrationi, visa est: Susa verò, quod inter Persidem, & Babylonem medio essent loco, ut commodissime ex aliis imperio Persarum subiectis provinciis, illud conveniri posset, opportunissima ad sedem regum inibi collocandam, iudicata sunt. Tum etiam hunc honorem reges Persarum tribuere voluerunt, constantissimæ fidei, atque obedientiæ Susianorum aduersus Persas: quippè, qui soli externarum gentium, quæ Persarum parebant imperio, nunquam à Persis, defectionem aliquam tentauerint.

Tertia quæstio cū Susan fuerit vrbis amplissima, cur hic à Daniele appellatur castrum

Tertia quæstio. Cum Susa vrbis fuerit amplissima, & potentissima, cur eam Daniel hoc loco appellat castrum, dicens: *Cum essem in Susan castro.* Diuus Hieronymus hanc reddit causam, propterea, inquit, appellatur castrum, quod ea vrbis validissimis cincta mœnibus, & in modum castri tota undique munita. Illud etiam dici posset, illis verbis significari, Daniele fuisse in ciuitate Susan, sed in præcipua tamen eius parte, hoc est, in castro, seu arce ciuitatis: quæ arx olim à conditore cognominata est Memnonia, & tam munimenti causa, quam conditoris, & antiquitatis laude, admodum nobilis, & celebris fuit. Narrat Polybius lib. 5. Molonem, cum multas ciuitates regi Antiocho Magno abstulisset, venisse Susa: & urbem quidem non difficulter cepisse, arcem verò, diu multumque tētata expugnatione, ea pere nūquam potuisse. Quidam pro vocabulo illo, *castrum*, verterūt ex Hæbræo, *regiam, seu metropolim*, ut habent in suis versionibus Pagninus, & Varablus: Quamquam tempore Danielis, necdum Susa, regum sedes constituta fue-

rat.

rat. Nec defunt, qui tradant, quo tempore Daniel vixit, fuisse Susorum ciuitatem eo tempore per exiguam, & ignobilem, omnemque eius claritatem fuisse in castro, seu arce, arque ob eam causam Daniele, vt refert Iosephus, turrem quandam extruxisse mirabili structura, tantæque dignitatis, & magnificentie, vt in ea postea reges Persarum, Medorum, & Parthorum sepeliri voluerint, eiusque turris custodia (scilicet ob Danielis memoriam) vni alicui gentis Iudeorum Sacerdoti, semper de mandabatur. Sed profecto, in historia eius turris lapsum esse D. Hiero memoria hoc loco D. Hieronymum, manifestum est legenti lo- nymi lap-
sephum, apud quem in li. 10. anti. perspicuis verbis expressum sua.
est, eam turrim fuisse ædificatam à Daniele, non in Susan, sed in Ecbatani: quæ erat metropolis Medorum. Nam quod au- Historie
tor historie Scholasticæ super Daniele, ca. 7. tradit: eandem Scolaſti-
ciuitatem fuisse olim appellatam Ecbatana, & Susan, satis appa- cæ croug-
ret, ab ipso, qui chorographiæ non esset valde peritus, fuisse confectum.

Quarta quæstio. Daniel ait, Susan castrum fuisse in regione Quarta
Ælam, & D. Hieronymus hoc loco affirmat, Susan fuisse me- quæstio,
tropolim Ælamiticæ regionis. Sed contra sentiunt Strabo, lo- an Susan
sephus, & Theodoretus, qui Susan in Persidem includunt, fuerit in
eiusque partem faciunt. Plinius autem li. 6. c. 27. regionem Su regione
sianam, & Ælamiticam in duas distinguit prouincias, easque Ælam.
interfluio Eulæo flumine determinat. Mibi fit admodum veri-
simile antiquitus omnem illam regionem, quæ est infra,
& supra Eulæum, dictam esse Ælamiticam. Postea crescente
Susianorum claritate factas esse duas prouincias, & inter me-
dio Eulæo distinctas. Denique, Persis imperium obtinentibus,
& vrbe Susorum facta Persarum regia, fuisse tunc ciuitatem
Susorum, & Susianâ regionem, quasi partem quandam Persi-
dis habitam. Ex hac nostra interpretatione apparet, tempore
Danidis, Susan pertinuisse ad prouinciam Ælamiticam: postea
corrigisse quod tradit Plinius, vt Susiana regio distingueretur
ab Ælamitica: ad extremum euenisse, vt Susa tanquam pars,
& metropolis ipsius Persidis haberetur, quemadmodum Stra-
bo, Iosephus, & Theodoretus prouiderunt. Illud præterea hoc
loco intelligendum est, pro eo quod in nostra versione Latina
legitur, *in regione Ælam*, antiquos codices Latinos, & vt quidam Varia le-
putant, etiam emendatiore, habere, *in ciuitate Ælam*, sic ver- tio nar-
tisse Symmachum, testis hoc loco est D. Hieronymus, qui ait rata in
ciuitatem Ælam fuisse, à qua tota regio nominata est Ælami- textu ex-
tica, sicut à Babylone Babylonia. Certè, vocabulum Hebræū, plicatur.
& ciuitatem significat, & regionem, licet hoc frequentius. Si
legamus, *in ciuitate Ælam*, necesse erit per Susan castrum, non
ipsam

ipsam Susorum urbem, neque enim urbs Susorum in ciuitate Ælam esse poterat, sed castrum seu arcem appellatum Susan, quæ erat in ciuitate Ælam, intelligere.

Quinta
questio,
de varie-
tate lecti-
onis.

Quinta questio super illis verbis *vidi me esse super portam Vlai*. Multiplex est loci huius lectio. Prima est, quam habet vulgata versio Latina, quæ item Hieronymi est. Cuius lectionis hæc est sententia, portam Vlai est nomen cuiusdam portæ illius ciuitatis, sicut Troia & Roma multas habebant portas, diuersis nominibus appellatas. Aquila vertit, *super Vbal Vlai esse*. Theodotio tårum, *super Vbal*, quæ lectione habet Theodoretus, licet in commentario dicat veruisse quosdam, *super portam*. Symmachus trāstulit, *super portam Vlai*: Pagninus (*super flumen Vlai*) noua trāslatio Variabli (*super flumen Eulæum*). Quæ lectio satis congruere videtur cum loco, & citu ciuitatis Susan, cuius arcem, & templum Dianæ, illis regionibus augustissimum, cum fluuit Eulæus, cuius fluminis aquam vsque adeo Persarum regibus fuisse in delitiis accepimus, vt non aliam biberent, & quocūque irent etiam in longinqua portari iuberent. Sic enim libro sexto, capite 27. scribit Plinius, *Susianæ ab Elymiade distaminat amnis Eulæus ortus in Mediæ, modicæque spacio, cuniculo conditus, rursusque exoritur, & per Mesobatenem lapsus, circuit arcem Susorum, ac Diana templum augustissimum illis gentibus, & ipso amnis in magna est ceremonia, siquidem reges non ex alio bibunt, & ob id in longinqua portant.*

Amnis
Eulæus in
Perside
quis.

Et ecce aries vnus stabat ante paludem, habens cornua excelsa, & vnum cornu excelsius altero, atque succrescens.

Cur Per-
sarum re-
gnū arie-
ti sit com-
paratum.
Ruper-
tus.

Arietem significasse regnum Medorum & Persarum, ipsemet angelus infra declarat. Cur autem regnum Persarum arietis comparatum fuerit, non est in promptu explicare. Solus interpretum Theodoretus eam reddidit rationem, quod sicut aries sua lana grauatur, & tam propter carnem, quàm propter lanam neci datur, ita regnum Persarum, nimis opum abundantia, & imperij magnitudine, quasi grauatum, pressumque, tandem corruerit. Posset etiam illud addi, quod scribit Rupertus libro octauo de victoria verbi Dei c. 30. *Quasi* (inquit) *dignum est, cur in visione priori, regnum Persarum per similitudinem ursi, in hac autem visione, per similitudinem arietis signatum fuerit. Ad quod congrue responderi potest: quia causa diuersa, imò contraria regni illius fuit erga Dei populum. Causæ illæ, tam longè diuersæ, dicere non dubitauerim, quæ diuersæ sunt natura horum animalium, ursi & arietis, quorum alterum rapto, & cruore vivit: alterum innocuum, neque sanguinem sitis, neque rapto*

vapso vinit. Promptum est hoc discerni si respicias regnum illud, secundum Aman, quàm crudele fuieris: secundum reges, quàm clomenter illi populo se impenderis. Aman quippe moribus veraciter urssus, truci furore, immani rabie Iudaeorum genus uniuersum ore aperto hians deuorare voluit. Reges autem, maxime Assuerus, more arietis, lanis suis, id est, opibus multis, quibus regnū illud abundauit, eundē populum fouit & disauit, nullūq; dentem malignitatis inflixit, sicut aries dente neminē patit, immo vitam gētis illius laetificauit, gratia regine Esther, & Mardochei. Sic Rupertus.

*Esth. 3.
Esth. 8.*

Quid autem significant duo cornua arietis, vnum excelsius altero, tres sunt interpretationes. Prima est diui Hieronymi, qui ait significari duo reges, huius imperii & Monarchiæ Medorum ac Persarum conditores, Darium Medum, & Cyrum. Hic autem, quia potentior illo fuit, multoque latius imperium amplificauit, propterea celsiori cornu significatur. Quam interpretationē & probat Rupertus, & pluribus verbis in li. 8. de victoria verbi Dei ca. 31. hunc in modum pertractat. Si queras, inquit, cur hircus unū tantū modo cornu habere visus est, aries autem duo cornua, facilius patet responsio. Corpora quidē horū animalū, singula regna signare: cornua vero eorundē regnorū reges significare. Cōstat autē solū Alexandrū, & ante, & post victos Persas regnā Gracorū nullo imperij socio & consorte tenuisse. Regnū autē Persarum & Medorum, duo reges victis Babylonis ad tantā magnitudinem & potentiam extulerunt. Cyrus & Darius Medus amicus eius & Asiagis filius, quē Graci Cyaxarē apellam, Cyrus autem, licet aetate iunior Dario, victoriis tamen & potentia, atque opibus maior est effectus: idioque unum cornu arietis, dicitur altero fuisse sublimius.

Quid significant duo cornua arietis Diui Hieronymi interpretatio cui subscribit Rupertus

Alterca interpretatio est Theodoretī, qui duo cornua arietis significare ait, duas familias regum Persidis, penes quas fuit hoc imperium à Cyro vsque ad Alexandrum Magnum. Prior familia fuit, Cyri, qui hoc imperium fundauit: quæ mox in filio eius Cambyse extincta est. Posterior familia fuit Darij Hytaspis, in cuius successoribus vsque ad Alexandrum, Persicum imperium permansit: qui quidem fuere potentissimi, atque opulentissimi, atque ob eam causam familia hæc præstantior fuit priore. Libet hic ponere verba Theodoretī. Persicum regnum, inquit, arietis simile inducitur, tāquam diuitiis suis laborans, multarumque facultatum obtinens abundantiam. Duo cornua in ariete contemplatur: quia primus regno potitus est Cyrus, quod vsque ad filium suum tantummodo Cambysem transmisit. Hoc deinde excepit Darius Hytaspis, cuius posteri regno Persico vsque ad Alexandrum Magnum potiti sunt. Duo itaque genera regum, per duo cornua significantur, & ambo quidem videntur.

Theodoretī interpretatio.

excellsa, sed excelsius tamen priore posterius: amplius enim, Dario & Xerxe sceptrum tenentibus regnum hoc fuit, quam superioribus. Etenim Cyrus Pontum Euxinum, & Asiam subegit: his Darium adiecit, Scythas, Nomadas, cum aliis multis gentibus: Xerxes eius filius. Europa quoque regni sui iugum imponere conatus est. Nam quam late patens fuerit hoc imperium sub Assuero marito Esther, ex primo eius libri & decimo capite, liquido cognoscitur. Hactenus ex Theodoro.

Auctoris Tertia interpretatio nostra est, quæ sententiæ verborum Da
de hoc lo
co sen-
tentia. nielis magis videtur inherere, magisque cum iis, quæ angelus in
fra, visionem hanc interpretatus, dixit congruere. Arbitur
mur nos duo illa cornua arietis, significasse duo huius im-
perij, prima, propria, & præcipua regna, Medorum vide-
licet, & Persarum, quorum duorum dumtaxat appellatio-
ne tam ipsum imperium, quam Reges licet plurimis aliis
Regnis dominarentur, nominabantur. Nam, & ipse se, &
alii eos, non nisi reges Persarum & Medorum appellabant.
Hoc indicauit angelus, cum visionem bicornis arietis ex-
ponens, *aries*, inquit, *est rex Medorum & Persarum*. Et sic intelli-
gitur, hircus cum ariete congressus fregisse eius cornua, quoniam
Alexander cum ultimo rege Dario præliatus eum vicit, & im-
perium Medorum ac Persarum ad Græcos transtulit. Neque enim
videtur commode intelligi posse, Alexandrum destruxisse duo
cornua, id est, Darium Medum, & Cyrum: ut Diuus Hierony-
mus intellexit: quippe qui plus ducentis annis ante ipsum Alex-
andrum decesserant: neque duas illas familias Cyri, & Darii Hy-
staspis, in quibus imperium hoc resederat, quemadmodum inter-
pretatus est Theodoretus: siquidem ultimus rex Persarum Da-
rius, qui victus ab Alexandro perdidit imperium, ex neutra fa-
milia fuit, non enim quia regio esset genere, sed causa virtutis &
fortitudinis, cuius præclara ediderat exempla, Persarum suffra-
gio ad regnum assumptus est, ut in extremo libro decimo tradi-
dit Iustinus. Licet Diodorus libro decimo septimo, scribat, hunc
Darium fuisse filium Arsani, qui regi Ocho frater fuerat. Eum ta-
men Darium Strabo extremo li. 16. regis stirpis fuisse negat.

Quas or- Sequitur. (*vidit arietem cornibus ventitantem contra occiden-*
bis partes tem, Aquilonem & Meridiem.) Significatur his verbis, quas par-
sibi Persæ tes orbis, Persæ bello appetierint, & deuicerint, videlicet Au-
subege- stralem, in qua est Ægyptus, Ætiopia, & Libya: aquilonarem,
zunt. ubi sunt Ponticæ gentes: & occidentalem, hoc est, insulas maris
mediterranei, quod Persis est occidentale: unde pro illo, (*con-*
tra occidentem) Græcè est (*contra mare*) maris namque medi-
terranei ferme insulas omnes, vel voluntaria deditione, vel
bellica potentia, Persæ obtinuerunt: præsertim vero Assuerus
maritus

maritus Esther, sicut in decimo capite eius libri scriptum est. Hæc expositioni consona scribit Theodoretus, explanando hunc locum. *Omnia, inquit, Persæ sibi subiecerunt, quæ ad Austrum, & ad Aquilonem pertinent, etiam quæ ad Occidentem, usque ad ipsum mare, & plurimas item insulas in servitutem redegerunt. Statim namque cum Xerxe bellum Græcis inferente, simul contra Græcos pugnabant Cyprii, Rhodij, Samij, Lesbij, Chij, & Cyclades omnes.* Verum quod subdit Daniel (*Ergo intelligebam*) significans se tunc eam visionem intellexisse, quæstionem habet quomodo visionem tunc intellexerit Daniel, cuius paulo post ab angelo intelligentiam petierit, & in extremo huius capitis ait, se hæc visionem surrexisse: nec inuenisse quemquam, qui eam sibi visionem interpretaretur. Verum, hoc soluitur bisariam. Vel enim illud (*intelligebam*) idem valet, quod attentè visionem contemplans, avidè, sollicitè, & anxie quærebam eam intelligere. Atque hæc est Theodoreti explanatio. (*Hæc*) inquit, *contemplans, motum ipse reputabam, quæ per hæc significarentur, ea cupiens inuenire.* Vel cum D. Hieronymo dicendum est, Danielem partim intellexisse visionem, crassa nimirum & generali quadam cognitione, intellexit enim significari commutationem regnorum, id enim ex superiori visione quodammodo cõicere poterat: partim vero non intellexisse, non enim visionem hanc intellexit propriè, subtiliter, distinctè, & enucleatè, ac secundum omnes circumstantias eorum, quæ in ea visione continebantur.

Dubitatio quædã quæ mox soluitur.

Ecce hircus caprarum veniebat ab Occidente super faciem totius terræ, non tangens terram, habens cornu insigne inter oculos suos: & cucurrit ad arietem, in impetu fortitudinis suæ, & percussit eum, & comminuit duo cornua eius.

HÆC similitudo hirci congrredientis cum ariete, eumque vincientis manifestam habet significationem victoriarum Alexandri Magni de Persis: quibus triplici prælio vidis, eorum ad Græcos transfudit imperium. Comparatur hircus Alexander: quia sicut hircus ardentior, velocior, & potentior est ariete, ita fuit Alexander, Persarum regibus. Vocatur hircus caprarum, id est, princeps & dux Græcorum, quia ut aries ovium, sic hircus caprarum princeps & dux est. Nec male capris, comparantur Græci, propter mobilitatem animi, & sagacitatem atque acumen ingenij. Etenim docet Plinius capras sagacioris esse ingenij, acutioris visus: & ad motum agiliores, quam oves, nec dubium est quin hisce rebus Persis Græci.

Quæ de hirci dicuntur Alexandro apparentur. Cur Alexander Magnus sit hircus caprarum.

Græcorū
mores
per ca-
pras indi-
cari. Plin.
li. 8 c. 50.
hoc indi-
cat.

præstiterint. Dicitur hircus venisse ab occidente: Alexander enim è Macedonia quæ Persis est Occidentalis, profectus est in Asiam ad debellandos Persas. Græcè est, (*veniētem à Libya*) quæ verba hanc habent sententiam, postquam Alexander primo prælio ad Granicum flumen, duces Persarum vicerat, & secundo prælio in angustiis Ciliciæ ipsum Darium cum omni exercitu profligauerat, in Ægyptum & Libyam venit: quibus aliisque finitimis regionibus sub potestate suam reductis, et suis aduersus Darium reduxit exercitum, eoque deuicto, & paulo post à suis occiso, omnem Persarum monarchiam obtinuit. Sublimè cornu inter oculos hirci prominens, significauit singularem Alexandri solertiam ingenij, & sagacitatē, cum pari prudentia rei militaris, & animi magnitudine coniunctam. Illud autem, (*& non tangebatur terram*) denotat incredibilem Alexandri in conficiendis bellis & victoriis consequendis celeritatē. Verum, quia hæc quæ docuimus, magnam partem, excerpta sunt ex Theodoro, libet eius commentarium, vt breuem, ita eruditum, hoc loco adscribere. *Macedonicum regnum*, inquit, *sub enigmate significatum est in hac visione Danielis, quod propter celeritatem agilitatemque hircum appellauit, ariete enim velocior est hircus: & à Libyco, ipsum venisse dixit, quia cum Ægyptū subegisset Alexander, deinde in Persarum regiones concessit. Vicit enim Darium in Cilicia, & deinde percussa Assyria, Phœnicia, & Palestina: & urbibus partim deditione, partim vi captis, in Ægyptum venit. Deinde, illo quoque regno potitus, Perside occupata, maximè Persarum euerit regnum. Cornu illud insigne inter hirci oculos natum ipsum vocat Alexandrum, propter ipsius ingenium, prudentiam, & sagacitatem. Primum autem, cum Darij ducibus congressus, omne illis Asia regnum ademus. Deinde, cum Dario in Cilicia, ingenti cum exercitu occurrente, alterum prælium commisit, Dario in fugam verso, maxima parte exercitus cæsa, & matre, uxore, ac filiis Darij captis, postea ex Ægypto reuersus ad Babylonem, ipsum Darium occidit, & regnum eius obtinuit. Duo cornua arietis, gentes sunt, penes quas erat hoc imperium duplici nomine. Medorum, & Persarum ab omnibus appellata, propter Cyrum huius imperij fundatorem, patre Medo, matreque Persa generatum. Externi quoque scriptores, has ipsas gentes promiscuè nunc Medos, nunc Persas appellant. Sic Theodoretus. Qui lapsus tamen in eo est, quod dixit patrem Cyri fuisse Medum, matrem vero Persam, cum planè contrariè res habeat: pater enim fuit Cambyses, Persa, mater autem Mandanes filia Astyagis regis Medorum.*

Ruperti
sententia,
quam in

Circa illud, (*cum misisset in terram arietem concalcavit eum, & nemo quibus liberare eum de manibus eius*), Rupertus libro octauo de victoria verbi Dei capite 28. ita scribit, *De illo rege*

Darius

Dario dicere libet. quam fuerit infelix eius felicitas, & miserabilis exitus, ita ut grande spectaculum factus sis omnibus, & experimentum magnum, quam instabilis sit status huius seculi, & quam infida fiducia mundi. Tribus praelius ab Alexandro victus, a cognatis suis austeris compedibus & catenis in gratiam victorie vincitur, & sordido vehiculo exportatus, multisque vulneribus cōfossus, ab Alexandri militibus inuenitur, & perlatum ad Alexandrum, felicius te, inquit, hostem, quam cognatos propinquosque meos sortitus sum: matris quippe, & liberis meis à te hoste data vita est. mihi à cognatis erepta, quibus, & vitam dedi, & regna. Hac, propter incertam, & ludicram mundanae felicitatis aleam commemorata sine, quia regna mundi semper fallacia fuerunt, & sunt: verum est verbum, quoniam Domini est regnum, & ipse dominabitur gentium. Psal. 21. Hæc Rupertus. Sed Curtius libro quinto, & Iulianus extremo libro vndecimo, negant Darium venisse viuum in conspectum Alexandri, & nouissima illa verba, non Alexandro, sed cuidam eius militi dixisse. Idem Rupertus eiusdem libri capite 29. ponit quæstionem cur in priori visione, regnum Græcorum similitudine pardī, in hac vero, sub imagine hirci signatum fuerit. Non enim sine causa tam diuersa vnius, & eiusdem regni figura est præmonstrata: sed ob res diuersas, visionum species diuersa est. Nam Spiritus sanctus sicut præcūis res venturas, ita rerum venturarum sciuit congruè præcūtes accommodare figuras: Futurum quippe erat, ut regnum Græcorum, & ferinam pardī ferocitatem, & effeminatam hirci habens libidinem, sua vorax cornua contra Altissimum, suam obfirmaret sanitatem contra firmum diuinæ promissionis verbum. Ex sacris libris constat, quam fuerit hoc regnum ferreum, quam libidinosum: ferreum, secundum pardī ferocitatem: libidinosum, secundum hirci semper in libidinem promi petulantiam: astutum, atque versutum, secundum pardī varietatem, fluxum atque incontinens, secundum immoderatam hircini sanguinis calorem, Vitiis istis tam diuersis, ferocitate, & libidine regnum Græcorum contra populum Dei laborauit: & ideo priori visione per pardum, & hac per hircum præmonstrari dignum fuit. Hactenus Rupertus.

stabilis,
& fluxa
sit huma
na felici
tas.

Cur reg
nū Græ
corū, &
supra per
pardū, &
hic per
hircū sit
figuratū.

Hircus caprarum magnus factus est nimis, cumque creuisset, fractum est cornu magnum.

AD quantam imperij magnitudinem, nominis terrorem, & rerum gestarum gloriam, atque claritatem peruenit Alexander, & quemadmodum breui post occiderit: in exordio prioris libri Machabæorum paucis quidem, sed admodum significantibus verbis, ita narratur, Alexander,

q̄ti

Maxima, qui primus regnavit in Gracia, percussit Dariū regē Persarū, & Me-
sed brevis sed brevis
sima Ale xandri
Magni, interfecit reges terra, pertransiit usque ad fines terra, accepit spolia
gloria & multitudinis gentium: & siluit terra in conspectu eius: & congre-
potentia. gavit virtutem, & exercitum fortem nimis, & exaltatum est, &
 elatus cor eius. Post hac decidit in letum, & cognovit quia mor-
 retur. Plinius item libro decimo octavo. cap. 7. affirmat, regnā-
 re Alexandro summam fuisse Græciæ in toto orbe potentiam,
 & gloriam. Dicitur cornu illud significans Alexandrum, fuisse
 fractum, quo non intelligitur Alexandrum in bello occu-
 buisse, vel ferro cæsum periisse, siquidem is obiit, vel ex intem-
 perie ebrietatis, quam mortis causam, amici eius inuulgave-
 runt: vel, quod persuasum multis est, mixto in potu veneno,
 necatus est, propterea igitur cornu dicitur fractum, quod Ale-
 xander robustissimo corpore, validissimis animi viribus, me-
 dia iuventute, florentissimaque ætate, præter suam omnium-
 que opinionem, quasi violentissimo quodam telo percussus,
 interit.

Qualiter
sit mor-
tuus.

Brevis
cronogra
phiavit,
rerū gesta
rum, &
mortis
Alexandri
Magni.

Sed non erit hoc loco alienum, nec legentibus hæc, non
 gratum, si omnem Alexandri, & vitæ, & nobiliorum rerum
 chronologiam, in præsentia, quasi parva in tabula adumbratā,
 ante oculos legentium exponamus. Natus est Alexander pri-
 mo anno Olympiadis centesimæ sextæ, & anno urbis conditæ
 trecentesimo nonagesimo quinto, die sexto mēsis Hecatom-
 bæonis, quo die deflagrauit Ephesi templum Dianæ, vaticinā-
 tibus magis magnum eo die natum Asiæ incendium. Non igitur
 rectè Solinus cap. 43. auctore Cornelio Nepote, Alexandri
 ortum in annum trecentessimum octogesimum quinquem ur-
 bis conditæ retulit. Lapsus etiam est Orosius, qui lib. 3. cap. 7.
 Alexandrum anno urbis conditæ quadringentesimo secundo,
 natum esse dixit. Sed miror Eusebium in chronicis: nam qui
 Alexandrū anno primo Olympiadis centesimæ decimæ quat-
 tæ, ætatis quoque suæ trigésimo tertio decessisse annotaverat,
 consentaneum fuerat, ut non in secundo anno, sed in primo
 Olympiadis centesimæ sextæ, ortum ipsius signaret. Annos na-
 tus Alexander quindecim, à patre in disciplinam Aristoteli
 traditur, quo doctore, totum quinquenniū, literis & doctri-
 nis rege dignis perdiscendis, consumpsit. Ita scribunt Iustinus
 lib. 12. & Laertius in Aristotele. Patre occiso, agens vigesimū
 annum, principatum iniuit, quemadmodum libro vndecimo
 tradit Iustinus. Quocirca, falsè putavit Orosius libro tertio
 capite 16. exorsum regnare Alexandrum anno ætatis suæ vi-
 gesimo quarto. Anno primo regni, sui populus Illyrici, Tra-
 ciæ, & Græciæ, partim metu patris solutos, partim contemptu
 ætatis

Quando
regnare
incœpit.

armis eius elatos, armis compescuit ac perdomuit: sic est apud
 Iustinum lib. II. Anno secundo primum prælium, cum duci-
 bus Darij ad Granicum flumen iniuit, victorque, Asiæ rapuit
 imperium: sic Diodorus scribit lib. 17. Anno tertio, cum ipso
 Dario in angustiis Ciliciæ congressus, victo rege magna que
 cum strage profligato exercitu: victor fuit. Anno quarto, venit
 in Phœniciam, Ægyptum, & Iudæam, quo tempore & Tyrum Hieroso-
 expugnauit, & Alexandriam condidit. Atque Hierosolymam lymā ve-
 niens, pontificem adorauit, templumque veneratus, sacrifi-
 cauit Deo: & vaticinium Danielis, quod in hoc capite conti-
 netur, de rege Græcorum euersuro imperium regis Persarum
 ac, Medorum itaquam ad se propriè pertineret, lætus gaudens-
 que auditur, sicut in libro vndecimo antiquitatum testificatur
 Iosephus. Fuerat autem vaticinium hoc Danielis de victoria
 Alexandri ante ortum ipsius plus ducētis annis editum. Anno
 quinto, vel, ut magis placet aliis, sexto, tertio prælío conflixit
 cum Dario, calendis Octobris, quo penitus debellato, & paulò
 posthà suis interepto, & Asiæ imperator à suis salutatus est, &
 omni Persarum imperio potitus. Reliquos sex regni vitæque
 annos, plurimas gentes & prouincias Orientis, usque ad Gan-
 gem flumini & Indicū Oceanum, in suam potestatem redegit.
 Anno primo Olympiadis cētesimæ decimæ quartæ, Babylone,
 decessit. Hoc tradere de tēpore obitus Alexandri omnes rerum
 cōscriptores, in priori libro contra Appionem Iosephus con-
 firmat. Hæc igitur apud Clementem in primo libro Stromati-
 cum, Ansthenes notauit Alexandri obitum, in Olympiade
 centesima duodecima: Eusebius in chronicis nobiscum sentit:
 sed in octauo libro de demonstratione Euangelica, vno anno
 ante, id est, in quarto anno Olympiadis decimotertiæ obitum
 Alexandri signauit. Omne igitur regni Alexādrī tempus duo-
 decim annis indefinitum est, superque aliquot mensibus, qui
 secundum Eusebium fuere sex, secundum Diodorum, septem,
 secundum Arrianum diligentissimum, & subtilissimum histo-
 riæ Alexandri scriptorem, octo. Et hoc mirè congruit cum sa-
 cræ chronologia, quæ initio libri prioris Machabæorum, duo-
 decim annos regno Alexandri assignat, videlicet plenos tantum
 annos memorans, tacitis, qui superfuere mensibus. Similiter
 Theodoretus super vndecimum caput Danielis, ait regnasse
 cum duodecim annis solidis. Titus Liuius, partem decimiter-
 tij anni pro anno numerans in lib. 45. scripsit, Alexandrum tre-
 decim annis regnasse. Ex his palam est, deceptum esse Tertul-
 lianum, qui in libro contra Iudæos, regnasse scripsit Alexan-
 drum decem annis: & Strabonem lib. 15. atque Aulum Gel-
 lium lib. 17. cap. 21. tribuentes ei vndecim annos. Nec minori

Quot an-
 nos regna-
 uerit.

in errore versatur Iustinus lib. 12. qui regnum Alexandri extēdit vsque ad 14. annum, Clemens vero Alexandrinus in primo libro Stromatum, etiam vsque ad decimum octauum. Vixit Alexander tres & triginta annos, vt Eusebius in chronicis, & Cicero Philippica quinta prodiderunt: non tamē plenas & solidas, nam auctore Arriano, trigesimali tertij anni mēsem octauum non excessit. Liquet igitur errasse Iustinum, qui Alexandrum quatuor & triginta natum annos, humanis rebus excessisse putauit. Iustinum sequutus Rupertus in libro nono de Victoria verbi Dei, capite 14. ait, Alexandrum annos natum tres & triginta, superque mensem vnum occidisse. Diuus Hieronymus super caput vndecimum Danielis scribit Alexandrum veneno perussisse, trigesimo secundo ætatis, regni autem duodecimo anno, haud dubiè intelligens annum trigesimalum secundum plenum & solidum, & trigesimalum tertium tacens, vt imperfectum. Verum de chronologia vitæ: atque impetij regis Alexandri, ita dictum sit.

Es orta sunt quatuor cornua subter illud, per quatuor ventos calā.

Alexādrī
successo-
res.

MOrtuo Alexandro Babylone, in trigesimo secundo ætis suæ anno, vt hoc loco inquit Hieronymus, surrexerunt pro eo quatuor duces eius, qui sibi imperium diuiserunt. Ægyptum Ptolemæus Lagi filius tenuit, Macedoniæ Philippus, qui & Aridæus, frater Alexandri: Syriam & Babylonem & omnia regna Orientis Seleucus Nicanor: in Asia regnauit Antigonus: Sed isti non reperiuerunt in fortitudine eius, id est, Alexandri, nullus enim magnitudini Alexandri potuit cœquari. Similia Hieronymo scribit Theodoretus, Verum obui potest, qua ratione verum sit, quod ait Daniel, & hoc capite octauo, & superiori capite septimo, quatuor futuros Alexandri in regno successores: siquidem aut loquitur Daniel de proximis Alexandri successoribus post eius obitum, sed hos plures fuisse decem, manifestum est legenti Iustinum libro 13. Curtium libr. 10. Diodorum libr. 18. etiam Orosium libro tertio. Aut Daniel loquitur de iis successoribus Alexandri, quorum in posteris imperium ab ipsis susceptum multa secula permansit: at enim hos patet, non nisi tres fuisse, Antigonom, cuius posteris regnarunt in Macedonia, Ptolemæum Lagi, cuius posteris regnum Ægypti tenuerunt, & Seleucum Nicanorem, in cuius familia, & posteritate, multos annos Asiæ, Syriæ, & Orientis imperium resedit. Sed huic objectioni facili occutitur si dicamus Daniele loqui de iis, qui proximè Alexandro successerunt, qui licet plures decem, vel

An qua-
tuor suc-
cint Ale-
xandri in
regno
successo-
res.

duode-

duodecim fuerint, eorum tamen quatuor supradicti, quasi principes erant: scilicet quibus ceteri omnes adhaerebant, & cum inter illos quatuor de imperio æmulatio, & dimicatio orta est, ceteri ad alium aliquem eorum quatuor, sese adiunxerunt.

Cæterum illud grauiorem habet difficultatem, & arduam explicatu questionem, an isti successores Alexandri, possessionem eorum regnorum acceperint ab ipso Alexandro, qui dum viveret, desperata tamen salute imperium suum in præcipuos amicorum, & principum dispersiuerit: an verò ea diuisio imperij post mortem Alexandri, ab ipsismet, sortitione, vel plurimum suffragiis, vel vnius alicuius iudicio, ac sententiâ, facta sit. In hac enim questione, sacra historia discordare videtur ab externis scriptoribus, quippè, quæ in exordio prioris libri Machabæorum tradit Alexandrum, dum adhuc viveret, regna sua diuississe pueris suis. At diuersum, imò contrarium externi scriptores rerum Alexandri, Iustinus, Diodorus, Curtius, Arrianus, Iosephus, quin etiam Orosius prodiderunt. Atque hanc fuisse confirmant causam tantæ æmulationis, tam effectæ discordiæ, & tam atrocium bellorum, quæ inter principes Alexandri, gesta sunt, quod nemine ab Alexandro imperij herede nominato, omnes in eius cupiditatem exerserunt, nulli alicuique suorum commilitonum subiici, & parere sustinere. Audi Iustinum in extremo libr. 12. *Cum deficere, inquit, Alexandrum amici eius viderent, quæsierunt, quem imperij facerent heredem: respondit dignissimum. Hac voce veluti bellicum insar amicos cecinisset, aut malum discordia misisset, ita omnes in æmulationem consurgunt. Et ambitione vulgi, tacitum fasore militum querunt.* Orosius autem libr. 3. cap. 23. hunc modum scribit: *Mortuo Alexandro, Principes eius per quatuordecim annos imperium ipsius dilatauerunt, & veluti optimam pradam à magno leone prostratam, auidi discerpere catuli: sequo ipsos inuicem in rixâ irritam præda æmulatione fregerunt.* Videor mihi dupliciter hanc difficultatem posse dissoluere. Dicam enim, veram esse eam sententiam, quam sequutus est scriptor prioris libri Machabæorum, & reuera distributionem imperij in duces, & amicos Alexandri, etiamnum viuentem eo, esse factam. Nam fuisse eam opinionem, & antiquam, & à multis proditam, non negant, etiam qui ei contradicunt. Vnum de istis audiamus Q. Curtium in libr. 10. ita scribentem: *Credidere quidam testamento Alexandri distributæ esse provincias, sed famam eius rei, quam quæ ab auctoribus tradita est, vanam esse comperimus.* At enim, obuiet Curtius rationes afferre, cur inanem & falsam esse eam opinionem arbitraretur, Adiciam alterum respon-

Ant diu
sio impo
rij Alex
dri in du
ces eius,
eo viuen
te, an
post eius
mortem
facta sit

Alexan-
dride sue
cessore
dictum.

Orosius.

Q. Cur-
tius.

sum. Dici potest, Alexandrum regna ducibus: & amicis suis partim diuississe ante obitum, partim autem nō diuississe. Quo planius hoc intelligatur, sciendum est, sexto die, quam laborare Alexander cœperat, circumstantibus amicis, cum præclusa voce loqui non posset, exemptum digito annulum dedisse Perdiccæ, quo satis declarauit, se in illum omnem suam auctoritatem, & potestatem transulisse. Verum commodius hæc, verbis Iustini enarrata intelligentur. *Sexto die*, inquit Iustinus extremo libro duodecimo, *præclusa voce, detractum digito annulum Perdiccæ tradidit. Quæ res gliscentem amicorum eius dissentientem, sedauit. Nam, etsi non voce nuncupatus hæres, indicio tamen electum esse videbatur.* Addit Curtius, libro decimo, in illo consilio datum Alexandri, ad deliberandum de successore eius coacto, dixisse quendam nomina Aristonum, videri sibi manifestis in dicio declarasse Alexandrum, quem vellet post mortem suam imperio suo præesse, scilicet, cui ipse annulum suum tradidisset. Quocirca videri sibi summam imperij ad Perdiccā deferri oportere. Subdit Curtius nō dubitauisse cæteros, quin vera ille dixisset, simulabāt tamē, non æquo animo ferētes quæquā sibi suorum commilitonum præponi. Curtij verba ita se habent.

Q. Curtius.

Tum Ariston usque orsus est dicere, Alexandrum consultum, cui relinqueret regnum, voluisse optimum deligi. Iudicatum ab ipso optimum Perdiccam, cui annulum tradidisset. Nec enim unū eum affecisse morienti, sed circumferentem oculos, ex turba amicorum delapsisse, cui traderet. Placere igitur, summam imperij ad Perdiccam deferri. Nec dubitauere, quin veracēseret. Itaque, uniuersi procedere in medium Perdiccam, & regis annulum tollere iubebant? Hæc Curtius. Tanta igitur potestate delata sibi ab Alexandro, provincias, quæ sub eius erant imperio, Perdiccæ, ducibus, & principibus diuisit: simul, ut remoueret æmulos, sic ait Iustinus lib. 13. & munus imperij, beneficii sui faceret. Ex his autem concluditur, quod intendimus. Nam si constat, & auctoritatem Alexandri in Perdiccam dato annulo esse collatam, & ab ipso diuisa esse regna ducibus Alexandri, liquet profectō, eam diuisionem dici posse quodammodo factam ab Alexandro, qui dando annulum Perdiccæ, declarauit, quod ab ipso fieret, tamquam sua potestate, & auctoritate volūtatēque factum, haberi oportere. Atque hoc ipsum, nisi ego fallor, videtur intellexisse Rabanus, & significasse, cum explanans locum illum supra allatum ex priori libro Machabæorum. *Alexander cum adhuc viueret, diuisit regna sua pueris suis: diuisit*, inquit Rabanus, hoc est diuidenda reliquit.

De vno

*De vno autem ex eis egressum est cornu vnum
modicum, & factum est grande, contra
Meridiem, & contra Orientem,
& contra fortitudinem.*

EX vno successorum Alexandri, genus, & originem duxit Antiochus Epiphanes, quem hoc loco significauit Spiritus Epiphanes sanctus per cornu modicum. Ille auctor genesis, & imphanes perij Asiatici, atque Syriaci, quod ex ipso generatus, octauo vnde ori-
loco tenuit Epiphanes, fuit Seleucus Nicator, seu Nicanor: ginem
qui post Alexandri mortem, primo quidem creatus est sum-
mus castrorum tribunus, vt Iustinus ait libro decimo tertio, Seleucus
seu dux socialis, & equestis agminis, vt in Syriaco tradit Ap- Alexandri
pianus: deinde, ciecto Laomedonte satrapæ Syriæ, victo-
que Antigono, totius Syriæ, & Asiæ vsque ad Indum flu- Asiatici,
men, obtinuit imperium, & tunc reges nomen, atque in-
signia assumpsit nono anno post mortem Alexandri, si cre-
dimus Sulpitio in libro secundo, sacre historię, vel anno perij, fun-
duodecimo, vt notauit Eusebius in chronicis. Aliis placuit, ini-
tium regni huius Seleuci signari in anno primo decimæ septi-
mæ Olympiadis, scilicet, quo tempore recuperata Babylone, Vnde ini-
regium nomē, & diadema sibi imposuit. Atque hinc plerique tiū regni
existimant regnum eius computandum. Eusebius in chronicis, Seleuci,
duos & triginta annos regnasse eum annotauit: Appianus ve-
rò, ex quo post mortem Alexandri imperium habere cœpit, quod in li-
bris Ma-
chabæorum
appella-
tur regnū
Græcorū,
sumen-
dum sit.
Vnde cō-
putandi
sunt anni
regni Græ-
corum,
qui in Ma-
chabæo-
rum li-
bris no-
minatur.

Ab initio regni huius Seleuci, annis duodecim vel quatuor-
decim post mortem Alexandri, anni regni Græcorum, quo-
rum in libris Machabæorum frequens est commemoratio, non
autem à morte ipsius Alexandri, vt multi falso putauerunt,
computari debent. Hoc autem conceptis verbis docet Euse-
bius in chronicis, idemque confirmat in libro octauo, de de-
monstratione Euangelica: quo loco, à primo Cyri anno, ad
initium vsque imperij Seleuci, vel regni Græcorum, numerat
annos ducentos quadraginta octo, cum ad mortem vsque Ale-
xandri, triginta sex, & ducentos putasset annos. Ponam hic
verba Eusebij, prout ea Diuus Hieronymus latinè conuersa me-
morat in suo commentario, super nono capite Danielis: *Seleu-
cus, inquit, diadema totius Syria, & Asia capiti suo imposuit, an-
no duodecimo mortis Alexandri, in quod tempus, supputantur om-
nes anni à Cyri imperio, ducenti quadraginta octo: ad mortem ve-
rò Alexandri, ducenti triginta sex numerantur. Ab hoc exordio
imperij Seleuci, Scriptura Machabæorum, regnum Græcorum enu-
merat.*

Eusebius
Iosephus

meret. Sic Eusebius, libri duodecimi antiquitatum capite septimo, aperte ostendit annos regni Græcorum, à principatu Seleuci esse inchoandos: ait enim, templum Hierosolymitanum fuisse ab Antiocho Epiphane pollutum, anno postquam Seleucus in Asia, & Syria regnare cœpit, centesimo quadragesimo quinto. In primo autem capite prioris libri Machabæorum hoc ipsum cuenisse traditur, anno regni Græcorum centesimo quadragesimo quinto: ex quo apparet, idem annorum regni Græcorum, & imperij Seleucidarum fuisse exordium. Eadem fuit sententia Severi Sulpitij libro secundo sacrę historię, & Rabani super primo capite prioris libri Machabæorum, nec non, & nostrę ætatis diligentiorum, atque doctiorum chronologiorum. Quid? quod eam ipsam sententiam duobus, nec obscuris, nec inualidis argumentis, confirmare possum? Etenim, si annos regni Græcorum ordiamur à principio regni Seleuci, eosque persenseamus per eius posteros vsque ad octauum annum Antiochi Epiphanis, quo templum Hierosolymitanum ab ipso violatum, & pollutum est, ex annis, quibus quisque eorum regum regnavit, conficiemus summam annorum ceterum quadraginta quinque, tot nempe, quot anni regni Græcorum ponuntur in prioris libri Machabæorum, capite primo. Sin autem annos regni Græcorum putemus à morte Alexandri, ex eo tempore ad octauum annum regni Antiochi, non centum quadraginta quinque, sed centum quinquaginta septem, vel centum quinquaginta nouem annos interfluxisse reperiemus. Deinde, Iosephus libro duodecimo antiquitatum, & capite septimo, annum centesimum quadragesimum quintum regni Græcorum, quo templum, ut diximus, profanatum est ab Antiocho, incidisse ait in Olympiadem centesimam quinquagesimam tertiam: quod sanè verum esse non posset, si annos regni Græcorum à morte Alexandri putaremus. Mors enim Alexandri, competit in annum primum olympiadis centesimę decimę quartę: vnde ad olympiadem centesimam quinquagesimam tertiam, fluxerunt olympiades triginta nouem, hoc est anni centum quinquaginta sex. Computatio igitur annorum regni Græcorum, non à morte Alexandri, sed ab initio regni Seleucidarum, cœpit exordium.

Alexander
quan-
do sit
mortuus

Nicolai
de Lyra
lapius.

Ex his palam est, aberrasse à vero Nicolaum de Lyra, qui in suis commentariis super primo capite prioris libri Machabæorum, contendit, annos regni Græcorum, qui sæpius in illis libris recensentur, ab Alexandro Magno putari oportere. Verum, ferenda non est impudens temeritas, & temeraria impudentia Ioannis Annij, qui in suis commentariis super Philonis libro, qui inscribitur Breviarium temporum, ausus est dicere,

dicere, libros Machabæorum olim fuisse sine vlla notione temporum, sed eos postea, adiecta temporum, distinctione, à Iosepho esse corruptos atque apocryphos redditos. Traditur enim, inquit ipse, in primo capite prioris libri, Antiochum regnare coepisse anno regni Græcorum centesimo trigesimo septimo, cum tamen luce clarius sit, primum annum Antiochi fuisse ab Alexandro magno, vnde regnum Græcorum proculdubio initium habuit, centesimum quinquagesimum tertium. Ecce tibi, quam arrogantem fecerit Annium veræ historiæ, & chronologiæ ignoratio. Si enim is legisset Iosephum, si Eusebium, si Hieronymum, si rationem temporum ab optimis auctoribus vere descriptam, & explicatam cognouisset, non tam temere libros Machabæorum, sicuti eos nunc habet & publicè legit Ecclesia, mendosos, & apocryphos esse pronunciasset. Nec solus in eo errore versatur Annius, etià Ioannes Lucidus, Driedo, atque alij complures; ducem cum, in chronologia sane fallacem, & plane cæcum, secuti sunt.

Falsa & temeraria sententia Ioannis Annii de libris Machabæorum redarguitur.

Sed enim, quærat de nobis fortasse quispiam, cum diuina Scriptura in libris Machabæorum, primum regem Græcorum appellet Alexandrum magnum, cur non ab eo potius, quam à Seleuco, chronologiam regni Græcorum arcescere voluerit: cur item potius à Seleuco, quam ab Antigono, vel Ptolomæo, qui & ipsi Græci, & successores Alexandri, & clarissimi reges fuerunt, originem & rationem regni Græcorum repetendam esse ducunt: denique cur regnū Seleucidarū, qui nō in Græcia, sed in Asia, & Syria regnauerūt, Græcorū regnū appellauerit. Verum ad hæc ita responderi potest. Etsi Alexander primus in Græcia regnavit, quin etiam regni Græcorum ipse conditor fuit: attamen regnum eius ad posteros ipsius non peruenit. Seleucus autem & ipse multos annos regnavit, & regnum eius longa regum successione, in familia ipsius diu permansit. Cur autem historia Machabæorum non ab Antigono, vel Ptolomæo, sed à Seleuco regnum Græcorum deducat, in promptu ratio est. Seleucidæ namque, cum Asia ac Syriæ imperarēt etià in Iudæos habuere imperium, & quæ narrantur in libris Machabæorum, ea omnia, & ipsis Seleucidis Iudææ dominantibus, & fere cum Iudæis gesta sunt. Regnum porro Seleucidarum, licet non in Græcia, sed in Asia, & Syria contineretur, quia tamen ipsi, Græci erant genere, lingua, religione, legibus, institutis, moribusque, & doctrinis, propterea imperium ipsorum appellabatur regnum Græcorum.

Tresque rationes, prima, cur chronologia regni Græcorū, in Scriptura non summat initium à rege Seleuco. 3. cur regnum Seleucidarū appellatur regnū Græcorū, & earum solutio.

Sed reuertamur ad Antiochum Epiphanem, cuius causa superiora à nobis explicata sunt. Hic à primo illo Seleuco genus & originē ducens, octauus fuit rex Syriæ. Etenim, primus rex

fuit, Seleucus Nicanor qui regnavit triginta duobus annis: secundus rex fuit Antiochus Soter, qui Eusebio, regnavit annis decem & novem, Sulpitio viginti & vnum: tertius, Antiochus Theos, annis quindecim: quartus Seleucus Callinicus, secundum Eusebium, annis viginti, secundum Sulpitium vnum & viginti: quintus, Seleucus Ceraunus, secundum Eusebium & Sulpitium, annis tribus, secundum Appianum, duobus: sextus, Antiochus Magnus, qui Eusebio & Appiano triginta sex: Sulpitio, triginta septem regnavit annis: septimus, Seleucus Philopater, cui Iosephus libro 12. antiquit. tribuit annos septem, Eusebius autem Appianus, & Sulpitius, annos duodecim: aliis placet eum regnasse annis undecim, octavus Antiochus Epiphanes, hoc est, nobilis seu illustris, ob res plurimas prosperè gestas eo cognomento appellatus. Hic filius fuit Antiochi magni, & Seleuci Philopatros frater minor natus. Nam quod hoc loco scripsit D. Hieronymus, fuisse eum Seleuci Philopatros filium, haud dubie hoc ipsi per obliuionem, vel per incogitantiam excidit. Dicitur hic rex in hac visione Danielis, *cornu modicum*, qui erat secundus natus filiorum Antiochi, ad quem regni hæreditas non pertinebat, & diu Romæ priuatus vixit, pro patre Romanis datus obses, vt traditur initio prioris libri Machabæorum, & à Iustino lib. 34. cœpit regnare anno regni Græcorum, id est, Seleucidarum centesimo septimo, & ab obitu Alexandri, circiter ceterisimo quinquagesimo, eiectio filio fratris, legitimo regni hærede, per fraudem & per vim regnum inuadens. Multa gessit bella, vt inquit hoc capite Daniel: ad Orientem, cum Artaxam regem Armeniæ deuicit, & res nouas in Perside molieres compressit ad Meridiam, quia profligato rege Ægypti cum exercitu captaque regni magna parte Alexandriam obsedit, & sine dubio obtinuisset regnum, nisi iussu Romanorum soluere obsidionem, & Ægypto pro decedere coactus esset. Tunc ardens ira, omnem vim indignationis & furoris, in Iudæos conuertit, atque effudit.

Anno igitur regni Græcorum centesimo quadragesimo tertio, veniens Hierosolyma omnibus diuitiis, ornamentis, bonisque eam urbem spoliavit. Biennio post iterum direpta urbe, omnibusque templi ornamentis & instrumentis ablati, omnium sacrificiorum & ceremoniarum legis Mosæicæ vsu Iudæis, interdixit, statuit in templo simulachrum Iouis Olympij, & ab eo templum illud in posterum nominari iussit, Super altari holocaustorum carnes suillas mactari præcepit: prohibuit circumcisionem, sacros libros combussit, Iudæos ad vnam Græcorum religionem amplectendam colendamque compulsi. Quapropter dicitur hoc capite *præualuisse contra fortunam calii. & princi-*

principem fortitudinis: id est vsque ad filios Israel, inquit Hieronymus, qui angelorum vallabantur auxilio, vel ut interpretatur Theodoretus, contra ipsum rerum omnium auctorem Deum, cui & populus Israel & ipsum templum erat dicatum incredibili furore & insania cōcitatus & erectus est. *Deiecit de stellis calis, easque conculcavit*, id est secundum Hieronymum & Theodoretum, plurimos Iudæorum nobilitate, doctrina & pietate illustres terrore minarum, & tormentorum, de observatione legis Mosaicæ deiecit, & idololatriæ subiecit: stellas ipsas vocat Daniel, propter claritatem generis, & splendorem pietatis, vel quia semen Abrahæ stellis à Deo in libro Genesios capite decimo quinto fuerat comparatum. Vel aliter possunt hæc intelligi, de viris sanctis, quos Antiochus, non spiritualiter, sed corporaliter deiecit, & conculcavit, acerbissimis cruciatibus eos necando, sicut de venerabili sene Eleazaro, septemque pueris, & eorum matre posterioris libri Machabæorum narrat historia. Nec vero suis viribus, sed propter Iudæorum peccata in tantum prævaluit Antiochus, sicut in eodem libro secundo traditur. Omne huius persecutionis tempus, duravit ab anno regni Græcorum centesimo quadagesimo tertio, vsque ad centesimum quadagesimum octauum. Prophanatio tamen & pollutio templi, ab anno centesimo quadagesimo quinto mansit, vsque ad 148. Tunc à Iuda Machabæo, templum repurgatum & ritè renouatum est, posita lege, ut in posterum eius rei memoria, mense nono per singulos annos celebraretur, qui dies festi, appellabantur Encæniorum, quorum mentionem fecit Ioannes in septimo capite historię Euangelicę. Regnavit Antiochus, secundum Eusebium, & Sulpitium, & Hieronymum super caput 11. Danielis, annis vndecim, sed videtur regnasse tredecim: siquidem iniuit regnum anno centesimo trigesimo septimo regni Græcorum, obiit vero anno centesimo quadagesimo nono. Vtrumque proditum & testatum est, in primo & sexto capite prioris libri Machabæorum. Verum, vndecim fuere anni solidi & integri, exclusis duobus, primo & ultimo, imperfectis, nec omnino completis. Mendose legitur apud Appianum regnasse eum duobus annis. In posteriori libro Machabæorum cap. 11. reperitur Antiochus in anno regni Græcorum centesimo quadagesimo octauo, iam è viuis excessisse. Sed vel prior liber Machabæorum notare voluit quadagesimum nonum annum, etiam si non esset completus: posterior autem liber, annum quadagesimum octauum, quia erat iam exactus, tantummodo signare voluit: vel in priori libro numerantur anni regni Græcorum, more Iudaico annos incipiendo, à mense Nisan: in posteriori autem libro,

Quædam
regnaue-
rit Antio-
chus Epi-
phanes.

putentur iidem anni more Chaldaico & Syriaco, hoc est sumpto eorum principio, à mense Elul.

Iosephus de persequutione Antiochi lib. 11. Anti. c. 7.

Sed quæ docuimus de rebus gestis Antiochi, & de malis, quibus ab eo Iudæi vehementer sunt afflicti, ea quo planius & vberius cognoscantur, visum est lectori hoc loco representare, quæ Iosephus eorundem rerum historiam scribens in lib. 12. antiquitatum prodidit: sic autem est apud Iosephum, *Reversus ab Egypto quæ metu Romanorum reliquerat Antiochus, Hierosolyma*

Appellæ us mensis is est, quam kas leu Hebræi vocât teste Iosepho: & respondet nostro Nouëbri.

meus exercitum, ingressus in eam centesimo quadragesimo tertio anno, ex quo primum ad Seleuci familiam Syria regnum deuenit. Deinde, commemoratis malis & calamitatibus, quibus tunc Iudæi à rege percussi & contriti sunt capite vndecimo ita scribit. Integro triennio desertum fuit templum, post factam ab Antiocho profanationem. Ea enim incidit in annum centesimum quadragesimum quintum, & diem Appellæ mensis vigesimum quintum, in olympiadem vero, centesimam quinquagesimam tertiam. Renouatum est autem eadem die, anno centesimo quadragesimo octauo, & olympiade centesima quinquagesima quarta. Prædixerat autem eam desolationem Daniel, ante annos quadringentos octo, & septem, dicens à Macedonibus profanandum. Hæc autem prædictio Danielis cōtinetur in hoc octauo capite libri eius: ab anno autem tertio Balthasaris, quo ea visio contigit Danieli, qui annus cōpetit quinquagesimæ primæ Olympiadi, vsque ad centesimam quinquagesimam tertiam Olympiadem, quadringenti octo anni numerantur. Pergit Iosephus, Celebravit autem Iudas renouati templi festiuitatem per dies octo sacrificans, tam æque lætitia ob renouatos ritus patrios, priscamque religionem, Iudeorum animos compleuit, maxime quod ei felicitas insperato illis obingerat: ut lex lata sit ad posteros, quæ iuberet quotannis hoc festum reparari cum ceremoniis templi, per octo dies celebrari. Et ex eo tempore, nos hic apud nostros obtinuit, vocamûsque hæc festiuitatem, Iuinium: opinor ideo, quod ex insperato nobis illuxerit tanta felicitas. Hactenus ex Iosepho pauca hæc commemorata sunt, quæ non nihil lucis huic Danielis vaticinia de rege Antiocho afferre posse videbantur.

Et audiui vnum de sanctis loquentem, & dixit vnus sanctus alteri, nescio cui loquenti. &c. & paulo infra. Audiui vocem viri inter Vlai & clamauit, & ait, Gabriel fac intelligere visionem istam.

Quis sit ille nescio quis.

H Vnc locum explanans diuus Hieronymus ita scribit. Pro altero nescio quo, quod Symmachus interpretatus est *uisum* quem nos secuti sumus, Aquila & Theodotus, & septuaginta *φίλων* ipsum uerbum Hebraicum posuerunt. Nomen ergo angelus

accern, unum quemlibet de angelis indicavit. Theodoretus hunc ipsum locum tractans, quod est, inquit, Hebraicè phelmoni, Græcè significat quendam, idque testatur Syrorum lingua Hebraeæ affinis: perspicuum igitur est Danielem vidisse angelos inter se colloquentes, ac discere cupientes quantum futurum esset desolationis templi, ac tyrannicæ illius persecutionis tempus.

Ex hoc loco Danielis intelligitur, veram esse, & sacris conuenientem Dionysij doctrinam, de mutua angelorum locutione, & quod angelorum alij multa discant ab aliis, & inferiores purgentur, illuminentur, & perficiantur à superioribus, & quod angelorum dispar sit auctoritas, & potentia, sicut docet hic locus. Nam vnus angelus, quem Hebraei, teste Hieronymo, putant fuisse Michaellem, mandat Gabrieli, vt hanc Danieli visionem exponat. Et quia superiores angeli non solent mitti ad obeunda externa ministeria (propria vero angelorum nomina, auctore D. Gregorio, ab externo aliquo munere & officio quo funguntur angeli, sumuntur) ideo nomen illius angeli superioris, non est expressum, & Danieli fuit incognitum.

Gregorius quidem certe homilia in euangelia trigesima quarta, hunc in modum scribit. *Privatis etiam nominibus angeli censentur, ut per ea vocabula signetur in operatione quid ipsi valeant. Non enim in illa beatorum civitate, quam de visione omnipotentis Dei plena scientia perficit, propterea propria nomina sortiti sunt angeli, quia sine propriis nominibus eorum persona sciri non possent, sed cum ad nos aliquid ministraturi venissent, apud nos etiam nomina a ministeriis trahunt. Michael namque significat, quis ut Deus. Diabolus enim, qui Deo per superbiam similis esse concupiscit, dum in fine mundi in sua virtute relinquatur. Cum Michael archanoglo, per Ioannem in Apocalypsi capite duodecimo praeliaturus perhibetur: ut qui se ad Dei similitudinem superbus extulerat, per Michaellem peremptus, descat quia ad Dei similitudinem per superbiam nullus ascendebat. Gabriel significat fortitudinem Dei, ideoque Mariam mittitur, illum nunciaturus, qui ad debellandum aëreas potestates humilis apparere dignatus est. Raphael quoque interpretatur medicina Dei, quia videlicet, sicut Tobias oculis quasi per officium curationis tetigit, cecitatis eius tenebras tolpsit. Qui ergo ad curandum mittitur, dignum fuit, ut Dei medicina vocetur. Horum similia, cum in commentario huius loci, ante Diuum Gregorium scripserit Diuus Hieronymus satis credibile est, ex Diuo Hieronymo totum hunc locum accepisse Diuum Gregorium. Quoniam de praeliis, regnumque coraminiibus, & regnorum successionibus, ait Hieronymus, hæc erat visio, Gabriel qui prepositus est praeliis, officio inter-*

Angeli
mutuo
colloquū
tur, & alij
ab aliis
discuntur.

De causa
nominū,
quibus an
geli in
scriptura
appellan
tur Diui
Gregorij
sententia.
Isa. 14. 2
Luc. 1.
Ioseph. 11.

D. Hiero
nymus idē
docet.

Zac. I.
Tob. I.

pretandi visionem destinatur, Gabriel enim in linguam nostram vertitur, fortitudo, vel robustus Dei. Vnde quo tempore nasciturus erat Dominus, & indicturus bellum demonibus, ac de mundo triumphaturus, mittitur Gabriel ad Zachariam & Mariam, ubi cum quo verò medicina, & sanatio necessaria est, Raphael mittitur, qui interpretatur curatio, vel medicina Dei, hoc videlicet, nominis interpretatione significante, quòd in Deo vera sit medicina. Porro ubi populo prospera promittitur, & propitiatio & expiatio necessaria est, Michael dirigitur, qui interpretatur, quis sicut Deus: ut scilicet, intelligatur quia propitiationem, vel expiationem nullus possit asferre, nisi Deus. Hæc D. Hieronymus. Liqueat ex hoc loco Danielis, & illo altero Zachariæ capit. 2. in quo sic est, *Angelus qui loquebatur in me, egrediebatur, & alius angelus egrediebatur in occursum eius, & dixit, curro, & loquere ad puerum istum.* liquet, inquam, ex his atque aliis similibus scripturæ locis, & verissimam esse doctrinam Dionysij, de hierarchiis & ordinibus angelorum, & falsos esse, qui ei doctrinæ non consentientes, omnes angelos & beatos, à solo Deo proximè omnia doceri, & illuminari censuerunt.

Angelo-
rū in Hie-
rarchias
& ordi-
nes vera
est distin-
ctio.

*Et dixit ei, vsque ad vesperam & mane, dies
duo millia trecenti, & mundabitur
sanctuarium.*

His verbis declaratur tempus, quo duratura erat vexatio & afflictio Iudæorum ab Antiocho profecta: durauit nempe, ab initio, postquā Antiochus veniens in Iudæam cœpit affligere Iudæos, vsque ad id temporis, quod Iudas Machabæus profligatis ductibus & exercitibus Antiochi, & suos ciues in libertatem vindicauit, & templum, quod sacrilegè spoliatum, prophanatum & pollutum fuerat, ritè purgauit, renouauit, atque exornauit, durauit inquam, dies duo millia & trecentos, hoc est sex annos & tres menses, præterque viginti dies. Prior tamen liber Machabæorum, tempus totius huius calamitatis sex duntaxat annis definiuit, ab anno videlicet regni Græcorum centesimo quadragesimo tertio, vsque ad centesimum quadagesimum octauum. Quanquam tempus profanationis templi, vsque ad eius renouationem, tribus integris annis præcisè circumscriptum fuit. Atque hæc ex primo & quarto capite prioris libri Machabæorum plenius planiusque cognosci possunt.

Illorum autem verborum *vsque ad vesperam & mane, duo millia trecenti dies*, est duplex interpretatio. Vna est Theodoretii, per vesperā intelligentis initium calamitatis, per mane eiusdē calamitatis finē: quemadmodum David quodam loco dixit,
ad vesperam

ad vesperam demorabitur fletus, & ad matutinum letitia. Solet enim plerumque Scriptura, res tristes & calamitosas, nomine vespere, noctis, & tenebrarum exprimere: contra vero res lætas & prosperas, vocabulis mane, diei, & lucis efferre. Altera interpretatio simplicior, ob idque mihi quidem probabilior eorum est, qui per vesperam & mane, designari putant integrum diem naturalem, cuius partes sunt nox & dies artificialis, Moses enim in exordio libri Geneseos dixit, *factum est vespere & mane dies unus*: per vesperam quæ est terminus diei artificialis, denotatur dies ipsa artificialis, tãquam ex suo termino: per mane autem, quod noctem finit, designatur ipsa nox. Voluit igitur significare Daniel, per vesperam & mane, dies, qui numerantur in hac computatione, non artificiales, exclusis noctibus: sed naturales, qui diem simul & noctem continent intelligi oportere. Sed profectò, quotiescunque tam sacra, quam profana historia, in computatione tẽporum numerat vel computat dies simpliciter, & præcisè, semper loquitur de diebus naturalibus.

Quapropter superuacaneum videbatur naturalis diei determinationem præmittere illud, *vsque ad vesperam, & mane, duo millia trecenti dies.* Est igitur admodum verisimile, illud vocabulum, *dies*, superuacaneè ab aliquo esse adiectum, & Daniele præcisè ita scripsisse, *vsque ad vesperam, & mane, duo millia trecenti*: ut illud, *vespera, & mane*, sit periphrasis diei naturalis, sub obscura quidem, nec vulgo visitata, sed consuetudini prophetarum nõ aliena, & ex Moysis doctrina non difficilis intellectu. Nimirum, Louanienſes in annotationibus, quas in editionem vulgatam totius Scripturæ ediderunt, hoc loco admonent, in multis & antiquis codicibus, illud vocabulum, *dies*, nequaquã reperiri.

Libet hic adscribere commentarium Diui Hieronymi super his verbis, quippe, non nihil super eo lectorem monere habeo. Ita scribit Hieronymus. Legamus Machabæorum libros, & Iosephi historiam, ibique scriptum reperiemus, centesimo quadragésimo tertio anno à Seleuco, qui primus regnavit in Syria post Alexandrum, ingressum Antiochum Hierosolymã, & universa vastasse: reuersumque anno tertio, in templo posuisse statuam Iouis, & vsque ad Iudam Machabæum, id est, vsque ad annum centesimum quadragésimum octauum, pro annos vastitatis Hierusalem sex, contaminationis autẽ templi tres, duo millia trecentos dies, & tres menses esse completos, post quos templum purgatum est. Quidam pro duobus millibus trecentis, duo millia ducentos legunt, ne sex anni & tres menses superasse videantur. Vespere autem, & mane successio nẽ diei noctisque significat. Sic D. Hieronymus. Sed profectò,

Psal. 29. Restriſtes vespere noctis, & tenebrarum lætæ & prosperæ vocabulo mane diei, & lucis significari solitæ in scriptura

Dies nomen hic abundat.

Excutitur, & emendatur locus in cõmentario D. Hieronymi mendosus.

quin mendosè legatur hic locus, nequaquam dubitandum est. Nam in illis verbis, duo millia trecentos dies & tres menses esse se completos, illud, & tres menses falsam reddit sententiam, cum Daniel totum illud tempus Antiochiæ persecutionis, bis mille, & trecentis tantum diebus definiat. Quo circa illud, & tres menses vel tanquam omnino vacans, inde extrudendum est: vel loco mouendum, iungendumque cum eo, quod antecessit de sex annis vastitatis Hierusalem, ut ita legamus per annos vastitatis, Hierusalem sex, & tres menses, contaminationis vero templi tres annos, duo millia & trecentos dies esse completos, post quos templum purgatum est. Quod autem postea subdit Hieronymus, quosdam, pro bis mille trecentis diebus legisse bis mille & ducentos, propterea existimandum est sic eos legere maluisse, ut his verbis Danielis non plures sex annis significarentur, & sententia Danielis conueniret cum historia prioris libri Machabæorum, quæ docet tempus illius persecutionis, durasse ab anno regni Græcorum centesimo quadragesimo tertio, usque ad centesimum quadragesimum octauum.

Quæstio
An hæc
Danielis
sententia
de dura
Antiochiæ
persequu
tionis lu
dæorum,
pugnet
cum alio
loco
scripturæ
qui est in
priori li-
bro Ma-
chabæo-
rum.

At enim uerò siue legatur ut illi voluerunt, siue ut nunc est in omnibus libris difficillimum sanè locus hic habet explicatum. At enim uerò tempus huius persecutionis determinatum in priori libro Machabæorum ab anno centesimo quadragesimo tertio, usque ad annum centesimum quadragesimum octauum, non potuit esse longius sex annis integris, nulloque modo sex annos solidos excedere potuit. At bis mille, & trecenti dies, quibus hoc loco Daniel spatium illius persecutionis circumscribit, continent sex annos tres menses, diesque viginti. Quid ergo dicendum est? Equidem nihil adhuc inuenire potui adhuc nodum exoluendum, quod mihi animum expleret. Dicam tamen, ne nihil dicam: fortasse *Danicem* hoc numero bis mille trecentorum dierum, ita designasse tempus Antiochiæ persecutionis, ut eius terminum non poneret in purgatione & renouatione templi, sed eam extendere usque ad mortem Antiochi, quæ, ut narratur in priori libro Machabæorum, competit anno Regni Græcorum centesimo quadragesimo nono. Nam etsi post renouationem templi, nihil passos ab Antiocho Iudæos legamus, dum tamen ille scruissimus Iudæorum hostis vixit, iterisse persecutionem eius aduersus Iudæos, verè dici potest. Præsertim vero, cum ex nono capite posterioris libri Machabæorum constet, quo tempore Antiochus mortuus est, eo tempore fuisse eum ferocissimo & scruissimo animo aduersus Iudæos: nec nisi extrema mala atque immanem crudelitatem contra

contra ipsos anhelasse. Verum, officit huic intelligentiæ, quod Daniel videtur terminasse hoc tempus in mundatione templi, ait enim, *usque ad vesperam & mane duo millia trecenti*, & *mandabitur sanctuarium*, quasi dicat, transactis bis mille trecentisque diebus: mundatum iri sanctuarium, id est, templum quod fuerat ab Antiocho violatum & pollutum. Sed non cogimus sic interpretari aut intelligere ea verba: non enim significat Daniel mundationem templi terminum fore eius temporis, sed in decursu eius temporis ac sanè prope finem, futurâ templi renouationem: quam ideo præcipuè cômemorare voluit, quod ea res futura erat Iudæis maximè fausta, lætabilis, & gloriosa, & quod post eam, nihil mali essent Iudæi ab Antiocho perpeffuri.

Et sine manu conteretur.

His verbis denotatur mors Antiochi. Illud autè, *sine manu conteretur*, significat, eum sine hominis, hoc est, non ab homine vulneratum, & cæsum, sed inuisibili, manu præuisa.

Dei, scelera eius vindicantis, partim letali quodam animi mœsore, & languore, partim acerbissimo, & scœdissimo corporis morbo percussum, impurâ, & scelestam animam exhalaturû.

Verum mors Antiochi, magnam habet in diuinis literis distinctam. Etenim in tribus locis historiæ Machabæorum, hoc est, in sexto capite prioris libri, & in primo capite libri posterioris, atque in eiusdem libri, capite nono, ita narratur mors Antiochi, vt de ea non modo diuersa, sed etiam contraria dici videantur. Age igitur, primo narrationem mortis Antiochi, quæ describitur in sexto capite prioris libri, cum ea, quæ traditur in capite nono, libri posterioris, componamus, atque conferamus. Principio, similiter dicitur in vtroque loco, Antiochum spoliare voluisse urbem quandam Persidis, & quod in ea erat templum argento, auro, aliisque multis rebus pretiosissimis inibi relictis ab Alexandro Magno, refertissimum. Quod fuerit illud templum, neutro in loco exprimitur. Sed fuisse templum Dianæ confirmat Iosephus libro duodecimo antiquitatum, auctoritate Polybij, & Hieronymus super vndecimo capite Danielis, præter Polybium, etiam Diodorus Siculum, & Porphyrium testes adducit. Non igitur audiendus est Appianus, quin Syriaco, Antiochum scribit, & in bit, spoliauisset templum Elymæ Veneris: nam, nec templum spoliauit, sed spoliare voluit, & incassum tentauit, fuit illud nec Veneris fuit templum, sed Dianæ: indicat enim Plinius libro sexto capite vigesimo septimo, in illis regionibus templum Dianæ fuisse Augustissimum. De nomine

ciuitatis

Elymais,
& Perse-
polis sunt
vna vrbs.
Persepo-
lis ab Ale-
xandro
destru-
ctus.

Quomo-
do scorti
suggestio-
ne Vrbs
magnifi-
ca ab Ale-
xandro
incensa
fuerit.

Susorum
vrbe An-
tiochus
spoliare
voluit.

ciuitatis, videtur nonnihil differre in utroque loco: nam in sex-
to capite prioris libri, nominatur Elymais vrbs Persidis, in po-
steriori autem libro, dicitur Persepolis, vrbs quondam clarissi-
ma, & Persidis caput. Verum, nisi me fallit animus, credo equi-
dem vocabulo illo, *Persepolis*, non significari vnā illam vrbe,
quæ proprie dicta est, Persepolis, sed generatim significari vr-
bem quandam Persidis. Non sum nescius, fuisse quandam Per-
sarum imperio ditissimam, & florentissimam: sed eandem vr-
bem scio, non modo non esse conseruatam ab Alexandro, aut
etiam prætiosis muneribus, & ornamentis completam, sed pe-
nitus ab eo spoliatam, ablati inde centum, & viginti millibus
talentorum: nec tantum fuisse direptam, sed etiam concrema-
tam. Audiat lector, quid Q. Curtius libr. 5. de miserabili eius vr-
bis incendio scriptū reliquerit. *Ex pellicibus*, inquit, *vna, Thais,*
& ipsa temulenta, maximam apud omnes Græcos inuictum gra-
tiam Alexandrum affirmat, si regiam Persarum iussisset incendi:
expectare hoc eas, quorum vrbes Barbari deleissent. Ebrio scorto, du-
tantā re ferente sententiam, unus, & alter, & ipsi merito onerati, as-
sen: iunt. Rex quoque fuit assidior, quam patientior: Quin igitur ut
ciscimur Græciam? & vrbi facies subāimus: omnes incaluerāt me-
ro. Itaque surgunt temulenti ad incendiendam urbem, cui armati pe-
percerant. Primus rex ignem regia iniectis, tum cōiue, & ministri,
pellicisque. Multa cædro a discata erat regia, qua celeriter igne con-
cepto, latè fudit incendium. Hunc exitum habuit regia totius Orien-
tis, unde tot gentes ante iura petebant, patria tot regum, vnica
quondam Græcia terror, molita decem millium classē, & exerci-
tus, quibus Europa inundata est, contabulato mari molibus perfo-
sisque montibus, in quorum specus fretum immisum est. At, ne lon-
ga quidem atate, quæ excidium eius sequuta est, surrexit. Alias vr-
bes habuere Macedonum reges, quas nunc habent Parthi, locius vo-
stigium non inueniretur, nisi Araxes annis ostenderet: haud procul
mœnibus fluxerat, inde urbem fuisse viginti stadiis distantem, cre-
dunt magis, quam sciunt Accola. Pudebat Macedones, tam claram
urbem à commessabundo rege deletam esse. Hactenus Curtius. Li-
quet igitur, urbem, quam Antiochus spoliare voluit, nō fuisse
eam, quæ olim propriè dicta est Persepolis. Illam enim Alexā-
der, ut sacra historia tradit, plurimis, & quantivis pretij donis
impleuerat: hanc penitus despoliatam, sic incendio deleuit, ut
vix ullū tantæ vrbs apud posteros, vsque ad Curtij ætatē, vesti-
gium extaret. Ecqua igitur fuit vrbs? Prior liber Machabæorū
cap. 6. nominat Elymāida. Equidem opinor fuisse Susā: nam
urbem Susorum fuisse apud Persas nobilissimā, à cosmogra-
phis pariter, atque historicis proditum est. Hanc fuisse antiqui-
tūs habitam prouinciæ Elymaticæ ostendit Daniel in exordio
huius

huius capitis octauo, cum dixit, se fuisse in Susa, quæ est in regione Elam: qua de re multa differuimus supra, cum eum locum interpretati sumus. Vt putem fuisse Susa, ducor ea coniectura, quod templum Dianæ, quod Antiochus despoliare voluit, inibi fuisse testatur Plinius lib. 6. ca. 27. *Euleus*, inquit *fluvius, circum arcem Susorum, & templum Diana, quod est illis regionibus angustissimum.*

Cætera, in utriusque loci narratione planiora sunt. Nam, etsi videantur quædam in speciem diuersa, possunt ea tamen ad eandem sententiam facillimè reduci. In priori libro Machabæorum, scriptum est: Nuntium cladis acceptæ in Iudæa perlatum esse ad Antiochum in Persidem: in posteriori autem libro proditum est, eiusmodi nuntium accepisse Antiochum cū esset circa Ecbatana. Verum, ita se res habuit, nūtiū recta iuit in Persidem, publica enim fama erat, in Perside versati Antiochum: sed eum inde præcipiti, turpique fuga elapsum, & in Mediam digressum, offendit nuntius circa Ecbatana: quæ vrbs caput erat Mediæ, cum haberet in animo Antiochus, sicut prior libro significatur, reuerti Babylonem. Nomen loci, in quo

Locus in quo Antiochus mortuus est.

mortem obuit Antiochus siletur utroque in loco. Porphyrius, ut refert Hieronymus super 11. cap. Danielis, affirmat eum in labe oppido Persidis esse mortuum. Atqui, perspicuis verbis historia Machabæorum docet eum, cum fugisset ex Perside, incidisse in morbum, ex quo breui post interiit. Sed Porphyrium in historia regis Antiochi, multa, vel malitiosè, vel inscièter esse mentitum. D. Hieronymus super 7. & 11. capite Danielis, manifestis conuincit argumentis. De loco mortis Antiochi, hoc tantum in posterioris libri Machabæorum capite notum legimus: *Igitur homicida, & blasphemus, pessima percussus, & ut ipse alios tractauerat, peregrè in montibus miserabili obitu vita functus est.* Ex quo loco coniecturam capio, eum ex morbo interiisse in montibus Mediæ, vicinioribus vrbi Ecbatanorum, videlicet eo loco, vel nō inde procul vbi clidis, & stragis ducū, atque exercituum suorum, quos reliquerat aduersus Iudæos, nuntium accepit. Nec vero illud negotiū lectori faceßere debet, quod in priori libro dicitur, Antiochum ex magna tristitia & mœiore animi, scilicet, ob duplex infortunium, quod sibi tam in Perside, quam in Iudæa contigerat, incidisse in morbum, ex quo is mox periit, in posteriori autem libro traditur, percussum esse à Deo insanabili & inuisibili plaga, eoque de curru lapsò grauissima corporis collisione mēbra esse vexata: correptum præterea esse dico viscerū dolore, ita ut corpore eius, vermes scaturirēt, ac viuētis in doloribus, carnes eius effluerēt, tātusq; fœtor è corpore eius efflaret, ut nec alij, nec ipsemet

Porphyrius in historia regis Antiochi multa est mentitus. De genere mortis Antiochi Epiphanis.

cum

cum foetorem amplius ferre posset. Hæc igitur de causa mortis eius variè quidem, sed non contrariè narrantur in utroque loco. Etenim, primum ingenti animi mœrore affectus est, qui magna fuit etiam causa consequentis morbi. Et utrumque quidem illi propter scelera eius, & mala, quibus Iudæos afflixerat, à Deo inflictum est. Itaque, quod prior liber breviter, & inuolutè dixit, hoc ipsum in posteriori libro distinctius, & enucleatius exponitur, & simul occasio, atque genus morbi, quo periit, discretè explicatur. Nulla igitur inter narrationem mortis Antiochi, quæ ponitur in nono capite posterioris libri, & quæ traditur in capite sexto prioris libri, repugnantia est, si utrumque locum subtiliter, & diligenter expendamus.

Quis fuerit Rex Antiochus, cuius mors in primo capite posterioris libri Machabæorum describitur.

Sequitur, ut tertium de Antiochi morte locum, qui est in principio posterioris libri Machabæorū, deinceps explicemus: spissum sanè opus. Tanta enim inter hunc locum, & duos alios quos modo tractauimus, videtur esse narrationis diaphonia, ut aut non de eodem rege scribi, aut si de eodem, quædam cerè non modo diuersa, sed etiam planè contraria de eo tradi videantur. Itaque locus hic maiorem in modum ingenia doctorum hominum exercuit, & vexauit, aliis aliud, quo tam implicatum nodum exoluerent, commentantibus. Nec quispiam opinor, fuit, qui, vel aliis omnino, vel etiam sibi ipse satisfecerit. Sed videamus, quid alij ad hanc difficultatem expediendam attulerint. Est autem in eo difficultas, vel maxima, quod Antiochus, què in sexto capite prioris libri Machabæorū, & in nono capite posterioris libri proditiū est, frustra tètata vrbs cuiusdā & tēplī direptione, magno quidem cum periculo, sed saluum tamen fugisse ex Perside, & postea ex morbo interiisse: hunc ipsum dico Antiochum, traditur in primo capite posterioris libri Machabæorum, cum templum Nanæ spoliare voluisset, per domum à Sacerdotibus ibi conclusum, lapidibusque percussum, cecidisse. Videtur igitur manifesta esse inter hunc, & alios locos de Antiochi morte repugnantia. Nicolaus de Lyra, & Dionysius Carthusianus explanando hunc locum posterioris libri Machabæorum, opinantur diuersos fuisse Antiochos, quorum mors tam diuerso modo narratur: & in sexto quidem capite prioris libri, nonoquē posterioris, commemorati mortem Antiochi Epiphanis: in hoc autem loco Antiochi Magni, qui parer illius fuit. Interitum describit, voluit autem Antiochus Magnus compilare templum Beli, ut scribit Strabo, libro 16. vel ut refert Iustinus libr. 32. Dyndimæi, siue, ut habet alia lectio, Dodonæi Iouis. Quare prodita, concursu incolarum, Antiochus cum omni exercitu interficitur. In hæc Lyranus, & Carthusianus

Nicolai Lyranus & Carthusiani sententia, quis fuerit Antiochus ille.

ebusiani sententiā, manibus, pedibusque iuit Melchior Canus in libro secūdo, de locis Theologicis. c. 11. in solutione quinte obiectionis. Verum quod isti dicunt de Antiocho Magno, nullo modo est probabile. Etenim, nunquam Antiochus Magnus, Iudæos odit, aut insectatus est, nunquam inhumanē tractauit, nulla clade, vel calamitate affixit. Nulla igitur causa erat, cur eius mors, quasi hostis Iudaicæ gentis crudelissimi, tanta omnium Iudæorum lætitia & gratulatione acciperetur, ac celebraretur. Euoluat lector librum duodecimum antiquitatum Iosephi, reperiet eum regem singulari beneuolentia, gratia, & beneficentia Iudæos esse complexum, & vicissim Iudæos illi maximè beneuolos, & fideles fuisse. Narrat Iosephus, cum Antiochus Magnus, victo Scopa Ptolemæi Philometoris duce, redeisset in potestatem suam Coeleſyriam, & Samariam, Iudæos ultro deditionem fecisse, receptumque intra moenia eius exercitum, elephantosque liberaliter aluisse, & oppugnanti præsidium in arce à Scopa relictum, impigrè auxilium tulisse. Quamobrem Antiochus æquum ducens, aliquam Iudæis pro studio suarum partium referre gratiam, scripsit ad amicos, & duces suos literas, testes beneficiorū quæ in ipsum Iudæi contulerant: in quibus etiam significabat, quo modo remunerari eos decreuerat: quarum literarum exemplar eo loci memorat Iosephus, multa item subdit eiusdem regis edita in Iudæorum gratiam, honorem, & patriæ libertatis ac religionis conseruationem ab eo edita. Itaque quoad vixit Antiochus, Iudæis beneuolus, & beneficus fuit.

Refellit
tur horū
sententia

Antio-
chi Mag-
ni in Iu-
dæos be-
neficiētia.

Ioseph.
lib. 12. an-
tiq. ca. 3.

Michael Medina libro 6, de reſta in Deum fide, cap. 13. alia ſecunda ratione eundem nodum explicare voluit. Arbitratur, Antiochum, cuius mors eo loco narratur, non fuiſſe Epiphanem, Michaelis patrem eius cognomento Magnum, ſed huius pronepotem appellatū etiam Antiochum, & cognominatum, vt reſert Iosephus lib. 13. antiq. Pium: cuius in duobus extremis capitibus prioris libri Machabæorum fit mentio. Hic filius fuit Demetrii, qui Seleuci Philopatoris filius fuerat, ab Antiocho Epiphane regno priuatus. Hic Antiochus Pius, principiò beneuolè ac liberaliter tractauit Iudæos: poſtea mutato animo, fideque violata, miſſo exercitu Iudæam vaſtauit. Huius igitur mortem putat Medina hoc loco deſcribi. Nec princeps ipſe fuit huius opinionis, eam namque ſeptingentis ante ipſum annis, Rupertus libro decimo de victoria verbi Dei capite ſexto ſcriptam reliquerat his verbis: *His ita ſe habentibus, claret, quis ille Antiochus fuerit, de cuius interitu gratulatur Iudæi, narrantes qualiter in Perſida ceciderit: fuit enim Antiochus filius Demetrii. Hic perſequutus eſt Triphonem impium, qui* regnum

Secunda
opinio,
Michae-
lis Medi-
næ, Rupe-
rti & Ca-
piti Sigo-
nii.
Ioseph.
li. 13. c. 16.
Antio-
chus Pius
quis fue-
rit.

*regnū eius usurpauerat, & vicit. sed, & Iudaos in multis afflicti,
& Simone adhuc viuento, & post Simonem filio eius Hyrcano prin-*

Refelli- bavit Carolus Sigonius in commentariis super libro secundo,
tur horū Seueri Sulpitij de Sacra historia. Verum hanc sententiam due
sententia res planē refellunt. Nam hunc Antiochum, tali exitu, qualis
Ioseph. hoc loco describitur, periisse, à nullo proditum est, quin Iusti-
li. 13. c. 16. nus extremo libro trigésimo octauo affirmat, cum strennē pug-

Ioseph. liantem cum Parthis, virtute hostium superatum, & à suis de-
Ibidem. sertum, in eo prælio occidisse: idemque confirmat Iosephus

Ioseph. libro decimotertio, antiquitatum. Deinde, licet hic Antiochus
Ibidem. hostis primo fuerit Iudæorum, postea tamen illis reconcilia-

tus & pacificatus est. Ponam hic quod memorat Iosephus li-
bro decimotertio. Nam loquens de hoc rege, cum is Hieroso-
lymam arctissimē obsideret, ait eum rogatum à Iudæis, vt gra-
tia festi, inducias septem dierum cōcederet, religione motum
eas indulgisse: nec hoc contentum, misisse præterea victimas
magnificas, hoc est tauros auratis cornibus, & pocula tam ar-
gentea, quam aurea, plena omni genere atomarum, & exerci-
tui præbuisse illis diebus festis epulum, in tantum diuerso inge-
nio ab Antiocho Epiphane, qui capta vrbe, porcos super altare
mactauit, & indignis modis templum profanauit & polluit.
At hic Antiochus, propter religionem, vnius cognominatus est
ab omnibus. Post hæc, Iosephus narrat, quemadmodum pacifi-
catus sit cum Iudæis, adeo vt Hyrcanus, qui eo tempore prin-
cipatum Iudæorum tenebat, inito cum Antiocho fœdere, ex-
ceptum in vrbem cū exercitu traſtauerit liberalissimē. Quia
& ipsum in Parthicam expeditionem proficiscentem, vna cum
auxiliaribus copiis sequutus est.

3. opinio, Est aliud quorundam, mihi quidem, quod probabilius non
auctori inuenēro, satis probabile responsum, Agi eo loco *crediderim*
plus cæte de Antiocho Epiphane, non tamen mortem eius describi,
ris proba sed narrati horribilem quendam casum, qui ei in Perside con-
ta. Antio rigit. Cum enim templum Naneæ ditissimum expoliare, cupe-
chus tem ret, per dolum à sacerdotibus in templum receptus, conclu-
plum Na ſusque, & amicis eius, comitibusque non tantum cæsis, sed ob-
neæ ex truncatis, membratimque dissectis, vix ipse per occultum, quē-
polians dam templi aditū elapsus, lapidibus quidem percussus, pessimē
percussus que tractatus, sed viuus tamen euasit. Hoc autem ideo narra-
sed non tur, vt intelligatur, eam calamitatem fuisse particulam quam-
occisus dam diuinæ vindictæ tot tantorumque scelerum, quæ ipse in
est. Iudæos admiserat, & quasi prænuncium supremæ calamitatis
mox consequutæ, id est, pestilentis morbi, qui ei acerbissimam
pariter atque fœdissimam mortem attulit. In ea narratione,
nomi-

nominatur dux, & rex Antiochus. Quidam putant nomine ducis, non significari regem Antiochum, sed principem militiae eius, & ducem exercitus, & hunc fuisse in templo percussum atque occisum. Alij existimant eo nomine intelligendum esse Antiochum, neque tamen, quia percussus cecidisse dicitur propterea concludi, cum fuisse tunc occisum. Cadere enim dicitur imperator, non modo cum in pugna occumbit, sed etiā si praelio victus, profligato caesoque exercitu, vix ipse, graviter laeius mortem effugit. Percussus autem dicitur, quia lapidibus petitus & ictus est, magnaque cum ignominia & vitae discrimine fugatus. Nam Daniel capite vndecimo praedicens, quod multis post seculis evenit Antiochum Epiphanem, cum propemodum omne regnum Aegypti occupasset, ipsumque regem Philometorem artissimè obsestum teneret, iussu Romanorum coactum solvere obsidionem, tanta eius spe frustrata, & ad nihilum omni conatu redacto, hoc dico praedicens Daniel, dicit eum percussum iri à Romanis. *Veniens, inquit, super eum trieres, & Romani, & percussietur.* Quem locum explanans Diuus Hieronymus, *percussus, inquit, dicitur à Romanis Antiochus, non quod tunc interieris, sed quod omnem arrogantia perdidisti magnitudinem.* Ergo quod in principio libri posterioris Machabzorum legitur, *mittentes lapides percusserunt ducem, & eos, qui cum eo erant, & diuiserunt, membratim & amputatis capitibus foras proiecerunt*, significat ipsum quidem ducem fuisse percussum lapidibus, eos verò qui erant cum ipso, etiam crudeliter occisos: ut illud *membratim diuiserunt*, non ad ducem, sed ad eius comites referatur. Et lectio quidem eius loci planior esset, omnique vacans difficultate, si posterior illa connectio, & tolleretur, quam, non desunt qui vitio librario rumadictam putent: ut ita legatur, *mittentes lapides, ducem percusserunt, & eos qui cum eo erant diuiserunt membratim, & capitibus amputatis foras proiecerunt.* Hæc mihi in præsens occurrerunt, quæ ad tam perplexam quæstionis enodationem, nō ineptè, nec incommodè dici posse videantur.

Licet hoc loco ponere, quæ scribit Diuus Gregorius in libro trigésimo moralium, capite duodecimo, superiora omnia verba Danielis, quæ nos de rege Antiocho explanauimus, de ipso Antichristo, cuius rex ille multis rebus figuram insigniter prætulit, interpretatus. Nam super illis verbis Iob, quæ sunt in quadragesimo capite libri eius, *stringit caudam suam quasi cedrum*, scribit hunc in modum. *De hac cauda Behemos, sub draconis specie, per Iohannem dicitur in Apocalypsi, & cauda eius trahet tertiam partem stellarum cali, & misit eas in terram. Calum namque est ecclesia, quæ in hac nocte vera præsentis: dū in se immo-*

Expositio loci.
cap.
2 Mach.

Quæ Da
niel hoc
loco vari
cinatus
est de re
ge Antio
cho, ea in
terprete
D. Grego
rio miri
ficè com
petunt
Antichri
sto.
Apoc. 12.
cap. 10.
eius expo
nitur.
Iuge sa
crificiū
tollere
morali
ter quid
sit.

meras sanctorum virtutes continent, quasi radiantibus desuper si
deribus fulget. Sed draconis cauda in terram stellas deiecit, quia
la sathana extremis. per audaciam assumpti hominis erecta, quod
dam, quos velut electos Dei in ecclesia inuenit, obtinendo reprobus
ostendit. Stellas itaque de calo in terram cadere, est relictæ nonnul
los spe celestium, illo duce ad ambitum gloria secularis inhiare.
Hinc Daniel sub Antiochi specie contra hanc draconis caudam lo
quitur dicens, deiecit de fortitudine, & de stellis, & concalcavit eas,
& usque ad principem fortitudinis magnificatus est, & ab eo ablu
lit iuge sacrificium, & deiecit locum sanctificationis. Robur autem
datum est ei contra iuge sacrificium, propter peccata, & prostern
tur veritas in terra. & faciet & prosperabitur, de fortitudine
quippe, & de stellis deiecit, cum nonnullos, & tunc iniustitia resplen
dentes, & virtute operis robustos frangit. Qui usque ad principem
fortitudinis magnificatus: quia contra ipsum auctorem virtutis
extollitur. Iuge vero sacrificium tollit, quia Studium sanctæ con
uersationis Ecclesiæ, in eis quos cæperis interrumpit. Robur vero
propter peccata, datur, quia nisi peruenientiam merita exigent, ei,
qui recti credebantur obtinere aduersarius nequaquam possit.
Veritas in terra prosternetur, quia fides tunc rerum celestium,
ad desiderium vite temporalis inclinabitur. Et faciet, & pro
sperabitur, quia tunc non solum in reproborum mentibus, sed etiam
in electorum corporibus, crudelitate inestimabili, sine quibet
obiectione grassabitur. Hinc rursus per eundem Danielem dicitur,
consurget rex impudens facie, & intelligens propositiones, &
roborabitur fortitudo eius, sed non in suis viribus. Illius nam
que hominis fortitudo, non in suis viribus roborabitur, quia
sathana virtute in gloriam perditionis attollitur. Hinc rursus
Daniel subdit, interficiet robustos, & populum sanctorum secun
dum voluntatem suam, & dirigetur dolus in manu eius. Robustus
namque interficit, cum eos qui mente iniuncti sunt, corpore
vincit. Vel ceris, robustos & sanctos secundum voluntatem suam
interficit, cum eos qui robusti ac sancti credebantur ad naturam suæ
voluntatis trahit: in cuius manu dolus dirigetur, quia in illo frons
per opus adiunabitur. Quod enim fallendo dicit: hoc mirra facien
do asseret: nam quicquid mendax lingua simulabit, hoc quasi verū
esse, manus operis ostendit. Hinc rursus idem propheta ait, contra
principem principii consurget, & sine manu conteretur. Hoc ipsum
aliis verbis Paulus edocet, in 2. e. posterioris epistolæ ad Thimotheum
scilicet, cum inquit de Antichristo: ita ut in templo Dei sedeat, ostendens
se tanquam sit Deus: quem Dominus Iesus interficiet spiritus oris
sui, & destruet illustratione aduentus sui. Quod enim per Da
nielem dictum est, contra principem principum consurget, idem
per Paulum dicitur, ita ut sedeat in templo Dei, ostendens se
tanquam

tanquam sit Deus: & quod Daniel subiunxit, sine manu conteretur, idem ipsum dixit Paulus illis verbis, quem Dominus laesus interficiet spiritu oris sui. Sine manu quippe conteretur, quia non angelorum bello, non Sanctorum certamine, sed per aduentum iudicis, solo spiritu oris eius, aeterna morte ferietur. Et hactenus quidem verba fuerunt Beati Gregorij, quæ sane ad hunc locum Danielis illustrandum, non minimum lucis afferre posse videbantur.

BENEDICTI

PERERII SOCIE-

TATIS IESV.

COMMENTARIO RVM

IN DANIELEM

LIBER X.

CAPVT NONVM.

In anno primo à Darij filij Affueri de semi-
ne Medorum, qui imperauit super regnum
Chaldaeorum: anno uno regni eius, ego Dani-
el intellexi in libris b numerum annorum, de
quo factus est sermo Domini ad Ieremiã pro-
phetam, ut complerentur desolationis Ieru-
salem septuaginta anni. Et posui faciem me-
am ad Dominum Deum meum rogare &
deprecari in ieiuniis, sacco & cinere. Et ora-
ui Dominum Deum meum, & confessus sum, & dixi: c obsecro Do-
mine Deus, magno & terribilis custodiens pactum & misericordi-
am diligentibus te, & custodientibus mandata tua. Peccauimus, d
iniquitas om̃ fecimus, impie egimus, & recessimus, & declinauimus
à mandatis tuis, ac iudiciis. Non obediuimus seruis tuis, prophetis,
qui locuti sunt in nomine tuo regibus nostris, principibus nostris, om̃
nique populo terra. Tibi Domine iustitia: nobis autem confusio faciei,
sicut est hodie viro Iuda, & habitatoribus Ierusalem, & omni Is-
rael, & his qui prope sunt, & his qui procul in vniuersis terris, ad
quas eiecisti eas propter iniquitates eorum, in quibus peccauerunt in

a Supra. 6
a. 1.

b Iere. 25.

c. 11. & 29

cap. 10.

4. MS.

Hier.

Heb. 6.

non ha-

bēt. MS.

c. 2. Esd. 1.

b. s. d.

Barn. 2. d

17.

D d 2 19. De-

Deut. 27
cap. 14

To. 2. b. 11.
Exod. 15.
b. 14.

Sup 8. d.
16.

* Ergo le-
gunt 2.

MS. Hie. in visione à principio, cito volans tetigit me in tempore sacrificij vsq

Mat. 24. pertini. Et docuit me. & locutus est mihi, dixitque Daniel, nunc

b. 15. l. 2. 1. egressus sum, ut dicerem te. & intelligeres. Ab exordio precum tua

g. 46. rum egressus est sermo. Ego autem veni, ut indicarem tibi, quia vir

Prophe- desideriorum es: tu autem animaduerte sermonem, & intellige

tas legunt visionem. Septuaginta hebdomades abbreviata sunt super populum

6MS He. tuum, & super urbem sanctam tuam, ut consummerentur prauitica

g. Exod. tio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas. & adduca-

37. 24. tur iustitia sempiterna, & impleatur visio & * prophetia: & b

te. Domine, nobiscū fusio faciei: rogius nostris, & principibus nostris patribus nostris, qui peccauerūt. Tibi autē Domino Deo nostro misericordia & propiciatio, quia recessimus à te, & nō audiuimus vocē Domini Dei nostri, ut ambularem in lege eius, quam posuit nobis per sermos suos prophetas. Et omnis Israel prauaricati sunt legem tuam, & declinauerunt, ne audirent vocem tuam, & stillauit super nos maledictio & detestatio, * quae scripta est in libro Moysi sermo Dei, quia peccauimus ei. Et statuit sermones suos quos locutus est super nos, & super principes nostros, qui iudicauerunt nos, ut super u duceret in nos magnum malum, quale nunquam fuit sub omniulo, secundum quod factum est in Ierusalem: sicut scriptum est in libro Moysi, omne malum hoc uenit super nos: & non rogauimus faciem tuam Domine Deus noster, ut reuerteremur ab iniquitatibus nostris, & cogi: aremus veritatem tuam. Et uigilaui Dominus super malitiam, & adduxit eam super nos: iustus Dominus Deus noster in omnibus operibus suis, quae fecit: non enim audiui: mus vocem eius. Et nunc Domine Deus noster qui eduxisti populum tuum de terra Aegypti in manu forti, & fecisti tibi nomen secundum diem hanc, peccauimus, iniquitatem fecimus. Domine in omnem iniquitiam tuam, auertatur obsecro ira tua, & furor tuus à ciuitate tua Ierusalem, & à monte sancto tuo. Propter peccata enim nostra, & iniquitates patrum nostrorum, Ierusalem, & populus tuus in opprobrium sunt omnibus per circuitum nostrum. Nunc ergo exaudi Deus noster orationem serui tui, & preces eius, & ostende faciem tuam super sanctuarium tuum, quod desertum est, propter temetipsum. Inclina Deus meus aurem tuam, & audi: aperi oculos tuos, & uide desolationem nostram, & ciuitatem, super quam inuocatum est nomen tuum, neque enim in iustificationibus nostris prosterminamus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis. Exaudi Domine placare Domine: attende & fac: ne mororia, propter temetipsum Deus meus: quia nomen tuum inuocatum est super ciuitatem & super populum tuum. Cūque adhuc loquerer, & orarē, & confiterer peccata mea, & peccata populi mei Israel, & propter nerem preces meas in conspectu Dei mei, pro monte sancto Dei mei.

ergatur sanctus sanctorum. Scito ergo, & animaduerte: ab exitu sermonis, ut iterum adificetur Ierusalem. usque ad Christum ducent hebdomades septem, & hebdomades sexaginta duas erunt: & rursum adificabitur. platea & muri in angustia temporum. Et post hebdomadas sexaginta duas, occidetur Christus: & non erit eius populus, qui eum negaturus est. Et civitatem, & sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo: & finis eius vastitas, & post finem belli, statuta desolatio. Confirmavit autem pactum multis, hebdomada una: & in dimidia hebdomadis deficiet hostia, & sacrificium. ^{1Mat. 24. b. 15.} & erit in templo abominatio desolationis: & usque ad consummationem & finem perseverabit desolatio.

Nobilissimum illud, & omnium scriptis ac sermonibus celebratum Danielis vaticinium, de tempore aduentus Messiae, septuaginta hebdomadibus designato & de finito, in hoc nono capite continetur. Narratur enim visio quam ea de re diuinitus habuit Daniel. Primum quidem notatur tempus huius visionis in vno, seu primo anno Darij Medi, postquam imperio Chaldaeorum potitus est. Tum indicatur, qua occasione ea visio Danieli contigerit. Etenim noverat Daniel ex Hieremiae vaticinio, iam appropinquare, & inspicere tempus liberationis Iudeorum. Tunc igitur maiori studio, & ardore animi, se totum dedit ad supplicandum Deo, ut promissa sua, & variū suorum oracula impleret. Deinde ostenditur, à quo Daniel mysteria huius visionis didicerit. Missus namque à Deo est Gabriel, ut Daniele, quæ scire cupiebat, aliaque etiam maiora edoceret: quorum quædam fuerunt Iudæis valde fausta & læta: alia vero maxime luctuosa & funesta. Prædixit enim Gabriel non modo civitatem Hierusalem esse reficiendam, verum etiam ab eius urbis refectione & instauratione, priusquam septuaginta hebdomades annorum præterirent, venturum in hunc mundum tot seculis expectatū optatūque Messiam plura maioraque omnium existimatione, mortalibus bona allaturum. Sed Iudæos, quibus solis promissus fuerat, & quorum præcipue causa venturus erat, tanta fore præsumptu animorum cæcitate, ut eum recepturi non sint, quin etiam crudelissime, simul atque ignominiosissime, necaturi. Quod ob scelus, & paricidium, eos regno, & sacerdotio in omne tempus priuatum iri affirmat: perpetuūque exilio, & per omnem terrarum orbem miserima captivitate, tanti criminis impietatem, atque immanitatem esse vindicandam.

Summa
capitis
noni.

Elymais,
& Persepolis sunt
vna vrbs.
Persepolis ab Ale
xandro destru
ctus.

Quomo
do scorti
suggestio
ne Vrbs
magnifi
ca ab Ale
xandro
incensa
fuerit.

Susorum
vrbe An
tiochus
spoliare
voluit.

ciuitatis, videtur nonnihil differre in vtroque loco: nam in Sex
to capite prioris libri, nominatur Elymais vrbs Persidis, in po
steriori autem libro, dicitur Persepolis, vrbs quondam clarissi
ma, & Persidis caput. Verum, nisi me fallit animus, credo equi
dem vocabulo illo, *Persepolis*, non significari vnā illam urbē,
quæ proprie dicta est, Persepolis, sed generatim significari vr
bem quandam Persidis. Non sum nescius, fuisse quandam Per
sarum imperio ditissimam, & florentissimam: sed eandem vr
bem scio, non modo non esse conseruatam ab Alexandro, aut
etiam præiosis muneribus, & ornamentis completam, sed pe
nitus ab eo spoliata, ablati inde centum, & viginti millibus
talentorum: nec tantum fuisse direptam, sed etiam concrema
tam. Audiat lector, quid Q. Curtius libr. 5. de miserabili eius vr
bis incendio scriptū reliquerit. *Ex pellicibus, inquit, vna, Thais,*
& ipsa temulenta, maximam apud omnes Græcos miturum gra
tiam Alexandrum affirmat, si regiam Persarum iussisset incendi:
expectare hoc eos, quorum vrbes Barbari declesent. Etbrio scorto, de
tanta re ferente sententiam, unus, & alior, & ipsi mero onerati, af
ferunt. Rex quoque fuit audior, quam patientior. Quin igitur vt
ciscimur Graciani? & vrbi faces subimus: omnes incaluerat me
ro. Itaque surgunt temulenti ad incendendam urbem, cui armati pe
percerant. Primus rex ignem regia iniicit, tum cōiunia, & ministri,
pellicēque. Multa cadro edificata erat regia, qua celeriter igne con
cepto, latè fudit incendium. Hunc exitum habuit regia totius Orien
tis, unde tot gentes ante iura petebant, patria tot regum, vnicius
quondam Græcia terror, molita decem millium classem, & exerci
tus, quibus Europa inundata est, contabulato mari molibus persof
sisque montibus, in quorum specus fretum immisissum est. At, ne lon
ga quidem atate, quæ excidium eius sequuta est, surrexit. Alias vr
bes habuere Macedonum reges, quas nunc habent Parthi, huius ve
stigiū non inueniretur, nisi Araxes annis ostenderet: haud procul
mœnibus fluxerat, inde urbem fuisse viginti stadiis distantem, cre
dunt magis, quam sciunt Accola. Pudebat Macedones, tam clara
urbem à commessabundo rege deletam esse. Hactenus Curtius. Li
quet igitur, urbem, quam Antiochus spoliare voluit, nō fuisse
eam, quæ olim propriè dicta est Persepolis. Illam enim Alexā
der, vt sacra historia tradit, plurimis, & quantiuis pretij donis
impleuerat: hanc penitus despoliatam, sic incendio deleuit, vt
vix vllū tantæ vrbs apud posteros, vsque ad Curtij ætatē, vesti
gium extaret. Ecqua igitur fuit vrbs? Prior liber Machabæorū
cap. 6. nominat Elymaida. Equidem opinor fuisse Sula: nam
urbem Susorum fuisse apud Persas nobilissimā, à cosmogra
phis pariter, atque historicis proditum est. Hanc fuisse antiqui
tus habitam prouinciæ Elymaticæ ostendit Daniel in exordio
huius

huius capitis octauum, cum dixit, se fuisse in Susa, quæ est in regione Ælam: qua de re multa disseruimus supra, cum eum locum interpretati sumus. Vt putem fuisse Susa, ducor ea coniectura, quod templum Dianæ, quod Antiochus despoliare voluit, inibi fuisse testatur Plinius lib. 6. ca. 27. *Eulæus*, inquit *fluvius, circuit arcem Susorum, & templum Diana, quod est illis regionibus augustissimum.*

Cætera, in vtriusque loci narratione planiora sunt. Nam, etsi videantur quædam in speciem diuersa, possunt ea tamen ad eandem sententiam facillimè reduci. In priori libro Machabæorum, scriptum est: Nuntium cladis acceptæ in Iudæa perlatum esse ad Antiochum in Persidem: in posteriori autem libro proditum est, eiusmodi nuntium accepisse Antiochum cū esset circa Ecbatana. Verum, ita se res habuit, nūtiū recta iuit in Persidem, publica enim fama erat, in Perside versati Antiochum: sed cum inde præcipiti, turpique fuga elapsum, & in Mediam digressum, offendit nuntius circa Ecbatana: quæ vrbs caput erat Mediæ, cum haberet in animo Antiochus, sicut prior libro significatur, reuerti Babylonem. Nomen loci, in quo mortem obuit Antiochus siletur vtroque in loco. Porphyrius, ut refert Hieronymus super 11. cap. Danielis, affirmat eum in labes oppido Persidis esse mortuum. Atqui, perspicuis verbis historia Machabæorum docet eum, cum fugisset ex Perside, incidisse in morbum, ex quo breui post interijt. Sed Porphyrium in historia regis Antiochi, multa, vel malitiosè, vel insciēter esse mentitum. D. Hieronymus super 7. & 11. capite Danielis, manifestis conuincit argumentis. De loco mortis Antiochi, hoc tantum in posterioris libri Machabæorum capite non legitur: *igitur homicida, & blasphemus, pessime percussus, & ut ipse alios tractauerat, peregrè in montibus miserabili obitu vita fructus est.* Ex quo loco coniecturam capio, eum ex morbo interiisse in montibus Mediæ, vicinioribus vrbi Ecbatanorum, videlicet eo loco, vel nō inde procul vbi clidis, & stragis ducū, atque exercituum suorum, quos reliquerat aduersus Iudæos, nuntium accepit. Nec vero illud negotiū lectori facessere debet, quod in priori libro dicitur, Antiochum ex magna tristitia & moerore animi, scilicet, ob duplex infortunium, quod sibi tam in Perside, quam in Iudæa contigerat, incidisse in morbum, ex quo is mox periit, in posteriori autem libro traditur, percussum esse à Deo insanabili & inuisibili plaga, eoquē de curru lapsō grauiissima corporis collisione mēbra esse vexata: correptum præterea esse dico viscerū dolore, ita ut corpore eius, vermes scaturirēt, ac viuētis in doloribus, carnes eius effluerēt, tātusq; sœtor ē corpore eius efflaret, ut nec alij, nec ipse met

Locus in quo Antiochus mortuus est.

Porphyrius in historia regis Antiochi multa est mentitus. De genere mortis Antiochi Epiphanis.

eum ſœtorem amplius ferre poſſet. Hæc igitur de cauſa mor-
tis eius variè quidem, ſed non contrariè narratur in vtroque
loco. Etenim, primum ingenti animi mœrore affectus eſt, qui
magna fuit etiam cauſa conſequentis morbi. Et vtrumque
quidem illi propter ſcelera eius, & mala, quibus Iudæos af-
ſiſſerat, à Deo inſiſtum eſt. Itaque, quod prior liber bre-
uiter, & inuolutè dixit, hoc ipſum in poſteriori libro diſtin-
ctius, & enucleatius exponitur, & ſimul occaſio, atque ge-
nus morbi, quo periit, diſcretè explicatur. Nulla igitur in-
ter narrationem mortis Antiochi, quæ ponitur in nono ca-
pite poſterioris libri, & quæ traditur in capite ſexto prioris
libri, repugnantia eſt, ſi vtrumque locum ſubtiliter, & dili-
genter expendamus.

**Quis fue-
rit Rex
Antio-
chus, cu-
ius mors
in primo
capite po-
ſterioris
libri Ma-
chabæo-
rum de-
ſcribitur.**

**Nicolai
Lyranî &
Carthu-
ſiani ſen-
tentia,
quis fue-
rit Antio-
chus ille.**

Sequitur, ut tertium de Antiochi morte locum, qui eſt in
principio poſterioris libri Machabæorū, deinceps explicemus:
ſpiſſum ſanè opus. Tanta enim inter hunc locum, & duos alios
quos modo tractauimus, videtur eſſe narrationis diaphonia, ut
aut non de eodem rege ſcribi, aut ſi de eodem, quædam certè
non modo diuerſa, ſed etiam planè contraria de eo tradi videā-
tur. Itaque locus hic maiorem in modum ingenia doctorum
hominum exercuit, & vexauit, aliis aliud, quo tam implicatum
nodum exoluerent, commentantibus. Nec quiſpiam opinor,
fuit, qui, vel aliis omnino, vel etiam ſibi ipſe ſatiſfecerit. Sed vi-
deamus, quid alij ad hanc difficultatem expediendam attule-
rint. Eſt autem in eo difficultas, vel maxima, quod Antiochū,
quē in ſexto capite prioris libri Machabæorū, & in nono capite
poſterioris libri prodiit eſt, fruſtra cētata vrbis cuiuſdā & rēpli
direptione, magno quidem cum periculo, ſed ſaluū tamen
fuiſſe ex Perſide, & poſtea ex morbo interiſſe: hunc ipſum
dico Antiochum, traditur in primo capite poſterioris libri Ma-
chabæorum, cum templum Nancæ ſpoliare voluiſſet, per do-
lum à Sacerdotibus ibi concluſum, lapidibūſque percuſſum,
cicidiſſe. Videtur igitur manifeſta eſſe inter hunc, & alios lo-
cos de Antiochi morte repugnantia. Nicolaus de Lyra, & Dio-
nyſius Carhuſianus explanando hunc locum poſterioris libri
Machabæorum, opinantur diuerſos fuiſſe Antiochos, quorum
mors tam diuerſo modo narratur: & in ſexto quidem capi-
te prioris libri, nonoquē poſterioris, commemorati mortem
Antiochi Epiphanis: in hoc autem loco Antiochi Magni, qui
parer illius fuit. Interitum deſcribit, voluit autem Antiochus
Magnus compilare templum Beli, ut ſcribit Strabo, libro 16.
vel ut reſert Iuſtinus libr. 32. Dyndimæi, ſive, ut habet alia le-
ſio, Dodonæi Iouis. Quare prodita, concuſſu incolarum, An-
tiochus cum omni exercitu interſicitur. In hæc Lyranî, & Car-
thuſiani

ebullienti sententiâ, manibus, pedibusque iuit Melchior Camus in libro secundo, de locis Theologicis. c. 11. in solutione quin te obiectionis. Verum quod isti dicunt de Antiocho Magno, nullo modo est probabile. Etenim, nunquam Antiochus Magnus, Iudæos odit, aut insectatus est, nunquam inhumanè tractauit, nulla clade, vel calamitate affixit. Nulla igitur causa erat, cur eius mors, quasi hostis Iudaicæ gentis crudelissimi, tanta omnium Iudæorum lætitia & gratulatione acciperetur, ac celebraretur. Euoluat lector librum duodecimum antiquitatum Iosephi, reperiet eum regem singulari beneuolentia, gratia, & beneficentia Iudæos esse complexum, & vicissim Iudæos illi maximè beneuolos, & fideles fuisse. Narrat Iosephus, cum Antiochus Magnus, viâ Scopa Ptolemæi Philometoros duce, redeisset in potestatem suam Cœlesyriam, & Samariam, Iudæos ultro deditionem fecisse, receptumque intra mœnia eius exercitum, elephantosque liberaliter aluisse, & oppugnanti præsidium in arce à Scopa relictum, impigrè auxilium tulisse. Quamobrem Antiochus æquum ducens, aliquam Iudæis pro studio suarum partium referre gratiam, scripsit ad amicos, & duces suos literas, testes beneficiorum quæ in ipsum Iudæi contulerant: in quibus etiam significabat, quo modo remunerari eos decreuerat: quarum literarum exemplar eo loci memorat Iosephus, multa item subdit eiusdem regis edicta in Iudæorum gratiam, honorem, & patriæ libertatis ac religionis conseruationem ab eo edita. Itaque quoad vixit Antiochus, Iudæis beneuolus, & beneficus fuit.

Refellit
tur horū
sententia

Antio-
chi Mag-
ni in Iu-
dæos be-
neficietia.

Ioseph.
lib. 12. an-
tiq. ca. 3.

Michael Medina libro 6. de reſta in Deum fide, cap. 13. alia ratione eundem nodum explicare voluit. Arbitratur, Antiochum, cuius mors eo loco narratur, non fuiſſe Epiphanem, nec patrem eius cognomenſo Magnum, ſed huius pronepotem appellatū etiam Antiochum, & cognominatum, vt reſert Iosephus lib. 13. antiq. Pium: cuius in duobus extremis capitibus prioris libri Machabæorum fit mentio. Hic filius fuit Demetrii, qui Seleuci Philopatoros filius fuerat, ab Antiocho Epiphane regno priuatus. Hic Antiochus Pius, principiò beneuolè ac liberaliter tractauit Iudæos: poſtea mutato animo, fideque violata, miſſo exercitu Iudæam vaſtauit. Huius igitur mortem putat Medina hoc loco deſcribi. Nec princeps ipſe fuit huius opinionis, eam namque ſeptingentis ante ipſum annis, Rupertus libro decimo de victoria verbi Dei capite ſexto ſcriptam reliquerat his verbis: *His ita ſe habentibus, clares, quis ille Antiochus fuerit, de cuius interitu gratulantur Iudæi, narrantes qualiter in Perſida cecideris: fuit enim Antiochus filius Demetrii. Hic perſequutus eſt Triphonem impium, qui regnum*

Secunda
opinio,
Michae-
lis Medi-
næ, Rupe-
rti & Ca-
roli Sigo-
nij.
Ioseph.
li. 13. c. 16.
Antio-
chus Pius
quis fue-
rit.

regnū eius usurpauerat, & vicit. sed, & Iudaos in multis afflicis, & Simone adhuc viuento, & post Simonem filio eius Hyrcano principatum habente. Hęc Rupertus, Eandemque opinionem appro-

Refelli- bavit Carolus Sigonius in commentariis super libro secundo, tur horū Seueri Sulpitij de Sacra historia. Verum hanc sententiam duę sententia res planē refellunt. Nam hunc Antiochum, tali exitu, qualis Ioseph. hoc loco describitur, periisse, à nullo proditum est, quin Iustili. 13. c. 16. nus extremo libro trigesimo octauo affirmat, cum strennē prę-

Ioseph. liantem cum Parthis, virtute hostium superatum, & à suis de-
Ibidem. sertum, in eo pręlio occidisse: idemque confirmat Iosephus libro decimotertio, antiquitatum. Deinde, licet hic Antiochus

Ioseph. hostis primo fuerit Iudæorum, postea tamen illis reconcilia-
Ibidem. tus & pacificatus est. Ponam hic quod memorat Iosephus li- bro decimotertio. Nam loquens de hoc rege, cum is Hieroso-

lymam arctissimē obsideret, ait eum rogatum à Iudæis, vt gratia festi, inducias septem dierum cōcederet, religione motum eas indulgisse: nec hoc contentum, misisse præterea victimas magnificas, hoc est tauros auratis cornibus, & pocula tam argentea, quam aurea, plena omni genere aromatum, & exercitui præbuisse illis diebus festis epulum, in tantum diuer so ingenio ab Antiocho Epiphane, qui capta vrbe, porcos super altare mactauit, & indignis modis templum prophanauit & polluit. At hic Antiochus, propter religionem, pius cognominatus est ab omnibus. Post hæc, Iosephus narrat, quemadmodum pacificatus sit cum Iudæis, adeo vt Hyrcanus, qui eo tempore principatum Iudæorum tenebat, inito cum Antiocho fœdere, exceptum in urbem cū exercitu trastrauerit liberalissimē. Quin & ipsum in Parthicam expeditionem proficiscentem, vna cum auxiliariis copiis sequutus est.

3. opinio, Est aliud quorundam, mihi quidem, quod probabilius non auctori inuenero, satis probabile responsum, Agi eo loco crediderim plus cæte de Antiocho Epiphane, non tamen mortem eius describi, ris proba sed narrari horribilem quendam casum, qui ei in Perside con- ta. Antio rigit. Cum enim templum Nanæ ditissimum expoliare cupe- chus tem ret, per dolum à sacerdotibus in templum receptus, conclu- plum Na tūque, & amicis eius, comitibusque non tantum cæsis, sed ob- næ ex- truncatis, membratimque dissectis, vix ipse per occultum, quę polians dam templi aditū elapsus, lapidibus quidem percussus, pessimē percussus que tractatus, sed viuus tamen euasit. Hoc autem ideo narra- tur, vt intelligatur, eam calamitatem fuisse particulam quam- sed non dam diuinæ vindictæ tot tantorumque scelerum, quæ ipse in occisus est. Iudæos admiserat, & quasi prænuncium supremæ calamitatis mox consequutæ, id est, pestilentis morbi, qui ei acerbissimam pariter atque fœdissimam mortem attulit. In ea narratione, nomi-

nominatur dux, & rex Antiochus. Quidam purant nomine ducis, non significari regem Antiochum, sed principem militiæ eius, & ducem exercitus, & hunc fuisse in templo percussum atque occisum. Alij existimant eo nomine intelligendum esse Antiochum, neque tamen, quia percussus cecidisse dicitur propterea concludi, cum fuisse tunc occisum. Cadere enim dicitur imperator, non modo cum in pugna occumbit, sed etiã si prælio victus, profligato cæsoque exercitu, vix ipse, grauiter saucius mortem effugit. Percussus autem dicitur, quia lapidibus petitus & ictus est, magnaque cum ignominia & vitæ discrimine fugatus. Nam Daniel capite vndecimo prædicens, quod multis post seculis euenit Antiochum Epiphanem, cum propemodum omne regnum Ægypti occupasset, ipsumque regem Philometorem artissimè obessum teneret, iussu Romanorum coactum soluere obsidionem, tanta eius spe frustrata, & ad nihilum omni conatu redacta, hoc dico prædicens Daniel, dicit eum percussum iri à Romanis. *Veniens, inquit, super eum trieres, & Romani, & percusietur.* Quem locum explanans Diuus Hieronymus, *percussus, inquit, dicitur à Romanis Antiochus, non quod tunc interieris, sed quod omnem arrogantia perdidisti magnitudinem.* Ergo quod in principio libri posterioris Machabæorum legitur, *mittentes lapides percusserunt ducem, & eos, qui cum eo erant, & diuiserunt, membratim & amputatis capitibus foras proiecerunt*, significat ipsum quidem ducem fuisse percussum lapidibus, eos verò qui erant cum ipso, etiam crudeliter occisos: vt illud *membratim diuiserunt*, non ad ducem, sed ad eius comites referatur. Et lectio quidem eius loci planior esset, omnique vacans difficultate, si posterior illa coniunctio, & tolleretur, quam, non desunt qui vitio librario rumadicte putent: vt ita legatur, *mittentes lapides, ducem percusserunt, & eos qui cum eo erant diuiserunt membratim, & capitibus amputatis foras proiecerunt.* Hæc mihi in præfens occurserunt, quæ ad tam perplexam quæstionis enodationem, nõ ineptè, nec incommodè dici posse videantur.

Licet hoc loco ponere, quæ scribit Diuus Gregorius in libro trigésimo moralium, capite duodecimo, superiora omnia verba Danielis, quæ nos de rege Antiocho explanauimus, de ipso Antichristo, cuius rex ille multis rebus figuram insigniter prætulit, interpretatus. Nam super illis verbis Iob, quæ sunt in quadragesimo capite libri eius, *stringit caudam suam quasi cedrum*, scribit hunc in modum. *De hac cauda Behemot, sub draconis specie, per Ioannem dicitur in Apocalypsi, & cauda eius trahet tertiam partem stellarum cali, & misit eas in terram. Calum namque est ecclesia, quæ in hac nocte veta præsentis: dñ in se immo.*

Expositio
loci. I
cap.
2 Mach.

Quæ Da-
niel hoc
loco vari-
cinatus
est de re-
ge Antio-
cho, ea in
terprete
D. Grego-
rio miri-
ficè com-
petunt
Antichri-
sto.
Apoc. 12.
cap. 10.
cus expo-
nitur.
Iuge sa-
crificiū
tollere
morali-
ter quid
sit.

meras sanctorum virtutes continent, quasi radiantibus desuper hy-
deribus fulget. Sed draconis cauda in terram stellas deiecit, quia et
la sathana extremis per audaciam assumpti hominis erecta, quos-
dam, quos velut electos Dei in ecclesia inuenerit, obtrunco reprobus
ostendit. Stellas itaque de calo in terram cadere, est relictæ nonnul-
los spe celestium, illo duce ad ambitum gloria secularis inhiare.
Hinc Daniel sub Antiochi specie contra hanc draconis caudam lo-
quitur dicens, deiecit de fortitudine, & de stellis, & concutit eas,
& usque ad principem fortitudinis magnificatus est, & ab eo abstu-
lit iuge sacrificium, & deiecit locum sanctificationis. Robur autem
datum est ei contra iuge sacrificium, propter peccata, & prosterne-
tur veritas in terra, & faciet & prosperabitur, de fortitudine
quippe, & de stellis deiecit, cum nonnullos, & luce iustitia resplen-
dentes, & virtute operis robustos frangit. Qui usque ad principem
fortitudinis magnificatur: quia contra ipsum auctorem virtutis
extollitur. Iuge vero sacrificium tollit, quia studium sanctæ com-
munionis Ecclesie, in eis quos cœperit interrumpit. Robur vero ei
propter peccata, datur, quia nisi pereuntem moris exigerent, eos,
qui recti credebantur obtinere aduersarius nequaquam posset.
Veritas in terra prosterneatur, quia fides tunc rerum celestium,
ad desiderium vite temporalis inclinabitur. Et faciet, & pro-
sperabitur, quia tunc non solum in reprobis mentibus, sed etiam
in electorum corporibus, crudelitate inestimabili, sine qualibet
obiectione grassabitur. Hinc rursus per eundem Danielem dicitur,
consurgat rex impudens facie, & intelligens propositiones, &
roborabitur fortitudo eius, sed non in suis viribus. Illius nam-
que hominis fortitudo, non in suis viribus roborabitur, quia
sathana virtute in gloriam verdissionis attolletur. Hinc rursus
Daniel subdit, interficiet robustos, & populum sanctorum secun-
dum voluntatem suam, & dirigitur dolus in manu eius. Robustus
namque interficit, cum eos qui mente inuicti sunt, corpore
vincit. Vel cerid, robustos & sanctos secundum voluntatem suam
interficit, cum eos qui robusti ac sancti credebantur ad naturam suam
voluntatis trahit: in cuius manu dolus dirigitur, quia in illo frangit
per opus adiuvabitur. Quod enim fallendo dicit: hoc contra faciam-
do asseret: nam quicquid mendax lingua simulabit, hoc quasi verū
esse, manus operis ostendat. Hinc rursus idem propheta ait, contra
principem principum consurgat, & sine manu conuerteretur. Hoc ipsum
aliis verbis Paulus eloget, in 2. c. posterioris epistolæ ad Thessalonicen-
ses, cum inquit de Antichristo ita ut in templo Dei sedent, ostendens
se tanquam sit Deus: quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris
sui, & destruet illustratione aduentus sui. Quod enim per Da-
nielam dictum est, contra principem principum consurgat, idem
per Paulum dicitur, ita, ut sedeat in templo Dei, ostendens se
tanquam

tamquam sit Deus: & quod Daniel subiunxit, sine manu con-
teretur, idem ipsum dixit Paulus illis verbis, quem Dominus la-
sus interficiet spiritu oris sui. Sine manu quippe conteretur, quia
non angelorum bello, non Sanctorum certamine, sed per aduentum
iudicis, solo spiritu oris eius, aeterna morte ferietur. Et haecenus
quidem verba fuerunt Beati Gregorij, quæ sane ad hunc lo-
cum Danielis illustrandum, non minimum lucis afferre pos-
se videbantur.

BENEDICTI

PERERII SOCIE-

TATIS IESV.

COMMENTARIORVM

IN DANIELEM

LIBER X.

CAPVT NONVM.

LNanno primo à Darij filij Affueri de semi-
ne Medorum, qui imperauit super regnum
Chaldaeorum: anno uno regni eius, ego Dani-
el intellexi in libris b numerum annorum, de
quo factus est sermo Domini ad Ieremiã pro-
phetam, ut complerentur desolationis Ieru-
salem septuaginta anni. Et posui faciem me-
am ad Dominum Deum meum rogare &
deprecari in ieiuniũ, sacco & cinere. Et ora-

ui Dominum Deum meum, & confessus sum, & dixi: c obsecro Do-
mine Deus, magno & terribilis custodiens pactum & misericordi-
am diligentibus te, & custodientibus mandata tua. Peccauimus, d
iniquitatem fecimus, impie egimus, & recessimus, & declinauimus
à mandatis tuis, ac iudicijs. Non obediuimus serujs tuis, prophetis,
qui locuti sunt in nomine tuo regibus nostris, principibus nostris, om-
niq; populo terra. Tibi Domine iustitia: nobis autem confusio faciei,
sicut est hodie viro Iuda, & habitatoribus Ierusalem. & omni Is-
rael, & his qui prope sunt, & his qui procul in vniuersis terris, ad
quas eiecisti eos propter iniquitates eorum, in quibus peccauerunt in

a Supra. 6

a. 1.

b Iere. 25.

c. 11. & 29

cap. 10.

4. MS.

Hier.

Heb. 6.

non ha-

bēt. MS.

c. 2. Esd. 1.

b. 5. d.

Barn. 2. d

17.

te. Domine. nobis cōfusio faciei: regibus nostris, & principibus nostris
 patribus nostris, qui peccauerūt. Tibi autē Domino Deo nostro mise-
 ricordia & propiciatio, quia recessimus à te, & nō audiuimus vocē
 Domini Dei nostri. ut ambularem in lege eius, quam posuit nobis
 per seruos suos prophetas. Et omnis Israel prauaricati sunt legem tu-
 am, & declinauerunt, ne audirent vocem tuam, & stillauit super
 nos maledictio & detestatio, * quae scripta est in libro Moysi serui
 Dei, quia peccauimus ei. Et statuit sermones suos quos locutus est su-
 per nos, & super principes nostros, qui iudicauerunt nos, ut super in-
 duceret in nos magnum malum, quale nunquam fuit sub omni ca-
 lo secundum quod factum est in Ierusalem: sicut scriptum est in le-
 ge Moysi, omne malum hoc uenit super nos: & non rogauimus fa-
 ciem tuam Domine Deus noster, ut reuerteremur ab iniquitatibus
 nostris, & cogi: aremus ueritatem tuam. Et uigilauit Dominus su-
 per malitiam, & adduxit eam super nos: iustus Dominus Deus no-
 ster in omnibus operibus suis, quae fecit: non enim audiui: uos uocem
 eius. Et nunc Domine Deus noster qui eduxisti populum tuum de
 terra Aegypti in manu forti, & fecisti tibi nomen secundum diem
 hanc, peccauimus, iniquitatem fecimus. Domine in omnem iusti-
 tiam tuam, auertatur obsecro ira tua, & furor tuus à ciuitate tua
 Ierusalem, & à monte sancto tuo. Propter peccata enim nostra, &
 iniquitates patrum nostrorum, Ierusalem, & populus tuus in op-
 probrium sunt omnibus per circuitum nostrum. Nunc ergo exaudi
 Deus noster orationem serui tui, & preces eius; & ostende faciem
 tuam super sanctuarium tuum, quod desertum est, propter temet-
 ipsum. Inclina Deus meus aurem tuam, & audi: aperi oculos tuos,
 & uide desolationem nostram, & ciuitatem, super quam inuoca-
 tum est nomen tuum, neque enim in iustificationibus nostris pro-
 sternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis
 multis. Exaudi Domine placare Domine: attende & fac: ne moro-
 ris, propter temetipsum Deus meus: quia nomen tuum inuocatum est su-
 per ciuitatē & super populum tuum. Cumque adhuc loquerer, & orare,
 & confiterer peccata mea, & peccata populi mei Israel, & proster-
 nerem preces meas in conspectu Dei mei, pro monte sancto Dei mei.
 Adhuc me loquente in oratione: ecce uir Gabriel, quem uideram
 in uisione à principio, cito uolans tetigit me in tempore sacrificij uos-
 tri. Et docuit me, & locutus est mihi, dixitque Daniel, nunc
 egressus sum, ut dacerem te, & intelligeres. Ab exordio procum tua-
 rum egressus est sermo. Ego autem ueni, ut indicarem tibi, quia uir
 desideriorum es: tu autem animaduerte sermonem, & intellige
 uisionem. Septuaginta hebdomades abbreviatae sunt super populum
 tuum, & super urbem sanctam tuam, ut consummeretur prauarica-
 tio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adduca-
 tur iustitia sempiterna, & impleatur uisio & prophetia: &

unga-

ergatur sanctus sanctorum. Scito ergo, & animaduerte: ab exitu sermonis, ut iterum adificetur Ierusalem. usque ad Christum ducentem hebdomades septem. & hebdomades sexaginta dua erunt: & rursum adificabitur. platea & muri in angustia temporum. Et post hebdomadas sexaginta duas, occidatur Christus: & non eris eius populus, qui eum negaturus est. Et civitatem, & sanctuarium dissipabis populus cum duce venturo: & finis eius vastitas, & post finem belli, statuta desolatio. Confirmavit autem pactum multis, hebdomada una: & in dimidia hebdomadis deficiet hostia, & sacrificium.¹ & erit in templo abominatio desolationis: & usque ad consummationem & finem perseverabit desolatio.

¹Mat. 24
b. 15.

Nobilissimum illud, & omnium scriptis ac sermonibus celebratum Danielis vaticinium, de tempore adven-
tus Messie, septuaginta hebdomadibus designato & de
finito, in hoc nono capite continetur. Narratur enim visio
quam ea de re diuinitus habuit Daniel. Primum quidem no-
tatur tempus huius visionis in vno, seu primo anno Darij
Medi, postquam imperio Chaldeorum potitus est. Tum indi-
catur, qua occasione ea visio Danieli contigerit. Etenim no-
uerat Daniel ex Hieremie vaticinio, iam appropinquare, & in-
stare tempus liberationis Iudeorum. Tunc igitur maiori studio,
& ardore animi, se totum dedit ad supplicandum Deo, ut pro-
missa sua, & variu suorum oracula impleteret. Deinde ostendi-
tur, à quo Daniel mysteria huius visionis didicerit. Missus nam-
que à Deo est Gabriel, ut Danielem, quæ scire cupiebat, alia-
que etiam maiora edoceret: quorum quædam fuere Iudeis
valde fausta & læta: alia vero maxime luctuosa & funesta. Præ-
dixit enim Gabriel non modo civitatem Hierusalem esse refi-
ciendam, verum etiam ab eius vrbs refectione & instauratio-
ne, priusquam septuaginta hebdomades annorum præterirent,
venturum in hunc mundum tot seculis expectatū optatūque
Messiam plura maioraque omnium existimatione, mortali-
bus bona allaturum. Sed Iudeos, quibus solis promissus fuerat,
& quorum præcipue causa venturus erat, tanta fore prænun-
tiauit animorum cæcitate, ut eum recepturi non sint, quin
etiam crudelissime, simul atque ignominiosissime, neca-
turi. Quod ob scelus, & paricidium, eos regno, & sa-
cerdotio in omne tempus priuatum iri affir-
mat: perpetuūque exilio, & per omnem
terrarum orbem miserima capti-
uitate, tanti criminis impieta-
tem, atque immanitatem
esse vindicandam.

Summa
capitis
noni.

In anno primo Darij filij Affueri, anno vno regni eius.

Prima
quæstio.
Quis fue-
rit ille Af-
suerus,
sententia
Melchio-
ris à Ca-
no.

Vis fuerit hic Darius Medus, & quemadmodum Chaldeorum imperium consequutus fuerit, superiori libro septimo satis longa quæstione explicata, declaratum est: nunc doceamus, quid significet vocabulum Affueri, ut cur is dictus sit à Daniele filius Affueri intelligamus. Melchior Canus, libro vñde cimo de locis Theologicis, capite tertio in solitudine noni argumenti, arbitratur, qui dicitur hoc loco Affuerus, eum fuisse maritum reginæ Esther: & fuisse eum, vel Astyagem auum Cyri, vel patrem Astyagis Cyaxarem, valdè laudatum ab Herodoto in primo libro, Ductus est Canus in eam opinionem, rarus nomen Affueri esse nomen proprium: & quia maritum Esther diuina Scriptura nominat Affuerum, putauit eum ipsum regem fuisse patrem Darij Medi, quem hoc loco Affuerum Daniel appellat. Verum falsus est Canus: quippe Affuerus maritus Esther, appellatur eodem in libro Artaxerxes Persarum rex, quod nomen non habuere nisi reges Persarum post Cyrum, quem non modo pater Darij, sed ipse Darius in regno antecessit. Deinde ille Affuerus regnabat Susis, ut eo libro traditur, eratque tunc vrbs Susorum regia Persarum, hæc autem ciuitas facta erat regia Persarum post hunc Darium Medum, siquidem eam constituit regiam, vel Darius Hystaspis, ut affirmat Plinius libro sexto, capite vigesimo septimo: vel Cyrus, ut Strabo in libro decimoquinto auctor est. Adice quod maritus Esther dicitur omnes maris insulas sub imperium suum habuisse subiectas: Persæ autem primum regnante Xerxe, insulas maris mediterranei sub ditionem & potestatem suam redigere cœperunt: omnium autem insularum Artaxerxes Memnon, vñdecimus Persarum rex, dominatum tenuisse memoratur. Dicamus nos, quod verius dictu est vocabulum Affueri apud Hebræos significare magnum caput, seu magnum principem. Et sanè, ut docet Pagninus in lib. de interpretatione nominū Hebraicorum, pro Affuerus, scribi, & pronounciari debet Achaſus, ab Acha quod est magnum, & res quod est caput. Ergo, si lius Affueri dictus est, quasi filius magni principis, seu regis si cur Turcæ imperatorem suum appellat magnum Dominum, reges item Persarum, & ipsi se magnos reges appellabant, & ab aliis identidem appellabantur. Pater autem huius Darij Medi fuit, ut supra ostendimus in ea disputatione quæ libro septimo tractata est, vel Astyages, vel Cyaxares, vterque maximi ac potentissimi omnium qui ante se fuerant, Medorum reges.

Historia

Auctoris
sententia.
Affueri
nomen
apud He-
bræos
quidem
significat

Historia scholastica, Lyranus, & Carthusianus, ante ipsos Iosephus, Hieronymus, Theodoretus, & Beda, hunc Assuerum non alium quam Astyagem intellexerunt. Tres porro in sacra historia reperimus hoc vocabulo Assueri esse appellatos: patrem huius Darij Medi, & regem illum maritum Esther, illum quoque regem qui apud Esdram prioris libri capite quarto dicitur prohibuisse templi ædificationem, cum vero multi, & graues viri existimant fuisse Cambysem Cyri filium, Palam igitur est vocabulum Assueri, nō esse proprium nomen vnus alicuius regis, ea ratione, vt putauit Canus, sed esse nomen, quo solebant Hebræi externos, & magnos principes, præsertim vero præpotentes Medorum, & Persarum reges, non enim aliis hoc nomen scriptura tribuit appellare.

Verba illa quæ sequuntur *in anno vno vel in primo Darij Medi*, denotant tempus quo visio hæc Danieli contigit. Quod tempus, vt planè cognitum habeatur disquirendum est, quot annis hic Darius Medus regnauerit præcipue postquam Chaldæorum regnū adeptus est. Ioannes Annius, Methastensem & Philonem suum sequutus, Driedo etiam & Lucidus, alique non pauci, non ausi extra vestigia Annij pedem ponere tradunt, Darium Medum post victos & subiectos imperio suo Chaldæos, regnasse duos annos simul cum Cyro, videlicet, à quo in debellandis Chaldæis plurimum adiutus fuerat. At Nicolaus de Lyra, & Vatablus super hoc nono capite Danielis, Petrus quoque Galatinus, in libro quarto de arcanis Catholicæ veritatis, capite decimo quinto, affirmant hunc Darium post victos Chaldæos, & ante regnum Cyri duos annos regnasse. Cyrillus Hierosolymitanus catecheli duodecima nominat octauum annum huius Darij Medi. Quo fieret ipsum regnasse minimum, octo annos. Vetus Cyrillus ita confuse loquitur de Dario Medo, vt si nomen spectes, de hoc nostro Dario loqui: sin autem, quæ de eo tradit, de Dario Hystaspis, qui quartus fuit Persarum rex, potius quam de hoc Dario Medo, qui regnauit ante monarchiam Persarum, agere videbatur. Seuerus Sulpitius libro secundo sacre historię scribit hunc Darium Medum regnasse decem & octo annos, qua tempestate regnabat apud Medos Astyages. Minor equidem Sulpitium ceteroqui in obseruatione temporum minime indiligentem non enim aduertisse, hunc ipsum Darium Medum, su præ capite sexto, regem Persarum & Medorum à Daniele nominari, quomodo igitur eo regnante, alius Medorum imperium regebat: Sed neque ex opinione Sulpitij liquet, an Darius Medus illos decem & octo annos, ante, an post subiugatos sibi Chaldæos regnauerit. Nos ita existimamus. Vcl queritur

Tres in diuina scriptura Assueri.

Secunda quæstio, quot annis regnauerit Darius Medus. Prima opinio Annij Lucidi, Driedonis, Secunda opinio Lyrani, Vatabli, & Galatini. Tertia opinio Cyrilli Hierosolymitani. Quarta opinio Seueri Sulpitij. Quinta opinio auctoria

de annis quibus Darius Medus simpliciter & absolute regnavit: vel de iis quibus præfuit imperio Chaldaeorum. Ad priorem quæstionem respondendum est, si hic Darius Medus fuit Astyages, nam de hoc à nobis in libro septimo varie disputatum est, regnasse eum secundum Herodotum liber .i. triginta quinque annos, secundum Eusebium verò in chronicis, triginta octo. Sin autem hic Darius Medus fuit Astyagis filius, quem alio nomine Xenophon Cyaxarem appellat, quot annos is regnaverit, incompertum est. Etenim Xenophon, qui solus Cyaxaris historiâ scripsit, annos regni eius nequaquâ prodidit. Ad posteriorem autem quæstionem, quæ ad rem præsentem maximè facit, respondemus, Darium Medum, postquam imperium habuit in Chaldaeos, non plus vno anno regnasse. Ad hoc demonstrandum, & confirmandum, nonnullas subiciam propositiones, quibus explicatis probatisque, veritas nostræ sententiæ necessario manifesteque concluditur.

Septagesimo, & ultimo anno Babylonice Iudæorum captiuitatis septuagesimo, & ultimo. Prima propositio. Regnum Chaldaeorum euersum est à Medis & Persis, anno Babylonice Iudæorum captiuitatis septuagesimo, & ultimo. Hoc manifestum certumque facit Hieremias, in cuius libri cap. vigesimoquinto, ita scriptum est. *Erunt omnes gentes istæ regi Babylonis, septuaginta annis. Cumque impleri captiuitas fuerint septuaginta anni, visitabo super regem Babylonis, & facis, euersum est regnum Chaldaeorum, & ponam illam in solitudines sempiternas: & adducam super terram illam omnia verba mea, quæ locutus sum contra eam.* Secunda propositio. Soluta est Iudæorum captiuitas, ipsique reuersi sunt in patriam, eodem anno Cyrus re ipsò anno septuagesimo captiuitatis suæ. Hoc etiam probatur ex alio vaticinio Hieremiæ, quod est in vigesimo nono pit. Iudæi capite eiusdem libri. *Hac dicit Dominus: cum ceperint iniquæque liber pleri in Babylone septuaginta anni, visitabo vos: & suscitabo faciat edona per vos verbum meum bonum, ut reducam vos ad locum istum, in sunt.* Tertia propositio. Cyrus regnare cepit anno Babylonice captiuitatis septuagesimo. Confirmatur hoc extremis verbis posterioris libri Paralipomenon, quæ sic habent. *Si quis Iudeorum euaserat gladium, ductus in Babylonem, seruivit regi, & filius eius, donec imperaret rex Persarum: ut compleretur sermo Domini ex ore Hieremiæ, & celebraret terra Sabbatha sua: cunctis enim diebus desolationis egit Sabbathum usque complerentur septuaginta anni. Anno autem primo Cyri regis Persarum, ad explendum sermone Domini, quem locutus fuerat per os Hieremiæ, suscitauit Dominus spiritum Cyri regis Persarum, &c.* Similibus verbis Esdras orsus est historiâ suâ. Ex utroque autem loco liquido perspicitur, septua-

septuagesimam seruitutem Iudæorum, durasse vsque ad regnū Cyri fuisse primū. Quarta propositio. Statim post cēdem Balthasar regis Babylonie, Darius Medus regnū Chaldæorum obtinuit. Disertis verbis id iupra quinto capite docuit Daniel, *Eadem inquit, nocte interfectus est Balthasar rex Chaldaus: & Darius Medus successit in regnū, annos natus sexaginta duos.* Ex quo intelligitur, Darium Medum regnare cœpisse apud Chaldæos, anno septuagesimo Iudaicæ captiuitatis: eo enim ipso anno subuersum esse Chaldæorū imperium, in prima propositione demonstratum est. Quinta propositio. Proximē post Darium Medum, regnavit apud Chaldæos Cyrus. Fuisse Cyrum proximum Darij successorem in regnum, non obscurē indicauit Daniel vltimis verbis capituli sexti, cum dixit: *Porrò Daniel perseverauit usque ad regnum Darij, regnumque Cyri Persæ:* & verē, ita senserunt Iosephus, Hieronymus, Theodoretus, & Beda: nec aliter dici potest, siue Darium Medum faciamus Astyagē, siue Astyagis filium Cyaxarem. Sexta propositio. Darius Medus non plus vno anno regnavit apud Chaldæos. Si enim regnare cœpit anno septuagesimo Iudaicæ captiuitatis, vt ostensum est in quarta propositione, & Cyrus, qui ei proximē in regnum successit, vt in quinta propositione dictum est, regnare cœpit eodem ipso anno septuagesimo, vt patet ex tertia propositione, necessario concluditur, Darium Medum illo ipso anno septuagesimo & cœpisse, & desisse regnare apud Chaldæos. Ergo initio illius septuagesimi anni, Darius Medus subiugauit sibi Chaldæos, & magna parte illius anni super eos regnavit. Exeunte illo ipso anno, mortuo Dario, regnum accepit Cyrus, soluitque Iudæorum captiuitatem. Et quia Daniel in principio huius capituli ait, se visionē hanc habuisse in anno vno, seu primo regni Darij super Chaldæos, liquet, eam visionem instantē iam fine captiuitatis, & initio libertatis Iudæorum, contigisse Danieli.

Darius Medus non plus vno anno post cēdem Balthasar regis Chaldæis imperauit.

Sed cur Daniel annum illum regni Darij appellat, & vnum, & primum? Dupliciter id potest intelligi: vel, vt idem vocabulo vnius, & primi significetur. Solet namque Scriptura dicere vnum pro primo: quemadmodum in exordio libri Genesios dixit Moses: *Factum est vespere, & mane dies vnus.* Id est, primus: & in Evangelica historia scriptum est, Dominum nostrū resurrexisse vna Sabbathi, id est, prima die post sabbathum. Vel fortasse Daniel dicens vnum, & primum annum, insinuare voluit, quod nos modo docuimus, Darium Medum, capta Babylone, vltisq̃ue Chaldæis, non plus vno anno imperium illud Babylonicum rexisse: itaque fuit annus ille primus, idemque tantum vnus. Si autem vltimus annus Darij Medi, primus sit ipso

Cur vocetur annus vnus, & primus.

Genes. 1.

Marc. 16.

An regnū Chal-

dæorum euerfura sit ipso

Dd 3

fuit

septuagesimo anno fuit regni Cysi, Cyrus autem regnare coepit secundum omnes, primo anno Olympiadis quinquagesimæ quintæ, palam est, Daniele: hanc visionem, & reuocationem septuaginta hebdomadam, quæ ei accidit in ultimo anno Darij, circa primum annum quinquagesimæ quintæ Olympiadis habuisse: quod vsui nobis erit in disputatione de septuaginta hebdomadibus.

Sed ex his, quæ dicta sunt, duæ difficultates existunt. Vna ostenditur ex eo, quod paulo supra diximus in ipso septuagesimo anno Iudaicæ captiuitatis euersum esse Chaldaeorum imperium, contrarium enim videretur dixisse Dominus per Hieremiam, capite vigesimo quinto, prædicens, postquam completi fuissent septuaginta anni captiuitatis, visitaturum se terram Babylonis, & in solitudinem redacturum. Non igitur incurrente anno septuagesimo, sed iam expleto, transactoque imperium Babylonis impletum est. Verum, nullius negotij est eam difficultatem expedire. Etenim secundum phrasim Scripturæ peculiarem, nec infrequentem, illud, quod est in prædicto loco

Locus D.
Luc. ca. 2.
exponitur.

Hieremias: *Cum completi fuerint septuaginta anni*, idem valet, & significat, atque in ipso septuagesimo anno. Cui rei fidem facit similis modus loquendi, qui est in capite secundo, Evangelij D. Lucæ: *Postquam*, inquit, *consummati sunt dies octo*, *ut circumcideretur puer*, &c. id est, postquam aduenit dies octavus, circumcisioni puerorum à lege indictus. Non enim significat Lucas completis exactisque diebus octo, circumcisum esse Dominum, fuisset namque circumcisus die nono, quod erat contra legem Moysis. Sic autem intelligendum esse illud Hieremias locum, non tantum ex hoc manifestum est, sed etiam, quia, nisi ea ratione intelligatur, pugnaret secum Hieremias: quippè, qui postea in eius lib. cap. 29. his verbis facit Deum loquentem: *Cum impleri coeperint septuaginta anni*, *visitabo vos*, & *reducam vos in terram vestram*. Quibus verbis denuntiatur, in ipso septuagesimo anno captiuitatis, futuram Iudæorum liberationem, eorumque in patriam suam reuersionem. Certum autem est, Iudæorum liberationem, & in Iudæam reuersionem post imperij Chaldaici excidium esse factam.

Discutitur
qua-
druplex
Iosephi
Scaligeri
sententia,
& primò,

Alteram difficultatem exsuscitauit, & iniecit nobis Iosephus Scaliger in libro sexto, de emendatione temporum. Quatuor enim ponit, & probare contendit Scaliger, quatuor nostris superioribus sententiis plane contraria. Primo ait, regnum Chaldaeorum non fuisse anno septuagesimo captiuitatis Iudaicæ à Cyro euersum. Id autem, hunc in modum argumentatur, septuaginta annorum captiuitatis, initium à captiuitate

nitate regis Iechoniz, sumendum est, etenim apertis verbis Hieremias cap. 29. inde orsus septuagenariam illam captiuitatem, verbis Dei promissit Iudæis cum Iechonia Babylonem abductis, reditum in patriam, post septuaginta annos. Est autem captus Iechonias anno octauo regni Nabuchodonosor, sic enim proditum est in libro 4. Regum, cap. 24. Ab hoc anno regni Nabuchodonosor octauo, vsque ad finem regni Babylonici, fluxerunt sexaginta anni, qui colliguntur ex annis quibus regnasse Nabuchodonosor, & successores eius vsque ad finem imperij Chaldaici, tradit apud Iosephum priori libro contra Appionem Berosus, diligens, & laudatus ab antiquis rerum Chaldaicarum scriptoribus. Siquidem regnasse affirmat Nabuchodonosor annos tres, & quadraginta, quo fit, ut post captum Iechoniam, triginta sex annos regnauerit. Secundum Nabuchodonosor, regnauit Euilmerodach, annos duos: post hunc Niglissarus, annos quatuor: huic successit Labarsadachus, qui, & præfuit imperio nouem menses, denique Nabonidus, qui victus à Cyro, perdidit imperium Babylonis, cum septem, & decem annos regnum tenuisset. Ex hac chronologia, à capto Iechonia, & initio captiuitatis, vsque ad euersionem imperij Babylonici, perspicitur non plus sexaginta annos effluxisse. Non igitur septuagesimo, sed sexagesimo anno captiuitatis, regnum Babylonis à Cyro captum, & ad Persas translatum est. Deinde censet Scaliger, Cyrum non expugnasse Babylonem, regnumque Babylonicum occupasse, anno primo regni sui, sed multis post annis. Confirmat hoc auctoritate Herodoti, qui primo libro scribit, Cyrum post bellum Lydiæ profligatum, captumque Lydorum regem Cræsum, conuertisse se ad Babylonis oppugnationem. Sed quando Cræsus à Cyro captus est? captum esse anno quarto septimæ, & quinquagesimæ Olympiadis, adnotauit in chronicis Eusebius. Victoque, Cyrus Sardes ingressus est quinquagesima octaua Olympiade, ut refert Solinus capite septimo. Biennio autem post, ut ex contextu narrationis Herodoti, si Lector animum aduertat, facile est colligere, capta est Babylon à Cyro. Ergo tempus expugnatae Babylonis, & Chaldaici imperij ad Persas translati, competit anno secundo, quinquagesimæ octauæ Olympiadis. Terrio loco, ex his concluditur, primum annum regni Cyri, nequaquam conuenire cum septuagesimo anno captiuitatis, sed potius cum quadragesimo sexto. Etenim, Cyrus regnare cœpit primo anno, quinquagesimæ quintæ Olympiadis, ut bene probat Scaliger libro quinto. Regnum autem Chaldaeorum, euersum est à Cyro, ut paulò ante diximus, anno secundo, curre-

ea, quæ
 asserit
 euersionem Chal-
 daici im-
 perij sep-
 tuagesimo capti-
 uitaris
 anno non
 accedisse

Altera est
 Cyrum non
 expugnasse
 se Baby-
 lonem an-
 no primo
 regni sui.

Tertia est
 primum an-
 num Cyri
 cum qua-
 dragesimo
 sexto
 anno sexto
 captiuitatis
 conuenire.

Quarta
est, vlti-
mis Cyri
annis so-
luta esse
captiuita-
tem.

quingagesimæ octauæ Olympiadis: fuit igitur annus ille de-
cimus quartus regni Cyri. Sed hunc fuisse annum sexagesimū
captiuitatis, paulo supra ostendit Scaliger: relinquitur igitur
primum annum Cyri, fuisse quadragessimū sextum captiui-
tatis. Quarto, & extremo loco, affirmat Scaliger extremis im-
perij Cyri annis, solutam esse captiuitatem, factamque Iudæis
in patriam redeundi potestatem. Cyrus enim ante captam Ba-
bylonem victosque Chaldaeos, nullum imperium habuit in Ia-
dæos, simul enim Babylonis, & Iudæorum Dominus extitit.
Nec tamen statim post occupatum imperium Babylonis, Iu-
dæorū rebus prospicere potuit, in ordinandis tāi imperij provin-
ciis occupatus. Annus igitur secundus sexagesimæ secundæ Olym-
piadis, fuit septuagesimus captiuitatis tū primū data Iudæis li-
bertas est, factaque potestas reuertēdi in patriā, & reficiendi tē-
plum. Non enim hoc fieri potuit in exordio regni Cyri, sed cū
profligatis iam bellis omnibus, subactisque plurimis gētribus in
summa pace amplissimum teneret imperium. Hoc Cyrus aper-
tē declarauit, ita præfatus in edicto suo, in gratiam Iudæorum
scripto, quod in extremo posterioris libri Paralipomenon, &
principio prioris libri Esdræ his verbis refertur. *Hæc edixit Cy-
rus rex Persarū: Deus, Dominus celi, dedit mihi regna terra.* Hoc
non potuit Cyrus dicere nisi vltimis temporibus imperij sui:
tunc enim lōgītudo imperij eius ab India ad Nilū, latitudo ab
Oceano ad Caspiū mare pertinebat. Sed occurrit Scaliger cuidā
obiectioni, Scriptura enim extremis verbis posterioris libri Pa-
ralipomenon: primisque prioris libri Esdræ, diserte narrat, an-
no primo Cyri, solutam esse Iudæorum captiuitatem. Respon-
det, Scripturam vocare annum illum primum Cyri, non quo
ille cœpit regnare: sed primū solutæ captiuitatis. Iudæi enim
tanto bono & beneficio affecti, tempora putare cœperunt ab
eo anno qui princeps fuit eorum libertatis. Similiter etiam Da-
niel cap. 1. tertium annum Cyri nominauit, qui eius tamen
fuit vltimus. Sic hodie Syrochaldæi iam ab antiquis vsque tē-
poribus, annum primum Alexandri vocant, qui tamen fuit pri-
mus Seleuci, nō Alexandri. Hactenus sententiam Scaligeri, fi-
deliter commemorauimus. Singulas igitur eius sententias ex-
curiamus.

Obiicit
sibi Scali-
ger, &
respōdet.

Refelli- Ac prima quidem eius sententia imperium Babylonicum
tur prima non septuagesimo, sed sexagesimo captiuitatis anno à Cyro
sententia euersum esse, videtur manifesto Hieremiæ testimonio refelli:
Scaligeri prædixit enim Hieremias cap. 25. Iudæos seruituros Chaldæis
per septuaginta annos, quibus completis, Deum terram Baby-
lonis visitaturum, & in solitudinem redacturum: ergo, qui Ba-
bylonici imperij, idem septuagenariæ captiuitatis Iudæorum

finis

finis erat futurus. Deinde, si exordium septuaginta annorum
 capiatur, non à capto Iechonia, ut placet Scaligero: sed à cap-
 to rege Sedechia, ratio temporum non constat Scaligero: ac-
 qui septuaginta illos annos ordiri sacram Scripturam, non à Septua-
 transmigratione Iechoniæ, sed à captiuitate Sedechiæ, paulò ginta an-
 infra ostendemus. Nec me mouet descriptio annorum, quibus ni captiui
 post captum Iechoniam vsque ad expugnationem Babylonis, tatis vn-
 regnasse Chaldæorum reges, Berosus prodidit. Non enim du- de incho
 bitabo dicere, eam chronologiam, vel falso traditam à Berofo, andi.
 vel librariorum culpa deinceps vitiatam. Sane Iosephus, qui in
 referenda sententia Berosi rã diligens fuit, eam postea non est
 sequutus: nam & annos illorum regum multo aliter descrip-
 sit, & vltimum annum captiuitatis, atque imperij Babylonici,
 cum primo anno Cyri comparauit. Secunda Scaligeri senten- Refelli-
 tia, regnum Babylonis non esse destructum anno primo, sed tur secun-
 anno decimo quarto Cyri minimè congruit cum eo, quod scri da senten-
 ptum est apud Hieremiam cap. 25. in posteriori libro Paralipo tia Scali-
 menon cap. vltimo. Illic enim traditur Iudæos mansuros in geri.
 captiuitate vsque ad euersionem regni Babylonis: hic autem
 dicitur eam seruitutem & captiuitatem perduraturam vsque
 ad imperium regis Persarum, hoc est, ut proximè subiicitur
 vsque ad primum annum Cyri. Idem igitur annus fuit, qui
 Chaldæis finem regni, Iudæis que captiuitatis terminum, at-
 que Cyro principium imperij attulit. Sed Herodotum oppo-
 nit nobis Scaliger, scilicet veracissimum & religiosissimum hi-
 storiarum scriptorem: qui confecto Lydiæ bello, captoque Cræso,
 post id temporis, bellum aduersus Babylonios susceptum à Cy-
 to, captamque Babylonem esse narrat. Narrat sane: sed in ordi-
 ne & descriptione temporum, errat Herodotus. Nec mirum; Multa in
 non enim in hoc tantum lapsus est, quàm multa in illis libris historia
 contra veritatem historiarum, & chronologiarum peccauit: quin, ipse peccasse
 met Scaliger; in illa ipsa historia, mendacij arguit Herodotum, Herodo-
 tum
 quod is Labynithum, vltimum Babylonis regem filium faciat
 prioris Labynithi, quem ipse putat fuisse Nabuchodonosor.
 Posteriorem enim Labynithum, quo regnante capta est Baby-
 lon, existimat Scaliger, fuisse eum ipsum, quem Daniel capite
 quinto Darium Medum appellauit, non modo non genere &
 cognatione coniunctum ipsi Nabuchodonosor, sed etiam gen-
 te nationeque diuersum. Ego alterum deprehendi in contextu
 eiusdem narrationis insignius & sœdus Herodoti erratum.
 Scribit enim Nitocridem reginam Babylonis, & matrem eius
 Labynithi, qui victus à Cyro, Babyloniam perdidit imperium,
 posteriorem fuisse regina Semiramide quinque ætatibus, hoc
 est annis centum quindecim, vel centum sexaginta quinque.

Siquidem

Ætas
quot an-
nos com-
plectitur
ex Hero-
doto
libro 1.

**Refellun-
tur tertia
& quarta
Scaligeri
sententię**

Siquidem ætatem Gręcę γυνή, vel viginti tribus, vel tribus & triginta annis definiuit Herodotus. At, quid obtulius, aut incertius dici potuit in historia & chronologia, quam earum reginarum tempora, ne duobus quidem seculis inter se diuidere, quę plus tredecim seculis disiuncta fuisse constat. Nam si Eusebium, Hieronymum, Orosium, Augustinum, Cyrillum, Bedam, aliosque complures melioris notę chronologos, verum prodidisse credimus, Semiramis, amplius trecentos & mille annos ante Nitocridem, Assyriorum & Babyloniorum rexit imperium. Tertia & quarta sententia, eodem argumento confutantur. Nam vltimum annum septuagenarię captiuitatis, fuisse etiam primum regni Cyri, nec nouissimis Cyri annis solutam esse captiuitatem, vt cenet Scaliger, adeo disertę apertęque scriptum testatumque est, extremis verbis posterioris libri Paralipomenon, primisque libri Esdrę, vt omnem eius rei dubitationem diuina Scriptura præcidisse videatur. Anno, inquit, primo Cyri regis, vt complectetur varicinium Hierenię de futura Iudæorum liberatione, post septuaginta annos captiuitatis, non modo soluta est captiuitas, sed publico & regali edicto facta potestas est Iudęis reuerteredi in patriā suam, templūque reficiendi. Nam quod Scaliger ait, vocari eo loco primū annū Cyri, non quo Cyrus regnare cœpit, sed quo primum Iudęis libertas data est, id fidem non habet, nec satis firmum ei perisugium est, cum nec graui cuiusquam auctoritate, nec probabili aliqua ratione firmetur. Si diceret Scaliger, Iudęos Babylone reuersos, putare voluisse tempora sua ab exordio datę sibi libertatis, equidem non magnopere repugnarem, quippe in more fuisse olim apud Iudęos recensere annos, etiam ab egressionem ipsorum ex Ægypto, & in sacris literis, & apud Iosephū reperio. Sed quod dicit Scaliger, Iudęos à tempore datę sibi libertatis, putare consueuisse non annos suos, sed annos regni Cyri, id profectō eiusmodi est, vt nullam probabilitatis vmbra, & speciem habere videatur. Illud procliuius creditu fuisset, Persas putasse annos Cyri ab eo tempore, quo Babylon ab ipso capta est, & imperium Chaldæorum ad Persas translaturum: quemadmodum multi, Augusti annos ab Adiacæ victoria numerarunt. Atqui, ne hoc quidem à Persis seruatum, aut institutum fuisse legimus.

**Quomo-
do Cyrus
in princi-
pio regni
sui verē**

Cæterum, vrget nos Scaliger verbis illis, quę præfatus est Cyrus in suo edicto, *omniaregna terra dedit mihi Deus*, hoc enim negat, verē Cyrum, nisi nouissimis imperij sui annis, dicere potuisse. Verū, etiam hoc facile est expedire. Nam statim, vt Cyrus victis Chaldæis imperium Babylonis, suo regno quod erat

Medo-

Medorum & Persarum, adiunxit, verè potuit dicere, omnia regna terræ sibi data, nempe eo modo loquendi in sacris literis frequentissimo, quo, vocabula, *omnes*, & *omnia*, pro plurimi & plurima ponuntur. Et tenim, si Daniel capite secundo verè dixit, regem Babylonis Nabuchodonosor fuisse Dominum omnis terræ: cur non idem dicere potuit Cyrus, qui regnum illius cum Imperio Medorum & Persarum coniunctum possidebat? Vel fortasse Cyrus dixit omnia regna terræ sibi data, non quod ea iam tunc possideret: sed quod eorum possessionem sibi à Deo destinatam fuisse, cognouisset ex diuino oraculo, quod Isaias ante ducentos annos de ipso nominatim ediderat, & literis, in capite 45. consignauerat. Hoc autem Isaiæ vaticiniū demonstratum esse Cyro à Iudæis, grauis auctor in libro 11. antiquitatum testatur Iosephus. Illud præterea contra opinionem Scaligeri facere videtur, quod Iudæi apud Ioannem capite secundo dixerunt, secundum illud templum Hierosolymitanum sex & quadraginta annis fuisse ædificatum. Quod equidem verissimum esse comperio, si principium ædificandi templum sumatur à primo anno Cyri, quo Iudæis potestas reficiendi templum facta est: finis autem ponatur in anno nono Darij-Hystaspis, quo anno, ut tradit Iosephus, ex ædificatio templi omnibus partibus absoluta & consummata est. Quod si audiamus Scaligerum, nullo modo procedit ratio illa Iudæorum. Siquidem, ab ultimis Cyri annis, quibus arbitraturs Scaliger solutam esse captiuitatem, vsque ad nonum annum Darij-Hystaspis, vix annos viginti reperiēs. Verum hæc, quæ non tam contra Scaligerum, quam pro eo quod nobis aut verum, aut simillimum veri videbatur, breuiter disputata sunt, hunc habeant terminum.

dixerit,
omnia
regnate
ræ sibi es
se data.

Ioseph.
lib. 11.
Antiq.
cap. 1,

Templū
quo an-
nocōsum
matū Io-
seph. 11. 12
Antiq.
cap. 4.

Ego Daniel intellexi in libris, numerum annorum, de quo factus est sermo Domini ad Hieremiam prophetam, ut complerentur desolationis Hierusalem septuaginta anni.

Locus hic Danielis de septuaginta annis Babylonicæ captiuitatis Iudæorum, & arduus explicatu est, & cum bene explicatæque cognitum haberi, permagni refert ad explanationem disputationis de septuaginta hebdomadibus. Ego tres, super his septuaginta annis captiuitatis, quæstiones enodandas suscepi.

De sep-
tuaginta
annis cap-
tiuitatis
disputa-
tio,

Prima quæstio. Cum tempus Babylonicæ captiuitatis, manifestè in sacris literis definiatur septuaginta annis, ut
videre

videre licet apud Hieremiam cap. 25. & 29. & hoc loco Danielis, nec non & in extremis verbis posterioris libri Paralipomenon, cur Baruch Propheta tempus eiusdem captiuitatis, vsque ad septem generationes extendit. Sic enim est apud ipsum Baruch, in capite sexto, *eritis Babylone annis plurimis, usque ad generationes septem: post hoc autem, educam vos inde in pace*. Etenim, siue nomen generationis, sumatur pro ætate, quam possunt homines viuendo attingere, quæ definita est à *Dauid* septuaginta, vel octoginta annis, in libro autem Ecclesiastici, capite decimo octauo extenditur vsque ad centum annos: sumatur pro ætate matura & idonea generandæ proli, quæ sepe solet esse viginti annorum, certe minor quatuordecim annis aut nunquam est aut rarissimè: siue igitur hoc, siue illo modo sumatur nomen generationis: liquet, in septem generationibus, plusquam septuaginta annos contineri. Videtur igitur Baruch, qui tamen discipulus & scriba fuit Hieremiæ, in definitio tempore captiuitatis, à magistro suo dissentire. Quin ob eam causam putarunt nonnulli, vt refert Nicolaus de Lyra, librum Baruch non esse canonicum.

Tertia
quæstio.
Cur Baruch septuaginta annos captiuitatis appellauerit septem generationes. Excusatur locus Baruch, à *Psal. 80*. Vocabulum *γενεά*, seu latine generatio quantum temporis spatium denotet.

Quo plenior huius difficultatis explicatio tradatur, sciendum est, quàm Græci, vocant *γενεά*, Latinos dicere vel ætatem: vel progeniem, in sacris autem literis nominari generationes: quo vocabulo deinceps nos vtremur: sed eo idè significari, & intelligi volumus, quod Græcis significat vox *γενεά*. Verùm quot annos denotet vocabulum generationis, varic admodum definitur ab auctoribus. Quidam videntur sumpsisse pro septem annis, vt cùm medici vetant ante duas generationes venam puero incidi: & cum apud Suidam Orpheus vixisse dicitur nouem, vel vnde, cim generationes. Apud Eusebium libro decimo de præparatione Euangelica capite vltimo, nomen generationis ponitur pro spacio viginti annorum: scribit enim, à rege Inacho, vsque ad bellum Troianum, transisse viginti generationes, hoc est annos quadringentos. Herodotus primo libro, cuique generationi seu ætati tres & viginti annos assignat, cum ait, Heracledas tenuisse Lydiæ regnum vsque ad Candaulem Myrsi, per quingentos & quinque annos, seu per duas ac viginti ætates. Idè postea libro secundo, tribus & triginta annis vnâ ætatem definiuit: ait enim, tres virorum progenies, centum contineri. Diosdorus Siculus libro tertio capite 13. generationem facit triginta annorum, siquidem triginta generationes, sexcentis annis definiuit. Plutarchus item in libro, qui inscribitur, *cur oracula defecerunt*, & Censorinus in libro de die natali Romanorum, ad eundem planè modum loquitur de generatione.

Iliad. l. 2. Quomodo videtur intelligi debere, quod Homerus dixit, & vulgo

vulgo fertur, tres ætates vixisse Nestorem, videlicet nonaginta annos. At verò Dionysius Halycarnassæus libro primo Romanorum, antiquitatum, ad centum annos extendit nomen generationis, scribens stetit Medorum imperium, prope quatuor generationes, hoc est ad quadringētos annos. Qua significatione poni etiā videtur id nominis, in libro Geneseos capite decimo quinto: nam cum dixisset Deus Abraham, futurum semen ipsius peregrinū quadringentis annis: mox subiicit, *quarta autem generatio venerit in terram hanc*. Denique D. Augustinus explanando Psalmum centesimum quartum, scribit generationem esse ætatem, qua quis potens est generandi alium: hanc verò minimum, esse quindecim annorum.

His præmissis, ad propositæ quæstionis solutionem accedamus. Dionysius Carthusianus locum illum Baruch exponens, nec ignorans, aut dissimulans hanc difficultatem, dupliciter tamē ea solvere conatus est. Primo ait, vocabulum generationis eo loco poni pro ætate hominis, quæ idonea est generandæ proli: tam autem quatuordecim annorum, etiam naturaliter esse posse: itaque singulis quinque generationibus tribuendo annos quatuordecim, impletur per illas, tempus septuaginta annorum. Dux autem aliæ generationes, hoc est prima & vltima, computantur à Baruch, non tanquam intrinsicè pertinentes ad tempus captivitatis, sed tanquam extrinsecus illud ipsum tempus determinantes, prima quidem, inchoando, vltima verò, terminando: scilicet, ea ratione putandi tempora, quæ vulgo dicitur exclusiua. Huius manifestum habemus exemplum apud Matthæum & Lucam, cum de tempore transfigurationis Domini uterque scribit, ille dixit factam post sex dies, hic autem post octo dies, sed hic vsus est computatione inclusiua, ille verò exclusiua. Duriuscula videtur hæc interpretatio, nec mihi est, atque ut opinor, nec vitis doctis erit probabilis. Sed altera eiusdē, durior, minusque probanda. Ait vocabulum, septem, nō semper in Scriptura significare certum illum numerum, sed interdum denotare complementum & perfectionem. Censet igitur Dionysius, per septem generationes, significari eo loco perfectam vitæ hominis periodum, quæ est serè septuaginta annorum, ut definiuit Dauid Psalmo octogesimo nono: nam quod amplius est, labor & dolor est.

Mihi tres in præsentia rationes occurrerunt tunc nodum explicandi. Primum dicerem, illud vocabulum, septem, positiuum pro numero indefinito, ut idē significet, quod multa: sic storis in Levitico dixit Deus, *septē plagis corripiam vos*, id est, multis, *Leuit. 24.* & Salomō in Prouer. *septies in die cadit iustus*, id est, sæpissime *Præu. 24.*

20. Similiter igitur Baruch dixit, Iudæos soluta captiuitate, reuerfuros in patriam post septem generationes, id est, post multas. Deinde responderi potest, poni eo loco nomen generationis pro ætate, quæ naturaliter valet ad generandum, hæc autem potest esse quindecim annorum. Tribuamus igitur singulis generationibus quindecim annos, dummodo quinque generationes intermedias, fuisse plenas & integras intelligamus, reliquas autem duas, primam & ultimam, inchoatas tantum fuisse cogitemus. Ad hoc, ponamus Baruch non loqui de captiuitate Iudæorum ultima sub rege Sedechia, sed de ea quæ facta est in transmigratione Iechonia, vnde cum annis ante captiuitatem Sedechiæ. Cum enim Baruch eo loco referat epistolam Hieremiæ scriptam ad Iechoniam & Iudæos, qui cum ipso erant Babylone, satis credibile sit, ipsum loqui de captiuitate Iudæorum, qui simul cum Iechonia, Babylonem adducti sunt. Ab hac autem captiuitate, vsque ad primum annum Cyri, quo soluta est captiuitas, vnus & octoginta anni purantur. Atque hac ratione computatio Baruch,

Conciliatur Hieremias & Baruch deduratione captiuitatis variæ scribentes.

non pugnat cum computatione Hieremiæ: hic enim loquitur de captiuitate Iudæorum sub rege Sedechia, ille verò sub Iechonia, Denique illud quoque tertio loco responderi potest, Baruch loqui eo loco de captiuitate Iudæorum sub rege Sedechia, sed eius tamen tempus non terminasse in primo anno Cyri, cum magna pars populi Hebræi, duce Zorababel, reuersa est in Iudæam, sed finiuisse id temporis in septimo anno regis Artaxerxis, quæ nos sequuti graues auctores, Artaxerxes Longimanum fuisse arbitramur. Eo anno reliqua pars Iudæorum, qui cum Zorababel redire noluerant, aut postea nati fuerant, princeps ac duce Esdræ, rediit in patriam, sicut libri sui capite. 7. & 8. narrat Esdras. Iam verò à captiuitate regis Sedechiæ vsque ad reuersionem Esdræ, numerantur anni centum septuaginta, quos in illas septem generationes Baruch, commodissime distipertiri possumus.

De septuaginta annis captiuitatis.

Sed propius veniendum est ad septuaginta annos captiuitatis: de quibus duplex in præsens quaestio tractanda est. Altera de eorum annorum initio: altera de eorum exitu & fine. Sed ante prænotandum ac prænotandum est, Hieremiam coepisse vaticinari imponentes Iudæis captiuitates, anno decimo ter-

Hieremias quædo vaticinari coepit. **Triplex**

tio regis Iosæ: id enim perspicuis verbis testificatus est Hieremias ipse cap. 25. sic enim eo loci est. *A decimo tertio anno ostendit filij Amon regis Iuda, vsque ad diem hanc, iste annus est viginti tertius factum est verbum Domini ad me, & loquutus sum ad vos de nocte consurgens, & non audistis, &c.* Illud præterea sciendum tres fuisse regum Iuda, & Iudæorum captiuitates Babylonicas, easque

eaſque omnes ſub eodem Chaldeorum rege Nabuchodonoſor laſtas: primam regis Ioacim, Danielis, & ſociorum eius ſa-
dam, tertio, vel quarto anno regni Ioacim, & primo anno re-
gis Nabuchodonofor, de qua ſatis diſputatum à nobis eſt, in
primo libro huius operis, ſuper primis verbis primi capituli. Al-
tera fuit regis Ioacim ſeu Iechoniae, octo annis poſt primam,
in qua captus eſt etiam Ezechiel propheta. Tertia fuit omni-
um grauiffima & calamitoſiſſima, regis Sedechiae, qua tem-
plum incenſum, euerſa vrbs, cuncta regio vaſtata, Iudaei, aut
ferro flammisque perempti, aut Babylonem in acerbiffimam
ſeruitutem abſtracti ſunt. De prima captiuitate ſcriptum eſt in
principio libri Danielis, & in poſteriori libro Paralipomenon,
cap. 26. De ſecunda, in quarto libro Regum. ca. 24. De terra, in
eiufdem libri cap. 25. & apud Hieremiam cap. 39. & 52.

His prænarratis, præceptisque, diſquirendum eſt vnde oportet
illorum ſeptuaginta annorum captiuitatis ſumere initium. Hac in
queſtione quator inuenio opiniones. Prima opinio eſt bene vetus,
utpote cuius in chronicis meminit Eusebius, tacitis tamen eius
opinionis auctoribus, principium illorum ſeptuaginta annorum
 fuiſſe in decimo tertio anno regis Iofiae, quo anno aggreſſus eſt
vaticinari Hieremias, & imminentes populo Iudaeorum
calamitates denunciare. Sed falſam eſſe eam opinionem liquido
iudicatur ex ipta ſacra Scriptura: quippe, quæ docet, nec
illo decimo tertio anno, nec toto tempore regis Iofiae, ullam
grauem Iudæis contigiſſe calamitatem, nedum captiuitatem
hoc, Deo, ſingulari Iofiae pietati indulgente, videlicet ne
is, quoad viueret, cerneret mala, quæ Iudæos, propter
eorum ſcelera, manebant. Lege librum quartum Regum
ca. 22. eo loco ita Deum Iofiae loquutum re-
peries, *colligam te apud patres tuos, & colligeris ad ſepulchrum tuum
in pace, ne videant oculi tui mala, quæ introducturus ſum ſuper
locum iſtum.* Altera opinio eſt Nicolai de Lyra, & ſi eam me-
morans in Chronicis Eusebius multo antiquiorem fuiſſe
oſtendit, eam certe probauit maximè Seuerus Sulpitius in li-
bro 2. ſacrae hiſtoriae, qui hos 70. annos orditur à primo
anno imperij Nabuchodonofor, quo anno primum captus eſt
rex Ioacim, cuius ſententiae in annotationibus ſuper nono capite
Danielis ſubſcripſit Vatablus. Lyranus igitur in commentariis
ſuis ſuper primo capite libri Eſdrae orditur ſeptuaginta
annos à captiuitate regis Ioacim, quam ſequutus Hiſtoriam ſcho-
laſticam, octauo anno regis Ioacim accidiſſe putat. Sed miror
Lyranum minime hebetem & ineruditum in ſacris literis, non
vidiſſe captiuitatem eius regis, eueniſſe tertio anno regis
Ioacim, ut conceptis verbis ſcribit Daniel in exordio huius libri,

Refelli-
tur 3. opi-
nio eorū
qui dicūt
eam cœ-
pisse sub
Iechonia

quo loco etiā à nobis hoc discussum est.

Tertia opinio est rabbi Salomonis , vt prædicto loco refert Lyranus, quam sequutus est Caietanus in commentario super ultimo capite posterioris libri Paralipomenon, eandemque solam veram censet Iosephus Schalliger libro sexto de emendatione temporum. Isti computant septuaginta annos captiuitatis, à transmigratione seu captiuitate regis Iechoniæ . Atque eius rei argumentum , Caietanus & Scaliger afferunt , ductum ex verbis Hieremiæ, quæ sunt in capite vigesimo nono, vbi Iudeis cum Iechonia Babylonem abductis, verbis Dei spondet Hieremias, completis septuaginta annis captiuitatis, excusso seruitutis iugo, liberum fore ipsis in patriam reditum. Ex quo liquet septuaginta annos captiuitatis, à transmigratione Iechoniæ cœpisse principium. Sed infirma ea ratio est. Non enim eo loco Hieremias iubet illos expectare, donec in ipsis copleantur septuaginta anni eorum transmigræionis : sed ait simpliciter & præcise, donec compleantur in Babylone septuaginta anni solitudinis, vastitatis, ac desolationis, quos idem Propheta ante memorauerat capite vigesimo quinto. Ex quo capite sumere oportet intelligentiam eorum, quæ postea breuissime repetuntur in capite vigesimo nono. Solitudo autem , atque desolatio terræ Iudæorum, non accidit in transmigratione Iechoniæ, sed in Sedechiæ captiuitate, vt ex fine libri quarti Regum licet intelligere. Si quis autē ex me perconteretur, cur Hieremias ad eos qui cum Iechonia transmigræuerant, de his septuaginta annis scribat. respōdebo, hos septuaginta annos captiuitatis, fuisse illis notissimos: vtpote quos Hieremias, vt traditur in lib. Hieremiæ capite vigesimo quinto, quarto anno Iosacim, & septem annis ante Iechoniæ transmigræionem disertis verbis prænuntiauerat. Deinde promissio liberationis septuagenariæ captiuitatis, non pertinebat ad Sedechiam & posteros eius sed ad posteros Iechoniæ, eorumque qui cum ipso transmigræuerant. Non enim illos, sed hos tantum, soluta captiuitate reuersos esse in Iudæam, prior liber Esdræ manifestis verbis declarat. Hoc autem ob eam causam factum est, quod Iechonias consilium Hieremiæ sequutus, vltro se, suosque quociuitati & tēplo parceretur regi Chaldeorum dedit. Quod vt itidem faceret Sedechias, nulla ratione ab Hieremia persuaderi, & adduci potuit. Huc nempe spectauit visum illud diuinitus Hieremiæ obiectum, quod in cap. 24. libri eius, ita describitur: *Ostendit mihi Dominus: & ecce duo calati pleni ficis, positi ante templum Domini, postquam transtulit Nabuchodonosor Iechoniam. & principes eius. & fabrum, & inclusorem de Hierusalem, & adduxit eos in Babylonem. Calathus vnus, ficus habebat bonas nimias*

Cur Hieremias de septuaginta annis captiuitatis adeos scripserit qui cum Iechonia transmigræuerāt

*nimis : & calathus unus ficus habebat malus nimis. Et factum est verbum Domini ad me, dicens : Sicut ficus ha bona, sic cognoscam in bonum transmigrationem Iuda, quam emisi à loco isto in terram Chaldaeorum. Reducam eos in terram hanc, & edificabo eos, & non destruiam : & erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum, qui reuertentur ad me in toto corde suo. Et sicut ficus pessima, quam comedi non possunt, sic dabo Sedechiam regem, & principes eius, & reliquos de Hierusalem, qui remanserunt in urbe hac, & qui habitabant in terra Egypti : & dabo eos in vexationem, afflictionemque omnibus regnis terra, & in opprobrium, & maledictionem in vniuersis locis, ad qua eieci eos. Et mittam in eis gladium, & famem, & pestem, donec consumatur de terra, quam dedi eis, & Pa-
tribus eorum. Haec enus Hieremias.*

Restat quarta sententia, mihi quidem non tantum probabili-
rior prioribus, sed sola vera certaque. Certum enim habeo, si
conuenienter sacris literis loqui, & sentire volumus, non aliun-
de septuaginta annos captiuitatis, quam ab vltima captiuitate
Iudaeorum sub rege Sedechia ordiri nos debere. Neque verò,
vt ita sentiam, sola me plurimorum, & grauissimorum viro-
rum mouet auctoritas, Iosephi in lib. 11. Iudaicarum antiqui-
tatum : Clementis Alexandrini in primo libro Stromatum,
Iulij Africani in lib. 5. annalium, Egebij in chronicis, & in li-
bro 10. de preparatione Euangelica. cap. vlt. & in lib. 8. de De-
monstratione Euangelica, in disputatione de septuaginta heb-
domadibus, Lactantij in libro quarto Diuinarum institutio-
num. ca. 5. D. Hieronymus super 4. c. Ezech. & in proemio su-
per libro Aggae Prophetæ, Cyrilli Alexandrini in lib. 8. aduer-
sus Iulian. Ildori in lib. 5. Etymologiarum cap. vltimo, & Bedæ
in lib. de sex ætatibus mundi : vt non memorem hoc loco com-
plures recentiorum, & sane doctos, & diligentes chronologos,
qui eandem veterum sententiam magno assensu comproba-
runt : non inquam, tam horum me mouet auctoritas, quam-
quam, vt par est, mouet sane plurimum : quam quod hanc sen-
tentiam in diuinis literis planissime, & explicatissime con-
signatam, testatamque video. Etenim, quotiescumque di-
uina Scriptura horum septuaginta annorum meminit : memi-
nit autem sæpe numero, velut in extremo libro posterioris Pa-
ralip. apud Hieremiam. cap. 25. & 29. & apud Danielelem hoc
nono capite, semper vocat eos annos desolationis, solitudinis,
& vastitatis, in quibus nimirum terra Iudaeorum futura erat
inhabitata, inculta, & penitus deserta : & actura erat sabbathū, tertā ce-
hoc est, inculta, & horrida futura : nam neque septimo die, ne-
que septimo anno terram colere, per legem Moysi, licitum sua sabba
erat Iudæis. Hæc, qui reputat secum, simul, & illud considerat, tha.

Quarta
sententia
quæ pro-
batur au-
ctori-
corum, qui
eos a iunt
cœpisse,
cum Sede-
chias cap-
tus est.

Quid est
sabbathū,
tertā ce-
lebrare
sua sabba
erat Iudæis.

quo primū tēpore eiusmodi vastitas, solitudo, & desolatio terrarū Iudæorum contigerit, ex ipsa Scriptura liquido cognoscet, eam minimē accidisse in transmigratione Iechoniz: siquidem per vndecim annos postea, videlicet regnante Sedechia, & vrbs templumque stetit, & regio ipsa, ac terra Iudæorum culta, & habitata fuit. Si autem hoc non accidit temporē Iechoniz, profecto manifestum est, id multo minus in captiuitate regis Iosim, aut regnante Iosia, contigisse. At verò in captiuitate Sedechiz, Scriptura docet templum fuisse incensum, urbem direptam, & desolatam, regnum Iuda destructum, Iudæos omnes aut ferro igneque consumptos, aut captiuos Babylonem miserrimē abductos, etiam qui ab hoste relictī fuerāt, in Iudæa, paulo post in Ægyptum profugisse: denique omnem Iudæorum regionem, in vastitatem, solitudinem, ac desolationem esse redactam. Quis igitur hæc in sacra historia legens, non clarissimē videat, illos septuaginta annos captiuitatis, quos diuina Scriptura vocat annos solitudinis, vastitatis, & desolationis, non ab alio temporis initio, quàm à tempore captiuitatis Sedechiz, orditi oportere.

Quinta
quæstio.
Quando
finiti fue-
rint 70.
annicap-
tiuitatis.
Prima
opinio
eorū, qui
duplicē
faciunt
septua-
ginta an-
norū cap-
tiuitatē
refellitur
Arist. in
1. de ge-
nerat.

Sequitur altera quæstio de eorū septuaginta annorum exitu, & fine. De qua non minor est, quàm de superiori, inter doctos viros controuersia, & sententiā diuersitas. Ego tres, quæ nobiliores sunt, sententias hoc loco percenſebo. Fuit opinio quorundam, qui septuaginta annos calamitatis Iudæorum dupliciter distinguerent, vt alios dicerent fuisse annos captiuitatis Iudæorum, alios vero desolationis templi, & vrbs. Atque illos quidem ordiuntur à transmigratione Iechoniz, terminant autem in primo anno regis Cyri: hos autem incipiunt à captiuitate Sedechiz, cum vrbs, templumque incensa, euersaque sunt, & finium in secundo Darij Hystaspis anno. Existimant autem isti hac se vna distinctione, omnem diremisſe controuersiam, & discrepantes scriptorum opiniones ad concordiam posse reuocare. Verum de istiusmodi hominibus verissimē dici potest, quod de priscais quibusdam Philosophis scitè dixit Aristoteles. *Ad pauca, inquit, respiciētes, de facili enunciant.* Etenim, isti non aduerterunt, suam illam distinctionem pugnare secum, & seipsam euertere. Nam quæ duo illa inter se pugnant: vnum est à transmigratione Iechoniz, vsque ad primum annum Cyri, fluxisse septuaginta annos captiuitatis: alterum est ab euersione vrbs, & templi, ad secundum vsque annum Darij Hystaspis, præterisse septuaginta desolationis annos. Et horum quidem alterum, tollitur ab altero. Nam cum à transmigratione Iechoniz, vsque ad euersionem vrbs, & templi, vndecim tantum anni transierint,

vt in

ut in quarto libro Regum. ca. 14. & 25. apertissime traditur :
 primo autem anno Cyri, usque ad secundum annum Darij Hy-
 staspis, ut probatissima regum Persidis docet chronologia, qua
 draginta anni numerentur, fieri non potest, ut cum initium
 septuaginta annorum captiuitatis sit prius annis vndecim, quā
 principium septuaginta annorum desolationis, horum tamen
 finis quadraginta annis posterior sit, quā finis illorum. Nam
 si ab euerfione urbis, & templi, anni sunt dumtaxat septuagin-
 ta usque ad secundum annum Darij : ergo usque ad primum
 annum Cyri, erunt tantummodo triginta, siquidem à primo
 Cyri anno, usque ad secundum Darij Hystaspis, esse quadragin-
 ta annos, in confesso est apud omnes. Sed transmigratio Ie-
 choniae praecessit desolationem urbis & templi annis tantum
 vndecim : ergo ab illa, usque ad primum annum Cyri, non
 possunt esse septuaginta anni, sed dumtaxat vnus, & quadra-
 ginta. Quod si hic computare volumus septuaginta annos, ne-
 cesse erit, à desolatione urbis, usque ad annum secundum Da-
 rij Hystaspis, non septuaginta annos, sed propè centum nu-
 merare. His accedit, quod nusquam Scriptura duplices facit Etheodo-
 hos annos septuaginta, alios captiuitatis, & alios desolationis, retus de
 sed vnus tantum modi, appellans eos, nunc annos seruitutis, sine sep-
 & captiuitatis, interdum solitudinis, & vastitatis : aliquando tuaginta
 sabbathismi, & quietis terrae : denique, nonnumquam deso- annorū
 lationis, & stuporis. Ab hac opinione, vel nullatenus, vel pro desolatio
 xime abest sententia Theodoretī, qui in suis commentariis su- nie quid
 per nono capite Danielis, similiter distinguit annos captiui- scripserit
 tatis, & desolationis, illos incipiens à prima captiuitate Iu-
 dæorum, quæ facta est anno tertio regis Ioachim, terminans
 autem in primo anno regis Cyri, hos vero inchoans à desola-
 tione urbis, & tēpli, & finiens in secūdo anno Darij Hystaspis.
 Sed præstat sententiam Theodoretī, propriis eius verbis ex-
 pressam, hic adscribere. *Tempus, inquit, captiuitatis omnes idem
 posuere. & Hieremias, & Esdras, & Zacharias : in septuagesimo
 enim numero omnes consenserunt, sed non ab eisdem temporibus
 omnes numerare eos annos exorsi, alij in Cyrum, alij in Darium,
 hunc ipsum numerum desinere dixerunt. Etenim, Hieremias, & Es-
 dras à prima captiuitatis initio numerantes, iure usque ad Cyrum
 septuaginta definiunt annos : sed Zacharias, à desolatione urbis,
 & templi numerans septuaginta annorum numerum, regnatio
 Dario compleri asseruit. Nam, quia ter populus Iudaicus captiuus
 fuit. Primo sub rege Ioachim : tum sub filio eius Iechonia : tertio, sub
 Sedechia : ter quoque quodāmodo liberatus, & in patriam reuersus.
 fuisse dici potest : primo sub Cyro, deinde, sub Dario, ad extremum*

Refelli-
tur Theo-
doretus.

*sub Artaxerxe: qui misit Esdram, & Neemiam, ut muros Hierusa-
lem reficiendos curarent. Eorum igitur, qui prima capti sunt, septua-
ginta anni Cyro regnante complentur: anni vero septuaginta a desola-
tionis templi, & urbis, non ante secundum Darij annum complati
sunt: ita ut iam prophetia Hieremia, & Esdræ, quam Zacharia, de
fine septuaginta annorum, mendacis careat, & omnino vera sit.*
Hæc Theodoretus. At, enimvero simili argumento ut supe-
rior opinio, hæc Theodoretis sententia reselleretur. Nam si cap-
tiuitas regis Ioachim præcessit desolationem Hierusalem, &
templi, annis dumtaxat decem & octo, ut ex vigesimo tertio,
vigesimoquarto, & vigesimoquinto capite libri quarti Re-
gum manifestum est: à desolatione autem Hierusalem, vsque
ad Cyrum, ipse putat annos nō amplius triginta, efficitur pro-
fecto, à captiuitate regis Ioachim, vsque ad primum annum
Cyri, nō esse plus octo, & quadraginta annos, cum ipse tamen
septuaginta annos recenseat.

Secunda Secunda opinio multorum, & in prlmis nobilium auctorum
opinioco est, Clementis Alexandrini in primo libro Stromatum, Eusebij
tum, qui in Chroniceis, & in libro decimo, de præparatione Euangeli-
dicur se- ca ca. vltimo, atque in libro octauo de demonstratione Evan-
ptuagin- gelica: Diui Hieronymi in præfatio Aggei, & super primo ca-
ta annos pite Zachariæ, in quartum item capud Ezechielis, Diui Augu-
in secūdo stini in libro decimo octauo, de ciuitate Dei cap 26. Denique,
Darij Hy Isidori in libro quinto Etymologiarum, capite vltimo. Hi
staspis an censerunt, prædictos septuaginta annos captiuitatis, in secun-
no finiri. do anno Darij Hystaspis, qui tertius post Cyrum apud Persas
regnauit, esse completos: scilicet, eo anno, quo intermissa
templi ædificatio, repetita, & sexto anno eiudē regis, ut scribit
Esdras capite quinto & sexto consummata est. Firmatur hæc
sententia tribus argumentis. Primo manifestū est illos septua-
ginta annos vocari à sacra Scriptura annos desolationis, & pluri
delicet: sed vsque ad secundū annum Darij, templum fuit deso-
latū: ergo vsque ad eū annū tempus illius captiuitatis excurrit.
Alterum argumentum ducitur ex primo capite Zachariæ:
etenim Zacharias natrans visionem quandam, quam ipse
habuit in secundo anno regis Darij, scribit vidisse se Ange-
lum, ita cum Deo loquentem: *Domine exercituum, usquequo
non miseraberis Hierusalem, & urbem Iuda, quibus iratus es,
iste iam septuagesimus annus est.* Quibus verbis apertis-
simè significari videtur, secundum annum Darij, fuisse an-
num septuagesimum captiuitatis, post quem promiserat De-
us Iudæis per Hieremiam, non modo solutionem captiuitatis,
& reditum in patriam, sed ingentem bonorum omnium copi-
am. Præterea, in capite septimo eiusdem Prophetæ scriptum
est

est anno quarto Darij, obiurgasse Deum per Zachariam hisce verbis: *Cum ieiunaueritis in quinto & septimo mense per hos septuaginta annos, nunquid ieiunio ieiunastis mihi?* Ergo secundo & quarto anno Darij, vel complebantur, vel non ita pridem completi fuerant septuaginta anni. Tertium argumētum petitum est ex historia Esther, & Mardochei: in cuius libri capite secundo & vndecimo proditum est, Mardocheū fuisse de numero captiuorum, quos Nabuchodonosor cum rege Iechonia Babylonem abduxerat: si igitur Mardocheus, qui vixit tempore Asueri seu Artaxerxis mariti Esther, quē nos cum Eusebio aliisque censemus fuisse Artaxerxem Memnonem, captus est cum Iechonia, non potuerunt septuaginta anni captiuitatis compleri in primo anno regis Cyri, sed multis annis post. Siquidē captiuitate Iechonię vsque ad desolationem Hierusalem: fluxerunt anni vndecim: hinc, si vsque ad Cyrum effluxissent anni septuaginta, cum à primo anno Cyri, vsque ad regnum Artaxerxis Memnonis præterierint anni plures, quam centum quinquaginta, sequeretur, Mardocheum tempore illius Asueri, ducentos triginta annos fuisse transgressum: sed neque tam annosam ætatem ferebant ea tempora, nec si tulissent, ea fuissent satis firma & idonea ad res eas gerendas, quas gessisse Mardocheum accepimus. Ne igitur in hoc tam graue incommodū incurramus, septuaginta anni captiuitatis, vltra Cyrum extendi, & in regno Darij terminandi sunt.

Hæc isti pro suæ opinionis confirmatione, vel afferunt, vel asserere possent. Secundum quos necesse est, à desolatione Hierusalem, vsque ad primum Cyri annum, non plus triginta annos esse. Siquidem à primo anno Cyri, vsque ad secundum Darij, quadraginta annos, & ipsi numerant, & verissimè numerant. Atque hinc nos argumentum capiemus refutandi istam opinionem. Fuisse namque plus quadraginta, nedum plus triginta annos, à desolatione Hierusalem, vsque ad Cyrum, manifesta constat ratione. Etenim, post desolationem Hierusalē, quæ anno decimo octauo regis Nabuchodonosor facta est, vt traditur in libro quarto Regum ca. 25. regnauit Nabuchodonosor viginti sex annos, vt ex vltimis verbis lib. quarti Regū, & libri Hieremię colligitur, & hoc loco, si id nunc ageretur, si probari posset: nimirum, omnes auctores regi Nabuchodonosor quadraginta tres annos imperij assignauerunt. Habemus igitur à desolatione Hierusalem vsque ad mortem Nabuchodonosor, viginti sex annos. Post Nabuchodonosor, vsque ad Cyrum regnauerunt quatuor reges Chaldaeorum, hoc ordine, Euilmerodachus, Niglissatus, Labossardachus, Nabonidus, sicut Iosephus, Hieronymus, & ipsemet Eusebius ex sen-

Refellitur secunda opinio

tentia multorum veterum, in suis scriptis prodiderunt. Et quidem secundum omnes, Nabonidus regnavit septem & decem annos: quos si iunges cum predictis viginti sex Nabuchodonosor, habebis quadraginta tres annos à desolatione Hierusalem, usque ad Cyrum, etià omiſſis annis, quibus alij tres reges priores Nabonido, post Nabuchodonosor, Chaldaeorum imperiū tenuerunt. Liqueſcit igitur, à desolatione Hierusalem, usque ad Cyrum, multò plures fuisse annos quam triginta: & quod hanc necessario consequens est, usque ad secundum regis Darij annum, multò plures fuisse quam septuaginta.

Soluuntur
rationes
secundæ
opinio-
nis.

Sequitur nunc, ut tria illius sententiæ firmamenta demoliamus. Prima ratio ita solvitur, licet templum non est reſectum ante regnum Darij Histaspis: attamen, quia primo Cyri anno soluta captivitate data Iudeis potestas est redeundi in patriam, templumque reſciendi, cuius ædificationis proximè sequenti anno, ut narrat Esdras, iacta sunt fundamenta & terra Iudeorum ab ipsis habitari & coli coepit, idcirco septuaginta anni captivitatis, solitudinis, & desolationis, merito dicuntur eo tempore fuisse completi. Quod si nos ea ratione urgere insistant, eandem nos profecto vehementius in ipsos retorquebimus. Siquidem, desolatio urbis Hierusalem non videtur perfectè sublata, usque ad vigesimum annum Artaxerxis Longimani, quo anno Nehemias, permissu, auxilioque regis, profectus in Iudæam, urbem Hierusalem extruxit, moenibus eam cingens, portis instruens, ædibus complens, vicis & placis distinguens: denique commodè tutoque habitabilem faciens. Quare si rationem istorum sequi volumus, similiter conficiemus, septuaginta annos desolationis, non ante vigesimum annum Artaxerxis Longimani esse finitos. Sequitur secunda ratio petita ex quodam loco Zachariæ: sed is locus, si bene perpendatur, parum illorum iuvat sententiam. Non enim Angelus affirmatè & asseveranter dixit, secundum annum Darij, esse septuagesimum captivitatis, sed id enuntiavit per interrogationem, quæ exprimit affectum animi dolentis, & quasi queribundi: ita ut verba illa angeli eam reddant sententiam, *Num iste est annus septuagesimus?* quasi dicat, non est, sed iam pridè ille quidem transactus est. Vbi sunt igitur Domine, tuâ illa tam ampla & magnifica promissa, in nobis post septuagesimū annum explenda? Vbi tot tantaque bona à nobis diu inultumque optata & expectata? Vel fortasse, quod ante nos prodidit Scaliger, septuaginta anni, quos memorat Zacharias, longè alij fuisse quam septuaginta anni captivitatis, de quibus nunc agitur, & aliunde coeperunt exordium. Sed vnde nam? Mihi quidem certè non liquet, Nam quod dixit Scaliger, coepisse à trige-

à trigésimo quarto anno Darij Histaspis, id nobis, qui nec putamus Xerxem fuisse maritum Esther, cùmque, qui templi ædificationem impediuit, nec censemus Darium, quo regnante ædificatio templi absoluta est, fuisse Darium Nothum, quæ duo loci libri Esther de tẽ pore Mar dochæi explican-
 duo tamen vera ducit Scaliger, nullo modo probari potest. Restat tertium argumentum ex historia & chronologia Mardochæi ductum, cuius tamen perfacilis explicatio est. Nam quod in capite vndecimo libri Esther scriptum est, Mardochæum fuisse de numero eorum captiuorum, quos transtulerat Nabuchodonosor cum Iechonia, non significat, cum fuisse vnum de illis, & qui simul cum illis & Iechonia transmigrauerit Babylonem, sed fuisse ex eorum captiuorum stirpe, genere, ac semine. Hoc autem in laudem Mardochæi positum est, quod is fuisset ex genere eorum, qui cum Iechonia Dei iussu obtemperantes, vtrò se regi Chaldæorum dederant, non autem ex eorum stirpe, qui cum impio Sedechia Dei monita contemnentes, deditionem facere recusarant. Iam verò locus ille qui est in capite secundo libri Esther, minime fauet istis: sic enim habet *Erat vir Iudæus in Susan ciuitate, vocabulo Mardochæus, filius Isai, filij Semei, filij Cis, de stirpe Lemini, qui translatus fuerat de Hierusalem eo tempore quo Iechoniam regem Iudæ Nabuchodonosor transtulerat.* In his verbis illud, *qui translatus fuerat de Hierusalem*, non debet referri ad Mardochæum, sed ad proauum eius Cis: licet alterum illud relatiuum, *qui fuit nutritius Esther*, ad ipsum Mardochæum sine dubitatione referatur.

Quid alij senserint de fine septuaginta annorum, adhuc discimus: quid nos existimemus, deinde breuissimè declarandum est. Arbitramur, septuaginta annos captiuitatis esse finitum in primo anno Cyri. Etenim ita sentit Iosephus libro vndecimo antiquitatum, & libro vigesimo, Iulius Africanus libro quinto annalium, Lactantius libro quarto, capite quinto, Seuerus Sulpicius libro secundo sacræ historiæ: Cyrillus libro octauo contra Iulianum, & Beda in libro de sex ætatibus mundi. Quin etiam veritatis euidencia conspicuus Eusebius, in libro decimo de præparatione Euangelica capite vltimo, hoc ipsum affirmat. Idemque super vigesimo nono capite Hieremiæ confessus est Diuus Hieronymus. Probatum id ex quatuor locis Scripturæ. Primò quidem id concluditur ex vltimis verbis posterioris libri Paralipomenon, quibus traditur, seruasse Chaldæis Iudæos per septuaginta annos, vsque ad imperium regis Persarum, hoc est, vsque ad Cyrum, qui, vt ibidem subiicitur, primo anno soluit Iudæorum captiuitatem. Deinde, probatur hoc ex vaticinio Hiere. quod est in capi. vigesimo quinto, prædixit

Duo loci
libri Est-
her de tẽ
pore Mar-
dochæi
explican-
tur.

3. opinio,
vera est
septua-
ginta an-
nos pri-
mo Cyri
anno ter-
minari.
Ioseph.
li. 11. ant.
cap. 1. &
20. cap. 7.

prædixit enim Hieremias septuaginta annos captiuitatis, tunc esse complendos, cum Babylonis imperium esset destructum. Est autem destructum à Dario Medo & Cyro, ut supra docuimus, eodemque ipso anno Cyrus regnare cœpit, ut supra dictum est in secunda quæstione huius capituli, & in propositione tertia. Idem præterea confirmatur eiusdem Hieremiæ testimonio, qui in vigesimo nono capite vaticinatus est, Iudæos, completis septuaginta annis captiuitatis, & liberandos seruitute, & in patriam suam reuersuros: sed utrumque primo anno Cyri Iudæis accidisse: docet Esdras in exordio libri sui. Ad hæc, cōfirmatio eiusdē sententiæ sumi potest ex vaticinio Isaïæ, quod est apud ipsum cap. 44. & 45. hisce verbis expressum. *Qui dico Cyro, pastor meus es, & omnem voluntatem meam compleris. Qui dico Hierusalem, edificaberis, & templo fundaberis. Hac dicis Dominus Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, ut subiiciam ante faciem eius gentes, & dorsa regum vertā. Et dabo illi thesauros absconditos, & arcana secretotū. Ego suscitabo eum ad iustitiam, & vide eum dirigam. Ipsa ciuitatem meam edificabit, & captiuitatem meam dimittet, non in pretio neque in muneribus, dicit Dominus.* Hactenus Isaïas. Quid potuit dici luculentius ad ostendendum septuagenariæ illi Iudæorum captiuitati finem in exordio regni sui Cyrum posuisse? Atque hunc locum Isaïæ legens Cyrus sibi à Iudæis indicatum obstupuit, videns tot se annis ante, de proprio nomine appellatum, suamque sceleritatem tantō ante promissam ac prænunciatam. Quocirca admirans Vatis diuinitatē, incredibili, quæ scripta legerat, exequendi cupiditate, diuinitus est incensus. Et sane hoc ipse visus est indicasse in suo illo edicto, in quo fateretur, omnia regna terræ sibi esse à Deo tradita, mandatumque, ut ædificaret domum Domini in Hierusalem. Verum, discreptatio de fine atque initio septuagenariæ Iudæorum captiuitatis hoc loco terminetur.

Ioseph.
lib. ii.
An. c. i.
Cyrus vn
de habue
rit omnia
regna ter
ræ sibi ef
fe à Deo
tradita.

Et oravi Dominum Deum meum, & confessus sum, & dixi.

Quæstio
6. Cur
Daniel tã
anxiè
Deo sup
plicet,
pro eo
quod
alioqui

Ponitur hoc loco grauis admodum, & pia, ac religiosa præcatio, qua Daniel pro liberatione populi Hebræi Deo supplicauit. Sed cum ea liberatio promissa esset à Deo, transactis septuaginta annis Babylonicæ captiuitatis, futura, & bis ab Hieremia prædicta esset, & quo tempore Daniel hac præcatione vsus est, iam septuagesimus captiuitatis annus ageretur, ut supra ostendimus, instaretque promissa Iudæis liberatio: posset fortasse quispiam mirari, & de nobis quærere, cur Daniel pro liberatione Iudæorum, quæ omnino, & proximè futura

futura erat, tam sollicitè & anxie Deo supplicauerit. Num dudarabam, ne non fuisset illud à Deo promissum, vel à Hieremia prædictum? At ipsemet paulò antè dixit, se intellexisse illud Dei promissum, & illam Hieremias de septuaginta annis desolationis Hierusalem prædictionem. An forte Dei promissis disfidit: veritus ne promissorum suorum Deum poenituisset. Atqui bene nouerat Daniel, eam inconstantiam in Deum, usquequaque immutabilem, non posse cadere. Quippe in libro Numerorum capite vigesimo tertio legerat, *non est Deus quasi homo, ut mentiatur, nec ut filius hominis, ut mutetur*: & in primo libro Reg. ca. 13. *triumphator in Israel, non flectetur poenitudine: neque enim homo est, ut agat poenitentiam*.

Deus facturus se promiserat.

Ad hanc quæstionem, tacite ita respondet Theodoretus, *Etiamsi Deus millies aliquod nobis promiserit, si tamen nos promissis eius indignos exhibeamus, effectum beneficentie eius impediemus*.

Solutio quæstionis.

Timens igitur Daniel, ne peccata Iudeorum diuinis promissis obstarent, preces apud Deum multiplicauit. V. Hieronymus ita respondet. *Postulat à Deo Daniel promissam populi liberationem, non quod incredulus sit futurorum, sed ut quod Deus per suam promiserat clementiam, per ipsius preces impleteret, vel ne nimia securitas negligentiam, negligentia vero pareret offensam*. In prædictis verbis

Deus prædestinat ita finem, ut media etiam ad eum præuideat.

Theodoreti & Diui Hieronymi, duplex continetur propositæ quæstionis solutio. Prior solutio est, Deum ita nonnunquam prædestinare aliquem finem, ut simul etiam prædestinet certa quædam, ut vocatur in scholis, media, per quæ vult ad eum finem perueniri. Vel, quod recidit eodem ita Deum prædestinare effectum aliquem, ut simul quoque prædestinet certum quendam modum, per quem tantummodo decreuit effectum illum præstare. Exempli causa, statuerat quidem Deus, Paulum conuertere ad fidem Christi, sed per operationem tamen beati Stephani: prædestinauerat etiam Iacob patriarcham ad principatum populi Hebræi, & ad vitam æternam, sed eius tamen generationem, cum mater eius Rebecca sterilis esset, patris Isaac precibus donauit. Lege vigesimum quintum caput Geneseos. Simili igitur ratione decreuerat Deus exactis septuaginta annis liberare Iudæos seruitute Babylonica: sed id tamen non aliter facere decreuerat, nisi multis ante prophetarum, sanctorumque virorum precibus, & lachrymis rogatus, ac sollicitatus. Cum igitur tempus illius promissæ libertatis appropinquaret, vehementius Danielis animū Deus commouebat, & incitabat, ut fusis precibus, sparsis lachrymis, adhibitis etiā variis corporis macerationibus, eam liberationem à Deo expeteret, atque flagitaret. Posterior eiusdem quæstionis solutio est: duplex esse genus diuinorum promissorum, unum omnino absolutum, & nullate-

Act. 9.

Duplex genus di-

vinorum
promissio
rū vnum
absolutū,
conditio
nale alte-
rum.

nus pendens ex hominum voluntate, & quod nulla hominum prauitate, quo minus impleatur impediri potest. Huius generis fuit Dei promissum de missione filij sui in mundū ad seruandum genus humanum. Alterum genus Dei promissorum, est conditionale, quod ita datur hominibus, vt non sit implendum nisi ea conditio adsit, quæ ab ipsis exigituri, huiusmodi fuisse scorillud Dei promissum datum Iudæis de æterna terræ Chanaan possessione: id namque ita promissum illis fuit, si tamen ipsi Dei iussis & præceptis obtemperarent, quod qui non fecerunt, propterea Dei promissis frustrati sunt. Lege caput vigesimū primum libri quarti Regum, præcipue autem caput secundum libri primi Regum. Atque harum prædictionum conditionalium, siue quæ ad comminationes, siue quæ ad promissiones pertinent, luculentam reperiet lector doctrinam, apud Hieremiam cap. 18. clarissimum item exemplum apud Ionā de Niniuitis. Potuit igitur fieri, vt Daniel videretur: ne illud Dei promissum de solutione captiuitatis Iudæorum post septuaginta annos, non fuisset absolutum, sed rårum conditionale, ea dumtaxat ratione præstandum, siquidem Iudæi suorum scelerum poenitentes, vitam deinceps honestam, ac diuinæ legi congruentem agerent. Cum autem Daniel videret, Iudæos tot malis & calamitatibus à Deo castigatos, nihilo meliores, quin etiam peiores esse factos: merito dubitare poterat, ne Iudæi diuinis promissis facti essent indigni. Ergo nõ frustra, & sine ratione, Daniel tam obnixè ac religiosè pro Iudæorum liberatione Deo supplicauit.

*Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt super
populum tuum, & super ciuitatem san-
ctam Hierusalem.*

Quæstio.
7. Quo-
modo
hæc reue-
latio tem-
poris ad-
uētus Mes-
sæ respō-
deat desi-
derio &
petitioni
Danielis.

Daniel sua precatore, tantum supplicauerat Deo pro solutione captiuitatis Babylonice, & Iudæorum liberatio-
ne. Quorsum igitur docet hoc loco Daniele angelus,
certum tempus aduentus Messæ? Quid enim ad vota & postu-
lata Danielis de liberatione populi, & refectione vrbis & tem-
pli, hoc de aduentu Messæ pertinebat? Non igitur desiderio,
& petitioni Danielis, ab angelo in hac visione videtur esse satisf-
actum. Ad hanc quæstionem trifariam responderi potest, sit
primum responsum: Daniele, tū ex visione illius statuit, quæ
regi Nabuchodonosor in quiete visa fuerat, tum ex ea visione
quam ipse primo anno regni Balthasaris habuerat, apertissimè
cognouisse, filium Dei humana indutum carne, descensurum
in terras, & conditurum quoddam regnum amplissimum &
æternum,

eternum, cui omnia mundi regna subiicienda essent: & in eo regno populum Dei florētissimē ac foeliciissimē regnaturū. Est igitur admodum credibile, Daniele summo exersisse desiderio nōcendi certum tempus, quo filius Dei venturus esset in mundum, & tot tātaquē bona mortalibus allaturus. Itaque Deus in hac visione, voluit & præsenti Danielis petitioni de liberatione populi, ac de Hierusalem, templique reparatione, & prioribus eius optatis ac postulatis de aduentu Messiae, simul satisfacere. Alterum responsum, tanta est Dei erga homines, pręsertim vero seruos suos benignitas, & bonitatis redundantia, ut non modo quę optant, petuntque ab ipso, sed etiam plura, & maiora eorum votis ac postulatis largiatur. Legimus, Achaz regi Iuda metuenti euersionem regni Davidis, contra quod duo potentes reges, Israel, & Syriæ, coniurauerant, Deum per Isaiam capite septimo, prædixisse, non modo se Regnum illud terrenum Davidis defensurum ac seruaturum, sed etiam misso in terras filio suo, & ex purissima virgine nato, omne genus hominum ex Daemonis potestate ac seruitute peccati erepturum, & spirituale Davidis regnum, hoc est Ecclesiam suam, per vniuersum terrarum orbem propagaturum, & contra omnes humanas & diabolicas vires defensurum. Similiter hoc loco, non tantum promittere voluit Danieli relaxationem captiuitatis Babylonicę, & reparationem Hierusalem ac templi: sed præterea, hinc sumpta occasione, patefecit certum tempus venturi Messiae, qui terribilissimam animorum seruitutem depelleret, & aditum nobis ad cælum, atque ad immortalem & beatam vitam aperiret.

Tertium responsum est consuetudinem esse diuinę Scripturę, cum de re quapiam agit, quę alterius rei figura est, in eius rei tractatione multa quę ad rem illam figuratam pertinent, immiscere. David & Salomon, quia multifariam præfigurant Christum, propterea in Psalmis, & apud prophetas, cum de illis agitur, interdum nonnulla inseruntur, quę illis, aut vix aut nullo modo, Christo autem Domino, proprie, perfecte, manifesteque conueniunt. Idem posset dici de terrena illa Hierusalem, & ciuitate Syon, quę similitudinem gesserunt Ecclesię Euangelicę, vel triumphantis. Similiter igitur, quoniam Babylonica illa Iudeorum captiuitas, eiusque solutio imaginem quandam præferebat captiuitatis omnium hominum sub diabolo, & peccato, & eius liberationis quam Christus perfecturus erat: nec non & illi septuaginta anni captiuitatis, similitudinem quandam, & conuenientiam habebant cum septuaginta annorum

Deus plus dat, quam eis suis seruis petatur,

Scripturę cōsuetudo est de re figura multa immiscere cū de figura agitur.

rum hebdomadibus, quibus decursis, Christus in mundum veniens, auctor effectorque salutis ac felicitatis humani generis futurus erat, sapientissimè Deus in hac visione, simul cū liberatione populi, & terrenæ Hierusalem refectione, præfinitum aduentus Messie tempus coniungere voluit. Rupertus quidem certe, in eo libro quem scripsit in Daniele, capite decimo sexto, affirmat, Danielem diuinitus eruditum, intellexisse captiuitatem illam Babylonicam, & eius liberationem, figuram fuisse alterius spiritualis captiuitatis, quæ vniuersum genus hominum complectebatur: ideoque more prophetico, sub vocabulis illius captiuitatis, & reparationis Hierusalem, præcipuè animo intendisse certum tempus, quo captiuitas humani generis per Mesiam dissoluenda, & Ecclesia Dei esset reparanda. Ruperti verba ita se habent: Si solum

Rupertus quo-
modo
Angelū
Danielis
petitioni
respōdis-
se affir-
mat.

literam spectes, nunquid ea responsa, quæ dedit angelus, Danielis oratio flagitauerat? Ille enim pro solutione captiuitatis, & urbis ac templi reparatione Deo supplicauerat. Itaque si solum literam spectes, nihil inuenies, præter illam septuaginta annorum Babylonicam captiuitatem, nihil præter ciuitatis, & templi manifestæ cineres, quod deploraret, aut quod recuperari desideret. Verum si ita erat, si hoc tantum in votis habebat: nunquid pro ea re opportuna consolationem accepit? Nonne potius contraria votis audiuit? Non enim dictū est ille, edificabitur Hierusalem, & templum, atque omnis ceremoniarum cultus renouabitur, sed, quod his valde contrarium est, occidetur Christus, non erit eius populus, qui eum negaturus est, ciuitatem, & sanctuarium dissipabit populus cum dux venturo, & finis eius vastitatis, & post finem belli statuta desolatio: & deficiet hostia & sacrificium, & in templo erit abominatio desolationis, & usque ad consummationem, & finem persequentis desolatio. Igitur cum dicit Daniel, intellexi in libris numerum annorum, quæ prædixit Hieremias, ut cōpleretur desolationis Hierusalem septuaginta anni: vigilanti Lectori, illud se spiritu prophetico intellexisse insinuat, quod hodie reuelata facie videt Christi Ecclesia: scilicet, captiuitatem illam vnius populi Iudaici, fuisse imaginem alterius magnæ captiuitatis, quæ uno peccante Adam, vniuerso generi humano accidit: & illos septuaginta captiuitatis annos, tempus omne significasse, quo populus Dei peregrinatur in hoc seculo. Quid enim magnum erat intellexisse, quod palam omnibus verba sonabant Hieremia propheta? Ergo cum orat hoc loco Daniel pro captiuitate populi, & pro refectione Hierusalem ac templi, sub istis vocibus, res maiores intendit, & sic illam captiuitatem solui optat, ut pro maiori sollicitus sit, leniter laturus illud maius templi, & ciuitatis excidium, defectum quoque hostiæ ac sacrificij perpetuamque desolationem templi abominabilis dummodo fiat, quod erat necessa-

rius,

nam, scilicet, ut consummetur prauaricatio, & finem accipias peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur visio, & ungatur sanctus sanctorum. Hactenus Rupertus sententiam & verba commemorauimus.

Septuaginta hebdomades.

QUAM variè sumatur in sacris literis vocabulum hebdomadis, eruditè docet Beda in libro de ratione temporum cap. 6. 7. & 8. Sed in præsens satis erit monere lectorem, hanc vocem Græcam, *ἑβδομας*, Latine significare septenarium præcisè: cum adiunctione autem, vel dierum, vel annorum, vel aliarum quarumlibet rerum, significare earum ipsarum rerum septenarium, etsi iam vsu receptum & tritum est, ut etiam cū præcisè dicitur hebdomada, intelligatur dierum, ut autem hebdomada præcisè sumpta intelligatur annorum, nisi hoc vno in loco Danielis, nusquam alibi reperitur in sacris literis. Quoniam igitur Gabriel præcisè dixit septuaginta hebdomades, propterea locum dedit varias earum hebdomadum interpretationes excogitandi. Origenes tractat. 29. in Matthæum, de his hebdomadibus verba faciens, eas interpretatur, non dierum nec annorum, sed decenniorum: ita ut quæque hebdomada constet septuaginta annis, & tempus septuaginta hebdomadum, contineat quatuor millia & nongentos annos. Quam opinionem aliquatenus secutus est Eusebius in libro 8. de demonstratione Euangelica. Is namque in disputatione de septuaginta hebdomadibus, in tertia sua expositione: cum priores sexaginta nouem hebdomadas fecisset singulas septem annorum: extremam fecit decenniorum, vsque ad septuaginta annos eam extendens. Nicolaus de Lyra super hoc nono capite, & Petrus Galatinus in li 4. de arcanis catholicæ veritatis memorant opinionem quorundam Rabbiorum, quorum aliqui faciebant has hebdomades Iobiliarum, alij vero centenariorum. Iobiliarus erat tempus quinquaginta annorum: quare unaqueque hebdomada Iobiliarum constat trecentis quinquaginta annis: & omnes septuaginta hebdomades, continent viginti quatuor millia, & quingentos annos. At vero, una hebdomada centenariorum, continet septingentos annos, septingenta vero hebdomades, annos quadraginta nouem millia. Verum earum interpretationum facilis est confutatio. Etenim nusquam inuenitur in sacris literis vocabulum hebdomadis poni pro septenario, vel decenniorum, vel Iobiliarum, vel centenariorum, ut satis appareat, eiusmodi interpretationes, reuocandæ sententiæ causa, vel, quo minus impudenter veritati possent contradicere, ab istis esse confictas. Deinde, si vocabu-

Quæstio
8. Quo-
modo ac-
cipiendū
sit hoc
loco vo-
cabulum
hebdo-
madis.

Origenes
quomo-
do, has
hebd-
omas sit
interpre-
tatur.

Galat. li.
4. ca. 14.
Rabbini
de his heb-
domadi-
bus, quid
delirent.

lum hebdomadis, ut isti exposuerunt, ita sumeretur hoc loco, nondum profectò tempus illud septuaginta hebdomadum exactum, & completum esset. Nam, ab eo tempore, quod Daniel hanc reuelationem habuit: vsque ad hodiernum diem præterierunt annorum dumtaxat duo millia, & minus præterea ducentis annis. Quapropter secundum eos, qui has hebdomadas fecerunt decenniorum, ad eas complendas, etiamnum restaret, ultra duo millia, & septingentos annos. At vero, iam pridem finitas esse hebdomadas Danielis, eo patet, quod, quæ Gabriel prædixit euentura ex his septuaginta hebdomadis, vide

Cessarût
que Ga-
briel in
his hebdo-
madibus
cessatura
prædixit.

licet, cessatura ludæorum sacrificia, desolandam urbem, & templum sine ulla refectionis, & reparationis eorum spe: denique, ipsos Iudæos calamitosam miseramque seruitutem perpetuo seruituros: hæc inquam eueniunt, & completa sunt ex eo tempore, quo Iudæi à Tyto Romanorû Imperatore debellati, & Hierosolyma capta, incensa, ditutaque sunt.

Restat igitur, ut has hebdomadas, vel dierum, vel annorum intelligi necesse sit. Siquidem in Scriptura nomen hebdomadis, aliquando, ponitur in diebus, & aliquando in annis: prioris exemplum habes in Levitico, capite vigesimo tertio, ubi à festo Pasche vsque ad festum Pentecostes, numerantur septem hebdomades dierum, & proximè sequenti capite huius libri scribitur ieiunasse Danielem tres dierum hebdomades: posterioris verò exemplum reperies in Levitico c. 25. quo loco præcipit Deus numerari septem hebdomades annorum: & sequenti anno, qui erat quinquagesimus, celebrari Iubilæum. Cum igitur hoc loco non possint intelligi hebdomades dierum, etenim septuaginta hebdomades non includerent, nisi quadringentos nonaginta dies, quo temporis spatio, nihil contingit, eorum quæ prædixit Angelus, intra septuaginta hebdomades euentura: necessario concluditur, significari hoc loco hebdomades annorum, & sic denotare tempus quadragintorû, & nonaginta annorû. Dicit aliquis, cur Angelus non clare dixit, septuaginta hebdomades annorum, sed præcisè dicens, septuaginta hebdomades, obscurum facit, atqui intellectu diffusilem sermonem suum? Verum in eo seruauit Angelus morem prophetarum, consulto loquentium obscure. Hoc enim differt sermo propheticus, à sermone historico, quod hic vulgaris, & apertus est, ille reclusus, inuolutus, & à cõmuni loquendæ cõsuetudine, atque hominû intelligentiâ remotus. Quin, ut scribit Irenæus: omnis prophetia, priusquàm impleatur, ænigma est.

**Cur An-
gelus nō
explicatē
appella-
uerit heb-
domades
annorū.
Irenæ.
libr. 4.
cap. 43.**

*Abbreniata sunt super populum tuum, & super
Civitatem sanctam tuam Hierusalem.*

Dixit

Dixit Angelus Daniel, *Super populum tuum, & super Civitatem tuam*: significans, quæ euentura erant in his septuaginta hebdomadibus, ea præcipuè ad populum Hebræorum pertinere, in eo namque lapsu temporis, vrbis Hierusalem reficienda erat. Messias item Iudæis promissus, veniens in hunc mundum ex Iudæis nasciturus erat: ipsosque suorum miraculorum, doctrinæ, & consuetudinis participes facturus, denique ab ipsis reputandus, & necandus erat, atque ob eam causam, Dei protectione, religionis gloria, regno libertateque spoliandi erant, & grauissimis malis ærumnisque conterendi. Illud autem pronomen, *tuum, & tuam*, emphaticos positum est. Nam secundum Tertullianum in libro contra Iudæos scripto, Eusebium in libro octauo de demonstratione Euangelica, Hieronymum, & Theodoretum hoc loco, ita dictum est, vt significaretur, populum Hebræum propter eius scelera præterita, præsentiaque, maxime verò propter immanitatem futuri sceleris, quo Messiam occisuri erant, indignum esse, vt populus Dei censeretur, ac nominaretur: dixit igitur populus tuum, & non populum Dei. Similiter locutus est Deus Mosi Exodi 32. cum populus adorauisset vitulum. *Descende, inquit, de monte, quia peccauit populus tuus iste*. Vel fortasse ideo dicitur tuus, quia tuus est sanguine, legis, ac religionis communione, præsertim autem studio, & amore. Etenim Daniel singulari caritate populum Hebræum amplectebatur, & illius libertatis, dignitatis, & salutis maiorem in modum studiosus, sollicitus, & satagens erat.

Cæterum, quæstio illa valde perplexa est, cur Gabriel dixerit septuaginta hebdomades fuisse abbreviatas: quid enim significat illud, *abbreviata sunt*? An non omnes fore plenas, & integras? an potius annos earum breuiores fore vulgaribus, & vltatis annis. Neque enim subeat cuiusquam animum suspicari: dici abbreviatas, quod dies earum, vel omnes vel aliqui breuiores futuri essent, quam dies naturales, qui viginti quatuor horis constant. quemadmodum in epistola octuagesima, quæ scripta est ad Hesychium: refert Augustinus, quosdam interpretores esse, quod dixit Dominus Matth. 24. de persecutionis Antichristi breuiatum iri propter electos: videlicet breuiores fore singulos viginti quatuor horis, sic enim eos fore breuiores, sicut contra tempore Iosue, ac regis Ios. 10. Ezechie, vnus dies, longior est viginti quatuor horis factus. 4. Re. 20. Sed vt dixi, nihil simile septuaginta hebdomadibus contigisse existimandum est. Siquidem in his duobus millibus annorum, quæ à tempore huius visionis ad hodiernum vsque diem præterierunt, ne vnus quidem dies minor die naturali

Quæstio
9. Cur septuaginta hebdomades di cantur abbreviate?
D. Augustinus.

Tres opinionæ.

Prima opinio eorum, qui dicunt Deum voluisse, vt Christus veniret primus, quam ipse constituerat. Refellitur prima opinio.

deprehensus est. Cur igitur dicuntur abbreviatæ hebdomadæ? Tres sunt interpretationes. Primam, memorat Augustinus, eo, quem proximè dixi loco quorundam, qui sensuerunt Deum quidem primo constituisse, vt tempus aduentus Messie in mundum, longius propagaretur, & tardius esset, postea tamen propter lacrymas, preces, & vota Prophetarum ac seruorum suorum, breuiasse illud tempus, & statuisse, vt maturius Christus veniret, quam à primo constitutum fuerat. Atque huc applicant illud quod est in Psal. ii. *Propter misericordiam inopum & gemitum pauperum, nunc exurgam, dicit Dominus.* Illud item, quod est apud Aggæii, c. 2. *Adhuc modicum, & veniet desideratum cunctis gentibus.* Quoniam igitur Deus, citius primo suo decreto acceleravit tempus aduentus Messie, ideo Gabriel dixit abbreviatas fuisse hebdomadas. Sed inutilis est interpretatio. Omitto nunc oppugnare illud, quod incièter, & obruse dicunt, de mutatione decreti, & voluntatis Dei: vrgebo tantum illos argumento illo Augustini: si tempus aduentus Messie, inquit Aug. stinus, ita abbreviatum est, vt factum sit breuius, quam fore ab initio constitutum erat, quæro secundum quam veritatem breuius factum fuerit, quam esse debeat? Cuius argumentationis ea est sententia, & vis: quærendum ex istis est, vnde isti cognouerint eam veritatem, quam prædicant, id est, vnde compertum habuerint, futurum fuisse longius tempus Messie aduentus? Oportuit enim id eos cognouisse, & probare, vel ex antiqua, & certa traditione, vel ex doctrina, & sententia Patrum. At, nihil horum: afferre possunt, nullam igitur, vel speciem probabilitatis, suæ opinioni prætexere possunt. Le-

Genes 6.

gimus, inquit Augustinus, in libro Genesios, Deum primo statuisse hominibus ad resipiscendum, & agendam poenitentiam, centum viginti annos, vsque ad diluuium: postea tamen breuiasse id temporis, recisis ex eo numero viginti annis: verum id colligi videtur ex ipsa scriptura: quod autem isti finxerunt

Secunda opinio e-

de breuiato tempore aduentus Messie, nullam ex Scriptura, nec sanè aliundè fidem habet.

orù, qui

Altera est interpretatio, peruulgata illa quidem multisque probata illud vocabulū, abbreviatæ, idem significare hoc loco breuiatæ quod constitutæ, definitæ, determinatæ. Nam verbum Hebraicum *Nechtaeh*, tam Rabbinum, quos citat Galatinus, quam Christiani linguæ Hebrææ periti, quique verbum de verbo reddentes, sacra Biblia in Latinum sermonem conuerrere stituerunt, idem valere affirmant, quod decisum, vel præcisum, vel præfinitum, seu determinatum. Huic interpretationi congruit etiam lectio Græca quæ habet verbum *εὐκτατασθαι* id est, concisæ, vel decisæ, quod interprete Theodoro eandem

dicunt ab eodem esse quod de finitæ.

Galat. lib

4. de arc.

et. vers.

dem vim, & sententiam habet, atque vocabulum constituta, seu definita. Latinus quidem interpres, fere ubicunque septuaginta interpretes posuerunt verbum illud Græcum, significans concidere concisum, vel concidens, vertit his vocibus abbreviare, abbreviatum, vel abbreviatus. Sed lectione huius loci Danielis, longè antiquiorè fuisse Hieronymi translatione, declarat Tertullianus in libro aduersus Iudæos: qui citans tractansque locum hunc Danielis, sic legit, ut nos habeamus: *septuaginta hebdomades abbreviata sunt*. Sed dicet aliquis, apud Latinos, breuiatum, vel abbreviatum, non significat constitutum, vel definitum, sed contractum, vel decurtatum, & quod ex longiori, breue factum sit: si igitur septuaginta hebdomades nullo modo factæ sunt breuiiores, nec secundum dies, nec secundum annos, quomodo tueri possumus hoc loco Latinam translationem? quam tamen Patres concilij Tridentini ab omnibus defendi, & quasi sacram testam custodiri iusserunt? Sed ad hoc responderi potest: cogitandum esse, Deum ex omni æternitate constituisse, ut ab exordio mundi, usque ad Messie aduentum, certum quoddam, ac definitum tempus intercederet, verbi causa, circiter quatuor annorum millia: eundem præterea decreuisse, ut pars huius temporis, quæ post resurrectionem urbis Hierusalem futura erat, usque ad Messiam, brevis esset, nec septuaginta annorum hebdomadas excederet. Ergo dicuntur hebdomades abbreviata à Deo, quia post resurrectionem urbis Hierusalem reparationem, usque ad Messiam, pauca hebdomades futura erant, ut idem sit abbreviare hebdomades, quod paucas constituere. Pauca autem dicuntur septuaginta hebdomades, in comparatione prioris temporis, quod effluerat, ex quo datum fuerat hominibus promissum de aduentu Messie, hoc est, vel in ipso mundi exordio, cum dictum est serpenti, fore ut semen mulieris contereret caput eius: vel potius cum Deus promisit Abraham, daturum se illi semen, in quo semine benedicendæ essent omnes gentes. Nec verè suspicetur quispiam, quod supra diximus, idem significare breuiare hebdomades, quod paucas constituere, id constitutum esse à nobis, quo difficultatem subterfugeremus: eadem namque significatione eiusdem verbi, usus est Dominus noster, qui apud Matthæum capit. 24. loquens de Antichristi persecutione sic ait, *nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro: ve-
runtamen breuiabuntur dies illi propter electos*. Non enim hisce verbis significauit, futuros illos dies breuiiores, quam sint dies naturales, sed docere voluit, paucos futuros dies illos, quasi diceret, ni breue futurum esset tempus illius persecutionis, etiam electi defecturi & casuri fuissent.

Quomodo hebdomades abbreviata dicantur.

Gen. 3.
Gen. 22.

Locus
Mat. c. 24

9. opinio, Tertia interpretatio, multorum & nobilium auctorum est, la-
 quæ au- lii Affricani in quinto libro annalium: vt refert hoc loco Hie-
 storivide ronymus. Theodoreti, Glossæ, Alberti, & Carthusiani super
 tur maxi hoc nono capite Danielis, præterea Bedæ in libro tertio expo-
 mē pro- sitionis Esdræ cap. 16. & in libro de ratione temporum, cap. 7.
 babilis, Ruperti super libro Danielis cap. 13. historiæ Scholasticæ in
 quæ est historia Danielis cap. 10. & Ioannis Zonaræ in primo tomo
 eorū, qui annalium. Hæc sententiæ est propterea dictas esse abbrevia-
 dicūt de tas hebdomades, quia intelligi debebant non annorum sola-
 annis lu- rium, sed lunarium. Annus autem lunaris continet dies tre-
 naribus centos quinquaginta quatuor: est igitur vndecim diebus mi-
 locum nor solari. Quocirca quadringenti nonaginta anni lunares:
 hunc in- quot scilicet continentur in septuaginta hebdomadis, æquæ
 telligen- valent, atque quadringenti septuaginta quinque solares. Con-
 dum. firmatur hæc opinio. Primum, ipso vsu, & more Hebræorum,
 qui utebantur mensibus lunaribus: ex his autem lunares anni
 conficiuntur. Gabriel itaque loquens cum Daniele Hebræo, at
 que Hebraicarum consuetudinum scientissimo, vti voluit com-
 putatione annorum lunarium, Hebræis vsitata. Deinde, hoc
 ipsum confirmat vocabulum abbreviatæ. Nam si fuissent an-
 norum solarium, longius tempus denotarent: quoniam verò
 sunt annorum lunarium, ob eam causam dicuntur abbreviatæ.
 Verum hæc opinio, à multis improbatæ & abiicitur. Refel-
 lunt eam, Lyranus hoc loco, Galarinus libro quarto, Ioannes
 Driedo in libro 3. de sacris Scripturis cap. 5. parte 4. & Ioannes
 Lucidus in libro 7. de emendatione temporum. Licet enim
 Hebræi vterentur mensibus lunaribus, & quibus anni lunares
 existunt, eos tamen annos, per intercalationem, quam sere
 tertio quoque anno interponebant, intercalantes vnum men-
 sem, redigebant ad rationem & mensuram cursus solis: atque
 hūc in modū annos lunares cum solaribus adæquatos in chro-
 nologiam ascribēbāt. Censorinus quidē in lib. de die natali Ro-
 manorum, scribit, pro diuersitate gentium annos civiles, &
 origine & magnitudine fuisse differentes, cunctis tamen stu-
 dio & curæ fuisse, annos suos, ad æqualitatem cursus solis re-
 uocatos correctosque, in descriptione temporū adhibere. De-
 inde certum est, Hebræos secundum legem Moysi, Pascha quo
 libet anno, decima quarta luna primi mensis, post æquinocti-
 um vnum celebrare debuisse. Hoc autem ipsi nullo modo
 potuissent seruare si vsi essent annis lunaribus. Nam cum luna-
 ris annus sit vndecim diebus minor solari, si vno anno celebra-
 sent Pascha decima quarta luna primi mensis, proximè sequē-
 ti anno, celebrassent vndecim diebus ante, hoc est, tertia luna
 primi mensis, & alio sequēti anno celebratio Paschæ non in
 primum,

**Rationes
cōtra ter-
tiam opi-
nionem.**

**Quomo-
do He-
bræi redi-
gerent
suos an-
nos luna-
res ad cur-
sum solis**

primum, sed in ultimum anni mensem incidisset. Quo fieret, ut quolibet anni mense Pascha perageretur. Ad hoc cum in Scriptura traditur Adam vixisse nongentos triginta annos. Hebræos, quadringentos triginta annos peregrinatos esse in Ægypto, ab egressu Hebræorum ex Ægypto, usque ad ædificationem templi Salomonis, octoginta & quadringentos annos intercessisse: in his atque aliis similibus chronologiis diuine Scripturæ, non essent intelligendi tot anni quot significatur, sed longe pauciores, videlicet ad rationem annorum lunarium restricti contractique. Quid multa? in sacris libris, enumeratio annorum, cum prophana chronologia sæpe consentit. In exordio prioris libri Machabæorum scriptum est, Alexandrum Magnum regnasse duodecim annos, itidem externis scriptoribus tam Græcis quam Latinis prodentibus: apud quos tamen nullus est annorum lunarium in chronologia usus. Commemoratio præterea annorum regni Græcorum, toties eodem libro inculcata mirè concordat cum annis regni Seleucidarum (idem enim fuit regnum, quod dicitur in Scriptura Græcorum) quos externi auctores descriperunt. Hæc ists. Nihilominus tamen, opinio illa de annis lunaribus quæ multis & magnis auctoribus placuit, est profecto valde probabilis, eaque nobis posita magno usus futura est, ad explicationem septuaginta hebdomadum. Nec valida sunt, quibus oppugnata ab istis est, argumenta. Non enim ex ea concluditur, futurum fuisse ut Hebræi quolibet mense agerent Pascha: id enim sequutum esset, si Hebræi, ut nos immobiles menses habuissent: habebant autem mobiles cum ipsa luna, sicut igitur semper egissent Pascha in prima luna, ita & in primo mense. Quanquam, nisi per intercalationem redegerint annum lunarem ad æqualitatem solaris, non semper Pascha potuissent agere verno tempore, quod tamen lege Moysi præcipiebatur. Iam verò, quod isti argumentantur, nec Hebræos, nec uspiam sacras literas in descriptione temporum uti annis lunaribus, ultro concedimus, tantum abest ut negemus: dicimus tamen Gabrielem hoc loco, quo rectior atque occultior sermo esset, præter communem loquendi, scribendi, ac negotiandi consuetudinem, in designando tempore aduentus Messie, non solarium, sed lunarium annorum computatione uti voluisse. Nec mirum, multa prophetæ præter communem dicendi & intelligendi morem dixerunt & scripserunt. An cum Gabriel dixit septuaginta hebdomades præcisè significans hebdomades annorum, non id nouè & inusitate loquutus est? cum sit in communi usu loquendi positum, ut vocabulum hebdomadis præcisè dictum, nunquam de septenario annorum, sed serè de septenario dierum dicatur

Gen. 56
Exod. 12.
3. Reg. 6.

Solutio
rationū.

Gabriel
cur ob-
scure lo-
cutus est.

& intelligatur? Quid cum Daniel supra c. 4. dixit, *septem tempora*, significat ne septē annos, & ca. 7. *dixit tempus, & tempora, & dimidium temporis*, tres annos ac dimidium insinuans, nonne præter communem atque vsitatam sermonis & intelligentiæ rationem locutus est? Multa sunt huius generis exempla in libris prophetarum passim obuia. Quapropter nemini mirandum accadat, si Gabriel hoc loco morem propheticum seruans, præter consuetam Hebræis chronologiam, annis lunaribus vsus sit. Atque hoc ipse non ita textit & occultauit, vt non facile deprehendi possit ex ipso vocabulo quo est vsus *abbreviata sunt*, quo significatur, annos earum hebdomadam, non esse ad longitudinem annorum solarium exigendos, sed ad breuitatem lunarium annorum coarctandos.

Vt consummetur prauaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur Visio & prophetia, & ungatur sanctus sanctorum.

Messias
hanc pro
phetiam
competere
demō-
strat.

His verbis apertè declarauit Angelus, se hoc loco de Messia vaticinari. Nā neque tot tantaque bona, quæ hic memorantur, alius nisi Messias præstare poterat: cūque talia præstaturum, omnes prophetæ prædixerāt. Quatuor enim hic memorantur quæ nulli præter Messiam conueniunt. Primum est, *deletere iniquitatem, & finem imponere peccato*: alterum est, *adducere iustitiam sempiternam*: tertium est, *implere Dei promissa, & vaticinia prophetarum*, quartum est, *ungi sanctum sanctorum*. Sed hunc locum paulo secus legit Tertullianus in libro aduersus Iudæos, sic enim habet. *Quo ad usque inueteretur delictum, & signentur peccata, & exorentur iniustitia, & inducatur iustitia aterna, & signetur visio & prophetia, & ungatur sanctus sanctorum*. Verum huius sententiæ singula verba, quoniam grauissima sunt, & disputationem de septuaginta hebdomadis attingunt, diligenter ponderari à nobis debent.

Quæstio
10. Quid
consum-
mari præ-
uaricatio-
nem.

Vt consummetur prauaricatio. Quid hoc loco significet, consummari præuaricationē, dupliciter exponitur. Etenim Chrysostomus in secunda oratione aduersus Iudæos. Theodoretus in commentario huius loci, & ante hos Eusebius in libro octauo de demonstratione Euangelica, consummari præuaricationem, interpretantur, augeri vsque ad summū, & perduci vsque ad extremum improbitatis, vt amplius augeri nequeat. Putant enim hoc verbo significari, licet Iudæi multa & magna scelera prius admisissent, attamen, scelus necis Messie, ad summum impietatis peruenisse. Atque huius rei manifestū est argumētū, Iudæos

Iudæos pro sceleribus quæ antea patrauerāt, impetrasse à Deo culpæ pariter ac pœnæ remissionem: occisi autem Messia: crimen, inexpiabile fuit: cuius pœnas vsque adhuc pendunt, penduntque perpetuas. Hac eadem significatione, verbum implendi, Dominus noster & Paulus vsurparunt. Nam Matthæi c. 23. loquens Dominus Iudæis, quorum patres interfecerant prophetas, & vos, inquit, implete mēsuram patrum vestrorum. Quasi diceret, quod supererat improbitati, & crudelitati ipsorum, vos supplete: illi occiderunt prophetas, vnum deerat, quod vos præstabitis, vt Messiam etiā occiderent. Et Paluus in capite secundo prioris epistolæ ad Thessalonicenses, de Iudæis item loquens, sic ait, ipsi Dominum occiderunt, & prophetas: & nos persecuti sunt, vt impleant peccata sua: quia peruenit super ipsos ira Dei vsque in finem. Consummari autem, seu, quod idem est, cōpleri peccatum, idem valere, quod perducere vsque ad summum & vltimum, ex duobus Scripturæ locis licet intelligere, prior locus est in lib. Geneseos cap. 15. nondum (inquit Dominus), cōpleta sunt iniquitates Amorrhæorum vsque in præsens tempus, posterior locus est in primo libro Regum cap. 20. David enim de Saule loquens ait, Scito quia completa est malitia eius. Non faciam, vt verba Chrysostomi & Theodoret, quæ ad prædictæ interpretationis confirmationē valēt, hoc loco adscribere, prætermittam. Sic igitur Chrysostomus in secunda oratione aduersus Iudæos hæc ipsa Danielis verba interpretatus, scribit.

D. Chrysostomus

Quid est hoc donec consummentur peccata. Multa inquit, Iudæi peccauerunt, sed malorum finis tunc erit, cum Dominum suum occiderint. Et hoc dixit Christus, implete mensuram patrum vestrorum: seruos occidistis, addite & herilem sanguinem. Vide quomodo concordas sententia, Christus dixit, implete, propheta inquit, donec consummetur delictum. Sic Chrysostomus. Cui simillima, sed expressius tamen & vberius docet Theodoretus. Quid est, inquit, quoad antiquetur prauaricatio & consummetur peccatum? Non aliud sanè, quam quoad augeatur impius ipsorum comatus & peccatum eorum ad exitum perducatur. Peccatum autem consummatum, crucem vocat, quam ausi sunt Iudæi contra Dominum parare. Nam ante hoc, infinita ausi facinora, pœnas dederant, sed rursus impetrata venia, Dei clementia dignati sunt. At post insaniam, qua Dominum suum in crucem agere ausi sunt, nunquam assequuti sunt, vt in statum renouarentur, sicut res ipsa clamant. Verum cum amplius quadringentis & quadraginta anni ad hanc diem effluerunt, postquam impio illo scelere seipsi contaminarunt atque obstrinxerunt, dispersi per orbem terrarum, ex aliis in alia loca migrantes, & exules vagantur. Altera horum verborum interpretatio est, illud, consummari prauaricationem, eandem vim habe

Matt. 23

re, atque consumi & deleri præuaricationem. Hac significatio ne ponitur apud Isaiam, complexi malitiam alicuius, pro eo quod est finiri ac tolli: sic enim est apud eum capite quadagesimo, *consolamini popule meus, loquimini ad eam Hierusalem, quia completa est malitia eius, dimissa est iniquitas eius*. Secundū hanc ex-
 polutionē, hanc habet prædicta verba sententiā: in excursu sep-
 tuaginta hebdomadam venturū Messiam, qui tanquam agnus
 immaculatus in ara crucis, Deo immolatus, omnia pecca-
 ta hominum consumet & poenitus deleat. Idem est intellectus
 lectionis Tertulliani, qui legit *quoadusque inueteretur præuarica-
 tio*: nam quod inueterascit & senescit, indies magis ac magis
 debilitatur & deficit, atque, ut Paulus ait, prope interitum est.

Heb. 8.

Quæstio
 II. Quo-
 modo
 Messias fi-
 nem im-
 posuerit
 peccato.

Et finem accipiat peccatum. Græcè legitur, *Ut signetur pec-
 tum*: quam lectionem sequutus est Tertullianus in libro aduer-
 sus Iudæos. Vtū signari peccatum, exponit Theodoretus,
 non esse aliud, quā finiri & absūmi peccatum: sed quomo-
 do Christus finem imposuit peccato? An ita radicitus ipsum
 excidit, ut amplius reuiuiscere, aut renasci non possit? Non-
 ne post Christi aduentum, viguit peccatum, hodieque nimio
 plusquam vellemus, in mundo viget? An qui Christi gratiam
 semel accepit, eam perdere nunquam potest, nec in peccatum
 relabi? Minimè vero. Sed vetum tamen est quod dixit Gabriel,
 finem peccato Messiam positurum. Multis enim de causis ve-
 rissimè dici post peccatum à Messia esse finitum. Principio,
 Christus pro debito peccati humani, perfectissimè soluit Deo.
 Quæ solutio, adeo perfecta, & omnibus numeris expleta, fini-
 taque fuit, ut ea dicatur à Theologis satisfactio, vel solutio se-
 cundum omnem rigorem Iustitiæ. Ergo quia Christus vs-
 que ad finem, & vltimum, & vsque ad minimum quadran-
 tem pro debito peccati humani persoluit Deo, ideò dicitur fi-
 nem imposuisse peccato. Postea, sustulit Christus poenæ
 effectum peccati primi hominis, quo vniuersum genus
 hominum, etiam iusti sanctique tenebatur obstrictum: nam
 tem erat interclusio aditus ad cælum, & detentio iustorum in
 inferno. Deinde, solet in Scriptura scelus idololatriæ simplici-
 ter nominari peccatum. Quoniam igitur statim atque mun-
 do affulsit vnius & veri Dei fides Evangelica prædicatione
 per totum orbem publicata, propemodum ex omni terrarum
 orbe discussæ sunt tenebræ idololatriæ, & vanissimus multo-
 rum Deorum cultus euauit: ideo non falsò dixit Gabriel,
 per Christum, finem accepturam præuaricationem. Præter-
 ea, princeps & auctor peccati perpetuusque incitator atque
 incensor hominis ad peccandum diabolus est: cuius poten-
 tiam in tantum debilitauit & fregit Christus, ut de eo trada-

tur

tur in Euangelio, princeps huius mundi, eiciatur foras, & alio loco, cum fortis armatus custodit atrium suum, &c. arx diaboli expugnata dicitur à Christo, detracta spolia, ablata arma, omnisque præda eius dicitur abacta. Et in Apocalypsi capite 20. scriptum, est, toto hoc tempore quod à passione Christi fuit usque ad finem mundi, Sathan esse ligatum, scilicet non permittendo ei potestatem nocendi hominibus, aut etiam quantum ipse veller, incitandi eos ad peccandum. Ad hoc, tanta est potentia, & efficacia gratiæ Christi, ut possit quantum in ipsa est præsentia peccata expellere, & pro præteritis dignè satisfacere Deo, atque aduersus imminetiam, animum hominis præparare, ac præmunire: tantamque habet gratia hæc repugnantiam cum peccato, ut quamlibet parua, quantumuis peccatum expellere valeat, neque cum peccato mortali vllatenus, ne ad punctum quidem temporis misceri, & sociari queat: Nimirum, hoc spectauit Ioannes cum in capite tertio primæ epistolæ suæ scripsit, *omnis qui natus est ex Deo, non peccat, nec peccare potest, quia semen Dei manet in seipso*. Semen Dei, vocat gratiam, quæ & bona opera, & vitam æternam fructificat. Adiace, quod Christus, quo finem peccatis imponeret, septem reliquerit efficacissima remedia in septem sacramentis, & præterea verbum Dei, sunt duo illi denarii, quos Samaritanus dedit pro curando & sanando homine, qui Hierosolymis descendens Hiericho, dispoliatus, & lætalibus percussus vulneribus seminiuus relictus fuerat. Ne multa, lex Moïsi coeperat quidem tollere peccatum, sed non potuit finire. Etenim, principium sanitatis, est cognitio morbi: hanc cognitionem tantum præbebat lex Moïsi, indicans tantum, non sanans morbum. At Christus, curationem peccati omnino finivit & expleuit. Non enim tantum docuit nos, ut cognosceremus peccatum: sed etiam iuuuit, ut vinceremus. Rectè igitur Ioannes, *lex per Moysen data est, gratia, & veritas per Iesum Christum facta est*. Denique, eiusmodi est gratia Christi, ut, si conseruetur à nobis, & in hac vita ab omni nos peccato mortali seruare possit, & in altera vita, omnes peccati species, reliquias, miserasque in totum sit ablatura.

Es deleatur iniquitas. Tribus modis solet deleri aliquid. Etenim vel lauando aut tergendo deletur, ut macula panni, vel radendo, ut mendum Scripturæ, vel dissipando & dissoluendo, ut nubes, quæ vi alicuius venti dissipatur, aut æstu & ardore solis dissoluitur, atque euanesceat. His omnibus modis deleri à Deo iniquitates, legimus in sacris literis. Siquidem David Psalm. 50. dixit, *amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato*

Diabolū
superauit
Ioan. 12.
Luc. 11.

Gratiæ
Christi
vis.

Locus D.
Ioan. ex-
plicatur.
Sacramē-
torum
& verbi
Dei effi-
cacitas.
Luc. 10.

Ioan. 7.

Quæstio
12. Quo-
modo
Christus
deleuerit
peccata.

*meo munda me: & in Apocalypsi capite primo scriptum est de Christo, Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Paulus autē in secundo capite Epistolæ ad Colossenses ait, Christū deleuisse chirographum nostræ damnationis, quod erat contrarium nobis. Denique apud Esaiam cap. 44. ita loquitur Deus: deleni ve nubem iniquitates tuas, & quasi nebulam peccata tua, reuerti ad me, quoniam redemite. Atque hæc vna Gabriellis sententia, manifestè coarguit falsitatis atque impietatis, hæreticos nostri temporis, qui per insignem Christi gratiæ iniuriam facientes, negant peccata hominum, qui iustificantur per gratiam Christi, penitus auferri, sed remanere quidem in ipsis, atamē propter Christi fidem non imputari ipsis, ad condemnationem. At qui Gabriel hoc loco ait, Christum venturum, non vt peccata non imputentur hominibus, sed vt ea deleantur. Quamquam omnis diuina Scriptura, clarissimis verbis hoc ipsum testatur. Cum enim de remissione peccatorum loquitur iis verbis vtitur, quibus peccata hominum, qui iustificantur à Deo, nulla ex parte remanere, sed penitus auferri, declarat. Ait enim, peccata lauare, & mundari, hominemque super lanam & niuem dealbari. In Psalm. 50. & Isaiæ cap. 1. ait, auferri iniquitates, & demergi in profundum maris: Micheæ 7. ait Christum fuisse agnum qui tollit peccata mundi, & oblatū esse in cruce, ad exbau-
 rienda peccata hominum: Ioannis primo & ad Hebræos nono ait Deum proiecisse post tergum suum peccata nostra, & quantum distat Ortus ab Occidente, longè fecisse à nobis iniquitates nostras: in cantico Ezechie regis, & in Psalm. 102. ait deleri iniquitates: vt hoc loco, & Psalm. 50. & apud Esaiam. 44. Paulus etiam in capite sexto prioris epistolæ ad Corinth. prænarratis variis flagitiis, subdit, & hæc quidem aliquando fuistis, sed ablatis estis, sanctificati estis, iustificati estis: & in capite 6. epist. ad Romanos, affirmat nos per baptismum exuisse veterem hominē, esse mortuos peccatis, nouam creaturam esse factos, & destructum in nobis esse corpus peccati. Quin etiam idem Paulus in capit. 15. prioris epistolæ ad Corinthios, tanquam maxime absurdum & impossibile ponit hominem, etiam post iustificationem, manere in peccatis, si mortui, inquit, non resurgū, ergo adhuc estis in peccatis vestris.*

*Explica- At enim, si peccata nullo modo manent in homine iustifi-
 rur locus cato, cur igitur, dicit aliquis, Dauid in Psalm. 31. de peccato-
 Davidis, rum remissione loquens, hunc in modum scripsit: Beati quorū
 in Psalm. 31 remissa sunt iniquitates. & quorum testa sunt peccata, Beati vir
 quomo- cui non imputauit Dominus peccatum. Audis remitti quidē pec-
 do pecca- cata, sed ita, vt ea tegi & non imputari dicantur? Videtur igitur
 ta dicant- hic locus satis hæreticorum sententiæ suffragari. Sed accipe
 responsum*

responsum, è commentario Diui Thomæ in quartum caput
 epistolæ ad Romanos concinnatum. Quatuor in peccato in-
 sunt diligenter animaduertenda & distingenda. Primum est,
 offensa Dei, propter hanc dicitur Deus remittere homini pec-
 carum: sicut homo homini remittere solet offensam sibi ab eo
 factâ. Alterum est, inordinatus peccati actus, qui semel factus
 non potest non esse factus: is tamen dicitur regi, quatenus De-
 us non videt eum ad puniendum, vt mox dicemus: qua ratio-
 ne caritas dicitur operire multitudinem peccatorum. Tertiū
 est, reatus poenæ, siquidem propter peccatum mortale admis-
 sum, est homo æternis inferni poenis obnoxius, & addictus. Et
 quia cum Deus auferet homini peccatum, non amplius desti-
 nat illum ad poenam æternam, propterea dicitur non imputa-
 ri ipsi peccatum. Denique, quartum est, macula, qua sublato ni-
 tore gratiæ, animus per peccatum foedatur, & inquinatur, &
 quia hæc tollitur, cum quis iustificatur, ideo peccatum lauari,
 mundari, & abstergi dicitur. Ex his patet, ob diuersa quæ in
 peccato insunt, dici peccatum, nunc remitti, interdum regi,
 alias non imputari, sæpè, etiam deleri, mundari, lauari. Illud au-
 tem, *peccata regi*, non aliud significat, quàm ea non videri à Deo
 ad poenam, & vindictam. Quemadmodum enim in Scriptura
 dicitur Deus cognoscere aliquid, quia ipsum approbat, vt Psal-
 mo primo, *nouit Dominus viam iustorum*, & Prouerbiorum 4.
uiam quæ à dextris sunt, nouit Dominus, contra verò nescire dici-
 tur, quod reprobat: nam in Euangelio traditur dicturum Do-
 minum quibusdam, *nescio vos, & non noui vos*, ita etiam Deus
 dicitur, videre peccata hominum, quæ statuit punire: vnde pe-
 tit à Deo Dauid Psalm. 50. *auerte faciem tuam à peccatis meis*,
 & 32. *vultus Domini super facientes mala*, vt disperdas de terra
memoriam eorum. Attendat lector, quid: Diuus Augustinus in
 explanando Psalm 31. ad confutationem huius erroris perti-
 nens, scriptum reliquerit, *Si texit Deus*, inquit, *peccata noluit ad-
 uertere: si noluit aduertere: noluit animaduertere. si noluit animad-
 uertere noluit punire, noluit agnoscere, voluit ignoscere. Nec sic intel-
 ligat: quod dixit Dauid peccata tecta sunt, quasi ibi sint, & viuât.*
Tecta ergo peccata: quare dixit: ut non viderentur. Quid enim erat
Dei videre peccata, nisi punire peccata? Vnde scriptum est, *auerte fa-
 ciem tuam à peccatis meis*. Sic ibi August. Sed illustrior & ad reuincē-
 dos hæreticos valentior, est alter eiusdem Augustini locus in
 primo libro contra duas Epistolas Pelagianorum, & in capite
 decimotertio, eius libri. Nam eo loci depellens Augustinus ea
 lumniam, quam Pelagiani falso affingebant Catholicis, quasi
 negantibus, per baptismum tolli radicibus peccata, sed tantum
 superficie tenus abradi, sicut raduntur capilli capitis, radicibus
 eorum

tur à Deo
 regi.
 Quatuor
 esse in
 peccato,
 quæ per
 Christi
 gratiâ tol-
 lantur.

1-Petr. 4.

Peccata à
 Deo regi
 quid sit.
 Matth. 7
 & 25.

Insignis
 contrahē-
 reticos,
 D. Augu-
 stini sen-
 tentia.

eorum, vnde rursus ipsi renascantur, permanentibus, ita scribit: *Quis hoc nisi infidelis affirmat? Dicimus enim nos, baptisma omnium dare indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere, neque peccatorum radices in mala carne teneri, quasi rasor in capite capillorum: vnde iterum crescant rescanda peccata.* Sic Augustinus. Et vero, idem valet peccata esse recta, atque esse sublata, & nulla penitus relicta. Nam si recta sunt Deo, ergo, non videntur à Deo: si non videntur à Deo, nulla igitur sunt. Nam neque potest esse quicquam in rebus, & id à Deo non videri: nec possunt peccata à Deo videri ad culpam, & non videri ad poenam. Similiter, si Deus non imputat homini peccata, ergo nulla sunt in homine peccata: siquidem si peccata essent in homine, loquor non de quibuslibet, sed de peccatis mortalibus, odio haberet Deus ipsa peccata & hominem peccatis præditum abominaretur: testante Scriptura, odio esse impium Deo, & impietatem eius: & Dauide in Psalmo quinto, concinente, *odisti omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur mendacium: virum sanguinum, & dolosum abominabitur Dominus.* Præterea, cum Deus sit maximè iustus, non potest peccata, si verè sunt in homine, non punire: & debitis poenis adducere. Nam æque alienum est iustitiæ Dei, virtutes, & beneficia hominum sine remuneratione, ut flagitia, & maleficia eorum sine animaduersione, dimittere. Ergo, si peccata reguntur, vel non imputantur homini à Deo, hinc necessario concluditur, ea nullatenus esse in homine. Atque hæc obiter aduersus hæreticos diximus, quo principale, ac pestiferum eorum dogma perstringeremus, ad id, nos hac Gabrielis sententia inuitante.

Et adducatur iustitia sempiterna.

Quæstio
13. Quæ
sit iustitia
sempiterna
Christi
ostendit
esse
nostram
iustitiā,
quod
quinque
modis fieri
posse
dicit.

Hoc potest intelligi dupliciter. Vel de ipso Christo, quem Paulus primæ ad Corinthios capite primo, appellat iustitiam nostram: *Qui factus est, inquit, nobis à Deo sapientia, iustitia, sanctificatio, & redemptio.* Dicitur autem Christus iustitia nostra, non imputatiue, ut nugantur hæretici, quasi nobis nullam habentibus propriam, & inhaerentem iustitiam, sola Christi iustitia imputeretur ad salutem, sed appellatur iustitia nostra, quinque modis. Primum, exemplariter: (equidem vocabulis in Scholis Theologorum tritis, cum refert, libentissimè vtor.) Etenim iustitia Christi, ut perfectissimum exemplar, proposita est, ad quam omnis Christianorum iustitia, & sanctitas fingi, conformari, & dirigi debeat. Deinde satisfactorie: quoniam Christus pro debito humani generis,

neris, iustissimum dedit pretium, & cumulatissimè Deo satisfacit. Postea, meritorie: etenim Christus sua passione, ac morte, promeruit apud Deum, ut dignè credentes in ipsum, iustitia, & sanctitate ab eo donarentur. Ad hoc, efficienter: Christus enim auctor, & effector est iustitiæ nostræ, ipse est, qui gratiam in animos nostros infundit, adhibitis sacramentis, ceu quibusdam instrumentis ad eam producendam. Denique finaliter: nimirum, is demum est finis nostræ sanctitatis, & iustitiæ: *ut conformes simus*, quemadmodum ad Romanos, cap. 8 scripsit Paulus, *Imagine filij Dei*. Veruntamen, commodius, & conuenientius sententiæ horum verborum, intelligitur Gabrielem loqui de iustitia, quæ in homine inest, à Deo effecta, & gratis ipsi donata. Porro, inter iustitiam Christianam, & Mosaicam, seu legalem, qua differt hæc ab illa, triplex repetio discrimen. Etenim Iustitia legalis externa erat, & plurimum in exteriorum ceremoniarum obseruantia, cultuque posita: at, Iustitia Christiana licet externas ceremonias minimè respuat, interioribus tamen, ac spiritualibus animi bonis, atque ornamentis potissimum continetur. Quapropter, Christus Dominus dixit: *Regnum Dei intra vos est*. Quam sententiam enodans, magisque explicans Paulus in capite 14. Epistolæ, quæ scripta est ad Romanos: *Regnum Dei*, inquit, *non est esca, & potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu Sancto*. Deinde, Iustitia legalis Iudæis præscripta lege Moïsi, magna parte erat humana, & politica, quæque humano studio, & diligentia comparari & conseruari posset: hominem faciens mūdum, iustum, & innocentem coram hominibus, id est, hominū iudicio, & existimatione, sicut in Epistola ad Hebræos scripta disputat Diuus Paulus. Iustitia vero Evangelica, diuinam habet originem, vim, & effectus supernaturales, finem ac mercedem cœlestem, arque immortalem, ea namque à solo Deo effici, augeri, conseruari, ac digne remunerari potest, bonum, & sanctum faciens hominem simpliciter, absolutè, & coram Deo. Ad extremum, iustitia legalis, temporaria erat, ad certum quoddam tempus instituta, quoad, scilicet, veniret perfectio iustitiæ Evangelicæ, tunc omnino cessatura: at Iustitia Christiana sempiterna est. Hæc enim est aqua illa, de qua Christus dixit Samaritanæ: *Ioan. 4. Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum, sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aqua salientis in vitam æternam*. Et Isaias capite 45. ita scribit: *Israel saluatus est in Domino, salus æterna: non confundemini, neque erubescetis usque in seculū seculi*. Idem cap. 51. *Salus mea, ait Dominus, in sempiternū eris*. Et apud 1. ca. lib. Sapientiæ, sic est: *Iustitia perpetua est, & immortalis*.

Huismus.

Huiusmodi iustitiam allaturum esse Messiam, constat vaticinio Davidis, quod est in Psalm. 71. *Orietur, inquit, in diebus eius iustitia, & abundantia pacis donec auferatur Luna.* Iam vero, si iustitia Christiana est sempiterna, fides autem non manet post hanc vitam, sed caritas est, quæ numquam excidit, ut Paulus ait, magnum profecto hinc ducitur argumentum aduersus hæ-

2. Cor. 17.

Potiores
Christia-
næ iusti-
tiæ partes
non in fi-
de, sed in
caritate
esse posi-
tas.

reticos nostri temporis, quo euidenter probetur, potiores Chri-
stianæ iustitiæ partes, non fidē, sed caritatem sibi vendicare. Vn-
de Augustinus in libro, de natura, & gratia contra Pelagianos,
cap. 42. *Caritas, inquit, ipsa est verissima, plenissima, & perfectis-
sima iustitia: & capite septuagesimo. Caritas, inquit, inchoata,
iustitia est inchoata: caritas prouecta, iustitia est prouecta: caritas
perfecta, iustitia est perfecta.*

Et impleatur visio, & prophetia.

Quæstio
14. Quæ-
admodū
Christus
impleue-
rit Pro-
phetias.
Matt. 11.
Matth. 5.

Tripliciter videtur Christus impleuisse omnes prophe-
tias. Primo, quia terminauit eas. Lex enim, & prophe-
tæ, vsque ad Ioannem. Nec solum prophetiæ, sed omnia
quoque legalia, erant tanquam umbræ, & figuræ venturi Chri-
sti. Quare Christo veniente, ea finiri, ac desinere necesse fuit. Po-
stea, impleuit Christus prophetias, quia quæcunque prænun-
ciauerant prophetæ Messiam dicturum, & passurum, ea omnia
Dominus noster dixit, fecit, ac passus est. Ideo Dominus dixit,
non veni soluere legem, sed ad implere. Quam itē de causa sancti
Euangeliste, cum narrant dicta, facta, & passionem Domini, se-
penumero illud annotant, *ut adimpleretur quod dictum fuerat
per Prophetam.* Denique, lex, & prophetia, inanis erat, & fructu
vacua, sine Christo: eam autem Christus gratia sua impleuit,
cognitioni peccatorum, adiungens remedium curationis: &
scientiæ bene agendi, addens robur, & facultatem operandi. At
que, hoc est, quod Paulus docet, scribens ad Romanos in capi-
tulo octauo. *Quod, inquit, impossibile erat legi, in quo infirmabatur
per carnem, Deus filium suum mittens in similitudinem carnis pec-
cati de peccato damnauit peccatū in carne, ut iustificatio legis im-
pleretur in nobis qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum
spiritum.* Hanc gratiam petebat David in Psalm. 118. *Saluum me
fac, ut custodiam sermones tuos:* Et rursus, *Vniuersa me, & custodiam
testimonia oris tui.* Græca lectio pro, *impleatur*, habet *signetur*,
sic enim Græca Latine sonant: *ut signetur visio, & prophetia.*
Hanc lectionem secutus, & interpretatus est Tertullianus in li-
bro aduersus Iudæos. Verum eandem vim, & sententiam ha-
bet, signari prophetias, atque impleri eas, auctore, & interpretare
Chrysostomo: qui in oratione secunda, aduersus Iudæos, sic
ait: *Sistere oportuit post Christum prophetias: hoc enim est signare
visio-*

Quid sit
signari vi-
siones, &
prophe-
tias.

visionem, id est, sistere visionem. Vnde Christus dixit: Lex, & Prophetæ usque ad Ioannem. Sed quia Tertullianus in hac ipsa interpretatione copiosior, & luculentior fuit: verba eius, hoc loco adscribenda duxi: Quid est, inquit Tertullianus, quod dicit Angelus signari visum, & prophetiam? Quoniam omnes Prophetæ nuntiabant de illo, quod esset venturus, & pati haberet: igitur, quoniam adimpleta est prophetia per aduentum eius, propterea signari visionem, & prophetiam, dicebat, ipse enim signaculum fuit omnium prophetarum, adimplens omnia, quæ retro de eo prophetæ nuntiauerant. Post aduentum enim Christi, & passionem ipsius, iam non visio, neque Prophetæ est, qui Christum nuntiet venturum. Denique, hoc, si non ita est, exhibeant Iudei prophetarum post Christum aliqua volumina, vel Angelorum aliquorum visibilia miracula, quæ retro Patriarcha viderunt usque ad aduentum Christi, qui iam venit ex quo signata est visio, & prophetia, id est, statuta. Et merito dixit Euangelista: lex, & Prophetæ usque ad Ioannem Baptizatorem. Baptizato enim Christo, id est, sanctificante aquas in suo baptismo, omnis plenitudo spiritualium retro Charismatum in Christo cessarunt, signante visionem, & prophetias omnes, quas aduentu suo adimpleuit. Vnde firmissimè dicit, aduentum eius firmare visum, & Prophetias. Hæc Tertullianus.

Mat. 21.

Tertullianus

Non erit alienum, nec lectori opinor, iniucundum, si hoc loco doceamus, quod futurum prædixit Gabriel, & nos iam factum cernimus, omnia, scilicet, Prophetarum oracula in Christo, & per Christum esse impleta, id veritatis Fidei nostræ, ac religionis Christianæ, adeo manifestum, firmumque esse argumentum, ut nulla ratione infringi, debilitari, eludi possit. Hoc enim argumēto, & Iudei conuincuntur, Dominum Iesum, verum fuisse Messiam: & Pagani coguntur fateri, fidē, religionem, & disciplinam Christianorum, veram, à Deo profectam, cunctisque mortalibus ad delenda peccata, ad colendam iustitiam: denique ad vitam beatam, & immortalem consequendam, esse omnino necessaria. Fuere olim Prophetæ apud Iudeos, sapientiæ, sanctitatis, & intimæ cum Deo familiaritatis estimatione, clarissimi, ac nobilissimi. Hos enim illi, ut Dei consiliorum arcanorumque conscios, ut voluntatis Dei ad homines nuncios, ut doctores veritatis, magistros vitæ, formatores morum, vitiorum correctores, denique rerum diuinarum præcones, atque interpretes: singulari reuerentia, & honore prosequerantur: nec eorum dicta, quam Dei oracula, minori fide, ac veneratione accipiebant. Horum igitur vatum, qualia fuerint de venturo Messia oracula patet, eorum scripta legentibus, Ea vero, tam propriè, tam apertè, explicante

An omnia vatum de Messia oracula fuerint per Dominum nostrum Iesum Christum impleta.

Auctoritas Prophetarum.

que in Dominum nostrum conueniunt, vt non futurarū rerum prædictiones, sed præteritarum narrationes, nec illi promidisse res olim gerendas, sed rebus ipsīs, cum gererentur interfuisse videantur. Ausim dicere, quosdam eorum varum, multa, quæ ad Christum pertinent, non minus distinctè, disertè, atque enucleatè, quam ipsos Euangelistas descripsisse. Quo factum est, vt licet eorum vaticinia, ante Christi aduentum, propter futurarum rerum obscuritatem difficillima essent intellectu: eadem tamen post aduentum Domini nostri, per quem abundè impleta sunt, & promissa Dei, & Prophetarum vaticinia, facilem habent intelligentiam, & explicationem. Iudæos autem, qui non credunt venisse adhuc Messiam, necesse est cum Prophetarum libros legunt, dubios, perplexos, & planè cæcos esse: & tamquam in labyrintho quodam oberrantes, nullum reperire exitum, ac similes esse eorum, qui nullo duce, nulloque lumine, per tenebrosa, & prærupta loca iter facientes, passim offendunt, nec rix in profundum præcipites aguntur, sic profecto est, vt præclare dixit Irenæus in quadragesimo tertio capite libri quarti aduersus hæreses. *Omnia, inquit, prophetia priusquam habas effectum, ambigua sunt, & ænigma est hominibus, cum autem veneris id quod prædictum est, & euenerit quod prophetatum est, tunc prophetia habens li-*

Præclarū *quidam, & certam expositionem. Propter hoc Iudæis, cum nunc legitur lex & propheta, fabula similis est: nō enim habent expositionē omnium rerum pertinentem ad aduentū filij Dei, qui est secundū hominē. At Christianis, cū legitur prophetia thesaurus est absconditus in agro, cruce Christi reuelatus, & explanatus, discās sensum hominis, & ostendens Dei sapientiā. Sic Irenæus. Nulla igitur difficultas est, credendi prophetis, Euangelium persuadere: nō sanè maior quam (si parua licet componere magnis) tenenti scientiam aliquam subalternatā. Quapropter Irenæus in quadragesimo primo capite libri quarti aduersus hæreses, propterea existimat se plus dixisse Paulum, se plus omnibus laborasse, quia cum ipse præ omnibus dicatur, Apostolus, & doctor Gentium esset constitutus, magis laboriosum, & arduum sibi fuerit, Gentibus quam Iudæis Euangelium tradere. Gentes namque, nec legem à Deo scriptam, vt Iudæi, acceperant, nec Prophetas nouerant, nec expectabant Messiam, & vnius veri Dei notitiam pauci, cultum vero, ac religionem fere nulli tenebant: sed circa Dei omnipotentiam caligantes, circa providentiam vacillantes, de animorum nostrorum immortalitate perplexi, de mundi origine atque interitu dubij, de vltimo fine hominis incerti, in densissimis errorum tenebris versabantur, & in altissimis nefandorum scelerum sordibus volutabantur, quan-*

Cur Pau- *to plu-*

1. Cor. 15.

to pluribus flagitiis, & erroribus implicati, tanto longius à veritatis perceptione remoti. At Iudæis, quibus, vt Paulus inquit, credita erant eloquia Dei, quorum adoptio erat filiorum, & gloria, & testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissa, Iudæis, inquam, nisi voluntaria eos ignoratio, & malitia occæcasset, & nisi contumax aduersus veritatem, atque obfirmatus animus, omnem ad eorum mentes illuminandas, aditū lucis Diuinæ præclusisset, procliuiusimum fuisset Euangelicam doctrinam probari, ac persuaderi.

Cæterum, quæ fuerint de Messia Prophetarum oracula, & quemadmodum ea in Domino nostro Iesu Christo perfectissimè completa sint, breuiter ostendamus. Nec verò dicturus sum noua, & abdita, aut non, nisi doctissimis explorata, sed ea, quæ sunt, his præsertim tam eruditis temporibus, etiam vulgo manifesta, & plurimorum sermone celebrata: nimirum quæ omitti potuissent, nisi eorum commemorationem, & ratio ac series doctrinæ, atque ipse contextus orationis postu-
Orseula
Propheta
rum de
Messia &
primum
de ipsius
aduentu.

lasset. Principio, Deum in terris aspectabili & humana forma
rum de
Messia &
primum
de ipsius
aduentu.
 conuersaturum cum hominibus grauissimis verbis vaticina-
 tus est Baruch capite tertio. *Hic est, inquit, Deus noster, & non
 asstimabitur alius aduersus eum, hic adinuenit omnem viam dis-
 ciplina. & tradidit illam Iacob puero suo, & Israel dilecto suo. Post
 hæc, in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.* Simili-
 ter Iudas cap. trigesimo quinto, *Deus ipse veniet, & saluabit nos:*
 atque alio loco, *utinam disrumperes calos, & descenderes.* Gene-
 ratum iri Messiam ex virgine incorrupta & intacta, prædixit
Is. 64.
 Isaias capite 7. *Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur
 nomen eius Emanuel.* Hoc ipsum, similitudine lapidis, è monte
 sine manibus excisi, Daniel adumbravit capite 2. Nasciturum
 in oppido Bethleem, Michæas dixit cap. 5. *Et tu Bethleem terra
 Iuda, iniquissima es in principibus Iuda, ex te enim exiit
 dux, qui regat populum meum Israel.* Venturū eo tempore Mes-
 siam, quo tempore deficeret sceptrum Iuda, id est, principatus
 Iudæorū, ad principes alienigenas trāsferretur, vaticinatus est
 Iacob libri Genes. cap. 49. *Non auferetur sceptrum de Iuda, nec
 dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit ex-
 postatio gentium.* Constat autem primum alienigenarū Hero-
 dem, paterno genere Idumæum, materno Arabē, quo regnan-
 te, Dominus noster est natus, Iudaicum regnū sibi, suisq; poste-
 ris vendicasse. De Ioanne Baptista præcursoe Christi dixit Isa.
 ea 40. *Vox clamantis in deserto: parate viam Domini, &c.* & Ma-
 lachias cap. 3. *Ecco ego mitto angelum meum, & preparabit viam
 ante faciem meam, & statim veniet ad templum suum dominator.*
 quem vos queritis, & angelus testamēti quē vos vultis. Quid præ-
De prædi-
catione
& mira-
culis
dicaturus

De morte & passionē.

dicaturus esset Christus, & quibus præmonstrauit Isaias. c. 62. *spiritus Domini super me, ad annuntiandum mansuetis misit me, ut mederer contritis corde, & predicarem captiuis indigentiam, &c.* De miraculis eius, sic est apud Isaiam capite. 35. *Deus ipse veniet, & saluabit nos, tunc aperiuntur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt: tunc saliet sicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum.* Ingressurum Messiam Hierosolymam, paupere humilique habitu & comitatu, asinoque inuehentem, sed exceptum iri lætissimis populi gratulationibus, atque honorificentissimis acclamationibus, significauerat Zacharias capite 9. *Exulta satis filia Syon, iubila filia Hierusalem, ecce rex tuus veniet tibi, iustus & saluator, ipse pauper & ascendens super asinam, & super pullum filium asina.* Quid ego de passione & morte Christi dicam, quam tam subtiliter & apertè David Psalmo 21. & 68. Isaias capite 53. & auctor libri Sapientię capite 2. expresserunt, ut non tot seculis Christum antecessisse, sed illi acerbo & luctuoso spectaculo interfuisse videantur. Iudas discipulus Domini nostri, magistrum suum prodidit, & triginta argenteis vendidit Iudæis: hoc nec ignorauerunt, nec tacerunt prophete: Zacharias capite vndecimo. *Appendetur, inquit, mercedem meam triginta argenteos: & David l. psalm. 40. Homo pacis mee, qui edebat panes meos mecum magnificauit super me super plantationem,* in quo Psalmo, pro triginta argenteis, triginta maledictiones in Iudam pronūtiari Rupertus adnotauit. Christum à suis necatum iri, & tempus necis eius præsignauit Daniel c. 9. docente ipsum angelo, post sexaginta nouem hebdomades, hoc est in dimidio septuagesimę hebdomadis occisum iri Christum. Genus mortis, quo Christus in crucē sublatuſ, occidēdus erat, indicauit Hieremias capite vndecimo de se, ut similitudinem gerebat Messię, ita loquens: *ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam: cogitauerunt super me confusio dicentes, mittamus lignum in panem eius, & eradamus eum de terra uiuentium, & nomen eius non memoretur amplius.* Huc quoque Iustinus, Irenęus, Tertullianus, Cyprianus, Leo pontifex, & complures alij, pertinere putant, quod in 28. cap. Deuteronomij scriptum est: *erit vita tua pendens ante te, & non cres des vita tua.* De regno autem Messię per crucem comparando, vaticinatus est Isaias capite nono, & principatus eius super bonum eius, & David cecinit in Psalmo 94. & quia Dominum regnauit à ligno. Hanc enim lectionem fuisse quendam in translatione septuaginta interpretum, postea vero malitiosè à Iudæis expunctam & sublataſ esse, grauissimus auctor Iustinus martyr, in eo sermone, quem habuit cum Triphone Iudæo, ipso non contradicente, affirmat: idemque post Iustinum, in libro

in libro tertio aduersus Marcionem, confirmat Tertullianus. Quia ecclesia, Iustini auctoritatem sequuta, hoc ipsum in templis publicè cantat. Non attinet dicere de perfossione manuum ac pedum: de diuisione ac sortitione vestium, de potu felis & acetæ, de crucifixione inter duos latrones, denique, de oratione Christi pro suis intersectoribus, quippe hæc partim à Davide Psalmo vigesimo primo & 68 partim ab Isaia capite quinquagesimo tertio conceptis verbis prædicta fuerant. Moriente Domino, qui verus erat sol iustitiæ, sol ipse quasi tanti sceletis impietatem auersatus, ac velut atratus ob necem domini sui, mœrorem luctumque præferens, præter omnem naturæ ordinem, ad horam diei sextam, in totum obscuratus est, meridie in terras mediæ noctis tenebras conuerso. Quo tempore, sicut quidam dixit, *Impiaque æternam timuerunt secula noctem*. Hoc autem ita euenturum, tot seculis ante prænuñciauerat Amos capite nono, *& erit in die illa, dicit Dominus, occidet vobis sol in meridie, & tenebrescere faciam terram in die luminis*. Sepulchrum Christi fore gloriosum, scriptum reliquerat Isaia capite vndecimo. Quid autem sepulchro Domini nostri nobilius atque gloriosius? quod etsi in potestate & custodia sit Turcarum, qui & animis armisque infestissimi sunt Cristiano nomini hostes, nec nisi magnis laboribus & periculis ad ipsum adire liceat, susceptis tamen ex omni orbis parte peregrinationibus, frequenti Christianorum concursu celebratur.

Sanctissima porro Domini nostri anima cum primum per mortem corpore soluta est, descendit in infernum, & inde sanctos patres secum extulit, & in cælos euexit: id quod in libro Ecclesiastici, capite 24. testatum legimus: *Penetrabo, inquit, omnes inferiores partes terra, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Domino*: simile & illud apud Zachariam capite nono, *tu quoque in sanguine testamenti, educes vinctos de lacu, in quo non est aqua*. Verum multo clarissimum & grauissimum est illud Davidis in Psalmo decimo quinto testimonium: *non derelinques animam meam in inferno. nec dabis sanctum tuum videre corruptionem*. Scio quid hoc loco Catholicis oblatrent hæretici, contendunt enim vocem Hæbreæ, *Seol*, quam latinus interpres vertit infernum, nusquam in sacris literis propriè significare infernum, sed tantummodo sepulchrum. Quocirca, prædictum locum Davidis, ad hunc modum conuertunt ipsi, *non derelinques corpus meum in sepulchro*. Ex quo, si quidem id verum esset, plane conficeretur, nec locum inferni, in quo detinentur animæ, nec descensum animæ Christi ad inferos, ex sacris literis ostendi & probari posse, quod

Virg. 1.
Georg.

De Christi
sepulchro.

Sanctissimā Christi animā descendisse ad inferos, demonstratur contra hæreticos.

**Infernū
pro ani-
marum
loco in
Scriptura
sumi pro
lato.**

falsum, impium, & hæreticum est, Equidem vix satis mirari queo istorum impudentiam & audaciam, qui dommodo rudioribus imponerent, non sunt veriti iudicia doctiorum qui eos impudentissimi mendacii, facillimè arguere, & conuincere poterant. Quid enim expeditius est, quam multis diuinæ Scripturæ locis ostendere, vocabulum, *seol*, pro vero inferno sæpe in diuinis litteris vsurpari? Certè septuaginta interpretes in Psalmo decimoquinto, & Lucas in actis Apostolorum capite secundo. Hebræam vocem, *seol*, conuerterunt in Græcam vocem, *adai*, quæ non sepulchrum significat, sed infernum. In Psalmo nono, vbi Latine legitur *conuertantur peccatores in infernum*. Hebræicè est vox *seol*, quam Dauid Chimchi, significare ait gehennam, idque indicari litera He, quæ in fine redundat, videlicet secundam mortem significante: postea in decimosexto capite libri Numerorum scriptum est, Dathan & Abiron, viuos descendisse in infernum, quo loco vox *seol*, non potest significare sepulchrum. Denique hoc ipsum manifestè concluditur ex illis verbis Iacob, quæ sunt in trigésimo septimo capite libri Geneseos: *descedam ad filium matris Ioseph, lugens in infernum*. Quo loco, vox, *Seol*, non potest accipi pro sepulchro: siquidem Iacob putabat filium suum Ioseph fuisse à feris deuoratum, non autem sepulchro conditum. Iam vero, quis in Scriptura vsquam legit, animam poni pro corpore? vt cum Dauid dixerit, *non derelinques animam meam in inferno*, isti vertant, *non derelinques corpus meum in sepulchro*. † interpret Syriacæ versionis super nouum testamentum, quæ est in Bibliis Regiis, eodem errore infectus, deprauauit locum Petri, qui est in capite tertio prioris Epistolæ: vbi & Latine & Græcè sic legitur, *in quo, & iis qui in carcere erant, spiritum veniens predicauit*. Quo loco, multi & cum primis nobiles Catholici, ad probandum Christi descensum in infernum vsi sunt: per catcrem interpretantes infernum, in quo detinebantur animæ, etiam iustorum, ante Christi aduentum. Ille autem interpret, ita vertit: *predicauit animabus illis quæ detinebantur in sepulchro*, non false tantum atque impiè:

† Error interpretis versionis Syriacæ, quæ in Regiis Bibliis extat, quæ errorè ipse interpret in editione noui testamēti Lutetia Hebræicè litteris edita postea emēdauit, sic enim habetur ibidem in Latina interpretatione. *Et predicauit animabus illis quæ detenta erant in inferno*, sed etiā absurdè ac ridiculè quomodo enim animæ detinebantur in sepulchro: aut si animam eo loco dicat sumi pro corpore, quomodo corpora mortua, quæ erant in sepulchro, prædicationem Christi audire poterant?

Sed missos faciamus hæreticos, vt Christianæ fidei ac disciplinae, ita sacrarum literarum corruptores: & institutam de Messia orationem absoluamus. De resurrectione Christi, sic est apud Dauidem Psalmo tertio: *ego dormivi & somnum capivi, & exurrexi, quoniam Dominus suscepit me.* & Psa. 13 *non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.* Notus mihi fecisti *vinus vitæ*, adimplebis me *latissimam enim videri tuo*. Viam vitæ appellat eam viam, qua ex morte reditur ad vitam beatam & immortalē, nullius antea pedetritam, primique omnium hominum Christi vestigo impressam, signaramque. Apud Isaiam quoque legimus, *qui educit de terra pastorem magnam omnium*. De ascensu autem Domini in cælos, habemus varicinium illud Michæe c. 2. *ascendet pandens iter ante eos*. Porro Dominus noster, post suam resurrectionem misit discipulos suos in vniuersum mundum, vt doctrinam Euangelicam per omnes gentes, quaqua patet orbis terrarum disseminarent: quod ab Isaiâ nec ignoratum, nec tacitum est: is namque capite 66. hæc loquentem inducit Deum, *mittam ex eis qui saluati fuerint ad gentes, in Africam & Lydiam, in Italiam & Græciam, ad insulas longe, ad eos qui non audierunt de me, & non viderunt gloriam meam: & annuntiabunt gloriam meam gentibus, & de cunctis gentibus adducent donum Deo*. Ad hæc, Messie aduentum non Iudæos tantum fore utilem, sed multo maximè Gentibus profuturum, prædictum fuerat ab Isaiâ cap. 49. *Parum est, ut sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, & facies Israel conuertendas: ecce dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terra*. Eodem spectat luculentum illud in capite octauo Zachariæ oraculum: *in diebus illis appropinquabunt decem homines, ex omnibus linguis gentium, simbram viri Iudæi, dicentes, ibimus nos vobiscum: audiuimus enim quoniam Deus vobiscum est*.

Sed, finis esto. Namque omnia persequi & colligere, infinitum est, & vero, superuacaneum. Atque hæc quidem sunt de Messia prophetarum oracula, quæ ad vnum omnia fuisse in Domino nostro completa sancti Euangelistæ vitam eius describentes, clarissimè demonstrarunt. Hoc ipsum postea Iulianus martyr, Tertullianus, Cyprianus, Chrysostomus, Augustinus: & alij complures nobilissimi auctores, editis aduersus Iudæos doctissimis libris, comprobauerunt: idemque nos hoc loco breuissimè ostendimus. Quid igitur ad hæc respondere possunt vnus sunt Iudæi? nonne tanta rerum euidentia conuicti penitus obmutescunt? An tantam esse prophetarum, & Euangelistarum veteris ac noui testamenti convenientiam, concordiam, consensum, atque consensum non obstupefcent? Etenim verissi-

De Christi, resurrectione & ascensione.

Irenæus. 4. c. 23 & 27

me dictum est ab Irenæo, vnam esse legis & Euangelij substantiam : neque aliud esse vetus testamentum , quam prædictionem & promissionem noui : nec nouum esse aliud, nisi veteris complementum. Lex enim & prophetia : est ipsummet Euangelium , conuolutum tamen & complicatum : Euangelium vero legē, & prophetiam habet enudatam & explicatam. An possunt Iudæi ostendere supradicta vatum oracula, in vno aliquem, præter Dominum Iesum conuenisse . An dicent casu & fortuito ea in Dominum nostrum simul concurrisse? At casus & fortuna, vt Irenæus inquit, ordinem nesciunt, nec modum tenent vllum , nec habent constantiam: in vno aut altero semel atque iterum locum habere possunt, in omnibus autem rem, & semper, & eodem modo versari non possunt. Porro cum vatum oracula, quasi certa quædam signa, & indicia Messie, eo præmissa fuerint à Deo, vt his Messias, mortali & patibili carne indurus testusque in mundum aliquando venturus, sine vilo errore ac sine magna difficultate deprehendi, & cognosci posset: hæc autem signa, & tanquam insignia Messie, plane omnia in Domino Iesu reperta fuerint, necesse est confitesci Iudæos, aut Dominum Iesum verum esse Messiam, aut fuisse illa signa incerta & fallacia : videlicet quibus homines, etiam docti & acuti, citra ipsorum culpam in grauissimum errorem colendi pro Messia, non verum Messiam inducerentur.

Etiam
apud gentes
prophetarum
oracula
valere debent.

Verum hæc dicit aliquis valere quidem satis aduersus Iudæos qui prophetarum libris & oraculis fidem habent: contra gentes vero, prophetis Hebræorum minime credentes, infirma esse & inualida. Sed non ita est. Vaticinia enim prophetarum multis seculis ante Dominum nostrum edita, literisque consignata, cum in Domino nostro perfecte impleta cernantur, veram esse ipsius fidem & doctrinam, apud omnes aperte demonstrant. Nec potest gentibus ea suspicio incidere, ne forte libri prophetarum à Christianis suo ipsorum arbitrio, ex usu suo, fuerint conficti, quippe eos Christiani à Iudæis, Christiani nominis infestissimis hostibus, acceperunt: penes quos illi: hodieque sunt, & fuere olim per annos plus mille & quingentos ante Christi aduentum. Quin ego cum Hieronymo super capite 16. Isaie, cum Augustino in libro 18. de ciuitate Dei, capite 46. cum Theodoro, in oratione decima de Prouidentia, ob eam maxime causam arbitror, Iudæos per omnes gentes vsquequaque dispersos esse, vt quæ à Christianis prædicantibus Euangelium, prophetarum vaticinia proferrentur, ea gentes in Iudæorum libris legentes, non esse Christianorum figmenta intelligerent: quin Euangelium

tot tamque manifestis antiquorum vatum oraculis confirmatum, proniori assensu, studioque amplecterentur. Quapropter mihi quidem vehementer probatur sententia illa D. Augustini, quæ est in 46. cap. lib. 11. de Civitate Dei. *Nihil est, inquit, firmitus ad convincendos, quolibet alienos, si de Evangelij veritate contenderint, nostrosque fulciendos, si rectè sapuerint, quam ut divina prædicta de Christo, eo proferantur, quæ in Iudæorum scripta sunt codicibus, quibus auulsis de propriis sedibus, & propter hoc testimonium toto orbe dispersis, Christi usquequaque crenis Ecclesia.*

Nec vero solos Iudæos, testes huius rei habemus, sed habemus etiã Gentes. Namq; annis circiter trecentis ante ortū Domini nostri in terris flagitante Philadelpho, secūdo post Alexandrū Magnū Ægypti rege: (id quod in Iudæorum, & Gentium historiis proditum est) ex Hebræo sermone, sacri libri veteris testamenti, per duos & sexaginta interpretes, Hebrææ gentis sapientissimos: in Græcum sermonem sunt conuersi: quorum librorum, & fama & notitia, per omnes gentes peruagata est. Quin etiam apud Clementem Alexandrinum in primo libro Stromatum: & apud Eusebium in libro nono de præparatione Evangelica, legimus, Aristobulum, magistrum Ptolemæi Philometoros regis Ægypti doctum sane hominem, & æqualem sanctorum Machabæorum, in scriptis suis tradidisse, sacros libros etiam ante Alexandrum Magnum, & Persarum reges, fuisse in Græcam linguam translatos, & ex his Pythagoram, Platonem, Aristotelem, aliòsque veterum, tam Philosophorū, quam Poëtarum multa deriuasse in sua scripta, atque instituta. Sed percurfis prophetarum oraculis, quæ in Domino nostro fuisse impleta docuimus, ad quam tractationē quasi de recto spatio paululum defleximus, ratio susceptæ scriptionis nos admonet, vt institutum explicationis verborum Danielis cursum repetamus.

Et vngatur sanctus sanctorum. •

Legimus in libro tertio Regum cap. 19. Deum iussisse He- Quæstio
liz, vt prophetam vngeret Eliseum: *Vade* (inquit Domi- 15. An. &
nus) *& Eliseum unges prophetam pro te*. Certe apud He- vngi &
bræos solenne ac legitimum erat, & sacerdotes vnctione con- dici san-
secrari, regesque inaugurari, singulari autem modo vngendus tum san-
erat Messias, quod nomen ab ipsa vnctione tractū est. Futurus torū, sin-
enim erat Messias eximius, & singularis propheta, sicut Moyses gulariter
in Deuteronomio capite decimo octauo prædixerat, *Propheta* cōueniat
tam suscitabit Dominus de gente tua, & de fratribus tuis sicut me: Messias.
quæ verba, Petrus in actis Apostolorum capite tertio, de Chri-
sto dicta interpretatur. Futurum cum præterea regem plenissi-

mē Dauid prædocuit in Psalmo 2. 44. & 71. De sacerdotio eius, minimē dubitandum est, etenim Dauid in Psalm. 109 qui est de Messia, sic cecinit, *iurauit Dominus, & non permissit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Omnino igitur decebat, Christum spiritali ac cælesti vnctio. ne excellentissimē vngi. Nec tantum vnctus est, sed plus cæteris omnibus vnctus, testificante hoc Dauide in Psalm. 44. *propterea vinxit te Deus oleo lætitiæ, præ participibus tuis.* Nec modo ipse vnctus est abundanter, sed etiam redundanter, videlicet, vt eius vnctio destillaret, ac redundaret in omnia eius membra, qui sunt electi. Nam vt Ioannes dixit, *de plenitudine eius nos*

Iam. 1.

Vocis geminatio
minatio
quid significet.

omnes accepimus: Hoc per quandam similitudinē videtur quasi adumbrasse ac præsignificasse Dauid in Psalm. 132. *sicut vnguentum, inquit, in capite, quod descendis in barbam Aaron, quod descendis in oram vestimenti eius.* Pro illo, *sanctus sanctorum*, qui student Hebræa ad verbum reddere Latine, alij vertunt, *sanctitas sanctitatum*, alij, *sanctum sanctorum*, alij, *sanctificatus sanctificatorum*. Sed in his omnibus, geminatio eiusdem vocis, plene idem significat, scilicet maximam summamque sanctitatem. Eusebius lib. 8 de Demonstrat. Euangelica, nusquam, inquit, se legisse in sacris literis, vllum prophetarum aut pontificum regumque appellatum esse sanctū sanctorum. Illi fortasse nonnunquam sancti fuerint dicti: ac dici sanctum sanctorum, propria est Messie appellatio, qui sicut rex regum & Dominus dominantium, ita quoque sanctus sanctorum merito nominatur.

Duplici nomine, Christū verissimē dici sanctum sanctorum, & vt Deus, & vt homo est.

Hoc autem nomen, *sanctus sanctorum*, dupliciter ipsi competit: & vt est Deus, & vt homo est. Vt Deus est, sanctus sanctorum dicitur quatuor de causis: primo, quia sanctitatem non aliunde: sed ex se ipso habet: tum, quia sanctitas eius, substantialis ei est, non accidentalis: deinde, quia non aliquatenus, sed omnino, & infinitē sanctus est: ad extremum, quia prima, & principalis causa est omnis sanctitatis. Ea vero ratione vt homo est, totidem de causis sanctus sanctorum iure appellari debet. Ac prima quidem causa consistit in vnione illa personali naturæ humanæ cum verbo diuino: si enim accidentalis vnio non totius hominis, sed animæ tantum, nec totius animæ, sed eius dumtaxat quæ rationalis est, si hæc inquam vnio, per donum gratiæ cum Deo, facit hominem sanctum: quid mirum, ex vnione personali totius naturæ humanæ cum Deo, Christum sanctum sanctorum esse factum atque nominatum. Præterea, talem appellationem promeruit Christus: propter gratiam, quam Theologi vocant capitis, ipsum enim, vt inquit Paulus, Deus constituit caput super omnē Ecclesiam. Quob-

Ephes. 1.

rem Christus non solum pro se sanctitatem accepit, sed etiam pro omnibus quicumque fuere, sunt, & futuri sunt sancti. Est autem vera illa sententia Aristotelis in libro secundo. Metaphysicæ quod est causa, ut alia sint talia, ipsum est maximè tale: exempli causa ab igne calescunt cetera, à sole lucem accipiunt, ideoque & ignem calidissimum, & solem lucentissimum esse constat. Christum itidem, quia ipse est causa omnis sanctitatis, quæ in cæteris inest: causa inquam exemplaris, meritoria, & quodammodo efficiens, sanctum sanctorum, id est, sanctissimum esse necesse fuit. Adiice, quod etiam ipsa gratia Christi propria, & habitualis, summâ fuit & quodammodo infinita, continens omnem vim, rationem, atque efficacitatem gratiæ: non enim ad mensuram datus ei est spiritus, sicut in Evangelio suo capite tertio affirmat Ioannes: ut propter eam Christus merito dicatur sanctus sanctorum. Denique sic appellatur Christus, quia non est factus sanctus ex non sancto, sed semper fuit sanctus, nec per gradus & incrementa, ad perfectam sanctitatem pervenit, sed tantam ab initio sanctitatem habuit, quantam nunc habet. His accedit, quod ipse conceptus ex Spiritu sancto, & sicut ex rege natus, vocatur regia proles: sic conceptus ex Spiritu sancto, singulariter dicitur sanctus. Quocirca, cū Gabriel dixisset Beatæ Mariæ: *spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi*, subiunxit: *Ideoque, quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur filius Dei*. Mosaiici tabernaculi pars intima, summæ religionis, & venerationis apud Iudeos, vocabatur Sancta Sanctorum: hæc autem, multis rebus, quas in præsens commemorare non attinet, illustrem Christi prætulit imaginem. Denique, non modo ipse Christus, Sanctus dicitur, sed omnia etiam, quæ sunt ipsius, eumque quocumque modo attingunt, vocantur Sancta. Nam sponsam eius, quæ est Ecclesia, sancta nominat Paulus in Epistola ad Ephesios capite quinto; quin etiam omnes Christiani, passim in Epistolis Pauli vocantur: Sancti lex eius, & doctrina, vasa, & vestimenta, & quicquid divini cultus ministerio dicatum sacratumque est, sanctitatis nomen induit. Quid plura? etiam vicarius Christi summus Pontifex Romanus, qui ipsum repræsentat in terris, omnes mortales, dignitate, potestateque præcellens, non tantum sanctus, sed etiam sanctissimus, & sanctitas appellatur.

*Arist. li. 2
Metaph.
c. 1. sex. 4.*

**Omnia,
quæ
Christi
sunt san-
cta dicun-
tur.**

**Rō. Pon-
tur san-
ctissimus
nomine-
tur.**

Scito ergo, & animaduerte, ab exitu sermonis, ut iterum ædificetur Hierusalem, usque ad Christum ducem, hebdomades septem, & hebdomades sexaginta dua erunt. Et rursum ædificabitur platea, & muri, in angustia temporum,

Explicatur verbo
rum con-
textus.

PRO illo, ut iterum ædificetur, Hebraicè est, *ad reducendum, & ædificandum*, vel, ut vertit Pagninus, *ad reuerti faciendū, & ædificandum*. Sed Vatablus illud, *ad reducendum*, positum ait, pro aduerbio rursus, iterum, denuo, sicut trāstulit Hieronymus. Pro hoc, Græcè est, *ut respondeatur*, quod, quid significet, non exposuit Theodoretus: sed eandem vim, atque sententiam habere putandum est. Hunc locum haud paulo secus legit Tertullianus hunc in modum: *Et scies, & perspicies, & intelliges, à profectione sermonis, integrando, & reædificando Hierusalem, usque ad Christum ducem, hebdomades sexaginta duas, & dimidiam, & conuertet, & ædificabitur in latitiam, & conuallationem, & inuocabuntur tempora*. Manifestum autem est, & per se, & concessu omnium, declarasse Gabrielem his verbis, ex quo tempore sumendum esset principium numerandi septuaginta hebdomades, intra quarum spacium, venturus esset Messias.

Vnde sumant initium Danielis hebdomadæ.

Ostendit enim, exordium earum capiendum esse ab exitu sermonis, de reficienda Hierusalem. Verum hic exitus sermonis, significare potest, vel promissum aliquod ædificandi Hierusalem Dei ore editum, aut eius nomine, per Prophetam aliquem enunciatum, vel edictum alicuius regis, quo data sit Iudæis potestas, & facultas ædificandi Hierusalem. Quo licet intelligere malè Originem in tractatu vigesimo nono, in Matthæum, fecisse initium numerandi septuaginta hebdomades, usque ab Adamo, malè Hippolytum, easdem orsum esse, quinquaginta annis ante solutionem captiuitatis: male Appollinarem, cœpisse eas ab ortu Domini. Isti enim vno, & communi argumento refelluntur: Gabriel enim hoc loco docet, principium hebdomadum, in eo tempore locandum, quo tempore exiit sermo de ædificanda Hierusalem, quod professio ad ea tempora, vnde isti ducunt initium hebdomadum, nullo modo quadrat.

Quæstio-
16. Vnde
sumendū
sit initiū
septua-
ginta heb-

Cæterum, quia hic exitus sermonis, ut ædificetur Hierusalem, variis modis intelligi, & explicari potest, peperit ea res varias quoque doctorum sententias, quas hoc loco excutere, & sit initiū diiudicare conuenit. Prima sententia est Nicolai de Lyra, Pauli Burgensis, & Vatabli in suis annotationibus super hoc nono capite Danielis: quibus aggregandus est Petrus Galatinus in libro

libro quarto de arcanis fidei Catholicæ cap. 15. Isti ordiuntur septuaginta hebdomades, à quarto anno regis Sedechiæ: vide-
 licet, septem annis ante magnam illam Iudæorum capti-
 uitatem, & templi, atque vrbis euersionem. Tunc enim aiunt,
 exisse sermonem Dei, per Hieremiam, promittentis Iudæis,
 post septuaginta annos captiuitatis, liberationem ipsorum, &
 in Patriam reuersionem, sicut legitur apud Hieremiam capite
 vigesimo nono. Fuisse autem tunc quartum annum regni Se-
 decchiæ, patet ex initio cap. 28. Hieremiæ, vbi nominatur quar-
 tus annus Sedechiæ. Verum opinio istorum tribus refellitur ar-
 gumentis. Etenim, si faciendum est initium numerandi septua-
 ginta hebdomades, ab aliquo Dei promisso, cur non potius fiat
 ab alio priori promisso Dei, dato per Hieremiam vndecim an-
 nis ante, quod etiam pertinebat ad Iudæorum liberationem:
 vt videre licet apud Hieremiam cap. 25. Vel, cur non potius fiat
 initium ex alio Dei promisso longè antiquiori, & illustriori,
 quo Deus per Isaiam cap. 45. pollicitus est, se per Cyrum regē,
 & iugum seruitutis ablaturum Iudæis, & Hierusalem ædifica-
 rurum. Nullus tamen est adeo imperitus chronologiæ, vt ab
 eo tempore exordiatu hebdomades: cum à tempore illius pro-
 missi, vsque ad finem hebdomadum, anni circiter octingenti:
 hoc est, quatuordecim, & centum hebdomades numerentur.
 Deinde, in illo promisso Dei, quod est apud Hieremiam c. 29.
 Fit quidem mentio de Iudæorum liberatione, & reuersione in
 Patriam, nulla tamen mentio fit de ædificatione Hierusalem.
 At, Gabriel ab exitu sermonis de ædificanda Hierusalem, indi-
 cat hebdomades esse inchoandas. Denique, à quarto anno re-
 gni Sedechiæ, vnde illi exorsi sunt hebdomades, qui annus in-
 cidit in trigessimam quintam Olympiadem, vsque ad Olympia-
 dem ducentessimam tertiam, in qua finitas esse hebdomades,
 infra ostendemus, effluxerunt anni plus sexcenti septuaginta:
 cum in septuaginta hebdomadis, anni tantum nonaginta, &
 quadringenti contineantur.

Altera sententia est Tertulliani, in eo libro, quem scripsit
 aduersus Iudæos, & item Origenis, in libro decimo Stromatū,
 vt in commentario huius noni capituli, refert Hieronymus, qui
 eandem sententiam attribuit Hebræis. Secundum, istos hebdo-
 madae cœperunt primo anno regni Darij Medi, eo videlicet
 tempore, quo Daniel hanc visionem habuit: vt initio huius no-
 ni capituli ab ipso Daniele prænotatū est. Tunc enim inquirūt,
 exisse sermonem Dei per Gabrielem, declaratum Danieli, de
 ædificanda Hierusalem, vt expressum est his verbis, in quorū
 nunc tractatione versamur. Sed tria huic sententiæ obstant.
 Gabriel enim non promittit hoc loco ædificandam esse Hie-
 rusalem,

domadū.
 1. Opinio
 Lyrani,
 Burgēsis,
 Varabli,
 Galatini.

Refelli-
 tur prior
 sentētia.

2. Opinio
 Tertullia-
 ni, Orige-
 nis, & He-
 bræorū.

Refelli-
 tur hæc
 opinio.

rusalem, sed tantum denunciat, initium septuaginta hebdomadum ab exitu sermonis, ut ædificetur Hierusalem, esse sumendum. Neque verò Gabriel ait, ex exitu sermonis mei, vel hoc tempore, quo recum ò Daniel, nunc loquor, sed absolutè, simpliciter, & præcisè inquit, ab exitu sermonis, ut ædificetur Hierusalem. Nulla igitur ratio suadet, auspicari hebdomades, à primo anno Darij Medi. Verum, ad cõsutandam istorum opinionem satis argumenti est, primum annum Darij Medi, concurrissè cum fine Olympiadis quinquagesimæ quartæ, sicut ex sapradictis in quæstione secundo huius libri manifestum est: inde vero vsque ad Olympiadem ducentesimam tertiam, in quam desinunt hebdomades, propè sexcenti anni transierunt, id est, plures centum, quam sint in septuaginta hebdomadis.

3. opinio

Clementis Alexandrini
Tunc enim Cyrtus, ut scriptum est extremis verbis posterioris libri Paralipomenon, & in principio libri Esdræ, ablato Hebraeis iugo seruitutis, liberos dimisit in patriam, facta eis potestas ædificandi templum. Verum, Clemens non animaduertit, à Cyro factam quidem esse potestatem extruendi tẽplum,

stromatum, exortis hebdomadas à primo anno regni Cyrtis Alexã Tunc enim Cyrtus, ut scriptum est extremis verbis posterioris libri Paralipomenon, & in principio libri Esdræ, ablato Hebraeis iugo seruitutis, liberos dimisit in patriam, facta eis potestas ædificandi templum. Verum, Clemens non animaduertit, à Cyro factam quidem esse potestatem extruendi tẽplum, sed non urbem, ut indicat ipsius edictum, memoratum ab Esdra in quinto & sexto capite. Ab urbis autem ædificatione incipere hebdomadas, testatus est hoc loco Gabriel. Nec illud attendit Clemens à primo anno Cyrti, qui fuit primus Olympiadis quinquagesimæ quintæ, vsque ad Olympiadem ducentesimam tertiam, ubi est terminus hebdomadum, propè sexcentos annos esse transactos.

4. opinio
Eusebij, Cyrilli, Driedonis, Iansenij.

Quarta sententia est Eusebij in libro. 8. De demonstratione Evangelica. Cyrilli in catechesi duodecima. Driedonis libro tertio de sacra Scriptura capite quinto, parte quarta, & Cornelij Iansenij super 12. caput concordie Evangelicæ. Isti ordiuntur hebdomades à secundo anno Darij Hytaspis, qui iiij. Persarum rex fuit, hoc enim anno, concessu regis, ædificatio templi, ad id temporis, vsque à Cyro intermissa, ingenti Iudæorum letitia, & alacritate repetita est, & quadriennio post consummata: narratur hoc in libri Esdræ cap. 6. Ab hac opinione non re ipsa, sed nomine regis, & ratione temporum, discrepat Severus Sulpitius in libro secundo sacre historię. Quippe, cœpisse hebdomades regnante Dario: quo tẽpore instauratio templi perfecta est: sed illum Dariũ: nõ existimat fuisse Darium Hytaspis, iiij. regem Persarum, sed Dariũ Nothum, seu, ut vocat ipse, Ochum, nonum regem Persarum, qui post illius Darij obitum, plus sexaginta annis inieit imperiũ. Verũ, quicũque fuerit ille Darius, quo regnante, templũ ædificatũ est: nam de hoc separationem

Refellitur hæc opinio.

rationem

tim disputabitur in libro II. qui hunc proxime sequetur, certe à tempore ædificationis templi sub Dario non possunt hebdomades inchoari: tum, quia secundus annus Darij Hystaspis cadit in Olympiadem sexagesimam quintam, vnde vsque ad finem hebdomadam, quem attulit Olympias ducentesima tertia, præterierunt anni plures quinquaginta, supra quingentos:

tum, quia rex ille Darius, in suo è listò, quod refert Esdras capite sexto dedit facultatem Iudæis reparandi templum, non tamen ædificandi urbem: neque id quoad ille regnavit, facere aggressi sunt Iudæi. Audi Sulpitium. *Sexto, inquit, anno, quam Darius regnare coeperat, consummatum est templum. Idque satis Iudæis visum est, & quia magna molis erat urbem restituere, diffisi viribus, opus multis laboris incipere non ausi, templo continebantur.*

Esdr. lib. 1.

Sulpitius

s. opinio
innominatorum

Quinta opinio, exordium harum hebdomadam coepit à septimo anno regis Artaxerxis, qui Esdram misit in Iudæam, cum amplissimis muneribus, ad reformandum ornandumque Dei cultum, & corruptam Iudæorum disciplinam. Extat hystoria hæc apud Esdram cap. 7. Dicitur autem rex ille concessisse Esdræ omnem eius petitionem: præterea vim pecuniæ, quam ad reficiendum, & decorandum Dei cultum, vel alios quoscunque vellet ipse vsus, conferret. Credibile autem est, Esdram in primis postulasse à rege potestatem ædificandi muros Hierusalem: nam sine firmis mœnibus, propter crebras vicinorum hostium incursiones, & infestationes, nec habitatio urbis tuta esse, nec in templo cultus Dei securè tractari, & exerceri potuisset. Tanta vero illa vis pecuniæ utilius nulla in re, quàm in extruendis mœnibus, muniendaque urbe impendi poterat. Est igitur simillimum veri Esdram esse aggressum extruere muros Hierusalem, sed vel ipso aliis rebus occupato, vel ob assiduas molestiasque finitimorum vexationes: vel negligentia Iudæorum, opus ipsum parum processit, quoad tredecim annis post, ab eodem rege missus Nehemias, inchoatū opus magna celeritate foelicitateque confecit. Denique, non modo Nehemiam, sed Esdram quoque operam suam nauasse: ad extruenda urbis mœnia, non obscure significat Theodoretus initio huius noni capituli, affirmans, Artaxerxem filium Xerxis misisse Esdram & Nehemiam, ut muros Hierusalem iterum extruendos curarent. Posset autem hæc sententia eo probari argumentò: quod à septimo anno Regis Longimani, quo missus est in Iudæam Esdras, hoc est ab anno tertio octogesimæ Olympiadis, vsque ad Olympiadem ducentessimam tertiam, quæ terminauit hebdomadas, numerus septuaginta hebdomadam, hoc est, annorum nonaginta quadringentorum, plenus atque integer reperitur. Si vero aliunde sumatur initium,

heb.

Hæc sententia re-
felli-
tur.

hebdomadum, numerus eorum annorum, aut maior quã opus est, aut minor inuenitur. Verũ, huic sententiæ ego nõ accedo. Nullus enim, aut veterum aut recentiorum, qui hanc de septuaginta hebdomadis quæstionem adhuc tractarunt, ab eo tempore hebdomadas inchoauit. In tanta vero multitudine scriptorum, tantaque opinionum varietate, si ea sententia esset aliquo modo probabilis, non defuisset tot seculis, vnus aliquis, qui ei sententiæ suam auctoritatem & patrocinium commodasset. Deinde, nusquam legitur in sacris literis. Esdras petiuisse à rege potestatem ædificandæ muniendæque ciuitatis Hierusalem: aut hoc ei regem concessisse: aut ipsum Esdras, aliquando tale opus facere aggressum. Suffragatur mihi Seuerus Sulpitius, libro secundo sacre historię. *Ego, inquit ille, Esdras nihil super reficienda vrbe egisse comperio, credo potiore ei fuisse curam, plerumque corruptis moribus reformandi.* Nec me mouet argumentum supra positum: siquidem, demonstraturus sum libro vndecimo, ducto initio hebdomadum ab anno vigesimo Artaxarxis Longimani, qui Nehemiam misit ad reficiendam Hierusalem, summam annorum nonaginta, & quadringentorum, qui continentur in septuaginta hebdomadis, plene perfecteque constare. Sexto loco innumerari potest opinio Iosephi Scaligeri. Is libro sexto de emendatione temporum, caput septuaginta hebdomadum posuit in secundo anno regis Darij Nothi, quo regnante, ædificationem templi esse absolutam putat ipse, Sulpitium in libro secundo sacre historię sequutus. Idem, petit principium sexaginta duarum hebdomadum post quas occisum in Christum, videtur Gabriel hoc loco significasse, ab anno quinto Artaxerxis Mnemonis, à quo rege missum fuisse Esdras & Nehemiam, neque in hoc à vestigijs Seueri Sulpitij discedens, arbitratur: contra hanc opinionem non valde nobis in præsens decertandum est. Etenim sequenti libro, nec templum sub Darij Notho exædificatum, nec à rege Mnemone Esdras & Nehemiam missos fuisse, ostendemus. Certè in regis Darij edito, quod exposuit Esdras capite sexto, nulla mentio fit de potestate data Iudæis ædificandæ vrbis: sed, tantum instaurandi & reficiendi templi.

Sulpitius

6. opinio
Sulpitij
& Iosephi
Scaligeri.

Refellitur.

7. opinio cæteris omnes propriorem vero, ac probabiliorem. Hæc initium capit hebdomadum, ab anno vigesimo Artaxerxis Longimani, qui sextus fuit Persarum rex. Hic flexus precibus pietateque erga patriam Nehemiæ, ministerio pincernæ, & merito obsequiorum, sibi carissimi, anno imperij sui vigesimo, cum cum præsidio equitum dimisit in Iudæam, quo urbem Hierusalem reficeret, ac validis moribus communiret. Habes hanc historiam in

in libro Nehemiæ, qui secundus Esdræ vulgo dicitur, satis copiose distincteque perscriptam. Huius sententiæ probatores & auditores habeo plurimos atque grauissimos viros: eam namque defendit antiquissimus scriptor Iulius Africanus lib. quinto annalium, ut refert hoc loco D. Hieronymus, Chrysostomus in secunda oratione aduersus Iudæos, Theodoretus, & Dionysius Carthusianus in commentariis suis in hoc nonum caput Danielis, Beda in libro tertio expositionis Esdræ. c. 16. idemque latius in libro de ratione temporum cap. 7. Rupertus in librum Danielis cap. 15. Auctor historiæ scholasticæ in historia Danielis cap. 10. Ioannes Zonaras in tomo primo Annalium: D. Antoninus in prima parte chronici titulo tertio, capite octauo. Petrus Galatinus libro quarto de arcanis catholicæ veritatis capit. 16. & Ioannes Lucidus libro septimo de emendatione temporum, capite ultimo. Duo præterea sunt argumenta quæ hanc opinionem valde confirmant. Etenim quæcunque Gabriel hoc loco docet de initio septuaginta hebdomadum, ea omnia præstat, & repræsentat nostra sententia. Ait Gabriel, principium hebdomadum petendum ex eo tempore, quo exiit sermo, ut ædificetur Hierusalem, & plateæ ac muri eius in angustia temporū. Atqui à solo Artaxerxe, qui misit Nehemiæ, legitur exisse mandatum datamque potestatem reparandi & reficiendi urbem, ut narrat liber Nehemiæ. Illud autem, *in angustia temporum*, bifariâ intelligi potest, nam angustia temporum significare potest magnam aliquam vexationem & periculum, quo quis premitur & vrgetur. Et hoc bellissime congruit nostræ opinioni, sicut enim traditur in libro Nehemiæ ca. 4. qui duce Nehemia muros Hierusalem extruebant, in tantum vexabantur & infestabantur à vicinis hostibus, ut etiam, qui opus faciebant, cum armis esse, quasi parati ad pugnam cogerentur. Sic enim inquit Nehemias, *Media pars iuuenum faciebat opus, & media parata erat ad bellum, lanceæ & scuta, & arcus & lorica penes eos erant qui ædificabant in muro, una manu sua faciebat quisque opus, & altera tenebat gladium*. Potest etiam illud *in angustia temporum* significare ædificationem pleatarum & murorum Hierusalem: angustissimo brevissimo, quæ tempore esse absolutam, *completus est murus*, inquit, *Nehemiæ cap. 6. vigesimo quinto die mensis Elul, quinquaginta diebus*. Quod videri non debet incredibile: siquidem in opere faciendo multa hominum millia laborabant, die nocteque, summo studio & diligetia. Aderant principes Iudæorum qui opus præsentia sua, voce etiam manu urgebant: nec moenia omnia ex parte ab imis fundamentis excita sunt: sed cum interrupta fuissent multis locis, continuata & redintegrata sunt. Neque

Probat
hæc sen-
tentia.

Magna
celerita-
te urbs
sancta ex-
trusta est

H h

hæc de

hæc de interruptione murorum, mea est coniectura, sed diuinæ Scripturæ sententia. In libro Nehemiæ capite primo & secundo, murus Hierusalẽ ante aduentũ Nehemiæ dicitur fuisse dissipatus: & in ca. 4. *cum audissem, inquit, hostes Iudeorũ, quod obducta esset cicatrix muri Hierusalem. & quod cœpissent interrupta concludi, irati sunt nimis.* in cap. 6. *cum audissem, ait Nehemias, inimici nostri, quod ædificassem ego murum. & non esset in ipso residua interruptio, &c.* Alterum pro confirmatione huius sententiæ argumentum est: diuinam Scripturam, quemadmodũ solum Artaxerxem memorat, à quo data fuerit potestas extruendi muros Hierusalem: ita soli Nehemiæ ædificatæ vrbis extrutorumque mœnium laudẽ attribuere. Namque auctor libri Ecclesiastici in capite quadragesimo nono enarras virtutes & laudes eorum, qui in populo Hebræo insignes ac memorabiles fuisse: sic de Nehemia scribit, *& Nehemias in memoriã erit multi temporis, qui erexit nobis muros emersos, & stare fecit portas & seras, qui erexit domos nostras.*

Oblectio At enim uerò, dicit aliquis, urbem Hierusalem, multis annis ante missionem Nehemiæ iuisse fabricatam: scriptum enim est An ante Nehemiã ædificata fuerit seu resecta urbs Hierusalem.

At enim uerò, dicit aliquis, urbem Hierusalem, multis annis ante missionem Nehemiæ iuisse fabricatam: scriptum enim est ab Esdra c. 4. hostes Iudeorum, in ea epistola, quam scripserunt ad regem Artaxerxem, accusasse Iudeos: quod ciuitatem quæ semper externis principibus fuerat rebellis, ædificassent, murisque muniuissent. Verba ipsorum, eo loco hæc refert Esdras. *Notum sit regi, quod quia Iudæi qui ascenderunt à te ad nos, uenerunt in Hierusalem ciuitatem rebellem, & pessimam quam ædificas, extruentes muros, & pariter componentes.* Si autem rex ille fuit Cambyfes filius Cyri ut plerique putant, ædificatio illa ciuitatis & murorum plus septuaginta annis, Nehemiæ aduentum præcessit. Deinde Nehemias venit Hierusalẽ, serè quindecim & centum annos post reuersionem Iudeorum ex captiuitate Babylonica: ponimus enim hoc loco, quod partim supra probauimus, partim infra probaturi sumus, Cyrum anno primo regni sui donasse Iudæis libertatem: & Artaxerxem Longimanum anno vigesimo, Nehemiam misisse in Iudæam cum amplissima facultate reficiendi, muniendique Hierusalem. Si igitur ante Nehemiam non esset ædificata Hierusalem, vbi tot millia Iudeorum per tot annos habitassent? vbi tot Lepitarum & sacerdotum millia quorum seruitium & ministerium in templo & ad Dei cultum administrandum necessarium erat cõmemorata fuissent? Deniq; Nehemias ipse scribit, inuenisse se dissipatum murum Hierusalem, eiusque portas igni combustas. Ergo fuerat ante Nehemiã ædificata ciuitas: fuerat mœnibus septa & porris clausa. Equidem non abnuo, fuisse ante Nehemiam multas domos sparse dissipatæque circum ipsum templum

plum, ad Iudæorum habitationem, quin etiam parietes, inſtar ſancta an-
mœnium, ad protectionem & deſenſionem habitantium, cir- te Nehe-
cumſtructos. Sed ea ædificatio, inconſtituta atque inordinata miam,
facta, nec ciuitatis formam & ſpeciem habebat, nec admodum ſed im-
commoda erat habitationi, nec firma propugnationi. Quo- perfectæ
circa, cum vicinorum hoſtium incurſiones atque impetus ſuſti-
nere non poſſet, ſæpenumero fuerat ab illis perrupta, incenſa,
vaſtata, ob idque habitatoribus vacuata. Adde illud quod hu-
ius rei caput eſt, eam ædificationem qualiſcunque ſuit non ex
voluntate, mandato, edictiſue alicuius regis eſſe ſuſceptam, ſed
propria Iudæorum voluntate & auctoritate, vel potius ſum-
ma eorum neceſſitate eſſe factam. Adeam enim faciendam
Iudæi, partim commoditate habitationis, partim deſenſio-
nis neceſſitate tracti ſunt. At vero Nehemias ab ipſo rege miſ- Nehemi-
ſus, cuiusque publico mandato & auctoritate inſtructus, ira re- as quali-
fecit urbem Hieruſalem, vt eam validiſſimis mœnibus cir- ter urbem
cummuniret, commodis firmisque portis inſtrueret, vicis diſ- ſanctam
periret ac dirigeret, plateis ampliaret, compleret domibus, ſic reſecerit.
quentemque habitatoribus faceret: denique variis propugnacu-
lis & ornamentis ædificiorum, firmaret pariter atque decoraret,
vt ob hanc cauſam princeps & auctor edificandæ urbis extruē-
dorumque mœnium, Nehemias meritiſſimo dicatur, cuiusque ope-
ris laus atque gloria, ſoli Nehemiæ in ſacris literis tribuatur.

Ceterum Paulus Burgēſis in ſuis additionibus ad poſtillas Ni- Obiectio
colai de Lyra ſuper nono hoc cap. Danielis, vehemēter aduerſa Pauli Bur-
tur nobis: nec tantum nobis, ſed æquē omnibus, quicumque poſt genſis.
mortē Danielis, ſeptuaginta hebdomadas ordiuntur. Sic ille ar-
gumentatur. Si hebdomades cœptæ ſunt vigefimo anno regis
Longimani, cum per Nehemiā reparari cœpit urbs Hieruſalē,
cum id euenerit plus centum annis poſt mortē Danielis, efficiere-
tur, Danielē ignoraffe, quando futurum eſſet initium hebdomodū,
vt pote quod amplius centum annis poſt mortem ipſius futurum
erat. Si Daniel ignorauit initium, ergo non potuit certē ac defini-
tē ſcire quo tempore venturus eſſet Meſſias, quod ſane de tanto
propheta, ex cuius prophetia iam veniſſe Meſſiā, euidenter cognos-
citur & probatur aduerſus Iudeos, ſentire, per abſurdum viditur.
Sed hanc Burgēſis argumentationem, non magni negotij
erit diſſoluere, & quidem dupliciter. Primò reſponderi po-
teſt, non eſſe abſurdum, ſi dicatur Daniel ignoraffe defi-
nitæ ac proprie tempus aduentus Meſſiæ: neque enim omnia
quæ in aliis viſionibus ei dicta, vel oſtēſa ſunt plenè intellexit.
Audi quid ipſe ſcripſerit de extremis verbis capitis octauī. *Ego*
Daniel langui, & egrotavi per dies: cumque ſurrexiſſem faciebam opa-
ra regis, & ſuſcepam ad viſionē, nec erat qui interpretaretur. Audi-

vsque ad Meliç aduentum quantum temporis superes-
set. qui idem narrat de se in capite duodecimo. *Ego, inquit, audiui, & non intellexi, & dixi, Domine mi, quid erit post hac? Et ait, vade Daniel: quia clausi sunt signatique sermones. Nonne Danieli patefactum est, quendam regem Græcorum, scilicet Antiochū Epiphanem, vehementissimē infestaturum, vexaturumque Iudeos, eiusque persecutionis rabiem, bis mille & trecentos duraturam? At, quo tempore regnaturus esset Antiochus, tantisque malis populū Dei affligeretur non est distinctē ac propriē ostensum Danieli. Verum, illud certius est argumentum. Præuidit Daniel, ut patet ex capite septimo. 11. & 12. persecutionem Antichristi aduersus electos, futuram in consummatione seculi: eamque ad tres annos & dimidium duraturam esse intellexit, ignorasse tamen ipsum, certum ac præfinitum tempus, quo venturus est Antichristus, ex ipso Euangelio manifestum, indubitarumque est. Similiter igitur, in hac visione Daniel doctus est à Gabriele: intra tempus septuaginta hebdomadum, quarum initium in refectione vrbis Hierusalem futurum erat, Messiam esse venturum: non tamen aperuit ei*

Angelus, quanto tempore post hanc visionem, reparanda esset vrbis Hierusalem. Neque enim hoc mysterium aduentus Messie, patefactum & literis proditum est, tam propter ipsum Danielem, quam propter futurum Dei populum, tum Iudaicum, tum etiam Christianum. Iudaicum quidem ut qui venturi erant consequentibus temporibus Iudæi, notato tempore, quo vidissent aut legissent urbem Hierusalem, extructis moenibus, ædibusque ædificatis esse resectam ac munitam, inde principium facerent numerandi septuaginta hebdomades, & prope earum finem, Messie aduentum expectarent. Propter

Christianum autem populum, ut quod Christiani credūt, iam venisse Messiam id ipsum, ex hac propheta Danielis verissimū esse intelligentes vehementius in sua fide confirmarentur. Potest Burgensi etiam altero modo responderi, fuisse Danieli patefactum, quanto tempore post eam visionem ædificanda erat ciuitas Hierusalem, & dandum initium septuaginta hebdomadum: nam quamuis id neque alicubi in sacris literis restat

Cur Danieli tempus aduentus Messie distincte reuelatum fuerit.

Alterare se ipso in visione fuisse ei reuelatum Messie tempus, sed illud in sacris literis non haberi.

tum sit: sit tamen credibile, manifestum fuisse Danieli, siquidem erat Daniel vir desideriorum, ac super omnia, tempus certum & definitum aduentus Messie noscendi cupiditate ardebat. Cum igitur Gabriel dixerit se à Deo missum, ut doceret Danielem, & intelligere faceret, scilicet ea, quæ potissimum ille scire cuperet, non est dubitandum, quin tanto desiderio Danielis in primis angelus satisfecerit. Ex huius igitur quaestionis conclusione, illud, quod per magni interest ad tractationem disputationis de septuaginta hebdomadis, ante omnia no-

tate

tare, & in memoria habere debet lector, principium septuaginta hebdomadum, non alibi esse locandum, quam in vigesimo anno regis Artaxerxis Longimani: quo anno ab eo rege missus est Nehemias ad ædificandam urbem Hierusalem. Hic autem annus prout in chronicis cum signauit Eusebius, cum anno quarto Olympiadis octogesimæ tertie concurrat.

Vsq̃ue ad Christum ducem, hebdomades septem, & hebdomades sexaginta duæ erunt.

Nescio, vnde Tertullianus in libro aduersus Iudæos, tam insignem errorem hauserit, vt hoc loco, pro septem, & sexaginta duabus hebdomadis, legat, hebdomadas sexaginta duas & dimidiam, sed illud inquitendum, quinam ille fuerit, quem hoc loco Gabriel Christum ducem nominat: Lyranus & Galatinus varias Rabbiorum interpretationes memorant: Quidam interpretati sunt, regem Cyrum, à quo donata est Iudæis libertas: eum namque Deus per Isaiam 44. & 45. seruum, pastorem, & Christum appellat. Alij dixerunt, intelligendum esse, vel Iesum pontificem, vel principem populi, Zorababel, ambos duces populi ex Babylonica captiuitate in Iudæam reuertentis, Nonnulli, Christum ducem vocari putarunt hoc loco, Nehemiam, qui urbem Hierusalem resecit. Sed istorum omnium manifestus est in chronologia error, facilisque ad confurandum. Etenim, Gabriel ait præterituras sexaginta nouem hebdomadas, vsque ad Christum ducem, at Cyrus, Iesus Pontifex, & Zorababel, multis enim fuere ante initium hebdomadum ipse autem Nehemias circa principium hebdomadum floruit: quin ædificando Hierusalem, dedit ipse initium septuaginta hebdomadis. Eusebius in libro octauo de Demonstratione Euangelicâ, per Christum ducem, significari putat hoc loco Hyrcanum, vltimum Iudaicæ gentis pontificem, qui legitime electi fuerant. Nam post Hyrcanum, pontifices electi sunt contra legem: non enim eligebantur ab Herode, eiusque successoribus, ex familia Aaron, nec erat electio, sed venditio pontificatus, nec is tota vita durabat, sed erat annuus, vel prout principis libido ferebat. Nec nomen Christi & ducis, non est conueniens Hyrcano: rectè enim vocatur Christus, id est, vnctus, quia pontifices vnctione consecrabantur. Rectè item vocatur Refellidux, quis postquam Iudæi Babylone reuersi sunt, præsertim vero post Machabæorum tempora iidem fuere apud Iudæos, & pontifices, & populi duces ac principes. Verum miror Eusebium

Quæstio
17. Quis
fuerit ille
Christus
dux.
Rabbino-
rum sen-
tentia.

Eusebij
opinio.

Sebiū duplicem in hac opinione nec sanè obscurum errorè non animaduertisse. Nam nec hebdomades à Cyro esse inchoandas, sed à vigesimo anno, regis Longimani, præcedenti quæstione manifestum fecimus: nec si à Cyro inciperent hebdomades, ratio temporum Eusebio constare posset. A Cyro namque, cuius primus annus regni, fuit etiam primus quinquagesimæ quintæ Olympiadis, ut ipsemet tradit, & apud bonos chronologos in confesso est, vsque ad Hyrcanum pontificem, hoc est vsque ad Olympiadem centesimam septuagesimam nonā, cū auctore Iosepho in libro decimo quarto antiquitatū, Iosepius magnus subacta Iudæa, cōprehensoque Aristobulo, pontificatū

Vera interpretatio per Christū ducē Dominū nostrū Iesum Christū, quem David Psalmo secundo, Christū minū non nominat, propter eam causam, quam supra exposui, cum exstrum esse planarem illa verba, *ut ungatur sanctus sanctorum*, per Isaiam se intelligi veros. Deus nominat eum ducem, cum inquit, *ecce dedi eum gentibus, ducem ac præceptorem populi*, & Micheas capite 5. prout citatur à Matthæo, loquens de Bethlehē natali ut be ipsius Messiz, *ex te, inquit, exiet dux, qui regat populum meum Israel*. Debere autem per Christum ducem, hoc loco intelligi Messiam, patet ex antecedentibus illis verbis, *ut deleatur iniquitas, adducatur iustitia sempiterna, impleatur prophetia, ungatur sanctus sanctorum*: quæ verba, ad alium nisi ad Messiam ut supra docuimus, referri nullo modo possunt. Patet idem ex consequentibus verbis: quæ mox ostendemus propriè ad Messiam pertinere. Fuit autem Dominus noster, primū declaratus dux populi Dei, in Baptismo suo voce illa patris de cælo missa, *hic est filius meus dilectus, in quo mihi cōplacui, ipsum audi te*. Nam ante id temporis, Dominus Iesus per viginti nouem annos, priuatam & obscuratam vitam exegerat. Tūc primum cœpit fungi ducis munere. Fuit enim dux hominibus ad bene viuendum exemplo vitæ sanctissimæ: fuit dux ad cognoscendam veritatem, prædicatione euangelicæ doctrinæ: denique, fuit dux ad colligendam & congregandam Ecclesiam: tunc enim sectatores & discipulos habere cœpit. Ergo sexaginta nouem hebdomades, terminantur in Christo ducē, hoc est in baptismo Domini nostri: quo tempore dux à Deo declaratus, etiam ducis officium facere orsus est. Quo fit ut finis sexaginta nouē hebdomadū, inciderit in annum 15. Tiberii Cæsaris, qui fuit primus ducetisimæ secundæ Olympiadis. Tunc enim Domini ingressus trigessimum annum ætatis baptizatus est.

De il-

De illo, *septē hebdomades, & sexaginta dua hebdomades erunt*, queri potest cur angelus non simpliciter, & aperte, dixerit sexaginta nouem hebdomades, sed partite ac præposterē, summam eius numeri enuncians, obscure loquutus sit, dicens, *septē hebdomades, & sexaginta dua hebdomades*. An ita loqui voluit, in hac prophetia seruando morem prophetarum, consuetudo nouis & obscuris loquutionibus, propheticos sermones tegentium atque obscurantium? D. Hieronymus super c. 4. Ezechielis, *scriptura, inquit, difficultatem habet in numeris, ut intentum animum faciat auditoris, ideoque multa dicuntur, in parabolis & anigmatibus, ut qui aures habet audiendi, audiat. Omnisque prophetia in obscuritate continet veritatem, ut discipuli intrinsecus audiant, ignobile vulgus, & foris positum, nesciat, quid dicatur*. Sic Hieronymus. Sed illud verius dictum est, cum loquendi modum esse phrasim Hebrææ linguæ, in sacris literis nō infrequentem. Cum enim Hebræi volunt exprimere summam alicuius muneris, eam per partes enunciant, præponendo minores numeros maioribus, sicut ex sententia Hebræorum refert hoc loco D. Hieronymus, & penit hoc exemplum. Nos dicemus vixisse Abraham centum septuaginta quinque annis: at Hebræi dicerent, vixisse eum quinque & septuaginta, & centum annis. Ponam ego aliud, sed illustrius exemplum, ex 45. c. Ezechielis depromptum. Cum enim vellet propheta docere, quod sibi faciant vnam mnam, & potuisset breuiter ac dilucide dicere, sexaginta sibi faciunt mnam: seruans tamen proprietatem linguæ suæ, ita dixit *parro viginti sibi, & viginti quinque sibi, & quindecim sibi, mnam faciunt*. Nec Hebræi tantum etiam elegantiores Latini scriptores, itidem loqui solent in putandis numeris, minorē maiori præponentes. Tertium responsum tangitur à Theodoro, sed non bene ab ipso exponitur, ut paulo post dicemus: nos igitur dicamus, propterea Gabrielelem ita distinxisse hebdomadas, ut insinuat in huiusmodi partitione aliquod subesse mysterium. Sed quodnam hic latet mysterium? Dicam breuiter in primis septem hebdomadibus duæ res valde insignes ac memorabiles cōtulerunt. Namque in exordio primarum septem hebdomadū: refecta munita que est vrbs Hierusalē à Nehemia, quod, ut diu fuerat optatissimū Iudæis, sic fuit lætissimū: sub finē autē illarū septē hebdomadū, clauit regina Esther, & Mardocheus, qui gentē Iudeorū, supremo exitio, quod ei gēti machinatus fuerat Amā, liberarūt. In sequentibus porro sexaginta duabus hebdomadis, quatuor euenērūt apprimē memorāda, sed ea partim fausta Iudæis, partim luctuosa & funesta. Primū enim Alexāder magnus veniēs Hierosolymā adorauit Pōtificē, honorauit e plū, sacrificauit Deo

Cur Gabriel sic loquutus sit, septē hebdomades, & sexaginta dua hebdomades & primo ad seruandum prophetarū morem. Secundo phrasim Hebrææ linguæ retinendo.

Tertio propter mysteriū

Quæ insigniaue nerūt in primis septē hebdomadibus. Quæ itē in aliarū hebdomadum cursu.

Iudæosque muneribus pariter atque honoribus affecit, etiam multis in suam militiam ascitis. Deinde, in eorum hebdomadū decursu extitit, atrocissima illa persecutio Antiochi Epiphanis aduersus Iudæos, & gloriosissimus, æquē virtutibus quam rebus gestis, Machabæorum principatus. Ad hæc, ante finem horum sexaginta nouem hebdomadum, defecit sceptrum de Iuda, translato imperio Hebrææ gentis ad alienigenas, quorum primus Herodes Iudæis imperauit. Hoc regnante ut impletetur prophetia Iacob, quæ est in libro Geneseos cap. 49. venit qui mittendus erat, hoc est, natus ex virgine in terris, est Dominus Iesus, cuius Baptismus, in quo ipse, & Christus, & dux à Deo patre renunciatus & delatus est, prædictas sexaginta nouem hebdomades terminauit.

Est post sexaginta duas hebdomades occi-
detur Christus.

Concilia
tur Græ-
ca, & La-
tina edi-
tio.

Circa lectionem huius loci, prænotandum est, sicut habet nostra lectio latinā, ita esse ad verbum Hebraicē: itaque vertisse Pagninum. At Græcē, si verba spectes, diuersa lectio est: nam pro illo *occiditur Christus*, habet, *destruetur vñctio*: quam lectionem, etiam de latinis, sequuti sunt, Tertullianus in libro aduersus Iudæos, & Augustinus in Concione ad Catechumenos, quæ est contra Paganos, Iudæos, & Hæreticos, c. 12. Verum hæ lectiones non differunt sententia, sed verbotenus duntaxat. Cū enim Christus significet Latine vñctū, idem est dicere: *Destruetur vñctio*, vel *vñctus*, atque, *occidetur Christus*. Circa numerum autem sexaginta duarum hebdomadum, quem habent, & Latini, & Hebræi codices, corrigendum est erratum, quod in omnibus bibliis Græcis, tam Complutensibus, quam regijs, nescio quomodo inhæsit: nam pro sexaginta duabus hebdomadis, habent, sexaginta quatuor, sine dubio mendose, non solum, quia secus est in lectione Hebraica, & Latina, sed etiam quod alij codices, Græci habent sexaginta duas: sic etiam legit Theodoretus, atque Eusebius libro 8. de demonstratione Evangelica, nec aliter vertisse septuaginta interpretes, ea coniectura satis probabile est, quod id non racuisset hoc loco D. Hieronymus, quippe, qui eorum, quæ illi à veritate Hebraica discrepantes, vsquam, vel omiserunt, vel mutauerunt diligens animaduersor, & censor esse soleat. Alterum, præterea erratum in chronologia, Chrysostomus in secunda oratione aduersus Iudæos, obrepfit: nam trans hunc ipsum Danielis locum, pro sexaginta duabus hebdomadis, legit septuaginta: nec error fuit librarij, sed Chrysostomus existimantis, septuaginta hebdomadas, in euerfione Hier-

108

Error edi-
tionis
Græcæ
corrigen-
dus.

rosolymæ à Romanis facta fuisse terminandas.

Verum, cuius Christi eadem post sexaginta duas hebdomadas futuram, Gabriel hoc loco prænunciet, deinceps tractandū est. Hebræi more suo, seria, & sacra fabulosis, & commentitiis rebus miscentes, & contaminantes, quem Angelus prædicit post sexaginta duas hebdomadas occisum iri, putant fuisse Agrippā minorem, vltimum Iudæorum regem: quem aiūt tempore belli, quod Romani, Vespasiano Titoque ducibus, cum Iudæis gesserunt, fuisse à Romanis interfectum. Sed ad hanc eorum fabellam manifestè redarguendam, non aliquem, de nostris testem excitabo, sed vnum eius gentis, nec sanè quilibet, sed omnium Hebræorum, tam in historia, quā in chronologia doctissimum, & diligentissimum, Iosephum dico, qui bello interfuit, ipsumque copiosissimè, ac fidelissimè septem libris præscripsit: necnon, & regi Agrippæ carus, & familiaris fuit. Is libro secundo, de bello Iudaico cap. 16. scribit Agrippā, cum graui oratione conatus esset reuocare Iudæos à bello, quod aduersus Romanos susceperant, videretque nihil se verbis proficere, Iudæis obstinatè ad arma ruentibus, relictis illis, adhæsisse Romanis. Verba extrema illius historię ex Iosepho hic scribam: *Ad Agrippa, inquit, regis orationem, multitudo Iudeorum accensa, nec a verborum in regem contumelijs temperariūt: sed protinus expulsam vrbe, ausi sunt etiam nonnulli saxa in eum iaciendo, prosequi. Rex autem videns tumultuantium irremocabilem impetū, conquerendo quod contumelijs esset affectus: confestim decessit.* Sic Iosephus. Qui etiam in eo libro, quo vitam suā descripsit, aperte docet, Agrippam ei bello, atque cladi Iudæorū, multis annis fuisse superstitem. Quia Cornelius Tacitus libro quinto historiarum, affirmat, Agrippam in eobello sequutum esse partes Romanorum, ob idque magno honore, & gratia fuisse apud Romanos. Sed, vt hunc errorem condonaremus in scitiæ Hebræorum: at chronologiæ error nullo modo est tollerabilis: namque ab ædificatione Hierusalem sub Nehemia, quę fieri cœpta est Olympiade octuagesima tertia, vsque ad Olympiadem ducentessimā duodecimā, qua bellum illud gestū est, nō sexaginta duę hebdomades, vt hic ait Gabriel, id est, anni quadringenti triginta quatuor, sed ferme septuaginta quatuor hebdomades, hoc est, anni circiter sexdecim, & quingentis prorsiteriūt.

Altera opinio est Theodoreti in commentario huius loci, qui per Christum, hoc loco, non alium intelligit, quam Hyrcanum, qui vltimus fuit Pontifex, qui legitime electi fuerant: nam ceteri Hyrcanum subsequuti, contra legem, vt supra diximus, eligebantur. Hunc Hyrcanum, qui propterea dicitur Christus, qui Pontifex erat, vnctione consecratus, occidit

Quæst. 18
Cuius Christi
Gabriel
hic præ-
nunciet eę
de post
62. hebdo-
mades fu-
turam.
1. opinio
Hebræorū
fatua.
Iosephus

2. opinio
Theodo-
reti per
Christū
Hyrcanū

Reproba-
tur Theo-
doreti
opinio.

3. opinio
Driedo-
nis, quæ
ex parte
tenetur,
ex parte
reiiicitur.

Vera sen-
tentia
Christū
occiden-
dū, fuisse
verum
Messiam
Saluato-
rem no-
strum.

Herodes. Supradictam porro sexaginta nouem hebdomadum partitionem, in septem, & sexaginta duas hebdomadas, ad hunc modum Theodoretus interpretatur. Ab ædificatione Hierusalem vsque ad eandem Christi, id est, Hyrcani Pontificis computat sexaginta duas hebdomadas, quæ continent annos quadringentos triginta quatuor: ab interitu autem Hyrcani, vsque ad id temporis, quo Saluator noster in Iordanæ Baptizatus est, numerat septem hebdomadas, id est, annos quadraginta nouem. Sed profecto dupliciter in chronologia lapsus est Theodoretus. Nā, neque à eadē Hyrcani, quæ facta est, vt narrat Iosephus in li. 15. antiquitatū, in Olympiade centesima octogesima septima, regrediētes vsque ad tempus ædificationis Hierusalē, id est, ad annum quartum Olympiadis octogesimæ tertix, vnde incipiunt hebdomades, reperiemus sexaginta duas hebdomadas, seu annos quadringentos triginta quatuor, seu hebdomades tantum quinquaginta nouem, seu annos quadringentos quatuordecim: & ab Olympiade centesima octogesima septima, qua occisus est Hyrcanus, vsque ad Olympiadem ducentesimā secundam, in cuius principio Dominus noster baptizatus est, non tantum septem hebdomades, seu anni quadraginta nouem, vt censet Theodoretus, sed propē nouem hebdomades, siue anni sexaginta, intercesserunt. Tertia opinio est Driedonis in libro tertio de sacris scripturis, capite quinto, parte quarta: cuius sententiam in eo quidem laudo, quod Christum occidendum, non alium fuisse arbitratur, quam Messiam, & Saluatorem nostrum: sed in eo non possum laudare, quod ab ædificatione Hierusalem, vsque ad necem Domini nostri, sexaginta duas tantum hebdomades interfluxisse putat: cum longē plus temporis, sicut prædicta manifestum faciunt, transisse constet.

Nobis igitur placet, quod etiam multis vitis doctis visum est, Christum, cuius necem post sexaginta duas hebdomadas futuram prædixit Angelus, non fuisse alium, nisi Messiam, & saluatorem nostrum. Nam, cum ea, quæ proximē antecesserunt de Christo dicta, nos de Messia esse intelligenda supra docuimus, conuenit, vt similiter etiam, quæ hic dicuntur de Christi nece, de Messia quoque intelligantur. Nisi puramus Gabrielem nomen, Christi, eodem sermone loco, & ad Messiam, & aliū nescio quem, nimis ambigūe retulisse. Quamquam, ecquis alius Christus fingi potest, cuius eadē vaticinio Gabrielis præmōstrari cōueniens fuerit, & ob cuius mortē, tot tantaque mala, quæ proximē subiiciuntur, genti Iudæorum contigerint? Itaque Gabriel his verbis significat, fore, vt Messias ab his occidatur, ad quos potissimum seruandos, & viuificandos ven-

turno

merat. Messia porro à suis acerbissima, & indignissima morte carum iri, tam propriè, aperte, distincteque varicinati sunt, David Psalm. 21. & 68. & Isaias cap. 53. ut non tanquam vires, quod futurum erat prædixisse, sed tanquam historici quod gestum fuerat, narrasse videantur. Extat in libro Sapientie capite secundo, Iudæorum in Christi necem conspiratiõ, & scripta oratio. Quod autem Iudæi, ut est in cap. 12. Euangelij Ioannis, Domino nostro præsignificanti mortem suam, obiecerunt ex Psal. 109. *Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*: quasi his verbis significetur, Messia fore omnino immortalem, id facile diluitur, namque illis verbis significatur, non quidem Messiam non moriturum, sed statim post mortem, ab ipso pro Dei gloria, & hominum salute vitæ suscepam, ad vitam perpetuo immortalem rediturum. Vel potius declaratur, sacerdotium Messie futurum æternum, nimirum, hoc etiam nomine præstantius futurum sacerdotio Aaronico, quod erat ad certum modo tempus permanens. Non pigebit ponere hoc loco, sententiam de morte Messie cuiusdam antiquissimi Rabbini Ozæ, quæ Galatinus in libro quarto capite 18. ex quodam libro Rabbini Simeonis descriptam his verbis commemorat. *Rabbi Ozæ flens dicebat, va illis, va illis, va illis iniquis, & impijs homicidis Israel, ob quorum amorem, ut peccatum eis dimittas Deus, mittere filium sanctum suum, & carne humana induet. Va illis, quia propter suas pravas actiones, rebelles erant huic Messia: nec respicient dicta, quibus imperabis, ut mundificentur aqua mundificationis ad expianda peccata sua: nec incedent in vijs Deo gratis, nec facient eius voluntatem, sed ingenti iracundia percussu, illum occident.* Hæc ille Rabbini.

Christus
quomodo
ina-
net in
æternu.

Sententia
cuiusdã
antiqui
Rabbini
de nece
Messie.

Sed reuertamur ad sexaginta duas hebdomadas, post quas Christus dicitur occidendus. Non enim videtur hoc esse verum: si enim paulo ante dictum est, usque ad Christum ducẽ, id est, ut nos interpretati sumus, usque ad saluatoris nostri baptismum præterituras sexaginta nouem hebdomadas, qui potest esse verum, usque ad eius mortem duas tantum, & sexaginta hebdomadas futuras? an potuit Christus, septem hebdomadis antequam Baptizaretur, occidi? Verum, huic dubitationi facile occurritur. Dicendum enim est, hic suppleri debere primas septem hebdomadas, quas nunc omisit Gabriel, vel quo testior, & obscurior esset prophetia: vel breuitatis causa: quasi ex textu prophetiæ, & consequentia verborum, non difficile, doctis, & hanc scripturam intento animo legentibus, futurum esset eas intelligere. Potest aliter, & fortè commodius responderi, has sexaginta duas hebdomadas,

Vnde
oporteat
ordiri sexaginta
duas hebdomadas
post quas
Gabriel,
Christi
futuram
essedixit.

Libera-
tioludg
sum per
Mardo-
chæū, &
Esther fa-
cta, ut res-
ponderit
liberatio
ni gene-
ris huma-
ni per
Christū
factū.

domadas, non à principio hebdomadum, atque ædificatione Hierusalem, Gabrielem numerasse, sed à fine septem hebdomadum, quas paulo ante primo loco memorauerat. Cum enim sexaginta nouem hebdomades vsque ad Christum ducem futuras: disperuisset in septem, & in sexaginta duas, & docuisset, quidnam insigne, ad memorabile in illis septem prioris hebdomadis gerendum esset, dicens: *Et rursus ædificabitur platea, & muri, in angustia temporum*: consequenter nūc declarat, quid post alias sexaginta duas hebdomadas euenturum esset, subdens: *Post sexaginta duas hebdomadas, occidetur Christus*. Nec illud paruipendendum est, sed obseruatione videtur dignissimum: quemadmodum quatuor ferme annis post finē primarum septem hebdomadum, hoc est, anno duodecimo regni Artaxerxis Mnemonis, vniuersa gens Iudzorum, quæ sub eius regis imperio erat à miserrimo interitu, quē ei genti machinatus fuerat Aman, per Esther: & Mardochæum vindicata est, ita quatuor prope annis post finem sexaginta duarum hebdomadum, quæ septem illas primas hebdomades proximè consequentē sunt, omne genus hominum per passionem & mortem Domini nostri, terribissimo diaboli & peccati seruitio, & sempiterno corporis animique exitio liberatum est. Quod igitur Gabriel hoc loco dixit, *post sexaginta duas hebdomadas occidendum Christum*, hanc habet sententiā: post septem & sexaginta duas hebdomadas ab ædificatione Hierusalem numeratas, fore ut Messias occideretur. Et quia Gabriel supra non nisi septuaginta hebdomades constituerat, ex eo concluditur, Messie mortem in supertuagesima & vltima hebdomade futuram.

Et non erit eius populus, qui eum negaturus est: & ciuitatem, & sanctuarium dissipabit populus cum ducere venturo: & finis eius vastitas: & post finem belli, statuta desolatio.

Mala,
quæ prop-
ter Chri-
sti mortē
Iudæis
contige-
runt.

Hoc loco Latina lectio non nihil diuersa est à lectione Græca & Hebræa. Verum nos prima explanemus lectionem Latinam: postea lectionem Græcam & Hebræam expendemus. Gabriel igitur verbis supra positis, tria prænunciat magna mala, quæ Iudæis contingere deberent, propter iam mane scelus necati ab ipsis Messie. Primum malum indicant verbis illis: *Et non erit eius populus, qui eum negaturus est*: significatur autem, propter indignissimam Messie necem, populi Hebræi, antea in modum filij primogeniti, Deo carissimum, ita esse à Deo deferendum, repudiandum, atque omnino abiciendum, ut amplius populus Dei futurus sit. Illud autem, qui

negaturus est, quasi digito indicat Iudæos, qui de Saluatore nostro dixerunt: ^a Nolumus hunc regnare super nos: ^b Regem nostrum crucifigam? responderunt: non habemus regem, nisi Casarē: tolle, & crucifige eum: & rursus: ^c sanguis eius super nos & super filios nostros. Hoc item Ioannes in principio sui Euangelij declarauit illis verbis, ^d in propria venit, & sui eum non receperunt. Alterum malum ob necem Messie Iudæis euenturum, significatur illis verbis, ciuitatem & sanctuarium dissipabis populus cum duce venturo. Hoc est, exercitus Romanus, duce Vespasiano & Tito, ciuitatem Hierusalem & sanctum, quod in ea erat, templum, destruet, ac funditus euertet. Tertium malum, & omnium grauissimum, erit prædictas calamitates, non: ut quas antea passi fuerant, fore temporarias, sed plane sempiternas. Hoc tantum, partim illis verbis, & finis eius vastitas, & post finem belli statuta desolatio, quo significatur illam desolationē, irreparabilem fore, quoniam à Deo tanti sceleris eorum vindice, atque ultore, statuta, firmata, & in perpetuum stabilita sit: partim extremis illis verbis, quæ claudunt hoc nonum caput, & usque ad consummationem & finem perseuerabit desolatio: nam illud, in finem, vel usque in finem phrasis scripturæ frequens est, idem significans quod sine fine, vel in perpetuum, seu in æternum. Atque veritatem huius vaticinij Gabrielis exitus belli, quod quadraginta, circiter annos post Domini nostri mortem, Romani Vespasiano & Tito ducibus gessere cum Iudæis, manifeste comprobauit. Omitto nunc dicere multiplicem pestilentiam diuturnamque cum innumerabilium hominum interitu: grassantem, natamque famem, ut etiam matres filiorum suorum visceribus pascerentur. Taceo immanes ruinas, publicè priuatimque factas, vastissimaque incendia, & alia mala, longe maiora existimatione hominum, & vel memoratu, horrenda. Dicam in rem breuiter de Iudæorum cæde eo bello facta, sanè incredibile, nisi Iosephus, spectator, nec minima eius belli pars, eam memorie prodidisset. Sic autem scribit capite decimo sexto, & decimo septimo libri septimi de bello Iudaico. *Captiuorum omnium, qui toto eo bello comprehensi sunt, nonaginta & septem milium notatus est numerus. Mortuorum verò per omne tempus obsequiorum numerus undecies centena millia comprehendit: Ex his vero, qui tanto exitio superfuere, qui proceri & formosi corporis erant, triumpho seruati sunt: residua multitudine, septemdecim annos transgressi, in Ægyptum missi sunt, operibus destinandi: plurimos autem per provincias Titus distribuit, in spectaculis, ferro & bestiis commendandos. Qui autem infra decimum & septimum ætatis annum erant, dimittendi sunt.* Hæc Iosephus. Hanc funestissimam Iudæis amittatē, altera, quinquaginta post annos, principatu Adri-

^a Luc. 19.
^b Ioan. 9.
^c Mat. 26.
^d Ioan. 1

Calamitas Iudæorum sub Tito & Vespasiano.

Altera
Iudzorū
calami-
tas sub
Adriano.

Quæstio
19. Cur
Gabriel
in exposi-
tione heb-
domadū,
memo-
ret mala,
ob necē
Messiæ
Iudzis
euertura;
cum ea
multis
post finē
70. heb-
domadū
annis, fu-
tura es-
sent.

Si imperatoris, consequuta est eo tātum minor, quod ex prio-
ri calamitate minus in ea gente super uerat, in quod saui-
posset. Narrat Eusebius lib. 4. cap. 6 historię Ecclesiasticę, in-
numerabilium Iudzorum tunc factam esse eedem. Atque uni-
uersę genti Iudzorum, ex illo tempore, prorsus interdictum
est, ne pedem in agrum Hierosolymitanum aliquando in-
ferrent. Quin etiam legis decreto veritum est, (nemque sic in
mandatis dederat Adrianus) ne quisquam Iudzorum cōacce-
deret, unde vel prospicere urbem Hierusālē posset. Cumque
Hierusalem fuisset tunc Iudzorum gente orbara, & exteris ho-
minibus frequēta ad honorem Elij Adriani victoris, veten
mutato nomine deinceps Elia appellata est. Sic Eusebius.

Sed quæret aliquis, cum prædicta mala, quibus Iudæi ob ne-
cem Messiæ puniendi erant, plus triginta annis post finem
septuaginta hebdomadum euenerint, cur Gabriel in tractatio-
ne septuaginta hebdomadum, eorum malorum commemora-
tionem adhibere voluerit? Respondeo, id fecisse Gabrielem,
ut sit coniectura probabile, tres ob causas. Et enim, Daniel cu-
piditilimus erat noscendi futuros omnes populi sui casus &
euentus: ut igitur desiderio eius satisfaceret Angelus, voluit ei
patefacere ac præmonstrare, quæ consequentibus seculis vs-
que ad finē euentura erant Iudzis. Quocirca primo indicauit
iterū ædificandā esse Hierusalem: tum Messiā venturum, se-
rentem maxima bona Iudzis: ad hoc, non modo Iudzos non
recepturos Messiam, sed etiam crudelissima morte cum ne-
catorios: ad extremum, tanti sceleris vindicandi causā, popu-
lum Iudaicum maximis conterendum malis, patrisque se-
dibus exterminandum, æternoque exiliq cum innumerabi-
libus ærumnis, miserisque coniuncto, mulctandum. Alte-
ra causa est: dixerat Gabriel, Messiam occisum iri à Iudzis: vo-
luit igitur ostendere, quam immane futurum esset hoc scelus:
& quali, quantoque puniendum supplicio: ut saltem Iudæi le-
gentes in hac prophetia, mala, quæ, si Christum occiderent,
ipso manebant, perhorrescerent non modo scelus illud patra-
re, sed etiam animo concipere. Tertia causa fuit: ut Iudzos,
quod Messiam non recepissent, prorsus inexcusabiles esse ostē-
deret. Poterant fortasse nonnulli excusare e, quod Christum
non cognouissent: quia non tam solerti, & acuto ingenio es-
sent: ut computum illum septuaginta hebdomadum subtiliter
& exactē percipere possent. Ob eam tamen causam cuncti fue-
re inexcusabiles, quod cum ipsi post eadem Saluatoris nostri,
experirentur & sentirent ea omnia mala, quibus ob necem
Messiæ puniendos esse Iudzos Gabriel prædixerat, nihilomi-
nus tamen voluntaria cæcitate in clarissima luce caligantes,

Messiam

Messiam venisse obstinatissimis animis pernegarent.

Refert in extremo commentario huius noni capituli Dionysius Carthusianus, epistolam prope sexcentis ab hinc annis scriptam à quodam Robbino Samuele, ad Rabbinum Isaac: in qua confirmat ille, ex hac prophetia Danielis euidenter probari, à Christianis, iam venisse Messiam: responsa vero Iudæorum, esse inquit, admodum infirma & absurda. Quapropter non videre se, quomodo Iudæi etiam nunc Messiam venturum expectent: Sed quia fortasse gratum est futurum nonnullis, qui nostra hæc legent, nec ad manum Carthusiani commentarios habebunt, ipsa verba nosse illius Rabbinum, propterea non piguit ea hic apponere: quæ ita se habent, *Videtur Domine mi, Danielis prophetia, quæ scribitur nono capite, iam completa esse: ubi sic dicitur: post sexaginta duas hebdomadas occidetur Christus, & veniet populus cum principe venturo destruetque civitatem & domum: & erit consummata destructio desolationis perpetua. Et non est, Domine mi, dubium, quin destructio perpetua desolationis sit hac captivitas, in qua iam sumus. Nam iam sunt mille anni, & aperte dicit Dominus per prophetam, quod erit desolatio perpetua propter occisionem Christi, sicut est desolatio nostra post occisionem Christi. Non enim comminatus est desolationem perpetuam, nisi post occisionem Christi. Et si valuerimus dicere, quod ante occisionem Christi fuimus in desolatione, respondent nobis Christiani, quod ante illam mortem, non fuit desolatio nisi septuaginta annis, & post hoc, fuimus redacti in terram promissionis, & fuimus apud Deum in gratia & honore. Certe Domine mi, non video evasionem: de facto enim probatur nobis, quod postquam à reedificatione templi completa fuerunt septuaginta hebdomades annorum, tunc fuit Iesus occisus à patribus nostris: & postea venit dux scilicet Titus, & populus scilicet Romani, & fecerunt nobis secundum prophetiam istam. Hodie sunt mille anni, & nihilominus in ira Dei sumus, & tamen nos in ipso speramus, expectantes adhuc venturum Messiam, & reuersuros nos in terram promissionis, & civitatem atque templum instauraturos, futurosque in gratia & honore apud Deum: nec desolationem hæc fore perpetuam, sed temporalem. Hæc mi Domine, non est ista excusatio, & evasio consona: & vana videtur talis expectatio? Hæc ille Rabbinus, Gabriel igitur ob tres prædictas causas, tractationi septuaginta hebdomadum, immiscuit prædictionem malorum, quæ Iudæis euentura erant, licet ea mala non intra illas hebdomadas, sed non paucis annis post eas, deberent Iudæis contingere. Ex quo palam sit, non fuisse Tertulliano, Clementi Alexandrino, Chrysostomo, Severo Sulpitio, aliisque, iustam causam idoneamque rationem, terminandi septuaginta hebdomades in eversione Hierusalem, quæ à Tito*

Sententia
cuiusdā
antiqui
Rabbinum,
quod ex
hac Danielis
prophetia
evidenter
constet, iam
venisse
Messiam.

facta

facta est, propterea quod Gabriel exponendo septuaginta hebdomadas, illius excidij Hierosolymitani mentionem fecit.

Quæstio
30. An
possit pro
bati ma-
la, quæ
vsque ad
huc passi
sunt Iu-
dæi, sem-
per in po-
sterū du-
ratura.

Si quis vero, de nobis percunctaretur, quibus rationibus Iudæi possent conuinci, calamitates quas tot annis adhuc passi sunt, deinceps quoque fore perpetuas, equidem sine cunctatione responderem, id posse multis, præcipue vero tribus validis argumentis confirmari. Primum argumentum nititur ipso rerum euentu & experientia. Nam cum præsens Iudæorum calamitas, per annos mille quingentos vsque adhuc perdurauerit, nulla profectò spes illis esse potest, fore, vt ea in posterum aliquando finiat. Nam si in tanto præteriti temporis spatio, quo Iudæi sæpe florentiores ac potentiores fuere, nec præsentibus malis liberari, nec priora bona recuperare potuerunt, multo minus verisimile est, in eos posthac facturos, cum indices eorum vires magis magisque minuantur ac debilitentur. Nimirum, nisi Deus omnino abieciisset populum Hebræum, non esset passus tamdiu, & templum suum à fundamentis euersum in cere, & populum suum miserrimè vexari, atque in probro & derisu esse apud omnes gentes, & legis Mosaicæ obseruantiam prætermitti, cultumque, quem ipse præscripserat, sibi non adhiberi. Promiserat Deus per Aggæum prophetam, se post breue tempus, missurum in terras Messiam: sic enim est apud illum capite secundo, *Hæc dicit Dominus exercituum, Adhuc vult modicum est, & ego commouebo calum, & mare, & aridam, & mouebo omnes gentes, & veniet desideratus cunctis gentibus: & implebo domum istam gloria, dicit Dominus exercituum.* Hoc vari cinatus est Aggæus regnate Dario Hystaspis, quarto rege Persarum, vt in principio eius prophetiæ prænotatum est. A quo tempore, ad hanc diem, amplius quam duo annorum millia effluxerunt. Hoc autem tempus, non potest verè dici, aut intelligi, modicuū. At enim à tempore illius prophetiæ vsque ad Saluatoris nostri aduentum, paulo plus quingentis annis inter fuit. Atque hoc ipsum, quod diximus, vehementius etiam confirmari potest ea ratione quod Iudæi superioribus seculis, superentarunt, maximisque studiis, opibus, & conatibus aggressi sunt reficere templum Hierosolymitanum, & pristinum imperium repetere, nec tamen quicquam, potuerunt proficere, sed omnia eorum studia conatusque in cassum ceciderunt.

Quoties Narrat Eusebius libro quarto historiæ Ecclesiasticæ, capite sexto Iudæi, to imperante Adriano, Iudeos, quinquaginta ferme annis post Do- cladem à Tito acceptam, duce quodam Barchocheba sumptis mini no- armis aduersus Romanos sperasse libertatem se pristinam, & stri mor- imperium esse consequuturos, sed armis Romanorum ita fuisse- temtem. se concisos contritosque, vt innumerabilibus cæsis. Neque Iudæi

Iudeas sedibus exterminarentur, lege imperiali veriti, Hieroso-
 lymam regredi, aut etiam tam prope accedere, ut eam alpice-
 re possent. Chrylostomus prætera in secunda oratione aduersus
 Iudeos refert, similiter tempore Constantini Magni, Iudeos
 ab imperio Romanorum deficere conatos: sed Constantinum
 amputatis eorum auriculis, tanquam impressa rebellionis no-
 ta per omnes gentes dissipari iussisse, ut cunctis perfidiam eo-
 rum notam testatamque faceret. Nec hac vel pœna vel igno-
 minia territi, idem tentare, & aggredi postea destiterunt: quin
 Iuliani apostatæ gratia, austeritate, & auxilio adiuti, elatique,
 maiori quam vnquã antea studio, & contentione, ad id perfici-
 endum aggressi sunt. Nam cum imperator, qui sacrificiis ido-
 lorum vehementer delectabatur, Iudeos ad similia sacrificia
 more maiorum suorum facienda hortaretur, responderunt il-
 li, sibi fas non esse, nec secundum legem suam licitum, extra
 templum Hierosolymitanum, quod tunc dirutum erat, sacrifi-
 care. Continno igitur Iulianus templum refici iubet, omnia
 Iudeis, ad id operis necessaria, largissime promittens, & præbens.
 Summa erat Iudeorum lætitia, spesque pristinum statum ac
 felicitatem recuperandi: contra ingens mœror terrorque Chri-
 stianorum, quorû animos confirmavit Cyrillus, qui tunc Hie-
 rosolymitanum episcopatum regebat, probans ex hoc Danielis
 uaticinio, & ex verbis Domini nostri, quæ sunt apud Mat. c. 24.
 fieri non posse, ut illud templum Iudaicum repararetur.

Atque hoc quidem ita euenit ut ipse dixerat. Tribus namq;
 magis prodigiis dininitus factis coacti sunt Iudæi inchoatum
 opus relinquere: Nam cum effossa terra, cœpissent iacere
 fundamenta, & prope esset, ut structuram operis aggrederen-
 tur, noctu ingens terræ motus excitatus, lapides veterum tem-
 pli fundamentorum concussit, omnesque vna cum ædificiis,
 quæ in proximo erant, disturbauit, cuius rei fama, multos, etiã
 è longinquo ad eius miraculi contemplationem attraxit. Et
 tunc, cum frequentissimi adessent, aliud prodigium contigit,
 ignis namque cælitus missus, omnia opificum instrumenta,
 omnemque faciendo operi præparatã materiam, absumpsit,
 totumque diem, quo manifestius testatiusque miraculû esset,
 incendium illud perdurauit. Ac ne locus esset cuiquam suspi-
 candi, ea vel casu accidisse, vel ex causis naturalibus profe-
 ctæ esse, vel ab alio quàm à Christo Domino facta, tertium
 miraculum accessit. Nocte enim sequenti effigies crucis, ra-
 diorum lumine figuratæ, illorum vestimentis, tanquam im-
 pressæ videbantur: quas, cum dies illucesceret, cernentes Iudæi,
 & eluere ac delere cupientes, nullo modo poterant. Templum
 igitur Iudaicum eo tempore pro ædificatione maximam ruinã

Iuliani
 odio Chri-
 stianorû
 in Iudeos
 benefi-
 centia.

Tria pro-
 digia quib-
 us Iudæi
 à refectione
 templi
 deterrenti
 sunt.

Chryso-
stomus
quid de
Iudaici
templi re-
stitutione dixe-
rit.

passum est. Hanc historiā Ruffinus & Socrates in historia Ec-
clesiastica, ille quidem libro primo, c. 37. hic autem lib. 3. c. 17.
prodiderunt, eandemque commemorat Chrysostomus in se-
cunda oratione aduersus Iudæos, affirmans id sua memoria
fuisse recentissimum. Huius, inquit, rei nos omnes testes sumus.
Nostra enim ætate, annos ante viginti, hæc acciderunt. Cōsidera igitur
insignem victoriā veritatis, non hæc euenerunt sub Christianis
& prius imperatoribus, ne quis dicere posset, potentia Christianorū,
à perfectione operis Iudæos esse disturbatos, sed eo tēpore contigerunt
hæc, quo tēpore res Christianorū vehemēter depresso et afflictā erat:
imperiiū Romanum regente Iuliano callidissimo Christianorū hoste,
cū omnes Christiani de vita periclitarentur, & alij se domi abscon-
derent, alij publicē fugientes, in remotas solitudines sese abderēt: cū
floreret paganismus, & cultorem esse idolorum aut oppugnatorem
Christianorum, magnam laudem, & gratiam haberet apud impe-
ratorem. Tunc igitur ea qua diximus, euenerunt: ne qua Iudæis,
vel impudens fieret occasio tergiversandi. Illi tamen tam firmis ra-
tionibus, tam admirandis prodigiis, tam perspicuis vatum oraculis,
& vinci quidem possunt, flecti tamen, & ad veritatem amplectē-
dam adduci non possunt. Sed nihil mirum est. Etenim natio Iudæo-
rum, iam inde ab initio usque effrons, perusca, & contumax fuit,
semperq; rebus evidentibus repugnare solita. Hæc Chrysostomus.

Testimo-
niz Scri-
pturæ,
quibus
hanc Iu-
dæorum
calamita-
tē per-
petuā fo-
re proba-
tur.

Locus

Hierem.

cap. 19.

Locus

Isaia. c. 5.

Secundum argumentum, ex sacrarum literarum auctorita-
te, fidem & robur capit. Fore namque extremam Iudæorum
captiuitatem, & calamitatem perpetuam, nullisque certis tem-
porum finibus determinatam, clarissimis vatum oraculis præ-
nūciatum fuerat. Nam præter hoc Danielis vaticinium, est
aliud insigne apud Hieremiam capite decimo nono, qui hæc
vaticinatus est. *Hæc dicit Dominus exercituum, sic conteram popu-
lum istum & ciuitatem istam, sicut conteritur vas figuli, quod non
potest ultra instaurari.* Hoc vaticinium non potest referri ad vi-
lam priorum calamitatum, quas Iudæi ante Christi aduentum
perpessi sunt: siquidem, post illas omnes captiuitates: & liber-
tas, & ciuitas, ac templum & imperium restituta sunt Iudæis.
Veritas igitur vaticiniij, cogit fateri hoc vaticinium Hieremię,
de ea calamitate, quam Iudæi post mortem Saluatoris nostri
vsque ad hanc diem patiuntur, esse intelligendum. Simile hu-
ius est illud Isaie cap. 5. *Abiecerunt legem Domini, & eloquiū san-
cti Israel blasphemauerunt.* Ideo iratus est furor Domini in popu-
lum suum, & percussit eum: & conturbati sunt montes, & facta
sunt morticina eorum, quasi sterqus in medio platearū. In his om-
nibus non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius exten-
sa. Hunc locum, & Diuus Hieronymus, alique patres interpre-
tati sunt de clade & calamitate Iudæis illata à Vespasiano &

Tno

Titō imperatoribus, Deo illis vtente administris ad vindican-
dam Christi Domini necem, tam impiē, & crudeliter à Iudæ-
is factā. Quod autē extremis verbis dicitur, *in his omnibus nō est
auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta*: significatur De-
um non ad certum quoddam tempus puniturum Iudæos, sed
eius vindictam in posterum omni tempore permanuram, Il-
lud autem, *facta sunt morticinia eorum quasi sterco in medio pla-
tearum*, spectat ad illam miserrimam obsidionem qua Iudæi à Iosephus
Romanis coarctati, incredibilibus ærumnis malisque obtrita sunt, Inter alia multa, & hoc narrat Iosephus, tantam fuisse ob-
fessorum, partim fame, & pestilentia, partim seditiosorum ferro morientium multitudinem, vt viz, plateæ, cloacæ, ma Iu-
fossæque cadaueribus complerentur: nec aliter quam lutum, dæorum
vel sterco, cadauera conculcarentur & proicerentur. Et clade scri-
ptis.
quamuis à primo institutum esset, sumptu publico mortuos
sepeliri, quod ex illis intollerabilis ac pestilens foetor efflaret,
tamen quia nec homines, nec loca innumerabilibus sepelien-
dis sufficiebant; in valles eos ex muro præcipitabant. Quas,
circumiens Titus imperator, vbi plenas cadaueribus vidit:
altamque sanie tabefactis è corporibus desluentem, inge-
muit, & extentis manibus Deum testabatur, factum illud
suum non esse. Hæc Iosephus libro sexto de bello Iudaico
cap. 14. Rectè porro monet D. Hieronymus, in prædicto Isaie
vaticinio, causam tantæ calamitatis Iudæis euenturæ, non po-
ni peccatum idololatriæ: vel cædis prophetarum, quas duas
res fuisse causam captiuitatis Babylonicæ, disertis verbis Scri-
ptura demonstrat, sed illam tantum causam Isaïas memo-
ret, quod abiecerint legem Domini, & eloquium sancti
Israel blasphemauerint: hoc est, quod legem Euangelicam,
& Salmatoris nostri doctrinam improbauerint, repudiaue-
rint, abiecerint. Est aliud eiusdem rei vaticinium, & mea
sententia secundum hoc Danielis, omnium quæ legerim
luculentissimum, extat apud eundem Isaïam capit. 25. his-
ce verbis expressum, *Domine Deus meus es tu, exaltabo te, &
confitebor nomini tuo: quoniam fecisti mirabilia, cogitationes an-
tiquas, fideles: amen. Quia posuisti ciuitatem in tumultum, vr-
bem fortem in ruinam, domum alienorum: vt non sit ciuitas, &
in sempiternum non adificetur. Super hoc laudabit te populus fortis
ciuitas gētiū robustarū timebit te. Sic Isaïas. Nec eger hoc vatici-
niū interpretatione adeo manifestū & validū est ad redarguē-
dos Iudæos, & cōfirmandū id quod probandū suscepimus: lau-
dat enim Isaïas iustitiam Dei ob Messie parricidium Iudæos
sempiterna vrbs Hierusalem desolatione, vindicantis, quæ
etiam de re populum fortem, id est Ecclesiā Gentiliū, Dei mi-*

Locus Isa
ia c. 25.

sericordiam celebraturum esse confirmat, quod posthabitis Iudæis, suam ad gentes beneuolentiam, gratiam, & munificentiam conuertisset, atque contulisset.

Tertium argumentum demonstrat differentiam huius calamitatis, quæ a Tito imperatore Romanorum illata, usque ad hanc diem perpetuo tenet premitque Iudæos atque aliarum priorum calamitarum, quas Iudæi ante Saluatoris nostri aduentum perpeSSI sunt. Hinc enim apparebit, non sicut priores calamitates certum quendam exitum & terminum habuerunt: ita quoque hanc esse aliquando finiendam. Si quis igitur eiusmodi calamitarum differentias conquirat nimirum quinque

reperiet. Principio antiquiorum calamitarum, quæ acciderunt Iudæis, ante Domini nostri ortum tres fuerunt omnium grauissimæ, & super alias memorabiles, prima fuit *Ægyptiaca*, inter hæc ultimam secunda *Babylonica*, tertia, quam sub rege Antiocho Epiphanæ, tempore Machabæorum Iudæi tulerunt. Inter quas & præsentem Iudæorum calamitatem, quinque ut dixi, notari posset, quæ sunt discrimina. Nam primò, illas Deus, & venturas prædixit, & quanto tempore duraturæ erant, præsignificauit: siquidem, ut est in lib. Genes. c. 15. prædixit Deus Abraham, posteros eius peregrinatos in *Ægypto*, seruiturosque annis quadringentis: his autem exactis, excussoque seruitutis iugo, terram Chanaan possessuros, *Babylonicam* captiuitatem, prænunciavit Deus per Hieremiam, ut ab eo scriptum est, ca. 25. & 29. tempus quoque eius captiuitatis, annorum duntaxat septuaginta futurum prædixit. Miserabilem cladem, & calamitatem, qua afflicti contritique sunt ab Antiocho, & futuram, & tribus annis ac dimidio mansuram, prædictum est à Daniele cap. 8. huius libri. Hanc verò calamitatem, qua iamdiu toto orbe confluantur Iudæi, prænunciavit quidem hoc loco Gabriel euenturam, sed finem eius non indicauit: quo silentio, & durationis eius reticentia, satis ostendit nullo eam tempore terminandam. Quinimo, non obscure id demonstrauit, cum dixit: desolationem urbis templi, & Iudaicæ gentis captiuitatem, usque ad consummationem & finem permanсурam. Postea, longissima priorum captiuitatum, fuit *Ægyptiaca*, quæ tamen centum quinquaginta annos non excessit, loquor enim de seruitute & afflictione, quam in *Ægypto* Iudæi post mortem Ioseph perulerunt: namque habitatio seu peregrinatio Iudæorum in *Ægypto* quadringentis triginta annis definitur à Mose in capite quocumque Exodi. Captiuitas autem *Babylonica* longe breuior fuit: videlicet septuaginta annos minimè supergressa. At hæc Iudæorum calamitas transactis iam usque adhuc mille quingentis annis, nihilominus tamen, sicut fuit ab initio, eadem

mune statu aut etiam peiori & miserabiliori permanet. Deinde in captiuitate Babylonica habuere Iudæi prophetas, vt Ezechielem, Baruch, & Danielem, qui eos consolabantur, & certa spe, recuperandæ libertatis sustentabant. In præfenti vero calamitate, nullum habuerunt verum Prophetam. Propterea, aliis captiuitatibus, sæpe facta sunt diuinitus miracula, quibus declarabatur populum Hebræum in Dei esse gratia, & tutela. Tale fuit nobilissimum illud miraculum trium iuuenum in fornace Babylonica, & Danielis in lacum leonum bis coniecti. In hac vero captiuitate, nullis à Deo miraculis honorati sunt: quin magnis contra ipsos à Deo editis prodigiis, euidenter ostensum est, eum populum esse à Deo reprobatum, ac penitus abiectum. Postremo, in aliis captiuitatibus, claruerunt insignes aliqui gentis Iudaicæ viri, qui, cum summâ gratia, honore, & auctoritate florent apud eos reges, quorû imperio, & seruitute Iudæi tenebantur, magnas illis utilitates attulerunt. Tales fuerunt apud Pharaonem Iosephus, Moses, & Aaron, apud reges Chaldeorum, Daniel, & tres eius socij, apud duos Artaxerxes Persarum reges, Esdras, & Nehemias; itemque Merdochæus, & Esther. Horum similes, nullos in hac captiuitate habuerunt. Patet igitur, non vt illarum, sic huius, aliquem sperandum esse terminum.

Cæterum quod à viris doctis obseruatum, & proditum est, Septem etiam hoc loco videtur prodendum: Iudæos reuersos Babylonem, cunctis libertatem, urbem, templum, regnumque recuperauerunt, & in Dei beneuolentiam, atque gratiam redierunt, atque tamen septem eximjis, ac singularibus Dei muneribus, & beneficijs, quibus ante captiuitatem Babylonicam decorati, non destituti fuerant, & in posterum casuisse. Vnum fuit, arca fœderis à Mose fabricata, quam postea non habuerunt, prædicti Hieremia capite tertio. *In diebus illis, inquit, non dicent ultra, arca testamenti Domini, neque ascendas super cor, neque recedabuntur illius, nec visitabitur, nec fiet ultra.* Alierum, erat, oracula, & responsa Dei, ex ipso propitiatorio frequenter Iudæis data. Tertium, fulgor ex lapidibus prætiosis, qui erant in rationali Pontificis, mirabiliter emicans, atque explendescens, & futuros euentus Iudæis præmonstrans, vt tradit Iosephus libro tertio antiquitatum Iudaicarum. Quartum, ignis cæli, descendens, & consumens sacrificia. Quintum, Spiritus Sancti gratia spectabili aliquo signo immiscens se sacræ vntioni, qua Reges, & Pontifices vngebantur. Sextum, donum Prophetiæ: nam prophetarum omnium nouissimi fuerunt Aggeus & Zacharias; hisque posterior Malachias, quem plerique Esdræ fuisse arbitrantur, Septimum, triplicatus terræ fru-

Tertio, quod in hac careret prophetis. Quarto quod in hac nulla eis fieret miracula. Quinto, quod nulli insignes viros habuerint.

Septem singularibus Dei beneficijs, Iudæos post captiuitatem Babylonicam casuisse.

Iosephus libro 3. cap. 9.

sericordiam celebraturum esse confirmat, quod posthabitis Iudeis, suam ad gentes beneuolentiam, gratiam, & munificentiam conuertisset, atque contulisset.

Tertium argumentum demonstrat differentiam huius calamitatis, quæ a Tito imperatore Romanorum illata, usque ad hanc diem perpetuo tenet premitque Iudeos atque aliarum priorum calamitatum, quas Iudei ante Saluatoris nostri aduentum perpeSSI sunt. Hinc enim apparebit, non sicut priores calamitates certum quendam exitum & terminum habuerunt: ira quoque hanc esse aliquando finiendam. Si quis igitur eiusmodi calamitatum differentias conquirat nimirum quinque

Quinque differentiæ Iudeis, ante Domini nostri ortum tres fuerunt omnium grauissimæ, & super alias memorabiles, prima fuit *Ægyptiaca*, inter hæc ultimam secundam *Babylonicam*, tertia, quam sub rege Antiocho Epiphanie, tempore Machabæorum Iudei tulerunt. Inter quas & præsentem Iudeorum calamitatem, quinque ut dixi, notari possunt discrimina. Nam primò, illas Deus, & venturas prædixit, post Domini nostri necesse ipsis accidit, & alias priores, & primo quodcum de aliis prædictum sit, quando finem habitura sint, de hac nunquam. Secundo quod hæc diuturnior alius.

Hanc verò calamitatem, qua iamdiu toro orbe confluantur Iudei, prænunciauit quidem hoc loco Gabriel euenturam, sed finem eius non indicauit: quo silentio, & durationis eius reticentia, satis ostendit nullo eam tempore terminandam. Quinimo, non obscure id demonstrauit, cum dixit: desolationem vrbis templi, & Iudaicæ gentis captiuitatem, usque ad consummationem & finem permansuram. Postea, longissima priorum captiuitatum, fuit *Ægyptiaca*, quæ tamen centum quinquaginta annos non excessit, loquor enim de seruitute & afflictione, quam in *Ægypto* Iudei post mortem Ioseph perulerunt: namque habitatio scilicet peregrinatio Iudeorum in *Ægypto* quadringentis triginta annis definitur à Mose in capite duocim^o Exodi. Captiuitas autem *Babylonica* longe breuior fuit: videlicet septuaginta annos minimè supergressa. At hæc Iudeorum calamitas transactis iam usque adhuc mille quingentis annis, nihilominus tamen, sicut fuit ab initio, eodem

nuoc

nunc statu aut etiam peiori & miserabiliori permanet. Deinde in captiuitate Babylonica habuere Iudæi prophetas, vt Ezechielem, Baruch, & Danielem, qui eos consolabantur, & certa spe, recuperandæ libertatis sustentabant. In præfenti vero calamitate, nullum habuerunt verum Prophetam. Propterea, aliis captiuitatibus, sæpe facta sunt diuinitus miracula, quibus de clarabatur populum Hebræum in Dei esse gratia, & tutela. Tale fuit nobilissimum illud miraculum trium iuuenum in fornace Babylonica, & Danielis in lacum leonum bis coniecti. In hac vero captiuitate, nullis à Deo miraculis honorati sunt: quin magnis contra ipsos à Deo editis prodigiis, euidenter ostensum est, eum populum esse à Deo reprobatum, ac penitus abiectum. Postremo, in aliis captiuitatibus, claruerunt insignes aliqui gentis Iudaicæ viri, qui, cum summa gratia, honore, & auctoritate florent apud eos reges, quorū imperio, & seruitute Iudæi tenebantur, magnas illis vtilitates attulerunt. Tales fuerunt apud Pharaonem Iosephus, Moses, & Aaron, apud reges Chaldeorum, Daniel, & tres eius socij, apud duos Artaxerxes Persarum reges, Esdras, & Nehemias, itemque Merdochæus, & Esther. Horum similes, nullos in hac captiuitate habuerunt. Patet igitur, non vt illarum, sic huius, aliquem sperandum esse terminum.

Cæterum quod à viris doctis obseruatum, & proditum est, etiam hoc loco videtur prodendum: Iudæos reuersos Babylonem, tamen si libertatem, urbem, templum, regnumque recuperauerint, & in Dei beneuolentiam, atque gratiam redierint, at tamen septem eximjis, ac singularibus Dei muneribus, & beneficijs, quibus ante captiuitatem Babylonicam decorati, nobilitatiq; fuerant, & in posterum caruisse. Vnum fuit, arca fœderis à Mose fabricata, quam postea non habuerunt, prædicente id Hieremia capite tertio. *In diebus illis, inquit, non dicent ultra, arca testamenti Domini, neque ascendet super cor, neque recedabuntur illius, nec visitabitur, nec fiet ultra.* Alterum, erat, oracula, & responsa Dei, ex ipso propitiatorio frequenter Iudæis data. Tertium, fulgor ex lapidibus prætiosis, qui erant in rationali Pontificis, mirabiliter emicans, atque explendescens, & futuros euentus Iudæis præmonstrans, vt tradit Iosephus libro tertio antiquitatum Iudaicarum. Quartum, ignis cælitus descendens, & consumens sacrificia. Quintum, Spiritus Sancti gratia spectabili aliquo signo immiscens se sacræ vntionis, qua Reges, & Pontifices vngebantur. Sextum, donum Prophetiæ: nam prophetarum omnium nouissimi fuerunt Aggeus & Zacharias; hisq; posterior Malachias, quem plerique Esdram fuisse arbitrantur, Septimum, triplicatus terræ fru-

Tertio, quod in hac careret prophetis. Quarto quod in hac nulla eis fierent miracula. Quinto, quod nullos insignes viros habuerint.

Septem singularibus Dei beneficijs, Iudæos post captiuitatem Babylonicam caruisse.

Iosephus libro 3. cap. 9.

Atus quolibet sexto anno, in tres annos, alimentis hominum, propter septimi anni quietem, suffecturus hoc enim Deus promiserat Leuitici cap. 25. Hæc lector, vberius, atque enucleatius tractata reperiet, apud D. Chrysostomum in oratione tertia aduersus Iudæos, apud Nicolaum de Lyra super sextum caput prioris libri Machabæorū, & apud Petrum Galatinum libro quarto, capite 17. His igitur præclarissimis Dei beneficiis atque ornamentis caruere Iudæi, postquam discussa Babyloniorum seruitute in Patriam regressi sunt. Sed nihilominus tamen libertate, vrbe, templo, regnoque, & quod caput est, Dei gratia, & protectione fruebantur. His autem rebus omnibus cernimus eos, post illam Vespasiani, & Titi cladem, videlicet ob Messie necem ab ipsis nesciè patrata, vsque ad hanc diem fuisse priuatos.

Mala,
que post
Titū, &
Vespasia-
num con-
tigere Iu-
dæis pro-
pter Mes-
sie necem
accidisse
se probat
Sap. 3.

At enim respondent quidam Iudæi, se hanc calamitatem non pati propter cædem Messie, quem ipsi etiam vnum venisse negant: sed virtutis explorandæ probandæque causa, sci licet, ut eorum virtus rebus aduersis, sicut igne aurum, purior, atque illustrior existeret, quemadmodum Scriptura ait: *Tamquam aurum in fornace, probabis electos Dominum, & quasi holocaustum accipiet eos.* Sed hoc responsum, mendacij, atque impietatis conuincitur. Primo, quia calamitas non profecit illis ad emendationem vitæ, sed maioris improbitatis, atque impietatis occasio illis fuit. Deinde, hæc calamitas non modo est corporalis, sed etiam spiritualis, magnam bonorum spiritualium iacturam continens: catent enim prophetis, miraculis, cultu diuino, & Mosaicæ legis obseruatione. Pernam autem spiritualem, non ad probandam virtutem, sed ad puniendam præterita scelera, Deus infligit. Denique, Iudæi sic respondentes, mendacem faciunt Deum. Quippè amplissimis verbis Deus sæpenumero promisit, ut videre est in Deuteronomio, capite vndecimo, & 28. se populum Hebræum, siquidem is benè, ac piè viueret, atque in legis, quam per Mosem ei dederat, obseruantia, obedientiaque permaneret, conseruatum omni tempore in terra Chanaan, quam possidebat, à cunctis hostibus defensurum, cunctisque malis liberaturum, atque omni bonorum genere cumulaturum. Alij respondent, se non propter necem Messie, sed propter alia quam plurima, & grauissima flagitia, quæ admiserunt, iram Dei aduersum se irritasse: tantamque eius animaduersionem, & vindictam, quantum nunc plestuntur promeruisse. Veruntamen, & hoc responsum falsitatis arguitur. Etenim, querendum ex illis est: quænam fuerint scelera ab ipsis commissa, propter quæ tam gra-
uiter puniantur. Nimirum, duo reperiuntur in sacris literis,

Nulla sce-

omnium

omnium scelerum maxima & grauissimis verbis à Deo reprehensa, & acerbissimis suppliciis vindicata, scelus idololatriæ, & cædes Prophetarum. Hæc duo super alia omnia, Deus exprobrat Iudæis: & propterea testatur, grauissimas quasque eorum captiuitates, & calamitates, præsertim vero Babylonicam, ipsis contigisse. Atqui nec post dissolutam captiuitatem Babylonicam, nec post Saluatoris nostri aduentum, legimus Iudæos aut publicè idola coluisse, aut Prophetas occidisse. Itaque post id temporis, quod ad ista duo scelera spectat, quodammodo melior fuit populus Hebræus, quam antea fuerat. Non igitur magnitudo, & diuturnitas præsentis Iudæorum calamitatis: vel ad prædicta duo scelera, vel ad alia quæcunque præter cædem Messiae, referri potest. Sed esto, fuissent idololorum cultores: prophetas occiderint, non ideo tamen conueniens prædictis sceleribus erat præsens Iudæorum calamitas. Hæc namque scelera fuerant ante apud illos creberrima, quorum tamen non nisi septuaginta annorum captiuitatis poenas luerunt. Nullum igitur exitum habent, nullam latebram Iudæi: quocumque se verterint, tenentur constructi.

Iuuat hoc loco referre, quæ D. Hieronymus ad hanc Iudæorum voluntariam excitationem perfidiamque redarguendam posuit in Epistola ceterisima vigesima nona, quam scripsit ad Dardanum: Multa, inquit, Iudæa scelera commisit, cumque circa te seruisti nationibus: ob quod factum est utique propter idololatriam. Cumque seruisses, crebro tui misertus est Deus, & misit Iudices, & saluatores, qui te de seruitute Moabitarum, Ammonitarum, Philistinorum, ac diuersarum gentium liberarent. Nonissimè sub regibus offendisti Deum, & omnis tua provincia: gente Babylonica uastante, deleta est. Per septuaginta annos, templi solitudo permansit. à Cyro rege Persarum, est laxata captiuitas: extructum quoque est sub Dario templum. Quæ passi sis à Medis, Ægyptiis, & Macedonibus, non enumero, nec tibi adducam in memoriam Antiochum Epiphanem, crudelissimum omnium Tyrannorum, nec Pompeium, Galatium, Scaurum, Varium, Cassium, Sossiumque replicabo, qui tuis urbibus: & præcipue Hierosolyma insulsauerunt. Ad extremum, sub Vespasiano, & Tito urbs capta, templumque subuersum est. Deinde, ciuitatis, usque ad Adrianum principem per quinquaginta annos mansere reliquia: post illam emersionem usque ad hanc diem, paulatim, quam per quadringentos annos, & urbis, & templum peruenit. Ob quod tantum facinus: Certe non colis idola: sed etiam seruus Persis, & Romanis & captiuitatis pressus iugo, Deos ignoras alios. Quomodo clementissimus quondam Deus, qui nunquam tui antea oblitus fuerat, nunc per tanta spatia temporum non adducitur, ut quæ captiuitatem, & ut verius dicam, expectatum tibi mittat.

*Antichristum? Ob quod inquam facinus, & tam execrabile scelus, avertit à te oculos suos, ignoras? Memento vocis parentum tuorum, sanguis eius super nos, & super filios nostros. & hic est haeres, venite occidamus eum, & nostra erit hereditas, & non habebimus regem, nisi Casarem. Habes, quod elegisti, usque ad finem mundi serviturus es Casari, donec gentium intret pleniitudo, & omnis Isra-
 el saluus fiat, & qui quondam erat in capite, vertatur in caudam. Hactenus verba fuisse D. Hieron. Eandem porro sententiā Prudentius Christianorum Poëtarum facile clarissimus in extrema apotheosi his verbis extulit.*

*Prudentij
 Versus,*

*Exiliis vagus, huc, illuc, fluctantibus erras
 Iudeus, postquam patria de sede revulsa,
 Supplicium pro caelo luis: Christi, negasti,
 Sanguine respersus, commissa piaculâ solas,*

*Quibus
 supplicio
 rum gene
 ribus, lu
 dæi prop
 ter Messie
 necè pu
 niti sint.*

Neque cuiquam mirandum accadat, Iudæos hanc tam manifestam, testatamque oraculis Prophetarum, atque suorum multorum experientia comprobata, de Messie adventu, & morte doctrinam, non videre, atque intelligere. Siquidem, hæc ipsa cecitas vna est de multis aliis, & quidem maximis Iudæorum poenis, quibus illi propter necem Messie, à Deo puniti sunt. Duplici enim poenatum genere multati sunt: vñ fuit corporale, & hoc triplex, amissio regni, ac dignitatis, perpetua urbis, ac templi desolatio, & sempiternum exilium, innumeris malis, miserisque refertum. Alterum poenæ genus fuit spirituale, tanto sane grauius, & exitius prioris, quanto, & potioribus bonis eos spoliavit, & acerbioribus malis affecit: Et hoc duplex: excæcatio mentis, & obduratio cordis, videlicet ad intelligenda, credendaque, atque amplectenda, quæ ad Messiam pertinebant. Hoc duplici poenarum genere plectendos esse Iudæos. Isaïas capite 6 illis verbis indicavit: *Excæca cor populi huius, & aures eius aggrava, & oculos eius claude: ne forte videant oculis suis, & auribus suis audias, & corde suo intelligas, & convertatur: & sanem eum, & dixi: usquequæ Domine? & dixit, donec desolentur Civitates absque habitatore, & domus sine homine, & terra relinquatur deserta.* Hoc Isaïæ vaticinium, Saluator noster in Euangelio Ioannis. cap. 12. ad se & ad Iudæos, qui sibi credere recusabant, pertinuisse declaravit. Illud quoque, quod in Deutr. dixit Moyses de Iudæis: *Per-*

Deutr. 28.

cuciat te Dominus amantia, & caritate, ac furore mentis: & palpes in meridie, sicut palpare solet cæcus in tenebris, & non dirigas vias tuas, omni, tempore calumniâ sustineas, & opprimaris violentia, nec habens, qui liberet te, hoc inquam, quod Moyses dixit, nunquam verius, quam nunc, in Iudæos dici posse, intelligimus. Dauid præterea in Psalmo 68. cum sub persona sua

esp-

expofuiffet, quam indignis, & acerbis modis tranſtandus eſſet Meſſias à Iudæis, ſcilicet: propter certitudinē prophetiæ, in prædicendo futura, uſus verbis præteriti temporis proximè varias pœnas, partim corporales, partim ſpirituales, tam immani eorum ſceleri comparatas ſubiunxit: *Fiat, inquit, menſa eorum coram ipſis in laqueum, & in retributiones, & in ſcandalum. Obſcurentur oculi eorum ne videant, & dorſum eorum ſemper incurva. Effunde ſuper eos iram tuam, & furor ira tua comprehendat eos. Fiat habitatio eorum deſerta, & in tabernaculis eorum non ſit qui inhabitet. Quoniam quem tu percuffiſti perſequuti ſunt, & ſuper dolorem vulnerum meorum addiderunt. Appone iniquitatem ſuper iniquitatem eorum, & non intrent in iuſtitiam tuam. Deleantur de libro viventiũ & cum iuſtis non ſcribantur.* Davidem autem hæc vaticinanti prophetico ſpiritu, ſpectaſſe Iudæos, qui Dominum noſtrum occiderunt, & doctrinam eius oppugnaverunt, non tantum accipere noluerunt: teſtem habemus quo non grauior alter, D Paulum in cap. 11. epistolæ ad Romanos. Qui quidem Paulus in capite tertio poſterioris epistolæ ad Corinthios, eleganter argumentatur, obtuſos eſſe Iudæorum ſenſus ad diuina myſteria, præſertim ea quæ Meſſiam Iudæi habent faciētem Moſis niſi velatam. Nēp̄, in hodiernarũ uſque diem, velamen manet Iudæis in lectione veteris teſtamenti: quod tamen per Chriſtum euacuatur. Itaque Iudæus ſine fide Scripturæ myſteria intel- ligenda.

Idem Paulus in ſecundo capite poſterioris epistolæ ad Theſſalonicenſes, teſtatur Iudæos expoſitos eſſe omni ſeductioni & errori, eo quod claritatem veritatis non receperunt, ut ſalvi fierent. Idcirco, inquit, mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, ſed conſenſerunt iniquitati.

Verum ad Latinam lectionem huius loci Danielis inter-pretandam, atque illuſtrandam, quæ diſta ſunt, ſatis eſſe debet: ut quemadmodum ſupra promiſimus: de lectione quoque Græca, & Hebraica huius loci, nō niſi dicamus: Græca verba, & Hebraica huius loci, ſi quis Latinè fideliter exprimat, hæc reddūt ſententiam: *Post hebdomadas ſexaginta duas deſtruetur vniũs, & ius loci, dicium non erit in eo, & ciuitatem, & ſanctum diſſipabit cum deo veniente: ſicut in diluuio, & uſque ad finem belli cõmmoniſ ordinabit deſolationibus.* Hæc verba Theodoretus hūc in modum exponit. *Post ſexaginta duas hebdomadas, videlicet numeratas à adificatione Hieruſalẽ ſub Nekemia, deſtruetur vniũs, quoniam in ſtina.*

Theodoro- *ne illarū hebdomadū, ab Herode occisus est Hyrcanus pontifex: post*
 retus vt *quem, non fuisse pontifices legisimi, id est, creati ex præscepto legis*
 verba *Mosaica, & ideo dicitur destructa unctio: nam unctio pontifices*
 Græca ex *consecrabantur. Et quamuis post Hyrcanum fuisse Pontifices, & vn*
 posuerit. *Et, & stola pontificia induit, & pontificiis muneribus fungentes: ar*
tamen, quia non secundum legem fuerunt electi, idcirco subditur, &
non erit iudicium in eo, hoc est, non erunt pontifices ex iudicio, senten
tia, & præscepto legis. Alij sic exponunt: tollitur unctio, id est,
dignitas pontificalis: & non erit iudicium in eo, id est, non ha
bebunt deinceps potestatem iudicandi, & gubernandi populū.
Nam sere post reditū Iudæorū ex captiuitate Babylonica, iudē
fuisse pōtīfices atque iudices & principes populi. Ego conueniē
ter Latinæ lectioni, quæ refert hæc ad Mēliā, sic interpretaretur
hæc verba. Post sexaginta duas hebdomadas, videlicet, supplendo

Auctoris *prioris septē ante nominatas, id est, post sexaginta nouē: in ip*
 exposi- *sa vltima & septuagesima hebdomada, destruetur unctio, id est*
 tio verbo *occidetur Christus. Et non erit iudiciū in eo, hoc est, in Christo*
 rum Græ *iudicādo & condemnando atque occidendo, nullum ius, seu iu*
 corum. *diciū seruabitur à Iudæis: omnia illi iura humanā & diuinā vio*
labūt omnes leges ciuiles, diuinas, & naturales perstringent: vt
quoquo modo Christum necando, odium suum explere pos
sint. Quæ sequūtur, facilia sunt intellectu: & ciuitatem Hieru
salem, & sanctum quod in ea erat templū dissipabit, id est, vsque
quaque vastabit, & funditus euetet, supple tu, populus & exer
citus Romanus, cum duce veniente seu venturo, id est, Tito &
Vespasiano. Et succidentur sicut in diluuiū, hoc est, inquit Theo
doretus, perniciem funditus sustinebunt, qualem olim susti
nuerunt homines, cum omnem terram diluuiū contexit. So
let enim Scriptura, ingentem aliquam vim malorum ingruē
tium, quæ oppressura sunt aliquos, vocabulo diluuij, seu inun
dationis explicare: sicut in Psal. 31. Verumtamē in dilectio aquar
um multarum ad eum non approximabunt, & apud Isaiam ca
pite 28. flagellum inundans, cum transierit, non veniet super nos:

Diluuiū *apud Hieremiam quoque in lamentationibus, cap. 3. inundans*
 & inun- *runt aquæ super caput meū: dixi, perij. Extrema autem illa verba,*
 datio in *& vsque ad finem belli concisi desolationibus, secundum Theodo*
 Scriptu- *retum, declarant mala quæ hic prædicuntur, vbi semel vene*
 ra quid *rint, nunquam esse reuocanda. Funditus enim, inquit, delebun*
 significet *tur bello illo, veluti quodam diluuiū oppressi, & in perpetuum*
his malis succumbent, neque vnquam, vt ex ipsis eripiantur,
veniam consequentur. Dicitur autem bellum illud Romano
rum, gestum duce Tito cum Iudæis, concisum, seu decisum
iri, hoc est, esse dirimendum ac terminandum ingenti exitio
Iudæorum: hoc est, desolationis ciuitatis & templi, non u
met.

merè, aut humano tantum consilio factæ : sed ordinatæ, & statutæ à Deo, ad vindicandum scelus Messiae à Iudæis occisi. D. Augustinus in epist. 80 sic legit. *Et non erit eius*, & interpretatur sic, non erit Messias eius civitatis, quia sic ab eo alienabuntur Iudæi, ut eum illi, quasi non suum redemptorem, sed ut alicuiusmodi, sint occisuri.

Porro Hebraica lectio huius loci, ut eam Latine Pagninus extulit, ita se habet. *Post hebdomades sexaginta duas, excidetur Christus, & non erit ei: & sanctuarium dissipabit populus ducis videri, & finis eius in inundatione, & usque ad finem belli decisu sunt desolationes.* In qua lectione, omnia sunt clara, cum satis congruant cum lectione vel Latina vel Græca: præter unum illud, *non erit ei*. Hæc enim oratio quia est præcisa, obscurum habet intellectum. Quidam ita exponunt: & non erit ei, qui fecerat opem, aut solatium aliquod. Saluator enim noster, tempore mortis suæ, ab omnibus, etiam notis & amicis derelictus est, omnique solatio etiam divino tunc est destitutus. Quam ob rem ipse pendens in cruce, dixit, *Deus Deus meus, ut quid dereliquisti me.* Verum facile est, etiam hunc locum applicare, & accommodare ad lectionem Latinam, quæ habet, *& non erit eius populus, qui eum negaturus est.* Sic igitur intelligamus, *& non erit ei*, id est, gens Iudæorum: qui negavit & occidit Messiam, *non erit ei*, id est, vel Messie vel Deo, supple tunc non erit inquam ei amplius in populum peculiarem, & dilectum, sed ab ipso repudiabitur, & penitus abiicietur. Eandem sententiam habet verus lectio Hebræorum in hoc loco, quam D. Hieronymus commemorans hic opinionem Hebræorum de computatione septuaginta hebdomadarum, his verbis refert. *Non erit illius imperium, quod putabat se redempturum*: hoc est, Messias regnum Iudæorum derelinquet, & omnino abiciet, ad quod tamen spiritualiter separandum, & reficiendum præcipue venerat.

Lectio
Hebraica
huius lo-
ci qualis.

Matt. 27.

Confirmavit autem pactum multis hebdomada una: & in dimidio hebdomadis deficiet hostia, & sacrificium, & erit in templo abominatio desolationis, & usque ad consummationem, & finem, perseverabis desolatio.

His verbis Gabrieli septuagesimam & ultimam hebdomadam, quam ab aliis sexaginta novem supra sciunxerat, Quomodo Christus passus pa-
nunc separatim, & solam explicat, docens, quid esset in
ca olim euenturum. Dicit igitur, Messiam, post baptismum, At cōfir-
quem accepturus erat sub finē sexagesimę nonę hebdomadis, mauērit.

per

Christus
tribus an-
nis & ali-
quanto
plus post
Baptis-
mum præ-
dicauit.
An post
Domini
nostri
mortem,
omnino
defece-
rint Iu-
deorum
sacrificia.

pro reliquam septuagesimā hebdomadam confirmaturum pa-
ctum suum, hoc est, prædicaturum legem & doctrinam suam,
partim quidem per semetipsum, partim verò post mortem suā
per discipulos suos. Etenim, Christum post baptismum præ-
dicasse Evangelium tribus annis integris, & aliquanto plus se-
rè patrum sententia est. Hoc testatur Chrysostomus homilia 23.
in Mattheum, hoc ipsum sensisse Euodium discipulum Aposto-
lorum, refert Nicephorus libro secundo historię Ecclesi-
stię capite tertio. Hoc fusè tractat in commentario huius-
piris Theodoretus. Quin Eusebius, quem multi sequuti sunt,
id argumentatur ex historia Evangelica beati Iohannis, qui tres
annos prædicationis Christi, manifeste distinxit Nec hoc tan-
tum in chronicis annotauit Eusebius, sed præterea in libro
octauo de demonstratione Evangelica affirmat, hanc esse
veterem Ecclesię traditionem. Cui rei fidem facit vetu-
stissimus auctor Ignatius martyr in epistola, quam scripsit ad
Trallianos, prædicationem Christi post baptismum, tribus an-
nis definiens.

Transactis igitur tribus annis & aliquot mensibus, hoc
est, in dimidio septuagesimę hebdomadis, *defecit hostia &
sacrificium*. Quibus verbis significatur mors Messię. Nam &
quarto anno post baptismum suum, Dominus noster mortuus
est, & post mortem eius, omnia sacrificia veteris legis, cuncta-
que ceremonialia in totum abrogata, & antiquata defecerunt.
Huius rei illud fuit admodum illustre argumentum, quod mo-
riente Christo, velum templi, à summo vsque ad imum est dis-
cissum: quo portendebatur, quę in eo templo peragebantur,
dissoluta & sublatæ esse. Atque his consonant, quę scripta sunt
in Psalm. 49. Prout ea D. Paulus in Epistola ad Hebręos ca. 10
citatur atque interpretatur, *Christus, inquit, ingrediens in mundum
dicit: hostiam & oblationem noluisti, corpus autem adaptasti mihi.*
*Holocaustomata pro peccato non placuerunt tibi, tunc dixi: ecce ve-
nio In capite libri scriptum est de me, ut faciam Deus voluntatem
tuam.* Hęc ex Davide cū citasset Paulus, subrexit eorum inter-
pretationem. Superius, inquit, dicens, quia *hostias & oblationes
pro peccato noluisti, nec placita sunt tibi quia secundum legem offe-
runtur:* subdit, ecce venio, ut faciam voluntatem tuam: & sic an-
feri primum, ut sequens statuat. In qua voluntate sanctificati su-
mus per oblationem corporis Iesu Christi semel. Sic Paulus. Nec mi-
rum, cessasse antiquę legis sacrificia, postquam immaculatus
agnus, se in cruce Deo Patri obtulit hostiam viuentem, scilicet,
omnium veterum sacrificiorum finem atque consummationem,
& Deo infinitè gratam, atque ad omnia omnia homi-
num peccata delenda efficacem. De qua sic beatus Leo homi-

Oblatio
corporis

lia octava de passione Domini scribit. *Nunc carnalium sacrificiorum varietate cessante: omnes differentias hostiarum, una corporis & sanguinis tui implet oblatio: quoniam tu es verus agnus Dei, qui tollis peccata mundi: & tu a in te uno universa perficis mysteria; ut sicut unū est pro omni victima sacrificiū: ita unū de omni gente sis regnū.* Verum enimvero non est intelligendum, statim post Christi mortem omnino defecisse Iudæorum sacrificia, quippè, quoad templum illud stetit, stetit autem post Christi mortē per annos ferme quadraginta, & vsque ad euerzionē ipsius & urbis, a Romanis factam, non est intermissa consuetudo, in eo templo sacrificandi. Ergo statim post Christi interitū defecerunt illa sacrificia, non sane secundum vsum, & exercitium, sed secundum virtutem & efficaciam, & ut nunc in scholis loquuntur Theologi secundū valorem. Namque post id tempus, licet non statim fuerunt mortifera, quoad, promulgato Evangelio, veritas doctrinæ Christi mundo enotesceret, fuisse tamē mortua: desierūt enim Deo esse grata & accepta, hominibusq; salutaria. Atque hæc in priori septuagesimæ hebdomadis dimidio acta sunt. In posteriori autē dimidio eiusdem hebdomadis, Christus pactum suum per Apostolos & discipulos confirmavit: qui celitus Sancto spiritu mirabiliter accepto, per illos quatuor annos maxima contentione, acerrimoque studio, atque ardore animi, Evangelium Christi in Iudæa, Galilæa, & Samaria prædicaverunt, multis prodigiis & miraculis prædicationem suam confirmantes.

Sed in supradictis Gabrielis verbis, tria sunt diligenter ponderanda: Vnum est, illud *pactum*, alterum, illud, *multis*: tertium, illud, *abominatio desolationis*. Ac primo, vim & notionem illius vocabuli, *pactum*, prout in sacris literis crebro vsurpatur, aperiamus. Pactum Hebraicè dicitur, *Berith*, quæ vox Latine significat fœdus & pactum. Nec raro ponitur pro ipsa lege: veluti in Deut. cap. 29. apertissimè vero in cap. 24. Exodi: sic enim ibi scriptum est. *Assumens Moses volumen fœderis, legit audiente populo, qui dixerunt omnia, quæ lequutus est Dominus, faciemus, & omnes obedientes.* Ille vero *sumptum sanguinem resperxit in populum, & dixit: hic est sanguis fœderis. quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus his.* Vocem autem Hebræā, *Berith* tres interpretes, Aquila, Symmachus, Theodoro, Græcè vertunt *εὐδοκία*, quæ vox etiam significat fœdus & pactum. Soli septuaginta interpretes ubique trāstulerunt, *διαθήκη*, quæ voce significatur testamētum, quod ab his, qui mox sunt inortuari: fieri solet. Et quia aliud est fœdus seu pactum, & aliud est testamentum, propterea Divus Hieronymus in commentariis suis in epistolam ad Galatas super tertio capite, reprehendit

& sanguinis Christi implet omniaveteris legis sacrificia

Sacrificia Iudæorum statim post Christi mortē fuisse mortua, sed non mortificata.

Pactum quomodo in Scriptura sumatur.

Quæstio 22. Quid sit pactum hoc Mosaicum.

διὰ τὴν
apud Græcos testa-
mentum
& pactū
significat

dit septuaginta interpretes, quod vocem illam Hebræam, quæ propriè significat pactum & fœdus, expresserint Græca voce, testamentum significante. Verum pro defensione septuaginta interpretū, illud facit, quod vox *διὰ τὴν*, apud optimos scriptores Græcos, nō modo significat testamentum, sed etiam pactū, fœdus, conuentum, pollicitationem, vt Budæus in commentariis linguæ Græcæ luculentissimis exemplis, ex Aristophane & Demosthene depromptis confirmat, addens præterea, eam vocem, cum pro testamento ponitur, ferè plurali numero sumi, nec in singulari, nisi admodum rarò. Quod autem septuaginta interpretes vsi sint ea voce, non ad significandum testamentum, sed pactum, & fœdus, patet ex P salmo octuagesimo secundo, *Simul aduersum te, testamentum disposuerunt*, &c. Vbi pro testamento, Græcè est eadem illa vox: non aliud eo loco significans, nisi fœdus vel pactum, namque illorum verborum hæc est sententia: omnes vicinæ gentes percussio inuicem fœdere, vnanimes aduersum te conspirauerunt. Diuus quoque Lucas eadem significatione vsus est ea voce scilicet pro pacto: cum in actis Apostolorum capite tertio, dixit, *vos estis filij prophetarum & testamenti*: & in cantico Zachariæ dixit, *& memorari testamenti sui sancti*, id est, fœderis, & pacti. Noster autem Latinus interpres, eam vocem sæpè vertit vocabulo, testamenti, sine dubio Latina voce testamenti abusus. Nec hoc latuit Diuum Augustinum, quippe in libro locutionum de Genesi, numero nonagesimo tertio, & nonagesimo quarto, super illis verbis, quæ sunt in vigesimo sexto capite libri Geneseos, secundum antiquam lectionem Latinam, quam tunc sequutus est Augustinus *Videntur vidimus, quia est Dominus tecum, & disponemus tecum testamentum*: super his inquam verbis ita scribit D. Augustinus, *amant scriptura pro pacto, ponere testamentum, id est, διαθήκη*.

Pactum
hic pro-
priè legē
Euange-
licam sig-
nificat.

Hoc igitur loco tam vox Hebræa: quam Græca & Latina, propriè significat legem nouam, & Euangelicam, quam Christus & Apostoli mundo publicarunt, & per quam, quasi per pactum quoddam Deus promisit hominibus, se, credentibus in filium suum, & legem eius obseruantibus, peccata omnia remissurum, & vitam æternam esse daturum. Hanc legem appellare licet, secundum, vel nouum pactum, fœdus, testamentū, quod Christus cū hominibus fecit in cruce pendens, idque sanguine suo aspersit, morteque confirmauit. Hieremias porro clarissimis verbis in cā. trigesimo primo docet, duo esse Pacta: vnum antiquum illud, datum Iudæis per Moysen in monte Syna, scriptum in tabulis lapideis: alterum vero, nouū, longè præstantius, vtilius, ac diuurnius priori, dandum per

Messiam

Messiam, & in hominum animis. mentibusque scribendum. Verum non satis est indicasse locum Hieremix, verba quoque eius, quæ plane aurea sunt, & nostra interpretatione, quo nihil in eis reliquum sit obscuritatis, illustrari debent, hoc loco adscribenda duximus: sic igitur ait: *Ecce dies veniēt, dicit Dominus, & seriam domui Israel, & domui Iuda fœdus nouum: non secundum pactū, quod pepigi cum patribus vestris, cum eduxi eos de Ægypto, pactum quod irritum fecerunt. Sed hoc eris pactum, quod feriam domo Israel, post dies illos dicit Dominus, dabo legem meam in visceribus eorum, & in cordibus eorum scribam illam: & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum. Et non docebit ultra vir proximum suum dicens, cognosce Dominum: Omnes enim cognoscēt me à minimo eorum usque ad maximum, ait Dominus: quia propitiabor iniquitati eorum, & peccati eorum non memorabor amplius. Nonne his verbis descripsit Hieremias præstantiam legis Euangelicæ, quæ potissimum viget, regnatque in animis hominum, eos illuminans clara Dei cognitione, & purgans peccatorum omnium remissione? At enim ne quis suspicaretur, hoc secundum pactum fore temporarium, sicut fuerat prius illud Mosaicum, & aliquando tandem similiter vt illud, fore aliquandū & abolendum, ideo proximè subiicit pactum legis Euangelicæ tamdiu permanens, quoad stabit motus cælorum, discursus syderum, noctis, & diei, cæterarumque tempestatum vicissitudines, hoc est, vsque ad consummationem, & finem huius mundi: iuxta illud quod Dominus dixit, *super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & porta inferi non præualebunt aduersus eam*: Et itē illud: *Ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi*, dixit: Sic igitur post prædicta scribit Hieremias. *Hæc dicit Dominus, qui dat solem in lumine diei, ordinem luna & stellarum in lumine noctis qui turbat mare, & sonant fluctus eius: Dominus exercituum nomen illi. Si defecerint leges istæ coram me, dicit Dominus, tunc, & semen Israel deficiet, vt non sit gens coram me cunctis diebus*. Loquitur autem hic Hieremias de semine Israel, non secundum carnem, sed, vt interpretatur Paulus, secundum promissionem & spiritum. Quod autem subdit Hieremias, ciuitatem Hierusalem ædificatam iri, & inaurandum esse templum, ita vt non destruatul ultra in perpetuum, non debet intelligi de terrena, & corporali Hierusalem, & templo, quippe hæc postea, nec semel destructa, nec per mille quingētos annos, post vltimam eorum euerfionem, vsque ad hanc diem reparata esse cernimus. Sed intelligi debet hoc varicinium Hieremix, de Christi Ecclesia, quam res illæ corporales per quandam similitudinem præfigurarunt. Atque hæc de vocabulo illo, *pactum*, dicta sint.*

Explicatur locus Hieremix ex cap. 31.

Matt. 16;
Matt. 28.
Pactū secundum nūquam irritandū
Rom. 9.
Col. 4.

Vtrum

cōformas Verum quid sibi vult illud, *multis*? nām hoc supra, secūda
 se multis. loco positum fuerat explicandum. Possumus id quidem dupli-
 Ioan. 1. citer interpretari. Primo, vt referatur ad homines, velut Iudæ-
 Quibus multis os: & intelligatur Christum confirmaturum pactum suum: id
 multis est, doctrinam Evangelicam probaturum, & persuasurum, nō
 probauit omnibus, sed multis. Et per se quidem, tantum abest, vt omni-
 rit Chri- bus Iudæis Christus eam persuaserit, vt paucissimi fuerint, qui
 stus se eam acceperint. Itaque Ioānes dixit, *In propria venit, & sui eū*
 Messiam *non receperunt*. Per discipulos autem suos, multo plures de Ia-
 esse, & do dæis sibi subiecit, de Gentilibus vero, multo plurimos: sed huius
 strinā suā men suere pauci in comparatione eorum qui in vniuerso ter-
 esse verā, rarum orbe Christi fidem & disciplinam accipere noluerunt.
 & primo Deinde, illa voce, *multis*, significari potest, Christum esse con-
 testimo- firmaturum pactum suum multis & variis argumentorum, &
 niis om- probationum generibus. Quinque enim modis Dominus no-
 ni excep- ster probauit se Messiam esse, suamque doctrinam à Deo esse
 tione pfectam, eamque cunctis hominibus ad percipiendam vi-
 maiori- tam æternam, esse omnino necessariam. Primum genus proba-
 bus. tionis constat multis, variis, & adeo grauibz testimoniis, vt ea
 Luc. 1. nulla tergiuersatione eludi possint. * Primum testimonium fuit
 angelorum, in ortu Christi annunciantium pastoribus, eo die
 Matt. 2. natum esse Saluatorem mundi. * Secundum testimonium fuit
 Magorum, qui ex Oriente venientes, natum iam esse regem Ia-
 Luc. 1. dæorum, nouæ stellæ miraculo confirmarunt. * Tertium fuit
 & 2. eorum, qui illo ipso tempore, quo Christus natus est, iustitia,
 pietateque ac sanctitate insignes, & apud Iudæos perquam no-
 biles habebantur vt Elizabeth, Zachariæ, Simeonis, & Annæ,
 Matt. 2. * Quartum fuit, multiplex testimonium & præconium Ioan-
 Luc 3. nis Baptistæ, cui Iudæi non poterant contradirere. * Quintum
 Ioan. 1. fuit testimonium Dei patris, magnificè & gloriōse datum in
 Matt. 3. baptismo, & transfiguratione Christi. * Sextum fuit Moyses &
 & 17. Heliz, qui apparuerunt in transfiguratione Christi, & testifi-
 Matt. 17. cati sunt, ipsum esse Messiam. * Septimum fuit testimonium
 Ioan. ipso- rum Pharizæorum, de quibus vnus, Nicodemus, dixit, *sci-*
 Matth. 7. *mus quia à Deo venisti magister*, Octauum etiam ipso- rum dæ-
 monum, qui eieci ab ipso ex humanis corporibus, clamabant
 ipsum esse Christum, & filium Dei. Alterum genus probatio-
 nis, constat vaticiniis prophætarum de venturo Messia editis,
 vaticiniis & monumentis litterarum consignatis, quæ ad vnum omnia,
 in Domino nostro fuisse completa, & ipse demonstrauit, & A-
 postoli eius, deinde probarūt, nec non & nos supra docuimus,
 cum explicaremus illa verba, *vt impleatur visio, & prophetia*.
 Tertia probatio versatur in miraculis Christi, quæ fuerunt
 plurima maximaque. Quapropter Iudæi, vt refert Ioānes ca 7
 dic-

dicebant: *Numquid Christus cum veniet plura signa faciet, quam
quæ hic facit*. Dupliciter autem ex hoc loco videntur Iudæi.
Siquidem Dominus noster, & omnia miracula fecit quæ factu
rum Messiam prædixerant propheta: & fecit ea miracula, quo
declararet, ac probaret se Dei filium esse, verumque Messiam.
Quarta approbatio ducitur ex vita, & moribus, ex passione
item, & morte Domini nostri: Eam enim vitam egit Domi-
nus noster, iis moribus fuit, eam doctrinam prædicaui-
t, denique tali vita, moribus, & doctrina fuit, quali futu-
rum Messiam vates præscripserant. Ea præterea passus est
à Iudæis, eoque mortis genere necatus est, ut de ipso Isaiam
cap. quinquagesimo tertio & Davidem in Psalmo vigesimo-
primo vaticinatos esse dubitari nullo modo possit. His adde
prodigia, quæ Domino nostro moriente contigerunt. Sol vs-
quequaque defecit, & sanè præter naturalem rerum cursum,
& ordinem horribili motu terra contremuit: velum tem-
pli discissum est: sepulchra patuerunt, multiq; de mortu-
is ad vitam reuocati, visi sunt multis, & testificati Iesum esse
Messiam. Quibus prodigiis permotus Centurio, exclamavit,
Vere filius Dei erat hic. Quintum & ultimum genus probatio-
nis, consistit in prædictionibus Domini nostri, quarum om-
nium veritatem eventus comprobavit. Fuerunt autem præ-
dictiones Christi, ferè huiusmodi. ^a Prima suit de suprema rui-
na, & exirio Iudæorum: ^b secunda, de miraculis quæ facturi
erant ipsius discipuli, & sectatores: ^c tertia de maximis & acer-
bissimis persecutionibus quas erant passuri: ^d quarta, de Evan-
gelio suo per omnem terram prædicando: ^e quinta de Eccle-
sia sua vsquequaque & in vniuerso orbe propaganda: ^f sexta,
quod eadem Ecclesia, licet foret vbique testaturum & genti-
um oppugnanda, diuexanda, & consistenda, nihilominus ta-
men, vsque ad consummationem seculi esset permansura, ^g
denique septima & vltima de genere mortis suæ, de resurre-
ctione post triduum, de missione spiritus sancti, de nomine
suo apud omnes gentes, nobilitando, & clarificando.

Quartò
ex vita, &
moribus.

Mat. 27.

Quintò
ex prædi-
ctionibus
Septem
Christi
Domini
nostri præ-
dictiones
^a Luc. 10.
^b Ioan. 14.
^c Ioan. 16.
^d Mat. 26
^e Acto. 1.
^f Ioan. 10.
^g Mat. 16.
^h Mat. 20.

Restat interpretandū illud, quod supra tertio loco propositū
fuerat: sunt autem verba illa Gabrielis: *Es erit in templo abomi-
natio desolationis*. Hanc ipsam Gabrielis sententiam nominato
eius scriptore Daniele, commemoravit Dominus, ut refert
Matthæus capit. 24. nam loquens cum discipulis suis ita dixit:
*Cum ergo videritis abominationem desolationis: qua dicta est à
Daniele propheta, stantem in loco sancto, qui legit intelligat, tunc
qui in Iudæa sunt fugiant ad montes*. Esse autē obscura hæc verba
Gabrielis, neque cuiusmodi intelligendum exposita, & aperta,
satis est significatum illis verbis Domini, *qui legit intelligat*, qua-

Quæstio
24. Quid
sit abomi-
natio de-
solatio-
nis.

1. inter-
pretatio
Irenæi,
qui per
hec verba
Antichri-
stum in-
telligit.

si diceret non debent illa verba oscitanter legi, sed diligenti & attento lectore opus est ad ea intelligēda. Verū quid sit *abominatio desolationis*, quæ futura erat in templo, varie admodum exponitur. Nonam hic omnium interpretationes, easque breuiter perpendam, & diiudicabo. Prima interpretatio est Irenæi in l. 3. aduersus hereses qui hæc verba exponit de Antichristo, quem putauit ipse, similiter, vt alij complures antiquorū Patrum, scilicet in templo Hierosolymitano, & tãquam Messiam, & Deum à multis adoratum iri. Qui quidem rectè nominatur abominatio desolationis, abominatio quidem, propter iniuria eius scelera planè abominanda, & execranda: desolationis autem, quoniam saeuissima contra omnes Christi cultores, concitata persequutione quantā maximam poterit, vbique faciet eorum stragem, & religiosissima eorum templa profanabit, atque desolabit. At enim, non est hæc interpretatio conueniens sententiæ, aut Gabrielis, quæ hæc verba dixit, aut Christi Domini nostri, qui multò post, eadem retulit. Etenim Gabriel hoc loco vt patet ex antecedentibus, & sequentibus, haud dubie loquitur de nece Messie, & vindicta eius necis, nō longe post septuaginta hebdomadas de Iudæis sumenda, non igitur, quod de abominatione desolationis dicitur, ad Antichristum referri debet. Dominus autem noster apud Matthæum cap. 24. hæc ipsa verba, sine dubitatione retulit ad futuram Hierusalem vastationē, & desolationē, vt ex cōtextu sermonis eius liquido cernitur.

2. inter-
pretatio,
quæ hanc
abomina-
tionē ad
Antiochū
Epiphanem
asserit spe-
tare Io-
sephi lib.
12. cap. 7.

Secunda interpretatio, est abominationem desolationis, referri debere ad Antiochum Epiphanem, qui in templo Hierosolymitano à se sacrilegè cōpilato, atque implè prophanato, abominandum idolum collocauit: de quo ita scripsit Iosephus lib. 12. antiq. *In templo quoque ara posita, porcos mactauit sacrificium à Iudæorum religione alienissimū: & coegit omnes abrogato veri Dei cultu ipsius venerari Numina: & oppidatum extruxit templis, atque altaribus, porcinas in eis quotidie immolari victimas. Quin, & sanctissimum tēplum, uni, veroque sacratum Deo, deinceps Iouis Olympij cognominari iussit.* Sic Iosephus. Et scripserat quidem prioris libri Machabæorū, existimari posset in hac fuisse sententia, vt qui in primo capite, quasi ad hoc vaticinium Gabrielis spectans, scripserit, Antiochum super altare Dei edificasse idolum abominationis, siue vt Græcè est ad verbum, abominationem desolationis. Illud autem idolum Antiochi, vocatur abominatio, more Scripturæ, quæ omne idolum vocat abominationem. Dicitur præterea, desolationis, quia idolum illud, vrbe, temploque prophanatis atque vastatis, collocatum fuerat. Atqui verba hæc Gabrielis, non bene applicari ad illud Antiochi idolum, patet tribus argumētis, Primo, quia Gabriel

Refelli-
tur hæc
opinio.

Gabriel significat his verbis mala, & calamitates, quæ Iudæis propter Christi cædem, exactis iam septuaginta hebdomadis, contigerunt: illud autem idoli Antiochi, positum est in templo Iudæorū, circa quadragesimā primā hebdomadā, scilicet, non minus centū sexaginta annis, ante Christi Domini nostri aduentū. Adice, quod Gabriel affirmat, abominationē desolationis, usque ad finem, hoc est, ut supra nos exposuimus, in perpetuū, & in omne tempus mansurā: idoli autem illud Antiochi, non plus tribus annis stetit in templo, ut traditur in historia prioris libri Machabæorum, & prædictum à Daniele supra legimus in capite 8. Sed quid opus est argumentis? omnem enim fustulit dubitationem Saluator noster, qui hæc verba citans, manifestè significauit, abominationem desolationis, post sua tempora futuram, cum dixit: *Cum videritis abominationem desolationis, quæ dicta est per Danielem, tunc qui in Iudæa sunt fugiant ad montes.* Caietanus super cap. 24. Matthæi, arbitratus auctorem prioris libri Machabæorum, in eo loco, quæ proximè memorauimus, citasse verba hæc Gabrielis de idolo Antiochi, tacite eum reprehendit, tamquam peruersè, & contra sententiam Gabrielis, & Saluatoris nostri, verba illa interpretatum. Atque hanc vñā de multis aliis affert ipse rationem ad probandum libros illos Machabæorum nequaquam esse canonicos. Sed profecto deceptus est Caietanus. Nam, nec scriptor ille citauit testimoniū Danielis, sed similibus verbis usus est ad exprimendum scelus Antiochi, & si fortè spectauit ad sententiam Danielis, non tamen ad hanc, quæ est in hoc nono capite, sed ad alteram similitudinem, quæ apud eundem est in vndecimo capite, ubi sunt illa verba: *Et brachia ex eo stabunt, & polluent Sanctuarium fortitudinis, & auferent iugo sacrificium: & dabunt abominationem in desolationem.* Quo loco Danielem loqui de persecutione Antiochi Epiphanis, confessio est omnium interpretum, & res ipsa loquitur.

Tertia est interpretatio D. Hieronymi, Chrysostomi, Theodoret, & aliorum, qui abominationem desolationis interpretantur statuam aliquam, vel imagines gentilium imperatorū, quarum cultum, & venerationem Iudæi abominabantur: & quia capta vastataque ciuitate, & desolato templo, eiusmodi imagines à victoribus positæ sunt in loco sancto, id est, intra urbem, vel templum: propterea dicitur, *abominatio desolationis stans in loco sancto.* Planiore faciam hanc interpretationem, positis hic prædictorum auctorum verbis. D. Hieronymus in commentariis in Matthæum tractās super vigesimo quarto capite, hanc ipsam sententiam. *Potest, inquit, quod dicitur abominatio desolationis stans in loco sancto simpliciter intelligi, aut de Antichristo,*

Mat. 24.
Defenditur aucto-
ritas librorum Ma-
chabæorum con-
tra Caiet-
tanum.

3. inter-
pretatio
D. Hiero-
nemi,
Chryso-
stomi, &
Theodo-
reti, qui
hæc de sta-
tua impe-
ratoris ex-
plicant.

sichristo, aut de imagine Caesaris, quam Pilatus posuit in templo, aut de Adriani equestri statua, qua in ipso sancto sanctorum loco, usque in presentem diem stetit. Abominatio quoque secundam veterem Scripturam, idolum nuncupatur, & idcirco additur desolationis, quod in desolato templo, usque destructo, idolum positum sit. Hec Hieronymus. Theodoretus vero hunc Danielis locum pertractans in suis commentariis, similiter exponit de imaginibus Caesaris, quas Pilatus in urbem, & templum intulit. Signum, inquit futura desolationis in urbe, & templo, erunt imagines quoddam legibus interdicta in ipsum illata. Quod Pilatus fecit, qui nocturnum sacrum Dei templum imperatorum, contra Divinam legem insulit imagines. At verò Chrysostomus super vigesimo quarto capite Matthæi, & in secunda oratione aduersus Iudæos, propterea Theophilactus, Euthymius in vigesimo quarto capite Matthæi, referunt ad imaginem Titi Imperatoris, quæ iam expugnata ciuitate in adytis templi statuta est. Sed enim, hæc interpretatio mihi quidem non videtur vera. Et, ut de Pilato primum dicam, liquet ex his, quæ scribit Iosephus libro decimo octauo antiquitatum, capite quarto, imagines illas Caesaris à Pilato illatas in urbem, non ibi permanisse, sed statim, repugnantibus obstinatè Iudæis, eductas esse. Et quia tunc non erat desolata vrbs, nec fuit desolata, nisi plus quadraginta annis post id temporis, propterea non poterant illæ imagines appellari abominatio desolationis. Adde ad hæc, quod Christus loquitur de abominatione desolationis, non iam facta, sed post futura: illud autem Pilati factum, si quis chronologiam in historia Iosephi subtiliter exploret, id temporis quo Dominus noster hæc loquutus est, præcessisse cõperiet. verùm hæc certiora, & apertiora fient verborum Iosephi appositione. Plinius, inquit, ignaris omnibus Iudæis, signa cum effigie Caesaris in urbem intulit, ad contumeliam legi n-stra, qua cautum est, ne habeamus huiusmodi imagines. Quocirca priores Iudæa præfides, cum signis aliter insignitis urbem ingredi solebant. Re cognita, magno agmine Iudæi Casarem ad Pilatum adueniunt, suppliciter orantes, ut imagines illas alio transferri iuberet. Ille nō solum pernegat se facturum, quod postulabāt, sed moriē minitatur, nisi quamprīm quiescerēt. At illi procidentes humi, & exertos præbetos iugulos, manifeste proferebant, vita sibi cariorem esse patriam legi obseruantiam. Tum Pilatus, tam crassans legum studium admiratus, continuo eas imagines Hierosolymis Casarem reportari iubet. Sic Iosephus. At vero, quod dictum est de imagine Titi, vel de statua equestri Adriani, non est propabile. Nam Iosephus, qui præsens interfuit expugnationi Hierusalem, & omnia tunc facta, etiam dicta memorabilia, septem de bello Iudaico scriptis à se libris diligens.

Refellitur hæc interpretatio.

figentissime complexus est, ne verbum quidem de Titi imagine in templo posita vspiciam facit. Deinde quod Dominus dixit de abominatione desolationis, id quasi signum dedit antecedens desolationem Hierusalem, ut eo viso, possent, qui scirent, fuga sibi consulentes imminens Iudæis exitium cuita. re. At qui tam imago Titi quam statua equestris Adriani, non nisi post ruinam & desolationem urbis, posita fuisset dicitur.

Quarta interpretatio, auctoris historię scholasticę in historia Danielis, capite decimo, qui abominationem desolationis, interpretatur sacrificia, & ceremonias Iudæorum, quę post mortem saluatoris nostri statim futura erant invalida, abominanda, & paulo post desolanda, seu abolenda. Hanc interpretationem, præter ceteras, probasse videtur Dionysius Carthusianus. Etenim in commentario huius loci ita scribit: *Et erit in templo obominatio desolationis: id est, sacrificiis, & ritibus templi, post Christi occisionem, erit abominabilis desolatio, ipsaque sacrificiorum oblatio erit sacrilega, detestabilis, abominataque Deo: nec erit in templo, post Euangelij promulgationem, verus Dei cultus, sed potius ludus diaboli.* Veruntamen hæc interpretatio, neque congruit cum sensu, & mente Danielis, seu Gabrielis, qui aperte distinxit abominationem desolationis, defectione hostiarum, & sacrificiorum, cum dixit: *In dimidio hebdomada deficiet hostia, & sacrificium, & erit in templo abominatio desolationis.* Neque consentit cum Domini nostri sententia, qui hæc ipsa verba citans apud Matthæum capite vigesimo quarto, desolationem abominationis stantem in loco sancto, dicit fore certissimum signum, & quidem omnibus cōspicuum, proximè appropinquantis desolationis Hierusalem, & exilij Iudæorum. At, quod sacrificia legalia post mortem Christi essent infructuosa hominibus, & ingrata Deo, paucis Iudæorum, imo nullis præter Christianis, notum erat. Neque id signum esse poterat iamiam ingruentis illius captivitatis, cum inter mortem Christi, atque eversionem Hierusalem, non minus quadraginta annis intercesserit.

Quinta interpretatio est Tostadij super vigesimo quarto capite Matthæi, & super eodem loco Ioannis Hesselij Louanien-
sis, nec non & Cornelij Iansenij in commentariis suis super capite 12. concordie Euangelicę, hi existimant per abominationem desolationis stantem in loco sancto, id est, in templo, intelligi debere plurima & nefandissima scelera, quę intra ipsum templum facta sunt à Iudæis, eo ipso tempore, quo verbs Hierusalem obsidebatur à Romanis. Tunc enim execrandis sacrilegiis pollutum est templum, quin etiam crudelissimis

4. interpretatio historię scholasticę & Dionysij Carthusiani, qui hæc de Iudæorum sacrificijs explicat. Reiciitur

5. interpretatio Tostadij, Hesselij, & Iansenij, qui hæc de sceleribus in templo patris declarant.

Zelotæ
quâ faci-
norosi, &
scelerati,
vt refert
Iosephus
fuerint.

cedibus, & innocentium hominû sanguine redundauit, quorû
scelerum principes, & auctores fuisse qui vocabantur Zelotæ.
sic appellari a se ipsis, vt scribit Iosephus libro quarto de bello
Iudaico capite quinto, tanquam patriæ, libertatis & dignitatis,
bonarumque disciplinarum & studiorum æmuli essent: cum
tamen ipsi omnem facinorum immanitatem superarent.
De quibus idem Iosephus libro secundo capite vigesimo octa-
uo ita scribit. *Omne genus iniustitiæ incredibiliter viguit in Zelo-
tis: qui nomen suum factis verum esse probauerunt. Omne enim
malitiæ facinus æmulari sunt, nullo quod antea memoria prædi-
tum esset, prætermisso quamuis nomen sibi ex bonorum æmulatione
imposuissent: qui malorum, quæ maxima essent, bona docebant. Ita
quæ debitum vitæ finem inuenerunt. Cuncta enim quæ natura ho-
minis ferre posse supplicia, in eos, usque ad extremû vitæ terminû
congesta sunt: quæ variis perempti cruciatibus pertulerunt.* Sic Iose-
phus. Hanc igitur abominationem scelerum stantem in tem-
plo, in quod illi Zelotæ se receperant, eo tamquâ castro, nulla
tacti religione, nulloque rerum sacrarum respectu, impurissi-
mè abutentes, intellexit Daniel hoc loco, & Dominus nosse
tradidit, tamquam signum proximè antecedens, ac prænunciâs
imminentem genti Iudaicæ calamitatem, ac desolationem.
Quibus consona scribit Iosephus libro quinto, capite secun-
do, de bello Iudaico. *Vetus, inquit, quidam sermo, tunc fo-
rebatur, tunc demum ciuitatem captum iri, sanctâ quoque flam-
mis exurenda esse legi belli, cum seditio fuisset exorta, templumque
Dei, propriæ Iudeorum manus antea violassent. Quibus Zelotæ, ni-
hil de eorum fide dubitantes, ministres se præbuerunt.* Sed illud
memorabile, quod idem Iosephus libro sexto, capite decimo
sexto, intimo & acerrimo doloris sensu scripsit. Nam, cum nas-
rasset sacrilegia, & nefaria scelera, quæ quotidie fiebant in tem-
plo, hæc subiicit. *Non equidem recusabo dicere quæ dolor iubet.*
*Puto, si Romani contra tam noxios nostræ gentis homines venire tar-
dassent, aut huius terra donorandam fuisse ciuitatem, aut delatione
perituram, aut fulminum, ad similitudinam Sodome, incendia pas-
suram: multo enim magis impiam progeniem tulit, quam ea fuit
quæ illa supplicia pertulerat.* Atque hæc est quinta interpretatio,
& prædictorum auctorum opinio. Quam equidem, vt proba-
bilem esse non inficior, ita mihi non probari, ingenue fateor.
Nam licet execranda illa Zelotarum facinora, possint ap-
pellari, & significari vocabulo abominationis, nomen tamen
desolationis, non potest illis applicari, & accommodari. Non
enim auctores illorum scelerum, effectores desolationis vrbis
& templi fuerunt, sed Romani, verum dicit aliquis, fuisse illos
illos causam desolationis, non quidem efficientem, sed me-
ritoriam.

Reiicitur
hæc inter-
pretatio.

storiā: quippe, promeruerant illis suis flagitiis, tam apud Romanos: quam apud Deum, vt desolaretur eorum ciuitas. Sed id facile refellitur. Cum enim post mortem Christi, templum Hierosolymitanum non fuerit amplius sanctum & gratum Deo, sed quasi prophanum & immundum, omni eius loci sanctitate ac religione simul cum Christi morte pœnitus extincta: nulla ratio erat, cur prophanatio & contaminatio eius loci, tanto supplicio & exitio vindicaretur, atque expiaretur. Romanos vero manifestum est, non propter scelera in templo patrata, sed propter defectionem & rebellionē Iudæorum, tantis malis & calamitatibus eos affixisse. Deum porro non tantopere castigasse Iudæos propter scelera illorū Zelotarum in templo facta, sed propter impiam eedem filij sui Domini nostri liquido intelligitur ex verbis Saluatoris nostri, quæ ita reulit Lucas cap. 19. *Cum vidisset, inquit, ciuitatem Hierusalem, fleuit super illam dicens: quia si cognouisses & tu, in hac die tua, qua ad pacem tibi: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Quia venient dies in te, & circumdabunt te inimici tui, vallo, & conuulsabunt te undique, & ad terram proferuent te, & filios tuos qui in te sunt: & non relinquent lapidem super lapidem, eo quod non cognoueris tempus visitationis tue.*

Restat sexta & vltima interpretatio, quæ est D. Augustini. In epistola octogesima, quæ scripta est ad Elychium, & item Caicetani super 24. ca. Matthæi: eamque nos cæteris omnibus anteponimus. Arbitramur igitur, abominationem desolationis, non significare aliud, nisi Romanum exercitum vndique circumdantem & arctissimo obsidentē ciuitatem Hierusalē. Vocatur ille exercitus, abominatio, quia constabat ex Gentilibus adorantibus & colētibz idola, Iudæis abominata & execrata. Additur præterea illud Desolationis, quoniam tandem exercitus ille cœpit, diripuit, incendit, ac desolauit urbem, & templum. Veram esse hanc explanationem, pater eo argumento, quod Lucas capite 21. narrans eadem verba Domini, quæ & Matthæus cap. 24. & Marcus. 13. memorauerant: pro eo quod illi scripserunt, *cum videritis abominationem desolationis stantem in loco sancto, tunc qui in Iudæa sunt fugiant in montes* &c. Lucas, qui post illos scripsit Euangelium, quod ab illis subobscurē dictum fuerat, planius & apertius dicens, ita scripsit: *cum videritis circumdari ab exercitu Hierusalē, tunc qui in Iudæa sunt fugiant in montes*. Liqueat igitur ex antecedentibus & consequentibus, & ex ipsa forma narrationis, idem esse apud Matthæum & Marcum *abominationem desolationis*, quod apud Lucam, *exercitum circumdantem Hierusalem*.

Kk 4.

Nam.

Nam quod ait Euthymius super. 24. capite Matthæi, Salvatore nostrum duo dedisse signa appropinquantis desolationis Hierusalem: vnum quidem de abominatione desolationis stante in loco sancto, quod Matthæus & Marcus narrarunt: alterum vero de exercitu circumdantem Hierusalem, quod Lucas retulit: hoc inquam, non est profecto verisimile, cum omnes tres Euangelistæ narent eundem numero sermonem Domini, videlicet eodem loco, iisdem sententiis ac penè verbis, cum eisdem discipulis, denique eodem tempore habitum.

Dubita- Sed vnus etiam nunc heret scrupulus, de quo exercitu & ob-
tio, de sidione Hierusalem, intelligendū sit, quod scripsit Lucas. Nam
 quo exer loannes Hesselius, & Iāsenius, iisdē locis, quę supra posuimus,
 citu, & ob putant Lucam hominē loqui de vltima obsidione Hierusalem à Ti-
 sidione to imperatore facta: non enim ea fuisset idoneum signū ad su-
 Hierusalē giendum imminens exitium, nimis enim sera fuisset fuga, cū
 loquatur Iudæa & Galilæa iam essent vastatæ, & Hierosolyma teneretur
 D. Lucas obsessa. Censent igitur, quę scribit Lucas, ea referri oportere ad priorem quandam obsidionem Hierusalem quę facta est, à Cestio præside Sirię, & memoratur à Iosepho in ca. 4. libri secundi de bello Iudaico. Is enim partem exteriorē ciuitatis expugnauit, & interiorē, in qua templum erat, & quo seditiosi sese receperant, obsedit. Postmodum tamē, nescio quo consilio, soluit obsidionem: scilicet, Deo impios Iudæos ad grauiora supplicia referuante, & Christianis fugę locum dante. Sic isti. At ego sine vlla dubitatione affirmare ausim, quę traduntur à Luca de exercitu circumdante Hierusalem,

Ostendit ea, si diligenter perpendantur, nequaquam referri posse
 obsidio ad obsidionem Cestij, sed ad supremam obsidionem Titi
 nem Ce- imperatoris, quę desolationem vrbi, & summum Iudęis
 stij non exitium attulit, omnino pertinere. Illa enim obsidio Cestij,
 fuisse eā, ut Iosephus narrat, nec plena fuit, & fuit breuissima,
 quę hoc quęque non fregit animos Iudęorum, sed audaciam magis
 loco præ- auxit. Etenim Cestius, paulo postquam obsidere cœperat vr-
 citur. bem, cum eam breui & facile capere potuisset, repente soluta
 obsidione, similis fugienti, magno suo dedocere, magnaue
 suorum strage discessit. Mox enim in sequentes eum magna
 frequentia Iudęi, vehementiusque prementes, ad sex millia
 militum, partim equitum, plurimum vero peditum, inter-
 fecerunt. Loqui autem Lucam de vltima obsidione Hieru-
 salem, quam excidium vrbis & templi maximaque Iudęo-
 rum calamitas consequuta est, nemo non perspicuē intel-
 liget, qui paulisper aduertat animum ad verba quibus eā obsi-
 dionem Lucas descripsit: sic enim ait. *Cum videritis circum-*

dari ab exercitu Hierusalē, scitote quia appropinquans desolatio

est

omnis, & quia dies ultionis hi sunt, erit enim pressura magna super terram, & ira populo huic, & cadent in ore gladij, & captivi ducuntur in omnes Gentes, et Hierusalem calcabitur a Gentibus, donec impleantur tempora nationum. Hæc verba Lucæ, in obsidionem Celtij, nullo modo conueniunt, ad illam vero Titi imperatoris, misceantur quadrant. Et licet tunc obsessis in Hierusalem, nulla esset fugiendi facultas: erat tamen iis, qui in reliqua Iudæorum regione versabantur, de quibus nominatim Saluator noster loquitur. Quamquam, quod ille dixit de abominatione desolationis, non tam signum esse voluit ad fugiendum, quam ad intelligendum impendere genti Iudæorum irrevocabilem calamitatem, & excidium nullo tempore reparabile. Illud enim *qui in Iudæa sunt, fugiant in montes*, significat, tantam fore calamitatem, ut nullibi salvis & tutis esse liceat Iudæis, nisi in inuis & inaccessis locis.

Verum non convenit in explicatione huius questionis esse longiorem. Duo tantum brevissimè adiciam, minuta illa quidem, & quæ sine magno doctrinæ, aut legentium damno potuissent omitti: sed curioso tamen lectori, & quem in hac tractatione septuaginta hebdomadum, nihil, quod fieri possit, late revellemus, minime ignoranda. Reperi apud Esychium in Epistola, quam scripsit ad Divum Augustinum, quæ inter Augustini epistolas numeratur, septuagesima nona, novam quædam & ceterarum omnium dissimilem, miramque huius loci Danielis lectionem, quæ ita se habet. *In dimidio hebdomada, tollatur sacrificium meum. & desolationem supplicatio interitus, & ad sacrificium obsequio.* Unde hanc ille hausert lectionem, mihi quidem non liquet, illud patet, eā lectionem usque adeo mutam, confusam, & perplexam esse, ut vix certam aliquam ex ea sententiam sit elicere. Est præterea intelligendum illorū verborum, *In dimidio hebdomada deficiet hostia, & sacrificium*, præter communem, & à nobis supra expositam interpretationem, secundum quam significatur illis verbis, in quarto anno ultimæ hebdomadæ occisum iri Christum, & post eius mortem cessatura Iudæorum sacrificia, alteram quandam interpretationem tradi ab auctore historiæ scholasticæ, in historia Danielis capite decimo, eamque in commentario huius loci commemorari, neque improbari à Dionysio Carthusiano. Interpretatur ille, *dimidium hebdomada*, non quartum annum, qui medius est inter septem, quos ultima hebdomada cōrinet, sed posterius dimidium, seu medietatem hebdomadæ. Dividit enim ultimam hebdomadam in duo dimidia seu medietates, utrique assignans tres annos & dimidium. In dimidio igitur hebdomadæ, id est, posteriori medietate, hæc sunt facta, in

Notabilis interpretatio.

exordio illius dimidij, baptizatus est Christus: deinde, per tres annos & dimidium, prædicauit Euangelium: denique in fine illius medietatis, qui fuit etiam terminus vltimę hebdomadis, mortuus est Christus: post cuius mortem omnis virtus legalium sacrificiorum poenitus euanuit. Sic ille. Hanc interpretationem propterea hic commemorare voluimus, quod eam diligenter à lectore animaduerti & obseruari cupimus: ea nãque videri sumus in extremo libro vndecimo, ad enodandam grauem quamdam difficultatem, quę implicata est cum ea opinione, quam de exitu & fine septuaginta hebdomadum, nos omnino probabilissimam esse decernemus. Sed finem aliquando tandem faciamus, huic decimo libro, qui totus in explanatione huius noni capitis versatus & consumptus est. Sequitur proxime liber vndecimus, in quo disputationem de septuaginta hebdomadis, ipsa sua obscuritate clarissimam, & multitudinem ac dignitatem eorum, qui de ea disseruerunt, nobilissimam: quin etiam varietate sententiarum, maiori profectò, quam in alia vlla disceptatione, celeberrimam, separatim tractandam explicandamque suscepimus.

BENEDICTI
PERERII SOCIE-
TATIS IESV.
COMMENTARIORVM
IN DANIELEM
LIBER XL
IN DISPUTATIONEM DE SE-
PTVAGINTA HEBDOMADIS.
P R Æ F A T I O.

De obscuritate ac difficultate disputationis.

Abriel docturus Danielis mysterium septuaginta hebdomadum, præfatus est nonnulla, quibus significauit quæ dicturus erat, fore obscurissima, & ad quæ intelligendo vigilantissimo, atque intentissimo animo esset opus. Sic enim affatus est

De

Danielem. Ego veni, ut indicarem tibi, quia vir desideriorum es: nis, quæ
 tu ergo animadueris sermonem, & intellige visionem, & paulo post est de sep
 rursus excitans eius attentionem ait: Scito ergo, & animaduerse. tuaginta
 Hæc autem Gabrielis verba explanans D. Hieronymus, tam ob hebdo
 scura, inquit, est visio hac de septuaginta hebdomadis, ut Daniel, madis.
 tantus propheta, magisterio, & doctrina Gabrielis indigueris ad D. Hiero
 eam intelligendam. Si igitur Gabriel exsuscitas animam Danielis, nymi sen
 iubet quo diligenter audire, & animadvertere, quæ de mysterio heb tentia.
 domadum ipse breuiter explicare volebat: quid nos facere oportet, Origines
 qui nec diuinum prophetia lumen habemus, quo tamen Daniel ablu dabat, & tenebris inscientia, visionumque caligine oppressi, & ob
 cecati sumus? Sed quanta sit huius visionis obliuitas, manife
 stum erit ex paucis, quæ hic subiiciam: Origenes in tract. 29. in
 Matth. sermonem, inquit, Danielis de septuaginta hebdomadis, Esychij
 prout conuenit manifestare nullius est, nisi spiritus sancti: qui Da sententia.
 nielem hoc mysterium docuit, & per eum literis consignatum Ec
 clesie tradidit, D. Hieronymus in commentario huius noni ca
 pituli, aggressus tractare hanc disputationem, alienarum opinio
 num nuda expositione contentus, suam noluit proferre senten
 tiam, vel quia in re obscurissima nihil exploratum, & certum
 habuit, vel quia, ut ipse ait, periculosissimum duxit, de magi
 strum Ecclesie iudicare sententiis, & alterum præferre alte
 ri. Quod si Hieronymus vir doctissimus, (vtar enim verbis Esy D. Augu
 chij, quæ sunt in Epistola eius ad Augustinum) non audeat de stinus re
 hac questione suam promere sententiam, quanto magis lector sugit ex
 hoc facere non debet, quod magister facere dubitauit? Porro D. positio
 Augustinus, quotiescunque in hanc questionem incidit, veluti nem 70.
 in Epistola octogesima, qua respondet prædicto Esychio, & in hebmo
 libro decimo octauo de ciuitate Dei, capite trigesimo quarto, dum.
 semper quasi consulto, eius questionis tractationem refugit,
 Fortasse, ut erat ingenio acutissimo, vidit, multas magnasque
 in eam questionem inclusas atque inuolutas esse difficultates,
 quas omnes à se pœnitius expediri posse diffidebat. Deinde de
 obscuritate huius questionis satis ostendit incredibilis sen
 tentiarum varietas, tam apud Græcos, quam apud Latins:
 tamque apud veteres, quam apud recentiores. Cum autem sa
 pientes viri de re quapiam inter se dissentiunt, & quia vnusquis
 que multum valet auctoritate, & quia suæ quisque opinionis
 probabiles rationes affert, difficillimū ea res facit veritatis iudi
 cium. Adice, quod si arduū est, vnus monarchiæ aut regni hi
 storias & chronologias bene cognitæ & perspectas habere: quā
 ti erit negotij, omnium historiarū, & chronologiarū, ad tres prin
 cipales monarchias, Persicā, Græcā, & Romanā pertinētium, quæ
 omnes cū hac disputatione implicatæ sunt, certā & explicatam
 tenere.

Quatuor
esse prae-
cipuas
difficul-
tates in
disputa-
tione de
septua-
ginta heb-
domadis

tenere cognitionē? Ad hęc circa hęc quæstionē de septuaginta hebdomadis, quatuor sunt principales difficultates, quarū vnā quamlibet, sicut par est, cognoscere ad diiudicare, operosissimum est. Prima difficultas est, de initio, vnde incipiant hebdomades: secunda de earum exitu & fine, quo inquam tempore terminandæ fuerint: tertia, principio & fine constitutis, an quod interiectum est tempus, complectatur omne spacium septuaginta hebdomadum, hoc est, nec plures, nec pauciores annos, quam quadringentos nonaginta, qui in septuaginta hebdomadis continentur, quarta & vltima difficultas est in demonstrando omnia mysteria, quæ Gabriel dixit in decursu harum hebdomadum euentura, eo tempore quod est designatum, ac definitum euenisse. Ex his apparet, magnam esse huius quæstionis difficultatem. Et quemadmodum apud antiquos, quo aliquid esse obscurissimum significaretur, tanquā prouerbij loco dicebatur, esse id obscurius numero Platonico, ita nunc, & sane verius, dici posset obscurius esse septuaginta hebdomadibus Danielis. Verū, quo maiorem in hac disputatione obscuritatem inesse constet: eo maiori studio & diligentia enitendum nobis est, efficiendumque, ut disculis omnibus difficultatum tenebris, liquidam veritatis lucem lector aspiciat. Tripartitò autē hic liber à nobis diuisus est: in prima parte præmittuntur octo quæstiones, quibus non ante profligatis, ne digitum quidem in hac disceptatione progredi possimus: contra vero, diligens earum explicatio, incredibiliter conducet ad refellendas falsas opiniones, & quam veram esse censebimus, ad eam sententiam muniendam, atque confirmandam. Secunda pars, continet expositionem & confutationem variarum opinionum, quæ de computatione septuaginta hebdomadum apud varios auctores inueniuntur. Extrema libri pars in sententiæ nostræ probatione & confirmatione versatur.

Diuisio
huius li-
bri.

*Prima pars disputationis, qua continet octo
quæstionum explicationem.*

I. Quæ-
stio. Quæ
sit om-
nium pro-
batissi-
ma chro-
nologia.

Prima quæstio esse debet de chronologia, qua utendum nobis est in hac discrepatione. Nam cum vsus chronologiæ, per vniuersam hanc disputationem susus, & frequentissimus sit: quin etiam genus argumentandi ductum ex chronologia, non modo sit creberrimum in hac doctrina, sed etiam valentissimum, nec verò apud omnes auctores simplex, & vnius modi sit chronographia, sed admodum varia & multiplex, quis non intelligit, ante omnia, decerni ac definiri oportere, quænam sit chronologia probatissima, fideque dignissima: &

quam

quam nos, posthabitis cæteris, maximè sequi debeamus. Sunt autem quatuor chronologiæ, quibus vñ sunt auctores, qui hæc quæstionem tractarunt. Vna est Hebræorum, altera est Metasthenis, & Philonis: vel, vt breuius ac verius dicam, Ioannis Annij Viterbiensis: tertia est, quæ in qualibet monarchia & regno, numerum regum & annorum, quibus regnatum est, diligenter colligit: quarta, Græcis & Latinis vsitatissima, Olympiadum computatione continetur. De his quatuor chronologiis quod sit iudicium, quæ nostra sententia, paucis indicandum est lectori.

Quadruplex hæc chronologiæ genus.

Prima igitur chronologia, est Hebræorum: quam Rabbini ex Thalmudicis scriptis depromptam, & suo sensu & arbitrio sit confictam, in explanandis sacris literis crebro vsurpant. Hanc nonnulli, etiam de Christianis scriptoribus amplexi sunt, veluti Nicolaus de Lyra, super primo capite libri Esdræ, & libri Esther, & super nonum caput Danielis. Verù huiusmodi chronologiam esse mendosissimam, ac planè ridiculam, manifestis argumentis concluditur. Principio, illud Hebræi pro vero cerroque habent nec plures reges, nec plures singulorum regum annos fuisse in aliqua monarchia, vel regno, quam qui in sacris literis memorantur. Quo fit: vt Balihafatem vltimum regem Chaldæorum, tribus tantum annis regnasse affirmant, quia in Scriptura, hoc est apud Daniele, capite octauo, de regno eius non vltra tertium annum mentio fiat, Cyro quoque primo Persarum regi, tres dumtaxat imperij annos assignant, quod Daniel capite decimo, tertium annum eius regis nominet. Similiter, Darium, cuius principatu templum Hierosolymitanum resectum est, sex modo annis regnasse perhibent, quod eorum meminerit Esdras, nec vltro memoret Scriptura. Denique monarchiam Persarum non nisi quatuor reges vsque ad Alexandrum magnum tenuisse arbitrantur, hoc est Cyrum, Cambysem, Assuerum, & Darium: & propterea quod scriptum est apud Daniele capite vndecimo, tres reges post Cyrum, in Perside regnuros. Atque hanc opinionem etiam Diuus Hieronymus tetigit super septimo, & vndecimo capite Danielis. At enim uero, hæc doctrina, & sententia Hebræorum plena est inscitiz, absurditatis, & inconstantiz. Quid enim magis ineruditum atque insulsum esse potest, quam propterea negare plures reges fuisse in aliqua monarchia vel regno, aut eos pluribus annis regnasse, quod de pluribus diuina Scriptura mentionem non faciat? Non enim sacra Scriptura profanam historiam & chronologiam, simpliciter, & absolute tractat, sed eatenus modò, quatenus ad historias sacras pertinet. Quocirca B. Hieronymus, super vndecimo capite Danielis. *Scriptura, inquit, sancta non est*

An vera sit chronologia Hebræorum.

Chronologia Hebræorum quam illi Seder ho-lā vocant mendosissima.

A sacra Scriptura exacta profanarum rerum Chronologia petenda non est.

propositum

Notabile
documē-
tum D.
Hierony-
mi.

propositum est, non extremam, absque Iudæis. historiam texere, sed eam qua Israel populo copulata est. Quo fit, ut historias Gentilium nec plene, neque ordinatè tradat: non enim cura fuit spiritus prophætæ, historia ordinem sequi, sed præclara quæque perstringere. Sic Hieronymus. Mira quoque cernitur Hebræorum inconstantia, neque enim suum hoc ipsi perpetuum tenent propositum & institutum. Nam si constarent sibi, non tribuerent Dario Medo duos imperij annos: cum Scriptura apud Danielem capite nono, vnius tantum anni meminerit, nec regi Euilmerodach assignarent viginti tres annos, cum ex ipsa Scriptura, plures vno anno non possint colligi, nec affirmarèt maritū Esther, regem Assuerum, regnasse quatuordecim annis, cum liber Esther anni duntaxat duodecimani memoriam habeat. Quid plura? Darium, sub quo ædificatio templi absoluta est, sex annis regnasse dicunt Hebræi, eumque faciunt vltimum regem Persarum: at vero Eldras & Nehemias, regem Persarum laudant Artaxerxem, eiusque trigessimum secundum regni annū memorant, quem post fabricam templi consummatam regnasse ex historiis Eldræ, & Nehemiæ manifestum est. Sed quis non facillimè animaduertat, chronologiam Hebræorum falsam & commentitiam esse, quorum scripta videat innumerabilium errorū, & fabularum esse repleta? Quod si eorum philosophiā, & theologiam improbamus, contemnimus, atque irridemus, cur non eandem historiam, & chronologiam negligamus? Præsertim cum ipsi sua tantum scripta legāt: libros autem externorum scriptorum, vel attingere, nefas ducant & religioni vertant: è quibus tamen solis, res gestæ, ac tempora regum gentilium, vere cognosci possunt. At, quam dissimilis istorum Iosephus fuit, vir eiusdem tamen gentis, ac religionis. Is namque in omni Latinorum, & Græcorum scriptorum genere peruolutatus, omnem Gentilium historiam, & chronologiam excussit, & perdidicit: ideoque ab istorum Hebræorum ineptiā, & nugis remotissimus fuit.

An pro-
banda sit
chronologia.
Ioannis
Annij,
sub speciosis,
sed falsis
nomini-

Altera est chronographia, ut dudum dixi, Ioannis Annij, nobilissimorum tamen auctorum Berosi, Manethonis, Metasthenis, & Philonis nominibus fucata, & subornata. Quam ille, Patrum nostrorum memoria, nescio vnde erutam, torque antea seculis ignotam mortalibus commentariis, à se auctam in publicum emisit. Eam vero, multi nostræ ætatis scriptores præter historiam, & chronographiam, in cæterarum disciplinarum studiis diligentes, docti, ac nobiles, ut Ioannes Driedo, Naucleus, Valerius, Antelmus, Ioannes Lucidus, Michael Medina, Sexrus Senensis, aliique, perquam studiosè sequuti sunt, eius omnibus sententiis, non minus, quam oraculis, fidem adhiben-

Atque illi quidem eo deducti sunt; partim allesti eius chronographiæ breuitate, perspicuitate, & omniū eius partium inter se consonantia; partim preciosis veterum auctorum titulis decepti. Verum non omnes hoc errore capti sunt, sed scripta illa falsa, & fictitia esse deprehenderunt, atque ostenderunt ante nos, Volaterranus, Ludouicus Viues, & quidam alij, limari iudicii scriptores: in quo, præcelluit omnibus Ioannes Vergara, homo Hispanus, & Tolentanz Ecclesiæ canonicus, atque in omni subtilitate chronologiæ, & historiæ solertissimus, atque doctissimus. Hic scripsit Hispanico sermone, libellum de octo quæstionibus, de quibus permulta in Latinum sermonem conuersa: Melchior Canus, in vndecimum librum, de locis theologicis, qui est de historia, ad verbum transtulit, & ex illis viri fontibus, hortum illum suum multipharum, & abundanter irrigauit.

Sed cur nos, libros illos Annianos, tam multis viris doctis maximè probatos, nullo modo probandos esse censeamus breuiter hoc loco dicendum est. Principio, Berofus Annianus historiam Assyriorum, & Chaldaeorum pertexuit, vsque ad decimum octauum regem Assyriorum, qui æqualis fuit Danaï, cuius tempore regnum Troiæ habuit exordium, atque hic historiam Syriacam, & Chaldaicam finiuit, hoc est, aliquot seculis ante bellum Troianum. At, verus Berofus, quem nempe citat Iosephus, & cuius in priore libro, contra Appionem, partem historiæ de rebus Chaldaicis commemorat, non tantum vltra Danum, & decimum octauum regem Assyriorum, sed etiam vltra bellum Troianum plus sexcentis annis, videlicet vsque ad Cyrum, in sua historia processit. Quin Metasthenes ipse Annianus confirmat, Berofum scripsisse historiam regum Assyriorum, vsque ad Sardanapalum, vltimum illius monarchiæ regem: vt mirum sit, non vidisse Annium hanc repugnantiam, inter Metasthenem, & Berofum, cum ambo tamen libri in eadem officina Anniana excusi, & perfecti fuissent. Adice, quod Berofus Annianus, vnum modo librum scripsit, de historia Assyriorum: veri autem Berofus, Iosephus in primo libro, contra Appionem, etiam tertium librum de rebus Chaldaicis nominat. De Manethone autem hoc tantum dicam, Annianum Manethonem, multo secus, de regibus Egyptiorum scribere, quam scripsit verus Manethon, cuius bene longam orationem, in priore libro aduersus Appionem, Iosephus commemorat. Et Manethon quidem Annianus à Danao, vsque ad cladem Troianam, paulò plures triginta, & trecentis annis enumerat: Iosephus autem ex vero Manethone, à Danao, vsque ad excidium Troiæ, sexcentos

bus, Berofus, Manethonis, Metasthenis, & Philonis edita. Chronologiæ Annij, qui auctores reprehenderunt. Viues in c. 1. lib. 18, de Ciuitate Dei. Volaterr. lib. 14. Anthropol. Contra Berofum Annianum.

Contra Manethonem Annij.

**Contra
Metaſthe-
nē Ioan-
nis Annij**

ſermē annos præteriſſe demonſtrat. Venio ad Metaſthenem in cuius libri exordio, non eſt ſerenda Ioannis Annij cenſura, plena arrogantiz, temeritatis, inſcitiz. At in monarchia Perſarū, ſolos Metaſthenem, & Cteſiam Gnidium ſequendos eſſe, quaſi veraces eius monarchiz ſcriptores. At Diodorus Siculus, qui ſequutus eſt Cteſiam Gnidium in hiſtoria regum Perſidū, omnino diſcrepat ab iſto Metaſthene, & cum Herodoto, Thucydide, Iuſtino, & aliis, quos dānat Annius, mirificē congruit. Deinde repudiat, atque reiicit Annius Herodotum, Iuſtinum, Iosephum, Clementem Alexandrinum, Tacianum, Iulium Africanū, Eusebium, Hieronymum, Oroſium, & Bedam. At quos viros? ſcilicet, cum quorum, vel minimo, nulla re compa-
randus ſit Annius. Sed ratio, quam reddit, cur prædictis aucto-
ribus non ſit crēdendum, ea clariffimē prodit, & arguit in-
ſignem eius in legendis veterum ſcriptis, vel ignorantiam: vel incogitantiam. Affirmat ſupradictos auctores, contra omnem publicam fidem ſcripſiſſe, Babylonem captam eſſe à Dario Medo, aliquot annis poſt mortem Cyri: cum con-
ſtet fuiſſe expugnatam à Cyro, & Dario Medo, priuſquam ſo-
luta ſuit captiuitas Iudæorum. Verum, in quo Annius repre-
hendendos putauit veteres in eo ipſe puerilis ignorantiz re-
prehensione digniſſimus eſt. Quis enim, tantum non oſcitan-
ter, & incogitanter legens Herodotum, & Iuſtinum, non videt
Babylon bis narrari ab iſtis captam Babylonem? prius quidem à Cyro,
biſcapta. vt narrat Herodotus libro primo: poſterius autem cum ipla de-
ſeciſſet ab imperio Perſarum, & rebellaeſſet, à Dario, non Me-
do, ſed Hyſtaſpis quarto Perſarum rege? Sed excutiamus chro-
nologiam iſtius Metaſthenis. Primo, vnde auctor iſte num-
quam ante ætatem Annij vel ſando auditus, & notus, re-
pente prodiit? Etenim Metaſthencem ſcriptorem rerum. Indica-
rum, Strabo, Plinius, Solinus, Alphæus, Iosephus, Eusebius, &
Hieronymus ſæpe citarunt: Metaſthenem autem iſtum, qui
de rebus Perſicis ſcripſerit, nemo veterum agnouit. Præterea
Metaſthenes Annianus mirificē laudat Berofum in hiſtoria re-
gum Chaldeorū, & Aſſyriorum: quomodo igitur ipſe contra-
ria Berofus de illis regibus ſcribit? Tradit enim Nabuchodonosor
regnare quadraginta quinque annos: Euilmerodach, tri-
ginta, Negliſſar, ſeu Regnaſſar, tribus, Laboſardach, ſex, Bal-
zar quinque. Atqui verus Berofus apud Iosephum in priore li-
bro aduerſus Appionem, longē ſecus, annos iſtorum regum di-
geſſit, tribuēs Nabuchodonosor, quadraginta tres annos: Euil-
merodach, duos, Negliſſar, quatuor: Laboſardach, nouem mē-
ſes, Balthaſari, ſeu, vt, ipſe nominat, Nabonido, ſeptem, &
decem annos. Cæterum, ex eo clariffime apparet iſtum Meta-
ſthe-

sthenem esse totum commentitium, & cui nullatenus creden-
 dum sit, quod in monarchia Persarum ab omnibus Græcis, &
 Latinis, melioris notæ scriptoribus, maxime discrepat in re-
 gum Persidis numero annis, non in rebus gestis: denique
 in ipsius monarchiæ diuturnitate. Nam cum ex omnibus hi-
 storiciis, Græcis, & Latinis, velut confirmat Hieronymus su-
 per septimo & undecimo capite Danielis exploratissimum, &
 notissimum sit à Cyro, vsque ad Alexandrum Magnum qua-
 tuordecim fuisse reges Persarum, eamque monarchiam ad
 triginta, & ducentos annos stetit: iste Metasthenes Annia-
 nus octo dumtaxat reges numerat, nec plus vno, & nonagin-
 ta centumque annis imperium Persarum durasse affirmat,
 Sed quo euentius mendacia, & figmenta istius Metasthenis
 appareant, ponam hic velut ante oculos lectoris, numerum,
 & nomina regum Persidis quemadmodum à Metasthene tra-
 duntur. Facit ille auctores, & fundatores eius monarchiæ, Cy-
 rû, & Darium Medum, fratres, qui cõstituta monarchia simul
 regnauerunt duobus annis, Deinde Cyrus mortuo Dario, solus
 regnavit viginti duobus. Post Cyrum, Priscus Artaxerxes, fi-
 lius Darij Medi, viginti annis Huic successit eius filius Darius
 Longimanus, qui tenuit imperium triginta septem annis.
 Quarto loco post Cyrum regnavit Darius Nothus annos de-
 cem, & novem, quinto loco regnavit Artaxerxes, Darius,
 Mnemon, annis quinquaginta quinque: sexto loco Artaxe-
 rxes Ochus viginti sex: septimus rex fuit Arses quatuor annos
 potius imperio: octauus, & postremus rex fuit Darius, qui
 sex annis regnavit, & victus est ab Alexandro. In hoc catha-
 logo regum Persidis, præter errores supradictos, duo sunt
 alij, minime tollendi: nam in eo prætermittuntur tres re-
 ges Persarû, Cambyfes, Darius Hytaspis, & Xerxes terror Græ-
 ciæ, propter magnitudinem, & diuturnitatem imperij, prop-
 ter celebritatem rerum gestarum, denique, propter multitu-
 dinem, & claritatem scriptorum, qui de illis prodiderunt,
 omnibus notissimi, testatissimi, & celebratissimi. Negare
 enim hos fuisse reges Persidis, simile est, vt si quis negaret,
 Iulium Cæsarem, Octavianum Augustum, & Tiberium fuisse
 imperatores Romanorum: præsertim verò, cum de illis regi-
 bus scripserint vicinissimi eorum temporibus, Siquidem He-
 rodotus scripsit non solum de Cambyse, & Dario Hytaspis, sed
 etiam de Xerxe, cuius tempore vt libro tertio refert Diodorus
 claruit ipse. Præterea, Thucydides quoque, qui super fuit He-
 rodo. Alter error est, successorem Cyri facere Priscum Ar-
 taxerxæ, Assuerum filium Darij Medi, cum nec vllus rex Persa-
 rum eius nominis memoretur ab vllis veterum, & Darium Me-
 dum,

Catalo-
 gus Re-
 gum Per-
 sidis iux-
 ta Meta-
 sthenem
 Annij.

Errores
 huius ca-
 talogi.

Contra
Breuiari
um tem
porum
quod est
commen
ticiu.

Errores
Philonis
Anniani.

Matth. 1.

dum, qui Cyaxares nominatur à Xenophonte, constet apud omnes caruisse filio: & ab omnibus historicis proditum sit, Cyro in regnum proximè non alium, nisi Cambysem ipsius filium successisse. Restat Philo Annianus: cuius Breuiarium temporu esse commentitium, nec veri Philonis, opus satè argumenti est, neque Eusebium in libro secundo historie Ecclesiastice, nec dñum Hieronymum in catalogo scriptorum Ecclesiasticorum, cum Philonis operum copiosissimum: indicem deseruiunt, verbum vllum de eo Breuiario facere. Iosephus item in libris Iudaicarum antiquitatum, atque in iis, quos scripsit aduersus Appionem, Eusebius quoque in chronicis, in libris de preparatione Evangelica, & in lib. 8. de demonstratione Evangelica, nec non, & Hieronymus in commentatis suis in Danielem, cum sepius ipsi oblata fuerit occasio nominandi eius libri, nunquam tamen de eo mentionem fecerunt. Nimirum incredibile est, predictos auctores, veterum librorum, maxime verò Philonis studiosissimos, & curiosissimos indagatores, aut ignorasse hunc librum, aut cognitum habito scriptorum suorum loco fuisse nominaturos. Et verò, tale est illud breuiarium temporum, vt existimari non debeat scriptum esse ab homine aliquo, vel leuissimè docto, & tantum literis tincto, nedum à Philone, quem in eloquentia, & doctrina tanti fecit antiquitas, vt eum comparare cum Platone, & quodammodo adæquate non dubitauerit. Sunt in eo breuiario multi errores, & de regibus Persarum, plane idem quos supra in Mersithene consutauimus. Sed vnus error præter ceteros, eo maxime insignis est, quod manifestissimè contrarius est diuinæ Scripturæ. Traditur in eo breuiario, posteritatem Salomonis penitus defecisse in rege Ochozia: Ioas autem regem Iuda, qui ei proximè in regnum successit, non fuisse filium Ochoziæ, neque ex familia Salomonis: sed ex posteritate Nathan: reclamante Scriptura, quæ in quarto libro Regum capit. 11. & in libro secundo Paralipomenon cap. 22. affirmat Ioas fuisse filium Ochoziæ. Et esse intelligendum de filio naturali, probatur ex ca. 1. libri Paralipomenon, vbi scriptum est, Ioas esse ortum & generatum ex Ochozia. Pater hoc ipsum ex genealogia Saluatoris nostri, quam per lineam Salomonis con texuit Matthæus: nam in ea sic est, *Iosephas genuit Ioram, Ioram autem genuit Oziam*. Intermissit hic Matthæus tres reges intermedios, Ochoziam, Ioas & Amasiam. Quod si Ioram genuit Oziam, necessario concluditur Ioas fuisse naturalem filium Ochoziæ, & ex posteritate Salomonis: non enim verè diceretur Iorā genuisse Ochoziam, nisi Ioram genuisset Ochoziam, & Ochozias genuisset Ioas, qui fuit naturalis avus Ozie.

Verum

Verum commemorare omnia quæ aduersus Ioannem Annium afferri possunt, nimis longum esset, & minimè necessarium. Valeat igitur & in perpetuum valeat hæc Anniana chronologia: & quæ toties à viris doctis profligata & iugulara est, iaceat in posterum, sempiterna hominum obliuione sepulta: nec sit posthac, qui eam exhumare, & ad fidem aliquam, atque auctoritatem, quasi ad vitam reuocare audeat. Sat sit adhuc eam, cum non erat benè nota, imposuisse multis, nunc detestis, atque in apertum prolaris fucatis eius mendacijs, & fallasijs, si quem circumuenerit, ac deceperit, nimis profecto stupidum, & vecordem eum fore necesse est.

Tertia chronographia multis bonisque scriptoribus probata, & sane probabilius, ea est, quæ describit continuam seriem, atque ordinem omnium regum, cuiusque monarchiæ, & regni, singulorumque regum annos, quibus illi tenuere imperium, recenset. Hanc ego rationem describendi tempora non reicio, non contemno, non improbo, quin ea, utor non raro cum mihi ex usu futura est. Eam tamen censeo, non omnino certam esse & tutam, & cui fidenter adhaerendum sit: multas enim ob causas, ad errores procliujs & lubrica est. Primum enim, ubi est multitudo et varietas, ibi sæpè confusio & error contingit. Cum igitur in quavis monarchia multi fuerint reges, & multis quisque eorum annis regnauerit, perdifficile est, omnes annos, omnium regum ita colligere, ut nihil desit, nihil ve redundet. Hoc autem eo difficilius est in hac nostra disputatione, quod tempus septuaginta hebdomadum, tres maximas monarchias, Persicam, Græcam, & Romanam, & triginta circiter regum annos complectitur. Deinde notatiæ temporum, quæ sit per annos regum non raro occasionem errandi præbet. Nonnunquam enim scriptores, in enumerando reges, non omnes percensent: sed præteritis obscurioribus, nobiliores tantum atque illustriores commemorant. Interdum, reges dumtaxat legitimos describunt, qui legitima vel successione, vel electione imperium tenuerunt, alijs qui tyrannicè in regnum inuaserunt, prætermisiss. Vsu quoque venit, ut regum tantummodò tempora describantur, tacitis interregnis quæ inter prioris regis mortem, & posterioris creationem, intercesse runt. Ad extremum primus & extremus cuiusque regis in imperio annus, siquidem ille completus non fuerit, à quibusdam memoratur, ab alijs reticetur. Harum autem rerum omnium varietas & differentia, mirandum in modum, chronologiam variat atque perturbat. Patet igitur, qui huiusmodi chronographiam sequuntur, eos non omnino rectam, certamque

An exa-
de verita-
tis celen-
da sit ea
chronolo-
gia, quæ
per tem-
pora re-
gum, &
principū
describi-
tur.
Cur huic
chronolo-
giæ non
satis fidē-
dum sit.

vitam insistere. Atque hæc fuit causa, cur Tertullianus, & Clemens Alexandrinus, atque alij minutioreſ istis & obscuriores auctores, in tractatione septuaginta hebdomadum, longè à vero aberrauerint.

Chronologicæ quæ per olympiadas ducitur reliquis præstat.

Vnde origo & nomen olympiadi, & cur diligentiores chronologi ea maxime computatione uti voluerint. Tria namque tempora iuxta Varronem.

Quarta, & vltima chronologia, omnium laudatissima, certissima, atque optimis auctoribus vſitatissima, ea est, quæ olympiadum obseruatione, notationeque constat. Nomen autem olympias, accepit à ludis olympicis, qui Ioni olympio maxima totius Græciæ celebritate, quinto quoque anno in Elide agebantur: spatium igitur quatuor annorum inter vnos ludos olympicos, & alteros proximè ſequentes interitum, olympias à chronologis appellata est. Vſus olympiadum induci coepit in computationem temporum vigintr quatuor annis ante Romanam conditam, & octauo anno regni Achaz regis Iuda. Ratio autem olympiadum, propterea in chronologiam aſcita eſt, quia cum spatium illorum quatuor annorum breue eſſet atque inuariabile, & propter celebritatem ludorum olympicorum, cunctis ſerè gentibus notissimum, ideoque nullius propemodum erroris capax viſum eſt fore notatu obseruatque facillimum, & ad temporum descriptionem appositissimum. Quamobrem diligentissimi quique ſcriptores tam Græci quam Latini, limatissimam deſcribere ſtudentes rationem temporum, hæc maxime chronologia vſi ſunt. Marcus quidem Varro, ut eſt apud Cenſorinum in libro de Natali die Romanorum, tria totius æui diſtinxit tempora: vnum ante diluuium, quod quantum fuerit, neminem mortalium ſcire exiſtimat: alterum poſt diluuium vſque ad primam olympiadem, quod ipſe *mythica*, hoc eſt, fabuloſum appellauit, cum enim ſcriptores, in digerendis & declarandis illis temporibus nullam ſequerentur certam rationem chronologicæ, innumerabiles fabulas miſcendo in certam, atque improbabilem reddiderunt eorum temporum hiftoriam. Tertium tempus Varro deducit à prima olympiade, ad ſuam vſque ætatem, quod vocat *iſtoriken* quaſi certum & verum. Nam quia res eius temporis, propter vſum olympiadum, veris teſtatiſque literarum monumentis conſignabantur, propterea veram eſſe eius temporis hiftoriam, exiſtimare conuenit. Iulius Africanus libro tertio Annalium, ut eſt apud Eusebium in chroniciſ, & in libro decimo de præparatione Euangelica, capite vltimo, ita ſcripſit: *Vſque ad olympiades, nihil exploratum in hiftoria Græcorum inuenitur. Sed omnia ſunt conſuſis ſcripta temporibus, poſt olympiades autè quoniàm quadratè diſtinguentur.* D. Auguſtinus libro ſecundo de Doctrina Chriſtiana c. 21 obſeruatione olympiadum ad multas quæſtiones ſacras & Eccleſiaſticas

Iulius Africanus quid de olympiadiſ ſcripſerit. D. Auguſtinus.

eclesiasticas explicandas conferre plurimum censet. Nos igitur in hac disceptatione, quæ est de septuaginta hebdomadis, huiusmodi chronologia, quæ sit per olympiades, aut sola, aut quam maxime ytemur. Verum de primâ quæstione satis dictum sit.

Quæstio secunda: quo tempore regnare cœperit Cyrus, monarchia Persarum auctor & conditor.

Hoc explicare nosse, plus quàm lector fortasse existimare posset ad multos & difficiles huius disputationis nodos exoluendos valet. Ad hanc autem quæstionem respondendum est imperium & monarchiam Cyri, habuisse initium in primo anno quinquagesimæ quintæ olympiadis. Hoc enim tradit Eusebius, tum in chronicis, tum in libro decimo de Preparatione Evangelica, cap. ultimo: atque inibi probat hoc testimonio Diodori Siculi, Thalicastoris, Polybij, Phlegontis, qui in historia, maxime vero in ratione temporum explicanda concessu omnium primas tenuerunt. Idem quoque videtur sensisse Clemens Alexandrinus: quippe in primo libro Stromatum, ponens excidium templi Hierosolymitani in extrema olympiade quadragesimaseptima, & trigésimo post anno faciens initium regni Cyri, haud dubiè significauit, Cyrū in quinquagesima quinta olympiade iniisse regnum. Cyrillus item libro primo contra Iulianum scribens, Aggæum & Zachariam prophetasse olympiade quinquagesima sexta, regnante iam Cyro, ab hac sententia non discessit. Præterea Iulius Africanus libro quinto Annaliū, ut refert Hieronymus super nono capite Danielis, à primo anno Cyri vsque ad vigesimū annū Artaxerxis Longimani: quo anno missus est Nehemias ad reficiendos muros Hierosolymitanos, numerat annos cētū & quindecim: & ait vigesimū annū illius Artaxerxis, fuisse quartū annū octogésimæ tercię olympiadis. Ex quo licet cōcludere, primū annū imperij Cyri, fuisse itē primū olympiadis quinquagesimę quintę quidem à primo anno quinquagesimę quintę olympiadis, vsque ad vltimum octogésimæ tercię, sunt illi quindecim & centum anni quos resenset Africanus. Ad hæc Diodorus Siculus in exordio libri vndecimi, transitum Xerxis cum exercitu in Græciam signauit in anno primo olympiadis septuagesimæ quintæ: Iustinus autem libro secundo tradit Xerxem primum transmisisse in Græciam anno imperij sui quinto. Fuit igitur quintus annus regni Xerxis, primus olympiadis septuagesimæ quintæ. Sed à primo anno Cyri vsque ad quintum Xerxis, constat ex optima chronologia regum Persidis fluxisse annos octoginta: hoc est, triginta Cyri: octo Cambysis & Magorum, Darius Hytaspis triginta sex, & Xerxis quinque. Ex octoginta autē

Quando
cœperis
regnare
Cyrus.

annis conficiuntur viginti olympiades. Concluditur igitur, si quintus aſſnus Xerxis fuit primus olympiadis ſeptuageſimæ quintæ, aſſnum primum Cyri fuiſſe etiam primum quinquageſimæ quintæ olympiadis. Poſtremo, Alexandrum Magnum rebus humanis exceſſiſſe, initio ceteriſimæ decimæ quartæ olympiadis, tradit Diodorus lib. decimo ſeptimo. Oſemens li. i. ſtro matum, & Joſephus priore libro aduerſus Appionē affirmat, omnes rerum Alexandri ſcriptores hoc ipſum conſiteri. Nam quod dixit Euſebius libro oſtauo de demonſtratione Euangelica, Alexandrum obiiſſe diem ſuum in olympiade centeſima decima tertia, id ſanè de olympiade iam cōpleta & exacta intelligendum eſt, nam in chronicis ipſe mortem Alexandri notat in centeſima decima quarta olympiade. Obiit autem Alexander ſexto vel ſeptimo anno poſtquam euerterat imperium Perſarum, de hoc enim inter omnes conſtare video. Deſiit igitur monarchia Perſarum circa ſinem olympiadis centeſimæ duodecimæ: ſteterat vero, ex quo fundata à Cyro fuerat, per annos circiter ducentos triginta, vt doctiores chronologi ſentiunt, & id nos infra in libro decimotértio probabimus, cum de regibus Perſarum copioſe diſſeremus. Quo ſit, vt à Cyro uſque ad mortem Alexandri, numerentur ducenti triginta ſex anni, tot nempe numerat Euſebius in libro oſtauo de demonſtratione Euangelica, qui efficiunt quinquaginta nouem olympiades. Ergo, ſi Alexander obiit initio centeſimæ decimæ quartæ olympiadis, neceſſe eſt imperium Cyri ineunte quinquageſima quinta olympiade, principium habuiſſe.

Hoc autem, quod de principio monarchiæ Cyri, tantopere probare & conſtituere voluimus, quanti ſit momenti, facile lector intelliget, ſi animaduertat, quanta ex hoc vno fiat pulcherrimarum rerum conſequentia. Eſt enim hoc qualiſcunque quoddam firmiſſimum, quo externa & prophana chronographia, cum hiſtoria & chronologia, quæ continetur in ſacris libris optime connecti, & colligari poteſt. Quatuor enim ſunt apud externos auctores nobiliſſima & celeberrima tempora, vnde illi, quaſi à capite & fonte rationem omnem putandi annos, & deſcribendorum temporum, acceſſere, ac deducere ſolent. Hæc vero quatuor tempora, poſito monarchiæ Cyri principio in prima anno quinquageſimæ quintæ olympiadis, facile eſt applicare & accommodare ad ſacram chronologiam. Sunt autem hæc prædicta tempora, primum quidem eſt initium olympiadum, ſecundum tempus quo Roma condita eſt, tertium tempus excidij Troiani, quartum tempus diluuij Ogygis. Principio, ſi Cyrus regnare cœpit incipient olympiade quinquageſima quinta, ergo regnum eius inceperat

Quomodo ſit intelligendus, Euſebius de morte Alexandri ſcribit. Perſarū monarchia quæ defuit.

Quatuor maximè notabilia tempora, vnde chronologi ſerè annos computare ſolent.

est ducentis sexdecim annis post initium olympiadum. Ex hoc efficitur principium olympiadum in octavo anno regis Achaz esse locandum. Ab hoc enim anno vsque ad primum Cyri, ducentos sexdecim annos, ex sacris literis ita colligimus. Ex libro quarto Regum patet, ab octavo anno Achaz vsque ad ultimum regis Sedechie, fluxisse annos centum quadraginta sex: à fine autem regni Sedechie: vsque ad primum annum Cyri, fluxerit septuaginta anni captiuitatis Babylonice, quam incepisse ultimo anno Sedechie, & desisse primo anno Cyri, supra ostendimus in decimo libro questione quarta & quinta. Deinde, si in octavo anno Achaz ponitur exordium olympiadum, consequens est vt Roma fuerit condita decimo sexto anno regis Ezechie, id est, viginti quinque annis ab octavo anno Achaz. Siquidem Romam esse conditam initio septimæ olympiadis, confirmant Dionysius Halicarnassensis libro primo, & Solinus capite secundo, non solum testimonio Cornelij Nepotis, Lucatij, Appollodori, Eratosthenis & Polibij, sed etiam manifestis argumentis. Hoc autem constirato nullius negotij est, chronologiam: quæ sit per annos vrhis Romæ, eam ponere & concordare cum sacra chronologia, & quæ diuersis temporibus præclare facta sunt apud Romanos, ea referre ad tempora, quæ notantur in sacris literis.

Præterea, posito exordio vrhis Romæ in primo anno septimæ olympiadis, & in decimo sexto anno regis Ezechie: non est operosum inuenire, quo tempore, secundum chronologiam diuinæ Scripturæ, contigerit excidium Troianum: euenit namque in principio Heli pontificis, & ludicis Hebræorum. Id quod partim ex sacra, partim ex prophana chronologia hunc in modum ostenditur. Inter excidium Troie, & primordia vrhis Romæ fluxisse annos triginta duos, & quadringentos, non modo affirmat Solinus capite secundo, sed etiam diligentissimus in notandis, & distinguendis temporibus Dionysius Halicarnassensis in primo libro rerum Romanarum: à quo numero proximè absunt Eusebius, Cyrillus, & Beda, definiētes id tēporis, annis quadringentis triginta, nec non & Messala in libello de progenie Augusti, & Cassiodorus in sup chronico, spatium eius temporis quadringentis triginta tribus annis circumscribentes. A primo autem anno Heli vsque ad decimum sextum regis Ezechie, cōputantur anni secundum diuinam scripturam quadringenti triginta duo, hoc est à primo anno Heli vsque ad Salomonem centum viginti, à Salomone vsque ad decimum sextum Ezechie, trecenti duodecim. Quæ computatio procedit, si quadraginta annos, quos Sauli tribuit D. Paulus, apud Lucā in actis Apostolorū ca. decimo tertio

Initium olympiadum fuisse in octavo anno regni Achaz rege Iuda.

Romam esse conditam decimo sexto anno regni Ezechie rege Iuda.

Excidium Troianum in principio pontificatus Heli Hebræorum.

dispertiamur in iudicatum Samuelis, & regnū Saulis sic enim eos annos distribui oportere, multi existimarunt.

Quo tē-
pore fue-
rit diluui-
um Ogy-
gis.

Restat quartum tempus quo accidit Ogygis diluuium, maxi-
mè celebratum: à Marco Varrone apud D. Augustinum libro
decimo octauo de ciuitate Dei, capite octauo, à D. Iustino mar-
tyre in sermone exhortatorio ad Gentes, à Clemente Alexan-
drino, in libro primo Stromatum à Iulio Africano, multisque
antiquorum scriptorum apud Eusebium libro decimo de
præparatione Euangelica, capite tertio, & ab Orosio in libro
primo. Contigit autem diluuiū Ogygis mille viginti annis an-
te primam Olympiadē: ita enim tradit Iulius Africanus apud
Eusebium loco proximè dicto, & confirmat testimonio Hella-
nici, & Philochori, atque omnium, qui Atheniensium annales
scripserunt. Castoris item & Thali, qui diligenter Syriacam
tractarunt historiam: denique, Diodori Siculi, qui orbis histo-
riam in bibliothecas contulit. Orosius porro in libro primo,
capite septimo & octauo, ponens diluuium Ogygis mille, &
quadraginta annis ante urbem conditam, ab hac sententia
discessisse non est existimandus. Si autem, ut supra docuimus
initium Olympiadū incidit in octauum annum regis Achaz,
hinc apparet diluuium Ogygis euenisse tempore Iacob patriar-
chæ, cum his octogesium octauum ætatis annum ageret, &

Quomo- centum septuaginta septem annis ante ortum Moïsi. Hoc
do ex sa- enim tempus continet prædictos mille, & viginti annos in-
era histo- ter diluuium Ogygis & primam olympiadem exactos, quos
ria dedu- ad hunc modum ex sacra Scriptura colligimus, Ab ortu Isaac
caturquo vsque ad egressum Hebræorum ex Ægypto, fuere anni qua-
tempore dringenti quinque, ergo ab octogesimo octauo anno Iacob vs-
Ogygis que ad egressum ex Ægypto, fuere anni ducenti quinquagin-
diluiū ta septem, Deinde ab egressu Hebræorum ex Ægypto, vsque
cōtigerit ad initium ædificationis templi Salomonis anni quadringenti
octoginta numerantur in tertio lib. Regum capite sexto: hinc
vero vsque ad octauum annum regis Achaz tertius, & quartus
liber regum describendo annos singulorum regum Iuda, à
quarto anno regis Salomonis vsque ad octauum annum re-
gis Achaz ducentos octoginta tres annos fluxisse declarant. Ex
prædictis autem tribus numeris. 257. & 480. atque. 283. fit sum-
ma illa annorum mille, & viginti, ab antiquis descripta inter
diluium Ogygis, & primam olympiadem. Ex his liquido
apparet, quam sit verum quod supra diximus, exordium im-
perij Cyri bene cōstitutum, & firmatum: magnum asserre præ-
sidium ad multas, & nobiles in chronologia quæstiones expli-
candas, & ad profanam chronologiam cum sacra concilian-
dam, atque concordandam.

Tertia quaestio, sub quo rege Persarum, & quoto imperij eius anno, adificatio templi Hierosolymitani diu intermissa, & repetita & perfecta fuerit.

Respondeo, cum regem fuisse Darium Hytaspis, quartum Sub Dario Persarum regem, cuius secundo regni anno, rursus templum Hierosolymitani adificium renouatum est, & sexto eiusdem regis anno Hytaspis templum renouatum. non: vel, ut tradit Iosephus, nono anno, planè absolutum. Hoc enim indicare videtur Esdras capite quinto, & sexto: id nempe omnes auctores tradunt, ex Hebraeis, Iosephus libro vndecimo antiquitatum, ex Christianis omnes tam Graeci quàm Latini, tam veteres quam recentiores, præter vnum, aut alterum, ut infra dicam. Cœpit autem hic Darius regnare, quarto anno sexagesimæ quartæ Olympiadis. Hoc sensit Diuus Hieronymus, qui super nono capite Danielis scribit, sextum annum Darii, quo est perfectum templum, concurrisse cum primo anno sexagesimæ sextæ Olympiadis. Idem tradit Eusebius in chronicis, atque in li. decimo de præparatione Euangelica, serè in exordio capitis vltimi affirmat, secundum annum regis Darii, fuisse primum annum sexagesimæ quintæ Olympiadis. Quin hoc necessaria concluditur ex iis, quæ supra in quaestione secunda de Cyri principatus exordio dicta sunt. Etenim, Cyrus regnare cœpit initio quinquagesimæ quintæ olympiadis, & regnavit triginta annis, ut priore lib. de diuinatione Cicero probat testimonio Dionysij, qui scripsit de rebus Persicis: idemque tradit Iustinus libro primo, Clemens primo libro Stromatum, Eusebius in chronicis, Hieronymus super septimo capite Danielis, Orosius libro secundo capite septimo, Beda in lib. de sex ætatibus, denique Herodotus tribuens Cyro viginti nouem annos, non est ab hac sententia remouendus. Post Cyrum, regnarunt Cambyses & Magi, octo annos, secundum Eusebium, Bedam, & Herodotum: hos proximè sequutus est Darius Hytaspis. Quare ab initio regni Cyri, vsque ad initium regni Darii, inter fuisse anni triginta octo. Si igitur Cyrus cœpit regnare initio quinquagesimæ quintæ Olympiadis, necesse est Darium, qui octo, & triginta annos post regnavit, initium regnandi fecisse in quarto anno sexagesimæ quartæ Olympiadis.

Ceterum quia quod docuimus, non liquido constat ex Scriptura. Esdras namque narrans templum fuisse absolutum sub Dario præcisè, non declarans sub quo Dario, vtrum sub Dario Hytaspis, qui fuit quartus rex Persarum, an sub Dario Notho, qui fuit decimus rex, rem in ambiguo & incerto reliquit: & quia olim Scuerus Sulpitius in libro secundo sacre historiz, & aupertissime Iosephus Scaliger in volumine sexto de emenda-

Darius
sub quo
templum
exedifica-
tum est,
fuerit ne
Darius
Hystaf-
pis, an
Darius
Nothus
dubita-
tur.
Darius
Hystaf-
pis fuisse
ostendi-
tur.
Pfal. 39.

tione temporum, contendunt, Darium, sub quo est absolutum templum, fuisse Nothum, Arraxerxis Longimani filium, ideo quid in hoc, aut verum, aut probabile sit, diligenter pro instructa breuitate, cognoscendum ac diiudicandum est. Aiunt Sulpitius, & Scaliger templum ædificatum esse sub Dario Notho, ego contra censeo sub rege Dario Hystaspis ex ædificationem templi esse repetitam, atque consummatam. Nec temere ita sentio, sed his adductis rationibus. Primo quidem, à me stant omnes ferme scriptores. In hoc autem genere doctrinæ, concors omnium sententia, instat firmissimæ rationis apud intelligentes ærum æstimatores esse debet. Deinde, Zorobabel, & Iesus pontifex, ædificationi templi sub rege Dario præfuerunt, iidem quoque in primo anno Cyri, quo solutam esse Iudæorum captiuitatem docuimus libro decimo, quæstione secunda, principes fuerunt populi in Iudæam reuertentis, nec tunc minores eos fuisse vigesimo anno pasci credere. A primo autem anno Cyri, vsque ad sextum Darij Nothi, numerantur anni centum quadraginta. Fuissent igitur Zorobabel & Iesus cum vrgebant opus templi, minimū, nati centum sexaginta annos: sed ad eam ætatem, nemo illorum temporum, atque etiam multo superiorum, perueniebat: siquidem plus quingentis annis ante, vitam hominis, videlicet in qua esset aliquod corporis robur, & vigor animi ad agendum, octoginta annis David definierat. Præterea Scaliger existimat. Xerxem terrorem Græciæ, fuisse Assuerum illum, maritum Esther, & à quo Esdras capite quarto narrat, Iudæos ab ædificando templo fuisse prohibitos. Atqui non est verisimile, reginā Esther & Mardochæum, qui apud eum regem beneuolentiam, gratia, & auctoritate plurimum valebant, & à quo rege multo maiora impetrauerant, fuisse passuros, ut templum Hierosolymitanum, impedita eius ædificatione, iaceret, ac non potius quoquo modo effecturos, ut sublato regis interdicto, opus templi procederet: & quamprimum absolueretur. Postremo valde me mouet, quod Iudæi Saluatori nostro dixerunt, *re-est apud Ioannem capite secundo, quadraginta, & sex annis ædificatum est templum hoc, & in tribus diebus excitabit illud?* & sane dixerunt hoc Iudæi, tanquam rem apud ipsos relictam, & peruiulgatam, quamque ipsi, partim ex historiis, partim ex traditione maiorum compertissimam haberent. Ille autem numerus quadraginta sex annorum, ad opinionem Sulpitij & Scaligeri nullo modo quadrat: à secundo quippe Cyri regis anno, quo templum iactis fundamentis ædificari ceptum est, vsque ad sextum Darij Nothi annum, transierant, ut paulò ante diximus, anni quadraginta, & centum, At verò cum nostra sen-

centia

etentia bellè congruit numerus ille quadraginta sex annorum. Nam ex quo cœpit ædificari templum, vique ad novum annum Darij, quo plane absolutum est, præterierunt anni quadraginta sex.

Sed hoc loco nonnullæ dubitationes existunt. Prima dubitatio: Esdras narrat capite sexto, templum esse absolutum sexto anno Darij: ex quo si recurras vique ad secundum annum Cyri, non plures reperiens annos, quàm tres & quadraginta, non igitur fuerunt quadraginta sex. Respondeo, sexto anno Darij fuisse absolutum, quod propriè vocabatur templum, hoc est, interior pars, in qua erat tabernaculum, & sancta sanctorum: in quod templum, præter sacerdotes, nulli fas erat ingredi, & de hoc loquitur Esdras: at exterior pars, continens atrium exterius, gazophylacium, & porticus, quæ nomine templi etiam nonnumquam appellantur, ut cum Ioannis octavo dicitur, Dominum docuisse in templo, & illuc, mulierem deprehensam in adulterio, ad eum esse ductam, hæc inquam, pars templi, non ante novum annum Darij perfecta est, ut scribit Iosephus lib. 11. antiquitatum. Secunda dubitatio: apud Aggæum Prophetam capite secundo non obscure significatur, fundamenta templi iacta esse secundo anno Darij, cum tamen paulo ante à nobis sit positum, anno secundo Cyri templum esse fundatum. Pro hoc quidem facere videtur D. Hieronymus, super 7. ca. Danielis, & quadregesimo quarto capite Isaïæ, scribens secundo anno regis Darij cœptum fuisse ædificari templum: quin hoc ipsum affirmat Esdras ca. 5. Ad primum respondeo, sicut respondet Beda, fundamenta templi interioris locata esse, ut narrat Esdras, anno secundo Cyri: at fundamenta templi exterioris, in quo ut diximus, erat atrium, gazophylacium, & porticus, posita sunt secundo anno Darij, ut significat Aggæus. Quod autem additur ex Hieronymo, & Esdra, templum ædificari cœpisse secundo anno Darij, manifestum est ex verbis, quæ apud utrumque auctore antecedunt, eos non loqui de inchoatione ædificij simpliciter, & absolute, sed tantum eius, quod suppositis fundamentis superstruendum, & super impositum fuit, quod propriè nominatur templum, & hoc cœpisse ædificari anno secundo Darij non potest negari. Tertia dubitatio: Iosephus ait priori libro adversus Appionem, templum Hierosolymitanum anno secundo Darij esse perfectum: in quo difficile est intelligere, quemadmodum Iosephus, & scilicet, & cum Divina Scriptura non pugnet. Respondeo, dictum illud Iosephi esse interpretatione adiuvandum, & subleandum. Neque enim aliud, nisi ego fallor, significare voluit Iosephus, nisi opus templi ante intermissum, secundo anno Darij

Tres dubitationes.

Quomodo templum 46 annorum spatio sit exedificatum. Iosephus lib. 11. ca. 4. Quomodo conciliari possunt Aggæus & Esdras, de templi inchoatione diversè scribentes.

Iosephus quomodo secum & cum scriptura non pugnet.

esse;

Contra
Breuiari
um tem
porum
quod est
commen
titium.

Errores
Philonis
Anniani.

Matth. 1.

dum, qui Cyaxares nominatur à Xenophonte, constet apud omnes caruisse filio: & ab omnibus historicis proditum sit, Cyro in regnum proximè non alium, nisi Cambysem ipsius filium successisse. Restat Philo Annianus: cuius Breuiarium temporum esse commentitium, nec veri Philonis, opus satis arguendum est, neque Eusebium in libro secundo historie Ecclesiasticæ, nec dñum Hieronymum in catalogo scriptorum Ecclesiasticorum, cum Philonis operum copiosissimum indicem describunt, verbum vllum de eo Breuiario facere. Iosephus item in libris Iudaicarum antiquitatum, atque in iis, quos scripsit aduersus Appionem, Eusebius quoque in chronicis, in libris de præparatione Euangelica, & in lib. 8. de demonstratione Euangelica, nec non, & Hieronymus in commentariis suis in Danielem, cum sæpissime ipsis oblata fuerit occasio nominandi eius libri, nunquam tamen de eo mentionem fecerunt. Nimirum incredibile est, prædictos auctores, veterum librorum, maxime verò Philonis studiosissimos, & curiosissimos indagatores, aut ignorasse hunc librum, aut cognitum huius scriptorum suorum loco fuisse nominaturos. Et vero, tale est illud breuiarium temporum, vt existimari non debeat, scriptum esse ab homine aliquo, vel leuissimè docto, & tantum literis tincto, nedum à Philone, quem in eloquentia, & destina tantum ei fecit antiquitas, vt eum cõtemporare cum Platone, & quodammodo adæquare non dubitauerit. Sunt in eo breuiatio multi errores, & de regibus Persarum, planetidem quos supra in Merasthene consutauimus. Sed vnus error præter ceteros, eo maxime insignis est, quod manifestissimè contrarius est diuinæ Scripturæ. Traditur in eo breuiario, posteritatem Salomonis penitus defecisse in rege Ochozia: Iosias autem regem Iuda, qui ei proximè in regnum successit, non fuisse filium Ochoziæ, neque ex familia Salomonis: sed ex posteritate Nathan: reclamante Scriptura, quæ in quarto libro Regum capit. 11. & in libro secundo Paralipomenon cap. 22. affirmat Iosias fuisse filium Ochoziæ. Et esse intelligendum de filio naturali, probatur ex ca. 1. libri Paralipomenon, vbi scriptum est, Iosias esse ortum & generatum ex Ochozia. Pater hoc ipsum ex genealogia Saluatoris nostri, quam per lineam Salomonis con texuit Matthæus: nam in ea sic est, *Iosephas genuit Ioram, Ioram autem genuit Oziam*. Intermisit hic Matthæus tres reges intermedios, Ochoziam, Iosias & Amasiam. Quod si Ioram genuit Oziam, necessario concluditur Iosias fuisse naturalem filium Ochoziæ, & ex posteritate Salomonis: non enim verè diceretur Iorā genuisse Ochoziam, nisi Ioram genuisset Ochoziam, & Ochozias genuisset Iosias, qui fuit naturalis avus Ozias.

Verum

Verum commemorare omnia quæ aduersus Iohannem An-
 nium afferri possunt, nimis longum esset, & minime necessa-
 rium. Valeat igitur & in perpetuum valeat hæc Anniana chro-
 nologia: & quæ toties à viris doctis profligata & iugulara est,
 iaceat in posterum, sempiterna hominum obliuione sepu-
 ta: nec sit posthac, qui eam exhumare, & ad fidem aliquam,
 atque auctoritatem, quasi ad vitam reuocare audeat. Sae-
 sit adhuc eam, cum non erat bene nota, imposuisse mul-
 tis, nunc detectis, atque in apertum prolatis fucatis eius
 mendacijs, & fallasijs, si quem circumpuerit, ac decepe-
 rit, nimis profecto stupidum, & vecordem eum fore ne-
 cesse est.

Tertia chronographia multis bonisque scriptoribus probata,
 & sane probabilis, ea est, quæ describit continuam seriem, ac-
 que ordinem omnium regum, cuiusque monarchiæ, & regni,
 singulorumque regum annos, quibus illi tenuere imperium,
 recenset. Hanc ego rationem describendi tempora non rei-
 cio, non contemno, non improbo, quin ea vtor non raro tum
 mihi ex vfu futura est. Eam tamen censeo, non omnino
 certam esse & tutam, & cui fidenter adhaerendum sit: multas
 enim ob causas, ad errores procliujs & lubrica est. Primum
 enim, vbi est multitudo et varietas, ibi sæpe confusio & error
 contingit. Cum igitur in quavis monarchia multi fuerint re-
 ges, & multus quisque eorum annis regnauerit, perdifficile est,
 omnes annos omnium regum ita colligere, vt nihil desit, nihil
 ve redundet. Hoc autem eo difficius est in hac nostra dispu-
 tatione, quod tempus septuaginta hebdomadum, tres maxi-
 mas monarchias, Persicam, Græcam, & Romanam, &
 triginta circiter regum annos complectitur. Deinde notatio te-
 porum, quæ sit per annos regum non raro occasionem tran-
 di præbet. Nonnunquam enim scriptores, in enumerando re-
 ges, non omnes percensent: sed præteritis obscurioribus, nobi-
 liores tantum atque illustriores commemorant. Interdum, re-
 ges dumtaxat legitimos describunt, qui legitima vel successio-
 ne, vel electione imperium tenuerunt, alijs qui tyrannicè in
 regnum inuaserunt, prætermittis. Vfu quoque venit, vt regum
 tantummodo tempora describantur, tacitis interregnis quæ in-
 ter prioris regis mortem, & posterioris creationem, intercesse-
 runt. Ad extremum primus & extremus cuiusque regis in im-
 perio annus, siquidem ille completus non fuerit, à quibusdam
 memoratur, ab alijs reticetur. Harum autem rerum omni-
 um varietas & differentia, mirandum in modum, chronolo-
 giam variat atque perturbat. Patet igitur, qui huiusmodi chro-
 nographiam sequuntur, eos non omnino rectam, certamque

An- exa-
 de verita-
 tis celen-
 da sit ea
 chronolo-
 gia, quæ
 per tem-
 pora re-
 gum, &
 principum
 describi-
 tur. Cur huius
 chronolo-
 giæ non
 satis fide-
 dum sit.

vitam insistere. Atque hæc fuit causa, cur Tertullianus, & Clemens Alexandrinus, aique alij minutiores istis & obscuriores auctores, in tractatione septuaginta hebdomadum, longè à vero aberrauerint.

Chrono-
logiæ quæ
per olym-
piadas du-
citur reli-
quis præ-
stat.

Vnde non
go & no-
mē olym-
piadū, &
cur dilige-
tiores
chronolo-
gi ea ma-
ximè co-
putatio-
ne uti vo-
luerint.
Tria mō
di tempo-
ra iuxta
Varronē.

Julius A-
ffricanus
quid de
olympia-
dibus
scripserit.
D. Augu-
stinus.

Quarta, & vltima chronologia, omnium laudatissima, cer-
tissima, æque optimis auctoribus vltimarum; ea est, quæ olym-
piadum observatione, notationeque constat. Nomen autem
olympias, accepit à ludis olympicis, qui Ioni olympio maxi-
ma totius Græciæ celebritate, quinto quoque anno in Elide
agebantur: spatium igitur quatuor annorum inter vnos ludos
olympicos, & alteros proximè sequentes interitum, olympias
à chronologis appellata est. Vtus olympiadum induci cœpit
in computationem temporum viginri quatuor annis ante Ro-
mam conditam, & octauo anno regni Achaz regis Iuda. Ratio
autem olympiadum, propterea in chronologiam ascita est,
quia cum spatium illorum quatuor annorum breue esset atque
invariabile, & propter celebritatem ludorum olympicorum,
cunctis ferè gentibus notissimum, ideoque nullius propemodò
erroris capax visum est fore notatu-observatque facillimum,
& ad temporum descriptionem appositissimum. Quamob-
rem diligentissimi quique scriptores tam Græci quam Latini,
limatissimam describere studentes rationem temporum, hæc
maximè chronologia vti sunt. Marcus quidem Varro, ut est
apud Censorinum in libro de Natali die Romanorum, tria te-
tia sui distinxit tempora: vnum ante diluuium, quod quan-
tum fuerit, neminem mortalium scire existimari: alterum post
diluuium vsque ad primam olympiadem, quod ipse misit, hoc
est, fabulosum appellauit, cum enim scriptores, in dige-
rendis & declarandis illis temporibus nullam sequerentur cer-
tam rationem chronologiæ, innumerabiles fabulas miscendo
in certam, atque improbabilem reddiderunt eorum tempo-
rum historiam. Tertium tempus Varro deducit à prima olym-
piade, ad suam vsque ætatem, quod vocat *istoriken* quasi certū
& verum. Nam quia res eius temporis, propter vsum olympia-
dum, veris testatæque literarum monumentis consignaban-
tur, propterea veram esse eius temporis historiam, existimare
conuenit. Iulius Africanus libro tertio Annalium, ut est apud
Eusebium in chronicis, & in libro decimo de præparatione
Euangelica, capite vltimo, ita scripsit. *Vsque ad olympiades, nihil
exploratum in historia Græcorum inuenitur. sed omnia sunt confu-
sis scripta temporibus, post olympiades autē quoniā quadriennio illi
gentissimè omnia notabantur, nulla penitus confusio temporum ap-
paret.* D. Augustinus libro secundo de Doctrina Christiana c. 21
observatione olympiadum ad multas quæstiones sacras & Ec-
clesiasticas

eclesiasticas explicandas conferre plurimum censeat. Nos igitur in hac disceptatione, quæ est de septuaginta hebdomadis, huiusmodi chronologia, quæ sit per olympiades, aut solæ, aut quam maxime utemur. Verum de primâ quæstione satis dictum sit.

Quæstio secunda: quo tempore regnare cœperit Cyrus, monarchia Persarum auctor & conditor.

Hoc explicare nosse, plus quàm lector fortasse existimare posset ad multos & difficiles huius disputationis nodos exolvendos valet. Ad hanc autem quæstionem respondendum est imperium & monarchiam Cyri, habuisse initium in primo anno quinquagesimæ quintæ olympiadis. Hoc enim tradit Eusebius, tum in chronicis, tum in libro decimo de Præparatione Evangelica, cap. ultimo: atque inibi probat hoc testimonio Diodori Siculi, Thalicæstoris, Polybij, Phlegontis, qui in historia, maxime vero in ratione temporum explicanda concessu omnium primas tenuerunt. Idem quoque videtur sensisse Clemens Alexandrinus: quippe in primo libro stromatum, ponens excidium templi Hierosolymitani in extrema olympiade quadragesima septima, & trigésimo post anno faciens initium regni Cyri, haud dubiè significauit, Cyrū in quinquagesima quinta olympiade iniisse regnum. Cyrillus item libro primo contra Iulianum scribens, Aggæum & Zachariam prophetasse olympiade quinquagesima sexta, regnante iam Cyro, ab hac sententia non discessit. Præterea Iulius Africanus libro quinto Annaliū, ut refert Hieronymus super nono capite Danielis, à primo anno Cyri vsque ad vigésimū annū Artaxerxis Longimani: quo anno missus est Nehemias ad reficiendos muros Hierosolymitanos, numerat annos cētū & quindecim: & ait vigésimū annū illius Artaxerxis, fuisse quartū annū octogésimæ tertię olympiadis. Ex quo licet cōcludere, primū annū imperij Cyri, fuisse itē primū olympiadis quinquagesimę quintę quidem à primo anno quinquagesimę quintę olympiadis, vsque ad vltimum octogésimæ tertię, sunt illi quindecim & centum anni quos resenset Africanus. Ad hæc Diodorus Siculus in exordio libri vndecimi, transitum Xerxis cum exercitu in Græciam signauit in anno primo olympiadis septuagesimæ quintæ: Iustinus autem libro secundo tradit Xerxem primum transmisisse in Græciam anno imperij sui quinto. Fuit igitur quintus annus regni Xerxis, primus olympiadis septuagesimæ quintæ. Sed à primo anno Cyri vsque ad quintum Xerxis, constat ex optima chronologia regum Persidis fluxisse annos octoginta: hoc est, triginta Cyri: octo Cambysis & Magorum, Darius Hystaspis triginta sex, & Xerxis quinque. Ex octoginta autē

Quando
cœperit
regnare
Cyrus.

annis conficiuntur viginti olympiades. Concluditur igitur, si quintus aënus Xetxis fuit primus olympiadis sepruagesimæ quintæ, annum primum Cyri fuisse etiam primum quinquagesimæ quintæ olympiadis. Postremo, Alexandrum Magnum rebus humanis excellisse, initio ceterisq; decimæ quartæ olympiadis, tradit Diodorus lib. decimo septimo. Olemens li. i. istro matum, & Iosephus priore libro aduersus Appionē affirmat, omnes rerum Alexandri scriptores hoc ipsum confiteri. Nam quod dixit Eusebius libro octauo de demonstratione Euangelica, Alexandrum obiisse diem suum in olympiade centesima decima tertia, id sanè de olympiade iam cōpleta & exacta intelligendum est, nam in chronicis ipse mortem Alexandri notat in centesima decima quarta olympiade. Obiit autem Alexander sexto vel septimo anno postquam euerterat imperium Persarum, de hoc enim inter omnes constare video. Desit igitur monarchia Persarum circa finem olympiadis centesimæ duodecimæ: steterat vero, ex quo fundata à Cyro fuerat, per annos circiter ducentos triginta, vt doctiores chronologi sentiunt, & id nos infra in libro decimotertio probabimus, cum de regibus Persarum copiose differemus. Quo sit, vt à Cyro vsque ad mortem Alexandri, numerentur ducenti triginta sex anni, tot nempe numerat Eusebius in libro octauo de demonstratione Euangelica, qui efficiunt quinquaginta nouem olympiades. Ergo, si Alexander obiit initio centesimæ decimæ quartæ olympiadis, necesse est imperium Cyri ineunte quinquagesima quinta olympiade, principium habuisse.

Hoc autem, quod de principio monarchiæ Cyri, tantopere probare & constituere voluimus, quanti sit momenti, facile lector intelliget, si animaduertat, quanta ex hoc vno fiat pulcherrimarum rerum consequentia. Est enim hoc quasi vinculum quoddam firmissimum, quo externa & prophana chronographia, cum historia & chronologia, quæ continetur in se crislibris optime connecti, & colligari potest. Quatuor enim sunt apud externos auctores nobilissima & celeberrima tempora, vnde illi, quasi à capite & fonte rationem omnem putandi annos, & describendorum temporum, atcessere, ac deducere solent. Hæc vero quatuor tempora, posito monarchiæ Cyri principio in prima anno quinquagesimæ quintæ olympiadis, facile est applicare & accommodare ad sacram chronologiam. Sunt autem hæc prædicta tempora, primum quidem est initium olympiadum, secundum tempus quo Roma condita est, tertium tempus excidij Troiani, quartum tempus diluuij Ogygis. Principio, si Cyrus regnare cœpit incipient olympiade quinquagesima quinta, ergo regnum eius inceprâ

Quomodo sit intelligendus, Eusebius de morte Alexandri scribit. Persarum monarchia quæ a deo desit.

Quatuor maximè notabilia tempora, vnde chronologi serè annos computare solent.

est ducentis sexdecim annis post initium olympiadum. Ex hoc efficitur principium olympiadum in octavo anno regis Achaz esse locandum. Ab hoc enim anno vsque ad primum Cyri, ducentos sexdecim annos, ex sacris literis ita colligimus. Ex libro quarto Regum patet, ab octavo anno Achaz vsque ad ultimum regis Sedechiz, fluxisse annos centum quadraginta sex: à fine autem regni Sedechiz: vsque ad primum annum Cyri, fluxerit septuaginta anni captiuitatis Babylonice, quam incesse ultimo anno Sedechiz, & desisse primo anno Cyri, supra ostendimus in decimo libro quæstione quarta & quinta. Deinde, si in octavo anno Achaz ponitur exordium olympiadum, consequens est vt Roma fuerit condita decimo sexto anno regis Ezechiz, id est, viginti quinque annis ab octavo anno Achaz. Siquidem Romam esse conditam initio septimæ olympiadis, confirmant Dionysius Halicarnassensis libro primo, & Solinus capite secundo, non solum testimonio Cornelij Nepotis, Lucatij, Appollodori, Eratosthenis & Polibij, sed etiam manifestis argumentis. Hoc autem constituto nullius negotij est, chronologiam: quæ sit per annos vr̃bis Romæ, eam ponere & concordare cum sacra chronologia, & quæ diuersis temporibus præclare facta sunt apud Romanos, ea referre ad tempora, quæ notantur in sacris literis.

Præterea, posito exordio vr̃bis Romæ in primo anno septimæ olympiadis, & in decimo sexto anno regis Ezechiz: non est operosum inuenire, quo tempore, secundum chronologiam diuinæ scripturæ, contigerit excidium Troianum: euenit namque in principio Heli pontificis, & ludicis Hebræorum. Id quod partim ex sacra, partim ex prophana chronologia hunc in modum ostenditur. Inter excidium Troiæ, & primordia vr̃bis Romæ fluxisse annos triginta duos, & quadringentos, non modo affirmat Solinus capite secundo, sed etiam diligentiſſimus in notandis, & distinguendis temporibus Dionysius Halicarnassensis in primo libro rerum Romanarum: à quo numero proximè absunt Eusebius, Cyrillus, & Beda, desinientes id tēporis, annis quadringentis triginta, nec non & Messala in libello de progenie Augusti, & Cassiodorus in suo chronico, spatium eius temporis quadringentis triginta tribus annis circumscribentes. A primo autem anno Heli vsque ad decimum sextum regis Ezechiz, cōputantur anni secundum diuinam scripturam quadringenti triginta duo, hoc est à primo anno Heli vsque ad Salomonem centum viginti, à Salomone vsque ad decimum sextum Ezechiz, trecenti duodecim. Quæ computatio procedit, si quadraginta annos, quos Sauli tribuit D. Paulus, apud Lucā in actis Apostolorū ca. decimo tertio

Initium olympiadum fuisse in octavo anno regni Achaz re-gis Iuda.

Romam esse cōditam decimo sexto anno regni Ezechiz re-gis Iuda.

Excidium Troianū in principio parū Henrici pontificis Hebræorum. li pontificis Hebræorum. li pontificis Hebræorum. li pontificis Hebræorum.

dispertiamur in iudicatum Samuelis, & regnū Saulis sic enim eos annos distribui oportere, multi existimarunt.

Quo tē-
pore fue-
rit diluui-
um Ogy-
gis.

Restat quartum tempus quo accidit Ogygis diluuium, maxi-
mè celebratum: à Marco Varrone apud D. Augustinum libro
decimo octavo de ciuitate Dei, capite octauo, à D. Iustino mar-
tyre in sermone exhortatorio ad Gentes, à Clemente Alexan-
drino, in libro primo Stromatum à Iulio Africano, multisque
antiquorum scriptorum apud Eusebium libro decimo de
præparatione Euangelica, capite tertio, & ab Orosio in libro
primo. Contigit autem diluuiū Ogygis mille viginti annis an-
te primam Olympiadē: ita enim tradit Iulius Africanus apud
Eusebium loco proximè dicto, & confirmat testimonio Hella-
nici, & Philochori, atque omnium, qui Atheniensium annales
scripserunt. Castoris item & Thali, qui diligenter Syriacam
tractarunt historiam: denique, Diodori Siculi, qui orbis histo-
riam in bibliothecas contulit. Orosius porro in libro primo,
capite septimo & octauo, ponens diluuium Ogygis mille, &
quadraginta annis ante urbem conditam, ab hac sententia
discessisse non est existimandus. Si autem, ut supra docuimus
initium Olympiadū incidit in octauum annum regis Achaz,
hinc apparet diluuium Ogygis euenisse tempore Iacob patriar-
chæ, cum his octogesium octauum ætatis annum ageret, &

Quomo-
do ex sa-
cra histo-
ria dedu-
catur quo
tempore
Ogygis
diluuiū
cōtigerit

centum septuaginta septem annis ante ortum Moysi. Hoc
enim tempus continet prædictos mille, & viginti annos in-
ter diluuium Ogygis & primam olympiadem exactos, quos
ad hunc modum ex sacra Scriptura colligimus. Ab ortu Isaac
vsque ad egressum Hebræorum ex Ægypto, fuere anni qua-
dringenti quinque, ergo ab octogesimo octauo anno Iacob vs-
que ad egressum ex Ægypto, fuere anni ducenti quinquagin-
ta septem, Deinde ab egressu Hebræorum ex Ægypto, vsque
ad initium ædificationis templi Salomonis anni quadringenti
octoginta numerantur in tertio lib. Regum capite sexto: hinc
vero vsque ad octauum annum regis Achaz tertius, & quartus
liber regum describendo annos singulorum regum Iuda, à
quarto anno regis Salomonis vsque ad octauum annum re-
gis Achaz ducentes octoginta tres annos fluxisse declarant. Ex
prædictis autem tribus numeris. 257. & 480. atque. 283. fit sum-
ma illa annorum mille, & viginti, ab antiquis descripta inter
diluuium Ogygis, & primam olympiadem. Ex his liquido
apparet, quam sit verum quod supra diximus, exordium im-
perij Cyri bene cōstitutum, & firmatum: magnum afferre præ-
sidium ad multas, & nobiles in chronologia quæstiones expli-
candas, & ad profanam chronologiam cum sacra concilian-
dam, atque concordandam.

Tertia

Tertia quaestio, sub quo rege Persarum, & quoto imperij eius anno, adificatio templi Hierosolymitani diu intermissa, & repetita & perfecta fuerit.

Respondeo, eum regem fuisse Darium Hytaspis, quartum Sub Dario Persarum regem, cuius secundo regni anno, rursus templum Hierosolymitanum re-nouatum est, & sexto eiusdem regis anno, templum re-nouatum. *no: vel, vt tradit Iosephus, nono anno, plane absolutum. Hoc enim indicare videtur Esdras capite quinto, & sexto: id nempe nouatum.* omnes auctores tradunt, ex Hebraeis, Iosephus libro vndecimo antiquitatum, ex Christianis omnes tam Graeci quam Latini, tam veteres quam recentiores, praeter vnum, aut alterum, vt infra dicam. Coepit autem hic Darius regnare, quarto anno sexagesimae quartae Olympiadis. Hoc sensit Diuus Hieronymus, qui super nono capite Danielis scribit, sextum annum Darij, quo est perfectum templum, concurrisse cum primo anno sexagesimae sextae Olympiadis. Idem tradit Eusebius in chronicis, atque in li. decimo de praeparatione Euangelica, ferè in exordio capitis vltimi affirmat, secundum annum regis Darij, fuisse primum annum sexagesimae quintae Olympiadis. Quin hoc necessaria concluditur ex iis, quae supra in quaestione secunda de Cyri principatus exordio dicta sunt. Etenim, Cyrus regnare coepit initio quinquagesimae quintae olympiadis, & regnavit triginta annis, vt priore lib. de diuinatione Cicero probat testimonio Dionysij, qui scripsit de rebus Persicis: idemque tradit Iustinus libro primo, Clemens primo libro Stromatum, Eusebius in chronicis, Hieronymus super septimo capite Danielis, Orosius libro secundo capite septimo, Beda in lib. de sex aetatibus, denique Herodotus tribuens Cyro viginti nouem annos, non est ab hac sententia remouendus. Post Cyrum, regnarunt Cambyfes & Magi, octo annos, secundum Eusebium, Bedam, & Herodotum: hos proximè sequutus est Darius Hytaspis. Quare ab initio regni Cyri, vsque ad initium regni Darij, inter fuisse anni triginta octo. Si igitur Cyrus coepit regnare initio quinquagesimae quintae Olympiadis, necesse est Darium, qui octo, & triginta annos post regnavit, initium regnandi fecisse in quarto anno sexagesimae quartae Olympiadis.

Ceterum quia quod docuimus, non liquido constat ex Scriptura. Esdras namque narrans templum fuisse absolutum sub Dario praecise, non declarans sub quo Dario, vtrum sub Dario Hytaspis, qui fuit quartus rex Persarum, an sub Dario Notho, qui fuit decimus rex, rem in ambiguo & incerto reliquit: & quia olim Seuerus Sulpitius in libro secundo sacrae historiarum, & aupertissime Iosephus Scaliger in volumine sexto de emenda-

Darius
sub quo
templum
exedifica-
tum est,
fuerit ne
Darius
Hystaf-
pis, an
Darius
Nothus
dubita-
tur.
Darius
Hystaf-
pis fuisse
ostendi-
tur.
Pfal. 89.

tionem temporum, contendunt, Darium, sub quo est absolutum templum, fuisse Nothum, Artaxerxis Longimani filium, ideo quid in hoc, aut verum, aut probabile sit, diligenter pro instituta breuitate, cognoscendum ac diiudicandum est. Aiunt Sulpitius, & Scaliger templum ædificatum esse sub Dario Notho, ego contra censeo sub rege Dario Hystaspis ex ædificationem templi esse repetitam, atque consummatam. Nec temerè ita sentio, sed his adductis rationibus. Primo quidem, à me stant omnes ferme scriptores. In hoc autem genere doctrinæ, concordia omnium sententia, instat firmissimæ rationis apud intelligentes ærum æstimatores esse debet. Deinde, Zorobabel, & Iesus pontifex, ædificationi templi sub rege Dario præfuerunt, iidem quoque in primo anno Cyri, quo solutam esse Iudæorum captiuitatem docuimus libro decimo, quæstione secunda, principes fuerunt populi in Iudæam reuertentis, nec tunc minores eos fuisse vigesimo anno potest credere. A primo autem anno Cyri, vsque ad sextum Darij Nothi, numerantur anni centum quadraginta. Fuissent igitur Zorobabel & Iesus cum vrgebant opus templi, minimū, nati centum sexaginta annos: sed ad eam ætatem, nemo illorum temporum, atque etiam multo superiorum, perueniebat: siquidem plus quingentis annis ante, vitam hominis, videlicet in qua esset aliquod corporis robur, & vigor animi ad agendum, octoginta annis Dauid definierat. Præterea Scaliger existimat. Xerxem terrorem Græciæ, fuisse Assuerum illum, maritum Esther, & à quo Esdras capite quarto narrat, Iudæos ab ædificando templo fuisse prohibitos. Atqui non est verisimile, reginæ Esther & Mardocheum, qui apud eum regem beneuolentiam, gratia, & auctoritate plurimum valebant, & à quo rege meliora maiora impetrauerant, fuisse passuros, ut templum Hierosolymitanum, impedita eius ædificatione, iaceret, ac non potius quoquo modo effecturos, ut sublato regis interdicto, opus templi procederet: & quamprimum absolueretur. Postremo valde me mouet, quod Iudæi Saluatori nostro dixerunt, *ut est apud Ioannem capite secundo, quadraginta, & sex annis ædificatum est templum hoc, & tu in tribus diebus excisisti illud?* & sane dixerunt hoc Iudæi, tanquam rem apud ipsos testatam, & peruulgatam, quamque ipsi, partim ex historiis, partim ex traditione maiorum compertissimam haberent. Ille autem numerus quadraginta sex annorum, ad opinionem Sulpitij & Scalligeri nullo modo quadrat: à secundo quippe Cyri regis anno, quo templum iactis fundamentis ædificari cœptum est, vsque ad sextum Darij Nothi annum, transierant, ut paulò ante diximus, anni quadraginta, & centum, At, verò, cum nostra sen-

centia

tentia bellè congruit numerus ille quadraginta sex annorum. Nam ex quo cœpit ædificari templum, vique ad nonum annum Darij, quo plane absolutum est, præterierunt anni quadraginta sex.

Sed hoc loco nonnullæ dubitationes existunt. Prima dubitatio: Esdras narrat capite sexto, templum esse absolutum sexto anno Darij: ex quo si recurras vique ad secundum annum Cyri, non plures reperiens annos, quam tres & quadraginta, non igitur fuerunt quadraginta sex. Respondeo, sexto anno Darij fuisse absolutum, quod propriè vocabatur templum, hoc est, interior pars, in qua erat tabernaculum, & sancta sanctorum: in quod templum, præter sacerdotes, nulli fas erat ingredi, & de hoc loquitur Esdras: at exterior pars, continens atrium exterius, gazophylacium, & porticus, quæ nomine templi etiam nonnumquam appellantur, vt cum Ioannis octauo dicitur, Dominum docuisse in templo, & illuc, mulierem deprehensam in adulterio, ad eum esse ductam, hæc inquam, pars templi, non ante nonum annum Darij perfecta est, vt scribit Iosephus lib. ii. antiquitatum. Secunda dubitatio: apud Aggæum Prophetam capite secundo non obscure significatur, fundamenta templi iacta esse secundo anno Darij, cum tamen paulo ante à nobis sit positum, anno secundo Cyri templum esse fundatum. Pro hoc quidem sacre videtur D. Hieronymus, super 7. ca. Danielis, & quadragesimo quarto capite Isaïæ, scribens secundo anno regis Darij cœptum fuisse ædificari templum: quin hoc ipsum affirmat Esdras ca. 5. Ad primum respondeo, sicut respondet Beda, fundamenta templi interioris locata esse, vt narrat Esdras, anno secundo Cyri: at fundamenta templi exterioris, in quo vt diximus, erat atrium, gazophylacium, & porticus, posita sunt secundo anno Darij, vt significat Aggæus. Quod autem additur ex Hieronymo, & Esdra, templum ædificari cœpisse secundo anno Darij, manifestum est ex verbis, quæ apud vtrumque auctore antecedunt, eos non loqui de inchoatione ædificij simpliciter, & absolute, sed tantum eius, quod suppositis fundamentis superstruendum, & super impositum fuit, quod propriè nominatur templum, & hoc cœpisse ædificari anno secundo Darij nō potest negari. Tertia dubitatio: Iosephus ait priori libro aduersus Appionem, templum Hierosolymitanū anno secundo Darij esse perfectum: in quo difficile est intelligere, quemadmodum Iosephus, & secum, & cum Diuina Scriptura nō pugnet. Respondeo, dictum illud Iosephi esse interpretatione adiuuandum, & subleuandum. Neque enim aliud, nisi ego fallor, significare voluit Iosephus, nisi opus templi ante intermissum, secundo anno Dari-

Tres dubitationes.

Quomodo templum 46 annorū spatio sit exedificatum.

Iosephus lib. ii. ca. 4

Quomodo conciliari possunt Aggæus & Esdras, de tēpli inchoatione diuersa scribentes.

Iosephus quomodo secum & cum scriptura non pugnet.

esse;

Lapsus
Theo-
phyllus,
& Hieron.

efficitur repetitum, & sine ulla intermissione continuatum quoad perfectum atque consummatum operis usque ad perfectionem appellamus perfectum: & quia cepit secundo anno Darij, eadem anni attribuitur tamquam termino à quo. Ex supradictis li- cet intelligi, lapsus esse Theophylactum, & Hieronimum, su- per perfectum caput Iuanis: hunc quis putat templum fuisse consummatum absoluto sexto anno Darij, & incceptum primo an- no Cyni, & hoc tempus esse quadraginta sex annorum, cum videret quadraginta quatuor illum versu, quoniam scripsit ad- ficationem templi durasse usque ad Artaxerxem, propter in- festationem vicinorum hostium retardantium laborosam aperi- tionem operis tantam enim fuisse illorum vexationem, ut co- gerentur Iudei una manu opus facere, & altera tenere arma. In quo erravit Theophylactus, nam et ipsa quam temporibus sunt confundit adficationem templi, cum adficatione vrbis Hierusalem, principe Nehemia facta, & tempora Darij Hythalpis miscet cum temporibus Artaxerxis Longimani: praeterit cum à secundo anno Cyni, quo factum est initium adficationis templi, usque ad vigesimum annum Artaxerxis Longima- ni, plus octiduum annis effluerint. Manet igitur templum fuisse absolutum sub Dario Hythalpis, repetita quidem adficatione ac secundo eius anno perfecta vero, secundum interiora tem- plum, sexto anno, ac secundum interiores partes templi, an- no nono, incidit autem secundus annus Darij, ut ex supra- dictis patet, in primum annum sexagesimae quintae Olym- piadis: sextus autem annus, in primum sexagesimae sextae Olympiadis: nonus vero, in ultimum eiusdem Olympiadis annum.

*Quarta questio, quis fuerit Artaxerxes ille, cuius ge-
stis anno missus est Nehemias ad reficiendum
Hierusalem, ex quo tempore supra libro decimo ques-
tione decima sexta: docuimus initium septuaginta habere
madam esse sumendum.*

Quis fue-
rit rex il-
le Atta-
xerxes
sub quo
refecti
sunt,
principe

Tres sunt opiniones. Prima est Iosephi in libro vade-
mo antiquarum, existimantis regem, à quo missus est
Nehemias, fuisse Xerxem, bello, quod Graecis intra-
suaeque clade nobilitatum. Sed falsus est Iosephus: nemo enim
veteris, ultra duos, & viginti annos Xerxem regnasse, tradidit,
attingitimum secundum annum regni Artaxerxis, ipse Neh-
emias in libro suo, capite quinto, nominavit. Quia Iosephus in
historia Nehemias, quendam scribis sacris litteris plane con-
trariis.

Ait.

Art Nehemiā venisse in Iudāā vigesimo quinto anno illius regis: cum expresse notet Scriptura eius aduentum in vigesimo anno Artaxerxis: ait præterea, ædificationem moenium, spacio duorum annorum, & trium mensium esse perfectam, cum ipse semet Nehemias scribat, muros resectos esse quinquaginta duobus diebus. Quod si Iosephus intelligat totum tempus, quo Nehemias in Iudāā mansit interitus reficiendæ, reformandæ, atque instruendæ ciuitati, id sanè fuisse duodecim annorum, videlicet ab anno vigesimo Artaxerxis, quo Nehemias in Iudāam venit vsque ad annum trigessimum secundum, quo ad regem reuersus est, ex historia ipsius manifestum est.

Secunda opinio fuit Seueri Sulpitij in libro secundo, de sacra historia. Hic censet, Artaxerxem, à quo missus est Nehemias, fuisse eum, qui cognominatus est Mnemon, vndecimum Persarum regem, quiq̃ vxorem duxit Esther, & Mardocheū ad summam dignitatem, & gloriam euexit. Hanc ego sententiam, quatuor argumentis refelli posse arbitror. Ac primo quidem, non est verisimile, cum tempore Nehemiæ pontificatum tenuerit apud Iudæos Eliasib nepos Iosue, seu Iesu pontificis, qui cum populo Hebræo soluta captiuitate Babylone, reuersus est in Iudāam, non est, inquam, verisimile, inter Iosue, & Eliasib, vnum tantummodo pontificem Ioachim, in spatio centū octoginta annorum intercessisse: cum inter Eliasib, & Ieddoā, seu Iaddum, qui tempore Alexandri magni pontificatum gessit, inter fuerint, duo pontifices, Ioiada, & Jonathan, intra quinquaginta annos: consulat lector duodecimum caput Nehemiæ. Deinde, incredibile est, finitimos illos populos hostesque Iudæorum, qui erant sub imperio regis Persarum, ausuros fuisse impedire ædificationem vrbs & tantopere vexare Iudæos, cū scirent reginam esse Iudæam, & qui princeps erat omniū apud regem, Mardocheum esse Iudæum, regemq̃ omnia, de isto tum sententia, & voluntate agere. Præsertim vero, cum recens tunc esset cædes innumerabilium hominum, qui, quod mala Iudæis machinati essent, procurante Esther, iubenteque rege, ad vnū omnes occisi fuerant. Exstabat quoque apud ipsos epistola regis, ad omnes imperij sui prouincias missa, sicut narratur in cap. 6. libri Esther, in qua rex summum studium, & beneuolentiā suam erga Iudæos manifestissimè declarabat. Præterea, si rex ille fuisset Mnemon, maritus Esther, sanè non per se Nehemias petiisset à rege facultatem eundi in Iudæam ad reparandam vrbem: sed per Mardocheum, & Esther, gratiosissimos apud regem, per quos vtrique sciebat, nihil à rege peti posse, quod non facile impetraretur. Postremo, vtar Sulpitij argumento aduersus ipsum. Probat ille historiam Esther non contigisse

Nehemia, muri Hierusalem.

1. Opinio Iosephi. lib. 11. an tiq. c. 5. re fellitur.

2. Esdr. 2. 2. Esdr. 6.

2. opinio Seueri Sulpitij.

Et hæc etiam, redarguitur.

tigisse sub Artaxerxe Longimano, quia Esdras, qui posterior fuit, aliquid profecto de tanta regina, cum Iudæa esset, scripsisset. Hoc ego argumentum retorqueo in Sulpitium. Si Esdras, & Nehemias nulli sunt à Mnemone marito Esther, cum ipsi historias suas scripserint, post id temporis, quo Esther nupta est regi, & Mardocheus gratiæ auctoritatis, & potentiae principatum, apud eum regem obtinuit, non est profecto dubitandum, quin aliquid ipsi de incredibili felicitate Esther, & Mardochei, & de eximiis eorum meritis in gentem Iudæorum, in suis historiis prodidissent.

3. opinio,
& quidē
vera Afri-
cani, Euse-
bii, Hiero-
nymi, Augu-
sti, Chry-
sostomi,
Theodo-
reti, Be-
dæ, Ru-
pesti.

Tertia opinio est, regem illum Artaxerxem, fuisse Longimanum, septimum Persarum regem. Huic sententiæ libenter equidem accedo, & adhaereo: tum, quod ea nullis præmitur incommodis, sed persacilis est ad intelligendum, & defendendum: tum, quod eam placuisse video plurimis, & grauissimis viris, Iulio Africano, Eusebio, Augustino, Hieronymo, Chrysostomo, Theodoro, Bedæ, Ruperto, aliisque. Hic autē Artaxerxes Longimanus regnare cœpit primo anno septuagesimæ nonæ Olympiadis, ut docet Diodorus Siculus li. ii. & Eusebius in chroniciis: quin Iulius Africanus libro quinto *annalium*, sicut refert Hieronymus super nono capite Danielis, vigesimū annum Longimani faciens quartum annum octogesimæ tertię Olympiadis, idem proculdubio sensit. Patet enim hoc ex supradictis de tempore Darij, quem supra, quæstione tertia, docuimus, iniisse regnum, anno quarto sexagesimæ quartæ Olympiadis, regnavit autē triginta sex annis: & post eum Xerxes circiter viginti, quo interempto, per vim Artabanus inuadens regnum, non amplius septem mensibus obtinuit: hunc proxime consequutus est Artaxerxes Longimanus, de quo nunc loquimur. A primo igitur anno Darij, usque ad primum huius Artaxerxis, anni fluxerunt circiter quinquaginta sex, quo fit, ut si ille regnare cœpit ultimo anno sexagesimæ quartæ Olympiadis, huius imperij principium in exordio septuagesimæ nonæ Olympiadis fuisse necesse sit. His necessario consequens est, vigesimū annum Artaxerxis, vnde supra, libro decimo, exorsus sumus septuaginta hebdomades, cum anno iiii, octogesimæ tertię Olympiadis concurrisse.

*Quæstio quinta, de tempore ortus Domini
nostri Iesu Christi.*

Triplex
chronolo-
gia Ro-
mana.

Natale tempus Saluatoris nostri, describi potest, secundum triplicem chronologiam, Romanam, Græcam, Hebraicam, atque his tribus modis in presentia exquiratur & declarabitur. Romana chronologia, triplex est: Vna textur

per annos à Roma condita, altera per consules, qui annui erant, & Kalendis Ianuariis inibant consulatum: tertia, per annos eius principis, qui tunc Romanum imperium administrabat: is autem erat Octavianus Augustus, cum natus est Christus Dominus, Roma condita est initio septimæ Olympiadis, ut supra questione secunda demonstratum est, & undecimo Kalendas Martias, Romulo, eius conditore, octauum, & decimum, (ut multi tradiderunt) annum ætatis agente. Porro, plerique Scriptores Ecclesiastici in id consentiunt, anno post Romam conditam septingentesimo quinquagesimo secundo, Christum esse natum. Idque vel ex eo liquet, quod ut ex Dionis colligitur, annos decimus quintus Tiberij Cæsaris, quo anno Christus agebat trigessimum annum, incidit in annum vrbis conditæ septingentesimum octogesimum secundum. Quibus autem consulibus natus sit Dominus, satis obscurum, & incertum facit scriptorum varietas. Etenim, auctore Severo Sulpitio in libro secundo factæ historiæ, natus est Dominus, consulibus Sabino & Ruffino: quorum consulatum Dio, libro quinquagesimo quinto reposuit in anno vrbis conditæ septingentesimo quinquagesimo: secundum Cassiodorū, Cneo Lentulo, & Marco Messala, qui secundum Dionem libro quinquagesimo quinto consules fuerunt anno vrbis conditæ septingentesimo quinquagesimo primo: secundum Epiphaniū in hæresi quinquagesima prima, & Onuphrium in fastis Romanorum, & in chronico Ecclesiastico, ortus est Saluator noster Augusto decimum tertium consule, & Marco Plautio Silvano: & hoc videtur proximum verum. Si quidem horum, consulatus competit in annum vrbis conditæ septingentesimum quinquagesimum secundum, ut Dio annotavit in libro quinquagesimo primo: hoc autem anno vrbis conditæ paulo ante posuimus. Christum esse natum, atque huic opinioni suffragatur Carolus Sigonius in cōmentariis suis in sacrā historiam Severi Sulpitij: namque sententiam eius explanans de consulibus, in quos Christi ortus incidit, præhabita opinione Sulpitij, ad hunc modum scribit: *At Eusebius, inquit, in historia, & Epiphanius in libro secundo contra hæreses, ostendunt, Christum esse natum Augusto tertium decimum, & Sylvano consulibus ipsius Augusti anno quadragesimo secundo: qui erat vrbis septingentesimus quinquagesimus secundus. Cui supputationi, quia Chronographi ferme omnes hoc tempore, eam, non sine ratione sequuntur, ne quā in tempora perturbationē introducant, & nos habebimus.* Sic ibi Sigonius. Quamquā ipse in fastis Romanorū, similiter, ut Cassiodorus in annum vrbis septingentesimum quinquagesimum secundū, alios refert cōsules, hoc est

Quomodo probari potest anno post urbem conditam, 752. natum esse Christum. Quibus consulibus natus sit Christus.

Carolus Sigonius de anno ortus Christi quid scribat.

Coffum Cornelium, Lentulum, & Lucium Calpurnium Pifsonem: reclamante Dione, qui horum consulatum annotat in anno verbis septingentesimo quinquagesimo tertio.

De tempore ortus, triplicis principis, atque obitus Augusti Cæsar. Quoto autem anno imperij Augusti Cæsar, Dominus noster sit natus, quoque nuclearius & distinctius intelligatur paulò altius Augusti chronologia repetenda est, ab ortu scilicet eius, usque ad interitum. Natus est Augustus, Consulibus Ciparus, atque obitus Augusti Cæsar. cerone & Marco Antonio, ut tradunt Paternulus libro secundo & Suetonius in Augusto, anno Urbis, secundum Eutropium libro sexto, & secundum Orosium libro sexto, capite sexto, sexcentesimo octogesimo nono: sed consulatum Ciceronis & Antonij, in anno Urbis conditæ sexcentesimo nonagesimo primo, signat Dio libro trigesimo septimo: apud Phaulum libro nono, capite trigesimo nono, mendose legitur anno Urbis septingentesimo Ciceronem fuisse consulem: Est autem

Augustus quo anno consul factus sit. natus, decimo Calendas Octobris, secundum Paternulum: secundum Suetonium & Dionem libro quinquagesimo sexto, nono Calendas Octobris, annis ante Christi ortum, duobus circiter & sexaginta. Primum consulatum per vim extorsit, pridie quam expleret, ut scribit Paternulus, annuæ viginti annorum Urbis septingentesimo vndecimo, decem annis, ut Appianus inquit in libro tertio de bello civili, ante ætatem adipiscenda consulatui legitimam. Sed erratum est, vel librarij, vel auctoris, nam ex quinta Philippica constat, ætatem matorem consequenendo consulatui secundum leges Romanas, fuisse annorum trium & quadraginta. At vero, scribit Dio, Augustum decimo quarto calendas Septembris, obiisse, eodem die, quo primum consulatum susceperat: cum Dione consentit Tacitus lib. primo, affirmans eundem diem Augusto fuisse accepti quondam imperij principem: & vitæ supremum. Triumviratum inquit cum Lepido & Antonio, secundum Appianum libro quarto de bello civili, biennio post necem Iulij Cæsar, annum agens vigesimum. Sigonius in fastis citat lapidem Colocianum, in quo scriptum erat, initum fuisse ab illis triumviratū ante quintum diem Calendas Decembria. Quod licet intelligere, triumviratum esse ab Augusto susceptum, duobus

Iosephus lib. 18. an. 11. cap. 3. vel tribus mensibus post consulatum, annis vero ante Christum natum duobus & quadraginta, triumviratū autem gessit per annos duodecim, sicut testatur Dio, Tacitus, Orosius, & Suetonius. Non igitur rectè Iosephus, libro decimo octavo Antiquitatum scribit, Octavianum per annos quatuordecim, Antonium imperij socium habuisse. Visto Antonio, solus rerum potitus est Augustus triumviratum conuerso in monarchiā, anno Urbis, ut Sigonius in fastis ex Dione & Cassiodoro confirmat

firmat, septingentesimo vigesimo secundo, idemque tradit Sextus Aurelius in epitome Romanorum imperatorum. His proximè accessit Tacitus libro primo historiarum, seu, ut ferunt vulgo, libro decimo septimo annalium, id referens ad annum urbis septingentesimum vigesimum primum. At quinquagesimus liber Dionis, victoriam Asiaticam, in anno urbis septingentesimo vigesimo tertio, adnotatam habet. Longius ab hac sententia discessit Orosius libro sexto, capite vigesimo, signans exordium monarchiæ Augusti in anno urbis septingentesimo vigesimo quinto. Nominatur autem anni, vel monarchiæ, vel Asiaticæ victoriæ, quæ sic appellata est, quod Augustus navali pugna cum Antonio iuncta, iuxta promontorium Asium, eam sit consequutus, circa initium olympiadis centesimæ octogesi-mæ septimæ, ut colligitur ex libro decimo quinto Iosephi de Iudaicis antiquitatibus, & quarto nonis Septembris: ut tradit Dio initio libri quinquagesimi primi, agens tunc annum circiter trigesium secundum. Denique, obiit Augustus decimo quarto Calendas Septembris, anno urbis secundum Dionem in libro quinquagesimo quinto, septingentesimo sexagesimo septimo, consulibus, Sexto Pompeio, & Sexto Apuleio: vixit annos septuaginta quinque, & menses decem, dies viginti sex, siquidem natus est nono Calendas Octobris. Solus, post victoriam Asiaticam imperavit, annis propè quadraginta quatuor, post primum consulatum & triumphum, paulò minùs annis quinquaginta sex: annis post Christi ortum quindecim, demptis quatuor mensibus, & sex diebus. Atque hæc ab optimis auctoribus prodita, & probata sunt: non igitur verè dixit auctor dialogi de claris oratoribus tacito assignatus, Augustum post primum consulatū, vixisse annos quinquaginta octo: nec Iosephus scribens libro decimo-octavo, Augustum partim cum Antonio, partim solum, imperasse annis quinquaginta septem, præterque mensibus sex ac duobus diebus: nec Epiphanius, qui in Anchorato ait, Augustū imperasse annis quinquaginta sex, & mensibus sex, quod etiam tradidit Beda in libro de sex ætatibus mundi: nam hæc non esse vera patet ex eo, quod Augustus, tam monarchiam, quàm consulatum iniuit mense Septembri, triumphatum Nouèbri, obiit autem mense Augusto, sicut in consensio est apud eos, qui res Augusti subtilius & diligentius præscripserunt. Et ratio quidè temporum Augusti, ita sit à nobis breuiter explicata.

Nunc ad chronologiam Christi, cuius potissimum causa, superiora prædocuimus, reuertamur. Quoto Augusti anno Christus Dominus sit natus, ex supradictis facile intellectu est. Etenim natus est anno ætatis Augusti sexagesimo secundo: post primū

Asiaticæ
victoriæ,
vnde dicta. Ioseph. lib. 15. antiq. cap. 6.

Augusti
mors.

Ioseph. lib. 18. c. 4.

Quoto
anno Augusti
Christus
natus.

Chri-
stus Do-
minus sit
natus.

eius consulatum & triumphatum, anno quadragesimo secundo, tantum inchoato, vel per vnum, vel per tres, vel per quatuor menses, secundum varias auctorum sententias supra expositas: post exordium monarchiæ eius, siue post Asiaticam victoriam, anno trigésimo. Hæc esse vera, eo liquet, quod supra ostensum fuit, Christum esse natum anno vrbis septingentesimo quinquagesimo secundo: quem annum si compares cum eo anno, quod paulò antè demonstrauimus, Augustum inisse vel consularum, vel triumphatum, vel monarchiam, ita esse, ut dictum est à nobis, manifestè comperies. Et sanè Christum esse natum anno post primum consularum, vel post triumphatum Augusti, quadragesimo secundo, testes sunt, Eusebius in chronicis, & in libro primo historiæ Ecclesiasticæ, capite quinto, Epiphanius quoque in hæresi quinquagesima prima, & in summa Panarij, & in Anchorato, Beda item libro de sex ætatibus mundi, necnon & Orosius libro septimo capite secundo: nisi quod in eo lapsus est Orosius, quod dixit, cum natus est Christus, fuisse annum imperij Augusti quadragesimum secundum, propemodum emensum, cum ex supradictis liquidissime constet, cum natus est Christus, summum quatuor menses præteruisse, quadragesimi secundi anni principatus Augusti. Quippe primus eius consularum, vel Augusto, vel Septembris mense susceptus est. Nouembri autem, triumphatus: Christus verò Decembri mense natus est. Hinc præterea licet intelligere, non rectè Cassiodorum in Chronico Romanorum consulum, signasse ortum Christi, in anno quadragesimo principatus Augusti. Nam Irenæum in libro tertio aduersus hæreses capite vigesimo quinto, & Tertullianum in libro aduersus Iudæos, affirmantes, Christum esse ortum anno quadragesimo primo Augusti, interpretari possumus, non de eo anno inchoato, sed iam expleto exactoque esse loquutos. Illud tamen Tertulliani dictum nulla interpretatione videtur posse adiuuari, & ad veram sententiam reuocari, quod eodem loci dixit, Christum esse natum quadragesimo primo anno imperij Augusti, post mortem Cleopatæ: cum is fuerit annus, sicut dictum est, trigésimus: & si verum esset hoc Tertulliani dictum, consequens foret Dominum nostrum, cum anno decimoquinto Tibærij baptizatus est, fuisse annorum dumtaxat decem & nouè, cum beatus Lucas capite tertio scribat, eum tunc inisse trigésimum. Nec tamen defuerunt docti & graues viri, qui ortum Domini ad annos monarchiæ Augusti referentes, eum notant vel in anno vigesimo septimo, ut Beda libro de sex ætatibus mundi: vel in vigesimo octauo, ut Clemens primo libro Stromatum, & Eusebius primo libro historiæ Ecclesiasticæ ca-

pit.

Orosij
lapsus.

Lapsus
Tertullia-
ni.

pite quinto: vel in vigesimo nono, vt Onuphrius in Chronico Ecclesiastico. Verum fuisse annum trigessimum ex supradictis apparet esse probabilius, si positum sit, victoriam Aſiacam contigisse, anno vrbis septingentesimo vigesimo tertio. Sed bene habet, omnem varietatem quæ est circa Christi chronologiam, vno aut summum, duobus tribusve annis esse circumscriptam. Tantam vero paucitatem annorum, vt quæ propriæ nullius momenti in descriptione temporum esse queat, prudenter monuit Dionysius Halicarnassæus libro septimo, esse chronologiæ dissimulandam, & pro nihilo ducendam.

Dictum est de Romana chronologia, deinceps de Græca, quæ in olympiadum obseruatione versatur, dicendum est. Si igitur Christi ortum ad rationem olympiadum exquiramus, cum in tertio vel quarto anno centesimæ nonagesimæ quartæ olympiadis competere reperiemus. Ac natum esse Dominum in tertio anno eius olympiadis, auctor est Eusebius in chronicis, & Beda de sex ætatibus mundi. Eusebius certe, tam in chronicis quam in lib. 10. de præparatione Euangelica, signans annum decimum quintum Tiberij, quo baptizatus est Dominus, ingressus annum trigessimum, in anno quarto olympiadis ducentesimæ primæ, aperte declarauit ortum Domini anno tertio olympiadis centesimæ nonagesimæ quartæ contigisse, verum tamē, quia annus septingentesimus quinquagesimus secundus vrbis conditæ, quo Christum natum esse diximus, concurrat cum anno quarto olympiadis centesimæ nonagesimæ quartæ, & quia infra demonstraturi sumus, Christum triginta duos annos & minus præterea dimidio anni vixisse ac mortuum esse in quarto anno olympiadis ducentesimæ secundæ, propterea quasi vero similis visum est nobis hoc loco ponere Christi ortum in quarto anno olympiadis centesimæ nonagesimæ quartæ. Insigne admodum & notabile in chronologia ortus Christi erratum, inuenitur apud Cyrillum Hierosolymitanum catechesi duodecima, scribit enim, natum esse Christum anno quarto olympiadis centesimæ octogesimæ sextæ: quo fieret, vt cum Christus baptizatus est anno 15. Tiberij Cæsaris, hoc est anno primo olympiadis ducentesimæ secundæ, sive ætatis annorum sexaginta. Positum sit igitur hoc loco, Christum esse natum in anno 4. olympiadis centesimæ nonagesimæ quartæ.

Restat excutienda Hebræorum chronologia. Hæc autem per quam varia & multiplex est. Nam solent Hebræi putare tempora vel vsque à creatione mundi: vel à diluuiio: vel ab egressione Hebræi populi ex Ægypto, vel ab ædificatione primi templi Salomonis: vel à solutione captiuitatis Babylonice, & reditu in patriam: vel ab inauguratione secundi templi, aut vrbis

Quota
olympia-
de, natus
sit Salua-
tor no-
strus.

Lapsus
Cyrilli in
chronolo-
gia ortus
Christi.

Hebræos
ex diuersis
principiis
chronolo-
giam suam
ordiri so-
litos.

Quoto
annopost
orbē con
ditū, na
rus sit Do
minus no
ster.

Breuis an
norū mū
di vsque
ad Chri
sti ortum
compu
tatio.

urbis refectione, vel per annos principum, quorum impetio subiecti erant, quo pertinent anni regni Græcorum, toties in libris Machabæorum vsurpati: vel etiam per lobilros, quorum vnusquisque quinquaginta annos continebat: adhuc, possit adijci computatio per hebdomades Danielis. Sed in Chronologia ortus Christi, prætermisiss cæteris computationibus, duas tantum perstringemus, vnam, quæ ducitur ab exordio mundi, alteram, quæ sumitur ex annis regni Herodis, quo regnante, Christus natus est, natus est Dominus noster anno post orbem conditum, quater millesimo, & vigesimo secundo. Hic numerus, partim ex sacris literis, partim ex profana, sed probata tamen chronologia, hunc in modum colligitur. A creatione mundi vsque ad diluuium, in capite quinto Genesios, numerantur anni mille sexcenti quinquaginta sex. A diluuiio vsque ad ortum Abraham, tam scriptura Hebraica, quam nostra versio Latina, capite vndecimo Genesios, annos habet ducentos nonaginta duos. Sed his addere oportet, alios triginta annos ipsius Cainam: cuius generationem, inter Arphaxad & Salem, interposuerunt septuaginta interpretes, & beatus Lucas in Euangelio suo, capite tertio: cuius auctoritas cogit hos triginta annos prædictæ supputationi adiungere. A diluuiio igitur vsque ad ortum Abraham numerandi sunt anni trecenti viginti duo. Ab ortu Abraham vsque ad promissionem factam ei a Deo: vt est in capite duodecimo Genesios, numerantur anni septuaginta quinque. Hinc vsque ad legem datam Hebræis in monte Syna, tertio mense, quam egressi fuerant ex Ægypto anni quadringenti triginta, vt Paulus docet capite tertio epistolæ ad Galatas scriptæ. Ab egressu Hebræorum ex Ægypto, vsque ad ædificationem templi Salomonis, in libro tertio Regum, capite sexto recensentur anni quadringenti octoginta. Ab hoc tempore vsque ad exordium olympiadum, quod nos supra locauimus in octauo anno regni Achas, fluxerunt anni ducenti octoginta tres, vt patet ex tertio & quarto libro Regum. Denique, ab initio olympiadum, vsque ad annum quartum olympiadis centesimæ nonagesimæ quartæ, quo anno proximè posuimus, natum esse Dominum nostrum, intercesserunt anni septingenti septuaginta sex. Patet igitur, veram esse summam annorum quatuor mille viginti duorum, ab exordio mundi, vsque ad ortum Saluatoris nostri.

Quoto anno regni Herodis Domini nostri ortus referti debeat, est profecto, vt mea fert sententia, obscurius ac difficilius ad explicandum, quam plerique putant. Sed ne meam, etiam in hoc qualemcunque diligentiam lector desideret, paucis & difficultatem, & rationem eius soluendæ assignam

singam. Tria vero hic disquirenda sunt: quando Herodes reg-
 nare coepit, quamdiu regnauerit: quoto eius regni anno,
 Saluator noster in terris natus sit, Iosephus libro decimo qua-
 ro Iudaicarum antiquitatum narrat. Herodem creatum esse à
 Romanis regem Iudaeorum, olympiade centesima octogesima
 quarta, Consulibus Cneo Domitio Caluino iterum, & C.
 Asinio Pollione: quorum consulatus incidit in annum urbis
 conditæ septingentesimum decimum tertium, sicut est in fa-
 ctis Romanorum apud Sigonium. Dio tamē libro quadragesi-
 mo octauo, & Onuphrius in chronico, illorum cōsulatum con-
 siliunt in annum urbis septingentesimum decimum quartum,
 qui concurrit cum anno secundo olympiadis centesimæ octo-
 gesimæ quintæ: secundum autem Iosephum, siquidem is fuit
 in olympiade centesima octogesima quarta: necessario conue-
 nit cum anno quarto eiusdem Olympiadis. Tertio autē anno,
 quam fuerat Senatus consulto declaratus rex, captis Hieroso-
 lymis, victoque, ac tandem interempto Antigono, Herodes
 regnum Iudaicum pacifice obtinuit, rexitque per triginta sep-
 tem annos, ex quo illud à Romanis acceperat: à victo autem
 Antigono, per triginta quatuor. Atque hæc quidem Iosephus
 partim libro decimoquarto, partim decimoséptimo prodidit.
 Alii vero scriptores consentiunt cum Iosepho, regnum Hero-
 dis, similiter ut ille, triginta & septem annis, deficientes: in
 eo autem dissentiunt, quod exordium regni Herodis aliquot
 annis, quam illè, faciunt recentius ac posterius. Eusebius qui-
 dem certè in chronicis, Epiphanius in hæresi vigesima, & quin-
 quagesima prima, Seuerus Sulpitius libro secundo sacræ histo-
 riæ. Onuphrius in chronico Ecclesiastico, Herodem septem &
 triginta annos regnasse consentiunt. De quo numero vnum
 dumtaxat annum detraxit Beda in libro de sex ætatibus mundi.
 De principio autem regni Herodis, sententiam suam aperuit
 in chronicis Eusebius, notans ipsum decimo anno imperij Au-
 gusti, hoc est, annis septem posterius quam Iosephus constitue-
 rat, Onuphrius in chronico signat ipsum in tertio anno impe-
 rij Augusti. Beda in libro de sex ætatibus mundi, ab undeci-
 mo anno principatus Augusti, regnum Herodis, exorditur.
 Minor est varietas opinionum de anno regni Herodis, quo-
 niam est Christus. Beda prædicto libro, natum inquit eum,
 anno Herodis trigésimo primo, Eusebius, trigésimo secundo:
 Epiphanius & Sulpitius trigésimo tertio: Onuphrius, extremo
 trigésimo sexto. Quid igitur in hisce rebus adeo obscuris, du-
 biis, & incertis similis vero existimari debet.

natus sit.
Ioseph. li.
14. antiq.
cap. 26.

Ioseph.
lib. 10. c. 10.
 Auctoris
 iudicium
Ios. li. 14.
antic. 26.

Eusebius
 Sulpitius
 Epiphani-
 us Beda,
 Onuphri-
 us, par-
 tim ca-
 dem, par-
 tim con-
 traria de
 regno He-
 rodis tra-
 ctat.

Equidem ita sentio. Tria hæc, non modo non congruere in-
 ter se, sed ita pugnare, ut vnum ab altero euertatur. Vnum est, diderunt.

**Auctoris
iudicium**
Ios. lib. 14
ant. c. 26.

Herodem iniisse regnum olympiade centesima octogesima quarta, quod tradit Iosephus: alterum est, regnasse Herodem triginta septem annis: de quo conuenit Iosepho cum omnibus aliis scriptoribus: tertium est, regnante Herode, Christum esse natum; & hoc tradit D. Matthæus cap. secundo. Pugnatæ autem hæc inter se, nihil negotij est ostendere. Metim, si Herodes regnate cepit centesima octogesima quarta olympiade, regnauitque tantummodo triginta septem annis, necesse est, obiisse ipsum in olympiade centesima nonagesima tertia: quare, cum supra ostensum sit, Dominum esse natum desinente olympiade centesima nonagesima quarta, ex his profecto efficeretur, Christum aliquot annis post obitum Herodis fuisse natum, quod historiæ Diui Matthæi plane aduersatur. Necesse igitur est, vnum aliquod illorum trium esse falsum. Sed quodnam? vltimum quidem, cum aperte tradatur in Evangelio, falsum esse non potest. Si quis, autem dicat, Christum non esse natum exeunte olympiade centesima nonagesima quarta, sed aliquot annis ante, hoc est, sub initium olympiadis centesimæ nonagesimæ tertiæ: quo tempore secundum prædictam computationem, vivebat & regnabat Herodes, id sane contrarium est historiæ Euangelicæ. Lucas enim capite tertio affirmat, Christum, cum esset fere triginta annorum, baptizatum esse anno decimo quinto Tiberij: quem annum, ex Græcorum & Latinorum annalibus liquet, vel in finem olympiadis ducentesimæ primæ, vel in principium ducentesimæ secundæ olympiadis incidisse. Ab exordio autem olympiadis centesimæ nonagesimæ tertiæ, vsque ad finem ducentesimæ primæ, nouem numerantur olympiades, hoc est anni triginta sex. Si igitur Christi ortum ponetemus, in principio olympiadis centesimæ nonagesimæ tertiæ, cogeremur fateri, contra id quod scribit B. Lucas, Christum, cum est baptizatus, fuisse triginta & sex annorū. Non ergo potest vltimum illorum trium negari. Quare alterutrum reliquorum duorum negandum est. Videtur autem minus improbabiler negari posse primum. Solus namque Iosephus tradit initium regni Herodis fuisse in olympiade centesima octogesima quarta: aliis omnibus ad posteriores olympiades in referentibus: præsertim cum consulatus eorum, quibus consulibus Iosephus de 184. vt affirmat, Herodem creatum esse regem à Romanis, secundum Dionem, & Onuphrium, incurrerit in annum vrbis septingentesimum decimum quartum, qui competit cum anno secundo centesimæ octogesimæ quintæ olympiadis: Quin Iosephus non satis constare sibi videtur: quippe in libro 16. capite 9. vigesimum octauum regni Herodis annum incidisse ait

**Falsum
est Hero-
dem reg-
nare co-
pisse O-
lympia-
de 184. vt
tradit Io-
sephus.**

se ait, in centesimam nonagesimam secundam olympiadem: atqui, si primus eius regni annus, fuit quartus olympiadis centesimæ octogesima quartæ, non vigesimus octauus, sed trigessimus regni annus, cum initio centesimæ nonagesimæ secundæ olympiadis concurrit. Ergo necesse est, aut aliquod annis posterius, quam designauit Iosephus, Herodem inisse regnum, aut plus triginta septem annis regnasse. Si autem nec principium nec diuturnitas regni Herodis plane cōstet, nec sane quoto regni eius anno Christus sit natus, omnino expositum, & compertum esse potest. Sed commodè accidit, ut hæc chronologia regni Herodis, nequaquam necessaria nobis, ad explicationem quæstionis de septuaginta hebdomadis, futura sit.

Quæstio sexta, quo tempore Christus baptizatus sit.

Divus Lucas capite tertio aperte scribit Christum anno Tracta-
decimo quinto Tiberij Cæsaris esse baptizatum. De æta-
te autem ipsius, cum est baptizatus, ita scribit, sicut hæc D. Lucæ,
bet nostra trāslatio Latina: *Et ipse Iesus erat incipiens quasi an-* qui est in
num triginta, quæ verba valde perplexam, & ambiguum hæc capite ter-
bent sententiam: quapropter locum dedere scriptoribus va-
tio Evan-
niē opinandi de anno ætatis, quem Christus agebat, cum bap-
gelij eius-
tismum accepit. Sed illud, ad verba D. Lucæ pertinens, præ-
de tempo-
notandum est, Græcè diuersam esse eorum verborum disposi-
tionem, sic enim Græcè legitur: *καὶ αὐτὸς ἦν ἀρχὴ τῶν τριῶν* Domi-
να δ' ἐξήκοντος, hoc est, si verbum de verbo Latine reddamus, *Ch-*
nus Iesus
ipse erat quasi annorum triginta, incipiens, pro eo autem, quod baptiza-
Latine est, *quasi*, Græcè est *ἀρχὴ*, quod verti Latine potest, *vel*
tus est, &
quasi, vel tanquam, vel scilicet: licet Erasmi eo loco, *scilicet*, *ἀρχὴ*
particulam in quibusdam Græcis codicibus non inueniri. Per Græcā
illa autem voce, *incipiens*, Græcè est, *ἀρχὴ*: Euthymius ita, quan-
La-
men legisse videtur *ἐξήκοντος*, id est, *incedens* seu *ingrediens*: tina ver-
ut sit sensus: erat tunc Christus quasi triginta annorum in-
ba expen-
cedens, id est, ita exterius viuens, itaque conuersatus cura ho-
duntur.
minibus, ut opinione hominum, Iosephi filius existimaretur.
Cæterum in nostra versione Latina, illarum duarum
vorum, *quasi* & *incipiens*, videtur alterutra vacare. Quid enim
sibi vult, *erat Christus incipiens quasi triginta annorum* iatus nam
que fuisset dicere, erat quasi triginta annorū: vel erat incipiens
esse triginta annorū. Verū, non ita est: illud enim, *incipiens*, refe-
rendum est ad illud, *triginta annorū*, nec iungi debet cum patri-
cula *quasi*, ut hoc modo legamus, *erat quasi triginta annorū, inci-*
piens, hoc est, tunc orsus trigessimū annū. Nam cū illud, *quasi tri-*
ginta annorū, significare possit, vel exitū trigesimali annu, vel ini-

tium, per illud participium, *incipiens*, cōtrahitur & determinatur ad significandum initium trigesimi anni: atque hoc clarior apparet in lectione Græca quæ illud, *incipiens*, non habet ante illa verba, *quasi trigesima annorum*, sicut est in lectione Latina sed habet postea verba, hunc in modum, *erat quasi trigesima annorum, incipiens*. Nec desunt, qui putent, illud, *incipiens*, non esse referendum ad ætatem Christi: sed absolute positum esse ad significandum exordium prædicationis Christi. hoc videlicet intellectu, *erat Christus trigesima annorum, incipiens*, hoc est cū aggressus est prædicare Euangelium, & manifestare se mūdo.

Qua æra Sed ingrediamur ad disceptandam propositam questionem.
se erat Illorum verborum Lucæ, triplex reperitur apud Ecclesiasticos
Christus, auctores interpretatio: vnde triplex quoque de tempore, quo
cū est bap Christus baptizatus est, opinio extitit. Prima opinio est
tizatus. Epiphaniij, qui in hæresi quinquagesima prima tradidit,
æ opinio Christum esse natum die sexto Ianuarij: eodemque die
Epipha- post expletum trigesimum ætatis annum, mutasse aquam
nij. in vinum: baptismum vero accepisse, sexto Idus Nouembris, exactis iam viginti nouem annis, superque mensibus decem: ita ut à tempore baptismi, ad finem trigesimi anni, duotantum menses reliqui fuerint. Itaque illud, *quasi trigesima annorum*, putat Epiphanius significare Christum, cum baptizatus est, propè abfuisse ab explendo trigesimo anno: illud enim, *quasi*, non initium, sed exitum finemque trigesimi anni denotare. Sic Epiphanius. Nonnullis fortasse videbitur, idem sensus se, ac significasse Iustinus martyr, in Dialogo, quem habuit cū Triphone: scripsit enim, Christum per annos sexm & triginta expeccasse, donec Ioannes præiret, baptismum prædicando. Iansenius in commentariis super dicimo quarto capite concordie Euangelicæ, ad hanc opinionem videtur esse propensior, cui etiam suffragari putat Irenæum libro secundo, aduersus hæreses, capite trigesimo nono. Sed nos, cum magis fauere tertii opinioni, infra ostendemus. Illud certe Epiphaniij sententiam plurimum officit, quod illud participium, *incipiens*, cum secundum ipsum non ad prædicationem, sed ad ætatem Christi refertur, indicat potius initium, quam finem trigesimi anni: si enim Christus baptizatus esset propè finem trigesimi anni, non verè diceretur incipiens tunc annum trigesimum, sed potius terminans & finiens. Taceo nunc, vetustissimam esse traditionem, usum item, & obseruationem Ecclesiæ Catholicæ, communemque Doctorum sententiam, Christum esse baptizatum sexto die Ianuarij: natum vero vigesimo quinto die Decembris: certè hæc ut antiquissimam, & probatissimam traditionem, lib. 4. de Trinitate, cap. commemorat Diuus Augustinus,

Refellitur
Epiphaniij
opinio.

Altero

Altera est opinio Bedæ in libro de ratione temporum, capite quadragesimo quinto, Christum baptizatum esse sexto Ianuarij, tredecim diebus post expletum ab ipso trigessimum annum, ideoque verè dici de ipso, quod erat incipiens triginta annorum, tunc enim primum exactis triginta annis, verè dici poterat esse triginta annorum. Idem quoque sensisse videtur Chrysostomus scribens in homilia decima in Mattheum: post triginta annos, Christum venisse ad Baptismum. Similia Chrysostomo scribit Euthymius, super tertio cap. Matthæi. Quen D. Bernardus sermone primo de Epiphania, Christum ait transactis iam triginta annis, à Ioanne esse baptizatum. Nicolaus de Lyra super tertio capite D. Lucæ, facit eius sententiam Chrysostomum, & Augustinum. Verumtamen ea sententia, videtur ipsis Lucæ verbis refelli: Lucas ait, Christum fuisse tunc, quasi triginta annorum. At, si tunc iam transierat trigessimum annum, simpliciter, & absolutè dici debebat esse triginta annorum, non autem cum adiunctione illius particule, *quasi*, quæ, cui numero additur, denotat nonnihil deesse ad eum ipsam numerum compleendum. Quamquam non videtur hoc usquequaque verum: nonnumquam enim hæc particula, *quasi*, vel *sepe*, præposita numero alicui, nō significat deesse aliquidei numero, sed potius aliquid superesse. Huius rei exemplū habemus satis illustre in capite duodecimo libri Exodi, vbi, Hebræo rā, qui fuerāt egressi ex Ægypto, fuisse dicuntur sexcenta millia virorum: in quibus verbus illud *sepe sexcenta millia*, nō significat defuisse aliquot ad explendū numerum sexcentorū millium: sed potius aliquot ei numero superfuisse: liquet enim ex primo capite libri Numerorū plenum, & integrum numerū Hebræorum, qui vno anno post egressionem ex Ægypto, à vigesimo anno, & suprā recensiti fuerunt, sexcenta, & tria millia superque, quingentos, & quinquaginta fuisse præter eos, qui propter adorationem vituli, sicut est in Exodo, capite trigesimo secundo, interfecti fuerunt. Huc etiam pertinet illa quorundam observatio, particulam, *quasi*, nonnumquam esse dubitantis, & coniectantis: interdum tamen esse affirmantis: quæ admodum in illis verbis Ioannis, *Vidimus eum, quasi unigenitum à Patre*. Illud autem intelligendum est hoc loco, quicum quæ cōsuerunt Christum obiisse, in throno trigesimo quarto anno, de quibus infra dicturi sumus, eos fuisse in hac ipsa sententia, quod Christus expleto trigesimo anno, sit baptizatus. Adversus quā sententiā, non parum valet, quod à nobis supra con-
firmatum est, Christum esse natum anno quadragesimo secundo principatus Augusti: ex quo anno usque ad decimum quintum Tiberij, quo Christus est baptizatus, non plures viginti

2. opinio
Bedæ
Christū
post tri-
gesimū
annum
exactum
baptiza-
tū fuisse,

Quasi,
vel sepe,
nō sem-
per ali-
quid nu-
meris de-
esse de-
notant.

Quasi,
particula
est affir-
mantis,
nō dubi-
tantis
interdū.
Ioan. 8.

Cossium Cornelium, Lentulum, & Lucium Calpurniū Pisonem: reclamante Dione, qui horum consulatum annotat in anno verbis septingentesimo quinquagesimo tertio.

De tempore ortus, triplicis principis, Quoto autem anno imperij Augusti Cæsaris, Dominus noster sit natus, quoque nucleatius & distinctius intelligatur paulò altius Augusti chronologia reperenda est, ab ortu scilicet eius, usque ad interitum. Natus est Augustus, Consulibus Cicerone & Marco Antonio, ut tradunt Paternulus libro secundo & Suetonius in Augusto, anno Urbis, secundum Eutropium libro sexto, & secundum Orosium libro sexto, capite sexto, sexcentesimo octogesimo nono: sed consulatum Ciceronis & Antonij, in anno Urbis conditæ sexcentesimo nonagesimo primo, signat Dio libro trigesimo septimo: apud Plinij libro nono, capite trigesimo nono, mendosè legitur anno Urbis septingentesimo Ciceronem fuisse consulem: Est autem

Augustus quoque anno consul factus nono Calendas Octobris, secundum Paternulum: secundum Suetonium & Dionem libro quinquagesimo sexto, nono Calendas Octobris, annis ante Christi ortum, duobus circiter & sexaginta. Primum consulatum per vim extorsit, pridie quam expleret, ut scribit Paternulus, annum vigesimum in anno Urbis septingentesimo vndecimo, decem annis, ut Appianus inquit in libro tertio de bello civili, ante ætatem ad ipsam de consulatui legitimam. Sed erratum est, vel librarij, vel auctoris, nam ex quinta Philippica constat, ætatem maturam consequenendo consulatui secundum leges Romanas, fuisse annorum trium & quadraginta. At vero, scribit Dio, Augustum decimo quarto Calendas Septembris, obiisse, eodem die, quo primum consulatum suscepit: cum Dione consentit Tacitus lib. primo, affirmans eundem diem Augusto fuisse accepti quondam imperij principem: & vitæ supremum. Triumviratum intuit cum Lepido & Antonio, secundum Appianum libro quarto de bello civili, biennio post necem Iulij Cæsaris, annum agens vigesimum. Sigonius in fastis citat lapidem Colocianum, in quo scriptum erat, initum fuisse ab illis triumviratū ante quintum diem Calendas Decembris. Quod licet intelligere, triumviratum esse ab Augusto susceptum, duobus

Ioseph. lib. 18. an. tit. cap. 3. Quo anno solus rerum potitus est. vel tribus mensibus post consulatum, annis vero ante Christum natum duobus & quadraginta, triumviratū autem gessit per annos duodecim, sicut testatur Dio, Tacitus, Orosius, & Suetonius. Non igitur rectè Iosephus, libro decimo octavo Antiquitatum scribit, Octavianum per annos quatuordecim, Antonium imperij socium habuisse. Visto Antonio, solus rerum potitus est Augustus triumviratum conuerso in monarchiā, anno Urbis, ut Sigonius in fastis ex Dione & Cassiodoro confirmat

firmat, septingentesimo vigesimo secundo, idemque tradit Sextus Aurelius in epitome Romanorum imperatorum. His proximè accessit Tacitus libro primo historiarum, seu, ut ferretur vulgo, libro decimo septimo annalium, id referens ad annum urbis septingentesimum vigesimum primum. At quinquagesimus liber Dionis, victoriam Actiacam, in anno urbis septingentesimo vigesimo tertio, adnotatam habet. Longius ab hac sententia discessit Orosius libro sexto, capite vigesimo, signans exordium monarchiæ Augusti in anno urbis septingentesimo vigesimo quinto. Nominatur autem anni, vel monarchiæ, vel Actiacæ victoriæ, quæ sic appellata est, quod Augustus navali pugna cum Antonio iuncta, iuxta promontorium Actium, tam sit consequutus, circa initium olympiadis centesimæ octogesi-mæ septimæ, ut colligitur ex libro decimo quinto Iosephi de Iudaicis antiquitatibus, & quarto nonas Septembris: ut tradit Dio initio libri quinquagesimi primi, agens tunc annum circiter trigesium secundum. Denique, obiit Augustus decimo quarto Calendas Septembris, anno urbis secundum Dionem in libro quinquagesimo quinto, septingentesimo sexagesimo septimo, consulibus, Sexto Pompeio, & Sexto Apuleio: vixit annos septuaginta quinque, & menses decem, dies viginti sex, siquidem natus est nono Calendas Octobris. Solus, post victoriam Actiacâ imperavit, annis propè quadraginta quatuor, post primum consulatum & triumphatum, paulò minùs annis quinquaginta sex: annis post Christi ortum quindecim, demptis quatuor mensibus, & sex diebus. Atque hæc ab optimis auctoribus prodita, & probata sunt: non igitur verè dixit auctor dialogi de claris oratoribus tacito assignatus, Augustum post primum consulatû, vixisse annos quinquaginta octo: nec Iosephus scribens libro decimo. octavo, Augustum partim cum Antonio, partim solum, imperasse annis quinquaginta septem, præterque mensibus sex ac duobus diebus: nec Epiphanius, qui in Anchorato ait, Augustû imperasse annis quinquaginta sex, & mensibus sex, quod etiam tradidit Beda in libro de sex ætatibus mundi: nam hæc nō esse vera patet ex eo, quod Augustus, tam monarchiam, quâ consulatum iniuit mense Septembri, triumphatum Nouèbri, obiit autem mense Augusto, sicut in confesso est apud eos, qui res Augusti subtilius & diligentius præscripserunt. Ex ratio quidē temporum Augusti, ita sit à nobis breuiter explicata.

Nunc ad chronologiam Christi, cuius potissimû causa: superiora prædocuimus, reuertamur. Quoto Augusti anno Christus Dominus sit natus, ex supradictis facile intellectu est. Etenim natus est anno ætatis Augusti sexagesimo secundo: post primum

Actiacæ
victoria,
vnde dicta. Io-
seph. lib.
15. antiq.
cap. 6.

Augusti
mors.

Ioseph.
li. 18. c. 4.

Quoto
anno Au-
gusti Ca-
lari.

Ma

cus

**Chri-
stus Do-
minus sit
natus.**

eius consulatum & triumphatum, anno quadragesimo secundo, tantum inchoato, vel per vnum, vel per tres, vel per quatuor menses, secundum varias auctorum sententias supra expofitas: post exordium monarchiæ eius, siue post Actiacam victoriam, anno trigefimo. Hæc esse vera, cõliquet, quod supra ostensum fuit, Christum esse natum anno vrbis septingentesimo quinquagesimo secundo: quem annum si compares cum eo anno, quod paulò antè demonstrauimus, Augustum inisse vel consulatum, vel triumphatum, vel monarchiam, ita esse, vt dictum est à nobis, manifestè competes. Et sanè Christum esse natum anno post primum consulatum, vel post triumphatum Augusti, quadragesimo secundo, testes sunt, Eusebius in chronicis, & in libro primo historiz Ecclesiasticæ, capite quinto, Epiphanius quoque in hæresi quinquagesima prima, & in summa Panarij, & in Anchorato, Beda item libro de sex ætatibus mundi, necnon & Orosius libro septimo capite secundo: nisi quod in eo lapsus est Orosius, quod dixit, cum natus est Christus, fuisse annum imperij Augusti quadragesimum secundum, propemodum emensum, cum ex supradictis liquidissime constet, cum natus est Christus, summum quatuor menses præterisse, quadragesimi secundi anni principatus Augusti. Quippe primus eius consulatus, vel Augusto, vel Septembri mense susceptus est. Nouembri autem, triumphatus: Christus verò Decembri mense natus est. Hinc præterea licet intelligere, non rectè Cassiodorum in Chronico Romanorum cõsulum, signasse ortum Christi, in anno quadragesimo principatus Augusti. Nam Irenæum in libro tertio aduersus hæreses capite vigesimo quinto, & Tertullianum in libro aduersus Iudæos, affirmantes, Christum esse ortum anno quadragesimo primo Augusti, interpretari possumus, non de eo anno inchoato, sed iam expleto exactoque esse loquutos. Illud tamen Tertulliani dictum nulla interpretatione videtur posse adiuuari, & ad veram sententiam reuocari, quod eodem loci dixit, Christum esse natum quadragesimo primo anno imperij Augusti, post moreem Cleopatrz: cum is fuerit annus, sicut dictum est, trigefimus: & si verum esset hoc Tertulliani dictum, consequens foret Dominum nostrum, cum anno decimoquinto Tibærij baptizatus est, fuisse annorum dumtaxat decem & nouè, cum beatus Lucas capite tertio scribat, cum tunc iniisse trigesium. Nec tamen defuerunt docti & graues viri, qui ortum Domini ad annos monarchiæ Augusti referentes, cum notant vel in anno vigesimo septimo, vt Beda libro de sex ætatibus mundi: vel in vigesimo octauo, vt Clemens primo libro Stromatum, & Eusebius primo libro historiz Ecclesiasticæ ca-

**Orosij
lapsus.**

**Lapsus
Tertullia-
ni.**

pite quinto: vel in vigesimo nono, ut Onuphrius in Chronico Ecclesiastico. Verum fuisse annum trigessimum ex supradictis apparet esse probabilius, si positum sit, victoriam Actiacam contigisse, anno vrbis septingentesimo vigesimo tertio. Sed bene habet, omnem varietatem quæ est circa Christi chronologiam, vno aut summum, duobus tribusve annis esse circumscriptam. Tantam vero paucitatem annorum, ut quæ propriæ nullius momenti in descriptione temporum esse queat, prudenter monuit Dionysius Halicarnassensis libro septimo, esse chronologis dissimulandam, & pro nihilo ducendam.

Dictum est de Romana chronologia, deinceps de Græca, quæ in olympiadum obseruatione versatur, dicendum est. Si igitur Christi ortum ad rationem olympiadum exquiramus, cum in tertio vel quarto anno centesimæ nonagesimæ quartæ olympiadis competere reperiemus. Ac natum esse Dominum in tertio anno eius olympiadis, auctor est Eusebius in chronicis, & Beda de sex ætatibus mundi. Eusebius certè, tam in chronicis quam in lib. 10. de præparatione Euangelica, signans annum decimum quintum Tiberij, quo baptizatus est Dominus, ingressus annum trigessimum, in anno quarto olympiadis ducentesimæ primæ, aperte declarauit ortum Domini anno tertio olympiadis centesimæ nonagesimæ quartæ contigisse, verum tamē, quia annus septingentesimus quinquagesimus secundus vrbis conditæ, quo Christum natum esse diximus, conuenit cum anno quarto olympiadis centesimæ nonagesimæ quartæ, & quia infra demonstraturi sumus, Christum triginta duos annos & minus præterea dimidio anni vixisse ac mortuum esse in quarto anno olympiadis ducentesimæ secundæ, propterea quasi vero similis visum est nobis hoc loco ponere Christi ortum in quarto anno olympiadis centesimæ nonagesimæ quartæ.

Insigne admodum & notabile in chronologia ortus Christi erratum, inuenitur apud Cyrillum Hierosolymitanum catechesi duodecima, scribit enim, natum esse Christum anno quarto olympiadis centesimæ octogesimæ sextæ: quo fieret, ut cum Christus baptizatus est anno 15. Tiberij Cæsaris, hoc est anno primo olympiadis ducentesimæ secundæ, fuerit annorum sexaginta. Positum sit igitur hoc loco, Christum esse natum in anno 4. olympiadis centesimæ nonagesimæ quartæ.

Restat excutienda Hebræorum chronologia. Hæc autem per quam varia & multiplex est. Nam solent Hebræi purare tempora vel vsque à creatione mundi: vel à diluuio: vel ab egressione Hebræi populi ex Ægypto, vel ab ædificatione primi templi Salomonis: vel à solutione captiuitatis Babylonice, & reditu in patriam: vel ab instauratione secundi templi, aut vrbis.

Quota olympiadis, natus sit Saluator noster.

Lapsus Cyrillii chronologia ortus Christi.

Hebræos ex diuersis principiis chronologia suæ ordiri solitos.

Quoto
annopost
orbē con
ditū, na
rus sit Do
minus no
ſter.

Breuiſan
norū mū
di vſque
ad Chri
ſti ortum
compu
tatio.

vrbiſ reſeſtione, vel per annos principum, quorum imperio ſubieſti erant, quo pertinent anni regni Græcorum, toties in libris Machabæorum vſurpati: vel etiam per lobilros, quorū vnusquiſque quinquaginta annos continebat: adhæc, poſſet adici computatio per hebdomades Danielis. Sed in Chronologia ortus Chriſti, prætermiſſis cæteris computationibus, duas tantum peſtringemus, vnā, quæ ducitur ab exordio mundi, alterā, quæ ſumitur ex annis regni Herodis, quo regnante, Chriſtus natus eſt, natus eſt Dominus noſter anno poſt orbem conditum, quater milleſimo, & vigefimo ſecundo. His numerus, partim ex ſacris literis, partim ex profana, ſed probata tamen chronologia, hunc in modum colligitur. A creatione mundi vſque ad diluuium, in capite quinto Geneſeos, numerantur anni mille ſexcenti quinquaginta ſex. A diluuiio vſque ad ortum Abrahæ, tam ſcriptura Hebraica, quam noſtra verſio Latina, capite vndecimo Geneſeos, annos habet ducentos nonaginta duos. Sed his addere oportet, alios triginta annos ipſius Cainam: cuius generationem, inter Arphaxad & Salein, interpoſuerunt ſeptuaginta interpretes, & beatus Lucas in Euangelio ſuo, capite tertio: cuius auctoritas cogit hos triginta annos prædictæ ſupputationi adiungere. A diluuiio igitur vſque ad ortum Abrahæ numerandi ſunt anni trecenti viginti duo. Ab ortu Abrahæ vſque ad promiſſionem factam ei a Deo: vt eſt in capite duodecimo Geneſeos, numerantur anni ſeptuaginta quinque. Hinc vſque ad legem datam Hebræis in monte Syna, tertio menſe, quam egreſſi fuerant ex Ægypto anni quadringenti triginta, vt Paulus docet capite tertio epiſtolæ ad Galatas ſcriptæ. Ab egreſſu Hebræorum ex Ægypto, vſque ad ædificationem templi Salomonis, in libro tertio Regum, capite ſexto recensentur anni quadringenti octoginta. Ab hoc tempore vſque ad exordium olympiadum, quod nos ſupra locauimus in octauo anno regni Achaſ, fluxerunt anni ducenti octoginta tres, vt patet ex tertio & quarto libro Regum. Denique, ab initio olympiadum, vſque ad annum quartum olympiadis centefimæ nonageſimæ quartæ, quo anno proximè poſuimus, natum eſſe Dominum noſtrum, interceſſerunt anni ſeptingenti ſeptuaginta ſex. Patet igitur, veram eſſe ſumam annorum quatuor mille viginti duorum, ab exordio mundi, vſque ad ortum Saluatoris noſtri.

Quoto
anno reg
ni Hero
dis Salua
re noſter

Ad quorum autem regni Herodis annum, Domini noſtri ortus reſerri debeat, eſt proſecto, vt mea ſententia, obſcurius ac difficilius ad explicandum, quam plerique putant. Sed, ne meam, etiam in hoc qualemcunque diligentiam lector deſideret, paucis & difficultatem, & rationem eius ſoluen dæ ac
tioneſ

Singam. Tria vero hic disquirenda sunt: quando Herodes reg natus sit. mare coeperit, quamdiu regnauerit: quoto eius regni anno, *Ioseph. li. 2. 14. antiq. cap. 26.* Saluator noster in terris natus sit, Iosephus libro decimo quarto Iudaicarum antiquitatum narrat. Herodem creatum esse à

Romanis regem Iudæorum, olympiade centesima octogesima quarta, Consulibus Cneo Domitio Caluino iterum, & C. Asinio Pollione: quorum consulatus incidit in annum urbis conditæ septingentesimum decimum tertium, sicut est in fastis Romanorum apud Sigonium. Dio tamē libro quadragesimo octauo, & Onuphrius in chronico, illorum cōsulatum conliciunt in annum urbis septingentesimum decimum quartum, qui concurrit cum anno secundo olympiadis centesimæ octogesimæ quintæ: secundum autem Iosephum, siquidem is fuit in olympiade centesima octogesima quarta: necessario conuenit cum anno quarto eiusdem Olympiadis. Tertio autē anno, quam fuerat Senatus consulto declaratus rex, captis Hierosolymis, victoque, ac tandem interempto Antigono, Herodes regnum Iudaicum pacifice obtinuit, rexique per triginta septem annos, ex quo illud à Romanis acceperat: à victo autem Antigono, per triginta quatuor. Atque hæc quidem Iosephus partim libro decimo quarto, partim decimo septimo prodidit.

Alii vero scriptores consentiunt cum Iosepho, regnum Herodis, similiter ut ille, triginta & septem annis, deficientes: in eo autem dissentiunt, quod exordium regni Herodis aliquot annis, quam illè, faciunt recentius ac posterius. Eusebius quidem certè in chronicis, Epiphanius in hæresi vigesima, & quinquagesima prima, Seuerus Sulpitius libro secundo sacræ historiz. Onuphrius in chronico Ecclesiastico, Herodem septem & triginta annos regnasse consentiunt. De quo numero vnum duntaxat annum detraxit Beda in libro de sex ætatibus mundi.

De principio autem regni Herodis, sententiam suam aperuit in chronicis Eusebius, notans ipsum decimo anno imperij Augusti, hoc est, annis septem posterius quam Iosephus constitutus, Onuphrius in chronico signat ipsum in tertio anno imperij Augusti. Beda in libro de sex ætatibus mundi, ab undecimo anno principatus Augusti, regnum Herodis, exorditur. Onuphrius. Nec minor est varietas opinionum de anno regni Herodis, quo natus est Christus. Beda prædicto libro, natum inquit eum, anno Herodis trigesimo primo, Eusebius, trigesimo secundo: Epiphanius & Sulpitius trigesimo tertio: Onuphrius, extremo trigesimo sexto. Quid igitur in hisce rebus adeo obscuris, dubiis, & incertis similis vero existimari debet.

Equidem ita sentio. Tria hæc, non modo non cognuere in se, sed ita pugnare, ut vnum ab altero euertatur. Vnum est,

Ioseph. lib. 10. c. 11. Auctoris iudicium. Ios. li. 14. antiq. c. 26.

Eusebius Sulpitius Epiphanius Beda, Onuphrius, patrum eadem, pariter contraria de regno Herodis tra-

Auctoris
iudicium
Ios. lib. 14
ant. c. 26.

Herodem iniisse regnum olympiade centesima octogesima quarta, quod tradit Iosephus : alterum est, regnasse Herodem triginta septem annis: de quo conuenit Iosepho cum omnibus aliis scriptoribus : tertium est, regnante Herode, Christum esse natum; & hoc tradit D. Matthæus cap. secundo. Pugnat autem hæc inter se, nihil negotij est ostendere. Necnim, si Herodes regnate cepit centesima octogesima quarta olympiade, regnauitque tantummodo triginta septem annis, necesse est, obiisse ipsum in olympiade centesima nonagesima tertia: quare, cum supra ostensum sit, Dominum esse natum desinente olympiade centesima nonagesima quarta, ex his profecto efficeretur, Christum aliquot annis post obitum Herodis fuisse natum, quod historiæ Diui Matthæi plane aduersatur. Necesse igitur est, vnum aliquod illorum trium esse falsum. Sed quodnam? vltimum quidem, cum aperte tradatur in Evangelio, falsum esse non potest. Si quis, autem dicat, Christum non esse natum exeunte olympiade centesima nonagesima quarta, sed aliquot annis ante, hoc est, sub initium olympiadis centesimæ nonagesimæ tertiæ: quo tempore secundum prædictam computationem, vivebat & regnabat Herodes, id sane contrarium est historiæ Evangelicæ. Lucas enim capite tertio affirmat, Christum, cum esset fere triginta annorum, baptizatum esse anno decimo quinto Tiberij: quem annum, ex Græcorum & Latinorum annalibus liquet, vel in finem olympiadis ducentesimæ primæ, vel in principium ducentesimæ secundæ olympiadis incidisse. Ab exordio autem olympiadis centesimæ nonagesimæ tertiæ, vsque ad finem ducentesimæ primæ, nouem numerantur olympiades, hoc est anni triginta sex. Si igitur Christi ortum ponemus, in principio olympiadis centesimæ nonagesimæ tertiæ, cogeremur fateri, contra id quod scribit B. Lucas, Christum, cum est baptizatus, fuisse triginta & sex annorū. Non ergo potest vltimum illorum trium negari. Quare alterutrum reliquorum duorum negandum est. Videtur autem minus improbabilius negari posse primum. Solutum autem Iosephus tradit initium regni Herodis fuisse in olympiade centesima octogesima quarta: aliis omnibus ad posteriores olympiades in referentibus: præsertim cum consulatus eorum, quibus consulibus Iosephus de 14. vt affirmat, Herodem creatum esse regem à Romanis, secundum Dionem, & Onuphrium, incurrerit in anam vrbis septingentesimum decimum quartum, qui competit cum anno secundo centesimæ octogesimæ quintæ olympiadis: Quin Iosephus non satis constare sibi videtur: quippe in libro 16. capite 9. vigesimum octauum regni Herodis annum incidisse ait

Falsum
est Hero-
dem reg-
nare co-
pisse O-
lympia-
de 14. vt
tradit Io-
sephus.

se ait, in centesimam nonagesimam secundam olympiadem: atqui, si primus eius regni annus, fuit quartus olympiadis centesimæ octogesiæ quartæ, non vigesimus octauus, sed trigesimus regni annus, cum initio centesimæ nonagesimæ secundæ olympiadis concurrit. Ergo necesse est, aut aliquod annis posterius, quam designauit Iosephus, Herodem inisse regnum, aut plus triginta septem annis regnasse. Si autem nec principium nec diuturnitas regni Herodis plane collatæ, nec sanè quoto regni eius anno Christus sit natus, omnino ex partem, & compertum esse potest. Sed commodè accidit, ut hæc chronologia regni Herodis, nequaquam necessaria nobis, ad explicationem quæstionis de septuaginta hebdomadis, futura sit.

Quæstio sexta, quo tempore Christus baptizatus sit.

Divus Lucas capite tertio aperte scribit Christum anno Tracta-
decimo quinto Tiberij Cæsaris esse baptizatum. De æta-
te autem ipsius, cum est baptizatus, ita scribit, sicut hæc D. Lucæ,
bet nostra trāslatio Latina: *Et ipse Iesus erat incipiens quasi an-* qui est in
num triginta, quæ verba valde perplexam, & ambiguum hæc capite ter-
bent sententiam: quapropter locum dedere scriptoribus va-
tio Euan-
niē opinandi de anno ætatis, quem Christus agebat, cum bap-
gelij eu-
tismum accepit. Sed illud, ad verba D. Lucæ pertinens, præ-
de tempo-
notandum est, Græcè diuersam esse eorum verborum disposi-
tionem, sic enim Græcè legitur: *καὶ αὐτὸς ἦν ἀρτὶ τῶν τριῶν* Domi-
ta *ἀρχόντων*, hoc est, si verbum de verbo Latine reddamus, *Er-
nus Iesus
ipso erat quasi annorum triginta, incipiens*, pro eo autem, quod baptiza-
Latinè est, *quasi*, Græcè est *ἀρτὶ*, quod verū Latine potest, vel
tut est, &
quasi, vel tanquam, vel sere: licet Erasimus eo loco. *refertur*, *car-* prima
particulam in quibusdam Græcis codicibus non inueniri. Per Græca
illa autem voce, *incipiens*, Græcè est, *ἀρχόμενος*: Euthymius ta-
quam La-
men legisse videtur *ἐρχόμενος*, id est, incedens seu ingrediens. tina ver-
ut sit sensus: erat tunc Christus quasi triginta annorum in-
ba expe-
cedens, id est, ita exterius viuens, itaque conuersatus cura ho-
duntur.
minibus, ut opinione hominum, Iosephi filius existimaretur.
Cæterum in nostra versione Latina, illarum duarum
vorum, *quasi* & *incipiens*, videtur alterutra vacare. Quid enim
sibi vult: *erat Christus incipiens quasi triginta annorum* iatus nam
que fuisset dicere, erat quasi triginta annorū: vel erat incipiens
esse triginta annorū. Verū, non ita est: illud enim, *incipiens*, re-
rendum est ad illud, *triginta annorū*, nec iungi debet cum parti-
eula *quasi*, ut hoc modo legamus, *erat quasi triginta annorū, inci-*
piens, hæc est, tunc orsus trigessimū annu. Nam cū illud, *quasi tri-*
ginta annorū, significare posset, vel exitū trigesimali anni, vel ini-

tium, per illud participium, *incipiens*, cōtrahitur & determinatur ad significandum initium trigelimi anni: atque hoc clarus apparet in lectione Græca quæ illud, *incipiens*, non habet ante illa verba, *quasi triginta annorum*, sicut est in lectione Latina sed habet postea verba, hunc in modum, *erat quasi triginta annorum, incipiens*. Nec desunt, qui putent, illud, *incipiens*, non esse referendum ad ætatem Christi: sed absolute positum esse ad significandum exordium prædicationis Christi. hoc videlicet intellectu, *erat Christus triginta annorum, incipiens*, hoc est cū aggressus est prædicare Euangelium, & manifestare se mūdo.

Qua æra Sed ingrediamur ad disceptandam præpositam questionem. **se erat** Illorum verborum Lucæ, triplex reperitur apud Ecclesiasticos **Christus,** auctores interpretatio: vnde triplex quoque de tempore, quo cū est baptizatus. **Christus baptizatus est,** opinio extitit. Prima opinio est Epiphaniij, qui in hæresi quinquagesima prima tradidit, Christum esse natum die sexto Ianuarij: eodemque die post expletum trigelimum ætatis annum, mutasse aquam in vinum: baptismum vero accepisse, sexto Idus Nouembris, exactis iam viginti nouem annis, superque mensibus decem: ita ut à tempore baptismi, ad finem trigelimi anni, duotantum menses reliqui fuerint. Itaque illud, *quasi triginta annorum*, putat Epiphanius significare Christum, cum baptizatus est, propè abfuisse ab explendo trigelimo anno: illud enim, *quasi*, non initium, sed exitum finemque trigelimi anni denotare. Sic Epiphanius. Nonnullis fortasse videbitur, idem sensus se, ac significasse Iustinus martyr, in Dialogo, quem habuit cū Triphone: scripsit enim, Christum per annos ferme triginta expeccasse, donec Ioannes præiret, baptismum prædicando. Iansenius in commentariis super dicimo quarto capite concordie Euangelicæ, ad hanc opinionem videtur esse propensior, cui etiam suffragari putat Irenæum libro secundo, aduersus hæreses, capite trigelimo nono. Sed nos, cum magis fauere tertin opinioni, infra ostendemus. Illud certe Epiphaniij sententiam plurimum officit, quod illud participium, *incipiens*, cum secundum ipsum non ad prædicationem, sed ad ætatem Christi refertur, indicat potius initium, quam finem trigelimi anni: si enim Christus baptizatus esset propè finem trigelimi anni, non verè diceretur incipiens tunc annum trigelimum, sed potius terminans & finiens. Taceo nunc, vetustissimam esse traditionem, usum item, & obseruationem Ecclesiæ Catholicæ, communemque Doctorum sententiam, Christum esse baptizatum sexto die Ianuarij: natum vero vigesimo quinto die Decembris: certè hæc ut antiquissimam, & probatissimam traditionem, lib. 4. de Trinitate, cap. commemorat Diuus Augustinus,

Refellitur
Epiphaniij
opinio.

Altera est opinio Bedæ in libro de ratione temporum, capite quadragesimo quinto, Christum baptizatum esse sexto Ianuarij, tredecim diebus post expletum ab ipso trigessimum annum, ideoque verè dici de ipso, quod erat incipiens triginta annorum, tunc enim primum exactis triginta annis, verè dici poterat esse triginta annorum. Idem quoque sensisse videtur Chrysostomus scribens in homilia decima in Matthæum: post triginta annos, Christum venisse ad Baptismum. Similia Chrysostomo scribit Euthymius, super tertio cap. Matthæi. Quoniam D. Bernardus sermone primo de Epiphania, Christum ante transactis iam triginta annis, à Ioanne esse baptizatum. Nicolaus de Lyra super tertio capite D. Lucæ, facit eius sententiam Chrysostomum, & Augustinum. Verumtamen ea sententia, videtur ipsis Lucæ verbis refelli: Lucas ait, Christum fuisse tunc, quasi triginta annorum. At, si tunc iam transierat trigessimum annum, simpliciter, & absolute dici debebat esse triginta annorum, non autem cum adiunctione illius particule, *quasi*, quæ, cui numero additur, denotat nonnihil deesse ad eum ipsam numerum compleendum. Quamquam non videtur hoc usquequaque verum: nonnumquam enim hæc particula, *quasi*, vel *sepe*, præposita numero alicui, non significat deesse aliquid ei numero, sed potius aliquid superesse. Huius rei exemplum habemus satis illustre in capite duodecimo libri Exodi, ubi, Hebræo rû, qui fuerat egressi ex Ægypto, fuisse dicuntur sexcenta millia virorum: in quibus verbus illud *sepe sexcenta millia*, non significat de fuisse aliquot ad explendum numerum sexcentorum millium: sed potius aliquot ei numero superfuisse: liquet enim ex primo capite libri Numerorum plenum, & integrum numerum Hebræorum, qui vno anno post egressionem ex Ægypto, à vigesimo anno, & supra recensiti fuerunt, sexcenta, & tria millia superque, quingentos, & quinquaginta fuisse præter eos, qui propter adorationem vituli, sicut est in Exodo, capite trigesimo secundo, interfecti fuerunt. Huc etiam pertinet illa quorundam observatio, particulam, *quasi*, nonnumquam esse dubitantis, & coniectantis: interdum tamen esse affirmantis: quæ admodum in illis verbis Ioannis, *Vidimus eum, quasi unigenitum à Patre*. Illud autem intelligendum est hoc loco, quicum quæ cõsuerunt Christum obiisse, in trigesimo quarto anno, de quibus infra dicturi sumus, eos fuisse in hac ipsa sententia, quod Christus expleto trigesimo anno, sit baptizatus. Adversus quæ sententiã, non parum valet, quod à nobis supra constitutum est, Christum esse natum anno quadragesimo secundo principatus Augusti: ex quo anno usque ad decimum quintum Tiberij, quo Christus est baptizatus, non plures viginti

2. opinio
Bedæ
Christū
post tri-
gesimū
annum
exactum
baptiza-
tū fuisse,

Quasi,
vel sepe,
nō sem-
per ali-
quid nu-
meris de-
esse de-
notant.

Quasi,
particulā
est affir-
mantis,
nō dubi-
tantis
interdū.
Ioan. 8.

nouem integris annis numerantur. Nam Beda in libro de sex
statibus mundi, faciens Christum natum quadragésimo secun-
do anno Augusti, & nihilominus affirmas eum, cum iam trans-
gressus est trigésimum annum, esse baptizatum, proculdubio
sequutus est errorem eorum, qui Augustum plus quinquagen-
ta sex annos imperasse existimarunt.

3. opinio. Tertia sententia est, Christum, quo tempore baptizatus est,
& prioribus pro- eo tempore ingressum esse trigésimum annum, videlicet, tre-
decim tantum diebus inchoatum: atque ob eam causam de ip-
so scripsisse Lucam, quod ipse Iesus erat, quasi triginta anno-
rum incipiens, hoc est, tunc annum trigésimum exorsus. Pla-
stum ini- cet multis, mihi quæ in primis hæc sententia: quæ duarum supe-
riorum confutatione probatur, & confirmatur. Nam cum il-
lud, *erat quasi triginta annorum*, tribus tantum modis intelli-
gi possit, aut enim significat fuisse tunc Christum prope finem
trigésimi anni, sicut vult Epiphanius, aut paucis diebus præte-
riisse trigésimum annum, ut tradit Beda: aut tunc per paucos
dies fuisse ingressum annum trigésimum, quod habet tertia
sententia: cumque priora duo, supra fuerint refutata, relinqui-
tur tertium esse congruentius sententiæ verborum *Lucæ*, no-
bisque magis probandum. Iam vero, sensisse hoc ipsum anti-
quos Patres, patet ex eorum scriptis. Etenim, quicumque per-
rarunt, Christum vixisse annos integros dumtaxat triginta fil-
dem censuerunt, initio anni trigésimi, ipsum esse baptizatum:
idque ex supradictis *Lucæ* verbis euidenter se argumentari cre-
debant. Lege Clementem Alexandrinum, libro primo Stromat-
um, Tertullianum in libro aduersus Iudæos, Iulium Africa-
num libro quinto annalium, ut refert Hieronymus, super hoc
nono capite Danielis, in digressione de septuaginta hebdoma-
dis, & Lactantium libro quarto capite decimo. Deinde, in hac
sententia fuisse Eusebium, declarant eius verba, quæ sunt in
decimo capite primi libri historiarum Ecclesiasticarum; *Christum*, in-
quit, *quando iam trigésimum etatis sue annum agere incipiebat, ad*
Ioannem, ut lauacro baptismatis tingeretur, se contulit. Sic videtur
sensisse Ignatius martyr in epistola ad Trallianos, cū ait, Chri-
stum triginta annos agentem, baptizatum esse à Ioanne: po-
stea tres annos prædicasse, Irenæus quoque libro secundo, ad-
uersus hæreses, capite trigésimo nono, ita scribit: *Ad baptismum*
venit, nondum, qui triginta annos supplerat: sed qui acciperet esse
sæquam triginta annorum: ita enim Lucas significauit, qui eum
annos posuit. Sic Irenæus, quem, existimasse Lucam loqui de
initio trigésimi anni, non autem de fine, palam est ex his, quæ
post hæc proximè subiecit. Ad horum auctororum sententiam
aggregare oportet Carolum Sigonium in commentariis libri
secundi

Probatur
hæc sen-
tentia.

secundi sacrae, historiae Severi Sulpitii, & Onuphrii in chronico Ecclesiastico. Quod autem Chrysostomus, & Bernardus dixerunt, Christum post triginta annos venisse ad baptismum, hunc in modum interpretari convenit, id est, postquam ingressus erat trigessimum annum. Quae interpretatio ne ficta nobis, vel per se absurda existimetur, fidem capit ex ipsa Scriptura: siquidem B. Lucas in Evangelica historia, capite secundo, scribit Christum postquam consummati essent dies octo, esse circumcissum. Si verba ipsa spectes, significari videtur circumcissum esse Christum transactis octo diebus, id est, nono die, at non est hic eorum verborum intellectus: neque enim in circumcisione Christi, violata est lex Moysis, iubens omnes infantes octavo die circumcidi. Est igitur modus loquendi proprius divinae Scripturae, & significans, postquam advenit octavus dies, in eo die, Christum esse circumcissum. Alterum eiusdem phrasae exemplum, cernitur in Evangelio Matthaei: Matthaeus enim capite vigesimo septimo facit Iudaeos dicentes Pilato, Christum, dum viveret, dixisse resurrecturum se ex mortuis, post tres dies: pro eo, quod est tertio die, vel postquam advenisset tertius dies. Quin. Marcus capite octavo narrat, Christum dixisse, filium hominis resurrecturum post tres dies: Lucas, & Matthaeus idem commemorantes scribunt dixisse eum, tertio die.

Expositio loci
D. Lucæ,
de circū-
cissione
Domini.

Gen. 17.

Lev. 12.

Matt. 16.

Luc. 9.

Quaestio septima, de tempore, quo Christus est Dominus mortuus.

Ardnam esse quaestionem hanc, & litigiosam, ac perdifficilem explicatu, ipsa eius tractatio declarabit. Primo loco producemus in medium aliorum sententias: quibus expositis, & diiudicatis, extremo loco, quam putamus certius probabiliorē sententiam, constituemus, atque confirmabimus. Prima opinio, Christum vixisse quadraginta sex annos, aut etiam propē quinquaginta: illud putasse quosdam, quia per tot annos aedificatum esset templum Hierosolymitanum, imaginem Dominici corporis gerens, refert Augustinus in libro secundo de doctrina Christiana, capite vigesimo octavo: Hoc autem disertis verbis tractat, & probare nittitur Irenaeus in libro secundo adversus haereses, capite trigesimo nono, & quadagesimo, affirmans, Christum vixisse paulo minus quinquaginta annos, propter illud quod Iudaei Christo dixerunt, ut refert Ioannes capite octavo, *quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti?* quamquam eo loco D. Chrysostomus & Euthymius, non quinquaginta,

Quot annos Christus vixit in terris.

1. opinio
Irenæi

sed

**Relictur
Irenæi
opinio.**

sed quadraginta annos legerint. Addit præterea rationem Irenæus: nimirum fuisse conueniens, ut Christus obiret omnes gradus ætatis humanæ, quo cuiusque ætatis sancte atque innocenter degen-
deret, salutaria præberet exempla, & documenta. Neque vero consentaneum fuisse, ut Christus in iuuen-
di ætate, sed potius in virili etiam ad senilem inclinante, munus prædicandi Euangelij, nempe grauissimum, magnoque indigen-
s horitatis excresceret. Sed hanc opinionem, ut falsam, impro-
bilẽ, & absurdã, omnes qui fuerunt post Irenæũ, repudiarunt, et reiecerunt. Quid enim minus credibile, quã si Christus vixisset usque ad quinquagesimum annum, nullũ de actis ipsius, miraculisque, & doctrinã, post trigessimũ tertium vel quartum annum, Euangelistas fecisse verbum? Cum verisimile sit, quod posterioribus annis Christus egisset, ea futura fuisse insigniora, illustriora, & mirabiliora, nobisque utiliora: ob idque digniora, quæ literarum monumentis consignata, in omnium posterorum cognitione, admiratione, atque imitatione versarentur. Sed illud valentissimum est ad eam opinionem euer-
tendam argumentum: Si Christus vixisset annos prope quinquaginta, ergo non fuisset mortuus Tiberio Cæsare imperante, nec adiudicatus morti esset à Pilato Iudææ procuratore: cum illud tamen, in confesso sit apud omnes auctores Ecclesiasticos: hoc vero Euangelica testetur historia, & in Symbolo Apostolicum expressum sit, passum esse Christum sub Pontio Pilato. Quod autem illi opinioni hoc sit consequens, hinc patet: Tiberius enim que regnauit viginti tres annos: post eum Caligula, quatuor hunc cõsequutus est Claudius. Cum igitur Christus anno decimoquinto Tiberij, & trigesimo sue ætatis baptizatus fuerit, si vixit prope quinquaginta annos, necesse est peruenisse eum ad quartum, vel quintum annum Claudij. Atque, Pilatum ex procuratore Iudææ, anno ultimo Tiberij decessisse, auctor est Iosephus libro decimo octauo antiquitatum.

**Ioseph.
lib. 18 an
tiqu. ca. 3.
2. opinio
Tertullia-
ni Clemẽ-
tis Afri-
cani, La-
ctantij.**

Secunda opinio, & quidem peruetus, fuit multorum patrum, qui Christum eodem anno quo baptizatus est, id est, expleto trigesimo ætatis sue anno, esse mortuum existimarunt. Ita tenet Tertullianus in libro aduersus Iudæos, Clemens Alexan-
drinus libro primo stromatum, Iulius Africanus libro quinto annalium, & Lactantius libro quarto, capite decimo. Quorum sententiæ accessisse videtur Augustinus: scribit enim libro decimo octauo de ciuitate Dei, capite quinquagesimo quarto, Christum esse mortuum consulibus, duobus geminis, Caius bellio, & Caio Fusio, quorum consularis in annum Tiberij decimum quintum incidit: & in eiusdẽ operis libro vigesimo octavo capite decimo quinto, tradit Augustinus, mortuos resur-
recturos

recturos in ætate iuuenili, quæ ætate Christus mortuus est, An D.
hoc est, circa trigessimum ætatis annum. Sed incredibile est D. Augusti-
Augustinum in tam aperto errore esse versatum, præsertim cū nus puer
in libro secundo de doctrina Christiana cap. 28. non obscure in ueris Do-
dicer, Christum plures triginta annis vixisse. Sic enim scribit. minū no-
Et ætatem quidem fore triginta, baptizatum esse, retinemus au- strum nō
thoritate Evangelicā, sed postea quot annos in hac vita egerit, quā- vltra tri-
quam sexm ipso ætatem cum animaduerti possit: tamen. nō aliū- gesimū
decaligo dubitationum oritur, de historia gentium collata cum annū in
Evangelio liquidius certiusq; colligitur. Sic Augustinus. Est igitur terris vi-
similius vero Augustinum lapsum esse in designandis consu- xisse.
libus, quibus Christus mortuus est: sequutus enim est pleros-
que antiquorum patrum, mortem Domini referentium ad il-
ludum duorum geminorum, consulatum. Nec animaduertit
Augustinus quibus consulibus Christum facit mortuum, eo-
rum consulatum cum anno decimoquinto Tiberij concurris-
se. Huius autem secundæ opinionis, & tertie, quam proximè
subiiciemus confutatio, pender ex confirmatione quintæ sen-
tentie, quam nos cæteris præferemus.

Tertia opinio, Christum vixisse vno & triginta annis, & post 3. opinio
baptismum biennio tantum prædicasse. Hoc sensisse Appolli Apollina
narē Laodicenum Episcopum: tradit Hieronymus super nono ris & alio
capite Danielis. Simile quid videtur sensisse Cyrillus Alexan- rum.
dinus in explanando vigesimum nonum caput Isaie, affir-
mans, Christum duobus annis docendo, omnem Iudæam per
agrasse. Ioannes Lucidus de vero die passionis Christi capite
nono, in eandem sententiam quosdam alios recentiores, sed in
ferioris tamen notæ auctores adscripsit, Philastrium quoque in
catalogo hæreseon, existimare licet eiuſdem fuisse sententie,
quippe Christum vixisse vno & triginta annis, non obscure sig-
nificauit. Nec ab ea opinione alienus fuisse videtur Senerus Sul- Senerus
picius: scribit namque in libro secundo sacræ histori, Christum Sulpicius
vixisse quatuor annos, regnare magno Herode, deinde sub Ar-
chelao, nouē: deniq; mortuū esse anno decimo octauo Herodis
Tetrarchæ: ex quo efficitur, Christū vnu dūtaxat & triginta
annos vixisse. Proximè abest ab hac sentētia Paulus Orosius: Paulus
apud quem libro septimo, capite quarto, nisi forte mendosus Orosius.
sit locus, scriptum est, Christum obiisse anno decimo septimo
Tiberij: quo efficitur, eum non excessisse trigessimum secun-
dum annum: præsertim cum ipse tradat, Christum extremo
quadragésimo secundo anno Augusti, esse natum.

Quarta opinio, Christum esse mortuum anno suæ ætatis 4. opinio
trigesimo quarto, non tamen expleto, sed inchoato tantū per Bedæ &
tres menses, & aliquot præterea dies. Huius sententie aucto- aliorum
sem qui Chri

Annus an-
no trige-
simo
quarto
mortuū
esse scri-
bunt.

rem video fuisse Bedā in libro de ratione temporum, capite quadragelimo quinto, eiusdēq; probatores atque sectatores re-
perio, Albertum Magnum in commentario epistolę Dionysij
Areopagitę, & Onuphrium in fastis, & in chronico Ecclesia-
stico. Qui sic opinantur, variis rationibus in eam opinionem
adducti sunt. Beda quidem putauit Christum esse baptizatum,
cum is, iam orsus esset trigelimum primum annum: exinde
prędicasse tres annos: quam opinionem supra nos confutau-
mus. Alij nobiscum sentiunt, Christum inuente trigelimo an-
no esse baptizatum, & prędicasse tantum tres annos superque
aliquot menses, sed initium tamen prędicandi non fecisse, ni-
si vno anno post baptismum, id est, post nuptias in Chana Ga-
lileę factas, eodem scilicet die, sed vno anno postquam fuerat
baptizatus, de quo posterius disputaturi sumus. Onuphrius cō-
ser Christum esse mortuū trigelimo quarto anno, qui fuit de-
cimus nonus Tiberij, & quartus ducentęsimę secundę Olym-
piadis, & octauus Pilati procurationis Iudęę, consulibus Ser-
nio Sulpitio Galba, & Lucio Cornelio Sulla, vigesimo sexto
die Martij, decima octaua luna primi mensis: numerando lunas
à coniunctione lunę cum sole: erat tamen decima quinta luna,
numerando à corniculari apparitione ipsius lunę, vnde sole-
bant Iudęi, secundum antiquam traditionem menses suos au-
spicari: ea verò dies fuit tertia post pleniluniū, quod eo anno
circa occasum solis diei Martis, vigesimo tertio Martij accide-
rat. Portentosius autem fuit triduo post plenilunium, defectio-
nem solis euenisse, quam si in ipso plenilunio, in quo naturali-
ter fit eclipsis lunę, contigisset. Hęc Onuphrius. Verum, in
istam opinionem, vniuersę dici potest eam non esse admodum
probabilem: id quod liquido iudicabitur ex cōfirmatione eius
sententię, quam proximē subiiciemus. Illud quoque affue-
rant periti astronomicę computationis, in trigelimo quarto
anno ætatis Christi, Pascha incidisse in vigesimam tertiam
Martij, & in diem Mercurij, cum tamen cõstitutum sit, Christum
die Veneris obiisse.

Refelli-
tur Onu-
pharius
affirmās,
Christū
mortuū
decimo-
nono Ti-
berij Cę-
saris, &

Sed in opinione Onuphrij, multa proprię sunt discutienda.
Principiò, Christū, inquit, decimonono Tiberij anno esse mor-
tuum. Atqui contra censent plerique summę auctoritatis vi-
ri. Eusebius in chronicis. Epiphanius in libro de ponderi-
bus & mensuris. Beda in libro de sex ætatibus mundi, &
in libro de ratione temporum, capite septimo & quadra-
gesimo septimo: idemque colligitur ex iis, quę tradit Hie-
ronymus in catalogo scriptorum Ecclesiasticorum, vbi agi-
tatur de B. Paulo, ait enim Paulum vinctum Romam primum ve-
nisse, anno secundo Neronis, & à passione Domini vigesimo
quinto

quinto: esse autem occisum, anno decimo quarto Neronis, & à passione Christi trigésimo septimo. Quæ ratio temporum non aliter constat, quàm si ponamus Christum esse mortuum decimo octavo anno Tiberij. Etenim reliqui erunt imperij eius quinque anni: tunc Caligulae quatuor: postea Claudij quatuordecim, & totidem Neronis, qui efficiunt illos triginta septem annos, à passione Christi usque ad martyrium Pauli, descriptos à D. Hieronymo. Sed in huiusmodi computatione, oportet prædictorum imperatorum annos accipere, tam plenos, quam inchoatos. Deinde putat Onuphrius, annum mortis Christi fuisse octavum procurationis Pilati: quod ex Iosepho refellitur. Apud illum enim legimus libro decimo octavo antiquitatum, decem annos, Iudææ Pilatum præfuisse, & ultimo anno principatus Tiberij, Iudæa decessisse: cum enim ad urbem rediret, in ipso itinere mortis Tiberij nuntium acceperit. Si igitur octavo anno Pilati, Christus esset mortuus, necesse fuisset, eum mortuum esse vigésimo primo anno Tiberij. Ad hæc, quis inducat in animum credere, quod tradit Onuphrius, Christum non esse mortuum in ipso plenilunio, sed triduo post: cum id manifestè sit contra communem doctorum sensum, præsertim verò contra sententiam Dionysij Areopagite, qui fuit testis oculatus, & spectator tanti miraculi? Quippe in epistola, quæ scribitur ad Polycarpum, & in altera, quam misit ad Apollopphanem philosophum, narrans illam solis eclipsim, quam ipse simul cum Appollopphane, cum in Ægypto essent, magna cum admiratione vidit, eam in plenilunio ipso contigisse, eoque maximo ipsis fuisse miraculo, contestatur. Nec verum est, quod ait Onuphrius mirabiliorem fuisse illam eclipsim triduo post plenilunium, quam si in ipso plenilunio accidisset. Nā cum eclipsis solis naturaliter non fiat, nisi quando luna coniuncta soli, eiusque subiens orbem, aspectum ipsius terris ademitt, hinc profecto apparet quāto luna à coniunctione cum sole remotior est, tanto longius abesse ab efficienda eclipsi solis. Constat vero, nunquam à sole magis esse distantiam lunam, quam cum est in plenilunio: nunquam igitur minus quam tunc, naturaliter valet ad efficiendam solis eclipsim: quare si tunc fiat, mirabilior sanè est, quam si alio vlllo tempore fieret.

Quinta sententia est, Christum esse mortuum expleto trigésimo secundo anno, & præterea paulo plus tribus mensibus, itaque mortuum esse trigésimo tertio anno non expleto, sed inchoato. Hanc ego sententiam, quia cæteris omnibus anteponeo, quatuor rationibus confirmabo, Prima ratio ducitur ex historia & chronologia Romana. Etenim, supra quaestio- nec quinta constitutum à nobis est, Christum esse natum anno duos

octavo
anno pro-
curatio-
nis Pilati.

Ioseph.
lib. 18. an-
tiqu. ca. 3.

Probat
Christum
mortuum
esse in ip-
so pleni-
lunio, con-
tra Onu-
phrium.

Quinta
opinio,
cæteris
probabi-
lior est.
Christum
annos tri-
ginta
duos
quadra-

& mēses
aliquot
vixisse,
quæ qua-
tuor ra-
tionibus
probat
Primata
tio.

Ioseph.
lib. 18 an-
ticq. ca. 3

quadragésimo secundo imperij Augusti: & paulo antè, in con-
sutatione quartæ opinionis docuimus, Christum esse mortuū
secundum communem doctorum sententiam, in decimo octa-
uo anno Tiberij Cæsaris. Sed ab anno quadragésimo secundo
Augusti, vsque ad decimum octauum Tiberij, triginta tres an-
ni non pleni numerantur, tot igitur nec plus, nec minus Chri-
stum vixisse putandum est. Aduersus hanc rationem duo pos-
sent obijci: nam dicet aliquis incertum esse, quot annis regna-
uerit Augustus, ex quo incertum esse videtur, quantum tempo-
ris inter quadragésimum secundum annum Augusti, & deci-
mum octauum Tiberij intercesserit. Siquidem Tacitus in dia-
logo de claris oratoribus, ait regnasse Augustum quinquagin-
ta octo annos. Iosephus libro decimo octauo, antiquitatum,
quinquaginta septem, & eo amplius sex menses: Isidorus & Be-
da, quinquaginta sex annis, & præterea sex mensibus. Sed hæc
obiectio facile diluitur, nam supra, questione quinta docuimus
imperium Augusti, intra quinquaginta sex annos contineri.
Deinde, posset obijci, fortasse non statim post mortem Augu-
sti, sed longo post interuallo, Tiberium sumpsisse imperium.
Verum, hoc nullam vim habet, in aperto enim est apud om-
nes, proximè post Augusti excessum, Tiberium inisse princi-
patum. Si quis præterea, nobis facessere negotium pergat, di-
cens, in obscuro esse, cum dicitur, Christus natus quadragési-
mo secundo anno Augusti, & mortuus decimo octauo Tiberij,
an id sit intelligendum de vtriusque annis, vel expletis, vel tan-
tum inchoatis, an vni expletis, alteris autè inchoatis: nō enim
parui refert quomodo anni accipiātur. Nā si quadragésimus se-
cundus annus Augusti, intelligatur iā expletus, & decimus octa-
uus Tiberij tantum inchoatus, efficietur, Christum non nisi
triginta duos annos, ac ne hos quidem plenos vixisse. Sin autè
quadragésimus secundus Augusti accipiatur tantum inchoa-
tus, annus vero Tiberij decimus octauus, iam expletus, conse-
quens erit Christum vsque ad trigésimum quartum ætatis an-
num peruenisse. Verumtamen hoc facile repellitur. Est enim
præter consuetudinem scriptorum præterque rationem, alio
modo accipere quadragésimum secundum annum Augusti,
& alio, longèque diuerso, decimum octauum Tiberij: siqui-
dem ratio ipsa, & vsus chronologorum docet, vtrumque eo-
dem modo esse intelligendum. Vtrius autem modo accipia-
tur, concluditur quod volumus, Christum non excessisse tri-
gésimum tertium ætatis annum. Quamquam serè scripto-
res tam sacri, quā profani, cum aiunt euenisse aliquid, hoc vel
illo anno alicuius principis intelligi, volunt non expletum, sed
inchoatum modo, & ut vulgo loquimur, currentem annum.

Secunda

Secunda ratio petita est ex Græca chronologia, quæ in computatione olympiadum versatur. Supra, quaestione quinta probauimus, Christum esse natum anno quarto olympiadis centesimæ nonagesimæ quartæ. Nunc affirmamus, Christum esse mortuum anno quarto ducentesimæ secundæ olympiadis: hoc autem spatium temporis, non potest continere plus triginta tres annos inchoatos. Incidisse autem mortem Domini nostri, in quartum annum ducentesimæ secundæ olympiadis, satis magno argumento esse debet, ab antiquis probatissimisque chronologis, mirabilem illam solis eclipsim, quæ moriente Domino accidit, in quarto anno ducentesimæ secundæ olympiadis esse annotatam. I' onam hic verba eorum, prout cõ memorantur ab Eusebio in chronicis. Cũ enim signasset Eusebius mortem Christi in anno decimo octauo Tiberij, hæc scribit. *Ad passionem venit Dominus, anno Tiberij decimo octauo: quo tempore, & in alijs Ethnicorum commentarijs, hæc ad verbum scripta reperimus: solis facta defectio, & tenebra super uniuersam terram, Bithynia terra motu concussa, & in vrbe Nicena ades plurimæ corruerunt. Quæ omnia iis congruunt, quæ in passione Salvatoris nostri acciderunt. Scripsit vero super his & Phlegon, egregius olympiadum supputator, in decimo quarto libro ita dicens. Quarto anno ducentesima secunda olympiadis, magnæ & excellens, & super omnes quæ ante ipsam acciderant, defectio solis facta est: dies hora sexta, in tenebrosam noctem ita versus est, ut stellæ calouise sint, terræque motus, multas in Bithynia Nicena vrbes ades subuerterit. Sic Eusebius. Hæc suprascriptus vir sancti reliquit: quæ sane ad confirmationem nostræ sententiæ plurimum valere debent.*

Tertiæ rationi fides & robur adiungitur, tum ex doctrina Evangelica, tum ex ratione astronomica. Verum ad hanc construendam argumentationem, tria quasi fundamenta supponere oportet, sed eiusmodi tamen, ut ab omnibus firmissima cense ri debeant. Primo sumimus Christum esse mortuum decima quinta luna primi mensis: quod pater legenti euangelium. Liquet enim Christum esse passum postridie, quam comederat Pascha cum discipulis: comederat autem decima quarta luna ad vesperam, scilicet uti iubeat lex Moïsi. Et Dionysius Areopagita, quemadmodum supra docuimus, eclipsim solis in excessu Christi factam, in plenilunio accidisse confirmat. Deinde, illud quoque sumimus, Christum esse passum sexta feria, seu die Veneris. Tali enim die fit in Ecclesia, vsque ab exordio ipsius, per singulos annos anniuersaria mortis Christi commemoratio. Et hoc item manifestum facit historia Evangelica. Nam Marcus cap. decimo quinto, diem mortis Christi fuisse

2 Ratio.
An Christi mortuus sit, quarto anno ducentesimæ secundæ olympiadis.

Testimonium Ethnicorum de tempore Christi

3. Ratio.

Christus mortuus decima quinta luna primi mensis. Ext. 12. Dion. in epist. ad Apolloniam.

Na

se in-

Christus
mortuus
feria sex-
ta osten-
ditur.

se inquit parasceuen ante sabbatum. Quin ob eam causam so-
licitos fuisse Iudæos de Christi corpore deponendo de cruce,
eo ipso die Veneris, quia imminabat dies sabbati, incipiens
post occasum solis diei Veneris, narrat Ioannes decimo nono,
& Lucas vigesimo tertio cap. Addiice quod, si non obiisset Do-
minus noster in die Veneris, vel non die Dominico, vel non
die terra, quam mortuus fuerat, resurrexisset. Tertio loco po-
nimus, numerum annorum mille quingentorum octoginta
sex, qui ab ortu Christi ad hodiernum diem transacti sunt, ratū
& firmum apud omnes esse debere: vrpote quem ex antiquis-
sima Ecclesiæ traditione, ab eius ortu, continuata temporum
serie, ad nos vsque fideliter perducta, & ex consensu populi
Christiani, omniumque scriptorum, exploratum atque com-
pertū habeamus. His positis, tertia ratio ita conficitur. Si Chri-
stus mortuus est feria sexta, & luna decima quinta primi men-
sis, vt positum est, ergo non est mortuus alio ætatis suæ anno,
quam trigésimo tertio. Ex illo concludi hoc, ita probatur. Nō
est disputandum nunc Christum non esse mortuum, vel ante
trigesimum primum annum, vel vltra trigésimum quintum:
id enim extra controversiam, & in confesso est apud omnes
præter vnum Irenæum, cuius tamen opinio iam pridem ex-
plofa est ab omnibus, & paulo superius à nobis etiam mani-
festis argumentis profligata. Tota igitur hæc de anno mortis
Christi quæstio verritur circa quatuor annos, trigésimum pri-
mum, trigésimum secundum, trigésimum tertium, & trigési-
mum quartum. In horum autem nullo euenit, vt decimaquin-
ta luna, simul etiam esset feria sexta, nisi in anno trigésimo ter-
tio. Quo licet intelligere, in eo ipso anno Christum esse mor-
tuum. Nam in anno trigésimo primo, luna decima quinta pri-
mi mensis, incidit in diem vigesimam septimam Martij, & in
diem Martis. In anno trigésimo secundo, eadem luna incidit
in decimum quintum Aprilis, & in diem Martis. In anno trige-
simo quarto, incidit in vigesimum tertium Martij, & in diem
Mercurij. In anno trigésimo quinto, incidit in vndecimum
diem Aprilis, & in diem Lunæ. At vero in anno trigési-
mo tertio, quo nos censemus Christum esse mortuum, lu-
na decima quinta primi mensis, simul concurrit cum die Vene-
ris, & cum die tertio Aprilis, vt cum is annus habeat quæcun-
que legimus conuenisse in tempus mortis Christi, in eo anno
ipsum esse passum, nullo modo sit dubitandum. Non me præ-
terit, etiam trigésimo septimo, trigésimo octauo, & qua-
dragésimo septimo anno post ortum Christi, lunam decimam
quintam primi mensis, concurrisse cum die Veneris: sed qui
constat apud omnes, excepto Irenæo, Christum non attrigisse an-

In nullo
alio anno
præter.
quam tri-
gesimi ter-
tio Chri-
sti, luna
decima-
quinta in
diem Ve-
neris in-
cidit.

se annum trigessimum septimum : propterea id nullam contra nos vim habere potest. Ratio autem cognoscendi decimam quintam lunam primi mensis in quolibet superiorum annorum, ex tabulis regiis Alphonſi, aliisque similibus, petenda est. Rationem vero inuestigandi, & inueniendi sextam feriam in quoniam superiorum annorum, docet nos litera Dominicalis: quippe eius consideratione, in quolibet anno, siue præterito siue futuro, facile est quamcunque velis feriam inuenire.

Quartam rationem, historia euangelica, præsertim vero Ioannis : qui post alios tres euangelistas suum edidit Euangelium, firmissimam nobis suppeditat. Ioannes enim, quia post alios scripsit Euangelium, sicut multa omisit ab aliis tribus prodita, ita quedam expressit ab aliis prætermissa : & inter alia deo, historiam enim perscripsit rerum gestarum à Christo, primo anno suæ prædicationis, hoc est, à baptismo Christi, quo ad Ioannes Baptista inclusus est in carcerem præterea historiam suam digestis distinctisque temporibus ad certam chronologicæ rationis redegit. Omnenamque tempus prædicationis Christi à baptismo vsque ad eius mortem, per quatuor Paschata distinctum. Primum Pascha, & post baptismum Christi proximum, posuit in capite secundo, alterum in cap. quinto, tertium in cap. sexto, quartum in cap. vndecimo, decimotertio, & decimo octauo. Primum Pascha incidit in trigessimum annum Christi: alterum Pascha, in trigessimum primum : tertium in trigessimum secundum : quartum in quo ipse mortuus est, in trigessimum tertium ætatis suæ annum. Ex his necessario manifesteque concluditur, Christum cum in anno ætatis suæ trigesimo tertio versaretur, esse mortuum. At enim, aduersus hanc rationem, nonnulla possunt obiici, quæ, quia magnas habent difficultates, magnique sunt momenti ad explicationem eius questionis, quam nunc tractamus, propterea nobis visa sunt non esse vel dissimulanda, vel molli, ut aiunt, brachio, prætereunda, sed cum diligentia curaque tractanda.

Primo igitur opponitur nobis, Ioannem post Christi baptismum, aperte expresseque non nisi tria Paschata commemorasse : vnum capite secundo, alterum capite sexto, tertium capite vndecimo: decimo tertio, & decimo octauo. Nam quod cap. 5. annos diximus commemorari ab eo capite quinto, id Ioannes quæ Ioannes non appellat Pascha, sed tantummodo diem festum: sic enim scribit: *erat dies festus Iudeorum, & ascendit Iesus Hierosolimam.* Nonne autem diei festi, multi & in primis graues & clari festum, id prores, non Pascha, sed vel festum Pætecostes, vel festum Sortiu, siue fuerit aliquod aliud de festis hyemalibus Iudeorum, intelligi debere est Pascha.

Quarta ratio ex Euangelio D. Ioannis petita

Euangelium D. Ioannis relinquit distinctius.

Tractatur locus Ioannis cap. 5. annos quæ Ioannes nec ibi vocat diem festum, is fuerunt

fuerunt. Equidem non ignoro quisnam fuerit dies ille festus à Ioanne positus in capite quinto, tres esse scriptorum opiniones; quas hoc loco breuiter ponere ac perpendere, non erit alienum. Prima opinio est Chrysostomi, Cyrilli, Euthymij, Theophylacti, D. Thomæ, & Nicolai de Lyra, qui explanantes illum locum Ioannis, tradunt, diem illum festum fuisse Pentecostes, tertio mense, & quinquagesimo die post pascha celebrari solitum. Nam cum Ioannes ca. 2. posuerit festum Pascha

2. opinio Chrysostomi, Cyrilli & aliorum. Diem festum, cuius Iohannes meminit, fuisse proximum post Pascha, nisi festus dies Pentecostes. Verum hanc opinionem videtur contextus ipse Euangelicæ historiæ. D. Iohannes in capite secundo, aliquamdiu Iesus commemoratus est Hierosolymis, postea non vrbe tantum, sed etiam Iudæa discessit: & ille Pascha aliquanto post, iterum rediit in Iudæam, ibique non paruo tempore, vt ex tertio capite Ioannis intelligitur, versatus est. Post hæc declinans inuidiam & odium insectantium se Pharisæorum, relicta Iudæa venit in Samariam. Prædicta autem omnia intra quinquaginta dies inter Pascha & Pentecostes interlapso, esse acta, non est verisimile. Quo tempore autem erat in Samaria, quatuor mensibus affuisse festum Paschæ, perspicue intelligitur ex illis Christi verbis: quæ sunt in quarto capite

Messis in Iudæa. *te Ioannis, Nonne vos dicitis, quia adhuc quatuor menses sunt. & messis venit?* tempus autem messis in Palestina, fuisse circa festum Paschæ, manifestum sit ex vigesimo tertio capite Leuitici, sed manifestius est legenti tertium, quartum, & quintum caput libri Iosue. Illis enim locis narratur, quo tempore Iordanem Iudæi transierunt, fuisse tempus messis: transierunt autem decimo die primi mensis & decimo quarto die celebrantes Pascha comederunt fruges illius anni, nempe, azymos panes, & polentem. Patet igitur à festo Paschæ in secundo capite nominari, usque ad Christi aduentum in Samariam, præterisse circiter menses octo: sed Christus venit in Samariam ante diem illum festum nominatum in quinto capite, & priusquam venit in Hierosolimam, ubi sanauit paraliticum, ergo non potuit dies ille festus minimum octo mensibus posterior Paschæ, esse Pentecostes, quippe, qui quinquaginta dumtaxat diebus à Paschæ distabat. Rationem porro, quia illi auctores vsi sunt, manifestum est parum esse firmam. Non enim omnes dies festi, quos Ioannes in sua historia ita narrat, vt vnâ proximè post alterum commemoret, fuerunt inter se proxime con-

mè-consequentes. Initio namque sexti capitis nominat festum Paschatis, cum tamen proximè antè in principio quinti capitis posuisset diem festum Iudæorum, quem isti pentecostes interpretantur. Perspicuum verò est inter Penrecosten, & subsequens Pascha interiectos fuisse apud Iudæos complures alios dies festos, videlicet, qui in mense septimo, nono, & ultimo celebrantur. Quin cum Ioannes in exordio sexti capitis nominasset festum Paschatis: proximè post, initio septimi capitis ponit festum Scenopegiz, quod agebatur mense septimo, intermisso festo Pentecostes, & aliis quibuldam intermediis. Altera opinio est Caietani super quinto capite Ioannis, & Melchioris Cani in libro vndecimo de locis rheologicis, capite quinto, in solutione sexti argumenti affirmantium, diem illum à Ioanne dictum simpliciter, ac præcisè festum, nec fuisse Paschatis, nec Pentecostes, sed vnum aliquem de festis hyemalibus: erant autem tres, vnus Encorniorum, id est, renouationis, & purgationis templi, factæ à Iuda Machabæo, incidens in vigesimum quintum diem noni mensis Iudaici, qui *Cassu* appellabatur: vide quartum caput prioris libri Machabæorū: alter dies festus erat ædificationis seu instaurationis secundæ tēpli, principe Zorobabele, & Pontifice Iesu: is verò agebatur tertio die ultimi mensis, quem Hebræi vocant *Adar*, sicut legitur apud Esdram capite sexto: tertius erat sortium, à Mardachæo, & Esther institutus, & decimo quarto, ac decimo quinto die eiusdem mensis agi solitus, lege nonum caput libri Esther. Putant igitur Caietanus, & Canus, diem illum festum dictum à Ioanne fuisse festum, vel ædificationis secundæ templi, vel Sortium, alio nomine dictum festum Mardochæi. Sed hanc opinionem non aliis argumentis infirmare attinet, quam quibus confirmabimus tertiam sententiam: huius enim confirmatio manifesta est illius confutatio.

Est itaque tertia sententia prioribus longè probabilior, nomine illius diei festi simpliciter dicti, non alium, quam diem festum paschatis, debere intelligi. Atque hoc quidem clarè docet ipse contextus historię Ioannis: sic enim, quæ narrantur ab eo in capite quinto coherere, & consequentia sunt his, quæ narrauerat capite quarto, vt manifeste arguant veram esse hanc nostram interpretationem. Illic enim aperte significatum est, ab eo tempore, quo Christus venit Samariam, tempus messis, & Paschatis, quatuor mensibus abfuisse: quo temporis spatio, cōmodè à Christo fieri potuerūt in Galilæa, quæcumque tuuc ab eo facta, illic esse, alij Euangelistæ prodiderunt. Deinde non est verisimile, appellationem festi simpliciter dicti, tributam esse à Ioanne festo Sortium, vel instaurationis.

3. opinio
Caietani
de illodie
festis.
Iudæorū
festa hye-
malia.

3. opinio
Irenæi,
Eusebij,
Hierony-
mi, & alio-
rum simi-
lior verò.

rationis templi : siquidem eiusmodi dies apud Iudæos , erant minus illustres , & celebres festo Paschatis , & Pentecostes , & Tabernaculorum , nec erant diuina lege , sed humana auctoritate constituti . Cùm autem festus dies Paschatis esset primus anni , longèque celeberrimus , ritè appellatus est per antonomasiam , dies festus simpliciter , & præcisè . Verumtamen , illud mihi maximè persuadet probatque hanc sententiam , quod nō semel in Evangelica historia , dies festus Paschatis , etiam nōc hz dies festi præcisè , & simpliciter dicti , appellatur , velut apud simplici-

Dieta fe-
studici-
tur Pas-
chæ dies
simplici-
ter.

Lucam capite vigesimo secundo , apud Matthæum capite vigesimo sexto , & apud Ioannem decimo tertio . Ex quæ fati apparet eos recedere à consuetudine diuinæ scripturæ , qui appellationem festi simpliciter dicti , remouentes à festo Paschatis , cui maximè conuenit , & sæpè à scriptura tribuitur ad alios dies festos , quibus minime congruit , nec vñpiam in veteri , aut nouo testamento attribuitur , accomodate conantur . Atque huius sententiæ auctores habemus , Irenæum libro secundo , capite trigesimo nono , Eusebium in chronicis , & in libro octauo , de demonstratione Evangelica , diuum Hieronymum , & Theodoretum super capite nono Da-

Cur D.

Ioāes ab
vno Pas-
chate ad
aliud trā
sierit.

nielis . Sed enim fortasse obiiciet , in principio sexti capitis , nominasse festum Paschatis : quare , si quem initio s. ca. nominauit diem festum eū quoque festum Paschatis intelligi oportet , ab vno festo Paschatis , transisset Ioannes ad alterum proxime subsequens omnibus vnus integri anni actis Christi , proptus intermissis : quod sanè videtur absurdum . Verum hoc leuius est , quam vt lectorem mouere debeat . Namque solempne est Evangelistis , extrema: omissis inter mediis proximè inuicem connectere . Matthæus , descripto Christi baptismo , & ieiunio , proximè subiecit vltimam vocationem Apostolorum , quam tamen multo post tempore constat esse factam . Ioannes , cum 6. cap. Christi circa festum Paschatis acta dictaque narraasset , statim in capite septimo transiuit ad ea , quæ contigerunt circa festum Scenopegiæ , hiostrici Christi septem mensium silentio inuoluēs . Ergo quæ inter secundum , & tertium Pascha facta dictaque a Christo fuerant . Ioannes prætermisit , quod ea tres alij , qui ante ipsum scripserāt Euangelium , diligenter , & copiose , tradiderant , videlicet , Matthæus à capite duodecimo , vsque ad decimum quartum : Marcus à secundo ad sextum . Lucas à sexto ad nonum . Nam quod illi narrant de Christi discipulis vellentibus spicas , & grana comsticantibus , non longe post secundum festum Paschatis , & post ea , quæ Ioannes capite quinto , à Christo facta , & dicta com-

memo-

memorat accidisse putandum est.

Deinde, contra id quod supra dictum est de quatuor festis Paschatis, descriptis à Ioanne post baptismum, Christi vnde nos concludi arbitramur, Christum trigessimum tertium annum nequaquam excessisse, illud præterea obici posset, Ioannem omisisse vnum pascha transactum inter Christi baptismum & nuptias factas in Chana Galilææ in quibus Christus, aqua in vinum mutata, primum omnium signorum fecisse dicitur, post quas nuptias fuit Pascha, quod à Ioanne primum memoratur. Enimvero, communis opinione receptum est, quin etiam ipsius Ecclesiæ sensu, & auctoritate comprobatum, miraculum illud patratum in nuptiis, eodem quidem die, sed vno tamen anno postquam fuerat Christus baptizatus, fuisse factum. Ex quo efficitur, Christum post baptismum suum, quinquies festum Pascha, celebrasse. Nam, quod apud Ioannem est primum Pascha post nuptias in Chana Galilææ peractum, id reuera secundum est: cum enim inter baptismum, & illas nuptias, vnus integer annus interfluxerit, necesse est in eo anno fuisse aliud pascha prius eo, quod Ioannes primo loco memorauit. Hæc obiectio implicare habet quaestio nem, non parum nobilem, ac celebrem, nec parum etiam inter doctores controuersiam. Quæstio enim est, an quo die Christus baptizatus est, eodem ipso die, sed vna anno post miraculum illum fecerit in nuptiis, vt sicut baptismus eius fuit sexto Ianuarij incuntis anni trigesimali: sic illud miraculum acciderit eodem sexto die Ianuarij in anno trigesimo primo, per tredecim dies inchoato. In hac controuersia quid alij prodiderint, & quid mihi propensius ad similitudinem veritatis esse videatur, pau cis exponendum est Epiphanius in hæresi quinquagesima prima censet, miraculum illud factum esse à Christo in nuptiis, eo die quo fuerat natus, hoc est, die sexto Ianuarij cum iam expleuisset trigessimum annum, & eo die trigessimum primum ordiretur. Hinc colligit, miraculum illud sexaginta diebus post baptismum Christi esse factum. Quorum dierum rationem, hunc in modum subducit Epiphanius: post baptismum, inquit, quadraginta dies Christus ieiunauit in deserto, exinde rediit Nazareth, & inibi mansit quindecim dies, postea, rediit ad Ioannem, & vno die, qui fuit à baptismo quinquagesimus sextus, Ioannes de ipso tunc absente præclarum dixit testimoniū: die autem quinquagesimo septimo, ipso Iesu præsentem, testificatus de illo palam est illud, *Ecce agnus Dei. Ecce qui tollit peccata mundi*: iterumque die quinquagesimo octauo, dicente Ioanne, *Ecce agnus Dei*. Andreas, & quidam alius, sequuti sunt Christum: ad hæc egressus è Galilæa Christus die quinquagesimo nono vocauit ad se Philippum: denique,

An inter Christi baptismum & mortem quinque Paschata transierint.

An miraculum aliquod in vnum mutare, vno anno post Christi baptismum ex acto, contigerit.

Opinio Epiphani.

Matt. 4. Ioan.

die proximè sequēti, qui fuit sexagesimus à baptismo, & sextus
 Christūse dies Ianuarij, factæ sunt nuptiæ in Chana Galilææ. Sic Epi-
 phanius. Sed in hac eius opinione, quædam sunt contraria
 nuarij na communi doctorum sententiæ & antiquæ ipsius Ecclesiæ tra-
 tum in ditioni, veluti est illud, Christum sexto die Ianuarij esse na-
 teris, qui tum: cum ab antiquis vsque temporibus Christū 25. Decēbris
 sint opi- die natum in populo Christiano pro certo teneatur. Quamquæ
 nati, videatur in eo, consuetudinem Ægyptiorū sequutus, Epipha-
 Ægyptij nitis: quam in primo capite decimæ collationis, his verbis me-
 festū diē morat Cassianus. *Infra Ægypti regionem, mos iste antiqua tradi-
 tionis servatur, ut peracto Epiphaniæ die, quem provincia illius
 Sacerdotes, vel dominici baptismi, sed secundum carnem nativita-
 tis esse definiunt, & idcirco utriusque sacramenti sollemnitatem, nō
 bisaria, ut in occiduis provinciis, sed sub una dies huius festivitate
 concelebrant.* Atque huius loci, sententiæ Cassiani, meminit
 etiam Isidorus libro primo de officiis Ecclesiasticis, cum agit
 de festo Epiphaniæ, nonnulla sunt præterea in opinione Epipha-
 nij, plane incerta, nec vlla firma ratione, vel probabili con-
 iectura, aut grauis cuiuspiam viri auctoritate subnixa. Huius-
 modi est illud, Christum statim post quadraginta dies exactos
 in solitudine, venisse Nazareth, mansisseque ibi quindecim di-
 es, & post ea rediisse ad Ioannem. Hoc enim incompertum est,
 nec fortasse compertū esse potest: sicut nec præfinito sciri quā-
 to tempore post baptismum Christi, Ioannes illa præclara de
 ipso testimonia dixerit: quantumque temporis inter singula
 eius testimonia interfluxerit.

2. Opinio Altera opinio est ferè nunc recepta & peruulgata: Christum
 Christū quo die baptizatus, est eodē die, vno anno post fecisse miracu-
 quo die lum aquæ in vinum commutatæ. Hanc sententiam veteri tra-
 baptizatū ditione videntur confirmasse beatus Maximus, sanctus Augu-
 co aquā stinus, Eusebius Emisenus in suis homiliis de festo Epiphaniæ,
 in vnum & Isidorus in libro de officiis, cum agit de Epiphania. Quia
 mutasse, etiam, quod maximum est huius sententiæ firmamentum, ad-
 est huic opinioni Ecclesiæ auctoritas & testimonium, quæ id
 videtur apertè comprobare, publicè in templis canens in
 quadam antiphona, quæ est in officio de Epiphania, *Tribus mi-
 raculis ornatum diem sanctū colimus: hodie stella Magos duxit ad
 præsepe: hodie vinum ex qua factum est ad nuptias, hodie in Jer-
 dane Christus à Ioanne baptizari voluit.* At enim cum hæc argu-
 menta facile possint solui, nec certam, nec admodum proba-
 bilem eam opinionem faciunt. Primum enim auctores ad con-
 firmationem eius adducti, parum, aut potius nihil eam adiu-
 uant. Siquidem Maximus, non affirmat tria illa mysteria, eo-
 dem die omnia contigisse: sed utens particula disiunctiua, vel,
 aut,

ait, vnum aliquod horum trium eo die accidisse, sed nesciri rationem quodnam illorum trium eo die potissimum euenerit. Verba Maximi sic habent: *In hac, dilectissimi, celebritate, sicut relatus paterna traditionis instruimur, multiplici est festiuitate letandum.* Ferunt enim Christum hodie, vel stella duce à gentibus adoratum: vel inuitatum ad nuptias: aquam uertisse in vinum: vel suscepto à Ioanne baptismo, Iordanis fluuenta consecrasset. (sed quid potissimum presenti hoc factum sit, de, noueris ipse qui fecit. Hæc Maximus. Cuius simile est, quod scribit D. Augustinus sermone vigesimo septimo, de tempore, qui est secundus de Dominica intra octauas Epiphaniæ. Licet, inquit, de solemnitate huius diei, veterum sit diuersa traditio, una tamen sancta deuotionis est fides. Nam quamuis nonnulli Dominum nostrum, stella duce à Magis estimant adoratum: alij asserant, eum aquam in vinum mutasse, quidam vero baptizatum esse à Ioanne confirmant: in omnibus tamen Dei filius creditur, in omnibus est vera festiuitas. His consonant, quæ scribit Emissenus de festo Epiphaniæ. Hodie, inquit, per documenta certissima Deus in homine declaratus est: siue quod stella de calo ortus sui nuncium Magis præbuit: siue quod Iordanis aquas ad salutem humani generis suo baptismo consecrauit: siue hæc eadem illius miraculi dies sit, qua primum in Chana Galilee in nuptiali conuiuio, aquas in vinum conuertit. Nec non & Isidorus prædictis uiris concinens, scribit, festum Epiphaniæ sic esse appellatum, siue ex eo, quod Christus eo die stella indice, ostensus est Magis: siue quia in baptismo Dei filius, & magister hominum declaratus sit testimonio Patris: siue quia in nuptiis, per miraculum aquæ in vinum conuersæ, manifestatus sit discipulis. Neque vero auctoritas Ecclesiæ multum fauet huic opinioni, nam cum Ecclesia canit, *hodie uini ex aqua factum est ad nuptias*, illud, *hodie*, diceret aliquis non referri ad tempus rei gestæ, sed ad tempus commemorationis & celebrationis eius rei, quam eo die facit Ecclesia. Est enim hæc illorum uerborum sententia: hodie in Ecclesia recolitur & commemoratur, Christum esse adoratum à Magis, baptizatum à Ioanne, & aquam esse ab eo in vinum mutatam. Quod ne videatur commentitium, equidem puto non aliter intelligi debere, quod Ecclesia canit in festo Paschatis, *hodie Christus resurrexit*: & in festo Pentecostes, *Spiritum sanctum hodierna die in filios adoptionis effudit*. Etenim raro accidit, ut festum Paschatis, aut Pentecostes, eodē die celebretur ab Ecclesia, quo die Christus vel ex mortuis resurrexit, vel Spiritum sanctum misit in discipulos. Ecclesia igitur illa tria mysteria, sapienter instituit eodem die celebrari: tum quod magnā inter se conuenientiam & similitudinem haberent, cum in eorum unoquoque, sin-

Maximus ho-
mil. 1. de
Epiphania.

D. Augu-
stinus.

Emissenus ho-
mil. 1. de
Epiph.

[sid. lib. 1,
de offic.
Ecclesi.
Matt. 2.
3. Io.
an. 1.

Cui vno
eodemq;
die tria
hæc my-
steria re-
colantur.

gularis Christi excellentia variè declarata fuerit : tum etiam, quod incertum erat , quonam die, quodnam illorum triù euenisset, aliis omnia eodem die, aliis vero diuersis diebus ea contigisse opinantibus: propterea voluit ea coniunctè, atque vnius diei festiuitate celebrare. Quamuis, expeditior istius argumenti solutio esse posset, Ecclesiam, vt in aliis non paucis, quæ ad Ecclesiastica officia pertinent , sic etiam in hoc, non certam aliquam & indubitaram sententiam: sed inter varias & probabiles doctorù ea de re opiniones, eam præcipuè opinionè, quæ tunc fortasse celebrior erat, & probabilior habebatur, esse secutam . Multis præterea rationibus ea opinio refelli potest. Primum enim, iam inde à baptismo Ioannis, Christum habere discipulos cœpisse, perspicuè docet Diuus Petrus in actis Apostolorum, ca. 1. *Oportet, inquit, ex his viris qui nobiscum sunt*

**Locus ex actis Apo-
stolorù
capite pri-
mo, tra-
ctatur
hic & in-
fra.** *cogregati, in omni tempore quo intratis & exiitis inter nos Dominus Iesus, incipiens à baptismo Ioannis vsque ad diem, quo assumptus est a nobis, testem resurrectionis fieri nobiscum, unum ex istis.* Sic Petrus. At liquet ex narratione Ioannis in capite primo & secundo, Christum paulo ante illas nuptias, discipulos habere cœpisse : ergo nuptiæ illæ non vno anno post baptismum sunt factæ. Deinde Christus in ipso baptismo, voce decælo missa, & Dei patris testimonio declaratus est Dei filius, & doctor hominum, cum de ipso dictum est, *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui ipsam audite.* Non decebat autem Christum, munus prædicandi à Patre sibi iniunctum , per vnum annum non exequi: cœpit autem prædicare post illas nuptias, non est igitur credibile, nuptias esse vno integro anno post Christi baptismum factas. Ad hæc totum prædicationis Christi tempus, Patres vt supra ostendimus, tribus annis, superque aliquot mensibus definierunt: Christus vero prædicare orsus est post nuptias, quæ si vno anno post baptismum factæ sunt, non nisi duo anni assignari possunt prædicationi Christi : aut si tres anni assignentur, necesse est Christi ætatem, vsque ad trigessimum quartum annum producere : quod tamen illius opinionis defensores, plane inficiantur. Patet igitur ex his quæ dicta sunt, solutio eius, quod supra obiiciebatur: negadum enim est, post baptismum Christi fuisse aliquot Pascha prius eo, quod in capite secundo à Ioanne memoratur. Nam quod pro huius rei argumento afferebatur, miraculum factum in nuptiis, vno anno post Christi baptismum contigisse, satis ostensum est, aut esse falsum, aut esse incertum & infirmum: liquet enim ex supradictis, tempus illarum nuptiarum, eo interuallo, quod fuit inter baptismum Christi & Pascha proxime subsequens, de quo nempe Ioannes in secundo capite scripsit, contineri.

**Quomodo inter
baptis-
mum Chri-
sti & nup-
tias nullum
Pascha
intereffe.** *Non decebat autem Christum, munus prædicandi à Patre sibi iniunctum , per vnum annum non exequi: cœpit autem prædicare post illas nuptias, non est igitur credibile, nuptias esse vno integro anno post Christi baptismum factas. Ad hæc totum prædicationis Christi tempus, Patres vt supra ostendimus, tribus annis, superque aliquot mensibus definierunt: Christus vero prædicare orsus est post nuptias, quæ si vno anno post baptismum factæ sunt, non nisi duo anni assignari possunt prædicationi Christi : aut si tres anni assignentur, necesse est Christi ætatem, vsque ad trigessimum quartum annum producere : quod tamen illius opinionis defensores, plane inficiantur. Patet igitur ex his quæ dicta sunt, solutio eius, quod supra obiiciebatur: negadum enim est, post baptismum Christi fuisse aliquot Pascha prius eo, quod in capite secundo à Ioanne memoratur. Nam quod pro huius rei argumento afferebatur, miraculum factum in nuptiis, vno anno post Christi baptismum contigisse, satis ostensum est, aut esse falsum, aut esse incertum & infirmum: liquet enim ex supradictis, tempus illarum nuptiarum, eo interuallo, quod fuit inter baptismum Christi & Pascha proxime subsequens, de quo nempe Ioannes in secundo capite scripsit, contineri.*

Si quis tamen peruulgatam illam, multisque probatam de nuptiis vno anno post baptismum Christi factis opinionem, sequi ac defendere voluerit: cum hoc ego non magnopere contendam, quin etiam facile ac libenter consentiam. Neque erit arduum, quibus ea opinio est oppugnata, rationes dissoluere. Ad primam enim ita respondeatur: quem Petrus appellauit baptismum Ioannis, eum non fuisse baptismum Christi à Ioanne collatum: sic enim neminem discipulorum Christi reperiemus, qui statim, ab eo tempore, quo Christus baptizatus est à Ioanne, cum ipso fuerit. Petrum namque & Andream, primos in Apostolis sectatores Christi, non obicere Ioannes, in primo capite indicat, longe post baptismum accessisse Christo: adhæsisse autem multò post tempore, manifestum est. Petrus itaque per baptismum Ioannis significauit totum id temporis, quo Ioannes baptizauerat, nempe, quoad in carcerem fuit inclusus: quod tempus amplius fuisse vno anno, in aperto est. Ad secundam rationem, respondendum est, anno illo inter baptismum & nuptias interlapso, Christum minimè otiosum aut desidiosum fuisse, sed frequenter adiisse ad Ioannem, vt eius testificatione pernotesceret, & commendaretur populo: & item, vt crebris sermonibus & colloquiis, priuatim homines exudirer, sibi que fidem & auctoritatem, hominumque studia & beneuolentiam adiungeret: videlicet, ne publicus repente doctor, & conclamationator prodiret. Etenim, cum Andreas & Nathanael appellarunt eum Rabbi, hoc est magistrum, satis indicarunt, eum iam tunc docere homines, & habere discipulos cœpisse. Ad tertiam rationem hoc detur responsum: tempus prædicationis Christi definitum à patribus, ordiri oportere à Christi baptismo, eoque tempore vniuersam Christi prædicationem, tam publicam, quam priuatam, comprehendi debere. Cur autem Pascha inter baptismum & nuptias transactum, Ioannes prætermiserit, ea ratio potest reddi, quod Ioannes tempus prædicationis Christi, per Paschata dirigere & describere voluerit ex eo tempore, quo Christus & discipulos habere, & palam docere, & miracula facere cœpisset: id autem post nuptias illas in Chana Galilææ celebratas, fieri cœpit. Sed vniuersæ huius disputationis de chronologia ortus, baptismi, & mortis Christi Domini nostri, hic finis esto.

Nuptias
post
Christi
baptis-
mū vno
anno ce-
lebratas,
credibile
etiā est.
Solutio
rationum
quibus
commu-
nis opi-
nio op-
pugnata
est.

Ioan. 2.

*Quaestio octaua, de tempore excidij Hierosolymitani,
quod à Romanis, duce Tito, factum est.*

Quodtem
pore exci
dium Hie
rosolymi
tanū, sub
Tito &
Vespasia
no conti
gērit.

Tiberius
quot an
nōs im
perauerit

Caligula
item &
Claudius
Et Nero
eiusque
successo
res.

De clade
Iudeorū
sub A-
driano
impera
tore.

DE octo quæstionibus, quas in prima parte huius libri explicandas suscepimus, vna tantum, & ea perquam breuis & facilis, reliqua est, paucis expedienda. Quæritur, quo tempore excidium Hierosolymitanum sub Tito Romano- rum duce contigerit. Sed hanc quæstionem, nullius est negotij explicare: contigit namque quadraginta circiter annos post Domini nostri passionem. Siquidem Christū Dominum anno quarto Olympiadis ducentessimæ secundæ mortuum esse, supra docuimus, in quæstione septima. Illud autem excidium euenisse in quarto anno ducentessimæ duodecimæ olympiadis, Eusebius in chronicis adnotauit. Item concluditur ex annis Romanorum imperatorum. Etenim Tiberius post mortem Domini nostri, quæ in octauum & decimum principatus eius annum incidit, imperauit annos quatuor, menses vndecim, præterque, dimidium mensem, cœpit enim imperare decimo nono die Augusti, & obiit decimo sexto die Martij, regnauitque annos viginti duos, menses sex, & dies viginti nouem. Post eum, Caligula orsus imperare decimo sexto Martij, interfectus est vigesimo quarto die Ianuarij, & imperauit annos tres, menses decem, & dies octo. Huic successit Claudius vigesimo quarto Ianuarij, imperauitque annos tredecim, menses octo, dies viginti: obiit enim tertio idus Octobris. Hinc sumpsit initium Neronis imperium, quem constat regnasse quatuordecim annos non tamen plenos. Neronem excepere tres: qui breui, & hoc ordine Romanorum imperium tenuerunt, sicut tradit Iosephus libro quinto de bello Iudaico, capite sexto, octauo, & decimo tertio: Galba, imperauit mensibus septem & totidem dies: Otho tres menses & duos dies, Vitellius, menses octo, & dies quinque. Denique, hos proximè secutus est Vespasianus, cuius secundo imperij anno expugnata, incensa, & funditus euersa sunt Hierosolyma, sicut grauis auctor in libro septimo de bello Iudaico tradit Iosephus. Ex prædictis annis imperatorum, summa annorum fere quadraginta à passionē Domini usque ad excidium Hierosolymitanum, quam posuimus supra, planè conficitur.

Post hoc gentis Iudaicæ exitium, paulo plus sexaginta annos altera clades, non minus calamitosa & funesta, sub Adriano Imperatore Iudæis accidit. Qui cum à Romanorum imperio defecissent, ac rebellassent, cruentissima strage, & incredibili cæde, fere omnes consumpti & deleti sunt. Narrat historiam hanc Eusebius libro quarto historię Ecclesiasticę, capite secundo

tundo & sexto, indicans eam quoque ab externis scriptoribus plenissime scriptam, haud dubie, in primis significas Dionem, cuius Epitome in Adriano, causam rebellionis, & magnitudinem cædis ludæorum, ad hunc modum tradit, *Cum Adrianus in urbem Hierosolymam qua eversa fuerat, quamque Eliam Capitolinam appellavit, coloniam deduxisset, & quo loco templum Dei fuerat, eodem loco, Ioui adificari curavisset: magnum bellum & disturnum moveri cepit. Iudæis graviter ferentibus, quod externa nationes, in suam urbem habitatum venissent, quodque in ea fieri externa sacra viderentur.* Hæc igitur causa, vel occasio, fuit rebellionis. De infinita autem ludæorum cæde, paulo infra hæc subiungit. *Ita, inquit, à Romanis fracti & oppressi sunt Iudæi, ut pauci admodum evaserint, & quinquaginta eorum arces minutissima, vicique celeberrimi ac nobilissimi, nongenti octoginta quinque, funditus eversi sint. Casa sunt in excursionibus, præliisque, hominum quingenta octoginta millia: eorum autem qui fame, morbo, & igni interierunt, infinita fuit multitudo, ita ut omnis præter Iudæa deserta relicta fuerit. Id eis, antequam bellum gere retur, fueras portentis quibusdam denuntiatum: namque monumens Salomonis, quod illi summa religione colunt, sua sponte divissum corruerat: lupi præterea, & hyæna multa, in urbes eorum ru- gientes atque ululantes introierant.* Sic habet Epitome Dionis in Adriano. Hoc autem excidium gentis ludæorum, Eusebius in chronicis fuisse annotavit in decimooctavo anno principatus Adriani, & extrema olym- piade ducentesima vigesima octava, scilicet annis post excidium sub Tito factum, sexaginta quatuor, post passio- nem autem Domini nostri, qua- tuor & centum annis.

Dio Ca-
sius hoc
excidio
Iudæo-
rum quid
scripserit

Quotem-
pore hoc
excidiū
evenerit.

SECVN-

SECUNDA PARS LIBRI VNDECIMI, ET DISPUTATIONIS DE SEPTUAGINTA HEBDOMADIS.

*Exponuntur ac refelluntur aliorum opiniones de
ratione computandi septuaginta heb-
domadas.*

Transitio
ad sequē-
tem dis-
putatio-
nem.

Xpeditis octo quæstionibus, quarum explicatio magno nobis vsui futura erat, ad tractationem quæstionis de septuaginta hebdomadis, qua etiam de causa, præuertendam ei disputationi esse censuimus: nihil iam remorari nos debet, quo minus in ipsam disputationem quam primum ingrediamur. Ac

primo loco varias auctorum sententias de principio, & fine septuaginta hebdomadum, & de ratione putandi annos, qui in illis continentur, cognoscere ac diiudicare oportet. Nec tamen in animo est, omnes, omnium qui de hac quæstione quoque modo differuerunt, opiniones persequi, nimis enim id longum & molestum, minimeque necessarium est. Celebriores igitur, & nobiliorum auctorum sententias percontabimur, incipiendo à vetustioribus, & vsque ad nostri temporis scriptores descendendo. Diuus Hieronymus in præfatione libri vndecimi commentariorum in Isaiam affirmat, Iosephum & Porphyrium de hac quæstione septuaginta hebdomadam plurima disseruisse. Idē in catalogi scriptorum Ecclesiasticorum tradit, Iudā quendam, qui tempore Seueri imperatoris claruit, plenissimè de septuaginta hebdomadis quæ sunt apud Danielelem, scripsisse. Verum opiniones istorum auctorum, quia illæ, amissis eorum scriptis ad nostram notitiam minime peruenierunt, nec probare, nec improbare possumus. Beatus Augustinus in epistola octogesima, quam scripsit ad Esychiū refert, fuisse quosdam, qui duplices facerent septuaginta hebdomadas: & priores compleras esse dicerent in primo Christi aduentu: posteriores vero, in ultimo eius aduentu, & in consummatione seculi esse complendas. In hac sententia fuisse quondam Apollinarium

Lapdi-

Qui de
70. heb-
domadi-
bus scrip-
serint quo-
rū librinō
extant.

Duplices
70. heb-
domadas
nonnulli
fecerunt.

Laodiceum Episcopum, testatur hoc loco Hieronymus. Hanc opinionem non attinet argumentis refellere, quam res ipsa euentusque redarguit. Siquidem à primo aduentu seu ortu Christi, ad hanc diem in qua etiamnum expectamus secundum Domini aduentum, non tantum septuaginta hebdomadæ, sed ducentæ & viginti sex transierunt. De prioribus septuaginta hebdomadis, nihil certi aduersus illos dici potest, cum neque constet vnde eas illi ordirentur, nec liqueat, quid per primum Domini aduentum, in quo eas terminarent significare voluerint: non passionem, & mortem Christi, an potius ortum eius: nam si ortum intellexerunt, falsam esse eorum sententiam, ex his quæ posterius dicturi sumus, manifestum erit. Veniamus igitur ad opiniones nobis notas.

Prima opinio Hippolytus martyr, referente Hieronymo su per hoc nono capite Danielis, orsus est septuaginta hebdomadas quinquaginta annis ante solutionem Babylonicæ ludæorū captiuitatis, id est ab olympiade quadragesima prima. Soluta enim est captiuitas ludæorum, primo anno regni Cyri, vt dictū est supra lib. 10. quæstione secunda: primus autem Cyri annus, cōpetit in olympiadis quinquagesimæ quintæ annū primū, sicut docuimus in prima parte huius libri, quæstione secūda. Terminat autē Hippolytus sexaginta nouem hebdomadas in natiuitate Christi: vltimā vero hebdomadā refert ad consummationē mundi, eā diuidens in prædicationē Enoch & Eliæ, & in regnū Antichristi. Triasunt in hac opinione improbanda. Primo, sine vlla causā, & ratione, inchoat hebdomades duratē captiuitate Babylonis: Nā nos libro decimo, quæstione decima. sexta docuimus, exordii septuaginta hebdomadū à vigesimo anno Artaxerxis Lōgimani, qui fuit decimus quintus, & ceteris annus post solutam captiuitatē Babylonicā, esse capiendū. Deinde ab Olympiade quadragesima prima, vnde auspicatur hebdomades Hippolytus, vsque ad natiuitatē Domini, quæ fuit in anno quarto olympiadis ceterisimæ nonagesimæ quartæ, vt supra, quæstione quinta huius libri ostēdimus, fluxerunt anni sexcēti duodecim. Hippolytus autē putauit trāsiisse dumtaxat sexaginta nouem hebdomadas, hoc est annos quadringentos octoginta tres. Præterea, quis non videt commentitium esse vltimam hebdomadam tāto intervallo à ceteris separare, eamque vsque in tempus Antichristi reicere?

Hippolytus quid de 70. hebdomadibus scripserit

Reiicitur huius sententia.

Secunda opinio. Clemens Alexandrinus in primo libro stro Clemen-
maturum orditur hebdomadas à primo anno Cyri, quo dona- Alexan-
ta est ludæis libertas, & facultas instaurandi templum, finit drinus
autem eas in euersione Hierusalem, quæ sub Tito facta est. vnde
Sed

incipiat.
finiatque
70. heb-
domadas

Sed non satis mirari possum tam insigne Clementis in chronologia erratum, namque à primo anno Cyri, qui fuit primus olympiadis quinquagesimæ quintæ, ut dictum est supra, quæstione secunda, usque ad subuersionem Hierusalem sub Tito factam in olympiade ducentesima duodecima, quemadmodum ostensum est in prima parte huius libri, quæstio. 3. numerantur centum quinquaginta octo Olympiades, & anni sexcenti viginti octo, cum septuaginta hebdomades, annos tantum quadringentos nonaginta complectantur.

Iulius Africanus
quid de
his scri-
bat.

Tertia opinio. Iulius Africanus, ut memorat Eusebius libro octauo de demonstratione Euangelica, & hoc loco D. Hieronymus, septuaginta hebdomadas Danielis interpretatus est, non annorum solarium, sed lunarium, ideo enim dictas esse ab angelo abbreviatas: quadringenti autem: & nonaginta anni lunares, quot videlicet continentur in septuaginta hebdomadis, æquæ valent, atque quadringenti, & septuaginta quinque solares. De hoc, etsi reprehenditur à multis Africanus, sed immerito tamē reprehenditur, ut libro decimo, quæstione octaua ostensum est. Deinde orditur hebdomadas a vigesimo anno regis Longimani, nimirum, quo tempore primum data est facultas reficiendæ urbis Hierusalem. Rectè sanè hoc Africanus, nā nō aliunde sumi debere initium hebdomadum, libro decimo, quæstione decimasexta demonstratum est. In eo tamen lapsus est, quod terminās hebdomadas in morte Christi, facit Christum mortuum anno decimoquinto Tiberij, quem annum comparat ipse cum anno secundo ducentesimæ secundæ Olympiadis. Hæc vero confutata sunt à nobis in prima parte huius libri, quæstione sexta & septima.

Origenes
quid sen-
tiat.

Quarta opinio. Origenes libro decimo Stromatum, ut hic refert D. Hieronymus, auspicandas putauit hebdomadas à primo anno Darij Medi, quo scilicet anno Daniel hanc reuelationem habuit: terminandas vero in natiuitate Christi: non animaduertens tempus quod inter Darij Medum, & Christina tiuitatem interiectum est, continere annos quingentos sexaginta, nam annus Darij, quo hæc visio contigit Danieli, incidit in extremam Olympiadem quinquagesimam quartam, vno videlicet anno ante initium monarchiæ Cyri, ut dictum est libro decimo, quæstione secunda: Christum autem natum esse docuimus supra, quæstione quinta, anno quarto Olympiadis centesimæ nonagesimæ quartæ.

Origenes
itē quid
alibi scri-
bat.

Quinta opinio. Idem Origenes in tractatu 29. in Matthæum, multo aliter, & quidem multo peius, rationem septuaginta hebdomadum explicat: primo ait, has hebdomadas non esse annorum, sed decenniorum, ut vnaquæque contineat septuaginta

ginta annos, & omnes simul annos quater mille nongentos. Hoc autem refutatum à nobis est libro decimo, quæstione octava: nusquam enim Scriptura, aliter vocabulo hebdomadis utitur, nisi pro septenario dierum, vel annorum. Sed illud absurdum, quod septuaginta hebdomadam, usque ab Adamo ducit exordium: cum angelus manifestis verbis delectet, eas ab inauguratione urbis Hierusalem exordiri oportere, sicut probatum est à nobis lib. 10. quæstione decima sexta. Deinde, sexaginta novem hebdomadas decenniorum, id est, annos quater mille octingentos triginta terminat Origenes in natiuitate Christi: atqui nos, quæstione quinta huius libri, secundum chronologiam Hebraicam ostendimus ortum Christi non longius ab exordio mundi quatuor millibus annorum, additis præterea viginti tribus annis, absuisse. At secundum supputationem annorum, quam habent septuaginta interpretes in libro Genesios, & quæ plerique veterum sequuti sunt, ab exordio mundi usque ad ortum Domini nostri, plures quinque millibus annorum numerantur, ut ætuta supputatio ad Origenis sententiam quadret. Denique, Origenes septuagesimam & ultimam hebdomadam extendit, à natiuitate Christi usque ad eversionem Hierusalem sub Tito factam: in cuius dimidio Christum putat esse passum, in fine autem subuersam esse Hierusalem. Sed nos in extrema quæstione libri decimi docuimus septuaginta hebdomadas, usque ad excidium Hierusalem, nequaquam extendi debere.

Sexta opinio. Tertullianus in libro quem scripsit aduersus Iudæos explicando chronologiam harum hebdomadam, tam multa peccauit, ut longum, & molestum futurum sit omnia eius errata sigillatim refellere. Principio, hebdomadas cœpisse putatà Dario Medo: quod supra in opinione Origenis refutatum est. Tum, in pertextenda chronologia regum Persarum, quinque tantum reges percenset, omissis aliis nouem: & monarchiæ Persarum quam stetisse constat triginta, & ducentos annos, ipse sex dumtaxat, & centum annos attribuit. Postea, Darium Medum, qui vno tantum anno Chaldaeis imperauit, ut ostensum est libro decimo, quæstione secunda, ipse decem, & nouem annos imperium tenuisse affirmat. Deinde Darium facit, ultimum Persarum regem, duos & viginti regnasse annos, eo quæ deuicto postea Alexandrum magnum duodecim annos imperium tenuisse. Sed utrumque falsum est: nam nec Darius regnauit ultra sex annos: & totidem Alexander, victo, & occiso Dario, superstes fuit. Ad hoc scribit Christum anno decimo quinto Tiberij Caesaris esse passum, quod supra in septima quæstione huius libri confutatum est, præterea, censet à

O o

primo

primo anno Darij Medi, quo anno hæc visio contigit Daniell, usque ad natiuitatem Domini nostri, decursas esse sexaginta duas hebdomadas, & dimidiam, annos quadringentos triginta septem: atqui supra refellendo opinionem Origenis, quingentos sexaginta annos præterisse ostendimus. Ad extremum Tertullianus putat, ab ortu Christi usque ad euersionem Hierusalem sub Tito factam, exactas esse reliquas septem hebdomadas, & dimidiam, hoc est, annos quingenta tres: cum id temporis contineat plusquam decem hebdomadas, id est, annos septuaginta. Nam, ut supra questione quinta, & octaua, ostensum est, Christus in anno quarto Olympiadis centesimæ nonagimæ, quartæ natus est, excidium verò Hierosolymitanum accidit, anno quarto Olympiadis ducentæ sinæ duodecimæ.

Veteres
Hebræi,
vnde has
inchoer,
& vbi fi-
niant.

Septima opinio. Veteres, Hebræi, quorum opinionem refert hoc Loco Diuus Hieronymus, exordiebantur hebdomadas à Dario Medo: sed earum sexaginta duas terminabant in euersione Hierusalem, quæ sub Tito facta est: reliquas octo finiebant in extremo illo excidio, & exterminatione Iudzorum, quæ Adriano imperatore ipsæ accidit. Verum Hebræi, qui etiam in sua chronologia sæpe hallucinantur, in aliena vero, plane cæci sunt, non videntur, à Dario Medo, qui regnavit quinquagesima quarta Olympiade, ut patet ex questione secunda libri decimi, & item secunda libri undecimi, usque ad cladem illam, qua Iudæi sub Adriano contriti, ac penè consumpti sunt, quæ incidit, ut demonstratum est in questione octaua huius libri, in Olympiadem ducentessimam vigesimam octauam, præterisse, non septuaginta hebdomades, ut ipsi numerant, sed proxime centum, hoc est, annos sexcentos nonaginta sex.

Eusebius
quomo-
do 70.
hebd-
madas sit
interpre-
tatur li. 8
de Euan.
Demon.
decim. 1.

Octaua opinio. Eusebius in libro octauo, de demonstratione Euangelica, cuius sententiam etiam hoc loco D. Hieronymus satis diligenter, & enucleatè declarauit, tres ponit huius questionis de septuaginta hebdomadis interpretationes. In prima expositione, incipit hebdomadas à primo anno Cyri, quo soluta est captiuitas, dataque Iudæis potestas ædificandi templum, terminat autem sexaginta nouem hebdomadas in Hyrcani tempora, videlicet, cum captis Hierosolymis à Pompeio, confirmatus ei est pontificatus. Dicit autem Hyrcanum fuisse vltimum Christum, id est vltimum pontificem legitimè electum: nam qui post illum fuere pontifices, ex alieno genere fuerunt:

& pon-

& pontificatum ad breue tempus, vel gratia, vel pretio à regibus consequuti sunt. A Cyro igitur usque ad hoc tempus Hircani, numerat sexaginta nouem hebdomadas, hoc est, annos quadringentos octoginta tres. De vltima hebdomada, quid sentiat posticius in secunda interpretatione aperit.

In secunda porro interpretatione aspiciatur hebdomadas à sexto anno Darij Hystaspis, quo instauratio templi absoluta iussu est, hoc est, in primo anno sexagesimæ sextæ Olympiadis: sexaginta verò nouem hebdomadas; finit in morte Hircani, quem facit ab Herode necatum in Olympiadē centesima octogesima sexta, & anno decimo principatus Augusti: regni vero Herodis, anno primo. Itaque, quem hoc loco Gabiel nominat, Christum ducem, cum ipse non Messiam, sed Hyrcanum pontificem interpretatur. Denique septuagesimam, & vltimam hebdomadam, à prioribus sexaginta nouem, longo intervallo diiungens, ita eam diuidit: initio eius Christum, inquit, esse baptizatum: post, triennio, & aliquot insuper mensibus, confirmasse pactum suum, videlicet, legem Evangelicam prædicando, & multis modis confirmandos, ad hoc in dimidio illius hebdomadæ, occisum esse Christum, & denique, reliquo eiusdem hebdomadæ, dimidio Apostolos fidem Christi in Iudæa prædicasse, multisque miraculis comprobasse.

Tertia interpretatio vna tantum re à duabus prioribus differt. Namque, cum priores sexaginta nouem hebdomadas, scilicet singulas septem annorum, in hac tertia interpretatione, non, solum septuagesimam, sed, septuaginta annorum, Nos verò septuaginta annos, à baptismo Christi vsque ad Trinitatis principatum extendit, tamdiu enim Apostolicam durasse prædicationem, Ioanne Apostolo, usque ad Trinitatis tempora, sicut tradunt historię Ecclesiasticę, partim prædicando Evangelicam doctrinam, partim eam scriptis prædicando, perdurante. Atque hæc quidem fuit ascripta Eusebii sententia. In qua sunt multa, quæ reprehenduntur à viris doctis & sancte meritis. Principio, male auspiciatur hebdomadas, vel à Cyro, vel à Dario Hystaspis: neuter enim potestatem fecit ædificandi urbem Hierusalem, vnde Angelus initium hebdomadum esse petendum indicauit. Deinde, quem Angelus vocat Christum ducem, ipse Hyrcanum pontificem interpretatur: quod, quam sit remotum à ratione, & a germanaverborum Angelj sententia, libro decimo, questione decima septima, & decima octaua, demonstratū est. Postea, numerat Eusebius à primo anno Cyri, vsque ad id temporis, quo pontificatus

Tertia eiusdem expositio.

Reprehenditur Eusebius.

Hieroso- Hyrcano, auctoritate Pompeij Magni restitutus, & confirma-
ly naqua- tus est, quadringentos octoginta tres annos : sed fuisse plures
 du a lo- quingentis. Etenim, Cyrus iniuit regnū primo anno quinquag-
 peio cap- gesi. naquinte Olympiadis : Hierosolymā vero, cepit Pōpeius,
 ta. Iose- auctore Iosepho libro decimo quarto antiquitatum, & ipso.
 phus lib. met Eusebio in chronicis, in Olympiade centesima septuage-
 le. cap. 24. sima nona. Præterea, tempus inter sextum annum Darij Hy-
 De mor- staspis, & necem Hyrcani pontificis interiectum, definit ipse
 te Hyrc- quadringentis octoginta tribus annis, notans necem Hyrcani
 ni. vjde in Olympiade centesima octogesima sexta: cum Iosephus li-
 Iosephū bro decimo quinto antiquitatum aperte scribat, eam in Olym-
 li. 1. 5. c. 18 piade lxxxvij. contigisse. Falsum item est, annum cædis Hyr-
 quo tem- cani fuisse primum regni Herodis, cum fuerit septimus à vi-
 pore ve- sto Antigono, sicut tradit Iosephus, & decimus ab eo tem-
 ro hæc ac- pore quo à Romanis creatus est rex Iudæorum, quod Olym-
 tiderit piade centesima octava quarta esse factum, affirmat Iosephus
 narratur libro decimo quarto antiquitatum. Similiter falsum est, annū
 cap. 7. cædis Hyrcani fuisse decimum principatus Augusti: nam si
 Herodes spectet ad eius triumviratum, erit duodecimus, vel decimus
 rex quan- tertius, sin autem ad victoriam Asiaticam, seu initium monar-
 do crea- chie, erit primus. Ad hæc, commentitium videtur, ultimam
 tus. Iose- hebdomadam, à sexaginta novem prioribus tanto intervallo
 phus 14. seiuungere. Nam secundum primam eius interpretationem,
 cap. 26. distat a prioribus nonaginta annis, secundum alteram expo-
 sitionem, abest sexaginta. Simile autem figmento est, prio-
 res sexaginta novem hebdomadas, inter se continentes, &
 cohescentes facere: solam autem septuagesimam, tam lon-
 go spatio ab aliis separatam, nec huius diuersitatis causam vi-
 lam, vel rationem probabilem asserre. Postremo, cum sexa-
 ginta novem hebdomadam, singulas faciat septem annorum,
 ut solam ultimam, septuaginta annorum, satis apparet mo-
 dum esse commentum, ut taceam, id esse præter morem Scrip-
 turæ, quæ vocabulo hebdomadis, nusquam aliter, nisi ad
 significandum septenarium, vel dictum, vel annorum, ut
 solet. Cæterum Eusebius de tribus supradictis interpretatio-
 nibus, maxime videtur probasse secundam: hanc quippè so-
 lam in chronicis commemorat.

Cyrillus Nona opinio. D. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi duo-
Hieroso- decima, paucis expedit hanc quæstionem, sed multa misce-
lymita- minime vera. Cæptas existimat hebdomadas tempore Darij
nus, quid Medi, sic falso appetans Dariū Hytaspis. Ait hunc Dariū
de his cepisse imperare sexagesima sexta Olympiade. Sed nos supra,
supserit quæstione tertia exordium regni eius notauimus in quarto an-
 no sexagesimæ quartæ Olympiadis. His addit anno huius regis
 octavo,

octavo edificatam esse Hierusalem, cōfundens templum, cum ciuitate Hierusalem, quæ non tempore istius Darij, sed Artaxerxis Longimani, qui eius nepos fuit, resecta est. Ortum præterea Domini nostri accidisse tradit. Olympiade centesima octogesima sexta, cum inciderit in centessimam nonagesimam quartam, ut probatum est in prima parte huius libri, quæstione 1. Quo fit, ut ab initio regni Darij, vsque ad ortum Christi, anni, non ut ipse computat, quadringenti octoginta tres, sed plures quingentis effluerint. Illud denique in Cyrillo desideratur, quod de sexaginta nouem prioribus hebdomadis loquutus, septuagesimam, & vltimam, tam expresse, & distincte descriptam ab Angelo, miræ silentio præterierit.

Decima opinio. Diuus Chrysostomus in oratione secundâ contra Iudæos, bene quidem exorditur hebdomadas a vigesimo anno Artaxerxis Longimani: sed non bene, finem earum refert ad euersionem Hierusalem sub Tito factam. Namque, ut alia nunc minime discutiam, sanè tempus, quod a vigesimo anno Longimani, qui fuit annus quartus Olympiadis octogesimæ tertiæ, vsque ad illud excidium Hierusalem, factum in Olympiade ducentesima duodecima, quemadmodum supra ostensum est, annos plures quingentis continet.

D. Chry-
sostomus
quid ne
scribas.

Vndecima opinio. Severus Sulpitius libro 2. sacræ historiæ, breuiter quidem, sed malè quæstionem hanc explicat. Etenim numerare incipit hebdomadas à restitutione templi: nō autē, ut oportet à refectione vrbis. Deinde templum instauratum putat sub Dario Notho, quem vocat ipse Ochum: ac nos supra, quæstione tertia, argumentati sumus, illum Darium, sub quo templum instauratum est, non fuisse Nothum, sed Darium Hyttaspis, quartum Persarum regem. Illud præterea procul vero est, quod sexaginta nouem hebdomadas terminauit in excidio Hierusalem, cum eas ostensum sit libro decimo quæstione decima septima, ad tempus baptismi Saluatoris nostri pertinuisse. Neque illud in opinione Sulpitij non est obnoxium reprehensioni, quod sexaginta nouem hebdomadam ratione exposita, septuagesimam, atque extremam altissimo suppressit silentio.

Seuerus
Sulpitius
etiā quid
de his
scribas.

Duodecima opinio. Theodoretus super nono capite Danielis, eiusque sequutus vestigia Ioannes Zonaras in primo tomō annalium, censent has hebdomadas esse annorum lunarium cœptasque vigesimo anno regis Longimani, earum verò sexaginta duas terminant in nece Hyrcani, quem nomine Christi ducis significatum putant ab Angelo. A nece porro Hyrcani, vsque ad baptismum Christi, septem hebdomadas numerant.

Theodo-
retus &
Zonaras
quomodo
de eas in-
terpretā-
r.

*Ios. lib 15.
cap. 7.*

Denique in vltima hebdomada, per tres annos, & dimidium, Christum prædicasse aiunt: & in dimidio huius hebdomadis esse mortuum: reliquum autem eius hebdomadis dimidium, Apostolos Euangelium in Iudæa prædicando, transgisse. Sic isti. Sed dupliciter lapsi sunt, nam à vigesimo anno Longimani, qui fuit quartus octogesima tertiæ olympiadis, vsque ad necem Hyrcani, quam Iosephus, vt paulo superius docuimus, notauit in olympiade centesima octogesima septima, non præterisse annos quadringentos triginta quatuor, vt volunt ipsi, sed pauciores quadringentis sexdecim, ipse olympiadum, quæ inter vtrumque terminum intercesserunt, numerus, ostendit. Similiter, a necem Hyrcani, quæ fuit, vt dixi, centesima octogesima septima olympiade, vsque ad baptismum Christi, quem supra notauimus in anno primo ducentesimæ secundæ olympiadis, non fuisse tantum septem hebdomades, id est, anni quadraginta nouem, vt putat Theodoretus: sed prope nouem hebdomades, id est, anni exraginta.

*Lyranus,
Burgensis,
Vatablus,
Galatinus,
quid de
his sentiant.*

Decima tertia opinio. Nicolaus de Lyra, Paulus Burgensis, & Vatablus super nono capite Danielis. Petrus sic Galatinus libro quarto, capite decimo sexto, sequentes chronographiam Hebræorum, exorsi sunt hebdomadas à quarto anno regis Sedechiæ: easque terminarunt in passione Domini. Quorum opinionem de initio hebdomadum, supra refutauimus in libro decimo, quæstione decima sexta. Nunc satis argumenti esse debet ad eorum sententiam redarguendam, à quarto anno Sedechiæ, qui comperit in Olympiadem trigessimam quintam, vsque ad passionem Domini, hoc est, quartum annum ducentesimæ secundæ Olympiadis, præterisse annos sexcentos septuaginta. Taceo, istos auctores in putandis temporibus, & colligendis annis intermediis, multa inscieniter, & absurde effusiuisse. Nam Balthasari vltimo Chaldæorum regi, tres dumtaxat regni annos tribuunt, cui omnes boni scriptores, sicut dictum est in libro sexto, septem & decem annos tribuerunt. Cyrum præterea, tres tantum annos imperasse dicunt, quem triginta annos regnasse constat. Euilmerodach assignant viginti tres annos, contra omnium sententiam. Darium, sub quo instauratum est templum, fuisse aiunt filium Assueri & Esther. A quarto anno Sedechiæ vsque ad Cyrum, cum interfluxerint septuaginta & septem anni, ipsi octo tantum & quinquaginta numerant. Quid plura? secundum templum sub Dario: restitutum, steterisse censent vsque ad excidium eius sub Tito factum per annos quadringentos viginti: cum steterit quingentis octoginta. Nec mirum sit, istos tam multa peccasse in chronologia.

gia: quippe in ea sequuti sunt duces Hebræos, quorum chronologia mendosissimam esse suprà in prima quæstione huius libri, manifestis argumentis conuincimus. Itaque verissimè in istos dici potest, quod dominus noster dixit, si cæcus cæco ducat, ambo in foueam cadunt. *Matt. 18.*

Decima quarta opinio. Ioannes Driedo, libro tertio de sacris scripturis, capite quinto, parte quarta, & Cornelius Iansenius in commentariis super centesimo vigesimo secundo capite concordiaz Euangelicæ, has hebdomadas partiè interpretantur. Siquidem primas septem numerant, ab ædificatione templi sub Dario facta, vsque ad refectionem morum, & vrbis Hierusalem sub Artaxerxe, auctore Nehemia: cum tamen hoc tempus non septem hebdomadas, id est, annos quadraginta nouem, sed plus septuaginta annos contineat, id est ab Olympiade sexagisma quinta, vsque ad octogesimam quartam. Sexaginta vero nouem hebdomadas extendunt isti, ab instauratione templi vsque ad ortum Christi, hoc est per annos quadringentos octoginta tres. At secundum templum, ædificatum est initio sexagesimæ sextæ olympiadis, Christus autem natus est anno quarto centesimæ nonagesimæ quartæ olympiadis, quod tempus cõmet annos quingentos & prope viginti. Postremo à refectione vrbis Hierusalem sub Artaxerxe, vsque ad mortem Christi Domini, computant ipsi sexaginta duas hebdomadas, id est, annos quadringentos triginta quatuor, atqui tempus hoc continet annos quadringentos septuaginta sex: nam, ut supra probatum est, quæstione quarta, & septima huius libri, cõcepta est Hierusalem refici à Nehemia, anno vigesimo Longimani, qui fuit quartus annus octogesimæ tertix olympiadis, saluator autem noster mortem obiit, quarto anno ducentesimæ secundæ olympiadis.

Decima quinta opinio. Ioannes Lucidus in libro septimo de emendatione temporum, benè exorsus est hebdomadas à vigesimo anno regis Longimani, nec male terminauit eas quarto anno post Christi Domini passionem. Tempus autem intermedium censuit interfuisse quadringentorum nonaginta annorum, quot scilicet in septuaginta hebdomadis continentur. Sequutus enim est fictitias & mendosas Ioannis Annij chronologias, supra in quæstione prima huius libri, à nobis reprobatas atque reiectas. Sed reuera tempus illud inter vigesimum annum regis Longimani, & annum quartum à Christi morte interiectum, non plus quadringentos octoginta annos cõtinet, hoc est, decem minus, quam sint in septuaginta hebdomadis. Atq; hoc quidè dupliciter ostèdi atq; probari potest.

Primo quidem, paret hoc ex chronographia, quæ fit per olympides: liquidem vigesimus annus Longimani, quartus fuit octogesima tertiaz olympiadis: & ite quartus annus post passionem Christi, fuit etiam ducentesima tertiaz olympiadis quartus annus: hoc igitur spacium temporis, non plures quam cetum viginti olympiades, id est, annos quadringentos octoginta continet. Nec de fide eorum, quæ sumpta sunt in hac argumentatione, dubitandum est: ea quippe satis superque declarata & confirmata sunt in quaestione quinta & septima huius libri. Deinde, hoc ipsum probatur ex chronologia regum: eam dico chronologiam, quæ a grauibus, doctis, & diligentibus chronologis probata & prodita est. Namque à vigesimo anno Longimani, vsque ad finem monarchiæ Persarum, & initium monarchiæ Alexandri Magni, reliqui fuerunt centum & quindecim anni. Alexander monarchiam tenuit sex annos. Post eius mortem, regnarunt in Ægypto Ptolomæi vsque ad interitum Cleopatrz & Marci Antonij per annos ducentos nonaginta quinque. Exinde Augustus monarchiam rexit quadraginta quatuor annos. Hunc excepit Tiberius Cæsar: cuius decimo octauo anno Christus occisus est: & quatuor annis post, id est, vigesimo secundo principatus Tiberij, finitæ sunt septuaginta hebdomades. Ex supradictis autem annis regum, conficitur eadem illa summa quadringentorum octoginta annorum, quam ex ratione olympiadum etiã subducebamus.

Regum
Chrono-
logia, per
quã 70.
hebdo-
males de
monstrā-
tur.

Obiectio Hanc nostram rationem, qua opinionem Lucidi funditus euerri putamus, quispiam fortasse existimaret dupliciter posse solui. Primo enim respondere posset, in supradicta computatione olympiadum, subesse errorem duarum vel trium olympiadum, quem irrepsisse in tanta multitudine olympiadũ, hoc est centum viginti trium, minimè mirandum esse, cum nihil proliuius sit, quam in numeris errari. Similiter in chronographia regum, multis de causis error implicari potuit, vel quia numerati fuerint tantum anni pleni & integri, non autẽ imperfecti: aut quia descripti sint tantum anni regum, non autem interregnorum, quæ inter obitum prioris regis, & creationem posterioris sæpenumero intercessisse verisimile est. Verum, hoc responsum infirmum est, nec vlllo modo probabile. Primum enim, in prædicta computatione nostra, olympiadum chronologia plane congruit cum chronographia regum: vtriusque autem chronologiæ consensus, apud intelligentes viros, rem facit prope certam atque indubitatam. Deinde si quis in prædicta chronologia fuit error, eum necesse est fuisse vel in principio illius computationis, vel in fine: nã bene

constitutis extremis, nullus mediis error potest contingere. Vbinam igitur fuit error? an in principio, ut videlicet vigesima annus Longimani, non fuerit quartus olympiadis octogesima tertia, sed inciderit in principium olympiadis octogesima prima? At hoc nisi temere loqui, & gratis quodlibet effutire volumus, dici non potest. Siquidem, in prima parte huius libri questione quarta, grauissimorum auctorum testimonio probatum est, initium regni Artaxerxis Longimani fuisse in primo anno septuagesimae nonae olympiadis. An potius dicent errorem contigisse circa finem, hoc est in denotanda olympiade, qua Christus Dominus mortuus fuerit: ut mortuus sit, non in ducentesima secunda, sicut nos docuimus, sed in ducentesima quinta Olympiade. Atqui hoc est, & contra sententiam est grauissimorum auctorum, & nec pauca nec parua, secum habet implicata incommoda, quae tamen in praesens, ne longior sim, explicare non attinet.

Verum, etsi hoc primum responsum non bene processit, alterum tamen probabilius excogitari posset. Etenim dixerit quispiam, vigesimum illum annum Longimani, unde sumptum est exordium hebdomadam, non esse numerandum ab eo tempore, quo solus Longimanus post mortem patris regnum tenuit, hoc est à primo anno septuagesimae nonae olympiadis, sed decem vel vindecim annis ante, esse repetendum: videlicet faciendo initium regni Longimani ex eo tempore quo tempore viuo etiam tum patre suo Xerxe, sed externis bellis extra Persidam occupato, coepit pro eo regnum administrare. Scribit enim Herodotus in libro primo, & initio libri septimi, hunc fuisse morem Persis, ut reges eorum longam & grauem aliquam expeditionem extra Persidem suscepturi, ne qua regno accideret perturbatio, vel illis absentibus, vel etiam mortuis ante, regni successorem declararent. Coepit igitur Artaxerxes pro patre suo absente regnum administrare, circa olympiadem septuagesimam sextam. Atque huius responso, ne commentitium videatur, posset fides adiungi eo argumento, quod Themistocles damnatus capitis à Graecis, fugisse traditur in Asiam, & venisse ad Artaxerxem, eo tempore regnantem apud Persas. Hoc enim prodiderunt Thucydides, & Charon Lampfacenus, ut refert Plutarchus in vita Themistoclis. Cicero item libro 10. epistolarum ad Attic. & Aemilius Probus in vita Themistoclis, eiusdem sunt sententiae, nec non & Philostratus libro primo de vita Apollonij, capite decimonono. Profecionem autem Themistoclis ad Artaxerxem, ante septuagesimam septimam Olympiadem fuisse necesse est. Etenim Themistoclem ineunte septuagesima septima olympiade mortem obisse, à Diodoro in libro vn-

An Themistocles: cum damnatus à Graecis fugit in Asiam tunc adierit ad Xerxem an ad eius filium Artaxerxem.

Refelli-
tur supe-
rior obie-
ctio.

decimo, & Eusebio in chronis proditum est. Posito igitur ad hunc modum initio regni Artaxerxis circa finem septuagesimæ sextæ olympiadis, annus vigesimus regni eius sic accepti, unde scilicet hebdomadas Danielis ordiri oportet, competet in annum secundum octogesimæ primæ olympiadis, à quo tē pore vsque ad quartum annū post Christi passionem, qui quartus fuit ducetisimæ tertie olympiadis, reperietur plenus & integer numerus annorum quadringentorum nonaginta, qui continentur in septuaginta hebdomadis. Verum huic respōlo tria fides derogant. Primum enim, à plurimis & grauissimis scriptoribus pro certo traditum est, Themistoclem in illa fuga ex Græcia in Asiam, nō ad Artaxerxem, sed ad Xerxē patrem eius venisse: sic enim affirmant Ephorus, Dimon, Clytarchus, Hezæchides, quos refert Plutarchus supradicto loco. Idem quoque tradit Diodorus Siculus libro vndecimo. Deinde, si Xerxes extra Persidem ad bellum proficiscens, administrationem regni filio reliquisset, verisimile est id eum fuisse facturum eo tempore, quo primam illam ac celeberrimam aduersus Græcos expeditionem suscepit: id autem contigit primō anno septuagesimæ quintæ olympiadis, vt Diodorus annotauit in exordio libri vndecimi. Hic igitur figēdū esset principium regni, seu administrationis regni, quam absente patre obiuit Artaxerxes. Ex quo tempore, si annos regni eius numerare velimus, proculdubio annus regni eius vigesimus, concurreret cū quarto anno septuagesimæ nonæ olympiadis, ex quo anno vsque ad quartū annum post Christi passionē, colliguntur anni quadringenti nonaginta septem, plures nempe, quā sint in septuaginta hebdomadis. Denique Artaxerxes minimus natu erat filiorū Xerxis: primus vero natu, scilicet ad quem proximē, secundum Xerxem, regni successio pertinebat, erat Darius, vt in principio libri tertij docet Iustinus. Quamobrem Artabanus, qui occiso Xerxe, regnum sibi asserere moliebatur, primum filiorū Xerxis aggressus est necare Darium, quo sublato, postea etiam Artaxerxis vitæ insidiatus est. Non igitur credibile est, Xerxem posthabito Dario primogenito, & per ætatem gubernaculis imperij tractandis maturiori, paruulo tunc, & minori natu Artaxerxi, administrationem regni permisisse. Ex quo apparet, perfugium, quod sibi secundum responsum quaesierat, infirmum, ac planē nullum esse.

In disputa-
tione
de 70 heb-
domadis,
quæ sint

Verum de aliorum opinionibus circa hanc quaestionem, ha-
tenus dicta sufficiant. Atque hinc liquere potuit lectori, non
nulla esse in hac quaestione de septuaginta hebdomadis, ceru
& indubitata, quædam vero dubia: & in varias distracta sen-
tentias. Namque illud absque controuersia est, æquē apud He-
bræos,

braeos, quam apud Christianos, has Danielis hebdomadas, iam pridem esse completas: manifestis enim verbis prædixit angelus, in fine earum hebdomadum, vel certè aliquanto post tempore, funestissimo bello vehementer affligendos, & conterendos esse ludæos: eiusque belli finem fore, terræ eorum vastitatem atque solitudinem, dissolutionemque urbium ac templi & populi dissipationem, necnon & sacrificiorum, cunctique Mosaicæ religionis cultus defectionem: & quod omnium acerbissimum ac inconsolabile malum erat futurum, eam calamitatem non, ut quas antea tulerant, fore temporariam, sed perpetuam, nec ullo temporis fine terminandam. Huiusmodi autem ludæorum excidium ab angelo prædictum ab hinc mille quingentos annos contigisse illis, in confesso est. Quamobrem, qui de Hebræis sunt minus rudes, & contra veritatem minus conrumaces, hi farentur, hebdomadas Danielis, in eversione Hierusalem, vel sub Tiro vel sub Adriano facta finem habuisse. Illud autem differt inter Hebræos & Christianos. Nos enim putamus, hebdomadas pertinuisse ad signandum & definendum aduentus Messie tempus: illi hoc negant, & sunt alia permulta, sic etiam hoc, quamvis meridiana luce clarius sit, aut non vident, aut videre se dissimulant. Inter Christianos porro, similiter partim convenit, & partim differt. Illud enim communiter ab omnibus traditur, & iam pridem esse exactas hebdomadas, illisque tempus Messie aduentus esse præfinitum. Tripliciter vero inter se dissident: hoc est, in constituendo tam principio, quam fine hebdomadum, & in ratione computandi atque colligendi quadringentos nonaginta annos, qui continentur in septuaginta hebdomadis. De qua varietate, & dissensione opinionum proximè, satis superque dictum est.

TERTIA PARS DISPUTATIONIS DE SEPTUAGINTA HEBDOMADIS IN QUA PONITUR AUCTORIS SENTENTIA.

Restat, ut tantæ huius disputationis moli ac fabricæ, quasi fastigium imponentes, extremo loco sententiam nostram lectori, quam breuissimè aperiamus. Primum igitur arbitramur, septuaginta hebdomadas fuisse annorum non solæ anno-

Initium lunarium. solarium, sed lunarium: quadringinti verò & nonaginta anni lunares, quadringentis & septuaginta quinque solaribus omnino respondent. Huius sententiæ de annis lunaribus, auctores habemus multos, & cum primis graues ac nobiles viros: Iulium Africanum in libro quinto annalium, ut memorat hoc loco Hieronymus: Theodoretum, Albertum Magnum, & Dionysium Carthusianum super nono capite Danielis, Bedam de ratione temporum capite quadragesimo septimo. Ruperrum in capite decimo quinto suorum commentariorum super Daniele: auctorem historiæ scholasticæ super historiâ Danielis capite decimo, & Ioannem Zonaram in primo tomo annalium. Quæ autem pro eius opinionis confirmatione, & solutione eorum, quæ aduersus eam obiciuntur, dici poterant: ea omnia libro decimo, in explicatione quæstionis nonæ, diligenter & copiose tractata sunt.

Initium hebdomadum. Deinde, censemus non aliunde sumi debere initium harum hebdomadum, nisi à vigesimo anno regis Artaxerxis Longimani, quo scilicet tempore primum exiit sermo, ut edificaretur Hierusalem, permissa Nexemiæ a rege potestate extruendi muros Hierusalē, urbemque reficiēdi atque muniēdi. De quo, cum in lib. decimo quæstione decimalexta, subtiliter, & accurate dictum sit, equidē hoc loco verba facere, superuacaneum duco.

Septuaginta hebdomadas dupliciter terminare possunt. Postremo, existimamus, hebdomadas dupliciter terminari posse: vel in quarto anno post Domini nostri passionem: vel in eo ipso anno quæ Dominus noster passus & mortuus est. Hoc, quia magni refert bene cognitum & exploratum habere, quo planius intelligatur, enuclearius declarandum est. Si septuaginta hebdomades terminentur in quarto anno post passionem Christi, cum à vigesimo anno regis Longimani, vnde coeperunt, hoc est à quarto anno octogesiæ tertiæ olympiadis, usque ad mortem Saluatoris nostri, quæ concursit cum quarto anno ducentesiæ secundæ olympiadis: transactæ sint septuaginta hebdomades annorum lunarium, id est, quadringenti septuaginta quinque anni solares, necessarium profecto est dicere, reuera nō fuisse septuaginta hebdomades præcisè, sed septuaginta, & dimidiam: nec annos tantum quadringentos nonaginta, sed quadringentos nonoginta res. Cur igitur angelus septuaginta tantum hebdomadas nominauit? Nimirum, contentus estuit maximum illum, eūdemque plenum, atque integrum septuaginta hebdomadarum numerum expressisse, minus autē illum, & imperfectum numerum dimidiæ hebdomadis, vel vsu & consuetudine Scripturæ, quæ minores numeros in magna aliqua summa omittere solet: vel quo magis prophetiam occultaret: tacere voluit.

Ac ne hoc simile figmento, aut consuetudine diuinæ Scrip-
 turæ alienum putetur: ponam hic aliquot exempla, quibus in-
 telligatur id fieri solere in sacris literis. Quanquam ad id cre-
 dendum satis esse posset auctoritas Epiphani, & Augustini,
 quorum ille in compendiaris doctrina de fide Catholice,
 & Apostolicæ Ecclesiæ: hic vero in libro questionum in Exo-
 dum, questione quadragesima septima, disertis verbis id con-
 firmant. Sit igitur eius rei primum exemplum: in libro tertio
 Regum ca. 2. scriptum est, Dauidem regnasse quadraginta an-
 nis, septē in Hebræo, & triginta tres in Hierusale: atqui regnasse
 eū quadingēta annis, & præterea, sex menses, eadem Scriptura
 confirmat libro secundo Regum ca. 1. Quod patet minutū il-
 lum numerum sex mensium, fuisse illo loco à Scriptura præ-
 termissum. Sit alterum, & sanè luculentius, eiusdem rei exem-
 plum: in capite 15. lib. Geneseos: prædixit Deus Abraham semen
 eius futurum peregrinum in terra aliena quadingentis annis:
 quorū annorum initium secundū doctores, fuit in ortu Isaac:
 exitus vero & finis, eo tempore, quo Moses Hebræos eduxit ex
 Ægypto. At hoc tempus, vt sacra docet chronologia, quinque
 & quadingētos annos continet. Quare in illa Dei prædictione
 omissi sunt quinque anni. Deniq; tertij exēpli loco adferri pos-
 set, quod scriptū est in libro Iudicum, capit. 11. vbi Iephthæ affir-
 mat, terram, quæ erat ab Arnon vsque Iaboch, fuisse à Iudæis
 per trecentos annos pacificè & tranquille possessam. Cœpit au-
 tem possideri, serè quadragesimo anno, quam egressi fuerant
 Hebræi ex Ægypto: vt significatur in libro Numerorū, capite
 vigesimo primo & vigesimo secundo. Cæterum ab eo tempo-
 re vsque ad principatum Iephthæ, si numerētur duntaxat anni,
 quibus Hebræo populo præfuerunt iudices, omiſſis captiuita-
 tum annis, reperientur septuaginta tantum & ducenti anni.
 Quare, dicens Iephthæ trecentos annos vsurpauit numerum
 perfectum pro imperfecto, hoc est, centenarium pro septuage-
 nario: sin autem recenseantur anni, tam Iudicum, quam cap-
 tiuitatum, anni trecenti, & quadraginta colligentur. Quocirca
 eum Iephthæ dixit trecētos annos, haud dubiè, contentus mani-
 mo illo, & integro numero trecentorum annorum, parū il-
 lum, & imperfectum quadingenta annorum numerum præ-
 termisit. Ergo liquet his exemplis, non esse insolens in Scrip-
 tura, in exprimenda summa annorum, non totum numerum
 ponere, sed plenum tantummodo & integrum, tacito exiguo,
 & imperfecto numero: vt non videri debeat incredibile, idem
 contigisse hoc loco fuisseque septuaginta hebdomadas & di-
 midiam: sed expressis septuaginta, dimidiam esse suppressam. Obserua
 Hanc igitur si amplectamur interpretationem, videndum est lector &
 quem-

hic, & quemadmodum illud dictum angeli: *in dimidio hebdomada des-*
ciet hostia, & sacrificium, quod nos supra in extrema quæstio-
 fra, dupli- ne libri decimi, interpretari sumus de morte Domini nostri,
 te inter- postquam omnis virtus legalium sacrificiorum planè defecit:
 pretatio- videndum inquam est, quemadmodum ea interpretatio huic
 nem illo opinionioni conuenire, & constare possit. Sed non est diffi-
 rum ver- cile id ostendere. Etenim cogitandum est, ex septem vltimis an-
 borum, nis totius summæ septuaginta hebdomadum & dimidiæ, hoc
in dimidio est, annorum quadringentorum nonaginta trium, conficiendæ
hebdoma- hebdomadam, quæ incipit ab anno quadringentesimo octoge-
da desci- simo septimo, desinit in an. quadringentesimum nonagesi-
et hostia, mum tertium. In hac hebdomada, per tres priores annos: & di-
 utrūque midium, Christus prædicauit Euangelium: in dimidio huius
 minime hebdomadis, qui est annus quadringentesimus nonagesimus,
 vulgare. & vltimus septuagesimæ hebdomadis, Christus mortuus est.
 Exinde sacrificia legalia fuere inualida. Residuo huius hebdo-
 madis, Apostoli magno studio, & ardore animi Euangelium
 in Iudæa prædicarunt. Et in fine hebdomadis terminatæ sunt
 septuaginta hebdomades & dimidia. Hinc apparet, hanc inter-
 pretationem nihil habere verbis angeli non cōsecratū, & cō-
 gruens. Neque enim angelus eam hebdomadam, in cuius di-
 midio defecit hostia, & sacrificium: vel septuagesimam: vel
 vltimam hebdomadam appellauit, sed tantum, vnam hebdo-
 madam: quæ, qualiscunque intelligi potest: dummodo ea con-
 stet septem annis, & sit extrâ sexaginta nouem, de quibus antea
 dixerat. Ecce tibi, vna hæc est ratio terminandæ hebdomadas in
 quarto anno post passionem Domini.

70. heb- Altera est ratio terminandæ septuaginta hebdomadas, in eo
 domades ipso anno, quo Christus Dominus mortuus est, quam ratione
 termina- sequenti sunt Iulius Africanus, Beda, Rupertus & alij. Secundæ
 ripossunt hanc, illud Angeli dictum, *in dimidio hebdomada desci-*
 in passio- *et sacrificium*, potest dupliciter exponi: Beda namque, & Rupertus
 ne Domi- interpretantur id de baptismo Christi, qui in mediam sep-
 ni, tuagesimam hebdomadam incidit: post quem baptismum de-
 fecere legalia, non quidem secundum vsum, qui permansit vs-
 que ad excidium Hierusalem: neque secundum virtutem &
 obligationem, quæ non nisi post passionem Domini cessarunt,
 sed quia introductio baptismi, qui primū est sacramentum legis
 Euangelicæ, manifestum, atque indubitatum fuit signum, lega-
 lie sacramenta mox esse defectura. Potest etiam hoc exponi de
 morte Domini nostri, sed illud, *in dimidio hebdomada*, non sig-
 nificat medium annum, qui est quattuor septuagesimæ hebdo-
 madis, sed significat vnam medietatem, videlicet, posteriorem
 illius hebdomadis. Cogitatione enim diuidenda est septuagesi-
 ma

ma hebdomada in duo dimidia, seu in duas medietates, quartam
veravis tribus annis, & dimidio constar. Et posteriore qui-
dem dimidio illius hebdomadis, Christus, & in principio eius
baptizatus est, & in decursu eius predicavit, & in fine eius mor-
tuus est: cuius mortem, legalium sacrificiorum abrogatio est con-
secuta. Itaque, quod Angelus dixit: *in dimidio hebdomada des-*
ceit hostia, id sane de posteriore dimidio illius hebdomadis, & de
fine eius dimidij debet intelligi. Hanc interpretandi rationem po-
nit Dionysius Carthusianus in commentariis suis, super nono ca.
Danielis, sed ante Carthusianum, eam tradiderat auctor histo-
riae scholasticae, in enarratione historiae Danielis, cap. decimo,

Vnus tantum restat scrupulus, sed excussu facilis. Videtur
enim, à vigesimo anno Lōgimani, usque ad mortē Saluatoris
nostri, nō tantū quadringenti septuaginta quinque anni solares,
qui aequivalēt quadringentis nonoginta lunaribus, sed quadrin-
genti septuaginta septē numerari. Siquidē vigesimus annus regis
Longimani, fuit quartus octogesimaē tertiae Olympiadis, & an-
nus passionis Domini, fuit item quartus ducentesimaē secun-
dae Olympiadis, sicut ostensum est in prima parte huius libri,
questione quarta, & septima: hoc autem tempus continet an-
nos quadringentos septuaginta septē. Verum nihil negotij est,
hunc eximere scrupulum, a dubita distinctione computatio-
nis exclusus, & inclusus, chronologis satis vsitata. Computa-
tio inclusiva est, cum propositi numeri uterque terminus, pri-
mus, & ultimus in computatione includitur: exclusiva vero
est, cum uterque pariter excluditur. Exemplum utriusque co-
putationis circa eandem historiam reperitur in Evangelio. Ete-
nim, transfigurationem Domini, Divus Lucas narrat capite no-
no, factam esse octo diebus post sermonem Domini, de immi-
nente sua passione, & glorificatione. At, Matthaeus capite deci-
mo septimo, & Marcus capite nono, eandem transfigurationem
sex diebus post eundem illum sermonem de passione, & glori-
ficatione Domini, factam scribunt. Nec est inter Evangelistas
repugnantia. Nimirum, Matthaeus, & Marcus, exclusivam com-
putationem vsi sunt, Lucas autem inclusivam. Similiter igitur pra-
dictae obiectioni est occurrendū. Nā, à vigesimo anno Lōgima-
ni usque ad annum passionis Domini sunt anni quadringenti sep-
tuaginta septem, secundum inclusivam computationem: at
vero secundum exclusivam, quam Angelus sequi maluit, ut in-
tegrum numerum septuaginta hebdomadum exprimeret: an-
ni dumtaxat septuaginta quinque, & quadringenti numeran-
tur. Atque haec quidem sint à nobis de septuaginta hebdoma-
dis, si non, ut tanquam rei dignitas, & difficultas postulabat, certe,
ut ferebat nostrae facultatis tenuitas, explicata.

De du-
plici ra-
tione cō-
putandi,
vna ex-
clusiva,
altera in-
clusiva.

BENEDICTI

PERERII SOCIE-

TATIS IESV.

COMMENTARIO RVM

IN DANIELEM

LIBER XII.

CAPVT DECIMVM.

† Regni
M S. quæ
dam, &
Rom. ad
dunt.

Nunc tertio † Cyri regis Persarum, ~~revelatum~~ ^{revelatum} est Danieli cognomento Balthazar, & verbum verum, & fortitudo magna: intellexitque sermonem: intelligētia enim est opus in visione. In die autem illius, ego Daniel hebdomadarum diebus, panem ~~quod~~ ^{quod} vabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum: sed neque vagen-
to unctus sum: donec complerentur trium hebdomadarum dies. Die autem vicesima, & quarta mensis primi, eram iuxta flumi-
nem, qui est Tigris. Et levavi oculos meos, & vidi, & ecce vir unus vestitus lineis, & renes eius accincti auro obrizo: & corpus eius, quasi chrysolitus & facies eius, valuit species fulguris, & oculi eius, ut lampas ardens: & brachia eius, & qua deorsum sunt, usque ad pedes, quasi species aris candentis: & vox sermonum eius, ut vox multitudinis. Vidi autem ego Daniel solus visionem: porro viri, qui erant mecum non viderunt: sed terror nimias irruit super eos, & fugerunt in absconditam. Ego autem relictus solus, vidi visionem grandem hanc: & non remansit in me fortitudo, sed & species mea immutata est in me, & emarcui: nec habui quicquam virium. Et audiens vocem sermonum eius: & audiens iacebam conformatus super faciem meam, & vultus meus harebat terra. Et ecce manus tetigit me, & erexit me super genua mea, & super articulos manuum mearum. Et dixit ad me: Daniel, vir desideriorum intellige verba quæ ego loquor ad te, & sta in gradu tuo: nunc enim sum missus ad te. Cumque dixisset mihi sermonem istum, steti tremens. Et ait ad me, Noli metui te Daniel quia ex die primo, quo posuisti cor tuum ad intelligendum, ut te affligeres in conspectu Dei tui exaudita sunt verba tua, & ego veni propter sermones tuos. Princeps autem regni Persarum ^{regis}

restiti mihi viginti & uno diebus, & ecce Michael unus de principibus primis, venit in adiutorium meum: & ego remansi ibi iuxta regem Persarum. Veni autem, ut docerem te, quæ ventura sunt populo tuo in novissimis diebus: quoniam adhuc visio indues. Cumque loqueretur mihi huiusmodi verbis, deieci vultum meum ad terram, & tacui. Et ecce quasi similitudo sibi hominis tetigit labia mea, & aperiens os meum locutus sum, & dixi ad eum, qui stabat contra me: Domine mi, in visione tua dissoluta sunt compages meae, & nihil in me remansit virium. Es quomodo poteris servus Domini mei loqui cum Domino meo? Nihil enim in me remansit virium, sed & halitus meus intercluditur. Rursum ergo tetigit me, quasi visio hominis, & confortavit me, & dixit: Noli timere vir desideriorum. Pax tibi, confortare, & esio robustus. Cumque loqueretur motum, convalesci, & dixi: Loquere Domine mi, quia confortasti me. Es autem, numquid scis, quare venerim ad te? & nunc revertar, ut praelior adversum principem Persarum: cum ergo egrederer, apparuit princeps Grecorum veniens. Veruntamen annuntiabo tibi, quod expressum est in Scriptura veritatis, & nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michael princeps vester.

Visio quam Daniel hoc capite sibi accidisse narrat multis de causis eximia, & admiranda fuit. Primum enim, Deus non prius Daniele hac visione dignatus est, quam se ipse unius, & viginti dierum oratione, ieiunio, & lacrymis, ad eam digne accipiendam præparasset. Tum, qui in hac visione Danieli apparuit, non quilibet fuit Angelorum, sed Archangelus Gabriel, & ordinis, & muneris sui dignitate clarissimus, & secretissimorum Dei consiliorum internuncius, atque interpres, maximarumque Dei legationum functione nobilissimus. Nec is, ut alias visus est, sed ea specie, atque habitu se ostendit, ut magnam præ se ferret maiestatem, stuporeque, ac terrore, Daniele, & socios eius impleteret, ac naturæ Angelicæ, multis in rebus excellentiâ, ea ratione adûbraret. Et ecce, inquit, de illo Daniel, vir vestitus lineis, & venter eius accincti auro obrizo, & corpus eius quasi chrysolitus, & facies eius velut species fulguris, & oculi eius, ut lampas ardens, & brachia eius, & quæ deorsum sunt usque ad pedes quasi species aris candentis: & vox sermonum eius, ut vox multitudinis.

Tantum potro ex hac visione socios Danielis horror & terror inuasit, ut confestim omnes eo relicto aufugerent. Ipse vero Daniel, animi pariter, atque corporis viribus debilitatus, de festusque, in terram cecidit, & prope exanimatus iacuit humi. Iam verò quis non obstupefeat audiens inter ipsos Angelos discordias, contentiones, & prælia narrari? & principem Persarum uno & viginti diebus restituisse Gabrieli, huic autem

Præstantia huius visionis.

Pp

velut

De qui-
bus re-
bus habi-
ta sit.

velut in certamine laboranti venisse, in subsidium Michaellem, cumque inter istos pugna serueret, interuenisse principem Gregoriorum, nouas, propriaeque cum illis dimicandi causas ferentem? Denique si eorum sententia est vera, & videtur sanè vera, hanc visionem, vltimam esse huius libri, eamque ab hoc capite vsque in finem duodecimi capitis continuari, liquet profectò, hanc visionem latissimè ac longissimè patere: quippe plurima, & altissima Dei mysteria per eam Danieli patefacta sunt: eiusque visionis prædicta, non certo alicuius temporis spatio determinata sunt, sed pariter cū ipsius mundi æuo extenduntur. Siquidem vsque ad persecutionem Antichristi, & consummationem seculi, atque ipsam mortuorum resurrectionem, qui legerit historiam horum trium capitū, eam pertrahere animaduertet. Hæc præfari voluimus, vt intelligatur, quanta nobis opus sit intentione animi, diligentia, curaque, vt hæc tam multiplex, tam excellens, & admirabilis visio, quantum in nobis fuerit, non indignè tractetur, & explicetur: & quanto item lectoris studio, reuerentia, ac religione, quæ de hac visione scripta sunt à Daniele, quæque à nobis in eorū explanatione dicentur, accipienda, atque complectenda sint.

Anno tertio Cyri regis Persarum, verbum reuelatum est Danieli, & verbum verum, & fortitudo magna, intellexitque sermonem, intelligentia enim opus in visione.

Daniel post Cyri annū primum vaticinatus est.

Hinc apparet, quod suprà in extremo capite primo positum est, Danielem fuisse vsque ad annum primum Cyri regis, non significare terminum temporis, quo Daniel aut vixerit, aut varis munere sit functus, cū hic legamus, anno tertio Cyri propheticas visiones ipsi cōtigisse. Illud igitur ibi significatum est, vt notauit hoc loco Diuus Hieronymus, & nos docuimus, cum eum locum primi capitis tractaremus, Danielem in ea gratia, & honore, quem apud regē Nabuchodonosor adeptus fuerat, pariter etiā apud ceteros reges Chaldaeorum permanisse quoad stetit imperium Chaldaicum, hoc est, vsque ad annum primū regis Cyri, qui Babylonem expugnavit, suoque Chaldaeos subiecit imperio. Libri Græci hoc loco mendosè, pro anno tertio Cyri, habent anno primo. Vnde illis hoc mendum acciderit, indicat Theodoretus super hoc loco ita scribens. *Quibusdam videtur, hic in tempore erratum esse: & pro anno primo, qui ab initio libri hunc descripsit, tertium ad-*

Theodoreti explicatio.

num posuisse. Idque ex eo coniiciunt, quod in fine primi capituli dictum est, Danielem fuisse usque ad annum primum Cyri: si enim nō ultra primum annum fuit, quomodo tertio anno Cyri revelationē habere potuit? ego autem arbitror, neque illis verbis definitum aliquod tempus significari: neque primo anno Cri Danielis vitam terminari: neque enim ibi dictum est usque ad annum primum Cyri, sed usque ad annū unum. Sic Theodoretus. Verū, & scriptura Hebraica, & nostra versio Latina habēt in extremo primi capituli, usque ad primum annum: & manifestum est more Hebraico, non rato, vnum dici pro primo. Quo licet intelligere prædictā Theodoretī observationem inane esse.

Et Verbum verum, & fortitudo magna. Eandem sententiam habet lectio Græca: *Magna*, inquit Hieronymus, *fortitudo. vel Dei, qui, quæ premonstrantur in hac visione, facturum erat: vel ipsius Danielis, qui tam alta mysteria diuino lumine illustratus, ac roboratus intellexit.* Docent Hebrææ linguæ periti, vocem Hebræam, quæ est hoc loco, *Isaua*, præter fortitudinem significare etiā rēpus, & exercitiū. Vnde Pagninus vertit, & Vatablus explicat, *tempus magnum*, id est, quæ ostenduntur hac visione, nō nisi longo post tempore, esse implenda. Alij legunt, *& exercitus magnus*, vt supplendum sit, *angelorum*, quasi angelus, qui hic locutus est Danieli numerofo angelorum agmine comitatus, ad eum venerit, *intellexit quo sermonem: intelligentia enim est opus in visione.* Hinc deprompta est illa theologorum sententia vt quis verē ac propriē sit, & nominetur propheta, opus esse, vt non modo habeat visiones propheticas, sed eas etiam intelligat. Quo fit, vt nec Pharaon, nec Nabuchodonosor, nec Balthasar, licet visā quædā prophetica, & sanē insignia ipsis acciderint, prophetę tamē nomē habeant, sed id magis cōueniat Iosepho, & Danieli, qui eas visiones interpretati sunt. Quam Theologorum sententiam peperit doctrina beati Gregorij, & Augustini, qui hoc ipsum antea tradiderant. Ille quidem breuiter super illis verbis Iob in ca. 13. *Omnia hac vidit oculus meus, & audiuit auris mea & intellexi singula.* Hunc in modum scribit in libro vndecimo moralium, ca. 12. *non satis est, inquit, vidisse, & audisse: non enim utilitatem habent dicta si intellectui carent.* Proinde subditur, *& intellexi singula.* Cum enim aliquid ostenditur, vel dicitur: si intellectus non tribuitur, prophetia minime est. Vidit namque Pharaon per somnium, quæ erant Ægypto ventura: sed quia nequinit intelligere, quod vidit, propheta non fuit. Sic aspersit Balthasar rex articulum manus scribantis in pariete, sed propheta non fuit, quia intellectum rei, quam viderat, nō accepit. Vt igitur beatus Iob prophetia spiritū se habere testetur, non solum vidisse se, & audisse, sed etiā intellexisse omnia, asseris.

An propheta dici queat, qui visiones propheticas habet, nec eas tamē intelligit.

D. Gregorius.

Gen. 41.
Dan. 2.

Prophe-
tæ sunt,
qui diui-
na visain
terpre-
tantur.

Gen. 41.

Prophe-
tarum di-
uersa ge-
nera.

Dan. 2.

Idem: sed enucleatius tradit Augustinus in libro duodecimo de Genesi ad litteram capite nono, quibus, inquit, signa per aliquas rerum corporalium similitudines demonstrabantur in spiritus, nisi accessisset mentis officium, ut etiam intelligerentur, nondum erant propheta, magisque propheta erat qui interpretabatur, quod alius vidisset, quam ipse qui vidisset. Unde apparet, magis ad mentem pertinere prophetiam, quam ad hunc spiritum, qui est visus in ma quadam mente inferior, ubi corporalium rerum similitudines exprimentur. Itaque magis Ioseph propheta fuit, qui intellexit, quid significaret visum Pharaonis, quam Pharo, qui illud in somno habuit. Huius enim spiritus informatus est, ut videret, illum autem illuminata est, ut intelligeret, ac per hoc, in illo erat prophetia. Et in hoc lingua: Et in hoc rerum imaginatio, in illo imaginationum interpretatio. Minus ergo propheta est, qui rerum, qua significatur, sola ipsa signa in spiritu per verum corporalium imagines videt, Et magis propheta est, qui solo earum rerum, intellectum praeclius est: sed Et maxime propheta est, qui utroque præcellit, ut Et videat in spiritu corporalium rerum significativas similitudines, Et eas in uacuata mentis intelligat. Sic Danielus excellentia sancata, Et probata est, qui regi, Et somnium, quod viderat duxit, Et quid significaret, aperuit. Et ipsa quippe imagines corporales expressa sunt, Et earum intellectus reuelatus in mente. Hactenus Augustinus. Et hæc quidem rectissime habent, & conuenientes nostræ translationi Latinæ dicta sunt. Hebræa tamen Scriptura & versio Græca paulo secus habere videntur: nam Pagninus, ex Hebræo ita vertit, Et intellexit verbum Et intellexit sibi in visione, Græca verò hanc reddunt sententiam Et intellectus datus est ei in visione. Itaque, pro est, quod nos legimus, intelligentia opus est in visione, illic est, intelligentia data est ei in visione. Verum si in hac varietate, ipsa æstimetur sententia, serè ista eodem secidunt: propterea enim data est Danili in visione intelligentia, ut ipse pleno ac perfecto prophetiæ munere donaretur, quod sine intelligentia visionis, non fuisset absolutum.

In diebus illis ego Daniel lugebam.

CUT lugebat Daniel? siquidem biennio ante laxata Hebræorum captiuitate, populoque suo in patriam reuerso atque inchoata iam templi ædificatione, nulla quidem morendi ac lugendi, magna potius lætandi, & gaudendi causa esse videbatur. Sed quatuor tamen easque iustissimas mor-

Quatuor ris & luctus causas fuisse Danieli, docete possumus. Prima causa cur sa fuit deploranda improbitas: & peruicacia Iudæorum, qui do Daniel nata omnibus Iudæis à Cyro libertate, nihilominus tamē Ba-
stropere bylone remanserant, Namque ex tot millibus, qui Babylone

commo-

commorabantur, ad quinquaginta duntaxat millia in Iudæam sederant, cætera propemodum innumerabilis turba, tantam Dei erga se misericordiam, tantamque regis Cyri beneficentiam contempsit, præferens captiuitatem libertati, & exilium patriæ. Hanc causam, quia breuiter, & diserte tractat hoc loco Theodoretus, eius verba hic adscribam. Cum enim dixisset, videri potius, fuisse Danieli, ob donatam à Cyro Hebræis libertatem, gaudendi, quam lugendi causam, subiunxit hanc ipsam Cyri beneficentiam, quæ Iudæi malè vsi fuerant, materiam dolendi, ac lugendi præbuisse Danieli. Cum enim, inquit, rex omnibus libertatem ac reditum in patriam permisisset, complures res, bonorum, quæ Babylone possidebant, amore capti, neglecto in patriam reditu, tanto beneficio uti noluerant. Sedi autem verè pietatis amatores, patriarumque legum custodes, posthabitis omnibus bonis & deliciis Babylonicis, patriæ solitudinem omnibus regnis anteposuerant. Hoc itaque Danieli luctus causa fuit. Videns enim diuinæ promissionis veritatem, & regis humanitatem atque benignitatem, contra vero populi sui contumaciam, & effrenatum ingenium, vehementer animo angebatur. Sed enim quæret aliquis, cur ipse Daniel, cum iis, qui redierant in patriam, non abierit: ac potius cum impiis Iudæis Babylone remanserit cui questionem facili occurratur, si captiuitatis eiusdè Danielis causa intelligatur. Quæ admodum enim non propter sua peccata ductus est in seruitutem, sed Deus populi prospiciens utilitati, eum una cum cæteris, in captiuitatem abstrahi permisit, quasi curatorem, & magistrum quendam simul cum ipsis mittens: ita etiam reditus tempore cum plures Iudeorum Babylone remanere decreuissent, propterea diuinus propheta cū illis degere cõpellitur, ut ne spiritali cura prorsus destituti, in execrandam idololatriæ impietatem pœnitus laborarent. Haec tenus ex Theodoro.

Altera causa luctus Danielis fuit, quod ex literis suorum cognouerant, inchoatam templi ædificationem, fuisse à finitimis populis, acerrimis Iudeorum hostibus, impeditam atque interpellatam, eosque tanto esse apud regem Cyrum vsos artifices: ut ille non parum de priore erga Iudæos beneuolentia & benignitate remississe videretur. Arque hoc ex his, quæ scribit Esdras capite quarto, non obscure perspicitur.

Tertia lugendi causa fuit, quod Daniel identidem memoriam repetebar, & cum animo suo reputabar id, quod viderat & audierat in superiori visione, quæ in capite octauo scripta est, videlicet, de multis & magnis calamitatibus & malis quibus rex quidem Græcorum, Antiochus Epiphanes, Iudæos crudeliter vexaturus & afflicaturus erat. Hoc Daniel mente volens non potens, pro ea caritate qua populum suum complecteba-

moreretur ac lugeret, & primo Iudeorum improbitas & pernicacia. Theodoretus.

Daniel cur in suam deam non rediit.

Altera causa templi ædificationis impedita. l. i. Esdr.

Tertia causa lugendi. Antiochus Epiphanes rex Græcorum Iudæos vexaturus & afflicaturus erat.

tur, non ingenti mœrore luctuque completi. Ad hanc portâ causam pertinet, quod mox sequenti capite vndecimo, angelus omnē illius Antiochi aduersus Iudæos persecutionis & crudelitatis progressū, plenius atque distinctius Danieli demonstrauit.

Quarta
Christi
mors à
Iudæis
procura-
ta.

Quartam mœoris & luctus causam, illam equidem fuisse reor, quod hœserat in animo mœreque Danielis, id quod ex Gabrielis cognouerat in visione noni capitis, tantam nimirum sorte populi Hebræi contumaciam, perfidiam, & cecitatem, ut ipsi suum Messiam, acerba & ignominiosa morte esset necaturus, quam ob tanti sceleris immanitatem, ipsum antea tantopere à Deo dilectum, tantisque beneficiis ornatum, atque cumulatum, in perpetuum ab ipso Deo repudiatum & abiectum iri.

Panem desiderabilem non comedi, & caro, & vinum non introierunt in os meum.

Ieiunij
tempore
à cibis
delicati-
oribus ab-
stinendū

HOC docemur exemplo inquit D. Hieronymus, tempore ieiunij à cibis delicatioribus abstinere, quod ego puto nunc dici panem desiderabilem. Tres autem iungit hebreomas seipsum affligendo, ne transitoria & fornicata videatur deprecatio. Theodosius existimat, propter eam panem principue appellari desiderabilem, quia panis sit plane necessarius & communis omnium cibus. Etenim carnibus vescuntur diuitiores, pane autē, etiam pauperes aluntur: idcirco panē desiderabiliorū appellauit: ut cibum communē, & omnium animarum amabilissimū. Sed reuera phrasi Hebraica, panis desiderabilis vel desideriorū dicitur, qui est optimus & delicatissimus, eoque non tantum robur, sed etiam voluptatem præbens.

Panis de-
siderabi-
lis quis.

Cur Dani-
el cibis
sit vsus
meliori-
bus in se-
nectute,
quā in iu-
uentute.

Observarunt quidā hoc loco, quia Daniel ait, se per tres hebdomades delicatis cibis abstinuisset: ex eo intelligi, solitum fuisse ipsum alias eiusmodi cibis uti: quamobrem non tantam in senectute victus austeritatem tenuisse, quantam ipse tenuerat in adolescentia, cuius victus, ut in primo capite scriptum est, aqua & leguminibus constabat. Videlicet, hæc tempore Daniel tanta erat potestate & auctoritate, ut facile habere posset cibos etiam optimos, qui lege Moysi non essent vetiti. At verò non tanta victus durtia, & rigor necessarius est seni, cuius perturbationes animi sedatiores sunt, atque infirmiores.

Theodo-
retus lu-
dæos sui
temporis
quomo-
do ar-
guat.

corporis vires, quantus adolescentioribus, aduersus quos ardentiores & robustiores pugnant animi cupiditates, Theodosius, hoc Danielis exemplo quasi firmissimo argumento conseruabat impiam Iudæorum sui temporis consuetudinem, qui extra solū Hierosolymitanum, vbicunque exulabāt Pâscha Ieiundū omnes ritus legis Mosâicæ, celebrabāt cōtra ipsam legē, quicquid nisi in loco diuinitus electo, fieri vetabatur. Atqui Daniel in primo

primo mense, cuius decima quarta die, Pascha secundum legem Moysi agi solebat, per tres hebdomadas, usque ad vigesimum quartum eius mensis diem, ab omni genere carnum abstipuit. Non igitur pascha celebrant, cuius enim præcipua est ceremonia, eius agni paschalis: nec id si per legem, extra Hierosolimam, fieri licet, Danielem videlicet, religiosissimum, facere præcensuisset.

Sed neque unguento vnctus sum.

Hic mos, inquit Hieronymus apud Persas & Indos hodie quoque servatur, ut pro balneis utantur unguentis. Per se autem, apud quos erat hoc tempore Daniel, non tantum ungebantur, sed etiam auctore Plinio libro 13 capite primo unguentis maderant: non modo voluptatis & luxus causa, sed etiam medicina: quo videlicet, ex moria edacitate & ingluvie natum oris & corporis virus, acceptis commendatione ex unguentorum suavitate, extinguere. Verum, quod inibi scribit Plinius unguenta non fuisse Troiani temporibus, nequaquam probabitur viris doctis, qui legimus apud Diodorum Siculum libro secundo capite primo, regem Egypti Miridientem, qui multa sæculi antiquior fuit Troiani temporibus, ex quodam stagno vestigal constituisse vxori suæ, ad unguentorum usum, & reliquum corporis cultum: id autem erat talentum argentum in singulos dies. Athenæus item libro decimo quinto de Eustatius, contra Plinium prodiderunt, Homerum sane præcipuum Troianarum rerum scriptorem, unguenta cognovisse, & olei vocabulo significasse, patet ex eua Illade. Archilochum vero constare primum vocabulo unguenti præpositum esse usum, cum antea eodem nomine unguentum, & oleum appellaretur: cui opinioni etiam Iulius Pollux accedere videtur. Et etiam in sacris libris, longè vestustior Troiana clade, unguentorum usus invenitur. Etenim Moyses, plus quinquaginta & trecentos annos Troiano excidio antiquior, præterea quidam unguenta facere, docuit in Dei cultum, hisque usus est ipse in quarundam rerum consecratione. Quin, ducentis annis ante Moysen, legimus in libro Genesios capite quinquagesimo primo: coepit Iacob de mortui, aromatibus, & unguentis, more Aegyptiorum esse conditum. Quis autem fuerit Aegyptiorum more in sepeliendis mortuis, indicat capite quinto libri secundi Diodorus. Vno, ait, placentio ex rebus odoriferis, lavant corpus, deinde totum ex cedro primum, cum alijs pretiosis unguentis, ungunt dies amplius triginta: myrrha deinceps, ac cinnamonio ceterisque, quibus lituant, qua non solum id servare divinitatem, sed etiam odori, quo reddere queant. Unguentorum porro usus admodum laudatus

De unguentis
quidam
& varietate
vsum
vnguentorum.
Per se unguentis delibuti.
Plinius, quod ante Troianam
pore unguenta
non fuisse
dixit re
darguitur.

Eustachius in commentariis
in Illadem
hæc habet.
Exod. 30.
Ar. 37.

Moses
ipse

Varius
vnguento
rum vsus

1. Reg. 19.

2. Reg. 16.

3. Reg. 2.

4. Reg. 3.

5. Reg. 1.

6. Ruth. 3.

7. Iud. 10.

varius, in diuinis libris obseruatur: primo quidem in rebus sacris, velut in consecratione tabernaculi, & summi pontificis: lege caput 29. 30. & 40. Exodi, & Levitici 8. tum in creatione regum: nam Saul, & Dauidem, & Salomonem, vinctio-
ne reges designatos esse legimus: præterea munditiæ, & ele-
gantia causa: quamobrem & Ruth, & Iodith vnguentis ef-
se vsas, in earum historiis proditum est: ad hoc in conditiis
mortuorum, maximè verò regum corporibus, quod etiam
apud Iudeos vsque ad ambitiosissimum luxum processit. Scri-
ptum est in posteriori libro Paralipomenon cap. 16. Asa re-
gem Iuda vita defunctum esse positum super lectum suum ple-
num aromatibus, & vnguentis meretriciis, quæ erant pignè-
tiorum arte confecta, eaque esse combusta super ipsum am-
bitione nimia. Denique, mos fuit apud Iudeos etiam gram-
mæ, & sanctorum hominum, quos conuiuio acceperant, eo-
rum caput, pedesque præiosis vnguentis persundere: quocirca
legimus apud Lucam cap. 7. Dominum nostrum quodam mo-
do esse quæstum de Phariseo, quod quem in conuiuium voca-
uerat, eius caput oleo non unxisset. Nota est historia Mariæ
Magdalenz, quæ pretiosum vnguentum, videlicet, nectaris de-
natis æstimabile, super caput, & pedes Domini effudit. Quare
nec verò apud Græcos luxuria in vsu vnguentorum processerit,
ita vt etiam cibus, & potui miscerentur, indicat Auliores in
libello de sensu & sensili: de luxu autem Romanorum, legen-
da sunt, quæ in tertio capite lib. 13. scripsit Plinius.

Matt. 26.

Iacob. 12.

Eram iuxta flumem magnum, qui est Tigris.

Vnde no-
men flu-
minis Tigris
Plin. li. 6.
capit. 7.
Cur mag-
nus dica-
tur.

Gen. 2.

Putant quidam Theologi, Tigridem dictum à fera Tigre,
quod eius in cursu celeritatem imitetur. Verum Plinius,
Curcius, & alij, tradunt Tigrem vocem esse Medorum,
qua illi sagittam significant: cuius celeritatem, quoniam
eius fluminis cursus præ se ferat, propterea dictum esse Tigrem.
Sed cur hic nominatur magnus? an quia vnuerat ex quatuor
fluminibus à paradiso profluentibus? an comparatione flumi-
num Iudææ? an quod esset ex nobilioribus, maioribusque
fluminibus tunc temporis in orbe notis, aut certe Iudæorum
genti cognitis? constat sanè maiorem eo esse Euphratem: vi-
de Sirabonem lib. 11. vt nihil dicam de Nilo, Indo, & Gange.
Euphrates autem magnus appellatur Genes. 15. Deut. 11. Apo-
cap. 9. quin etiam Iosue 23. quasi per excellentiam flumen præ-
cisè, ac simpliciter nominatur. Norauit hoc loco D. Hierony-
mus, scpe diuinas visiones & reuelationes iuxta flumem aliquod
esse

effe factas: velut Ezechieli, iuxta fluviū Chobar, Danieli, iuxta fluviū Eulæum, & Tigrem, Ioanni Baptiste cum baptizavit Dominum, iuxta Iordanem. Etenim flumen non est aliud, quam magna vis, & copia aquæ perenniter ex sua origine profluens: quo significatur magna vis gratiæ, & illuminationis propheticæ, quæ datur prophetis, non instar habitus permanentis, sed tanquam in transcurso, & ad modum aquæ præterfluentis.

Ecce vir vnus vestitus lineis, & renes eius accincti auro obrizo, & corpus eius quasi Chrysolithus, &c.

Non erat re vera, qui vilis est Danieli, vir, sed angelus sub specie & habitu virili: quapropter Symmachus, teste Hieronymo, vertit, quasi vir. Sed quis fuit ille angelus? Admodum credibile est fuisse Gabrielem, hoc namque existimant Ioānes Cassianus collatione octaua, & Theodoretus paulo infra, & de posterioribus, Carthusianus. Idque rationi consentaneum est, siquidē in duabus superioribus visionibus capitis octa & noni, angelum missum à Deo, ad docendum Danielē constitutū fuisse Gabrielem, cum expressum eius nomen ibi legatur. Quo licet intelligere Gabrielem fuisse in his visionibus à Deo destinatum, ad illuminandum eruditionem, atque instruendum Danielē. Putat autem Cassianus, & Gregorius lib. 17. moralium, hunc angelum habuisse peculiarem tutelam, & curam populi Hebræi, qui erat in captivitate Babylonica, & quæ eūque ad eius populi salutem, & dignitatem pertinebant, fuisse Gabrielis ministerio demandata. Michael autem princeps erat, rutor, & rector vniuersi populi Hebræi, ac totius Synagoge, sicut nunc esse creditur Ecclesiæ.

Linea vestis huius angeli, significabat puritatem, & innocentiam naturæ angelicæ, nulla peccati labe vnquam sordatæ, limum enim est album, & byssina vestis candorem habet, quo lucis æternæ imaginem gerit, & compertit electis, de quibus loannes in Apocalypsi capite tertio, *qui videris*, inquit, *induetur vestimentis albis*. Sequitur, *renes eius accincti auro obrizo*, id est, cinctus erat zona ex auro purissimo, & nitidissimo: sic enim interpretatur Theodoretus aurum obrizum, quod ipse, retinens Hebræum vocabulum, appellat ophaz: Isidorus libro 16. Etymologiarum cap. 17. dictum putat obrizum, quia obradiet splendorem suo, quod sit optimi coloris. Plinius autem lib. 33 capite 2.

aurum, inquit, quo magis arsit, eo magis proficit ad bonitatem: aurum quoque experimentum ignis est, ut simili colore rubeant ut ignis, atque ob hoc obrizum vocant. Pagninus obrizū esse dictum ait, ab Ophir, quasi Ophirizum. Erat autem Ophir, nomen propriū

rolingue
Sancta.
quod ta-
mē ab a-
lio inter-
iectum
videtur.
D. Hiero-
nymus.

loci, qui seracissimus erat optimi auri, quod deuchi solitum ad Salomonem, & Iosaphat: scriptum est in tertio libro Regum, capite. 9. 10. & ultimo. Dicit Hieronymus in epistola 140. ad Principiam virginem quæ continet explanationem Psal. 44. super illis verbis: *Assiit regina à dextris tuis in vestitu deaurato*, pro illo, *deaurato*, vel sicut ipse venit ex Hebræo, *in diademate aureo*, refert, Symmachum translulisse, *in auro primo*, Aquilam verò, quintam item & sextam editionem veruisse, *in tincturam*, vel *in auro Ophir*, subditque Hieronymus, Ophir genus est feræ, vel à loco Indiæ, vel à colore sic nominatum. Septem quippe apud Hebræos auri vocabula reperiri. Apud Hieremiam capite 10. sic legitur, *argentum inuolutum de Tharsis afferunt, & aurum de Ophaz*. Et sunt hoc nostro tempore qui putent, Ophaz, fuisse, quæ nunc à Lusitanis vulgo dicitur, Saphala, auri optimi ditissima, vnde in Lusitaniam deuchi solet.

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

Per zonam vero auream, figuratur ardor amoris, quo angeli Deo, indissolubili coniunctione copulantur, vel purissima eorum sapientia, qua Deum & alia in Deo intelligunt. Porro quia tenes sunt loca delectationum carnalium, per tenes aurea zona cinctos, signatur, concupiscentiæ victoria: & quod angeli omnem suam voluptatem, & delectationem in Dei sapientia, & amore positam habeant. Significatur etiam, eos qui carnalem concupiscentiam vicerunt, ac perdomuerunt, angelorum visitatione, illuminatione, & consolatione, à Deo dignari. Et corpus eius quasi chrysolithus. Hebræice est, *Tharsis*, quod vocabulum retentum est in Græca translatione. Dicitur autem, inquit Theodoretus, corpus illius angeli fuisse quasi Tharsis, id est, simile alicui probatissimo, & Tharsis allato, etenim illinc Salomoni iude afferebatur aurum. Hieronymus hoc loco venit chrysolitum, qui est lapis marini coloris, habens maculas, & quasi scintillas aureas. Hyacinthos mittit Æthiopia, & chrysolithos, aureo colore translucentes, ut inquit Isidorus libro decimo

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

in v. A

sexto etymologiarum. Quidam faciunt duo genera chrysolithi, unum transluens aurei coloris, habens velut ardentes quidam scintillas: alterum caeruleum & virens: aquæ marinæ, cum à sole collustrata est, persimile: quod radiis solis suppositum, auream representat stellam, & in Æthiopia gignitur. Chrysolithi fit sæpe mentio in Scriptura: velut Exodi vigesimo octavo, Ezechielis vigesimo octavo. Apocalypsis vigesimo primo.

Sed redeamus ad vocabulum Hebraicum, *Tharsis*, quod est hoc loco: quod quia frequens est in Scriptura, variamque habet significationem, diligentiori indiget interpretatione. Ponam igitur primum, quid Hieronymus diuersis locis de vocabulo Tharsis tradiderit: tum ego pressius & distinctius, varias

cus

eius vocis significationes exponam. Super hoc Danielis loco ita scribit Diuus Hieronymus, Prochrysolito, qui vnus est de duodecim lapideis, qui ponitur in Logio pontificis, in Hebræo habetur Tharsis quod Theodotio & Symmachus eodem verbo interpretati sunt. Tharsis septuaginta vero, mare appellauerunt iuxta illud quod in Psalmo legitur 47. In spiritu vehementi conteres naues Tharsis, id est, maris. Et Jonas fugere cupiebat, non in Tharsum urbem Ciliciz, ut plerique existimant, literam ponentes pro litera: vel in India regionem, ut putat Iosephus, sed absolute in pelagus. Idem vbetius, & luculentius eadem de re scripsit in epistola 133. ad Marcellanum in qua reprehendens Rhazicium Augustodunensem Episcopum, quod in cōmentariis suis in cātica cāticorū, multa & ineptē, & perperā interpretatus esset, sic ait, Vehementer miratus sum virum eloquentē prater ineptias sensuū ceterorū, Tharsis putasse urbem esse Tharsum, in qua Paulus natus est, & aurum Ophaz, Petrum significare, quia Cephas in Euangelio, idem Petrus sit appellatus. Habuerat utique id ipsum verbum in Ezechiel capite 10, & species rotarum, sicut species Tharsis, & in Daniele capite 10, & corpora eius, & Tharsis, quod Aquila chrysolithum, Symmachus hyacinthum interpretatur, & in Psalmo quadragesimo septimo, in spiritu violento conteres naues Tharsis, inter lapides, qui in ornata sacerdotis tribuum nominibus sculpti sunt, eiusdē lapidis nomen inseritur: & omnis ferē Scriptura hoc vocabulo repleta est. De Ophaz, vero quid dicam, cum Daniel capite decimo, Angelum sub viri specie sibi visum lineis vestitum, & circa renes cinctum fuisse ex quo Ophaz dicatur Plura quippe apud Hebræos auri sunt genera, unde ob distinctionem, nunc Ophaz posuimus, ne quis Zambputaret, quod in Geze, nasci cum lapide carbunculo predicatur. Quod si Tharsis lapis chrysolitus sit hyacinthus, ad cuius coloris similitudinem, Dei species scribatur, quomodo Jonas Tharsis ire voluisse dicatur: & Salomon, atque Iosaphat, in Regum libris, naues habuerint, qua de Tharsis solita sint exerceere commercia. Ad quod factus est responsio, homonymū esse vocabulū Tharsis: quod & India regio ita appelletur, & ipsum mare, quia carulū sit, & saepe solis radijs percussū, colorem supradictorum lapidū trahat, & a colore nomen acceperit: licet Iosephus T. pro D. litera mutata, Græcos Tharsum appellare pro Tharsis. Hactenus D. Hieronymus. Nos quatuor eius vocis significationes, tum ex sacris literis, tum ex eorum interpretatione, quam septuaginta interpretes con-

Quid D. Hieronymus variis in locis de vocabulo Tharsis tradiderit.

Ioan. 1.

Act. 22.

Ioan. 1.

Exod. 13

Genes 2.

Ioan. 1.

Reg. 16.

2. Para. 9.

& 10.

Quatuor

significa-

tiōnes vo-

cabuli

Tharsis.

Ies. 46. 1.

ca. 7. &

9. cap. 11.

Lib. 3.

Reg. 10.

& 2.

Par. ca. 9.

& 20.

cat regionem Indiæ, optimo auro abundantem, unde ad Salomonem longa navigatione deuehebatur. Deinde significat lapidem pretiosum, ut pater Exodi vigesimo octauo, & Ezechielis vigesimo octauo, & Danielis decimo, quem Hieronymus, sequutus Aquilam, vertit chrysolithum. Preterea, id nominis sumpsit aliquando Septuaginta interpretes, pro Carthagine, vel illa ora Africæ. Nam Isaia vigesimo tertio, nos legimus, *ululate naues Tharsis*, pro quo septuaginta reddiderunt, *naues Carthagenis*, & Ezechielis vigesimo septimo, sic est, *Tharsis negotiatores tui*: at Septuaginta verterunt, *Carthaginenses negotiatores tui*: Denique, secundum Theodoretum, Theophylactum, Ariam Montanum, & Vatablum, hoc modo sumitur nomen Tharsis, apud Ionam capite primo. Postremo hoc nomen ponitur pro mari: & sane per quam frequenter in sacris literis, ut Psalmo quadragesimo septimo, & Isaia capite secundo, & secundum Hieronymum, & Hebræos etiam apud Ionam capite primo: quin Hieronymus super secundum caput Isaia affirmat nomen Tharsis, proprie significare apud Hebræos ipsum mare: nam alterum nomen, lam, quo etiam vtuntur Hebræi ad significandum mare, magis esse Syriacum, quam Hebræum. Atque hæc de vocabulo Tharsis attigisse, satis sit lectori.

De hyacintho & chrysolitho. Quoniam autem, ut diximus, cum Tharsis significat lapidem pretiosum, sicut videtur hoc loco significare, ab interpretibus exponitur nomine chrysolithi, vel hyacinthi, non nihil etiam de his dicendum est. De chrysolitho quidem supra nonnulla posuimus, quibus addendum est, quod in libro trigesimo septimo, capite nono, scribit Plinius: *Chrysolithus*, inquit, *Æthiopia mittit aureo colore translucens. Praferuntur eis Indica: & si varia non sint, Baëriana: deterrima autem Arabica: quoniam turbida sunt, & varia, & fulgores interpolati nubo macularum, etiam qua limpiada contigere veluti scoba sua referta. Optima vero sunt, qua in collatione aurum albicare, quadam argenti facie cogunt.* Bochobus auctor est, chrysolithum duodecim pedo a se visum.

Plinius quid de chrysolitho scripserit.

Hugo de sancto Victor, de eodem in modum scribit: *Chrysolithus fulget quasi aurum, & emittit ex se scintillas ardentes, quocirca significantur hoc lapide illi, qui intelligunt diuinam Scripturam, & id quod intelligunt, aliis demonstrant opere, & sermone: & quasi scintillas boni operis, & verbi id est ex se, quibus alij illuminantur, & accenduntur: nec absconduntur in terra, nec sub modio lucernam ponunt, sed in aperto ut luceant omnibus qui in domo Dei sunt: Et idem paulo infra, de hyacintho, sic ait: Hic lapis mutat colorem suum cum facie calisi clarum est calidum, lucet: si obscurum, fit obscurus. Per hunc lapidem designatur, qui se omnino*

De hyacintho & quid idem scripserit.

de ad alterum caput accommodatis: sicut fecit Paulus, ut ipse scribit prima ad Corinthios secundo, tertio, & nono capite, omnibus, inquit, factus sum omnia, ut omnes facerem saluos. Vel aliter: hyacinthus similis est aqua, radio solis percussa: & ita, viros sapientia, plebos. & veri solis radio per fusos significas.

Non possum hoc loco præterire tacitam, eiusdem lapidis descriptionem à Solino positam, in capite trigesimo tertio. Apud Æthiopes, inquit, nitore caruleo hyacinthus inuenitur, lapis pretiosus, siquidem inculpabilis inuenitur. Est enim vitij non parca obnoxius. Nam plerumque aut violaceo diluitur, aut nubo obducitur, aut albicantius in aquaticum eliquescit. Optimus in illo tenor, si nec densiori fuso sit obtusior: nec propensa perspicuitate deterior, sed ex utroque temperamento, lucis, & purpure, moderatum suauiter florem trahat. Hic est, qui sensis auras, & cum calo facit mutationem: nec aequaliter rustillas, cum aut nubilosus est, aut feruens dies. Præterea, in eo missus, magis friget sculptoris certe minimè accommodatus: ut qui attritum respicit. Nec tamen penitus immittus est: nam adamante scribitur, & notatur. Vbi hyacinthus, ibi chrysolapis apparet, quem lapidem lux colat, prodit obscurum. Hæc enim est in illo diuersitas, ut nocte igneus sit, die pallidus. Hæc Solinus. At enim, addubitabit fortasse aliquis, si Angelus, qui videtur est Danieli, vestitus erat lineis, qui potuit eius corpus à Daniele, cuius esset coloris, discerni? Sed cogitandum est, lineam illam in vestem, fuisse tenuissimam, atque pellucidam, & peruiam aspicienti, ut corporis quod ornabat, facile proderet colorem.

Pergamus, cæterum illius Angeli habitum visumque, hoc loco descriptum, breuiter enarrare. Sequitur, & facies eius sicut species fulguris: id est, splendor illuminans, è facie eius emicabat: Vel facies eius videbatur quasi flammans, & fulgurans: in quo terror, & ita contra Dei hostes ostendebatur: vel indicabatur excellentia gloriæ Angeli, vel mentis eius quæ excellenti diuinæ cognitionis fulgore coruscat. Similiter à Matthæo describitur Angelus, capite vigesimo octauo, nuncius, & testis resurrectionis Domini: Eras, inquit, aspectus eius quasi fulgur. Post hæc subdit Daniel, oculi eius ut lampas ardens. Insinuat ardens amoris diuini, & claritas notitiæ Angelorum, in beatifica Dei visione consistens. Sequitur: & brachia eius, & quæ deorsum sunt usque ad pedes quasi species aris candentis. Brachia, robur, & fortitudinem Angeli significant, ad ferendam opem, & præsidium quibuscumque voluerint, & ad cõterendas omnes aduersarias potestates. Per pedes, designantur Angeli facultas, incomparabili celeritate eundem quocumque, & quacumque voluerit, Areas dicuntur brachia, ob insuperabile robur, & ob vim cætera frangendi,

De eodẽ quid Solinus libro! ris mandauerit.

Dubitas? tione

Quid significet, facies Angeli fulgurans.

Quid brachia, & pedes Angelis are candenti.

Quid
multifo-
na vox
Angeli.

gendi, & conterendi. Candor autem, vel ad pulchritudinem pertinet, vel ad terrorem aspicientium, sicut candor armorum in praelio. Simile quid legitur in Ezechiele, capite primo: *Scintilla*, inquit, *quasi affectus aëris cædemis*: Extremo loco ponitur: *& vox sermonum eius, ut vox multitudinis*, id est, *visus tibi esses*, inquit Theodoretus, *illum audiens Angelum, multam hominum inter se magna voce colloquentium turbam audire*.

Cur An-
gelorū af-
fectus, &
cōgressus
primoter-
rificus
homini
esse so-
leat.

Putat Albertus, hunc Angelum, qui loquebatur Danieli, venisse multis aliis comitatum Angelis, ad maiorem ipsius Danielis consolationem. Magnitudo porro, & multiformitas vocis Angelicæ, significabat admirabilem facultatem enunciandi, & explicandi hominibus arcana cælestia. Ex hac igitur, & aliis Angelorum visionibus palam est, tam inusitato, & terribili modo Angelos apparuisse hominibus, quo maiorem in eorum animis, sui reuerentiam, & timorem excitaret, & ut simul humilitatem cōditionis humanæ, & Angelicæ supra omnes mortales, in donis naturæ, gratiæ, & gloriæ excellentiam demonstrarent. Et quia sæpè, ideo apparent hominibus, ut eos, quæ occulta sunt, familiariter doceant: hinc fit, ut per proprietates corporis assumpti, spirituales proprietates Angeli significentur.

Simililo-
cus in
Apoca-
lypsi capi-
te primo.

Simili propemodum specie habitūque, visum sibi Dominum narrat Ioannes in Apocalypsi capite primo. *Vidi*, inquit, *simile filio hominis*. Sic etiam supra, Daniel capi. septimo, dixit, *vidi* se se quasi filium hominis venientem cum nubibus cæli. Vocat Ioannes Christum similem filio hominis: quia licet ipse post incarnationem suam verus sit homo, non tamen ipse tūc, qualis est per se, visus fuit Ioanni, sed tantum per visionem ima-

Cur Chri-
stus dica-
tur simi-
lis filio
hominis.

ginariam sub multiformi specie, ac similitudine. Quamquam secundum phrasim Hebraicam, idem est, similem esse filio hominis, vel factum esse in similitudinem hominis, atque esse verum hominem, vnde filius Dei dicitur à Paulo in Epistola ad Philipenses capite secundo, propter mysterium incarnationis, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus, ut homo. Pergit Ioannes, & subdit, *vestisum podere, & præcinctum ad mammillas zona aurea*. *Poderes*, est tunica talatis vtiq; ad pedes demissa, & erat vna de vestibus sacerdotalibus. Quapropter per eam significatur, vel Christi sacerdotium, vel natura humana, quam Dei filius inquit, per zonam vero auream, designatur regia Christi auctoritas, de qua David in Psalm. 92. Dominus regnavit, decorem indutus est, indutus est fortitudinem, & præcinxit se. *Caput eius*, inquit Ioannes, *& capilli candidi sicutquam lana, & sicutquam nix*. Rectè sanè: nam caput Christi, secundum Paulum, est Deus: cuius antiquitatem, vel potius æternitatem

Quid ve-
stis pode-
ret. Quid
zona au-
rea.

Caput
Christi
quod sit.

denotat canicies: quocirca etiam Daniel supra, appellavit Deū

Antiquum dictum. *Oculi eius tanquam flamma ignis*: significatur vis diuinæ intelligentiæ, omnia collustrans, & illuminans, ut nihil ei obsecrum, & occultum esse queat: ignis nempe lucis bonis, improbos perdens, atque consumens. *Pedes eius similes aurichalco*: per pedes, qui intellexerit sanctos Apostolos, minime opinor, à vero aberrauerit. Illi enim Christi nomē per vniuersum orbem portauerunt, sicut Dominus dixit de Paulo: *Vas electionis iste est mihi, ut portet nomen meū coram gentibus, & regibus, & filiis Israel*. Sunt etiā ipsi corporis mystici, id est, Ecclesiæ Christi pedes: quoniā eorum fide, & disciplina, fundata, firmata est Ecclesia. Qui benè dicuntur similes aurichalco, quoniam, & splendorem habuerunt auri, id est, splendidissimā caritatem, ac sapientiam, & soliditatem, ac firmitudinem ætis, propter incredibile virtutis robur, & insuperabilem animi fortitudinem. *Vox tanquam aquarum multarum*, id est, vox magna, & sonora. Etenim Christi doctrina, per omnem terrā prædicata, & exaudita est, de quo, tanto ante David spiritu prophetico cecinerat in Psalm. 18. non sunt loquelæ, neque sermones, quorum non audiātur voces eorum: & in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. *Facies eius sicut sol lucet*. Similiter in rānsfiguratione resplēdit ut sol, Christi facies: si enim iusti fulgebunt ut stellæ, secundum Daniele cap. 12. immo si fulgebunt iusti ut sol, sicut dixit Christus, Matthæi 13, quid mirum, splendorem vultus Christi, solis fulgori similem prædicari? Sed reuertamur ad visionem Danielis.

Vidi ego Daniel solus visionem: porro viri qui erant mecum, non viderunt, sed terror nimis irruit super eos, & fugerunt in absconditum.

IN potestate angelorum est, cum in assumptis corporibus apparent hominibus, sui aspectum quibuscumque volunt, vel exhibere, vel denegare. Sed cur, inquit Thodoretus, *fugerunt faciei Danielis, cum visionem illam non vidissent? Atqui verisimile est, hoc ipso maiorem illis motum esse incussum, nullum enim conspicati, magnamque audientes vocem, merito percussi terrore, ausu gerunt*. Ecclatim vocat hic Scriptura (sic enim Græcè est, pro eo quod Latine legitur, *terror*) non timiditatem solam, sed cœcitate illam, quæ Græcè dicitur *noçnia*: quæ quibus contigit, hi nō amisso visu, non vident tamen, quæ sunt ipsis ante oculos. Hac percussi sunt Sodomitæ iuxta fores Loth, & Syri, qui ad capnem dum Elisæum missi furant. Simile quid eius, quod narrat hoc loco Daniel, etiam Pauli sociis in itinere cum iret Damas-

1. Cori. 11.
Dan. 7.
Oculi
Christi
quid.

Act. 9.

Pedes
Christi &
Ecclesiæ
fuerunt
Apostoli

Matt. 17.

Angeli
dum ap-
parent,
non om-
nibus sese
demon-
strant.
Ecclatim
quid hic
sonet.

cum

Genf. 19
4. Reg. 6.
Aflor. 9.

cum, accidit, Etenim, & tunc solus Paulus vidit lumen, quod cum circumfulserat, socij autem eius, non viso lumine, solam vocem audierunt: vocem nempe ipsius Pauli, non autem Christi. Nam de hac intelligendum est, quod ipse Paulus narrat in Actis Apostolorum capite vigesimo secundo, dicens: *qui mecum erant, lumen quidem viderunt, vocem autem non audierunt, eius, qui loquebatur mecum.* Lucas autem capite nono dixit: *ecce comites Pauli, neminem vidisse, & vocem tantum audivisse, nimirum vocem ipsius Pauli.* Christo ij sum compellanti atque increpanti respondentis. Subiungit Daniel, *Et non transiit in me fortitudo, sed species mea immutata est in me. nec habui quicquam virium,* & paulo infra, *Domine mi,* dixit Daniel angelo, *in visione tua dissoluta sunt compages mee sed & habitus meus intercluditur.*

Daniel
 ex ange-
 lorū visio-
 ne terri-
 tus & alij
 etiam.

Satis apparet ex hoc loco, & ex alijs duobus, qui supra sunt in cap. 7. & 8. ingentem Danieli ex visione angelorum, accidisse terrorem & consternationem animi: nec non & corporis debilitationem atque languorem, in capite septimo sic legimus: *Horruit spiritus meus, ego Daniel territus sum & visiones capitis mei conturbaverunt me, & facies mea mutata est in me.* In extremo autē capite octavo sic est: *Ego Daniel langui, & aegrotavi per dies & stupebam ad visionem.* Similia contigerunt alijs. Nam Habacub capite tertio, *Audiui,* inquit, *& conturbatus est ventris meus, à voce contremuerunt labia mea,* & Hieremias, *contritum est cor meum, contremuerunt omnia ossa mea, à facie Domini, & à facie verborū sanctorum eius.* Ioannes quoque in Apocalypsi capite primo ait, se cum vidisset angelum, cecidisse ad pedes eius tanquam mortuum. Denique apud Iob. capit. quarto sic Eliphas loquitur. *Cū spiritus me presens transiret, horruit pilis capitis mei, & pavor terruit me, & tremor, & omnia ossa mea perterrita sunt, & facies mea mutata est in me.* Tanta vero consternationis & terroris qui ex diuinis visionibus, seruis Dei cō-

Hier. 23.

Cur diui-
 ne & an-
 gelicæ vi-
 siones tā
 topere
 turbāt &
 debilitēt
 hominē.

tigit, varix sunt cause. Primum enim, inusitatus homini angelorū aspectus, præsertim sub specie habituque terribili, merito terrorem homini incutit. Deinde, solet idem accidere, cū in eiusmodi visionibus denuantantur aliqua iis, quibus sunt visiones, tristissima & acerbissima: quemadmodum Danieli in visione octavi & noni capitis prænuntiata sunt quedam, quæ populo Hebræo futura erant calamitosa, atque funesta. Adde, quod sic natura est comparatum, vt cum quis omnem vim mentis in contemplationem diuinarum rerum intendit atque defixit, pariter quodammodo remittantur, ac debilitentur inferiores vires homines corporali vitæ inservientes: calore enim vitali, ad supremas mentis functiones contracto, & san-

sanguine ad cor ipsum coacto, necesse est corpus frigescere, & vultu pallefcere: quin etiam nonnunquā, & corporis languor, & debilitas, & grauis aliquis morbus contingit. Libet hic apponere duos beati Gregorij locos, qui ad hoc ipsum illustrandum valēt plurimū. Prior locus est in lib. quarto moralium c. 30. vbi, cur sancti ex visitatione, & visione diuina, & animo conturbentur: & debilitentur corpore, causam exponens, ita scribit.

Nimirum mens humana, dum occulte locutionis aspiratione tangitur, a statu sua fortitudinis infirmata, ipso quo absorbetur desiderio: li-

quatur: & inde se apud semetipsam fessam inuenit, unde vltra se esse conficit fortitudinem, quam conscendit. Hinc Daniel, cum visionem Dei se confexisse diceret: adiūgit, et langui, & agrotavi per dies plurimos. Qui cum ad virtutem Dei mens adstringitur, a propria fortitudine caro lassatur. Hinc Iacob, qui angelum tenuit uno mox pede claudicauit, quia qui vero amore sublimis respicit iam in hoc mundo duplicibus desiderijs incidere nescit, uno enim pede innititur, qui solo Dei amore roboratur: & necesse est, ut alter pes marcescat. Iacob aut, qui mentis virtute crescente oportet proculdubio, ut carnis fortis corpore. Posterior eiusdem Gregorij locus est, in octaua homilia super Ezechielem: longa enim oratione docet, hominem pœnitens deficere, comparatum Deo: & ex diuina visione ac visitatione accidere homini, ut suā ipse agnoscat & sentiat ignorantiam, infantiam, vilitatem, & infirmitatem. Confirmat hoc exemplo Abraham, & Moyses, ille Genes. 18. quanto familiaris cum Deo loquitur, tanto demissius de se sentit, & tanto magis seipsum abilit: loquar, inquit, ad Dominū meū, cum simpul-

D. Greg.
duobus
locis
quid de
hac An-
gelorum
visitatio-
ne scrip-
cob cur
claudica-
uerit ex
tactu An-
geli.

nis & cinis, hic autē Exo. 4. ex sermone quē cū Deo habuerat, quāuis esset omni Ægyptiorū sciētia eruditus, sentit tamen, se magis, quam fuerat antea, indifertum & impeditioris lingue esse factum, obsecro, inquit, Domine, non sum eloquens ab heri, & nudius tertius: ex quo enim loquutus es ad seruum tuū, impeditio- rē & tardioris lingua sum. Sic Isaias, ad illam Dei visionem, quam describit ipse capite sexto sublatus clamauit se virum esse pollutum labijs. Sic Hieremias loquente ad ipsum Domino, clamat, a, a, a, Domine, nescio loqui, quia puer ego sum. Sic Daniel sublimem visionem videns, per plurimos dies clanguit, & agrotauit. Quia nimirum, & hi qui in virtutibus fortes sunt, cū altiora Dei concipiunt, in sua sibi met æstimatione infirmi at- que imbecilles fiunt. Hactenus ex Gregorio.

Hier. 1.
Dan. 8.

Noli metuere Daniel, quia ex die primo, quo posuisti cor suum ad intelligendum, ut te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua, & ego veni prop- ter sermones tuos.

Ieiunij
fructus.

Cur An-
gelus Da-
nieli non
ab initio
apparuer-
sit.

Hinc docemur, inquit Theodoretus, quantum nobis vo-
luntaria prosit carnis afflictio. Etenim Daniel, cum vo-
luntario se ipsum ieiunio macerasset, & Dominū qua-
sisset, statim exorauit, & voti sui compos factus est. *Queritur,*
ait Hieronymus, *si statim exauditus est, cur non statim missus est*
angelus, sed per vnum & viginti dies dilatus fuerit eius ad Da-
nielē aduentus? videlicet, data est Danieli per moram, occasio
amplius Deum deprecandi, ut ex eo quod plus desiderat per laborem,
plus etiā per reuelationē angeli audire mereatur. Quod autē ait an-
gelus, & ego ingressus sum ad verba tua, (sic enim refert D. Hiero-
nymus, nostra translatio habet, & ego veni propter sermones tuos)
hunc habes sensum: postquā in corpore bonis operibus & lachrymis,
atque ieiuniis, Dei invocare misericordiam: & ego accepi occasio-
nem, ut ingrederer in conspectū Dei, & orarem pro te.

Princeps autem regni Persarum, restitit mihi viginti
& vno diebus, & paulo infra: & nunc reuertor, ut
præliet aduersus principem Persarum.

A Ntiquam hic locus, quæstionem habet arduam sanē il-
lam, nec minus nobilem: atque ut explicatu minimē fa-
cilem, ita, quæ diligenter tractetur atque discutatur,
dignissimam. Quæritur enim, quisnam fuerit princeps Persa-
rum, qui tam diu, & tantopere restitit Gabrieli, & quod genus
prælii inter ipsos sit factum. Vel enim fuit ille angelus bonus,
vel malus: si malus, quomodo vocatur princeps Persarum? & qui
potuit tantam habere vim & potentiam aduersus Gabrielem?
sin autē fuit bonus angelus, cur igitur tam obnixē restitit Ga-
brieli, tam bonam & iustam causam agent? & cum angeli sint
incorporei, quomodo ipsos inter se desertare ac præliari, in-
telligendum est? Verum ante alia disquiramus, utrum prin-
ceps ille Persarum fuerit bonus angelus, an malus. Rupertus
libro nono de victoria verbi Dei, & Beatus Thomas in prima
parte quæstione 113. Carthusianus item, aliique plurimi (nam
mus pu- sere Theologorum est hæc communis opinio) tradunt sensu-
tauerit, isse Diuum Hieronymum, principem Persarum fuisse ange-
principē lum malum. Ponam hic verba Hieronymi ex commentario
illū Per- eius super hoc loco, ut quæ fuerit eius sententia liquido iudi-
sarum, cet lector: sic ille scribit. *Videtur mihi hic princeps Persarum,*
fuisse ma esse angelus, cui Persis credita est, iuxta illud quod in 32. capite
lum an. Deuteronomij legimus, quando diuidebas altissimas gentes, & dis-
gelum. seminabas filios Adam statuit terminos gentium, iuxta numerum
Sic legi angelorum Dei. Isti sunt principes, de quibus Paulus loquitur pri-
tur securi ma ad Corinthios capite secundo. Sapientiam loquimur inter per-
dum 70. factos, quam nullus principum huius seculi cognouit, si enim cog-
nouissent

non essent, nunquam Dominam gloria crucifixissent. Restitit autem princeps, id est, angelus Persarum, faciens pro credita sibi provincia, ne captiuorum omnis populus dimisteretur: & statim cum statim Daniel exauditus fuisset à Deo, non statim tamen missus est angelus qui ei indulgentiâ Dei nuntiaret: quia princeps Persarum, vno & viginti diebus restitit ei, enumerans peccata Iudeorum, quod iuste tenerentur captiui. Sic hoc loco Diuus Hieronymus. Quoniam igitur significat Diuus Hieronymus, principem illum Persarum fuisse de numero eorum principum huius mundi, qui crucifixerunt Dominum, eos autem constat fuisse angelos malos, hinc apparet putasse Hieronymum fuisse illum Persarum principem, angelum malum. At enim, cum Hieronymus eodem loco dicat, eum fuisse de numero eorum angelorum, quos Deus, provinciis & regnis præfecit, ut gentis, cui quisque præfectus est, curam & custodiam gerat: manifestum vero sit angelos quos Deus provinciarum & regnorum præfides, tutores, & rectores constituit, esse bonos angelos: quippe qui sunt administri eius prouidentia in regendo mundos existimare conuenit, hunc Persarum principem, non malum, sed bonum angelum fuisse. Et vero, in hanc sententiam magis propendere D. Hieronymum, si quis attentius legat totius commentarii contextum, facile animaduertet.

Quid ergo? contrarias sententias de illo principe Persarum, in suo commentario posuit Hieronymus? Quid ni? sane frequenter D. Hieronymus solet in explanandis sacris literis diuersorum auctorum, tacitis sæpe eorum nominibus, non diuersas modo, sed etiam repugnantes inter se, & quasdam ipsi veritati contrarias sententias commemorare, nec eas tamen diiudicare, aut confutare, sed earum iudicium lectoris arbitrio integrum relinquere. De quo, cum à suis obrectatoribus vehementius reprehenderetur, se ipse purgat in quarto suorum commentariorum, super Hieremiam volumine, cur id fecerit rationem exponens.

Vetum, siue Diuus Hieronymus huius fuerit sententia: siue, ut multiputât contraria: siue ut quispiam non temere existimaret, ambigua, illud sane extra controuersiam est Iohannem Cassianum, & Rupertum Tuitiensem, viros, scriptorum quæ reliquerunt, laude claros, principem illum Persarum, fuisse angelum malum, manifestis & dilectis verbis prodidit. Ie. Cassianus quidem certe in colatione octaua cap. 12. affirmat, omnem hunc æterem inter caelum & terram vsque quæque diffusum, incredibili malorum spirituum densitate esse constipatum: quos tamen satis utiliter humanis aspectibus prouidentia diuina subtrahit. Aut enim terrore cœcusus eorum,

Cassianus, & Rupertus hunc principem Persarum malum esse angelum opinati sunt

vel horrore vultu, in quos se pro voluntate sua transformant, intolerabili formidine, consternarentur homines, atque decederent: aut certe nequiores quotidie redderentur, exemplis eorum, & imitatione illorum vitiiati, & per hoc inter homines, & immundos spiritus, fieret noxia quaedam familiaritas & pernicioſa coniunctio.

• Poſt hæc Caſſianus, proximè ſequenti capite ſubiunxit, non ſolum malos ſpiritus impugnare homines, ſed etiam ipſos inter ſe diſſidere atque dimicare. Nam *diſcordias*, inquit, & *conſiſtus ſuper nonnullis gentibus*, pro quadam ſibi nequitiâ vernacula familiaritate ſuſceptis, in deſeſſo certamine ſimiliter exerce- re deſinunt. Quod etiam in viſione Danielis manifeſtè legimus figuratum, angelo Gabriele ita narrante: Noli timere Daniel, quia ex primo die, quo te affligere cepiſti in coſpectu Dei, exauditi ſunt verba tua, & ego veni propter ſermones tuos. Princeps autem regni Perſarum reſtuit mihi viginti & uno diebus, &c. Quem principem regni Perſarum minimè dubitandum eſt, aduerſariū fuiſſe poſtea, quæ ſauebat gēti Perſarū inimica populo Dei, quippe, adim- pendiendam utilitatem, quam videbat per abſolutionem quaſtione, pro qua Daniel Deum exorauerat, ab archangelo miniſtrandam: lubens ſemet ipſum, ne ocyus ad Danieleſ ſalutari angeli com- ſolatio perueniret, Deique populum cui Gabriel præerat confortaret, obiicit. Qui tamen ait, ne tunc quidem, ob impugnatiōis illius vehemētiā, ſe ad eum peruenire potuiſſe, niſi in adiutorium ſibi Michael adueniſſet, & occurrens principi regni Perſarum, ſeſequos co- ſtitui ei inter ſerens, & opponens, eumque ab ipſius impugnatio- ne defendens, ad inſtructionem Danielis, poſt vigeſimam & unum diem peruenire feciſſet. Ex quo liquido peruideatur, quod diſcordias gentium, & conſectus, quos inter ſe, ipſi inſtigantibus, gerunt, etiam contra ſe aduerſa exercent poteſtates: & illarum, vel victoria gaudeant, vel diminutione crucientur, & ob hoc non poſſunt inter ſe eſſe concordēs, dum unusquisque pro iis, quibus præeſt, contra al- terius gentis præſulem, inquieta ſemper amulatione contendit. Di-

Cur ma-
li Dæmo-
nes, prin-
cipatus
& pote-
ſtates di-
cantur.
Caſſia.
ſap. 14.
Ruper-
tus.

cuntur etiam mali ſpiritus, principatus, & poteſtates, vel quod diuerſis gentibus dominantur, ac præſint: vel quod in Inferio-
res ſpiritus atque demonia, ſuos exercent principatus. Nam & Dominus Lucæ vndecimo nominauit Beelzebub, principem
demoniorum: & Ioānis decimo quarto, diabolū vocauit prin-
cipem huius mundi, & Paulus ad Ephēſios ſexto, dæmones
appellauit principatus, & poteſtates, & rectores tenebrarum ha-
rum. Hæc Caſſianus. Cuius quaſi veſtigia perſequutus, ſimil-
lima tradit Rupertus in libro nono de victoria verbi Dei, hunc
in modum ſcribens: Principes Perſarum & Græcorum quales
ſunt, unus de doctoribus eximis, D. Hieronymus broniter inuauit. Iſi

ſunt.

sunt, inquit, principes, de quibus Paulus scripsit: sapientiam loqui-
mur inter perfectos, quam nullus principum huius seculi cognovit: si
anim cognouissent, nunquam Dominum gloria crucifixissent. Pro-
fecto, etsi huius doctoris auctoritas deesset, prudens tamen audiret,
principes illos angelos malos intelligere nō dubitaret, scilicet, contra
quos bonis principibus preliandum erat, qui contradicebant preci-
bus sanctorum hominum, & legationi sanctorum angelorum. Si-
quidē mundi princeps, diabolus a Domino dictus est: cum de toto cō-
fiet, de partibus quis dubitet? si totius princeps mundi diabolus, non-
ne consequenter, partium mundi, scilicet Persarum atque Græco-
rum principes, mala potestate, maiori principi diabolo subministrā-
tes recte intelliguntur? Non enim Persæ & Græci, Dei cultores e-
rant, sed potius creatura quam creatori serviebant: nec Deum, sed
pro Deo demonium colebant, Persæ quidem solem, quem Apelli-
nem dicebant, Græci autem sub nomine, vel obtentu sapientie sue,
Minervam, aliasque gentes, aliorum Damonum portenta gens una-
quaque suum præ cæteris, singularem: omnes autem universali-
ter sub nomine Iouis, principem demonum, principem mundi diabo-
lum colebant, & huiusmodi malis spiritibus, coram simulachris
suis se prosternebant. Ergo, quorum Dij fuerunt, multo magis prin-
cipes eorum recte sunt appellati. Et bini semper principes, sibi qui-
dē consensu, mali autē, & semper bonis quod ad possunt resistunt,
etiam sibi inter semper dissentiunt, & semper inter eos sunt iurgia, quia
superbi sunt. Similiter, & qui sub malis istis spiritibus, sunt homines
males semper a bonis dissentiunt, & nihilominus cōtra semetipsos di-
missi sunt, regnū aduersus regnū, civitas contra civitatē, domus con-
tra domum, vir in virum. Et quamvis aliqui sint interdum con-
sanguinitate coniuncti, attamen nulla fides regni socii, omnisque
potestas impatiens consocii eris. Sic Rupertus. Hæc Cassiani, &
Ruperti sententia, duobus confirmatur argumentis. Primo,
inter angelos bonos nulla potest esse discordia, nedum conten-
tio aliqua vel pugna. Siquidem, perfecta caritas quæ est in lib. 2.
beatis angelis, & summa voluntatis eorum ad volunta-
tem Dei conformatio, omnem desiderij vel discordiæ ratio-
nem excludit. Deinde, liberatio populi Hebræi ex captivitate
Babylonica, Deo grata erat, quippe eam Deus per suos pro-
phetas promiserat, atque prædixerat, nullus igitur bonorum
angelorum eā impedire esset ausus. Facit etiam pro confirma-
tione huius opinionis est sententia illa Iob quæ in cap. 23. nam
de Deo loquens ait, qui facit concordiam in sublimibus. Ex quo
significatur in sublimibus illis, & beatis mentibus, nullam esse
posse discordiam. Simile est illud eiusdem Iob, concentum, æt,
quis dormire faciet? hoc est, quis interrompere poterit, aut quis
cessare faciet summam cælestium spirituum inter se consensio-

1. Cor. 2.

Ioh. 14.

Rom. 3.

Gentes
pro Deo
dæmoni-
um cole-
bant.

Lucan.

Quomo-
do malus
angelus
bono re-
sistere va-
leat.

Thom.
in 1. par.
q. 109.
ar. 4.

Ruper-
tus cur
Angelus
malus bo-
no resti-
terit, cau-
sam re-
fert.
Decem
tribus nū-
quam a
captiuita-
te libera-
ti sunt.
Quot
modis lu-
dæorum
liberatio-
nem im-
pedie-
bat.

nem, nomine concentus signatam?

Cæterum aduersus hanc opinionem duo possunt obiecti.
Prior obiectio hæc est. Minimus angelus bonus, est potenti-
or etiam supremo angela malo: quia, vt docet beatus Tho-
mas, in angelis præponderat & præualet ordo gratiæ, ordinis
naturæ: non igitur malus angelus tamdiu archangelo Ga-
brieli resistere potuisset. Sed non est difficile ocusere
huic obiectiioni: non enim malus ille angelus tantam illam
vim resistendi angelo Gabrieli habuit ex naturali sua poten-
tiâ, sed ex peccatis ludæorum, quæ, quo plura & grauiora e-
rant, eo iustiore & valentiore mali angeli aduersus ipsos
accusationem, in conspectu Dei faciebant, tantoque indigno-
rem & difficiliorem liberationem ipsorum reddebant. Sed
quia hoc nostrum responsum breuibus expositum, latius at-
que disertius explicat Rupertus, gratum lectori futurum po-
taui, si ipsa eius verba hic adscriberem. Sic autem in libro nono
capite sexto de victoria verbi Dei scribit Rupertus. *Vnde mali
angelo virtus pugnandi aduersus bonum angelum, eique resisten-
dit ex hominum vel populorum peccatis. Vbi sit ista pugna inter bo-
nos & malos angelos? In campo iustitiæ, in conspectu iudicij, ipso
spectatore ac Iudice Deo. Sed quomodo boni & mali angeli pug-
nant inter se? Malus pugnat accusando, bonus defendendo. In
quantum est magna & vera accusatio mali angeli, in tantum est
tarda & inualida defensio boni. Exæpli causa, angelus malus qui
aderat regno Assiriorum quo ducta sunt in captiuitatem decem tri-
bus Israel, validissimè eas accusabat, quod nunquam recedisset
a peccatis Ieroboam, quod reges omnes sceleratos, & impios
habuissent, denique quod pertinaciter, & incorrigibiliter peccas-
sent nam toties audito per prophetas verbo Domini, factisque apud
se per Eliam & Eliseum, tot signis & prodigiis nullatenus ad peni-
tentiam molliri, ac flecti potuissent. Et quia hæc accusatio grauissi-
ma erat, propterea inefficax fuit apud Deum defensio boni ange-
li, qui curam gerebat illarum tribuum. Quapropter nunquam illæ
tribus captiuitate sunt liberatæ. Similiter malus angelus qui ade-
rat Persis, & vocatur hoc loco princeps regni Persarum, vehementer
obstinebat, ne tribus Iuda captiuitate liberaretur. Hoc autem
faciebat quatuor modis. Primum, instigando & inducendo Iuda-
eos ad grauissima scelera quò liberatione ex captiuitate apud Do-
um indigniores officerentur: tum dissuadendo Iudæis, reditum in
patriam, exaggerandis bonis, quæ in captiuitate certe possidebant,
& amplificandis malis atque incommodis, quæ in reditu perferre
erant: contra vero minuendis bonis, quæ ex reditu in patriam sperare
poterant: ad hoc alienando animum Cyri regis à Iudæis, vt reuer-
set in Iudæam, minimè faueret: & ipsi qui apud ipsum reman-
sant.*

nunc, nullo modo dimitteres, suadens id maiorem in modum incolumitati, tranquillitati, securitati, & diuturnitati imperij sui expedire. Præterea gravissimam coram Deo Iudeorum accusationem afferebas, exponens eorum scelera, propter quæ secundum legem divina iustitia nullo modo liberari deberent. Hac ille malos angelos aduersus tribum Iuda. Cuius accusatio, fuit illa quidem grauis, sed non tam efficax, ut aduersus tribum Israel. Boccauit quidem etiam illa, sed non tam pertinaciter: habuit enim multos reges, qui vel poenitentiam egerunt ut Manasses, vel etiam pii ac iusti fuerunt, ac populum correxerunt, ut Iosaphat, Ezechias, & Iosias. Proinde ait Gabriel princeps Persarum restitit mihi, & subaudiendum est, sed non usquequaque resistere mihi poteris, quia uidelicet causa vestra modusque peccati, & principi vestro Michaeli, qui solus adiutor meus est in his omnibus, locum facit iustis defendendis, quod non de beatis perpetua captiuitate teneri, quia non in perpetuum à Domino recessistis, imo poenitentiæ satisfactionem nonnunquam obtulistis, & nunc offertis. Hactenus ex Ruperto.

Sequitur altera obiectio, quæ aduersus hanc ipsam opinionem ita instituitur Angelus qui restitit Gabrieli, erat princeps regni Persarum, ergo fuit bonus angelus: siquidem, ut singulorum hominum, ita regnorum, prouinciarum, acque populorum custodia, cura, & gubernatio, non nisi bonis angelis à Deo demandata est: malis enim angelis permitti non debebat, quippe qui in omnium hominum perniciem, & exitum omnibus suis viribus incumbunt: nimirum simile hoc fuisset (si parua licet componere magnis) ut si quis ouem lapso commisisset. Sed ad hoc ex Cassiani & Ruperti sententia paratum est, & iu promptu responsum.

Respondendum est, angelos malos dici principes regnorum & populorum, non quod cum principatum & potestatem acceperint à Deo: sed quod eam habeant ob improbitatē & impietatem hominum, quibus imperant, & dominantur, incitando eos ad varia & magna flagitia. Nā ut scriptura inquit, qui facit peccatum seruus est peccati, pariterque ipsius demonis. Et sane, Gentiles cognitione veri Dei, cultuque carentes, velut Persæ & Græci tunc erant, ductum & imperium mali angeli potius quàm boni sequebantur. Ac, si diabolus à Christo Domino vocatur princeps huius mundi, à Paulo, Deus huius sæculi, & rector tenebrarum harum, quid mirum eius ministros, diuersorum regnorum principes, & præsidēs nominari?

Accedit his, quod mali angeli, ex omnibus ordinibus angelorum, aliqui ceciderunt: sicut igitur Deus ex ordine principatum statuit bonos angelos, qui regnis & prouinciis præessent: ita diabolus destinauit aliquos qui ceciderāt ex ordine

Cuius Iuda tribus in patriam reuersa est, non autem aliam.

Annalis angelis in populis sit aliquis datus principatus.

Quomodo mali angeli in populis habent potestatem. Ioan. 8.

Ioan. 14. 2 Cor. 4. Eph. 6.

principatum, perturbationis, decipiendis ac deprauandis gentibus & populis, qui sunt sub diuersis regnis, & prouinciis. Non est hoc loco suppressendum silentio, salutare quoddam documentum, haud dubie gratissimum lectori futurum, quod Rupertus tradit in libro nono de victoria verbi Dei, capite octauo, his verbis scribens. *Terribile, atque lamentabile hinc nobis datur documentum, ut sciamus causam esse apud Dei iudicium cur, cum sumus in aliqua tribulatione, seu publica, seu priuata, non statim exaudimur clamantes ad Dominum. Scire namque debemus, angelos Angelos, inter Deum, & homines Dei seruos, esse administratores: & nos in conspectu eorum psallere, & orare, eosque semper esse paratos ad offerendas Deo orationes Ecclesia. Scire etiam debemus, malos angelos ex aduerso venire, & contradicere illis, ac resistere, & cum sint iniugli, nostra contra nos declamare causas iniustitiae, quod uidelicet, exaudiri non debemus, eo, quod neque plena fide oramus, neque propositas nobis exauditionis conditiones obseruamus: illas dico, solue cogitatione impietatis, solue fasciculos deprimentis, frange esurienti panem tuum, egenos vagosque induc in domum tuam: & cetera, quae pluribus verbis prosequitur Isaias, capite quinquagesimo octauo, & postea subdit: tunc inuocabis, & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet, ecce adsum. Cum igitur inuocamus, & Dominus non exaudit, scire debemus sanctis Angelis orationes, & clamores nostros Deo offerentibus, resistere & contradicere malos angelos, habentes in manibus accusationum iaculaque sunt peccata nostra, non redempta praedictis misericordia operibus, quae Dominus in conditione posuit, si iuste exaudiri desideramus. Sic Ku.*

Norabilis Rupertus sententia, eum Deus precibus non ita exaudiat.

Fuisse illos principes Angelos bonos, sententia Theodoretum, D. Gregorij, Thomae, & fere Theologorum. Quomodo Angeli boni disside-

Altera sententia est, qui a Daniele hoc loco dominatur principes Persarum, & Graecorum, eos fuisse bonos Angelos, qui a Deo illis regnis, & gentibus praefecti fuerant, atque omnem, quae hic memoratur inter istos principes, & Gabrielem, ac Michaellem dimicationem, & pugnam, non nisi inter bonos Angelos esse actum. Huius sententiae auctores habemus Theodoretum in commentario huius capituli, & D. Gregorium in libro decimo septimo, moralium, capite octauo: quem ceu ducem, sequuti sunt fere scolastici, atque in primis B. Thomas, mas in prima parte quaestione centesima decima tertia, articulo septimo. Nec his diuersa sentiunt Lyranus, & Carthusianus in explicatione huius capituli. Censent autem dimicationem, & pugnam inter Angelos bonos, non ita esse intelligendam, ut boni Angeli voluntate absoluta discordent inter se, nedum mutuis dissideant odiis, sed quia quoad non est ipsius Dei sententia, & voluntas manifesta: populorum, quibus praedicta sunt diuersa merita, vel demerita exponunt coram Deo, & diuersos ab ipso effectus postulant. Cum primis autem patefacta ipso

ipsis est Dei voluntas, ac sententia, cessat omnis illorum dissensio, suamque concordia id ipsum omnes sentiunt, & volunt, quod diuinæ voluntati consentaneum esse cernunt.

Sed exemplorum appositione, hoc fiet apertius, & illustrius, Angelus bonus, qui præerat regno Persarum, has ob causas cen-
 sebat non esse omnes Iudæos illa captiuitate liberandos. Pri-
 mum, quia hoc ingenio semper fuissent Iudæi, vt rebus aduer-
 sis meliores essent, quam secundis: magisque prodesset illis ad
 salutem animi malis premi, quam bonis abudare: quapropter
 vtiliorem fore ipsis seruitutem, quam libertatem, & in captiui-
 tate affligi, quā in patria florere. Deinde, tot esse, tantaque Iu-
 dæorum peccata, vt non possit aliter diuinæ iustitiæ satisfieri,
 quam, vt, vel perpetua, vel longissima seruitute, suorum scelerū
 pœnas persoluant. Ad hoc, pertinere ad diuinā providentiā
 aliarum quoque gentium curam habere, non tantum Iudæo-
 rum modo ipsum esse Deum, sed aliarum etiam omnium gen-
 tium. Cum igitur aliæ gentes minus offenderint Deum quam
 Iudæi, habita præsertim ratione amplioris scientiæ diuinarum
 rerum, quam Iudæis impertiuera Deus, & plurium, maiorum
 que donorum quæ illi à Deo acceperunt, & conueniens erat,
 vt, si Deus erga Iudæos misericors esse vellet, simili clemen-
 tia, & benignitate aduersus alias gentes videretur, & quia Per-
 sæ Iudæorum institutis, consiliis, & consuetudine, plurimi ab
 impietate ad veri Dei agnitionem cultumque conuerterebantur;
 æquum esset, dignumque Dei bonitate, qui omnes homines
 vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, etiam Persa-
 rum saluti consulere, & quoniam plurimos Iudæorum captiui-
 tate liberatos, in Iudæam reducerat, reliquos, qui remanserant
 apud Persas, ad eorum vtilitatem, atque conuersionem retine-
 re. Atque hæc quidem erat principis regni Persarum, dimicatio
 cum Gabriele, & hunc in finem liberationi omnium Iudæo-
 rum obstitabat.

Contra vero Gabriel, & Michael, Iudæorum tutores, patro-
 ni, ac defensores, liberationem eorum ex captiuitate, his ratio-
 nibus à Deo efflagitabant. Deum non semel promississe, & per
 suos Prophetas prædixisse, captiuitatem illam Iudæorum non
 amplius septuaginta annos duraturam: quo tempore iam tunc
 exacto, oportere, vt constaret omnibus, quam ipse Deus sit ve-
 rax in promissis suis, & vt Prophetæ eius fideles, inuenerentur.
 Per exiguum autem, & nullius momenti esse emolumentum,
 quod Persis accedebat ex cōubernio, & consortio Iudæorum,
 si cum detrimento ipsorum comparetur: eo namque septua-
 ginta annorum tempore, vsque adeo in Iudæis, veræ pietatis,
 & religionis studium exoleuisse, vt nisi, quam primum à socie-

ant, & pe-
 gnent in
 ter se.

Cur An-
 gelus Per-
 sarum no-
 lebat Iu-
 dæos cap-
 tiuitate li-
 berari.

1. Tim. 2.

Quomo-
 do Ga-
 briel, &
 Michael,
 Iudæorū
 liberatio
 nē apud
 Deū pro-
 curabāt.

tate Gentilium segregentur, periculum sit, ne, si quod in illis reliquum est virtutis, & religionis lumen, id penitus exstingatur. Cum enim sint Iudæi ad superstitiones Gentilium valde propensii, nisi ab eorum contubernio abstrahantur, sine dubio eorum superstitionibus, & erroribus implicatum iri. Necessesse esse æquum panem filiorum dare canibus, & tanto suorum dispendio, & damno, leuissimum minimumque impiæ gentis emolumentum redimere. Esse quidem plerosque Iudæos improbos, & sceleratos, Deoque contumaces, ac rebelles: sed in his tamē reperiri non paucos, & bonos, & Deo carissimos, & in his Daniëlem, cuius tam multis lachrymis, tam longis durisque ieiuniis, afflictionibus corporis, tam assiduis precibus, tam ardentibus votis, decebat Deum indulgere, ac satisfacere. Quod si eo beneficio indigni erant Iudæi, id tamen conferti illis decebat, in gratiam, & honorem Messie, qui ex ea gente, & in patrio eius gentis solo, humanam naturam suscepturus, cum ipsis familiariter victurus, ipsosque maximis cumulaturus erat beneficiis. Hæc igitur rationum contentio, vel pro Iudæorum liberatione, vel contra ipsam, inter diuersarum gentium præsides Angelos, coram Deo facta, appellatur hic pugna, prælium, resistentia, seu repugnantia.

Singuli
homines
Angelū
habent
custodē,
& Gētes
Archangelum.
Cur Angeli
Persarū, &
Græcorū
redditū
Iudæorū
impediē
bant.

Verum iuuat Theodoretī, & Gregorij verba hic apponere, quibus illi, quod nos scholastico modo, breuiter, & distincte diximus, fusius, & luculentius explicarunt: quo, scilicet, tantorum doctorum auctoritate maior nostris doctis, fides accedat. Theodoretus, ita scribit: *Ex his, quæ tradit hoc loco Daniel, docemur, singulis angelis vniuscuiusque nostræ creditæ esse curā, ut custodiant, iueantur, & à prauis demoniis nos liberent insidijs. Archangelis vero, illud munus iniunctum est, ut gentium sint præfetti. Sed illud in præsentia querendum videtur, quæ nam de causa princeps regni Persarum resistebat ei, qui patrocinium populi Hebræi susceperat? Non enim putandum est, perturbationibus esse obnoxiam Angelorum naturam: quippe sanctitatis plenam, & diuinis iussis, ac nutibus usquequaque obtemperātem. Verum si quis diligēter ipsam rem perpendat, res vnum eorum, quæ dicuntur sensum, & intellectum comperiet. Nam Persarum princeps, & princeps Græcorum, id est, Angeli quibus earum gentium custodia, & cura erat commissa, necessarii benivolentia circa eos affecti erant, qui eorum tutela, & cura tenebantur. Cum igitur cernerent Hebræorum iniquitatem, agrè forebant, videntes tam iniquam, & ingratiā gentem, maioris providentiæ Dei fructus, ceteris populis fore: non enim mouerant in Deo, qui omnia creatis oculis non aspicitur: siquidem post aduentum Saluatoris nostri, & prædicationem Euāgelij, innotuit (vt Paulus scribit ad Ephesios cap. tercio.)*

principibus, & potestatibus, per Ecclesiam multiformis sapientia
 Des. Hoc itaque mysterium ignorantes, & vultum Dei erga Iuda-
 os providentiam considerantes Archangeli, quibus aliarum nationum
 cura fuerat credita, indignabantur, quod cernerent Iudaeos maxi-
 me post legem, & prophetas, tantamque doctrinam, & curam, de-
 teriores esse barbaris populis, nec talibus beneficiis à Deo affectis, qui
 bus ipsi praesidebant. Et hoc significavit Angelus Danieli dicens, prin-
 ceptis regni Persarum siquid ex adverso mei, uno & viginti diebus;
 hoc est his omnibus diebus persuadere ei studebam, iure, hac Dei
 providentia dignos censerem Iudaeos, opitulante mihi Michael. Hæc
 Theodoretus. At D. Gregorij verba ex capite octavo, libri de D. Grego-
 cimi septimi moralium, sic se habent. Sed inter hæc libet inquiri-
 vere, si pax in sublimibus summa retinetur, quid est, quod per An-
 gelum Danieli dicitur, princeps regni Persarum restitit mihi vigin-
 ti & uno diebus, & ecce Michael venit in adiutorium mihi: Enunc
 reuertar, ut praelior adversus principem regni Persarum. Quos ita
 que alios principes gentium, nisi Angelos appellas, qui sibi resistere ex-
 omni potuissent? Quia igitur esse pax in sublimibus potest, si inter ip-
 sos quoque Angelicos spiritus praedandi certamen agitur qui semper cō
 spectus veritatis assistunt? Sed quia certa Angelorum ministeria, Angeli
 dispensandis singulis quibusque gentibus sunt prelata: cum subiecto-
 rum mores, adversum se vicissim, prepositorum spirituum opem me-
 ritur, ipsi, qui praesunt spiritus, contra se venire referuntur. Is namque
 Angelus qui Danieli loquebatur, captivus Iudæis, in Perside constitutis
 praelatus agnoscitur: Michael verò, Iudæis, qui in terris Iudææ
 remanserant prepositus invenitur. Vnde & ab hoc ipso Angelo dicitur
 Danieli. Nemo est adiutor meus, nisi Michael princeps vester: &
 reversus Michael unus de principibus primis, venit in adiutorium mi-
 hi. Qui dū non simul esse, sed in adiutorium venire dicitur, aperte ei
 populo praelatus agnoscitur, qui captivus in alia parte tenebatur.
 Quid est ergo Angelum dicere, ego veni propter sermones tuos: sed
 princeps Persarum restitit mihi: nisi sua subditis opera nunciare? ac si
 aperit dicat Danieli: precibus quidem tuarum merita exigunt, ut populus
 tuus à iugo sua captivitatis exuatur: sed est, quod adhuc in eo popu-
 lo Persarum dominio purgari debeat, unde ereptione in illius Persa-
 rum princeps mihi iure contradicat: quamvis preces tuae, eorum quo-
 que lachrymae qui in Iudæa relictis sunt, hanc ereptionem adiuvant.
 Prophetæ igitur preces, Angelus exaudit: sed Persarum princeps, re-
 sistit: quia etsi iam visa iussi deprecantis, ereptionem populi exigit: eius-
 dem tamen populi visa adhuc contradicit: ut quia necdum hi, qui in cap-
 tyonica iniuncti fuerant ducti, plene purgati sunt, iure eis adhuc Persa-
 domini captivitas mætur. Rectè ergo dicitur, quod contra se Angeli veniunt, quia subiecta te non e-
 runt sibi gentium merita contradicunt. Nā sublimes spiritus, eiusdem genti duci me-
 ritus principes, nequaquam pro iniuncta agentibus, decernant: sed eorum re-
 ferunt.

non edu- *facta iustè iudicantes, examinans. Cumque uniuscuiusque gentis*
 ci mererè *vel culpa, vel iustitia, ad suprema curia cõsiliũ ducitur, eiusdem*
 tur. *gentis prepositus, vel obtinuisse in certamine, vel non obtinuisse per-*
hibetur. Quorum tamen omnium una victoria est, sui super se crea-
toris voluntas: quam dum semper aspiciunt, quod obtinere non va-
Job. cap. 15 lent, numquam volunt. Bene igitur dixit Job, qui facis concordiam
in sublimibus suis. Sic Gregorius.

Quomo- *Ex his palam est, quemadmodum facillè repelli quear, quod*
 do angeli *huic sententiæ supra obiectum est: nullam inter bonos ange-*
 perfecta *los, perfecta caritate cum Deo & inter se coniunctissimos, dis-*
 caritate *cordiã, nedum pugna esse posse. Hoc enim ita diluitur: talis est*
 coniuncti *inter angelos dissensio & pugna, sicut proximè docuimus, ut*
 inter se *eã nec perfecta caritas angelorũ, nec summa voluntatis eorum*
 pugnent. *ad diuinam voluntatem conformatio, excludat: excludit ta-*
men ab angelis, perfectam cognitionem diuini consilij volun-
tatis & providentiæ circa omnia futura contingentia: hanc
enim non semper habent angeli, & quoad ea carent, possunt
desideriis & sententiis inter se dissidere. At cum primum eis
Dei voluntas & sententia enotuit, cessat omnino eorum om-
nis dissensio, idem planè sentientibus & cupientibus omnibus,
quod velle & decreuisse Deum, ipsis patefactum est.

An inter *Exposui duas, de angelorum discordia & pugna, nobilium*
 demones *& illustrium doctorum sententias, & veramque sane probabi-*
 sit discor- *lem: posteriori tamen libentius equidem accesserim: Illud ve-*
 dia. *ro, quod paulo supra retulimus, à Cassiano & Ruperto prodit-*
um, etiam inter ipsos angelos malos serias esse contentionẽ,
graves discordias, acresque pugnas, adeo ut alij prævalere aliis
eorumque principatum, & dominatum euertere studeant, at-
que contendant: haud scio, an improbari debeat. Siquidem cõ-
trarium istorum opinioni videtur, quod Dominus in Euange-
lio dicit, Matthæi 12. Omne regnum contra se diuisum desolabitur,
& omnis ciuitas, vel domus diuisa cõtra se, nõ stabit. Esisatanus sa-
tanam eiicit, aduersus se diuisus est, quomodo ergo regnum eius sta-
bit? His verbis Dominus aduersus Phariseos argumentatur, se
 non eicere dæmonia auctoritate, & potestate principis dæmo-
 niorum: non enim dæmones inter se ita sunt discordes, ut alij
 aliis aduersentur, & alij aliorum potentiam, & dominationem

Cur tam *destruere conentur. Hęc autem Domini argumentatio, pariter*
 diu dura- *valet aduersus illam Cassiani, & Ruperti sententiam. Ex eo au-*
 uit pugna *tem, quod dixit Gabriel Danieli, restitisse sibi principem Persæ*
 inter p̃k̃a *rum vno, & viginti diebus existit quæstio: quid causæ fuerit,*
 cipem Per *quare tamdiu inter istos Angelos disceptatio durauerit: cum*
 arum, & *vel puncto temporis, possint angeli suas inuicem cogitationes*
 Gabrielẽ. *& desideria declarare, atque apud Deũ exponere. Quid igitur.*

tam

tanta mora fuit opus? aut in cuius rei tractatione, tantum tem-
 poris ab angelis cōsumptum est? Verum facilis est huius qua-
 estionis solutio: dicendum enim est, moram illam esse factam,
 non propter angelos: quippe breuissimo illi tempore totum il-
 lud negotium transigere, & expedire potuissent: sed id duas ob
 causas factum est. Primum, quo maius esse meritum Danielis,
 tanto studio & cōtentione animi, tot illos dies in oratione, la-
 chrymis, & ieiunio perseverantis: eiusque caritatis ardor, &
 sanctitatis excellētia, illustrior & admirabilior omnibus esset.
 Deinde, quo magis intelligeretur, quāta esset huius negotij dif-
 ficultas, id est, liberationis omnium Iudæorum ex captiuita-
 te: quæ sane difficultas, non ex imbecillitate diuinæ po-
 tentiæ, nec ex bonitate & benignitate eius parum in homi-
 nes propensa, nascebatur, sed ex indignitate Iudæorum,
 qui propter maxima ipsorum scelera, ab omnibus serme ange-
 lis eo beneficio iudicabantur indigni: atque ex hoc præterea
 enotesceret, atque eluceret, eximia Dei misericordia, & singu-
 laris voluntatis eius erga Iudæos propēsis: qui tot obstantibus
 eorum sceleribus, totque aduersantibus angelis, nihilominus
 tamen, tanto eos beneficio afficere voluerit.

*Et ecce Michael, vnum de principibus primis, venit in
 adiutorium meum: & ego remansi ibi iuxta regem
 Persarum.*

Quod dicitur hic, Michaelē, vnum esse de primis prin-
 cipibus: Diuus Hieronymus interpretatur, esse ipsum,
 archangelum, id est, principem angelorum, idēque sen-
 tire videtur Theodoretus: Iudas item in epistola canonica, Mi-
 chaelem appellat archangelum, quo nomine etiam nomina-
 tur ab Ecclesia in officio quod canit in anniuersario die festo
 sancti Michaelis. Vocabulum autem archangeli, presētē pro-
 prieque sumptum, pertinet ad secundum ordinem infimæ hie-
 rarchiæ: quamuis latiori significatione acceptum, etiam in su-
 periores ordines conferatur. Ferè tamen nunc theologi, doctri-
 nam beati Dionysij in libro de cœlesti hierarchia traditam secu-
 ti, Michaelē, ex supremo ordine infimæ hierarchiæ, qui no-
 minatur principatus, esse arbitrantur: quin etiam primum il-
 lius ordinis: namque Dionysius docet, ex ordine principatum
 esse, qui gentibus, regnis, & prouinciis à Deo sunt præpositi. Et
 quoniam in confesso est, Michaelē præfuisse populo Hebræo
 totius orbis tunc nobilissimo, clarissimoque: Deoque clarissi-
 mo non est dubitandum, fuisse eum principem omnium sui
 ordinis. Atque hoc non obscure indicauit Gabriel, appellans
 eum vnum de primis principibus.

Solutio
 quæstio-
 nis.

Ex quo
 ordine
 angelorū
 sit Mi-
 chael.
Iud. ca. i.

Dion. li.
 de cœl.
 Hier. c. 9.

Sed

Quomo-
do Mi-
chael ve-
nerit in
auxiliū
Gabrieli
contra
principē
Persarū.
Theodo-
retus.
Quomo-
do nul-
lus ange-
lorū prae-
ter Mi-
chaelē,
& Gabrie-
lem, faue-
bat lu-
dæorum
liberatio-
ni.

Alberti
Magni
sententia.
Dyoni-
l. de cal.
Hierat.
cap. 4.

Quis fue-
rit ille
rex Persa-
rū, iuxta

Sed quomodo Michael venit in adiutoriū Gabrieli: nēpe eū
iunxit cum eo affectū & conatū patrocinādī populo Hebræo,
eiusque plenissimam ex captiuitate liberationem procurandi
apud Deū: & rationes principis regni Persarū, qui sese opposue-
rat, validissime repellendi. Verum, illud ingentem lectori ad-
miracionem mouere posset, quod Gabriel extremis verbis hu-
ius capituli ait, *Nemo, inquit, est adiutor meus in his omnibus nisi
Michael princeps vester*. Quæ verba explanās Theodoretus, *non
solum, inquit, Persarum & Græcorum principes vobis aduersan-
tur: quinimo nulla earum virtutum, quæ super celos sunt, vobis po-
pulum vestrum boni alicuius compotem fieri, propter multa vide-
licet scelera: nisi solus Michael, cui vestri suntela credita est*. Illud igitur
admiracione dignum est, quomodo solus angelorum om-
nium Michael, faueret populo Hebræo. Nonne tot angelos cu-
stodes Iudæorum, bona illis optasse & procurasse apud Deum
credendum est? Qui sit credibile, erga populum Hebræum,
tanto Dei amore, gratia, & beneficentia dignatum, & penes
quem, solum tunc veri Dei cognitio cultusque vrgebat, tam
male omnes angelos fuisse affectos? pro vnus Elisæi defensio-
ne visus est totus mons confertus igneis equitibus, sub quorū
specie significabatur numerosum angelorum agmen, qui Eli-
sæo in custodiā & præsidium aduenerunt: lege ca. 6. li. 4. Reg.
Quis igitur nō miretur vni viso illius populi, tot affuisse ange-
los: vniuersum autē populum ab omnibus ferme angelis esse
desertū? Albertus Magnus respōdet: cū dicitur solus Michael
fuisse adiutor Gabrielis, nō intelligi solā personā Michaelis, sed
intelligi eū simul cū vniuerso agmine angelorū, qui sub illius
ductu & principatu sunt: quemadmodum in Apocalypsi capi-
te 12. scriptum est, *Michael & angeli eius præliabantur cum
dracone*. Illud præterea docet Dionysius, angelos, nullum susci-
pere ministerium, aut obire munus circa res humanas, nisi à
Deo sibi iniunctum, & quoniam munus procurandi liberatio-
nem Iudæorum ex captiuitate, his duobus tantum angelis Mi-
chaeli & Gabrieli, Deus mādauerat, ideo ipsi soli dicuntur eius
rei curam egisse. Nam angeli custodes, singulorum hominum
curam gerunt, non gentium & regionum. Denique, propter
ea Deus hoc Danieli, & per Danielelem omnibus voluit inno-
tescere: vt intelligeretur, quanta esset illius populi improbi-
tas & indignitas, cuius liberationi tam pauci angeli studerent,
ac suffragarentur.

Quod sequitur, *& ego romanus iuxta regem Persarum*, non ni-
hil habet difficultatis. Non enim facile intellectu est, quisnam
fuerit ille rex Persarum. Theodoretus de hoc nihil in commē-
tario dixit, Hieronymus sine dubitatione, regem Persarum in-
terpretatur

interpretatur angelum custodem & praesidem regni Persarum, scilicet, quem & supra, & infra, hoc ipso capite, Gabriel appellat principem regni Persarum. Translatio Theodoretii diuersam hoc loco habet lectionem, hanc nimirum: *Et ipsum reliquit ibi cum principe regni Persarum*: hodieque sic legitur in libris Graecis. Quam varietatem lectionis peperit verbum Hebraicum, *Israhel*, ambiguae significationis ad significandum tam remanere, quam reliquere. Verum, sicut nostra lectio habet, sic etiam vertit Pagninus, & qui nuper ex Hebraeo sacra Biblia transtulerunt. Ruperto non placet, per regem Persarum intelligi angelum illius regni praesidem: tum quia huius intelligentiae obstat vocabulum regis, quod in Scriptura non solet angelis attribui: tum, quia cum ille praesides regni Persarum aduersaretur Gabieli, non dixisset Gabriel, se remansisse iuxta ipsum, sed potius contra, vel aduersus ipsum. Ponam hic verba Ruperti, ex quibus intelligitur, qualem ipse hunc regem Persarum, apud quem remanserat Gabriel, fuisse existimauerit. *Notandum est*, inquit, *Rupertus, Gabrielem dixisse, quia remansit non iuxta principem Persarum, sed iuxta regem Persarum. Rex namque Persarum, homo erat, scilicet Darius, vel Cyrus, iuxta quem bonum angelum remanere oportebat, quia captiuorum causa hoc exigebat: princeps autem Persarum, angelus malus erat, iuxta quem non remanere, sed aduersus quem, bonum angelum praeliari decebat. Quid autem commodi remansio Gabrielis iuxta regem Persarum attuleris, non est obscurum legentibus sacram historiam, qua docet regem Persarum Cyrum, insin-*
tuus Dei, captiuitatem Iudaorum soluisse: Et de reaedificando templo magni Dei, decretum: Et editum fecisse. Et qualiter multis annis post, alius rex Persarum Assuerus maritus Esther, retentus fuerit à Deo, ne pessimum illius Aman hostis Iudaorum, de nece eorum omnium consiliū perficeret immo malitia eius machinationes in ca-
put ipsius retorqueret. Vnde hac tam feliciter euenerunt: nisi quia bonus iste angelus remansit iuxta regem Persarum? omnes enim spiritus caelestes, auctore Paulo, sunt administratorij salutis electorum: Et quia hic angelus praeliatus est aduersus sibi resistentem angelum malum, principem regni Persarum, offerendo Deo orationes, Et defendendo causam captiuorum. Magna sunt hac, Et digna, ut pro illorum effectu. sancti principes calorū praeliarentur: si memoria teneat quod iam saepe diximus, quia reseruatio gentis illius, praeparatio erat aduentus Christi Iesu, ut esset unde illo nascente, verbum promissionis impleveretur. Vnde gaudere Et letari habebant, non solum iste praeliator angelus, Et adiutor eius Michael: sed etiam omnes angelorum exercitus cum omnibus hominibus bonae voluntatis. Haec
etiam Rupertus.

quē dicit
se Ga-
briel re-
mansisse.

Regis
editio sic
habet, cū
sacra Bi-
blia ad
verbum
transfert

Ruperti
de Rege
Persarū
sententia

Es. i. c. i.

Esth 7.
8.

Heb. i.

Et nunc reuertar vt praelier aduersus principem Persarum, Cùm ergo egrederer, apparuit princeps Græcorum veniens.

D. Hiero-
nymi ex-
positio
huius lo-
ci.

Sacramē-
ta Dei mi-
ra sunt.

Alexan-
der rex
Græcorū
cur dica-
tur.

Angeli
orāt pro
populis
sibi com-
missis.

Theodo-
retus quo

HOrum verborum censet Diuus Hieronymus hanc esse sententiam: *Veni quidem vt docerem te, exaudias esse preces tuas: sed reuersurus sum rursus, vt pugnem cōtra principem Persarum in conspectu Dei, qui non vult populum suum de captiuitate laxari.* Et subditur, *cum egrederer, apparuit princeps Græcorum, quasi dicat Gabriel, ego egrediebar as conspectu Dei, vt tibi nunciarem, quæ ventura sunt populo tuo in nouissimis diebus, licet adhuc non sim securus stante principe Persarum.* Et cōtradicens tuis precibus, ac legationi meæ: *Et ecce princeps Græcorū id est, Macedonum veniebat, Et ingressus est in conspectu Dei, vt accusaret Persarum principem, atque Medorum, vt in locum eorū, regnum Macedonum succederet.* Et re vera mira sunt Dei sacramenta. *Laxato enim de captiuitate populo Iudaorum, Persarum & Medorum imperium, interfecto Dario, subueritis Alexander rex Macedonum: Et sic princeps Græcorum vicit principem Persarum.* Quod autem sequitur, *Verumtamen annuntiabo tibi, quod expressum est in Scriptura veritatis, hunc habet lectionis ordinem: ad hoc res in dubio est: te enim precante Deum, Et multas orationes offerente, stat ē regione princeps Persarum, Et non vult populum suum de captiuitate liberari. Ego autem, quia venis princeps Græcorum, Et interim pugnat contra principem Persarum, habens illic Michaelē in adiutorium, donec se dimicant, referam tibi, quæ Deus mihi futura prädixerit, Et narranda tibi præceperit.* Nullaque oritur scrupulus quare pro principe Macedonum, dicoris principem Græcorum. Alexander enim rex Macedonum, primum subuersa Græcia, Et sua potestati subiecta, in Persas arma corripuit. Et nullus alius est, qui mihi sit adiutor in rogando Deum pro nobis, nisi Michael archangelus, cui creditus est populus Iudaorum. Et interim hoc tempore, ego Et princeps Græcorum, communi labore aduersus Persarum principem dimicamus. Reuoluēda sunt veteris hystorie, Et considerandum, ne fortē illud tēpus hic significetur, quando Persæ à Græcis victi sunt. Hastenus pertinent, quæ nos super hoc loco, ex Diui Hieronymi commentario describenda, & ad notanda duximus. Ex quibus apparet, Hieronymum sensisse, illum principem Græcorum venisse, non aduersus Gabrielem, sed aduersus principem Persarum: & causam eius aduentus fuisse, vt translationem imperij à Persis & Medis ad Græcos, apud Deum procuraret. Illud porro, *vt praelier aduersus principē Persarum*, explicans Theodoretus, sic ait, *Praeliari dixit, pro dissuaso ac persuadere: cum ostendere vellet, Et instans illius contra a populum*

lum Hebræorum indignationem: & suam erga eundem populum beneuolentiam. Est autem verisimile, eum qui differebat, sanctum esse Gabrielem, qui iam alias etiam reuelationes ipsi Danieli fuerat interpretatus. Hæc Theodoretus.

Sed liquidius videndum est, quis fuerit princeps ille Græcorum, quem vidit Gabriel, cum egrederetur ipse à conspectu Dei, venientem: & aduersus quem, & ad quid, ille venerit. Quidam putant, & in his est Rupertus, illum fuisse malum angelum, qui Græcis maximè dominabatur: & venisse ipsum aduersus principem Persarum, etiam malum angelum, ut imperium à Persis ad Græcos transferret. Atque ad id perficiendum, existimat Rupertus, iam tum coepisse illum angelum ferere graues discordias & offensas, inter Persas, & Græcos, atque vtramque gètem inuicem concitare, & inflammare: vnde postmodum funestissima bella inter istos populos exarserunt: quibus magnis Græci, sed maioribus Persæ calamitatibus & cladibus afflicti, & contriti, tandem per Alexandrum Magnum pœnitius victi, & sub Græcorum dominatum subiecti sunt. Eadem videtur D. Hieronymi sententia, ut ex verbis eius, quæ paulò supra memorauimus, est manifestum lectori esse potest. Sed in eo fortasse tantum diuersa est, quod videtur Hieronymus existimare, principem illum Græcorum non fuisse malum angelum sed bonum, videlicet illius gentis custodiam, curamque à Deo præfectum. Alij censent, illum principem Græcorum, fuisse bonum angelum, & venisse aduersus ipsum Gabrielem, repugnando ipsi apud Deum, ne populus Hebræus captiuitate liberaretur, causas exponens, propter quas digniores erant Græci, qui peculiari quadam prouidentia regerentur, atque iuuarentur, quam Hebræi: & huic opinioni videtur annuere Theodoretus. Diuus autem Gregorius consentit Theodoro, principem Græcorum venisse aduersus Gabrielem, & liberationi Iudæorum obstitisse, sed aliam tamen eius repugnantiam causam affert. Nam, quia inquit, Iudæi etiam in Græcos deliquerant, princeps Græcorum contendebat æquum esse, ut tale delictum diuturniori Iudæorum afflictione purgaretur, atque expiaretur. Hic autem omnis inter tres istos principes, Iudæorum, Persarum, & Græcorum confictus & pugna, ideo voluit Deus ut patefieret Danieli, & per ipsum cunctis legentibus eius librum notesceret, ut hinc Plane intelligeretur, quantum sancti angeli, qui diuersis mundi regnis & prouinciis, atque populis, à Deo præpositi sunt, suæ quisque gètis prouidentiam curamque gesant, in his præsertim quæ ad animorum salutem pertinent.

Quis fuerit princeps ille Græcorum

Gre. li. 17. mora. cap. 8. Cur Deus inter sacros angelos cōtiones esse Danieli reuelari voluerit.

Verum præstat, ut sententias prædictorum auctorum, quas Rupertus

K t

nos

cus quid
de Græ-
corū prin-
cipe scri-
pserit.

Iustinus
hæc re-
fert li. 2.

Græcorū
de rebus
nobilibus
victoria.

Coretio
sententiæ
Rupert-
ii.

nos hic strictim attigimus, latius & apertius ab ipsis tractatas ex verbis eorum lector cognoscat atque perpēdat, Rupertus igitur libro nono de victoria verbi Dei, capite decimo, hoc modo scribit. Sed ecce aliud malum: cum egrederer, inquit Gabriel, apparuit princeps Græcorum veniens, subaudi, ad obtinendum vel acquirendum Macedonibus imperium, sub quo videlicet, imperio, filij populi sui, multa mala passuri sunt. Iam tum veniebat regnum Græcorum, agitante populos Græcia, isto, quæ dicit principem Græcorum. Nec mirum, si Gabriel in conspectu Dei stans, & à Deo egrediens & rursus ad ipsum regrediens, iam tum videbas venire istum principem Græcorum, quia nimirum iam tunc magna Græci facere incipiebant. Promptum est ex historiis nosse, quanta postmodum Græci, maximeque Athenienses, fecerunt & passi sunt, qui primi Græcorum in rebus bellicis extiterunt, quippe quorum opere inquit Pompeius Trogus, effectum maiora quàm dicto fore, quæ non modo ultra spem gerenda, verum etiam ultra gessi sedem peracta sunt. Ergo quo tempore hæc visiones Danieli reuelabatur, eo tempore Darium, tertium à Cyro Persarum regem Athenienses vicerunt, tanta enim virtute in eo prælio Athenienses cum Persis pugnarunt, ut hinc viros, inde pecudes putares: idque de horum eveniens prælii, non minus ducentis Persarum millibus, eo prælio interfectis. Claret itaque, quomodo dictum sit, cum egrederer, apparuit princeps Græcorum veniens. Et quidem illustrior ac nobilior Græcorum fuit de Xerxe, huius Darij filio victoria. Cuius regis cum invulnerabili exercitu, quam terribilis fuit in Græciam introitus, iam fuit turpis & foedus ex ea discessus. Mirum dictum, & veteres recensentibus historias perspicuum est, quam crudeliter mali illi principes angeli truces, per eadem tempora luserint in sanguine humano nunc Græci Græcos, nunc itidem Græci cadentibus & occidentibus Persas, implicabilis furor: ita ut non ignores, cum dictum sit, mundum in maligno positum fuisse: vel esse, cuius videlicet maligni principes, diaboli suffraganei erant: ille iam dicti, qui quomodo principabantur illis, non poterat esse pax impis. Hactenus Rupertus. Verum in hac sua narratione Rupertus, contra veritatem historię & chronologię non nihil peccavit: velut est illud quod dixit, hanc visionem contigisse Danieli tempore Darij qui Maratonica pugna, duceque Atheniensium Milciade, victus est. Siquidem tertio anno Cyri, ut in exordio huius capituli expressum est, hæc visio Danieli accidit: à quo tempore usque ad initium principatus illius Darij, non minus quæque & triginta annos effluxerunt. Sed quia initio undecimi capituli, fit mentio primi anni regis Darij, similitudo nominis haud dubè fecellit Rupertum, arbitratum illum fuisse Dariam Miltaspis, tertium à Cyro Persarum regem, cum ille tamen fuerit

fuerit Darius Medus, ante Cytum Medorum, Persarumque regno defunctus.

Diuus autem Gregorius in libro decimo septimo Morali-
um, capite octauo, scribit: Cum Gabriel de conspectu Dei egre-
deretur, ut aduersus principem Persarum praliaretur, Græcorum
principem vidit aduenientem. Qua ex re innuitur, quod aduersus Gra-
cos quoque, aliquid Iudea commiserat, quorum profectio causa erip-
tioni illius resistebat. Quia mereri quidem veniā, tam longa oppres-
sorum captiuitas poterat: sed ereptionis eorum beneficio, hoc quo-
que quod in Græcos deliquerant, obuiabat. Hæc Gregorius. Sed
non possum equidē dispicere, quemadmodum illo tempore
potuerint Iudæi quicquam in Græcos deliquisse. Nulla quip-
pe, ante id temporis fuisse inter Græcos & Iudæos, aut dissi-
dia, aut commercia, vel in diuinis, vel in humanis historiis re-
perio. Quin ex libro Iosephi vndecimo de Iudaicis antiquitati-
bus colligo, nullam fuisse Iudæis consuetudinem cum Græ-
cis, ante Alexandrum Magnum. Hic enim cum venisset Hie-
rosolymam, & Iudæos humaniter & benigne tractasset,
multos ipsorum, in suam, id est, Græcorum militiam adscrip-
sit. Hoc autem euenit, circa olympiadem centesimam duode-
cimam, cum ducentis amplius annis antea, id est, circa olym-
piadem quinquagesimam quintam, hæc Danieli visio contige-
rit. Itaque mihi quidem, vel Theodoretī, vel Hieronymi sen-
tentia similior verò, atque probabilior viderur.

D. Greg.

Animad-
versio in
sententi-
am Diui
Gregorij
Ioseph. li.
ii. cap. 8.

BENEDICTI

PERERII SOCIE-

TATIS IESV.

COMMENTARIORVM

IN DANIELEM

LIBER XIII.

CAPVT VNDECIMVM.

Go autem, ab anno primo Darij Medi, stabam, ut cō-
fortaretur, & roboraretur. Et nunc veritatem an-
nunciabo tibi, Ecce adhuc tres reges stabunt in Persi-
de, & quartus disabitur opibus nimis super omnes,
& cum inualuerit diuitiis suis, concitabit omnes ad-
uersum regnum Græcia. Surgat verò rex fortis, & dominabitur po-
testate

Ar 2

estate multa: & faciet quod placuerit ei. Et cum steterit conteretur regnum eius, & diuidetur in quatuor vestros cœli: sed non in poste-
ros vestros, neque secundum potentiam illius, quæ dominatus est. Lacerabitur enim regnum eius, etiam in externos, exceptis his. Et confortabitur rex Austri: & de principibus eius præualebit super eum, & dominabitur diuisione: multa enim dominatio eius. Et post finem annorum saderabuntur, filiaque regis Austri veniet ad regem Aquilonis, facere amicitiam, & non obtinebit fortitudinem brachii, nec stabit semen eius: & tradetur ipsa, & qui adduxerunt eam, adolescentes eius: & qui confortabant eam in temporibus. Et stabit de germine radicum eius, plantatio: & venies cum exercitu, & ingreditur prouinciâ regis Aquilonis, & abuteretur eis, & obtinebit. Insuper & Deos eorum, sculptilia, vasa quoque pretiosa æ genti, & auri, captiua ducet in Ægyptum, ipse præualebit aduersus regem Aquilonis. Et intrabit in regnum rex Austri, & reuertetur ad terram suam. Filij autem eius prouocabuntur & congregabunt multitudinem exercituum plurimorum: & venies properans & innundans, & reuertetur & concitabitur, & cõgredietur cum robore eius. Et prouocatus rex Austri, egredietur, & pugnant aduersus regem Aquilonis, & præparabit multitudinem nimiam, & dabitur multitudo in manu eius. Et capiet multitudinem, & exalabitur cor eius, & deiciet multa millia: sed non præualebit. Conuertetur enim rex Aquilonis, & præparabit multitudinem multo maiorem quam prius: & in fine temporum annorumq; veniet properans cum exercitu magno, & opibus nimis. Et in temporibus illis multi consurgens aduersus regem Austri, filij quoque præuaricatorum populi tui extollentur, ut impleant visionem, & corrumpent. Et veniet rex Aquilonis, & comportabit aggerem, & capiet urbes munitissimas: & brachia Austri non sustinebunt, & cõsurgēt electi eius ad resistendū, & nō erit fortitudo. Et faciet veniens super eum, iuxta placitum suum, & non eris qui stes contra faciem eius: & stabit in terra inclinata, & consumetur in manu eius. Et ponet faciem suam, ut veniat ad ienendum uniuersum regnum eius, & recta faciet eum eo, & filia sœminarū dabit ei, ut euerat illud, & non stabit, nec illius erit. Et conuertet faciem suam ad insulas, & capiet multas: & cessare faciet principem opprobrii sui, & opprobrium eius conuertetur in eum. Et conuertet faciem suam ad imperiū terra sua, & impinget, & corruet, & nō inuenietur. Et stabit in loco eius, vilissimus, & indignus decore regio: & in paucis diebus conteretur, non in furore, nec in pralio: Et stabit in loco eius dispectus, & non tribuetur ei honor regius: & veniet clam, & obtinebit regnum in fraudulentia. Et brachia pugnantis expugnabuntur a facie eius, & conterentur: insuper & dux sœderis. Et postamicitias, cū eo faciet dolum: & ascendet, & superabis in modico populo

Is. 9. 2. 161.

Mach.

2. 6. 12.

pulo. Et abundantes, & uberes urbes ingreditur: & faciet quæ non fecerunt patres eius, & patres patrum eius: rapinas & prædam: & diuitias eorum discipabis, & contra firmissimas cogitationes inibit: & hoc usque ad tempus. Et consiliabitur fortitudo eius, & cor eius aduersum regem Austri in exercitu magno: & rex Austri prænocabitur ad bellum multis auxiliis, & fortibus nimis, & non stabit, quia inibit aduersus eum consilia. Et comedentes panem cum eo, conterent illum, exercitusque eius opprimetur: & cadent interfecti plurimi. Duorum quoque regum cor erit, ut malefiant, & ad mensam unam mendacium loquentur, & non proficiunt: quia adhuc finis in aliud tempus. Et reuertetur in terram suam cum opibus multis: & cor eius aduersum testamentum sanctum, & facias, & reuertetur, in terram suam. Statuto tempore reuertetur, & veniet ad Austrum & non erit priori simile nouissimum. Et venient super eum trieres, & Romani, & percutietur, & reuertetur, & indignabitur contra testamentum sanctuarij, & faciet, reuerteturque, & cogitabit aduersum eos, qui dereliquerunt testamentum sanctuarij. Et brachia ex eo stabunt, & polluent sanctuarium fortitudinis, & auferent iugo sacrificium: & dabunt abominacionem in desolacionem. Et impij in testamentum simulati fraudulenter: populus autem sciens Deum suum, obitinebit, & faciet. Et docti in populo docebunt plurimos: & ruent in gladio, in flamma, & in captiuitate, & in rapina dierum. Cumque corruerint, subleuabuntur auxilio paruulo: & applicabuntur eis plurimi fraudulenter. Et de eruditis ruent, ut consensur, & eligantur, & dealbentur usque ad tempus præfinitum, quia adhuc aliud tempus erit. Et faciet iuxta voluntatem suam rex, & eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnem Deum: & aduersus Deum Deorum loquetur magnifica, & dirigitur, donec compleatur iracundia perpetrata, quippe est definitio. Et Deum patrum suorum non reputabit: & erit in concupiscentiis sceminarum, nec quemquam Deorum curabit: quia aduersum uniuersa consurget. Deum autem Moazim in loco suo venerabitur, & Deum, quem ignorauerunt patres eius, colet auro & argento, & lapide pretioso, rebusque pretiosis. Et faciet ut muniat Moazim cum Deo alieno * quem non cognouit, & multiplicabit gloriam, & dabit eis potestatem in multis, & terram diuidet gratuita. Et in tempore præfinito preliabitur aduersus eum rex Austri, & quasi tempestas veniet contra illum. rex Aquilonis in curribus & in equitibus, & in classe magna, & ingreditur terras, & conteret, & pertransiet. Et introibit in terram gloriosam, & multi corruent: hæ autem sole saluabuntur de manu eius, Edom, & Moab, & principium filiorum Ammon. Et mittet manum suam in terras: & terra Ægypti non effugiet. Et domina bitur thesaurorum auri, & argenti, & in omnibus pretiosis Ægypti: quem

si: per Lybiam quoque & Æthiopiam transibit. Et fama turbabit eum ab Oriente. & ab Aquilone: & veniet in multitudinem magnam, ut conterat, & interficiat plurimos. Et figet tabernaculum suum Apud inter maria super montem inclitum, & sacrum: & veniet usque ad summmitatem eius, & nemo auxiliabitur ei.

Summa
huius ca-
pitis vn-
decimi.

TRia hoc ultimo capite narrantur: primo quidem, progressus, & incrementa Persici imperij: eiusdemque imperij excidium, & ad Græcos translatio: tum atrocissima bella, quæ inter duos Alexandri Magni successores gesta sunt, reges dico Syriæ, & Ægypti, quibus bellis, variè, ac miserè Iudæorum gens implicata, & afflicta fuit. Ad extremum, fuscè describitur futura persecutio Antiochi Epiphanis aduersus Iudæos, atque hinc, propter quandam analogiam, sumpta occasione, prædicit Angelus persecutionem Antichristi aduersus ecclesiam Dei, & omnes electos, quæ futura est, omnium, quas ante id temporis vniquam passa erit Ecclesia, scilicet, vniuersissima, & supra existimationem nostram acerbissima.

Anvisio,
quæ in
decimo,
vndeci-
mo &
duode-
cimo-
capite
narra-
tur, sit
vna ea-
demque.

Verum, illud hoc loco quæstionem habet, vtrum visio, quæ in hoc, & duodecimo capite memoratur, eadem sit visioni, in præcedenti decimo capite descriptæ, an potius diuersa sit? D. Hieronymus in extremo suo commentario super caput decimum, sequens Hebræos, censet hanc visionem superioribus se diuersam, verba eius ita se habent: *Iuxta editionem vulgatam, usque ad finem libri, vna putatur visio, quæ anno tertio Cyri regis Persarum apparuit Danieli. Porro, iuxta Hebraicam veritatem, separata sunt, quæ sequuntur, & scripta ordine præpostero. De ceteris causis supra diximus. Non enim sub Cyri anno tertio, sed sub primo anno Darij, qui Balthasarem subuersit, narrantur ista, quæ hic scripta sunt.* Putat autem D. Hieronymus prima illa verba huius capituli vndecimi: *ego autem ab anno primo Darij Medi stabam, &c.* esse verba Danielis, qui postquam subuerso imperio Chaldæorum, in potestatem venit Darij Medi, quoniam rex ille insigni benevolentia, gratia, & beneficentia, se suamque gentem complectebatur, studiosissimè atque instantissimè supplicauerat Deo, ut imperium eius regis, diu, multumque corroboraretur. Hæc oranti Deum Danieli, quæ narrantur hoc

Frequens
mutatio
persona-
rum in
verbis
Propheta-
tarum.

capite, per Angelum patefacta sunt. Nec turbet lector, quod post hæc Danielis verba, proxime inducatur Angelus dicens illa verba: *Et veritatem annuntiabo tibi, &c.* Frequens enim est apud Prophetas, subita, nec præsignificata personarum mutatio: velut in Psalmo trigesimo primo, cum Propheta dixisset: *Tu es refugium meum à tribulatione mea, quæ circumdedit me.* Repente persona Dei introducitur respondentis, *Intellectum*

tibi dabo, & instruam te in via hac, qua gradieris, &c. Similiter hic ponitur in exordio capitis deprecatio Danichs, & mox subiungitur responsum Dei per Angelum. Hactenus ex Hieronymo. Cuius auctoritate magister historiarum scholasticæ, Albertus, Carthusianus, in eandem opinionem ducti sunt. Sed his discentiens Lyranus, eandem esse hanc visionem superiori, confirmat ea ratione: quod illa coniunctio *autem*, cum dicitur, *Ego autem à primo anno Darij, &c.* manifeste ostendit hanc orationem continuari cum extrema oratione præcedentis capitis, & utraque esse verba eiusdem Angeli loquentis cum Daniele. Probo equidem magis hanc sententiam, ad quam confirmandam, & persuadendam, vel illud satis magnam vim, & pondus habere debet, quod Angelus, capite præcedenti, dixit Danieli, se post dimicationem unius, & viginti dierum, cum principe Persarum factam, venisse, ut ipsi Danieli aperiret, atque enuncicaret plurima, & gravissima, eorum, quæ novissimis diebus ventura erant mysteria. Horum autem nihil, præcedenti capite, patefactum est Danieli: in hoc verò capite, multa de rebus gravissimis olim futuris præmonstrantur Danieli. Necessè igitur est, hanc visionem continuari cum superiori: nisi velimus dicere, aut non implevisse Angelum promissa sua, aut Danielem, quæ ab Angelo audierit, & didicerit, ea scriptis proderè noluisse. Illud præterea monendus est lector, pro eo, quod Hebræi, & Latini codices habent in principio huius capitis, *Ab anno primo Darij*, mendose legi in Græcis codicibus, quam lectionem habuit etiam Theodoretus, *anno primo Cyri*. Cuius errati, miror, cur Hieronymus more suo non monuerit lectorem, sed fortasse id mēdi, post eius tempora, Græcis literis irrepserit. Annus portò primus Darij, non denotat tempus huius visionis: nam cum ea continuetur cum visione præcedentis capitis, constat ex initio eius capitis, ipsam Danieli, tertio anno Cyri regis accidisse. Sed notatione eius temporis significatur: ex quo tempore Gabriel cœpisset supplicare Deo, pro conservatione imperij regis Darij, scilicet, à primo anno, quo ille subverso Chaldæorum imperio propensissimum animum suum erga Iudæos ostendere cœperat.

Mēdum
in lectione
Græca

Ecce tres adhuc reges stabunt in Perside, & quartus disabitur opibus nimis super omnes, usque ad illud, & cum steterit, conteretur regnum eius, & dividetur in quatuor ventos cæli, &c.

Adhuc,
particu-
la, quam
vim ha-
beat.

Illa particula, *adhuc*, vim habet apud Hebræos nonnumquam Latinæ præpositionis, *post*, sic legimus apud Ionā ca. 3. *beatus*

Adhuc quadraginta dies & Ninive subuertetur: sic etiam hoc loco, adhuc tres reges stabunt in Perside, & quartus disabitur opibus nimis: id est, post tres reges, qui proxime subsequuntur Cyrum, erit quartus rex, super omnes ditissimus. Licet autem multo plures fuerint reges Persarum, eos tamen non nisi usque ad quartum regem numerare voluit, hoc est, usque ad Xerxem, non solum quod hic diuitiis, & magnificentia, omnibus antecellit, sed quod horribilem contra Græcos belli tempestatem concitauerit, qua tam ipse turpiter misereque vexatus, fractus & contritus est. Et quod causa fuerit, cur deinde Græci, iniurias eius ulturi, bello Persas appetierint, atque profligauerint, eiusque imperium rapuerint. Verum iuuabit lectorem cognoscere, quæ super hoc loco Danielis scribit D. Hieronymus, sic enim ait. Quatuor reges post Cyrum dicis in Perside surrecturos, Cambysem filium Cyri, & Smerden Magum, qui Pantapten filiam Cambyse duxit uxorem. Qui cum a septem Magis fuisset occisus, & in locum eius, Darius suscepisset imperium, eadem Pantaptes nupsit Dario: & ex eo Xerxem genuit filium, qui potentissimus rex, & ditissimus aduersus Græcos, innumerabilem duxit exercitum, & egressus, quæ Græcorum mirantur historia. Quo tempore Sophocles, & Euripides clari habebantur: & Themistocles ad Persas fugiens, hausto tauri sanguine periit. Frustra igitur quidam: quartum regem hic nominatum fuisse putant Dariū, qui ab Alexandro superatus est: at ille, non quartus, sed quartus decimus post Cyrum, Persarum rex fuit, quem septimo imperij sui anno, & superauit, & occidit Alexander. Et notandum, quod quatuor post Cyrum Persarum regibus enumeratis, nonem præterierit, & transiit ad Alexandrum. Non enim contra fuit spiritui propheta, ordinem historia sequi: sed præclara quæque perstringero. Quod verò subditur. Surgit rex fortis. &c. perspicuum de Magno Alexandro intelligendum est: hic enim Illicis Tracibus quæ superatis, victa Græcia, Thebisque subuersis, transiit in Asiam: fugatisque Darij Ducibus, urbem Sardis cepit. Posteaque capta India, & urbe Alexandria condita, cum triginta, & duos annos haberet annos, & duodecimum imperij annum, in Babylone, veneno periit. Hæc Hieronymus. Similia de quatuor regibus hic à Daniele memoratis scribit Theodoretus, appellans eos Cambysem, & Magos, qui decem menses regno potiti sunt: tertio loco Dariū Hystaspis, & quartum, huius filium, Xerxem: cuius externi Scriptores Historici, Sophistæ, & Oratores minuerunt: narrantes, & superbiam illius cum exercitu in Græciam profectionem, & ridiculum discessum. Angelus verò usque ad ipsum Xerxem, summam traditis Persicis rebus, & ceteris, qui post ipsum regnarunt, ut qui imbecilliores fuerint, omis-

D. Hieronymus.

Cur alij reges post Xerxem, hic ab Angelo taciti sint.

omissis, ad Macedonum regem Alexandrum, transtulit orationem. Sic Theodoretus.

Cæterum, hic locus Danielis nos monet, atque inuitat, ut de regibus Persarum paulo altius, & distinctius differentes, nonnulla explicemus, quæ non modo pertineant ad harum visionum Danielis intelligentiam, sed etiam ad aliorum Scripturæ librorum illustrationem multum conducant: & quod nos in primis spectamus, plurimum adiumenti conferant, ad exploratè percipiendam, nobilem illam de septuaginta hebdomadibus disputationem, quam super nono capite Danielis, duobus ei dicatis libris, copiosè, accurateque tractauimus. Primùm igitur dicamus de numero regum, qui à Cyro vsque ad Alexandrum, Persicū imperiū rexerunt: tum de singulis regibus explicemus tantum, quod memorabilius fuit, & quod studiosis diuinæ Scripturæ, ad varios sacrarum literarum locos rectè intelligendos, quasi lucem præferre possit: ad extremum doceamus: quamdiu hæc Persarum monarchia steterit.

De numero regum qui apud Persas regnarunt, quoad stetit eorum monarchia variè tradiderunt auctores. Petrus Galatinus, libro quarto capite 15. quosdam Rabbinos nominat qui dixerunt, tres tantum fuisse reges in Perside, Cyrum, Assuerum maritum Esther, & Darium, qui victus ab Alexandro perdidit imperium. Verum his tribus Rabbi Salomon, & Lyranus, quartum regem adiungunt, inter Cyrum, & Assuerum interponentes Cambysem Cyri filium. Et hanc quidem opinionem fuisse perquam vetustam, testis est D. Hieronymus: qui & super hoc capite vndecimo, & suprâ exponendo caput septimum, refert, quosdam existimasse, non plures quatuor regibus post Cyrum apud Persas regnasse. Tertullianus in eo libro quem scripsit aduersus Iudeos; quinque tantum reges Persarum commemorat. Isidorus libro quinto etymologiarum, octo reges numerat, eisdemque apud Ioannē Anniū, Meppsthenes & Philo, horū que chronologiis sine ulla dubitatione credentes, Ioannes Driedo, Ioannes Lucidus, aliique non pauci, nec obscuri huius nostri seculi scriptores.

At enim vero videntur ex ipsa sacra historia sex Persarum reges posse colligi. Primus fuit Cyrus auctor libertatis Iudæorū, & Persarum monarchiæ conditor: cuius amplissima fit mentio apud Isaiam cap. 41. atque extremis verbis historiæ Paralipomenon, primisque libri Esdræ. Secundus rex fuit, qui inchoatam templi ædificationem, Iudæos prosequi vetuit, dictus ab Esdrâ, capite quinto, Assuerus, & Artaxerxes, quippe varia illis regibus erant nomina. ante, & post susceptum imperiū. Hunc plerique existimant, fuisse Cambysem, Cyri filium, Tertius rex fuit Assuerus

Digrès-
siq, de
monar-
chia Per-
sarum.

Quot fue-
runt re-
ges Persa-
rū, dum
stetit ea
monar-
chia.
Rabbino-
rum sen-
tentia.

Tertul-
liani itē
Isidori,
Ioannis
Annij &
aliorum.

Sex Per-
sarum re-
ges ex
Scriptu-
ra colli-
guntur, &
primum
Cyrus.
Secundus
fuit Assuerus

Tertius Darius. fuit Darius Hystaspis : cuius secundo regni anno, repetita est templi ædificatio, & sexto anno absoluta. Hunc regem suo nomine appellat Eldras, capite quinto, & sexto. Zacharias item, & Aggeus. Quartus rex ab ipso Eldra, capite septimo, & Nehemia, capite primo, & secundo, nominatur Artaxerxes: cuius gratia, & præsidio, Nehemias profectus in Iudæam, extructis mœnibus, Hierosolymitanam urbem refecit, atque communiuit. Hunc Artaxerxem multi censent fuisse eum, quem externi scriptores, cognomento Longimani appellare solent.

Quintus Assuerus. Sextus Darius.

Ios. li. ii. cap. 8.

Quintus rex fuit maritus Esther, qui in principio eius libri vocatur Assuerus: postea vero capite decimo dicitur Artaxerxes, videlicet fuit is, ut placet multis, qui ab ethnicis cognominatus est Mnemon. Sextus rex videtur fuisse Darius, qui ab Alexandro victus est. Namque in libro Nehemiæ, qui vulgo inscribitur secundus Eldræ cap. 12. nominatur Darius rex Persarum, cuius tempore fuerit Iaddus pontifex Iudæorum. Hic autem Iaddus, ut narrat Iosephus lib. ii. antiquitatum, pontificatum gerebat, quo tempore Alexander Magnus venit Hierosolymam: à quo etiam, præter opinionem omnium, mirè honoratus est, Darius vero ultimus rex Persarum, eodem anno quo Alexander, si verum scribit Diodorus lib. 17. inivit principatum.

Quatuordecim fuisse reges Persarum in vniuersum ostenditur.

Veruntamen, præter hos sex reges, fuisse alios octo, ut in summa, quicumque à Cyro vsque ad Alexandrum, Persico imperio præfuerunt, quatuordecim fuerint, quemadmodum hic, & super capite septimo confirmat D. Hieronymus, manifestis firmisque argumentis probari potest. Principio, Herodorus & Thucydides, qui vixerunt, cum maximè floruit imperium, omnes reges qui apud Persas regnarunt, à Cyro vsque ad suam ætatem, nominatim expressèque commemorarunt. Herodorus quidem, Cytum, Cambysem, Magos, Darium, & Xerxem, Thucydides vero, Artabanum, Artaxerxem Longimanum, Xerxem Sogdianum & Darium Nothum. Reliquos quatuor, Artaxerxem Mnemonem, Ochum, Arses, & Darium Arses, tradiderunt. Cresias Gnidius, Diodorus Siculus, Strabo, Trogus Pompeius seu Iustinus, Iulius Africanus in annalibus, Clemens Alexandrinus in primo libro Stromatum, Eusebius in chronicis, D. Hieronymus super septimum & vndecimum caput Danielis, Seuerus Sulpitius in libro secundo sacræ historiæ, Orosius in sua historia, Beda in libro de sex ætatibus mundi. Et quidem, Cresias Gnidius, magno in honore habitus est à rege Persarum Mnemone, à quo etiam præfectus est bibliothecis Persicis, è quibus faceret ipse historiam, quam scripsit, fuisse depromptam. Nonnullos autem per hæc regum, quidam in historia regum Persidis, rarius per-

præterierunt: tum quod non legitime, sed per vim, tum etiam quod breuissimo tempore, imperium tenuerunt.

Secundo loco, strictim declarandum est, si quid in singulis istorum regum fuit memorabile, & lectori ad intelligetiam sacrarum librorum aliquo modo profuturum. Primus rex fuit

Cyrus, huius monarchiæ fundator: & conditor: hic regnavit triginta annis: hoc enim probat Cicero in priori libro de diuinatione, auctoritate Dionysij, qui Persicarum rerum scripsit historiam.

Idem confirmat Iustinus lib. 1. Clemens primo libro Stromatū, Eusebius in chronicis, Hieronymus super septimum caput Danielis, Orosius libro secundo, Beda in libro de sex ætatibus mundi. Atque huic numero vnum modo annum detraxit Herodorus, Sulpitius vero addidit: illo, annos viginti nouem, hoc, vnum & triginta Cyro assignantibus. Quo licet refellere tres scriptorum errores: primum Rabbi Salomonis & Hebræorum, quos etiam Lyranus super nono capite Danielis secutus est: isti tres dumtaxat annos regnasse Cyrum existimant. Secundus error Xenophontis fuit: qui libro octauo Cyropædiæ, septem tantum annos tribuit Cyro. Sed nimirum Xenophon, non tam scripsit eos libros, ut ait Cicero, ad veritatem historię, quam ad effigiem & exemplar iusti imperij expressē demonstrandum. Tertium censeo errorem Annij, Driedonis, Lucidi, Valerij Anselmi, & complurium nostri seculi chronologorum, qui Cyrum simul cum Dario Medo duos annos, solum vero post Darij obitum, duos & viginti regnasse prodiderunt.

Fuit Cyrus, quam qui maximè, in sacris & profanis historiis commendatus, ac celebratus. Fuit enim vnus ex duodecim principibus, qui, ob res gloriosissimè gestas, & imperiū latissimè prolatum, super alios omnes reges clari & nobiles, omnibus seculis fuerunt. Hi autem celebrantur apud Assyrios, Ninus & Semiramis: apud Hebræos, Dauid & Salomon: apud Chaldæos, Nabuchodonosor: apud Persas, Cyrus: apud Græcos Alexander Magnus: apud Romanos, Iulius, Cæsar & Augustus: apud Christianos, Magnus Constantinus, Theodosius, & Carolus Magnus. Cyrus præterea clarus, & nobilis fuit testimonio diuinæ Scripturæ: siquidē de cæteris ante ipsius ortū annis, per Isaiam cap. 45. de proprio nomine diuinò oraculo prænūciatus est: promittente Deo amplissimum, opulentissimum, & gloriosissimum imperium se ipsi daturum. Nec hoc aut ignorauit aut dissimulauit Cyrus: sed ingenuo grateque animo, ut in exordio libri sui narrat Esdras, omnia se mundi regna confessus est à Deo Iudæorum accepisse. Idemque multis annis, post, confirmavit Assuerus maritus Esther, in epistola, quam scripsit ad omnes suo imperio subiectos. Fuit etiam Cyrus eo nomine

Cyrus 1.
rex Persarū quot
annos regnauerit.
Oros. li. 2
cap. 7.

Cic. lib. 1
de div. ad
Q. fratrem
cap. 1.

Qui fuerint Duo
decim principes
variarum gentium,
super alios omnes,
insignes ac memorabiles.

1. Esd. c. 1

Esth. c. 16

com.

commendatus in sacris literis, quod ludæos benignissimè tractauerit, donata ipsis libertate, factaque non solum reuertendi in patriam, sed etiam reficiendi templum potestate.

Camby-
ses, secun-
dus Persa-
rum rex
Ioseph.
li. 11. ant.
cap. 3.
Ioseph.
ibid. ca. 2
& 3.

Secundus rex Persarum, fuit Cambyſes, filius Cyri. Hic regnavit, auctore Herodoto in libro tertio, annos septem, & menses quinque. Eusebius & Beda illos quinque menses octavi anni, pro vno anno putantes, regnasse cum octo annis tradiderunt. Lapsus igitur est Iosephus in libro vn decimo antiquitatum, affirmans, eum sex tantum annos regnasse. Sed grauior est lapsus Sulpitij, nouem ei annos tribuentis: multo etiam grauior Clementis Alexandrini, qui decem & nouem annos ei regi assignauit. Tradunt Hebræi, horumque princeps Iosephus (nec de Christianis, dissentiunt, Eusebius in chronicis, & Beda) hunc Cambysem fuisse illum Assuerum, & Artaxerxem, memoratum ab Esdra capite quarto, qui ludæos prosequi ædificationem templi prohibuit. Istorum quoque auctoris opinio est, nec abnuuit.

Nabu-
chodonosor,
sbr, qui
memora-
tur in li-
bro Iu-
dith, non
fuit Cam-
byſes.

D. Augustinus in libro decimo octauo de ciuita. Dei, capite vigesimo sexto, hunc Cambysem, fuisse regem Nabuchodonosor, cuius ducem militiæ Holophernem, sancta mulier Iudith, obtinuit. Sed procul vero esse, patet diligenter consideranti, quæ de rege illo Nabuchodonosor scripta sunt in libro Iudith: videlicet, ea in Cambysem minime conueniunt. Etenim, rex ille Nabuchodonosor dicitur pugnasse cum Arphaxat rege Medorum: at Cambyſes, simul Persarum & Medorum imperium, à patre Cyro sibi relictum, pacifice tenuit vsque ad mortem suam. Illius præterea Nabuchodonosor, memoratur in libro Iudith, decimus tertius imperij annus: omne autem regni Cambyſis tempus, octo annos non impleuit. Denique, tempore illius Nabuchodonosor, stabat vrbs & templum Hierosolymitanum, cuius regnante Cambyſe, non vltra fundamenta, processit ædificatio.

Smerdes
Magus
rex Per-
sarum 3.

Tertius rex, qui absente Cambyſe, bellaque in Ægypto gerente, per fraudem occupauit regnum fuit, Magus, cui nomen Smerdes, simulans se fratrem esse Cambyſis sibi cognominæ, quem nocturno viro deceptus Cambyſes, necari iusserat. Hic Magus, secundum Theodoretum: regnavit decem menses: secundum Iosephum, annum vnum integrum: sed verius dictum est, regnasse eum septem menses, vti tradit Herodotus.

Ios. lib 11
cap. 3.
Hero. li. 3
Darius
à familia
Hystaf
pis Persa
nū rex 4.

Quartus rex, fuit Darius Hystaspis, hic diuersæ familiæ fuit à familia Cyri, vnusque de septem Persarum principibus, qui sa-
cta coniuratione, Smerdem Magum regno vitæque priuarunt. Fuit humanissimus erga ludæos, quippe facultatem prosequendi refectionem templi, vsque ad principatum eius impeditam, benignissimè ludæis concessit. Quin, vt in quarto capite libri

tertij

tertij Esdræ scriptum est, hic Darius simul adeptus est regnum, fecit votum, se urbem & templum Hierosolymitanum ludæis ædificaturum. Huius regis mentio fit ab Esdra capite quinto, & sexto: & ab Aggeo, & Zacharia, qui eo regnante prophetarunt. Regnavit hic, secundum Herodotum libro septimo, Eusebium in chronicis, Sulpitium in libro secundo, annos triginta sex. Nā Tertullianus, in lib. contra Iudæos, tribuens ei decem & novem annos, & Orosius in libro secundo assignans triginta, nec non & Clemens in primo libro Stromatum, quadraginta sex annos ei adscribens, omnes aut plus, aut minus vero, eius regni annos determinarunt. Repetita igitur suit anno regni eius secundo, ædificatio templi: & anno sexto absoluta, ut refert capite sexto. Sed hoc intelligendum est de absoluteione partis interioris, quæ propriè nominabatur templum: scilicet in quod solos ingredi sacerdotes fas erat. Nā ædificatio templi secundum omnes partes tam interiores quam exteriores, atria dico, & porticus, aliæque templi ornamenta, non ante nonum Darij annū completa est: sicut Iosephus scribit in libro vndecimo antiquitatum. Ex quo liquet, verum fuisse quod Iudæi dixerunt Domino nostro, ut narrat Ioannes capite secundo, *quadraginta sex annis templum hoc ædificatum est, &c.* Loquebantur enim illi, non de prima templi ædificatione sub rege Salomone: eam namque patet ex libro tertio regum, septem annis esse perfectam: nec de tertia ædificatione eiusdem templi sub Herode rege, quam fuisse narrat Iosephus lib. 15. antiquitatum: quippe, idem Iosephus tradit, eam intra decennium fuisse absolutam: sed loquebantur de secunda ædificatione templi, facta post reversionem Iudæorum ex captivitate Babylonica sub Dario quarto Persarum rege, quam capite sexto refert Esdras. Verum, illorum quadraginta sex annorum sumi debet initium, ab anno secundo regis Cyri: nempe quo anno iacta primum sunt à Iudæis templi fundamēta: terminum vero eorum annorum, ponere convenit in anno Darij nono: quo nimirum omnem templi ædificationem fuisse diximus usquequaque consummatam. Si igitur viginti novem annos Cyri, iungas cum octo Cābylis & Magorum, & item cum novem annis Darij, reperies illum quadraginta sex annorum numerum, à Iudæis definitū.

Quintus rex, fuit Xerxes Darij filius, bello quod aduersus Græcos gessit, valde memorabilis. Hic enim cum innumera bili exercitu Græciam debellare aggressus est. Sed quam fuit gloriosus & formidabilis eius in Græciam ingressus, tam fuit reditus, seu fuga, pavoris atque ignominie plena. Hunc regnasse annos circiter unum & viginti, consentiunt multi optimique auctores: Diodorus Siculus lib. 11. Eusebius in Chroni-

Agg. 1.
Zach. 1.

Ios. lib. 11.
cap. 5.

Locus Io
annis c. 2
explica-
tus.

3. Reg. c. 6
Lib. 15.
cap. 14.

Xerxes
primus
Persarū
rex. 5.
Oros. li. 2
cap. 9.

cis, Senerus Sulpitius libro secundo sacre historię, Orosius, & Beda in libro de sex ætatibus mundi. Vt non sit dubitandum, errasse Clementem Alexandrinum in primo libro stromatũ, qui viginti sex imperij annos huic regi attribuit. Iosephus porro in lib. 11. antiquitatum dicit hunc Xerxem fuisse eum regẽ, qui primum milit Hierosolymam Esdras, deinde Nehemiam appellatum ab illis Artaxerxem, vt videre est apud Esdras capite 7. & Nehemiam capite 2. Sed falsa est Iosephi sententia. Nam illius Artaxerxis. Nehemias memorat cap. 5. trigessũ secundum regni annum: cum tamen Xerxes, omnium concessu, non vltra duos & viginti annos, regnauerit. Nec pro Iosepho responderi potest, Xerxem, solum quidẽ regnasse viginti duos annos: sed ex quo, viuentis patre designatus est regni hæres & successor, regnasse eum plus triginta annos, siquidẽ Herodotus li. 7. scribit Xerxem fuisse à patre Dario successorẽ regni declaratum, duobus annis ante suum obitũ. Quo fit, vt etiam si principatum Xerxis ab eo tempore placeat numerare: omne tamẽ regni eius tempus viginti quatuor annos non excedat.

Iustini hi-
storici ig-
norantia
sacre hi-
storię.

Ridiculus sanẽ fuit Iustinus historicus, seu mauius dicere, Põ-
peiũ Trogum, qui in li. 36. non est veritus dicere hunc Xerxẽ
fuisse primum regem extraneum, à quo Iudæi sint domiti, &
primum alienæ gentis principibus subesse, ac parere coacti.
Insigne profecto, ac notabile mendacium. Constat enim
ex sacris libris, & ex historia Iosephi, quam Iustinus, multis an-
nis posterior, legere potuit, sæpenumero Iudæos ante Xerxem,
à regibus externis, velut Ægypti, Babylonis, & Assyriorum,
esse subiugatos.

Xerxis di-
uitiarum
copia.

De hoc Xerxe loquitur Daniel capite hoc vndecimo, dicens,
eum diuitiis super omnes reges abundaturum. Sic nempe fuit,
nam incredibilem eius regis opulẽtiam atque magnificentiam,
& imperij magnitudinem, satis ostendit innumerabilitas exer-
citus, quem ex Asia traduxit in Europam ad debellandos Græ-
cos. Quem exercitum, terrestrem simul, atque naualem, fuisse
tradit Herodotus lib. 7. ter & vices centena milia hominum,
adiectis decem, & septem millibus, præterque, decem & sexcen-
tis. Ad quem numerum si adscribatur multitudo eorum, qui
exercitui seruiebant ac ministrabant, & qui comitabantur, erũt
hominum quingentæ & viginti octo myriades, additis tribus
millibus ducentis viginti. Continet autem myrias, decem mil-
lia hominum. Quare, si ille numerus nostro modo cõputetur,
quinquies continebat decies centena millia, & præterea, prope
trecenta millia. Hic, vniuersus copiarum Xerxis numerus fuit.
Nam mulierum pincentium, & vallacum, & eunuchorum nu-
merum, nemo pro comperto queat dicere.

Magnitu-
do exerci-
tus Xer-
xis.

Hunc

Hunc Xerxem, præfectus militiæ eius Artabanus, per dolum peremit, & sexto loco regnum Persarum tenuit, septem menses: qui simul cum annis imperij Xerxis computandi sunt.

Septimus rex fuit Artaxerxes, cognomento Longimanus. Hic interfectore patris Artabano, regniq[ue] inuasore, pari animo prudentiaq[ue] interfecto: quadraginta annos, ut serè conuenit inter bonos auctores, Persarum rexit imperium. Cognominatus est Longimanus, vel quia secundum Strabonem, libro decimoquinto, adeo longis erat brachiis, ut stans rectusq[ue], manibus genua contingeret: vel quia secundum Plutarchum in vita Artaxerxis, alteram manum haberet longiorem: Hoc excepto, pulcherrimus omnium sui temporis existimatus est. Hic benignissimus fuit erga Iudæos: & est is, qui Esdras atque Nehemiam misit Hierosolymam, ut legitur *Esdræ* septimo, & Nehemæ capite secundo.

Anno vigesimo regni eius, coepta refici est Hierosolyma, & circumstructis validis mœnibus communiri. Ex quo tempore, initium computandi septuaginta hebdomadas Danielis, esse sumendum, superioribus duobus libris decimo, & vndecimo demonstratum est. Iosephus libro vndecimo scribit, hunc regem fuisse maritum Esther, sed Iosepho contradicit Eusebius in chronicis, eo argumento, quod, si huius regis coniux fuisset Esther, cum sub eo ipso rege fuerit Esdras, haud dubiè facturum, fuisse in scriptis suis mentionem aliquam, de illa historia Esther, & Mardochei: tam insigni & nobili, Iudæisq[ue] omni tempore celebranda. Senerus Sulpitius libro secundo sacræ historiæ, hunc regem fuisse putat illum Artaxerxem, à quo memorat Esdras capite quarto ædificationem templi Hierosolymitani esse impeditam: sed fallitur. Etenim, plus quinquaginta annos ante hunc regem, templi fabrica, sexto scilicet anno Darij Hystaspis, perfecta est, ut suprà libr. 11. in quæst. 3. ostensum est.

Octauus rex dictus est Xerxes secundus: nec plus duobus mensibus regnavit: quanquam Diodorus refert regnasse cum, secundum nonnullos scriptores, vnum annum.

Nonus rex appellatus est Sogdianus, qui regno præfuit septem menses, & hi duo, per dolum, & vim regnum inuaservnt.

Decimus rex, fuit Darius cognomento Nothus. Nimirum Longimani filius fuit: non tamen ex iusto matrimonio, sed ex pellice susceptus, ob idq[ue] Nothi cognomentum habuit. Hic regnavit, secundum Clementem, octo annos, at secundum Philostratum libro primo de vita Apollonij, sexaginta annos in regno exegit. Sed verius est, ut colligitur ex Thucydide,

Artabanus sextus rex Persarum. Artaxerxes Longimanus rex Persarum. 7.

Initium hebdomadarum septuaginta.

An hic rex fuerit maritus Esther? tra dit Iosephus.

Contra Sulpitiū. Xerxes secundus Persarum rex. Octauus. Sogdianus Persarum rex. 9. Darius Nothus Persarum rex 10. Dio.

Contra
Sulpitiū,
qui puta
uit, sub
hoc Da-
rio fabri-
cā secun-
di templi
esse per-
fectam.

Diodoro, Eusebio, Beda, aliisque laudatis chronologis, regnasse ipsum annis decem & nouem. Arbitratur Sulpitius libro secundo, hunc fuisse illum Dariū, cuius sexto imperij anno narrat Esdras ædificationem templi esse finitam. Quam opinionem esse falsam, constat duobus argumentis. Primo, quia templum illud ædificatum est, Zorobabele principe populi Hebraici, & Iesu summo pontifice, qui reuersi fuerant ex captiuitate Babylo-nica, anno primo regis Cyri, vt habes in capite secundo Esdræ: a quo tempore, vsque ad sextum annum Darij Nothi, fluxerant anni plus centum quadraginta. Non est autem credibile, Zoro-babilem & Iesum, vixisse eo tempore vltra centem sexaginta annos. Deinde, dictum illud Iudeorum, apud Ioannem cap. 2. de ædificatione secundi templi, quod draginta sex annis confecta, planè contradicit huic opinioni.

Artaxer-
xes Mne-
mon Per-
sarū rex
11. An hic
rex fue-
rit ille
maritus
Esther.

Vndecimus rex, fuit Artaxerxes Mnemō, sic cognominatus, ob singularem memoriæ præstantiam. Hic regnauit annos quadraginta, nā procul vero discessit Plutarchus, qui eius regis vitam describens, duos & sexaginta annos eum regnasse affirmat. Eusebius porro, Isidorus, Beda aliique diligentes & docti scriptores, existimant, hunc Mnemonem fuisse maritum Esther, qui eo in libro primum Assuerus, deinde Artaxerxes nominatus. Et sit mihi hoc, sumillimum vero. Vnum tamen illud, fidem huic opinioni derogare videtur, quod in capite vndecimo libri Esther scriptum est, Mardochæum qui sub illo rege floruit, & patruus fuit ipsius Esther, fuisse de numero captiuorum, quos transtulerat Nabuchodonosor de Hierusalē, cum Iechonia rege Iuda. Atqui, ex eo tempore, quo Iechonias transmigravit Babylonem, vsque ad duodecimum annum Assueri mariti Esther, qui annus memoratur in capite tertio eius libri, anni prope ducenti quinquaginta transierunt, quibus annis addere præterea oportet annos, quos natus erat Mardochæus, cum ductus est Babylonem simul cum Iechonia: excedit autem omnem fidem, vixisse Mardochæum, supra ducentos & quinquaginta annos. Verum facile occurrit huic obiectioni: si dicamus, quemadmodum etiam supra libro decimo diximus, Mardochæum dici fuisse ex numero captiuorum, qui fuerunt cum Iechonia, non quod ipse fuerit vnus ex illis, quasi concaptiuus Iechoniæ, sed quod fuerit ex illorum stirpe ac genere: vt id positum sit ad laudem Mardochæi, quod prognatus fuerit ex illis, qui cum Iechonia Hieremię monitis, Deique præceptis obsequentes, vltro se dediderant regi Babylonis, contra quam fecerant sequaces regis Sedechiæ. Quapropter illi apud Hieremiam capite 23. sub figura optimarum ficuum commendantur, hi vero sub specie ac similitudine pessimarum fictus, quæ nullo modo comedi possunt.

Quæstio
de ætate
Mardo-
chæi.

Sunt, vituperantur, atque reprobantur. Nec obscure in capite secundo libri Esther, significatur, proavum Mardochæi, dictum Lemini, simul cum Iechonia transmigrasse Babylonem: sic enim est eo loco, Mardochæus filius Isai, filij Semes, filij Cæs de stirpe Lemini, qui translati sunt de Hierusalem, eo tempore quo Iechonia transfulevit Nabuchodonosor: Illud enim relatiuum qui, non ad Mardochæum, sed ad Lemini referendum est. Et ut obiter etiam hoc indicem lectori, in libro Esther in exordio capituli vndecimi, ita scriptum est: Anno quarto, regnantibus Ptolemao, & Cleopatra, attulerunt Dosithius, qui se Sacerdotem ferebat, &c. Quis fuerit ille rex Ptolemæus & Cleopatra, diu mihi obscurum fuit, sed tandem legenti posteriorem Iosephi librum aduersus Appionem, enotuit: fuit enim Ptolemæus ille, sextus post Alexandrum Magnum, rex Ægypti, quæ cognominarunt Philometora, cuius vxor fuit Cleopatra. Iosephus enim eo loci sic habet. Philometor Ptolemæus, & vxor eius Cleopatra, omne regnum commiserunt Iudeis: & totius militia duces fecerunt Oniam & Dosithium Iudeos, & cætera, quæ deinceps scribit Iosephus, & apud eum legi possunt.

Duodecimus rex fuit Artaxerxes Ochus, qui secundum Tertullianum, regnavit annos viginti tres, secundum Sulpitium, viginti quatuor, secundum Eusebium autem & Bedam, & hoc verius est, viginti sex. Tempore huius regis contigisse quæ narrantur in historia Iudith, eo argumento coniecit Sulpitius libro secundo sacræ historię: quod in libro Iudith nominatur Vagao, vel, ut ipse dicit, Bagua eunuchus, at Vagao fuisse eunuchum huius regis Ochi, patet ex lib. 17. Diodori, & Iosephi lib. 11. antiquitatũ. Verum fallax ea fuit cõiectura. Nam Vagao qui memoratur in libro Iudith, servus & eunuchus erat Holofernis, ducis militię regis Nabuchodonosor, at Vagoam eunuchum regis Ochi, tradunt Diodorus, & Iosephus, summum fuisse principem exercitus, tantæque auctoritatis & potentię apud Persas, ut quos vellent ipse leges Persis & imponeret, & auferret. Illud præterea refellit Sulpitij opinionem, quod in lib. Iudith traditur, eo tempore Iudæos recens ex captivitate esse reuersos: at, quo tempore regnavit Artaxerxes Ochus, iã transierant anni prope ducenti, postquam Iudæi ex vltima captivitate redierant in patriam.

Decimus tertius rex dictus est Arfas, seu Arses. Hic Tertulliano regnavit vno duntaxat anno, Sulpitio & Diodoro, tribus, Eusebio & Bedæ quatuor.

Decimus quartus & vltimus rex, appellatus est Darius, quæ Diodorus cognominavit Dariũ Arfani, quod filius fuerit Arfaiani, qui frater erat regis Ochi. Veruntamen Iustinus & Strabo

Locus ex vndecimo capite libri Esther explicatus.

Artaxerxes Ochus Persarũ rex 12.

An hic rex fuerit Nabuchodonosor, cuius mentio fit in libro Iudith, uti Sulpitius existimavit. Ios. lib. 11. c. 7.

Arses Persarum rex 13.

Darius Persarũ rex 14.

negāt eum fuisse stirpis & familiæ regiz, ac prius quidem appellatum fuisse Codnanum, ob insignem autē eius virtutem in bellis spectatam, ad regnum esse assumptum. Hic nominatur à Clemente primo stromatum Ochus, & vult cum regnasse tribus annis: à Tertulliano vocatur Darius Melas, & tribuitur ei vnus & viginti anni. At similis verò est, quod Diodorus, Iustinus, Eusebius, Hier. & Beda prodiderūt, regnasse eum sex annis: vt miretur Sulpitiū, posthabita tot, & tā grauium scriptorum auctoritate, quatuor ei regi tantū imperij annos tribuisse. Atque tot, & hi fuere Persarū reges: quoad stetit Persarū monarchia, quā Cyrus fundauit, & Alexāder Mag. euerit.

Quādiu
steterit
monar-
chia Per-
sarum.

Restat, vt quot annis ea monarchia steterit, indicemus. Nicolaus de Lyra, & Hebræi putarunt stetisse minus centum annis. Tertullianus, sex, & centum: Isidorus lib. 5. etymologia- rum, centum octoginta nouē: Ioannes Annius, Driedo, & Lucidus, centū nonaginta vnus: Dionysius Halicarnassæus in primo libro Romanarum antiquitatum, paulò plus ducentis annis. Clemens Alexandrinus in primo libro stromatum, ducentis quindecim. Seuerus Sulpitius lib. 2. sacre historię, & Strabo lib. 15. ducentis quinquaginta. Sed profectò, cæteris probabilior sententia est, stetisse eā monarchiā, annos circiter duos, & triginta, supra ducentos. Hoc enim dupliciter probari potest: tum ex annis, quibus singulos prædictorū quatuordecim regum Persidis regnasse ostendimus: tum ex notatione temporis, quo cœpit, & desijt hæc monarchia, secundum computationem Olympiadum. Primus enim rex Cyrus, regnauit annos triginta, Cambyfes simul cum Smerde imago, octo: Darius Hytaspis 36. Xerxes vnum, & viginti. Artabanus, septē menses: Artaxerxes Longimanus, quadraginta annos: Xerxes secundus, duos menses: Sogdrianus, septem: Darius Nothus, annos decem, & nouem: Artaxerxes Mnemon, quadraginta: Artaxerxes Ochus, viginti sex: Arsas, quatuor: vltimus rex Darius, sex. Ex his, supradicta ducentorum triginta duorum annorum summa conficitur.

Quota
Olympi-
ade cœ-
pit, & de-
sijt Persi-
sca mo-
narchia.

Cœpit porrò monarchia Persarum, initio quinquagesimæ quintæ Olympiadis, tunc enim, secundum omnes bonos auctores, Cyrus eius conditor, suscepit imperium, desijt autem, cum Darius, postremum ab Alexandro victus, & paulò post à suis occisus est, quod evenit, secundum Diodorum, tertio anno Olympiadis cxij. Durauerat igitur ea monarchia per quinquaginta septem Olympiades, adiectis tribus annis: quod tempus ducentos triginta duos annos continet. Verum hactenus digressi ab interpretatione Danielis, ad eam rursus redeamus.

Et cum steteris, conteretur regnum eius, & diuidetur in quatuor ventos cali: sed non in posteros eius, neque secundum potentiam illius, qua dominatus est. Lacerabitur enim regnū eius, etiam in externos, exceptis hiis.

Non est dubium, quin hæc Angeli verba pertineant ad Alexandrum Magnum. Hic enim cum steterit: hoc est, cum ad summum gloriæ, potentiæ ac felicitatis fastigium ascendisset, & vindicato sibi Persarum imperio, subactoque Oriente, florens ætate, ac rerum gestarum laude, Babylonem venisset, & quasi Dominus orbis, omnium serè provinciarum legationibus exceptus, & honoratus esset, repentina morte extinctus est. Quamobrem, tantum, ac tam florens eius imperium, propter ducum eius insanam æmulationem exitialesque discordias, non modo diuisum, sed etiam dissipatum atque contritum est.

Post mortem autem Alexandri, dicitur regnum eius diuisum iri in quatuor ventos cæli, id est, Orientem, Occidentem, Meridiem, & Septentrionem. Nam in Ægypto, primus regnavit Ptolemæus, Lagi filius, id est ad meridiem: in Macedonia, frater Alexandri Aridæus, id est, ad occidentem: Seleucus Nicanor, Syriæ, & Babyloni, & superioribus locis imperavit, id est, ad Orientem. Antigonus Asiæ, & Ponto, id est, ad Septentrionem. Hæc dicimus secundum totius orbis plagas. Nam Iudææ, Syria est ad aquilonem, Ægyptus ad Meridiem.

Quod autem dicitur, *sed non in posteros eius*, hoc significat, quod Alexander liberos non reliquerit, qui ei successerint in regnum, sed imperium eius diuisum sit in alienos, id est, nulla ei cogitationis necessitudine coniunctos, excepto Aridæo fratre, qui sex annos Macedoniæ tenuit imperium. Recte autem dicitur, *non secundum potentiam illius*. Diuisum enim in quatuor partes regnum, imbecillius fuit: dū aduersum se duces Alexandri dimicant, & intestino furore bacchantur, mutuis cladibus debilitati, atque contriti. Nec tantummodo in prædictos quatuor, dispertitum est Alexandri imperium, sed etiam in alios complures, ut Perdiccam, Craterum, & Lysimachum, & præter hos, etiam in externos, & genti Macedonum, atque Græcorum alienos. Etenim Capadocia, Armenia, Bithynia, Bosphorus, & aliæ provincie, de potestate Macedonum recedentes, diuersos sibi reges constituerunt.

Notandum est pro illo, *non in posteros eius*, legere Theodoretū, *non in remotissimo eius*, & sic interpretari, nullū Alexandri successorum, adæquasse potentiā, & gloriam eius, præsertim

quam ipse nouissimis annis comparauerat. Illud autem, *Inter-*
uabitur regnum eius etiam in externos, exceptis his, sic exponit
 Theodoretus: *Regnantibus posteris, primorum Alexandri successo-*
rum. Arsaces Persa, bello victor, adeptus est regnum, & partē quā-
dā Persici imperij recuperauit: ex quo ad hoc usque tempus, Per-
sarum reges Arsacida vocantur, cum superiores reges Chaman-
des appellarentur: Et Romanū, Macedonico, seu Græco discipulo im-
perio maior fuit potestas. Sed hoc strictim à Theodoro tactum
 Iustinus de origi- latius enarrat Iustinus libro quadragesimo primo: cuius ver-
 ne Parthi scribere. Sic autem scribit: *Parthi, post Alexandrum, à Nicane-*
 ci impe- *re Seleuco mox ab Antiocho, & successoribus eius, possessi sunt: à cu-*
 rij, quid *ius pronepos Seleuco primum defecere. primo Punico bello, Lucio*
 scripse- *Manilio Pisone, Attilio Regulo consulibus: hanc illi dante impar-*
 rit. *nitatem defectionis, quorum fratrum regum, Selenci, & Antiochi*
Arsaces *discordia: qui dum sibi inuicem eripere regnum volunt persequi de-*
quis, & *fectores omiserunt. Eodem tempore etiam Theodorus mille urbium*
quomo- *Bactrianorum præfectus defecit, regemque se appellare iussit: quod*
 do Par- *exemplum sequuti totius Orientis populi, à Macedonibus defecere.*
 thicum *Erat eo tempore Arsaces, vir, sicut incerta originis, ita virtutis ex-*
 imperij *perta. Hic solitus latrociniis, & rapto viuere, accepta opinione, So-*
 fundauit. *leucum à Gallis in Asia victum, solutus regis metu, cum prædonum*
manu Parthos ingressus, & præfecto eorum Andragora oppresso, im-
perium gentis inuasi, nec magno post tempore, Hyrcanorum quo-
que regnum occupauit. Denique, in tantū prauulsi Arsaces, qua-
sito simul constitutoque regno, ut non minus Parthis fueris memo-
rabilis, quam Persis Cyrus, Macedonibus Alexander, & Romanis
Romulus. Cuius memoria hunc honorem Parthi tribuerūt, ut om-
nes exinde reges suos, Arsacis nomine nuncupent, sicuti Romanis,
Cæsaris, Augustosque cognominarunt. Sic Iustinus.

Et confortabitur rex Austri.

Cus hic tantum prædicatur futura bella, inter reges Sy-
 rie, & Aegypti. Iosue in libro 11. antiquitatum, hæc sunt verba: *Antiocho mag-*
 Iosue in Asia regnante, in continua vexatione Iudæa fuit. & Celsus
 11. c. 9. *ria, quod eo bellum gerente cum Philopatore Ptolomæo, hancsq[ue]*
 filio

filio Epiphane, siue vinceret, siue vinceretur, male multarentur, nō aliter quam nauis fluctibus utrinque oppugnata, inter prosperam, & aduersam Antiochi fortunam iactata. Similia scribens hoc loco Diuus Hieronymus, idcirco, ait, cetera regna dimittens Daniel, Macedonia, videlicet, & Asia, tantū de Ægypti & Syria narrat regibus: quia in medio Iudæa posita nunc ab illis nunc ab istis regibus tenebatur, & Scriptura sancta propositum est, non exterminam absque Iudæis histeriam, texere, sed eam, quæ Israelis populo copulata est. Commemorat autem Daniel bella, quæ inter istos reges per centum quadraginta annos gesta sunt, videlicet à tertio rege Syriæ, qui dictus est Antiochus Theos, vsque ad octauum regem Antiochum Epiphaneum appellatum: & à secundo rege Ægypti Ptolemæo Philadelpho, vsque ad sextum Ptolemæum, Philometora nominatum. Illud porro animaduertere oportet sæpius in hac narratione nominari regem Austri & regem Aquilonis: quibus nominibus significatur reges Ægypti, & reges Syriæ. Sic autem loquitur Daniel comparatione Iudææ, cui Ægyptus est australis, seu meridionalis, Syria verò, & Asia: nam utriusque dominati sunt Seleucida, est Aquilonaris.

D. Hieronymus in com. in hunc locum.

Et confortabitur rex Austri. Hæc verba pertinet ad Ptolemæum Lagum, primum post Alexandri mortem, Ægypti regem, mei Lagum à quo ceteri reges, Ptolemæi nomen acceperunt. Et rectè dicitur, confortabitur: scilicet, fuit ille, quatuor rebus clarissimus, prudentia, fortitudine, diuitiis, gloria rerum gestarum, ac penè continua sceleritate, tanteque fuit potentia, quemadmodum hoc loco tradit Hieronymus, ut Pyrrhum regem Epirotarum expulsū, restitueret in regnum: Cyprumque obtinuerit, & Phoenicē, & victo Demetrio filio Antigoni, Seleuco regni sui partem, quæ ab Antigono fuerat ablata, restituerit: Cariam quoque obtinuerit, & multas insulas, vrbesque, & regiones, de quibus non est huius temporis scribere. Videtur autem fuisse hæc diuus Hieronymus ex Pausania, qui in Artici (sic inscribitur primus historiarum eius liber) similia, sed latius, & enucleatius de hoc rege scripsit. Ptolemæum, inquit Pausanias, Macedones, reuera Philippi, qui pater fuit Alexandri, verbo, Lagum filium fuisse existimant: eius enim matrem, cum gereret virum a Philippo, uxorem Lago esse datam, ferunt. Hunc Ptolemæum, & alia gessisse in Asia præclara facinora memorant: & Alexandram Oxydracis periclitanti, præ cunctis eius amicis auxilio fuisse. Eundem atiam mortuo Alexandro, iis, qui ad Arideum Philippi filiumuebant regnum acriter restituisse, regnumque in plures partes diuidendi auctorem in primis extitisse. Ægyptum profectus, Cleomenem, quem Ægypto præfecerat Alexander, quod Perdicca (iudicet

Pausanias de Ptolemæo Lagum filio quid scripsit.

occidit: Alexandri cadaver, quod Regas portabatur, acceptum Macedonico riu Memphis condidit. Post eadem Perdicca, ad res gerendas excitatus, Syriam statim, & Phœnicem imperio suo adiecit: mox Seleucum Antio in filium ab Antichono eiectum, ad se cōfugiētem in fidem recepit. Antigono autem mortuo, Syriam, & Cyprum ab Antigono sibi ereptas, iterum subegit, Tyrriumque in Theoprotidem Epiri reduxit, & per Magan filium Bernices, quā tunc in matrimonio habebat Cyrenem, quā se discernerat, quāto post deflectionem anno, recepit, sic Paulanias.

Iosephus
li. 12. c. 1.

Ptolemæus
Lagi
Hicæoso-
lymā do-
lo occu-
pat.

Mors
eius.

Iosephus vero, initio libri duodecimi antiquitatum, scribit hunc Ptolemæum Lagi, præter meritum, fuisse appellatum Soterem (sic eum cognominarunt Rhodij auctore Pausania in Articis, quod ipso validissime iunisset aduersus Demetrium) is enim Hierosolymam dolo circumuentam occupauit, ingressus urbem sabbatho, veluti sacrorum gratia, Iudeis non arcentibus, quod eum diem in otio & quiete agerent, & nihil ab eo metuerēt, aut suspicarentur hostile. At ille acerbè atque inclementer, & gentem, & urbem tractauit. Deinde, humanior fuit & benignior Iudeis, nam cum plurimos eorum, captiuos Ægyptum duxisset, sciretque ex responso, quod Alexandri legatis post Darij cladem dederant, Iudeos pertinacissime iurisiurandi fidem seruare, multa ex ipsis præsidia disposuit per arces, & iure ciuitates apud Alexandriam ipsis, pari cum Macedonibus conditione, dato deuinxit omnia factam ēto, seruaturos fidem posteris eius qui tam multa ipsis crediderat. Hoc regnante, multi ex Iudæa, sponte migrarunt in Ægyptum, partim vbertate terræ, partim Ptolemæi erga suam gentem liberalitate allecti. Eadem confirmat Iosephus in priori libro aduersus Appionem. Polybius libro secundo tradit, hunc Ptolemæum Seleucum item, atque Lysimachum, tres Alexandri duces & successores in primis nobiles, eadem Olympiade centesima vigesima quarta mortem obiisse.

Et de principibus eius, præualebit super eum, & dominabitur ditione: multa enim dominatio eius.

De Ptole-
meo Phi-
ladelpho

Hic loquitur Angelus de secundo rege Ægypti filio eius Ptolemæi, de quo proxime dictum est. Appellatus est Ptolemæus Philadelphus. Hic dicitur fuisse de principibus eius, id est, vnus de filiis Ptolemæi Lagi. Is enim cū alios haberet filios, hunc, qui natus erat minimus omnium, cæteris præferens, regni fecit hæredem. De hoc dicitur, *præualebit super eum*, id est, super patrem suum, maioris enim fuit potentie, opulentie, ac magnificentie: *Narrant enim historia, ut refert hoc loco Hieronymus, habuisse eum ducenta milia pedisum*

positum, equitum viginti millia, currum duo millia, elephantes, quos primis eduxit ex Aethiopia, quadringentes, naues longas, quas nunc liburnas vocant, mille quinquecentas, alias ad cibaria militum deportanda, mille, auri quoque & argenti grande pondus, ita ut de Aegypto per singulos annos, quatuordecim millia & octingenta talenta argenti acceperit, & frumenti artabas, quae mensura tres modios & tertiam modij partem habet, quinque & decies centena millia. Nec mirandum cuiquam accidat, tantos ex vna Aegypto redditus annuos prouenire potuisse: nam Strabo in libro decimo septimo, Ciceronem producit testem, qui in quadam sua oratione confirmat Ptolemæum Auletem, patrem ultimæ Cleopatæ, suo tempore in Aegypto regnantem annuo redditu capere solitum duodena millia & quinquaginta talenta: quem tamen regem, negligenter ac dissolutè regnum administrasse constat.

Potentia
& opulē-
tia Ptole-
mæi Phi-
ladelphi.

Aegypti
annui re-
ditus.

Sed redeo ad Philadelphum quem Strabo, proxime memorato libro tradit, super omnes Aegypti reges fuisse cupidum, diligentem atque curiosum, res abditas novasque, & admirabiles scrutandi, noscendi, atque comparandi. Nam cum esset tenuissima valetudine, atque imbecillissimo corpore: semper noui aliquid perquirebat, in quo sine labore ac molestia esse occuparet atque oblectaret. Sanè Tullianus in Apologetico, hunc regem confirmat fuisse eruditissimum, atque omnis literaturæ sagacissimum. Quemadmodum autem huic minimo filiorum, pater regnum detulerit, narrat Iustinus libro decimo sexto. Ptolemæus, inquit, Lagi contra ius gentium, minimo nato ex filiis, ante infirmitatem, regnum tradiderat: eiusque rei populo rationem reddiderat: cuius non minor fauor in accipiendo quam patri in tradendo regnum fuerat. Inter cetera patris & filij mutua pietatis exempla, etiam ea res amorem patris populi inuenerunt: cuius patri regno ei publice tradito, priuatim officiū regi inter satellites fecerat, omnique regna pulchrius, regis esse patrem dixerat.

Ptolemæus
Philadelphus
quis,

Ptolemæus
Lagi
regni fi-
lio mino-
ri viuens
tradidit.

Sed nescio, an hæc quæ tradit Iustinus, cum iis cohererent, quæ Pausanias scribit Pausanias in Atticis, significans, hunc Philadelphum declaratum esse regem à patre, iam motu proximo. Nam cum Ptolemæus Lagi, ait Pausanias, Euridicem Antipatri filiam, uxorem duxisset, ex eaque liberos suscepisset: postea Berenice amore capta, filios ex ea quoque genuit, ex his Ptolemæum, iam propè moriens, sibi regni successorem declarauit. Hic autem Philadelphus, Arsinoes germanæ sororis amore victus, eam sibi matrimonio adiunxit: idque non ex Macedonum, sed Aegyptiorum, quibus imperabat lege fecit. Minorem fratrem Aggeum, ut qui sibi iniurias frueret, interfecit. Alterum quoque fratrem ex Eurydica natum, & Cyprum ad defectionem sollicitantem, è medio sustulit.

Pausani-
as vide-
tur con-
traria ita
sine ictu
bere.

lit. *Magis vero, qui Cirenais cū imperio praeerat, & quamvis frater, hostili tamen erat animo erga Ptolemaeum. Apamen uxorem duxit Antiochifiliam, seceroque persuasit, ut violato fœdere, quod eius patri Selenco cum Ptolemao ictam fuerat, in Ægyptum cum exercitu inuaderet. Quodcum Antiochus comparato exercitu moliretur: Ptolemaeus in omnes populos imperio Antiochi subiectos, copias dimisit: quae partim excursionibus & popularionibus, partim instructa acie, omnem eius diuisionem infestam redderent, atque in motu continerent. Quod sano consilium, omnem Antiochi profectum in Ægyptum facultatē praeclausit. Hic Philadelphus pilos suscepit ex Arsinoe, non quidem sorore sua, quae priusquam pareretur, exisset, & à qua Arsinocetes regio cognominata est: sed ex altera Arsinos, filia regis Lyfimachi, quam postea in matrimonium accepit.*

Philadelphus in Iudaeos beneficentiz. *Haecenus ex Pausania. Denique Iosephus libro duodecimo antiquitatum testatur, hunc Philadelphum, benignissimū fuisse erga Iudaeos: quippe Hierosolymitas in Ægypto seruitutes, numero ad centum viginti millia, sua pecunia redemptos, libros dimisit, templumque Hierosolymitanum amplissimis donis ornauit: & sacros libros ex Hebraeo sermone in Graecū, per duos & septuaginta interpretes conuerti fecit. Celebratissimam quoque instruxit bibliothecam, profectoei Demetrio Phalerio, viro in ciuili gubernatione, & in eloquentia nobilissimo: qui rogatus a rege, quam multa librorum millia comparasset, respondit, circiter ducenta millia, sed breui, quinquaginta millia habiturum. Regnavit hic Philadelphus, secundum Iosephum, vnde quadraginta annos: secundum Eusebium & Bedam annos octo & triginta. Sed pergamus, quae sequuntur apud Danielem, interpretari.*

Es post finem annorum, fœderabuntur, filiaq; regis Austri veniet ad regem Aquilonis, facere amicitiam: & non obtinebit fortitudinem brachij: nec stabit semen eius: & tradetur ipsa, & qui adduxerunt eam adolescentes eius, & qui confortabant in temporibus.

Alexandri successores in Syria.

Primus in Syria regnavit, post mortem Alexandri, Seleucus Nicanor, secundus, Antiochus cognominatus Soter, id est seruator: tertius, Antiochus cognomēto. *Theos*, id est Deus. Hic aduersus Ptolemæū Philadelphū, de quo proxime dictū est, gessit bella quā plurima, & totis Asiae atque Orientis viribus dimicauit. Volens itaque Philadelphus post multos annos, molestum finire certamen, filiam suam nomine Berenicem, Antiocho uxorem dedit, qui de priore uxore, cui

nomen

nomen erat Laodice, habebat duos filios, Seleucum, cui cognomen erat Callimicus, & alterum, Antiochum. Deduxit igitur filiam Berenicen Philadelphus usque Pelusium: & infinita auxilii argentique millia, dotis nomine dedit, unde *Phernophoros*, id est dotalis appellatus est. Antiochus autem, Berenicen consoletem regni habere se dicens, & Laodicen in concubinae locum: post multum temporis, amore superatus, Laodicen cum liberis suis reduxit in regiam. Quæ metuens ambiguum viri animum, ne Berenicen reduceret, vinum per ministros veneno interfecit; Berenicen autem cum filio, qui natus erat ex Antiocho principibus Antiochiæ, Icadioni & Genæo, occidendum tradidit, filiumque suum maiorem, Seleucum Callinicum in patris loco regem constituit: & hoc est quod hic dicitur à Daniele, *Et post finem annorum fœderabuntur*, id est, post multos annos, quibus inter se belligeraverat Philadelphus & Antiochus, tandem pacificabuntur inuicem. *Et filia regis Austri venit ad regem Aquilonis facere amicitiam*, id est, Berenice filia regis Philadelphi, dabitur in matrimonium regi Antiocho, ut inter patrē & virum iungat amicitias. *Et non obtinebit fortitudinem brachij, nec stabit semen eius*, id est, Berenice non diu permanebit in regno Syriæ, sed per vim & dolum Laodices, una cū filio suo interficietur. Rex quoque Antiochus eius maritus, qui confortabat eam, id est, per quem poterat prævalere, & apud quem prævaluit, quoad ipse non reduxit Laodicen, Antiochus inquam, veneno uxoris Laodices occisus est. Propter vero hanc indignissimā Berenices eadē, atrocissimū inter regē Syriæ, & insequentē Ægypti regē, bellum exarsit: de quo proximē post dicetur. Hæc autē quæ diximus ex cōmētatio Divi Hieronymi ferē de scripsimus: eaque cōfirmari & illustrari possunt, iis quæ Iustinus in exordio vigesimi septimi lib. hunc in modū prodidit. *Mors*

tyo Syriæ rege Antiocho, cū in locum eius Seleucus filius successisset, horritate matris Laodice, quæ inhibere debnerat, auspiciis regni à patri cidio cepit: quippe Berenicon nonercam suā, sororem Ptolemæi regis Ægypti, cum paruulo fratre ex ea suscepto, interfecit. Quo facinore perpetrato, & infamia maculam subiit. Et Ptolemæi bello se implicuit. Porro Berenice cum ad se interficiendam missos didicisset, paterna Daphna se claudit: ubi cum obsideri eam cum paruulo filio, nunciatus ciuitatibus Asia esset, recordatione paternæ maiorumque dignitatis eius, & casum tam indignæ fortune miserantes, auxilia ei omnes misere. Frater quoque Ptolemaus periculo sororis exciatus, relicto regno, cum omnibus viribus adualat. Sed Berenice ante aduentum auxiliorum, cum vi expugnari non posset, dolo circumuectā trucidatur. Inaigna res omnibus visa. Itaque cum vniuersa ciuitates, quæ defecerant, ingentem classē comparassent: repente, exem-

Philadelphus quo
modocū
Antiocho pacē
fecerit.
Antiochus à
Laodice
uxore in-
terfectus

Iustinus.

Mors Be-
renices &
eius ultio

pro crudelitatis exterrita, simul & in ultionem eius, quam defun-
 suri erant, Ptolemæo se tradunt, qui nisi in Ægyptum domestica se-
 ditione reuocatus esset, totum regnum Seleuci occupasset. Tantis il-
 li vel odium, parricidiale (colus: vel huic fauorem, indignè interemp-
 ta mors sororis attulerat. Hactenus ex Iustino, cuius posteriora
 verba, ad sequentium verborum Danielis explicationem, & in-
 telligentiam, non nihil lucis afferunt. Similia Iustino & Hiero-
 nymo scribit Appianus in Syriaco. Tertius, inquit Syria rex fuit
 Antiochus, cui cognomen, pater Dei, est inditum. Mithridatem quod Li-
 marchium eorum tyrannum expulisset, hunc Laodice mater, phar-
 mæco necauit, ob nuptias Berenices, filia Philadelphi, quam ipsa simul
 cum infante, quem ex Antiocho susceperat, occidit: quorum cadem
 ut Ptolemæus ulcisceretur. Laodiceam interfecit, & in Syriam deducit
 exercitum, Babylonem inuasis: atque ex hoc tempore, Parthi pri-
 mum defecerunt à Maccathibus, voluit iam perturbato Seleucida-
 rum regno.

Antio-
 cho cur
 Dei cog-
 nomē in-
 ditum.

Et stabit de germine radicum eius plantatio, & veniet
 cum exercitu, & ingredietur provinciam regis A-
 quilonis, & abuteretur eis, & obtinebit. Insuper &
 Deos eorum, & simulacra, vasa quoque pretiosa au-
 ri & argenti, captiua ducet in Ægyptum: ipse pra-
 ualebit aduersus regem Aquilonis. Et intrabit in
 regnum rex Assiri, & reuertetur in terram suam.

Ptole-
 mæus
 Euerge-
 tes ter-
 tius rex
 Ægypti
 Iust. li. 27
 Hier. in
 hunc lo-
 cum.

Ptole-
 mæus
 Euerge-
 tes cur sit
 dictus.

Occisa Berenice, & mortuo Ptolemæo Philadelpho pater
 eius, frater illius & ipse Ptolemæus, cognomento Euer-
 getes, tertius succellit in regnum, qui dicitur fuisse de
 plantatione & de germine radicis eius, eo quod esset germa-
 nus frater, ut vult Hieronymus: licet Iustinus faciat eum fra-
 trem Berenices, ac proinde filium Philadelphi. Hic venit cum
 exercitu magno, & ingressus est provinciam regis Aquilonis, id
 est, Seleuci, cognomento Callinici, qui cum matre Laodice reg-
 nabat in Syria: & abusus est eis, & obtinuit: in tantum, ut Syriâ
 caperet & Ciliciam, superioremque partes trans Euphratem, &
 propemodum vniuersam Asiam: quæcumque audisset in Ægypto
 seditionem moueri, diripiens regnū Seleuci, quadraginta mil-
 lia talentorum auri tulit, & vasa pretiosa, & simulacra Deorum,
 duo millia quingenta: in quibus erant & illa, quæ Cæbyses cap-
 ita Ægypto, in Persas portauerat. Denique gens Ægyptiorum,
 dololarnæ de dita, quia post multos annos, Deos eorum regale
 sat, Euergetem, id est, benefactorem eum appellauit. Et Syriam
 quidem ipse obtinuit: Ciliciam autem, amico suo Antiocho
 gubernan-

Gubernandā tradidit, & Xantippo alteri duci, prouincias trans Euphratem commisit. Consonant his, quæ in libro 27. prodit Iulianus. Iulianus. *Uniuersa, inquit, ciuitates Asia propter eadem Berenices, & filij eius, tanta crudelitatis exemplo exierunt a Seleuco: ingenique comparata classe inuisionē eius, Ptolemæo se tradit. Qui nisi in Ægyptum domestica seditione reuocatus esset, totum regnum Seleuco occupasset.* Huc etiam spectat, quod scribit Polybius libro quinto. *Seleucia, inquit, regnum Ægypti prasidio custodiebatur ab eo tempore, quo regnauit Ptolemæus, cui Euergetis, id est bene factoris cognomen fuit.* Hic enim, quo tempore propter casum Berenices, & iram, quam ex ea re animo conceperat, in Syriam exercitum duxit, hac urbe potitus est. Sed latius, & diuulcentius vi- Josephus
etoriam huius Ptolemæi describit Iosephus, posteriori libro aduersus Appionem. *Tertius, inquit, Ptolemæus qui vocatur Euergetes, fortiter obtinens Syriam uniuersam, non Diis Ægyptiorum, pro victoria solennitates gratiasque immolauit: sed ueniens Hierosolymam, multas hostias, sicut nostris moris est, obtulit Deo, dignissimamque di- cavit ornamenta victoria.* &c. Sed idem libro duodecimo Iudaicarum antiquitatum, capite tertio narrat, pusillanimitate atque auaritia pontificis Iudeorum Oniæ, factum esse, ut tributum, quod pro populo Iudaico maiores eius solebant regibus pendere, talenta uidelicet argenti viginti, non soluendo, ad iram commoueretur Ptolemæus Euergetes. Qui misso Hierosolymam legato, incusabat Oniam, quod tributum non redderet, minabaturque, nisi faceret, regionem eius militibus suis se diuisurum, & nouas colonias eo deducturum. Quod audientes Iudæi perterriti sunt: licet Onias perscripta fronte hæc contemneret, nihil curans præter pecuniam. Sed iuuenis quidam Iosephus, fororis Oniæ filius, magnitudine animi præstans, legatione ad regem suscepta, non eum modo placauit, sed magnam apud eum gratiam & auctoritatem obtinuit. Regnauit hic Ptolemæus rex, annos viginti sex. Post quem, qui deinceps secuti sunt Ægypti reges omnes, male vixisse, luxu, delitiisque corruptos: sed super omnes, quartum & septimum atque vltimum, confirmat Strabo libro decimo septimo.

Hactenus interpretari sumus verba Danielis, ex sententia diui Hieronymi, quam iudicauimus & contextui verborum Danielis maximè conuenientem, & aliorum historicorum scriptis maximè consentaneam. Nunc referam breuiter, quemadmodum prædicta omnia verba, multo secus, & in diuersam longe sententiam interpretatus fuerit Theodoretus: adiecta postremo eius interpretationis breui censura. Ipse igitur prædicta omnia refert ad contentiones, & bella, quæ inter Ptolemæum Philopatorē Ægypti regem, & inter Antiochum Magnū Asiæ,

& Sy-

Diuersa
Theodo-
reti inter-
pretatio
discuti-
tur.

pretatio
discuti-
sus.

& Syriæ regem longo tempore, summis utrinque viribus, varioque eventu gesta sunt. Sed vide, quemadmodum interpretationem suam verbis Danielis, per partes, adaptet. *Et confortabitur rex Austri.* Significat Ptolemæum Philopatorum, qui non contentus Ægypti regno, etiam Phœnicem, Samariam, & Iudæam sibi asciuit. *Et de principibus eius unus corroborabitur super ipsum, & dominabitur dominatione multa: extra potestatem suam.* Hic fuit Scopas, princeps exercitus Ptolemæi Philopatoris: qui optimi ducis partes implens, multa eorum quæ extra Ptolemæi regnum erant, ditioni eius adiunxit. *Et post annos eius commiscuntur, & filia regis Austri veniet ad regem Aquilonis facere amicitiam.* Post Philopatoris obitum, regnavit Ptolemæus filius eius, appellatus Epiphanes: & hunc appellat regem Austri. Regem autem Aquilonis, vocat Antiochum cognomento Magnum, inter quos pax est pacta, data in matrimonium Antiocho, filia Ptolemæi. Sed matrimonium diu non stetit, sed remissa est coniunx ad patrem. *Et surget de flore, ex radice eius, in preparatione ipsius.* Hoc est, illa quidem reddetur parenti: sed pariet regem, qui regno illius, qui dederit, aduersabitur. Hactenus retulisse interpretationem Theodoretæ, satis fuit. Posuimus autem verba Danielis, secundum eam translationem, quam Theodoretus in suis commentariis secutus est: & videtur ea fuisse translatio Theodotionis, quam Hieronymus supra dixit, translationi septuaginta interpretum fuisse ab Ecclesia prælatam.

Theodoretæ
sententia
reprobatur

Verum, interpretationem Theodoretæ, equidem cenſeo multis de causis non esse probandam: & ut sententia Danielis aliter nam, & verminimè verisimilem, atque etià alicubi falsam: & verum historicorum scriptis repugnantem. Primum enim bella inter Antiochum Magnum, & duos Ptolemæos Philopatorum & Epiphanem, paulo infra Daniel satis multis verbis persequitur. Quapropter, quæ hic narratur, ad priores reges Syriæ, & Ægypti referri debent. Deinde, absurdum est, quod dicit Daniel, unum de principibus illius regis, prævaluisse super ipsum, interpretari de Scopa duce Philopatoris: cum ille quantamcunque habuisset auctoritatem, & potestatem, à rege suo omnem acceperit. Denique falsum est, Antiochum Magnum, in matrimonium accepisse filiam regis Ægypti: quinimò contra evenit: nā Antiochus, filiam suam Cleopatram despondit Ptolemæo Epiphanæ, ut tradunt historici, & nos infra explicaturi sumus. Possent alia contra Theodoretum afferri: sed ex his quæ diximus, facile erit lectori, de interpretatione eius iudicium facere. Nos quæ sequuntur apud Danielē, ut cœpimus, interpretari pergamus.

Filij eius provocabuntur, & congregabunt multitudinem exercituum plurimorum, & veniet properans & inundans, & reuertetur, & concitabitur: & egreditur cum robore, & exaltabitur cor eius.

Seleucus Callinicus, inter quem, & Ptoleum Evergetem, Seleuci bella esse gerenda, proximè narrauit Daniel, multis deinde calamitatibus percussus est, & confictatus, tandem amisso regno, cum regnasset annos viginti, equo præcipitatus interiit: ut est apud Iustinum lib. 27. Hic duos reliquit filios, maior natus dictus est Seleucus Ceraunus: minor, Antiochus, cui postea sumpta Magni cognomen tum est inditum. Hi prouocati spe victoriæ, & vltione parentis: exercitu congregato aduersus Philopatorum, arma corripiunt. Sed cum Seleucus, tertio anno imperij, esset occisus in Phrigia per dolum Nicanoris, & Apaturij, exercitus qui erat in Syria, Antiochum fratrem eius cognomento Magnum, de Babylone vocauit ad regnum. Et propterea nunc dicit Daniel, quod duo filij prouocati sunt, & edregauerunt multitudinem exercituum plurimorum: sed quod vnus Antiochus venerit de Babylone in Syriam, quæ eo tempore tenebatur à Ptolemæo Philopatore, filio Evergetis.

Sed quo propensius credat lector quæ diximus, audiat quæ in eandem sententiam reliquit scripta Polybius libro quarto. *Mortuo, inquit, Seleuco, patre Antiochi, cum regnum ad Seleucum eius filium, qui ceteris fratribus maior natu erat peruenisset, Achaenus cum hoc, propter gentis propinquitatem, Taurum montem transcendit, Seleucus enim simul ac regnum iniit, intelligens Astalam omnia loca, quæ erant citra Taurum montem occupasse, rebus suis consulendum ratus, maximis viribus Taurum transcendit: ubi paucis diebus interiectis, ab Apaturio Gallo, & Nicanore, dolo circumueni-
ros atque extinctus est... Achaenus propinqui mortem ulciscens exemplo Apaturium atque Nicanorem interfecit. Idem libro quinto, ita scribit. Antiochus iunior, filius fuit Seleuci Callinici. Hic mortuo patre cum regnum ad fratrem eius Seleucum, natu maiorem peruenisset: principio quidem in superiori parte regni, priuatam vitam egit: mox fratre, qui Taurum montem cum copiis transcendere, per dolum interfecto, imperium ipse adeptus regnare cepit, vix dum decimum quintum ætatis annum supergressus. Sed reuertamur ad vaticinium Danielis. Antiochus, igitur, cum pugnasset aduersus duces Ptolemæi Philopatoris, sicut hoc loco narrat Hieronymus: immò prodicione Theodoti, obtinuisset Syriam, quæ iam per successionem à regibus Ægypti tenebatur: in tantam*

Confirmatur dicta ex Polybio. Seleuci Cerauni mort.

Antiochus Magnus rex Syriæ creatus.

venit

Theodo-
rij legit
victor
apud D.
Hieron.
Ptolema-
us Philo-
pator eus
sic dictus
Iustinus
de Philo-
patore
quid scrip-
serit.

venit audaciam, contempta luxura Philopatoris, & magicis
artibus, quibus inservire dicebatur, ut bellum Aegyptiis ultro co-
naretur inferre. Verum hæc, quæ nimis pressè, & involutè scri-
bit Hieronymus ex Polybio & Iustino, latius & explicatius de-
claranda sunt. Rex Aegypti, cum quo Magnus Antiochus gessit
bella, quæ hic narrantur, quartus fuit post Alexandrum Mag-
num, appellatus Ptolemæus: cui quod patrem ac matrem inter-
fecisset, ex facinoris crimine, cognomentum Philopator, ex con-
trario fuit: velut in vigesimo nono libro scribit Iustinus: qui de
eodem rege, initio libri trigésimi hunc in modum scribit. Phi-
lippo in Macedonia magnis rebus intento, Ptolemæi in Aegypto di-
versæ mores erant. Nam regnum parricidio adeptus, & ad necem
utrinque parentis, eade etiam fratris adiuncto, velut robur felici-
ter gessit. luxuria sese tradiderat: regisq; mores, omnis locus a regia
erat. Itaque non amici tantum præfectique, verum etiam omnis ex-
ercitus, depositis militia studiis: otio ac desidæ corruptis, marcebat.
Quibus rebus cognitis Antiochus rex Syria, veteri inter se regnum
odio, stimulante repentino bello, multas urbes eius oppressit, ipsamq;

Polybius
quid de
Theodo-
to seu
Theodo-
tio scrip-
bat.

Aegyptum aggredietur. Hæc Iustinus Quod autem dicit beatus
Hieronymus, Antiochum proditione Theodoti, qui nomine
Ptolemæi, Syriæ cum imperio præerat, eam obtinuisse, enu-
cleatè narrat Polybius libr. 5. Theodotus, ait, qui inferioris Syriæ
rebus præerat, natione Aetolus partim regem Ptolemeum, ob invec-
ticiam atque segnitiam contemnens: partim iis, qui regiam sequen-
tur diffidens: quod non multo ante, cum rem perquam utilem regi
proposuisset, cum ad alia, tum ad obsistendum Antiocho, Syriæ reg-
num perturbare volenti: non modo nihil gratia consequutus fue-
rat: sed contra, vocatus Alexandriam etiam de vita fuerat percli-
tatus: convenire Antiochum decrevit, eique inferioris Syriæ urbes
tradere Antiocho, igitur, oblationem eius, læto animo suscipiens, res
quam primum finem sortita est. Sic Polybius.

Et provocatus rex Austri, egredietur, & pugnabit
adversus regem Aquilonis, & preparabit multitudinem
nimiam: & dabitur multitudo in manu eius, & capiet
multitudinem, & exaltabitur cor eius: quia deridet mul-
ta millia: sed non praevalerebit.

Victoria
Ptole-
mæi Phi-
lopatoris
de Antio-

Rex Aegypti Philopator, ait Hieronymus, amissa Syria, Theo-
doti proditione, congregavit plurimam multitudinem contra
Antiochum Magnum: & inito certamine, iuxta oppidum
Raphia, quod in foribus Aegypti est, omnem Antiochus amissis exer-
citiis: & per desertum fugiens, penè captus est, & cumque capisset Pro-
lomanus

Ptolemæus Syriam, ad extremum fœdere, & quibusdam conditionibus pugna finita est. Et hoc est, quod Scriptura nunc dicit: deiciet multa millia, sed non praualebis: aduersarium enim suum capere non poteris. Similia horum scribit Iustinus in libro trigésimo. Trepidat, inquit, Ptolemæus aduentu Antiochi: & per legationes, quæcunque vires parat, rogat morari Antiochum. Magno deinde in Græcia conducto exercitu, secundum prælium facit: spoliassetq; regno Antiochum, si fortunam virtute inuisset. Contentus tamen recuperatione urbium, quas amiserat, factaq; pace, auide materiam quietis arripuit: volensque in luxuriam, occisa Eurydice uxore, eademque sorore sua, Agathoclea meretricis capitur illecebris, & regij nominis, ac maiestatis oblitus, noctes in stupro, dies in cœuijs consumit. Hec Iustinus. Cæterum causam huius belli inter Antiochū, & Thibopatorem, & vtriusque regis magnitudinem copiarum, necnō & omnem pugne successum, distincte, ac diligenter enarrat Polybius in lib. 11. Antiochus enim, causam bello Syriam sibi vindicandi, eam prætexebat, quod Syria sub ditione fuisset Seleuci Nicanoris, cuius esset ipse totius imperij legitimus hæres. Nam quo tempore superato Antigono monoculo, dividere inter se regna Cassander, & Lysimachus, ac Seleucus voluerūt, Seleuci esse omnē Syriam iudicauerunt. Contra vero Ptolemæus, Syriæ possessionē iure hæreditario ad se pertinere cōtendebat. Idcirco enim Ptolemæum Lagi, vna cum Seleuco aduersus Antigonom gessisse bellum, ut totius Asiæ regnum Seleuco vindicaret: Syriam vero, & Phœnicem sibi adscisceret. Cum igitur inter eos reges, pacificatio nulla posset iniri, vterque se ad bellum amplissimo exercitu comparato, instruxit. Habuit Ptolemæus in exercitu vltra lxx. millia pedum, equitum quinque millia, res & septuaginta elephantes. Copiæ Antiochi erant ad duo & sexaginta millia pedum, equitum sex millia, elephanti duo & centum. Ptolemæus, iter per Pelusium faciens, & per Cassiū, atque loca arida veniens, quinquaginta stadia ab urbe Raphia, castra metatus est, quæ urbs post Rinocolura sita est, prima ciuitatum Syriæ, quæ Ægyptum aspiciunt. Eodem venit cum exercitu Antiochus, & vix quinque stadiis procul hostibus, castra fixit. Paucis post diebus, pugnam conseruerunt, diu anticipi dubioque euentu: nam dextrum Antiochi cornu vicit, læuum autem victum est. Denique penes Ptolemæum stetit victoria, sed non indemnitas tamen, aut incruenta: in dextro enim cornu Ptolemæi, ex equitibus, ac mercenariis plerique perierunt. Militum porro Antiochi, desiderati sunt vltra decem millia, & plus trecentis equitibus, viui circiter quatuor millia, in potestatem hostium venerunt, & elephantorum tres in ipso prælio, duo postea ex vulneribus periere: complures sunt.

cho Mag
no.
t Cumq;
cessisset
Syria, sup
ple Antio
chus legie
Victo-
rius, Iusti
nus.
Causa
belli in-
ter prædi
ctos reges
& copia-
rū vtrius
que regis
descrip-
tio.

Pugna
inter An-
tiochū &
Philopa-
torem.

Quo tē-
pore hæc
accide-

viui

viui sunt capti. Hunc igitur finem habuit memorabile præliū, quo duo maximi reges, & propè Raphiani, de imperio Syriæ decertauerunt. Et factū est hoc prælium, anno tertio centesimo, & quadragesimæ Olympiadis: videlicet, eodem anno, quo Romanos ad lacum Thalsymenum Annibal memorabili victoria superauit: quo item anno, pax ab Achæo, & Philippo, cum Ætolis facta est. Atque hæc tempora, primū res Græcas, atque Italicas, necnon etiam Africanas coniunxerunt. Neque enim post eum diem Philippus, nec cæteri Græciæ principes, cogitationes suas ad Græciam referebant, neque bella aut pacem moliebantur: sed omnes cogitationes suas curasque ad Italiam conuertebant. Victor igitur Ptolemæus, Raphia, & reliquis ciuitatibus repente potitus est, vniuersis populis ei se euntim tradentibus. Antiochus verò, cum venisset Antiochiam, statim legatos misit ad Ptolemæum, qui pacem à rege præcarentur, timebāt enim incursionē hostium, nec ob rectem cladem admodum militibus suis confidebat, Formidabat insuper Achæum, ne opportunitate temporis motus bello ipsum infestaret. Ptolemæus autem nihil horum cogitans, sed insperata successus foelicitate, lætus, satis à se actum putans, quod iam omnem Syriam possideret, pronus ad pacem erat, allectus desidia vitæ, qua semper vsus fuerat. Pacē igitur Antiocho in annū concessit, & tres circiter menses in Syria, & Phœnicie commoratus, Alexandriam, cum sorore, & amicis reuersus est. Hæc nos ex Polybio commemoranda hoc loco diximus. Nec dissimiliter traduntur in libro tertio Machabæorum, licet minimè canonico, in cuius initio sic est: *Cum Philopator intellexisset, aduersus sibi esse ab Antiocho Syriam coactis omnibus suis copijs, cū equis, viris, quæ pedestribus, assumpta secū Arsinoe sorore, cōsēdit ad viciniam, quæ Raphia regiones, ubi erant copia Antiochi. Cōmisso acris prælio, cū fortius pugnaretur ab Antiocho, Arsinoe copias obambulant, capitulis solutis, cū lacrymis obsecrabat milites: ut sibi opem cū audiret ferret, binas victoribus auri minas, daturam se singulis promittens. Itaque hostes prælio vinci, multosque capi cōtingit. Post hæc narratur, quemadmodū rex venerit Hierosolymā, cūque intrare sancta sanctorum, obsistentibus ludæis conaretur ingenti diuinæ potentiae miraculo castigatus, ab eius loci ingressu deterritus sit.*

Pax inter nos facta

Locus libri tertij Machabæorum, cum Polybij loco conueniens.

Et conuertetur rex Aquilonis, & præparabit multitudinem multò maiorem, quam prius, & in fine temporum, annorumque, venies properans cum exercitu magno, & opibus nimis: & in temporibus illis, multi conurgent aduersus regem Aūstri.

Super

Super his verbis, ita scribit D. Hieronymus. *Per regem Antiochum Philopatoris Ignavia, eo quod desperaret Agathocleam pfalleri. am, fratremque eius. & ipsum Agathoclem, haberet cōsuetudinem, quem postea Aegypti ducem constituit, incredibilem de superioribus locis Babyloni, exercitum congregavit: & Philopatore mortuo, aduersus filium eius, qui tunc erat quatuor annorum, & vocabatur Ptolemaeus Epiphanes, rupto fœdere, monit exercitum. Tanta enim dissolatio, & superbia Agathocles fuit, ut subdita prius Aegypto, provincia rebellaret, ipsaque Aegyptus seditionibus vexaretur: Philippus quoque rex Macedonum, & magnus Antiochus, pace facta, aduersus Agathoclem, & Ptolemaum Epiphanem dimicrunt, sub ea conditione, ut proximas ciuitates, regno suo singuli, de regno Ptolemai iungeret. Et hoc est, quod nunc dicitur mul-
 tas consurgere aduersus regem Asyri: Ptolemaum, videlicet Epiphanem, qui tunc puerili erat ætate. Sic Hieronymus. Cuius interpretatio, in qua narrat Iustinus lib. 30. confirmanda, & illustranda est. Contentus Ptolemaus, ait Iustinus, recuperatione urbium quas amiserat, factaque pace, auide materiam quietis arripuit: reuolatusque in luxuriam occisa Euridice uxore, eadēq; sorore sua, Agathocle meretricis capitur illecebris, regique nominis, & maiestatis oblitus, noctes in stupris, dies in conuiuio consumit. Ad-
 ducitur instrumenta luxuria, sympana, & tripudia, nec iam spectator modo rex, sed magister etiam nequitiæ, neruorum oblectamenta modulatur. Hac primo labentis regia tacita postis, & oculi mala fuere. Deinde crescente licentia, iam nec parietibus regia domus, cōtinuè meretricis audacia poterat, quam proteruiorem sociata cum Agathocle fratre, ambitiose pulchritudinis scorto, quotidiana regia supra faciebant. Accedebat, & mater Euanshe, qua gemina sobolis illecebris, deuinctum regem tenebat. Itaque non contenta rege, regnum etiam possidebant, in publico viscebantur, salutabantur, comestabantur. Agathocles regis lateri iunctus, ciuitatem regebat: tribus natus, perfecturas, & ducatus, mulieris ordinabant: nec quisquam in regno suo minus, quā ipse rex poterat. Cum interim relicto quem quærimus ex Euridice sorore filio, rex Philopator moritur. Sed mors eius: dum pecuniam regiam mulieres rapiunt, & imperium, inita cum perditissimis scietate, occupare conantur diu occulta fuit. Re tamen cognita, concursu multitudinis, Agathocles occiditur, & mulieres in vlsionē Euridices patibulis suffiguntur. Morte regis, supplicio meretricum, velut expiata regni infamia, legatos Alexandrini ad Romanos miserunt, orantes, ut tutelam pupilli susciperent, suerenturque regnum Aegypti: quod iam Philippū & Antiochū, facta inter se pactione diuississe dicebant. His addit Iustinus in principio sequentis libri. Mortuo Ptolemao Philopatore, contemptaque*

D. Hieronymus de Antiocho magno hæc interpretatur.

Iustinus, ea quæ scripsit D. Hieronymus confirmat. Vita Philopatoris turpissima.

Eius mors.

Romani
qua occa-
sione Asi-
am sibi
subice-
runt.

parvulus filij eius atato, qui in spū regni relictus, prada domesticis ora
Antiochus rex Syria, occupare Ægyptū statuit. Itaq; Phœnicum castris
raffig: Syria quidē, sed iuris Ægypti civitates, cū invasisset, legatos ad
eū Senatus Romanus misit, qui denunciaret ei, abstinere de regno pu-
puli, post remissis patris precibus fidei sua traditi. Quibus spretis, interio-
re tempore, alia legatio supervenit, quæ comissa pupilli per ora, civitates
iure belli factas populo Romani, in integrū restitui iubebat. Abundē,
bellū denunciatur, quod ille facile susceptū, infelicitur gessit. Sic Iulii.

*Filij quoque pravaricatorum populi tui extollentur,
ut impleant visionem, & corruant.*

D. Hier.
hæc ha-
bet.

Templū
in Ægypto
ab Onia
conditū.

PVgnantibus contra se, Magno Antiocho, & ductibus Pro-
lemgi, in medio posita Iudæa, in contraria studia scinde-
bantur: aliis Antiocho, aliis Ptolemæo faventibus. De-
nique, Onias sacerdos, assumptis Iudæorum plurimis, fugit in
Ægyptum, & à Ptolemæo honorifice susceptus, accepit eam
regionem, quæ Heliopoleos vocabatur, & concedente rege,
templum inibi extruxit, simile Hierosolymitano: quod per-
mansit vsque ad imperium Vespasiani, annis ducentis quin-
quaginta. Ipsa autem urbs quæ vocabatur Oniæ, dimicantibus
postea Iudæis adversus Romanos, ad solum vsque deleta est,
ut neque urbis, neque templi ullum restaret vestigium. Sub oc-
cassione igitur Oniæ pontificis, infinita examina Iudæorum,
Ægyptum confugerunt. Asserebat enim Onias se vaticinium
implere Isaie scribentis in c. 19. *Erit altare Domini in Ægypto,*
& titulus Domini, in terminis eius: & hoc est quod nunc dicit
Daniel. *Filij pravaricatorum populi tui*, scilicet qui derelique-
runt legem Domini, volentes in alio loco, præterquam iustum
erat, victimas Deo immolare: *Extollentur in superbiam, & vi-*
sionem, hoc est Domini præceptum, se implere iactabunt, *sed*
corruent: quia templum, & dux postea destruentur. Cumque
Antiochus teneret Iudæam, missus Scopas Ætoli filius, dux
Ptolemæi partium, adversus Antiochum fortiter dimicavit, ce-
pitque Iudæam, & optimates Ptolemæi partium, secum abdu-
cens in Ægyptum reversus est. Hæc fere sumpta sunt ex com-
mentario D. Hieronymi, super hunc locum Danielis.

Quod autem in supradictis verbis scripsit Hieronymus, de
templo Oniæ, quod in Ægypto simile Hierosolymitano est
conditum, ex Iosepho petatum est: qui hanc hythoriam suæ
narrat in decimo tertio libro antiquitatum, & capite trigesimo
libri septimi de bello Iudaico, ex quo loco, pauca hæc refert
libet, *Onias Simonis filius, unus ex pontificibus, ex Hierosolymis*
fugatus, quo tempore Antiochus Epiphanes rex Syria cum Iudæis
bellū gerens, Alexandriā venit, & à Ptolemæo Philometore susci-
pitur

p̄cur humanissimè. propterea quod Antiocho eras inimicus, promittit ille gentem Iudaorum eius se auxilio sociaturum, si confederet. si-
bi templum in aliqua parte Ægypti adificare & patrio more Deum
colere. Ita enim & Antiochum magis odiosum fore Iudæis qui tem-
plum Hierosolymitanum vastauisset, ipsosque Iudæos ipsi futuros
etiam beneuolentiores: plurimosque ad eum religionis causa ventu-
ros. Paruit his Ptolemæus & locum ei dedit, centum octoginta sta-
diis à Mœmphi distantem, Hieropolitani autem ille tractus dici-
tur, ubi castello fabricato. Onias templum quidem dissimile Hie-
rosolymitano, turrim autem similem extruxit, ingeniibus saxis, culi-
tis sexaginta erectam. Area autem fabricam secundum patriam
imitatus est: & domariis similiter exornauit, præter candelabri con-
fectionem: candelabrum enim non fecit, sed informatum aureum
bybinnum, tamquam iubæis luce radiantem: de aurea catena suspen-
dit. Totum vero circa templum spatium, cæcto latere circumdedit, sax-
ceas portas habente. Concessit etiam rex plurimum agri pecunie-
que ad redditus annuos, ut nihil deesset quod ad cultum Dei rite
peragendum persisteres. Non tamen hac Onias sana voluntate facie-
bat, sed eras ei contentio cum Iudæis Hierosolymæ degentibus, quod
ab illis urbe pulsus, peregrinari cogeretur. Itaque templo hoc adifi-
cato, sperabas ad id se omnem Hierosolymis multitudinem euocatu-
rum. Prædiscebas vero Isaias annis ante nongentis septuaginta, ex-
structum iri Deo templum in Ægypto, à quodam viro Iudæo: quod
vaticinium in hoc Onia fuit impletum. Ac templum quidem ita est
adificatum: Lupus autem rector Alexandria, acceptis literis Vespasi-
ani imperatoris, cum ad templum venisset, ablatus nonnullis dona-
riis, templū occlusit. Postea Paulinus, qui de moriis Eupo successit,
inque denariis quidquam reliquit, neque ad templū religionis cau-
sa adire volentes admisit, sed clausis foribus, ita fecit in accessum,
ut ne vestigium quidem diuini cultus in eo resideret. Tempus autē
fluxerat, usque ad occlusionem templi, ex quo fuerat ipsum ab Onia
conditum, anni trescenti triginta tres. Hæc Iosephus.

Cæterum, hoc loco triū scrū admonete lectorem, non alie-
nū ducō. Primo quidem, ex iis quæ de tēplo Oniæ Iosephus &
D. Hieronymus prodiderūt, manifestū potest esse lectori, non
planè ignaro chronologiæ tempus quo fletit illud tēplū Oniæ,
verius definiuisse D. Hieronymū, ut supra retulimus, ducentis
quinquaginta annis, quam Iosephū in proximè memorato le-
co, annis trescentis triginta tribus. Constat enim, ipso teste Iose-
pho, tēplū illud desisse, imperante Vespasiano, esse autē ædifi-
catū, regnante in Ægypto Ptolemæo Philometore, & quidem
circa vigesimū regni eius annū, ut in chronicis signauit Eusebi-
us. Porro, ab exordio regni Philometoris, quod incidit in cētē-
simā quinquagesimā olympiadē, usque ad obitū Vespasiani,

Iosephus
de tēplo
Oniæ
quid scri-
pserit li. 7
de bel. Iu-
daico, ca.
30. & lib.
11. Antiq.
cap. 6.
Forma
templi
Oniæ.

Reprehē-
tio Oniæ.

Templū
Oniæ de
structū.

Animad-
uersio in
Iosephū
prima.

hoc est, vsq; ad olympiadem centesimam decimam quartam, non plus ducentis sexaginta annis, præterit.

Alia in
Iosephū
animad-
uersio.

Ioseph.
lib. 13. c. 6.

Tertia in
eundem
animad-
uersio.
Locus
Iſaiæ ex
cap. 19.
excuti-
tur.
Deus. 12.

Illud quoque animadvertere conuenit, in supradictis verbis Iosephi: quæ paulo supra, ex libro septimo eius de bello Iudæico protulimus, esse manifestum & insigne admodum chronologicæ erratum, minimè quidem Iosepho adscribendum, sed ad librariorum seu typographorum incitiam aut incuriam referendum. Traditur enim ibi, Esaiam prædixisse constructionem templi in Ægypto, quam fecit Onias nongentis septuaginta annis priusquam fieret: quod sanè procul vera est. Nam & ipse Iosephus in libro decimotertio Iudaicarum antiquitatum, tempus illud, paulo ante sexcentos annos fuisse tradit: & sanè ab initio regni Ozia regis Iudæ, quo regnante, cepit Iſaias vaticinari vsque ad ædificationem templi Oniæ, minus septingentis annis elapsisse reperiemus.

Denique illud etiam ignorare lectorem nolimus, in eo falsum esse Iosephū, quod existimauit, vaticiniū illud Iſaiæ in capite decimonono, de altari in medio Ægypti erigendo, pertinuisse ad hoc templum Oniæ, & tum fuisse completum. Etenim Iſaias ita prædixit illud, ut tanquā pie ac religiose factum, & ad illustrandum Dei nomen, & gloriam spectans, vehementer commenderet, ac prædiceret. At Oniam, improbo animo peruersoque consilio adductum esse, ad ædificandum illud templum, Iosephus ipse testimoniū perhibet. Et verò, res ipsa loquitur: fuit enim illud impie factum, contra legem Moſis: quæ nisi vno in loco quem Deus elegerat, templum fieri, & Deo sacrificari vetabat. Nec verò non id etiam Daniel indicauit hoc loco, dicens: *filij prauaricatorum populi tui extollantur, ut implant visionem, & corrumpant*. Quasi dicat, Iudæi quidem præuatiati, & violantes legem Moſis, aggredientur in Ægypto construere templum Deo, falso iactantes, ea re impleri ab ipsis visionem, & vaticinium Iſaiæ, sed opus, ut improbe atque impie susceptum erit, sic illis infelicitè succedet, nec sanè hoc, perpendenti verba Iſaiæ, obscurum, aut dubium esse potest: sic enim ait, *in die illa oriuntur quinque ciuitates in terra Ægypti; loquentes lingua Chanaan, & intrantes per Dominum exercituum, & erit terra Iudæ Ægypto in pauorem*. Hoc sane non euenit tempore Oniæ, vel, dum illud templum fœcit. Subdit Iſaias, fore ut tunc omnes Ægyptij cognoscant, & colant Deum, & ut sit maxima concordia inter Ægyptios, Assyrios, & Iudæos. Quis non videret, hæc temporibus Oniæ vel eius templi, nullo modo contigisse? Totum igitur illud vaticinium Iſaiæ, ad Christi Domini aduentum, & tempus legis Euangelicæ pertinet. Audi Hieronymum, in eius loci commentario

id ipsum confirmantē. *Ab hoc loco, inquit, usque ad finem Aegypti visionis, & Iudaei; & nostri, de Christi aduentu intelligi videntur: sed illi vota sua differunt in futurū: nos quasi iam transacta tenemus.* Hinc Eusebius libro primo de demonstratione evangelica, capite quarto, hoc testimonio Isaiae, pugnans contra Iudeos, pervincit, fore aliquando, ut antiquata lege Moysi, alia danda esset à Deo mortalibus, longe melior, atque pretstantior. Si enim lex Moysi per omne huius mundi ævum perduratura fuisset, cum extra vnum à Deo electum locum, vel extrui templum, vel sacrificia fieri, ea lex omnino prohiberet, nunquā profecto, quod Isaías prædixit de altari erigendo in medio Aegypti, omnique vni diuino inibi ab Aegyptiis, veto Deo religiosè exhibendo, ad effectum peruenire potuisset: essetque salūm Isaiae vaticinium. Vide eundem Eusebium libro secundo eiusdem operis, capite trigésimo quinto: & libro sexto capite vigésimo, & libro nono capite secundo.

Eusebius
ex hoc lo
co quid
colligat.

Et veniet rex Aquilonis, & comportabit aggerem, & capiet vrbes nouissimas: & brachia Austri non sustinebunt: & consurgent electi eius ad resistendum, & non erit fortitudo, & stabit in terra incluta, & consumetur in manu eius.

Horum verborum Danielis, hæc est interpretatio D. Hieronymo sententia, *Antiochus Magnus, volens Iudæam & Syria vrbes plurimas priori bello à se amissas recuperare, maximo cum exercitu venit in eam regionem, & Scopam ducem Ptolemai, iuxta fontes Iordanis, ubi nunc Paneas condita est, in eo certamine, fugauit, & cum decem millibus armatorum obsedit clausum in Sidone. Ob quem liberandum, misit Ptolemaeus duces inclitos, Eropum, & Menocleam & Damaxenapum. Sed obsidionem solueri non potuit, donec fame superatus, Scopas manus dedit: & eam sociis dimissus est. Quod autem hic dicitur, comportabit aggerem, significat præsidium Scopæ in arce Hierosolymorum, aduersantibus & iuuantibus Iudæis, multo tempore fuisse ab Antiocho oppugnatum, capiumque simul cum aliis vrbus, quæ prius à Ptolemai partibus tenebantur, Syria, Cilicia, & Lycia. Eo enim tempore cepit vita sunt, Aprodiasias & Soloe, & Zephiron & Mallos, & Auennum, & Selenus, & Choracesium, & Coricus, & Andriaca, & Lymida & Patra, & Xanthus, & ad extremum Ephesus: de quibus quibus uniuersis & Græcia & Romana narrat historia. Hæc D. Hieronymus mutuatus videtur ex Polybio: sicut cōici potest.*

Scopas
dux Pto-
lemei vin-
citur ab
Antio-
cho Ma-
gno.

Mallos
legit Vi-
ctorius,
Lymida
& Pa-
tra legit
ex lo-
us.

Iosephus
lib. 12.
Antiq.
cap. 3.
Iudei fa-
uent An-
tiocho
Magno.

ex Iosepho, qui hanc ipsam historiam commemorans in libro duodecimo antiquitatum Iudaicarum, ita scribit. Tandem vi-
Herod Antiochus, Iudeam suae ditioni adiecit. Defuncto enim Philopato, filius eius magnam exercitum, duce Scopas, misit Caesariam, qui & multas eius urbes, & nostram gentem, vi in potestate eius attraxit. Aliquanto autem post, Antiochus, ad fontes Iordanis cum Scopas praelo congressus, sit superior, cumque recepisset, occupatas à Scopas, urbes Caesaria, simul Samaria, Iudei quoque ultro deditionem secerunt: receptumque intra mania eius exercitum & Elephantes, liberaliter aluerunt: & oppugnantibus praesidium in arce à Scopas relictum, impigre auxilium tulerunt. Quamobrem Antiochus, aquum ducens aliquam Iudeis pro studio suarum partium referre gratiam, scripsit ad amicos, & duces suos, literas testes beneficiorum qua in ipsum Iudei consulerant: in quibus etiam significabat, quem admodum remunerari eos decreuisset. Atque hoc Iosephus etiam

Polybius
hæc eadē
scripsit.

Polyon testimonio ex libro historiarum eius decimo sexto probat. Scopas, inquit Polybius, copiarum Ptolemai dux, ad mediter-
*ranea verso impetu, per hyemem, Iudeorum gentem subegit, ac paulo post in eodem libro, narrat quomodo victo Scopas, Antiochus Ba-
saneam, Samariam, Gadara, & Abila recepit moxque Iudei, qui Hiero-
solymam & celebre eius templum incolant, ad eum defecerunt, de quo cum multa essent dicenda, ait se in aliud tempus differre. Hæc autem scripta Polybii iam pridem interciderunt: & ad illustrandum D. Hieronymi commentarium hæc retulisse, non fuerit alienum.*

Ex Hier.
hæc sup-
ra sunt.
Laudat
Iudeos.

Sequitur in verbis Daniels: *& stabis in terra inclita, & confu-*
metur, sine perficiatur in manu eius. Terram inclitam septuaginta
interpretes verterunt, terram voluntatis, hoc est quæ complacet
at Deo. Symmachus vertit terram fortitudinis: quod Dei fortis-
simi munita praesidio, fortissima sit & inexpugnabilis. Aquila,
quem Hieronymus est secutus, transtulit terram inclitam. At
que his vocabulis designatur Iudæa, ac propriè Hierusalem.
Hanc enim terram commendans scriptura, vocat terram spa-
tiosam, egregiam, præcipuam. Vide Exodi tertium caput, &
Ezechielis vigesimum: alias appellat, terram inclitam, deside-
rabilem, fluentem lacte & melle. Significat igitur Daniel, An-
tiochum venisse in Iudæam & Hierosolymam, ibique obtinuisse
ac perfecisse, quicquid volebat: nimirum Iudeis se ultro ip-
si deditibus, & ipsum honorificè recipientibus, atque omni
studio opeque adiuvantibus. Theodotio in sua translatione
reliquit vocabulum ipsum Hebraicum, Sabin: & quia versione
Theodotionis sequitur Theodoretus, super isto vocabulo, hunc
in modum scribit. *Quadam exemplaria habent, in terra Sabay:
& quidam eorum, qui Hebraicam vocem Græce transtulerunt, ad ter-
ram voluntatis appellauerunt, significantes nimirum, terram promif-*
sionis

Theodo-
tius.

bonis: qua dicitur terra voluntatis, quod Deo cara & dilecta esset; secundum quod in Psalmo septuagesimo septimo scriptum est: montem Syon quem dilexisti Dominus, & in quo beneplacitum est Deo habitare in eo. Sabair quoque iuxta significat virtutem sine exercitum: ut etiam existimari possit, Iudam dici terra Sabair, id est, viriuium seu exercituum: quod à Deo magis, quam si maximo & validissimo exercitu munus esset, custodiretur, atque defenderetur. Sic ex Theodorico.

Et ponet faciem suam, ut veniat ad tenendum vniuersum regnum eius, ei recta faciet cum eo, & filiam feminarum dabit ei, ut euertat illum: & non stabit, nec illius erit.

Volens Antiochus, inquit Hieronymus, non tantum Syriam & Ciliciam, & Lyciam, & alias prouincias, qua Ierusalem fuerans partium, possidere: sed in Aegyptum quoque regnum suum extendere: filiam suam Cleopatram per Euclem Rodium, septimo anno regni adolescentis, desponsit Ptolemæo: & decimo tertio anno tradidit: data ei dotis nomine, Cælesyria & Iudæa. Vocat autem Daniel Cleopatram, filiam feminarum, per pleonasmum, ut est illud poeticum, sic ore locuta est: & illud, vocemque his auribus hausit: vel filiam temperariū dixit, id est, formosissimā & pulcherrimam feminam. Illud, & non stabit, significat, non successurum Antiocho consilium inuadendi & obtinendi regnum Aegypti, sub obtentu eiusmodi matrimonij. Nāque Ptolemæus Epiphanes, & duces eius, sentientes dolum Antiochi, cautius se gesserunt, & Cleopatra magis viri partes, quam patris fouit. Huc etiā spectant quæ Iosephus li. 12. Iudaicarū antiquitarum ad hunc modum scribit, *Post hæc Antiochus amicitia & fœdere coniunctus est Ptolemæo, data in matrimonium Cleopatra filia, concessaque ei dotis nomine, Cælesyria una cum Phœnice, Iudæaque & Samaria: diuisique inter utrumque regem vectigalibus, optimates, sua quisque patria exactionem eorum redimebant: & collecta qua imperata esset pecunia, conferbani eam in regium ararium.* Appianus vero Alexandrinus in Syriaco significat Antiochum, metu Romanorum, quos prospiciebat aduersum se bellum comparare, voluisse eo matrimonio deuincere sibi Ptolemæum: ut eius, atque aliorum regū affinitatibus suffultus, robuū foret ad resistendum Romanis. Sic autem scribit Appianus, *cum Antiochus bellum à Romanis contra se parari nō obscurè cerneret, affinitatibus sibi reges finitimos consociare studuit, & Ptolemæo quidē in Aegyptū misit Cleopatram filiam suā, cognomine Syriam, ni qui gratis inferiori Syriā illi offerens, quā ipso Ptolemæo patri eius olim*

D. Hieronymus hæc habet in hunc locum.

Virg. li. 1 & 2. Aen.

Iosephus li. 12. c. 9.

Appianus.

Tres filie Antiochi Magno quidē in Aegyptū misit Cleopatram filiam suā, cognomine Syriam, ni qui gratis inferiori Syriā illi offerens, quā ipso Ptolemæo patri eius olim

Theodo-
rij legit
victor
apud D.
Hieron.
Prolema-
us Philo-
pator cur
sic dictus
Iustinus
de Philo-
patoie
quid scrip-
serit.

Polybius
quid de
Theodo-
to seu
Theodo-
tia scri-
bat.

venit audaciam, contempta luxura Philopatoris, & magicis
artibus, quibus inferuere dicebatur, ut bellum Aegyptiis ultro co-
naretur inferre. Verum hæc, quæ nimis pressè, & inuolutè scri-
bit Hieronymus ex Polybio & Iustino, latius & explicatus de-
claranda sunt. Rex Aegypti, cum quo Magnus Antiochus gessit
bella, quæ hic narrantur, quartus fuit post Alexandrum Mag-
num, appellatus Ptolemæus: cui quod patrem ac matrem inter-
fecisset, ex facinorosi crimine, cognomen Philopator, ex con-
uario fuit: velut in vigesimo nono libro scribit Iustinus: qui de
eodem rege, initio libri trigesimi hunc in modum scribit. *Phi-
lippo in Macedonia magnis rebus intento, Ptolemæi in Aegypto di-
uersi mores erant. Nam regnum patricidio adeptus, & ad necem
veris sue parentis, eade etiam fratris adiuncta, velut rebus feliciter
gessit, luxuria sese tradiderat: regisq; mores omnis secuta regia
erat. Itaque non amici tantum profectique, verum etiam omnis ex-
ercitus, depositis militiæ studiis otio ac desidæa corrumpit, marcebat.
Quibus rebus cognitis Antiochus rex Syria, veteri inter se regnorū
odio, stimulante repentino bello, multas urbes eius oppressit, ipsamq;
Aegyptum aggreditur. Hæc Iustinus. Quod autem dicit beatus
Hieronymus, Antiochum proditione Theodoti, qui nomine
Ptolemæi, Syriæ cum imperio præerat, eam obtinuisse, enu-
cleatè narrat Polybius libr. 5. *Theodotus, ait, qui inferiori Syria
rebus præerat, natione Aetolus partim regem Ptolemæum, ob inuic-
tiam atque segnitiam contemnens: partim it, qui regiam sequeban-
tur diffidens: quod non multo ante, cum rem perquam vilem regi
proposuisset, cum ad alia, tum ad obstitendum Antiocho, Syria reg-
num perturbare volenti: non modo nihil gratia consequutus fue-
rat: sed contra, vocatus Alexandria etiam de vita fuerat periculi-
satus: convenire Antiochum decreuit, eique inferiori Syria urbes
tradere Antiocho, igitur, oblationem eius, læto animo suscipiens, res
quam primum sortita est. Sic Polybius.**

*Es provocatus rex Austri, egreditur, & pugnabit
aduersus regem Aquilonis, & preparabit multitudinem
nimiam: & dabitur multitudo in manu eius, & capiet
multitudinem, & exaltabitur cor eius: quia derijcet mul-
ta millia: sed non praualebit.*

Victoria
Ptole-
mæi Phi-
lopatoris
de Antio-

R Ex Aegypti Philopator, ait Hieronymus, amissa Syria, Theo-
doti proditione, congregauit plurimam multitudinem contra
Antiochum Magnum: & inito certamine, iuxta oppidum
Raphia, quod in foribus Aegypti est, omnem Antiochus amissis exor-
cium: & per desertum fugiens, penè captus est, & cumque cepisset Pto-
lemæum

lemæus Syriam, ad extremum fœdere, & quibusdam conditionibus pugna finita est. Et hoc est, quod Scriptura nunc dicit: deiciet multa millia, sed non praualebit: aduersarium enim suum capere non poterit. Similia horum scribit Iustinus in libro trigésimo. Trepidat, inquit, Ptolemæus adueniæ Antiochi: & per legationes, quicunque viros parat, rogat morari Antiochum. Magno deinde in Græcia conducto exercitu, secundum prælium facit: spoliavissetq; regno Antiochum, si fortunam virtute inuisset. Contentus tamen recuperatione urbium, quas amiserat, factaq; pace, auidè materiam quietis arripuit: reuolutusque in luxuriam, occisa Eurydice uxore, eadèque sorore sua, Agathoclea meretricis capitur illecebris. & regij nominis, ac maiestatis oblitus, noctes in stupris, dies in cœnijs consumit. Hec Iustinus. Cæterum causam huius belli inter Antiochū, & Philopatorem, & utriusque regis magnitudinem copiarum, necnō & omnem pugnae successum, distincte, ac diligenter enarrat Polybius in lib. 5. Antiochus enim, causam bello Syriam sibi vindicandi, eam prætexebat, quod Syria sub ditione fuisset Seleuci Nicanoris, cuius esset ipse totius imperij legitimus hæres. Nam quo tempore superato Antigono monoculo, diuidere inter se regna Cassander, & Lysimachus, ac Seleucus voluerūt, Seleuci esse omnē Syriam iudicauerunt. Contra vero Ptolemæus, Syriæ possessionē iure hæreditario ad se pertinere cōtendebat. Idcirco enim Ptolemæum Lagi, vna cum Seleuco aduersus Antigonom gessisse bellum, ut totius Asiæ regnum Seleuco vindicaret: Syriam vero, & Phœnicem sibi adkisceret. Cum igitur inter eos reges, pacificatio nulla posset iniri, uterque se ad bellum amplissimo exercitu comparato, instruxit. Habuit Ptolemæus in exercitu ultra lxx. millia pedum, equitum quinque millia, tres & septuaginta elephantes. Copiæ Antiochi erant ad duo & sexaginta millia pedum, equitum sex millia, elephanti duo & centum. Ptolemæus, iter per Pelusium faciens, & per Cassiū, atque loca arida veniens, quinquaginta stadia ab urbe Raphia, castra metatus est, quæ urbs post Rinocolura sita est, prima ciuitatum Syriæ, quæ Ægyptum aspiciunt. Eodem venit cum exercitu Antiochus, & vix quinque stadiis procul hostibus, castra fixit. Paucis post diebus, pugnam confecerunt, diu anticipi dubioque eventu: nam dextrum Antiochi cornu vicit, læuum autem victum est. Denique penes Ptolemæum stetit victoria, sed non indemnitas tamen, aut incruenta: in dextro enim cornu Ptolemæi, ex equitibus, ac mercenariis plerique perierunt. Militum porro Antiochi, desiderati sunt ultra decem millia, & plus trecentis equitibus, viui circiter quatuor millia, in potestatem hostium venerunt, & elephantorum tres acciderunt in ipso prælio, duo postea ex vulneribus periere: complures sunt.

cho Mag
no.
t Cumq;
cessisset
Syria, sup
ple Antio
chus legie
Victo-
rius, Iusti
nus.
Causæ
belli in-
ter prædi
ctos reges
& copia-
rū utrius
que regis
descrip-
tio.

Pugna
inter An
tiochū &
Philopa-
torem.

Quo tē-
pore hæc
in-
veni

viui sunt capti. Hunc igitur finem habuit memorabile præliū,
quo duo maximi reges, & propè Raphiani, de imperio Syriæ
deceitauerunt. Et factū est hoc prælium, anno tertio centesimæ,
& quadagesimæ Olympiadis: videlicet, eodem anno, quo Ro-
manos ad lacum Thiasymenum Annibal memorabili victoria
superauit: quo item anno, pax ab Achæo, & Philippo, cum
Ætolis facta est. Atque hæc tempora, primū res Græcas, atque
Italicas, necnon etiam Africanas coniunxerunt. Neque enim
post eum diem Philippus, nec cæteri Græciæ principes, cogita-
tiones suas ad Græciam referebant, neque bella aut pacem in
eā moliebantur: sed omnes cogitationes suas curaque ad Ita-
liam conuertebant. Victor igitur Ptolemæus, Raphia, & reli-
quis ciuitatibus repente positus est, vniuersis populis ei se cer-
tim tradentibus. Antiochus verò, cum venisset Antiochiam,
statim legatos misit ad Ptolemæum, qui pacem à rege præca-
rentur, timebāt enim incursionē hostium, nec ob recētem cla-
dem admodum militibus suis confidebat. Formidabat in super
Achæum, ne opportunitate temporis motus bello ipsum infe-
staret. Ptolemæus autem nihil horum cogitans, sed insperata
successus felicitàte, lætus, satis à se actum putans, quod iam
omnem Syriam possideret, pronus ad pacem erat, allectus de-
sidia vitæ, qua semper vsus fuerat. Pacē igitur Antiocho in annū
concessit, & tres circiter menses in Syria, & Phœnicie commo-
ratus, Alexandriam, cum sorore, & amicis reuersus est. Hæc nos
ex Polybio commemoranda hoc loco duximus. Nec dissimiliā
traduntur in libro tertio Machabæorum, licet minimè canonici-
co, in cuius initio sic est: *Cum Philopator intellexisset, ademptū sibi
esse ab Antiocho Syriā coactis omnibus suis copijs, tā equestribus,
quā pedestribus, assumpta secū Arsinoe sorore, cōtēdit ad vicinas es-
que Raphia regiones, ubi erant copia Antiochi. Cōmisso acris prælio, cū
fortius pugnaretur ab Antiocho, Arsinoe copias obambulans, capiti
lis solutis, cū lacrymis obsecrabat milites: ut sibi opem cū audacter
ferrēt, binas victoribus auri minas, daturam se singulis promittēs.
Itaque hostes prælio vinci, multosque capi cōiungit. Post hæc narra-
tur, quemadmodū rex venerit Hierosolymā, cūque intraret san-
cta sanctorum, obsistentibus ludæis conaretur ingenti diuinopre-
sentix miraculo castigatus, ab eius loci ingressu deterritus sit.*

Pax inter
nos facta

Locus li-
bri tertij
Macha-
bæorum,
cum Po-
lybij lo-
co conue-
niens.

*Et conuertetur rex Aquilonis, & præparabit multi-
tudinē multo maiorem, quam prius, & in fine tempo-
rum, annorumque, veniet prope rans cum exercitu ma-
gno, & opibus nimis: & in temporibus illis, multi con-
surgent aduersus regem Austrum.*

Super

Super his verbis, ita scribit D. Hieronymus. *Per regem Antiochum, Daniel significat Antiochum Magnum: qui contempta Philopatoris dynastia, eo quod desperet Agathocleam psalieri, am, fratremque eius, & ipsum Agathoclem, habere concubinum, quem postea Aegypti ducem constituit, incredibilem de superioribus locis Babylonis, exercitum congregavit, & Philopatore mortuo, aduersus filium eius, qui tunc erat quatuor annorum, & vocabatur Ptolemæus Epiphanes, rupto fœdere, monit exercitum. Tanta enim dissolatio, & superbia Agathocles fuit, ut subdita prius Aegypto, provincia rebellaret, ipsaque Aegyptus seditionibus vexaretur: Philippus quoque rex Macedonum, & magnus Antiochus, pace facta, aduersus Agathoclem, & Ptolemæum Epiphanem dimicant, sub ea conditione, ut proximas ciuitates, regno suo singuli de regno Ptolemæi iungerent. Et hoc est, quod nunc dicitur mul-
tos consurgere aduersus regem Antiochi: Ptolemæum, videlicet Epiphanem, qui tunc puerili erat ætate. Sic Hieronymus. Cuius interpretatio, iis quæ narrat Iustinus lib. 30. confirmanda, & illustranda est. Contentus Ptolemæus, ait Iustinus, recuperatione urbium quas amiserat, factaque pace, auide materiâ quietis arripuit: reuoluitusque in luxuriam occisa Euridice uxore, eademque sorore sua, Agathocleæ meretricis capitur illecebris, regique nominis, & maiestatis oblitus, noctes in stupris, dies in conuiuiis consumit. Ad-
duntur instrumenta luxuria, tympana, & tripudia, nec iam spectata modo rex, sed magister etiam nequitiæ, neruorum oblectamenta modulatur. Hac primo labentis regia tacita pestis, & occulta mala fuere. Deinde crescente licentia, iam nec parietibus regia domus, contineri meretricis audacia poterat, quam proteruiorem sociata cum Agathocle fratre, ambitiose pulchritudinis scorto, quotidiana regis supra faciebant. Accedebat, & mater Euanthe, quæ gemina sobolis illecebris, deuinctum regem tenebat. Itaque non contenta rege, regnum etiam possidebant, in publico viscebantur, salutabantur, comitabantur. Agathocles regis lateri iunctus, ciuitatem regebat: tribu natus, perfecturas, & ducatus, mulieris ordinabant: nec quisquam in regno suo minus, quàm ipse rex poterat. Cum interim relicto quinquenni ex Euridice sorore filio, rex Philopator moritur. Sed mors eius: dum pecuniam regiam mulieres rapiunt, & imperium, inita cum perditiſſimis societate, occupare conantur diu occulta fuit. Re tamen cognita, concursu multitudinis, Agathocles occiditur, & mulieres in ultione Euridices patiblis suffiguntur. Morte regis, supplicio meretricum, velut expiata regni infamia, legatos Alexandrini ad Romanos miserunt, orantes, ut tutelam pupilli susciperent, suerenturque regnum Aegypti: quod iam Philippum & Antiochum, facta inter se pactione diuississe dicebant. His addit Iustinus in principio sequentis libri. Mortuo Ptolemæo Philopatore, contemptaque*

D. Hieronymus de Antiocho magno hæc interpretatur.

Iustinus, scripsit D. Hieronymus confirmat. Vita Philopatoris turpissima.

Eius mors.

Tt

paruuli

Romani
qua occa-
sione Asi-
am sibi
subice-
runt.

parvuli filij eius atque, qui in spū regni relictus, prada domesticis eius Antiochus rex Syria, occupare Ægyptū statuit. Itaq; Phœnicem eam rēssit: Syria quidē sed iuris Ægypti civitates, cū invasisset, legatos ad eū Senatus Romanus misit, qui denunciaret ei, abstinere à regno pupilli, postremo patris precibus fidei sua traditi. Quibus spretis, interio-
Et tēpore, alia legatio superuenit, quæ omīssa pupilli perona, civitates iu-
e illi factas populo Romani, in integrū restitui iubebat. Abstinē,
belli denunciatur, quod illo facile susceptū, infelicitate gessit. Sic Iulio.

*Filij quoque pravaricatorum populi tui extollentur,
ut impleant visionem, & corruant.*

D. Hier.
hæc ha-
bet.

PVgnantibus contra se, Magno Antiocho, & ducibus Pro-
lemæi, in medio posita Iudæa, in contraria studia scinde-
bantur: aliis Antiocho, aliis Ptolemæo fauentibus. De-
nique, Onias sacerdos, assumptis Iudæorum plurimis, fugit in
Ægyptum, & à Ptolemæo honorifice susceptus, accepit eam
regionem, quæ Heliopoleos vocabatur, & concedente rege,
templum inibi extruxit, simile Hierosolymitano: quod per-
mansit vsque ad imperium Vespasiani, annis decemtis quin-
quaginta. Ipsa autem vrbs quæ vocabatur Oniæ, dimicantibus
postea Iudæis aduersus Romanos, ad solum vique deleta est,
ut neque vrbs, neque templi vllum restaret vestigium. Sub oc-
casione igitur Oniæ pontificis, infinita examina Iudæorum,
Ægyptum confugerunt. Asserebat enim Onias se vaticinium
implere Isaïæ scribentis in c. 19. *Erit altare Domini in Ægypto,*
& titulus Domini, in terminis eius: & hoc est quod nunc dicit
Daniel. Filij pravaricatorum populi tui, scilicet qui derelique-
runt legem Domini, volentes in alio loco, præterquam iustum
erat, victimas Deo immolare: Extollentur in superbiam, & vi-
sionem, hoc est Domini præceptum, se implere iactabunt, sed
corruent: quia templum, & dux postea destruentur. Cumque
Antiochus teneret Iudæam, missus Scopas Ætoli filius, dux
Ptolemæi partium, aduersus Antiochum fortiter dimicavit, ce-
pitque Iudæam, & optimates Ptolemæi partium, secum abdu-
cens in Ægyptum reuersus est. Hæc fere sumpta sunt ex com-
mentario D. Hieronymi, super hunc locum Danielis.

Templū
in Ægypto
ab Onia
condi-
tum.

Quod autem in supradictis verbis scripsit Hieronymus, de
templo Oniæ, quod in Ægypto simile Hierosolymitano est
conditum, ex Iosepho petiit: qui hanc hythoriam suā
narrat in decimo tertio libro antiquitatum, & capite trigesimo
libri septimi de bello Iudaico, ex quo loco, pauca hæc refert
libet, *Onias Simonis filius, unus ex pontificibus, ex Hierosolymis*
fugatus, quo tempore Antiochus Epiphanes rex Syria cum Iudæis
belli gerebat, Alexandria venit, & à Ptolemæo Philometore susci-
pitur

giatur humanissime, propterea quod Antiocho erat inimicus, promissis illi gentem Iudeorum eius se auxilio sociaturum, si confederet sibi templum in aliqua parte Ægypti adificare & patrio more Deum colere. Ita enim & Antiochum magis odiosum fore Iudeis qui templum Hierosolymitanum vastauisset, ipsosque Iudeos ipsi futuros etiam beniuolentiores: plurimosque ad eum religionis causa venturos. Paruit his Ptolemaus & locum ei dedit, centum octoginta stadiis à Memphi distantem, Hieropolitani autem ille tractus dicitur, ubi castello fabricato, Onias templum quidem dissimile Hierosolymitano, turrim autem similem extruxit, ingentibus saxis, culitis sexaginta erectam. Area autem fabricam secundum patriam imitatus est: & donariis similiter exornauit, præter candelabri confectionem: candelabrum enim non fecit, sed informatum aureum lychnum, tamquam iubaris luce radiantem: de aurea catena suspensum. Totum vero circa templum spatium cæcto latere circumdedit, saxæas portas habente. Concessit etiam rex plurimum agri pecunie, quo ad redditus annuos, ut nihil deesset quod ad cultum Dei rite peragendum pertineret. Non tamen hac Onias sana voluntate faciebat, sed erat ei contentio cum Iudeis Hierosolymæ degentibus, quod ab illis urbe pulsus, peregrinari cogeretur. Itaque templo hoc adificato, sperabat ad id se omnem Hierosolymis multitudinem euocaturum. Prædixerat vero Isaias annis ante nongentis septuaginta, extructum iri Deo templum in Ægypto, à quodam viro Iudeo: quod uaticinium in hoc Onia fuit impletum. Ac templum quidem ita est adificatum: Lupus autem rector Alexandria, acceptis literis Vespasiani imperatoris, cum ad templum venisset, ablatus nonnullis donariis, templū occlusit. Postea Paulinus, qui de mortuo Lupo successit, neque denariorū quidquam reliquit, neque ad templū religionis causa adire volentes admisit, sed clausis foribus, ita fecit inaccessum, ut ne vestigium quidem diuini cultus in eo resideret. Tempus autē fluxerat, usque ad occlusionem templi, ex quo fuerat ipsum ab Onia conditum, anni trecenti triginta tres. Hæc Iosephus.

Cæterum, hoc locotriū rerū admonete lectorem, non aliē nūduco. Primo quidem, ex iis quæ de tēplo Oniæ Iosephus & D. Hieronymus prodiderūt, manifestū potest esse lectori, non planē ignarō chronologiæ tempus quo stetit illud tēplū Oniæ, verius definiuēsse D. Hieronymū, ut supra retulimus, ducentis quinquaginta annis, quam Iosephū in proximē memorato loco, annis trecentis triginta tribus. Constat enim, ipso teste Iosepho, tēplū illud desuisse, imperante Vespasiano, esse autē ædificatū, regnante in Ægypto Ptolemæo Philometore, & quidem circa vigesimū regni eius annū, ut in chronicis signauit Eusebius. Porro, ab exordio regni Philometoris, quod incidit in ceterā quinquagesimā olympiadē, usque ad obitū Vespasiani,

Iosephus de tēplo Oniæ quid scripserit lib. 7 de bel. Iudaico, cap. 30. & lib. 12. Antiq. cap. 6. Forma templi Oniæ.

Reprehensio Oniæ.

Templū Oniæ de structū.

Animaduersionis in Iosephū prima.

hoc est, vsq; ad olympiadem centesimam decimam quartam, non plus ducentis sexaginta annis, præteritum.

Alia in
osephū
animad-
uersio.

Illud quoque animadvertere conuenit, in supradictis verbis Iosephi: quæ paulo supra, ex libro septimo eius de bello Iudæico protulimus, esse manifestum & insigne admodū chronologicæ erratum, minimè quidem Iosepho adscribendum, sed ad librariorum seu typographorum incitiam aut incuriam referendum. Traditur enim ibi, Isaiam prædixisse constructionem templi in Ægypto, quam fecit Onias nongentis septuaginta annis priusquam fieret: quod sanè procul vera est. Nam & ipse Iosephus in libro decimotertio Iudaicarum antiquitatum, tempus illud, paulo ante sexcentos annos fuisse tradit: & sanè ab initio regni Ozæ regis Iudæ, quo regnante, coepit Isaias vaticinari vsque ad ædificationem templi Oniæ, minus septingentis annis effluxisse reperiemus.

Ioseph.
lib. 13. c. 6.

Tertia in
eundem
animad-
uersio.
Locus
Isaiæ ex
cap. 19.
excuti-
tur.

Deut. 12.

Denique illud etiam ignorare lectorem nolimus, in eo falsum esse Iosephū, quod existimauit, vaticiniū illud Isaiæ in capite decimonono, de altari in medio Ægypti erigendo: pertinuisse ad hoc templum Oniæ, & tum fuisse completum. Etenim Isaias ita prædixit illud, ut tanquā pie ac religiose factum, & ad illustrandum Dei nomen, & gloriam spectans, vehemēter commender, ac prædicet. At Oniam, improbo animo peruersoque consilio adductum esse, ad ædificandum illud templum, Iosephus ipse testimoniū perhibet. Et verò, res ipsa loquitur: fuit enim illud impie factum, contra legem Moysi: quæ ai si vno in loco quem Deus elegerat, templum fieri, & Deo sacrificari veteat. Nec verò non id etiam Daniel indicauit hoc loco, dicens: *filij prauaricatorum populi tui extollentur, ut implant visionem, & corrumpant.* Quasi dicat, Iudæi quidem præuariati, & violantes legem Moysi, aggredientur in Ægypto construere templum Deo, falso iactantes, ea re impleri ab ipsis visionem, & vaticinium Isaiæ, sed opus, ut improbe atque impie susceptum erit, sic illis infelicititer succedet, nec sanè hoc, perpendenti verba Isaiæ, obscurum, aut dubium esse potest: sic enim ait, *in die illa erunt quinque ciuitates in terra Ægypti, loquentes lingua Chanaan, & iurantes per Dominum exercituum, & erit terra Iudæ Ægypto in pauperem.* Hoc sane non euenit tempore Oniæ, vel, dum illud templum petiit. Subdit Isaias, fore ut tunc omnes Ægyptij cognoscant, & colant Deum, & ut sit maxima concordia inter Ægyptios, Assyrios, & Iudæos. Quis non vider, hæc temporibus Oniæ vel eius templi, nullo modo contigisse? Totum igitur illud vaticinium Isaiæ, ad Christi Domini aduentum, & tempus legis Evangelicæ pertinet. Audi Hieronymum, in eius loci commentario

id

id ipsum confirmantē. *Ab hoc loco, inquit, usque ad finem Aegypti a visionis, & Iudaei, & nostri, de Christi aduentu intelligi videntur: sed illi vota sua differunt in futurū: nos quasi iam transactū habemus.* Hinc Eusebius libro primo de demonstratione euangelica, capite quarto, hoc testimonio Isaiae, pugnans contra Iudaeos, pervincit, fore aliquando, ut antiqua lege Moysi, alia danda esset à Deo mortalibus, longe melior, arque pretiosior. Si enim lex Moysi per omne huius mundi aevum perduratura fuisset, cum extra vnum à Deo electum locum, vel exitum templi, vel sacrificia fieri, ea lex omnino prohiberet, nunquā profecto, quod Isaías praedixit de altari erigendo in medio Aegypti, omnique cultu diuino inibi ab Aegyptiis, veto Deo religiosè exhibendo, ad effectum peruenire potuisset: essetque falsum Isaiae vaticinium. Vide eundem Eusebium libro secundo eiusdem operis, capite trigésimo quinto: & libro sexto capite vigesimo, & libro nono capite secundo.

Eusebius
ex hoc lo-
co quid
colligat.

Et veniet rex Aquilonis, & comportabit aggerem, & capiet vrbes nouissimas: & brachia Austri non sustinebunt: & consurgent electi eius ad resistendum, & non erit fortitudo, & stabit in terra incluta, & consumetur in manu eius.

Horum verborum Danielis, haec est interprete D. Hieronymo sententia, Antiochus Magnus, volens Iudaeam & Syria vrbes plurimas priori bello à se amissas recuperare, maximo cum exercitu venit in eam regionem, & Scopam ducem Ptolemai, iuxta fontes Iordanis, ubi nunc Paneas condita est, in isto certamine, fugatis, & cum decem millibus armorum obsedit clausum in Sidone. Ob quem liberandum, misit Ptolemæus duces inclitos, Eropum, & Menocleam & Damaxenup. Sed obsidionem solvere non potuit, donec fame superatus, Scopas manus dedit: & eam sociis dimissus est. Quod autem hic dicitur, comportabit aggerem, significat praesidium Scope in arce Hierosolymorum adstantibus & iuuantibus Iudaeis, multo tempore fuisse ab Antiocho oppugnatum, capiumque simul cum aliis urbibus, quae prius à Ptolemai partibus tenebantur, Syria, Cilicia, & Lycia. Eo enim tempore sapientia sunt, Aprodiasia & Soloe, & Zephiron & Mabbis, & Auanus, & Selenus, & Choracesium, & Coricus, & Andriaca, & Lymida & Patara, & Xanthus, & ad extremum Ephesus: de quibus universis & Graeca & Romana narrat historia. Hac D. Hieronymus mutuatus videtur ex Polybio: sicut cōici potest.

Scopas
dux Pto-
lemæi vin-
citur ab
Antio-
cho Ma-
gno.

Mallos
legit Vi-
ctorius,
torius,
Lymi-
tra legit
ex lo-
us.

Iosephus
lib. 12.
Antiq.
cap. 3.
Iudei fa-
uent An-
tiocho
Magna.

ex Iosepho, qui hanc ipsam historiam commemorans in libro duodecimo antiquitatum Iudaicarum, ita scribit. Tandem vero Antiochus, Iudaeam suae ditioni adiecit. Defuncto enim Philopatore, filius eius magnam exercitum, duce Scopas, misit Caesariam, qui & multas eius urbes, & nostram gentem, vi in potestate eius attraxit. Aliquanto autem post, Antiochus, ad fontes Iordanis cum Scopas praefecto congressus, sit superior, cumque recepisset, occupatas à Scopas, urbes Caesaria, simul Samaria, Iudei quoque ultro deditionem fecerunt: receptumque intra moenia eius exercitum & Elephantes, liberaliter aluerunt: & oppugnantibus praesidium in arce à Scopas relictum, impigre auxilium tulerunt. Quamobrem Antiochus, aequum ducens aliquam Iudeis pro studio suarum partium referre gratiam, scripsit ad amicos, & duces suos, litoras testes beneficiorum quae in ipsum Iudei consulerant: in quibus etiam significabat, quem admodum remunerari eos decrevisset. Atque hoc Iosephus etiam Polyon testimonio ex libro historicarum eius decimo sexto probat. Scopas, inquit Polybius, copiarum Ptolemai dux, ad medietatem ranae verso impetu, per hyemem, Iudaorum gentem subegit, ac paulo post in eodem libro, narrat quomodo victo Scopas, Antiochus Ba-
saneam, Samariam, Gadara, & Abila recepit, moxque Iudei, qui Hierosolimam & celebre eius templum incolunt, ad eum defecerunt, de quo cum multa essent dicenda, ait se in aliud tempus differre. Haec autem scripta Polybij iam pridem interciderunt: & ad illustrandum D. Hieronymi commentarium haec retulisse, non fuerit alicuium.

Ex Hier.
haec sup-
ra sunt.
Laus ter-
rae Iudaeae.

Sequitur in verbis Daniels: & stabis in terra inclinata, & confusio mea, sine perficiatur in manus eius. Terram inclinatam septuaginta interpretes viderunt, terram voluntatis, hoc est quae complacere deo. Symmachus videtur terram fortitudinis: quod Dei fortissimi munita praesidio, fortissima sit & inexpugnabilis. Aquila, quem Hieronymus est secutus, transtulit terram inclinatam. Atque his vocabulis designatur Iudaea, ac proprie Hierusalem. Hanc enim terram commendans scriptura, vocat terram spatiosam, egregiam, praecipuam. Vide Exodus tertium caput, & Ezechielis vigesimum: alias appellat, terram inclinatam, desiderabilem, fluentem lacte & melle. Significat igitur Daniel, Antiochum venisse in Iudaeam & Hierosolimam, ibique obtinuisse ac perfecisse, quicquid volebat: nimirum Iudaeis se ultro ipsi dediturus, & ipsum honorifice recipientibus, atque omni studio opeque adiuvantibus. Theodotio in sua translatione reliquit vocabulum ipsum Hebraicum, Sabin: & quia versione Theodotionis sequitur Theodoretus, super isto vocabulo, hunc in modum scribit. *Quidam exemplaria habent, in terra Sabas: & quidam eorum, qui Hebraicam vocem Graeco transtulerunt, eam terram voluntatis appellaverunt, significantes nimirum, terram promissionis*

Theodo-
retus.

bonis: quia dicitur terra voluntatis, quod Deo cara & dilecta esset; secundum quod in Psalmo septuagesimo septimo scriptum est: montem Syon quem dilexit Dominus, & in quo beneplacitum est Deo habitare in eo. Sabair quoque significat virtutem siue exercitum: ut etiam existimari possit, Iudam dici terra Sabair, id est, virtutum seu exercituum: quod à Deo magis, quam si maximo & validissimo exercitu muniri esset; custodiretur, atque defenderetur. Sic ex Theodorico.

*Et ponet faciem suam, ut veniat ad tenendum univ-
sum regnum eius, ei recta facies cum eo, & filiam fe-
minarum dabis ei, ut evertat illum: & non stabit,
nec illius erit.*

Volens Antiochus, inquit Hieronymus, non tantum Syriam & Ciliciam, & Lyciam, & alias provincias, quae Iolemai fuerant partium, possidere: sed in Aegyptum quoque regnum suum extendere: filiam suam Cleopatram per Eulem Rodium, septimo anno regni adolescentis, despondit Ptolemaeo: & decimo tertio anno tradidit: data ei dotis nomine, Coelestria & Iudaa. Vocat autem Daniel Cleopatram, filiam seminarum, per pleonas- mum, ut est illud poeticum, sic ore locuta est: & illud, vocemque his auribus hausit: vel filiam teminarum dixit, id est, formosissimam & pulcherrimam feminam. Illud, & non stabit, significat, non successurum Antiocho consilium inuadendi & obtinendi regnum Aegypti, sub obtentu eiusmodi matrimonij. Namque Ptolemaeus Epiphanes, & duces eius, sentientes dolum Antiochi, cautius se gesserunt, & Cleopatra magis viri partes, quam patris souit. Huc etiam spectant quae Iosephus li. 12. Iudaicarum antiquitatum ad hunc modum scribit, Post hac Antiochus amicitia & foedere coniunctus est Ptolemaeo, data in matrimonium Cleopatra filia, concessaque ei dotis nomine, Coelestria una cum Phoenice, Iudaaque & Samaria: diuisisque inter utrumque regem vestigalibus, optimates, sua quisque patria exactionem eorum redimebant: & collecta quae imperata esset pecunia, conferebant eam in regium aerarium. Appianus vero Alexandrinus in Syriaco significat Antiochum, metu Romanorum, quos prospiciebat aduersum se bellum comparare, voluisse eo matrimonio devincere sibi Ptolemaeum: ut eius, atque aliorum regum affinitatibus sussultus, robustior esset ad resistendum Romanis. Sic autem scribit Appianus, cum Antiochus bellum à Romanis contra se parari non obscure cerneret, affinitatibus sibi reges finitimos consiliare studuit, & Ptolemaeo quidem in Aegyptum misit Cleopatram filiam suam, cognominis Syriam, gratis inferiore Syria illi offerens, quam ipso Ptolemaeo patri eius olim

D. Hiero-
nymus
hac ha-
bet in
hunc lo-
cum.

Virg. li.
1 & 2.
Aen.

Iosephus
li. 12. c. 3.

Appia-
nus.

Tres filie
Antio-
chi Mag-
ni qui-
bus datæ.

ademerat : quo videlicet iuuenem demeretur. & in bello contra Romanos, constanciorum redderet. Aliam filiam cognominis Antiochiam, Ariarati Cappadocum regi : tertiam Eumeni, Pergam imperanti, dare instituit : quam ille tamen, bellum cum Romanis futurum prauident, uxorem tenuit. Hæc Appianus.

Et conuertet faciem suam ad insulas, & capiet multas : & cessare faciet principem opprobrii sui, & opprobrium eius conuertetur in eum.

Antiochus Asiæ **C**um Antiocho consilium de occupanda Ægypto, per Cleopatram, quam Ptolemæo desponderat, ex animi sententia non esset, viliam rationem interit profectendi, ac dilatandi imperij. Conuersis enim in Asiam viribus sumas occu- is, naualique certamine, aduersus plurimas insulas dirigit, cepit Rhodum, & Samum, & Colophonem, & Phocæam, & Hier, hæc alias multas insulas, multasque Græciæ ciuitates vi expugnatas sibi subiecit. Lege Appianum, de his in Syriaco latius atque distinctius scribentem. Sed occurrit ei, ait Diuus Hieronymus, Lucius Scipio Nasica, cum fratre suo Publio Scipione Africano, qui Annibalem vicerat. Cum enim consul Nasica hebetioris esset ingenij, & contra regem potentissimum, Senatus ei bellum nollet credere: spontaneam legationem obtulit Africanus pro fratris iniuria. Hanc historiam, strictim hic talem à D Hieronymo, fusius enarrat Lilius lib. trigesimo octauo, Plutarchus in vita Scipionis, & Appianus in Syriaco: ex quibus auctoribus licet intelligere, lapsum memoria fuisse hæc loco D. Hieronymum: qui Lucium Scipionem, cum qui vicit Antiochum, ex eoque cognomentum Asiatici promeruerit, dicat fuisse Nasicam: qui non frater germanus Africanus, sed consobrinus fuit. Nam, ut tradit Plutarchus, duo fuerunt fratres, Publius Scipio, & Cneus Scipio, qui multis rebus præclare gestis, in Hispania occubuerunt. Huius Cnei Scipionis, filius fuit Publius Cornelius Nasica, vir consularis & triumphalis, qui cum adulescens esset, pro accipiendâ matre Idæa, in tota ciuitate, est vir optimus iudicatus. Publij autem Scipionis gemina fuit, & sane perquam eximia proles: Publius Scipio, qui ob de- uictum Annibalem Africamque, dictus est Africanus, primus omnium Romanorum, deinde à se gentis cognomento insignitus: & Lucius Scipio: qui superato Antiocho, Asiaque, quæcis taurû montē est, ei adempta, Asiaticus est cognominatus. Theodoretus super his verbis Danielis, hoc modo scribit. *Multis insulis in suâ diuisionē redactis illi arum principes, imperio abdicatos, eiusmodi reddidit, qui ludibrio haberentur: verum, nec ipse opprobrii, quos alios affectu, expers fuit. Romani enim illo ad Thermopylas de bello-*

Executi-
tur sentē-
tia Diu.
Hierony-
mi.

Scipiones
apud Ro-
manos
maximē
nobiles.
Plutar. in
vita Sci-
pionis,

bellato, cōpressa eius ingēti audacia, mille imposuere talentorum tributum, quod sibi in annos singulos soluere coegerunt: & filium eius Antiochum cognomento Epiphanem acceptum obsidem, Romam habuerunt, quod etiam narrat prior liber Machabæorum capite primo. Sic Theodoretus.

Quod autem Theodoretus dicit, de anno tributo mille talentorum ab Antiocho Romanis pendendo, idem tradit Eusebius in chronicis: apud Iustinum in libro trigésimo primo, inter cōditiones pacis factæ a Romanis cum Antiocho, nullū de eo tributum est verbum: quāquam proximè sequenti libro non obscurè id significatur: cum dicitur, Antiochum fuisse tributum Romanorum valde grauatum, & oppressum. Appianus in Syria cōscribit, Romanos imposuisse Antiocho, ad rependendos belli cum ipso gesti sumptus, talenta Euboica, statim quidem soluenda, quingenta, dum vero fœdus a senatu approbaretur, duo millia & quingenta: annis præterea duodecim subsequētibz, decem millia, & quingenta, quæ per partes, singulis annis Romam deferrentur. Titus Liuius libro trigésimo octauo scribit, tributum Antiocho iniunctum, fuisse argenti probi, Attica talenta duodecim millia, intra duodecim annos, æquis pensionibus persoluenda: ita ut quodlibet talentum, non minus penderet octoginta pondo, ita Liuius. Ex quo sumptum videtur, quod Eusebius & Theodoretus de tributo talentorum prodiderunt.

At enim, videtur tributū illud fuisse duorum millium talentorum: sic enim legimus in octauo capite posterioris libri Machabæorum: *Constituit Nicanor, ut regi Antiocho Epiphan, tributum, quod Romanis erat dandum, duo millia talentorum, de captiuitate Iudeorum suppleret, nisi credere volumus, illud tributum fuisse postea, vel in ipso Antiocho Magno, vel in eius filijs duplicatum: aut fortasse Nicanor voluit duo millia talentorum colligere: ut haberet rex pecuniā in promptu, & tributo Romanis soluēdo, & aliis sumptibus faciedisufficientem. Illud porro quod in supradictis verbis Danielis positū est, & recta faciet in eo, ut eueriat illud, hanc habet sententiā: Antiochum Magnum, collocata in matrimonium filia sua Ptolemæo Epiphan, & data ei nomine dotis Cœlesyria, & Iudæa: præ se tulisse, bona fide, rectoque animi sensu pacem se facere cum Ptolemæo, cum tamen id dolose ac malitiose fecisset: ratus eo matrimonio, meliorem sibi datum iri occasionem, ad Ptolemæi regnū inuadendum. Simili dolo aliquot post annis visum fuisse Ptolemæo Euergetem, septimum Ægypti regem, data in uxorem Alexandro regi Asiæ filia sua Cleopatra, in priori libro Machab. ca. 10. & 11. scriptum est, vbi sic est. Exijt Ptolemæus in Syriam, verbis pa-*

Theodoretus.

Quātum fuerit tributum, a Romanis Antiocho Magno impositum, Iustinus. Appianus.

Titus Liuius.

Locus ex 2. ca. li. 2. Machabæorum explicatus in

Locus T. 1. ca. 10. 11. Machabæorum. Doli & fraudes regum.

efficit: & aperiebant ciuitates, & occurrebant ei: quia mandauit eis rex Alexander, ut exirent ei obuiam, eo quod facer suus esset, cum autem introiret ciuitates Ptolemæus ponebat custodias militum in singulis ciuitatibus: & ingressus Antiochiam, imposuit duo diademata capiti suo, Aegypti & Asia.

**Varia le-
ctio & in-
terpreta-
tio.
Lyrani
expositio**

Cæterum illa verba, quæ proximè sequuntur, *cessare facies principem opprobrij sui, & opprobrium eius conuertetur in eum*, variam habent lectionem, variasque interpretationes, ob uoque perobscurum intellectum. Nicolaus de Lyra, huiusmodi memorat nostræ lectionis expositionem: *cessare facies principem opprobrij sui*: id est scipsum, quia inuadendo multas insulas & ciuitates: procurauit sibi opprobrium suum: nam illæ ciuitates, & insulæ confederatæ erant Romanis, quamobrem missus in Asiam contra Antiochum Scipio, eum debellauit: ingentique damno & dedecore affecit: unde subditur, *& opprobrium eius conuertetur in eum*. Verùm hanc interpretationem non probat Lyranus, dicens eam contrariam esse textui: quia per hoc Antiochus non fecit opprobrium suum cessare: sed magis illud fecit augeri. Quo circa, inquit recurrendum est ad litteram Hebraicam, quæ talis est: *& reduces Dominus opprobrium eius super eum*, uidelicet, propter blasphemias contra Deum ab ipso actas, incurrit Antiochus dictum opprobrium. Et alique opprobrio suo reddas ei, quia nimirum propter blasphemias Annochi, nihil Deo damni, nihil dedecoris accesserat. Hæc Lyranus. Cuius explanatio non uidetur adiuuare translatio Pagnini, quæ sic habet hoc loco: *& cessare facies princeps, probrij afflictiorem Deum, ne quispiam probrium suum inferat ei*.

**Reproba-
tur Lyrani
expositio.**

**Theodo-
reti le-
ctio & in-
terpreta-
tio.
Vatabli
item.**

Sed propterea hæc mihi interpretatio non uidetur probabilis, quod nullus modò probatus auctor tradat, Antiochum iniuriosa, & contumeliosa verba in Deum Iudæorum dixisse: quin contra, fuisse eum beneuolum ac benignum Iudæis, libro duodecimo antiquitatum Iudaicarum affirmat Iosephus. Theodoretus, legens, numero multitudinis, *cessare facies principes opprobrij sui*, interpretatur de principibus variarum gentium, quos Antiochus à se bello victos, tanta clade & dedecore affecerat, ut non solum eos ad sibi resistendum inualidos, sed etiam ad ignominiam & probrium insignes, atque notabiles fecerit. Vatablus sic legit hunc locum: *& princeps compefeci eius probra: retorquens in eum sine omni suo dedecore*, & ita exponit, princeps, id est, Scipio Africanus, coget eum desistere incepto. Cessare faciet eius probrium, quo afflicto Romanum populum, socios eius insulas, & ciuitates inuadendo, *sine omni suo dedecore*, hoc idem valet, quod, in dedecus illius, quasi diceret, ignominiam eius reuerti faciet in caput ipsius.

Nec

Nec mihi displicet interpretatio, quam habet glossa interli-
nearis: secundum quam, Antiochus ab Ægypto cōuertens se in
Asiam, & insulas, cessare fecit, id est fecit quiescere principem,
id est, Ptolemæum Epiphanem, à quo, probro est affectus,
ademptis sibi per Scopam ducem eius, plurimis ciuitatibus:
maximè verò a parte ipsius Ptolemæo Philopatore, à quo iuxta
Raphiam, ut supra diximus, magno cum dedecore & vitæ peri-
culo victus est. Illud autem, & *opprobrium eius conuertetur in*
eum, sic exponi potest: probra & damna quibus gentes à se vi-
ctas, afflictebat: vertentur & redundabunt in ipsum: similibus
enim malis ipse, victus à Romanis, afficietur.

Glossæ in
terlinea-
ris exposi-
tio quæ
maximè
probat

*Conuertet faciem suam ad imperium terræ suæ, & im-
pinget, & corruet, & non inuenietur.*

Victus à Romanis Antiochus, intra Taurum regnare ius-
sus est: & inde fugit ad Apamiam & Susam, & ultimas
regni sui penetrauit vrbes: cumque aduersus Elymazos
pugnaret, cum omni est deletus exercitu. Et hoc est, quod nunc
Scriptura dicit: Antiochum cum multas coepisset insulas, victum
à Romanis, regnum Asiæ perdidisse, & sic opprobrium eius cō-
uersum, esse in caput ipsius: denique fugientem de Asia reuer-
sumque ad imperium terræ suæ, impigisse & corruisse: videli-
licet, cum vniuerso exercitu suo casum ab Elymæis, sic D. Hiero-
nymus. Cui simillima, in libro decimosexto tradit Strabo
nam loquens de potentia Elymæorum, propter quam tam Par-
thorum, quam Macedonum dominationem detestabant, sub-
dit. *Antiochum Magnum, qui Boli templum spoliare conatus est, s. 2. Strabo*
nitimi Barbari, ex sese adorti interemerunt. Paulò secus mortem An-
tiochi Magni describit Iustinus libro 32, *Antiochus, inquit, cum*
gravi tributo pacis, à Romanis promeretur, & victus evratu, q. 3. Iustini
ses, seu inopia pecunia compulsus, seu auaritia sollicitatus, qua spe
rabas se, sub specie tributaria necessitatis, excusatus sacrilegia com-
missurum. adhibito exercitu, non in templum Dindymæi (vel ut alij
codices habent) Dodonæi Iovis aggreditur: qua re prodita, concursu
incolarum cum omni militia interfectus. Nicolaus de Lyra, & 4. Lyra-
Carthusianus super primum caput posterioris libri Machabæo-
rum, & Melchior Canus in lib. 2. de locis Theologicis, c. 11. cen-
suerunt Antiochum Magnum fuisse eum, cuius interitus narra-
tur in li. 2. c. 1. Machabæorum. Sed hanc opinionem esse falsam,
suprà in libro 9. manifestis argumentis conuincimus. Nescio
equidem, vnde acceperit Plinius, quod prodidit in libro de viris
illustribus, Antiochum Magnum à sodalibus suis, quos in con-
iuncto temulentus pulsauerat, esse occisum.

De morte
Antiochi
Magni variis
sententiis,
& primis
D. Hiero-
nymus.

2. Strabo

3. Iustini

4. Lyra-
Carthu-
siani.
Pli. c. 34.

Et stabit in loco eius vilissimus, & indignus decore regio, & in paucis diebus conteretur, non in furore, nec in pralio.

Refelli-
tur inter
pretatio
Theodo-
reti, &
Porphy-
rij.

Non rectè Theodoretus hæc verba refert ad Antiochum Epiphane. Siquidem, proximè post de eo loquitur Daniel, quem prædicit huic, de quo nunc verba facit, in regnum esse successurum. Verum, remotior à veritate, atque absurdior est interpretatio Porphyrij, qui sicut hoc loco testatur D. Hieronymus, exposuit hæc de Ptolemæo Epiphane rege Ægypti, qui Seleuco regi Syriæ, & filio Antiochi Magni sit molius insidias: & aduersus eum præparauerit exercitum, & idcirco à suis ducibus veneno sit interemptus. Nam cū vnus ab illo quæreret, tantas res moliens, vnde, habituras esses pecuniam: respondit sibi amicos esse diuitias: quod cum diuulgarum esset in populis, timuerunt duces, ne suis illos bonis, atque opibus spoliaret: quapropter illum maleficis artibus interfecerunt. Sic expla-

Contra **Hebræo-** nauit hunc locum Porphyrius: *Sed quomodo, inquit B. Hierony-
mus, posuit in loco magni Antiochi stare Ptolemæus, qui nec illi suc-
cessit in regnum, nec facit quod narrat Porphyrius, Præsertim autem
cum septuaginta interpretes pro eo, quod nos vertimus, & stabit in
terpretatio-
tionē dis-
serit.* loco eius, trāstulerint, & stabit de radice eius plāratio, id est, de stirpe,
Libr. 1. & femine eius. *Constat autē, Ptolemæum Epiphane non fuisse de
Mat. c. 15* semine Antiochi Magni. Hebræi, referente eodem Hieronymo, hunc de quo loquitur Daniel, interpretantur Thryphonem, qui tutor pueri Antiochi cum esset, occiso eo, atripuit impenum: & quia non erat regi genere, & animo: propterea vilissimum & indignum decore, regio, hic à Danieli appellari: lege quæ de hoc Thryphone scripta sunt apud Iustinum lib. 36. & in extremo priore libro Machabæorum. Sed non congruunt Thryphoni, quæ hic dicuntur. Non enim stetit Thrypho in loco Magni Antiochi: vt ait hoc loco Daniel: neque enim proximè successit illi in regnum, sed septimo demum loco, sex nimirum regibus ipsum prægressis, Seleuco, Epiphane, Eupatore eius filio, Demetrio, Alexandro, & filio eius Antiocho. Quod si lectionē septuaginta interpretū hoc loco sequimur, qui vteruntur, *stabit de radice eius plāratio*, manifestius apparet, hæc Danielis verba non posse in Thryphonem competere, quippè qui ex magno Antiochi genus minimè duxerit. Vera igitur, & germana huius loci interpretatio est; quam in suo commentario ponit S. Hieronymus, significari à Daniele his verbis, Seleucum cognouit Philopatorem, filium Magni Antiochi, proximumque interius Atiz regna successorem. Qui, quoniam nullis rebus præclarè gestis, nec patris nomini, nec imperij magnitudini respon-

Vera in-
terpreta-
tio Diui
Hierony-
mi.

deas

dens, inglorius periit, à suis iinterfectus: propterea Daniel vocat eum vilissimum & decore regio indignissimum: prædicinque eum non in furore, nec in prælio, id est, fortiter dimittendo, periturum. Cuius Seleuci mortis genus, docet nos Appianus in Syriaco, ita scribens: *Decessit Antiochus Magnus, cum regnum tenuisset triginta septem annos, relictis duobus filiis. Quorum maior natus Seleucus, annis duodecim, exiliter tamen, & infirmè, ob paternam eladem, regno præfuit: & ex insidijs Heliodori, cuiusdam ex sacris, incautè occisus est. Heliodorum porro regnum suscipere conantem, Eumenes, & Artalus reges, ut populare, Antiocho Epiphane in regem substituto.* Consideret lector, an in, à quo Seleucum esse occisum scribit Appianus, fuerit Heliodorus ille, qui missus à Seleuco, ut traditur in capite tertio posterioris libri Machabæorum, ad expilandum templum Hierosolymitanum, mirabili animadversione Dei castigatus, incepto desistere coactus est. Sed illud difficilem habet explicatum, quomodo hic dicat Daniel, hunc Seleucum in paucis diebus contritum iri: cum ex Seuerò Sulpitio in libro secundo sacræ historiæ, Eusebio in chroniciis, & Appiano in Syriaco, Seleucum per duodecim annos regno potitum esse constet? Nisi fortè, quia nihil magnum, & memorabile gessit, & ignauus, atque indignus imperio iudicatus est: propterea, vel non regnasse, vel ad breuissimum tempus regnasse dicatur. Nec euadunt ex hac difficultate, qui locum hunc, de Ptolemeo Epiphane, vel Antiocho Epiphane interpretantur: ut potè quos etiam complures annos regnasse, ex antiquis, & probatis historiis manifestum est.

Mors Seleuci ex Appiano

Heliodorus in templi spoliatio castigatus. Dubitatio de annis regni Seleuci.

BENE-

BENEDICTI PERERII SOCIE- TATIS IESV.

COMMENTARIORVM IN DANIELEM LIBER XIII.

Explicatur reliqua pars capitis vndecimi,
vbi fusè de Antichristo disputatur.

P R Æ F A T I O.

D. Hiero-
nymus
de senten-
tia reli-
quæ par-
tis huius
capitis
vndeci-
mi.

D hæc vsque verba: *Et stabit in loco eius despectus, & non tribuetur ei honor regius. &c.* De historico, & germano propheta Danielis sensu, inquit D. Hieronymus, mira est interpretum concordia, ne ipso quiddam Porphyrio à nostris doctoribus discrepare. Superiora enim omnia Danielis verba ad reges Persarum, & Græcorum, maxime ve-

ro, ad reges Syriæ, & Ægypti pertinere, cōcessu omnium, mani-
festum, & indubitatum est. Cætera verò, quæ ab hoc loco Danie-
lis sequuntur, vsque ad finem capitis duodecimi, non equè per-
spiciam confessamque habent expositionem. Siquidem Porphy-
rius, ea omnia interpretatur de persona Antiochi Epiphanis, qui
filius fuit Magni Antiochi, & post Seleucum fratrem, regno Sy-
riæ: vndecim annos est potitus; maximisque calamitatibus he-
dæosa afflixit, atque contriuit, sicut duobus in libris Machabæo-
rum disertissime narratur. At vero doctores Ecclesiastici, & fe-
rè antiqui patres, hæc omnia de Antichristo prophetari arbitran-
tur, qui vltimis mundi temporibus futurus est. Si quis autem que-
rat, cur tot reges in medio reliquerit sermo propheticus, à Seleu-

Cōsuetu-
do Scrip-
turæ est
non vni-
uersa nar-
rare, sed
in signio-
ra quæq;
nec. Nec officit huic sententiæ, multa eorum, quæ sequuntur
co videlicet, vsq; ad consummationem mudi: respondendum est
idè, quod suprà respōsum est, cum historiā de regibus Persarum
tractaremus, & causam aperiremus, cur Daniel post Cyrum,
quatuor tantum reges posuerit, & decem alios silentio transiliens,
repente venerit ad Alexandrum Magnum. Nimirum, hæc est
consuetudo Scripturæ sanctæ, non vniuersa narrare, sed ea, quæ
maiora, & insigniora videantur, quæque ad rem suā spectent, expo-
nere. In per-

in personam Antiochi conuenire. Censent enim patres Antiochum gessisse figuram Antichristi, & quæ in illo ex parte præcesserunt, in Antichristo ex toto esse complenda. Solet enim diuina Scriptura, futurorum veritatem, in variis typis, ac figuris præmittere, atque præsignificare. Cuius rei luculētum habemus exemplum in Psalmo 71. qui cum prænotetur nomine Salomon. nis quædam tamen continet: quæ Salomoni, aut vix, aut nullo modo, Christo autē Domino nostro verissimè perfectissimèq; conueniunt. Neque enim regnum, & nomen Salomonis, cum Sole, & ante Lunam fuit: nec ille imperium suum extendit ad terminos vsque orbis terrarum: neque omnes gentes seruiertunt ipsi, neque benedictæ sunt in ipso omnes tribus terræ: verum, quia Salomon figura fuit Christi, hæc in illo ex parte, & adumbratè acta sunt, in Christo perfectissimè implenda. Sicut igitur Saluator noster, habet Salomonem, & alios sanctos in typum aduentus sui: sic, & Antichristus, pessimum regem Antiochum, qui sanctos persequutus est, templumque violauit, typum sui habuisse credendus est. Sequamur igitur expositionis ordinem: & iuxta vtramque explanationem, quid aduersariis, quid nostris videatur, breuiter adnotemus. Hactenus ex D. Hieron. Salomō quæ diximus, fere sumpta sunt. Simillima horum docet Christi. Theodoretus, superiora illa verba Danielis, quæ sunt paulo post initium huius capitis declarans, *lacerabitur regnum eius, etiam in externos*. Docet enim, regnum Græcorum, multis rebus fuisse perquam simile imperio Romanorum. Illud enim, Græcorū suprà in octauo capite, similitudine hirci significatum est: hoc, sub figura truculentissimæ cuiusdam bestię, cuius, nec nomen, nec forma expressa est. Illud regnante Alexandro Magno florētissimum, & potentissimum fuit, post eius verò interitum, multos in principes diuisum, valdè imminutum, & debilitatum, & ante trecentos annos ad nihilum penè redactum est, hoc longo tempore, per maximam orbis partem dilato dominatu, maxima gloria potentiaque præcelluit: sed paulatim, quasi magnitudine sua laborans, & labascēs, in varios principatus, & regna discreteptum, claritatem, & potentiam, maiorem in modū perdidit. Et sicut confRACTO magno illo cornu hirci. i. mortuo Alexandro, apparuerunt in hirco quatuor cornua. i. quatuor successores regni Alexandri, ex quorum vno, exiit cornu modicum. i. Antiochus Epiphanes, qui maximis malis Iudæos percussit, sic propè finem mundi, diuisum erit Romanum imperium in decē reges, quo tempore Antichristus existet, pessimus omnium mortalium, qui post orbē conditū fuerunt, & crudelissimus omnium Christianorū hostis: à quo maior, quā ante id temporis vniquā fuerit, contra Ecclesiam Christi, concitanda est persecutio. Quoniam

Antiochus figura Antichristi, vt Salomō Christi. Theodoretus, post initium huius capitis declarans, *lacerabitur regnum eius, etiam in externos*. Docet enim, regnum Græcorum, multis rebus fuisse perquam simile imperio Romanorum. Illud enim, Græcorū suprà in octauo capite, similitudine hirci significatum est: hoc, sub figura truculentissimæ cuiusdam bestię, cuius, nec nomen, nec forma expressa est. Illud regnante Alexandro Magno florētissimum, & potentissimum fuit, post eius verò interitum, multos in principes diuisum, valdè imminutum, & debilitatum, & ante trecentos annos ad nihilum penè redactum est, hoc longo tempore, per maximam orbis partem dilato dominatu, maxi

Antichristus omnium mortalium

mus, &
crudeli-
simus
Christia-
norum
hostis.

igitur in regno Græcorum, & Romanorū multa sunt similia, ideo mixtè de illis Daniel loquitur, miscens, & confundens ea, quæ conveniunt Antiocho, cum his, quæ pertinent ad Antichristum. Oportet igitur lectorem ad ea distinguenda perspicacem esse, ut sciat, quid, & de quo, propriè dicatur vnumquodque. Simile huius cernere licet in doctrina evangelica apud Matthæum cap. 24. Cum enim Christus dixisset, templum Hierosolymitanum usque adeo destructum iri: ut non esset reliquus lapis super lapidē, interrogantibus illum discipulis, *quando hæc erunt, & quod signum aduentus tui*, duplici eorum interrogationi, duplex item Christus, sed promiscuum mistumque, dedit responsum: simul ea dicens, quæ Hierosolymis euentura essent, & quæ in consummatione seculi futura erāt. Interest autem eorum, qui tirè sunt in diuinis initiati mysteriis, quæ his & illis suat congruentia temporibus & personis, bene discernere. Sic Theodoretus.

Aucto-
ris in hoc
opere cō-
siliū.

Nos igitur Theodoreti, D. Hieronymi, aliorumque patrum persequendis vestigiis, nostram interpretationem, à vera Danielis verborum sententia, minimè aberraturam existimamus. Quapropter, in explanandis vaticiniis, quæ reliqua parte huius capituli vndecimi: & toto c. duodecimo, perscripta sunt à Daniele. Sic interpretationē distinguemus: ut quæ soli Antiocho Epiphani conveniunt, quæ item soli competunt Antiochristo, nec non etiam, quæcunque vtrique communiter aptari possunt, distinctè, expresseque lectori ostendamus. Verū, quia dum non indiligenter interpretari volumus oracula Danielis, quorum non pauca propriè spectant ad Antichristum, necesse fuit sparsè in hoc libro multa de Antichristo, nec scire, nec incunctè tractari, visum nobis est, ante ingressum interpretationis, nonnulla de Antichristi nomine præloqui: simul etiam præmonstrare, præcipuos auctores, eorumque scripta, è quibus potissimum exprompta sunt, quæ de Antichristo docere instituimus. Videlicet, hoc fecimus, tum ne sæpius eadem memorando, atque inculcando, superuacnè prolixiorē tractationem, non sine fastidio legentium, faceremus: tum etiam, ut vel ex ipsa tam gravium, & nobilium scriptorum auctoritate, quæ postea *fusus* de Antichristo dicenda sunt, fidem apud lectores præstarent: ne quispiam fortasse, vel ex nostro sensu ficta, vanaque hominum commenta, vel incertis auctoribus temere vulgata, crediditque suspicaretur. Atque ab hoc, quod posteriore loco propoluimus, quia brevius expedietur, ordiri placet. Quæcunque igitur in hoc libro de Antichristo tractanda sunt, ea nos sere sumpsimus, partim ex sacris, partim ex ecclesiasticis scriptoribus. Ex sacris, velut ex capite septimo, vndeci-

Vnde
sumpta,
sint, quæ
de Anti-
christo

mo,

mo, & duodecimo Danielis : quibus locis dupliciter agitur de Antichristo, partim historicè, narrando ea, quæ soli Antichristo vere proprièque conveniunt : partim per typum & figuram sub personâ scilicet Antiochi Epiphanis : nam multa quæ de illo rege secundum historiam dicuntur, etiam per figuram competunt Antichristo. Etenim quæ gessit Antiochus aduersus Iudeos, simillima eorum, contra Christianos in consummatione mundi facturum est Antichristus. Deinde, ex verbis Domini nostri, quæ sunt apud Ioannem cap. 3. & apud Matthæum c. 24 quæ suo loco infra commemorabuntur : ex doctrina beati Pauli quæ ab eo traditur in posterioris epistolæ ad Thessalonicenses capite secundo, denique, ex variis locis Apocalypsis beati Ioannis, maxime vero ex capite decimo tertio. Scriptores autem Ecclesiastici, e quibus pleraque mutuati sumus, plurimi sunt, omnesque melioris notæ auctores : sed imprimis Irenæus, qui de Antichristo scripsit in libro quinto aduersus hæreses Cyrillus Hierosolymitanus in Catechesi decima quinta, interpretes Danielis, præsertim vero Diuus Hieronymus & Theodoretus : interpretes quoque libri Apocalypsis, & beati Pauli, super secundum caput, posterioris epistolæ ad Thessalonicenses, beatus Ephrem in sermone de Antichristo, Hippolytus martyr in oratione, quæ inscribitur de consummatione mundi, & de Antichristo : Lactantius in libro septimo diuinarum institutionum : Seuerus Sulpicius in dialogo, cui nomen Galus : D. Gregorius in variis libris moralium, beatus Augustinus diuersis in locis : Prosper in libro de promissionibus & prædictionibus Dei, Damascenus in libro quarto de fide orthodoxa, capite 37. Taceo nunc alios, nam quia vel inferioris sunt classis, vel quia varius nobis auctoritate eorum utendum est, suis locis illi nominabuntur.

Sed veniamus ad id, quod propositum erat priori loco, & latius explicari oportet Nomen Antichristi, si notionem eius vocis perpendas generale est, & dicitur de omnibus qui contrarij sunt Christo Domino. Nam & Ioannes prioris Epistolæ suæ capite secundo dixit, *nunc Antichristi facti sunt multi* : & Apostoli, atque eorum discipuli, Antichristos vocare solebāt, principes hæreticorum, & eos maxime, qui negabant Dominum nostrum, esse Deum, aut esse verum hominem : aut esse Messiam illum à Deo promissum : vnde Ioannes prioris Epistolæ cap. 4. *Omnis, inquit, spiritus, qui confitetur Iesum Christum in carne venisse ex Deo est : & omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus.* Verum nomen Antichristi, ex illa generali significatione contrarium, proprie assignatum est ei, qui in fine mundi super omnes qui ante ipsum fue-

De nomine
Antichristi.

Antithe-
sis Chri-
sti, & An-
tichristi,

Error

Hippoly

ti, Anti

christum

non aliū

fore, quā

diabolū

subspecie

humanæ

naturæ

refutatur

Damasc.

11. 4. de fi

de orth.

cpa 23.

2. Thes. 3

Quomo

do iathā

corpota-

liter habi

tabit in

Antichri

sto, ut di-

xit D. Hie

ron.

Cut ho-

mo pec-

cati & fi-

lius per-

ditionis,

rint, Christo, & omnibus sectatoribus eius contrarius est factus. Sed quibus rebus erit ille Christo contrarius? multis sanè, atque his maximè insignibus & notabilibus. Christus natus est ex purissima virgine, Antichristus ex impurissima scemina, & per fornicationem, sic aiunt Hippolytus, & Damascenus. Corpus Christi in utero virginis formatum est opera spiritus sancti, corpus Antichristi, in utero matris, opera diaboli tale formatum, ut ex naturali temperamento sit propensissimum ad vitia. Nec desunt, qui putent illum generatum iri à Dæmone incubo, nō quidem proprio, sed alieno semine, ad vitiosum illud corpus fingendum accommodatissimo. Atque hic maxime cernendum est lectori, ne fortasse permotus auctoritate Hippolyti, in errorem eius à patribus damnatum, impingat. Putauit ille, Antichristum non alium fore, quàm ipsummet diabolum, sub specie simulata humani corporis, & naturæ: non enim verum fore hominem. Verba eius ita se habent. *Christus Dominus ex immaculata virgine natus, in figura carnis humana, hostem conculcavit, sua diuinitatis propria potentia. Ad eundem modum diabolus ex impura muliere prodiit super terram, sed falso nascetur ex virgine: nam Christus veram carnem: & præter peccatum, nostra per omnia similem assumpsit: diabolus carnem secundum visionem tantum & opinionem assumpsit, & phantastica carnis substantia: humanæ organi vice utetur. Propterea edetur ex virgine, velut spiritus, qui quidem tum reliquis apparebit caro. Sic Hippolytus. Quam oprefutatur opinionem, tacito eius nomine, damnat D. Hieronymus, aduersus eam utens illis verbis Danielis, quæ sunt in capite septimo: *& ecce oculi, quasi oculi hominis, erant in cornu isto. Hec, inquit Hieronymus, propterea dictum est, ne putemus Antichristum in cornu quorundam opinionem, de diabolo esse futurum, sed unum de hominibus, in quo totus sathanas habitaturus sit corporaliter. Et Damascenus, non, inquit, diabolus fiat homo instar humanitatis, ab sit enim, sed nascetur homo, ex fornicatione, & suscipiet omnia opera sathane. Nam præsciens Deus irrationabilitas futura eius voluntatis, permittet, ut illi inhabitet diabolus. Quod autem dixit Hieronymus, totum sathanā in Antichristo habitaturū corporaliter, non significat diabolum coniunctum iri Antichristo secundum vnionem personalem: aut penitus animæ ipsius illapsurum, hæc enim præter Deum, nulli sunt possibili: sed illis verbis significare voluit Hieronymus diabolum habiturum omnino, i. tam secundum animā, quàm secundū corpus, Antichristum in sua potestate, ita ut in ipso, & per ipsum omnem malitiæ suæ vim exerat, atque exerceat. Sed Antichristum fore verum hominem, non autem ipsum Diabolum sub figura hominis, ut credidit Hippolytus, præter ecclesiasticos auctores con-**

confirmat etiam beatus Paulus, appellans eum hominem peccati, & filium perditionis: hoc est, hominem, qui futurus est ipse maximus omnium peccator, & in grauissimos errores atque peccata quam plurimos inducturus: & vocat filium perditionis, quod futurus ipse sit perditissimus miserrimeque periturus, quique multos à se deceptos, æterna perditione secum trahet in tartarum. Subdit etiam Paulus, aduentum Antichristi, futurum secundum operationem sathanæ, quod non dubie significatur, eum fore diuersum sathanæ. Denique Paulus, inquit de Antichristo, *Quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui*: hoc autem minimè competit in diabolum, in quem videlicet mors & interitus non cadit.

Verum persequamur cœptam Christi & Antichristi: in rebus omnino contrariis, comparisonem. Christus plenus spiritu sancto, eius ductu ad omnia facta, dicta, & cogitata mouebatur ac dirigebatur, itaq; nihil ab eo proficiscebatur, nisi sanctū Deoque gratissimum, Antichristus, totus à dæmone obsecssus, atque possessus, quamquam non ob id vsu liberi arbitrii priuatus, eius incitatu ad omnia flagitia impelletur, adeo vt nihil, quod vel moraliter bonum sit, acturum esse, eum non temere liceat existimare. Iam verò, vita, moribus, & conuersatione, Christo erit maximè cōtrarius, Christus fuit humilis, vsque ad formam serui, seipsum abiiciens, Antichristus superbissimus erit, vsque ad vsurpationem diuini nominis & honoris, se ipsum extollens. Christus, placidus & mitis, velut agnus & columba: Antichristus vt leo, & serpens, atque draco, serox & truculentus: horum enim animalium sæuissimorum nominibus, scelestus ille in diuinis literis insignitus est. Christus mirè pius & religiosus erga Deum, eiusque voluntati per omnia obsequentissimus: Antichristus contumeliosus in Deum, & blasphemus erit, quā ob causam in Apocalypsi dicitur esse plenus nominibus blasphemiarum, Christus, integerrimus ac simplicissimus, sine fuco & dolo veracissimus ac fidelissimus: Antichristus: fraudulentissimus, callidissimus simulator & hypocrita, mendax pariter atque fallax. Christus, gaudebat & sociabatur humilibus, & simplicibus: & timentibus Deum: Antichristus versabitur cum iis qui improbitate, & impietate præter cæteros insignes erunt, cum magis, incantatoribus, quippe maleficis & abominatis artibus studebunt. Sane quales futuri sint Antichristi sectatores, amici, & ministri, mirabiliter expressit Ioannes in Apocalypsi capite 9. ad similitudinem locustarum, propriis eius coloribus depingens, si quis proprietates earū locustarum allegoricè intelligens, ad sectatores Antichristi scienter accommodet. Age verò, quam diuersum

à D. Paulo dictus sit Antichristus.

2. Thess. 2

Antitheses Christi & Antichristi.

Apo. 13.

Sectatores Antichristi quam bel le præfiguntur in Apo.

18.

10.

28.

Quomo-
do Anti-
christus,
caput sit
malorū,
sicut
Christus
bonorū.

erit Christi & Antichristi, propositum, quā diuersus, immo
aduersus vtriusque finis? Christi finis fuit; docere homines ve-
ritatem, in hoc, dixit ipse apud Ioannem, ego natus sum, & ve-
ni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati: venit ille,
vt omne genus hominum, peccati & mortis necessitate con-
strictum, exoluere tanque liberaret, vt Deum videret; paucissi-
ma mortalium cognita, per vniuersum orbem manifesta-
ret, & ad eum rite colendum; omnes adduceret: denique ve-
nit, vt imperium diaboli, quo cunctos mortales tenebat oppres-
sos, penitus euerteret. Finit Antichristi erit, planē contraria do-
cere, & facere: sed iam primis suadere hominibus, Dominum le-
sum non fuisse verum Messiam, nec Dei filium; nec legē eius
esse bonam & vtilem hominibus: se autem esse Deum, promit-
sumque Iudeis Messiam. Christus contempsit, & contemnere
docuit, omnes mundi, huius diuitias, delicias, honores, atque
dignitates: quin cum regem ipsum facere vellent Iudei, fugit,
testaturque Pilato est, regnum suum non esse de hoc mundo.
Contra super omnes homines, Antichristus erit ambitiosissi-
mus, cupidissimusque laudis, gloriæ, & imperij, quas res per
summam vim acquirere conabitur, atrocissimā gerens bella,
plurimum fondens humanum sanguinem, maximasque bono-
rum, qui ei parere recusabunt faciens strages: Christus caput
fuit omnium bonorum: at Antichristus caput erit malorum.
Verum, non omnino simili ratione: illud simile in vtroque
quod sicut omnium bonorum & sanctorum hominum, Chri-
stus fuit optimus & sanctissimus, ideoque merito caput, & per
se cū exemplar omnium virtutum, omnisque sanctitatis cen-
serur: sic Antichristus, quia omnes improbos, qui post orbē cō-
ditum fuerunt, suntque, & vsque ad extremum mundi erunt,
nequitia, impietate, crudelitate, omniqū genere improbitatis
longe superabit, propterea recte ponitur malorum caput, & ex-
emplum. Verū, illud dissimile est, quod Christus verissimē
caput est bonorum: nam quemadmodum ex capite, mors &
sensus defluit, & per omne corpus dispensatur: sic ex Christo,
quidquid boni est in sanctis viris profluit, ipse enim omnis gra-
tiz, omniumque bonorum ad æternam vitam pertinentium,
causa fuit, non tantum exemplaris, sed meritoria & efficiens.
Hoc autem dici non potest de Antichristo, neque enim ipse co-
sum hominum, qui ante ipsum fuerint, nequitiz & improbita-
tis causa esse poterit.

Sed concludamus tandem hanc comparisonem. Christus
Dominus eo tempore natus est, quo tēpore maxima toto orbe
pax erat, & Romanum imperium ab vno principe Augusto,
tranquillissimē ac florentissimē regebatur. Hoc nempe fuerat
à Dani-

à Davide predictum in *Isaïa septuagesimo primo, Orietur in diebus istis infans, & abundantia pacis*. At cum veniet Antichristus, universalium bellorum incendium, totus deflagrabit orbis: & Romanum imperium à decem regibus disceptum ac dilaceratum, non tantum robur, & dignitatem, sed etiam nomen suum profusus amittet. Tertullianus in libro ad Scapulam, & in libro de resurrectione carnis, & in Apologetico, Oportet etiam Milevirianus in libro secundo contra Donatistas, Laetantius quoque libro septimo diuinarum institutionum, capite vigesimo quinto, docent fuisse antiquissimam, & Apostolicam traditionem, Romanum imperium pariter cum ipso mundo staturum & casurum, eundemque futurum versusque finem & interitum: mensuram namque Romanum imperium usque ad Aduentum Antichristi. Id quod visum est nonnullis, significasse Paulus illis verbis, quæ sunt in capite secundo posterioris epistolæ ad Thessalonicenses: *nisi venerit primum discessio, & revelatus fuerit homo peccati, &c.* discessionem namque interpretantur isti, detestationem hominum ab imperio Romano. Ponam hic verba Laetantii: quippe hoc breuiter diserteque ostendit: cum enim dixisset, finem mundi non longius à sua ætate ducentis annis abesse: subiicit hæc, *Etiam res ipsa declarat lapsum ruinamque rerum breui fore, nisi quod incolumi urbe Roma nihil istiusmodi videtur esse metuendum. At verò, cum caput illud orbis occiderit, & rymie esse coeperit, quod Sibilla fore aiunt: quis dubitet venisse iam finem rebus humanis, orbique terrarum: illa est enim ciuitas: quæ adhuc sustentat omnia: præcandisque nobis, & adorandus Deus celi. si tamen statuta eius, & placita differri possunt, ne citius quam putamus, tyrannus illè abominandus veniat, qui tantum facinus moliat, ac lumen illud effodiat, cuius interitum mundus ipse lapsurus est.* Hæc Laetantius. Tradunt illi ipsi auctores, quos supra nominavi, solitos olim Christianos assidue religioseque Deo supplicare, pro conseruatione ac felicitate Romani imperij, videlicet, persuasum illi habebant, quoad statet & floret Romanum imperium, non esse venturum Antichristum: & differri atrocissimam illam Ecclesiæ persecutionem quam aduersus Christianos in fine seculi, Antichristus concitabit.

Adnotauit D. Hieronymus in suis commentariis super hoc caput undecimum Danielis, quosdam scriptorum Ecclesiasticorum opinarios esse, non alium fore Antichristum, quam ipsum Nerone, qui in fine mundi venturus est, ut qui Ecclesiam Christi in eius exordio, primis crudeliter persequutus est: idem sub finem eius, & prope mundi interitum, eandem crudelissime persequatur. Scilicet hoc illos putasse verissimile est,

Antichristus quando venturus.

Sententia multorum fuit, Romanum imperium, usque ad tempora Antichristi perma futurum.

Laetantius mundi finem quando futurum dixit.

Antichristum fore Nerone, quem quidam putant.

**Seuerus
Sulpitius
putauit
Neronē
futurum
Antichri-
stum.**

propter magnitudinem crudelitatis & turpitudinis, qua cunctos mortales Nero superauit. Certō id memorat etiam Seuerus Sulpitius in libro secundo sacre historie, cum de Nerone scribit. *Nero, inquit, creditur, etiam si se ipso gladio transfixerit, curato vulnere eius, seruatus: secundum illud quod de eo scriptum est in Apocalypsi, capite decimo tertio: & plaga mortis eius curata est. Idemque putatur sub finem seculi mittendus, ut mysterium iniquitatis exerceat.* Verum, idem Sulpitius, in dialogo secundo, hæc de Nerone & Antichristo, à beato Martino prodita, Gal-lum facit referentem: ante finem seculi, Neronem, & Antichristum esse venturos: Neronem in occidentali plaga, regibus subactis decem imperaturum, persecutionem autem ab eo eatenus exercendam, ut idola gentium coli cogat. Ab Antichristo autem, orientale imperium esse capiendum: qui quidem, sedem & caput regni Hierosolymam sit habiturus, ab illo urbem & templum esse reparandum: illius eam persecutio nem futuram esse, ut Christum Dominum cogat negare se potius Christum esse confirmans: omnesque secundum legem Moïsi circuncidi tubeat, & ipsum denique Neronem ab Antichristo esse perimendum: atque sub illius potestatem, vniuersum orbem, cunctasque gentes esse redigendas: donec aduentu Christi impius opprimatur. Non esse autem dubium, quin Antichristus malo spiritu conceptus esset etiam in annis puerilibus constitutus, ætate legitima sumpturus imperium.

**D. Angu-
stini sen-
tentia.
Locus
Pauli ex
2. c. epi.
ad Thes.**

Religio mihi esset, hic præterire silentio, quod fuerit beati Augustini de istiusmodi opinione iudiciū: cum enim in libro vigesimo de ciuitate Dei, & in capite decimonono, tractaret locum illum Pauli ex secundo capite posterioris epistolæ ad Thessalonicenses, sane obscurissimum, & ex quo prædicta opinio quasi caput sustulit. *Et nunc, quid detineat scitis, ut renouetur in tempore suo: iam enim mysterium operatur iniquitatis. Tamen qui modo tenet, renouet, donec de medio fiat.* Subdit Augustinus. Ego prorsus quid his verbis dixeris Paulus, me fateor ignorare: suspensiones tamen hominum: quas vel audire vel legere de hoc vo potui, non tacebo. Quidam putant, hoc de imperio dictum fuisse Romano: & propterea Paulum non ita aperte scribere voluisse, ne calumniam videlicet incurreret: quod Romano imperio male optauerit, cui speraretur æternum: ut hoc, quod dixit, iam enim mysterium iniquitatis operatur, Neronem voluerit intelligi: cuius iam facta velut Antichristi, videbantur. Vnde nonnulli ipsum resurrexerunt, & futurum Antichristum suspicantur. Alij vero, nec eū occisum putant: sed subitulum potius, ut putaretur occisus: & eo celsari in vigore eius ætatis, in qua fuit, cum crederetur extinctus: donec

donec suo tempore reuocetur, & restitatur in regnum. Sed multū mihi mira est, hac opinantiū tanta presumptio. Sic Augustinus. Est igitur ea opinio Augustini iudicio temeraria, sed est præterea omnino improbabilis. Nam siue Nero non sit mortuus sed uiuat, victurusque sit vsque ad finem seculi: siue mortuus fuerit, & in finem mundi, ante generalem hominum resurrectionem, sit in vitam reuocandus: neutrum profecto sine maximo diuinæ omnipotentiz miraculo fieri potest. Deum autem tanto miraculo, Neronem, aut uiuum tot secula conseruare, aut mortuum ad vitam esse reducendum: scilicet hominem flagitiosissimum, & pestilentissimū humano generi, futurumq; ut illi dicunt, Antichristum, Christianus animus plane respuit credere. Cui etiā fidē illud addit, quod secundū antiquā traditionē futurus Antichristus creditur Hebræus, & ex Hebræis generandus: quod ad illā de Nerone opinionem, minimē quadrat.

Cæterum, hæc de Antichristo legenti: illud fortasse mirandum accidet, cur passurus sit Deus horrendum illud omnis nequitiz atque improbitatis monstrum, & illam Ecclesiæ suæ calamitatem ac pestem in terris existere. Verum exploratis cognitisque causis, diuini circa eam rem consilij ac providentiæ, protinus excidet admiratio. Nimirum, aduentus Antichristi, multum proficiet in bonum, & in gloriam electorum, pariterque ad improborum confusionem, atque condemnationem. Principiō, ea re, pernotescet hominibus, quanta sit malitia diaboli, quantum odium generis humani, quam insatiabilis cupiditas perdendi bonos: tunc enim omnem malitiæ suæ atque crudelitatis vim ostendet, effundet, & per Antichristum exercebit. Deinde, ex eo clarissimē agnoscitur beneficiū prouidentiz Dei: qui diabolum tam potentem, & pernitiālem hominum hostem, ab exordio mundi, vsque ad finem eius tenet, quasi vinctum, repressa eius potestate ne possit, quantum vellet nocere homini. Si enim solutus esset, fecisset omnitem pore, & faceret nunc similiter ut extremo seculo facturus perhibetur. Postea, quanto maior cæteris futura est illa persecutio, tanto illustrior erit bonorum fides & admirabilior in tātis malis ferendis superandisque patientia, & constantia. Quapropter arbitratur Hyppolytus, martyres illius temporis, omnibus superiorum temporum martyribus fore præstantiores. Si erit igitur vltima Ecclesiæ persecutio, erit omnium atrocissima: sic erit victoria illa Ecclesiæ omnium triumphorum eius clarissima. Ad hoc tanta erit illius nouissimi temporis, in omni fugitionum, & scelerum sceditate immanitas, ut Antichristi aduentum promeritura sit. Solet enim Deus pro variis hominum meritis, varios illis principes imponere, qui

Neronē non fore Antichristū ostenditur. Antichristus Hebræus futurus.

Cur peccat Deus aduentum Antichristi.

Martyres futuri temporis Antichristi, erunt ceteris illustriora. Luc. 18. Matt. 24. vel

Quanta
sub finē
mūdi fu-
tura sit
hominū
improbi-
tas ex
Hippoly-
to demo-
stratur.

vel consolentur eos, vel affligant. Quanta sit futura illo tempe-
re nequitia, & improbitas hominum, satis ostendit Dominus
noster cū dixit, vix repectum iri tunc in terris fidem: & lo-
re, ut refrigescat tunc caritas, & abundet iniquitas multorum.
Et quales scripsit Paulus in capite quarto prioris epistolæ, &
in tertio posterioris ad Timotheum, futuros homines novissi-
mis temporibus, tales plane tunc erūt: Audi quid Hippolytus
de moribus illius seculi scriptū reliquerit. Omnes, inquit, *sunt*
suo arbitratu vivunt: filij manus iniiciunt in parentes: uxor virū
suum tradet in mortem, vir uxorem suam, ut ream trahet in iudi-
cium: domini crudeliter erunt in seruos: serui aduersus dominos con-
tumaces erunt atque infideles, senem nemo reueretur, nemo paupe-
rum miserebitur: vigeant tunc incantationes, & magia: passio-
res euident in lupos. monachi concupissent, & solentur, que
sunt mundi: nulla erit reuerentia verum sacrarū: nulla religio, to-
merare ac violare diuina. Hæc & plura alia Hippolytus. Sicut igitur
auctore Iob Deus iam regnare hypocritam propter pecca-
ta populi ita propter multitudinem, & magnitudinem scele-
rum illius temporis, finet regnare, & aliquandiu viribus pre-
pollere Antichristum. Postea quo id permittitur scilicet Dominus,
ad redarguendam, & conuincendam perfidiam Iudeorum,
qui verum Christum noluerunt recipere, vltro recepturi Anti-
christum. Hoc prædixit Christus Iudæis apud Ioannē capite
quinto, ego veni inquit, in nomine patris mei, & non recepsistis me:
veniet alius in nomine suo & eum recipietis. Iltum alium, in no-
mine suo venturum, & à Iudæis recipiendum, sese patres in-
cepterantur Antichristum: Consona his sunt, verba illa Pauli
in capite secundo posterioris epistolæ ad Thessalonicenses:
quia, inquit, caritatem veritatis non receperunt: ut falsi fierent,
ideo mittet illis operationem erroris ut credant mendacio: ut iudi-
centur omnes, qui non crediderunt veritati, sed conserferunt ini-
quitati. Quam enim excusationem tunc afferenti Iudæis, cur
Christum Dominum, ut verum Messiam non receperint?
Caute illi Domini nostri miracula, blasphemio ore
dicentes, in principe Beelzebub esse facta: at veniet An-
tichristus reuera in principe demoniorum sapiens, non ve-
ra, sed falsa & fallacia miracula, & illum tamen recepturi
sunt. Negabant illi, Dominum nostrum, esse Messiam,
quod non esset, ex stirpe David, nec in Bethleem natus,
quod tamen falsissimum erat: at recepturi sunt Antichri-
stum, natum Babylone, ut mox dicam, & ex tribu Dan. Blas-
phemabant illi Christum, quod se Dei filium faceret, & æ-
qualem Deo, Antichristus se solū Deum adorari faciet ab omni-
bus, ubique templa dicari, erigi altaria, & publice sacrificia fieri
cogent:

Iob 34.

Locus Io-
annis in
capite
quinto.
Iudæi re-
cepturi
sunt An-
tichristū.
Ma. 9 &
12. Luc. 11.

Ioan. 8.

Ioan. 11.

quinto, ego veni inquit, in nomine patris mei, & non recepsistis me:
veniet alius in nomine suo & eum recipietis. Iltum alium, in no-
mine suo venturum, & à Iudæis recipiendum, sese patres in-
cepterantur Antichristum: Consona his sunt, verba illa Pauli
in capite secundo posterioris epistolæ ad Thessalonicenses:
quia, inquit, caritatem veritatis non receperunt: ut falsi fierent,
ideo mittet illis operationem erroris ut credant mendacio: ut iudi-
centur omnes, qui non crediderunt veritati, sed conserferunt ini-
quitati. Quam enim excusationem tunc afferenti Iudæis, cur
Christum Dominum, ut verum Messiam non receperint?
Caute illi Domini nostri miracula, blasphemio ore
dicentes, in principe Beelzebub esse facta: at veniet An-
tichristus reuera in principe demoniorum sapiens, non ve-
ra, sed falsa & fallacia miracula, & illum tamen recepturi
sunt. Negabant illi, Dominum nostrum, esse Messiam,
quod non esset, ex stirpe David, nec in Bethleem natus,
quod tamen falsissimum erat: at recepturi sunt Antichri-
stum, natum Babylone, ut mox dicam, & ex tribu Dan. Blas-
phemabant illi Christum, quod se Dei filium faceret, & æ-
qualem Deo, Antichristus se solū Deum adorari faciet ab omni-
bus, ubique templa dicari, erigi altaria, & publice sacrificia fieri
cogent:

eoper: nec ob id tamen non cum recipient iudæi. Erunt igitur
prioris inexcusabiles.

Sed nilul præterea videtur, iis, quæ de Antichristo sunt dicen-
da, esse præstendendum, Antichristum esse nasciturum Babylo-
ne, e gente Hebræorum, & ex tribu Dan. Hoc enim ex antiquis Ba-
sima traditione accepimus: hoc ab Irenæo, Hippolyto, Cyrillo, bylone,
Hieronymo super hoc caput vndecimum, Augustino in libro ex He-
quæstionum, in Iosue, quæstione vigesima secunda, Prospero bryis, &
in libro de promissionibus, & prædictionibus Dei, Gregorio in tribu Dā
libro trigesimo primo moralium, capite decimo, Ambrosio, & probatur
Ruffino, in libris, quos scripserunt de benedictionibus Patriar-
charum, & item a Beda super 49. cap. Geneseos, & Ruperto in
libro nono, cap. 2. de Trinitate, & eius operibus. Ab his enim,
in explanando vaticinium illud Iacob, de tribu Dan: *Fiat Dan
sicut coluber in via, & pro certo traditur, ex tribu Dan futurum
esse Antichristum. Sicut igitur post diluvium, gigantes ædifica-
re voluerunt turrim Babel, vsque ad cælum: sic extremo mun-
di tempore, Antichristus ædificare conabitur, & stabilire impe-
rium suum, etiam vsque ad Dei contemptum. Et quemadmo-
dum rex Babylonis, maximis calamitatibus affixit, & contriuit
populum Hebræum: ita populum Christianum vexabit, & pes-
fundabit Antichristus. Et quidem Antiochus Epiphanes, qui
insigniter præfiguravit Antichristum, rex fuit Babylonis, ubi
nasciturum diximus Antichristum. Fore autem eum ex tribu
Dan, prædicti auctores ostendunt, ex verbis illis Hieremias, quæ
sunt in capite octauo: *A Dan auditus est fremitus equorum eius,
& à voce hinnituum pugnatorum eius, pommovebitur omnis terra.*
Et ex eo vaticinio, quod Iacob in capite quadragesimo nono, li-
bri Geneseos edidit de tribu Dan: quod sic haber: *Fiat Dan colu-
ber in via, cerasles in semita, mordens ungulas equi, ut cadas ascen-
sor eius retro.* Quæ verba luculentè tractans, supra dicto loco
Gregorius: Hoc, inquit, vaticinium præcipuè pertinet ad Antichri-
stum: qui futurus creditur ex tribu Dā. In cuius rei figuram, in li-
bro Numerarum, capite secundo scriptum est, *tribum Dan posuisse
castra ad Aquilonem: videlicet, Babylon Antichristi patria, compa-
ratione Iudæ Aquilonaris est. Appellatur autem Antichristus in hoc
vaticinio Iacob coluber in via, & cerasles in semita, quia duplici
ter perdet homines: nā mundanæ sollicitatis amatores, latens, hu-
iū mundi viam ingredientem, mordet: id est, decipiet atque torrē-
bit lenocinijs, & blanditijs suæ prædicationis, & amplissimis promif-
sis terrorum bonorum. At verò, qui angustam terram semitā vir-
tutis, & perfectionis: eos ille adorietur tamquam cerasles: qui serpens
geminum capite præendit cornu. Solej autem Scriptura voca-
tur colu-
bulo, cornu, denotare fortitudinem, & potentiam. Duplici
ber, & c.**

Antichri-
stus nasci-
turus Ba-
bylone,
& bryis, &
tribu Dā
probat

Genes. 12.

Locus ex
capite 49.
Genesios
Luculentè
tractatus
à Grego-
rio lib. 31
Mor. c. 10
Num. 1.
Cur An-
tichri-
stus dica-
tur colu-
ber, & c.

Cornu
in Scriptu
ra, forti-
tudine si
gnificat.

verò potentia ad subiugandos sibi homines, utetur Antichri-
stus: nam, vel fucatis blâdiis, & speciosis promissis alliciet, vel
terrificis minis ad se pertrahet. *Mordetis ungulas equi.* Equus
animal ambitiosi fastus, & superbiæ, designat: hunc mundum:
equi ungula quæ extremum eius corporis est, significat Anti-
christum, nouissima mundi ætate, venturum. *Ascensur eum,* indi-
cat potestates, & principes huius mundi, qui ei quodammodo in-
sident, & præsident: quique omnes suas cogitationes, cupidina-
tes, curas, & spes in huius mundi bonis locatas, & fixas habent.
Hos igitur mûdi præsides, & amatores, maxime decipiet, & de-
ijciet Antichristus. *Ut cadat retro.* Hoc indicat, qualis futurus sit

Dissemi-
lis casus
honorû
atque ma-
lorum.

Psal. 6.

Prover. 4

exitus reproborum. Cadunt boni, & cadunt mali: sed longè dif-
similis est verorumque casus. Cadunt quidem boni, sed in facie
suam: nam etsi peccant nonnumquam boni, sua tamen peccata
agnoscunt, & dignis poenitentia lamentis eluunt. Audi David:
*Quoniam iniquitatem meam ego agnosco. & peccatum meum con-
tra me est semper. Lauabo per singulas noctes, lacrum meum. & lachry-
mis meis stratum meum rigabo.* Cadunt etiam mali, sed retro: nõ
enim vident quantum peccent: nam, ut ait Salomon: *Impij am-
bulant in tenebris, & nesciunt ubi corrumpant:* neque enim confide-
rant, quantum malum sit in peccato: nec quantum supplicij cui li-
bet peccato mortali, sit in inferno comparatum. Illud porro
etiam à prædictis auctoribus traditum est, in odium, & execra-
tionem Antichristi: Ioannes in Apocalypsi capite septimo, recē-
ditis omnibus aliis tribubus Israel, solam tribum Dan, quod ex
ea futurus esset Antichristus, omisisse. Nam etiam si, nec tribum
Ephraim eo loci numerauerit, tamen pro ea posuit tribum Io-
seph: siquidem postea in locum vnius tribus Ioseph, duæ tribus
ex duobus filiis eius, Manasse, & Ephraim, suffectæ sunt. Atque
hæc visum nobis est hoc loco, de Antichristo præfari. Nec cete-
ra, quæ ad eundem spectant, deinceps, in explanatione verborû
Danielis, suo quæque loco, opportuniùs reddemus.

*Et stabit in loco eius despectus, & non tribuetur ei ho-
nor regius: & veniet clam, & obtinebit regnum in
fraudulentia, &c.*

Quomo-
do hæc
ad literã
de Antio-
cho intel-
ligenda
sint.

Non est dubium, quin hæc verba Danielis, secundum hi-
storiam, & ut vocant, secundum literalem sensum, perti-
neant ad regem Antiochum Epiphanem. Hic enim stetit
in loco fratris Seleuci: qui ei proximè in regnum successit,
etiam clam, & fraudulenter regnû præripiens, Demetrio filio Seleuci:
maximè ipsum Epiphanem adiuuantibus, sicut inquit Appianus
in Syriaco, Eumenc, & Attalo. Asiæ regibus. Epiphanes igitur,

ut

vt ex Porphyrio, & Suctorio refert hoc loco D. Hieronymus: *A principio, non est acceptus, ut rex: quippe ex ijs, qui in Syria Ptolemao fauebant, nō ei dabatur honor regius: sed postea simulatione clementia, obtinuit regnum Syria: & in tantum praeualuit potentia, ut brachia Ptolemai, id est, exercitus, & vires omnes expugnarit, atque contriuerit. Cumq; ipse, dux, & auctor fœderis fuisset percussus cum Ptolemao, & ultro pacem ei obtulisset: postea tamen insidias ei molitus est: Ptolemaum autem hoc loco intelligimus, non Epiphancm, sed eius filium Philometorem, qui filius etiam fuit Cleopatrae, sororis huius Antiochi Epiphani. Cum autem post mortē Cleopatrae, Laxus, & Eulalius enuchus, nutritius Philometoris, Ægyptum regerent: habet Viter ipsum & Ptolemaum, bellum. Cæterum, ut prædicta Danielis Antichri verba, secundum historiam, verissimè conueniunt Antiocho susabini Epiphani: ita, quia is fuit multis in rebus figura Antichristi, eadem verba per typum, rectissimè intelliguntur de Antichristo. rus, & in Hic enim à principio, erit valde obscurus, abiectus, & nullius potius ualidus tentiæ, aut nominis: quam obrem Daniel, capite septimo, appellauit eum, cornu modicum, velut in eius loci expositione Theodoretus, & Hieronymus tradiderunt. Ioannes quoque in Apocalypsi, de Antichristo loquens, ait se vidisse bestiam de terra ascendentem: id est, Antichristum, qui primum humili, & infimo loco futurus erat. Latinorum enim prouerbio, ignobiles, & obscuri homines appellantur filij tetrae. Paulatim tamen Antichristus vires acquireret, & potentiam augebit. Principium autē crescendi faciet, conciliando sibi multos, qui cum sectentur, & potentiam eius quoquomodo extendant.*

Sed quibus modis tantam potentiam, quantam habiteris est, sibi comparabit Antichristus? Enimuerò, cum sit futurus omnium callidissimus, & vaserimus, prout varia erunt hominū ingenia, & studia, variis ipse artificiis utetur ad circumuentiondos homines, sibi que subiciendos. Equidem sex modos colligo, ex Patrum doctrina, quibus ille innumerabiles sui sectatores efficiet. Principiò, eos qui studebunt virtuti, ac religioni, capiet specie, ac simulatione sanctitatis: præcipuè trium virtutum, castitatis, abstinentiæ, & pietatis. Et verò, Antichristum egregium fore simulatorem, & hypocritam, testantur patres, Cyrillus, Ephrem, Damascenus, sed in primis Hypolytus, qui ad hunc modum scribit: *In primordiis suis Antichristus, clemens erit, quietus, religiosus, odio habens iniustitiam, detestans munera, idololatriam non admittens, amans Scripturas, obsequans sacerdotes, honorans senes, scortationes, & adulteria repudiās, nō dans aures obrectatoribus, hospitalis, studiosus pauperū, pupillos, & viduas defendēs, dissidentes inter se pacificās, & conciliās, nullū*

Quibus modis potentia sibi comparaturus sit Antichristus.

Antichristus maximus simulator, & hypocrita est futurus.

disiunctionum studium pra se ferens. Atque haec omnia faciet consilio simulato, ac fraudulento, quod circumueniet omnes, ut se regē creent. Nam ubi populi tantas eius virtutes perspexerint, uno consensu conuenient omnes unum in locum, ad creandum illum regem. Sic Hippolytus.

Antichri- Deinde, homines sciendi cupidos, & curiosos, trahet ad se, **stus pro-** mira ostentatione scientiæ. Dæmon enim, docebit eum secretam rerum multarum, & admirabilem, quæ nimirum, vel talis mortalium, vel paucissimis notæ sunt. Harum rerum, duo sunt genera. Sciet, namque occultas vires rerum naturalium, quibus inuicem rite applicatis, & compositis, mirifica perficit opera. Alterum est genus rerum futurarum, quas noscendi, incredibili mortales ardent cupiditate. Huc spectat, quod sub figura Antiochi de eo supra dixit Daniel, capite octauo. *Et non intelligens propositiones: vel ut alij verterunt, anigmata*, quo significatur, eum fore intelligentissimum rerum obscurarum, ad quarum, scilicet intelligentiam, cæteri homines adspirare minimè possint.

Iudæos Postea maximè omnium sibi Iudæos adiunget Antichristus, **in primis** mentiendo se esse Messiam, & promittendo facturum se omnia, **decipiet** quæ sancti Vates prædixerunt, Messiam esse facturum. Sed eò præcipuè Iudæis placebit, quod profitebitur se æcernum bonum Christum & Christianorum. Iudæos autem recepturos esse Antichristum pro Messia, tradunt Patres, & probant illis verbis Christi, quæ sunt apud Ioannem capite quinto. *Ego veni in nomine patris mei, & non recepistis me, veniet alius in nomine suo, & illum recipietis.* Lege Irenæum, ac Damascenum prædictis locis, & Chrysostomum homilia quadragesima in Ioannem: & item Diuum Hieronymum, qui verba illa Danielis in hoc capite vndecimo, *simulabit se ducem fœderis*, pertinere ait ad Antichristum, qui faciet se principem fœderis, & testamenti Iudæorum, id est, Messiam. Verum, præter cæteros, diserte hoc tradit Hippolytus. Potissimum inquit, *gens Hebræorum præ omnibus, Antichristo cara erit: dicentq; alios alij: nūquid in generatione nostra, talis & tam bonus, iustusq; homo, inueniri potest? Iudæi igitur, sperantes illum amplissimum positurum imperia, his verbis non alligentur omnes, sibi obtemperare volumus, agnoscimus enim te missum super omnem terram: omnes à te salutem consecuturo: nos speramus & ex ore tuo iustum & incorruptum iudicium accipientes.*

Hippoly. Atque initio quidem, mendax & iniquus ille, subdole gloriam habere **tus.** *Reputabit, ac perseverantes homines, & obsecrantes illum declarabunt regem.* Hactenus ex Hippolyto.

Largitio. Ad hæc, quos viderit Antichristus terrenorum bonorū cupi-
ibus An- ditariis incensos, quæ maxima pars mortalium est, eos pelliciet magno-

magnum largitione munerum, & ampliorum præfectorum promissione. Hoc indicavit Daniel in hoc ipso capite, cum p[er] lo infra dixit, *multiplicabit, scilicet Antichristus gloriam illis, id est, sectatoribus suis, dabit potestatem multis, & terram gratis dividet.* Quæ verba explanans beatus Hieronymus, quos Antichristus, inquit, *inimicis & terroribus non subiciet, eos subiungit auctoris.* Largietur enim decipulis munera, & terram suo dividet exercitui. Habitorum vero esse Antichristum immensam vim auri & argenti, ac diuitiarum, præsignificavit Daniel extremo hoc est decimo capite, illis verbis, *Dominabitur thesaurorum auri, & argenti, & in omnibus pretiosis.* Tantas has ciuitas comparabit sibi Antichristus, ex plurimis gentibus & provinciis, quæ à se debellatas, & suo imperio subiectas, bonis omnibus spoliabit. Diabolus insuper, ingentem copiam auri & argenti, ei suppeditabit, ex naturalibus venis ubi nascitur, ipsum eruens: id enim faciendi, dabitur tunc ei à Deo potestas: nunc autem eius relinquitur facultas non illi permittitur, esset enim vehemens malorum omnium illecebra, & maximum hominibus ad peccata incitamentum, si posset demon arbitrari suo quibuscumque vellet diuitias elargiri.

Præterea, quos aliter non poterit Antichristus suos facere eos minis terroribusque concussos, atque tremefactos, ad suam obedientiam compellet. Etenim, tanta est furia eius persecutio, sicut infra docebimus, ut pauci etiam de probatissimis viris, futuri sint, qui non succumbant. Atque hoc Daniel supra promissit capite septimo, dicens: *Es præualebis aduersus sanctos.* Ioannes quoque in Apocalypsi c. 13. *Datum est, inquit, ei bolus perire cum sanctis, & eos vincere.*

Virum modus, & quidem omnium efficacissimus ad seducendos homines, quo utetur Antichristus erit, faciendo plurima & admiranda prodigia. Nec solum ipse faciet, sed etiam in eius nomine facient ea, ipsius ministri atque sectatores. Nec de hoc ulla ratione dubitandum est: nam Dominus noster apud Matthæum capite vigesimo quarto, loquens de tempore Antichristi, dixit: *tunc surgent Pseudochristi & Pseudoprophetae, & facient signa, & prodigia magna.* Sed quam magna, ita inquit, Dominus, ut si fieri potest, inducantur in errorem etiam electi. Hoc luctulenta oratione declarat beatus Gregorius, in libro trigésimo secundo moralium, capite duodecimo. Nam explanans illa verba Iob, quæ sunt in capite quadragesimo de Behemot, *stringis caudam suam tanquam cedrum,* ait per caudam significari exitum unum munditæp[er]is, quo venturus est Antichristus, & quia hoc tempus breuissimum erit, breuiabuntur enim, ut ait Dominus, dies illi propter electos, propterea demon stringet caudam,

richristi
maxima
pars ho-
minu de
cipietur.

Opulentia
Antichri-
sti.

Minis &
terrori-
bus alios
ad se per-
trahet.

Prodigia
quæ facit
Antichri-
stus.

Insignis
D. Grego-
rij de pro-
digijs An-
tichristi
sententia
Matt. 24

dam, breuitatem temporis, magnitudine persecutionis compenſans, veniet enim tunc magnam iram habens, vt est in Apocalypſi capite duodecimo, ſciens quia modicum ſibi tempus ſuper eſt. Illud autem, *quasi cedrum*, ſignificat extremi illius temporis perſecutionem omnibus aliis, quæ fuerant antea perſecutionibus, fore maiorem. Sed quid eſt, inquit Gregorius, quod illa perſecutio, maxima omnium futura eſt, niſi quia tunc diabolus, non ſolum per miniſtros ſuos, tormenta adhibebit: ſed etiam miracula faciet? Nunc enim fideles mira faciunt cùm peruerſa patiuntur, tamquam diaboli ſatellites, etiam cùm peruerſa inferrens, mira faciunt. Penſemus ergo, quæ eris humana mentis illa tentatio, quam pius martyr, & corpus tormentis ſubijcis, & tamen ante eius oculos, porro miracula facis. Cuius tunc virtus, non ab ipſa cogitationum ſpecie quaſiatur, quando is qui flagris cruciatur, ſignis corſcat? Dicatur igitur rectè, ſtringet caudam *quasi cedrum*, quia nimirum, & alius tunc eris veneratione prodigij & duris crudelitatis tormentis. Non enim ſola tunc poteſtas erigetur, ſed etiam ſignorum oſtentione fulcietur. Vnde & per Dauid dicitur *inſidiatur in occulto, quasi leo in cubili ſuo*. Nam quia hic antiquus hoſtis, in cunctis ſuis viribus effraſatur, ſeuire per viraque permittitur, vt contra electos in certamine, & fraude, & virtute laxetur: virtute per potentiam: fraude per ſigna. Rectè ergo, & leo, & inſidiator dicitur: inſidiatur per miraculorum ſpeciem, leo per ſortitudinem ſecularem. Vt enim eos, qui aperte iniqui ſunt pertrahat, ſeculares potentiam oſtendat: vt verò iuſtos etiam fallat, ſignis ſanctitatem ſimulat. Illi enim ſuadela elationem magnitudinis, iſtos decipit oſtentione ſanctitatis. Hæc beatus Gregorius.

ſal. 6.

Qualia ſint futura prodigia quæ faciet Antichriſtus.

Eſ. 35.

Matth. 5. ca. 12.

4. Reg. 1.

Sed quæ ſigna faciet Antichriſtus: Audi Hippolytum. Leprosos mundabit, paralyticos ſanabit, demones expellet, lingua non aliter quàm præſentia denunciabit, mortuos ſuſcitabit, tranſferet montes ante oculos ſpectantium, ſuis pedibus ambulabit ſuper mare, deducet ignem de celo, conuerſet diem in tenebras, & noctem in diem: ſolem circumaget quocumque libuerit: denique omnia elementa ſibi obtemperare demonſtrabit. Adſtabunt illi innumerabiles demones in ſpecie ſplendida angelorum, parati ad eum iuſſa capeſſenda: ipſumque varijs canonicis, & hymnis celebrabunt. Sic Hippolytus. Verum nos hæc ipſa paulò diſtinctius dicamus. Faciet per ſimulationem Antichriſtus: imprimis ea miracula, quæ ſæcturum olim Meſſiam, ſancti vates prædixerunt. Deinde, faciet ea quæ maxime facere ſolent Iudæi, velut ſunt prodigia, quæ in cælo fiunt. Iudæi namque non contenti tot & tantis miraculis à Chriſto factis: quæ rebant ex eo ſignum aliquod de cælo videre. Addit præterea Lactantius li. 7 c. 17. Antichriſtum etiam iuſſum ſolè à ſuo curſu ſtare, & imagines loqui. Talia igitur faciet Antichriſtus.

Antichristus, iubebit enim ignem de cælo descendere, tum ad vindictam tibi repugnantium, sicut Helias de cælo deuocauit ignem aduersus illos quinquagenarios, tum ad declarandum grata sibi esse & accepta eorum sacrificia, qui sacrificabunt ipsi, quemadmodum legimus in veteri testamento, Deum sæpenu-
mero sacrificia, quæ ipsi erant gratissima, igne cælitus missio cõ-
sumpsisse. Testificatur hoc ipsum de Antichristo Ioannes in Apocalypsi, scribens de Antichristo in capite derimotertio: *Et fecit, inquit, signa magna, ut etiam ignem faceret de cælo descende-
re in terram, in conspectu hominum, Et seducet habitantes in terra,
propter signa quæ data sunt illi facere in conspectu bestia. Faciet præ-
terea signa quæ vulgo, & curiosis hominibus, ingentem facient
admirabilitatem, huius generis sunt, facere animalia loqui hu-
mano modo: pueros & idiotas variis linguis vri, & de rebus ab-
strusiorum disciplinarum docte disputare: eiicere dæmonia ex
humanis corporibus, clamantia, ipsum esse Messiam, & Deum.
Iussu eiusdem, videbitur cælum aperiri, & spiritus, forma, splen-
doreque angelorum, descendere ad ipsum adorandum, mortuos
etiam verbo ad vitam reuocabit.*

Genes. 4.
Iud. 13.
3. Reg. 18.

Cæterum quia D. Paulus, in secundo capite posterioris epi-
stolæ ad Thessalonicenses, eiusmodi signa Antichristi appellat
mendacia, dicens ipsum esse venturum secundum operationē
sathanz, in omni virtute, & signis, & prodigiis mēdacibus, ideo
B. Augustinus in lib. 20. de ciuitate Dei, c. 19. ponit hanc quæstio-
nem vtrum propterea intelligendum sit, signa quæ faciet Anti-
christus, fore mendacia, quia non sint futura vera, sed tantum si-
mulata & ficta, sensu quæ humanos fallentia: an potius, ideo di-
cta sint mendacia, quod et si vera sint futura, his tamē vsurus sit
Antichristus ad fallendos homines, & in errorem inducendos. Pauli ex
Augustinus quæstionem in medio relinquit, quasi iudicio lecto-
ris resolutionem eius existimandam permittens. Verumtamen,
non est arduum, propositā quæstionem discutere. Duo quippe
genera sunt miraculorum, quæ facturus est Antichristus: quædā
enim eiusmodi sunt, vt verè fieri nequeāt nisi per Dei omni po-
tentia, superant enim omnes creatæ naturæ potestatem: cuius
modi est, resurrectio mortuorum. Huiusmodi miracula, nō pote-
rit reuera facere Antichristus, & si quæ faciet, erunt ficta & pla-
nè mendacia. Alia sunt prodigia, quæ possunt fieri potentia natu-
raliū causarum præsertim cooperante dæmone, & ad id omnem factus oc-
sua operā nauante. Hoc dixi, quia, vt doctè disputat beatus Tho-
mas in libro tertio aduersus Gētes, multi effectus admirabiles, si
possunt à causis naturalibus, si illis cooperētur, vel angeli bo-
ni, vel dæmones, qui sine eorū cooperatione nullo modo existe-
rēt, quemadmodū arte atq; industria hominū, multa efficiuntur,
velut cap. 109.

An om-
nia pro-
digia quæ
faciet An-
tichristus
erunt fi-
cta & si-
mulata.
Locus
Pauli ex
2. ca. 2.
epist. ad
Thessal.
explica-
tus.
Potentia
dæmonū
ad produ-
cēdos ef-
fectus oc-
cultos &
qualis D.
Tho. li. 3.
cōt. Gen.
velut cap. 109.

Signa Antichristi quomodo vera erunt.

August. lib. 10. de ciui. c. 8.

velut à pharmacopolis, alchimis, & stillatoribus, ex variis rerum naturalium mixtione ac temperatione, quæ citra hominum operam, nullo modo ad effectum perueniunt. Quoniam autem vires naturalium causarum, quas ad agendum iunctæ applicabunt, & temperabunt demones, ad voluntatem & imperium Antichristi, erunt cæteris hominibus occultæ & ignotæ, & modo quodam inuisibili adhibebuntur: propterea quæ ex ipsis efficiuntur, prodigiosa, & quasi miracula existimabuntur.

Hæc igitur signa, per se vera erunt: sicut illa magorum Pharaonis, vera fuisse arbitratæ Augustinus: nihilominus ratio etiam hæc, intelligere possumus dicta esse à Paulo mendacia, quod ea falsò, atque mendaciter profitebitur & iactabit Antichristus, se facere miracula & ac supernaturaliter: & diuinæ potestate. Et ut verbo dicam, omnia signa Antichristi, cuiuscunque modi fuerint, appellari debent mendacia: obfirmem videlicet, propter quem fiunt ab Antichristo, qui non erit alius, quam ut eiusmodi miraculis contestetur ipse ac probet, Dominum nostrum Iesum, non fuisse Messiam, nec Dei filium, nec bonam esse ipsius legem, se verò verum esse Messiam, verumque Deum, quem adorare omnes debeant. Sed pergamus, verba Danielis quæ sequuntur, interpretari.

Et abundantes, & vberēs vrbes ingreditur: & faciet, quæ non fecerunt patres eius, & patres patrum eius, vsque ad illud, & cor eius aduersus testamentum sanctum, &c.

Historicus sensus de Antiocho Epiphane ex Hieron. hæc referuntur qui ita hæc Porphyrium ait exponere

Diximus supra exortum fuisse bellum inter principes Egypti, qui nutritij & tutores erant Ptolemæi Philometoris, atque inter Antiochum Epiphanem, propter Syriam occupatam ab Antiocho, quam illi regno Egypti obtinere volebant. Cum igitur inter Pelusium & montem Casium commissum fuisset prælium, victi sunt duces Ptolemæi. Porro Antiochus, parcens puero, & amicitiam simulans, ascendit Memphim, & ibi ex more Egypti regnum accipiens, puerique rebus se providere dicens, cum modico populo omnem Egyptum subiugauit sibi, & abundantes, atque vberitimas ingressus est ciuitates: fecitque, quæ non fecerunt patres eius, & patres patrum illius. Nullus enim regum Syriæ, ita vastauit Egyptum, & omnes eorum diuitias dissipauit, & tam callidus fuit, ut prudentes cogitationes eorum, qui duces pueri erant, sua fraude subuerteret. Ex hoc est, quod hic dixit Daniel, & contra firmissimas cogitationes inibit. Quod sequitur, & concitabitur fortitudo eius, &c. significat: Antiochum profectum fuisse cum magno ex-

exercitu aduersus regem Ægypti, sororis suæ filium. Huius etiam regis Ægypti duces, magnas congregarunt copias, & amplissimum coegerunt exercitum, sed non potuerunt resistere fraudulentis Antiochi consiliis, qui simulans pacem cum rege Ægypti, commederit simul cum eo panem, id est, inierit cum eo conuiuia, & regnum eius capere tentauerit: verum nihil profecerit à militibus Ptolemæi eiectus. Quamquam quod subiungitur, *duorum illorum regum fuisse cor fraudulentum: ut si bi mutuo male facerent*, id non videtur congruere regi Ægypti: qui cum esset tunc puerili admodum ætate, non videtur malitiose quidquã machinari potuisse, aduersus Antiochum. Ni si fortè, quod nutritij & tutores eius, qui administrabant regnum nomine eius, fecerunt, id fecisse regem dicatur.

Ecclesiastici autem scriptores, & hoc, & superiora referunt ad Antichristum, qui ante omnes, regem Ægypti superaturus est. Horum nos exemplo supradicta Danielis verba, de Antichristo, cuius typum gessit Antiochus interpretabimur. Antichristus igitur, comparata, sex illis modis, quos supra enarraui, ingenti auctoritate, potentia, & sectatorum turba, aggreddietur ad inuadendum & occupandum Romanum imperiũ, quod extremo illo tempore, diuisum erit in decem reges, hoc enim supra capite septimo designauit Daniel per decem cornua, quæ habebat quarta bestia, significans Romanum imperium. De quibus, primo quidẽ tria cornua euellet Antichristus: hoc est de illis decem regibus, tres primum vincet, regem dico Ægypti, Africæ, & Æthiopiz: quibus debellatis reliqui septem, fasces ei & colla submittent. Atq; hoc quod diximus, sensisse, & tradidisse scriptores Ecclesiasticos, super septimo capite Danielis, confirmat Diuus Hieronymus. Tantam porro consequetur potentiam Antichristus, & tam longe lateque dominatum & imperium suum extendet, vt maximus omnium, qui fuerint ante ipsum, monarcha futurus sit: maximam namque orbis terrarum partem, sub ditionem suam, & potestatem subiiciet. Hæc prænunciauit Daniel in capite hoc vndecimo, hoc ipso loco, quẽ nunc tractamus. Enarrã enim nobiles victorias, prosperosque successus Antichristi, sub figura regis Antiochi, ita dixit: *faciet quæ non fecerunt patres eius & patres patrum eius. Quem locum explanans Diuus Hieronymus, nullus, inquit, Iudaorum, præter Antichristum, toto orbe regnauit & Chrysostomus super secundo capite, posterioris epistolæ D. Pauli ad Thessalonicenses, quemadmodum, ait, monarchiam Assyriorum defluerunt Medi, & Medorum Persæ, & Persarum Macedones seu Græci: denique Græcorum Romani: ita Romanorum monarchiam euertat Antichristus: eius vero imperium de-*

Mystica interpretatio de Antichristo.

Superabit Antichristus priores omnes reges, imperij amplitudine.

D. Hieronymus. Chrysostomus.

Lactantius
quid de si-
ne regno
rum in
di scripse-
rit.

lebis Christus Dominus, cuius regnum manebit in aeternum. Daniel præterea capite septimo, inquit regem illum quem significabat cornu modicum, potentio-rem ac maiorem fore prioribus regibus: quod nequaquam cõpetit in Antiochum Epiphane: quippe multo potẽtior eo fuit pater eius Antiochus magnus priusquam belligerasset cum Romanis. Nec redeat lecto-rem audire quid super hac re Lactantius libro septimo, capite decimo sexto, ex vetustis, opinor traditionibus mutuatus, protulerit. Multiplicabitur, ait ille, extremis mundi temporibus imperium, & summa rerum potestas, per plurimos dissipata & commissa, minuetur, tunc discordia in perpetuum seruetur, nec ulla requies bellis exitalibus erit, donec reges decem pariter existant, qui orbem terra, non ad regendum, sed ad consumendum partiantur. Hi exercitiis, in immensum auctis, & agrorum cultibus destitutis, quod est principii emersionis & cladis disperdent omnia, & commoveant, & vorabunt. Tum repente aduersus eos hostis potentissimus, ab extremis finibus plaga septentrionalis oriatur, qui tribus ex eo numero deleat, qui tunc Asiam obtinebant, assumetur in societatem à ceteris, ac princeps omnium constituitur. Hic insustentabili dominatio- ne vexabit orbem: diuina & humana miscebit: infanda delicta, & execrabilia molietur: noua consilia in pectore suo volutabit, ut primum sibi constituat imperium, leges commutabit aliorum suas sanciet, contaminabit diripiat, spoliabit, occidet. Denique immutato nomine atque imperij sede translata, confusio, ac perturbatio huma- ni generis consequatur. Sic Lactantius.

Statuto tempore reuertetur, & veniet ad Austrum: & non erit priori simile nouissimum. Et venient super eum trices, & Romani, & percutietur, & reuertetur.

Antio-
chus in
Ægyptū
bus venit.

ET Daniel hoc loco significat, & in commentario huius loci confirmat D. Hieronymus, nec non & Latina Græcæque narrat historia bis venisse Antiochum in Ægyptum, ut eius gentis regnum sibi assereret, Primum enim prælio inter Pelusium, & montem Casium commisso, deuictis Ptolemæi ducibus, Antiochus ut supra diximus, simulans amicitiam cum puero rege, eius rebus se providere dicens, facile omnem sibi Ægyptum subiugauit. Non tamen quod intendebat, omnino consequi potuit: nam decreta eius fraude consilii: quæ perspectis, non potuit eius propositum ad effectum peruenire. Reuersus igitur est, sed tanta victoria gloriosus, & ut dicit hoc loco Daniel, reuersus est in terram suam cum opibus multis. Iterum vero cum magno exercitu rediit in Ægyptum: nec tam

diffi-

disſimulans cōſilium ſuum, directio petiit caput *Ægypti* *Alexā*
driam, quo rex ſe præſidiꝝ cauſa incluserat, vel ſtatim expug-
 naturus eam, vel archiſſima duriffimaque obſidione ad deditio-
 nem coacturus. Sed omnes eius conatus legatio Romanorum,
 qui iuſſerunt eum protinus obſidionem ſoluere, & *Ægypto*
 diſcedere, plane fregit, & ad nihilum redegit. Et hoc eſt, quod
 hic ait Daniel, hanc poſtēriorem eius aduerſus regem *Ægypti*
 expeditionem, non fuiſſe ſimilem priori, id eſt, non eque at-
 que illam, bene ipſi ceſſiſſe. Et cauſam mox ſubdit: *Venient, in*
quit, ſuper eum trieres, & Romani percutietur & reuertetur. Le-
 gatus enī in Romanorum, nauibus, ſeu triremibus appuſus *Ale-*
xandriam regem *Antiochum*, conatibus incœptisque ſuis de-
 ſiſtere coegit. Sed præſtat, quod nos ſtriſſim nunc diximus, ex-
 plicatus id narrantem audire Iosephum, cuius in libro duode-
 cimo Antiquitatum, hæc ſunt verba. *Antiochus domi uſus fortu-*
na proſpera: expeditionem Aegyptiam tentare ſtatuit, capſus eius
regionis cupidine contemptaque Ptolemai filiorum aſate, rebus ad-
miniſtrandis nonnullum idonea. Profectus igitur cum magno exercitu
Pelufium, aſtu circumuento rege Philomeſore, Aegyptum occupat,
& redacta prius in poteſtatem Memphi, locisque circumuicinis, ad
Alexandriam duxit exercitum, & urbem, & regem ſubiugaturus.
 Sed omnes eius conatus, una Romanorū denunciatione repreſſi ſunt,
 ita ut iā occupata relinqueris. Sic Iosephus: Quemamodum ve-
 ro id factum ſit, narrat Iuſtinus libro trigeſimo quarto *Pulſus,*
 inquit, *regno Ptolemaus, ab Antiocho ad fratrem minorem Ptole-*
maum, Alexandriam conſugit: participatoque cum eo regno, Ro-
manos legatos ad Senatum mittunt, auxilia petunt, fidem ſocietatis
implorant. Mouere ſenatum preces fratrum: mittitur legatus
Publius Popilius ad Antiochum, qui abſtinere eum Aegypto, aut ſi
ignem inſiſſet, excedere iularet. Cum in Aegypto eum inueniſſet, ef-
culumque ei rex obſuliſſet: nam coluerat inter ceteros Popylium An-
tiochus, cum Roma obſe eſſet: tum Popilius faceſſere interim pri-
uatam amicitiam iubet: cum mandata patria intercedant: prolato
quo Senatus decreto, & tradito, cum regem cunctari cerneret, & ad
amicos referre uellet: ibi Popilius, uirga quam in manu gerebat, am-
pulo circulo incluſum, ut amicos etiam caperet, cōſulere iubet, nec pri-
us inde exire, quam reſponſum Senatu daret: aut pacem, aut bel-
lum cum Romanis habiturum. Adeoque hac aſperitas animum re-
gis fregit, ut pariturum ſe Senatus reſponderet. Hæc Iuſtinus. Il-
lud porro mandatum Senatus ad Antiochum, reſert Appianus
in Syriaco, fuiſſe in tabella ſcriptum in hæc verba: Non pugnare
in Ptolemaum Antiochum.

De lega-
 tione Ro-
 manorū.
 ad Antio-
 chū Epi-
 phanem,
 cum obli-
 deret is
 Alexā dri-
 am. Iose-
 ph. li. 12. c. 6.

Publius
 Popilius
 legatus
 Romano-
 rum ad re-
 gem Epi-
 phanem.

Cæterum verba illa Danielis, quæ ſupra poſuimus, & *ue-*
nient ſuper eum trieres & Romani, &c. ſubobſcuram habent
 ſenten-

OTIS

Vox Hebraica vnde dicitur, & quid significet.

Vox Hebraea

Chittim seu Cethei quid significet

Iose. li. 1. cap. 7.

D. Hieron. ny. li. 9. com. in Isa.

sententiam : & similis quidem locus legitur in extremo capite vigesimo quarto libri Numerorum, ubi sic est: *Veniens in triribus de Italia, & superabunt Assyrios.* Vtroque autem in loco, pro voce, *trieres*, & *Romani pro Italia*, sunt duz voces Hebrae, quarum propria vis & notio, necdum vsquequaue explorata & perspecta est. Vna vox est, *Simm*, quam D. Hieronymus latine vertit *trieres*, alij *naues*. Tradunt Hebraei radicem huius vocis esse à *Saiach*, vnde descendit vox *Simm*, cuius singulare est, *Si*, proprie significans auem, praesertim eam, quae deserta incolit loca, atque hinc per translationem trahitur ad significandam nauem, vel triremem, quod propter vela & remos, & celeritatem qua fertur per aquas, referat auem passis alis per aërem volantem. Hoc igitur loco Danielis, quidam vertunt *trieres*, alij *naues*, veluti Pagninus. Altera vox est, *Chittim*, quam Hieronymus, & ipso referente, Hebraei, Romanos, seu Italos interpretantur. Certe praedictum locum libri Numerorum, Paraphrastes Chaldaeus, ut eius verba Latine exprimamus, sic reddidit, & *naues veniunt à Romanis*, Thargum vero Hierosolymitanum, eundem locum ita conuertit, & *egrediantur copiae multae ex provincia Italia, una cum multis legionibus Romanis*. Alij, *Chittim*, significare aiunt insulam Cyprum : & huius sententiae est hoc in loco Theodoretus : ad quam confirmandam eo utitur argumento, quod ad vsque suam aetatem, oppidum quoddam Cypro, *Chittim* appellaretur. Suffragatur Theodoretus Iosephus in primo libro antiquitatum scribens, *Chittim* solum Iuan, à quo dicta est Ionia, occupasse insulam primo nominatam ex ipso *Chittim*, postea Cyprum, atque ex eo factum esse, ut tum insulas omnes, tum pleraque loca maritima, Hebraei, gentili voce *Chittim* appellent, nec dissimile est, quod scribit Diuus Hieronymus super vigesimo tertio capite Esaiæ: *Cethim*, inquit, *quidam Cyprum interpretantur, usque hodie enim est apud eos urbs Citium, de qua Zeno, Stoica secta haereticus fuit, quamquam plerique nostrorum, Cethim Italia, Macedoniamque insulas arbitrantur.* Certe Hieremias capite secundo: *transiit, inquit, ad insulas Cethim*: & in exordio prioris libri Machabeorum, dicitur rex Alexander, egressus esse de terra *Cethim*, id est, Graeciae, vel Macedoniarum. Et auctor prioris libri Machabeorum, ca. octauo duos Macedoniarum ultimos reges, Philippum & Persen, appellat Cetheorum reges. Collatis igitur inter se variis Scripturae locis, videtur haec vox significare, tum insulas maris mediterranei, praesertim Aegypto, & Syriae adiacentes, quae Graeco sermone, & institutis utebantur, ut est Cyprus, Rhodus &c. tum etiam vltiora maris mediterranei loca maris uisus praecipue vero Graeciam & Italiam. Et quanquam naues seu tri-

mes

mes Cethim, existimat Theodoretus venisse in auxilium regi Antiocho, contra Ptolemæum regem Ægypti, sicut etiam indicare videtur trāslatio Græca & ipsius Pagnini, similis tamē vero est, eas venisse aduersus Antiochum, missas à Romanis, sicut ostendit versio, & commentarius Diui Hieronymi: & hæc est Hebræorum sententia.

Et reuertetur, & indignabitur contra testamentum sanctuarij, &c. vsque ad illud, eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnem Deum.

Valeat ad illustrandum hunc locum Danielis, quod scribit Iosephus in libro duodecimo antiquitatum. *Reuersus, inquit, ab Ægypto, quam metu Romanorum reliquerat rex Antiochus, ad urbem Hierosolymitanam mouit exercitum. Ingressus autem eam centesimo quadragesimo tertio anno, ex quo primum ad Seleuci familiam, Syria regnum demenerat: sine ullo negotio dominus eius factus est: admissus apertis portis, per sua factionis homines, quam dominationē crudeliter exercuit, necatis permultis, qui diuersarum erant partium, diroptisque pecuniis, & assortatis Antiochiam.* Sic Iosephus. Bis autem rex Antiochus ingenti clade Iudæos afflixit: primum veniens ipse Hierosolymam, anno regni Græcorum centesimo quadragesimo tertio. Quæ tunc mala Iudæi sint passi, recenset auctor prioris libri Machabæorum: in exordio primi capituli: eademque narrantur in capite quinto posterioris libri. Et inter alia traditur, id temporis, fuisse solo triduo, interfectos Iudæos ad octoginta millia, viatos autem, ad quadraginta millia: nec pauciores venundatos. Illud, *& cogitabis de his, qui dereliquerunt testamentum sanctuarij*, eam reddit sententiam, ut censet D. Hieronymus, Antiochum multa machinaturum, & moliturum aduersus eos, quos volet legem Dei derelinquere. Et hoc significantius, & apertius Aquila interpretatus est, hunc in modum: *Et cogitabit, ut deseratur pactum sanctuarij, & brachia ex eo stabunt, & polluentur sanctuarium fortitudinis*: pro brachiis, alij vixerunt, semina, ut significarent stirpem, & progeniem Antiochi: siquidem filius eius Antiochus cognominatus Eupator, duce exercitus Lysia, sicut in priori libro Machabæorum scriptum est, bella gessit cum Iudæis. Sed probabilior est versio B. Hieronymi, & per brachia significantur duces, & principes missi ab Antiocho contra Iudæos. Maximè verò, biennio post, quàm ipse rex Hierusalem vastauerat, & omnibus bonis, & rebus prætiosis Iudæos spoliauerat, misit principem tributorum in ciuitates Iudææ, & Hierosolymam: cuius aduentus longè fustiosior, & exultatior fuit Iudæis, quàm fuerat ipsius regis.

Antiochus urbem Hierosolymam occupat Ios. li. 12. cap 7. Antiochus Iudæos bis afflixit, primo per se.

D. Hieronymus in hunc locum. 1. Mac. c. 1. & 4.

Secundo
Antio-
chus per
suos du-
ces Iudz
os affixit

Idola à
scriptura
vocantur
abomina-
tiones.

Iudzorū
expositio
quam re-
fert D.
Hieron.
vbi supra

Antiochi lege caput primū prioris libri Machabzorum. Et quā-
tūc in templo Hierosolymitano positum est Iovs Olympij si-
mulachrum, & statua regis Antiochi, sublatō iugi sacrificio, vi-
delicet, quod fiebat quotidie mane, & vespere, ideo hic dicitur:
*Auferent iuge sacrificium, & dabunt abominationem in desolatio-
nem.* Idola enim Scriptura vocat abominationes. Addit, *in deso-
lationē*, quia illa regis Antiochi simulachra, posita sunt in tem-
plo Dei explicato, profanato, & desolato. Atque hunc locum
Danielis expressit auctor prioris libri Machabzorum, in capite
primo: cum dixit, anno cernesimo quadagesimo quinto, die
decima quinta mensis Casleu, regem Antiochum ædificasse
abominandum idolum desolationis, super Altare Dei. Non
enim his verbis spectavit ad illa verba eiusdem Danielis, quæ
sunt in capite secundo: Et erit *in tēplo abominatio desolationis*, quæ-
admodū male Caicranus existimavit. Paret enim ex capite vi-
gesimo quarto Matthæi, ea verba ad aliud tempus longè poste-
rius rege Antiocho pertinere. Iudæi autem, huius loci verba
Danielis, non de rege Antiocho, sed de Romanis intelligi vo-
lunt, de quibus supra dictum est: *Et venient super eum milites, &
Romani, & humiliabitur.* Post multa, inquirunt Iudæi, tempo-
ra, de Romanis, qui Ptolemæo venire auxilio contra Antio-
chū, cōsurget rex Vespasianus, surgentque brachia eius, vel se-
mina, id est Titus filius eius cum exercitu, & polluent sanctua-
rium, auferentque iuge sacrificium, & templum tradent ætet-
ne solitudini. Sic illi. Verum, consideranti antecedentia, & con-
sequētia huius loci Danielis verba, luce clarius fit, quæ hic dicūt
à Daniele, & ad regem Antiochum propriissimè ad Vespasianū
num, & Titum, nullo modo pertinere. *Et impij in testamentum
simulabunt fraudulenter.* Hoc etiam in libris Machabzorum le-
gitur, quosdam simulasse legis Dei se esse cultores, & postea
cum gentibus mixtos abdicatisque patris legibus, & moribus,
fuisse, proditores patriæ, bonorumque civium hostes, & infe-
ctatores, sicut de Alcimo traditur in capite septimo prioris li-
bri Machabzorum: *Consuenerunt*, inquit, *ad Alcimum conre-
gatio scribarum, requirentium ab eo pacem. & qua iusta sunt. Dico-
runt enim homo sacerdos de semine Aaron venit, non decipiet nos.*
*Et locutus est cum eis verba pacifica. & iuravit illis dicens: Non in-
feremus vobis malum, neque amicis vestris: & crediderunt ei. Et
comprehendit ex eis sexaginta viros, & occidit eos in una die.* Si-
mila nascantur in posteriori libro de Simone, Iasone, & Me-
nelao.

Priorum Iudzorū flāma, & in captivitate. Palā est hæc dici in probos & pios Iude-
os: qui tempore illius persecutionis Antiochi, quidvis pati
maluerunt

maluerunt, quam à lege Dei recedere. De his ita scribit Iosephus libro duodecimo, antiquitatum. *Et maxima quidem Iudeorum pars, vel sponte, vel metu supplicij, parebat edictis regis Antiochi qui vero probatiores erant, & generosa indolis, maiorem rationem habuerunt leges patriæ, quam pœna proposita sibi ab aduersariis. Quamobrem quotidie necabantur, crudelissimis tor-
si cruciatibus Nam flagris vehementer casti, & lacerati corpore, viuis etiamnum spirantesque suffigebantur crucibus. Vxores item & circumcisos liberos stragulabant, & suspendebant à crucifixorum parentum seruicibus: sacros libros comburebant, & apud quos reperiti erant, eos ueci dabant.* Sic Iosephus. Similia horum prodita sunt in primo capite prioris libri Machabæorum. Pergunt autem Iudei, ut superiora, sic etiam hæc de calamitatibus, & malis, quibus oppressi sunt sub Tito, & Vespasiano interpretari. *Cumque corruerint, subleuantur auxilio paruulo.* Haud dubitè hæc spectant ad Machabiam, & filios eius, Iudam, Ionathan & Simonem, qui cum aliis Dei cultoribus & patriæ legis amatoribus, se fortiter opposuere Antiocho, & eius ducibus: Deoque mirabiliter ipsos iuuante, parua licet manu, ingentes tamen robustosque exercitus profligauerunt: denique, multis gloriose partis viris, iugum seruitutis Græcorum, à ceruicibus suorum ciuium depulerunt. *Vi consensur, & eligantur, & dealbentur.* Significatur his verbis, tantam bonorum vexationem, eo permissurum Deum, quo huiusmodi malis, boni purgentur ab omnibus vitiis, eorumque virtus præstâtior, & illustrior existat: quod enim est ignis auro, & thuri, & lima ferro, hoc est tribulatio viris iustis. Videtur cauterium, esse vulnus, sed est remediū vulneris, ita vexatio malum esse videtur: sed reuera malorum est remedium. Simile huius loci Danielis est, quod scribit Machabias capite tertio. *Deus, inquit, quasi ignis conflans, & quasi herba fullonæ, & sedebit conflans, & emundans argentum. & purgabit filios Levi, & colabit eos, quasi aurum. & quasi argentum, & erunt Domino offerentes sacrificia in iustis.* Hæc, si hoc loco Diuus Hieronymus, quosdam Hebræorum, quod dixit Daniel: *Cum corruerint, subleuantur auxilio paruulo, & applicabuntur eis plurimi fraudulenter,* de Seuero, & Antonino principibus intellexisse, qui Iudeos plurimum dilexerunt: alios vero, de Iuliano imperatore, qui Iudeos amare se simulans, in templo eorum immolaturum se esse promisit. In quo tamen Iudei, paruam auxilij spem habere essent, & applicatam iri illis plurimos gentiliū, non vere, sed mendaciter: pro idolorum enim cultu, eorum simulabunt amicitias. Tempus tamē veræ salutis eorū, & auxilij, tunc demū fore cū veniet Christus, ipsis promissus. Non me fugit, superiora verba Danielis, quæ non in-

Iosephus
li. 12. c. 7.

De Machabæis
quid sit prædictum

Magnū bonū viris bonis,
est tribulatio.

Interpretatio Iudeorum.

dam, breuitatem temporis, magnitudine persecutionis compenſans, veniet enim tunc magnam iram habens, vt est in Apocalypſi capite duodecimo, ſciens quia modicum ſibi tempus ſu perreſt. Illud autem, *quaſi cedrum*, ſignificat extremi illius temporis persecutionem omnibus aliis, quæ fuerant antea perſecutionibus, fore maiorem. Sed quid eſt, inquit Gregorius, quod illa perſecutio, maxima omnium futura eſt, niſi qua tum diabolus, non ſolum per miniſtros ſuos, tormenta adhibebit: ſed etiam miracula faciet? Nunc enim fideles mira faciunt cùm peruerſa patiuntur, tum autem diaboli ſatellites, etiam cùm peruerſa inferrent, mira facturi ſunt. Penſemus ergo, quæ erit humana mentis illa tentatio, quando pius martyr, & corpus tormentis ſubijcit, & tamen ante eius oculos, portor miracula facis. Cuius tunc virtus, non ab ipſo cogitationem ſuando quatiatur, quando is qui flagris crucias, ſignis coruſcat? Dicatur igitur rectè, ſtringet caudam quaſi cedrum, quia nimium, & alius tunc erit veneratione prodigij & durus crudelitatis tormentis. Non enim ſola tunc poteſtate erigetur, ſed etiam ſignorum oſtentione fulcietur. Vnde & per Daniid dicitur inſidiatur in oculo, quaſi leo in cubili ſuo. Nam quia hic antiquus hoſtis, in cunctis ſuis viribus effrenatur, ſeuire per utraque permittitur, ut contra electos in certamine, & fraude, & virtute laxetur: virtute per potentiam: fraude per ſigna. Rectè ergo, & leo, & inſidians dicitur: inſidians per miraculorum ſpeciem, leo, per fortitudinem ſecularem. Vt enim eos, qui apertè iniqui ſunt pertrahas, ſecularem potentiam oſtendat: ut vtrò iuſtos etiam fallas, ſignis ſanctitatem ſimulas. Illi enim ſuadeat elationem magnitudinis, iſtos decipit oſtentione ſanctitatis. Hæc beatus Gregorius.

Psal. 6.

Qualia ſint futura prodigia quæ faciet Antichriſtus.

Es. 35.

Matth. 5.
ca. 12.

4. Reg. 1.

Sed quæ ſigna faciet Antichriſtus: Audi Hippolytum. Leprosos mundabit, paralyticos ſanabit, demones expellet, longinqua non aliter quàm præſentia denunciabit, moriuos ſuſcitabit, transferet montes ante oculos ſpectantium, ſuis pedibus ambulabit ſuper mare, deducet ignem de celo, conuertet diem in tenebras, & noctem in diem: ſolem circumaget quocunque liberis: denique omnia elementa ſibi obtemperare demonſtrabit. Adſtabunt illi innumeraſiles demones in ſpecie ſplendida angelorum, parati ad eius inſſa capeſſenda: ſumque varijs canitiis, & hymnis celebrabunt. Sic Hippolytus. Verum nos hæc ipſa paulò diſtinctius dicamus. Faciet per ſimulationem Antichriſtus: imprimis ea miracula, quæ factus ſum olim Meſſiam, ſancti vates prædixerunt. Deinde, faciet ea quæ maximi facere ſolent Iudæi, velut ſunt prodigia, quæ in cælo fiunt. Iudæi namque non contenti tot & tantis miraculis à Chriſto factis: quærebant ex eo ſignum aliquod de cælo videre. Addit præterea Lactantius li. 7 c. 17. Antichriſtum etiam inſſum ſolè à ſuo curſu ſtare, & imagines loqui. Talia igitur faciet

Anti-

Antichristus, iubebit enim ignem de celo descendere, tum ad vindictam sibi repugnantium, sicut Helias de celo deuocauit ignem aduersus illos quinquagenarios, tum ad declarandum grata sibi esse & accepta eorum sacrificia, qui sacrificabunt ipsi, quemadmodum legimus in veteri testamento, Deum solummodo sacrificia, quæ ipsi erant gratissima, igne cælitus misso consumpsisse. Testificatur hoc ipsum de Antichristo Ioannes in Apocalypsi, scribens de Antichristo in capite decemotertio: *Et facis, inquit, signa magna, ut etiam ignem faceres de celo descendere in terram, in conspectu hominum, Et seducas habitantes in terra, propter signa quæ data sunt illi facere in conspectu bestiarum.* Faciet præterea signa quæ vulgo, & curiosis hominibus, ingentem facient admirabilitatem, huius generis sunt, facere animalia loqui humano modo: pueros & idiotas variis linguis vri, & de rebus abstrusiorum disciplinarum doctè disputare: eicere dæmonia ex humanis corporibus, clamantia, ipsum esse Messiam, & Deum. Iussu eiusdem, videbitur cælum aperiri, & spiritus, forma, splendoreque angelorum, descendere ad ipsum adorandum, mortuos etiam verbo ad vitam reuocabit.

Genes. 4.
Iud. 13.
3. Reg. 18.

Cæterum quia D. Paulus, in secundo capite posterioris epistolæ ad Thessalonicenses, eiusmodi signa Antichristi appellat mendacia, dicens ipsum esse venturum secundum operationem satanæ, in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus, ideo B. Augustinus in lib. 20. de ciuitate Dei, c. 19. ponit hæc quæstionem vtrum propterea intelligendum sit, signa quæ faciet Antichristus, fore mendacia, quia non sint futura vera, sed tantum simulata & ficta, sensu quæ humanos fallentia: an potius, ideo dicta sint mendacia, quod etsi vera sint futura, his tamē vsurus sit Antichristus ad fallendos homines, & in errorem inducendos. Augustinus quæstionem in medio relinquit, quasi iudicio lectoris resolutionem eius existimandam permittens. Verum tamen, non est arduum, propositam quæstionem discutere. Duo quippe genera sunt miraculorum, quæ facturus est Antichristus: quædam enim eiusmodi sunt, vt verè fieri nequeant nisi per Dei omnipotentiam, superant enim omnes creaturæ naturæ potestatem: cuiusmodi est, resurrectio mortuorum. Huiusmodi miracula, non poterit reuera facere Antichristus, & si quæ faciet, erunt ficta & plaudenda mendacia. Alia sunt prodigia, quæ possunt fieri potentia naturalium causarum præsertim cooperante dæmone, & ad id omnem sectus oculi suæ operæ nauante. Hoc dixi, quia, vt doctè disputat beatus Thomas in libro tertio aduersus Gentes, multi effectus admirabiles, fingi possunt à causis naturalibus, si illis cooperentur, vel angeli boni, vel dæmones, qui sine eorum cooperatione nullo modo existere possunt, quemadmodum arte atque industria hominū, multa efficiuntur, velut

An omnia prodigia quæ faciet Antichristus erunt ficta & simulata. Locus Pauli ex 2. ca. 2. epistolæ ad Thessal. explicatus. Potentia dæmonū ad produciendos effectus ocultos & qualis D. Tho. li. 3. cōt. Gen. velut cap. 109.

Signa Antichristi quomodo vera erunt.

August. lib. 10. de ciui. c. 8.

velut à pharmacopola, alchimistis, & stillatoribus, ex variorum rerum naturalium mixtione ac temperatione, quæ cura hominum operam, nullo modo ad effectum perueniunt. Quoniam autem vires naturalium causarum, quæ ad agendum inuicem applicabunt, & temperabunt demones, ad voluntarem & imperium Antichristi, erunt cæteris hominibus occultæ & ignotæ, & modo quodam inuisibili adhibebuntur: propterea quæ ei ipse efficiuntur, prodigiosa, & quasi miracula existimabuntur.

Hæc igitur signa, per se vera erunt: sicut illa magorum rationis, vera fuisse arbitratæ Augustinus: nihilominus etiam hæc, intelligere possumus dicta esse à Paulo mendacæ, quod ea falsò, atque mendaciter profitebatur & iactabit Antichristus, se facere miraculose ac supernaturaliter: & diuinæ potestate. Et ut verbo dicam, omnia signa Antichristi, cuiusque modi fuerint, appellari debent mendaciæ: obferam videlicet, propter quem fient ab Antichristo, qui non equalis, quam ut eiusmodi miraculis contestetur ipse ac probet, Dominum nostrum Iesum, non fuisse Messiam, nec Dei filium, nec bonam esse ipsius legem, se verò verum esse Messiam, verumque Deum, quem adorare omnes debeant. Sed pergamus, verba Danielis quæ sequuntur, interpretari.

Et abundantes, & vberes vrbes ingreditur: & faciet, quæ non fecerunt patres eius, & patres patrum eius, vsque ad illud, & cor eius aduersus testamentum sanctum, &c.

Historicus sen-
sus de Antiocho
Epiphane ex Hie-
ron. hæc referuntur qui
ita hæc Porphyrius ait
exponere

Diximus supra, exortum fuisse bellum inter principes Ægypti, qui nutritij, & tutores erant Ptolemæi Philometoris, atque inter Antiochum Epiphanem, propter Syriam occupatam ab Antiocho, quam illi regno Ægypti possidere volebant. Cum igitur inter Pelusium & montem Casium commissum fuisset prælium, victi sunt duces Ptolemæi. Porro Antiochus, parcens puero, & amicitiam simulans, ascendit Memphim, & ibi ex more Ægypti regnum accipiens, puerique rebus se providere dicens, cum modico populo omnem Ægyptum subiugauit sibi, & abundantes, atque vberrimas ingressus est ciuitates: fecitque, quæ non fecerunt patres eius, & patres patrum illius. Nullus enim regum Syriæ, ita vastauit Ægyptum, & omnes eorum diuitias dissipauit, & tam callidus fuit, ut prouidentes cogitationes eorum, qui duces pueri erant, sua fraude subuerteret. Et hoc est, quod hic dixit Daniel, & contra firmissime cogitationes inibit. Quod sequitur, & concitabitur fortitudo eius, &c. significat: Antiochum profectum fuisse cum magno ex-

exercitu aduersus regem Ægypti, sororis sue filium. Huius etiam regis Ægypti duces, magnas congregarunt copias, & amplissimum coegerunt exercitum, sed non potuerunt resistere fraudulentis Antiochi consiliis, qui simulans pacem cum rege Ægypti, comederit simul cum eo panem, id est, inierit cum eo conuiuia, & regnum eius capere tentauerit: verum nihil profecerit à militibus Ptolemæi eiectus. Quamquam quod subiungitur, *duorum illorum regum fuisse cor fraudulentum: ut sibi mutuo male facerent*, id non videtur congruere regi Ægypti: qui cum esset tunc puerili admodum ætate, non videtur malitiose quidquā machinari potuisse, aduersus Antiochum. Ni si forrè, quod nutritij & tutores eius, qui administrabant regnum nomine eius, fecerunt, id fecisse regem dicatur.

Ecclesiastici autem scriptores, & hoc, & superiora referunt ad Antichristum, qui ante omnes, regem Ægypti superaturus est. Horum nos exemplo supradicta Danielis verba, de Antichristo, cuius typum gessit Antiochus interpretabimur. Antichristus igitur, comparata, sex illis modis, quos supra enarraui, ingenti auctoritate, potentia, & sectatorum turba, aggreddietur ad inuadendum & occupandum Romanum imperiū, quod extremo illo tempore, diuisum erit in decem reges, hoc enim supra capite septimo designauit Daniel per decem cornua, quæ habebat quarta bestia, significans Romanum imperium. De quibus, primo quidē tria cornua euellet Antichristus: hoc est de illis decem regibus, tres primum vincer, regem dico Ægypti, Africæ, & Æthiopiz: quibus debellatis reliqui septem, fasces ei & colla submittent. Atq; hoc quod diximus, sensisse, & tradidisse scriptores Ecclesiasticos, super septimo capite Danielis, confirmat Diuus Hieronymus. Tantam porro consequetur potentiam Antichristus, & tam longe lareque domitarum & imperium suum extender, vt maximus omnium, qui fuerint ante ipsum, monarcha futurus sit: maximam namque orbis terrarum partem, sub ditionem suam, & potestatem subiiciet. Hæc prænunciauit Daniel in capite hoc vndecimo, hoc ipso loco, quē nunc tractamus. Enarrā enim nobiles victorias, prosperosque successus Antichristi, sub figura regis Antiochi, ita dixit: *faciet quæ non fecerunt patres eius & patres patrum eius*. Quem locum explanans Diuus Hieronymus, nullus, inquit, *Iudaorum, præter Antichristum, toto orbe regnauit* & Chrysostomus super secundo capite, posterioris epistolæ D. Pauli ad Thessalonicenses, *quemadmodum*, ait, *monarchiam Assyriorum destuxerunt Medi, & Medorum Persæ, & Persarum Macedones seu Græci: denique Græcorum Romani: ita Romanorum monarchiam euertet Antichristus: eius vero imperium de-*

Mystica interpretatio de Antichristo.

Superabit Antichristus priores omnes reges, imperij amplitudine.

D. Hieronymus. Chrysostomus.

lebit Christus Dominus, cuius regnum manebit in aeternum. Daniel præterea capite septimo, inquit regem illum quem significabat cornu modicum, potentiorē ac maiorem fore prioribus regibus: quod nequaquā cōpetit in Antiochum Epiphā-

Lactantius
quid de fi
ne regno
rum inū
di scripse
rit.

nem: quippe multo potētior eo fuit pater eius Antiochus magnus priusquam belligerasset cum Romanis. Nec redeat lecto rem audire quid super hac re Lactantius libro septimo, capite decimo sexto, ex vetustis, opinor traditionibus mutuatus, prodiderit. Multiplicabitur, ait ille, extremis mundi temporibus imperium. & summa rerum potestas, per plurimos dissipata & concissa, minuetur, tunc discordia in perpetuum serentur, nec ulla requies bellis civilibus erit, donec reges decem pariter existant, qui orbem terræ, non ad regendum, sed ad consumendum partiantur. Hi exercitiis, in immensum auctis, & agrorū cultibus destituti, quod est principii euersionis & cladis disperdent omnia, & comminuant, & vorabunt. Tum repente aduersus eos hostis potentissimus, ab extremis finibus plaga septentrionalis oriatur, qui tribus ex eo numero deleat, qui tunc Asiam obtinebant, assumetur in societatem à ceteris, ac princeps omnium constituetur. Hic insustentabili dominatione vexabit orbem: diuina & humana miscebit: infanda dēta, & execrabilia molietur: noua consilia in pectore suo volutabit, ut proprium sibi constituat imperium, leges commutabit aliorum, suas faciet, consuminabit, diripiet, spoliabit, occidet. Denique immutato nomine atque imperij sede translata, confusio, ac perturbatio humani generis consequatur. Sic Lactantius.

Statuto tempore reuertetur, & veniet ad Austrum: & non erit priori simile nouissimum. Et venient super eum trieres, & Romani, & percutietur, & reuertetur.

**Antiochus in
Ægyptū
bus venit.**

ET Daniel hoc loco significat, & in commentatio huius loci confirmat D. Hieronymus, nec non & Latina Græcæque narrat historia bis venisse Antiochum in Ægyptum, ut eius gentis regnum sibi affereret, Primum enim prælio inter Pelusium, & montem Casium commisso, deuictis Ptolemæi ducibus, Antiochus ut supra diximus, simulans amicitiam cum puero rege, eius rebus se providere dicens, facile omnem sibi Ægyptum subiugauit. Non tamen quod intendebat, omnino consequi potuit: nam detecta eius fraude consilii: quæ perspectis, non potuit eius propositum ad effectum peruenire. Reuersus igitur est, sed tanta victoria gloriosus, & ut dicit hoc loco Daniel, reuersus est in terram suam cum opibus multis. Iterum vero cum magno exercitu rediit in Ægyptum: nec iam

disſimulans cōſilium ſuum, directo petit caput *Ægypti* *Alexā*
driam, quo rex ſe præſidiꝝ cauſa incluserat, vel ſtatim expug-
 naturus eam, vel archiſſima duriſſimaque obſidione ad deditio-
 nem coacturus. Sed omnes eius conatus legatio Romanorum,
 qui iuſſerunt eum protinus obſidionem ſoluere, & *Ægypto*
 diſcedere, plane fregit, & ad nihilum redegit. Et hoc eſt, quod
 hic ait Daniel, hanc poſteriorem eius aduerſus regem *Ægyp-*
ti expeditionem, non fuiſſe ſimilem priori, id eſt, non eque at-
 que illam, bene ipſi ceſſiſſe. Et cauſam mox ſubdit: *Venient, in* De lega-
quit, ſuper eum trieres, & Romani percutietur & reuertetur. Le- tione Ro-
 gatus enī in Romanorum, nauibus, ſeu triremibus appuſus *Ale* manorū.
xandriam regem *Antiochum*, conatibus incœptisque ſuis de ad Antio
 ſiſtere coegit. Sed præſtat, quod nos ſtriſtim nunc diximus, ex chū Epi-
 phicius id narrantem audire Iosephum, cuius in libro duode- phanem,
 cimo Antiquitatum, hæc ſunt verba. *Antiochus domi uſus fortu* cum obſi
na proſpera: expeditionem Aegyptiam tentare ſtatuit, captus eius detet is
regionis cupidine contemptaque Ptolemai filiorum atque, rebus ad. Alexādri
miniſtrandis nondum idonea. Proſectus igitur cum magno exercitu am. Iose.
Poluſium, aſtu circumuento rege Philometore, Aegyptum occupat, li. 12. c. 6.
& redacta prius in poteſtatem Memphi, locisque circumuicinis, ad
Alexandriam duxit exercitum, & urbem, & regem ſubiugaturus.
Sed omnes eius conatus una Romanorū denunciatione repreſſi ſunt,
ita ut iā occupata relinqueret. Sic Iosephus. Quemamodum ve-
 ro id factum ſit, narrat Iuſtinus libro trigeſimo quarto *Pulſus,*
 inquit, *regno Ptolemaus, ab Antiocho ad fratrem minorem Ptole-*
maum, Alexandriam conſugit: participatoque cum eo regno, Ro-
manam legatos ad Senatum mittunt auxilia petunt, fidem ſocietatis
implorent. Mouere ſenatum preces fratrum: mittitur legatus
Publius Popilius ad Antiochum, qui abſtinere cum Aegypto, aut ſi
ign incuſſiſſet, excedere iuleret. Cum in Aegypto eum inueniſſet, of-
culumque ei rex obtuliſſet: nam coluerat inter ceteros Popiliū An-
tiochus, cum Romæ obſe eſſet: tum Popilius faceſſere interim pri-
uatam amicitiam iubet: cum mandata patriæ intercedant: proſato
quo Senatus decreto, & tradito, cum regem cunctari cerneret, & ad
amicos referre uellet: ibi Popilius, uirga quam in manu gerebat, am-
plo circulo incluſum, ut amicos etiam caperet, cōſulere iubet, nec pri-
us inde exire, quam reſponſum Senatui daret: aut pacem, aut bel-
lum cum Romanis habiturum. Adeoque hac aſperitas animum re-
gis fregit, ut pariturum ſe Senatui reſponderet. Hæc Iuſtinus. Il-
 lud porro mandatum Senatus ad Antiochum, reſert Appianus
 in Syriaco, fuiſſe in tabella ſcriptum in hæc verba: *Non pugnare*
in Ptolemaum Antiochum.

Cæterum verba illa Danielis, quæ ſupra poſuimus, & *ve-*
niens ſuper eum trieres & Romani, &c. ſubobſcuram habent

ETS
Vox Hebraica
de dicatur, &
quid significet.

Vox Hebraea
Chittim
seu Cethei quid
significet

Iose. li. i.
cap. 7.

D. Hieron.
ny. li. 5.
com. in
Isa.

sententiam : & similis quidem locus legitur in extremo capite vigesimo quarto libri Numerorum, ubi sic est: *Valent in trieribus de Italia, & superabunt Assyrios.* Vtroque autem in loco, pro voce, *trieres*, & *Romani pro Italia*, sunt duæ voces Hebraeæ, quarum propria vis & notio, necdum vsquequaque explorata & perspecta est. Vna vox est, *Saim*, quam D. Hieronymus latinè vertit *trieres*, alij *naues*. Tradunt Hebræi radicem huius vocis esse à *Saiach*, vnde descēdit vox *Saim*, cuius singulare est, *Si*, propriè significans auem, præsertim eam, quæ deserta incolit loca, atque hinc per translationem trahitur ad significandam nauem, vel triremem, quod propter vela & remos, & celeritatem qua fertur per aquas, referat auem passis alis per aërem volantem. Hoc igitur loco Danielis, quidam vertunt *triremes*, alij *naues*, veluti Pagninus. Altera vox est, *Chittim*, quam Hieronymus, & ipso referente, Hebræi, Romanos, seu Italos interpretantur. Certe prædictum locum libri Numerorum, Paraphrastes Chaldaeus, ut eius verba Latinè exprimamus, sic reddidit, & *naues venient à Romanis*, Thargum vero Hierosolymitanum, eundem locum ita conuertit, & *egrediantur copiae multae ex provincia Italia, una cum multis legionibus Romanorum*. Alij, *Chittim*, significare aiunt insulam Cyprium : & huius sententiæ est hoc in loco Theodoretus : ad quam confirmandam eo utitur argumento, quod ad vsque suam ætatem, oppidum quoddam Cypri, *Chittim* appellaretur. Suffragatur Theodoretus Iosephus in primo libro antiquitatum scribens, *Chittim* silium Iauan, à quo dicta est Ionia, occupasse insulam primo nominatam ex ipso *Chittim*, postea Cyprium, atque ex eo factum esse, ut tum insulas omnes, tum pleraque loca maritima, Hebræi, gentili voce *Chittim* appellent, nec dissimile est, quod scribit Diuus Hieronymus super vigesimo tertio capite Esaiæ: *Cethim*, inquit, *quidam Cyprium interpretantur, usque hodie enim est apud eos vrbis Cithim, de qua Zeno, Stoica sectæ heresiarches fuit, quamquam plerique nostrorum, Cethim Italia, Macedoniaque insulas arbitrantur.* Certe Hieronimas capite secundo: *transite, inquit, ad insulas Cethim*: & in exordio prioris libri Machabeorum, dicitur rex Alexander, egressus esse de terra *Cethim*, id est, Græciæ, vel Macedoniae. Et auctor prioris libri Machabeorum, ca. octauo duos Macedoniae ultimos reges, Philippum & Persem, appellat Cetheorum reges. Collatis igitur inter se variis Scripturæ locis, videtur hæc vox significare, tum insulas maris mediterranei, præsertim Ægypto, & Syriæ adiacentes, quæ Græco sermone, & institutis utebantur, ut est Cypus, Rhodus &c. tum etiam vltiora maris mediterranei loca maris Æliæ præcipue vero Græciam & Italiam. Et quanquā *naues* seu *trire-*

mes Cethim, existimat Theodoretus venisse in auxilium regi Antiocho, contra Ptolemæum regem Ægypti, sicut etiam indicare videtur trāslatio Græca & ipsius Pagnini, similis tamē vero est, eas venisse aduersus Antiochum, missas à Romanis, sicut ostendit versio, & commentarius Diui Hieronymi: & hæc est Hebræorum sententia.

Et reuertetur, & indignabitur contra testamentum sanctuarij, &c. usque ad illud, eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnem Deum.

Valer ad illustrandum hunc locum Danielis, quod scribit Iosephus in libro duodecimo antiquitatum. *Reuersus, inquit, ab Ægypto, quam metu Romanorum reliquerat rex Antiochus, ad urbem Hierosolymitanam mouit exercitum. Ingressus autem eam centesimo quadragesimo tertio anno, ex quo primum ad Seleuci familiam, Syria regnum deuenerat: sine ullo negotio dominus eius factus est: admissus apertis portis, per sua factionis homines, quam dominationē crudeliter exercuit, necatis permultis, qui diuersarum erant partium, diroptisque pecuniis, & asportatis Antiochiam.* Sic Iosephus. Bis autem rex Antiochus ingenti clade Iudæos afflixit: primum veniens ipse Hierosolymam, anno regni Græcorum centesimo quadragesimo tertio. Quæ tunc mala Iudæi sint passi, recenset auctor prioris libri Machabæorum: in exordio primi capitis: eademque narrantur in capite quinto posterioris libri. Et inter alia traditur, id temporis, fuisse solo triduo, interfectos Iudæos ad octoginta millia, viatos autem, ad quadraginta millia: nec pauciores venundatos. Illud, *& cogitabit de his, qui dereliquerunt testamentum sanctuarij*, eam reddit sententiam, vt censet D. Hieronymus, Antiochum multa machinaturum, & moliturum aduersus eos, quos volet legem Dei derelinquere. Et hoc significantius, & apertius Aquila interpretatus est, hunc in modum: *Et cogitabit, vt deseratur pactum sanctuarij, & brachia ex eo stabunt, & pulluens sanctuarium fortitudinis*: pro brachijs, alij vertunt, semina, vt significarent stirpem, & progeniem Antiochi: siquidem filius eius Antiochus cognominatus Eupator, duce exercitus Lysia, sicut in priori libro Machabæorum scriptum est, bella gessit cum Iudæis. Sed probabilior est versio B. Hieronymi, & per brachia significantur duces, & principes missi ab Antiocho contra Iudæos. Maximè verò, biennio post, quàm ipse rex Hierusalem vastauerat, & omnibus bonis, & rebus prætiosis Iudæos spoliauerat, misit principem tributorum in ciuitates Iudææ, & Hierosolymam: cuius aduentus longè suauior, & extatior fuit Iudæis, quàm fuerat ipsius regis.

Antiochus vrbem Hierosolymam occupat Ios. li. 12. cap. 7. Antiochus Iudæos bis affl. xii, primo per se.

D. Hieronymus in hunc locum. 1. Mac. c. 1. & 4.

Secundo
Antio-
chus per
suos du-
ces Iudæ
os affixit

Idola à
scriptura
vocantur
abomina-
tiones.

Iudæorū
expositio
quam re-
fert D.
Hieron.
vbi supra

Antiochi lege caput primū prioris libri Machabæorū. Et quia tūc in templo Hierosolymitano positum est Iovs Olympij simulachrum, & statua regis Antiochi, sublato iugi sacrificio, videlicet, quod fiebat quotidie mane, & vespere, ideo hic dicitur: *Auferent iuge sacrificium, & dabunt abominationem in desolationem.* Idola enim Scriptura vocat abominationes. Addit, *in desolatione*, quia illa regis Antiochi simulachra, posita sunt in templo Dei explicato, profanato, & desolato. Atque hunc locum Danielis expressit auctor prioris libri Machabæorum, in capite primo: cum dixit, anno centesimo quadragesimo quinto, die decima quinta mensis Casleu, regem Antiochum ædificasse abominandum idolum desolationis, super Altare Dei. Non enim his verbis spectauit ad illa verba eiusdem Danielis, quæ sunt in capite quarto: Et erit in templo abominatio desolationis, quæ admodū male Caicranus existimauit. Paret enim ex capite vigesimo quarto Matthæi, ea verba ad aliud tempus longè postea rege Antiocho pertinere. Iudæi autem, huius loci verba Danielis, non de rege Antiocho, sed de Romanis intelligi volunt, de quibus supra dictum est: *Et venient super eum trieres, & Romani, & humiliabitur.* Post multa, inquit, Iudæi, tempora, de Romanis, qui Ptolemæo venere auxilio contra Antiochū, cōsurget rex Vespasianus, surgentque brachia eius, vel semina, id est Titus filius eius cum exercitu, & polluent sanctuarium, auferentque iuge sacrificium, & templum tradent æternæ solitudini. Sic illi. Verum, consideranti antecedentia, & consequentia huius loci Danielis verba, luce clarius fit, quæ hic dicat à Daniele, & ad regem Antiochum propriissimè, ad Vespasianum, & Titum, nullo modo pertinere. Et impij in testamentum simulabunt fraudulenter. Hoc etiam in libris Machabæorum legitur, quodam simulasse legis Dei se esse cultores, & postea cum gentibus mixtos abdicatisque patris legibus, & moribus, fuisse, proditores patriæ, bonorumque ciuium hostes, & infestatores, sicut de Alcimo traditur in capite septimo prioris libri Machabæorum: *Constenerunt, inquit, ad Alcimum congregatio scribarum, requirerentium ab eo pacem, & quæ iusta sunt. Dixerunt enim homo facundus de semine Aaron venit, non decipiet nos. Et locutus est cum eis verba pacifica. & iurauit illis dicens: Non inferemus vobis malum, neque amicis vestris: & crediderunt ei. Et comprehendit ex eis sexaginta viros, & occidit eos in una die.* Similia nascantur in posteriori libro de Simone, Iasone, & Melao.

Priorum Iudæorū cōstātia. Et docti in populo docebunt plurimos, & erunt in gladio, & in flamma, & in captiuitate. Palā est hæc dici in probos & pios Iudæos: qui tempore illius persecutionis Antiochi, quiduis pati maluerunt

maluerunt, quam à lege Dei recedere. De his ira scribit Iosephus libro duodecimo, antiquitatum. *Et maxima quidem Iudeorum pars, vel sponte, vel metu supplicij, parebat edictis regis Antiochi qui vero probatiores erant, & generosa indolis, maiorem rationem habuerunt leges patriæ, quam poena proposita sibi ab adversariis. Quamobrem quotidie necabantur, crudelissimis tor-
 ti cruciatibus Nam flagris vehementer casti, & lacerati corpora, visi etiamnum spirantesque suffigebantur crucibus. Vxores item & circumcisos liberos stragulabant, & suspendebant à crucifixorum parentum seruicibus: sacros libros comburebant, & apud quos reperiti erant, eos ueci dabant. Sic Iosephus. Similia horum prodita sunt in primo capite prioris libri Machabæorum. Pergunt autem Iudei, ut superiora, sic etiam hæc de calamitatibus, & malis, qui-
 bus oppressi sunt sub Tito, & Vespasiano interpretari. Cumque corruerint, subleuantur auxilio paruulo. Haud dubiè hæc spe-
 quant ad Machabiam, & filios eius, Iudam, Ionathan & Simonem, qui cum aliis Dei cultoribus & patriæ legis amatoribus, se fortiter opposuere Antiocho, & eius ducibus: Deoque mirabiliter ipsos iuuante, parua licet manu, ingentes tamen robustosque exercitus profligauerunt: denique, multis gloriosè patriis vi-
 toriis, iugum seruitutis Græcorum, à ceruicibus suorum ciuium depulerunt. *Vi consensur, & eligantur, & dealbentur.* Significatur his verbis, tantam bonorum vexationem, eo permisso, ut Deum, quo huiusmodi malis, boni purgentur ab omni-
 bus vitiis, eorumque virtus præstâtior, & illustrior existat: quod enim est ignis auro, & thuri, & lima ferro, hoc est tribulatio viris iustis. Videtur cauterium, esse vulnus, sed est remediū vulneris, ita vexatio malum esse videtur: sed reuera malorum est remedium. Simile huius loci Danielis est, quod scribit Machabias capite tertio. *Deus, inquit, quasi ignis conflans, & quasi herba fullonũ, & sedebit conflans, & emundans argentũ, & purgabit filios Levi, & colabis eos, quasi aurũ, & quasi argentum, & erunt Domino offerentes sacrificia in iustis.* Et hoc loco Diuus Hieronymus, quosdam Hebræorum, quod dixit Daniel: *Cum corruerint, subleuantur auxilio paruulo, & applicabuntur eis plurimi fraudulenter,* de Seuero, & Antonino principibus intellexisse, qui Iudeos plurimum dilexerunt: filios vero, de Iuliano imperatore, qui Iudeos amare se simulans, in templo eorum immolaturum se esse promisit. In quo tamen Iudei, paruam auxilij spem habere essent, & applicatum iri illis plurimos gentiliũ, non vere, sed mendaciter: pro idolorum enim cultu, eorum simulabunt amicitias. Tempus tamẽ veræ salutis eorũ, & auxilij, tunc demũ fore cū veniet Christus, ipsis promissus. Non me fugit, superiora verba Danielis, quæ non in-*

Iosephus
li. 12. c. 7.

De Machabæis
quid sit prædictũ

Magnũ bonũ viris bonis,
est tribulatio.

Interpretatio Iudæorum.

terpretati sumus de persecutione regis Antiochi contra Iudæos, multos scriptorum Ecclesiasticorum interpretatos esse: vltima persecutione Ecclesiæ, quam sub finem mundi, concitaturus est Antichristus. Verum nos de persecutione Antichristi, latius infra dicturi sumus, cum explanabimus illa verba duodecimi capitis: *Et veniet tempus quale non fuit ab eo, ex quo gentes esse ceperunt.*

Et eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnem Deum, & aduersus Deum Deorum, loquetur magnifica: & dirigetur, donec compleatur iracundia, perpetrata quippe est definitio.

Antiochi Epi-
phanis ar-
rogantia.

Porphyrus, ut refert hoc loco D. Hieronymus. Diuus item Chrysostomus in secunda oratione aduersus Iudæos, hæc verba Danielis, de rege Antiocho interpretantur. Nec sane ipsi aliena sunt, erectus quippe ille est aduersus Deum, & in tantam superbiam elatus est, ut in templo Hierosolymitano simulachrum suum poni iusserit. Illud autem. *Et dirigetur donec compleatur ira*: significat illi prospere cessura omnia, quoad eius immanissimis sceleribus iratus & insensus Deus, terribili morte eius finiat impletatem. Narrant Polybius, & Diodorus, ut memorat hoc loco Beatus Hieronymus, non modo contra Deum Iudææ Antiochum peccasse, sed avaritiæ facibus incensum, etiā Dianæ templum, in Elymaide oppulentissimum, spoliare conatum esse, sed oppressum fuisse à custodibus templi, & vicinis circum gentibus: postea vero phantasiis, erroribusque versum in amentiam, tandem miserabili morte interiusse, quem exitum vitæ, contigisse ipsi arbitrantur prædicti auctores, propter sacrilegam templi Dianæ violationem. Sed verius dictum est, eam calamitatem ipsi accidisse, propter innumerabilia mala, quibus Iudæos affixerat, & quia sanctissimum veri Dei templum, quod erat Hierosolymis, sacrilege expilare, atque impie contaminare vetitus non fuerat.

Polybius
& Diodo-
rus de in-
fœlici
exitu re-
gis Epi-
phanis.

Antichri-
stus De-
um se fa-
ciat.

At enim uero plerique scriptorum Ecclesiasticorum, & ipse Hieronymus, & Prosper in libro de promissionibus Dei, parte quarta, capite nono, nec non & ipsi Hæbræi, quemadmodum hic affirmat Hieronymus, verba hæc Danielis, ad ipsum Antichristum referunt: qui amplissimo terrarum impetio acquisito, & innumerabilibus ad eum hominibus sequendum, & colendum confluentibus, in tantam extolleretur superbiam, ut non modo se Regem regum, sed etiam Deum deorum faciat, nullum superiorē se agnoscens Deū. Prædixerat hoc supra Daniel, capite septimo, cum appellauit eum, *Os loquens ingensia*, & hoc loco

loco ait, *Magnificabitur supra omnes Deum, & paulò infra subdit, & Deum Patrem suorum non reputabit.* Qua etiam de causa dictus est à Daniele in capite octauo, *Rex impudens facie:* videlicet, quia sine vilo pudore, summi Dei nomen, atque honorem sibi arrogabit. Hoc ipsum significauit Dominus noster, apud Ioannem, capite quinto, dicens: se venisse in nomine patris sui, id est, predicando, & honorando Deum patrem suum: alium verò, id est, Antichristum in nomine suo venturum: quia vnū se tantummodo iactabit Deum: & se solum à suis, vt Deum coli, & adorari coget. His consona sunt, quæ scribit Diuus Paulus in secundo capite posterioris Epistolæ ad Thessalonicenses: nā de Antichristo loquens, sic ait: *Nisi reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur, & extollitur supra omnes, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei sedeat, ostendēs se tanquam sit Deus.* Hanc ob causam Ioannes in Apocalypsi, bestiam, id est, Antichristum, plenum fore scribit nominibus blasphemiarum: & in capite decimo tertio, eiusdem libri ita scribit. *Dabitur ei os loquens magna, & blasphemias. & aperiet os suum in blasphemias ad Deum, & blasphemabit nomen eius, & tabernaculum eius, & eos, qui sunt in calo.* Theodoretus super hoc vndecimo capite Danielis, tradit: Antichristum, & facturum se Deū, & imperaturum gentibus, vt erigant sibi templa magnificentissima, & argento, auro, ac lapidibus pretiosis ornatissima.

Cæterum, quia B. Paulus eo loco quem proximè posui, affirmat, sessurum in templo Dei Antichristum, ambigunt Doctores, de quo templo Dei, Pauli dictum sit intelligendum. Irenæus, Hippolytus & Cyrillus Hierosolymitanus, interpretantur dictum Pauli de templo Iudæorum, quod fuit olim Hierosolymis, & hoc putant in gratiam Iudæorum, renouatum iri ab Antichristo, in eoque sessurum ipsum quasi Deum. Neque hanc opinionem improbant Chrysostomus super caput secundum posterioris epistolæ ad Thessalonicenses, nec Hieronymus in epistola ad Algasiam, quæstione vndecima: nec Augustinus libro vigesimo de ciuitate Dei, capite decimonono.

At verò Theodoretus, Damascenus, aliiq̃ue, intelligendum esse opinantur, de templis Christianorum: hæc enim sola verè dici possunt templa Dei. Nam illud Iudaicum templum post mortem Domini nostri, omni sanctitate religionēque priuatū, profanum, impurum & impium euasit. Adiice quod & Dominus noster, & Daniel prædixerunt, desolationem illius templi, fore in omne reliquum tempus irreparabilem.

Non grauabor hic ponere, quæ de legatis ad omnes gentes ab Antichristo mittendis luculenter scripsit Hippolytus: sic enim scribit: *Impurus ille tyrannus Antichristus, mandata mittet*

In quo templo sessurus sit Antichristus Irenæus, Hippolytus, Cyrillus.

Theodoretus, Damascenus.

Hippolytus de legatis, &

nunciis *per universam terram. ministerio utens. partim improborum homi-*
 Antichri *num, partim etiam ipsorum demonum: qui palam dicent omnibus,*
 sti sentē- *rex magnus natus est super terram, venite omnes ad eum adoram-*
 tia. *dum: properate omnes ad spectandas vires potentie eius. En vobis il-*
 le prastabit frumentum, vinum vobis largietur, opes pretiosas ac sub-
 limes dignitates donabit. Eius namq; imperio omnis terra, mareq;
 obtemperat, ad illum omnes accedite. Cunctis autem populis ad eum
 congregatis. & fausti ei acclamantibus, grandi, & magnifica voce,
 in a ut moneatur locus, in quo turba cōsistens, ita eos all'quatur. Per-
 sectato- *spicite populi, ac gentes omnes, incomparabilem gloriam meam, atq;*
 res. *imperij potentiam, & magnificentiā. Quis princeps tam potens, ut*
ego sum? Quis Deus magnus prater me? Potentia mea, quis resistit?
Assistent praeerea ipsi demones, splendentium angelorum speciem re-
ferentes. eumq; divinis laudibus, & honoribus celebrantes, aliquan-
do in calum evehentes: deinde, ingenti pompa, & spectantium stupe-
re, de calo in terras deducentes. Sic Hippolytus.

*Et Deum patrum suorum non reputabit, & erit
 in concupiscentiis fœminarum.*

Antichri
 sti super-
 bia.

N Ec priora verba huius sententiae, nec quod postea subij-
 citur, *Et Deum quem ignorauerunt patres eius, colat.* Pos-
 sunt verè competere in regem Antiochum: sed necessa-
 riò referenda sunt ad Antichristum. Nam, ut docent hoc loco
 Hieronymus & Theodoretus, & perspicuis verbis tradit histo-
 ria Machabæorum, rex Antiochus Deos Græcorum colebat:
 & ad eorum cultum etiam Iudæos compellebat. Quin tem-
 plum Hierosolymitanum, Iouis Olympij, & templum quod
 erat in Garizim, Iouis hospitalis cognominari iussit. Quadrant
 igitur hæc in Antichristum, qui gente Iudæus cum sit futurus,
 & a primo simulaturus magnam pietatem & religionem ad-
 uertit Deum Iudæorum, postea procedet in tantam impieta-
 tem & superbiam, ut se solum ab omnibus credi, adorari, & præ-
 dicari Deum velit, ac iubeat. Quod autem sequitur, *& erit in cō-*
cupiscentiis fœminarum, videtur non ad Antichristum, sed ad
 Antiochum pertinere. Etenim Antichristus, ut fertur, quo plu-
 rimos decipiat, simulaturus est castitatem. At rex Antiochus,
 & priuata, & publica omnium libidinum obscenitate infamis
 fuit: & in tantum dedecus, ut refert Diuus Hieronymus, post
 stupra & corruptelas, venit regis dignitatis, ut mimis quo-
 que & scortis publicè commisceretur, & libidinem suam eti-
 am populo præsentè compleret. Cuius rei etiam illud argu-
 mentum, ex quarto cap. posterioris libri Machabæorum, af-
 fert Theodoretus, quod vni concubinae suæ dono dedit Tharsen-
 tes, &

An sit
 Antichri-
 stus futu-
 rus libidi-
 nosus.

ses, & Mallotas populos, vnde turbulenta inter eos concitata fuit seditio.

Verum scire oportet, Theodoretum prædicta verba Danielis legere per negationem hoc modo, *& super concupiscentias faeminarum non intelliget*: quo significatur, eum voluptatibus venereis nequaquam fore deditum. Atque huic lectioni fauet translatio Septuaginta interpretum, & Theodotionis, nec non & novæ versiones ex Hebræo, velut Pagnini, & Vatabli. Secundum hanc verò lectionem, liquidò apparet, verba Danielis in regem Antiochum, sceleratissimarum libidinum turpitudine insignem atque famosum, quadrare non posse: sed referenda esse ad Antichristum. Hæc autem lectionum varietas, nata est ex ambiguitate scripturæ Hebræicæ: quæ, si verbum ex verbo exprimas, hunc reddit sensum: *super Deum patrum suorum non intelliget: & super concupiscentias faeminarum, & super omnem Deum non intelliget*, in his verbis, negatio illa, *non intelliget*, potest referri ad ipsum tantum membrum orationis: ita ut secundum membrum proximè consequens, *super concupiscentias faeminarum*, relinquatur affirmatum, & intelligatur verbum *intelliget*. Potest etiam illa negatio, *non intelliget*, extendi ad proximè sequens membrum, & *super concupiscentias mulierum*, ipsumque pariter atque primum membrum negare. Ex hac igitur lectionis ambiguitate, duplex, quam supra posui, lectio & interpretatio extitit. Adnotarunt quidam magno Spiritus sancti consilio, Scripturam Hebræicam huius loci ambiguam esse factam, itaque constructam, ut etiam de ipso Antichristo contrarias sententias reddere posset, videlicet ipsum, & futurum esse mulierosum: & à muliebribus deliciis & voluptatibus sibi temperaturum: utrumque enim verè conveniet in Antichristum. Nam intimis animi sensibus, super omnes, voluptuarius & libidinosus erit: externa verò conversatione castimoniam mentietur. Et item, à principio simulabit continentiam, quoad sibi potentiam & imperium comparat: sed postea in omni genere voluptatum & libidinis volutabitur. Atque huius sententiæ, Carthusianus, auctorem laudat D. Augustinum.

Deum autem Maozim in loco suo venerabitur: & faciet, ut muniat Maozim cum Deo suo.

Quisnam
futurus

IRridet Porphyriū hoc loco D. Hieronymus, quòd per *Maozim*, interpretatus sit vicum Modin, quæ patria fuit Mathathie & filiorum eius, & in eo loco ait, duces Antiochi posuisse *zim*, quæ statuam louis, & compulisse ludæos, ut ei victimas immolarent, tichristum

larent, tanquam Deo Maozim, id est, Modin. Sed sciendum est, vocabulum Hebræum, *Maozim*, si spectetur eius etymologia, significare præsidium, fortitudinem, auxilium: & inde, arcem, siue propugnaculum. Vnde Theodotio vertit, præsidia, Symmachus, confugia. Intelligi autem possunt verba hæc de rege Antiocho, qui in vrbe Hierosolymitana firmissimam extruxit arcem: & tum in ea, tum in aliis ciuitatibus valida posuit præsidia, ludæos cogens adorare Deos alienos, id est, Iouem. Quem cum illis ostendisset, & adorandum esse persuasisset, tunc tribuebat deceptis magnum honorem & gloriam, eosque faciebat cæteris ludæis dominari: & pro præuaricatione locupletes possessiones, & ampla dona illis largiebatur. Nicolaus de Lyra & quidam alij recentiores existimant, *Maozim*, esse nomen proprium, significans proprium Deum, quem Antichristus colet. Nam licet in propatulo & publice, nullum se Deo colere ostendet, & se solum, vt Deum adorari volet: attamen priuatim & clam, pro Deo colet certum quendam dæmonem, in cuius ipse tutela erit, qui appellatur *Maozim*, quia in eo robur omne suum, & præsidium Antichristus locatum habebit, eique omnem suam potentiam & sclicitatem acceptam feret. Theodoretus sic interpretatur hunc locum: *Cum maiores Antichristi, agnita propria natura conditione, Deum, qui omnibus præstet, seipso nominare ausi non fuerint, ipse Antichristus, Deum fortem & potentem, hoc enim significat Maozim, seipsum appellabit. Nam illud in loco suo glorificabit, posuit fuit, pro seipsum glorificabit.* Glossa interlinearis, virumque sensum prædictum complexa, indicat verba hæc intelligi posse, vel de diabolo, quem Antichristus, vt fortem & potentem Deum colet, vel de ipsomet, qui se vt potentem & fortem Deum ab omnibus celi iubebit. Auctor historię scholasticę super Danielem cap. 12. hunc locum paraphrastice perstringens, ita scribit: *Quod verò sequitur Deum Maozim in loco suo venerabitur, tam Antiocho, quam Antichristo congruit: Maozim enim præsidium sonat, & Antiochos in Hierosalem præsidium posuit, atque idolum Iouis: Antichristus verò diabolum, ut Deum, roboris & potentia sua auctorem, venerabitur.*

*Et in tempore præfinito praliabitur aduersus eum
rex Austri, & cætera vsque ad illud,
& fama turbabit eum ab Oriente,
& Aquilone, &c.*

Refertur
& reselli-
tur inter-

E Tiam hæc verba refert Porphyrius ad regem Antiochum Epiphanem: quem ait vndecimo regni sui anno, rursus contra Ptolemæum Philomatorem regem Austri, id est, Egypti,

Ægypti, dimicauisse: qui auditis aduersum se cū numerosissimo exercitu venire Antiochū, contra ipse quantum maximū potuit, congregauit exercitum. Sed Antiochus quasi vehemens quædam tempestas, ingenti curruum, equitum, & navalis classis apparatu, & præsidis fretus, ingressus *Ægyptum*, plurima loca cepit, omnia vastauit, magnamque vim auri, argenti, & rerū pretiosarum depredatus, venit in terram inclytam, seu gloriosam, id est, *Iudæam*: quam incredibiliter vexauit, gentemque eius innumerabilibus malis contriuit. Verum facile est Porphyrium mendacij arguere. Etenim, Antiochus vndecimo regi sui anno mortuus est, longissimè ab *Ægypto* & *Iudæa*, id est, vel in *Perside*, vel in *Media*, vel, ut aliis visum est, *Babylone*. Quinimo, postquam Antiochus ex mandato Romanorum, *Ægypto* decedere iussus est, nunquam postea eam bello tentare aggressus est. Decedens autem *Ægypto*, primum venit in *Iudæam*, quemadmodum conici potest ex 5. cap. posterioris libri Machabæorum, & apertissimè id tradit Iosephus libro 12. Antiquitatum. Quæ igitur Daniel hoc loco narrat, factum iri à rege Aquilonis, contra *Ægyptios* & *Iudæos*, ea cum vndecimo imperij regis Antiochi anno, minimè competunt.

Quocirca Ecclesiastici scriptores ea verba referunt ad Antichristum, qui aucta mirandum in modum potentia & imperio, decem reges, qui tunc præcipuè in orbe regnabunt, bello agredietur. Quorum tres, sibi nēpè viciniore, regem, inquā, *Ægypti*, *Æthiopiz*, & *Lybiæ*, seu *Aphricæ*, primum debellatos sibi parere coget. Et hoc est quod Daniel in quadam visione vidisse se, suprā retulit, cap. 7. visa esse sibi decem cornua cuiusdam bestiz, & postea vnum cornu modicum: quod postmodum in tantum cæteris præualuit, ut tria illorum frangeret atque euelleret.

Interpretatio huius libri secundum patres.

Ha autem sola saluabuntur de manu eius, Edom, Moab, & principum filiorum Ammon. Antiochus, inquit Porphyrius, festinans contra regem *Ægypti* Ptolemæum, *Idumæos*, & *Moabitas*, atque *Ammonitas*, qui ex latere *Iudææ* erant, non tetigit: ne occupatus alio bello, Ptolemæum contra se redderet fortiolem. Vel isti dicuntur euasuri manus Antiochi, quia vtrò se illi dediderunt, eiuſque partes contra *Iudæos* secuti sunt. Quapropter, illis Antiochus, ut amicis & subditis, nihil detrimenti afferri passus est.

Sed Theodoretus negat hæc conuenire in regem Antiochū: Theodoretus quippe qui istis populis à se bello subactis, & oppressis, ducem retinuit, præfecerit Timothæum. Ipse refert ad Antichristum, & duas plex interpretationes, vnā historicam, propterea interpretatio.

refu-

re futuri fiat sceleratissimi, & studiosissimi sectatores Antichristi. Altera interpretatio mystica est, ex significatione illorum vocabulorum exprompta: Edom significat rufum: Moab, quasi dicas de patre: Ammon, populum eius, significatur igitur in persecutione Antichristi, eos fore constantes & inuiolos, ideoque saluos, qui virtute sanguinis Christi, quasi purpurati, & in electum populum eius adscripti, neque ex sanguinibus, aut ex voluntate carnis, sed ex Deo patre nati fuerint. Communior est Patrum interpretatio, quam refert hoc loco Hieronymus: in regionibus istarum gentium esse præruptos montes, inuias solitudines, profundosque specus, & occultissimos ad latendum secessus. Huc igitur multi sanctorum fugientes persecutionem Antichristi, sese conferent, & abdent: atque ea ratione Antichristi manus effugient. Et ad hanc interpretationem rectè accommodari possunt quæ vaticinatus est Isaïas de Moabitide regione: sic enim est in ca. 16. *Abconde fugientes, & vagos ne prodas: habitabunt apud te profugi mei. Moab esto latibulum eorum à facie vastatoris finitus est puluis, consummatius est miser, defecit, qui conculcabat terram.*

D Hiero. Circa illud quod sequitur, *per Lybiam quoque & Æthiopiam* in hunc locum. *transibit*, sic ait Hieronymus. Hoc nostri magis asserunt Antichristo, quàm Antiocho conuenire. Siquidem, Antiochus neque Lybiam, quam plerique Africam intelligunt, neque Æthiopiam tenuit: nisi forte, quia in eodem climate sunt provincia Ægypti, & longè per deserti vicina, ideo captis Ægyptiis etiam ista provincia conturbata sint. Vnde non dicit, quod ceperis eas, sed quod per Lybias Æthiopiâsque transieris. Antichristum verò, fertur, primò debellarurum Ægyptum, atque Lybiam, Æthiopiamque vastaturum. Similia super hoc ipso Danielis loco scribit Theodoretus. Hac, inquit, minimè conueniunt Antiocho, quippe qui neque Lybia, neque Æthiopia, quin etiam nec Ægypto positus est. Iussu namque Romanorum, ea provincia decedere coactus est. Hoc igitur declarat, quod supra cap. 7. in visione, demonstratum fuerat Danieli, ex decem cornubus cuiusdam bestię, tria ab vno cornu modico destrui & reuelli: hoc est, sicut hic apertius dicitur, tres reges, Libię, Æthiopię, & Ægypti, superatum iri ab Antichristo.

Et fama turbabit eum ab oriente, & ab Aquilone.

Somniat **E**tiam hoc loco, ait D. Hieronymus, nescio quid de Antiocho somniat Porphyrius. *Pugnans*, inquit, *aduersus* hoc loco *Porphy.* *Ægyptios, & Lybias, Æthiopiâsque, pertransiens, auduit, contra se ab Aquilone, & ab oriente bella concitari. Vnde regressus,* *cepit*

cepit Arcadius resistere, & omnem in litore Phœnicie vastavit pronunciam, confestimque perrexit ad Artaxiam regem Armenia, qui de Orientis partibus movebatur: de cuius exercitu interfecit quamplurimis, victor evasit. Sic Porphyrius. Cuius tamen interpretationem Theodoretus eo redarguit argumento, quod non Orientis, vel Aquilonis fama, coegerit Antiochum ab Ægypto recedere: sed Romanorum decretum, ab occidente, non ab Oriente missum. Ergo ad Antichristum hoc pertinet: qui audiens Orientis vel Aquilonis reges aduersum se comparare bellum, vel proceres Christianorum eius decreta iussaque aspernari, omnique contentione sese illi opponere, incredibili rabie ac furo. re ad illos profligandos, & delendos rapietur.

Ad Antichristum hic locus referendus

Et figet tabernaculum suum in Apadno, inter duo maria, super montem inclitum, & sanctum.

ET hoc Porphyrius refert ad Antiochum: qui profectus ad compescendas Orientis & Aquilonis seditiones, deinde tabernaculum suum posuit in quodam loco, cui nomen erat Apadno, qui inter duo flumina, Tigrim & Euphratem situs est. Verum, segmenta sunt hæc Porphyrij: nam nec ostendere potuit, quis locus inter Euphraten & Tigrim, fuerit unquam vocatus Apadno: & ridiculum est, quæ vocat Scriptura hoc loco duo maria, ipsum duo Mesopotamiæ flumina interpretari. Theodoretus existimat, Apadnum, vel ut ipse Græcam translationem secutus vocat Apadnum fore certum quendam locum, non procul Hierosolymis: in quo ad extremum residet Antichristus, atque inibi supremo perdetur exitio. Verum, nemo diligentius hunc locum enucleauit, quam D. Hieronymus. Primò, is memorat varias huius loci interpretum translationes: Symmachus ita vertit: *& extendet papiliones equitatus sui inter maria, super montem fortitudinis sanctum: & veniet usque ad verticem montis.* Theodorio sic reddidit: *& figet tabernaculum suum in Apadno inter maria, & in monte Sabin sancto, & veniet usque ad partem eius.* Aquila verò hunc in modum transtulit: *& plantauit tabernaculum pratorij sui Aphadno, inter maria, in Sabin glorioso & sancto, & veniet usque ad finem eius.* Soli Septuaginta interpretes, omni se nominis questione liberantes, hoc modo interpretati sunt: *Et statuet tabernaculum suum inter maria, & montem voluntatis sanctum,* quos Apollingrius secutus de nomine Apadno plane conticuit. Hæc ideo, inquit Hieronymus, posui, ut & Porphyrij ostenderem calumniam: qui hæc omnia aut ignorauit, aut nescire se finxit: *& Scriptura sancta*

Segmentum Porphyrij quod D. Hiero. refert. Quid sit Apadno ubi Antichristus fixurus dicitur tabernaculum suum. D. Hiero. expositio

Difficultas dinine

Scriptu- *sancta difficultatem indicarem, cuius intelligentiam, absque Dei*
 re sine *gratia, & maiorum doctrina sibi imperitissimi vel maxime vendi-*
 Dei gra- *cant.* Notabilis sanè studiosis diuinarum literarum, & digna Hie-
 tia & ma- ronymo, nec non ad contundendam superbiam hæreticorum
 iorum do- nostri temporis, validissima sententia.
 ctina su- Vocabulum autem Apadno, eodem auctore Hieronymo, cõ-
 perari nõ posuitum est ex voce Apad, quæ significat solum, seu thronum,
 poreft. seu palatium, & particula no, quæ sonat idem quod fui: & est
~~UTRUM~~ sensus, figet tabernaculum suum & thronum suum inter deo
 Apadno maria, hoc est, mare mortuum ab Oriente, & mare magnum,
 soliũ eius seu mediterraneum ab Occidente: in quorum medio, sita est
 significat Hierosolyma. Montem autem sanctum & inclytum, appellat,
 nõ enim vel montem Sion: vbi erit templum in quo sessurus est An-
 redundat christus: vel montem Olineti, ex quo Dominus ascendit in cæ-
 Ridicula lum: quo in loco fertur periturum esse Antichristum. Porphy-
 Porphy- rius interpretatur montem qui est in Elimaide prouincia, quæ
 rij inter- est vltima Persarum ad Orientem regio. Sed ridiculum est, moe-
 pretatio. tem Elimaidis, hoc est gentis superstitionis, & cultricis idolotæ,
 hic ab angelo, sanctum, inclytum, vel gloriosum appellari.

Et nemo auxiliabitur ei.

SEptuaginta teste D. Hieronymo, sic verterunt, & *venit ho-*
ra consummationis eius. Theodoretus ita legit, & *nemo erit*
qui liberet eum. Porphyrius, vt fuit aduersus manifestam ve-
 Cõtuma- ritatem contumax, hoc etiam interpretatur de rege Antiocho:
 cia Por- quem ait in Elimaide prouincia, quæ est vltima Persarum ad
 phyzij. Orientem regio, cum templum Diane in finibus donariis opulen-
 tissimum, spoliare vellet, fugarum esse à barbaris, qui mita vene-
 ratione sanum illud suspiciebant, & paulo post, in cinerem con-
 sumptum, in Tabes oppido Persidis esse mortuum. Sic Porphy-
 Refelli- rius, vt refert hoc loco D. Hieronymus. Verum de loco vbi
 tur Por- mortuus est rex Antiochus, suprà in libro nono, satis copiose &
 phyzius. accuratè dictum est. In præsens autem patet esse falsum quod
 ait Porphyrius. Nam cum extrema verba huius capituli, cõ pro-
 ximè antecedentibus omnino cohæreant, & illa non dici de An-
 tiocho, manifestis argumentis ostensum sit: necessariò sequitur
 hæc quoque ad Antiochum referri non posse.

Pertinent igitur, vt interpretantur omnes scriptores Ecclesia-
 stici, ad Antichristum: cuius interitus, his verbis describitur. Sciẽ-
 dum autem est, Antichristum ad extremam prouectum impie-
 tatem ac superbiam, in finem simulaturum se mori, & rursum
 Locu ex ad vitam redire. Hoc tradunt Haymo & Beda, super 13. c. Apoc.
 13c. Apo. idque colligi putant ex verbis Ioannis, quæ sunt in eo cap. & vi
 explica- di unum de capitibus bestie, id est, vnum de principibus ministris
 diabo-

dieboli, ipsum videlicet Antichristum, *quasi occisum in morte*, tunc, Anti-
 id est, videbatur esse mortuus, quia mortem simulabat: & *pl* christus
ga mortis eius curata est, i. finxit se rursus quasi extincta morte re- *simula-*
 uiuiscere. Cuius rei spectaculo, ceu ingēri miraculo obstupuerunt *bit se mo-*
 omnes: unde sequitur, & *admirata est vniuersa terra post testia:* *ri, & po-*
 & *adorauerunt eam: quia quis similis bestia, & quis poterit pug-* *stica ad vā-*
nare cum ea? Habeo eiusdem sententiae grauitimum testem & *tā redire.*
 auctorem Gregorium, qui libro vdecimo Epistolarum, ex Antichri-
 Registro indictionis sextę, ca. 3. ad hunc modum scribit: *Veniens* *stus obsec-*
in mundum Antichristus, diem sabbatum & diem Dominicum ab *uaturus*
omni iubebis opere custodiri. Nam quia simulaturus est mori se, ac *est diem*
resurgere, ideo diem Dominicum in veneratione haberi precipiet. *Dominicū*
Quia vero Iudaizare populum compellet, ut ritus Moisaica legis re- *& diē*
nocet, & Iudaorum sibi subdat perperam, diem sabbatum obser- *sabbatū*
uari coges. Hæc Gregor.

Post simulatam igitur resurrectionem, spectante infinita ho-
 minum turba, ascendet in verticem montis Oliueti, unde Do-
 minus assumptus est in cælum, sic enim hoc loco præsignifi-
 cavit Daniel, & simulabit se in cælum redire velle, unde ad ho-
 mines descenderat, atque ipsum extollētibz, specie angelorū,
 dæmonibus per aëra euehetur in cælum cunctis admirantibus
 & diuinitatis eius acclamantibus. Sed eo ipso temporis puſto,
 Dominus Iesus, vt Paulus docet in c. secundo posterioris Episto-
 læ ad Thessalonicēses, *interficiet eum spiritu oris sui*, id est, verbo
 vel imperio suo. Ad quod confirmandum, affert Hieronymus

verba Isaie ex cap. 25. secundum translationem, non septuagin-
 ta interpretum, vt hic putauit Carthusianus, sed Symmachi, vt
 in commentario eius loci tradit D. Hiero. *Quod autē Antichri-*
stus, ait Hieronymus, venturus sit vsque ad summam montis
sancti & inelyti, & ibi periturus, Isaias plenius loquitur, dicens: pra-
cipitabit Dominus in monte sancto faciem dominatoris tenebrarū
super omnes gentes, & eum qui dominatur in cunctis populis, &
unctionem qua vincta est, contra vniuersas nationes. Tunc ergo
 nullus, vt ait Daniel, auxiliabitur Antichristo, tunc quem-
 admodum idem supra dixit c. 8. impius ille sine manu conte-
 retur: id est, non bello, non ferro, non humanis viribus, sed in-
 uisibili Christi potentia examinatus interibit.

Quoniam autem Paulus dixit eum Christi verbo occisum in histor.
 iri, quæri posset, quali Christi verbo sit occidendus. Solus om-
 nium, quos adhuc legerim, auctor scolasticæ historiæ ad expref-
 sit, *Ascendente, inquit, per aëra Antichristo, audietur vox Christi,*
de cælo missa, morere: & confestim fulmine percussus interibit. Hæc de Anti-
 non vt mihi explorata certaue, sed vt ab aliis prodita, nec in-
 iucunda lectori futura, hic referre volui. Lactantius capite 17. *tu & inte-*
 Y y & 18. ritu.

Interitus
 Antichri-
 sti.
 Quo ver-
 bo Chri-
 sti occide-
 dus sit An-
 tichristus
 Confess.
 Dan. c. 12
 Sētentia
 Lactantiij
 christi exi-
 tu & inte-

& 18. libri 7. diuinarum institutionū. Antichristi exitū & interi-
tū secus enarrat: Non pigebit ex eo loco verba eius hunc in lo-
cum transcribere. *Cum hac ita, inquit, gerantur, iusti, & sanctato-
res veritatis segregabunt se à malis, & fugient in solitudines. Hinc
impius rex inflammatus ira, veniet cum exercitu magno, & admo-
tis omnibus copiis, circumdabit montem, in quo iusti morabuntur,
ut eos comprehendat, illi vero ubi se clasos vadique, atque obfessi
viderint, clamabunt ad Deum voce magna, & auxilium calante im-
plorabunt. Quorum auxilii periculo & miserauda conuolatione
commotus Deus, mittet protinus liberatores*

Hæc sunt
cap. 19.

*Tunc aperietur calum medium intempeſta nocte, & tenebroſa:
ut in orbe toto lumen deſcendentis Dei, tanquam fulgur appareat.
Qui priuſquam deſcendat, hoc ſignum dabit: cadet repente gladi-
us de calo, ut ſciant, iuſti ducē ſanctæ militiæ deſcenſurum, & deſ-
cendet ille comitantibus angelis in medium terræ. Virtus autem an-
gelorum tradet in manus iuſtorum multitudinem illam, quæ mon-
tem circumſederis, & concidetur ab hora tertia uſque ad vesperram,
& fluet ſanguis more torrentis: delatiſque omnibus copiis, impius ſo-
lus effugiet, & peribis ab eo virtus ſua. Hic eſt autem, qui appella-
tur Antichriſtus: ſed ſe ipſe Chriſtum mentiētur, & contra verum
dimicabit, & victus effugiet, & bellum ſep̄ renouabit, & ſep̄ vin-
ceſtur, donec quarto pralio, conſectis omnibus impiis, debellatus &
captus, tandem ſcolerum ſuorum luat pœnas. Hæc Laſtantiuſ.*

BENEDICTI

PERERII SOCIE-

TATIS IESV.

COMMENTARIORVM

IN DANIELEM

LIBER XV.

CAPVT DVODECIMVM.

*N*unc tempore autem illo, conſurget Michael prin-
ceps magnus qui ſtat pro filiis populi ſui: & ve-
niet tempus, quale non fuit ab eo, ex quo gentes offe-
ceperunt, uſque ad tempus illud. Et in tempore illo
ſaluabitur populus tuus, omnis qui innocentis fueris
ſcriptus

scriptus in libro. Et multi, de his qui dormiunt in terra pulvere, erunt
 glabriti & alij in vitam eternam & alij in opprobrium ut videant
 semper. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi & splendor firmamenti:
 & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stella in perpetuas eter-
 nitates. Tu autem Daniel, claudes sermones & signa librum us-
 que ad tempus statutum: plurimi pertransibunt, & multiplex
 erit scientia. Es vidi ego Daniel. & ecce quasi duo alij stabant:
 unus hinc super ripam fluminis, & alius inde ex altera ripa flumi-
 nis. Et dixi viro, qui erat indutus lineis, quasi stabat super aquas
 fluminis, usquequo finis mirabilium? Et audiui rirum qui indutus
 erat lineis, quasi stabat super aquas fluminis, & cum eleuasset dexte-
 ram & sinistram suam in caelum, & iurasset per viuientem in aeternum,
 quia in tempus & tempora, & dimidium temporis. Et cum
 compleretur fuerit dispersio manus populi sancti: complebuntur univer-
 sa haec. Et ego audiui, & non intellexi. Domine mi quid eris post
 haec? Et ait, vade Daniel, quia clausi sunt, signatique sermones, us-
 que ad praefixitum tempus. Eligentur, & dealbabitur, & quasi
 ignis probabuntur multi: & impii agent impii, neque intelligent
 omnes impii: porro docti intelligent. Et a tempore, cum ablatum
 fuerit iugo sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem,
 dies mille ducenti, nonaginta. beatus qui expectat, & peruenit us-
 que ad dies mille trecentos triginta quinque. Tu autem vade ad pro-
 pinquum: & requiesce, & stabis in sorte tua, in finem dierum.

Huc usque Danielelem in Hebraeo volumine legimus. Quae sequuntur, usque ad finem libri,
 de Theodotionis editione trans-
 lata sunt.

Pergit angelus Gabriel praenunciare Danieli, ea, quae tam Summa
 ipso tempore persecutionis Antichristi, quam tractatio eo huius ca-
 pituli, tempore, sub finem mundi ventura sunt. Porphyrius qui
 dem, ut superiora, itaque traduntur hoc capite, de rege An-
 tiocho Epiphane interpretari, quoquo modo contendit: verum
 tam inscienter, tam insulse, denique tam absurde, ut ridere
 magis libeat, & contemnere tantam hominis, vel inscitiam, vel
 impudentiam, quam confutare sententiam. Sed nimirum, D. Hiero-
 nymus & doctrinae, ut clarissimam veritatis lucem, aut non vi-
 derit, aut vidisse se dissimulans, eam peruersarum interpre-
 tationum offusus tenebris, obscurate atque aliis eripere conatus
 fuerit. Audi quemadmodum hoc loco eum D. Hieronymus sci-
 re derideat, Haec enim, inquit, Porphyrius, utcumque se tenuit. & id
 nostrorum imperitis, quae suorum male eruditis imposuit. De hoc capitulo

quid dicturus est: in quo mortuorum describitur resurrectio, alius suscitatus in vitam eternam, & aliis in opprobrium sempiternum? nec potest dicere qui fuerint sub Antiocho fulgentes quasi splendor firmamenti: & alij quasi stella in perpetuas eternitates. Sed quidem facie pertinacia? Quasi contritus coluber, eleuat caput, & moriturus, in eos qui morituri sunt venena diffundis, Sic Hieron. Nos fictitium eius interpretationes, suo quaque loco prodentes, resellemus.

In tempore autem illo, consurge Michael princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui.

Significatur his verbis illud tempus, quo vigeat persecutio Antichristi, appropinquante iam mundi huius fine. Tunc enim Michael, qui summus creditur ordinis archangelorum, & olim pater fuit Synagogæ custosque ac defensor populi Hebrei, postea vero propter necem Messie, reprobatam, reiecta que Synagoga, in tutelam & defensionem transit Ecclesiæ, hic inquam Michael, extremis illis mundi temporibus omnem suam vim, atque potentiam intendet atque cõferet (hanc enim vim & notionem habet verbum illud *consurgens*) in auxilium bonorum, qui in illa persecutionis acerbitate, in summis constituti angustiis maioribus, quam credi possit malis constabuntur.

Enec solus Michael, inuisibilis erit defensor Ecclesiæ, sed etiam ipsorum hominum quidam, præter ceteros sanctitate præstantes, sese opponent Antichristo, & ceterorum erunt fortissimi duces, acerrimique propugnatores Ecclesiæ. Horum duo erunt principes & antesignani, Christianæ veritatis testes ac præcones: de quibus Ioannes in Apocalypsi capite vndecimo, prænuntiata extremi illius temporis vexatione Ecclesiæ, hæc subiungit, *Dabo duobus testibus meis, ea nempe & sapientiam, cui non poterunt resistere aduersarii, & prophetabunt, vel breui futurum prædicantes finem illius persecutionis, extincto Antichristo, & mox venturo ad iudicandum mundum Christo domino: vel prædicantes fidem Christi, & diuinam scripturam interpretantes, & Antichristi mendacia detegentes ac redarguentes: diebus mille ducentis sexaginta.* Hoc tempus continet res annos circiter & dimidium annum: tanto enim tempore prædicaturos Eliam, & Enoch, antiqua traditione proditum, & à patribus confirmatum est. *Amicti saccis*, ut non solum verbo, sed etiam habitu ipso, poenitentiam prædicent. Deinde Ioannes comparat eos duobus candelabris, & duabus oliis. Candelabra dicuntur, quia in densissima illa persecutionis caligine, lucem veritatis hominibus ostendent. Oliæ appellantur, quasi oleo spiritus sancti, per gratiam largissime vincti: vel qui mag-

nam

magnā exercebūt misericordiā, afflictoſ coſolādo, infirmoſ roborādo, nutāteſ in fide ſulciēdo, deniq; ſuſtentādo omneſ promiſſione diuini auxiliij, in ſe ipſiſ. Antichriſto perēpto, aſſuturi.

Sed qui etunt illi duo teſteſ? De Elia non video dubitari. Nā & hunc videtur Ioannes ſignificāſſe eo ipſo loco, cum ſubiecit, *ignis exiet de ore eorum, & deuorabit inimicoſ eorum, & ruruſ, hi habent poteſtatem claudendi celum, ne pluui diebuſ prophetia ipſorum*, quibuſ verbis haud dubie indicauit Eliam, de quo legitur Eccleſiaſtici cap. 48. *& ſurrexit Eliaſ propheta quaſi ſignuſ, & uerbuſ ipſiuſ quaſi ſacula ardebat: uerbo domini continuiſ celum, & deiicit à ſe ignem terra*. Nota eſt leſtori hiſtoria ex libro tercio Regum c. 17. & ex libro quarto Regum capite 1. Ex hiſ, quæ dicta ſunt palam eſt, non rectē Laſtantium libro 7. ca. 17. vnum dumtaxat prophetam uenturum contra Antichriſtum, memorare. Thodoretuſ hoc loco ſcribit, ſequentē in bonoſ Antichriſto, Michaelē omnino mōliturum, ut Eliaſ adueniēſ, domini noſtri prænunciet aduentum, quo Iudæi, qui tunc extiterint, ſalutem conſequentur. Beatuſ Auguſtinuſ libro 20. de ciuitate Dei. Cap. 29. *Per Eliam*, inquit, *magnum mirabilemque prophetam, expoſita ſibi lege. ultimo tempore ante iudiciuſ, Iudaſ in Chriſtum dominum noſtrum eſſe credituroſ celebrariſſimuſ eſt in ſermonibuſ, cordibuſque fidelium. Ipſe quippe ante aduentū iudiciſ ſaluatoris, non immerito uenturuſ creditur. Cū uenerit ergo, exponēdo legem ſpiritaliter, quā nunc Iudæi carnaliſter ſapiunt, ad Chriſtum uerum eoſ conuerſet*. Nec modo quod diximuſ de Elia, & proditum eſt à patribuſ, id ſola ex traditione fident capit, ſed etiam ex ipſa ſcriptura. Nam Malachiaſ extremiſ uerbis ſuę prophetiæ hoc ipſum uaticinatuſ eſt de Elia, facit enim Deū hęc loquentem, *Ecce, ego mittam uobis Eliam prophetam, antequam ueniat dieſ domini magnuſ & horribiliſ, & conuerſet cor patrū ad filioſ, & cor filiorum ad patreſ eorum, ne forte ueniam & percutiam terram anathemate*. Loqui Malachiam proprie & ſecūduſ literalem ſenſum, de Elia propheta & non de Ioanne Baptiſta, ut putauit laſſeniuſ, explanāſ quadrageſimuſ octauuſ caput Eccleſiaſtici, indicant uerba illa Malachiaſ, *Antequam ueniat dieſ domini magnuſ & horribiliſ*, quo, haud dubie ſignificatur ſecunduſ Domini aduentuſ, qui futuruſ eſt magnuſ & horribiliſ. cuiuſque teſtiſ & præd futuruſ eſt Eliaſ. Confirmat hoc auctoſ libri Eccleſiaſtici in capite quadrageſimo octauo: ubi laudāſ Eliam Prophetam, & de ipſo commemorāſ prædicta uerba Malachiaſ ſic ait: *Qui ſcriptuſ eſ in iudiciis temporeſ, lenire iracundiā domini, conſiliare cor patris ad filium, & reſiſtere tribuſ Iacob*. Nam quod ait laſſeniuſ ſuper hiſ uerbis, auctoſ libri Eccleſiaſtici, ſecutuſ eſſe receptam ſuo tempore Iu-

Eliaſ ante iudiciū ueturuſ certillimuſ eſt.

Eliā Iudæoſ ad fidem conuerteret.

Luce 1.
Matt. 11.
¶ 17.

deorū opinionē, qui existimabāt, vaticiniū Malachiz pertinere ad personam Eliæ prophetæ, qui antecessurus esset Messiam, cum id tamen non esset implendum in propria persona Eliæ, sed in Ioanne Baptista, qui præueniens primum Christi aduentum, in spiritu & virtute Eliæ venturus erat, sicut ab angelo Gabriel, & a Christo Domino declaratum est in Euangelio: hoc inquam nec mihi placet, nec opinor doctis & piis viris placebit. Quale enim est, sacrum & canonicum scriptorem, in scriptura canonica secutum esse, vel falsam, vel incertam hominum opinionem: in quo ipse, vel falsus sit, vel alios sibi absque dubitatione, ut par erat, credentes, sefellere, atque in errorem induxerit. Verum de Elia satis.

Quis futurus sit alter ille testis, & Eliæ socius, deinceps excutamus. Victorinus in cōmentariis suis in Apocalypsim enarrans Eliæ socii caput vndecimum, affirmat alterum illum testem domini aduersus Antichristum, fore Hieremiam, idque colligit ex illis verbis domini, quæ sunt in capite primo Hieremiz: *Antequam exires de vulua sanctificauit te. & prophetā in gentibus dedit te. Sed* Locus ex Hieremias, adhuc nō prophetauit gentibus, nam olim cum vixit c. l. Hier. solis Iudæis prophetauit: ergo venturus etiānum est, ut propheteret gentibus, scilicet tempore Antichristi. Verum, leue est hoc argumentum. Nam propterea Hieremias dicitur prophetaſſe venturus gentibus, quia non tantum prophetauit in Iudæa, sed etiam in sit cum Ægypto, & in Babylonia, videlicet per scribā suam Baruch, & Elia. per epistolā, quā scripsit ad Iduzōs, qui in Babylonia morabatur. Vel quis non tantum prædixit exilium Iudæorū, sed etiam aliarum gentium, ut Ægyptiorum, Moabitarum, Ammonitarum, Philistinorum, denique Chaldæorum. Ioachim Abbas in cōmentariis suis in Apocalypsim alterum testem & sociū Eliæ futurum esse censet Moſem. Nam sicut ambo in transfiguratione Domini apparuerunt, itāquam testes prioris Christi aduentus: sic iidē in cōsummatione seculi, testes ac præcones vēni ri sunt, posterioris Domini aduentus. Huic opinioni accessit Ga-

Ioachim Abbas. An Moſes venturus sit cum Elia. Cum Elia venturum esse Enoch.

garius in scholiis suis super vndecimū caput Apocalypſis: neque putat huic opinationi officere, quod Moſes sit mortuus. Nā sicut tēpore transfigurationis reuocatus est ad vitam, ut priori aduentui Christi testimoniū perhiberet: ita rursus in cōsummatione seculi, ad prænunciandū Christi posteriōrē aduentū, ex mortuis excitabitur. Adiuvare videtur hāc sententiā, Ioannes in Apocalypſi, capite gndecimo, scribēs duos illos testes, potestātē habituros super aquas, conuertendī eas in sanguinē, & percutiendī terrā omni plaga. Cū enim hoc in Ægypto Moſes fecerit, videtur Ioannes his verbis cū ipsum significare voluisse. Sed verior est communis & ab antiquis temporibus recepta in populo Chri-

Aiano,

stiano, sententia: duos illos testes futuros Eliam & Enoch. Lege Chrysostomum, super secundum caput posterioris epistolæ ad Thessalonicenses, & B. Gregorium libro decimo quarto moralium, capite ultimo, & in homilia duodecima super Ezechielem. Neque caret communis hic populi Christiani sensus, vel testimonio Scripturæ, vel ratione probabili. Siquidem in quadragésimo quarto cap. ecclesiastici, sic est, *Enoch placuit Deo, & translatus est in paradysum, ut des gentibus penitentiis*, id est, ut sub extrema mundi tempora veniens, sua prædicatione & bonos confirmet, & malos ab Antichristo seductos corrigat, atque ad penitentiam adducat. Sane cum adhuc vivere Enoch certum sit, ut docet Augustinus libro secundo de natura & gratia, contra Cælestium & Pelagium, capite vigesimo tertio, nulla profecto alia idonea ratio esse potest, cur istot millia annorum, tanto diuinæ potentie miraculo seruetur in vita, nisi quia instantis mundi huius dissolutione, testis veritatis Christianæ venturus est aduersus Antichristum.

Hippolytus autem in oratione de consummatione seculi, & Ambrosius Catharinus super secundum caput Geneseos, his duobus, tertium adiungunt, Ioannem Euangelistam, quem existimant non esse mortuum, sed translatum esse in paradysum terrestrem: ibique simul cum Enoch & Elia mansurum vsque ad tempus Antichristi. Videretur enim valde congruum esse, ut quemadmodum tres floruerunt in mundo leges, prima fuit lex naturæ, sub qua vixit Enoch: altera lex Mosaica, cuius ardentissimus prædicator fuit Elias, tertia lex Euangelica & Christiana, quam Ioannes verbis pariter atque scriptis per totum orbem publicauit: ita ex vnaquaque earum trium legum, vnus aliquis existeret grauissimus testis aduersus Antichristum. Areta qui ex Græcorum Patrum sententiis, commentarios composuit in Apocalypsim, explanans vltima illa verba capituli de cimi, oportet te iterum prophetare gentibus, populis, linguis, & regibus multis, nonnullos refert, ex hoc loco Ioannis argumentari voluisse Ioannem vivere adhuc, & venturum extremo seculo ad prophetandum contra Antichristum. Postquam enim rediit ex insula Pathmos, nusquam legitur Ioannes prophetasse multis regibus & gentibus: nondum igitur illud vaticinium completum est, sed in posterum impleri debet. Verum infirma est hæc argumentatio. Illis namque verbis significatur, Ioannem, præter visiones propheticas, quas habuerat vsque ad illud tempus, alias complures pertinentes ad varias gentes, deinceps habiturum: quæ nimirum visiones in sequentibus capitibus descriptæ sunt. Vel significatur, & hoc similis veri multis videtur Ioannem, postquam fuit ab

Secundæ
Hippoly-
tum &
Cathari-
num, cū
Enoch &
Elia etiā
Ioannē
venturū
esse.

Locus est
c. 10. Apo-
calypsis.

Ioannem
esse mor-
tuum pro-
batur.

exilio reuocatus, id est, post scripturam Apocalypsis, prophetarum, id est, scripturum Euangelium, per quod ipse plurimis re-
gibus, populis & gentibus prophetauit, & vsque in finem mun-
di prophetabit. Neque verum est, quod isti sumunt quasi ve-
rum & certum, Diuum Ioannem adhuc viuere: nam cum esse
mortuum, verus est, & multorum gradum ac nobilium au-
ctorum sententia: ita enim tradunt Hieronymus in libro de
scriptoribus Ecclesiasticis, Augustinus in tractatu ultimo super
Euangelium Ioannis, Eusebius item libro tertio historię Eccle-
siasticę capite vigesimo quinto, citans ad hoc probandum ver-
ba Polycratis, qui fuit Apostolorum discipulus. Neque cõtem-
nendum videri debet huius rei argumentum: non esse morem
Ecclesię, eorum qui necdum vita decesserunt, sed mortuorũ
dumtaxat, festos dies anniuersarios agere: eorumque memo-
riam in templis publice, sacris officiis atque sacrificiis recole-
re: quod tamen per singulos annos facit erga Ioannem. Illi
ergo duo testes, Enoch & Elias, prædicabunt per tres annos
& dimidium: quo expleto tempore, occisi ab Antichristo, mar-
tyrij gloriam consequentur. Hoc docet Hippolytus: & planè
significat Ioannes c. 11. *Testimonium*, inquit, *dicunt, dies mille du-*
centos sexaginta. Quod tempus continet tres annos & sex men-
ses, minus quindecim dies. Post eorum necè seuißima existet
persecutio Antichristi, quam significauit angelus iis verbis, quę
proximę sequuntur.

*Veniet tempus, quale non fuit ab eo, ex quo gen-
tes esse cæperunt, vsque ad tempus illud.*

Inscitia
Porphy-
rij.

Cõpara-
tio perse-
cutionis
Antiochi
cum per-
secutio-
ne Na-
buchodo-
nosor.

Interpretatur hæc Porphyrius de tribulatione Iudæorum,
quam ipsi à rege Antiocho Epiphane passi sunt: quam ipse
arbitratur fuisse maximã omnium, quę vsque ad illud tem-
pus Iudæis acciderant. Verum ignoratione temporum, & hi-
storiarum inscitia, falsus est Porphyrius. Siquidem persecu-
tio & tribulatio, quam septuaginta & quadringentos an-
nos ante regem Antiochum, passi sunt Iudæi à rege Chal-
dæorum Nabuchodonosor illam regis Antiochi dupliciter su-
perauit: & duratione, quia septuaginta annos perdurauit: Iudæi
is toto eo tempore extra patrias sedes, miserissima oppressis ser-
uitute: & magnitudine, atque acerbitate: omnibus enim Iu-
dæis, vel ferro cæsis, vel capriuis Babylonem abstractis, incen-
so templo, euerßa ciuitate, vastataque omnifariã regione, nullus
fuit, qui tunc resisteret Chaldæis, aut eorũ manus euaserit. In per-
secutione autẽ regis Antiochi, non tantũ, nec tã diuturnũ ma-
lũ fuit: intra sex enim annos cõstitit. Et quãuis magna fuit cla-
des Iudæorum, non sunt tamẽ illi patriis sedibus extincti: quia

quoniam etiam fuerunt multi, & horum principes, atque duces Machabæi, qui non tantum audacter, & fortiter ducibus Antiochi obstituerunt, sed etiam sæpè, parua manu, numerosissimos eorum exercitus profligarunt, gentique suæ ademptam libertatem, armis vindicarunt. Ergo suprà dicta verba angeli, non de tribulatione regis Antiochi, sed de persecutione Antichristi aduersus Christianos, interpretanda, atque intelligenda sunt. De qua nimirum tribulatione, similiter dixit Dominus noster in Euangelio Matthæi, cap. 24. *Erit tribulatio, qualis non fuit ab initio, neque erit.* Tradunt Patres, tantam fore persecutionem Antichristi, futura sit ut eo tempore omnes Christiani, aut futuri sint martyres, aut persequi-
eiusuraturi sint fidem Christi: aut, qui nec volent fidem deserere, tione Anti-
nec tamen fortes erunt tantis perferendis cruciatibus, hi more christi,
ferarum, latitaturi sint in solitudinibus, & speluncis.

Erit autem duplex persecutio Antichristi, vna quidem cor- Duplex
poralis, altera vero spiritualis. Corporalis quidem erit omnium persecu-
grauissima, tum multitudine, tum magnitudine tormentorum. tio Anti-
Nam, quæ, vel audiuius, vel legimus fuisse vlllo tempore Chri- christi,
stianis admodum tormenta, ea fertur, velut ludum, & iocum fuisse corpora-
prout erunt tormenta, quibus Christianos torquet Antichri- lis, & spi-
stus. Indicauit hoc Daniel cap. 7. illis verbis: *Ecce cornu illud fa- ritualis-*
ciebat bellum aduersus sanctos, & praeualebat eis, & sanctos altissi-
mi conteret. Et cap. 11. *Ruent, inquit, plurimi in gladio, in flamma,*
in captiuitate, & in rapina. Ioannes quoque in Apocalypsi, cap. Locus
13. prædicit datum iri Antichristo, ut bellum faciat cum san- Apoc. ex
ctis, & vincat eos. Vincet autem sanctos, vel corporaliter: quia ca. 13.
multi manus ipsius non poterunt effugere, sed ab eo crudelissi- Quomo-
mè necari, gloriose mortis triumphum in cælis agent: vel etiam do Anti-
spiritualiter, multi enim Christianorum, qui generali vocabulo christus
nominantur sancti, aut etiam qui habebuntur tunc sancti, & for- vincet
tasse eo tempore sancti erunt, Antichristi, vel allesti muniti sanctos.
bus, vel tormentis deteriti, à fide Christi deficient. Denique
persecutionum & tribulationum, quas diuersis temporibus pas-
sa est Ecclesia, quinque insigniora & nobiliora genera nume-
re ac distinguere licet. Primò enim; passa est Ecclesia in ortu & Quinque
infantia sua persecutionem à ludæis, nascentis Christianæ reli genera
gionis primordia, opprimere & extinguere conantibus: Dein persecu-
de, à Gentilibus, Christianorum corpora exquisitissimis & acer tionum
bissimis cruciatibus variè torquentibus. Decem imperatorum Ecclesiæ.
Romanorum aduersus Christianos, videlicet à Nerone vsque ad
Constantinum Magnum, persecutiones, vide apud Diuum
Augustinum in lib. 18. de ciuitate Dei, cap. 32. Tum ab hæreti-
eis, veritatem & sinceritatem fidei catholicæ impugnantibus,
Postea à schismaticis, veritatem Ecclesiæ discerpentibus, & obe-
dientiam

dientiam vnius capitis atque pastoris abiicientibus. Postremò à malis Christianis, integritatem disciplinæ Christianæ, probitatemque morum, quantum in ipsis est, dissoluere ac labefactare volentibus. Hæc autem omnia persecutionum ac tribulationum genera, vnius persecutionis Antichristi magnitudo & atrocitas continebit.

Persecutio spiritalis.

Veruntamen longè acrior & exitialis erit persecutio spiritalis, in qua quæ mala futura sint, multis verbis indicat Hippolytus in oratione de cõsummatione sæculi. Tolle enim de medio Antichristus omnes sacras imagines, prohibebit omnes cantus, preces, & officia Ecclesiastica: templa omnia aut funditus euertet, aut in vsum tabernarum & stabulorum conuerteret. Comburet omnes libros sacros quoscumque inuenire poterit: & vt scribit Laët. c. 17. lib. 7. viros iustos, libris prophetarum obvolutos cremabit. Vetabit administrationem vsusque sacramentorum, præcipuè verò baptismi & Eucharistiæ: quemadmodum Antiochus vetuit Iudæos circumcidi, & iuge sacrificium eorum abstulit. Fore autem eo tempore maximam baptizandi infantes Christianorum difficultatem, indicat B. Augustinus lib. 20. de ciuit. Dei, c. 8. Per tres porrò annos & dimidiũ Eucharistiæ sacramentum non erit in locis publicis, nec publicè debitus ei honor & cultus adhibebitur, sed priuatim & occultè seruetur & honorabitur à Christianis. Ad hæc vetabit Antichristus, quenquam signare se signo crucis: & hoc signum ex omnibus locis vbicunque erit, auferri præcipiet. Pro signo autem crucis Christianorum, dabit ipse sui amatoribus & sectatoribus, suum characterem & signum, quod qui non gestaue- rit, aut in fronte, aut in dextera, vt Ioannes inquit in Apocalypsi cap. 13. non poterit emere quicquam, vel vendere, vel alia quæ ad commoditatem humanæ vitæ pertinent commercia tractare. Quod autem Antichristi futurum sit insigne, variè traditur: sed inter plures tamen conuenit, fore vel hoc. *Nego Baptistam*, vel, *Nego Iesum*.

Antichristus præcipuè conabitur, de medio tollere Baptismũ Eucharistiæ, & signũ crucis.

Symbolũ & insigne Antichristi. Iudæi in fine solum.

In tempore illo saluabitur populus tuus, omnis qui inueniens fuerit in libro.

S Alui erant ex Iudæis, inquit hoc loco angelus Danicli, extremo illo mundi tempore, scæuiente in bonos Antichristo, non quidem omnes Iudæi, sed, interprete Theodoro, quicumquẽ Eliẽ prædicationi obtemperantes, salute digni erunt: scilicet, quos Deus iam inde à principio præcognouit. Dei quippe cognitionem, librum angelus nuncupauit. Ergo notitia Dei, quia prædestinauit eos, quibus præsciuit se daturum vitã æternam, per quandam similitudinem, & hic, & compluribus aliis

Scriptis.

Scripturæ locis, liber appellatur. Audi B. Augustinum in libro vigesimo de ciuitate Dei, ca. 15. de huiusmodi libro in quo scripti dicuntur electi, ad hunc modum scribentem. *Non Deum liber iste commemorat, ne obliuione fallatur: sed prædestinationem significat eorū, quibus æterna dabitur vita. Neque enim nescit eos Deus, & in hoc libro legit, ut sciat, sed potius ipsa eius præscientia de illis, qua falli non potest, liber est vitæ, in quo illi sunt scripti, id est, prædestinati.* Variè autem Scriptura describit hanc Dei præcognitionem electorum: namque hic eos appellat scriptos in libro, præcisè, in epistola ad Philipenses cap. 4. dicuntur eorum nomina scripta in libro vitæ, apud Lucam ca. 10. dicuntur eorum nomina scripta in calis: Ioannes verò in Apocalypsi, dixit eos scriptos esse in libro vitæ ægni.

Libet Dei in quo scripti sunt electi quid sit.

Tanti porro est hic liber, ut qui in eo scriptus non fuerit, vitam æternam consequi nequaquam possit. Etenim Ioannes in Apocalypsi capite vigesimo primo, cum locutus esset de cælesti ciuitate, tubdit, *non intrabunt in eam, nisi qui scripti sunt in libro vitæ ægni:* & vltimis verbis capite 20. *quicumque*, inquit, *non est inuentus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis*, & hoc loco angelus dixit, eos duntaxat in persecutione Antichristi fore saluos, qui scripti fuerint in libro. Omnes autem qui in hoc libro non sunt scripti, eos omnino perituros, æternisquæ mactandos suppliciis declarat Ioannes in Apocalypsi ca. 13. 17. & 20. Quin pro maximo præmio pollicetur Deus iustis, apud Ioannem in Apocalypsi capite tertio, non deleturum se nomina eorum de libro vitæ, & Dauid in psalmo vigesimo octauo, ut maximam poenam, imprecatus & minatus est impiis hominibus dicens, *deleantur de libro viventium, & cum iustis non scribantur.*

Quantum faciendus sit liber vitæ.

Locus Psal. 68. explicatur.

Verum, hi duo posteriores Scripturæ loci, ferunt secum non nihil quæstionis, quomodo qui scripti sunt in hoc libro, deleri vnquam possint. Siquidem, qui semel prædestinatus est, non potest non semper esse prædestinatus: neque is gratia illa prædestinationis potest vnquam excidere. Hanc quæstionem potest & explicuit Augustinus, tractans prædictam in Psalmo sexagesimo octauo sententiam: sic enim scribit. *Frates, non debemus intelligere, quod Deus quemquam scribat in libro vitæ, & postea deleat ipsum: si homo dixerit, quod scripsi scripsi, de titulo in quo scriptum erat, rex Iudaorum Deus quemquam scribit & delet?* *Præcisus est, prædestinatis omnes ante constitutionem mundi, regnantes cum filio suo in vitæ æterna. Hos conscripsit, ipsos continet liber vitæ.* Et in Apocalypsi scriptum est *conscribens illi, id est, Antichristo, omnes qui non sunt scripti in libro vitæ.* Ergo non ei conscripsit quicumque in libro vitæ scripti fuerint. *Quomodo igitur*

Quomodo possit deleri de libro viuere.
D. Aug. conc. 2.
in psal. 68
Ioan. 19
Rom. 21
Apoc. 20

Iam 3.

igitur de libro vitæ delentur, qui in eo nunquam scripti sunt? Hoc dictum est secundum spem ipsorum, quia ibi se scriptos putabāt. Quid est delentur de libro vitæ: nisi, etiam ipsi confiter, non se in libro esse. Sicut Iudei qui sperabant se, tamquam merito iustitia sua, in libro Dei esse scriptos, quibus dixit Dominus, scrutamini scripturas, in quibus putatis vos vitam eternam habere, cum perducta fueris damnatio eorum, ad ipsorum etiam cognitionem, delebuntur de libro vitæ, id est, non ibi se esse scriptos agnoscent. Nam versus sequens, apponit quod dictum est, & cum iusti non scribantur. Dixi ergo, deleantur, secundum spem eorum, secundum autem aequitatem tuam, quid dicat non scribantur. Haftenus ex Augustino, voluit igitur David, ut Deus ita tractaret impios homines, ut & ipsi timerent, & alibi omnes liquidò intelligerent, ipsos nunquam fuisse scriptos in libro vitæ, id est, non fuisse ex eorum numero, quos Deus ab æterno elegerat, & ad vitam æternam prædestinauerat.

D. Tho. B. Thomas in prima parte, quæst. 24. disputans de libro vitæ, in 1. par. docet, quosdam esse in hoc libro scriptos simpliciter, & hos esse, qui secundum Dei propositum, ad consequendam æternam vitam prædestinati sunt: atque hos nequaquam deleri posse.

Alios esse Alios esse qui tantummodo secundum quid, in libro vitæ scripti sunt, hoc est, secundum solam gratiam præsentis iustitiæ, in qua nonnunquā & aliquandiu permanēt. Sed quia isti nō sunt de prædestinatis: non enim permansuri sunt in gratia, & ad extremum, cum peccato mortali decessuri sunt, propterea nō sunt simpliciter, sed secundum quid, dicuntur in libro vitæ scripti. Ergo & prædestinati secundum quid dici possunt deleri de libro vitæ: videlicet ea ratione, ut versantur aliquando in peccatis: & habita ratione huius temporis atque status, indigni sunt vita æterna, reique æternæ damnationis. Similiter etiam reprobi & ut vocantur in scholis præfati, dici possunt secundum quid, scribi in libro vitæ, quia nonnunquam, & quidam sanè ad longum tempus, sunt in gratia Dei, & secundum quem statum, sunt filij Dei, & digni vita æterna, quam, si in eo statu perseverarent, proculdubio consequerentur.

Liber
Ezechielis,
scriptus
foris
& intus,
cap. 2.

Huius rei figuram putant fuisse nonnulli librum illum Ezechielis ostensum, qui erat scriptus intus & foris, & interior quidem scriptura eius, continebat electos ac prædestinatos, qui verè & coram Deo scripti sunt in libro vitæ, exterior autem scriptura, continebat alios, qui ad aliquod tempus sunt in gratia Dei, & vel suo, vel aliorum iudicio scripti esse in libro vitæ existimantur.

Euthy-
mius.

Euthymius super Psalmo 68. & 138. triplicem in Sacra scriptura reperiri librum affirmat. *Liber Dei*, ait ipse, *est summa eius scientia, Scriptura vero, perpetua memoria. Per libros enim, variam &*

multiplicem Dei cognitionem diuina litera figurans & intelligunt. Triplex Est autem triplex diuina scientia liber, & unus quidem magis est Dei liber universalis, in quo omnes tam iusti quàm peccatores in hanc mortalem vitam venturi, & postea morituri, scribuntur: quem Dauid insinauit in Psalm. 138. dicens, in libro suo omnes scribentur, hoc est, tam perfecti quàm imperfecti. Alter liber scientia Dei est, magis priuatus, in quo soli iusti scribuntur, quos etiam solos Deus nosse dicitur, scilicet cognitione approbationis, unde cecinit Dauid Psalm. primo, nouit Dominus uiam iustorum, & Paulus secunda ad Timotheum secundo, firmum, inquit fundamentum Dei stat: nouit dominus qui sunt eius, & hunc librum significauit Dauid Psalm. 68. cum dixit de impiis: & cum iustis non scribentur. Tertius liber est, in quo peccatores scribuntur: de quo libro supra capite septimo, scripsit Daniel, iudicium sedit, & libri aperti sunt, & ex his iudicati sunt uiuentes & mortui, ut ait Ioannes in Apocalypsi capite uigesimo. Sic Euthymius. Verùm de libro uitæ, quatenus ad loci huius Danielis explicationem pertinebat, satis dictum sit.

Quamquam illud quoque monere lectorem uolumus, locum Cathariz hunc Danielis, ualere ad confutandam opinionem Ambrosij Catharini, qui in libro suo de prædestinatione, eos qui æternam de præde uitam consecuturi sunt, in duas tribuit classes, in priorem reponit prædestinatos, id est insignes quosdam viros sanctos, in posteriori numero complures alios, qui etiam si non fuerint prædestinati, id est, sola Dei gratia, non ob præuisa eorum merita, electi ad uitam æternam, nihilominus tamen, æternam felicitatem consequentur. Hanc inquam opinionem excludunt uerba Danielis, qui hoc loco scripsit, eos tantum qui scripti fuerint in libro, id est, uelut interpretati sumus, qui prædestinati fuerint, esse saluandos. Danieli consona loquitur Ioannes in Apocalypsi, in ca. 20. & 21. affirmans, fore, ut quicumque inuenti non fuerint in libro uitæ scripti, hi omnes mittantur in stagnum ignis, negans item ullum cœlestem Hierusalem intraturum, qui in libro uitæ scriptus non fuerit.

Habet præterea hic locus Danielis quæstionem, sanè dignam, An in fine mundi, omnes Iudæi conuertendi sint ad fidem Christi. Videretur Daniel id negare, refert enim dixisse sibi angelum: eos dumtaxat saluandos esse ex populo Hebræo, qui scripti in libro uitæ inuenti fuerint: id est, tantum prædestinatos. Præterea, Theodoretus in commentario huius loci, & D. Gregorius homilia duodecima in Ezechielem, tradunt, non quidem omnes, sed multos tamen Iudæorum, Theodori & Enoch prædicatione doctos atque permotos, fidem Christi suscepturos. Ad hoc, Ioannes in Apocalypsi ait, eos qui cōsentient tunc.

tient Antichristo, eumque adorabunt, miserissimo exitu perituros: constat autem ex relatione Patrum, vt nos præcedenti libro commemorauimus, ludzōs fore primos, maximeque studiosos Antichristi sectatores. D. quidem Augustinus in libro vigesimo de ciuitate Dei capi. 29. indefinitè dixit, ludzōs in fine seculi credituros in Christum. *Per Eliam, inquit, exposita sibi lege, vltimo tempore, ante iudicium, Iudeos in Christum verum esse credituros, celeberrimum est in sermone, creditūsq; fidelium.* Ex aduerso autem, omnes ludzōs tunc amplexaturos fidem Christi,

Apos. 4.
D. Augu.

Locus
Pauli ad
Roma.
nos 11. ca.

D. Chry.
soft.

non dubiè videtur nos docere Diuus Paulus in vndecimo capite epistolæ, quam scripsit ad Romanos, sic enim ait. *Nolo vos ignorare fratres mysteriū hoc, quia cecitas ex parte cōsigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fiet.* Vult igitur Paulus, omnem Israel, vltimo illo tempore, futurum esse saluum. Chrysostomus item homilia decimanona in hanc ipsam epistolā Pauli explanans illa eius verba, quæ sunt in eodem capite, *Quod si delictum illorum diuitia sumus mundi, & diminutio eorum, diuitia gentium: quanto magis plenitudo eorum, nō dixit Paulus ait Chrysostomus, quanto magis cōuersio, vel correctio ipsorum, sed quanto magis plenitudo ipsorum, hoc est, quādo vniuersi ad fidem accessuri sunt.* Hoc vero dicens, ostendit tunc plus fore gratiæ donique Dei, ac prope totum. Ita Chrysostomus.

Auctoris
sententia
non om-
nes Iudæi
as in fine
saluandos.

Ego, vt meum quoque iudicium ac sensum lectori aperiam, ita sentio Non omnes Iudæos, qui extremo illo mundi æuo futuri sunt, conuersum iri ad fidem Christi, aut æternæ salutis fore participes. Hoc enim expressè declarauit angelus, cū dixit Danieli. In illo tempore saluum esse futurum omnem populum Hebræum, qui inuentus fuerit scriptus in libro. Illud enim, *qui inuentus fuerit scriptus in libro*, restringit ac contrahit signum illud vniuersale, *omnes*. Si enim omnes Iudæi tunc futuri essent salui, angelus simpliciter ac præcisè dixisset, *in illo tempore saluabitur omnis populus tuus*: præsertim cum id audire ac nosse lætissimum ac iucundissimum futurum esset Danieli. Atque id ipsam etiam Theodoretum & B. Gregorium sensisse supra ostendimus. Illud præterea censeo, licet non omnes Iudæos, plerōsque tamen eo tempore fidem Christi accepturos: ita vt tanta eius populi credentium futura sit multitudo, vt propter eorum qui non sunt credituri paucitatem, omnis populus Hebræus, crediturus esse, verè dici possit. Nam quod plurimum est in aliquo genere, id humano quodam loquendi modo, simpliciter *omne* appellamus. Quam loquendi rationem, ne ipsa quidē diuinæ Scripturæ grauitas & veritas respuit: solet enim generales quasdam sententias enunciare, quæ tamen non ex toto, sed

sed plurimum, maximaque in parte vera sunt. Atque hanc ob Scripturę causam Dominus noster dixit, vt Matthæus refert cap. 17. *Elias mos tri-* mos tri-
quidem veniet & restituet omnia, & Paulus dixit, *cum intrauerit* buere ge-
plenitudo gentium, tunc omnis Israel saluus erit. Quin eo ipso lo- neriquod
 co Paulus ad id comprobandum citat verba Dei, quę sunt apud maximam
 Isaiam capite quinquagesimo nono, secundum translationem parti con-
 septuaginta interpretum, *Veniet ex Sion, qui eripiat & auertat im-* uenit.
pietatem Iacob. Quorum verborum hæc est sententia: E gente Locu
 Iudaica secundum carnē nascetur Messias, qui sit liberator eius Isaię ex
 gentis, hoc est qui deleat peccata populi Hebręi, qui secundum c. 59. expli
 carnem ex patriarcha Iacob descendit. Hęc autem abolitio pec catu.
 eatorum populi Hebręi, eiusque ad fidem conuersio, cū neq;
 ad Christi & Apostolorum prædicationem, neque adhuc qui- dem pera-
 cta sit (non enim propter paucos Iudęos, qui conuersi sunt ad Christum, innumerabilibus, omni seculo in sua impie-
 tate cęcitareque permanentibus, verē diceretur, populum He- bęorum
 fuisse ab impietate liberatum, & ad Christi fidem con- uersum) cū inquam,
 illud varicinium Isaię adhuc comple- zum non fuerit, necessariō
 sequitur, complendum esse in fine seculi, quo tempore videlicet tanta
 sit futura Hebręę gentis, ad fidei Christianę, æternęque salutis participationem
 conuersę frequentia, vt propter eius numerosissimā multitudinem, om-
 nis populus Hebręus ab impietate liberatus, & ad æternam sa-
 lutem perductus, verē dici queat.

*Es multi de ijs qui dormiunt in terra puluere, eui-
 gilabunt: alij in vitam æternam, & alij
 in opprobrium, vt videant
 semper.*

R ESTE monuit August. lib. 40. de ciui. Dei, c. 15. huius sentē D. Augu.
 tię Danielis perquam similem esse illam Domini nostri, quam memorat Ioannes ca. 5. *Veni hora, in qua omnes qui
 in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, & procedēs, qui bona fe-
 cerunt, in resurrectionē vitę, qui verō mala ogerūt, in resurrectionem
 iudicij.* Nam pro eo quod Christus dixit, *qui in monumentis sunt,*
 angelus dixit, *qui in puluere terra dormiunt,* siquidem illud dor-
 mire, significat, hominis mortui viuacē esse animum, licet eius
 vita, sensus hominum lateat: corpus autem humatum, vel se-
 pulchro conditum, paulatim in terrenum pulueremgēsoluitur. Collatio
 Illud igitur, *dormiunt,* dicitur de mortuis, propter animas sp- vnus lo-
 perstitēs morti, sed quarum vita mortales lateat: illud autem *in* ci Dan. cū
terra puluere, propter corpora dictum est, quę paulatim in pul- alio D. lo
 uerē dissoluuntur. Hic præterea dicitur, *euigilabūt,* illic dictū est, annis ex
 audiet D. Augu.

Differen-
tia resur-
rectionis
bonorū
& malo-
rum.

1. Cor. 15.
Dubita-
tio quo-
modo an-
gelus di-
xit, mul-
tos ex
mortuis
resurre-
cturos, cū

omnes
sūt resur-
recturi.
Multos
pro om-
nibus, &
omnes
pro mul-
tis vsur-
pat scrip-
tura.

Augst. li.
20. de Ci-
uit. ca. 23.

Gen. 17.

Gen. 22.

Locus ex
quarto li-
bro Esdrę

audiet vocem filij Dei, & procedent. Denique hic dicitur, *alii in vi-
tam æternam. & alij in opprobrium, ut videant semper*, id est: non
tantum afficiuntur opprobrio, verum etiam illud ipsi ante ocu-
los semper habentes, semperque intuentes, incredibiliter cru-
ciabuntur. Pro hoc dictum est a Domino nostro, *qui bona seu-
rum procedent in resurrectionem vitę, qui vero mala egerunt, in re-
surrectionem iudicij*. Communis enim omnium hominum est
resurrectio ad vitam incorruptibilem, differentia verò erit bo-
norum & improborum, quod illi procedent ad resurrectionem
vitę, ut ait Dominus: vel ut hic dixit angelus, resurgent ad vi-
tam æternam, vel ut dixit Paulus, non tantum resurgent, sed
etiam immutabuntur, hi autem procedent ad resurrectionem
iudicij, id est, resurgent, ut iudicio Dei, æternis suppliciis coa-
demnentur, vel ut inquit Daniel, resurgent ad opprobrium
sempiternum: vel secundum Paulum, resurgent tantum, &
non immutabuntur.

At enim videtur illud in utraque sententia dissonum ac di-
versum quod Dominus illic dixit, omnes resurrecturos, hoc au-
tem loco angelus inquit, multos euigilatos. Certum autem
est, omnes homines tam probos quàm improbos ad vitam resur-
recturos. Etenim præter illam Domini sententiam, idem quo-
que testificatur Paulus in prioris epistolę ad Corint. cap. 15. di-
cens: *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vi-
ficabuntur, & paulo infra, omnes quidem resurgentes, sed non om-
nes immutabimur.* Soluit hunc nodum D. Augustinus eo loco
quem proxime posui. Non putetur, inquit, *diversum, quod cum
ibi positum sit, omnes qui sunt in monumentis, hic non dicat propheta
omnes, sed multi dormientium in terra aggere.* Põsit enim aliquan-
do Scriptura pro omnibus vocabulum multos. Propterea & *Abraha
dictum est, patrem multarum gentium posui te, cui tamen & alio
loco dicitur: in semine tuo benedicentur omnes gentes.* Idem docet
Theodoretus & alio exemplo cõfirmat, sumpto ex capite quin-
to epistolę ad Romanos: vbi Paulus, cum prius dixisset, pro-
pter peccatum Adę factos esse omnes peccatores: posterius sub-
dit, propter eius inobedientiam, multos esse constitutos pecca-
tores: manifeste vsus vocabulo, multorum, pro voce, omnium.
Huius loci Danielis de resurrectione mortuorum, similia legun-
tur in libro quarto Esdrę, capite septimo. *Excitabitur, inquit,
quod nondum vigilat seculum, & morietur corruptum, & terra red-
det, quę in ea dormiunt: & pulvis qui in eo silentio habitans: &
pręsumptuaria reddens, quę eis commendata sunt anima. Et reuela-
bitur altissimus super sedem iudicij, & pertransibunt miseria, & lon-
ganimitas congregabitur. Iudicium autem solum remanebit, veri-
tas stabit, & fides conualescet, & opus obsequetur, & merces osten-
detur.*

detur, & iustitia vigilabunt & iniustitia non dominabuntur. Sic est illic.

Nec mirandum accidat lectori, me usum esse sententiis libri quarti Esdræ, qui non modo non est canonicus, verum etiam apocryphus à Patribus reiectus est. Equidem sequentis in hoc sum D. Ambrosium, qui in libro de bono mortis, cum ipsum locum Esdræ, quem nunc memoravi, sub nomine Esdræ, & cum magna laude sententiæ, ad confirmandam fidei nostræ doctrinam, quæ est de resurrectione mortuorum, adducit. Quin idem in Epistola vigesima prima quam scripsit ad Honorianum suadet, librum quartum Esdræ legendum esse, quod in ipso anima, cælestis esse naturæ demonstratur, & Philosophorum nugæ de ipsius substantia confutentur. Sed quid ego eius libri, Ambrosium, Cyprianum, aliosque Patres probatores, & laudatores memorem, cum eius libri sententias aliquot, etiam Catholica Ecclesia in sacro sanctæ Missæ mysterio, & in publicis suis precationibus usurpet? Siquidem per singulos annos in feria tertia Pêtecostes, Missam orditur ab ea sententiâ, quæ in 2. cap. lib. 4. Esdræ legitur. *Accipite incunditatem gloria vestra, gratias agentes Deo, qui vos ad cælestia regna vocavit.* Et ex eodem capite in solennitatibus martyrum decantat illud: *Modo coronantur, & accipiunt palmam.* Atque ob hanc causam factum arbitror, ut hi duo posteriores libri Esdræ, cum aliis saceris, & canonicis libris coniuncti, ederentur, & circumferrentur. Verum, quia hic ipse liber, sicut multas habet ad veritatem Christianæ fidei pietatēque commendandam insignes, & ad modum probabiles sententias, ita quoque non paucos permixtē continet errores, ac fabulas, quibus maximè libri fides, & auctoritas eleuatur, propterea à is liber, à Diuo Hieronymo, & à multis patribus, nō tantū, ut apocryphus repudiatur, sed etiam ut fabulosus contemnitur, & deidetur.

Sententiæ aliquot libri quartus Esdræ: non solū Patres, sed ipsa Ecclesia usurpat.

D. Hier. in præfa in Esdrā epi. 109.

Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.

Angelus proximè docuerat de resurrectione iustorum, id quod est omnium commune, eos scilicet, ad vitam æternam resurrecturos. Nunc nonnullam eorum diversitatem secundum gloriam accidentalem, fore indicat, docens, qui aliorum fuerint magistri & doctores, eosque ad iustitiam, id est, ad omnem virtutem, prout ad Deum, refertur, colendam, & capiendam erudierint, atque induxerint, eos præcipuo quodam, & singulari gloriæ splendore cæteris clariores fore: comparando eos cum splendore cæli, & stellarum fulgore. Cu

Differētia inter beatos suura.

ius simile quid scripsit Paulus in posterioris epistolę ad Corinthios, ca. decimo quinto. *Alia est, inquit, claritas solis, alia claritas lune, alia claritas stellarũ: stella enim à stella differt in claritate: sic & resurrectio mortuorum.* Sed quia duas sententias supradictis verbis complexus est angelus, priorem illis verbis. *Qui docti fuerint, fulgebunt ut splendor firmamenti,* posteriorem illius, *& qui ad iustitiã erudiunt multos,* differt inter ipsos interpretes aliis consentibus, diuersos gradus beatorum his duabus sententiis insinuari: aliis verò affirmantibus, vnum eundemque gradum doctorum, vtraque sententia diuersis verbis indicari.

Docti qui
fulgebunt
quinam
sunt.

Carthusianus igitur Albertum secutus, priori sententia at significari omnes electos, qui non excellunt scientia, vt alios docere & possint, & pro officio debeant: & istos vocat hic angelus doctos, vnctione nimirũ spiritus sancti, qui nota fecit eis, quæcumque ad salutem consequendam, nosce illis opus erat: de quibus Dominus dixit, Ioannis sexto: *Et erunt omnes docibiles Deo.* Omnes enim iusti simul cum gratia habent septem dona Spiritus sancti, in quibus numerantur, intellectus, scientia, & sapientia. Itaque docti appellantur hoc loco, quicumque simplici, & quæ priuatim ipsorum tantum vitæ regendæ, ac moderandæ sufficiat doctrina sunt præditi. Horum gloria comparatur cum firmamenti splendore, qui non est lux cõdensata: quoniam horum gloria, præsertim accidentalis, minor est, quàm eorum, qui in docendis aliis, & ad vitam æternam perducendis versantur.

Horum,
qui alios
erudiunt
gloria.

Posteriori vero sententia, putat Carthusianus declarari gloriam eorum, qui in Ecclesia munus, & dignitatem doctorum, atq; magistrorũ obtinent, de quibus lege Paulũ ad Ephesios 4. Hi plurimos iuuant, seruitutẽque dæmonis, & peccati ereptos, veræ libertati, & gloriose seruituti iustitiæ, ac Dei assertores, idquẽ præstāt verbis, exẽplis, scriptis, denique quoquomodo possunt. Horum magnam esse in cælis gloriam ostendit Dominus noster apud Matthæum cap. 5. dicens: *Qui fecerit hæc, & docuerit homines, magnus vocabitur in regno calorum.* Horum gloriam, fecit angelus similem claritati stellarum, quarum videlicet, lux densior est, & ad res alias collustrandas efficacior. Sane si ex astris celestibus multa & magna commoda, in terram defluunt, non minora, ex doctis, sanctisque magistris, in Ecclesiam, populumque Christianum redundant. Ac isti quidem, in omnium quos erudiunt ad iustitiam, metitis, quodammodo, merentur, atque in eorum omnium coronis, & ipsi coronantur. In hos verissimè competit, quod prodidit beatus Dionysius, diuinarum omnium perfectionum, diuinissimam esse perfectionem: Dei cooperatorem esse in reductione anima-
rum ad

rum ad creatorem. Hactenus ex Carthusiano.

At verò glossa interlinearis, & Lyranus, contra censent. Alia eius
loci ex-
positio.
Priori enim sententia, magistrorum gloriam, posteribz autem
eorum qui non sunt magistri, & sanctitate magis vitæ, quam
præstantia doctrinæ, prædicatores sunt, significari arbitrantur.
Horum opinionem adiuuat versio Theodotionis, & Græca
editio vulgata, quam hic sequitur Theodoretus, & refert Diuus
Hieronymus, ea vero sic habet, *Et intelligentes fulgebunt sicut
splendor firmamenti: & a iustis multis, quasi stella in secula, & ul-
tra.* Quam lectionem memorans hoc loco Hieronymus: *Iuxta
Theodotionē, inquit, significatur hoc loco, quoddam docti similitudinē ca-
li habere: & abq; doctrina iusti stellarū fulgori cōparentur: tantū-
que sit inter eruditam sanctitatem, & sanctā rusticitatem, quantū
cælum distat, & stella.* Theodoretus tamen hanc ipsam translatio-
nem, aliter interpretatur. Nam priori sententiæ significari putat,
insigniores omnes Sanctos. & beatos: posteriori vero alios, qui
sunt inferioris meriti, & gloriæ, sic enim scribit: *Probatissimi ele-
ctorum, splendori firmamenti. & solis lumini similes fiunt: inferiores
illis, hos enim significauit per multos, stellarum lumen imitulantur.
Similiter etiam Paulus, beatorum ordines distinxis, dicens: quem-
admodum alia est claritas solis, alia lune, alia stellarum: ita diuer-
sitatem fore in resurrectione mortuorum.*

Sed mihi videtur simplicior, atque planior, ob idque proba 2. Cor. 15.
Auctoris
sententiā.
bilioꝝ huius loci explanatio, quam habet commentarius Diui
Hieronymi, vt per vtramque sententiam, idem (& hoc frequen-
tissimè fit in sacris litteris) diuersis verbis significatum sit, id
est, singularis quædam excellentia gloriæ eorum, qui multos
docuerunt veritatem, & ad studium, cultumque virtutum in-
struxerunt. Itaque in supradictis sententiis, qui prius appellan-
tur docti, post dicuntur erudire multos ad iustitiam, vt hac di-
uersitate verborum, idem munus, & meritum significetur eo-
rum, qui sunt, aliorum magistri, & doctores. Idemque signifi-
cari putandum est, splendore firmamenti, atque stellarum
fulgore, neque enim alius est splendor cæli, & alius stellarum.
Enimvero, omnis cæli lux, & claritas ex astris est. Audi Hie-
ronymum. *Magistri habebunt similitudinem cali & qui alios erudie-
runt, stellarum fulgori comparabuntur. Non enim sufficit scire sa-
pientiam, nisi & alios erudias: tacitusque sermo doctrina, alium
non edificans mercedem operis recipere non potest, iuxta illud Sapien-
tis in libro Ecclesiastici cap. 41. Sapientia abscondita, & thesaurus
inuisus, quæ utilitas in utrisque?*

Sed hoc Hieronymi dictum, de iis accipiendū, quorū inter-
est alios docere: vt sunt pastores, & doctores Ecclesiæ. Nam mo-
nachum, & qui solitariam vitam agit, nihil prohibet esse doctū

Dion. li. sacrarum literarum, cuius tamen non est, auctore beato Dionysio, alios purgare, illuminare, & perficere, & cuius est, ut de Eccle. nyfio, quodam loco dixit Hieronymus, lugere potius, quam docere. hier. c. 6.

Hunc ipsum locum Danielis commemorans, & tractans D. Hieronymus in epistola centesima testia, quæ scripta est ad Paulinum, Daniel. inquit, in fine sacratissima visionis ait iustos fulgore sicut stellas: & intelligentes, id est, doctores, quasi firmamentum. Vides, quantum inter se differunt iuxta rusticitatem, & doctrinam instituta? Alij stellis, alij celo comparantur. Quanquam iuxta Hebraicam veritatem, utrumque de eruditio possit intelligi. Ita enim apud eos legimus, qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendores firmamentis, & qui ad instituta erudiunt multos, quasi stelle in perpetuas et ornatas.

Ponit item Hieronymus hoc loco quæstionem, Solent, inquit, nonnulli querere, utrum doctus sanctus, & simplex sanctus, eadem mercedem habeant, & unam in caelestibus mansionem? Quam ipse videtur soluere secundum translationem Theodotionis, dicens, quantum differt inter cælum & stellas, tantum distare inter eruditam sanctitatem, & sanctam rusticitatem. Idem in epistola, quam scripsit ad Paulinum, sancta, inquit, rusticitas sibi tantum prodest, & quantum edificat ex vite merito Ecclesiam Christi, tantum nocet si eam destruensibus non resistat. Verum ea quæstio facile soluitur hac distinctione scholastica: si comparatio docti & indocti hominis, & utriusque iusti ac sancti, fiat in gratia essentiali mensura meriti & præmij sanctorum, non aliunde quam ex magnitudine gratiæ, & caritatis eorum æstimari debet. Maior tamen occasio sese offert, uberiorque suppetit materia, augenda gratiæ gloriæque amplificandæ, doctoribus Ecclesiæ, quæ idiotis: eorum quippe munus, & officium est in docendis iuuantisque hominibus, Deique nomine atque honore illustrando, perpetuo versari. Quod si non agatur de gloria essentiali, sed de accidentali, non dubium est, quin præcipua quedam, & singularis huiusmodi gloria, sanctos ecclesiæ doctores in cælis maneat: quam Theologis appellare libuit, aureolam, eamque triplicem distinguere, vnam doctorum, alteram martyrum, tertiam virginum.

Ridicula interpretatio Porphyrij ex D. Hier.

Ceterum, vera superiorum verborum angeli interpretatione posita & constituta, iuuat etiam hoc loco, decidendam propinare lectori, insulsißimam Porphyrij interpretationem, qui superiora verba, quæ angelus de resurrectione omnium hominum aperte & expresse dixit, ea conatus est, ad regis Antiochi, & Machabæorum tempora & gesta detorquere. Parta, inquit, victoria à Machabæis, & cæsis Antiochi ducibus, ipsoque Antiocho in Perside mortuo: saluatus est populus Israel, qui scriptus erat in libro Dei: & hoc qui legem Dei fortissime defenderat. E contrario, delati sunt de libro, illi nimirum qui

qui prauaricatores fuere legis, & partes Antidichi secuti sunt. Tunc qui in puluere terra dormiebant: id est, operati erant malorum pondere, & tanquam in sepulchris miseriarum reconditi iacebant: ad in speratam victoriam, de terra puluere surrexerunt, & de humo eleuauerunt caput suum: custodes quidem legis resurgentes in vitam aeternam: prauaricatores autem, in opprobrium sempiternum. Magistri autem & doctores, qui legis notitiam habuerunt, fulgebunt quasi calum: & qui inferiores populos, exhortati sunt ad custodiendas ceremonias Dei, ad instar astrorum splendebunt. Ponit quoque Porphyrius historiam de Machabæis, in qua dicitur, multos Iudæorum sub Mathatia, & Iuda Machabæo, ad eremum confugisse & latuisse in speluncis atque cauernis petrarum: & post victoriam, processisse. Et hæc nunc metaphoricè, quasi de resurrectione mortuorum esse prædicta. Hæc Porphyrius.

Cuius interpretationem, meras esse nugas, ineptias, atque figmenta, facile est, vel nullo docente aut dicente, cuius intelligere. Si enim quod proximè antecessit de tribulatione illius temporis, quæ tanta dicitur esse futura, quanta nunquam antea post orbem cõditum fuerit, id nullo modo intelligi potest, vt supra ostendimus, de tribulatione quæ ab Antiocho Iudæis accidit: quanto minus eo referri hæc poterunt, quæ tam euidenter de resurrectione mortuorum prædicta sunt. Quod si per dormientes in puluere terræ intelligere oportet, secundum Porphyrium, Machabæos, & eorum socios, qui vt suggerent persecutionem Antiochi, in specus, & sub terranea loca sese abdiderant, atque inibi tamquam mortui in sepulchris versabantur: cum isti ea calamitate premerentur propter pietatem erga Deum & obseruantiam diuinæ legis, eos profecto viros bonos & pios fuisse necesse est. Quomodo igitur de istis loquens angelus dixit, aliquos eorum resurrecturos ad vitam æternam, alios vero ad opprobrium sempiternum? Sed præstat hic adscribere quemadmodum hanc Porphyrij, contumaciter veritati repugnantis explanationem refellat Theodoretus. Dicât, inquit, qui hæc Antiocho aptare conantur, quinam resurrexerint illo regnante, quorum alij vitam aeternam, alij sempiternam dedecus perceperint? quod si istis verbis significari dixerint Machabæos, qui de speluncis exierunt, maiori risu digni erunt, siquidem eosdẽ suis se pios, & impios necesse erit: cum prophetia dicat, eorum qui dormiebant in puluere terra, alios resurrexisse ad vitam aeternam, alios ad opprobrium sempiternũ: at hoc minime quadrat in Machabæos: pius quippe omnis eorum catus. Neque in eos competit, quod dicitur de vita aeterna: siquidem illi omnes, etiam post victoriam, vel per fraudẽ, vel in prælio interfecti, præsentem vitam perdidērūt.

Theodoretus Porphyrium egregie refellit.

*Igitur anilibus fabulis relictis, communem hinc mortuorum resur-
rectionem, & post resurrectionem iudicium futurum discamus: quo
iudicio, alij aeterna vita, alij sempiternis opprobriis digni declara-
buntur. Haftenus ex Theodorico.*

*Tu autem Daniel, claudes sermones, & signa librum
usque ad tempus statutum: plurimi pertransibunt, &
multiplex erit scientia.*

Inuchi-
tur in hę
reticos
nostri tē-
poris.

Hier. ep.
103. ad
Paulinū.
2. Pet. 3

A Vdis hæretice, quid hic dicat angelus: iubet enim Da-
niel, ut prophetiam suam obscuraret atque occultet, iu-
t ut fiat tanquam scriptura, quæ clausa est & signata, lege-
re volenti. Ex quo apparet, & Danielē auctorem fuisse huius li-
bri, & librum ipsius esse perobscurum, & perdifficilem ad in-
telligēdum. Atque hoc ipsum de compluribus aliis diuinis scri-
pturis, alibi traditum est. Idemque proditum est à patribus, de
lib. Genes. Iob, Canticorū, de primis & vltimis visionibus Eze-
chielis, de Apocalypsi Ioannis, cuius tot esse mysteria, quot
sunt verba dixit Hieronymus: denique de Pauli epistolis, in qui-
bus quædam esse difficilia intellectu, diuus Petrus affirmavit.
Nunc igitur hæretice, perfrica frontem, & audacia utens pro
sapientia, in concionibus imperitorum & perditorum, tuique
similium hominū, tua ista circulatoria loquacitate & iactan-
tia, licet reclamantibus sacris libris, cunctisque patribus repug-
nantibus, dic nihilominus tamen confidēt, omnem diuinam
Scripturam, cuilibet, etiam de vulgo, facilem esse intellectu, ac
peruiam. Sic profectō est ingenium hæreticorum: piget eos re-
ctē ac modicē mentiri. Nam quia semel veritatis fines transie-
runt, insigniter atque impudenter iuuat esse mendaces. Nimi-
rum, similes isti sunt Herostrato: quem ferunt, incendio Ephe-
sini Dianæ templi, toto orbe celeberrimi, nomen suum nobili-
tate voluisse: sic isti, ruina Catholicæ religionis & doctrinæ,
gradum sibi struunt ad gloriam. Sed nos verba Danielis, quæ
proposita sunt, excutiamus.

Interpre-
ratio ver-
borū Da-
nielæ,

Tu, inquit, Daniel, claudes sermones, & signa librum, &c. An-
gelus qui Danieli multiplicem reuelauerat veritatem, occulta
esse significans, quæ ipsi locutus est, præcepit, ut sermones suos
inuolueret, librumque ita signaret, ut quamuis plurimi eum le-
gerent, attamen obscuritatis eius profunditatem minime pe-
netrantes, diuersa admodum de libri eius intelligentia opinan-
rentur. Et hoc est quod ait, *pertransibunt plurimi*, id est, plurimi
eum librum perlegēt: solemus enim dicere, percurri librum,

Fecundi-
tas sacræ
scripturæ
si sint hæc prophetias. Quod autem sequitur, *& multiplex erit
scientia,*

scientia, significat, obscuritatē libri, causam fore, ut eū legētes, atque interpretantes, plurimas, maximeque diuersas interpreta-
 tiones afferant: quæ res multiplicem diuinæ scripturæ scienti-
 am parit. Tanta enim est sacræ scripturæ vbertas & sæcundi-
 tas, ut multorum, & inter se discrepantium, verorum tamen
 omnium sensum, non modo capax, sed serax etiam sit: Nam
 ut omittam, quod idem scripturæ locus, multos sensus, etiam
 literales habere potest, habet præterea sensus mysticos: quo-
 rum natura & tractatio multiplex est patem vtilitati iucundi-
 tatem habens. Quod autem subditur, *vsque ad tempus statutum*,
 triplicem habet intellectum; vel, quoad veniat tempus à Deo
 præfinitum, quo tempore euentura sunt, quæ in hac visione an-
 gelus prænuñciauit Danili: tunc enim, quæ tunc obscura sunt,
 ipso euentu patefacta & comprobata, liquido intelligentur.
 Nam, ut recte Ireneus dixit, *omnis prophetia priusquam implea-*
tur, ænigma est: cum autem impleta est, manifestā habet expositio-
nem & intelligentiam. Vel significat tempus consummationis
 seculi: nam Pagninus vertit, *vsque ad tempus finis*. Græcè au-
 tem est, *vsque ad tempus consummationis*: Nam quia multa hic
 prædicta sunt de persecutione Antichristi, & resurrectione
 mortuorum, quæ in fine mūdi futura sunt, eorum perfecta v-
 quequaque cognitio, ante illud tempus percipi non poterit.

Postremo, illud, *vsque ad tempus statutum*, referri potest ad
 tempus legis Euangelicæ, & aduentus Messiz: tunc enim per
 illuminationem Spiritus sancti, omnia diuinatum scripturarū
 mysteria, erant referenda. Vnde Ioannis capite decimo sexto,
 Dominus dixit discipulis suis, se missurum spiritum sanctū, qui
 omnia ipsis suggeret, omnēque ipsos doceret veritatē. Et post
 resurrectionem aperuit illis sensum, ut intelligerēt scripturas.

Atque in huius rei signum moriente Domino, velut tem-
 pli discissum est: videlicet, quia per Christi mortem, impletis
 Dei promissis, vatumque oraculis ad exitum effectumque per-
 ductis, diuina mysteria, quæ ante id temporis velata testaque
 fuerāt, ex toto sunt patefacta. In hanc tertiam interpretationē
 consentiēs. Theodoretus, ita scribit. *Præcipit angelus Daniēl, ut*
libro suo sigilla obscuritatis imponat, neque per spiritum omnibus faciat,
quæ scriptis mādauerit, donec multiplex sit scientia, & impleatur om-
nis terra scientia Domini, ut prædixit Isaias cap. vñdecimo. Hi enim
omnibus signis & sigillis, diuini spiritus gratia, post nostri saluatoris
aduentū, ablati, quæ prius obscuræ erāt, credētibus seant manifestæ.

Obseruāda porro est in præsentia, phrasis diuinę scripturę sa-
 tis frequens: nam cum ea vult significare librum aliquē, vel
 descriptionem obscuram, & ab intelligentia hominū remotam,
 clausam, vel signatā, appellare consuevit. Exemplū habes lucu

Prophe-
 tia ante
 adimple-
 tionem
 enigma,
 Iren. li. 4.
 aduer. he-
 reticos.
 cap. 43.
 Notabi-
 lis sentē-
 tia Irenēi

Scriptu-
 rz post
 Christi
 aduentū
 faciliores
 quam an-
 tea.

Luc. 24.
 Mat. 27.

Scriptu-
 re phra-
 sis satis
 frequē-

lentum apud Iſaiam cap. 29. Sic enim de obſcuritate ſui voluminis loquitur. *Et erunt ſermones libri huius, quaſi verba voluminis ſignati: quod ſi dederint homini neſcienti literas dicentes ei: lege, reſpondebit, neſcio literas: ſi autē dederint illud homini ſciēti literas, & duxerint, lege librū reſpondebit, non poſſum legere, ſignatus enim eſt.* Ioanni quoque in Apocalypſi oſtenſus eſt liber ſignatus ſigillis ſeptem, intus, & ſoris ſcriptus: & quia nullus inueniebatur, qui poſſet ſignacula illa ſoluere, propterea Ioanni ſtenti dictum eſt. *ne ſtueris, ecce viciſſi leo de tribu Iuda radix Dauid, aperire librum, & ſoluere ſignacula eius.*

Apoc. 5.

Quis idoneus ſolueret, qui ſcripturarum ſacramenta cognouit: & intelligit etiam ſcripta ænigmata, & verba tenebroſa, propter myſteriorum magnitudinem: & interpretatur parabolas: quique occidentem litteram transferre poſſet in ſpiritum viuificantem. Et vero quem Hiero. in admodum diuina Scriptura non humano ingenio & arte ad hunc locū. uenit, & elaborata, ſed diuino ſpiritu condita eſt: ſic ad eam intelligendam, & interpretandam, eodem ſpiritu Dei, ſuper omnia, opus eſt, eo, inquam ſpiritu Dei, cuius Eccleſia illuminatione illustratur, magiſterio docetur, ductu regitur, inſtitutu mouetur, denique gratia viuificatur.

Et vidi ego Daniel, & ecce, quaſi duo alij ſtabant, vnus hinc ſuper ripam fluminis, & alius inde, ex altera ripa fluminis, &c.

Daniel cur durtione per ſecutionis Anti-chriſti, in terroga-uerit angelum.

Narrat Daniel, vidiffe ſe in vtraque fluminis ripa, duos angelos ſtantes: & tertium angelum ſtantem ſuper aquas fluminis: atque eos tres, ſub virili forma & habitu. Se autem quaſiſſe de illo tertio angelo, qui ſtabat ſuper aquas fluminis, uſquequo ſignis eſſet ſuturus earum rerum mirabilium, quas ipſe in ea viſione audiſſet. Quibus verbis ſignificauit ſe noſſe cupere, quamdiu duratura, & quando finem habitura eſſet perſequentio Antichriſti. Breuitas enim tribulationis, ſi nota ſit, magna eſt leuatio doloris, magnumque eam fuſſiſſe ſolatiū. Quocirca Paulus 2. ad Cor. 4. c. quo præſentis vitæ tribulationes, magno animo ferrēt Chriſtiani, docet, quantumcunque ſit, quod in præſenti vitæ toleratur, momentaneum eſſe ac leue: id tamen immenſum gloriæ pondus in æternitate operari. Duos illos angelos ſtantes in duabus fluuij ripis, putat diuus Hieronymus fuiſſe principem regni Perſarum, & principem regni Græcorum aduerſantes Hebræis, & liberationi eorum venientes: angelum vero ſtantem ſuper aquas fluminis, eſſe Gabrielem, peramantem ipſius Danielis, & populi Hebræi patronum ac deſenſorem. Quapropter Daniel non illos, ſed

sed hunc interrogavit. Quamquam lectio quam hoc loco sequitur Theodoretus, & commentarius eius habet, non significat Danielem, sed duos illos angelos, interrogasse tertium angelum, qui stabat super flumen. Quam lectionem si admittimus, conlequeatur dicendum erit duos illos angelos fuisse bonos angelos, nec aduersarios Danieli, aut Iudæis. Atque huic lectioni magis quam nostræ, congruit Pagnini & Vatabli translatio. Flumen autem, cuius nomen hic non est expressum, rectè existimat D. Hieronymus, intelligendum esse Tigrim, scilicet quem suprâ capite decimo, nominauerat. Quod sanè secundum nostram sententiam verissimum est: quippe qui, vnâ eandemq; visionem, his tribus capitibus continenter narrari, arbitramur. Per duos illos angelos stantes in ripis fluij, significatur, stetit tunc & floruisse imperium Persarum, & Græcorum, quarum gentium illi angeli præsides ac tutores erant: Gabriel verò, qui patrociniū Iudæorum gerebat, stans super aquas fluminis, significauit, gentem Iudæorum, magnis calamitatibus, & ærumnarum procellis, sœuisque malorum fluctibus fuisse tunc agitaram, & diuexaram. Vel significauit, omnium gentium & populorum imperia, ad modum aquæ, fluxa & fugacia esse, & in finem, planè interitura.

*Et cùm iurasset per viuentem in æternum, quia in
tempus & tempora, & dimidium
temporis.*

QUÆSUIT Daniel ex Gabriele, qui sub forma & habitu virili stabat super aquas Tigris, quousque duratura esset illa persecutio Antichristi: respondit angelus, adhibito iuramento, duraturam in tempus, & tempora, & dimidium temporis. Iurat Deus per semetipsum, vt legitur in Deuteronomij capite 32. & in psalmo centesimo nono: iurat etiam angelus, & hoc loco, & in Apocalypsi capite decimo: sed iusiurandum eorum, non aliud est, nisi magna eius quod dicitur confirmatio: videlicet, significando id esse immutabili Dei sententia, & decreto ratum, fixum, & prorsus irreuocabile. Eleuatio autem tam sinistra, quàm dextera manus angeli in cælum, significabat, immutabilia esse decreta Dei, siue quæ in bonum hominum, siue quæ in malum spectant: siue quæ ad res temporales, siue quæ ad æternas pertinent: vel omnium rerum, siue bonarum siue malarum, siue temporalium, siue æternarum dispositionem atque dispensationem, ex immutabili æternoque Dei consilio & providentia pendere. Illud autem *in tempus, & tempora, & dimidium temporis*, phrasis est vsitata Danieli, & ad eius imitationem, etiã

Quidnā
denotet
angelum
iurare, &
manus in
cælum
tollere.

Apoc. 12.

Ioanni in Apocalypsi, significans tres annos, superque dimidium annum. Nam tempus significat vnum annum, tempora duos annos, dimidium tempus, dimidium anni. Et de hac quidem phrasi diximus suprâ in libro quinto, quod lectorem scire conuenit, cû n explanaremus verba illa, quæ sunt in quarto capite huius libri. *septem tempora mutabuntur super te.*

Quãdiu
durabit
persequu
tio Anti-
christi.

Cæterum in quæstionem vocari posset, an his verbis significetur omne tempus, quo regnaturus est Antichristus: an tempus dumtaxat, quo sæuissima aduersus sanctos persecutio eius duratura est. Verum in promptu est respondere huic quæstioni. Nam quamdiu simpliciter regnaturus sit Antichristus, à nullo, quod ego sciam, traditur: & nulli opinor mortalium fuisse compertum, quamdiu vero regnaturus sit, ex quo tempore incipiet atrociter & crudeliter insectari sanctos, ipsisque præualebit, & ex hoc loco, & ex aliis, tam ipsius Danielis, quàm B. Ioa. in Apocalypsi, exploratum habetur. Daniel supra in ca. 7. similiter vt hic loquens de persecutione Antichristi, dixit, sanctos traditum iri in manus eius vsque ad tēpus, & tempora, & dimidium temporis. Et in hoc ipso cap. paulo infra, à tēpore, inquit, *quo ablatũ fuerit iuge sacrificiũ*, id est, ex quo atrocissima Christianorũ persecutio sub Antichristo coepta fuerit: *transibunt dies mille ducenti nonaginta*, qui efficiūt tres annos, & dimidium, additis insuper, duodecim diebus. Similia Danieli varicinatur Ioannes in Apocalypsi: siquidem in cap. 11. sic ait. *Calabunt gentes ciuitatem sanctam per menses quadraginta duos*, in cap. 12. *Mulier*, inquit, id est, Ecclesia Christi, *fugiet in solitudinem, & abscondet se à facie serpentis*, id est, à persecutione Antichristi: *per tempus & tempora, & dimidium temporis*. Denique in ca. 13. loquens de Antichristo *datus est illi*, ait, *potestas facere, & bellum gerere cum sanctis, & vincere eos per menses quadraginta duos*. Quamobrem tempus hoc Antichristi, nominatur in Scriptura modicum tempus. Ioānes enim in Apocalypsi cap. 12. ita scribit: *ua terra & mari: quia descendit diabolus ad vos, habens tram magnam, sciens quia modicum tempus habet*. Et in cap. 20. ait, post aduentum domini nostri, vsque ad finem mundi, quod tempus denotat ipse mille annis, ligatum esse diabolus, id est, potentiam eius repressam atque frenatam, expletis autem mille annis, id est, propè finem seculi, solutum iri diabolus, quia tunc amplissimam habebit facultatem impugnandi & insectandi homines: sed ad breue tamē tempus. *Post hæc*, inquit, *oportet illum solui modico tempore*, id est, vt dixit Angelus Danieli, per tres annos & dimidium, quo videlicet tempore, per Antichristum, quibuscunque modis poterit, crudelissimè insectabitur bonos, & eos perdere quoquomodo conabitur. Huc spectat etiam, quod dixit Dominus: referente Mat-

1120 cap. 24. *nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro: veruntamen breuiabuntur propter electos.* Dixit, breuiabuntur, pro eo quod est, breues & pauci erunt: quippe non amplius tres annos, præterque sex menses.

Atque huc licet admirari, summisq; laudibus prædicare pro- Mira Dei
uidentissimam Dei misericordiam: qui vim dæmonis, in oppu- clemētia
gnandis & infestandis hominibus, mirabiliter temperet, ad vi- in mode
lritatem electorum suorum. Siquidem omni hoc tempore præ- landis dia
sentis seculi, vsque ad finem mundi longissimum dæmoni con- boli tēta-
cessit spatium opugnandi hominem, sed exiguam dedit ei pote- tionibus.
statem cum lædendi: at verò propè finem mundi amplissimam
is accipiet à Deo potestatem vexandi & affligendi homines, &
maximè per ipsum Antichristum: sed ad id tamen, angustissi-
mum ei tempus præfinietur, nempe non plus tribus annis & di-
midio. Itaque cum diabolus longum habet tempus tentandi,
parum potest nocere: cum autem plurimum nocere poterit, tūc
is breuissimo tempore, à Deo erit coarctatus.

*Et cum fuerit completa dispersio manus populi
sancti, complebuntur vniuersa hæc.*

Illud *completa*, vel significat idem, quod transacta & finita,
vt sit sensus: postquam sancti, qui propter Antichristi perse-
cutionem multifariam dispersi fuerant, destructa potentia
Antichristi, & ipso interfecto, rursus ad suas sedes reuersi, publi-
cè ac libere fidem & religionem Christianam prædicabunt, tūc
ventura esse, quæ hic prædicta sunt de resurrectione mortuorū,
& bonorum præmiis, atque improborum suppliciis sempiter-
nis. Vel potius, vt interpretatur D. Hieronymus, illud *completa
dispersio*, significat tempus, quo sancti declinantes Antichristi
persecutionem, dispersi fuerint completè, id est, generali quadā
dispersione, vt intelligamus non paucos aliquos, sed serè om-
nes, id temporis, per varias regiones dispersum iri, vt Antichri-
sti ad tempus, cedant furori.

Quid si-
gnificet
hæc vox
cōpleta,
hoc loco.

Illud verò vocabulū *manus*, vel significat multitudinem, vel
robur & fortitudinē: vt sensus sit, eo tempore, non tārū infir-
miores Christianos, sed etiā fortiores & sanctitate insignes, sub-
ducturos se futūris Antichristi persecutioni, non quidē metu tor-
mentorū, aut mortis, sed quò se, ad tēpus cedentes Antichristo
maiori Ecclesiæ utilitati & gloriæ Dei seruēt. Est autē futura hæc
generalis sanctorū dispersio, vt hic significat angelus, velut sig-
num quoddā & indicium eius tēporis, quo, ea quæ ab ipso hie Da-
nieli prænūciata sunt, cōpleri debent. Sed est tamen signū, par-
tim non nulla eorum comitans veluti est, quod dixit de tribu-
latione illius tēporis, & de remotione iugis sacrificij: partim

Manus
quid hic
significet

verò

verò aliqua eorum antecedens, scilicet resurrectionem mortuorum, & vltimum, ac generale iudicium. Sciendum porro est Theodoretum aliam huius loci habuisse lectionem: sic enim legit: *Cum perfecta fuerit dissipatio populi sanctificati, cognoscens sanctum, & perficientur omnia hac*. Explanans autem ipse illud, *cognoscens sanctum*, ita scribit: Magnum Eliam hic inquit, nam circa finem impèrij Antichristi cum apparuerit magnus Elias, secundum saluatoris nostri prædicans, prænuntiabit aduentum. Græci codices, qui nunc sunt, pro illo, *complebuntur vniuersa hac*, habent, *gnoscentia ta panta*, id est, cognoscent omnia, vt sit sensus, homines illius temporis cognoscent, vera fuisse omnia que tibi ô Daniel pronunciaui, ipso nimirum euentu rerum, mirifice cum meis prædictis congruente.

Et ego audini, & non intellexi: & dixi, Domine mi, quid erit post hac.

Daniel non intellexit omnia que viderat.

M Vltia eorum, quæ in hac visione Daniel ab angelo audierat, nequaquam satis intellexerat. Audierat enim, inquit Hieronymus, regum bella diuersa, & inter se prælia, & multiplicem historiam, sed nomina non audierat singulorum. Si autem tantus propheta audiuit, & non intellexit, quid faciet hi, qui signatum librum, & vsque ad tempus consummationis, multis obscuritatibus inuolutum, præsumptione mentis edisserunt. Itaque Daniel, multorum, quæ in hac visione audierat, singulares quasdam circumstantias, velut personarum, locorum, temporum, nominum, & negotiorum, ignorabat. Quorum autem rerum, eiusmodi circumstantiæ sunt ignoræ, fieri non potest, vt earum rerum explicata, & perfecta cognitio habeatur.

Vult omnia scire, quæ ad suas visiones pertinebant.

Et dixi, Domine mi, quid erit post hac Quia Daniel erat vir desideriorum, propterea, quæcumque ad res, in hac visione sibi patefactas pertinebant, scire cupiebat, in primis autem tempus consummationis seculi, resurrectionis mortuorum, & generalis iudicii: nam in hoc significat, quod hic sciscitatur ab angelo, *quid erit post hac*? Siquidem tempus persecutionis Antichristi, & Generalis Christianorum dispersionis, de quo tempore paulò antè locutus est angelus, subsequetur finis, & renouatio mundi, resurrectio omnium, ac generale iudicium. Hinc discere, quænam sit naturale, & commune omnium hominum, sciendi desiderium. Enimvero, quantò quis plura nouit, tantò is ardentiori alia fructu cupidine inflammatur.

Naturale *Et ait, vade Daniel, quia clausi sunt signatiq; sermones, vsque ad est sciendi prafinitum tempus*. Reprimit angelus intempestiuum Danielis desiderium sciendi desiderium, & sensus horum verborum est: Abi Daniel, & de-

& desine plura sciscitari super hac visione, neque enim plura à Deo sine me nunc docendus es, nec vult Deus te, quæ nunc audisti, ea dilucidius, & explicatius scriptis prodere, & legenda posteris tradere, sed vult ea Deus esse obscura, & incomprehensibilia, quoad ipso rerum euentu patefacta & comprobata, sub finem mundi per se innotescant. Similiter Dominus noster, discipulis curiose interrogantibus, tempus secundi aduentus sui, quo tempore restituendum erat regnum Israël, immoderatam eorum sciendi cupiditatem compescens dixit: *Non est vestrum scire tempora, & momenta, quæ Pater posuit in sua potestate.* Act. 1.

Sequitur, *Eligensur, & dealbabitur, & quasi ignis probabitur multi*: Hoc dictum est de bonis, & piis viris, quorum sub Antichristo incredibilis erit vexatio, & afflictio: sed ea multum eis proderit, ad omnes animi sordes penitus abstergendas, ad roborandas, augendasque virtutes, ad nomen nobilitandum, & illustrandum, denique ad vberiorelem celestis gloriæ, ac sempiternæ felicitatis segetem, & materiem. Explorat autem Deus, rebus aduersis piorum animos, non quò eos ipse agnoscat: quippe, cui ex omni æternitate sunt ipsi quàm notissimi, sed potiùs, ut ea ratione, & sibi ipsi, & aliis pernotescant: ut in malis, quæ ipsos premunt, discant, & assuescant ad Deum, quasi tutissimum perfrugium, firmissimamque præsidium confugere, atque in eo omnes spes suas collocare: de se humiliter sentire: suisque diffisi viribus, solius Dei potentia & misericordia confidere. Huius loci alterum planè similem, superioris vndecimi capitis supra in lib. 14. interpretati sumus.

Et impiis agens impij, neque intelligens omnes impij: porro docti intelligens. Quia paulò supradixerat angelus, hos sermones suos fore clausos, & signatos vsque ad tempus præstitutum, id est, vsque ad consummationem seculi, potuisset fortasse quispiam existimare eos sermones, omnibus, qui eo tempore, id est, sub finem mundi futuri sunt, qualescunque illi fuerint, siue boni, siue scelerati, tunc fore perspicuos, atque manifestos. Hanc igitur remouens opinionem, dixit angelus, etiam illo ipso tempore, quo hæc implenda sunt, non omnes, quæ hic à se prænunciata sunt, esse intellecturos. Siquidem, impij, id est, hostes fidei, & veritatis, Dei que contemptores, in sua impietate obfirmati, & scelera sceleribus cumulant, nihil planè intelligent, sed ut cæci, clarissimam veritatis lucem non videbunt. At, qui diuinitus eruditi, & inuentione S. Spiritus edocti fuerint, his patebunt omnia, & quæ nunc latent futurarum rerum mysteria, tunc ipsis patefacta enotescunt. Similia horum, leguntur in aliis Scripturæ locis. Nam Paulus in 3. c. posterioris epistolæ ad Timotheum: *Homines, inquit, mali, proficent in peius, errantes, & in errorem mittentes:*

& in

1. Cor. 12. & in c. 3. Ecclesiastici scriptum est: *Pecator adijciat ad peccandum.* Simile est, quod legitur in Apocalypsi cap. 22. *Qui nocet, noceat adhuc. & qui in sordibus est, sordescat adhuc.* Atque hinc natum est, illud apud Iudæos olim tritum prouerbum, & ab ipso Dauide, vt in 1. li. Reg. c. 24. traditur, vsurpatum: *in prouerbiis, inquit, dicitur, ab impio egredietur impietas.*

An improbi, re intellectu- Quod autem dixit angelus, impios diuina mysteria non esse
rū diuina intellectu- idem alibi testatur Scriptura. Nam Paulus in ca. 1.
rum sciē- epist. ad Rom. cum de Philosophis, & sapientibus huius seculi lo-
tiam ha- queretur. *Obscuratum est, inquit, insipiens cor eorum, dicentes enim*
bere pos- *se esse sapiētes, stulti facti sunt.* Idem in 2. cap. prioris epistolæ ad
sunt. Corinthios, sic ait: *Animalis homo, non percipit ea, quæ sunt spiri-
tus Dei. Stultitia est enim illi, & non potest intelligere.* Denique in

exordio libri Sapientiæ celebris illa ponitur sententia: *In male-
uolam animam non intrabit sapientia, nec habitabit in corpore sub-
dito peccatis.* Possunt quidem etiam improbi, multa de rebus di-
uinis intelligentia consequi: nam, & in summis flagitiis, sæpè
fidem diuinam retinent, quæ velut quædam lux est humanæ
menti, ad intelligēdas aliquatenus res sacras: & scientia sacrarū
literarum, inter gratias gratis datas numeratur, ideoque scelera-
tis etiam hominibus donari potest.

Intelligē- Verum illi diuinas quidem res intelligunt: sed non vt par est.
tix diui- Nuda enim est, & ieiuna, ipsūque infructuosa ea cognitio: quip-
norū fru pè, principali effectu, & fructu caret, hic autem est, Dei amor, &
tus, quo obedientia, virtutum curatio, emendatio vitæ, recta morum in-
improbi stitutio, studium iuuandi quam plurimos, & ad salutem æternā
carent. adducendi, vt vno verbo dicam, intenta, & frequens in omniū
virtutum cultu, honestarumque rerum tractatione exercitatio.

Quamquā quod angelus hoc loco dicit: propriè spectat ad intel-
ligentiā eorum mysteriorum, quæ circa finem mundi manifestā-
da, & complēda sunt, & in hac visione prænunciata sunt sub an-
gelo, horum enim cognitionē affirmat angelus, impiis fore oc-
cultam, & abstrusam, diuino autem spiritu eruditis, apertam, &
promptam. Nec videtur angelus de quibuslibet, sed tantum de
impiis, hoc est, diuini luminis fidei non solum expertibus, sed
etiam hostibus: quibus ob eam causam, præclusus est aditus, ad
scientiam diuinorum mysteriorum capeſtendam.

*Et à tempore, cum ablatum fuerit inge sacrificium, &
posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille
ducenti nonaginta.*

Quādiu
duratura
& incep-

A B initio sæculi persecutionis Antichristi, vsque ad
eius finem, qui erit interitus Antichristi, transibunt tres
anni, & insuper sex menses, ad ōnia præterea decem die-
bus:

bus: tantū enim tēporis denotānt dies mille ducenti nonaginta. tura Anti
 Sed vnde obseruandū erit principiū illius atrocissimæ persecu- christi
 tionis? ab eo videlicet tempore, quo Antichristus, serē orbis te- persecu-
 nens imperium, tollet ē medio iuge sacrificium, vel vt est grę- tio.
 cę endelechismum, quod vocabulum sonat continuitatem, ni-
 mirum, diuini cultus, qui in Ecclesia omni tempore Deo exhi-
 betur: sic enim interpretantur Hieronymus, & Theodoretus: &
 hunc Dei continuum cultum appellauit angelus iuge sacrificiū.

Quamquam id nōminis præcipuē referri posset ad sanctissi- Missæ sa-
 mum Missæ sacrificium: hoc enim, super omnia odio perseque- crificium
 tur, insectabitur, & omnino tollere conabitur Antichristus. Et præcipuē
 hoc ritē nominatur iuge sacrificium: nam non vno dumtaxat insectabi- insectabi
 in loco, nec bis tantum per singulos dies, mane, & vesperi, tur Anti-
 vt illud Iudaicum, sed in omni loco, vt ait Malachias cap. I. & christus.
 omni tempore agitur: & offertur Deo. Cū enim Ecclesia
 Christi per omnes orbis partes sparsa sit, nullum est tempus diei
 quod non alicubi terrarum, sit ante meridianum tempus, id est,
 peragendo Missæ sacrificio idoneum. Abominationem appe-
 lant Iudæi, idolum cui diuinus cultus impiē stulteque ab homi-
 nibus adhibetur. Quare rectē significatur eo vocabulo Antichri-
 stus, qui sedebit in templo Dei, & iubebit, se ab omnibus qua-
 si Deum adorari.

Additur *in desolationem*, quia impius ille, erit non tantum di Antichri
 uini cultus, sed etiam bonorum omnium calamitas, perniciēs, stus tollere
 desolatio, & exitium. Tolle autem iuge hoc sacrificium Anti- Missam,
 christus, non quidem omnino, sed quatenus eius notitia, vel po- sed nō pe
 tentia pertinere poterit. Nam sancti, perpetuō ipsum custodi- nitus.
 ent, & colent, nec vnquam agere desinent, non tamen vbique,
 aut publicē: sed priuatim, & occultē, atque in locis secretis, & à
 cognitione Antichristi remotis.

*Beatus qui expectat, & peruenit vsque ad dies mil-
 le trecentos triginta quinque. Tu autem vade ad præ-
 finitum, & requiesces, & stabis in sorte tua, in finem
 dierum.*

BEatus erit, inquit angelus, qui vixerit vsque ad finem mille Quot di-
 ducentorum, & nonaginta dierum, id est, trium annorum, es super
 & sex mensium, quibus duratura est atrox illa persecutio ex unā
 Antichristi, & in cuius temporis extremo occidentus est Anti- morte
 christus: & præterea superuixerit per dies quadraginta quin- Antichri
 que, per quos dies, inquit D. Hieronymus, Christus Dominus sti vsq. ad
 in sua maiestate venturus est. Christi

Sed cur post necem Antichristi, datum sit spatiū horū quadra- aduērum
 ginta

Refelli-
tur Theo-
doret.

ginta quinque dictum later mortales, & solius Dei, scientiæ est, ut purat Hieronymus: nisi forte inquit ille, dilatio regni sanctorum, patientiæ eorum comprobatio futura sit. Theodoretus tradit, per eos dies occiso iam Antichristo, magnum Eliam esse prædicaturum. Sed reclamatione Ioannes, qui in Apocalyp. cap. 11. significat Enoch & Eliam occisum iri ab Antichristo. Quin Epipolytus affirmat, Enoch & Eliam prædicaturos per tres annos & dimidium, & occisos iri ab Antichristo, cumque post illorum necem, tribus annis & dimidio regnaturum. Denique, communis est omnium sensus: Enoch & Eliam, martyres sub Antichristo futuros. Similior vero est Lyrani & Carthusiani, aliorumque coniectura, qui existimant id temporis, summa Dei clementia concessum iri, ad agendam videlicet poenitentiam, iis, qui vel per ignorantiam, vel per infirmationem carnis, Antichristo consenserant. Nec tamen credendum est, omnes qui eo tempore fuerint, acturos poenitentiam. Siquidem multos in sua nequitia permanentes, repentinus Christi aduentus, & mundi interitus opprimeret. Scilicet, non secus quam diluvium eos qui sunt tempore Noë, sicut dominus noster testatur in Evangelio Matthæi, 24. & cap. Lucæ 17. Paulus item prioris epistolæ ad Thessalonicenses cap. 5.

Delira-
mentū lu-
dæorum.

Eius con-
futatō.

Refert hoc loco Lyranus, quosdam ludæos prodidisse, per hosce mille trecentos triginta quinque dies, designatum esse tempus, quo ludæi expectaturi sunt aduentum Messiae, & positum esse diem pro anno, sicut ponitur etiam apud Ezechielem capite quarto: eorum verò annorum sumendum esse initium ab eo tempore, quo positum fuit idolum in templo Hierosolymitano: ita ut post id temporis, transactis mille 1351. annis, venturus sit Messias. Verum hanc opinionem, & ipse rerum eventus, & ratio temporum manifestè redargui. Ab eo namque tempore, quo Antiochus idolum posuit in templo (id quod significavit Eusebius in Chronicis, in Olympiade centesima quinquagesima tertio) usque ad præsentem annum præterierunt anni plus mille septingenta. Ex quo autem tempore, postremum sub Adriano Romanorum imperatore, in loco templi, posita fuit statua equestris ipsius Adriani, quod factum est, secundum Eusebium circa annum Domini 140. transire usque ad hodiernam diem, amplius quàm mille quadringenti & quadraginta annis ut, vel hinc palam sit quàm facilè gens ludæorum, figmentis & mendaciis capiatur, delectetur, pascatur.

Verba, quæ sequuntur apud Danielem, hanc habent sententiam. Tu Daniel vade, pro vades: id est, secundum tempus tibi præfinitum, morieris *Et requiesces*, quasi dixerit angelus Danieli, morieris tu quidem Daniel, sed morte iustorum, quæ nimirum

mirum est requies ab omni labore, de qua dixit Ioannes in Apocalypsi, beati qui in Domino moriuntur, amodo enim dicit ipse, ut requiescant à laboribus suis, opera enim illorum sequuntur ipsos. *Et stabis*, videlicet inter electos, qui in illo tremendo iudicio, stabunt à dextris Dei: nam improbi, primò sua ipsorum conscientia, deinde, iustissimo Dei iudicio condemnati, non stabunt neque consistent, sed in profundissimas inferni tenebras præcipitabuntur. *In sorte tua*, id est, in parte, gradu, loco, & ordine beatitudinis, quæ tibi dabitur pro mensura tuorum meritorum. Sortem appellat, gratiam æternæ prædestinationis, quia Deus sanctos elegit ad participationem æternæ gloriæ: Ea dicitur sortis, quæ significat aliquid, non ex propria virtute & facultate proveniens, sed quod incerto & improvise contingit eventus: sic gratia prædestinationis, contingit electis, nullo ipsorum merito, sed gratuita solius Dei benevolentia & caritate. Atque hac significatione, appellatur in Scriptura sortis sanctorum, ut videre licet in lib. Sapientiæ, capite quinto, in Actis Apostolorum capite vigesimo sexto, & apud Paulum in capite primo epistolæ ad Collossenses. Denique, illud, *in fine dierum*, idem significat, quod in fine mundi: quando erit resurrectio mortuorum, & generale iudicium. Simile est quod scripsit Paulus prioris epistolæ ad Corinthios, capite decimo quinto, *unusquisque*, inquit, *resurret in ordine suo*.

*Apo. 14.
Matt. 23.*
*Quid sit
sortis in
Scripturis.*

BENEDICTI PERERII SOCIE- TATIS IESV.

COMMENTARIORVM IN DANIELEM

LIBER XVI.

CAPVT DECIMVM TERTIVM.

*E*rat vir habitans in Babilone, & nomen eius Iochim: & accepit uxorem nomine Susannam, filiam Helcia, pulchram nimis, & timentem Deum. Fratres enim illius cum essent iusti, erudierunt filiam suam secundum legem Moysis. Erat autem Iochim dives

valde, & erat ei pomarium vicinum domui suæ, & ad ipsum confluabant

AAA

fluabant Iudæi, eo quod esset honorabilior omnium. Et constituti sunt duo senes iudices in illo anno, de quibus locutus est Dominus, quia egressa est iniquitas de Babylone, à senioribus iudicibus, qui videbantur regere populum. Isti frequentabāt domum Iocim, & veniebant ad eos omnes qui habebant iudicia. Cum autem populus reuertisset per meridiem, ingrediebatur Susanna, & deambulabat in pomario viri sui. Et videbant eam senes quotidie ingrediam sem & deambulantem: & exarserunt in concupiscentiam eius: & euerterunt sensum suum, & declinauerunt oculos suos, ut non viderent calum, neque recordarentur iudiciorum infernorum. Erant ergoambo vulnerati amore eius, nec indicauerunt sibi vicissim dolorem suum: erubescabant enim indicare sibi concupiscentiam suam, volentes concubere cum ea. Et observabant quotidie sollicitius videre eam. Dixitque alter ad alterum, amicus domum, quia hora prandij est, Et egressi recesserunt à se. Dumque reuertissent, venerunt in unum: & sciscitantes ab invicem causam, confessi sunt concupiscentiam suam: & tunc in communi statuerunt tempus, quando eam possent inuenire solam. Factum est autem, cum observaretis diem oportum, ingressa est aliquando, sicut heri & nudius tertius, cum duabus solis puellis: voluitque lauari in pomario, astus quippe erat: & non erat ibi quisquam præter duos senes absconditos, & contemplantes eam. Dixit ergo puellis, afferte mihi olium & saponem, & ostia pomarii claudite, ut lauer. Et fecerunt sicut præceperat, clauseruntque ostia pomarii, & egressæ sunt per posticum, ut afferrent quæ iusserat: nesciebantque senes intus esse absconditos. Cum autem egressæ essent puella, surrexerunt duo senes, & accurrerunt ad eam, dixerunt: ecce ostia pomarii clausa sunt, & nemo nos videt, & nos in concupiscentia tua sumus: quamobrem assentire nobis, & committere nobiscum, quod si uolueris, dicemus contra te testimonium, quod fuerit tecum iuuenis. & ob hanc causam emiseric puellas à te. Ingenuis Susanna, & ait: Angustia sunt mihi undique. Si enim hoc egero, mors mihi est, si autem non egero, non effugiam manus vestras. Sed melius est mihi absque opere incidere in manus vestras, quam peccare in conspectu Domini. Et exclamauit voce magna Susanna: exclamauerunt autem & senes aduersus eam. Et cucurrit unus ad ostia pomarii, & aperuit. Cum ergo audissent clamorem, famuli domus in pomario, irruerunt per posticum, ut viderent quidnam esset. Postquam autem senes locuti sunt, erubuerunt serui vehementer: quia nunquam dictus fuerat sermo huiusmodi de Susanna. Et facta est dies crastina. Cumque venisset populus ad Iochimo virum eius, venerunt & duo presbyteri, pleni iniqua cogitatione aduersus Susannam, ut interficerent eam. Et dixerunt coram populo, misiste ad Susannam filiam Helcia, uxorem Iochim. Et statim miserunt. Et venit cum parentibus, & filiis, & uniuersis cognatis suis. Porro Susanna erat delicata

delicata nimis, & pulchra specie. At iniqui illi, infferunt ut discoperiretur (erat enim cooperta) ut vel sic satiarentur decore eius. Flebant igitur sui, & omnes qui nouerant eam. Consurgentes autē duo presbyteri in medio populi, posuerunt manus suas super caput eius. Quis siens suspexit ad caelum, erat enim cor eius fiduciam habēs in Domino. Et dixerunt presbyteri: Cum deambularemus in pomaria soli, ingressa est hac cum duabus puellis, & clausit ostia pomarij. & dimisit à se puellas. Venitque ad eam adolescens, qui erat absconditus, & concubuit cum ea, porro nos cum essemus in angulo pomarij, videntes iniquitatē, cucurrimus ad eos, & vidimus eos pariter commisceri. Et illum quidem nō quiuimus comprehendere, quia fortior nobis erat, & aperis ostiis exiliuit: hanc autē cum apprehēdissemus, interrogauimus quisnam esset adolescens, & noluit indicare nobis: huius rei testes sumus. Credidit eis multitudo, quasi senserūt, & iudicibus populi, & condemnauerunt eam ad mortem. Exclamauit autem voce magna Susanna, & dixit, Deus aeternae, qui absconditorum es cognitor, qui nosti, omnia antequam fiant, iustis, quoniam falsum testimonium tulerunt contra me, & ecce morior, cum nihil horum fecerim qua isti malitiose composuerunt aduersum me. Exaudivit autem Dominus vocē eius. Cumque duceretur ad mortem, suscitauit Dominus spiritum sanctum pueri iunioris, cuius nomen Daniel: & exclamauit voce magna, mundus ego sum à sanguine huius. Et conuersus omnis populus ad eum, dixit, qui est iste sermo, quē tu locutus es? Qui cum staret in medio eorum ait: sic facti sūt filij Israel, non iudicantes, neque quod verum est cognoscentes, condemnastis filiam Israel? Reuertimini ad iudiciū, quia falsum testimonium locuti sunt aduersus eam. Reuersus est ergo populus cum festinatione, & dixerunt ei senes, veni, & sede in medio nostrum, & indica nobis: quia tibi Deus dedit honorem senectutis. Et dixit ad eos Daniel: Separate illos ab inuicem propul: & diiudicabo eos. Cum ergo diuisi essent alter ab altero, vocauit unū de eis, & dixit ad eum: Inuenerat e diorum malorum, nunc venerunt peccata tua, qua opera baris prius, iudicans iudicia iniusta, innocentes opprimens, & dimittens noxtos, dicente Domino, innocentem & iustum non interficies. Nunc ergo, si vidisti eam, dic, sub qua arbore videris eos, colloquentes sibi? Qui ait, sub schino. Dixit autem Daniel, recte mentitus es in caput tuum: ecce enim angelus Dei, accepta sententia ab eo, scindet te medium. Et amoto eo, iussit venire & alium, & dixit ei: semen Chanaan, & non Iuda, species decepti te, & concupiscentia subuerit cor tuum: sic faciebates filiabus Israel, & illa timētes, loquebatur vobis: sed nō filia Iuda sustinuit iniquitatē vestrā. Nunc ergo dic mihi, sub qua arbore cōprehēderis eos loquētes sibi. Qui ait, sub Prino. Dixit autē ei Daniel, recte mentitus es & tu in caput tuū, manet enim angelus Domini gladiū habēs, ut secet te medium, &

Exod. 23.

a. 7.

Alterū

habentz.

M. S&

Græcum

exēplat.

Deut. 7.
d. 19.

interficiat vos. Exclamauit itaque omnis cœtus voce magna, & benedixerunt Deum, qui saluat sperantes in se. Et consurrexerunt aduersus duos presbyteros, cœuicerat enim eos Daniel, ex ore suo, falsum dixisse testimonium, feceratque eis sicut male egerat aduersus proximum, ut facerent secundum legem Moysis, & interfecerunt eos: & saluatus est sanguis innocuus in die illa. Helcias autem & uxor eius laudauerunt Deum pro filia sua Susanna, cum Ioachim maritus eius, & cognatis omnibus: quia non esset inuenta in ea res turpis. Daniel autem factus est magnus in conspectu populi, à die illa deinceps. Et rex Assyges appositus est ad patres suos, & suscepit Cyrus Perses regnum eius.

P R Æ F A T I O.

B. Athanasius
cur ab
hac histo-
ria librū
hunc sit
exorsus.

An histo-
ria Susannæ & Be-
lis, aucto-
ritatē cano-
nicæ scripturæ
habeant.

Multa in
Missâ le-
guntur,
quæ sacrę
Scripturę
aucto-
ritatem
non ha-
bent.

Diuus Athanasius in synopsi exorsus est librū Danielis ab historia Susannę, quę narratur hoc capite. Fortasse quod cum hæc historia contigerit, puero admodum Daniele, quo tempore is primum habere se spiritum Dei propheticum declarauit: propterea visa est hæc historia, primum locum libri Danielis tenere debere. Sed profecto, rem ipsam bene consideranti, manifestum erit, quæ traduntur in primo capite huius libri, de Danielis captiuitate, educatione, atque institutione, cæteris omnibus, quæ in eodem libro scripta sunt, esse præponenda. Verum, de historia Susannę, & Belis, quæ sequenti capite traditur, & à multis, & diuersis temporibus, dubitatum est, verum eiusmodi historię, fidem & auctoritatem sacrę & canonicę scripturæ habeant. At enim, si forte olim de his, quibusdam licuit ambigere, nunc tamen, nulli plane licet. Siquidem in nouissimo consilio Tridentino, sessione quarta, constitutum est librum Danielis, cum omnibus suis particulis, prout legitur publice in Ecclesiâ, & continentur in latina translatione vulgata, pro sacro & canonico libro esse recipiendum. Nec leue id ad confirmandū pondus habet Ecclesię auctoritas: quippe ab ortu suo ut tradit Origenes in epistola quam scripsit ad Iulium Africanum, & in tractatu trigesimo primo in Mattheum, publice in conuentibus fidelium, hanc Susannę historiam, ut sacram & diuinam scripturam, recitare consuevit.

Non sum nescius, multa recitari publicè in Ecclesiasticis præcationibus, aliisque ceremoniis, quin etiam in ipso Missæ sacificio peragēdo, quę ut vera esse existimare cōuenit, ita quæ etiam ex sacris & canonicis scripturis non esse deprompta. Legitur in Missâ, quæ in honorem diuę Catharinę celebratur, corpus eius super montem Syna ministerio angelorum esse collocatum: hoc ex veris historiis & traditionibus sumptum esse, extra controuersiam est: fidem tamen & auctoritatem, qualis nempe diuinis

diuinis historiis, & scripturis canonicis debetur, nequaquam habet. Ante Pium quintum, publicè legebantur in Ecclesia, officium & Missa, de immaculata conceptione beatæ Virginis Mariæ, cum tamen eam fuisse absque originali peccato conceptâ, non sit adhuc in Ecclesia secundum Catholicam fidem definitum. Quinimo superiore libro decimo quinto docuimus, quædam ex quarto libro Esdræ, vtique Apocrypho, vsurpari ab Ecclesia. Sed vt hæc non ignoro, ita scio & contendo, quæ Ecclesia publicè, vt sacra & distincta proponit, in quo numero hæc historia reponenda est, ea sacræ & diuinæ auctoritatis, apud omnes esse debere. Accedit ad hoc ipsum persuadendum, auctoritas septuaginta interpretum: qui, vt refert Origenes in epistola ad Africanum, & indicat beatus Hieronymus in cōmentario huius capituli, historiam Susannæ in sua translatione posuerunt: quo licet intelligere, fuisse eam illo tempore, id est, annos circiter trecentos, ante Saluatoris nostri ortum, maxime in Synagoga auctoritatis, & fuisse scriptâ, vel Hebraico vel Chaldaico sermone. Quid plura? patres tam Græci, quàm Latini, historiam hanc Susannæ & frequenter, & vt sacram Scripturam vsurpant. Lege Athanasium in synopsi, Chrysostomum in homilia de Susanna, quæ est in fine primi tomi: duos item sermones diui Augustini, ambos de tempore: alterum quidem centesimum decimum octauum, alterum verò, ducentesium quadragesimum secundum.

Verum, qui auctoritatem huius historiæ oppugnant, tria nobis contra eam obijciunt. Primum, non esse aiunt eam in libris Hebræis, ob idque in sacrorum librorum numero non esse ponendam. Sed respondet Origenes, multa pro sacris & canonicis scriptis, venerari & vsurare Catholicam Ecclesiam, quæ non sunt in canone Hebræorum. Nos, exempli causa, afferre possumus librum Iudith, Tobie, Sapientie, Ecclesiasticum, librosque Machabæorum. Ad hæc respondet Origenes, accepisse se à doctissimis Hebræorum, hanc historiam contineri ab Hebræis in arcanis, nec velle eam publicari, & in vulgus efferri: videlicet, ne propter execrandam præbyterorum, qui memorantur in hac historia, nequitiam, dignitas & potestas atque auctoritas iudicum, senum, & sacerdotum, populo in odium & contemptum veniret. Adde quod, vt hæc historia non fuerit scripta Hebraicè, nihil tamen id officit eius auctoritati, potuit enim scripta esse Chaldaicè, seu magna huius libri pars: potuit etiam fieri, vt Græcè scripta fuerit, non à Daniele, sed ab alio quopiam Iudæo sapienti, & Græcæ linguæ perito, & cui inscriptione huius historiæ, spiritus Dei affuerit: quemadmodum contingit Iesu Syrach, qui librum Ecclesiasticum Græcè cōscripsit: neque enim

Tres obiectiones contra auctoritatē historiæ Susannæ, diluuntur. Ecclesia libros multos iam antiquitus recepit, qui non sunt in Hebræorum canone. Susannæ historiā cur Iudæi

enim ad auctoritatem diuinæ Scripturæ refert, vel qua lingua vel à quo scripta sit.

Denique, opponitur nobis auctoritas Iosephi, qui in libro decimo antiquitatum Iudaicarum, reliquas omnes, quæ sunt in hoc libro, enarrans historias, has duas, Susannæ & Belis, scilicet ut apocryphas, referre supersevit. At enim Iosephus ipse profiteretur, se in illis libris antiquitatum multa prætermisisse, nec nisi quæ in sacris Hebræorum annalibus, Hebraice scripta & prodita essent, commemorare voluisse. Ac ne hæc quidem omnia persecutus est: nam de historia Iob, tam illustri, & memorabili, nullum ipse verbum fecit.

3. obie-
ctio, sum-
pta ex Eu-
sebij &
Apollina-
rij aucto-
ritate.

Magister
in hist.
Dan. ca.
13. repre-
henditur

Verum, vrgent nos Eusebij & Apollinarij testimonio: qui, ut refert in præfatione commentariorum suorum in librū Danielis, D. Hieronymus, Porphyrio has historias calumniari, præterea non esse respondendum dixerūt, quia eiusmodi historiæ, nec sunt in libris Hebræis, nec diuinæ Scripturæ auctoritatē habent. Verum nobis curæ non sit, quid illi ienserint, quidve scriptis prodiderint. Mihi plurius est diuus Ignatius martyr, Athanasius, Chrysostomus, Augustinus, alique inter scriptores Ecclesiasticos quamplurimi, primæ nobilitatis auctores, qui his duabus historiis, fidem & honorem, diuinæ Scripturæ detulerunt. Miror equidem auctorem historiæ scolasticæ, super hoc loco Danielis, non esse veritum insinulare falsitatem hanc historiam, quod in ea scriptum sit, duos illos presbyteros fuisse lapidatos à populo, cum constet ex capite vigesimo nono Hieremiæ, eos fuisse à rege Babylonis frixos, & igne combustos, quam eius subtilissimam aduersus veritatem ratiocinationem, infra dissoluemus. Miror magis Nicolaum de Lyra, & Dionysium Carthusianum, qui non negant has historias esse veras, sed negant eas tamen ad canonicam scripturam, sicut nec librum Tobie, Iudith, & Machabæorum pertinere. Verū hoc fortasse illis condonari possit, quorum tempore non adeo erat veritas hæc, ut nunc est, discussa omni dubitatione, sacri Tridentini concilij sententia & constitutione declarata, sancita, & confirmata,

*Erat vir habitans in Babylone, & nomen
eius Ioachim.*

Quis fuit **E**T Græci codices, & Latini emendatores habent Ioachim alij tamen habent Ioachim, & sic legatur Lyranus & Carthusianus. Ex hoc loco arripuit Iulius Africanus, ad rescribendam hanc historiam, satis firmum, ut ipsi videbatur, argumentum. Eam namque fabulosam esse hoc modo argumens obiectio tabatur. Vel ille Ioachim maritus Susannæ, fuit rex Iuda, alio Iulij Africani nomine dictus Iechonias, sed huius regis uxore non aut fuisse

senex

senes illi, aut sollicitare ad tantum scelus, aut eam morte condemnare: vel fuit alius quidā homo priuatus, at quomodo credibile est, hominem priuatum & captiuum in suo exilio & captiuitate, tantam habuisse palatij magnificentiam, tantamque apud omnes Iudæos auctoritatem? Sed facile repellitur hoc tellū Africani. Non enim ille Ioachim fuit rex Iechonias: siquidē ille, ex quo tempore ductus fuit Babylonem, semper in carcere fuit, vsque ad mortem regis Nabuchodonosor, vt scriptum est in fine libri quarti Regum, & in fine libri Hieremiz, id est, per septem & triginta annos: post cuius mortem, eductus est ē carcere Ioachim: cum iam eo tēpore, maior quinquagesimo anno esset Daniel, qui tamen tempore huius historiz, puer fuisse dicitur. Nec fuit maritus Susannæ Ioachim, etiam rex Iudæ, pater Iechoniz: is namque, vel non fuit Babylone, vel breuissimo tēpore iuit, & dū fuit, semper in custodia & vinculis fuit, quibus solutus, confestim remissus est Hierusalem. Fuit igitur Ioachim maritus Susannæ, non rex, sed vir priuatus, inter omnes tamen Iudæos prædiues, & maxime honoratus, ac Iudæorum qui morabantur Babylone, facile princeps. Nec mirum est, fuisse eum in captiuitate adeo magnificum & opulentem, cum legamus multos alios in captiuitate, & abundasse ditibus, & gratia floruisse apud Barbaros reges, & insuper publicis atque regalibus muneribus & honoribus fuisse ornatos: id quod de Tobia, Esdra, Nehemia, Mardocheo, ipsoque Daniele, æque eius sodalibus, in sacris literis proditum est.

Et constituti sunt duo senes, iudices in illo anno: & veniebant ad eos, omnes qui habebant iudicia

EX hoc loco tria contra historiam Susannæ Africanus obicit. Primo, quomodo, inquit credibile est, Iudæos in captiuitate habuisse proprium tribunal, proprioque iudices, & auctoritatem ac potestatem cognoscendi & decidendi causas, etiam criminales, & poenā capitis inferendi? Deinde, si tempore Christi Domini, quo tempore Iudæi non erant captiui, & in patriis sedibus morabantur, & secundum leges suas libere vivebant: attamen, quia erant sub imperio Romanorū, & Iudæa per procuratores & præsidēs à Cæsare missos regebatur, non erat Iudæis licitum, quemquā interficere: sicut ipsi dixerunt Pilato, *nobis non licet interficere quemquā*: quanto minus verisimile est, Iudæis, sub durissima Chaldæorū seruitute miserimè viuētibz, factam esse potestatem suo arbitrio interficiendi, quos secundum leges suas mortis supplicio dignos esse iudicassent? Ad hæc, videtur historia hæc Susannæ, iis quæ narrat Hieremias capite vigesimo nono, plane aduersari. Cum enim

cani contra historiam Susannæ.

Refutatio.

Multi in captiuitate fuere prædiuites.

Tres obiectiones Africanus

Ioan. 18.

Sufannæ
accusato
res qui
fuerint

antiqua sit Hæbræorum traditio, quam Origenes, Hieronymus, & fere omnes interpretes approbasse & sequi videntur, hos presbyteros accusatores Sufannæ, fuisse eos ipsos, quos prædicto loco Hieremias nominat Achab filiū Coliæ, & Sedechiam filium Maasiz; genus tamen mortis, quo eos fuisse multatos refert Hierem. longe diuersum est ab eo, quod in hac historia traditur. Illic enim dicitur, eos fuisse à rege Babylonis in igne frixos: hic autē scriptum est, eos fuisse à populo lapidatos.

Responsio
ad tres
African
obiectiones.

Sed non erit magni negotij, has obiectiones discutere. Ad primam respondet Origenes, etiam suo tempore, Iudæis, qui variis in regionibus sub imperio Romanorum captiui erant, permissum fuisse uti propriis legibus. Et verò, solent nonnumquam principes, gentibus à se debellatis, etiam quas in ditione sua captiuas tenent, propriarum legum usum, propriæque cultum religionis concedere: vel quo equitatis & clementiæ laudem ac famam colligant: vel potius, quo eas gentes quietiores, sibi que obsequentiore, atque fideiores habere possint. Ad secundam responderi potest, quod respondet hoc loco Hiero.

D. Hiero-
nymus.

explanās illa verba, & consurrexerunt aduersus duos presbyteros, & interfecerunt, &c. sic enim scribit. Si interfecisti eos omnis synagoga, videtur illa opinio refutari, de qua supra diximus, quod secundum Hieremiam, ipsi essent presbyteri, Achab & Sedechias, qui ab ipso, in vigesimo nono capite nominantur. Nisi forte hoc quod scriptum est, interfecerunt eos, sic interpretamur, ut ita dictū sis, pro eo quod est regi Babylonis occidendos tradiderūt. Sicut & nos dicimus, quod Iudæi interfecerint saluatorem: non quod ipsi eum percussissent, sed quod eum tradiderint occidendum: & succlamantes dixerint, crucifige: crucifige eum. Hæc enī sunt Hieronymi verba. Ergo, quia Iudæi, secundum leges suas iudicarunt eos presbyteros esse reos mortis, & lapidari debere, & ministris regis occidendos tradiderunt, propterea dicuntur eos interfecisse, & lapidasse. Vel fortasse, in aliquo casu permissum ipsis fuerat à rege Babylonis, in suos populares sententiam mortis pronunciare, & exequi. Ad tertiam, ita respondent Lyræus & Carthusianus, vocabulum ignis nonnumquam in sacris literis significare quamlibet grauem, & acerbam afflictionem, pœnam, & cruciatum: sic enim sumi hoc vocabulū in Psalmo. 65. in eo loco: Quoniam probasti, nos Deus, igne nos examinasti, sicut examinatur argentum: induxisti nos in laqueū, posuisti tribulationes in dorso nostro: imposuisti homines super capita nostra. Transiimus per ignem, & aquam, & eduxisti nos in refrigerium. Idem igitur genus supplicij significatur ab Hieremia per ignem, atque in hac historia per lapidationem. Verum, nisi ego fallor, hoc responsum nec difficultatem exhaurit, nec intelligentis lectoris animum

num explebit . Nam , vt concedatur , nonnumquam poenam ignis poni pro quacunque poena corporali : attamen , nimis durum , & insolens est , qui igne combusti dicuntur , interpretari eos fuisse lapidibus interemptos . Præsertim verò , cum Hieremias singularem designans eorum combustionis modum , dixerit , eos fuisse à Rege Babylonis in igne frixos . Quid enim minus probabile est , quam dicere , idem significari per frixionem in igne , atque per lapidationem ? Quocirca expeditius videtur responsum , negare veram esse illam Hebræorum traditionem , & profectò potest ea sine aliqua religione negari : quippè , quæ nulla probabili ratione , aut coniectura fulciatur .

Sed melius est mihi absque opere incidere in manus vestras , quam peccare in conspectu Domini .

Romani pudicitiam suæ Lucretiæ , tamquam incomparabilis exempli , non sine causa , sed sine modo laudant . Il-
la tamen apud intelligentes rerum æstimatores , veræ puti-
tæ Romæ dicitur , & castitatis laude , cum beata Susanna , nullo modo est comparanda . Etenim Lucretia , vel mortis metu , vel (quod magis sancta Susanna .
lunt Romani) timore dedecoris , cessit alieni libidini , minatus enim ipsi fuerat Sextus Tarquinius , nisi suæ voluntati obsequeretur , se non tantum eam interfectorum , sed etiam positurum iuxta eam , iugulatum servum , vt in sordidissimo adulterio necata existimaretur . Verum , quocumque illa sensu animi , aut perturbatione , Tarquinio consenserit , consensit tamen . At Susanna , nec mortis timore , nec horrore futuri dedecoris , & infamie de custodiendæ castitatis firmissimo proposito dimoueri potuit : nec vllatenus flecti , vt illorum senum libidini , vel minimum præberet obsequium . Itaque pudicitie honestatem , & virginitatis , & famæ anteposuit . Porro , Lucretia in vno illo suo facto , tria peccauit . Nam se ipsam , contra legem naturalem occidit , neque criminis excusatio est , sed exaggeratio potius , fuisse innocentem . Deinde , admisit in se libidinem Tarquinij : cuius consensui , vel ipsa mors præoptanda fuit . Denique pluris fecit estimationem hominum , & famam , quam honestatem pudicitie , & suæ conscientie , ac veritatis testimonium . Audiat lector , quid B. Augustinus de hoc Lucretiæ facto , in cap. 19. lib. primi , de ciuitate Dei scriptum reliquerit : *Quod Lucretia , inquit , se ipsam , quoniam adulterium pertulit , etiam non adultera occidit , non est pudicitia charitas , sed pudoris infirmitas . Puduit enim eam turpitudinis aliena in se commissa , etiam si non secum : & Romana mulier , laudis avida , nimium veris est , ne putaretur , quod violenter cretæ .*

Lucretiæ peccata tria .

D. Augustini iudicium de facto Lucretiæ .

A A a 5

est passa

est passa, cum viveret, libenter passa, si viveret. Unde ad oculos hominum, quibus conscientiam demonstrare non poterat, illam poenam, quasi meritis sua testem adhibendam putavit: sociam quippe facti se credi erubuit: si quod alius in ea fecerat turpiter ferret ipsa patiēter.

Christiana. *Non hoc foemina Christiana fecerunt qua passa similia, viduam. Nec in se ulla sunt crimen alienum, ne aliorum sceleribus adderet sua: si quoniam hostes in eis concupiscendo supra commiserans: illa in seipsis homicidia erubescenda committens. Habent quippe tantam gloriam castitatis, testimonium conscientia: habent autem coram oculis Dei sui, nec requirunt amplius: ne denient ab auctoritate legis divinae, cum male deuitant offensionem suspicionis humanae.*
Sic Augustinus.

Laus *Est autem solida, & perfecta laus Christianae pudicitiae, quae*
Christiana. *verè virtutis nomen, & gloriam sola meretur, duabus in rebus*
nae pud- *posita. Primum enim interiori sensu oblate voluptatis nullo*
icitiae in *modo capi oporteret, nec impurae libidini vlla ratione consen-*
quo con- *titire, etiam vitae praelata pudicitia. Deinde, si fortè per vim*
sistit. *corpus oppressum, & alienam libidinem passum sit, etiam for-*

Animi *dato corpore, nihilominus tamen pro certo habendum est, in-*
sanctitas *tegram, atque illibatam manere castitatem. Nimirum ratio*
non amit- *virtutis, & virij, non in corpore, sed in animi studio, & propo-*
titur cor- *sito versatur. Rectè igitur Augustinus in eius libri, quem pro-*
pore vio- *ximè nominaui, c. 18. admonet, cuius corpus violentia alie-*
lato. *nae libidinis oppressum fuit, ei nequaquam perisse animi, aut etiam corporis sanctitatem: ita enim non amitti corporis sanctitatem, manente animi sanctitate, etiam corpore oppresso, sicut amittitur corporis sanctitas, violata animi sanctitate, etiam corpore intacto.*

Cumque duceretur ad mortem, suscitavit Dominus Spiritum sanctum pueri iunioris, cuius nomen Daniel: & exclamavit voce magna. Mundus ego sum à sanguine huius.

Spiritus *Is verbis ostenditur, inquit D. Hieronymus hunc locum*
sanctus *explamans, non tunc primum intrasse in Danielem Spiritum*
quomo- *sanctum, sed eum, qui iam erat in illo, & quiescebat propter*
do in Da- *etatis infirmitatem nec sua poterat opera demonstrare, data occasio*
niele ha- *ne pro sancta foemina à Domino esse suscitatum. Sed quod ait D.*
bitauerit *Hieronymus, mansisse prius in Daniele Spiritum sanctum, quia*
ipsa cepit prophetare: si intelligatur de mansionem Spiritus sancti, secundum gratiam gratum facientem, proculdubio verum est: si autem intelligatur de mansionem eius, secundum donum prophetiae, non est simpliciter verum: siquidem supra in primo libro

bro horum commentariorum docuimus donum prophetiæ ,
 et Danieli, nec aliis prophetis datum esse à Deo , ad modum
 iusdam qualiratis, firmiter in animis prophetarum inharere
 s, nec quasi habitum permanentem, sed modo cuiusdam diui-
 x motionis, afflatus, & illuminationis breui trāseuntis . Quod
 nē indicat, non obscure diuina Scriptura, cū ait: *Factum est*
verbum Domini ad Oseam, vel Isaiam : vel irruit spiritus Domini
in Helisæū, vel, raptus in spiritu, vel, suscitauit spiritum eius. Quā-
 uam Daniel, & iam priusquam prophetare orsus est, dici potest
 abuisse spiritum prophetiæ, ex electione, & prædestinatione
 dei, qui eum ad hoc munus elegerat, & prædestinarat, & miris
 i puerili ætate virtutibus, ac donis cælestibus pro cultum, &
 reparatum ad id muneris ritē obeundum habilem, atque ido-
 eum fecerat. Atque hac ratione Deus dixit Hieremix : *Prius-* Heb. I. ●
quam te formaui in utero, noui te: & antequam exires de vulua, san-
ctificauit te, & prophetam in gentibus dedi te.

Sed quia dicitur in hoc loco Daniel fuisse eo tempore puer, An reve-
 ro tempore hæc Susannæ historia contigit : queritur, cuius æta Daniel
 tatis tunc eum fuisse, intelligendum sit. Etenim, vocabulum tunc fue-
 ueri, non semel in sacris literis ponitur in eo, qui iuuentutem rit in æta
 am exegit. Siquidem, in libro Exodi. cap. 33. Iosue administer te puerili
 Aosis, appellatur puer, quem tamen multi existimant, nec te-
 nere, non fuisse id temporis minorem quadragesimo anno. Et
 aluator noster, ut refert Ioannes cap. 21. discipulos suos post re-
 urrectionem appellauit pueros. Verū, sine dubitatione dicen-
 lum est, fuisse Daniele tempore huius historiæ, in ætate pue-
 ili, aut certè fuisse eum per quam adolescentem: id enim signi-
 ficari videtur supradictis verbis huius historiæ, & pro certo tra-
 litum est à grauissimis auctoribus. Augustinus quidem certè in
 ermone 242. de tempore, Daniele scribit nondum fuisse tunc
 ubescentis ætatis, Seuerus Sulpitius in lib. 2. sacræ historiæ, &
 qui hunc plus ducentis annis præcessit, & discipulus Apostolo-
 um fuit, Beatus martyr Ignatius, in epistola, quam scripsit ad
 Magnesianos, tradunt, duodecim annorum fuisse Daniele eo
 tempore, quo hæc gesta narrantur: nec istis dissentit Theodore-
 us, qui super 1. cap. Ezechielis in commentariis suis scriptum
 reliquit, duodecim annis cœpisse Daniele vaticinari ante Eze-
 chielem, cuius principium prophetiæ, ab ipso met, in anno quin-
 o transmigrationis Iechoniz, competit cum quarto, vel quin-
 o anno Ioacim regis Iudæ, cuius regis anno tertio captus est, &
 ductus Babylonem Daniel, annum agens circiter decimum, ut
 ostensum à nobis est in primo libro. Ex his concluditur, cū
 Daniel cœpit prophetare, cœpit autem in hoc casu Susannæ,
 fuisse eum annorum circiter duodecim.

Obiectio
Africani
aduersus
historiā
Susannę,
ex clausu-
la 13. cap.

Atenim, opponit nobis Africanus clausulam huius histo-
rię, & extrema illa verba huius capituli decimiterrij: *Es rex
Astyages appositus est ad patres suos, & suscepit Cyrus Perses reg-
num eius*. Ex quibus verbis significatur, quod in hac historia
narratur, id contigisse circa exordium regni Cyri, quem su-
prā, libro vndecimo probauimus, iniisse imperium, eo ipso
anno quo Babylonicā Iudæorum captiuitas soluta est. Quoli-
cet argumentari, fuisse id temporis Danielem, iam senio con-
fectum, id est, centesimo anno affinem. Ductus enim est Ba-
bylonem, decem natus annos, & tertio anno regis Ioacim, à
quo tempore vsque ad captiuitatem Sedechię, numerantur vn-
de viginti anni, hinc verò, vsque ad solutionem Babylonicę
captiuitatis, & Cyri exordium imperij, anni septuaginta tran-
sierunt. Ad hanc obiectionem Africani, plerique respondent,
clausulam illam huius decimi tertij capituli de rege Astyage, &
Cyro: non pertinere ad tempus historię Susannę, sed eam
potius referendam esse ad historiam Belis, & draconis, quę se-
quenti capite narratur. Verum, id non esse probabile, nos, cum
ad proximę sequentis capituli explanationem ventum erit, osten-
demus. In præsens, illud dicere satis sit, eam clausulam, ad tem-
pus historię Susannę nullo modo pertinere: sed præter ordi-
nem temporum, & rectam seriem historię Danielis, vt quędam
alia huius voluminis, fuisse hoc loco positam. Verum hoc ite-
rum paulo infra excutiemus.

Alia Afri- Porro, illud etiam quod hic dicitur, Deum suscitasse spi-
canti, sed ritum Danielis, calumniari non prætermisit Africanus, sit
futilis ob enim, consuetudinem Danielis fuisse vaticinari per somnia, vel
iectio. per visiones angelorum, non autem per subditum Dei affla-
Danielis tum, atque instinctum. Sed hoc futile, ac friuolum est: res-
tribus pondemus enim Danieli fuisse: à Deo datum tribus modis va-
modis da ticinari, per somnia, per visiones angelorum, & per repen-
tā vatici- tinam Sancti Spiritus incitationem, & inspirationem. Cur
nari. enim hoc negetur Danieli concessum, quod legimus in libr.
Genes. Iacob patriarchę contigisse? Is enim prophetauit per
somnia, quando vidit in somno mysticam illam scalam, pro-
phetauit per visiones angelorum, cum fortiter luctatus est
cum angelo: denique prophetauit sancti Spiritus
afflatu, & incitatu, cum morti proxi-
mus, filiis suis, quę nouissi-
mis diebus ventura
erant, prænun-
ciauit.

Et

Et dixit ad eos Daniel, separate illos ab inuicem procul, & diiudicabo eos. Cum ergo diuisi essent alter ab altero, vocauit vnum de eis, & dixit ad eum: inueterate dierum malorum, nunc venerunt peccata tua, quæ operaberis prius. Nunc ergo dic mihi, sub qua arbore videris eos colloquentes simul: qui ait, sub scibino. Dixit autem Daniel: recte mentitus es in caput tuum: Ecce enim angelus Dei, accepta sententia ab eo, scindet te medium. Et amoto eo, iussit venire alium: & dixit ei, semen Chanaan, & non Iuda, species decepit te, & concupiscentia subuertit cor tuum: nunc ergo dic mihi, sub qua arbore comprehenderis eos loquentes sibi. Qui ait, sub prino. Dixit autem ei Daniel, recte mentitus es & tu in caput tuum manet enim angelus Domini gladium habens, vt secect te medium & interficiat vos.

Hoc iudicium, & factum Danielis, separatim, & cum graui quadam increpatione senes illos interrogantis, atque ex discrepantibus eorum responsis, manifeste eos falsi testimonij continentis cum id non potuerit in eâ græte, & humani animi solertia, & prudentia, sed ex sola Dei inspiratione proficisci, magno esse debet omnibus exemplo pariter, atque documento. Nimirum, eo planè intelligitur, in iudicandis causis, maxime verò capitalibus, nulli testi, licet is propter ætatis reuerentiam, dignitatisque, ac potestatis excellentiam, dignissimus fide videatur, nisi legitimo prius examine adhibito, esse credendum. Tria verò in examinandis testibus seruanda esse, facto suo docuit, & probauit Daniel. Primum enim conuenit alter ab altero separare, ne communicato inuicem consilio, ad vnum idemque testificandum conueniant. Tum, expedit nonnunquam eos vehemèter increpari ac terreri, quò scilicet incussus terror, omnem ex eorum animis simulationem excutiat. Denique interrogandi sunt artificiosè & aptè ad eliciendum verum: videlicet, vt ex constantia, vel inconstantia, & ex concordia vel discordia responsonum, veritas aut falsitas eorum, quæ ab ipsis sita testataque sunt, liquidius exploretur.

Circa illam verò agnominationem, & allusionem vocabulorum, quæ in Latina translatione latet, in Græca verò conspicua

minatio- spicus est, sciendum primo est, eiusmodi agnominations, eni
ne & allu alibi vilitas esse in sacris literis. Nam in libro Geneseos, capite
sione, 2. Eva appellata est Hebraice, Issa, quod ex viro, qui Hebraice di
qua hic citur Is, sumpta, & formata esset: & in Euangelio Saluatoris
versus est Iler dixit Petro, *Tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo eccl-*
Daniel. *siam meam.* Huc etiam pertinet illud Pauli dictum aduersus quos
Matth. 16. dam, qui Galatas ad Christum conuersos, ritu Iudaeorum cir-

cumcidi tuebant, sicut in quinto capite eius Epistolae scriptum
est: *Primum, inquit, abscindantur sive, concidantur, qui vos circumcibant:*
allusio enim est in verbo concidendi, ad verbum circumcidendi.
Porro duarum arborum vocabula Graeca, quae hic ponuntur,
sunt haec. *prinos*, quae Latinis vocatur ilex, arbor glandifera, ma
gnitudine roboris, folio aculeato, leui cortice, cuius duo genera
in lib. 16. ca. 6. enarrat Plinius ad hoc nomen, agnominationem
habet verbum Graecum *prio*, quod significat scindere, & diuide
re. Alterum vocabulum est *schinos*, significans arborem, quam
Latini nominant lentiscum, magnitudine roboris, forbi folio,
terebinthi odore, acinis, dum maturescunt, rubis, vbi maturue
rint, nigris: sudat resinam, quam in Chio insula mastichen vo
cant. Hanc Cicero in libris de diuinatione adductis ex vetusto
quodam poeta versibus, testatur perpetuo virere, & tunc in an
no fructus proferre. Ad hoc nomen, habet agnominationem
verbum Graecum *schizo*, idem significans, quod Latinis disrumpo
& quasi serra seco. De huiusmodi agnominacionibus ita scri

D. Hiero. bit D. Hieronymus. in epist. 120. quae est praefatio quaedam in Da
nielem. *Audisti ego, inquit, quendam de praepositoribus Iudeorum,*
eum Susanna Iheridat historiam, & à Graeco nescio quo, eam dictam
esse confictam, illud opponens, quod Origeni quoque, Africano opposuit,
etymologias huc. apot con schinom schisa kai apo ton prinos prini, de
Graco sermone descendere, cuius rei nos intelligentiam hanc nostris do
re possumus, ut verbi gratia, dicamus de arbore ilice dixisse eum, il
lico pereas: & de arbore lentisci, dixisse, in lenteunte comminatus an
gelus, vel non lente pereas, aut lentus, id est, flexibilis, durarius ad
mortem: sine aliud quid ad arboris nomen conueniens. Sic Hierony

D. Augu. mus. D. Augustinus in sermone ducentesimo quadragesimo se
cundo de tempore per vocem, prinos, intellexit, sed non rectè
prunum. Posset autem similis agnominatio in pruno & malo
exprimi, ut de pruno diceretur, rectè dixisti sub pruno, quia
mox ardentibus prunis ab angelo cremandus es. Et item de ma
lo, rectè dixisti: venit enim iam tempus, ut digna sceleribus tuis
et mala & supplicia, à Deo recipias.

Responsio Ex hac vocabulorum agnominacione firmissimum existima
ad potif- mauit Africanus duci argumentum, ad hanc historiam refellendam.
simum Hæc, inquit ille, vocum allusio, planè Graeca est, nec in Hebraeo
fermo.

ermone inuenitur auctor igitur historię non fuit Daniel, quia Aphrica propter eam, vel hoc solo conuincitur, esse fictitiam. Verum ni, argu- hanc obiectionem non erit operosum, etiam multis modis dis- mentum soluere. Principiò an eiusmodi agnominatio fuerit quondam quo de si in libris Hebręis, incompetrum est, nec sciri potest, tum quia de huius hec historia Susannę, neque nũc est scripta Hebręo sermone, nec historię erat in ecclesia, tempore Origenis, tum etiam quod nomina ea dubitat: rum arborum, non inueniuntur in Sacra scriptura, quocirca nec ea nunc habet lingua Hebręa, utpotè cuius non sunt alia voca- bula propriè Hebraica, nisi quę in sacris voluminibus reperiun- tur: ad ea namque explicanda quę non sunt in diuinis libris, vtuntur Hebręi vocabulis, vel Chaldaicis, vel Arabicis, vel alia- rum gentium, apud quas aut nati, aut diu multumque versati sunt. Sed esto, non fuerit ea nominum agnominatio in sermone Hebręo, at potuit esse in Chaldaico, quo fortasse vsus est Da- niel. Ac licet nec in Hebraico: nec in Chaldaico sermone fuerit, id tamen non eleuat fidem, & auctoritatē huius historię. Po- tuit enim fieri, vt in Hebręo, vel in Chaldaico sermone, fuerit agnominatio aliarũ arborum, quę in Gręcum sermone trãslla- ta: omnem illam agnominationis gratiam & vim perderent. Constat enim, vt in Hebręa lingua, & in Gręca, multas esse vo- cabulorum agnominaciones, multasque verborum figuras, que si in Latinum sermonem transferantur, vim, proprietatem, & venustatem suam amittunt. Quamobrem, Gręcus, huius histo- rię vel interpres, vel scriptor, vt similem in Gręco sermone ag- nominationem exprimeret, loco eorum arborum, quę erant in scriptura Hebraica, siue Chaldaica, posuit alias arbores, in quib- us simili, expressa agnominacione, eadem Danielis seruaretur sententia. Consueuisse autem sacrorum voluminum, tam Grę- cos quàm Latinos interpretes, vocabula Hebraica, vel arborũ, vel lapidum, vel locorum ignota gentibus, quarum lingua scri- bebant, in vocabula aliarũ rerũ quę illis tamē similes essent, ac ratione quadam responderent, commutare: quod quia satis li- quet peritis diuinarum literarum, propterea hic exemplis decla- rari superuacuum est. Denique, non abhorret à fide, has extre- mas historias, non esse scriptas à Daniele, sed ab alio quopiam iungu Gręce perito, scilicet eo tempore, quo gens Iudaica sub Gręcorum imperio fuit. Hęc autem scriptura, & afflatu spiri- tus sancti composita est, & Synagoge auctoritate antiquitus for- tasse probata: & quoniam ad res gestas Danielis pertinebat, tan- quam appendix, libro eius adiuncta est. Non rectè igitur argu- mentatur Africanus, hanc historiam esse fictitiam, quòd Grę- co sermone constet, vel quod non fuerit à Daniele conscripta.

Hęc à Da-
niel
scripta
non esse
probabi-
le est.

Et consurrexerunt aduersus duos presbyteros, vt facerent eis secundum legem Moſis, & interfecerunt eos, & ſaluatus eſt ſanguis innoxius in die illa.

Quæ poena fuerit in adulteros, ſecundum legem Moſis, cõſtituta. **L** Ex Moſis, vt ſcriptum eſt Deuter. 19. iubebat, vt qui co-
uiſtus eſſet, falſo accuſaſſe proximum ſuum alicuius cri-
minis, is puniretur eadem poena, quæ eſſet ei crimini a le-
xi præcipiebatur, adulterium morte vtriuſque adulteri vindica-
ri. Verum, quod eſſet illud genus mortis, non videtur expreſ-
ſum lege: niſi quod, prædicto loco Deuter. ſcribit Moſes, ſi quis
virginem deſponſatam alij viro compreſſiſſet, & virginem &
corruptorem eius, extra ciuitatem lapidibus obui debere. Si-
milis poena inferitur puellæ, quæ in domo patris ſui, voluntariè
perdidit virginitatem, vt eodem loci traditur. Fuiſſe ramen po-
nam adulterorum, ſecundum legem Moſaicam, lapidationem,
non ſinit nos dubitare, quod Scribæ, & Pharifæi, vt refert Ioan-
nes cap. 8. dixerunt Salvatore noſtro, adducente ad eum mulie-
rem in adulterio deprehenſam, *Magiſter inquit, hæc mulier
modo deprobenſa eſt in adulterio: in lege autem Moſes mandauit
nobis, huiusmodi lapidare.* Ezechiel quoque cap. 16. ſatis indicat,
id genus ſupplicij in adulteros, fuiſſe apud Iudeos conſtitutum:
ſic enim inducit Deum loquentem, *Iudicabo te iudiciè adultera-
rum, adducens ſuper te multitudinem, & lapidabunt te lapidibus,*
ſc. &c. Cæterum ante legem Moſis: adulterium fuiſſe poena ignis
apud Hebræos vindicatum, patet ex trigefimo octauo capite li-
bri Geneſeos. Cum enim apud Iudam, nurus eius Thamar, ac-
cuſata eſſet adulterij, is eam iuſſit ad ignem duci. *Perducite inquit,
eam, vt comburatur.* An hoc genus ſupplicij: tunc Hebræis in mo-
geſimo re & iſtituto fuiſſet, an id potiùs illi uſurpauerint, ſecundum
octauo li leges & iſtituta earum gentium, quibus cum mixti vivebant,
bri Geneſeos. mihi quidem nequaquam exploratum eſt. Sacerdotis quidem
ſeos. filia, deprehenſa in ſupro, flammis exurebatur, vt eſt in Leuiti-
co, capite vigefimo primo.

Apud va Illud equidem ſcio, apud varias gentes, varia fuiſſe adalte-
rias gẽtes rorum ſupplicia, quin etiam apud eandem gentem, non ſem-
varia fuiſſe per idem, ſed aliàs mitiùs, aliàs verò grauiùs, & ſeuerius. Di-
ſe adalte cam primum de Romanis. D. Auguſtinus libro tertio de ciuita-
riorum te Dei, capite quinto. *Romani, inquit, antiqui in ſupro detectas Vo-*
ſupplicia *ſtals, viuas etiam deſodiebant: adulteras autem fornicas, quæcumque
aliqua damnatione, nulla tamen morte pleſtebant.* Fuit igitur apud
ipſos varia, diuerſis temporibus, adulterorum poena: vel nota
publicæ ignominie, vel poena pecuniaria, vel exilium, vel ver-
bera,

bera, vel confusio nervorum, vel castratio, vel etiam mors. Valerius Maximus libro sexto capite primo, commemorans eos, qui in vindicando adulterio, publica poena vti sunt. *Sempronius*, inquit, *Mussa*, *C. Gallium deprehensum in adulterio flagellis cecidit*. *C. Metellus*, *L. Octavianum similiter deprehensum pernis cœnatis*, *Carbo Ahenus à Bibiano*, item *Pontianus à P. Cernio deprehensi, castrati sunt*. Iulius Cæsar, liberum sibi gratissimum ob secretam equitis Romani uxorem, quamvis nullo accusante, capitali poena affecit. Augustus Proculum carissimum libertum, ob idem facinus, poena eadem puniuit. Lege Suetonii in vtri usque vita: Iulius Capitolinus scriptum reliquit, Macrinum imperatorem adulterij reos, viuos simul incendiisse, iunctis corporibus. Aurelianus quoque imperator, referente Vopisco, militem, qui adulterium cum hospitis uxore commiserat, ita puniuit, ut duarum arborum capita inflesteret, quas ad pedes militis deligatas, subito dimitti iussit, ut discissus ille vtrinque penderet. Constantinus Magnus legem sancivit, qua violatores coniugij gladio plestebantur. Tempore D. Hieronymi, qui Constantio imperare natus est, adulterium morte punire solitum, patet ex ipsius epistola ad Innocentiū, de muliere septies ista, Transeo ad alias gentes. Parthos, nulla delicta quam adulterium grauius vindicasse, auctor est Iustinus libro 41. Apud Aegyptios, in adulterio deprehensus virgis cœdebat ad mille plagas, mulier naso murilabatur. Si quis præterea mulierem liberam violasset, virilia ei amputabantur, quoniam vno crimine, tria non parua damna intulisset, iniuriam, corruptelam, & libertatē confusionem. Vide Diodorum Siculum libro secundo Bibliothecæ, cap. 2. Zaleucus Locrensiū legislator, in primis nobilis, legem tulit, ut adulteris uterque oculus erueretur, cum autem filius eius in adulterio esset deprehensus, & tota ciuitas in honorem patris, poenam ei remitteret, aliquandiu repugnauit ad vltimam victus populi precibus, suo prius vno, deinde filij altero oculo erato, debitū supplicij modū legi reddidit: mirabiliæ equitatis temperamento, sese inter misericordē patrem, & iustū legislatorem partitiua, velut scite scribit Valerius Maximus lib. sexto c. 3. & *Ælianus* in libro decimo tercio variegatæ historiæ. Adhuc apud Athenienses, ex lege Solonis, ut in eius vita tradit Plutarchus, is qui liberæ mulieri vim attulisset, decē tantū drachmarum poena multaretur: attamen Hippomenes in Athenarū princeps, cum filiā in adulterio deprehēisset, eam filiā adu cum equo iunxit: qui clausus cum alimentis careret, dentes in puellā ingessit, adulterium vero testatur Suidas, per regionem pertam. Atricam fuisse ab equis tractū, atque discriptū. Salernus Crotoniensis princeps, legē tulit, ut moechi cremarentur viui. At cū Tuscæ

Valerius
Maxi-
mus.Iulius
Cæsar.
Augu-
stus.
Macri-
nus
Aurelia
nus.Constan-
tinus Ma-
gnus est.
epist. 49.
Parthi.
Ægyptij.Memora-
bile factū
Zaleuci.Insignis
seueritas
Hippo-
menis in
tertio cō-
pertam.

BBb

ipse

ipse sciatris vxorem polluisset, & ciues oratione eius permoti, poenam illam in exilium commutare vellent: ille magnitudinē culpæ cum animo suo reputans, in igne sponte insiliit, sicut refert Lucianus in apologia, pro his, qui mercede conducti seruiunt. Apud Turcas, ex lege impurissimi Mahumetis, adulterij conuictus, centum iactibus flagellatur.

Et rex Astyages appositus est ad patres suos: & suscepit Cyrus Perses regnum eius.

Quando
Susannæ,
historia
cōtigit

Hæc clausula, terminans decimum tertium caput huius libri, licet cum historia Susannæ coniuncta sit, ad eius tamen historię tempus minime pertinet. Etenim, historia Susannæ, contigit puero admodum Daniele, primisque annis regni Nabuchodonosor: Cyrus autem regnare coepit eo ipso anno, quò finita est septuagenaria Iudæorum captiuitas, ut postremis verbis libri secundi Paralipomenon, primisque libri Esdræ testatur est. Ab initio autem regni Nabuchodonosor, vsque ad principium regni Cyri, numerantur anni octoginta nouem. Nam decimo nono anno regni Nabuchodonosor, coepit captiuitas, quæ per septuaginta annos durauit, vsque ad exordiū imperij Cyri: atque eo quidem tempore, Daniel erat prope centenarius. Hæc igitur clausula, præter rectam historię seriē, atque ordinem temporum, hoc loco posita est: quemadmodum alia nonnulla in hoc libro præposterè, confusèque temporum ordine collocata sunt. Idonea vero huius clausule sedes, atque oportunus locus fuisse videtur, aut in fine ca. 9. aut in exordio 10. Quod autem hoc loco tradunt, Lyranus & Cathusianus scholastica historia secuti, hanc clausulam, denotare tempus historię Belis & draconis, quæ sequenti capite narratur, quamobrem ea rectius poneretur in principio c. 14. quàm in fine 13. hoc inquit quod ab ipsis traditur, mihi quidem neutriquæ probatur: Historia namque Belis & draconis accidit cum statet regnum Babylonis, & suæ gentis proprios haberet reges: at Cyrus iniuit principatum eo anno, quo soluta captiuitate, Iudæi libertate ab ipso donati sunt, videlicet post necem Balthasaris, ac Babylonici regni egressionem. Nihilominus probabilis est, quod Hector Pintus hoc loco scriptū reliquit, aut per verba huius clausulæ nihil aliud significari, quam quo tempore contigit historia Susannæ, eo ipso tempore regnasse in Mediā Astyagē, quū Cyri, eoq; vita defuncto, regnū peruenisse ad Cyrū: propterea vero mentionem Cyri esse factam, quod eius nomen Iudæis notissimum, & celebratissimum esset. Verum hæc interpretatio, nimis dura & violenta est. Non enim hic dicitur, tunc

reg.

Historia
Belis &
draconis
quando
accidit.

Astyages
quando
regnauit

regnasse, aut regnare cœpisse Astyagē, sed tunc fuisse mortuū, & regnum ipsius suscepisse Cyrum. Sed ut hoc donemus Pinto, nihilominus tamen, interpretatio eius non procedet: falsum enim in chronologia sumit, casum illum Susannæ, fuisse eo tempore, quo regnum Medorum tenebat Astyages. Hist. enim Susannæ, ut non semel diximus, euenit in principio regni Nabuchodonosor, qui regnavit 3. & 40. annos: 10. autem annos post eius mortem, regnare cœpit Astyages. Quod ita colligo: Cyrus proximè regnavit post Astyagem, & regnavit in fine septuagenarię Hebræorum captiuitatis. Porro Astyages, ut in libro primo confirmat Herodotus, 5. & 30. annos regnavit: cœpit igitur regnare, 35. anno captiuitatis Babylonicę, qui fuit annus decimus post mortem Nabuchodonosor: illa enim captiuitas cœpta est, anno 19. regni eius: & cum constet, eum regnasse integros quadraginta tres annos, necesse est, mortem eius in 25. annum eius captiuitatis incidisse. Mirabitur fortasse lector, multa nos hic sine probatione posuisse, & quasi certa sumplisse, cum ea tamen sint inter viros doctos controuersa. Sed cum ea fuerint a nobis supra, in libro 10. & in quæstione secunda, copiosè tractata, & confirmata, nolimus, quod veteri prouerbio veratur, actum agere, & superuacua earundem rerum repetitione, tædium hæc lecturis asserre.

CAPVT DECIMVM

QVARTVM.

ERat autem Daniel cornuina regis, & honoratus super omnes amicos eius: erat quoque idolum apud Babylonios nomine Bel: & impendebantur in eo per dies singulos, similia artaba duodecim, & oues quadraginta, vinique amphora sex. Rex quoque colebat eum, & ibat per singulos dies adorare eum: porro Daniel adorabat Deum suū. Dixitque ei rex, quare non adoras Bel? Qui respondens ait ei: quia non colo idola manu facta, sed viuentem Deum, qui creauit calum & terram, & habet potestatem omnis carnis. Et dixit rex ad eum: non videtur tibi esse Bel viuens Deus? An non vias quanta comedas & bibas quotidie? Et ait Daniel aridens, ne erres rex, iste, est enim intrinsecus lutens, & forinsecus arens, neque comedit aliquando. Et iratus rex vocauit sacerdotes eius, & ait eis: nisi dixeritis mihi, quis est qui comedat impensas has, moriemini: si autem ostenderitis quoniam Bel comedat hac, morietur Daniel, quia blasphemauit in Bel. Edixit Daniel regi, fiat iuxta verbum tuum. Erant autē sacerdotes Bel septuaginta, exceptis vxoribus, & paruulis, & filiis. Et venit rex cum Daniele in templum Belis. Et dixerunt sacerdotes Belis, Ecce nos egrediemur foras: & tu rex pone ascas, & vinum misce, & claude ostium,

Confide-
bant MS.
& exem-
plar Ro-
manum.

Quære
notation-
nes Loua-
nienſiū.

& ſigna annulo tuo, & cum ingreſſus fueris mane, niſi innumeris on-
nia comēſia à Bel morte moriemur. vel Daniel, qui menti ſus eſt ad-
uerſum nos. § Contemnebant autē quia fecerant ſub menſa abſcon-
ditum introitum, & per illum ingrediebantur ſemper, & deuora-
bant ea. Factum eſt igitur poſtquā egreſſi ſunt illi, & rex poſuit ci-
bos ante Bel, præcepit Daniel pueris ſuis & attulerūt cinerē, & cri-
brauit per totum templum coram rege: Egreſſi clauſerunt oſtium:
& ſignantes annulo regis abierunt. Sacerdotes autem ingreſſi ſunt
nocte iuxta conſuetudinem ſuam, & uxores, & filij eorum: & com-
mederunt omnia, & biberunt. Surrexit autem rex primo diluculo,
& Daniel cum eo. Et ait rex, ſaluāne ſunt ſingula Daniel? Qui re-
ſpondit: ſalua rex. Statimque cum aperuiſſet oſtium, intuius rex
menſam, exclamauit voce magna: magnus eſ Bel & non eſt apud
te dolus quiſquam. Et riſit Daniel, & tenuit regem ne ingrederetur
intro: & dixit, ecce panimentū, animaduerte cuius veſtigia ſint hec.
Et dixit rex, uideo veſtigia virorū & mulierū, & infantiū: Et ira-
tus eſt rex. Tunc apprehendit ſacerdotes, & uxores, & filios eorum:
& oſtenderunt ei abſcondita oſtiola per qua ingrediebantur, & com-
ſumebant, qua erant ſuper menſam. Occidit ergo illos rex, & tra-
didit Bel in poteſtatem Danielis: qui ſubuerſit eum, & templum
eius. Et erat draco magnus in loco illo, & colebant eum Babylonij.
Et dixit rex Danieli: ecce nunc non potes dicere, quia iſte non ſit De-
us uiuens: adora ergo eum. Dixitque Daniel, Domineum Deum
meum adoro, quia ipſe eſt Deus uiuens. § Tu autem rex da mi-
hi poteſtatem, & interficiam draconem, abſque gladio & ſiſte.
Et ait rex, do tibi. Tulit ergo Daniel picem & adipem, & pilas,
& coxit pariter: fecitque maſſas, & dedit in os draconis, & dirip-
tus eſt draco. Et dixit, § ecce, quem colebatis. Quod cum audiſ-
ſent Babylonij, indignati ſunt vehementer, & congregati aduer-
ſum regem, dixerunt, Iudaus factus eſt rex, Bel deſtruxit, dra-
conem interfecit, & ſacerdotes occidit. Et dixerunt cum ueniſſent
ad regem, trade nobis Danielelem, alioquin interficiemus te &
domum tuam, uidit ergo rex quod irruerent in eum vehementer,
& neceſſitate compulſus tradidit eis Danielelem. Qui miſerunt
eum in lacum leonum, & erat ibi dies ſex. Porro in lacu erant leo-
nes ſeptem, & dabantur eis duo corpora quotidie, & due canes: &
tunc non data ſunt eis, ut deuorarent Danielelem. Erat autem Ha-
bacuc Propheta in Iudæa, & ipſe coxerat pulmentum, & intri-
uerat panes in alucolo, & ibat in can pum, ut ferret meſſoribus.
In Græco Dixitque Angelus Domini ad Habacuc, ſer prandium quod ha-
beſ, in Babylonem Danieli, qui eſt in lacu leonum. Et dixit Haba-
cuc, Domine, Babylonem non uidi & lacum nescio. § Et appre-
hendit eum angelus Domini in vertice eius, & portauit eum capillo
capitis ſui, poſuitque eum in Babylonem ſuper lacum, in impetu ſpi-
ritus

§ Iſte au-
tem non
eſt Deus
uiuens.
MS. quæ-
dam ad-
dunt &
Ro. exē-
plar &
D Hier.
§ Daniel
addunt.
MS. Ro.
exēplar.
& D Hier.
non. verū
In Græco
non ad-
ditur.
† Ez. 3. 2.
§ Serue

ritus sui Et clamauit Habacuc. dicens: Daniel & tolle prandium quod misit tibi Deus. Et ait Daniel, Recordatus es enim mei Deus. & non dereliquisti diligentes te Surgensque Daniel comedit. Porro angelus Domini resistit Habacuc confestim in loco suo. Venit ergo rex die septimo, ut lugeret Daniel: & venit ad lacum & introspexit, & ecce Daniel sedens. & Et exclamauit voce magna rex dicens: Magnus es Domine Deus Danielis. Et extraxit eum. & Porro illos qui perditionis eius causa fuerant, intromisit in lacum. & denotati sunt in momento coram eo.

Erat Daniel conuiua regis, & honoratus super omnes amicos eius.

Q Vis fuerit rex, cuius Daniel conuiua fuisse dicitur, non tamen facile est liquido docere, quam promptum est, quorundam ea de re sententias refellere. Si vera esset sententia D. Chrysostomi, qui in prima homilia super psalmum quinquagesimū affirmat, Daniele fuisse puerum duodecim annorum, cum is in lacum leonum coniectus est, in promptu esset scire, sub quo rege id euenisset: non enim alius esse potuisset, quam Nabuchodonosor: huius enim in exordio regni caput est Daniel, & decem circiter annos natus, Babylonem ductus est. Verum opinionē Chrysostomi, principium huius capituli manifeste refellit. Scriptum enim est, Daniele fuisse eius regis conuiuam, & honoratū super omnes amicos regis: quod utique in puerum duodecim annorum minime competit. At dicet aliquis, Chrysostomum de altero coniectu Danielis in lacum leonum qui supra capite sexto descriptus est, esse locutū. Verum, multo minus in illo procedit Chrysostomi sententia: ille namque, longo tempore, eum qui memoratur hoc capite, consequurus est. Siquidem ille fuit sub Dario Medo, post eversionem scilicet regni Babylonici, quo tempore Daniel, ab anno centesimo proxime aberat: hic autem, stante regno Babylonis, contigit. Ireneus libro quarto aduersus hæreses, capite vndecimo, & Theodoretus in suis commentariis in Daniele, & hos auctores sequuti complures alij, existimant regem illum fuisse Cyrum, propterea quod proxime ante, in fine decimi tertij capituli, eius regis mentio facta fuerit. Verum hoc illos mouere non debuit. Supra enim ostendimus, clausulam decimi tertij capituli, neque ad tempus historiarum, Susannæ, neque ad tempus historiarum, quæ hoc capite narratur, pertinere, sed præter ordinem temporum, & rectam historiarum seriem, inibi esse positam. Non fuisse autem quæ traduntur hoc capite sub rege Cyro acta, eo maximè probatur argumento: quod hic rex colebat idolum Beli, ut hic dicitur. Per-

ſæ vero non ſolum non colebant Belum, ſed nulla etiam habebant templa, nulla Deorum idola. Quin magnus ille Xerxes (teſte in libro decimoſexto, Strabone) ſepulchrum huius Beli demolitus, funditus deſtruxit. Adiice, quod in principio regni Cyri, Daniel non erat minor ceteriſimo anno, qua ætate, nequaquam regis conuiuia frequentaſſet: non enim ea ætas conuiuiſis idonea eſt. Siquidem plus quingentos annos ante Berzelai, vir tantum octogenarius, dixit Dauidi, ſicut in decimo nono capite libri ſecundi Regum proditum eſt: *Octogenarius ſum hodie, numquid vigent ſenſus mei, ad diſcernendum ſuaſus, & amatum: aut delectare poteſt ſeruum tuum cibus, aut potus? vel audire poſſum vltra vocem cantatorum, atque cantatricum?* Probabilius igitur eſt, regem illum, quia colebat Belum, quod erat proprium, ſummumque Chaldaeorum Numen, & quia regnabat Babylonie, fuiſſe Chaldaum. Sed quiſnam fuit ex regibus Chaldaeorum? Neceſſe eſt fuiſſe, aut Nabuchodonosor, aut aliquem ſucceſſorum eius. Et ſub ipſo quidem Nabuchodonosor, poſtquam Daniel eſt interpretatus ei ſomnium illius mirabilis, ac terribilis ſtatuz, maxima fuit in gratia, & honore apud eum regem: ad altiſſimum dignitatis, & poteſtatis gradum ab eo proueſtus, conſtitutusque princeps, ſuper omnes principes Babylonis, & præſectus magiſtratuû, ſuper cunctos ſapientes Babylonis. Quod ſi non fuit Nabuchodonosor, propenſior equidem ſum, vt credam fuiſſe filium eius, appellatum Euilmerodachum: hunc enim ex hiſtoria ſacta palam eſt, fuiſſe aduerſus Iudæos beneuolum, ac benignum. Nimirum is regem Iudæorum ſedoniam, qui ſub Nabuchodonosor per 37. annos fuerat in cuſtodia, & contra fidem ipſi datam, regalemque dignitatem, abiectè, & aſpere tractatus, ſtatim vt in regnum deſmortui patris ſucceſſit, eduxit è carcere, & regali cultu honoreque affecit, ſicut extremis verbis libri 4. Regum, & libri Hieremiæ ſcriptum eſt. Danielem præterea ob ſingularem eius ſapientiam, & propter maxima ipſius erga parentem ſuum officia, & merita, ſummè dilexit, & honorauit.

Contigifſe, quæ paſſatur hoc capite, aut ſub rege Nabuchodonosor, aut ſub filio eius Euilmerodach oſtenditur.

Bel, ſeu Belus quis ſuecit. Lapiſus Theophili & Lactantij in chro-

Erat quoque idolum, apud Babylonios, nomine Bel.

HVnc Belem, ſeu Belum, fuiſſe illum ipſum, quem hiſtoria Geneſeos ca. 10. appellat Nembroth, fundatorem regni Babylonici, patremque Nini, Aſſyriorum monarchiæ conditoris, ab Euſebio, Hieronymo, Auguſtino, Cyrillo, aliisque traditum eſt, & à nobis ſupra libro 5. confirmatum. Lactantius quidem, extremo primo libro diuinarum inſtitutionum, Theophilum ſequutus auctorè, affirmat Belum & Saturnum eius æqualem, non plus viginzi duos, & trecentos annos, fuiſſe

fuisse ante bellum Troianum: Sed uterque lapsus est in chronologia. Etenim, Bli proxime successit Ninus, cuius quadragesimo tertio regni anno, ut scripsit in chronicis Eusebius, multa idem censentibus, natus est Abraham. Ab huius ortu, usque ad tempora Heli pontificis, simul & ludicis Hebræorum, in cuius principatum incidisse casum Troianum, supra ostendimus, libro vndecimo quæstione 2. anni circiter nongenti numerantur. Verum de idolo Belis hic nominato, non nihil dicendum est, ex antiquitatis monumentis expromptum. Simillimum vero est, illud Belis simulachrum, fuisse in templo Iouis Beli, quod extructum magnificentissimè fuerat à Semiramide: cuius templi amplitudinem, & magnificentiam, exposuit Diodorus Siculus, libro 3. c. 4. præcipue autem Herodotus libro primo, quem hic ipse Diodorus, capite nono, eiusdem libri, claruisse scribit eo tempore, quo Xerxes transiit in Græciam, id est, circa septuagesimam quintam Olympiadem. Quo licet intelligere, fuisse Herodotum, ipso Daniele, minus centum annis posteriores. Scribit igitur Herodotus, fuisse in medio Babylonis, Iouis Beli templum æreis portis duorum vndecumque stadiorum amplitudine, figuraque quadrata. Fuisse præterea in sacri medio, turrem solidam, crassitudine simul, & altitudine stadii, cui alia sursum erat superimposita turris, & huic subinde alia, ad octauam usque. Hic ego fuisse crediderim sepulchrum Beli, operis magnitudine structuraque mirandum. Erat pyramis (Strabo inquit, lib. 16.) quadrata, ex latere coctili constructa, stadii altitudine, quolibet eius latere, pariter vnius stadii spatii complexo. Hanc demolitus est, atque subuertit Xerxes: eamque reparare voluit Alexander magnus: sed morte occupatus, id perficere non potuit: res enim magnæ molis erat: nimirum ad expurgandam tantummodo terram, decem millibus hominum, duorumque spatii mensium opus erat. In hoc templo, cum alia idola, tum præcipue Iouis Beli statua erat aurea, longitudine pedum quadraginta, mille Babyloniorum talentorum pondere: cui dictus ex auro erat crater, mille, & ducentorum talentorum, sicut refert Diodorus. Atque hoc ipsum fuisse idolum Belis, quod hic memoratur, satis probabili coniectura credi potest. Herodotus, inquit, ad suam usque ætatem, stetit templum illum Beli. Plinius vero, quinquaginta, & quingentos annos recentior Herodoto, etiam suo tempore templum Beli extare in libro sexto cap. 26. scriptum reliquit. Porro Ninum regem, scribit D. Hieronymus super cap. 2. Osee, ad tantam peruenisse potentiam, & gloriam, ut patrem suum Belum, in Deos retulerit. Quin Plinius libro trigésimo septimo, capite 10. indicat, Belum fuisse apud Assyrios, deorum omnium sacratissimum.

nologia
Beli.

De idolo
Beli.

Descriptio
templi Beli,
ex Herodoto.
Sepulchrum
Beli
ex Strabone.

Origo
idolola-
triæ ex Be-
lo multis
annis
post dilu-
uiumcoe-
pit.

Atque hinc primam originem duxit idololatria, videlicet post diluuium, annos minus trecentos. Nam licet Tertulianus in libro de idololatria significat, etiam ante diluuium coepisse coli ab omnibus idola: mihi tamen ac plerisque viris doctis, propior vero sententia D. Cyrilli Alexandrini videtur: qui in libris quos scripsit aduersus Iulianum, primo, & tertio sine dubitatione tradit, idololatriam non fuisse ante diluuium, sed post diluuium, amplius ducentos annos, initium sumpsisse à patre regis Nini, quem ipse nominat Arbelum: sed is à plerisque appellatur Belus. Atque huius rei illud, nec obcurum signum, nec leue argumentum existimari debet, quod pleraque idola variarum gentium, & præcipue orientalium, ex hoc Belo, qui in scriptura dicitur Bel, vel Beel, appellationem traxerint, velut Beelzebub Deus Accaron, cuius mentio fit in primo capite libri quarti Regum. Belphegor, Deus Moabitaram, quæ nominauit Moses in capite vigesimo quinto Numerorum: Baal, Deus Sidoniorum: Belial, cuius frequens in sacris libris mentio est, denique Baalsames, quem Diuus Augustinus, in quæstionibus super libros Iudicû, quæstione decima sexta, Deum Punicorum fuisse docet. Est item hæc Cyrilli opinio, cui nos accessimus, satis consentanea diuinis literis, siquidem in 24. cap. libri Sapientiæ legimus, idola nec fuisse ab initio, neque in perpetuum, nec in finem mansura.

*Et impendebantur in eo per dies singulos, simile
artaba duodecim, oues quadraginta,
vinique amphora sex.*

Quæ mē-
sura fue-
rit arta-
ba.

Artaba, inquit Herodotus l. bro primo, mēsurā est Persica, capiens vnū medimnum Atticū, & propterea tres choenices, Choenix vero, secundū Budeū li. 5. de asse, est octaua pars modij, & quadragesima octaua medimni, cōtinens duos sextarios: & putatur fuisse mēsurā frumētī, in vnus diei victū homini sufficiens. Continebat igitur artaba, vnum, & quinquaginta choenices, vel centum, superque duos sextarios. Epiphanius in libro de ponderibus, & mensuris ait, choenicem paulo plus quam duos sextarios capere: vult autem artabam, mēsurā esse Ægyptiacā, duorum, & septuaginta sextariorum. Isidorus lib. 16. etymologiarum capite vigesimo quinto, arbitrat choenicem capere quatuor sextarios: de artaba vero idem sentit quod Epiphanius. Sed artaba Epiphanio continebat triginta sex choenices: Isidoro autem non plures decem & octo. Verum, vt difficultas, quæ lectori posset accidere ex varietate artabæ, quam disparis mēsuræ, atque capacitatē faci.

Triplex
artaba.

faciunt auctores, scire oportet, triplicem fuisse quondam in usu artabam, & vnam quidem fuisse Persicam capacem, vt diximus, vnus medimni, & præterea trium choenicum, alteram Medicam, cuius meminit in quinto libro Polybius, non plus vno medimno Attico continentem, vt Suidas, & Hesychius, memorie, ac literis prodiderunt: tertiam Ægyptiam, quæ capiebat modios quinque: quapropter vno modio minor erat, medimno Attico, qui sex modios continet. Sanè Diuus Hieronymus libro ii. commentariorum in Isaiam, pro eo, quod septuaginta interpretes, verterant, sex artabas, ipse reddidit, triginta modios, haud dubie ratus, vnam artabam, quinque modios capere. Ex his apparet, magnam fuisse vim, & copiam similæ, quæ illi simulacro Beli impendebatur: duodecim quippè ad illum per singulos dies, artabæ similæ deferebantur.

Circa id quod sequitur (viniq̃ue amphoræ sex) scire oportet, mensuras liquorum apud Romanos fuisse has, culeum, amphoram, vnam, congium, sextarium, heminam, quartarium, apud Romanos acetabulum, cyatum, ligulam, seu coclear. Apud Hebræos verò manus. liquorum mensuræ, quantum ex sacris literis intelligi potest, tres fuere: bath, hin, & log. Culeus, erat omnium maxima mensura liquorum, capiens viginti amphoras. Siquidem Plinius li. 14. c. 4. scribit, septenos culeos, capere ceteras quadragenas amphoras. Amphora, Græca vox est, significans vas vtriusque habens ansas, quibus capi, & portari possit, significabat etiam, mensuram liquorum, quæ capiebat duas urnas, vt indicat Columella c. 20. lib. 12. & Fannius in versibus, quos de mensuris, & ponderibus scriptos reliquit. Pro voce Græca, amphora, antiqui Romani auctoribus festo Pompeio, & Volutio Metiano, usurparunt latinam vocem, quadrantal, sic dictam à figura quadrata: erat enim mensura vnus pedis, vsquequaque quadrati, continens sextarios quadraginta octo. Urna capit quatuor congios: nam Metianus ait, amphoram capere duas urnas, & octo congios. Congius capit sextarios sex. Etenim Metianus scribit, quadrantal, quod idem est atque amphora, congios capere octo, & sextarios quadraginta octo. Et à congio quidem nomen sextarii ductum est, quod videlicet is pars sexta sit congi, vt in versibus suis scripsit Fannius: Epiphanius in libro de ponderibus, & mensuris ait, congium simpliciter dictum, capere octo sextarios: congiū verò sanctum, sex duntaxat. Sextarius quem diximus sextam esse partem congi, continet duas heminas, seu cotylas, vnde Fannius.

Mensura liquorum
Culeus
quid sit

Amphora

Quadrantal

Urna
Congius

Epiphanius
Sextarius
Sextarius

*At cotylas, quas, si placeat, dixisse licebit,
Heminas, recipit æquinas sextarius vnus.*

D. Hiero.

D. Hieronymus super quartum caput Ezechielis, facit duplicem sextarium, vnum castrensem, æqualem sextario Iudaico, qui Hebraicè vocatur hin, continentemque duos choas seu congios Atticos: alterum Italicum æqualem, ipsi congius Attico: quæ si vera sunt, necesse est triplicem fuisse sextarium, vnum cõmunem, sextam nempe congijs partem, alterum Italicum: congius Attico parem, tertium castrensem, duorum congiorum incapacem. Epiphanius tradit, sextarium continere sex tantũ cyathos, sed verè, vt mox dicturi sumus, duodecim continet. Hemina duos quartarios capit. Nam Metianus, qui apud duos Antonios, Pium, & Philosophum, vt refert Iulius Capitolinus, gratia, & auctoritate plurimum valuit, scribit quadrantal, siue amphoram, continere duas urnas, congios octo, & quadraginta, heminas sex & nonaginta, quartarios centum nonaginta duos, cyathos quingentos septuaginta sex. Quartarius, sic appellatus, quod sextarii quarta sit pars, cõtinet duo acetabula: id planè intelligitur ex iis, quæ scribit Phnius cap. vltimo, libri 21. dicens, mensuram acetabuli esse quartam heminis partem. Sed quartarius, vt diximus, est dimidia pars heminae, is igitur duo acetabula continebat. Acetabulum continebat sesquicyatum. Fannius enim dicit, cyathum capere decem drachmas, acetabulũ vero, quem ipse appellat vocabulo græco oxybaphum, capere drachmas quindecim. Dictum est acetabulum, quod primo fuerit vas in quod acetum infundebatur, vt in id panis intingeretur, cum ad carnes acorem addere placebat. Postea id nominis ad mensuram translatus est. Cyathus, vt ex supradictis patet, duodecima pars erat sextarii, cõtinens quatuor ligulas seu cochlearia. Ligula, seu cochlear, vt colligi potest ex Columellæ 21. ca. li. 20. quarta pars erat cyathi. Quod, si placet prædictarum mensurarũ capacitatem ad rationem ponderum redactã considerare, scire licet, ligulam capere tres drachmas & vnum scrupulum, cyathum, sescunciam addita drachma & scrupulo: acetabulũ duas drachmas cum dimidia: quartarium quinque: heminam, decem, sextarium viginti: congiũ, libras decem: urnam, quadraginta libras, amphoram octoginta: culeum mille & sexcentas.

Hemina.**Quartarius.****Acetabulum.****Cyathus, Ligula, seu cochlear.****Mensura liquorũ apud Hebræos, Bath seu Bathus. Hin. Log.**

Transco ad mensuras liquorum Hebraicas, Bath, seu Latina inflexione, Bathus, secundũ n Iosephum libro octauo antiquitatum Iudaicarum continet sextarios septuaginta duos, seu congios duodecim. Itaque æqualis mensura est meretæ, ceramio, & cado, de quibus infra dicemus. Hin, secundũ n Iosephum in libro tertio antiquitatum, & D. Hieronymum super quartum caput Ezechielis, capiebat duos choas, seu cõgios Atticos, id est, duodecim sextarios: quapropter erat sexta pars Bathi. Log, duodecima pars erat Hin: & quia illud, vt diximus, continebat duos

con.

congiōs, congiij verò sexta pars erat sextarius, ex eo licet intelligere eandem mensuram fuisse Log, atque sextarium. Quo circa D. Hieronymus, Levitici capitulo decimoquarto, vbi Hebraicè legitur, log, rectè vertit latinè sextarium. Sed redeo ad amphoram. Cuius, vt explicaram aliquam lectori cognitionem traderem, ob idque, nonnihil de mensuris liquorū strictim attingerē, hic me Danielis locus inuitavit. Præsertim autem, cū animaduertērem, procul verò esse, quæ super hunc locum Danielis, de artaba, & amphora, tum auctor historiæ scholasticæ, tum Lyræus & Carthusianus in suis commentariis prodiderunt.

Amphora igitur duplex erat: altera dicebatur amphora sim pliciter & præcisè, vel amphora Romana, octo scilicet congiō sum, vt supra docuimus capax: altera verò appellabatur Amphora Attica, quatuor nimirum congiis priore maior, ea namque capiebat duodecim congiōs, vel, quod idem valet, duo & septuaginta sextarios. Atq; id sanè liquet ex illis Fānij versibus.

Duplex
amphora
Romana
vna, Atti
ca altera.

*Attica præterea dicenda est amphora nobis,
Sen cadus: hanc facies, nostra si adieceris urnam.*

Si enim Attica amphora, capit amphoram Romanam, & præterea vnam urnam, cum Romana amphora capiat octo congiōs, & vna quatuor, nōne sequitur, amphoram Atticam duodecim congiōs capere? Porro, nomen amphoræ in hoc loco Danielis positum esse non pro amphora Romana, sed pro Attica, patet ex lectione Græca, quæ, pro eo quod nos legimus. *Vinique amphora sex*, sic habet hoc loco, *Vinich, metreta sex*. Nomen verò metretæ, significare mensuram liquorum, duodecim congiōrū, siue quod est idem, septuaginta duorum sextariorum capacem, præter confessionem omnium, qui de mensuris, & ponderibus verius atque diligentius scripserunt, etiam probari potest auctoritate septuaginta interpretū, qui in libro Esdræ capite septimo cum Hebraicè bisponatur vocabulum Bath, ipsum Græco vocabulo metretæ reddiderunt. Et Diuus Hieronymus libro secundo Paralypomenon capite quarto, vbi est Hebraicè, tria milia Bath, vertit Latinè, tria milia metretas. At Hebraicū Bath, capacem fuisse septuaginta duorum sextariorum, vel duodecim congiōrum, supra auctore Iosepho confirmauimus. Si igitur in hoc loco Danielis, amphora idem est quod metreta, & metreta fuit capax duodecim congiōrum, id est, æqualis est amphoræ Atticæ, relinquatur nomen amphoræ hoc loco, non pro Romana, sed pro Attica amphora esse positum.

Metreta.

Et erat draco magnus in loco illo, & colebant eum Babylonij.

Draconē
Babyloni
quomodo co
luerunt.

Mirum atque incredibile videri posset, Babylonios, ex-
tero qui omnium gentium, id temporis, sapientissimos
iudicatos, serpentem siue draconem, horrendum scili-
cet animal, & homini, naturali quodam odio inimicissimum,
atque infestissimum, pro Deo coluisse, nisi ceteris ex historiis cō-
staret, Romanos, gentem omnium, vt fortitudine, sic prudentia
præstantissimam, ad triennale pestilentiam, quæ urbem vechement-
er affligerat, depellendā, misisse legatos Epidaurum, &
inde serpentem Æsculapij, magna religione deuectum Romā,
diuinis honoribus affecisse. Sed iuuat historiā eius rei, illis ipsis

Valerius
Maxi-
mus, de
serpente
Epidau-
ro Romam
aduecto,
& diuinis
honoribus
affec-
to, quid
scripserit

verbis referre, quibus eam Valerius Maximus, vir Romanæ no-
bilitatis, & scriptorū laude clarus, in primo libro, capite octauo
scriptam reliquit. Is enim cum narrasset legatos Romanorū be-
nigne admodum fuisse ab Epidauris acceptos, deductisque illis
in templum Æsculapij, quinque millia passuum ab eorum vrbe
distans, amplissimam esse factam copiam inde, pro suo iure, ar-
bitratuque sumendi, quicquid salubre Romanis futurum existi-
marent: cum hæc dico narrasset, subiungit. *Anguis, quem Epidau-
rij raro sed nunquam sine magno ipsorum, bono, vsum in modis Æs-
culapij venerari solebant: eo tempore, per urbis celeberrimas partes,
nitibus oculis: & leni tractu labi cepit, triduoq, inier religiosam
omnium admirationem conspectus, non dubiam præ se apperire cla-
rioris sedis alacritatē ferens, ad irrem Romanam perrexeris, pa-
uentibusq, inuisitatio spectaculo nauis, ed conscendit, ubi Quintus Ogu-
lini legati tabernaculum erat: inq, multiplicem orbem per summam
quietem est conuolutus. Tum legati perinde atque excepti a rei com-
potes, expleti gratiarum actione, cultuq, anguis a portis excepto, le-
ti inde soluerunt: ac prosperam emensis navigationem, postquam An-
tium appulerunt, anguis, qui ubique, in nauigio remanserat, prolap-
sus in vestibulo adis Æsculapij, myrto frequentibus ramis diffusus, su-
per eminentem excelsa altitudinis palmam circumdedit: perq, tres
dies, positis quibus vesci solebat: non sine magno metu legatorum, ne
in irrem reuerti mollet, Antiensis templi hospitio usus, urbi se no-
stra aduehendum restituit: atque in ripam Tyberis aggressis lega-
tis, in insulam, ubi templum dicatum est, tranauit: aduentuq
suo, tempestatem, cui remedio quasitus erat, dispulit. Hæc Va-
lerius.*

Notabile
dictū est.

Hic ego cuperem, vt diligenter secum lector cogitaret ac
perpenderet, quanta fuerit cæcitas earum gentium, quæ veri Dei
notitia caruerent. Ecce, Romani, ad alia omnia perspicacissimi
atque prudentissimi, in religione tamen & cultu Dei, sedissi-
mis erroribus, execrandisque superstitionibus miserè implicati
tenebantur, etiam vt serpentem, instar numinis colerent: eius-
que aduentu & præsentia, pestilentiam ex vrbe profligatam,
& dif-

& discussam esse crederent. Ludouicus Viues Valentinus, cuius meus, in commentariis quos edidit in libros B. Augustini de ciuitate Dei, supet vndecimo capite libri decimi quarti, auctorem laudat I herecydem Syrum, à quo scriptum sit, dæmones è cælo fuisse à Ioue disturbatos, quorum princeps dictus sit Ophionus, id est, serpentinus. Sanè, quia Diabolo, primorum hominum tentatio per serpentem facta, benè processerit, exinde frequenter ipse ministerio serpentium ad ludificandos & fallendos homines variè abusus est. Atque id magno Dei consilio ei permissa est, scilicet, tanta dæmonum cum genere serpentium consociatio, non obscura est significatio, nec leuis testificatio eius, quod scriptum est in libro Geneseos, parentes humani generis, primum fuisse à Diabolo per serpentem tentatos atque deceptos. Quam, ne quis putet, meam esse coniecturam, Augustini ea fuit sententia: qui in libro vndecimo de Genesi ad litteram, cap. 28. ita scribit: *Quod magis habeat usus, serpentes moueri carminibus hominum, quam ullum aliud genus animantium, etiam hoc non parua testificatio est naturam primiuus humanam, serpentis seductam esse colloquio. Gaudent enim dæmones, hanc sibi potestatem dari, ut ad incantationem hominum serpentes moueant, ut quolibet modo fallant, quos possunt. Hac autem permittuntur, ad primi facti memoriam commendandam, quod sit eis quadam cum hoc genere animantium familiaritas.* Sic Augustinus.

Cur Diabolus serpentium ministerio, potius quam cæterorum animalium ad homines decipiendos abutatur?

Gen. ca. 3

D. Augu.

*Erde autem Habacuc propheta in Iudæa, & ipse coxe-
rat pulmentum, & intrinuerat panes in alueolo, & ibat
in campum, ut ferret messoribus.*

SI quo tempore contigerunt ea, quæ hoc capite narrantur, eo tempore iam pridem destructis Hierosolymis, Iudeisque Babylonem in seruitutem abstractis, omnis ea regio vastata, & ad solitudinem redacta fuerat, quomodo, id temporis Habacuc in Iudæa commorari, & culturæ agrorum vacare potuit? Verum, hanc dubitationem planè tollit, quod scriptum est in extremo libro quarto Regum, regem Chaldæorum, ita plerosque Iudæos, aut interfecisse, aut captiuos duxisse Babylonem, ut non paucos tamen de pauperibus terræ, agricolas dico, & vitatores, inibi reliquerit. Ex horum numero fuisse Habacuc existimandum est: multos namque post generalem illam captiuitatem ibi remansisse, manifesto est argumento, quod tradit Hieremias cap. 52. Nabuzardan magistrum militiæ regis Nabuchodonosor, in anno vigesimo tertio regni eius, id est, quarto vel quinto anno post excidium Hierusalem, & captiuitatē Iudæorum, transtulisse ex Iudæa Babylonem, septingentos quadraginta quinque Iudæos. Si quis porro insistat vrgere nos, eo quod

Dubitatio quomodo Habacuc propheta in Iudæa post destructionem esse potuerit.

scriptum

scriptū est in vigesimo quinto capite libri quarti Regum, post necem Godoliq, quę septimo mense post captiuitatem facta est, omnes Iudeos, a paruo vsque ad magnum, relictā Iudæā, fugisse in Ægyptum, respondebimus, post eam fugam, non paucos de illis qui fugerant, reuertisse in Iudæā: alioqui, quatuor annis post, non tam multos in Iudæā, vt diximus, Nabuzardan inuenisset. Sed quia hoc à nobis suprā in libro tertio, super illis verbis, *non est in tempore hoc princeps & propheta, neque holocaustum*, pluribus verbis declaratum est, superuacaneum fuerit hoc loco fusiùs explicare.

Quid sit impetu spiritus sui, ab Angelo translatus.

Quod autem hic dicitur, Habacuc fuisse translatum ab angelo in impetu spiritus sui, hanc habet sententiā, angelum efficacia potentia suā, vt appellant Theologi, notitiā secundum locum, vehementi & concitato motu atque impetu, cum tulisse. Nam magnitudinem potentia angelī ad mouendum quodlibet corpus secundum locum, motus primi mobilis, cuius comparatione, omnis terræ simul & aquę globus instar puncti censetur, quatuor & viginti horis ab angelo cōfectus, manifeste declarat. Non erit alienum, pro huius capituli, & libri quasi clausula, ponere hic, quæ de hoc propheta Habacuc Dorotheus in Synopsi, & Epiphanius in libro de vita & interitu prophetarum, tradiderunt. Cum Nabuchodonosor, inquit, *postremum venit Hierusalem, cum exercitu oppugnaturus, Habacuc fugit in terram Ismaelitarum postea verò reuersus est in terram suam. Et cum ad quando messoribus suis pulmenum parauisset, apud suos prophetauit, dicens: proficiscor in terram longinquam, ac cito reuertar: si autem tardauero ferite messoribus escam. Cum autē Babylone fuisset, & prandium dedisset Daniel, astitit messoribus vescentibus, nec quisquam dixit eorum, quæ ipsi consigerant. Sciebat autem populus breuiter reuersurum Babylone, & biennio priusquam populus reuertetur, mortuus est, ac sepultus in agro suo.* Hæc ab illis de Habacuc,

Historia Dorothei & Epiphaniij de Habacuc.

literis mandata sunt. Fuisse autem hunc Habacuc, cum ipsum qui inter duodecim prophetas ponitur, præter Dorotheum & Epiphanium, etiam in perfratatione suorum commentariorum in prophetiam Habacuc, affirmat Diuus Hieronymus.

FINIS.

Laus Deo Optimo Maximo, ac Beatissimæ virginī Mariæ.

6

